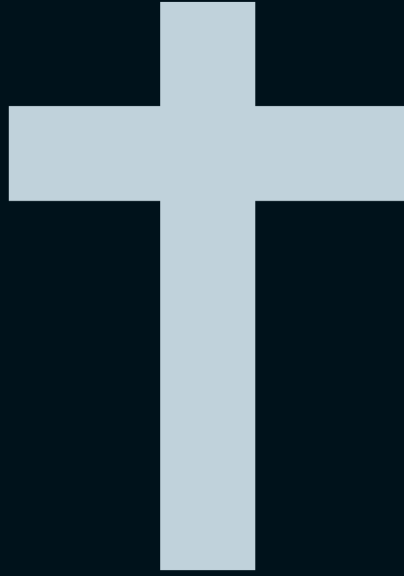

Gos Nge Ek Ka Ei
Sinim Kin Ngołum

The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea

Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin Ngolum
The New Testament in the Nii Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tok ples Nii long Niugini

copyright © 1980 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nii

Dialect: Central Wahgi

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2018-04-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Mar 2025 from source files dated 31 Aug 2023
57529bce-9e23-5350-904d-243a1b359818

Contents

FRT	1
MASYU	2
MAK	64
LUK	103
JON	168
APOSEL	217
ROM	271
1 KORIN	304
2 KORIN	338
GALEISIYA	358
EPESES	368
PILIPAI	379
KOLOSII	386
1 TESILONAIKA	393
2 TESILONAIKA	399
1 TIMOSII	403
2 TIMOSII	411
TAISIS	417
PAILIIMON	421
EIPRU	423
JEIMS	448
1 PIISA	457
2 PIISA	466
1 JON	472
2 JON	481
3 JON	482
JUS	484
REPELEISIN	487
Bible reading	524

**Gos Nge Ek Ka Ei
Sinim Kin Ngołum
The New Testament in
the Nii language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long
tokples Nii long Niugini**

*Gos Nge Ek Ka Ei Sinim Kin
Ngołum*

The New Testament in the Nii
language of Papua New Guinea
[nii]

Translation by Wycliffe Bible
Translators

© 1980 Wycliffe Bible Translators,
Inc.

Print publication, 1980 Wycliffe
Bible Translators, Inc.

Web version
© 2013, Wycliffe Bible Translators,
Inc.
<http://www.Wycliffe.org>

<http://pngscriptures.org>

<http://www.ScriptureEarth.org>

This translation is made available
to you under the terms of the Cre-
ative Commons license (Attribution-
No Derivative Works).
[https://creativecommons.org/li-
censes/by-nd/4.0/](https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/)

Your are free to share — to copy,
distribute and transmit the text
under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute
the work to *Wycliffe Bible Trans-
lators* (but not in any way that
suggests that they endorse you
or your use of the work).
- **No Derivative Works.** You may
not alter, transform, or build
upon this work.

- **In addition,** you have permis-
sion to port the text to different
file formats, as long as you don't
change any of the text or punc-
tuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribu-
tion, you must make clear to others
the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wan-
taim tok orait na lo bilong Creative
Commons Attribution-No Derivative
Works license. Em i tok olsem
**yu ken givim kopi long narepela
manmeri.** Yu ken wokim kopi na
givim long husat i laikim. Tasol, yu
mas tok klia dispela samting i kam
long <http://tokplesbaibel.org>. Na tu,
yu no ken senisim Tok.

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na
narapela buk i stap long dispela sait
i gat tok orait long usim wantaim
dispela samting tasol. Sapos yu laik
narapela tok orait, yu mas askim
husat i papa bilong copyright long
dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no
orait long dispela tok orait, stretim
tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok
bilong God long nupela tok ples, yu
ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok
ples English i stap long [http://cre-
ativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/
legalcode](http://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode).

Sapos yu gat askim long dispela, **plis
askim mipela.**

Jiisas Nge Ek Ka Masyu Pulum

Jiisas Nge Kupam Nol Embe (Luk 3:23-38)

¹ Ei Jiisas Kraiss nge kupam nol tilap ei, Deipis nge tilap. Nga Deipis eim Eiparam nge tilap ende.

² Eiparam eim kingam Aisik, Aisik eim kingam Jeikop, Jeikop eim kingam Jura ni angim nol pei.

³ Jura eim kingam Peres kin Sara, el elip menjngil ei Tamar. Peres eim kingam Esran, Esran eim kingam Ram, Ram eim kingam Aminarap.

⁴ Aminarap eim kingam Neison, Neison eim kingam Salmon.

⁵ Salmon eim kingam Bowas, eim mam Reiyap. Bowas eim kingam Opes, eim mam embe Rus. Opes eim kingam Jesii.

⁶ Jesii kingam King Deipis, Deipis eim kingam Solomon. Mam ei ok Yuraiya nge ambim.

⁷ Solomon eim kingam Riyapom, Riyapom eim kingam Apaisa, Apaisa eim kingam Asa.

⁸ Asa eim kingam Jiyasopas, Jiyasopas eim kingam Joram, Joram eim kingam Yusaiya.

⁹ Yusaiya eim kingam Josam, Josam eim kingam Eiyas, Eiyas eim kingam Esekaiya.

¹⁰ Esekaiya eim kingam Manasa, Manasa eim kingam Amon, Amon eim kingam Josaiya.

¹¹ Josaiya eim kingam Jekonaiya kin eim angim nol, kunum ele Esrel wumb Bapilon konu ele kan ngii ml punjung kongun dinga enjing ku.

¹² Kan ngii ml punjung kongun dinga erik kunum ei Jeikonaiya eim kingam Siyalsiyel, Siyalsiyel eim kingam Serapapel.

¹³ Serapapel eim kingam Apiiyur. Apiiyur eim kingam Eliyakim, Eliyakim eim kingam Asor.

¹⁴ Asor eim kingam Sarok, Sarok eim kingam Akim, Akim eim kingam Eliyur.

¹⁵ Eliyur eim kingam Eliyeisa, Eliyeisa eim kingam Masan, Masan eim kingam Jeikop.

¹⁶ Jeikop eim kingam Josep, Josep eim ambim Maria, pe Maria eim Jiisas mengim, wumb eim Kraiss nilmin.

¹⁷ Yi ml Eiparam nge tilap ele opu Deipis tonu onum. Pe wumb tilap ei nge engki nga kapil kapli muljung. Deipis nge tilap ei pei Bapilon konu kan ngii ml punjung. Ei wumb tilap engki nga kapil kapli muljung. Pe Bapilon konu kan ngii el mulangin Kraiss tonu om kunum ei, wumb tilap engki kapil kapli tonu ok mulk, yi ml muljung.

Maria Jiisas Kraiss Mengim (Luk 2:1-7)

¹⁸ Jiisas Kraiss nge ek pol yi to tu wunjung, mam Maria, Josep simba nik kuimi to mundjung ninjing. Ba wumb tal tep to ende endnerangil, ba amb Maria Gos Gui Ka tuk wang kin amb Maria, kangil mundum.

¹⁹ Wam simba ninjing wu Josep eim wu kun ka molpu endim. Wu ei eim kenim ni ambil kangil peng kanpi, ambil singambil simba nipi si kindmbii ni yi piim.

²⁰ Josep eim yi piipi pupu or pim konu, Gos nge Enjel kindang opu eim kin ek yi ml nim, "Josep nim Deipis nge kingam, nim amb Maria simbii ni singambil kulerii mon! Piini! Eim kangil molum ei Gos Gui Ka kangil eim kin molum. Or kumb yi ml kenim.

²¹ Pe eim kangi endi mengmba, kangi ei embe Jiisas ninjii. Nimbil erang, kangi ei wumb pei ol kis ei kil ngopu, nga sipi orung simba ku."

²² Epi ombu pei tonu om kin, ok ek ni tor kindilmin wumb Gos ol ekii se ermba ei piipi nilim wu ei Gos gupu ele ek keimi ei pei tor omba. Gos nge ok ek ni tor kindilmin wumb ek ei ok nirim ml, tonu om.

23 “Piini! Ambil ei kangi endi mengpi nim kin kangi ei embe Emanuwel, ningii,” pa yi nim. (Ei puḷe yi miḷ, ‘Gos sinim kin ouni moḷum.’)

24 Josep or kumb er kenim miḷ, angpi pupu owundu nge enjel nim ek miḷ piipi, pupu eim ambim sim.

25 Ba eim kin tep to endnenjingiḷ, eim kangi mengim kunum ei, eim kangi ei embe Jiisas nim.

2

Wumb Orundung Konu Eipi Wu Kombur Ok Kangi Kenjing

1 Maria Jiisas mengim konu kembis embe Beslem ei Juriya konu owundu mei konu eḷe Eros King muḷum kunum ei Jiisas mengim. Ekii se wu kombur aḷ mani eni tonu onum konu orung tonu eḷe wu noman pim wu ombu ok Jerusalem konu ok yi ninjing.

2 “Kangiḷ konj endi mam mengim ei Jura wumb King muḷumba nge tonu om; ei jili paḷim? Sin kenjpin ni eim tonu om konu eḷe kanjip konj ei tonu o peng kanpin eim embe ambiḷ tonu kindpin ngumun ei nge onmun,” yi ninjing.

3 King Eros eim ek ei piipi, tungu enim. Nga wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei Eros kin tungu enjing ku.

4 Pe King Eros eim kuḷmaḷ kaḷmin wumb owundu ni Esrel wumb num noman pim wumb ei pei neng kuḷou tunjung. Tangin, eim wu ombu kii sim. “Gos kindim wu Krai konu jili miḷ tonu omba?”

5 Wumb ei ek yi ninjing, “Beslem konu kembis ni Juriya mei owundu ok wumb oḷ ekii se tonu omba piipi niḷim wu mon yi miḷ puḷum ei paḷim,” ninjing

6 ‘Nim Beslem konu kembis, Jura konu owundu wii mon. Nim konu owundu miḷ mulnjii. Nimbii erang, nim kin wu owundu endi omba wu na nge tilap eḷe Esrel wumb eim ekii singii tep ermba.’ ”

7 King Eros eim popuḷ sim, ba eim nge wu ombu aḷ konu orundung noman pim wu ombu wii tang wangin kin, wu ombu kii sim. “Enim eni tonu oḷum konu orundung wu, enim kanjip ei kunum nenj tonu wang kenjing?”

8 Pe King Eros ek yi nim, “Enim Beslem konu puk kin kongun dinga er andik, kangiḷ ei kan singii. Kan sik, nga orung ok na nengin kin, na yi ku pup men top ermbii,” pa nim.

9 King Eros ek nim miḷ piik punjung. Pe nga en enim eni tonu oḷum konu molk, kanjip kanik kanjip ei, en enim pungii konu kumb se pang kanik ekii se punjung. Pe kanjip ei pupu, kangi pim ngii eḷ tonu kun pim.

10 Wu ombu en enim kanjip ei nga kanik kin wu ombu ka ka piinjing.

11 Pe ngii eḷe nirik punjung. Puk kenjing ni kangi ei mam Maria kin mulnjunguḷ. Pe wu ombu en enim mong gopsing pii polk molk, men tok erik, en enim kon apsik, ond muḷ tuk eḷe muru ka toḷum epi ni, dup kilangin muru ka toḷum ei ni, gol ni kangi Jiisas ngunjung.

12 En enim epin or pinjing konu, or kumb kenjing ni Gos yi nim, “Enim King Eros kin orung punerngii mon! Andḷam eipi endi puk kin en enim konu pungii,” nim. Yi neng kin, wu ombu en enim andḷam eipi eḷe puk, en enim konu eḷe orung punjung.

13 Pe wu ombu orung punjung. Pangin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Owundu nge enjel opu yi nim, “Nim angkin, kangi ei mam teḷ sikin Eisip konu sipnjii. Enim orung ongii kunum ei, na ek nimbii. Pe King Eros eim kangi ei to kundmbii ninim,” pa nim.

14 Pe Josep eim kangi ei kin mam teḷ epin tuk mii memb si mengpi Eisip konu sipim.

15 Pe Josep eim ni Eisip konu owundu muḷangin kin King Eros eim kapḷi kuḷumba.

Oḷ ekii se tonu omba ei piipi niḷim wu ei kin Gos Owundu eim neng, ek

ei keimi palim. Eim ek yi nirim, “Na kangi ei Eisip konu mołum ei na wii tamb tor omba.”

“Kangi Pei To Kundei!” Nipi, King Eros Yi Nim

¹⁶ Pe king Eros ei piim ni, eni tonu ołum noman pim wumb ei, na ek ei ekii sinenjing mon, yi peng kin, eim popuł kis sim. Sipi, eim wu kombur kindang puk Beslem konu ni konu orung mandi sim konu ełe puk, kangil kembis kung ngii tał o pum kangil ombu to kundngii nipi kindim. Eim yi piim wu noman pim wu ombu ok ninjing kunum ei kangi endi king mułmba nge tonu om ei, na en enim kii sinj kunum ei piik ninjing.

¹⁷ Kumb ok ek ni tor kindilmin wu Jermaiya gupu ełe Gos ek nipi tor kindrim, ek ei keimi tonu om.

¹⁸ “Rama konu Beslem konu owundu endi salim wumb ek tanginmin dinga piinjing. Amb ke owundu nik, ek kaimb er ninim ni piinjing. Resel eim kingam noł piipi ke nim. Wumb eim noman er ka erngii pinerim mon. Nimbił erang, eim nge kingam noł pei mulenjing, wumb to konduk poru ninjing.”

¹⁹ Ekii se, King Eros kułang kin, Josep or pepi or kumb kenim ni, Gos Owundu enjel kindang opu eim kin ek yi nim.

²⁰ “Nim kangi ei mam teł sikin, Esrel mei ełe si kind orung pui!” nim. “Wumb kangi to kundngii enjing wumb ei kolk poru ninjing,” pa yi nim.

²¹ Pe Josep eim kangi ei kin mam teł si mengpi, Esrel wumb mei konu ełe sipim.

²² Ba eim piim ni, wu Arkelos eim arim Eros mułum konu eim King mołum ninjing. Yi nengin kin, Josep eim konu ełe ba gał erim. Pe nga kunum endi eim or kumb er kenim ni, Gos eim kin ek nim. Pe eim Galilii konu orung pum.

²³ Eim pupu konu endi ‘Nasres’ nilmin konu ełe pupu mułum. Oł ekii se tonu omba piik nilmin wumb ninjing ek ei keimi tonu om ei yi mił, “Eim Nasres konu ełe wu.”

3

Jon Wumb Noł Pendiłim Wu, Ei Ek Ni Tor Kindim

(Mak 1:1-8, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

¹ Kunum ełe Jon wumb noł pendilim wu ei opu, eim Juriya wumb konu mei wii sim konu ełe mołpu ek ni tor kindim.

² Eim ek dinga nipi yi nim, “Enim noman ak tungii! Nimbił erang Gos sinim tep er mołum ei enim kin mandi onum.”

³ Jon omba nge, Gos eim ek ni tor kindilim wu Aisaiya gupu ełe ni tor kindrim, ek yi mił nirim,

“Mei wumb mulenjing konu ełe wu endi ek dinga nipi wii top mołum. ‘Owundu nge andlam er kun erei! Owundu omba nge piik, enim noman tuk er kun erik mułngii.’ ”

⁴ Jon eim konduk kindilim kon, ei kung kamil ngenj ełmin kon ei kindpi, kan eim kend ełe tuk si tałpi ei ka ngenj ełim. Eim kuni nołum kuni ei guimbi gulnjambi ni ka piimi muł ombu nopy yi ełim.

⁵ Kunum ełe Jerusalem wumb ni Juriya konu orung orung wumb pei noł Joran konu orung wumb pei ok Jon mułum konu onjung.

⁶ Nga en enim oł kis ombu ni tor kindik erangin ni, noman ak tok erik kin Jon en enim noł Joran ełe noł pendpi ngum.

⁷ Jon eim kenim ni, wumb kolk nga konj onerngii piik ełmin ni Lo ek piik ekii silmin wumb ombu ok noł pimin nik onjung. Ei eim kanpi ek nipi yi nim, “Enim ka wembii nge kingam mił noł noman kis piik enjing, wumb nii enim neng oł ekii se tonu omba ei Gos nge popuł owundu ei tungu pungii nge onmun?”

⁸ Enim noman ak tungii nge, oł kun erik, noman ak tok ełmin oł ei mił kun erangin wumb keningii,” pa nim.

⁹ “Enim noman tuk ełe yi piin-erngii, ‘Eiparam ei sin nge kupen-jpin,’ sin noman ak tunermin ei kapli yi ni piinerngii. Gos eim kapli ya kom ku ombu erang, Eiparam nge kingam noł mułngii. Mułangin, Gos enim topu tor kindmba.

¹⁰ Pe nga tui mer ond puł eł palim. Ond pei mong ka tunałmin, ond ombu kołmung tok dup kełngii.

¹¹ Na Jon enim noł mendpił ełe noł pendind ei, enim noman ak tangin pendind. Ba Gos kindang wu endi ekii se omba wu, ei eim dinga ei dinga wii, na dinga ei kapli enanim. Na wu kun ka mołal pim kin, eim simb su ei si kindmbii ei kapli enand mon. Nga eim enim wumb kopur Gos Gui Ka ei ngang singii ba wumb kopur Gos kin pii gii ninanmin wumb ei Gos nge popuł kis ei dup ningił ełe mułngii.

¹² Pe Gos kindim wu Krai, eim angil ełe ambilpi kuni mong wiis kapur ei sik sik tang, wiis tindkan si kindpi wiis kułou tołmun ngii ełe nirik kindmba mił yi ełim. Nga wiis rais tindkan ei sipi dup ełe kindmba, dup kumbułpu nga nopolu yi ełim dup endi mon. Kunum kunum nopolu palikim dup.”

Jon Jiisas Noł Pendim

(Mak 1:9-11, Luk 3:21-22)

¹³ Kunum ełe Jiisas eim Galilii konu si kindpi, noł Joran konu orundung Jon kin pum. Jiisas Jon angil ełe noł pimba nge pum.

¹⁴ Ba Jon eim erang kin Jiisas eim noman ak topu pimba nipi erim, “Na nim kin noł pimbii, ba nim nimbil erang na kin on?” a nipi Jon eim Jiisas kin ek yi nipi orung kindim.

¹⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, “Mon, pe Gos nge noman ełe oł kun palim mił yi na kin enjii ei kapli,” nim. Yi mił neng, Jon eim ek ekii sim.

¹⁶ Jiisas eim noł pepi poru nipi, noł si kindpi sikir tonu om ni ei epin wuł

ał pang, Gos nge Gui Ka ei mani om. Sinim kei Kurmuł ninmin ei mił opu Jiisas kin mułum.

¹⁷ Pe ek endi epin konu ełe tor om ek ei yi nim, “Kangi ei, na kangil mendpił, na eim noman ngond. Na noman ka eim kin palim,” pa nim.

4

Seisen Ek Nemb Jiisas Oł Ermba Mił Kenmbii Ni Piim

(Mak 1:12-13, Luk 4:1-13)

¹ Kunum ełe Gos Gui Ka ei Jiisas sipipi wumb mulenjing konu ełe mułang kin, Seisen eim Jiisas ermba oł ei kenmbii nipi ek nimba pum.

² Jiisas eim kuni nunarpi mułum, kunum ei kunum 40 epin, tinga pei mułum. Moł pang, eim kuni owundu tang piipi mułum.

³ Pe Seisen Jiisas kin ek neng ermba oł ei kenmbii ni piim Seisen yi piipi kin, ei Jiisas mandi tor opu ek nim. “Nim Gos kingam mendpił pim kin, kapli nim ya kom ku mołum ei ek nen kin bres pengli!”

⁴ Ba Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, Gos ek ka ok nirim mił yi ninim, ‘Bres mendpił ei wumb noman ełe konj ngunermba mon. Ba Gos nirim ek ni tor onum ek ei, wumb noman konj ngonum.’”

⁵ Jiisas eim ek yi neng kin, Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem men ngii owundu ełe ei tonu mendpił sipim. Sipipi, engdang engim.

⁶ Engang, ek nipi yi nim, “Nim Gos nge kingam pim kin, ełe nim puku sikin mani pan, Gos ek ninim mił, ‘Enjel kindang neng ok, nim enim angil embilangin, nim simb ełe ku ni epi endi nim tunermba,’” pa nim.

⁷ Nga Jiisas ek yi nim, “Gos nge ek ka nga ninim, ‘Ninim nge Gos Owundu ermba oł ei kenmbii ni enerii mon!’ ninim,” pa nim.

⁸ Nga Seisen eim Jiisas nga sipipi, komung owundu endi pim konu ełe sipim. Sipipi, konu owundu orung orung pei andan topu, konu ka wii

owundu pei wu king tep er mołmun konu ei kenjngił.

⁹ Nga Siesen Jiisas kanpi yi nim, “Pe nim na kin simb ełe ming gops-ing pii polkun, na kin men tokun enjii, kaplı na nim konu ka wii ni epi ombu pei ngumbii,” nim.

¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, “Nim Seisen po! Gos ek ka ok nirim mił yi ninim, ‘Nim Gos Owundu nge embe ambil tonu kindkin men tokun enjii. Erkin, eim kongun ei mendpił enjii,’ Gos nge ek ka yi ninim,” pa nim.

¹¹ Yi neng kin, Seisen Jiisas si kindpi pum. Pang kin, enjel ok Jiisas paki tunjung.

*Galilii Konu Jiisas Kongun
Pułngun Mondpu Erim*
(Mak 1:14-15, Luk 4:14-15)

¹² Jiisas piim ni Jon kan ngii kind-inmin ninjing. Nengin piipi, Galilii konu ełe pum.

¹³ Pupu, Naseres konu si kindpi, Kapaniyam konu ełe pum. Kapaniyam ei noł gopu owundu ełe orundung sim. Nga konu orung Sepulan ni Napsalii konu tał ełe orung sim.

¹⁴ Yi mił erang kin, pe ok ek ni tor kindiłmin wu Aisaiya gupu ełe Gos ek nirim ei yi mił nirim,

¹⁵ “Sepulan mei konu ni Napsalii mei konu ełe andlam pupu noł gopu owundu ełe pupu orung noł Joran tor punum. Galilii konu ei torung wumb eipi wumb konu.

¹⁶ Konu ełe wumb noman tuk ełe emii mił peng molk oł kis erik mulnjung wumb ei tiłang owundu ei kaninmin! Nga wumb noman tuk ei emii tuk molk kulk poru ninjing konu mił mołmun, ba tiłang ei Jiisas enim wumb kin om, ei tiłang erang nimba. Emii konu kułngii nge mołmun, tiłang ei ok orum poru nim!”

¹⁷ Kunum ełe Jiisas kongun pułngun mondpu ek ni tor kindpi wumb ngum. Ngopu, yi nim, “Gos epin konu sinim tep enim ei, enim kin

mandi poru ninim, kaplı enim oł kis si kindik noman tuk ełe ak tok erngii,” pa nim.

*Jiisas Wu Kaplı Kaplı Eim Kin Ekii
Singii Nge Wii Tum.*

(Mak 1:16-20, Luk 5:1-11)

¹⁸ Jiisas eim Galilii noł gopu owundu wer ełe pupu endim. Pupu kenim ni, wu angim angim tał, endi Saimon nge embe nga endi Piisa. Nim eim angim Endru teł noł gopu ełe omu kon poł simbił ni er mulnjunguł. Wu tał eł ełip omu tołmbuł kongun ei erkił kin ku silmbił.

¹⁹ Pe Jiisas eim wu tał kanpi kin ek yi nim, “Ełip na kin ekii singił nge weł! Wangił, na ełip wumb eipi nengił na kin ekii singii nge nip ngumbii,” pa nim.

²⁰ Kunum ei mendpił omu kon ni epi si kindpił, sikir pukuł, Jiisas pum konu ekii se punjnguł.

²¹ Nga Jiisas noł wer ełe pupu kenim ni angim tał, endi Jeimis, Sependii kingam, angim Jon teł erinjngił kin omu kon er ka er mulnjung. Mułangin, ei tonu noł kanu eł molk erinjngił Sependii kin er mulnjung. Nga Jiisas eim wu tał wii tum.

²² Pe sikir wu tał erinjngił Sependii si kindił, Jiisas pum konu ekii se punjnguł.

Jiisas Wu Amb Pei Er Ka Erim
(Luk 6:17-19)

²³ Jiisas eim Galilii konu orung pei endim. Andpi, en enim men ngii konu ełe pei ek ka ni tor kindpi wumb ngopu ek ei Gos sinim tep enim mił nipi ngum. Ngopu kin, eim wumb ngenj ełe ening kanim kanim ening, ei er ka erim.

²⁴ Eim erim oł ei, wumb ek poł to pangin Siriya konu orung orung wumb piik, pe wumb ening kanim kanim pim wumb ni, ngenj kumbii erpi, kinj num wumb, ni keku tum wumb ni, simb angıł mapi erim wumb ni gui kis tuk mułang ni ening kanim kanim pim wumb ei pei tu

wunjung. Wumb ei pei Jiisas eim er ka erim.

²⁵ Pe wumb tilap owundu punjung wumb ei, Galilii konu ni Dekapolis konu ni, Jerusalem konu ni Juriya konu ni no! Joran orung wumb pei ok Jiisas pum konu ekii se punjung.

5

Jiisas Eim Tonu Komung E!e Ek Yi Nim

¹ Jiisas kenim ni wumb tilap owundu pei ok, eim kin ongii nge onjung. Ok kin, pe eim komung e!e tonu pupu mu!um. Nga eim nge ekii silmin wumb eim mu!um konu kulou tunjung.

² Pe Jiisas eim ek man ek nipi, eim nge ekii silmin wu ombu ngum.

³ "Wumb Gos Gui Ka nge simin nik wii muljung wumb, ei ka piyangin. Gos konu e!e tep er mo!um epi ei eim nge.

⁴ "Wumb eipi o! kis erangin kin wumb ei ke nik mulngii wumb ei ka piingii. Gos wumb ombu kin noman er ka ermba.

⁵ "Wumb en enim embe ambil tonu kindnanmin wumb, ei ka piingii. Ei en enim Ernjing Gos epi ka pei ngumba nirim mil, ei pei singii.

⁶ "Wumb kombur en enim noman e!e kunum kunum ei o! kun ka er mulngii wumb ei, en enim ka piingii. Gos en enim epi pei ngang kapli ermba.

⁷ "Wumb kombur en enim wumb eipi kin kaimb singii ei ka piingii. Gos en enim kin kaimb simba ku.

⁸ "Wumb noman tuk kun ka simba wumb ei, en enim ka piingii. En enim Gos kapli keningii.

⁹ "Wumb kombur en enim wumb eipi kin noman ende pimba nik kongun dinga enmin wumb, ei ka piingii. Gos wumb ei kin yi nimba. 'Enim nanim kingam no!, ' pa nimba.

¹⁰ "Pe wumb en enim Gos nge o! kun erangin, wumb eipi ok en enim kin o! embin tui erngii, ei

en enim ka piingii. Gos sinim tep elim konu ei en enim nge konu simba.

¹¹ "Pe enim na ek ekii sik erik endangin, wumb eipi enim kin ek ngok, ek kis kanim kanim kend nik ngok, enim kin kis yi enjing kin kapli enim ka piingii.

¹² Pe enim noman ka seng ka piingii. Enim nge kumep ka singii epi ka wii ei tonu epin salim. Yi mil, wumb Gos nge o! ekii se ermba piik ni tor kindilmin wu, ombu ok kin yi enjing ku," pa nim.

Enim Wumb Dup Alam Mil Ni Ep Kusa Mil Mulngii

(Mak 9:50, Luk 14:34-35)

¹³ "Pe sinim mei wumb ei ep kusa mil mulmun. Ei pule yi mil wumb o! kis elmin wumb ei tonu mani kindik o! kis enerngii mon nilmin. Ba ep kusa singin ei poru nim kin wumb pii gii ei ep kusa singin mil poru ni si kindim. Sinim nimbil o! eramin nga opu singin ermba? Ep kusa ei singin enermba ei wumb si kindilmin. Si kindangin, wumb kanik, simb e! kambik elmin.

¹⁴ "Enim mei wumb e! dup tilang mil erang mulngii. Nga konu owundu endi tonu komung e!e simba, ei koi enermba mon ku.

¹⁵ Pe wumb dup alam kalilmin, ei sipik pe! mandring ni e! kindnalmin mon. Dup ei tonu peni e!e mundangin, tilang erang wumb ngii nirik mulngii wumb ei tilang erang keningii.

¹⁶ Yi mil ku, enim o! kun ka elmin ei tilang mil wumb pei andan tangin kanik, enim Ernjing ei epin mo!um, ei eim embe ambil tonu kindngii."

Gos Nge Lo Ek Ei Palim

¹⁷ "Na op lo ek ni Gos o! ekii se ermba ombu piik nik elmin wumb ei to tor kindmba om nik enim yi piinerngii mon. Na op lo ek ni Gos o! ekii se ermba o! wumb pei ek nik enjing ek, ei na pule nip ka erbii nge ond.

¹⁸ Na ek keimi nip enim ngond, tonu epin konu nga ya mani mei

konu ei poru nimba kunum ei, mon min ek kembis endi tuk lo ek mon eł aninga endi pimba. Ek ei am punermba mon. Lo ek yi pepi mułang, epi tor opu poru nimba,” pa nim.

¹⁹ Pe wu endi eim lo ek eł aninga endi sipipi, ek nipi wumb ngumba wu, ei eim embe tonu Gos epin konu sinim tep enim konu eł kembis wii pimba. Ba wu endi lo ek ekii sipi, nipi wumb ngopu ermba wu, ei eim embe Gos epin konu sinim tep er mołum konu eł Gos eim embe ambil tonu kindmba.

²⁰ Na enim nind, enim lo ek kin oł kun erik erngii ei, wumb lo ek polmun wumb ni lo ek piik ekii silmin wumb ni ełmin oł ka ei kapli to mani kindnenjing kin kapli enim Gos epin konu tep er mołum konu eł tuk punerngii mon.”

²¹ “Ok sinim kupenjpın noł sinjing ek ei piik poru ninjing. Enim wumb to kundnerngii mon! Nga wu endi pupu wu endi to kundum kin, wu ei kos ełe ba.

²² Ba na enim kanip nga nind, wu endi eim angim kin ek mił enjngil kin, eim kos ełe ba. Nga wu endi eim angim kin ek kis nimba, ‘Nim wu kis noman pinałim wu!’ ei eim kaunsul owundu mołum konu ba. Nga wu endi mołpu wu endi nim wu wulu mendpił nimba, wu ei dup konu mendpił ba.

²³⁻²⁴ Pe ninim Gos kin kułmał kelnjii nge okun, kułmał kalilmin konu mandi angkin piinjii ni ninim angnim kin ek endi pałim. Ei piikin kułmał kelnjii epi eł mond si kindkin, pukun angnim kin ek ni kun erkin poru nikin, nga orung okun, Gos kin kułmał kał ngunjii.

²⁵ “Pe wu endi nim kin kos ermba neng, ełip andlam eł punguł konu eł nim ekii sikin eim kin noman ende sekin ek ka ni enjii. Yi ninen kin, wu ei nim sipipi ek pii kun ełim wu ngang, nga ek pii kun ełim wu ei ngang, wu ei sipipi opu ond wumb ngang, opu ond wumb eim sipik, kan ngii eł kindngii.

²⁶ Na nim kanip nind, pe nim ku epi ngo pendin, ei kopur pei ngunen kin nim kan ngii sikir tor onenjii mon!”

Wu Amb Kilip Tonmun Oł Ei Nge (Masyu 19:9, Mak 10:11-12, Luk 16:18)

²⁷ “Enim kin ek ei ok tor om enim piik poru ninjing, ‘Nim wu amb eipi nge ningil enenjii mon.’

²⁸ Ba na enim kanip yi nind, wu endi eim amb eipi endi kanpi noman to piimba wu, ei eim oł kis noman ełe erpi poru nim. Wu ei lo ek ei piinerim mon.

²⁹ Nga ninim ningil tunding epi endi kanpi oł kis ermba, erim kin ningil tunding kopis si kindnjii. Ei mił nim oł kis ei si kindnjii. Ninim nge ngenj orung kopur kopis kindnjii ei kapli. Mon pim kin, nim ngenj ei kopis kindnen kin, nim ngenj pei mer dup konu kis ełe ba.”

³⁰ Nga ninim angil tunding oł kis endi erim kin, angil orung kilip to kindnjii. Nimbił erang nim angil tunding kilip to kindan, ei epi kis ba ninim ngenj orung pei dup konu ba ei epi kis mendpił. Oł yi eran kin nim ngenj pei mer dup konu ełe punermba.”

³¹ “Kumb ok lo ek endi tor orum ek ei yi nirim, ‘Wu endi eim ambim si kindmba wu, ei eim ok pupu kos pipe sipi amb ei ngumba,’ nilmin.

³² Ba na enim kanip nind, wu endi eim ambim si kindmba, ei eim ambim wu eipi kin ningil enermba wu ei lo ek to kindim. Nga wu endi ok ambim si kindim amb ei, nga wu endi simba wu, ei lo ek to kindmba.”

³³ “Ek endi sinim kupenjpın noł sinjing ek ei enim piinjing. Ei yi mił, enim ek keimi endi nik tonu kindik ek dinga nik enjing, ei to kindnerngii mon. Ba ek keimi endi ninjing kin, enim ek kun nik Owundu kumb eł ninjing ek ei yi mił erngii.

³⁴ Ba na enim kanip nind, ek keimi endi nik tonu kindik dinga enerngii mon! Enim tonu epin Gos konu sik

ek endi nik dinga enerngii. Epin ei Gos eim mołum konu.

³⁵ Nga mani mei eł nik ek endi nik dinga enerngii ei mon. Nimbił erang mei ei mei kembis Gos simb sałim konu. Nga Jerusalem konu nik ek endi ni dinga enerngii ei mon! Jerusalem konu ei King Owundu konu sałim.

³⁶ Na ek dinga endi kun keimi pinerang kin, eim na peng eł tui topu kołmung erpi si kindmba, pa ninjii mon. Enim peng enjin ei endi kuru erpi wu tukui mił pinermba; nga peng enjin endi ping erpi wu gał mił yi enermba mon ku.

³⁷ Ba enim wu nik mon ni owa ningii ei mendpił. Enim nga ningii, ei Seisen mendpił enim kin nei neng ninmin.”

Oł Endi Erngii Er Orung Kindnenjii Mon (Luk 6:29-30)

³⁸ “Lo ek ei ok tonu om, ek ei kapli enim oł yi mił erngii, ‘Nim wumb ningił ei si kindkin nin kin wumb nim ningił ei si kindngii ku. Nga nim wumb gupu mong ei si kindkin nin kin, wumb nim gupu mong si kindngii ku!’

³⁹ Ba na enim kanip nind, wumb endi enim tumbii ni ermba wumb, ei enim eim to orung kindnerngii mon. Pe wu endi nim kon taki tum kin, nga ak tan orundung tumba ku.

⁴⁰ Pe wu endi nim kin kos erpi nim kumep sinerim kin, eim nim konduk simbii nim kin, nim torung muł ełim kon ei ouni ngunjii ku.

⁴¹ Pe wumb endi eim nim kin konu mandi eł pambił nim kin, nga nim eim nga konu turii sipnjii.

⁴² Nga wu endi nim epi endi ngui nim kin, nim eim ngunjii. Wu endi nim epi endi ngan, nga ekii se nim ngumbii nim kin, nim wu ei kin buł ngunenjii,” pa nim.

⁴³ “Enim lo ek ei ok tor om piinjing ek, ei yi mił, ‘Wumb nii endi nim kin mandi mułmba wumb ei noman ngunjii. Nga nim nge opu orung

wumb ei nim eim kin kis piikin noman ngunenjii mon!’

⁴⁴ Ba na enim kanip nind, enim opu orung wumb noman ngok, nga opu orung wumb enim tumbii ni ermba wumb ei paki tok Gos kin prei erik, opu orung wumb paki tungii.

⁴⁵ Yi mił enjing kin, enim Gos epin konu ełe mołum ei enim Ernjing mił mułang kin, enim eim kingam noł mił wumb eipi kin andan tangin keningii ei enim. Gos eim eni erpi kindang opu wumb kis ka mołmun konu ełe eni pei topu tiłang enim. Nga Gos eim konu kumb erpi kindang opu wumb kis ka mołmun konu, ełe eim konu kumb kindang onum ku.

⁴⁶ Enim wumb noman ngołmun wumb ei kin noman ngunjing kin enim epi sinerngii mon. Pe wumb ku takis siłmin wumb ei oł yi ełmin ku. Ba enim nga oł kun ka wii pei erngii.

⁴⁷ Nga enim nge engnjing noł kin ek ka nik enim nipe epi ka wii enjing? Pe wumb torung ngenj eipi wumb ei oł yi ełmin ku.

⁴⁸ Yi pałim ei piik en enim oł kun ka wii erik mułngii mił, enim Ernjing Gos tonu epin konu kun ka wii mendpił mołum mił yi mułngii.”

6

Wumb Paki Tungii Oł Ei

¹ “Enim pii kun erngii enim oł ka endi, eramin wumb eipi ei sin keningii nik yi enerngii mon. Pe enim oł yi enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mołum ei, enim kumep epi ka endi ngunermba.

² “Ninim wumb epi sinerang wii mołmun wumb, ei paki topu epi ngumbii ni piinjii, ei nim wumb eipi kanik wii top ngumbii ni yi enjii ei mon. Ei yi mił, ek kend wumb men ngii nirik ni andłam owundu orung ełe angk prei erik wumb kanik kin, ‘Sin embe ambił tonu kindngii,’ nik ełmin mił yi enerngii. Yi ełmin ei Gos kin epi ka endi sinerngii mon! Na enim kanip nind, wumb ei en enim

epi sinjing poru nim, Gos nga epi endi ngunermba mon.

³ Pe ninim wumb epi sinermba wumb ei epi ngumbii ni piinjii, ei yi mił. Nim angil taring orung nimbił oł enjii ei, nim angil tundung orung piinermba mon. Ei pule yi mił. Nim wumb epi sinermba wumb ei koi erkin epi ngunjii ei wumb kinerngii.

⁴ Yi mił, ninim kongun kaimb sikin enjii mił yi koi er pimba. Nga nim Arnim tonu epin mołum ei nim nge epi koi er pimba, ei eim kanpi nim kin ngopu orung kindmba.”

*Prei Ełmin Oł Ei
(Luk 11:2-4)*

⁵ “Enim kunum endi prei erngii, ei wumb ek kend tok ełmin mił yi enerngii mon. Ek kend tok ełmin ei andlam eł ni men ngii kumb eł angk prei kinan erik pengin kin wumb en enim keningii ni piik ełmin oł ei nge enerngii. Na ek keimi ni enim ngond, wumb ombu nge kumep endi ei sinjing poru ninim.

⁶ Pe kunum eł ninim prei enjii pimba, ei nim pukun ngii nirik pukun, ondu ngokun, koi er prei enjii. Ei ninim Arnim Gos epin konu epi koi eł mołum ei kaninim. Nga eim epi pei koi er sałim ei kanilim, eim nim ngumba,” pa nim.

⁷ “Enim prei erngii, ei torung ngenj wumb ek wii pei nik kinan kind palmin mił enerngii. Ngenj wumb yi piinmin, ‘Nimbił erang sin ek pei nemin, Gos piimba,’ nim piik yi ełmin.

⁸ Enim wumb enmin oł ei ekii sinerngii. Ernjing Gos enim epi simin ni piimin ei Gos eim piinim. Enim eim kin kii sinerngii kunum ba eim ok piilim.

⁹ Enim prei yi mił erngii:

‘Sin Erinjpin Gos. Nim tonu epin mołun. Nim embe ambil tonu mendpil kindmin ei ka wii. Gos ninim nge sin tep er mołun dinga sin kin omba.

¹⁰ Ninim nge noman eł tonu epin ekii sinmin mił yi ku sin ya mei eł ekii sinmin.

¹¹ Pe sin kuni kunum kunum eł kapli ngon.

¹² Nim sin oł kis enjpin ei kil ngokun si kindnjii. Ei mił sin yi ku wumb sin kin oł kis enjing, ei sin kil ngo si kindmin ku.

¹³ Nim sin kin epi oł embin tui endi tonu omba kunum, nim sin kin wakin to si kindnenjii mon. Ba wu er kis ełim wu, ei sin kin omba nim sin paki tokun, tep ka er mulii.’

¹⁴ “Piimin. Enim wumb endi enim kin oł kis ermba ei nik kun enjing kin, enim Ernjing Gos tonu epin mołum, ei nim oł kis kil ngopu si kindmba ku.

¹⁵ Ba enim wumb eipi oł kis ei nik kun enenjing kin, enim oł kis erngii Gos enim oł kis kil ngopu si kindnermba ku.”

Kuni Mowii Niłmin Oł Ei

¹⁶ “Pe enim kuni nunarik mowii pingii. Nimbił erang Gos eim enim kin noman ka piimba. Wumb ek kend wumb, en enim kumb dinga puk enmin. Nimbił erang wumb enim keningii ei oł yi enjing kin, wumb yi piingii wu ombu kuni mowii pek onjung ni kengii. Na ek keimi nip enim ngond, wumb epi ekii se singii kumep epi ei pe si poru ninmin.

¹⁷ Ba nim kuni mowii piin kin, noł was, kumb ningil eł erkin, kopung peng eł kalkin, yi erkin endnjii.

¹⁸ Yi mił en onjii ei, wumb nim kuni mowii pekin on ni yi kinerngii. Ba Gos eim epin konu mołum ei endeim mendpil eim epi koi er sałim, epi ei piilim nga kanilim ku ei kanpi kin nim kumep epi nga ngopu orung kindmba.”

*Epi Ka Sik Kulou Tolmun Oł Ei
(Luk 12:33-34)*

¹⁹ “Enim epi ka wii kan apirik ya mei eł kulou tunerngii. Mei eł tumb jingamb ok epi ombu er kis erngii, nga waning wu opu waning simba ku.

²⁰ Ba enim oł kun ka wii ełmin oł, ei nge Gos eim enim kin ka piimba ei tumb jingamb ni waning erngii

wumb ni ei epin konu eł tuk puk er kis monduk enerngii mon! Nga waning wu pupu waning sipi ermba andlam sinalim mon ku.

²¹ Yi mił erang, en enim noman eł epi ka wii simba konu eł enim nge noman ei eł simba ku.”

*Sinim Ngenj Eł Tilang
(Luk 11:34-36)*

²² “Ningil ei sinim ngenj eł nge dup alam mił. Pe nim ningil ei ka pim kin, nim noman tuk kun ka sim kin, oł kun ka enjii ku.

²³ Ba ninim ningil kis mułum kin, ninim noman tuk ei pei emii owundu pimba. Nimbił erang oł kis ełmin oł ei nim kin pei sepi kin, nim noman tuk ei emii er pałim,” pa Jiisas yi nim.

*Wu Endi Kundii Tał Kin Kongun Enermba
(Luk 16:13)*

²⁴ “Wu endi eim kongun wu owundu tał kin enermba mon! Nga wu ei owundu tał kin kongun erim kin, eim owundu endi kin ka piipi kin nga endi kin kis piipi ermba. Nga owundu endi kin noman ngopu endi kin noman ngunarpı ermba ei mon. Yi mił sinim noman tał sepin Gos kongun erpin nga ku kongun erpin kunum ende enermin mon!

*Epi Pei Noman Peng, Noman Nendii Piinmin
(Luk 12:22-31)*

²⁵ “Yi piik na enim kanip nind. Enim konj molk, noman embin to yi piinerei! Nga kuni nipe numun eł yi piinerngii mon. Sinim nge ngenj eł epi nipe telmin? Sinim konj mołmun ei epi owundu ba kuni ei epi owundu mon. Yi ku sin nge ngenj ei epi owundu ba alap ei epi owundu mon.

²⁶ Enim kei kaninmin ei tonu bur ni andinmin: ei kuni emb tilanmin, nga kuni tu wuk, ngii konu sinalmin. Ba enim Ernjing Gos tonu epin ei kuni ngołum. Enim kei ombu to mani kindik enim wumb mołmun. Gos enim kuni ni alap ngumba ku.

²⁷ Enim mołmun konu tuk eł, wu nii endi eim epi endi noman erang

piim kin, eim kunum kinan konj mułmbii ni piimba, ei kaplı enanim.

²⁸ “Pe nimbił erang enim ngenj ełe konduk ni ei noman to piinmin? Enim andaring plawa kuk nin ond kuk tonu onum, ei er onum mił nenj ei keningii. Plawa kuk ei kongun dinga enałim, nga konduk ni epi endi enałmin ku.

²⁹ Ba na enim kanip nind, ok king Solomon eim konduk ka wii kindrim, ei ya ond kuk ka wii mił ei kindnerim mon.

³⁰ Keimi, pe kui engimb nin epi ei en enim Gos konduk mił ei ka wii akip ngang kindim. Topuł mer dup kałımin konu eł kindang dup numba. Pe nga enim konduk ni epi ei kindnermba ni piinmin min? Nimbił erang Gos epi ei enim kui pei ngunermba nik pii gii ninanmin?

³¹ Ei piik enim noman embin yi piinerngii. ‘Sinim kuni nipe kuni endi numun da, sinim noł nik piinerngii mon. Nipe noł endi numun da ni piinerngii mon. Ei sinim konduk nipe konduk endi kindmin da ni piinerngii mon.’

³² Mon, oł ombu wumb torung ngenj wumb ei, kongun yi enmin. Ba enim nge Ernjing Gos tonu epin mołum ei piikim. Enim epi ombu nge pei ngang singii ku.

³³ Ba enim oł kun ka pałim mił ka erik, Gos sinim tep er mołum ni piik ekii sik er mułangin kin kaplı Gos enim epi eipi ombu ngumba ku.

³⁴ Yi pałim ei piik, topuł ermin epi ni noman embin yi piinerngii mon. Topuł wumb endi ei eim ermbii ni piinim epi ei enim. Nga oł embin tui endi topuł tonu omba ei, enim noman to piinerngii mon.”

7

Wumb Eipi Ełmin Oł Ei Mok Tok Yi Enenjii Mon!

(Luk 6:37-38,41-42)

¹ “Enim wumb kanik ek ngok erik kos piik ełmin mił yi ninerngii. Enenjing kin, Gos enim kin kos piinenmba ku.

2 Pe enim wumb kin erngii oł ei, Gos enim kin ermba. Nga epi wumb ngołmun mił yi ku Gos enim ngumba.

3 Nimbił erang nim angnim epi moł aninga ningił eł pałim ei kankin nin, ba ninim ningił eł ond owundu mił pałim? Ei ok si kindkin, ekii se eim nge ningił eł epi moł pimba ei si kindnjii.

4 Ond owundu mił ninim ningił pałim, ba ninim angnim kankin yi nin? “Engnan, nim ningił eł epi moł pałim, ei si kindmbii nin?” Ei pułe yi mił, sinim oł kis enmin oł ei epi moł mił, sinim nge noman tuk eł pałim ei si kindinmin.

5 Nim ek kend nge wu. Ninim ok ningił eł ond owundu mił si tor kindkin, ningił ka seng, kan kun erkin, nga angnim epi moł ningił eł pałim, ei si kindnjii,” pa nim.

6 “Enim Gos ek ka epi ka wii mił, ei nge wumb kis owu mił kapli ngunerngii mon! Nga biis ni epi ka wii ei sipik, wumb Gos kin ek buł ngok ełmin wumb, ei kung mił ngunerngii mon ku. Mon peng, wumb kung mił, biis ka wii ei en enim simb eł kamb mani kindik, nga wumb owu mił ok enim kin erik kis erngii ku,” pa nim.

Wu Endi Prei Kongun Dinga Erim (Luk 11:9-13)

7 Enim Gos kin prei er ngungii, “Enim Gos kii sik enmin ei epi enim ngumba. Enim epi kuruk endngii, ni keningii. Enim Gos ngii ondu eł to teki teki nengin, aki tumba,” pa nim.

8 “Wumb pei Gos kin prei ełmin, ei epi siłmin. Epi sipmin nik kurułmun, ei kaniłmin. Nga Gos ngii ondu eł to teki teki nimba wu, ei Gos eim ngii aki tołum ku.

9 Pe wu endi kingam aka numbii nimba, eim arim kom ku endi sipi ngumba min? Ei mon.

10 Nga kingam omu numbii nimba, eim arim ka wembii sipi kingam ngumba min? Ei mon ku.

11 Yi mił, enim wumb kis ei kingenjing noł epi ka noman ka pend

kingenjing ngołmun. Pe sinim piimin, Erinjpin Gos tonu epin mołum ei sinim prei erpin kii sipin ninjpin kin kapli epi ka ei ngumba ku.

12 “Wumb enim kin oł yi mił erngii nik piinmin oł ei, en enim wumb eipi kin oł yi erngii ku. Ek ei lo ek, nga Gos nge oł ekii se ermba piik niłmin wumb ek ei ende pałim.”

Konj Mułngii Konu Ondu Kembis Wii Sałim (Luk 13:24)

13 “Enim epin konu andłam kembis ełe pungii. Nimbił erang andłam puk konu kis dup konu eł pungii andłam ei owundu sałim. Andłam ełe wu amb ombu pei andłam ełe andik mołmun.

14 Ba kunum kunum konj ka mułngii konu, ei andłam kembis wii. Nga andłam puk konu ka eł pungii, ei kongun dinga erngii. Erik kin, wu amb endeim endeim ni andłam ei kan singii,” pa nim.

Ek Ni Tor Kindiłmin Ek Kend Wumb Ongii, Ei Kan Kun Er Mułngii

15 “Ek ni tor kindiłmin ek kend wumb ongii, ei kan kun er mułngii. Ek kend wumb siipsiip ngenj mił ei torung kun ka wii mił kindik ongii. Ba noman tukrung ei owu simbii mił enim kin onmun. Ok enim pii gii ei to kis erngii nge ongii.

16 Nga enim molk ek ni tor kindiłmin kend kongun er ongii, ei enim wumb ei nge oł kongun erik keningii. Nimbił erang wumb noł wain mong ond angii ełe gał mołulum ei siłmin; min wumb ond pik mong sik, engimb min epi gał mołulum ei sik yi ełmin min? Mon, ei sin kapli enałmin.

17 Yi mił ku, ond ka mong ka tołum ku. Nga ond kis ei mong kis tołum ku.

18 Ond ka ei mong kis tunałiłmin mon ku.

19 Pe nga ond endi mong ka tunałim, ei kołmung tok, sik dup kałiłmin.

20 Ek ei yi mił, enim ek ni tor kindiłmin kend kongun ełmin wumb

ei, enim keningii. Kanik, ek ei puŕe piingii pa nipi ngum.”

²¹ “Wumb kombur aninga na kin ‘Owundu, Owundu,’ nik, ek dinga nik erngii wumb, Gos sinim tep er moŕum konu eŕ tuk pungii ba wu endi nam Ernana tonu epin moŕum ni piipi, eim noman eŕ ekii sipi endimba wu, ei eim Gos kin Owundu Owundu nimba wu, ei eim Gos kin epin konu tep er moŕum konu eŕ kapŕi tuk ba.

²² Pe kunum owundu tonu omba kunum, ei wu amb pei yi ningii, ‘Owundu, Owundu! Na nim nge embe eŕ oŕ ekii se ermba miŕ piik niŕmin miŕ ninj ningii. Nim embe eŕ sin gui kis to si kindinjpin. Nim nge embe eŕ sin jep oŕ kanim kanim enjpin,’ pa ningii.

²³ Kunum eŕe, na ek nip orung kindip yi miŕ nimbii, ‘Enim na kinaŕ. Enim oŕ kis wumb mendpiŕ, na kin tuk onerei!’ nimbii,” pa nim.

Ngii Takilmin Oŕ Taŕ Ei
(Luk 6:47-49)

²⁴ “Pe wu endi na nind ek ei piipi, ekii simba wu, ei wu endi yi miŕ eim noman ka peng, eim ngii tonu kom ku peŕ takilim.

²⁵ Pe konu kumb topu mani orum, konu pop owundu topu onum, noŕ owundu topu elim ei ngii mani punaŕim. Nimbii erang, wu eim ngii ei kom ku peŕ eŕe tonu takilim ei dinga pupu ngii eim engim.

²⁶ Wu endi na ek ei piipi, ekii sinerim wu, ei eim yi miŕ wu ende noman pinaŕim wu moŕum ei miŕ. Pinerang, eim ngii tonu noŕ ku kilta takilim.

²⁷ Konu kumb owundu topu, mani orum, konu pop owundu topu orum, noŕ owundu to orum kunum ei ngii ei eskil toŕum. Ei keimi, ngii mani pupu er kis elim.”

²⁸ Jiisas ek ei nipi poru neng, wumb tiŕap owundu ok mulnjung ni, eim ek ei wumb piik mund mong enjing.

²⁹ Nimbii erang, Jiisas eim ek nim ek ei wumb noman peng niŕmin lo ek ei nge ninerim. Jiisas eim wu endi

noman dinga, pii gii nik niŕmin ek miŕ yi neng, wumb mund mong enjing.

8

Jiisas Wu Endi Kinj Bombuŕum Tum Ei Er Ka Erim
(Mak 1:40-45, Luk 5:12-16)

¹ Jiisas eim komung eŕ si kindipi mani wang, wumb pei eim pum konu ekii sik punjung.

² Pangin, ngenj kinj bombuŕum tum wu endi opu, Jiisas simb eŕ ming gopsing pii poŕpu, kan mani kanpi yi nim, “Owundu, nim na er ka ermbii ni piin kin, kapŕi enjii.”

³ Jiisas eim angil wu ei ambilpi ek yi nim, “Na yi miŕ ermbii, nim ngenj ka simba.” Neng, wu ei kinj bombuŕum tum ni poru neng, wii ka muŕum.

⁴ Pe Jiisas ek yi nim, “Oŕ ei, nim pukun wumb endi kankin ninenjii mon. Nim ngenj ei sipkin, Gos kin kuŕmaŕ kalilim wu moŕum konu eŕe andan tan, ok Moses nirim oŕ ei erkil, Gos kin kuŕmaŕ kilan, wumb nim keningii ni, nim ening pim ei poru nim ni keningii,” pa nim.

Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim
(Luk 7:1-10)

⁵ Jiisas pupu Kapaniyam konu tor pang, Rom wu endi opu wumb 100 pei tep elim wu, ei opu, kii dinga sipi Jiisas ngum.

⁶ “Owundu, na nge kongun wu ei ening topu, ngenj dinga pinerang, peŕ eŕe ngii konu paŕim, eim ngenj kumbii owundu ei piipi paŕim,” pa nim.

⁷ Neng, Jiisas yi nim, “Na pup, eim er ka ermbii,” pa nim.

⁸ Ba opu elmin tep elim wu, ei eim yi nim, “Owundu, na wu ka mon. Nim na ngii konu eŕe onenjii mon! Nim ek wii nen, nam nge kongun wu ka muŕmba.

⁹ Nam yi ku, wu num na tep elim wu ei na tep erang, na nam nge opu wu ombu tep erip, endi ‘Pui!’ nemb, puŕum. Nga endi, ‘Ya wei!’ nemb, oŕmun. Nga nam kongun wu kongun

ei 'Erii!' nemb, kongun elim," pa nim.

¹⁰ Jiisas wu ei ek piipi puku sipi erim. Erang, ek nipi, wumb eim kin ekii se onjung wumb ei ngum, "Na Esrel wumb konu ele wu endi pii gii wu, yi nge endi kan sinenj mon!"

¹¹ Na enim kanip nind, wumb konu eipi wumb orung eni tonu olum konu, ni eni mani punum konu, wumb ei ok, Eiparam ni Aisik ni Jeikop ni kuni pe! endi nok mu!angin, Gos sinim tep er mo!um konu ele no mu!ngii," pa nim.

¹² Ba wumb Gos mo!pu tep erang tuk mo!mun Jura wumb, ei topu tor kindpi, emii konu epi endi el kindmba. Ei en enim ke nik, gupu mong kongk, kaimb er mu!ngii," pa nim.

¹³ Pe Jiisas ek nipi opu elmin tep elim wu ei ngopu yi nim, "Ninim pii gii peng eramb ni pui mi! yi ermba?" pa nim. Pe konu eni ele Jiisas opu elmin tep elim wu kin ek tengim, kunum el mendpi!, eim nge kongun wu ei ening poru neng, ka mu!um.

Jiisas Piisa Ambim Nge Mam Er Ka Erim

¹⁴ Jiisas pupu, Piisa ngii konu el nirik pupu kenim ni Piisa ambim nge mam ei ening tang, pe! ele or pim.

¹⁵ Pe Jiisas eim angil emblang, ening ni si kindpi pum. Pang, amb ei eim Jiisas kin wumb ngungii kuni nge er kun erpi ongu! erpi ngurum.

¹⁶ Pe konu pou neng, wumb gui kis mu!um wumb pei tu wunjung. Jiisas ek nipi gui kis to kindpi, wumb ening pim wumb, pei er ka erim.

¹⁷ Yi mi! erang kin, Gos ok ek ni tor kindim wu Aisaiya gupu ele ni tor kindrim ek ei keimi pim. Ek ei yi mi! nirim,

"Eim sinim nge ening pim pei si kindpi, sinim ening kanim kanim ei eim kin sim."

Wu Nii Endi Jiisas Kin Ekii Simbii Ni Piinim (Luk 9:57-62)

¹⁸ Jiisas kenim ni wumb tilap owundu eim mu!um konu orung

orung mu!angin kanpi mu!um. Eim ek yi nim, "Sinim no! gopu orundung pamin!" nim.

¹⁹ Pe lo ek kengpi to!um wu endi opu yi nim, "Ek emb to!um wu, nim konu orung orung min konu endi punjii konu, ei na nim kin ekii sip bii," pa nim.

²⁰ Jiisas ek yi nipi orung kindim, "Owu simbii mei tukpu ele palimmin. Nga kei andinmin ngii anglim. Ba Gos wu kingam ya mani mei ele kindang, wu ngenj sipi mo!um eim nge peng sipi salim konu endi sinanim. Yi mi!, wu endi na kin ekii simba wu, ei kongun dinga palim," pa nim.

²¹ Nga eim nge ekii silmin wu endi ek nipi kii sim, "Owundu, na nim kin ekii simbii ba kumb se kapli na kindan pup, ernan tukpu tumbii min?"

²² Ba Jiisas ek nipi yi nim, "Mon, wumb Gos ek piinanim wumb, kulii mi! wumb, ei wumb kulii er kun erngii ba nim na ond konu ekii se oi!" pa nim.

Jiisas Konu Pop Owundu Tum, Ei Ek Neng, Pop Owundu Ei Poru Nim (Mak 4:35-41, Luk 8:22-25)

²³ Jiisas no! kanu ele tonu pang, eim nge ekii se andimmin wumb ekii sengin ouni punjung.

²⁴ Konu pop owundu topu, no! gopu tuk pinin nipi no! kanu tuk opu, no! kanu to ak tumba erim, ba Jiisas eim or pim.

²⁵ Eim nge ekii se andimmin wumb eim to konj kindnjing. Kindik, ek yi ninjing, "Owundu, nim sin paki to! Sin to kundmba enim," pa ninjing.

²⁶ Jiisas eim ek dinga nipi eim nge ekii se andimmin wu ombu ngum, "Nimbi! erang enim tungu enmin? Enim pii gii kembis ninmin." Pe eim angpi, eim konu pop kin no! ei ek neng, nga ka wii mendpi! sim.

²⁷ Jiisas eim nge ekii se andimmin wumb, mund mong erik yi ninjing, "Ei wu kanim eipi endi mo!um. Eim ek neng kin, konu pop topu, no!

pinin ni erim, ei nga eim ek ekii sik enmin,” ni yi ninjing.

Wu Tał Gui Kis Mułum Ei Jiisas To Kindim

(Mak 5:1-20, Luk 8:26-39)

²⁸ Jiisas noł gopu orundung tor pupu, Garariin wumb konu ełe pum. Pe gui kis tuk mułum wu tał, eim kin tor onjnguł, ei wumb guimeng eł molkuł onjnguł. Wu tał wu simbii mił. Wumb konu ełe andłam endnałmin mon.

²⁹ Pe wu tał wii dinga tokuł yi ninjingił, “Gos kingam, nim sił kin nimbil oł enjii on? Kunum ei epi poru nimba ei poru ninerang okun sił ngenj kumbii ngunjii nge on min?”

³⁰ Pe kung konu ełe pei orundung ei nok mulnjung.

³¹ Gui kis ombu ek dinga nik yi ninjing, “Nim sin tor kindnjii pim kin, sin kindan kung mołmun konu ełe tuk bin,” pa ninjing.

³² Pe Jiisas ek yi nipi ngum, “Enim pei!” Pe gui kis wu tał si kindik puk, kung pei mulnjung konu tuk pangin, kung ombu pei sikir puk, konu tumbułam noł gopu mołum ełe mani puk, noł nok kolk poru ninjing.

³³ Kung es to mulnjung wumb, oł ei kanik tungu puk, konu owundu wumb mulnjung konu kanik, wumb ei ek yi ninjing. Wu tał gui kis er kindim oł, ei pei nik wumb ngunjung.

³⁴ Wumb konu owundu ełe ek ei piik ok Jiisas kanik yi ninjing, “Sin mei ełe mulenjii; konu eipi pui!” nik ek dinga yi ninjing.

9

Wu Endi Simb Angil Kis Mułum Ei Jiisas Er Ka Erim

(Mak 2:1-12, Luk 5:17-26)

¹ Jiisas eim noł kanu eł nga tonu pupu, noł gopu ełe nga orung pupu eim konu kun tor pum.

² Wumb wu endi ening pim wu ei, tu wunjung. Wu ei eim ngenj kołpu poru neng, embil dinga pinerang, eim peł ełe or pim. Pe Jiisas kenim ni wumb ei kin pii gii ninjing. Kanpi,

ening pim wu kin ek yi nim, “Na nim oł kis ei si kindind,” pa nim.

³ Pe lo ek piłmin wu kombur, en enim noman ełe yi piinjing, ‘Wu ei Gos kin ek ambilim,’ ni piinjing.

⁴ Jiisas wu kei en enim noman yi piyangin, kanpi yi nim, “Nimbil erang enim noman tuk oł kis yi piinmin?”

⁵ Nipe ek ei oi mił to peng nimbii? Pe na nim oł kis ei kil ngond nimbii ei kapli min? Nga nim peł ei si mungkin pui yi nimbii ei kapli min? Ek endi na nim oł kis kil ngond ei nimbii.

⁶ Ba na end ei enim kanik piingii nip end. Na tonu epin si kindip, mei mani op, wu kingam tels ei na noman dinga peng, wumb oł kis ei kil ngop ek nip ya wu embil dinga pinerang ei kanip nind. ‘Nim angkin, ninim peł ond sikin, ninim ngii konu pui!’ nind,” pa nim.

⁷ Jiisas ek yi neng kin, wu ei eim peł sipi, eim ngii konu sipim.

⁸ Nga wu amb ni wumb pei oł ei kanik, mund mong erik, yi piinjing, Gos wu yi nge noman dinga, ni noman ka, wu ei kin ngonum nik, yi erang Gos embe ambil tonu kindnjing.

Jiisas Wu Masyu Wii Tum

(Mak 2:13-17, Luk 5:27-32)

⁹ Jiisas andpi pupu kenim ni wu endi mułum ei ku takis siłim ngii ełe mułum. Wu ei embe Masyu. Jiisas wu ei kanpi ek yi nim, “Na ond konu oi!” Nipi yi neng, wu ni angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁰ Jiisas Masyu eim ngii konu ełe mołpu kuni num. Wumb pei ku takis siłmin wumb ni oł kis ełmin ei kin mołpu kuni ende num. Eim nge ekii siłmin wu ombu ouni nunjung.

¹¹ Lo ek piłmin wumb, ei Jiisas wumb kis kin kuni nang kanik, eim nge ekii sik ełmin wu ombu kanik yi ninjing, “Nimbil erang enim nge ek emb top ngołum wu ei wumb kis ni ku takis siłmin wumb kis ni ombu kin kuni nonum?”

12 Jiisas eim ek ei piipi yi nim, “Wumb ening tunalim wumb ei, ening ngii ele punalmin mon. Ening palilim wumb ei mendpil pulmun.

13 Enim puk Gos nge ek ka ele kanik piingii, ‘Ka kulmal kalilmin epi ei na noman pinalim. Na noman kaimb silmin ei na noman palim.’ Na wumb ka muljung ei kin, paki tumbii onenj. Ba wumb kis muljung ni ol kis enjing wumb ei, paki tamb, noman ak tungii nip onj,” pa nim.

*Kuni Mowii Palmin Ol Ei
(Mak 2:18-22, Luk 5:33-39)*

14 Jon wumb nol pendlim wu, ei eim nge ekii sik andilmin wumb Jiisas kin ok, ek yi kii sik ninjing. “Nimbi! erang sin kin lo ek ekii silmin wumb kin kuni mowii elmin, ba nim nge wu ombu kuni mowii enalmin, ei nimbi! erang elmin?”

15 Jiisas ek ekin nipi orung kindpi yi nim, “Pe wu endi eim simba ermba kunum ele, eim nge wumb pul, eim paki tolmun wumb kunum ele kapli amb simba wu ei eim wumb kin kuni no mulmba kunum ei eim nge wumb kis piik mulngii min? Ei mon. Ba ekii se amb simba wu ei wumb kis eim konu eipi si pangin, eim nge wumb ei kapli kuni mowii piingii,” pa nim.

16 Wu endi eim konduk endi piltan top kis ermba, konduk ele alap konj endi sipi, mui tumba mil mon? Pe wu endi yi erim kin, alap konj ei pepi, konduk topu, kis owundu nga ermba.

17 Jura wumb kung meme ngenj kulk, nol wain tuk kindilmin. Ei kung meme ngenj konj ele nol wain konj kindilmin, epi tal ka mulangil. Nga nol wain ok nge ei kung meme ngenj ok nge ele kindilmin. Nga nol wain konj ei sipik, kung meme ngenj ok nge ele kindilmin ei nol tok nipi nol wain tor pang, kung ngenj kis molulum ku. Yi mil na ek konj ei Jura lo ek ok nge ei kin ende punermba.”

Wu Num Endi Amblam Er Konj Sipi Kindang Nga Amb Amblim. Eim

Konduk Amblim Amb Ei Er Ka Erim Ku

(Mak 5:21-43, Luk 8:40-56)

18 Jiisas eim ek ei nipi mulang, Jura wu num endi opu, eim simb ele ming gopsing pii polpu ek yi nim, “Na amblam pe mendpil koltum, nim okun, eim ngenj ele emblan, nga konj mulmba,” pa nim.

19 Pe Jiisas wu ei kin pum. Pang, eim nge ekii sik andilmin wu ombu ni punjung.

20 Puk, amb endi mulum amb, ei eim kunum kunum eim miyem ei o pupu minj mulang, kung ngii engki nga tal o purum. Amb ei eim opu, Jiisas bul morung ele eim opu Jiisas konduk embilim.

21 Eim nge noman ele yi piipi om. “Na pup, Jiisas konduk minjin tamb, na ening ei kapli wii simba, ka mulmbii,” ni piim.

22 Ba Jiisas eim piipi ak topu kanpi yi nim, “Ambil, nim na kin pii gii nin, ele nim ei ka seng, wii mulnjii,” pa nim. Pe kunum ele mendpil, amb ei ka mulum.

23 Jiisas opu, Jura wu num ngii ele opu kenim ni mingal pop tok golang nik wumb ke dinga wii nik muljung.

24 Jiisas opu ek dinga nipi yi nim, “Enim kunerei! Ambil ei kulerim ba or palim,” pa nim. Neng, wumb eim kanik tokul enjing.

25 Pe wumb to anda kind poru nik, Jiisas eim nirik pupu, ambil ei angil ambilpi, er konj sim.

26 Jiisas yi erim, ek ei wumb konu orung orung pei nik pangin, wumb pei piinjing.

Jiisas Wu Tal Ningil Tumbun Mulum, Er Ka Erpi, Endi Ek Tinerim Ei Er Ka Erim Ku.

27 Jiisas konu ele si kindpi, andlam ele andpi pang, ningil tumbun mulum wu tal okul wii dinga tokul yi ninjingil, “Nim Deipis kingam, nim sil kin kaimb sinjii.”

28 Pe Jiisas eim ngii ele nirik pang, wu tal eim ekii sikil onjngul. Wangil, Jiisas ek yi nim, “Elip pii gii na kin

piinjngil na oł ei ermbii.” Wu tał yi ninjngil, “Owundu, keimi sił pii gii ninmbil.”

²⁹ Pe Jiisas eim wu tał ningil ełe ambilpi yi nim, “Elip pii gii pim mił, kapli oł yi ku ermba,” pa nim.

³⁰ Wu tał ningil ka mułang, Jiisas ek dinga nipi wu tał ngum. Ngopu yi nim, “Na elip kin oł ei, wumb endi kangil ek ninereł mon!” pa nim.

³¹ Ba wu tał eł elip anda pukul, wumb konu orung orung pei Jiisas kongun erim oł ei kankil nikil punjungul.

³² Andlam ełe bil ni erangil, nga wumb wu endi gui kis tuk mułang, eim ek tingnerim wu ei Jiisas kin tu wunjung.

³³ Pe Jiisas eim gui kis ei to kindpi yi erang, gupu ek tingnerim wu ni ek tangpi erim. Yi erang, wumb pei mund mong enjing yi ninjing. “Ok Esrel konu oł yi endi tonu onerim, sin kinerpin,” pa yi ninjing.

³⁴ Ba lo ek ekii silmin wumb yi ninjing, “Gui kis nge wu num eim kin mołpu, eim kin noman dinga ngopu, eim gui tor kindnim,” nik yi ninjing. (Ei ek keimi mon, Jiisas ek keimi ninim.)

Jiisas Wu Amb Kaimb Sim

³⁵ Jiisas konu owundu ni konu orung orung pei andpi, wumb men ngii ełe nirik pupu, Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mułum mił nipi ngopu, wumb ngenj ełe ening kanim kanim pim, ei er ka erpi yi erim.

³⁶ Jiisas eim wumb tilap owundu ei kanpi kaimb sim. Nimbil erang wumb noman embin piik kin, wu endi paki tumba nge kuruk endnjing yi er mulnjung. Ei kung siipsiip tep ełim wu mułam mił, yi er mulnjung.

³⁷ Jiisas oł ei kanpi, ek nipi eim nge ekii sik andilmin wu ombu ngum. “Kuni wiis poł topu pei mołum, ba tengingii kongun wumb mon palim. Ei yi mił, wumb Gos ek ka piingii wumb ei pei mołmun ba ek ni tor

kindik wumb ei ngungii wumb mon palim.

³⁸ Yi piik kin enim kongun ei nge arim kin prei erangin, eim kongun wu kombur kindmba,” pa nim.

10

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Ombu Engki Nga Tał

(Mak 3:13-19, Luk 6:12-16)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andilmin wu engki nga tał, wii tang wangin, noman dinga nipi wu ombu ngum. Noman ei ni ngopu gui kis to kindik, ening ni ngenj ełe oł kanim kanim ermba ei to kindngii nge nipi ngum.

² Eim nge ek ka endngii nge engki nga tał, wu ombu embe yi mił: kumna Saimon embe endi Piisa, eim angim Endru, nga Jeims ei eim Sependii kingam ni eim angim Jon.

³ Pilip ni Barsolomyu ni Tomas ni Masyu ku takis ok silim wu, ni Jeims arim Sariyas.

⁴ Saimon Selos ni Juras wu ei Es-kerios, eim Jiisas opu orung wumb onjung konu Jiisas mołum ei nipi andan tum wu.

Jiisas Ek Nipi Eim Ek Se Endngii Wu Ombu Ngum

(Mak 6:7-13, Luk 9:1-6)

⁵ Jiisas eim nge wu engki nga tał, ek dinga nipi kindang punjung. Jiisas ek yi nim, “Enim wumb konu eipi punerngii, nga Sameriya konu owundu ełe tuk punerngii mon!

⁶ Enim puk Esrel wumb, kung siipsiip mił am punjung ełe pungii,” pa nim.

⁷ Enim puk, wumb kanik, ek yi ningii: ‘Gos sinim tep er mołum kunum ei pei mandi omba enim,’ ningii.

⁸ Enim puk, wumb ening pimba ei er ka erik, wumb kułngii, ei er konj sik, wumb gui kis mułmba ei tor kindik, wumb ngenj kinj bumbułum tonum wumb, ei erangin ka mułngii. Pe enim epi ei sinjing, ei epi endi ngok enjing. Yi mił nga wumb kin oł

yi erngii, epi endi sinerngii mon,” pa nim.

⁹ Enim ku gol ni, ku silpa ni, ku kapa ni ombu endi pendik epi ombu sipnerngii mon,” nim.

¹⁰ Kon andlam pungii kon ni, konduk ni nim su ni dolu ni epi ei endi sipnerngii mon. Wu kongun elim wu, ei kuni ngangin nołum, mił yi enim nungii.

¹¹ Enim puk konu kembis min owundu endi tor pungii, ei wumb kan kun erngii. Konu endi tor pangin wumb konu, ele oł kun er mułngii. Ei enim wumb ei kin molk, puk, nga enim konu ei si kindik pungii.

¹² Pe enim wumb ngii endi ele nirik punjung kin, wumb ngii puł wumb ei ek yi ningii, ‘Enim noman emin pengli!’

¹³ Wumb ngii ele tuk pangin, ek ka nik enjing kin, “Enim nge noman emin ei wumb ombu kin ba. Ba wumb en enim ngii konu ele, ‘Enim nirik wei!’ a ninarik enjing kin, enim noman emin ei wumb ei kin noman emin ei ngunerngii.

¹⁴ Nga wumb nii endi enim nge ek piinarik min enim tuk sinarik kin kapli enim ngii konu ele si kindik kunum ele konu eipi pungii kunum ei enim simb ele kulman si kindngii.

¹⁵ Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se Gos kunum owundu kos owundu piimba kunum, ele wumb mok tumba kunum ei Gos Sorom konu ni Gomora konu ele eim kaimb simba. Ba nga konu eipi ele wumb ei enim kin, ‘Weiyo,’ nik enenjing kin, Gos konu ele wumb kaimb sinermba mon,” Jiisas yi nim.

Oł Embin Tui Kanim Kanim Tonu Omba

(Mak 13:9-13, Luk 21:12-17)

¹⁶ “Piingii! Na enim kung siipsiip mił tuk owu simbii wumb mił mulnjung konu kindind. Ei piik enim ka wembii noman ka peng oł ei nge ekii singii. Nga kei Pułmu noman emin seng elmin oł ei nge ekii singii.

¹⁷ Pe enim kan kun er mułngii! Wumb enim ambil gii nik, kos ngii

sipik, en enim men ngii ele enim kepil tok yi erngii.

¹⁸ Erik, na nge ek ni na to mani kindngii nge, enim sipik king ni kumb ele sipik gapman nik erngii. Ei nimbil erang enim ek nik en enim kin wumb tilap eipi ngok yi enjing konu ele.

¹⁹ Nga wumb enim kos ele tonu tu wangin, enim yi piingii. ‘Sinim nimbil ermin? Sinim nipe ek nimin?’ ni piik mułngii. Kunum ele mendpil, Gos enim ningii ek ei nipi enim ngumbii,” pa nim.

²⁰ Enim nge ek ninerngii, ba enim Ernjing Gos nge Gui Ka ei enim kin mołum ei ek nipi tor kindmba.

²¹ “Nga wu endi eim angim kos ele tonu si pang to kundngii. Yi ku arim eim kingam kos ele tonu si pang to kundngii. Nga kangil en enim, ernjing, menjing noł kin opu orung erik to kundngii ku.

²² Wumb pei enim kin noman kis piingii. Ei nimbil erang na nge embe ei enim kin pimba, ba wu endi eim ambil gii nipi na kin pii gii dinga pupu mułum kin, ekii se kunum poru nimba kunum, wu ei Gos eim sipi orung simba, ei wu eim nge.

²³ Pe nga wumb enim kin oł embin tui kis enjing kin, enim konu ei si kindik, tungu puk, konu owundu endi eipi pungii. Na enim kanip nind, enim kongun endi Esrel wumb konu owundu ele kapli poru nini-nang, kapli na wu kingam tonu epin konu ele si kindip, mani mei ei sikir tor ombii,” Jiisas yi nim.

²⁴ “Pe nga men kangil ei ek emb topu eim ngonum wu, ei to mani kindmba mił mon? Nga kongun kunum kunum wii minj elim wu, ei eim nge wu owundu to mani kindmba mił mon?

²⁵ Pe men kangil ei mołpu, ek emb topu ngumba wu ei mił kapli, nga kongun wu ei eim wu owundu mił mułmba ei kapli. Ngii ei arim embe Biyelsipul ei ek kend wu pim kin, wumb en enim ngii ende wumb embe kis mendpil singii. Ei yi

mił, wumb na Biyelsipul nik embe singii.”

*Gos Owundu Kin Mund Mong
Kulmun*

(Luk 12:2-7)

²⁶ “Pe wumb enim tungii ei mund mong enerngii. Epi pei koi er sakim, ei Gos nga peni ele tor kindmba. Epi pei kum top palim ei ekii se wumb keningii.

²⁷ Ek na enim ya emii peng nind ek, ei enim tinga eni kin nik wumb ngungii. Nga en enim kom ele ek piinjing ek, ei ngii ele tonu puk, ek nik wumb ngungii.

²⁸ Wumb nii endi enim ngenj ele to kundngii, ei gal piinerngii. Ba ei enim noman tuk ei to kundnerngii mon. Ba enim Gos eim kin gal kulk mulngii. Nimbił erang Gos eim kapli ngenj kin noman tuk kin ouni topu kondpu, dup konu ele kindmba.

²⁹ Wumb kei Winu kembis tał ku kundii ei nge endeim nga siłmin. Ba enim Ernjing Gos kei endeim endi boi nipi, mani mei ele ba, ei eim piinim.

³⁰⁻³¹ Yi piik kin, enim noman embin to piinerngii mon! Enim kei Winu kembis ku ngok sinmin ei to mani kindinmin. Yi peng kin, Gos sin tep ka er mulmba. Enim peng enjin Gos eim gerpi, kanpi si kindpi mołum.”

*Jiisas Embe Ni Tor Kindngii Oł Ei
(Luk 12:8-9)*

³² “Wu endi na embe ele nipi wumb pei ningił ele nimba wu, ei eim embe na Ernan Gos ningił ele nimbii.

³³ Ba wu endi na embe ei, wumb ningił ele koi erpi ni tor kindnerim kin, wu ei eim na Ernan Gos ningił ele eim embe tonu epin konu ele ni tor kindnermbii mon ku.”

*Jiisas Eim Om, Ei Opu Erngii Si
Tonu Kindim*

(Luk 12:51-53, 14:26-27)

³⁴ “Enim piik, na op mei ele opu enim ei to mani kindip noman emin ngumbii nge onj, ni piinerngii mon!

Ba na wumb mok top noman kanim eipi eipi ngumbii nge onj.

³⁵ Na onj ei opu erngii nge onj, wu endi eim arim kin opu orung erang, eim ambłam ei eim mam kin opu erang, nga amb ei eim wam nge mam opu orung erngii nge onj. Ei yi mił wumb kombur na kin pii gii ninerngii. Nga wumb kombur na kin pii gii ninmin.

³⁶ Wu endi eim na kin pii gii nimba wu, ei kin ngii ende wumb ei en enim eim kin opu, orung erik mulngii ku.

³⁷ “Wumb en enim ernjing, menjing noł noman ngok, enmin oł ei, ba na kin noman ngunanmin. Wumb ei na nge wumb puł mon. Nga wumb en enim kingenjing, embilenjing noman ngonmun, oł ei ba na kin noman ngonanmin. Wumb ei na wumb puł mił mulerngii mon!

³⁸ Wu endi eim ond peri ei ko wupu na kin ekii sinerim kin, wu ei na wu puł mił kapli pinermba mon.

³⁹ Wu endi eim nam noman konj kan simbii ni piipi endmba wu, ei eim noman konj ei am ba. Wu endi na kin piipi, eim nge noman konj si kindmba wu, ei eim noman konj nga orung simba,” pa nim.

*Wu Endi Kumep Ka Simba
(Mak 9:41)*

⁴⁰ “Wu nii endi enim eim ngii ele nirik sim kin, eim na eim ngii ele nirik sim ku. Wu nii endi na eim ngii ele nirik sim kin wu endi ei Gos na kindang onj, ei eim ngii ele nirik simba ku.

⁴¹ Wu nii endi oł ekii se ermba piipi nilim wu, ei paki topu eim ngii konu sipipi erim kin, eim oł ekii se ermba piipi nilim wu nge kumep ka simba mił yi ku simba. Pe wu nii endi eim kinang, wu kun ka endi wang, eim sipipi, kuni ngopu elim wu, ei eim wu kun ka, ei eim kumep ka eim ngumba.

⁴² Pe wu nii endi eim wumb ei kanpi, eim noł jii ni kulpu tu wupu, nam nge ekii sik andiłmin wu ombu ngopu ermba, wu ei na ek keimi nip

enim ngond. Wu ei kumep simba, epi ei am punermba mon,” pa nim.

11

Jon Eim Nge “Kongun Wu Kombur Jiisas Mułum Konu Kindim (Luk 7:18-35)

¹ Jiisas eim nge ekii sik andiłmin wu engki nga tał wu, ombu ek nipi kongun ełe kindpi, eim konu ełe si kindpi, konu eipi pupu, wumb ek emb topu, ek ka ni tor kindpi erim.

² Jon wumb noł pendilim wu, ei eim kan ngii pepi mołpu piim ni, Gos kindang wu Kraiss kongun yi erpi, oł yi erpi enim nengin piipi, eim nge ekii sik andiłmin wu kindang, Jiisas mołum konu punjung.

³ Puk, Jiisas kin kii sik yi ninjing, “Nim Gos kindim wu Kraiss ei nim on, min sin wu endi eipi kui er mołmun?”

⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim Jon mołum konu puk, enim epi kanik piik enmin mił, ei nik Jon ningii,” pa nim.

⁵ “Ningil tumbun mołum ei nga ka seng kaninmin. Simb kis mułum ei nga kun kamb andinmin. Ngenj kinj bumbulum tum wumb ei, nga ngenj ka sałim. Kom ngum wumb ei nga ek piinmin. Wumb kolk, ei nga tonu konj onjung. Nga wumb epi sinerim kaimb muljung wumb, ei ok Gos ek ka piinmin.

⁶ Pe wu nii endi eim pii gii ei na kin dinga pim kin, wu ei eim ka piyangli!” pa nim.

⁷ Jon wumb noł pendpi ngołum wu, ei nge ekii se andiłmin wu si kindik orung pangin, Jiisas eim Jon nge ek ei nipi wumb ngum. “Kumb ok enim wumb mulenjing konu punjung, ei epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi gumei mił mołpu kin konu pop tang ek eipi eipi nipi enim wu, ei enim keningii nge punenjing mon.

⁸ Enim epi nipe keningii punjung? Enim puk, wu endi eim konduk mon kanim kanim kindpi mułum, ei keningii nge punenjing

mon. Wumb konduk mon ka kanim kanim kindiłmin, ei king ngii ełe mołmun wumb,” pa nim.

⁹ Ba enim nimbił erang punjung? Oł ekii se tonu omba piik niłmin wu, ei keningii nge punjung. Ba oł ekii se tonu omba piik niłmin wu kombur tonu ok wu ombu, eim to mani kindpi poru nim, eim wu owundu mołum.

¹⁰ Wu ei mendpił Gos nge ek ka ełe ek yi nim,

‘Piini! Na ek se andiłim wu endi kindamb pupu, na ek ni tor kindmba Wu ei eim kumb se ba. Pupu, Jiisas nim nge andlam er ka ermba.’

¹¹ Jiisas yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Jon wumb noł pendpi ngołum wu, ei oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb tonu onjung wumb, ei pei kamb mani kindim. Ba Jon eim wu endi Gos sinim tep er mołum konu ełe wu num mił mon. Ba wu wii endi Gos ek ka ni tor kindmba wu ei, Jon to mani kindmba. Nimbił erang Jon eim Gos ek ka aninga kopur piim, ba pe sinim Jiisas kin pii gii ninmin wumb, ei Gos ek ka ei pei piik sinmin.

¹² Jon wumb noł pendilim wu tonu orum kunum ei, wang wang pe kunum ełe sinim mołmun. Pe wumb kis Gos sinim tep er mołum ek ei kin ek buł ambilk ninjing. Pe wumb num ni wumb dinga wii ei wumb eipi kin Gos sin tep er mołum ei, sinerngii mon nik, mani kindik si kindngii enmin.

¹³ Gos nge oł ekii se tonu omba piik niłmin wumb ok nik, Moses lo ek om nin, pe Jon tonu om kunum ei ek ombu pei Gos sinim tep er mołum ek ei kin ninjing.

¹⁴ Pe enim ek ei pii gii ninjing kin piingii. Jon eim Elaine mił oł ekii se tonu omba piipi niłim wu ei omba nge om.

¹⁵ Wu nii endi kom simba wu, ei kom se piyangli!

¹⁶ “Pe wumb kunum ełe mołmun wumb ei, na epi nipe mił su simbii? Wumb ei yi mił, kangil tuk konu endi

mol, ek dinga nik kangil kombur ngok yi ninjing.

¹⁷ ‘Sin gising topun enmin, ba enim golang ninanmin. Sin golang kaimb er ninmin, ba enim ek ninanmin mon!

¹⁸ Jon om kunum ei eim no! ni kuni nunerim. Yi erang kin, wumb yi ninjing, ‘Gui kis eim kin mo!um,’ pa ninjing.

¹⁹ Pe na Gos kingam tonu epin si kindpi, mani mei ele opu wumb ngenj kulpu ei, enim wumb yi ninmin. ‘Wu ei kuni pei nopol, no! wain pei nopol elim wu,’ nik yi ninmin. ‘Eim wumb pul ei ku takis sik, nga ol kis kanim kanim elmin wumb ei nge wu pul mo!um,’ pa nilmin. Sil epi pei enjpi! ei enim pei ka piinenjing mon. Ba Gos nge noman ka ei pep onum. Pe ei sinim kanpin, Gos noman ei keimi ni piimin.”

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tok Pii Gii Ninanmin
(Luk 10:13-15)

²⁰ Konu owundu kombur Jiisas eim jep ol pei ok erim konu, ele wumb noman ak tunenjing. Yi erangin kin, kunum ele Jiisas wumb ek ngum.

²¹ Ngopu ek yi nim, “Enim Korasin konu wumb ni Besaira konu wumb, kaimb piind,” pa nim. “Pe wu endi Sairon konu ni Taiya konu, wu endi jep ol yi na end mil ermba ei enim ok enim Sairon ni Taiya ni wumb ei kon alap kis mil sik, dup sik ele kunum kunum mol, noman ak tunjung.

²² Ba na enim kanip nind, Sairon kin Taiya konu ol embin tui tonu om mil enim kin onermba. Enim kin ol embin tui kis wii owundu tonu opu pimba,” pa nim.

²³ “Pe enim Kapaniyam konu wumb, enim si tonu epin konu simba ni piinmin? Ei mon. Enim dup konu mendpi! pungii. Pe wu endi Sorom konu jep ol na enim kin end ol ei, Sorom konu ele wumb ol yi elangin kin wumb ei en enim piram mululangin ku.

²⁴ Ba na enim kanip nind, “Sorom konu wumb Gos to kondpu kis erim

mil yi enim konu wumb onermba. Ba enim konu ele mo!mun wumb ei kin, Gos kunum Owundu tonu omba memb ei ol embin tui owundu kis ei tonu omba,” pa nim.

Enim Na Kin Ok Kor Ka Mulngii
(Luk 10:21-22)

²⁵ Kunum ele Jiisas eim ek yi mil nim, “Arnan, nim tonu epin konu kin mani mei konu ei kin, nim wu num owundu mo!un. Na nim kin noman ka piind. Nimbi! erang ninim nge epi ombu ek keimi wumb noman ka piik elmin wumb, ei kin koi erpin pendin. Nga ninim nge epi ombu ek keimi, ei mendpi! kangil kembis andan ton.

²⁶ Keimi, Arnan nim nge noman ei yi mil palim ei en.

²⁷ “Na Arnan eim epi pei na angil ele kindpi ngum. Wumb endi eim kingam ei pii pol tunanmin mon. Arim eim mendpi! kingam piinim. Wumb endi Arim ei pii pol tunanmin mon, kingam eim mendpi! arim piinim. Wumb pei kingam noman ele ei arim mo!um nipi andan topu wumb ngum kin, wumb eim arim ei pii pol tungii,” pa yi nim.

²⁸ “Wu nii endi epi embin ko wumba kis erim kin, na kin wang eim kor ngamb, kor mulmba.

²⁹ Pe ol embin tui na pindang ele palim ei, enim sik enim pindang ele ko wungii. Ko wuk, na ek ekii sik piingii. Nimbi! erang na wumb kin ol ka ele erip, nam embe to mani kindil. Pe enim nge noman tuk ele kan sik kor ka mulngii,” pa nim.

³⁰ Ol embin tui ei enim pindang ele pendind, ei ka wii. Epi na enim ngopu, singii pa nimbii, ei embin owundu enalim mon.”

12

Ek Ei Kor Kunum Kongun Enerngii Mon

(Mak 2:23-28, Luk 6:1-5)

¹ Ekii se kor kunum endi, Jiisas kuni wiis pin tuk ele endim. Eim nge ekii sik andilmin wu ombu kuni tum. Pe tuk andik, kuni wiis mong ei tangk nunjung.

2 Wumb lo ek piilmin wumb, ek nik Jiisas ngunjung, “Nim nge ekii sik andilmin wumb ombu oł ei kor kunum enmin ei mon ninjing.”

3 Jiisas ek nipi yi nim, “Enim Deipis ek poł ei ger piinjing min? Na nind, ei eim kin eim wu ombu ei kuni tum kunum, ei nimbił oł enjing?”

4 Molk kin, Gos men ngii owundu ełe nirik punjung. Puk, bres Gos ngii ełe salim ei wumb eipi mon nilmin. Gos kin kulmał kalilmin wumb ei minj nungii nilmin.

5 Enim ek ei lo mon ełe pim, ei ger kinenjing min? Pe kulmał kalilmin wumb ei Gos men ngii owundu ełe kongun elmin. Kor kunum mon nik elmin oł ei elmin, ba ek endi ninalmin.

6 Pe na enim kanip nind, noman dinga ei ya salim ei men ngii salim epi ei to mani kindim.

7 Ba enim na nind ek ei piingii, ‘Na kulmał kalilmin oł ei na noman pinalim. Na noman kun ka salim wumb ei noman enim.’ Enim wumb oł endi enjing wumb ei oł embin tui enerngii mon.

8 Na Gos kingam tonu epin si kindip mani mei ełe op, mei kingam mił talip moł ei, na kor kunum puł wu Owundu moł. Wumb nipe oł endi kor kunum erngii, ei na dinga ełe wumb oł yi mił erngii,” pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Wu Endi Angil Kis Mułum Ei Er Ka Erim (Mak 3:1-6, Luk 6:6-11)

9 Jiisas konu ełe si kindpi, men ngii ełe tuk pum.

10 Wu endi mułum wu, ei eim angil ełe epi endi sinalim. Angil kulii erim. Pe wu kombur Jiisas kos er ngonmun nik, Jiisas kii dinga sinjing. “Pe sinim kor kunum ening palim wumb ei er ka ermin min?”

11 Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim mołmun konu, wu endi kung siipsiip es tołum ei kor kunum kung siipsiip endi konu tukpu endi mani pupu pimba ei, kor kunum si tonu sinermba min?”

12 Nga wumb endi eim kung siipsiip ei to mani kindilim yi mił pe

sinim lo ek ełe kapli nipin kin sin kor kunum ełe wumb kapli paki tumun.

13 Pe eim ek nipi wu ei ngopu yi nim, “Nim angil tun kindii!” Neng, tun kindim. Yi erang, wu ei eim angil ei ka mułum. Wu eipi endi ka mułum mił yi mułum.

14 Jiisas kor kunum oł ei erang kanik puk kin, wumb en enim ek nik piik Jiisas to kundngii nge ek ninjing.

Jiisas Eim Gos Nge Kongun Wu Mendpił

15 Ba Jiisas eim ninjing ek ei piipi, konu ełe si kindpi pang, wumb tilap pei eim kin ekii se pangin, eim wumb ening ombu er ka erim.

16 Jiisas ek dinga nipi wumb ngopu yi nim, “Enim ek nik tor kindnerii mon!” pa nim.

17 Gos ok oł ekii se ermbe oł piipi nilim wu Aisaiya ek ni tor kindpi yi nirim. Ekii se oł yi tonu omba nirim, ek ei pe keimi palim. Ek ei yi mił,

18 “Wu ei na eim kongun ermbe nip to mundunj wu. Na eim ka piip, nam noman eim kin salim. Nam nge Gui Ka ei eim ngamb, eim na kos dinga ek kun nipi, torung wumb tilap eipi ngumba.

19 Pe eim wumb ek ngopu ek dinga nipi enermba. Wumb eim andlam ełe angpi wii topu yi erang, eim ek piinerngii.

20 Gumei endi ek nimba er pimba, ei eim to engin tunermba. Dup alam kan endi, dup kembis nopu pimba, ei eim to kumundpu poru ninermba. Ei yi mił wumb nii endi en enim pii gii dinga pinermba wumb ei, eim to tor kindnermba. Eim kongun ermbe ei Gos eim kunum owundu tonu omba kunum ełe, na ek ka ei erang kin oł kun minj erpi pang poru nimba.

21 Pe wumb torung tilap eipi wumb eim kin pii gii nik, eim kui er mułngii.”

(Gumei kin dup kan ninmin ei yi mił; wumb Gos ek ka ei piipin oł ermin mił nenj ni piik mułngii wumb ei, Jiisas eim mani opu kongun erang

wumb oł ka wii mendpił erik mułngii nip piipi, oł ekii se ermba nipi piilim wu Aisaiya ek yi pułum.)

Wumb Ek Yi Ninjing, Jiisas Biyel-sipul Kin Kongun Enim Ninjing (Mak 3:20-30, Luk 11:14-23)

²² Kunum ełe, wumb wu endi tunjung wu ei gui kis tuk mułum. Wu ei ningil tumbun mułang, gupu ełe ek tengnerim ku. Jiisas eim wu ei er ka erim. Erang, gupu ek nipi kin, ningil kanpi erim.

²³ Wumb tilap pei molk kanik puku sik yi ninjing, “Wu ei Gos kindim wu Kraiss min mon?” Wumb en enim noman ełe yi piinjing.

²⁴ Ba lo ek piilmin wumb ek ei piik yi ninjing, “Dinga ełe enim ei gui kis nge tep ełim owundu Biyelsipul nge dinga ełe enim,” pa ninjing.

²⁵ Ba Jiisas eim wumb noman ełe piipi, ek nipi yi nim, “Pe king tep erim konu endeim ełe wumb, en enim opu erngii ei, en enim konu ka dinga sinermba. Pe wumb konu ende wumb, min ngii ende wumb orung orung puk, opu erngii ei, en enim ngii konu ni konu ka sinermba.

²⁶ Pe Seisen nge wumb en enim eipi eipi bin ni, erngii dinga ermba min?

²⁷ Biyelsipul na paki tang na gui kis tor kindinj, ba wumb nii enim ekii sik andilmin wumb paki tang, gui kis to kindinmin? Pe en enim kos piilmin wu mił molk kapli enim ek kanim kanim ei nik kun erang,

²⁸ ba Gos nge dinga ełe na gui kis top kindinj kin, enim piingii. Gos sinim tep er mołum ei, sinim kin mandi onum ni piingii,” pa nim.

²⁹ “Nimbił erang, na pup, wu num Seisen nge wumb waning ermbii ni piind, ba ok na pup, wu num Seisen eim simb angil kan ngo pendip, ekii se na eim nge wumb ei waning sim-bii.

³⁰ “Wu endi na wu puł mon, ei na kin opu ermba wu. Pe wu endi na kin kung siipsiip es tunermba wu, ei eim kung siipsiip topu eipi eipi kindilim.

³¹ Yi mił palim ei piip na enim nip ngond. Gos eim wumb ek kis nik enmin ei, kapli oł kis kil ngumba, ba wumb endi Gui Ka kin ek buł ngok erngii, ei Gos wumb oł kis ei kil ngunermba mon.

³² Na Gos kingam tonu epin si kindip mani op, mei kangil mił muls ei wu endi ek kis nipi, na ngumba, ei Gos kapli kil ngumba. Ba wu endi Gui Ka kin ek kis nimba wu ei, Gos eim kapli kil ngunermba mon.”

Ond Kis Ei Mong Kis Tolum Ek Ekin Endi (Luk 6:43-45)

³³ “Pe ond ka pimba ei, ond mong ka tumba. Nga ond kis pimba ei, mong kis tumba ku. Wumb ond ei kanik kin, ond mong ka min kis ei kan poł tołmun.

³⁴ Enim lo ek ekii silmin wumb wembii kis Seisen nge kingam noł, enim ek ka er ningii mił nenj? Enim wumb kis enim noman tuk ełe noman kanim kanim palim mił, ek yi gupu ełe ni tor kindinmin.

³⁵ Wumb kun ka endi eim noman tuk ełe oł kun ka kanim kanim pei palilim mił ei oł kun ka ei pei ni tor kindilim. Nga wu kis endi eim noman tuk ełe oł kis kanim kanim pei palilim mił ei oł kis ei pei ni tor kindilim.

³⁶ “Ba na enim kanip nind, wumb en enim ek wii mił nik ełmin oł kanim kanim ombu, ekii se Gos wu amb mok tumba kunum, ei wumb pei nipi ek ninjing ek ei, Gos kin ek orung kindngii.

³⁷ Wumb ninim ka ninjii ełe Gos nim, wu ka nimba. Pe nga ek kis nin kin, en kin Gos nim, wu kis nimba. Ei ninim oł erkin ek nikin enjii mił ku, Gos nim kanpi nimba,” pa nim.

Wumb Kombur Jep Oł Eran Kenmin Yi Ninjing (Mak 8:11-12, Luk 11:29-32)

³⁸ Pe kunum ełe, wu num lo piilmin ni lo ek ekii silmin wu, kombur kin ok, ek yi ninjing. “Ek emb to ngolun wu, sin nim jep oł endi eran kenmin ni onmun,” pa ninjing.

³⁹ Ba eim ek dinga nipi yi nim, “Wu amb kunum ele ol kis er andilmin wumb, ei na jep ei erang kenmin nilmin ei, ek ni tor kindilim wu Jona ol ei andan top ngol.

⁴⁰ Kumb ok Gos ek ni tor kindilim wu Jona eim omu owundu kirim ele tuk pupu pim. Ei eim kunum tekliki epin, tinga ouni pep mulum. Yi mil ku, na Gos nge kingam tonu epin konu si kindpi mani mei ele wu kingam mil telim, ei eim mei ele kunum tekliki epin, tinga ouni yi pimba,” pa nim.

⁴¹ Ekii se Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb Ninipa konu owundu wumb tonu ok wumb pe molmun wumb angk ei enim ol kis kanim ei ni tor kindngii. Ei nimbil erang, wumb ei wu Jona Gos ek nipi ngum, ei noman ak tunjung. Pe ya epi endi molum ei wu Jona to mani kindpi, owundu mendpil molum,” pa nim. Ei Jiisas eim piipi nim, wumb endi mon, eim mendpil, ba enim wumb eim pii gii ninanmin.

⁴² Gos wumb mok tumba kunum ei, kuin owundu konu orundung eipi molum ei, opu wumb ya ele molmun wumb ei ol kanim kanim enjing ei nipi tor kindpi ngumba. Nimbil erang kuin owundu embe Siipa konu mei orundung molpu omba. Ei opu King Solomon nge noman ka peng ek ka nipi tor kindim, ei piimba nge om. Ba epi endi ya ele molum ei eim King Solomon noman ei to mani kindpi, eim wu num owundu mendpil molum.” (Ei Jiisas eim ermba ol ei piipi nim.)

*Gui Kis Mulum Ei Nga Orung Om
(Luk 11:24-26)*

⁴³ “Pe gui kis ei wu endi si kindpi pulum ei pupu konu kep endi mulmbii ni pulum. Pepi mulmbii ni pulum ba konu endi sinalim.

⁴⁴ Eim yi piilim, ‘Na ok muls ngii ele nga orung bii,’ nipi opu kanilim ni ngii was erik, brum er ka er sinjing.

⁴⁵ Seng, kanpi pupu gui kis angil orung nga tal pei kanpi neng onjung, ba gui ombu ol kis wii enjing. Pe ok

ngii ele nirik puk ngii ele mulnjung ok, wu ol kis aninga er mulum, ba pe am er kis mendpil pup mulum. Ol ei nge, wu amb kis pe molmun kunum, yi ku tonu omba.”

*Jiisas Mam Ni Jiisas Nge Angim
No!*

(Mak 3:31-35, Luk 8:19-21)

⁴⁶ Jiisas ek nipi wumb ngopu mulang, Jiisas eim mam ni angim nol ok ngii andaring engnjing. Eim kin ek nimin nik ok mulnjung.

⁴⁷ Pe wu endi kanpi opu ek nipi yi nim, “Nim manim ni angnim nol ok nim kin ek nimin nik ok molmun,” pa nim.

⁴⁸ Ba Jiisas wu ei kin ek nipi orung kindpi yi nim, “Na minan ei nii? Nga na nge engnan nol ombu nii?”

⁴⁹ Pe eim nge ekii sik elmin wu amb ombu kin angil tul ngopu ek yi nim, “Enim kinei! Wu amb ombu na nge engnan nol ni minan nol mil molmun,” pa nim.

⁵⁰ “Wu endi na Ernan Gos noman palim mil ekii singii wumb, ei na minan ni, na engnan nga, na ainan nol mulngii,” pa nipi wumb ngum.

13

*Wu Endi Kuni Er Sipi Kuni Mong
Wiis Emb Kindim*

(Mak 4:1-9, Luk 8:4-8)

¹ Pe akip kunum ele Jiisas ngii ele si kindpi, pupu nol gopu wer ele mulpu, ek nipi wumb ngum.

² Wumb pei Jiisas eim mulum konu ele ok mulnjung. Mulangin, pe Jiisas eim nol kanu endi ele tonu pupu mulum. Wumb nol wer ele mulangin kin eim wumb kin ek nipi ngum.

³ Jiisas eim ek nim ek ei pei ek ekin topu nipi wumb ngum. Ngopu yi nim, “Enim piinmin! Wu endi kuni mong wiis emb kindim. (Ei yi mil wu endi kongun er sepi kinapi mong emb kindinmin ol ei mil yi kindim.)

⁴ Pe kuni wiis emb kindpi pang, kombur pu andlam ele mani pang, kei ok sik nunjung.

⁵ Kuni wiis mong kombur pupu, mei aninga pim, ku pei mandring

mułum konu ełe mani pum. Kuni ei sikir tonu om. Ei nimbil erang, mei aninga tonu peł ełe pim. Mei pei sepi mani punerim mon.

⁶ Ba konu eni dinga tang, kuni wiis mong ei dumbuł mani punenim. Tonu ku peł ełe pim, ei kułii erpi pei kułum.

⁷ Pe kuni mong wiis emb kombur pupu mei sim konu pum. Ei tonu omba erim ba eri ei tonu opu kuni mong wiis to mani kindim.

⁸ Kuni mong wiis kopur pupu, mei ka sim ełe mani pum. Ei tonu opu ka erpi, mong pei tum. Kombur mong 100 to mułum, kombur mong 60 to mułum, kombur mong 30 to mułum.”

⁹ Jiisas ek ei nipi poru nipi yi nim, “Wumb endi kom pimba wumb ei, ek ei piyangli!”

*Jiisas Ek Ekin Tolum Oł Ei
(Mak 4:10-12, Luk 8:9-10)*

¹⁰ Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ombu ok yi ninjing, “Nimbil erang nim ek ekin to nikin wumb ngon?”

¹¹ Eim ek nipi orung kindim, “Gos enim epin konu tep er mołum konu, ei ek koi er pim, ei nipi enim ngum, ba wumb ombu mon,” pa nim.

¹² Pe wu endi eim epi sepi mułum kin, Gos eim kin epi nga ngumba. Wu endi eim epi sinerang mułum kin, nga eim nge epi kembis endi simba, epi ei am ba.

¹³ Na ek ekin nind ek ei pułe yi palim, ‘Ningil ełe epi kaninmin ba epi kinanmin. En enim kom ełe ek piinmin, ba mendpil piik kun enanmin mon.’

¹⁴ Wumb oł yi enmin ei, ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya ninim ek ei keimi palim. Ei wumb ekii se oł yi erngii ni piipi nirim mił keimi palim. Nirim ek yi nirim.

‘Enim piinmin ba pułe piinanmin. Enim keningii ba epi endi kinerngii.

¹⁵ Enim noman ełe pirek neng, ek piinanmin. Enim kom ełe ek piingii, kis enim. Nimbil erang en enim

ningil kumbuł gii ninmin. Yi erik epi kinanmin. Kom ełe er piik tuk sinanmin. En enim noman ełe ek pułe pii poł tunanmin. Tunarik, na kin onan Gos yi ninim. Wangin kin, na en enim er ka ermbii.’

¹⁶ “Ba enim ka piingii ei enim ningil epi kanik, kom ełe ek piik yi enmin.

¹⁷ Enim piingii! Na ek keimi nip enim ngond, kumb ok Gos nge oł ekii se tonu omba, ei piik nilmin wu ni, kombur wu oł kun ka elmin ombu en enim noman ka ka piik, enim pe kanik enmin ei kenmin ni mulk ba kinenjing mon. Nga enim piinmin ek ei piimin ni, ka piik mulk ba piinenjing.”

*Kuni Emb Ek Ekin Tum Ek Ei Pułe
Jiisas Nipi Tor Kindim
(Mak 4:13-20, Luk 8:11-15)*

¹⁸ “Wu endi kuni emb pani pin kindim, ei ek ekin ei nge pułe yi palim ei enim piingii,” pa nim.

¹⁹ Wumb pei Gos tonu epin mołpu sinim tep enim ełe ek ei kuni mił, tał pendnim ei pir sinanmin. Ei yi mił kuni mong wiis emb ei mani andlam ełe pang, kei sik nunjung.

²⁰ Nga kuni mong wiis emb pupu, mei ku mułum ełe mani pum ei yi mił, wumb Gos ek piik, ka piik sikir sinmin.

²¹ Pe kuni wiis ei dumbuł mani punanim. Ei yi mił, wumb kombur Gos ek to mani kindik wu ei kin oł kis erangin, wu ei eim pii gii sikir kis mołum ei, nge pułe yi palim.

²² Kuni mong wiis emb kombur pupu, ond kan dumbuł mułum ełe mani pum. Ei pułe yi mił, wumb endi Gos ek ei piim ba mei ełe oł embin tui eim kin tonu opu, Gos ek ka ei to mani kindim. (Ei yi mił eim Gos nge kongun enerim.)

²³ Ba kuni mong wiis emb ei pupu, mei ka ełe mani pum ei yi mił, wumb Gos piik, ekii sik, kongun yi erangin kin kuni mong 100 min, 60 min, 30 yi top mułum.” (Ei yi mił wumb Gos piik, nga kongun erangin, wumb konj nga tuk ok Gos piinmin mił, ek yi nim.)

Ek Ekin Ei Aka Pin Engimb Kis Endi Tonu Om

²⁴ Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Gos sinim tep er kanpi mołum mił yi, wu endi eim kuni emb sipi kindim.

²⁵ Ba epin konu emii peng opu, orung wu endi opu, kuni mong wiis pim konu engimb kis mong pim, ei kindpi pum.

²⁶ Ekii se kuni mong wiis ei tonu opu, mong tumbii ni erang, engimb kis endi tonu opu pim.

²⁷ Pe kongun wumb puk en enim nge wu Owundu mołum konu kanik, yi ninjing, ‘Wu Owundu, sin piipin nim kuni mong wiis ka wii ei aka pin kindin ni, piinjpın ni, engimb kis endi tonu opu mołum,’ pa ninjing. ‘Ei nimbił erang enim?’ a ninjing.

²⁸ Eim ek yi nim, ‘Opu orung wumb endi opu erim.’ Neng, kongun wumb eim kanik yi ninjing. ‘Sin pupun, engimb kis ei pirpin, tor kindmin min?’

²⁹ Ba wu owundu ei ek nipi yi nim, ‘Enim engimb kis ei er tor kindmin ni erngii ei, enim kuni mong wiis ei ouni er tor kindngii mon!’ pa nim.

³⁰ ‘Pe enim epi tał ouni kan wiik tangin tonu onkuł, pengił, ekii se kuni poł tumba kunum, ei engimb kis ei eipi or tok, kuni mong wiis ei sipik, nanim kuni ngii ełe kindngii, ba engimb kis ei or tok dup ełe kindngii,’ pa nim.

Ek Ekin Ei Maser Mong Kin Yiis Tel Ek Poł
(Mak 4:30-32, Luk 13:18-19)

³¹ Jiisas eim ek ekin endi eipi nipi ngum. Ei yi mił nipi, “Gos tonu epin konu sinim tep enim mił yi eim kuni mong endi embe maser mong,” pa niłmin.

³² Kuni ei wu endi eim sipipi, eim aka pin ełe telim. Maser niłmin kuni ei mong kembis wii, kuni wii emb ombu kuni mong wiis mił kaplı mon. Ba ekii se, kuni ei tonu opu, ond mił mendpił peng kei ok ond ełe ambilk molk, ngii takik ełmin.”

Kuni Yiis Ek Ekin Endi Nipi Ngum
(Luk 13:20-21)

³³ Nga eim ek endi ekin topu nipi ngopu yi nim, “Epin konu tep er mołum, ei yi mił kuni yiis ei amb endi sipi kin, ming endi sipi, noł kin erang, plawa owupu tonu ołum. Ei yi mił, wumb Gos ek ka ei piik wumb, pei ok Jiisas kin ekii sinmin.”

Jiisas Ek Ekin Kunum Kunum Top Nirim
(Mak 4:33-34)

³⁴ Jiisas eim ek ekin ombu ni tor kindpi wumb pei ngum. Ek ombu pei eim nipi tor kindim ei, Jiisas eim er endeim ni tor kindnerim mon; ek pei ek ekin ni tor kindim.

³⁵ Na ek ni tor kindinj ei yi, ok oł ekii se tonu omba, epi ei piipi nirim ek ei keimi, tonu om wu eim ek yi nirim.

“Na ek ekin top nip wumb en enim ngumbii. Nga nam ek koi er pirim ek ei nip tor kindip ngumbii ei kumb ok Gos mei eririm ek ei nip ngumbii,” pa nim.

Engimb Kis Ek Ekin Ei Pułe Nipi Tor Kindim

³⁶ Pe eim wumb si kindpi ngii konu pum. Nga ekii se eim nge ekii sik ełmin wu ok, eim kin kii sinjing, “Nim engimb kis endi ek ekin, ei pułe ni peni ełe kindii!” pa ninjing.

³⁷ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wu endi kuni mong wiis ka emb kindim wu, ei wu kingam.

³⁸ Aka pin ei pułe, mei orung orung pei. Nga kuni emb ei, Gos sinim tep enim konu ełe pei mołmun. Nga engimb kis ei yi pałim; Seisen nge wumb, ei engimb kis mił mołmun.

³⁹ Sinim nge opu orung wu ei, Seisen eim mołpu, eim engimb kis emb mił ei kindim. Ekii se kunum poru nimba ei, kuni ngungii kunum ei yi mił ku, muł, mei poru nimba kunum ei, Gos enjel kuni ei kułou tungii.

⁴⁰ Engimb kis ei kułou tok, dup kelnjing ei, yi mił ku ekii se ya mei ełe poru nimba kunum ei yi pimba.

⁴¹ Gos kindim wu kingam pupu, enjel kindang ok, wumb endi ol kis erik ol kanim kanim yi erangin kin, wumb pii gii to kis elim ei sik, epi kanim kanim endi pii gii to kis elmin ei, Gos tep elim wumb ei kin tep to mulerngii mon.

⁴² Pe wumb ombu, pei olkup to dup ele kindngii. Dup ele en enim ke nik, anmbil kongk, er mulngii.

⁴³ Kunum ele, wu amb kun ka mulngii wumb ei, ngenj ele eni mil tilang erang, en enim nge ernjing tep ermba konu tukrung mulngii. Wumb endi eim kom pim kin ek ei piyengli!”

Ek Ekin Ei Wu Endi Ku Kum Mei Ele Kan Sim

⁴⁴ “Gos sinim tep er molum ei mil; wu endi ku kum mei ele peng kan sim. Ku kum ei kan sipi nga aka pin ele nga koi erim. Nga wu ei eim ka ka piipi pupu, eim epi wumb kanim kanim pei wumb ngopu ku minj sim. Eim nge ku ei sipi mei ele nga top erpi sirim.”

⁴⁵ “Gos sinim tep er molum konu ei yi mil; wu endi epi top erpi, nga wumb ngopu ku sipi, eim biis ni epi mon ka wii palim ei nge kurnum.

⁴⁶ Pe eim kenim ni biis ka wii endi kanpi eim epi sipipi wumb eipi kin ku sipipi biis ka wii ei top erpi sim.”

⁴⁷ Pe nga endi yi ku, Gos sinim tep er molum konu ei yi mil; omu kon ei ol tok nol gopu, ele mani kindik, omu kanim kanim sik tor silmin.

⁴⁸ Pe omu kon ei piki tang sik, nol wer ele tor tu wulmun. Tu wuk, omu ka mil ombu apir sik, ming endi ele kindik, kis mil ombu kulou tok sipik si kindilmin.

⁴⁹ Ekii se mul mei poru nimba kunum, ei yi mil ermba. Enjel ok wumb kis tuk wumb ka mulngii konu tuk mulngii, to sipi tor kindngii,” pa nim.

⁵⁰ Pe wumb ombu pei sipi, dup konu ele kindangin, ke nik, en enim gupu anmbil ni gupu mong ei kongk, kunum kunum dup pel ele minj mulngii.”

Wu Endi Epi Ka Wii Nge Konj Simba

⁵¹ “Jiisas eim ek nipi kii sipi yi nim, “Enim ek ombu pei piik poru ninmin?” Pe eim ek nipi ngopu yi ni dinga nim. Wumb eim kanik, yi ninjing.

⁵² “Gos sinim tep elim ek ei piik poru nik elmin wumb kin, ngii ele ngii arim mil molk. Pe eim top ngii endi ele epi pei konj min oknge ei pei sipi top simba. Ei yi mil, Gos ek oknge nim nga ek konj ei pei Jiisas ni tor kindim.”

Nasares Konu Wumb Jiisas Nim Ek Piinenjing

(Mak 6:1-6, Luk 4:16-30)

⁵³ Pe Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi, eim konu ele si kindpi pum.

⁵⁴ Nga eim si kindpi pupu, eim nge mei ele pum. Pupu, eim Gos ek nipi wumb ngopu, erang wumb Gos ngii ele molk, piik puku sik yi ninjing. “Wu ei noman dinga ni, jep ol enim, ei eim konu jiki orung pupu sim?”

⁵⁵ Wu ei eim wu kamnda nge kingam. Mam Maria ei eim nge mam. Eim nge angim Jeims ni Josep ni Saimon ni Juras wu ombu eim angim nol molmun.

⁵⁶ Pe nga eim nge aim nol pei sinim kin molmun ba wu ei ek jiki orung pu sim?”

⁵⁷ Wumb ek yi nik kin en enim noman kis piinjing. Ba Jiisas eim ek nipi yi nim, “Ek ni tor kindilim wu eim konu orung orung eipi wumb eim kaimb sik, noman kulk elmin, ba eim ngii konu ni eim nge konu ele wumb, ol yi enalmin mon,” pa nim.

⁵⁸ Pe nga eim jep ol pei konu ele enerim mon. Nimbil erang wumb eim kin pii gii ninenjing.

14

Jon Wumb Nol Pendilim Wu Ei Kulum

(Mak 6:14-29, Luk 9:7-9)

¹ Kunum ele, King Eros wu owundu, eim Galilii konu tep molum wu, ei eim Jiisas ek ei piim.

² Eim ek nipi eim nge kongun wu ombu ngopu yi nim, “Wu ei Jon wumb noł pendpi ngołum wu ei, tukpu ełe angpi tonu om ełe dinga ei eim kin kongun er mołum.”

³ Ei yi mił, King Eros ni wu ei Jon ambił gii nipi sipi kan ngum. Erosiyas Pilip nge ambim, ei eim kamim ba eim King Eros bii nipi kin King Eros kin pum. Pang, Jon, “Mon!” pa nim, ełe nge King Eros Jon kan ngii ełe kindim.

⁴ Kumb ok, Jon eim King Eros kanpi yi nim, “Nim amb ei sin, ei kapli enanim,” pa nim.

⁵ Nga King Eros eim Jon to kundmbii nim; ba eim wumb pei kin mund mong kułum. Ei nimbił erang, wumb pei Jon ek ni tor kindiłim wu mołum ni yi piinjing.

⁶ Kunum ełe wu kombur King Eros kin kułou tunjung. Tok, mam eim mengim kunum ei piik er mulnjung. Kunum ełe Erosiyas eim nge ambıam ei tuk golang nipi, non er endim. Endim ei, King Eros eim kan ka kenim.

⁷ Kanpi, eim ek dinga nipi ambił ei ngopu yi nim, “Nim epi endi simbii ninjii ei, na nim kapli ngumbii,” pa nim.

⁸ Ambıł ei nge eim mam ei nim ek mił piipi yi nim, “Nim wu Jon wumb noł pendıim wu, ei peng ming endi kindkin tu, nam ngui!” pa nim.

⁹ Ambıł ei ek yi neng kin, King Eros eim noman embin to piim, ba ok eim ek dinga nipi ngum ei piim. Pe nga eim wu kombur eim kin kuni ende nok mulnjung, ei piinjing ku. Yi peng piipi kin, “Yi na epi ei ngei!” pa nim.

¹⁰ Eim wu kombur kindang puk, Jon kan ngii pim konu, pang, “Kolmung er tu wei!” pa nim.

¹¹ Wumb puk, Jon peng embıł ei ming ełe tu wuk kindik, ambił ei ngangin kin ambił ei sipipi eim mam ngum.

¹² Ba Jon nge ekii siłmin wumb ei ok, Jon ngenj sipik, tukpu tok pendik. Ekii se puk, Jiisas kanik, yi ninjing.

Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum (Mak 6:30-44, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

¹³ Jiisas eim Jon ek ei piipi, konu ełe si kindpi noł kanu sipi, konu eipi wumb mulenjing konu eipi ełe pum. Eim endeim mendpił pum. Ba wumb konu owundu orung orung pei piik, eim pum konu ekii se punjung.

¹⁴ Ekii se Jiisas eim tor pupu kenim ni wumb tiłap owundu pei ok mulnjung. Eim wumb ombu noman ka ngopu, ening pim wumb ei er ka erpi yi erim.

¹⁵ Konu pou neng, Jiisas nge ekii siłmin wumb ok eim kanik yi ninjing, “Sinim ya konu ełe wumb endi mandi mulałmin; nim wumb ei kindan orung puk, kuni kan sik, nok erngii,” pa ninjing.

¹⁶ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nimbił erang wumb pei orung pungii? En enim wumb ei kuni ngungii,” pa yi nim.

¹⁷ Jiisas eim nge ekii siłmin wumb eim kanik yi ninjing, “Sin kuni endi pei sinalim. Bres angıł orung kin, omu tał mendpił sałim,” pa ninjing.

¹⁸ Jiisas eim ek nipi, “Kuni ombu ya na moł konu tu wei!” nim.

¹⁹ Eim ek nipi, “Wumb pei mani ełe mułei!” pa neng, mulnjung. Mułangin, eim bres angıł orung sipi, omu tał sipi, tonu kanpi, Gos kin ek ka nipi, bres engin topu, eim nge ekii siłmin wu ngang, sipik wu amb ombu ngunjung.

²⁰ Wumb kuni ei nok pangin orung pei mułum ei, kon engki nga tał to piki tunjung.

²¹ Wu kuni nunjung ei 5,000, ba amb kangıł ei pei gerik kun enenjing mon.

Jiisas Tonu Noł Peł Ełe Pum (Mak 6:45-52, Jon 6:15-21)

²² Pe Jiisas eim nge ekii siłmin wumb ei kanpi yi nim, “Kumb se enim noł kanu ełe tonu puk, noł orundung pei! Nam wumb ei ‘Pei’ nip kindip, ombii,” pa nim.

²³ Jiisas eim wumb ei pei nipi kindpi, eim mendpił tonu komung

ele tonu pupu, prei erim. Konu pou neng, eim mendpił tonu komung ele mułum.

²⁴ Noł kanu ei pupu, tuk noł miim ele mandi pang, konu pop owundu topu yi erim. Ei noł kanu kumb ele om. Opu, noł kanu to ak tumba erim.

²⁵ Konu tengmba mandi erim, ba aninga kopur emii mił pim konu kenjing ni eim noł gopu peł ele tonu opu, eim ekii siłmin wu mulnjung konu mandi om.

²⁶ Wu ombu molk kenjing ni wu endi noł peł ele wang mił, wu ombu mund mong kulk, mon gui endi onum, ninjing. Nik, mund mong erik, wii dinga wii tunjung.

²⁷ Pe Jiisas sikir tor opu yi nim, “Enim mund mong enerei! Ei na, na mendpił ond. Enim puku sinerei, mon!” pa nim.

²⁸ Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, ei nim mendpił on kin, na nen noł peł ele op, nim mołun konu ombii,” pa nim.

²⁹ “Oi!” a nipi Jiisas ek yi nim. Pe Piisa eim noł kanu ei si kindpi, noł peł ele pupu, Jiisas mułum konu bii ni pum.

³⁰ Ba eim konu pop owundu tang, eim mund mong erim. Erpi, noł ele si mani simbii ni erim. Erpi, eim wii dinga topu yi nim, “Owundu, nim na paki to!” nim.

³¹ Jiisas eim sikir opu, angil mani kindpi, Piisa ambił tonu sim. Sipi yi nim, “Nim pii gii dinga pinalim. Nim nimbił erang nim na kin pii gii ninan?” pa nim.

³² Pe wu tał noł kanu ele tonu pangil, konu pop owundu tum ni poru nim.

³³ Noł kanu ele mulnjung wu ombu, en enim Jiisas kin men tok erik Gos embe ambił tonu kindik, “Nim Gos kingam keimi mołun,” pa ninjing.

Genesares Konu Jiisas Ening Pim Wumb Pei Er Ka Erim (Mak 6:53-56)

³⁴ Galilii noł gopu ei orundung puk si kindik, Genesares konu orung tor punjung.

³⁵ Wumb konu ele wumb, Jiisas piik poł tok yi elmin. Erik, “Wumb ening pim wumb tu wei!” pa nik kindnjing.

³⁶ Wumb en enim ek dinga nik yi ninjing, “Wumb ening pim wumb ei, ok nim konduk embiłngii,” pa yi nengin, ening pim wumb ei ok Jiisas kon ele embiłangin, ening pim wumb pei ka mulnjung.

15

Gos Nge Lo Ek Ei Sinim Kupenjing Ek, Ei To Mani Kindnim (Mak 7:1-13)

¹ Kunum ele, lo ek piłmin wumb kombur ni lo ek emb tołmun wumb kombur ni Jerusalem konu si kindik, Jiisas mułum konu tor onjung. Ok yi ninjing.

² “Nimbił erang nim nge ekii siłmin wumb ei sinim ok kupenjpın noł, ‘Erei!’, nik oł ei enarik, kuni nungii kunum ei, angil was enanmin,” pa ninjing.

³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nimbił erang en enim nge elmin oł ei ekii sinmin. Sik, Gos nge lo ek ei si kindinmin min?”

⁴ Gos ek yi nim, ‘Nim arnim manim ningii ek ekii sik erngii,’ pa nim. ‘Pe wu endi arim mam kin ek kis nipi ngopu erim kin, eim to kundngii,’ pa nim.

⁵ Ba en enim yi niłmin, ‘Wu endi eim epi pei sałim wu, ei eim arim mam paki tumba,’ ba ei eim ek yi nimba, ‘Na epi ei Gos ngumbii nipi poru ninj,’ pa yi niłmin.

⁶ Ernjing, menjing ei er ka erngii mił mon nik, en enim elmin oł ei erik, Gos nge ek to mani kindik, en enim elmin oł ei ambił tonu kindiłmin.

⁷ Enim ek kend nge wu ombu, Aisaiya Gos ek ni tor kindiłim wu enim kin ek keimi kun yi nirim.

⁸ Eim ek yi nim, ‘Wumb tiłap ombu en enim gupu ele na embe ambił tonu siłmin.

Nga en enim nge noman ei na kin am turii salilim.

⁹ En enim wumb lo pendik elmin ek ei ni tor kindik yi nilmin, Gos nge ek ni tor kindinmin, pa yi nilmin. 'Yi nik kin na kin men tok wii nil nik yi elmin,' pa nipi ngum.

Epi Erpi Wumb To Penj Tolum
(Mak 7:14-23)

¹⁰ Jiisas eim wu amb pei wii topu, "Wei!" a nim. Nipi yi nim, "Enim piik kun erngii.

¹¹ Wumb epi nanging mani punum ei kis mon. Mer gupu ele ek nengin tor onum ek, ei erang, wu noman tuk ei penj kun ka pinalim mon."

¹² Kunum ele eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, eim kanik yi ninjing, "Lo ek piik elmin wumb, nim nin ek ei piik, kis piinmin ninjing ek, ei nim piin min mon?"

¹³ Eim yi nim, "Emb epi kanim kanim endi nanim Arnan tonu epin molum ei erip tal pendnenim, epi endi kapli dumbul pei pul erngii.

¹⁴ Enim kan wiik tei! Wumb ei ningil tumbun molum wumb, ei puk, ningil tumbun molum wumb kombur andlam andan tungii enmin. Pe ningil tumbun molum wumb endi pupu, endi andlam andan tumbii ni ermaba, ei wumb tal ouni bok tungul," pa nim.

¹⁵ Piisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Nim ek ekin ei pule ni peni ele kندان, sin piimin," pa nim.

¹⁶ Jiisas ek yi nim, "Enim yi ku noman kun ka pinalim, wumb eipi mi molmun.

¹⁷ Enim piinanmin, wumb kuni gupu kindilmin, epi nok mani kindinmin ei, mer kirim ele punum. Pupu, nga sipi tor kind si kindinmin.

¹⁸ Ba epi noman tuk palim, nik tor kindinmin ei, noman ele tor onum. Epi ei mendpil wumb erpi kis mondnum.

¹⁹ Nga wumb noman tuk ele tor onum ei yi mi, ek kis nik, epi waning erik, wumb to konduk, amb eipi ngunduk, ol kis eipi erik, epi waning

sik, ek kend tok erik, wumb kin ek bul ambil erik yi elmin.

²⁰ Ol eipi ol ombu erpi wumb er kis mondulum, ba wumb endi angil was enarpi kuni nolum, ei wumb er kis penj mundnalim mon," pa yi nim.

Keinan Amb Ei Jiisas Kin Pii Gii Nim
(Mak 7:24-30)

²¹ Jiisas konu ele si kindpi, pupu Taiya kin Sairon konu ele mandi tor pum.

²² Keinan konu ele wumb tilap eipi, amb endi opu konu ele molum. Amb ei opu, ek dinga nipi yi nim, "Owundu, nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb se. Na nge ambil ei gui kis ei er kis mundang molum," pa nim.

²³ Ba Jiisas ek endi nipi ngunerim mon. Eim nge ekii sik elmin wu ombu ok, ek dinga ninjing, "Amb ei eim wii dinga topu sinim onjpun konu onum ei, nim eim orung kندان orung pangli!" ninjing.

²⁴ Jiisas ek orung kindpi yi nim, "Gos na kindang op Esrel wumb kung siipsiip mi am punjung ei, mendpil sip orung simbi nge onj."

²⁵ Amb ni opu, eim simb ele mani ming gopsing pii polpu ek yi nim, "Owundu, nim na paki to!"

²⁶ Jiisas ek nipi yi nim, "Sinim kangil kuni sipin, owu ngunermin ei, ol kun pinalim mon."

²⁷ Amb ei yi nim, "Owundu, nim ek keimi nin, ba wumb en enim kuni nolmun kuni elim mani pulum ei owu nolmun," pa nim.

²⁸ Amb ni ek yi neng kin Jiisas ek nipi yi nim, "Amb, ninim pii gii na kin ei owundu tonu om, epi ninim piin mi yi tonu omba." Yi neng kin, kunum ele mendpil amb ei amblam ka wii molum.

Jiisas Ening Wumb Pei Er Ka Erim

²⁹ Jiisas konu ele si kindpi, pupu nol gopu Galilii nilmin konu ele tor pum. Pupu, komung endi ele tonu pupu, mei ele molum.

³⁰ Wumb tilap owundu endi ok, eim mułum konu onjung. Ok, wumb ningil tumbun mułum, ni kom ngang ek piinenjing wumb, ni simb angil kis mułum wumb pei sik, eim mułum konu tu wunjung. Tu wuk, Jiisas mułum konu simb ele mandi tuk mundangin, Jiisas eim wumb pei er ka erim.

³¹ Yi mił erang kin, wu amb pei noman nendii tok piinjing. Nimbil erang wumb ek tingnenjing wumb ei, nga ek tengnjing; nga simb kis mułum wumb ei nga simb ka mułum; ningil tumbun mułum wumb ei, nga ningil ka mułang kenjing. Gos ol ei yi mił erang kin, wumb en enim Esrel nge Gos embe ambil tonu kindnjing.

*Jiisas Wumb 4,000 Pei Kuni Ngum
(Mak 8:1-10)*

³² Jiisas eim nge ekii sik elmin wu ombu, wii tang wangin kin ek yi nim, “Wu, amb ombu na kaimb kis piind,” pa nim. “Wumb kunum tekliki pe na kin mulnjung, pe wumb kuni tang piinmin ei, na nga orung pei nimbii kaimb enim. Nimbil erang wumb ei dinga sinerang, ngii konu bin ni puk, kumb kuni tang melilim tumba.”

³³ Jiisas nge ekii sik elmin wumb ok ek yi nik, “Ya konu ele orung orung ei wumb mulałmin, sinim kuni jili orung sipin wumb ombu kuni ngumun?”

³⁴ Jiisas eim ek nipi kii sim, “Enim bres nimberii salim?” Wu ombu yi ninjing, “Sin bres, angil orung nga tał ni omu endeim endeim ni salim,” pa ninjing.

³⁵ Pe Jiisas ek nipi wumb ngang, wumb pei mei ele mani puk mulnjung.

³⁶ Pe eim bres pei sipi, omu ombu sipi, eim Arim Gos kin prei erpi ngopu, kuni ombu sipi eim nge ekii sik elmin wu ombu ngang, wu ombu sik mok tok wumb mulnjung wumb, ei ngunjung.

³⁷ Wumb pei kuni nok pangin, pinang pang kin, kuni orung mułum ei kon angil orung nga tał, takik piki tunjung.

³⁸ Kuni nunjung wu ei 4,000 pei mendpil nunjung. Nga amb, kang ambil angil pendik tuk kindnenjing mon.

³⁹ Jiisas wumb ei pei nipi kindpi, eim noł kanu endi sipi, pupu konu orung Makaran ni konu ele orung pum.

16

*Jep Ol Kenmin Nik Wii Tunjung
(Mak 8:11-13, Luk 12:54-56)*

¹ Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik elmin ni wumb kolk nga konj angk tonu onerngii ni piik wumb ok, Jiisas kanik, eim nimba ek piimin nik eim ermba mił kenmin nik yi ninjing. Nik, “Eim epin konu ele jep ol andan topu ol, endi erangli!” ninjing.

² Ba Jiisas eim ek orung kindpi yi nim, “Konu pou nipi, eni mani pang, enim molk kunum ka simba nilmin. Ei nimbil erang kupu muł kundii erang kanik nilmin.

³ Konu kupiiring okrii ni molk, konu kupu ping erpi elim ei, enim molk konu pop topu, kumb owundu tumba, nik elmin. Ba akip kunum ei, na jep ol kanim kanim end ol ei, enim kapli pii pol tunanmin mon.

⁴ Enim wumb kis molk kin ol kis elmin. Enim molk jep ol andan topu ol kenmin ninmin, ei na kapli en-ermbii. Jep ol andan top ermbii ol ei, Gos ek ni tor kindilim wu Jona kin elim jep ol andan tum ol, ei mendpil. Wumb Jona olup tok, noł ele mani kindnjing kin, ba nga Gos eim sipi, tonu orung sipi konj mundum.” Eim yi ni pendpi poru nipi, wu ombu si kindpi pum.

*Lo Ek Ekii Silmin Wumb Nin
Wumb Kolk Nga Konj Angk Piinarik
Ekii Silmin Wumb Ombu En Enim Ol
Kend Tok Elmin Ei Nge Ek Ekin Patim
(Mak 8:14-21)*

⁵ Jiisas eim nge ekii se elmin wu ombu, noł gopu ele tumb tok puk, ba en enim kuni bres ni epi endi sik nungii ei, piinarik pendik puk.

⁶ Jiisas eim ek nipi yi nim, “Enim kan kun er muŋgii! Jura wumb wu num ombu lo ek ekii sik ełmin wumb ni wumb kolk nga konj tonu puk piinalmin wumb ei kin ek kend tok ek ak mak erik ei yiis bres ełe tok kindangin opu tonu ołum ei mił yi erngii. Ei enim piik kun erik muŋgii.

⁷ Jiisas nge ekii sik ełmin wu ombu ek enim kin ek nik yi ninjing, “Eim yi mił neng kin, ‘Sin bres tu wunen-jpin,’” pa ninjing.

⁸ Ba Jiisas eim bres ni kuni epi sinałim ni piipi kin eim ekii siłmin wumb kin ek yi nim, “Enim wu pii gii dinga pinalim mił wu, nimbił erang enim en enim kin ek nik orung orung kindik enmin?”

⁹ Enim ek ei piinanmin min? Na bres angil orung ei wumb 5,000 pei ngamb nunjung. Nangin, enim kuni orung mułum ei, kon nimberii kon tunjung ei piinmin min?

¹⁰ Pe nga bres angil orung nga tał ei wumb 4,000 pei ngamb nunjung. Nga kuni orung sik kon nimberii tunjung?

¹¹ Nimbił erang enim piinanmin na enim bres nga ek kun ninand mon? Na nind ei, enim Jura wumb wu num ombu wumb ei ok ek kis ka pei pei nik, kend tok erngii ek ei, piip nind,” pa nim.

¹² Yi mił neng kin, wumb ei nim ek ei piinjing bres ełe kuni yiis mon ek eipi endi ninmin, ni piingii, Jura wumb wu num ombu ei lo ek emb tołmun ek pei nga emb tunjung. Wumb ombu en enim oł yi mił ełmin ba noman tuk ka wumb eipi kin ngonalmın mon.

Piisa, “Jiisas Eim Kraiis,” Pa Nipi, “Gos Kindim Wu Mei Mani Om.”
(Mak 8:27-30, Luk 9:18-21)

¹³ Jiisas pupu Sisariya Pilipai konu ełe pum. Kunum ełe eim nge ekii sik ełmin wumb kii sipi ek yi nim, “Wumb pei na embe nii niłmin?”

¹⁴ Eim nge ekii sik ełmin wu ombu yi ninjing, “Wu kingam wumb kombur, ‘Nim Jon wumb noł pendilim wu,’ ninmin; nga wumb kombur,

‘Nim Elainja,’ pa ninmin. Nga wumb kombur, ‘Nim Jeremaiya ek ni tor kindilim wu endi,’ pa ninmin. Wumb kombur molk, ‘Nim Gos oł ekii se ermba oł ei piikin niłim wu,’” pa ninmin.

¹⁵ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, “Enim na nii ninmin?”

¹⁶ Saimon Piisa ek yi nim, “Nim Kraiis, nim Gos nge kingam molkun, wumb noman konj ngan, wumb konj muŋgii,” pa nim.

¹⁷ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon kingam ka piinjii. Ya mei ełe wu endi nim ek ei ni neng, nim ninan mon. Na Ernan tonu epi mołum ei, nim ek ei nipi nim ngonum.

¹⁸ Piisa, na nim kanip nind. Pe na Gos nge ngii tekmbii ei, ya ku peł ełe tekmbii. Ku peł ełe tekmbii, nim embe ei pułe Piisa ei ku mił. Pe wumb kuŋgii konu kis ełe nge dinga ei, to mani kindnermba mon.

¹⁹ Na Gos sinim tep er mołum konu ei kii wał sip, nim ngumbii. Epi nim mei konu ambił gii nin epi ei, tonu epi Gos ambił gii nimba ku. Nim mei ełe epi endi si kindin kin, tonu epi Gos epi ei si kindmba ku.”

²⁰ Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu ombu kanpi kin ok yi nim, “Enim wumb endi kanik na Kraiis Gos kindim wu mei mani om, ninerei mon!” nim.

Jiisas Eim Kolpu, Nga Konj Ba
(Mak 8:31-9:1, Luk 9:22-27)

²¹ Kunum ełe Jiisas eim Jerusalem konu ba nge pułe andan tum. “Wumb noman peng pim wumb ni, Gos kin kułmał kalilmin wumb, ni lo ek emb tołmun wumb pei ok, eim ngenj kumbii ngungii. Ngok, to kundngii, tukpu konu mani pupu, epi nga kunum tekliki ełe tonu opu konj ba, ek ei ni tor kindim.”

²² Piisa eim sipipi tor sipi eim ek kis ngum. Ngopu ek yi nim, “Owundu, nim ek keimi ninan, nim nin ek ei tonu onermba mon.”

²³ Jiisas kan ak topu, ek nipi Piisa ngum, “Seisen, nim na buł morung pui! Nim na kin ek eipi ninjii en?

Nim Gos nge ermba oł ei piinan mon. Nim wumb noman ełe erngii epi ei mendpił piin!” pa nim.

²⁴ Kunum ei Jiisas eim ek nipi eim nge ekii sik ełmin wu ombu ngum, “Wumb endi na kin ekii simbii ni piimba wu, ei eim noman to piinarpi kin, eim ond peri ei kou sipi, na bii konu ekii simba.

²⁵ Wu endi eim nge noman konj peng ka moł ni piimba wu, ei eim noman konj am ba. Wu endi na nge piipi erang, eim noman konj am ba; ei eim noman konj ei nga sipi orung simba ku.

²⁶ Wu endi eim mei ełe epi piipi si kułou topu er mułang, eim noman konj kułmba ei, mei ełe epi er sipi orung simba mił nenj? Nga eim epi nipe endi eim noman konj ei nga top er sipi orung simba ei epi sinałim.

²⁷ Na tonu epin si kindip, mani op wu kingam tałip onj. Kunum ei Arnan Gos nge tiłang owundu ei kin enjel ni ouni ongii. Kunum ełe, na ek keimi ni pendind mił keimi tor omba ei, en enim oł erngii mił yi ku, Gos eim enim kumep orung kindmba.” pa nim.

²⁸ “Na ek keimi nip enim ngond, wumb kombur ya ełe angilmin wumb ei, konj mułngii. Mułangin, na wu kingam ei king mołup ombii,” pa nipi ngum.

17

Jiisas Ngenj Ei Kanim Eipi Kułum (Mak 9:2-13, Luk 9:28-36)

¹ Pe kunum angil orung nga endeim poru neng, Jiisas eim Piisa sipi, Jeims angim Jon kin nipi, seng puk tonu komung owundu endi ełe tonu punjung. Komung ei am ei tonu sim konu, en enim mendpił mulnjung.

² Jiisas nge ngenj ei nga ngenj endi eipi mił peng kenjing. Eim kumb ningil ei eni topu tiłang enim mił, yi tiłang owundu erim. Nga eim alap ełe kuru mił tiłang erim.

³ Moses kin Elainja tał ouni tor okuł, Jiisas eim kin ek tangk kenjing.

⁴ Piisa ei kanpi kin eim ek yi nim, “Owundu, sinim ya mołmun ei ka wii. Nim kapli nin kin, ya ełe na ngii tika tekliki tekmbii. Endi nim nge; nga endi Moses nge; nga endi Elainja nge,” pa nim.

⁵ Ek nipi mułang, kupu kuru tiłang owundu erpi opu, wu kei enjing konu om. Kupu ei opu wu kei kin pełi erim. Erang, kupu tuk ełe Gos ek endi tor om ei yi nim, “Ei na nge kingam, na eim kin noman ka wii ngond. Na eim ka wii piind; nga enim eim ek piingii.”

⁶ Jiisas nge ekii sik ełmin wu ek ei piik, mund mong erik, mani mei ełe puk pinjing.

⁷ Jiisas eim mandi opu, wu ombu embłim. Ambilpi, ek nipi ngopu yi nim, “Enim mund mong enerei mon!” nim.

⁸ Pe wu kei tonu angk kenjing ni, wumb endi mulenjing; ba Jiisas eim mendpił mułum kenjing.

⁹ Jiisas ni wu kei kin komung ei si kindik mani puk, Jiisas eim kin ek nipi ngum, “Enim pe kanik onmun, ei wumb eipi kanik ninerngii mon. Pepi, pang pang tonu epin si kindpi mani mei ełe opu, wu kingam mił mołpu kołpu, nga opu konj pum kin, ek ei tor pangli,” pa nim.

¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu kei eim kin kii sinjing, “Nimbił erang lo ek emb tok mołmun wumb ei, Elainja kumb se omba ninjing?”

¹¹ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei keimi! Elainja eim kumb se omba. Opu, oł kanim kanim ei er kun ermba nge omba.

¹² Ba enim kanip nind, Elainja ok om ba wumb eim om mił pii kun enenjing. Enarik, en enim noman ełe eim kin oł kanim kanim erik enjing. Yi mił ku, akip tonu epin si kindpi, mani mei ełe om, wu kingam ei ngenj kumbii simba ku.”

¹³ Jiisas ek yi neng kin eim nge tekliki ekii sik ełmin wu ombu piinjing ei, Jon wumb noł wii pendilim wu ei, kin ninim ni piinjing.

Jiisas Kangi Endi Gui Kis Pim, Er Ka Erim

(Mak 9:14-29, Luk 9:37-43)

¹⁴ Pe puk, wumb tilap owundu endi tor onjung konu eke, wu endi Jiisas kin tor opu, ming gopsing pii polpu, eim simb eke mani opu molpu mei eke pim.

¹⁵ Pepi, ek yi nim, "Owundu, nim na kin kaimb piin kin, nanim kangi ei noman wulu mił pang, pupu dup peł eke pulum; nga nol tuk pupu, eim ka mulaim mon.

¹⁶ Na sip tu wup, nim nge ekii sik elmin wumb muljung konu ninj ei, wu ombu kapli ka enenjing mon!" pa nim.

¹⁷ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim wumb tilap pei pii gii pinerim; nga enim noman tuk kun ka pinerim wumb. Kunum nimberii na enim kin kongun er molamb kin, enim Gos nge noman dinga ei pii pol tungii? Enim kangi ei na kin tu wei!" nim.

¹⁸ Jiisas kangi ni tu wangin, gui kis ni ek ngopu tor kindim. Kindang, kangi ei pe mendpil ka wii mulum.

¹⁹ Jiisas eim nge ekii sik elmin wu mendpil ok, Jiisas kanik ek nik kii sinjing. "Nimbił erang sin gui kis ei to tor kindnenjpin?"

²⁰ Eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Enim pii gii aninga mendpil pim. Peng kin, enim ermin ni enjing kapli enerim. Na enim kin ek keimi nip enim ngond, enim pii gii ei kuni maser mong kembis wii ei sem simbii mong mił yi pim kin, enim mei komung ya palim ei mon, pukun orung eke pui," nengin kin ba. Pe enim epi endi ermin, ni pii gii, epi ei kapli erngii.

²¹ Ba andlam eipi endi seng, gui kis ei mił to kindmin mił mon. Ba prei erpin ngopun, kuni mowii pepin ermin ei, mendpil palim. Epi endi eipi kapli enermba mon."

Jiisas Eim Kolpu Nga Konj Ba Ek Nga Nim

(Mak 9:30-32, Luk 9:43-45)

²² En enim puk Galilii konu o ende puk molk, Jiisas ek nipi eim ekii sik elmin wumb ngum. "Na tonu epin mani mei eke op wu kingam mol. Molamb, wumb na sik, opu orung wumb ok angil eke ngungii ei, piip nind."

²³ Nipi yi nim, "Pe na to kundangin kulmbii; tukpu konu pep kunum tekliki opu pang, nga angip tonu op konj bii," pa nim. Jiisas eim ek yi neng, eim nge ekii sik elmin wu ombu noman embin tang piik muljung.

²⁴ Ekii se puk, Kapaniyam konu eke tor punjung ni men ngii owundu eke andik men ngii ku takis silmin wumb ei ok Piisa kii sik yi ninjing, "Enim nge ek emb topu ngołum wu, men ngii owundu eke ku takis tołum min mon?" a nik.

²⁵ Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, "Owa, eim enim." Nga Piisa eim pupu ngii eke nirik pum, ba Jiisas Piisa kin opu kii sipi ek yi nim, "Saimon, nim noman nipe noman piin? Ya mani mei eke wu num ei eim kingam amb seng kuimi ngum, ba nga wumb eipi ei wu num eim paki yi ku tum. Tum eke wumb, nii endi epi ei nga ngopu orung wu eim kin kindngii?" pa nim.

²⁶ Piisa ek nipi yi nim, "Wumb tilap eipi kin ngołmun," pa nim. Jiisas ek nipi ngum. "Yi erpi kin, eim nge kingam ku ni epi ngopu orung kindnermba. Yi mił, na Ernan ngii konu ku takis kindnermbii ku," pa nim.

²⁷ "Pe sinim yi eramin kin, wumb ei sin kin kis piingii ei mon. Nim pukun, nol gopu eke omu wuk kindan, omu endi ok tonu opu pim kin, sikin, gupu eke ambil aki tokun kenjii ni, ku monii endi pimba ku ei, tu wukun wumb ei ngunjii. Ngunjii ku ei, wumb ei nge tilap ouni ngunjii; ei kapli ermbe," pa nim.

18

Gos Sinim Tep Molum Konu Ei Ni Epin Tep Molum

(Mak 9:33-37, Luk 9:46-48)

¹ Kunum ele Jiisas nge ekii sik elmin wu ok kin ek yi ninjing, “Wu nii endi Gos sinim tep er mołum konu ei wu owundu mendpił mołum?”

² Jiisas eim kangı kembis endi tu wupu, tuk mulnjung konu ele engdim.

³ Eim ek nipi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Enim ok kangı kembis mił ek keimi ni piik mulnjung kin, enim Gos sinim tep er mołum konu ele tuk punerngii.

⁴ Wu endi eim ngenj ei mani kind si kindpi, eim noman to piinarpi mułmba wu ei Gos sinim tep er mołum konu wumb tuk mułngii ei, to mani kindpi mołum kumb ele ba.

⁵ Nga wu endi na nge embe ele piipi kangı ei mił ‘Oi!’ a nipi, eim ngii ele nirik simba wu ei, na yi ku, ‘Oi!’ a nipi, eim ngii ele nirik simba,” Jiisas eim ek yi nipi wumb ngum.

⁶ “Wu endi opu, na kangı mołmun ei na kin pii gii peng mołmun ei to kis ermbii ni ermba wu ei, eim kumep owundu kis mendpił ei eim simba. Ba wu ei kom ku owundu endi sik num goltum ele kan kulk sipik, ep noł mii ele to mani kindngii wu ei, kumep kembis simba,” pa nim.

⁷ “Mei wumb kaimb kis piind. Wumb eipi ei ok kin wumb, na kin pii gii ninjing wumb ei si tor singii. Keimi, oł ei mił tonu ołum. Ba wumb nii endi wumb ei oł yi mił erngii nipi si tor sim wumb ei, eim kin oł embin tui kis endi ei eim kin tonu omba.

⁸ “Pe nim simb min angı ei endi Gos buł ngopu ermbii ni erim kin, endi kiłpi to si kindnjii. Yi erang kin, ninim simb endeim min angı endeim ei peng konu ka ele punjii ei ka. Simb angı orung orung ouni pimba ei, dup konu tukpu ele mani kindngii ei, kulałmin kunum kunum dup no mułmba.

⁹ Pe ninim ningı ei erang kin Gos buł ngokun si kindkin en kin kaplı ninim nge ningı kopiskin tor sikin, olkup tokun si kindnjii ei, ninim konj mulnjii. Nim ningı endeim peng konj mulnjii ei kaplı, ba nim ningı

tał pim kin, nim oł kis kanim kanim eran kin, nim olkup tok dup konu kindngii ei kis.”

*Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin
(Luk 15:3-7)*

¹⁰ “Enim kan kun er mułngii; tuk kangı kembis mołmun ei epi wii mon. Na enim kanip nind, tonu epin en enim enjel tep elmin ei, na Ernan tonu epin mołum ei mandi mołmun piłmin.

¹¹ (Nimbił erang na tonu epin si kindip, ya mani mei ele op telim moł. Mołamb, wumb am punjung ei, sip orung simbii nge onj.)

¹² Enim er piinmim mił nenj? Wu endi eim kung siipsiip 100 pei mulnjung ei, endeim am pum. Ei eim kurnermba min? Ei mon. Eim kung siipsiip 99 pei tonu komung ele mond si kindpi, eim pupu, kung siipsiip endeim am pum ei kurpu ba.

¹³ Na ek keimi nip enim ngond, wu ei pupu, eim kung siipsiip ei kan sim kin, eim ka wii piimba. Nga eim kung siipsiip 99 am punenjing ei kin ka wii piinałim mon.

¹⁴ Yi mił ku, sinim Erinjpin ei tonu epin konu mołum, ei eim tuk kangı kembis mołmun ei am punerngii ni piinim.”

Engnjing Oł Kis Ełim Ei, Nik Ka Ełmin Oł Ei

¹⁵ “Pe ninim angnim ei oł kis nim kin erim ei, pe nim pukun eim kin molkun, eim oł erim ei andan tunjii ba eł ełip mendpił konu koi erkił ek ningı. Ek yi nen ninim, angnim nim ninjii ek ei piim kin, ninim angnim si orung sinjii.

¹⁶ Ba wu ei nim ek piinerim kin, nim pukun nga wu tał nga sinjii. Sen, enim tep to pungii. Puk, wu tekliki ni tał ni ek ni tor kindngii ei, Gos nge ek ninim mił yi erngii.

¹⁷ Ba eim wu ombu ek piinermbii nim kin, nga pukun Gos nge tiłap men ngii endi wumb mołmun ele sipnjii. Nga eim Gos nge tiłap wumb ei ningı ek piinermbii nim kin, enim yi mił piingii wu ei torung pii gii

ninanim wu, ni ku takis sipi elmin wu ei mił mołum.”

18 “Na ek keimi nip enim ngond. Pe nga enim kin ya mei ele oł endi wumb erngii ei, enim buł ngok noman to piinenjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu mołum buł ngopu noman to piinermba. Pe nga ya mei ele enim kin oł endi wumb erngii oł, enim noman to piinjing kin, ei yi ku Gos tonu epin konu mołum yi mił ermba.

19 Na ek nga nip enim ngond. Enim tuk mei ele mołmun ei wu tał eł elip noman ende sekił prei erkił, epi endi simbił ningił. Ei na Ernan epin mołum ei, kapli paki tumba. Topu singił, epi ei ngumba.

20 Keimi, wu tał min tekliki mił molk, na nge embe piik tuk kułou tungii ei, na op tuk ele op mułmbii,” pa nim.

Kongun Wu Epi Sipi Nopu Penditim, Ei Nge Ek Ekin

21 Kunum ele Piisa opu ek kii sipi Jiisas ngum, “Owundu, kunum nimberii na engnan opu oł kis endi na kin erang, na eim si kindip ngumbii. Kunum angil orung nga tał min?”

22 Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim kunum angil orung nga tał nin ba na nim kanip nind, kunum kunum pei eim nim kin oł kis ermba, ei kil ngunjii,” pa nim.

23 “Yi mił eran, Gos sinim tep er mołum oł, ei yi mił king owundu endi mołpu, eim kongun wumb eim epi se no pendngii, ei eim mołum ei er kun ka erpi, akip tor sipi yi elim.

24 Pe wu king ei eim wumb ei epi se nok pendilmin ei, akip orung simbii nipi kongun pułngun mondup erang, wumb wu endi eim kin tu wunjung. Wu ei ku owundu kis dinga er sipi no pendim.

25 Ba wu ei ku kapli ngo orung kindmba mił pinerim mon. Yi peng kin, eim nge wu owundu king ei mołpu yi nim. “Wu ei eim ambim ni eim kingam ambilim noł nin eim epi kanim kanim pei wumb ngok, ku

singii. Sengin, ku ei nanim kin orung omba,” pa nim.

26 Yi mił neng kin, wu ni opu, king enim konu simb ele mani mei ele pepi, ek dinga nipi yi nim. “Wu owundu, nim na kin kaimb sin kin, na kindan andip kapli ku epi kanim kanim na sip no pendinj, ei kapli ngo orung kindmbii,” pa nim.

27 Pe wu owundu ni eim kongun wu ek nim mił, ei piipi, kaimb sipi, ku no pendim ku ei kapli ngo orung kindmba pinerim ku, ei nim, ‘Epi endi ngunerii mon ku!’ nim. Nipi, nga eim noman ele to piinerim mon.

28 “Kongun wu ni eim si kindpi pupu, nga eim angim kongun wu endi eim ku sipi no pendim wu ni om konu ambil gii nip, yi nim, ‘Na ku sikin no pendin ku, kapli pe mendpił ngo orung kindnjii!’ pa nim.

29 Yi mił neng kin, angim kongun wu endi ni mani mei ele ming gopsing pii połpu ek dinga nipi yi nim, ‘Nim na kaimb piin kin, kapli kui er mułan, na andip kapli, nim ku ngo ninim kin orung kindmbii.’

30 Ba eim mon nipi, sipipi kan ngii ele pindamb, ‘Kapli, eim nanim ku sen mił ngo orung kindpi poru nipi, kan ngii tor omba,’ nipi yi nim.

31 En enim kongun wu endi oł ei kanik, noman embin to kis piinjing. Piik, puk, wu owundu mułum konu kanik erim oł mił pei nik, wu owundu ngunjung.

32 Yi mił nengin kin, wu owundu ni kongun wu ei wii to nirik sipi yi nim, ‘Nim kongun wu kis, nim ok na kin ke nen, na nim ku owundu kis no pendin ei ngo orung kindnerii mon nip, nim kaimb sip mon minj.

33 Na nim kin kaimb sip ngunj, ei mił ku nim kongun wu endi ombu kin, yi mił ku kaimb sinjii, ba nimbił erang yi mił enen?’

34 Yi nipi, wu owundu wu ei sipi kindang, wumb eim sipi kan ngii kindnjing ele pepi mołum. “Eim wu owundu kin ku sim mił ngopu poru nipi, eim kapli kan ngii ele si kindpi tor omba,” pa nim.

³⁵ Jiisas eim ek nipi poru nipi yi nim, “Pe en enim nge noman eġe enjing oġ kis ei si kindnenjing kin, na Ernān tonu epin moġum, ei enim kin yi ku ermba,” pa nim.

19

*Jiisas Ek Nipi, “Amb Sik Nga Si Kindnerngii,” Ek Ei Nim
(Mak 10:1-12)*

¹ Jiisas ek ei nipi poru nipi pendpi, Galilii konu si kindpi, pupu Juriya konu owundu ei si kindpi, pupu noġ tungun orundung Joran ni konu eġe pum.

² Wumb pei eim pum konu ekii se punjung; ening pim wumb pei tu wunjung, ei er ka erpi yi erim.

³ Lo ek emb toġmun wumb ei, ok Jiisas nimba ek piimin nik, kii sik yi ninjing, “Wu endi kapġi eim amb kilpi to si kindmba ei, sinim lo ek eġe kapġi yi ermba ninim min mon?”

⁴ Pe eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos nge ek ei ger kinenjing min? Gos epi am pei kumb ok eririm, Gos eim ei kumb ok wu kin amb taġ eririm.”

⁵ Ek yi nim, “Peng kin, wu ei eim mam arim si kind opu, eim ambim kin o dambiltpi ende punjnguġ. Pukuġ, wumb taġ nga o endeim molkuġ poru ningiġ.

⁶ Yi miġ wu amb wumb taġ mon, wumb endeim. Gos epi erpi ende kindpi pendnim ei, pep poru ninim ei, nga wumb endi to eipi eipi kindnermba mon.”

⁷ Wu ombu ek dinga nik yi ninjing, “Nimbiġ erang Moses lo ek yi nilim, wu endi amb kilpi tumba ei, pipe mon endi eim ambim ngopu, kapġi si kindmba nirim?”

⁸ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Moses enim embnjing to tor kindngii nirim ei, nimbiġ erang Moses nirim ek ei enim piinarik, buġ ngok yi erangin kin, Moses yi nirim, ba kumb ok Gos epi kanim kanim pei eririm kunum eġe oġ yi endi tonu wang enaġmin mon.

⁹ Pe wu endi eim ambim eim kin mandi mularpi, wu eipi kin ningiġ erang wu ei eim ambim tor kindpi, nga pupu amb konj simba ei, Gos nge lo ek ei wu to kis enim, oġ kun palim miġ enanim,” pa yi nim.

¹⁰ Jiisas eim nge ekii sik eġmin wu ombu, ek nik ngok yi ninjing, “Oġ yi pimba ei, wam ambim taġ, eġ elip kongun nikiġ kun erngiġ, yi pimba ei wu pupu, nga amb konj sinermba; nga amb yi ku pupu wu konj punermba mon ku.”

¹¹ Jiisas eim ek yi nim, “Ek ei na nip ngond, ‘Ei wumb pei pei kapġi erngii oġ miġ mon. Ba wumb Gos kapġi paki tang ermba wumb ei, kapġi nanim nind ek ei kapġi piyangġi,” pa nim.

¹² “Pe mani mei eġe wu kanim kanim amb sinaġmin wu moġmun ei, puġ kanim kanim palim. Nimbiġ erang, kombur menjing yi mengpi pendrim miġ; nga kombur wumb erangin moġmun miġ; nga kombur en enim amb sinaġmin ei nimbiġ erang, en enim Gos sinim tep enim kongun eii ekii sik puk muġngii. Wumb ombu ek emb toġum ek, ei piik ekii sik erngii.”

Jiisas Kangiġ Kembis Kengip Ek Ka Nipi Ngum

(Mak 10:13-16, Luk 18:15-17)

¹³ Kunum eġe, wumb kangiġ kembis kembis kombur tu wuk ei, Jiisas eim kangiġ peng eġe ambiġpi, Gos kin prei erpi ngumba, ni tu wuk ba Jiisas nge ekii sik eġmin wu molk. “Kangiġ tu wuk ei mon,” pa nik.

¹⁴ Jiisas yi nim, “Enim kangiġ ei kun erangin nam kin wangin, enim mon nik yi enerngii mon. Nimbiġ erang Gos sinim tep enim oġ, ei kangiġ yi miġ muġngii wumb ei tuk pungii,” pa nim.

¹⁵ Pe Jiisas eim angġi peng eġe ambiġpi, Gos kin prei er nipi, yi er poru nipi pendpi, konu eġe si kindpi pum.

Kangi Wu Epi Pei Sim Wu

(Mak 10:17-31, Luk 18:18-30)

¹⁶ Pe wu endi Jiisas pum konu tor opu yi nim, “Ek emb toġum wu, na oġ

ka nimbił oł endi erip, kapłi noman konj kunum kunum ei sip kin, konj kunum kunum mołup simbii?" pa nim.

¹⁷ Jiisas yi nim, "Nim na nimbił erang na kin epi ka ei kii sikin? Epi ka endi ermbii ek ei noman to piikin nin, wumb endeim mendpił ka mołum. Pe nim lo ek pałim mił piikin, ekii sikin kapłi noman konj kunum kunum mołum ei sinjii."

¹⁸ Wu ni kii sipi yi nim, "Lo nipe lo?" Jiisas ek yi nim, "Lo ek yi palim; nim wumb endi to kundnenjii mon! Nga wu amb eipi nge ngundpu sinermba mon! Nga wumb eipi nge epi waning enenjii, mon! Nga wumb endi kin kankin ek kend to ngunenjii, mon!"

¹⁹ Ninim arnim manim ek piikin, ekii sinjii. Pe nga ninim noman kultun mił yi wumb eipi mułngii ei, yi ku noman kulkun ngunjii," Jiisas yi nim.

²⁰ Wu kangi wu ni yi nim, "Na kumb ok kangil kembis kin moł lo ek ombu ekii sip poru nił; nga na nipe epi endi nga ermbii?"

²¹ Jiisas eim ek yi nipi ngum, "Pe ninim am wu kun ka mendpił mułmbii ni piin kin pukun, ninim epi pei wumb ngo, ku sikin ku, ei tu wukun wumb ku sinerang mułngii wumb, ei ngunjii. Yi mił en kin, nim epi ka wii pei nga tonu epin simba sinjii; nim kapłi nanim ond konu ekii sinjii," pa nim.

²² Pe wu ei eim ek ei piipi eim noman embin to piim. Nimbił erang wu ei eim epi kanim kanim pei sałim.

²³ Jiisas eim ek nipi, eim nge ekii sik ełmin wumb ngum, "Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi epi kanim kanim pei simba wu ei, Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk ba, ba ei kongun dinga wii ermba. Nimbił erang eim epi kanim kanim ei erpi, eim sipi konu ka ełe kindnermba mon.

²⁴ Na ek nga endi nip enim ngond. Kung kap endi mułmba kung, ei

eim kung gui ondu ełe tuk ombii ni ermba, ei kapłi enermba mon! Nimbił erang ei kung gui ondu ei dinga owii sałim. Ei yi mił ku, wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, Gos sinim tep er mołum konu tuk ba, ei kongun dinga owii mendpił pałim," pa nim.

²⁵ Jiisas eim nge ekii sik ełmin wu ombu ek ei piik, puku sik yi ninjing, "Wumb nii endi kapłi noman konj kunum kunum mułmba ei simba?"

²⁶ Jiisas wu kei kun kanpi yi nipi ngum, "Wumb kin epi oł yi ei kapłi energii ba Gos eim kapłi epi kanim kanim pei ermba."

²⁷ Eim ek yi neng kin, Piisa ek nipi orung kindim, "Nim kenjii, sin epi pei ngii konu si kindpin, nim kin ekii sipin onjpun. Ei sin nipe epi endi simin?"

²⁸ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, "Na ek keimi nip enim ngond. Ekii se kunum tonu omba kunum ei, na tonu epin si kindip, mani mei ełe wu kingam moł. Mołamb, na opu tilang owundu sipi king mołulum peł ełe mułmbii. Kunum ei, enim na kin ekii sinmin wu ombu ok, peł engki nga tał simba konu ełe mułngii ku. Enim wu num molk, Gos nge wumb ei tep erik kan kun er mułngii," pa nim.

²⁹ "Nga wumb nii endi eim ngii konu si kindpi omba, angim aim noł nin arim mam noł nin nga eim kangi ambil nin eim mei konu si kindpi opu, nanim kin ekii sipi na kongun ermba, ei kapłi eim si kindpi omba epi mił sipi, nga mering pei mendpił pendpi sipi, nga noman konj kunum kunum mułmba ei simba ku.

³⁰ Ba wumb nii endi pe opu kumb ełe bii ni piimba wumb ei, ok ekii simba. Nga ekii se ni piimba wumb endi ei ok kumb ełe ba."

20

Ond Wain Talmin Konu Kongun Wu Kombur Kongun Enjing

¹ "Keimi Gos sinim tep enim oł ei yi mił, wu endi eim noł wain ond pin seng eim pupu kongun wu simbii nip

kupiiring ok purum. Ei ok, noł wain kongun erngii nge nip purum.

² Eim kongun wu kombur kin ek tang piipi, noman ende sipi, kunum endeim ni wu endeim endeim kumep ngumbii nim. Pe wu ombu puk, wain tałim konu ełe puk kongun erngii nge nipi kindim.

³ Pe konu kupiiring eni 9 erang, eim nga pupu kenim ni epi top ełmin konu ełe wu kombur wii angk kongun endi enenjing.

⁴ Pe wu ombu kanpi ek dinga yi nim, 'Enim yi ku puk noł wain konu ełe kongun erngii,' pa nim. 'Erik mułangin kin na enim kongun erngii mił ku ngumbii.'

⁵ Wumb pangin, eim nga beli kunum 12 erang, nga pou neng kunum 3 erang, yi ku erpi epi top ełmin konu wumb kurpu sipi kongun ngumba nge pum.

⁶ Nga pou pou nipi emii pimba erang kin, eim nga epi top ełmin konu ełe pupu kenim ni wu kombur nga ełe piram angik mulnjung. Mułangin kin eim pupu yi nipi kii sim, 'Nimbil erang enim ya ełe angik mułangin kunum wii mił poru ninim?'

⁷ Wu ombu ek yi nik eim ngunjung, 'Sin kongun ngumba wu mulałim.' Pe eim ek nipi yi nim, 'Enim yi ku puk, noł wain konu ełe kongun yi ku erngii,' nipi kindang punjung.

⁸ "Konu eni mani pupu poru nipi emii ermba. Erang, ond wain arim opu, kongun wumb tep ełim wu kanpi yi nim, 'Nim kongun wumb wii tokun, tuk sikin, embe sikin, ku ngunjii. Ba wumb ok kongun enjing wumb ei, ku ekii se ngunjii, nga pe ekii se tuk ok kongun enjing wumb ei, ku kumb se ngunjii,' pa nim.

⁹ Pe tep wu ni yi nim, 'Konu pou pou nipi emii pimba erang ok, kongun enjing wumb ei wangin!' Neng, ok pangin, kunum endeim pei ni ku kumep ngum.

¹⁰ Pe nga wumb kongun ok kumb se enjing wumb ei, en enim yi piinjing, 'Sin kongun ok enjpin, ku kopur pei simin,' ni yi piinjing ni ekii se

onjung wumb ku engki ngum mił yi ku en enim ngum.

¹¹ Ngang sik pendik, ond wain kin kongun wumb kun tep ełim wu ei kin ek kanim kanim nik ek kis nik ngunjung.

¹² Ngok yi ninjing, 'Wu ekii se kongun enjing ei konu eni endi pei enenjing mon, ba sin kumb se konu eni kopur pei kongun erpin, nga tinga konu eni dinga tum konu kongun owundu enjpin,' nik yi ninjing. 'Ba nim wumb ekii se onjung wumb ku ngun mił sin yi ku ngun,' pa ninjing.

¹³ Wu ombu ek yi nengin, ond wain arim wu ei opu, eim ek yi nipi orung kindpi kongun wu endi mołum konu ngum. 'Wu puł, na nim kin oł kis endi enand mon. Ba enim na kunum endeim ni ku ngumbii ninj, ei enim na kin kapli ninjing,' pa nim.

¹⁴ 'Nim ku se mungkin ninim ngii konu pui!' a nim. 'Ekii sik ok kongun enjing wumb ei, enim ku ngunj mił, yi ku ngumbii end,' pa nim.

¹⁵ 'Pe na nam ku kumep ei kapli wumb ngop, nga sip kongun epi end ermbii. Ei na kapli ermbii min? Enim na ku ełe kanik, pei simin na wu ka mołum ni piinmin min?' " Ond wain arim ek yi nipi ngum.

¹⁶ Jiisas eim ek ei nipi poru nipi yi nim, "Pe nga wumb kombur en enim kumb simin ni piik mołmun wumb ei, nga ok ekii singii. Nga ekii sik ongii ni piinmin wumb ei, ok kumb singii," pa nim.

Jiisas Ek Kunum Tekliki Nim Ei Kołpu Konj Ba Nge Nim

(Mak 10:32-34, Luk 18:31-34)

¹⁷ Jiisas eim Jerusalem konu tonu bii ni pupu, eim ekii sik ełmin wu engki nga tał sipi sipim. Andlam ełe puk, Jiisas eim ek nipi eim nge wu ombu mendpił ngum.

¹⁸ "Piyei!" a nim. "Pe sinim Jerusalem konu tonu bin onmun. Pamin! Na tonu epin si kindip mani mei wu kingam moł. Mołamb, na sik sipik, kułmał kałimmin wumb nga

lo ek piikmin wumb ei kin ngungii. Ngangin kin, wumb ei kos piik, nga na to kundngii nge nik piik erngii," pa nim.

¹⁹ "Nga na wumb ei sik, sipik, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin, wumb ei sik, na kepil tok, na kin ek kanim kanim nik, ek korum tok sipik, ond peri ele to kundngii. Nga kunum tekliki tukpu ele pep, nga angip op konj bii," pa nim.

Jeims Kin Jon Tel Menjngil Epi Dinga Endi Kii Sim
(Mak 10:35-45)

²⁰ Kunum ele, Sependii ambim eim nge kingam tal sipi opu, Jiisas mulum konu tu wupu, eim mei ele ming gopsing pii polpu kan, mani kan pepi prei erpi Jiisas kin epi endi kii sim.

²¹ Pe Jiisas yi nim, "Nim epi nipe sinjii nin?" Eim ek yi nipi Jiisas kin orung kindim, "Ekii se ninim king mulnjii kunum ei, na kangi tal okul, endi nim angil tundung mulang kin, endi opu nim angil taring mulang. Molku, elip Gos nge wumb tep er mulngul."

²² Eim ek yi neng, Jiisas ek nipi orung kindipi yi nim, "Enim kii sinmin epi ei, enim pii pol tunanmin, mon! Pe enim kapli na epi embin tui owundu pe ko wumbii er mol mil, enim yi kapli ko wungii ku? Nga pup ond peri ele kulmbii mil, enim yi ku kapli erngii min?" En enim kapli ninjing, "Sin kapli yi ermin."

²³ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Keimi, elip kapli na epi embin tui ko wumbii mil nga elip yi ku pukul epi embin tui ko wungul. Ko wukul yi erngil ei kapli. Ba okul endi angil tundung mulang kin, nga endi angil taring mulang yi erngil, ei na kongun mon! Elip ngumbii mil pinakim. Wumb nii endi nanim Arnan ok konu ele mulngii pa nimba wumb ei kapli ok konu ele mulngii," pa nim.

²⁴ Jiisas eim ekii sik elmin wu engki kei, wu angim angim tal ek ei piik kin, wu angim angim tal kin

kis piik, noman embin peng yi erik muljung.

²⁵ Ba Jiisas eim wu ombu wii tang, wangin eim ek yi nim, "Enim pinimin ya mani mei konu ele wu king wu ei, wumb tilap eipi ei to mani kindilmin, en enim wu owundu ombu molk wu amb ek nik ngok yi elmin piingii," pa nim.

²⁶ "Ba ol ei nge, ya sinim molmun konu ele yi tonu onermba mon. Wu endi tuk wu owundu mulmbii ni pimba ei, wumb pei paki topu, eim kongun wu mendpil molpu, eim embe ambil mani kindimba.

²⁷ Wu endi eim molpu o kumb ele bii ni piimba, wu endi enim molmun konu ele tuk mulmba, ei eim kapli kongun wu mil enim eim no kulku se mulangin kin eim enim kanpi kun erpi se mulmba.

²⁸ Yi mil, tonu epin si kindip mani mei ele, na wu kingam molup yi mil ermbii ol. Na nam op, ei opu wumb na kin kongun erik, na paki tungii nip onenj mon! Na op, wumb paki tumbii nge onj. Op, na ond peri ele kulamb, na miyem ele wu amb pei sip, orung simbii nge onj," pa nim. (Ek ei eim ermba nge ei piipi nipi ngum.)

²⁹ Pe Jeriko konu si kindik pangin, wumb tilap pei Jiisas pum konu ekii se punjung.

³⁰ Ningil tumbun mulum wu tal, andlam wer ele molku piinjngil ni Jiisas andlam ele ek tengpi o pang, piikil wii dinga tunjngul. Tokul ek dinga nikil yi ninjngil, "Gos kindim wu Krai nim sin orung sinjii wu, nim Deipis nge tilap wu sil kin kaimb sinjii."

³¹ Wumb pei onjung wumb ei ok kin wu tal wii tokul yi ninjngil, "Wu ei kin ek tingnenel mon!" pa ninjing. Ba wu tal wii dinga tokul nga yi ninjngil, "Owundu, nim Deipis nge tilap wu nim sil kin kaimb sinjii," pa ninjngil.

³² Jiisas angpi ek dinga nipi yi nim, "Na elip kin nimbil ol ermbii ninmbil?"

³³ Wu tał ek yi ninjingi, “Owundu, nim sił ningił ei er ka enjii nipił ninmbił ninjingi.”

³⁴ Jiisas eim wu tał kin kaimb sipi, eim wu tał ningił eł embiłang, pe sikir wu tał ningił ka wii seng kankił, Jiisas pum konu eł ekii sikil punjnguł.

21

Jiisas Jerusalem Konu Wu King Mił Pum

(Mak 11:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

¹ Andłam andik puk Jerusalem konu mandi puk, Bespeis ni konu eł komung Olip eł tor puk, Jiisas eim ekii sik ełmin wu tał nipi kindang ok punjnguł.

² Jiisas eim wu tał kin ek yi nipi ngopu kindang punjkuł. “Ełip punmbuł konu eł alting mandi konu kembis endi salim konu eł, kung dongkii endi wał kin, kan kulk kindnjing pałim ei, pe ełip kan poskił se mengkił, na kin tu weł!” a nipi, kindang punjnguł.

³ “Ełip pangil, wu endi ełip kii sim kin yi ningił, ‘Owundu eim kongun peng simbił onmbuł pa ningił.’ Nengił, ngumba,” pa nipi yi nim.

⁴ “Epi ei tonu onum ei, Gos oł ekii se ermba piik niłmin wu ek yi nik pendik mił pe keimi tonu onum pa nipi ek dinga nim,” yi nim.

⁵ “Enim Jerusalem mołmun wumb ei ningii. Pe enim nge king ei enim kin onum. Eim noman emin seng kung dongkii endi kin giyyeng giyyeng ni opu, kung dongkii wał eł mendpił mołpu onum.”

⁶ Jiisas nge wu tał kumb se pukuł, Jiisas yi ereł nim mił, pukuł enjingił.

⁷ Wu tał kung dongkii mam, wał tał tu wukuł, eł ełip tor konduk gulk tonu kung dongkii eł kin sengił, Jiisas eim tonu pupu peł eł mułum.

⁸ Pe wumb kopur pei en enim konduk tor gulk sipik, andłam eł kumbuk sinjing. Wumb kombur ondonguł tok sipik, andłam eł sinjing.

⁹ Wumb pei kumb se pangin, nga kombur ekii se Jiisas pum konu eł puk, wii dinga tok yi ninjing, “Deipis nge kingam eim embe ambił tonu kindamin tonu pangli. Gos eim wu ei kin noman ka ngumba, wu ei Owundu nge embe eł onum. Gos embe am ei tondrung pangli!” pa nik yi ninjing.

¹⁰ Jiisas Jerusalem konu owundu eł tuk pang, wumb kanik, puku sik noman kanim endi eipi mił piik. “Wu ei nii?” yi ninjing.

¹¹ Wumb punjung wumb ei yi ninjing, “Wu Gos oł ekii se tonu omba ei piipi niłim, wu Jiisas eim Nasares konu Galilii mei konu owundu eł wu,” pa ninjing.

Jiisas Gos Men Ngii Owundu Engim Konu Eł Pum

(Mak 11:15-19, Luk 19:45-48, Jon 2:13-22)

¹² Jiisas pupu, Gos men ngii owundu engim konu nirik pupu kenim ni wumb puk, epi top erik enjing ei, en enim kung ni kei ni epi ei sik Gos kin kułmał kełngii enjing. Wumb en enim ku sik erik mulnjung ei, kanpi to makrip anda kindim. Kindpi, ku tonu peł eł ku mong erik kin, nga epi top erik, mulnjung wumb ei to pułpeł topu, nga peł ambiłpi sipi ak topu yi erim. Nga kei ni peł eł ku sek enjing wu ei mulnjung konu peł eł, ambiłpi sipi ak topu, yi erpi to kindang, si kindik anda punjung.

¹³ Eim wumb kin ek dinga nipi yi nim, “Gos nge ek yi mił ninim, ‘Gos nanim men ngii ei prei ełmin ngii ningii,’ pa nim. Ba enim ngii ei erangin kin epi waning wumb mił ngii salim,” pa nim.

¹⁴ Jiisas eim Gos men ngii owundu eł mołpu yi nipi mułang, wumb ningił tumbun mułum wumb, ni simb ak tum wumb tu wangin, Jiisas er ka erim.

¹⁵ Ba kułmał kałiłmin wumb ei ni lo ek piłmin wumb ni molk piinjing ni, eim jep oł erpi erang, kangil nirik Gos men ngii owundu eł molk wii

dinga tok 'Osana,' ninjing ei, nik kin 'Deipis nge tilap ende kingam,' yi ninjing, ei wu ombu en enim molk piik kin kis piinjing.

¹⁶ Piik, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, "Nim ek ninmin ei nim piin min mon?" Nga Jiisas ek nipi orung kindim, "Na piind, enim Gos ek ei gerik piinenjing min? Ek ei yi ninim, 'Kangit kembis menjing am nok molmun, ni kangit dinga mit molmun ei, Gos eim erpi gupu ele nanim embe ambil tonu kindngii nipi yi ninim,' pa nim."

¹⁷ Pe eim Jerusalem konu owundu ele mulnjung ei si kindpi, tor pupu Besanii konu kembis ele emii peng pupu mulum.

*Jiisas Ek Neng Ond Pik Kulum
(Mak 11:12-14,20-24)*

¹⁸ Molpu, kupiiring ok, eim Besanii konu kembis si kindpi tor pum, ni eim kuni tum.

¹⁹ Tang, kenim ni ond pik mong nolmun ond endi engim, ei pupu kenmbii nipi andlam ele pum. Pupu kenim ni ond ei mong endi to mulerim mon! Ongul mendpil erpi engim. Jiisas ek dinga nipi ond ei ngum, "Nim nga ond mong nga tunerii mon!" Yi neng kin, ond ni sikir kulum.

²⁰ Jiisas eim nge ekii sinjing wumb ol ei kanik puku sik endnjing. Andik ek yi ninjing, "Nimbi! erang ond ei sikir kulii enim?"

²¹ Jiisas ek nipi eim nge ekii silmin wumb ngopu yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Pe enim pii gii mendpil peng, enim noman tal sinerang mulnjung kin, na ond pik ele enj ol ei mit enim yi erngii. Ba enim ol yi mendpil enerngii mon! Pe nga enim pii gii mendpil molk kin komung owundu palim ek dinga nik, 'Komung pukun ep nol ele mani pui ningii, ei kapli ba,' " pa nim.

²² "Pe enim pii gii nik prei enjing kin, enim epi nipe simin nik erngii ei, kapli singii."

Wumb Jiisas Kii Sinjing, "Nii Endi Nim Kin Noman Dinga Ngum?"

(Mak 11:27-33, Luk 20:1-8)

²³ Jiisas Gos men ngii owundu ele orung opu, ek emb topu wumb ngopu mulum. Mulang kin, Jura wumb nge kulmal kalimin wu owundu ni Esrel wu num kombur ok eim kanik yi ninjing. "Nim nipe noman dinga sikin kongun ei en? Wumb nii nim noman dinga ei ngum?"

²⁴ Jiisas ek nipi yi nim, "Na ku yi enim kin ek endi nip kii simbii. Ei enim na ek ei nik ngunjung kin, na nam nipe noman dinga peng kongun end, ei nip enim ngumbii," pa yi nim.

²⁵ "Jon wumb nol pendilim wu ei noman dinga ei jili mit orung tonu om? Pe ol ei Gos epin konu mani om min mei mani wumb ngenj ele om?" Pe Jura wu num ombu ei en enim ek nik piik piik erik yi ninjing, "Pe sinim ol ei Gos epin nge epi epin konu ele mani om, ei ninjpin kin, eim sinim kin ek yi mit nimba; 'Kapli, nimbi! erang en enim Jon nge ek ei pii gii ninenjing?"

²⁶ Ba pe sinim nimin ol ei mei mani wumb kin om ninjpin kin, sinim wumb tungii ni mund mong kulmun. Kulpun ek ni tor kindnermin yi nik piinjing. Nimbi! erang, wumb ei yi ni piinjing, Jon Gos ol ekii se ermba ei piipi nilim wu," ei yi ni piinjing.

²⁷ Wu ombu ei piik, Jiisas kin ek ni orung kindnjing, "Sin piinanmin," pa ninjing. Jiisas ek yi nipi wu ombu ngum, "Na yi ku, na noman dinga nipe dinga peng kongun end ei, nip enim ngunermbii."

Wu Endi Kingam Tal Mulnjung Ei Nge Ek Ekin

²⁸ "Ba enim er piinmin mit nenj? Wu endi kangi wu tal meng seng mulnjungul. Arim pupu, kingam kumna mulum konu kanpi ek nipi yi nim, 'Nim pukun pani aka pin kongun erii!' nipi kindim.

²⁹ Kingam yi nim, 'Na punermbii,' nim, ba nga ekii se pum.

³⁰ Arim nge pupu kingam ekii kanpi yi ku nim. Ba kingam, 'Owa bii,' nipi, nga ekii se punerim.

³¹ Pe kangi wu tał kangi wu nii eim arim nim ek ei ekii sim?" Wumb yi ninjing, "Kingam kumna arim nim ek ei ekii sim," pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Na ek keimi nip enim ngond. Ku takis silmin wumb ni amb wu eipi eipi ningil erik endnjing amb, ni wumb ombu oł kis mendpił er endnjing wumb ei, nga ok Gos sinim tep er mołum konu tuk pungii. Nimbił erang en enim noman ak tok, Gos nge ek ekii sinjing ełe pungii.

³² Nimbił erang, Jon opu oł kun erpi enim andan tum, ba enim pii gii ninenjing mon. Ba wu ku takis silmin wu, ni amb wu eipi eipi ningil erik erik endnjing amb, ni wumb ok pii gii eim kin piinjing. Enim oł ei kanik poru ninjing, ba enim nge noman ak tok pii gii ninenjing mon," Jiisas ek yi nim.

Ek Ekin Ei Wumb Kis Kombur Kuni Wain Pin Tep Er Mulnjung
(Mak 12:1-12, Luk 20:9-19)

³³ "Enim wu num wumb tep ełmin wu ek ekin endi nga nimbii end piiyei!" Jiisas ek yi nim, "Wu endi eim ond mong wain pin nge konu owundu endi erpi telim, konu ełe tel mei konu orung orung pei kung gui erim. Nga tukrung ełe, noł wain ming owundu endi erim er sepi ond mong wain tep mułngii ngii endi tekim, yi er sim. Sepi kin, wu kombur ełe kongun top silmin wu er noł wain mułei nipi pendpi, eim konu turii endi ełe pum.

³⁴ Ekii se ond mong wain nungii kunum mandi erang, noł wain arim eim kongun wu kombur kindang puk, wumb wain pin tep er mołmun ełe pangin eim kuni wain kombur ngungii nipi kindang punjung.

³⁵ Pe kongun ełe wain pin tep er mulnjung wumb ei molk, wu onjung wu ombu ambił gii nik, wu endeim to

konduk, wu endi kepil tok, wu endi ku tok kindnjing.

³⁶ Pe nga ekii se kuni wain arim ei kongun wu kombur nga kindim. Ei ok kindim mił mon, kongun wu kombur pei kindim. Pe kuni wain kongun tep er mulnjung wumb kembin ei ok oł ei ku nga enjing.

³⁷ Pe ekii se mendpił, eim nge kingam ek piingii ni piipi kindim.

³⁸ Ba kongun tep er mulnjung wumb ei molk kenjing ni, eim kingam mendpił wang kanik kin, ek nik piik piik enjing. Erik yi ninjing, 'Kang wu onum, ei eim arim epi ombu pei simba, sinim eim to kundamin! Yi erpin kin, eim kuni wain nin pan aka pin pei ei sinim simin,' pa ninjing.

³⁹ Nik, kangi wu om ni tor sipik, kuni wain pin torung ełe to kundnjung.

⁴⁰ "Pe enim er piinmin mił nenj? Ekii se kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er mołmun wu ombu kin nimbił oł ermba ei piinmin min?" Jiisas yi nim.

⁴¹ Wumb ek yi ninjing, "Kuni wain pin nge arim wu ei opu, kongun tep er mulnjung wumb kis ombu ei to kundmba mendpił. Nga kuni wain pin arim wu ei pani wain pin ei sepi, wu kombur eipi kongun top silmin er noł wain konu ełe mułei nipi pendmba. Wumb ełe ouni wain arim nge kuni wain ngungii," pa ninjing.

⁴² Jiisas ek yi nim, "En enim Gos nge ek ka mon ei gerik piinjing min mon? Ei yi nim,

'Kom ku ngii endi takinmin wumb ei endi si tor kind si kindnjing ku ei, pe ngii ekin mił orung opu tonu opu ku dinga wii pałim. Ku ninim ei Jiisas eim ninim, Gos owundu eim oł ei erang tonu onum ei, sinim kan ka wii kaninmin.'

⁴³ "Yi mił peng kin, na enim kanip nind," Jiisas yi nim. "Gos sinim tep er mołum konu ei, enim kin sipi orung simba. Sipi, wumb tiłap eipi

endi Gos sinim tep er mołum konu ei wumb ngumba wumb ei, Gos oł kun ka erngii.

⁴⁴ (Wumb nii endi eim bok topu pupu, ku peł ełe pim kin, eim topu pulpeł to eipi eipi kindmba, ba nga kom ku ei opu wumb endi ngenj ełe pim kin, wumb ei topu kiłpi topu pulpeł topu, dup sik mił eipi eipi kindmba,") Jiisas yi nim.)

⁴⁵ Pe kulmał kałmin wumb owundu ni lo ek piłmin wumb Jiisas eim ek ekin ei piinjing ei eim wu kei kin ninim ni piinjing.

⁴⁶ Piik, eim ambił gii nimin ni piinjing, ba wumb pei mołumun nik mund mong enjing. Wu amb en enim yi piinjing, "Jiisas eim Gos oł ekii se ermba oł ei piipi nilim wu, ni piinjing.

22

Ek Ekin Wu Endi Amb Simba, Kuni Owundu Erimim
(Luk 14:15-24)

¹ Jiisas nga ek ekin topu ek yi nim.

² "Gos sinim tep er mołum oł ei nge oł konj mił, king endi oł yi erim. Eim kingam amb simba erang, eim kuni owundu erim.

³ Kumb ok, wu king eim nge kongun wumb kindpi, wumb kanik yi ningii, 'Na kangi amb simba kunum kuni owundu er simbii, ok nungii,' nirim. Pe kuni owundu nungii kunum ei mandi erang, king ei eim nge kongun wu ombu kindang, wumb andik nengin, wangin neng, puk, wumb kanik nik, ba wumb kan nirim wumb ei, 'Onermin mon!' ninjing.

⁴ King ni nga eim kongun wu kombur kindpi yi nirim, 'Enim puk yi ningii, "Na kung kou top nui, epi owundu pei sipi, kangi amb simba kuni pei kun er sepi mołum, enim ok, kuni nungii. Wei!" Nim nik puk yi nei!' nipi kindim.

⁵ King ei nge kongun wumb puk, wumb kanik nik ni wumb ek ei piin-ermin nik wumb, en enim si kindik, eipi eipi puk. Kombur en enim ku

singii kongun erngii nge puk; nga kombur en enim aka pin kongun erngii nge eipi eipi puk.

⁶ Ba wumb kombur king nge kongun wu ombu ambił gii nik, kepii tok, kombur to konduk erik.

⁷ Erangin kin, king eim popuł sipi, eim nge opu wu ombu kindang puk, wumb ombu ambił gii nik, ei eim kongun wumb to kundnjung wumb sik to kundngii, nga konu orung orung pei dup kindangin, 'Nangli,' nirim.

⁸ King ni eim ek nipi eim kongun wumb ngopu yi nim, 'Na kuni owundu wumb nungii ninj wumb ei, kuni er kun er sinj ba wumb wii tunj ei, en enim enmin oł ei kapli enanim.

⁹ Yi palim ei piik enim puk, andlam ełe molk wumb eipi ongii ei, nik tu wangin ok. Ok amb simba kuni owundu er sinj, ei nungii,' pa nipi, kindang punjung.

¹⁰ King eim yi nipi eim kongun wumb ngang, puk konu orung orung pei puk, wumb kanik ninjing ei, wumb kis, ka ouni ninjing. Nengin, wumb ok eim kingam amb simba erim konu ngii nirik molk piki tunjung.

¹¹ "Wumb wu amb ok mułangin kin, king nirik pupu wumb ok mulnjung ei kenmba nge nirik pum. Pupu kenim ni, wu endeim eim wu endi amb simba erang konduk kindiłmin kon ei, kindnerim mon.

¹² Pe king ek nipi wu ei ngum, 'Wu puł, nimbił erang nim kuni owundu wu endi amb simba erang konu nirik on, ba konduk kindiłmin kon ei kindnan?' Ba wu ei eim ek nimba ek pinerim mon.

¹³ King ni kongun wumb kanpi kin ek yi mił nim, 'Enim wu ei simb angil ełe kan tok, olkup to anda emii enim konu ełe pindangin pengli!' pa nim. 'Emii kunum ełe wu ei eim ke dinga nipi, eim nge gupu mong kongpu nopu mułmba,' " pa nipi yi nim.

¹⁴ Jiisas nga ek yi nim, "Keimi, Gos eim wumb pei ngii nirik wii tum ba wu kopur endeim endeim ni eim ngii

ele nirik wangin,” a nim.

15 Lo ek piilmin wumb en enim ek nik piik yi ninjing, “Sinim Jiisas ambil gii nimin, ei nipe ek nipin ambil gii nimin?”

16 Pe enim lo ek piilmin wumb ei nge kongun wu kombur kin King Eros nge kongun wu kombur kin ouni ok, Jiisas mułum konu kanik yi ninjing, “Ek mon wu, nim sin piinmin nim ek keimi nilin wu, ninim ek keimi minj nikin, Gos ol kun ka elim mił yi nikin wumb ngołun. Pe nim wumb endeim kin noman ngunałin, wumb pei noman ende minj ngołun.

17 Pe nim er piin mił nenj ei ni sin ngo? Sinim Rom wu King Siisa kin ku takis ngumun min mon?”

18 Ba Jiisas eim wu ombu noman tuk piik ninjing ek, ei piipi ek dinga nipi orung kindpi yi nim. “Enim ek kend nge wumb, enim ni ek endi nimbii min, yi piik ninmin ei, nimbii erang ninmin?”

19 Enim ku takis tunjung ku endi tu wuk, na ngangin kenmbii,” nim. Neng, takis ku endi tu wunjung.

20 Tu wangin, wu ombu kii sim, “Ku min men ni embe ei nii nge mołum?”

21 Wu ombu yi ninjing, “Wu King Siisa nge,” ninjing. Pe eim ek nipi ngopu yi nim, “Siisa nge epi ei Siisa ngungii; Gos nge epi ei Gos eim ngungii,” pa nim.

22 Wu onjung wu kei Jiisas nge ek piik, mund mong erik kin, si kindik punjung.

Wumb Kolk Nge Konj Pungii Ei, Er Pungii Mił Nenj?

(Mak 12:18-27, Luk 20:27-40)

23-24 Akip kunum ei mendpił, wumb koltmun wumb ei nge nga konj onerngii yi nilmin wumb ok, Jiisas kin ek nik kii sinjing. Sik yi ninjing, “Ek mon wu, Moses nge lo ek yi ninim, ‘Pe wu endi eim kangil mulerang kułum kin, eim angim eim amb sipi, eim kingam mił endi meng simba,” pa nim.

25 “Kumb ok wu angim angim angil orung nga tał mulnjung, ba wu kumna amb ei sipi mułum ei, kułum. Ba kangi endi mulerim. Yi erang kin, eim nge angim ei amb ei sim.

26 Nga angim tuk ei yi ku erim, nga enginjngil ekii ei yi ku erim, yi minj er puk. Puk wu angil orung nga tał pei yi mił erik kolk poru ninjing.

27-28 Wu ombu pei kolk poru nengin, amb ei eim mendpił ekii se kułum. Pe nim ne! Ekii se wumb kulnjung wumb ei angk, nga konj tonu ongii kunum ei, wu nii endi amb ei wam mułmba? Nim piin, wu pei amb endeim minj sinjing.”

29 Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos nge ek ei piinenjing min? Enim yi ku Gos nge noman dinga ei piinanmin min? Yi mił enim ek ninmin ei kapli enanim.

30 Yi mił ekii se kulii wumb ok nga konj pungii kunum ei, wu amb sinenjing; ni amb wu punenjing; wumb ombu Gos enjel mołmun mił yi mułngii.

31-32 Nga enim wumb kulnjung wumb angk, nga konj mułngii ninmin ei, na enim kii simbii end. Enim Gos nge ek ei ger kenjing min mon? Eim ek ei yi mił ninim, ‘Na Eiparam nge Gos, Jeikop nge Gos, Aisak nge Gos.’ Ek pułe yi mił, wu ombu kulnjung, ba nga puk konj mołmun. Wumb ombu Gos ei konj kunum kunum mołum Gos ei nge,” pa nim.

33 Wu amb, wumb pei ek ei piik, mund mong erik, ek ni Jiisas eim ngum.

Gos Nge Lo Ek Kumna

(Mak 12:28-34, Luk 10:25-28)

34 Kunum ele Jiisas eim ek neng wumb kolk nge konj tonu puk piinalmin wumb ei, gupu ele ek tingninenjing ek ei lo ek piilmin wumb piinjing. Piik, eim mułum konu ele mandi ok mulnjung.

35-36 Wumb mulnjung konu tuk ele, wu endi lo ek piilim wu mołpu, Jiisas nimba ek piimbii ni piinim, ek ei Jiisas kin kii sim. “Ek mon wu, ek

nipe ek endi lo pei to mani kindpi ek ei minj owundu enim?”

³⁷ Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, “Nim nge Owundu nge embe ambil tonu kindkin, ninim kaimb ni, noman tuk ni, noman poru, nga noman ka pei Gos Owundu ngunjii.

³⁸ Lo ek ei endeim owundu mendpil ei, ek lo ka wii mendpil.

³⁹ Nga lo ek endi ei yi mił palim ku. Ei yi mił, ‘Nim ninim noman ele kul ngonum yi ku wumb erpi ei kin, ninim noman ka ngunjii.’

⁴⁰ Pe ek lo ek tal ei, ek pule endeim palim. Ek ei, Gos ol ekii se ermbe ei piik nilmin wumb kin, Moses lo ek pei ei yi ku palim,” pa nim.

Jiisas Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kii Sim, 'Krais Ei Nipe?'

(Mak 12:35-37, Luk 20:41-44)

⁴¹⁻⁴² Lo ek piik elmin wumb mulangin kin, Jiisas ek kii sipi nipi ngum. “Enim Gos kindim wu Krais ei er piinmin mił nenj? Eim nii kingam?” Wumb ei kanik yi ninjing, “Eim Deipis nge kupam,” pa ninjing.

⁴³ Eim ek nipi wumb ngum, “Pe nibil erang Gos Gui Ka ei Deipis kin neng, Deipis molpu wu ei, ‘Nam Owundu,’ nim? Eim yi nim,

⁴⁴ ‘Owundu ek nipi nam nge Owundu ngopu yi nim: Nim na nge angil tunding orung mulnjii. Ekii se ninim nge opu orung wumb ongii ei sipi, ninim simb mandring ele kindmbii,’ pa nim.

⁴⁵ Deipis eim nge ek ele nipi eim, ‘Na nge Owundu,’ ” pa nim. “Nibil erang wu ei eim nge kupam?” a ninim.

⁴⁶ Wu endi Jiisas nim ek ei nik orung kindngii mił wu endi mulenjing mon. Nga kunum ele pulngun monduk wumb eim kin kal kulk nga ek kii sinenjing mon.

23

Lo Ek Emb Tolmun Wumb Nin Lo Ek Polmun Wumb Ol Elmin

(Mak 12:38-39, Luk 11:43,46, 20:45-46)

¹ Pe Jiisas ek nipi wumb pei ngopu, nga eim nge ekii sinjing wumb kin oui ngum.

² Eim ek yi mił nim, “Lo ek piilmin wumb kin, lo ek polmun wumb kin puk, Moses nge lo ek dinga nik ngok mulnjung.

³ Pe enim wumb ombu ei, lo ek nik ngonmun ei piik, ekii singii. Ba en enim elmin ol ei, enim ekii sik enerngii mon. Wumb ombu en enim, ek ni tor kindilmin; ba en enim ek ei ekii sinalmin mon.

⁴ Wumb en enim epi ol embin tui tu wuk, wumb pindang elmin; ba en enim angil mong ele endeim, wumb paki tok yi enalmin mon.

⁵ En enim epi pei elmin ol ei, wumb keningii ni piik, yi elmin. Nga en enim ka owundu peng ele talk, prei elmin. Yi mił erik, en enim konduk ele olt, moke kanim kanim elmin. Yi mił ermin ni piik, epi ei wumb keningii.

⁶ En enim noman yi piilmin kuni owundu nungii ei, ‘Sin sinim o pun, pel kumb ele mulmun,’ ni piilmin. Nga men ngii konu ei pupun, kumb ele mulmun nik, yi piik andilmin.

⁷ En enim yi piilmin, ‘Sin tuk wumb konu ele endamin wumb molk, sin ek mon wu, yi ningii,’ ni piilmin. Ei mon! Enim wu endeim mendpil ek mon wu, enim angim angim mulngii.

⁸ Ba wumb molk, enim ‘Ek mon wu,’ ninerngii mon! Wu endeim enim nge ek mon wu, nga enim angim angim yi mulngii.

⁹ Ya mani mei ele enim, ‘Sin erin-jpin endi molum,’ yi ninerngii mon. Enim nge Ernjing endeim mendpil, ei tonu epin konu ele molum.

¹⁰ Enim wumb molk, ‘Enim wu num peng pim wu,’ yi mił ninerngii mon. Enim wu num endi molum ei, Krais mendpil molum.

¹¹ Ba enim nge wu owundu ei, enim kin kongun wu mił yi mulmba.

¹² Wu endi eim embe ambil tonu kindim kin, eim nge embe ei mani ba. Wu endi eim embe ambil mani kindim kin, ei eim tonu ba,” pa nim.

*Jiisas 'Ek Mon Wu Oł Kis Enjing,'
Ei Nipi Ngum.*

*(Mak 12:40, Luk 11:39-42,44,52,
20:47)*

13 “Enim lo ek piik ełmin wumb ni, połumun nik ełmin wumb, enim kan kun er mułngii. Enim noman tał sek enjing wumb. Nimbił erang enim Gos sinim tep er mołum ei andłam ondu ngok erangin kin, wumb tuk ełe pungii kaplı enanim mon! Nga en enim konu ełe punarik, nga wumb tuk bin ni enmin ei, pei nik yi enanim ku.

14 (“Enim lo ek piilmin wumb ni, andłam ełe prei olt er mułamin kin, wumb keningii nik ełmin wumb ni enim kan kun er mułngii! Enim kend tok nik ełmin wumb, enim amb wenjing kulnjung amb ngii konu ełe epi waning erik, yi ełmin. En enim prei kinan erik, ei enim oł ełmin, ei nge enim kumep kis endi singii,” pa nim.)

15 “Enim lo ek piilmin wumb ni, andłam ełe angk prei olt ermin; wumb keningii nik ełmin wumb ni, enim piik kun er mułngii! Enim nge noman tał er pałim. Enim ep noł ni, konu mei orung orung andik, wu endi semin Jura nge wu mułmba nik endnjing. Andik kin, wu endi tuk sinjing wu ei, am dup konu peł ełe kun tuk ba wu mołum. Ei en enim yi mił ku; ba enim eim kin nengin erpi, eim am oł kis wii erpi, enim to mani kindnim,” pa nim.

16 “Enim lo ek nga pei nik enmin, ei kun punałim mił enim; ek eipi eipi nik lo ek ei ekii sik niłmin; ba Gos lo ek ekii sinałmin. Enim ningił tumbun kis mułum; ba nga wumb andłam andan to ngungii enmin. Kaplı enim kan kun er mułngii! En enim ek yi niłmin, ‘Wumb endi men ngii kin, ei nipi, ek keimi mendpił nind. Nipi, angii tonu kindmba wu ei, ek wii mił nimba. Pe wumb en enim lo ek eipi eipi en enim noman ełe nik ełe, en enim ekii sik, andłam kun sałim mił punarik kin, Gos nge lo ek ei ekii sinałmin mon. En enim

nge lo ek ni pendnjing ek lo kembis kembis, ei nge ekii silmin.

17 Enim ningił tumbun kis mułang, noman wulu pang mołmun wumb! Epi nipe ei owundu? Min gol ei epi owundu min? Men ngii ei erang, gol opu kun ka mendpił mułmba min?

18 Pe nga enim wumb molk yi niłmin, ‘Wu endi kułmał kałiłmin konu ełe angpi, ek tonu dinga nipi, ek keimi nind niłim ek ei, enim ek wii niłmin. Nga wu endi kułmał kałiłmin epi sipi, tonu kumo ełe sepi, ek keimi nimba ei keimi, eim yi ku erpi mułangli!’ niłmin.

19 Enim ningił tumbun kis mułang, ek ninmin min, epi nipe owundu? Kułmał kałiłmin epi tonu kumo ełe sepi, epi owundu min? Kułmał kałiłmin kumo ei erang, kułmał epi ei kun ka mendpił min?

20 Pe wu endi eim kułmał kałiłmin konu kumo ełe kin, ek endi tonu nipi, dinga ermbii nipi ermba ei, tonu kumo ełe epi pei mułmba epi ei kin, ouni ek dinga nimba.

21 Wu endi men ngii owundu ek tonu nipi, ek ni dinga ermba ei, eim men ngii owundu ełe ni, Gos men ngii nirik mołpu, ku ouni ek dinga nimba.

22 Wu endi tonu epin ek tonu nipi, ek endi ni dinga ermba ei, Gos peł mołum owundu ei kin, ouni ek nipi dinga ermba,” pa nim.

23 “Enim lo ek piik ełmin wumb ni, wumb enim lo ek andan tołmun wumb; enim kan kun er mułngii! Enim noman tał pim wumb. En enim aka pin me min, kuni singin erang, epi engki tu wuk, endeim aninga tonu ei Gos ngok yi ełmin. Ba enim lo ek pei enim si kindiłmin ek ei, nga ekii sinermin mon. Ei ek yi ek, wumb nok tumba kun ka ek ni, oł kun erngii ek ni, noman ka wumb ngungii ek ni, lo ek Gos kin epi engki nga sipi, Gos ngok erngii oł ei, enim si kindnanmin mon! Ba epi lo ek owundu ei oł keimi erngii,” pa nim.

24 “Enim ningił tumbun kis mułum wumb molk kin, wumb andłam kun

andan tungii enmin min? Ei kapli enanim mon! Enim epi kembis kembis noman peng kongun er molk kin, ba Gos nge epi owundu ei, enim ambil gii ninarik molmun,” pa nim.

²⁵ “Enim lo ek andan tolmun wumb ni, lo ek piilmin wumb; enim kan kun er mulngii! Enim noman tał er palim wumb. Enim ngenj torung ełe noł was er ka erik molmun; ba enim noman tuk ei tukrung oł kis pei seng, ei penj mendpił molmun.

²⁶ Enim ningił tumbun lo ek andan tolmun wumb! Enim ming kap tukrung ok was er ka erik, nga torung ei eim ka wii konj simba ku,” pa nim.

²⁷ “Enim lo ek andan tolmun wumb ni, enim lo ek piik nik ełmin wumb; enim kan kun er mulngii! Enim noman tał seng kin, ek tał er nik nik enmin. Ei enim wumb yi mił molmun ei guimeng tukpu ełe, torung kopung kuru ka kand sengin ka salim; ba tukrung ełe wumb kułii embił piki topu, epi kis er salim mił enim noman ełe yi salim.

²⁸ En enim yi mił ku molmun. Wumb enim ngenj ełe kanik kin, enim wumb ka molmun ni piinmin; ba noman tukrung orung epi waning ni, lo ek to kindik, oł kis ei tuk ełe piki to molmun.”

Jiisas Ek Nipi, Ek Emb Tolmun Kumep Kis Singii

(Luk 11:47-51)

²⁹ “Enim lo ek piik ełmin wumb ni, enim lo ek andan tolmun wumb, enim kan kun er mulngii! Enim noman tał peng ek tang mulnjung wumb, enim ek ni tor kindiłmin wumb nge tukpu ełe, kung gui pok ni, kom ku ka wii ełmin. Nga wumb oł kun ka ełmin wumb ei nge, tukpu ka wii ełmin ku.

³⁰ Molk ek yi niłmin, ‘Pe sin ok kupenjpın noł mulk kunum ei, sin molpun kin, kapli sinim ek ni tor kindiłmin wumb paki tamin, to kundnałmin mon!’

³¹ En enim ek ei niłmin ei, enim ek ni tor kindiłmin wumb to kondułmun ek ei piik niłmin. Enim ek

ni tor kindiłmin wumb to kundnjung wumb ei nge tiłap ende molk kin, ninmin,” pa nim.

³² “Kapli, en enim kupenjing noł ok ełmin oł ei, erik poru ningii.

³³ Enim wembii, enim wembii kis nge kingenjing noł; Gos enim kos owundu piimba kunum ei, enim dup konu mendpił pungii. Nimbił erang enim kos ełe tungu erngii. Tungu ermin ni erngii, ei kapli enermba mon.

³⁴ Yi palim ei piik, pe na ek ni tor kindiłmin wu kombur sip, noman ka piim wu kombur kin, mon ek tołum wu kombur kin, Gos ek ka piik tor niłmin wu kombur kindamb, enim kin ongii ei, enim kombur to konduk, nga kombur sik, ond peri ełe to kundngii ku. Nga kombur enim men ngii ełe tungii. Nga wu kombur konu owundu endi ełe bułun to sipik, konu owundu endi ełe tor sipik, yi erngii,” pa nim.

³⁵ “Wu kombur mei konu wu oł kun ka mulk wu ei, enim to kundnjung ei, enim nge kumep enim kin pei owundu pimba. Gos nge tiłap wumb kumna kin, Eipel wu oł kun ei Jura wumb to kundnjung. Kułang kin, pepi, opu opu ni, ekii se mendpił Sekaraiya kingam Berekaiya, eim enim tuk men ngii ka ełe kumo kind sik ełe to kunduk, kumep ei pepi, opu enim ngenj ełe palim. Ei enim pe ya mei molmun wumb ei, enim puł ełe enim pe epi kis enim mei ełe molmun wumb ei, pe kumep kis singii,” pa nim.

³⁶ “Na ek keimi nip enim ngond. Kumep pe kis enim wumb tiłap pe molmun wumb ei singii. Nimbił erang, enim wumb oł kun ka enjing wumb ei to kundnjung.”

Jiisas Jerusalem Konu Ełe Wumb Kanpi Ke Nim

(Luk 13:34-35)

³⁷ “Jerusalem konu wumb, Jerusalem konu wumb! Enim Gos oł ekii se ermbe oł ei piik niłmin wumb, enim to kundulmun. Nga Gos nge ek se andiłmin wumb kombur kindang

ku, to kundmun nik tołmun. Kunum kunum na enim nge kingenjing noł sip, kułou tumbii nip ełe, ei yi mił kei kultu mam ei kei wał ombu sipi eim kong mandring kindilim mił, na yi ermbii nip enj, ba en enim mon ni piłmin,” pa nim.

³⁸ “Enim piınmin! Akip enim ngii konu ełe wii simba, wumb mulerngii mon! Na enim si kindmbii. Si kindamb, kangil menjing mulerang mołmun, ei mił mułngii.

³⁹ Keimi na ek yi mił nip enim ngond, enim na nga kinerngii mon, molk puk puk ekii se enim ek yi ningii, ‘Gos wu ei kin epi ka wii ngangli, eim wu owundu embe ełe onum, pa ningii,’ ” Jiisas pa nim.

24

*Jiisas Ek Nipi, “Gos Men Ngii Owundu Ei To Kis Mundmba,” Nim.
(Mak 13:1-2, Luk 21:5-6)*

¹ Jiisas eim Gos men ngii owundu ei, si kindpi anda pupu pum. Pang, eim nge kongun wu eim pum konu ekii se punjung. Puk, eim kin ek nik Gos men ngii angilim mił nik, andan tungii nge punjung.

² Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim epi pei ei kan poru ninmin min? Na ek keimi nip enim ngond, ya ku ei endi wii sinermba, pei tangin ku endi pupu, ku endi tang pei ombult mani opu poru nimba.”

*Oł Embin Tui Pei Tonu Omba
(Mak 13:3-13, Luk 21:7-19)*

³ Jiisas eim tonu komung Olip ełe mułum ni, eim nge ekii siłmin wu mendpił eim kin onjung. Ok ek kii sik yi ninjing, “Nim sin kankin ne! Kunum nenj kin oł ei tonu omba? Nga oł endi ok tonu wang kenmin ei, epi nipe tonu omba? Nim orung wan, ya mei ei kunum nenj kin poru nimba?” nik kii sinjing.

⁴ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim kan kun er mułngii. Mon peng kin, wu endi opu enim kin, ek kend topu ngumba,” pa nim.

⁵ “Nimbił erang, wumb pei ok na nge embe ełe ongii. Ok ek yi ningii, ‘Na nam Gos kindim wu Kraıs,’ pa ningii. Nik, wumb pei ek kend tok ngungii.

⁶ Pe enim molk piingii ni wumb opu enmin ni piingii; nga wumb ek nik tu wangin wumb opu erngii ei piingii ku; ba ei kan kun er mułngii. Enim puku sinerngii mon. Epi ei tonu omba ba kunum poru nimba kunum ei sikir tonu onermba mon.

⁷ Konu mei owundu wumb tiłap endi kin nga konu tongndung mei owundu endi wumb tiłap endi kin opu erngii. Nga king endi nge tiłap ei puk nga king endi nge tiłap kin opu erngii. Nga konu kombur wumb kumb kuni owundu seng mułngii; nga konu kopu owundu pei tumba,” pa nim.

⁸ “Oł ombu pei tonu omba ei mił amb endi kangil mengmba kunum ei, eim ngenj kumbii piınim mił yi piingii,” pa nim.

⁹ “Kunum ełe, wumb enim sik ngenj kumbii ni oł embin tui enim kin tonu omba. Wang kin, enim to kundngii ku. Nga mei wumb pei enim kin noman kis mendpił piingii. Nimbił erang, na nge embe ełe ei wumb oł kis yi mił enim kin tonu wang erngii.

¹⁰ Kunum ełe, wumb pei en enim pii gii si kindngii. Si kindik, en enim engnjing noł sik, opu erii wumb ongii ei ngok; nga en enim engnjing kin opu orung erik, popuł sik erngii.

¹¹ Yi erangin kin, pei ek kend wumb oł ekii se tonu omba pa nik yi erngii ei, enim wumb kanik, ek kend tungii.

¹² Oł kis ei opu owundu ermba, yi erang kin, wumb en enim noman ngok enmin oł ei, si kindngii,” pa nim.

¹³ “Ba wu nii endi eim dinga mołpu, Gos kunum owundu ekii se mendpił tonu omba kunum ei mułum kin, Gos eim sipi eim kin orung simba.

¹⁴ Pe Gos sinim kin tep er mołum

oꞏ konj oꞏ ei nge ek ka ei, wumb konu orung orung moꞏmun wumb ei kin, ek ni tor kind ngangin piik poru nengin kin, ekii se Gos kunum owundu kunum poru nimba kunum ei tor omba.”

*Epi Kis Mendpiꞏ Tonu Omba
(Mak 13:14-23, Luk 21:20-24)*

¹⁵ “Pe enim keningii ei epi oꞏ kis mendpiꞏ ei opu konu to kis erpi yi ermba. Epi ei Gos oꞏ ekii se ermba ei piipi niꞏim wu Danyel ek nirim miꞏ, epi opu Gos nge konu kun ka wii eꞏe engmba.

¹⁶ Kunum eꞏe, Juriya wu amb pei Juriya konu ei si kindik, tonu komung ei tonu sikirik pungii.

¹⁷ Pe wu nii endi eim tonu ngii eꞏe muꞏmba wu ei, nga mani pupu eim epi sinermba mon, eim sikir ba.

¹⁸ Pe nga kunum eꞏe wu nii endi eim aka pin muꞏmba wu, ei nge orung pupu, eim ngii konu konduk simbii ni piimba ei sinermba mon.

¹⁹ Nga amb kangii kembis am ngok moꞏmun ni, amb kangii mundii moꞏmun amb ombu kaimb er moꞏmun.

²⁰ En enim prei er mulnjung kin, jii nimba kunum min, kor owundu kunum ei enim tungu sikir punerngii.

²¹ Kunum ei oꞏ embin tui owundu tonu omba, mei konj sirim kunum ei pepi opu, pe yi ku, oꞏ embin tui ei miꞏ ok tonu oneririm mon. Nga ekii se mendpiꞏ, oꞏ embin tui owundu ei nge tonu onermba mon ku.

²² Gos eim kunum ei sikir mandi onerim kin, wumb ei pei am pungii. Ba Gos eim wumb wumb simbii nipi mundum wumb ei piipi kin, kunum ei mandi omba.

²³ “Kunum ei wumb molk yi ningii, ‘Kinei! Gos kindim wu Krai ya mani mei eꞏe onum!’ min ‘Orung onum,’ ya nik erngii ei, enim keimi ni piik pii gii ninerngii mon.

²⁴ Kunum eꞏe wumb kombur ok yi ningii, ‘Na wu Krai,’ nga wu endi oꞏ ekii se tonu omba epi ei piipi niꞏim wu; ei ek kend tok erik. Jep oꞏ kanim kanim pei erik erngii ei, Gos

eim tuk sipi mundum wumb noman ei to wulu kindngii piim kin, kapli kindngii.

²⁵ Enim piinmin ei, na enim kanip ok ninj.

²⁶ “Wumb ei ok ek kend tok yi ningii, ‘Eim orung wumb mulamin konu eꞏe moꞏmun,’ yi ningii ei, enim punerngii; min wumb yi ningii, ‘Kinei, eim ya konu eꞏe koi er moꞏmun,’ ei enim pii gii ninerngii mon.

²⁷ Enim piinmin, kupu endi tilang erim kupu ei o pupu, wuꞏ tilang erpi pupu, wuꞏ mani purum miꞏ yi, Gos mei mani kindang wu kingam ei, eim orung omba kunum ei, yi miꞏ ku ermba.

²⁸ “Wumb ni epi kolk pengin konu eꞏe kei Sikapi ok kuꞏou toꞏmun.”

Ekii Se Gos Kindang Wu Tet im Ei Omba

(Mak 13:24-27, Luk 21:25-28)

²⁹ “Kunum ei oꞏ embin tui ei opu poru neng, ekii se eni opu emii ermba; nga oi opu tilang enermba; yi erang kanjip tonu muꞏ eꞏe boi boi nik mani ongii. Wangin, tonu muꞏ eꞏe epi kanim kanim pei owundu ei oꞏup oꞏup ermba.

³⁰ Kunum eꞏe, Gos kindang mani mei eꞏe wu kingam telim wu ei omba. Erang, tonu muꞏ eꞏe jep ol endi erang keningii. Erang, mani mei eꞏe wumb pei keningii. Ei molk keningii ni, Gos kindang wu kingam telim wu ei tonu muꞏ peꞏ eꞏe moꞏpu omba. Ei eim nge noman dinga owundu ni, tilang owundu wii peng omba.

³¹ Ei eim nge beli owundu tumba ei, ek owundu tengmba. Tengang kin, Gos eim enjel pei kindang, Gos eim wumb nge, simbii ni mundum wumb ei, si kuꞏou tok wumb pei konu orung orung mei ekin tongndung pupu, endi mei eꞏe molk sik orung singii.”

Ond Pik Ek Ekin Endi
(Mak 13:28-31, Luk 21:29-33)

³² “Enim ond pik ei ond oi miꞏ onguꞏ okuꞏ nipi, nga mun erpi enim miꞏ piingii. Ond kirang ei noꞏ moꞏpu,

ongul konj tolum, ei enim piinmin. Ond pik yi nilmin, 'Akip konu eni mandi ba,' pa nilmin.

³³ Yi mił ku, ekii se enim epi ombu pei keningii. Kanik, yi ni piingii kunum poru neng omba, kunum mandi enim ni piingii," pa nim.

³⁴ "Na enim kanip ek keimi nip enim ngond, wu amb enim akip mołmun wumb ei kularik kin, kopur konj mułangin kin, Jerusalem konu owundu ei to kis ermba, ei wumb kombur keningii," nim.

³⁵ "Tonu muł, mani mei ei, pei poru nimba ba Gos ek ka ei poru ninermba mon."

Wumb Endi Kunum Ele Min Eni Ele Yi Ni Piinanmin

³⁶ "Ba ya mei ele wu endi Jiisas nga orung omba kunum ei, wu endi pii poł tunanim mon. Nga Gos nge enjel ombu piinalmin ku. Nga Gos eim kingam ei pii poł tunanim ku. Arim Gos eim endeim mendpił kunum ei eim piipi mołum.

³⁷ Ok wu endi Nowa multum kunum ei, wumb oł kis erik mulnjung. Mulk, oł ei nge ekii se wu kingam orung omba kunum ei, wumb oł yi mił ku er mułngii.

³⁸ Kumb ok noł owundu topu enerim kunum ei, wumb en enim noł kuni ka nok, amb sik, oł yi er pangin opu erik poru neng, Nowa nge eim wumb sip owundu ele tuk puk.

³⁹ Noł owundu tonu om ei, wumb piinarik mułangin kin konu topu noł opu pim mił, yi Gos kindang mani mei wu kingam telim wu ei, omba kunum ei yi omba, wumb piinerngii ku.

⁴⁰ Kunum ei wu tał aka pin kongun er mułngul ei, Gos wu endi sipi, endi sinermba.

⁴¹ Nga amb tał kongun er talkił mułngul ni, Gos opu amb endi sipi, endi mundang mułum.

⁴² Ei piik kin enim kan kun er mułngii; nimbił erang, kunum nenj en enim nge wu owundu ei omba kunum, enim piinanmin mon.

⁴³ Enim epi ei piingii; pe wu endi eim ngii konu piilim ei waning wu endi omba ni piipi, eim ngii ele tep erpi kanpi mołum. Ei waning wu opu tuk punalim mon.

⁴⁴ Yi mił peng kin, en enim er kun er mułngii. Nimbił erang Gos kindang opu mani mei ele opu wu kingam telim wu ei, omba kunum ei enim pii kun erik mulerngii kunum, eim omba."

Kongun Wu Kis Elim Ei Kin Kongun Ka Elim Ei Nge Ek Ekin (Luk 12:41-48)

⁴⁵ "Pe kongun wu ka nii endi eim noman ka peng mołum? Wu eim kongun eitep ka er mołum ei wu owundu nga wu ei eim nge kongun wumb pei, 'Tep er mulii!' nim. Nipi, 'Kuni singii kunum ei, kuni ngokun yi er mulii!' nim.

⁴⁶ Ekii se eim nge wu owundu ei eim orung opu kenim ni, eim ok ek nirim mił yi er mułum. Mołang, pe kongun wu ei eim ka piyengli.

⁴⁷ Na ek keimi nip enim ngond, kongun wu ei wu owundu eim epi ombu pei tep er mulii neng, tep er mułmba.

⁴⁸ Ba kongun wu kis ei eim nge noman ele piim. 'Na nge wu owundu ei sikir onermba,' ni piipi yi er mułum. Ba wu owundu orung omba kunum ei eim piinerim mon.

⁴⁹ Pe eim kongun endi enjing wumb ei kepil topu, eim pupu kuni ni noł nok, wulu pang enjing, konu ele tuk pupu er mułum.

⁵⁰ Pe eim nge wu owundu ei orung omba erim kunum ei piinarpi, eim wu owundu omba ei kui er mulerim mon.

⁵¹ Pe kongun wu mułang, eim nge wu owundu ei opu, eim kongun wu ei kepil kis tum. Topu, sipipi wumb ek keimi ninmin ba ele enmin keimi pinalim elmin wumb mulnjung konu ele tok kis enjing. Konu ele, wumb ei ke dinga nik, en enim gupu mong ni anmbił kongk kiłip tok mułngii."

25

Ambil Wenip Engki Nge Ek Ekin

¹ “Kunum eġe, Gos sinim tep er moġum konu ei miġ ambil wenip engki mulnjung. Ambil ombu en enim wu endi eim amb simba nge omba nik, en enim dup alam si mengk punjung. Sik puk, wu ei andġam eġe wang, kan sipin omun nik punjung.

² Ba ambil angġi orung en enim noman dinga pim. Nga ambil angġi orung en enim noman pinerim.

³ Pe ambil angġi orung noman pinerim ombu, en enim dup alam mendpiġ si mengk tu wunjung; ba nga dup alam noġ kopur tu wunenjing mon.

⁴ Ba ambil angġi orung noman pim ambil ombu, en enim dup alam sik, ming eġe dup noġ kulk sik ouni sipnjung.

⁵ Ba amb simba erim wu ei, sikir onerim mon. Yi erang kin, ambil ombu or wang, or pingġi pim.

⁶ “Pe or pek muġangin, epin tuk mii memb, wumb wii tok onjung ni yi ninjing, ‘Amb simba wu ei onum. Puk, andġam eġe puk, kan sik ongġi,’ pa ninjing.

⁷ Pe ambil ombu en enim angik, dup kalk er kun erik punjung.

⁸ Ambil noman pinerim ambil ombu, ek nik ambil noman pim ambil ombu ngunjung. ‘Sin dup alam noġ poru ninim, enim dup noġ kopur sin ngei!’ a ninjing.

⁹ Ba ambil noman pim ambil ombu, ek nik orung kindik yi ninjing, ‘Dup noġ ei sin kindamin, nga enim kindngġi ei kapġi ermbe min mon da. Enim kapġi puk top ngġi eġe konj top erngġi,’ ninjing.

¹⁰ Yi nengin kin, noman pinerim ambil ombu dup alam noġ top ermin ni pangin, amb simba erim wu ei mandi tor om. Wang, wu omba nik kui er mulnjung ei ni ambil en enim er kun er mulnjung ei ok, wu amb simba erim eġe tuk punjung. Puk, kuni owundu er sim, ei ouni molk kuni nunjung. Nga ngġi ondu pim.

¹¹ “Ekġi se, ambil eipi noman pinerim kombur onjung. Ok yi ninjing, ‘Owundu, wu owundu! Nim ngġi ondu aki to!’ ninjing.

¹² Ba wu owundu ek nipi orung kindpi yi nim, ‘Enim na kin puġ mendpiġ keimi pinaġim mon!’ pa nim.

¹³ Oġ yi miġ tonu omba ei piik kin, enim kui er mulngġi! Kunum endi eim omba ei, tinga omba min, emġi peng omba ei, enim pii poġ tunanmin mon.”

Kongun Wu Tekliki Ek Ekin (Luk 19:11-27)

¹⁴ “Nga ek endi yi ku, Gos wumb tep er moġum konu yi miġ. Wu owundu endi eim konu eipi endi ba ni piipi, eim nge kongun wu wei neng, wangin, eim ku nin epi mok topu eim nge kongun wu ombu ngang, kongun erngġi nipi ngum.

¹⁵ Eim nge kongun wu ombu oġ erik, kongun dinga erik eġmin miġ piipi nim kin, eim nge ku ei mok topu erim. Kongun wu endi ku 5,000 ngum, nga kongun wu endi ku 2,000 ngum, nga kongun wu endi ku 1,000 ngopu yi erim. Er pendpi, eim konu eipi endi pum.

¹⁶ Pang, kongun wu endi eim ku 5,000 ngum kongun wu ni, eim sikir kongun top eġim endi erpi pupu, ku 5,000 ngum ku, ei sipi nga ku 5,000 orung tuk sipi kindpi se muġum.

¹⁷ Pe nga kongun wu endi eim ku 2,000 sim wu, ei eim kongun top eġim er pupu, ku 2,000 nga endi sipi tuk kind sepi muġum ku.

¹⁸ Ba kongun wu endi ku 1,000 sirim wu, ei eim sipipi ku ni, tukpu sipi mei eġe mandring kind pendpi, wu owundu ngum miġ ei mendpiġ pengġi nipi pendim.

¹⁹ “Wu owundu ei eim kumb ok purum, nga andpi orung om. Kunum ei opu, eim nge kongun wu ombu wii topu tuk sipi, eim ku ngum ek ei nipi piipi ermbġi nipi wii tum.

²⁰ Tang, wu endi eim ku 5,000 ngurum wu ni om. Opu yi nim, ‘Wu owundu, nim na kin ku 5,000 ngun

ni, na top erip ku 5,000 orung sip, tuk kind pendip moł, ' pa nim.

21 Wu owundu eim ek ei piipi yi nim, 'Nim kongun wu ka wii! Ninim kongun tep ka er mołun ei, epi kembis tep ka mułun ei, akip nim kindamb, na epi owundu tep er mulnjii. Pe nim okun, na noman ka ei silip mok to sipił er mułmbuł, ' pa nim.

22 Nga wu kongun endi eim ku 2,000 ngurum wu, ei opu yi nim, 'Wu owundu, nim na ku 2,000 ngun ni, na kongun top erip er pup ku 2,000 endi se tuk kindip sinj sałim, ' pa nim.

23 Eim nge wu owundu ni ek nipi eim ngum, 'Nim kongun wu ka! Nim wu ka, nim oł ka wii en. Erkin, ninim kongun tep ka en, ' pa nim. Nipi yi nim, 'Nim kongun kembis ei tep ka molkun ei, akip na nim epi pei tep enjii. Nim okun, na noman ka ei silip mok to sipił er mułmbuł, ' pa nim.

24 Pe nga wu endi ku 1,000 sim wu ni, opu yi nim, 'Wu owundu, nim elin oł ei na piil. Nim ek dinga nikin elin ei na piip, nga nim wumb kuni epi tał pendkin pukun si nołun, nga konu epi endi kuni emb kindilmin ei pukun, kuni wiis ei si nołun elin na kanil.

25 Kanip yi mił piinj. Piip, mund mong erip ni ku 1,000 ngun ei, koi er pendinj palim ei, epi nim nge ninim si!' a nim.

26 Ba eim nge wu owundu ei ek dinga nipi wu ei kin ek ngum. Ngopu yi nim, 'Nim kongun wu kis, nim kongun enjii kis erang kor mołulun wu. Nim keimi na kanilin, na pup, wu kuni epi ei sip, nga pup, wu kuni wiis emb eipi kindilmin ei sip tangip ele sil?

27 Nim nga na ku ei sipkin, ku beng ngii ele kindnjii. Nimbił erang en? Yi mił er eran kin, nam orung ombii kunum ele, nam nge ku ei sip, nga ku kopur pendip simbii.'

28 Pe wu owundu ni ek yi nim, 'Enim wu ei ku 1,000 ei sik, wu endi ku 10,000 se mołum wu ei, ku 1,000 ei sik ngei!' nim.

29 Nimbił erang wumb en enim epi

pei sek mołmun wumb ei, na epi pei ni noman ka wii nga sip ngumbii. Ba nga wumb endi epi pei ni noman ka ei sepi mulermba wumb ei, eim epi ni noman aninga kopur simba epi ei, nga na sip orung simbii; eim wii mułmba, ' pa nim.

30 Pe enim molk, kongun wu kis ei sip, olkup tok torung emii enim ele kindei! Kindangin, konu ele molk ngenj kumbii sik, en enim gupu mong kongk, ke nik, kunum kunum kaimb er mułngii, ' " pa nim.

Gos Epin Kindang Opu Wu Kingam Eim Wumb Pei Mok Tumba

31 "Ekii se, Gos kindang mani wu telim ei, omba kunum ei eim embe owundu seng kin, enjel kin ouni ongii. Kunum ei, Gos eim nge king peł tilang ka wii ermba konu ele mułmba.

32 Kunum ei, wu amb pei ok, eim mułmba konu ele kulou tungii. Mułangin kin, eim wumb mok topu, wumb sipi, tilap tał ermba. Ei yi mił, wu endi eim kung siipsiip sipi eipi kindpi, nga kung meme sipi eipi kindpi, elim mił Gos kindim wu Kraiss yi ermba.

33 Ei eim kung siipsiip sipi, eim angil tundung mondpu, nga kung meme sipi angil taring mondłum, ei mił yi ku ermba.

34 Nga king owundu eim mołpu yi nimba, 'Enim na angil tundung mołmun wumb ei, Gos enim kin noman ka ngopu erim wumb ei, Gos sinim tep er mołum konu ei enim nge Gos konu am kumb ok eririm konu ele, nirik wei!' a nimba.

35 'Nimbił erang ok na kuni tum kunum ei, enim na kuni ngołmun, nga na noł numbii nił ei, enim na noł ngołmun. Nga na konu eipi wu ei, enim na enim ngii konu sipilmin.

36 Na alap pei sineririm kunum ei, enim na alap ngołmun. Na ening palilim kunum ei, enim na paki tok, kan kun er si mołulmun, nga kan ngii peł kunum ei, enim ok na kanik elmin, ' a nimba.

37 Nga wumb oł kun ka ełmin wumb ei ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, sin nim kunum nenj nim kuni mułun, sin nim kuni ngunjpun? Pe nga kunum nenj nim noł numbii nen, sin noł tu wupun nim ngunjpun?

38 Kunum nenj nim wumb eipi konu mułun, sin nim sipin sin ngii konu sipinjin? Nga kunum nenj nim alap pei sinerang, sin alap nim ngunjpun?

39 Kunum nenj nim ening tang pen sin nim er ka er paki tupun, nga kan ngii pen sin opun kanpin enjpin ei, kunum nenj enjpin?

40 Pe king owundu ek nipi orung kindpi yi nimba, 'Na enim kin ek keimi nind. Enim epi endi na nge angnan noł kin endi enjing ei, na kin enjing ku.'

41 "King owundu eim ek ei nipi poru nipi, nga wumb angil tundung mulnjung wumb ei kin ek yi nimba, 'Enim am pungii wumb, enim am si kindik, dup konu pungii ei poru ninermba mon. Pe dup ei, na Ernan er sim konu ełe Seisen kin eim enjel ei poru dup konu ełe kunum kunum mułngii,' pa nimba.

42 'Nimbił erang ok na kuni muls kunum ei, enim na kuni ngunerik mon. Nga na noł numbii nił ba enim na noł ngonalmın mon ku.

43 Na wu konu eipi wu mult ba enim na sik, enim ngii konu sipnerik. Nga alap pei sinerim kunum ei, enim na alap na ngunerik mon. Nga na ening peng, kan ngii pep muls kunum ei, enim na ok kinarik na paki tunenjing mon.'

44 Yi mił neng kin, wumb ombu ek nik orung kindik yi ningii, 'Owundu, kunum nenj nim kuni tang mułun, sin nim kanpin kuni ngunenjin? Nga kunum nenj nim noł nuwa erang mułun, sin nim noł ngunenjin, nga nim alap pei sinerang, sin alap ngunenjin, nga nim ening peng, kan ngii ei, sin kunum nenj sin opun kinenjin?'

45 Wumb ek yi nengin, owundu eim ek nipi orung kindpi yi nim, 'Ba na ek keimi nip enim ngond. Pe enim kunum endi na engnan noł paki tok enenjing kin, nga enim na kin paki tok enanmin mon ku,' pa yi nimba.

46 Pe, wumb tilap ei enim kumep kis singii ei, kunum kunum ngenj kumbii sik, dup konu kis mułngii. Ba wu oł kun ka ełmin wumb ei, en enim Jiisas Owundu kin kunum kunum konj mułngii."

26

Peng Pim Wumb Jiisas To Kundmin Ninjing

(Mak 14:1-2, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

1 Jiisas eim ek ekin nipi poru nipi pendpi, kunum ełe eim ek eim nge er se endim wu ombu ngum.

2 "Enim piinmin! Kunum tał mendpił Gos Esrel wumb paki tum kunum ei 'Pasopa' kuni owundu nołmun kunum; niłmin, ei tonu wang kunum ełe, Gos tonu epin konu ełe mani kindang opu ya mei ełe wu kingam telim mułum ei, wumb sik, ond peri ełe to kundngii," pa nim.

3 Kunum ełe, eim kułmał kałiłmin wumb ni wumb noman pim wumb pei, en enim kułou tunjung. Ei wu Kaiyapas eim kułmał kałiłim wu owundu eim ngii ełe kułou tunjung.

4 Tok, "Sin nipe oł mił erpin Jiisas ambił gii nipin, sipin koi erpin tumun?"

5 Ba en enim nik yi ninjing, "Sinim kor kunum kuni owundu numun kunum ei yi enermin, wu amb sinim kin opu erngii," ninjing.

Amb Endi Jiisas Peng Ełe Kopung Mur Ka Wii Bein Tum

(Mak 14:3-9, Jon 12:1-8)

6 Jiisas eim Besanii konu kinj num wu Saimon ngii konu ełe mułum.

7 Pe amb endi om. Opu, eim noł mił kopung ku ming mił epi endi ku owundu mendpił pułum noł mił, kopung mur ka tołum ni sipipi, Jiisas kuni peł ełe kuni nopu mułum konu, peng ełe bein tum.

8 Jiisas nge ekii silmin wumb ol ei kanik, en enim popul sik, ek yi kii sinjing. “Nimbił erang nol mił kopung ei mur ka wii ku owundu pulum ei wii kindim?”

9 Pe sinim kopung ka wii ei nge simin ni piłamin kin, kopung ei ku owundu sipin ei, wumb kurpu epi sinerang wii molmun wumb ei ngolmun.”

10 Jiisas en enim ninjing ek ei eim piipi, eim ek nipi wu ombu ngum, “Nimbił erang enim amb ek embin nik ngonmun? Amb ei eim ol ka wii na kin erim,” pa yi nim.

11 “Kunum kunum wumb epi sinałim wumb enim kin ouni molmun. Ba na enim kin kunum kunum mulal mon!”

12 Amb ei eim kopung ka wii ei na ngenj ele kindim, ei eim erpi na tukpu ele mani kindmba nge erim,” pa nim.

13 “Na ek keimi nip enim ngond, konu orung orung ei Gos nge ek ka ei ba. Pang, wu amb ek ei piik, wumb en enim ol ei piingii. Piik, amb ei ol yi erim ni piingii,” pa nim.

Juras Eim Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngumbii, Nipi Ek Dinga Nim (Mak 14:10-11, Luk 22:3-6)

14-15 Kunum ele kii silmin wu engki nga tal mulnjung wu ei endi embe, ‘Juras Eskeriyas’ nilmin, wu ei pupu kulmal kalilim wumb owundu mulnjung konu ele pupu nim. “Na Jiisas enim angil ele ngunj kin, enim nipe na ngungii?” Yi mił neng kin, en enim ku engki tekliki beltik tor kindik, eim ngunjung.

16 Kunum ele, Juras Jiisas sim kulmal kalmin wumb angil ele kindmba nge, kurpu endim.

Jiisas Eim Kin Ekii Sinjing Wu Ombu Kin Kuni Pasopa Nunjung (Mak 14:12-21, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)

17 Kunum kumna kuni owundu Esrel wumb bres, ‘yiis’ nilmin, epi ei kindnalmin, bres wii nolmun kunum ei, tonu om. Jiisas eim nge ekii silmin wumb ok yi ninjing, “Sin konu jiki

nim kuni owundu ei yi ku Pasopa nilmin kuni ei, sin er kun er mulamin nunjii?”

18 Pe eim ek yi nim, “Enim konu owundu Jerusalem ele tuk pungii. Puk, wu endi kanik yi ningii, ‘Sin ek emb to ngolum wu endi nge kuni numba ngii kan si ngui! Eim kunum mandi enim,’ pa ningii. ‘Na nge ekii sik kongun elmin wumb kin ouni kuni nungii ei Pasopa nilmin, kunum ei tonu wang nim ngii ele numun enmin,’ ” pa nim.

19 Pe Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb eim nim mił yi erik, kuni owundu Pasopa nungii nge er kun enjing.

20 Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii sik elmin wumb engki nga tal ouni kulou tok, kuni nungii enjing.

21 Molk kuni nok molk, Jiisas eim ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond, sinim ya molmun konu tuk ele, wu endi molum wu ei, na sipipi, opu orung wumb ongii kanpi ni ngumba,” pa nim.

22 Pe ekii sik elmin wu ombu en enim noman embin piik, wu eipi eipi eim kii sik yi ninjing, “Owundu, ei na min mon?”

23 Ba Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Wu endi na kin ouni eim bres ele mani dis ele kindim wu ei, na sipi, opu orung wumb ngumba.

24 Gos kindim wu kingam na kulmbii pa ni Gos nge ek ka mer mon ele yi ni palim mił ermbii. Ba wu endi eim na sipipi, opu orung wumb ele kanpi nipi ngum wu ei, Gos eim kin kumep kis wii ei eim kin ngumba. Pe mam eim mengnenelang kin ei ka wii pilang.”

25 Yi neng, Juras wu eim sipipi ni peni ele kindmba wu ei ek yi nim, “Ek mon tolum wu, ei na min?” Jiisas ek nipi yi nim, “Ninim ek nin wu ei mendpił.”

Jiisas Eim Ngenj Mił Bres Nol Wain Ei Eim Nge Ekii Silmin Wumb Ngum (Mak 14:22-26, Luk 22:15-20, 1 Korin 11:23-25)

²⁶ Kunum eġe en enim kuni nok molk, Jiisas eim bres sipi, Gos kin noman ka ngopu, prei erpi bres engin topu, eim nge ekii silmin wumb wu ombu ngum. Ngopu ek yi nim, “Enim sik bres, ei na nge ngenj miġ mei!”

²⁷ Nga sipi ond mong noġ wain ming kap ei sipi, Gos kin noman ka ek ni ngopu prei erpi noġ wain ni ngum. Ngopu, yi nim, “Enim noġ wain ei pei nei!” pa nim.

²⁸ Nipi yi nim, “Noġ wain ming ei, na nge miyem miġ enim nunjung. Na miyem ei nge andan topu, Gos ek dinga nipi pendim ei dinga keimi palim, nga na miyem bein top, wumb oġ kis enjing ei, kil ngumbii ku.

²⁹ Na ek keimi nip enim ngond; pe nga ekii se ei na noġ wain endi nga nunerbii moġ pup ekii se Erinjpin Gos sinim tep er moġum konu ei, sinim ende muġmun kunum ei, noġ wain konj numbii,” pa nim.

³⁰ En enim golang konj endi nik poru nik, anda puk, tonu komung Olip eġe punjung.

Jiisas Ek Yi Nim, “Piisa Nim Na Buġ Ngunjii.”

(Mak 14:27-31, Luk 22:31-34, Jon 13:36-38)

³¹ Jiisas ek nipi eim ekii sik eġmin wumb wu ngopu yi nim, “Akip emii pimba kunum ei, enim na kin pii gii dinga pei pinermba ba aninga kopur pimba. Nga na si kindik konu eipi eipi pungii. Nimbiġ erang Gos ek yi ninim, ‘Na kung siipsiip tep wu to kundamb, kung siipsiip ei konu eipi eipi pungii,’ ninim.

³² Ba nga na angip konj tonu pup, ok Galilii konu eġe kumb se tor pamb, enim ekii se ongii,” Jiisas eim yi nim.

³³ Piisa eim Jiisas kin ek nipi yi nim, “Nim kin ekii silmin wu ombu, en enim pii gii ei wakin tungii; ba na nim kin pii gii nind ei, wakin tunerbii mon!” pa nim.

³⁴ Jiisas ek nipi Piisa ngopu yi nim, “Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum eġe, kei kultu wii tunerang kin, nim kunum tekliki ek

yi ninjii, ‘Na wu ei na kan poġ tunaġ,’ pa yi ninjii.”

³⁵ Piisa ek nga nipi yi nim, “Na nim kin ouni kuġmbii; ba nim na kan poġ tunaġ, yi ninerbii mon!” Nga eim nge ekii sik eġmin wu pei ek yi minj nik punjung.

Gesemanii Konu Eġe, Jiisas Gos Kin Eim Prei Erpi Ngum

(Mak 14:32-42, Luk 22:39-46)

³⁶ Pe Jiisas kin ekii sik eġmin wumb konu endi orung punjung, konu ei embe Gesemanii, niġmin. Konu eġe pu molk, Jiisas eim ek nipi eim wu ombu ngum, “Enim ya eġe muġei! Na orung pupu, prei ermbii,” nipi pum.

³⁷ Pupu, Piisa sipi, nga Sependii kingam taġ kin ouni punjung. Puk, eim noman tuk eġe endi miġ erpi, eim noman embin piim. Piipi kin, eim pii kis piim.

³⁸ Piipi, ek nipi wu kei ngopu yi nim, “Na noman embin tang, ei owundu erang kuġmbii peng piind. Enim ya eġe molk, na kin ouni tep er muġngii,” pa nim.

³⁹ Nipi, aninga kopur andpi pupu, eim kumb sipi, mei eġe kindpi Erinjpin Gos kin prei erim. Erpi, ek dinga nipi yi nim, “Na Ernan, oġ embin tui ei nim kapli orung sinjii. Nim na nge noman eġe kapli ekii sinenjii ei mon; ba ninim noman eġe piinjii miġ ei, nim erii,” pa yi nim.

⁴⁰ Jiisas eim orung pupu, eim ekii sik eġmin wumb ei kenim ni or pengin kin opu to konj kindim. Kindpi kin, eim ek nipi Piisa ngopu yi nim, “Nimbiġ erang enim wu tekliki kei na kin akip eni endeim ei mendpiġ na kin tep er muġamin mon?”

⁴¹ Enim tep ka er muġngii ni prei er muġangin, mon pim kin Seisen nge epi ei enim kin sikir tor omba. Enim noman tuk eġe dinga salim ba; nga ngenj oġ ei dinga pinalim mon,” pa nim.

⁴² Kunum nga endi eim orung pupu, prei erpi ek dinga nim, “Na Ernan, ya oġ embin tui ngenj kumbii ei, na si kindmbii ni piind; ba nim

na noman eke ekii sinerii! Ninim nge noman ol minj erii!" pa yi nim.

⁴³ Jiisas eim nga opu kenim ni ekii se elmin wu ombu or pek mulnjung. Mulangin, wu ombu en enim ningil or peng mulnjung.

⁴⁴ Nga wu ombu si kindpi pupu, prei erim. Ei kunum tekliki mil yi erim. Prei erim ei eim ok prei erim mil nga yi erim.

⁴⁵ Ekii se eim opu, eim nge ekii sik elmin wu ombu kanpi, to konj kindpi, ek yi mil nim. "Enim nga or pek kor molmun min? Pe mendpil kunum tonu om wu endi opu, Gos kindang wu kingam molum wu ei sipi, ol kis elmin wumb angil ele pendngii nge ongii enmin.

⁴⁶ Enim angk, mulangin sinim pamin! Wu endi na opu orung wumb kin ngumba, eim pe mandi onum."

Juras Opu Jiisas Sipi, Wumb To Kundngii Nipi Ngum

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi mulang, Juras wu ei Jiisas nge ekii sik elmin wu engki nga tal, wu tuk molmun wu, endi om. Om konu wumb tilap owundu endi onni onjung. Onjung wumb ei tui kileng epi ni, kepil owundu mulum epi sik si mengk onjung ei wumb kulmal kalilmin wu ni, Jura men ngii noman pim wu ombu wumb ei kindnjing.

⁴⁸ Juras wu ei opu orung wumb ngum wu Jiisas kan sipi ninj kin pupu ngunj kangilpi yi enj kin, ei "Enim noman peng onmun wu ei ermbii," pa nim. "Nga enim ok kin eim ambil gii nik sipngii," pa nim.

⁴⁹ Pe Juras eim opu Jiisas mulum konu mendpil kun opu yi nirim, "Ek emb tolum wu, nim kapli molun min?" Nipi kin, Jiisas mulum konu ele eim ngunj kangilim.

⁵⁰ Pe Jiisas ek nipi yi nirim, "Wu pul, nim enjii on ol ei sikir enjii!" Wumb pei sikir ok eim ambil gii ninjing.

⁵¹ Wu endi Jiisas kin mandi mulum wu ni angil mani kindpi, tui kepil

endi sipi kulmal kalilim owundu nge kongun wu onjung wu ei endi tang kom kilip topu mani pum.

⁵² Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Nim tui kepil ei orung kind pim konu pend. Nimbil erang wumb pei tui ele opu ermin ni erangin wumb pei tui mond kulngii.

⁵³ Pe nim piinan. Na Ernan wii tamb eim nge enjel pei, na paki tok kindang ongii, ei opu tilap engki nga taltal ei to mani kindmba mil," pa nim.

⁵⁴ Ba na yi mil eramb kin, Gos nge ek ok ele palim ele nge na kulmbii nge nind ei, ek pule keimi tonu onermba mon!" pa nim.

⁵⁵ Pe kunum ele Jiisas eim ek nipi, wumb tilap onjung wumb ei ngopu yi nim, "Eim tui ni dolu epi ambilk tu wunmun na sik ei waning wu endi mil ambil gii ningii enmin min? Kunum kunum na Jura men ngii owundu ele molup ek nip wu amb ngop er muls ba enim na ambil gii ninenjing mon!

⁵⁶ Ba kumb ok Gos ol ekii se ermba ei piik nilmin wumb ombu ek mon ok pulk ek ei keimi tonu om. Ei yi mil epi pei tonu om." Pe Jiisas nge ekii sik elmin wumb pei eim si kindik sikir punjung.

Juras Jiisas Sipi Opu Orung Wumb Onjung Konu Ngum

(Mak 14:53-65, Luk 22:54-55,63-71, Jon 18:13,14,19-24)

⁵⁷ Wumb ok Jiisas ambil gii nik sipik, kulmal kalilim wu owundu Kaiyapis eim ngii ele sipnjing. Pe lo ek poltmun wumb ni peng pim wumb pei kulou tok mulnjung.

⁵⁸ Piisa Jiisas sipnjing konu ekii se pum; ba eim turii mil yi pum. Eim pupu kulmal kalilim wu ei ngii kung gui ele nirik pum. Pupu, opu wu mulnjung konu onni mulnjung. Pe Piisa eim epi nipe erngii nipi kan mulum.

⁵⁹ Nga kulmal kalilim wu owundu ni kaunsil wumb pei ek piik kun pinaim ek kend wu ni ek nipi nik

Jiisas to kundngii ek ei wu kombur kan simin ninjing.

⁶⁰⁻⁶¹ Pe wumb pei ok ek kend tok yi ninjing. Ba eim to kundngii ek endi kan sinenjing mon. Nga ekii se wu tał okuł. Ek yi ninjngił, “Wu ei, ‘Gos men ngii owundu ei er kis mondpu, nga kunum tekliki mendpił tekmbii,’ nim,” pa yi ninjngił.

⁶² Nga kułmał kalilim wu owundu angpi ei ek nipi Jiisas ngum, “Nim ek endi ni orung kindnenjii min? Nipe ek wumb ek ei nik nim kin ngonmun?” a nim.

⁶³ Ba Jiisas eim ek endi ninerim. Nga kułmał kalilim wu owundu ni ek nipi ngum, “Na nim kin nip kii simbii end ei Gos Owundu nge embe ele ni kunum kunum konj mołum ei nge nimbii end. Ei nim ek nikin sin ngan piimin. Nim Gos kindim wu Krai Gos nge kingam min mon?” pa nim.

⁶⁴ Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Nim ek nin mił ei poru ninim. Ba na enim kanip nind. Ekii se kunum nga Gos kindang opu mei ele wu kingam wu ei na keningii ni Gos dinga owundu angil tundung ele mołup, na Gos nge epin kupu ele pei peng mani ombii,” pa nim.

⁶⁵⁻⁶⁶ Jiisas ek yi mił neng kin, kułmał kalilim wu owundu ni popuł sipi eim konduk ei to piltan to kembis kembis erim. Erpi ek yi nim, “Gos kin ek buł morung ninim. Sin eim kin ek nga piinermin. Ek kis ei enim wumb pei piik poru ninmin. Enim er piinmin mił nenj?” a nim. Wu num ombu eim ek dinga nik orung kindik yi ninjing, “Eim oł kis endi erim, kumep kis sipi eim kułmba,” ninjing.

⁶⁷⁻⁶⁸ Pe enim Jiisas kumb ele jipambil tok, eim tunjung. Wumb ombu en enim angil kin se andik eim tunjung. Tok ek yi ninjing, “Nim ek nikin oł ekii se tonu omba nge ek niłin elin wu ni pe nim nii kepii tonum?” a ninjing.

Piisa Ek Yi Nim, “Na Jiisas Kinał!”
(Mak 14:66-72, Luk 22:56-62, Jon

18:15-18,25-27)

⁶⁹ Piisa eim torung mołpu, eim ngii ele kung gui tukrung mułum. Kunum ele pe kongun amb endi opu yi nim, “Nim wu ei Jiisas Galilii konu ele wu ni mołun,” pa nim.

⁷⁰ Ba Piisa ek nipi wumb pei ngopu yi nim, “Nim ek nin ek ei na pii kun enand mon,” pa nim.

⁷¹ Pe nga eim anda pupu ngii tak tor kindilmin ele mułum. Nga amb endi opu ek nipi wumb mulnjung ei kanpi nim, “Wu ei Jiisas kin ouni Nasares konu ele mulnjunguł kenj wu,” pa nim.

⁷² Piisa nga ek dinga nipi tonu kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nind, na wu ei na kinał,” pa nim.

⁷³ Ekii se wumb molk nga wu kombur ok ek nik yi ninjing, “Keimi, nim tilap wu ei nge ek ninim ei mił ku nim ek ende nin ei sin piipin ninmin,” pa ninjing.

⁷⁴ Nga Piisa eim ek dinga mendpił nipi yi nim, “Na ek keimi mendpił ninenj kin Gos na to kundmba. Na wu ei kinał mon,” nim. Nipi poru neng, kei kultu wii tum.

⁷⁵ Pe Piisa mołpu piim ni Jiisas eim kanpi nirim ek ei piim. Ek yi nirim, “Kei kultu wii tunerang, na nge embe kunum tekliki yi mił ninjii ei, ‘Nim na piinan.’” Pe Piisa anda pupu ke dinga nim.

27

Pailos Mułum Konu Jiisas Sipnjing
(Mak 15:1, Luk 23:1-2, Jon 18:28-32)

¹ Konu tingang, kułmał kalilim wumb ni wu peng pim wu pei Esrel wumb kin ek nik piik Jiisas to kundngii ek endi nimin ninjing.

² Jiisas eim kan tok sipik, Pailos Rom gapman owundu endi mułum konu sipik ngunjung.

Juras Kułum Poru Nim
(Aposel 1:18-19)

³ Pe Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngum wu ei, eim kenim ni

Jiisas kos erik kin, oġ embin tui ngan-
gin, Juras kanpi kin, eim noman ak
topu kin, ku engki tekliki se mengpi,
orung tu wupu kin kuġmaġ kaġiġmin
wumb ni peng pim wumb mulnjung
konu sipi ngumbii ni tu wum.

⁴ Pe eim ek yi nim, “Na oġ kis enj.
Na wu ei mong endi sinerim ei ni to
kindinj. Pe eim to kundngii enmin,”
pa nim. Ba wu ombu en enim ek yi
ninjing, “Ei sin epi mon ei, ninim nge
epi,” pa yi ninjing.

⁵ Pe Juras ni wu ei eim ku ni
olkup topu men ngii owundu eġe tuk
kindim. Kindpi, eim pupu kan to
kuġmbii ni pupu, kuġum.

⁶ Ba kuġmaġ kaġiġmin wu Owundu
ombu ku ei sik kin ek yi miġ nin-
jing, “Wu endi to kundmun nipin
ku ngunjpun ku ei nga ya sinim
kin orung ngonmun, ei men ngii eġe
nirik sipnermin. Nimbiġ erang ku ei
miyem ku.”

⁷ Wumb ombu en enim ek endi
ni piinjing, Piik yi ninjing, “Ku ei
sipipin mei endi wumb niġmin mei
eġe, ‘Wu endi mei ming sin eġim,’ mei
ei top enjing. Konu turii, wumb ei
tukpu eġe simba.”

⁸ Yi ninjing konu ei embe sik wumb
yi niġmin, “Mei ei miyem mei,” nik
konu ei pe saġim ku.

⁹⁻¹⁰ Kumb ok Gos eim ek endi ni
tor kindiġim wu Jeremaiya gupu eġe
neng kin oġ ekii se tonu omba ei piip
nirim miġ keimi tonu om. Eim ek yi
miġ nirim,

“Esrel wumb ku 30 ei, Jiisas top nik
enjing miġ ku ei wu endi mei
ming sin eġim mei ei top er sin-
jing. Ei Owundu nirim miġ yi
miġ keimi tonu om poru nim.”

Pailos Jiisas Kanpi Kii Sim

(Mak 15:2-5, Luk 23:3-5, Jon 18:33-38)

¹¹ Jiisas sipik Rom gapman
owundu Pailos muġum konu kumb
eġe endindnjing. Pe Pailos ei ek nipi
eim kii sim. “Nim Jura wumb king
moġun min?” Jiisas ek yi nim, “Ei
ninim ek yi nim.”

¹² Ba kuġmaġ kaġiġmin wu ni peng
pim wu ombu kin ek endi nik Jiisas
kin ngunjung ni eim ek endi nipi
orung kindpi ngunerim.

¹³ Pe Pailos ek nipi Jiisas ngopu yi
nim, “Nim kos erngii wumb ek pei
ninmin ei nim piinan min?”

¹⁴ Ba Jiisas eim ek endi nipi orung
kind ngunerim mon. Yi erang kin
Pailos eim puku sipi nimbiġ erang
enim ni piim.

Pailos Yi Nim, ‘Jiisas Ond Peri Eġe Tei!’

(Mak 15:6-15, Luk 23:13-25, Jon 18:39-19:16)

¹⁵ Nga kuni owundu ‘Pasopa’
niġmin kunum eġe, kan ngii paġiġmin
wumb ei kung ngii endeim endeim
ni gapman wu owundu ei kan wu tor
kindpi eġim ei wumb pei en enim wu
ei omba nengin Pailos tor kindiġim.

¹⁶ Pe kunum ei, wu kis wii endi
kan ngii pirim, wu ei embe ‘Barapas,’
niġmin.

¹⁷ Wumb kuġou tok muġangin kin,
Pailos ek nipi wumb kii sirim, “Na
wu nii endi enim kin tor kindmbii?
Pe na Barapas kindmbii min? Jiisas
Krais ninmin ei kindmbii?”

¹⁸ Pailos eim piim, wumb pei Jiisas
embe to mani kindmin ni piinmin
sin sinim embe to tonu ba ni piik, tu
wuk kos eġe tu wunjung ni piim.

¹⁹ Pailos eim kos piipi ek nipi kun
eġim konu eġe muġang, eim nge am-
bim ei ek nipi kindpi yi nim: “Nim
wu oġ kun ka wii ei oġ kis endi enerim
wu ei kin oġ endi enerii! Na akip epin
or kumb wu ei kin er kanip noman
embin tang moġ,” pa nim.

²⁰ Ba kuġmaġ kaġiġmin wumb ni
peng pim wumb ei ok wu amb wii
mulnjung eġe ek dinga ngok yi nin-
jing. Enim Pailos kin kii sipi, “Bara-
pas kindan wii pangġi nik Jiisas to
kundeġi yi nei!” pa yi ninjing.

²¹ Ba gapman owundu ni ek yi
nim, “Ya wu taġ moġmbuġ ei wu nii
endi enim kin kindmbii?” Wumb pei
molk yi ninjing, “Barapas wangġi!”
ninjing.

²² Pailos ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na Jiisas kin nimbil ol ermbii Krai pa ninmin ei?” Wumb pei molk yi ninjing, “Ond peri ele tonu to kundii!” ninjing.

²³ Ba Pailos ek yi nim, “Nimbil erang wu ei eim ol kis nimbil ol endi erim?” Pe wumb wii dinga tok yi ninjing, “Tonu ond peri ele to kundii!” ninjing.

²⁴ Pailos eim yi piim, “Na ek nind ei kapli enanim, wumb ek pei nik dinga enmin ei opu tonu omba,” ni yi piim. Piipi, eim wumb pei muljung konu ningil ele eim angil was erpi yi nim, “Na wu ei kin ol kis endi erpi wu ei to kundngii ninand mon. Ei enim wumb pei en enim noman ele nimbil ol erngii, na mon.”

²⁵ Pe wu amb wumb pei ek ni orung kindik yi ninjing, “Ei sin ol kis enmin wumb ei nge sin kangil ni sin pe pule sin sinim kin kumep kis tonu omba,” pa yi ninjing.

²⁶ Wumb yi nengin kin, Pailos Barapas tor kindang pum. Pe Jiisas eim opu wumb angil kindnjing, kepii tok ei sipik ond peri ele to kundngii nge sipnjing.

²⁷ Pe Pailos nge opu elmin wu ombu Jiisas sipik gapman ngii ele nirik sipik eim kin kulou tok muljung.

²⁸ MolK, eim konduk ei gulk kindik, king mił kon sakis kundii eipi endi kindnjing.

²⁹ Kindik, nga eim peng ele peng kon mondunmun nik kan jimbiltang ei nge kirang ombu engin to sik kin tonu eim peng ele mundnjung. Pendik dolu endi sipik eim angil tunding ele engindnjing. Nga en enim mandi ming gopsing pii pol molk eim kin se ek kulsik ek paki tok yi enjing. “Jura wumb wu king owundu nim kunum kunum kinan molulum wu,” pa ninjing.

³⁰ Nik, eim kumb ele jipambil tok, kepii sim ni sik eim peng ele kepii tok yi enjing.

³¹ Eim kin se ek kulsik ol yi er poru

nik, king mił konduk kundii eipi ni gulk tor sik, konduk eim nge orung kind pendnjing. Pendik eim sipik, ond peri ele ni tungii nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung
(Mak 15:21-32, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

³² Pe andlam ele punjung ni Sairi- ini wu endi om wu ei embe Saimon. Wu om konu, “Ond peri ei ko wii!” Nengin, Jiisas ond peri ei wu ni ko wum.

³³ Puk konu endi tor punjung konu ei embe, ‘Golkasa’ nilmin, konu ele tor punjung. Konu ei wumb kanilmin ni, wumb peng embil ni kumb ningil ni yi mił seng kanik kin konu embe yi mił nilmin.

³⁴ Wumb nol wain endi ngunjung eim nopus piim ni epi endi eim num ni kumbii erang piipi mon nim. Nimbil erang eim nol ei nopus kulii mił kolpu peng kin eim ngenj kumbii simba pinerang kin mon nim.

³⁵ Pe Jiisas ond peri ele nil to pendik, eim nge konduk sik kin opu ond wumb ku kembis mił epi ei kinj- mał erik kin wu nii endi eim konduk simba nik yi enjing.

³⁶ Pe opu ond wu ombu mani molk kin Jiisas kin tep er muljung.

³⁷ Ok mon endi to pendnjing konu ele Jiisas peng ele pim. Ei kos piin- jing ek ei nge nik mon polk pend- njing, “Ei Jiisas, Jura wumb nge king.”

³⁸ Jiisas pim konu orung orung ele wu tal opu erkil epi waning sikil epi elmbil wu tal ond peri ele to pend- njing. Wu endi Jiisas angil tunding pim. Endi angil taring orung pim.

³⁹ Wu amb ni wumb ok Jiisas kin ek bul morung nik peng ak tok orung enjing.

⁴⁰ Erik yi ninjing, “Nim men ngii owundu ei kis mułang nga kunum tekliki konj tekmbii nin wu; pe nim Gos kingam keimi pim kin, tonu ond peri ei si kindkin mani wan kinamin!” yi ninjing.

⁴¹⁻⁴² Yi mił ku lo ek piilmin wumb ni peng pim wumb ni kulmał kalk

ełmin wumb pei molk eim kin ek buł ambilk yi ninjing. “Eim wumb eipi kin paki tum; ba eim akip eim paki tunermba mon. Eim sin Esrel nge wumb king pim kin, kapli pe tonu ond peri ełe si kindpi mani wang, sin eim kin pii gii nimin,” pa ninjing.

⁴³ “Eim Gos kin pii gii nipi kin na Gos kingam moł ninim. Ei Gos eim kin noman ngum kin, akip eim paki tang kenmin,” ninjing.

⁴⁴ Pe wu tał epi waning sikil ełmbil wu tał ond peri ełe to pendnjing wu tał Jiisas pim konu mandi pinjingil wu tał ek buł ambilkil ninjingil ku.

Jiisas Eim Kutum Poru Nim

(Mak 15:33-41, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

⁴⁵ Pe konu tinga eni kunum beli sałim kunum ei emii pim. Pep, pang pang nga konu pou neng eni tekliki erim.

⁴⁶ Konu eni tekliki ermba erang, Jiisas eim wii dinga topu Jura nge wumb ek ełe yi nim, “Eli eli lama sambasani?” Yi nim ei pułe yi, “Na Gos nim na nge Gos nim na nimbil erang si kindin?”

⁴⁷ Ba wu kombur mandi molk piinjing ni yi nim, “Neng kin, wu ombu molk mon, wu ei ek ni tor kindilim wu Elainja wii tonum,” pa yi ninjing.

⁴⁸ Pe sikir wu endi tuk mulnjung wu ni pupu omb ngenj nok sinjing ei sipi noł wain ełe mani kindpi; kindang kin noł wain kopup tuk seng dolu endi sipi dolu topu sipi Jiisas ngamb noł ei numba ni sipim.

⁴⁹ Ba wu kombur molk yi ninjing, “A nim giyeng ni moł. Eim nimbil oł ermba ei kenmin, yi neng kin, Elainja opu eim paki tonum min ei kenmin,” ninjing.

⁵⁰ Jiisas nga wii dinga tum. Pe eim nge noman tuk ełe kindang pum.

⁵¹ Kunum ełe mendpil men ngii owundu ełe alap owundu endi tuk Gos nge men ngii palting ełe ondu ngo pendnjing konu ełe wumb tuk punałmin konu pendnjing alap ei tonu piltan topu mer mani tor pum.

Pupu, alap opu tał mił yi erim. Erang kin, wumb Gos kin pungii nge aki tum. Topu, kunum ełe, mendpil kon kopu owundu tang kin, kom ku owundu pim ni mani pupu purum.

⁵² Nga mer mei ełe wumb kulii tukpu tołmun konu ei ombułpu aki topu wii seng kin Gos eim wumb pii gii ni molk, kulnjung wumb ombu angk tonu ok konj mulnjung.

⁵³ Nga en enim mer tukpu ełe wakin to si kindik angk tonu ok kin ok Jiisas eim kołpu; nga angpi tonu opu konj mołpu, tonu konu owundu ka wii ełe tuk peng wumb pei kenjing konu ełe en enim tuk punjung.

⁵⁴ Opu ełmin wumb tep ełmin wu ni opu wu kombur kin mulnjung ni konu kopu topu oł kanim kanim erim ni kenjing ei Jiisas pim konu tep er mulnjung wu ombu en enim oł ei kanik tungu erik,” yi ninjing. “A keimi wu, ei Gos nge kingam mołum,” pa ninjing.

⁵⁵ Amb pei mulnjung amb ei Jiisas ek ekii silmin amb ombu Galilii konu si kindik eim kin ouni tu wunjung ok eim paki tunjung; ok konu turii mił angk kenjing.

⁵⁶ Amb mulk konu tuk ełe amb kombur mulk, amb ei endi Mariya Makandala kin Mariya endi Jeims angim kin Josep tał menginjngil kin, nga amb endi Sepndii nge kingam tał ei menginjngil kin mulnjung.

Jiisas Ngenj Ei Sipik Ku Tukpu Ełe Pendnjing

(Mak 15:42-47, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁵⁷ Konu pou neng, wu endi om wu ei embe Josep, wu ei Jiisas nge ekii silim wu, Aramasiya konu ełe wu eim ku pei sałilim wu.

⁵⁸ Josep eim opu, Pailos mułum konu kii sipi yi nim, “Jiisas ngenj ei na sipmbii min?” nipi kii sim. Seng kin, Pailos eim opu wumb ei neng, Jiisas ngenj ei tu wuk eim ngunjung.

⁵⁹ Pe Josep ni wu ei eim alap konj kuru endi sipi, Jiisas ngenj ełe pandi tum.

⁶⁰ Pe Jiisas ngenj ei sipipi eim nge tukpu konj ele pendim. Eim tukpu ei tuk kom ku owundu ele wumb kombur sik, konu ele Jiisas tuk kind pendik, kom ku owundu endi sik peri ngok sipik pendik tukpu ele pendnjing. Pendik, en enim punjung.

⁶¹ Mariya Makandala nilmin amb ei kin, Mariya nilmin amb endi kin ouni mulnjungul. Amb tał tukpu peng ele mandi molkuł kankił mulnjungul.

Jiisas Tukpu To Pendnjing Ele Opu Wumb Tep Er Engnjing

⁶² Kupiiring nga kor kunum epi er kun almin kunum ei opu peng, kulmał kalilmin wu ni, lo ek ekii silmin wu ni pei puk Pailos ngii konu kulou tunjung.

⁶³ Tok, Pailos kanik yi ninjing, "Wu owundu, sin piinmin ei, wu ek konj mułpu ek kend wu ei, 'Kunum tekliki mendpił tukpu ele angip op tonu bii,' ninim ninmin," pa ninjing.

⁶⁴ Nga ek yi ninjing, "Nim ek yi ninjii, 'Tukpu ele pandi dinga tok, tep ka er mułangin kin, kunum tekliki poru nimba. Mon peng kin, eim nge ekii sik elmin wu ok waning sipik wumb kanik nengin ninjing, ei eim ngenj tuk ele pinalim, eim angpi tonu opu konj pum.' Ek ok ek ei op ekii seng, ekii se ek kend ei opu kumb ele ba palim."

⁶⁵ Pailos ek nipi orung kindim, "Enim puk tep mułngii opu wu tilap endi singii. Sengin, puk tukpu ei pandi tok dinga wii er pendngii. Enim elmin mił erngii."

⁶⁶ Yi neng, puk tukpu pandi dinga tungii punjung. Puk, tukpu ele oł endi dinga enjing ei wumb tuk on-erngii nik kin, tukpu ele to dangndik pendnjing. Nga opu wu kombur tukpu ele, "Tep er mułei!" nengin, tep er mulnjung ku.

28

*Jiisas Nga Angpi Tonu Konj Pum
(Mak 16:1-10, Luk 24:1-12, Jon*

20:1-10)

¹ Kor owundu kunum poru neng, kupiiring mandi ele amb Mariya Makandala seng kin, nga Mariya endi kin ouni okuł, Jiisas tukpu ele kenmbił nikił onjngul.

² Pe sikir konu kopu owundu tum, Gos Owundu nge enjel tonu epin si kindpi mani om. Opu, ku ni ambił ak tang, ak topu orung pupu pim. Peng kin, tonu peł ele eim tonu mułum.

³ Eim nge kumb ele kupu kuru mił tilang erim. Nga konduk ei kupu mił kuru mendpił pim.

⁴ Opu wu ombu en enim mund mong erik, puku sik wumb kulii mił mendpił pek mulnjung.

⁵ Ba enjel ek nipi amb tał ngopu yi nim, "Ełip mund mong enerel mon! Na piind ełip Jiisas kurkuł onmbuł ni piind. Wu ei ond peri ele to kundnjung.

⁶ Eim ya konu ele mulałim, eim angpi nga konj tonu pum. Eim ok ek nirim mił yi erim. Pe ełip okuł eim pim konu ei keningił wel!" nim.

⁷ Pe ełip amb tał sikir pukuł, eim nge ekii silmin wu ombu mulnjung kankił kin, ek yi ninjngił, 'Eim tukpu ele si kindpi, nga angpi konj tonu pum. Piinmin! Eim Galilii konu ek pupu mułmba punum, enim ekii se puk eim konu ele keningii,' pe na ek nipi ełip ngunj," pa nim.

⁸ Amb tał eł ełip mund mong erkił ka piikił sikir pukuł tukpu si kindkił ei nge ekii silmin wu mulnjung konu kankił yi ninjngił.

⁹ Nikił pangił nga sikir Jiisas eim amb tał andlam ele kan sipi ek yi nim, 'Ełip onmbuł?' Nga amb tał eł ełip eim simb ele ambił gii nikił molkuł ek ka nikił prei enjngił.

¹⁰ Jiisas ek nipi amb tał ngopu yi nim, "Ełip mund mong enerel! Ełip pukuł na engnan noł kan ningił. Nengił kin, puk Galilii konu ele puk mułangin kin, na konu ele wumb ei keningii," yi nim.

Opu Elmin Wumb Ek Poł

11 Amb tał andlam ełe tuk puk opu wu ombu konu owundu ełe puk kin kulmał kałiłmin wumb mulnjung konu epi tonu om mił ek kanik onjung mił ninjing.

12 Pe kulmał kałiłmin wumb ei ni peng pim wu num ombu kulou tok molk ek nik, "Opu ełmin wu ombu ku owundu ngumun," pa yi ninjing.

13 Nik, opu wu kanik ku owundu ngok ek yi ninjing, "Enim yi ningii, 'Sin or pinjpin kunum ei eim nge ekii silmin wu ok eim ngenj ei waning sipnjing,' yi ningii," pa nik.

14 "Nga gapman wu owundu ei eim ek endi nim kin, sin eim kin ek nemin, enim kin ek endi pinermba," pa ninjing.

15 Yi mił nengin kin, opu ełmin wumb ku ei sik kin, oł ei nik mił endi ei enjing. Nga ek ei Jura wumb konu orung orung pei piik pangin, pe ek ei piinmin ku.

Jiisas Eim Kin Ekii Sik Wu Ombu Kin Tonu Om
(Mak 16:14-18, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

16 Eim nge ekii sik wu engki nga endeim ei puk Galilii komung konu punjung. Puk, ełe punjung ei Jiisas ek nipi mił konu ełe punjung.

17 Puk, Jiisas kanik eim kin ek ka nik men tok erik; ba wu kombur noman tał er pim; "Ei Jiisas mendpił min wu eipi da?" ni piinjing?

18 Jiisas eim wumb mandi opu ek dinga nipi eim wu ombu ngopu yi nirim, "Gos eim mei ełe noman dinga ni tonu epin noman dinga ei pei na ngum.

19 Enim ei piik, konu orung orung wumb pei kin puk, na ek ka enim kin ngok, wumb ei na kin pii gii ningii ei na nge wumb pei ekii sik mułngii. Wumb ei noł pingii ei, na Ernan embe ni na eim kingam embe ni Gos Gui Ka embe ełe noł pendik dambiltik ende puk ngungii.

20 Enim na ek nip ngond mił yi enim puk wumb kanik ek yi nik ngungii, enim piinmin ei na enim

kin kunum kunum moł, ei moł pamb kunum poru nimba," pa nim.

Jiisas Nge Ek Ka Mak Pułum

Wu Jon Wumb Noł Pendpi Ngołum Wu Gos Ek Ni Tor Kindim (Masyu 3:1-12, Luk 3:1-18, Jon 1:19-28)

¹ Ek ka ei nge Gos kingam Jiisas Kraiss nge ek ka tonu om.

² Wu endi embe Aisaiya, Gos ek ni tor kindim wu, ek kos ei nge ok yi mił pułum. Eim Gos ek ka nipi eim kingam kin ngum,

“Na wu endi nim nge ek poł kindamb sipi nim. Ei nim andlam topu ba; yi mił ekii se wumb nim onjii ni piik mułngii.

³ Wu endi wumb mulenjing konu ełe wii dinga topu mołum. ‘Wu owundu eim omba enim. Enim noman tuk ełe er kun erik mułngii!’”

⁴ Jon wumb noł pendpi ngołum, wu eim ełe wumb mulenjing konu, eim Aisaiya kumb ok nirim mił tonu orum. Jon eim Gos ek ka endi nipi wumb ngum. Ngang kin, “Wumb noman ak tok pii gii nengin kin noł pendpi ngum. Ngang kin, Gos wumb oł kis ombu kil ngopu si kindmba.

⁵ Pe Jura mei owundu wumb kin, Jerusalem konu tuk mulnjung wumb kin pei punjung. Puk, Jon mułum konu ełe tuk punjung. Puk, Jon mułum konu oł kis ombu ni tor kindik ngunjung. Ngangin kin, wu Jon wumb noł pendpi ngum. Noł ei embe Joran.

⁶ Pe Jon eim kon endi kindim, konduk ei, kung kamil ngenj ełmin, kon ei kindim. Jon eim kan endi tuk kend ełe, tuk sipi telim ku. Eim guimbu kin, piimi muł kin, nopu endim.

⁷ Pe Jon ek nipi wumb ngum, “Wu num endi na ond konu ełe ekii se omba wu ei, na dinga ei kapli si kindmba. Na wu ka mon, na mei ełe wu mendpił. Na eim simb su kan ei kapli si kindmbii, ba eim wu num mołum,” pa nim.

⁸ “Na enim noł mendpił pendpi ngond; ba wu endi ekii se omba wu ei eim, Gos Gui Ka ełe noł pendpi enim ngumba,” pa nim.

Jon Jiisas Noł Pendpi Ngum (Masyu 3:13, Luk 3:21-22)

⁹ Kunum ei, Jiisas Galilii Nasres konu ełe si kindpi om. Pe Jon Jiisas noł Joran ełe noł pendpi ngum.

¹⁰ Kunum ełe Jiisas eim noł si kindpi, opu kenim ni, tonu kupu muł wuł ał pum. Pang kin, Gos Gui Ka kei Kurmuł mił mani opu, Jiisas kin mułum.

¹¹ Pe Gos ek ka endi ei tonu muł ełe tor opu yi nim, “Nim na kingam mendpił, na nim noman pałim. Na noman ka wii nim kin ngond,” pa yi nim.

Seisen Eim Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim

(Masyu 4:11, Luk 4:1-13)

¹² Sikir Gos Gui Ka Jiisas sipi mei wumb mulenjing konu ełe sipi kindim.

¹³ Jiisas mułum kunum ei 40 pei mułum. Pe Seisen eim Jiisas ermba mił kenmbii ni erim. Erang kin, Jiisas eim kui, ka, kei, kung simbii nin, epi mulnjung konu ełe mułum. Ba wumb mulenjing mon. Nga Gos enjel eim paki tunjung.

Jiisas Eim Kongun Pułngun Mondpu Erim

(Masyu 4:12-22, Luk 4:14-15, 5:1-11)

¹⁴ Nga ekii se Jon kan ngii mułum, kunum ei Jiisas Galilii konu ełe opu, Gos ek ka nipi ngum.

¹⁵ Ngopu yi nim, “Gos kunum ełe tonu omba nirim pe tonu onum. Gos sinim tep erpi omba enim. Enim noman tuk ak tok Gos ek ka pii gii ningii,” pa nim.

Jiisas Wu Kapli Kapli Wii Tum

(Masyu 4:18-22)

¹⁶ Nga Jiisas noł gopu Galilii wer ełe andpi mułum. Jiisas Saimon kin, angim Endru tel kenim. Wu tał noł gop ełe omu kon polkuł mulnjunguł. Wu tał, omu kongun ełe ełmbił wu.

17 Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Elip na ond konu ekii se wel! Elip na ek ka nip ngamb, elip wu yi mił singił,” pa nipi ngum.

18 Pe sikir, wu tał omu kon si kindkił, onjnguł. Okuł, Jiisas pum konu ełe ekii se punjnguł. Pukuł, ekii se, eim ek piingil nge punjnguł.

19 Nga Jiisas aninga kopur pupu kenim ni, wu Sependii nge kingam Jeims kin, angim Jon kin, alting noł kanu ełe molkuł, omu kon er ka er mulnjunguł.

20 Pe kunum mendpił, wu tał eim “Elip wel!” nim. Neng kin, wu tał erinjngił, Sependii kin, kongun wu kin konu ełe mond si kindkił, Jiisas pum konu ełe, ekii se punjnguł.

Wu Endi Gui Kis Mułum Ei, Jiisas Tor Si Kindim
(Luk 4:31-37)

21 Nga enim Kapaniyam konu ełe punjung. Kunum ei kor kunum, Jiisas men ngii konu ełe nirik pum. Pupu, Gos nge ek ka pułngun mondpu wumb nipi ngum.

22 Nga wumb ei Jiisas ek nim piik puku sinjing. Nimbił erang, Jiisas Gos nge ek ka kengip tołmun wumb mił, nipi ngunerim mon; ba eim wu num endi noman dinga pim mił, yi nipi ngum.

23 Nga kunum ei, wu endi men ngii ełe tuk mułum wu ei gui kis tuk mułang kin, wii dinga tum.

24 “Nim Nasares nge konu ełe wu Jiisas nim sin kin nimbił oł enjii en? Nim okun sin to kis enjii on min? Na nim piind, nim Gos nge wu kun ka kindang on,” pa nim.

25 Ba Jiisas gui kis ei ek dinga nipi ngum, “Nim ek tingnerii! Nim wu ei si kindkin pui!” nim.

26 Pe gui kis ei wu ek ei to kindpi, wii dinga tum. Topu kin, wu ei topu si kindpi tor pum.

27 Pe wu amb pei puku sik endnjing. Andik, wumb en enim ek nik, piik piik enjing. “Ei epi nipe? Ei ek konj endi nim, wu ei noman dinga pałim. Nimbił erang, eim ek nipi, gui

kis ngang, gui kis eim ek piinjing?” pa ninjing.

28 Jiisas yi mił erang, eim ek mei Galilii konu ełe pei sikir pang, wumb piinjing.

Jiisas Piisa Ambim Mam Er Ka Erim
(Masyu 8:14-15, Luk 4:38-39)

29 Pe men ngii si kindik anda puk, wumb Saimon kin Endru kin ngii konu ełe nirik punjung. Jeims kin Jon teł nirik punjnguł ku.

30 Pe Saimon ambim mam peł ełe eim ening tang or pim. Wumb Jiisas kanik ninjing.

31 Nengin kin, Jiisas pupu kin amb mam nge angil ambłang, engim. Angpi, ening tum ei, ening poru nim. Pe amb mam eim kuni nungii ni kałpi er kun er mułum.

Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim
(Masyu 8:16-18, Luk 4:40-41)

32 Pou neng ełe, eni mani ba erang, wumb pei ening pim wumb Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Wumb kombur gui kis pim, kopur ening pim wumb onjung ku.

33 Konu owundu, wumb pei kułou tok, ok ngii ondu ełe mandi ok mulnjung.

34 Nga Jiisas eim wumb ening kanim kanim pim er ka erim. Pe eim gui kis kopur pei si kindim ku. Gui kis ombu, Jiisas eim piyangin kin, ek yi nim, “Gui kis enim ek ninerngii!” pa yi nim.

Jiisas Galilii Mei Konu Ełe Kongun Er Endim
(Luk 4:42-44)

35 Nga kupiiring okrii, Jiisas eim tor pupu, konu wumb mulenjing konu ełe pum. Eim Gos kin prei er mułum.

36 Nga Saimon kin angim noł Jiisas pum konu ełe ekii sik punjung.

37 Puk, kan sik kin, yi ninjing, “Wumb pei nim kuruk mołmun,” pa yi ninjing.

38 Jiisas ek nipi wumb ngum, “Sinim mei konu eipi eipi endi pamin! Ya mandi na ek nipi, wumb

ngumbii pałim ku. Ełe nge, na okrii onj.”

³⁹ Pe Jiisas Galilii mei konu pei pupu endim. Jiisas men ngii konu nirik pupu, Gos ek ka wumb nipi ngum. Eim wumb gui kis pei top tor kindim.

Jiisas Wu Endi Kinj Num Er Ka Erim

(Masyu 8:1-4, Luk 5:12-16)

⁴⁰ Nga kinj num wu endi opu, eim gopsing pii poł mołpu, Jiisas kanpi, ke nim, “Nim noman pim kin, kapli na er ka enjii,” pa nim.

⁴¹ Jiisas wu ei kaimb sipi piim. Piipi kin, wu angil ambilpi kin, ek yi nipi ngum. “Na piind ei nim ka mulnjii!” pa nim.

⁴² Jiisas ek nipi, wu ei ngang kin, kinj num wu ei sikir ka mułum.

⁴³ Jiisas wu ei ek dinga ni ngopu, sikir kindang pum.

⁴⁴ Jiisas wu ei kin ek yi nipi ngum, “Nim wu endi kankin, oł ełe ninerii mon! Ok Moses ek nirim mił nim pukun, ‘Nim ngenj men ngii kułmał kalilim wu konu ełe andan tunjii. Kumo kindpi, kułmał kalpi nim si kin ngunjii. Kilang kin, nim ngenj ka erim ni keningii!” pa nim. Nipi, Jiisas wu ei kindang pum.

⁴⁵ Ba wu ei pupu, wumb pei kanpi nipi, eim wumb mulnjung konu ełe, pei kanpi, ek pol topu ngum. Yi mił erang Jiisas eim konu endi kanpi nim, wumb pei mulnjung konu tuk ba pinerim mon. Eim andaring minj mułum konu orung wumb mulenjing wumb konu ełe orung orung wumb pei eim kin onjung.

2

Jiisas Wu Endi Simb Angil Ełe Embil Dinga Pinerang Er Ka Erim

(Masyu 9:1-8, Luk 5:17-26)

¹ Nga kunum kopur o pang, Jiisas Kapaniyam mei konu ełe nga orung om. Wumb Jiisas piinjing ni, eim ngii konu ełe mułum.

² Nga wumb pei kułou tunjung. Pe ngii konu ełe piki topu, poru

nim. Ngii ondpuł ełe konu endi wii sinerim mon. Nga Jiisas eim ek ka nipi wumb ngum.

³ Wumb wu endi ening pim wu endi eim mułum konu tu wunjung. Wu ei miyem kułang eim embil dinga pinerim. Wu kapil kapli ening pim wu ei, ko wuk tu wunjung.

⁴ Konu ełe wu amb pei piki tum. Pe wu ei tuk Jiisas mułum konu tuk tu wungii pinerim. Pe Jiisas mułum konu orung, ngii engimb tok altap ninjing. Pe wu miyem kułum wu nge peł ełe kindik mani kindnjing.

⁵ Pe Jiisas wumb pii gii pim ei kenim. Kanpi kin, ening pim wu ei kin yi nim, “Kingnan, na nim oł kis kil ngop si kindind.”

⁶ Pe men mon połmun wumb mulnjung. En enim noman ełe ek dinga ni piinjing.

⁷ “Nimbił oł erang wu ei Gos ek buł morung?” ninim. Nipi, “Eim Gos ek ambilim,” a ninjing. “Wu endi oł kis kil ngopu, si kindnermba mon! Ei Gos nge kongun minj pałim,” pa yi ninjing.

⁸ Noman kis piik wu kei en enim noman tuk ełe, Jiisas piipi, eim ek yi nipi ngum, “Nimbił oł erang enim noman tuk ełe yi piinmin?”

⁹ Nipe ek endi nga embin pinalim? Na yi nimbii, ‘Na nim oł kis kil nop, si kindmbii’ ei min, ‘Nga nim peł sikin, angkin pui!’ a nimbii? Ei enim oł embin ei enim kin pałim min?

¹⁰ Ba na minj ek nemb eim ka mołang, enim na pii poł tungii! Wu kingam ei noman dinga mei ełe pałim ei kapli, oł kis kil ngumba.” Pe ek nipi, wu ei simb angil kis mułum wu ei ngopu, yi nim.

¹¹ “Na nim ek nipi ngond, nim peł sikin angkin, ngii konu pui!”

¹² Wu ni wumb mulnjung konu sikir angpi, peł sipi, pum. Pe wumb pei puku sinjing. Sik kin, Gos embe ambil tonu kindik yi ninjing, “Ok sin jep oł ei nge endi kinenjpin,” pa yi ninjing.

*Jiisas Liiwai Wii Tum
(Masyu 9:9-13, Luk 5:27-32)*

¹³ Jiisas nga noł gop ele endim. Wumb tilap owundu endi eim mułum konu ele kułou tok onjung. Pe Jiisas eim Gos nge ek ka nipi wumb ngum.

¹⁴ Pe eim andpi pupu, Liiwai, Alpiyas nge kingam kenim ni, ku takis silmin wu ngii konu ele mułum. Pe Jiisas eim ek yi nipi ngum, “Nim na ond konu ele ekii se oi!” a nim. Neng kin, eim angpi, Jiisas pum konu ekii se pum.

¹⁵ Jiisas Liiwai ngii konu ele mułpu, kuni num. Nopu, wumb takis silmin wumb kin oł kis elmin wumb pei, Jiisas kin kuni nunjung. Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin kuni nunjung ku. Nga yi mił wumb kanim kanim pei Jiisas pułum konu ele, ekii se pułmun ku.

¹⁶ Nga wumb lo ek piilmin wumb nge mon ek połmun wumb kenjing ni, Jiisas eim wumb ku takis silmin wumb kin wumb oł kis elmin wumb kin, Jiisas kuni ende nopu mułum. Pe wumb ombu ek nik, Jiisas nge ekii silmin wumb kin ninjing, “Nimbił erang Jiisas wumb ku takis silmin wumb kin, wumb oł kis elmin wumb kin, kuni ende nonmun?”

¹⁷ Jiisas ek ei piipi pendpi kin, eim ek nipi wumb ngum, “Wumb ening pałim wumb ond mong piilmin wumb mołum konu ele pułmun. Wumb ening pinałim wumb, ond mong piilmin wumb mołum konu ele punałmin. Na wumb kun ka mołmun wumb kin onenj mon! Na mani opu, wumb oł kis elmin wumb kin onj; enim noman ak tok piingii,” pa yi nim.

*Kuni Si Kindik, Gos Ek Ka Nik
Ngolmun
(Masyu 9:14-17, Luk 5:33-39)*

¹⁸ Kunum endi Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin wumb kin kuni mowii mulnjung. Mułangin kin, wu kopur ok Jiisas kanik yi ninjing, “Nimbił oł erang Jon nge ekii silmin wumb kin lo ek piik ekii silmin

wumb kin kuni mowii mołmun? Ba nim nge ekii silmin wumb ei kuni mowii mulałmin.”

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi kii sim, “Eim kan nołum wumb pei wu endi amb simba erim kunum ei, enim kuni ende nunerngii min? Pe wu ei en enim kin ende molk kin, kunum ele kuni si kindnerngii mon.

²⁰ Ekii se wu ei angil sengil poru nimba kunum, ei eim kan nołum wumb kin tep to mulermba. Nimbił erang wumb eim sik orung sipi enjing kunum ele, eim kan nołum wumb kuni ei kapli mowii mułngii.”

²¹ Jiisas ek ekin nga yi mił nim, “Wu endi alap konj tilarpi endi sipi, tukpu ele pandi tum kin, konduk ei eim yi mił erim kin konduk ei piltan tumba. Alap konj ei opu kembis, ba kon ok nge piltan topu kis mondpu tukpu owundu ermba.

²² Wumb ond mong wain noł sik ming konj ele kindilmin. Nimbił erang noł wain ei dinga elim. Nga ming ok nge tuk kindilmin ei noł wain dinga tor opu ming gał tołum. Pe noł wain ming gał tang, noł wain mei ele pum.” Ek ei yi mił ninim Jiisas ek ok nge kin konj kin ende pinermba nipi ek ekin yi mił tum.

*“Kongun Kor Kunum Eneiei!” Pa
Ninjing.*

(Masyu 12:1-8, Luk 6:1-5)

²³ Kor kunum Jiisas aka pin andlam sim konu ele andpi pum. Pe Jiisas nge ekii silmin wumb eim kin tep tok punjung. Puk kin, kuni kopur aka pin puk andik sik nunjung.

²⁴ Pe lo ek piik ekii silmin wumb, Jiisas kanik ek dinga ninjing, “Piini! Kor kunum ele kongun mowii ninjing ba nim nge ekii silmin wumb oł ei nimbił erang enmin?”

²⁵ Nga Jiisas ek nipi ngum, “Enim Deipis Gos ek ka enim ger piinenjing min? Na ek ei nind, kunum ei eim kin eim wumb pei kuni sineririm kunum nind.

²⁶ Nimbił erang Deipis kuni tang, Gos ngii ele nirik pum. Pang kin, kułmał kałilim wu ei mołpu bres sipi

eim ngum. Ngang kin, Deipis sipi nga eim wumb kin bres ei nunjung ku.”

²⁷ Jiisas ek nipi wumb ngum, “Gos kor kunum ei wumb paki tumbii nipi kor kunum sim. Ba wumb kor kunum paki tunerngii mon,” yi nirim.

²⁸ “Yi mił wu kingam epin konu si kindpi mani mei ele opu tonu om; wu ei mendpił kor kunum wu owundu mułmba ku.”

3

*Kor Kunum Jiisas Wu Endi Angił Kis Mułum, Er Ka Erim
(Masyu 12:9-14, Luk 6:6-11)*

¹ Jiisas men ngii konu ele nga nirik pum. Wu endi mułum wu ei, angił orung kis mołpu, miyem kulii erim.

² Wumb Jiisas mułum konu kanik mulnjung. Kor kunum Jiisas wu ei er ka ermba min mon, ni kanik mulnjung. Molk kin, kunum ele en enim Jiisas kin kos ermin ni piinjing.

³ Jiisas ek nipi wu ei angił kis mułum wu ei kin ngum, “Nim ya wa!” pa nim.

⁴ Jiisas ek nipi wumb pei ngum, “Sinim kor kunum oł ka ermin ei kapli min? Sinim kor kunum epi kis ermin ei kapli min? Sinim wumb to kundmun min paki tamin ka mułngii min?” Ba wumb ek nik orung kindnenjing mon.

⁵ Jiisas wumb mulnjung konu orung orung kind kenim. Kanpi kin, eim popuł sim. Nimbil erang Jiisas wumb kanpi wumb noman tuk ele piim. Wumb noman tuk ele dinga peng, wumb pii gii ninenjing ei eim piim. Pe Jiisas ek nipi wu ei angił kis mułum wu ei ngum, “Nim angił tun kindii!” nim. Pe wu ei angił tun kindang kin, nga kapli ka erim.

⁶ Lo ek piik ekii silmin wumb ok punjung. Puk kin, Eros wu owundu wumb mulnjung konu kułou tunjung. Tok kin, en enim ek ni piik piik erik Jiisas tumun ni piinjing.

Wumb Pei Jiisas Ekii Sik Endnjing

⁷ Jiisas kin eim ekii silmin wumb konu ei si kindik, noł gop mułum konu ele punjung. Pe wumb pei Jiisas pum konu ele ekii se punjung. Wumb Galilii konu ele kin, Juriya konu wumb kin pei punjung.

⁸ Pe Jerusalem konu ele wumb kin Erumiya konu ele wumb kin, noł Joran orung, Taiya konu kin Sairon konu ele wumb, pei Jiisas erim oł, ei piik pendik Jiisas mułum konu onjung.

⁹ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kanpi yi nim, “Wumb pei mołmun ei, na ambil gii ningii, ni piind. Wumb ei na ambil gii ningii, en enim noł kanu endi tu wangin kin, na kapli tonu pup mułmbii,” pa nim.

¹⁰ Pe wumb ening pim wumb ei, Jiisas ambil gii ninjing. Wumb Jiisas ngenj ele embilmin nik enjing. Nimbil erang, ok Jiisas wumb ening tołmun wumb ei er ka elim ni piik onjung.

¹¹ Nga wumb gui kis Jiisas kanik kin, enim gopsing pii polk molk kin, ek dinga tangk yi ninjing, “Nim Gos nge kingam mołun!” pa ninjing.

¹² Pe Jiisas ek dinga nipi ngum, “Enim gui kis, na embe ele ek ni tor kindnerngii mon!” pa nim.

*Jiisas Ek Se Andilmin Wumb Engki Nga Tał Topu Kind Mundum
(Masyu 10:1-4, Luk 6:12-16)*

¹³ Pe Jiisas komung endi ele tonu pum. Pupu kin, eim kin mułngii wu ombu to tonu kindmbii ni piipi kin wii tang, onjung.

¹⁴ Nga eim wu engki nga tał wumb nipi tonu kind mundpu wumb, ei eim kin mułngii nipi tonu kind mundum. Eim ekii silmin wumb kindang, “Na ek ka ningii,” nipi kindang nge punjung.

¹⁵ Jiisas noman dinga ngamb kin, “Gui kis wumb kin mołmun ei tor kindngii!” pa nim.

¹⁶ Wu engki nga tał topu mundum wumb ei yi mił: Saimon, embe eipi endi ngum embe ei Piisa nim.

17 Pe nga Sependii nge kingam Jeims angim Jon wu tał embe eipi endi sipi ngum, embe ei Bonesis. Embe puł yi mił nim, “Kupu muł ek tangiim,” embe ei sipi ngum.

18 Pe nga Endru kin Pilip, Basolomu, Masyu, Tomas, Alpiyas nge kingam Jeims, Tariyas, Saimon Siilas.

19 Nga wu Juras Eskeriyas konu ełe wu, ei eim Jiisas sipi opu orung wumb kin ngum.

Wumb Ek Nik, “Jiisas Nim Biyelsipul Kin Kongun Ende Erngił,” Pa Yi Ninjing.

(Masyu 12:22-32, Luk 11:14-23, 12:10)

20 Nga Jiisas ngii konu ełe pupu kin, nga wumb pei ok kułou tunjung ku. Yi erangin kin, Jiisas kin eim ekii silmin wumb kuni nungii nge kunum endi sinerim.

21 Nga Jiisas nge tiłap ende wumb ek ei piinjing. Piik, ok kin “Jiisas simin,” nik onjung. Wumb ei ek yi ninjing, “Eim wulu punum,” ninjing.

22 Wu num kombur lo ek piik nik tep ełmin wumb ei Jerusalem konu ełe molk mani onjung. Ok yi ninjing, “Gui kis Biyelsipul Jiisas eim kin tuk mulnjung. Ei eim gui kis owundu nge noman dinga ei gui kis pei wumb tuk mołmun ei, to tor kindim.”

23 Jiisas eim wumb mandi, “Wei!” nim. Jiisas ek ekin kopur topu wumb ngopu yi nim, “Yi mił Seisen eim kapli Seisen to mani kindimba min?”

24 Yi mił, king endi mołpu eim wumb tiłap palsik tał erik, “Opu erei!” nimba. Kapli, tiłap ei dinga simba min? Ei dinga sinermba mon!

25 Pe ngii ende beltik en enim opu erngii. Erangin kin, ngii ełe dinga engnermba mon.

26 Pe Seisen eim wumb kin opu orung eim kin kapli Seisen eim dinga pupu mulermba mon. Eim poru nimba.

27 “Pe Jiisas ek ekin ei yi mił nim, “Wu endeim eim pupu, wu king owundu ngii endi epi simba mił pinalim mon. Simba, pim kin

yi ermba. Wu owundu ei kan ngo pendpi, epi ei kapli simba. Yi mił erpi nim kin, wu num ei epi ngii nirik mułum, epi sipi ngii er kis mondpu simba,” pa yi nim.

28 Jiisas yi nim, “Na ek keimi nind. Gos wumb pei kapli oł kis kil ngo si kindimba. Si kindpi, wumb kin ek buł morung niłmin wumb ombu pei kapli kil ngopu si kindimba,” pa yi nim.

29 “Ba wu endi Gos Gui Ka ek buł morung nipi, to mani kindimba wu ei, Gos eim oł kis ei kil ngopu si kindnermba mon mendpił. Pe yi ku sinim wumb endi ek yi ninermin ek ei, nga pepi tonu omba pałim wu ei, oł kis ei poru ninermba mon; kunum kunum pep mułmba,” pa nim.

30 Nimbił erang wumb ek yi ninjing, “Jiisas gui kis nge dinga eim kin mołang pałim,” pa ninjing.

*Jiisas Mam Kin Angim Noł
(Masyu 12:46-50, Luk 8:19-21)*

31 Kunum ełe Jiisas mam kin angim noł ok, andaring enginjing. Angk kin ek ni kindik, “Jiisas anda omba,” pa ningii.

32 Wumb pei Jiisas mułum konu orung orung mulnjung wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim manim, ainim, angnim noł ok kin andaring molk kin, nim wii tonmun.”

33 Pe Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbił oł enim? Wumb nii na angnan, manan noł mołmun, ei enim piinmin min?”

34 Jiisas orung orung kind kenim ni, wumb eim mułum konu orung orung pei mulnjung. Jiisas ek yi nim, “Ya kind kinei! Wumb ya mandi mołmun, wumb ei na manan, angnan noł mołmun,” pa yi nim.

35 “Wumb endi eim Gos nge noman ełe ekii sipi erim kin, wumb ei na manan, einan, engnan noł mił mułmba.”

4

*Wu Kuni Emb Tetim
(Masyu 13:1-9, Luk 8:4-8)*

¹ Nga Jiisas kongun nga erpi wumb kengip ek ngopu konu noł gop wer ełe nipi ngum. Nga Jiisas mułum konu wumb pei ok kułou tunjung. Tangin kin, Jiisas noł kanu endi ełe tuk pum. Jiisas pupu noł kanu ełe mołang kin, noł kanu ei pupu tuk noł gop ełe pim. Wumb pei noł gop mułum konu wer ełe mandi mulnjung.

² Pe Jiisas eim ek ekin pei to wumb ngopu ek yi nipi wumb ngum.

³ “Enim piyei! Wu endi kuni mong pei sipi aka pin kindim.

⁴ Kindim, kuni mong kopur ei ok andlam ełe mani pum. Pang kin, kuni ei kei ok nunjung.

⁵ Pe nga kuni mong kopur ku mułum konu ełe mani pum mei ełe, aninga pim konu ełe, kuni mong ei sikir tonu om.

⁶ Nga eni tonu wang kin, kuni mong ei kułii erpi kułum.

⁷ Nga kuni mong kopur ei ond guimbin mułum konu ełe pum. Pupu kin, tonu omba konu sinerim. Sinerang kin, ond guimbin to mani kindang, mong tunerim.

⁸ Pe nga kuni mong kopur mei ka sim konu ełe pum. Kuni mong ei tonu opu, kuni mong ka tum kuni mong ei, tonu opu, kuni mong 30 aninga kopur tum. Nga tum ei kuni mong kopur 60 pei mił tum. Nga tum, pii kełpi topu ond kirang engin tumba er mułum ei 100 pei tum.

⁹ Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangli!”

*Jiisas Ek Ekin Tołum Mił
(Masyu 13:10-17, Luk 8:9-10)*

¹⁰ Ekii se Jiisas eim mendpił mułum. Pe Jiisas ekii silmin wu engki nga tał mulnjung wumb kin tep tok mołangin wumb ei, Jiisas kii sik ninjing, “Nim ek ekin ei er ton mił nenj?” a ninjing.

¹¹ Jiisas ek yi mił ni wumb ngum, “Gos koi er nim ek ei nge, Gos wumb top erpi mołum ei, enim kin andan top konu enim pei ngond. Ba wumb

anda mołmun wumb ei, na nge ek ekin ei minj piik mołmun.

¹² Yi mił,
‘Ger piinjing, ba epi ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pułe ei pii poł tunenjing mon. Nga ek ei piinjing, ba ek pułe ei pii poł tunenjing mon ku. Mon pim kin, wumb ek ei pii poł tok kin, noman ak tok enjing kin, Gos en enim oł kis ei kil ngopu si kindmba.’ ”

*Ek Ekin Kuni Mong Yi Mił Tum
(Masyu 13:18-23, Luk 8:11-15)*

¹³ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek ekin ei piinanmin min? Pe nga enim ek ekin eipi pei er piingii mił nenj?

¹⁴ Wu endi kuni mong telim wu ei, Gos nge ek ka ei telim. Tałpi, kuni mong ei Gos nge ek ka mił mołum.

¹⁵ Nga kuni mong kopur andlam ełe pim mił ei, wumb Gos ek ka yi mił piinjing. Piik kin, wumb ek ei piinjing kunum ełe mendpił, Seisen sikir opu, Gos ek ka ei to ak topu eipi kindim.

¹⁶ Nga kuni mong kopur pupu mei ku mułum konu pupu sikir tonu opu yi mił pimba,” pa nim. “Wumb yi mił enim wumb ei, Gos ek ka sikir piik sik kin, ka ka piłmin.

¹⁷ Ba en enim dumbuł ei pinerang mulnjung kin, kunum aninga kopur mołangin kin, pe wumb kombur Gos ek ka to mani kindangin kin, oł embin tui tonu wang kin, wumb ei nge pii gii ei sikir to kis ermba.

¹⁸ Pe nga wumb kopur yi mił mołangin kin, kuni mong kombur ond guimbin mułum konu ełe mani punjung ei tonu omba erim; ba ond guimbin ei to mani kindim.

¹⁹ Ba wumb pei ya mani mei ełe epi ei noman to piinjing. Piik kin, ku ni epi ei noman kulk, nga ya mani mei ełe epi ei pei bun bun kulk yi enjing epi ei Gos nge ek ka ei to mani kindpi pandi tum. Wumb ei kuni mong ka wii mił endi tunerim mon.

²⁰ Ba wumb kombur Gos ek ka piik sik kin kuni mong mił mei ka wii ełe

mani pum. En enim noman tuk e le kindnjing ek ka ei kindik ei, ambil gii ninjing. Pe kuni mong ei tonu opu kuni mong 30 mi l aninga kopur tum. Nga tum kuni mong ei kopur pei 60 mi l tum. Nga tum kuni mong ei pii kelpi topu ond kirang engin tumba er mu lum ei 100 pei pei tum.”

Ek Ekin E le Dup Alam Kalk Pe l Mandring Pendna l min

(Luk 8:16-18)

21 Nga Jiisas ek ekin endi nipi ngum, “Wu endi dup alam kalpi, sipi mani pe l e le min kuni ming endi mandring pendmba min? Mon; ba wu ei dup kalpi sipi tonu pe l e le pindang, tilang erang wumb nirik ngii konu e le mu langin kin, kalpi kan kun erngii,” pa nim.

22 Epi pei koi er mo lum epi ei, ekii se pei peni e le tor omba. Nga wumb pei sik ok ei er mo lum epi ei, ekii se peni e le tilang erang enim kenjngii.

23 Pe wu endi kom pim kin, kapli wu ei eim kom se piyangli.

24-25 Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim ek piik ek ei pii kun erngii,” pa nim. “En enim ek ei piik pendik wumb eipi nik ngangin kin, Gos enim noman e le ek ka ngumba. Wumb kopur epi aninga se mu ngii ei, Gos nga ngumba. Ei pu le yi mi l pa lim. Wumb kopur Gos ek aninga ambil gii nik mulnjung kin, Gos wumb ei noman e le eim Gos ek pei ngumba. Pe wumb kombur ek aninga ei nik wumb eipi endi ngunarik mulnjung kin, Gos ek ei topu tor kindmba,” pa nim.

Kuni Ek Ekin Topu Nim

26 Jiisas ek ekin endi nga nipi wumb ngum, “Gos eim wumb tep enim yi mi l, wumb kopur enim kuni mong aka pin kindnjing. Kindangin kin, kuni mong tonu opu kuni mong tum.

27 Kunum kunum emii peng, wu ei or pa lim. Tinga, wu ei eim wii andpi mo lum. En enim kuni mong ta li min ei, po lpu tonu opu owundu

ermba mi l nenj? Wu ei eim ei pii po l tuna lim mon.

28 Nga mei eim erang kuni tonu opu, ongu l tum. Topu, kuni mong topu ongu l kumna tum. Topu, nga mu l mondpu kin ekii se kuni mong tum.

29 Ba ekii se kuni mong topu owundu erim. Erang, kuni simba kunum mandi erang kin, wumb sikir tui kapera sik kilip to lumun.”

“Kuni Embe Endi Maser,” Pa Nilmin

(Masyu 13:31-32,34, Luk 13:18-19)

30 Jiisas ek nipi wumb ngum, “Na kapli Gos sinim tep enim ei nip ngamb, enim kapli piingii min? Pe nipe ek ekin endi enim piingii, ek ei nemb piingii min mon?”

31 Gos eim wumb tep ka erang wumb pei tonu o lum ei, yi mi l kuni mong embe maser, nilmin. Kuni mong maser ei ya mei e le kuni mong ei endi ende mi l mon. Kuni mong ei kembis wii, wumb mani mei e le taltmin.

32 Kuni mong ei talk poru nengin kin, pe kuni mong tonu opu, kuni kopur to mani kindi lim. Kuni maser ond kirang owundu ngo lum. Kapli, kei ombu emin e le ok ond kirang e le ngii takik jii ni lim konu e le mo lumun.”

Jiisas Ek Nim, Ek Ekin Minj Nim

33 Jiisas ek ekin pei nipi wumb ngum, ek ei ek ekin minj nipi wumb ngum; wumb noman piingii mi l nipi ngum.

34 Jiisas ek ekin minj topu nipi wumb ngum. Ek endi kun nipi tuk kindnerim mon; ek ekin minj nipi ngum. Jiisas nge ekii si lmin wumb mendpi l mulnjung kunum e le, ek ei pu le nipi eim ek ekii si lmin wumb nipi ngum.

Jiisas Ek Nipi, “Pop Owundu Tum Ei Poru Nengli,” Nim.

(Masyu 8:23-27, Luk 8:22-25)

35 Kunum e le pou neng, Jiisas ek nipi eim ekii si lmin wumb kin nipi

ngum, “Sinim no! gop ele orundung pamin!” nim.

³⁶ Pe wumb pei muljung konu ele si kindik pendik, Jiisas no! kanu mo!um konu ele, Jiisas ekii silmin wumb tonu puk punjung. Nga no! kanu kombur ouni punjung ku.

³⁷ Nga konu pop owundu endi tum. Pe no! kanu ele no! tuk pupu kin, no! piki tumba erim.

³⁸ Ba Jiisas no! kanu orung peng kilandi erpi pim. Peng kin, eim ekii silmin wumb Jiisas a nik wii tunjung, “Ek mon wu, sinim kulmun palim ei, nim sin kin piin min mon?” pa ninjing.

³⁹ Pe Jiisas konj angpi, konu pop ek dinga wii nipi ngang, pop poru nim. Pe eim ek nipi no! ngum, “No! nim mani pui!” pa yi nim. Neng kin, no! mani pang, pop poru nim. Pe no! tunarpi wii sim.

⁴⁰ Nga Jiisas ek nipi eim ekii silmin wumb ngum, “Enim nimbi! erang tungu enmin? Enim nimbi! erang enim nga pii gii ninenjing?”

⁴¹ Pe en enim ek nik piik enjing, “Wu ei noman dinga ei erpi sim mi! nenj? Yi mi! no! kin pop kin eim ek piiki! pendiki! mani pupu poru ninim,” pa ninjing.

5

*Wu Endi Gui Kis Tuk Mo!ang, Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 8:28-34, Luk 8:26-29)*

¹ Jiisas ekii silmin wumb kin no! gop orundung punjung. Puk kin, mei Genesares konu ele wumb nge mei.

² Pe kanu ele tor wangin kin, wu endi gui kis pim endi, sikir opu Jiisas kenim. Kanpi, wu ei kom ku tukpu wumb salilmin konu mo!pu om.

³ Wu ei eim or guimeng ku tukpu ele palilim. Wumb wu ei kin kan sen to pendngii ei, dinga kapli enermba mon.

⁴ Yi mi! kunum kunum wumb kan sen simb angil ouni to pendilmin ei, topu kilip to!um. Eim wu dinga wii mo!pu kin, wu kombur wu ei kapli kan tunerngii mon.

⁵ Kunum emii peng, tinga, kunum kunum eim tonu komung nin ku guimeng ele minj mo!lum. Eim kunum kunum wii dinga topu, eim ngenj ku ele topu, yi minj elim.

⁶ Nga wu ei Jiisas konu turii opu kenim. Kanpi kin, eim sikir opu, eim mong gopsing pii pu!um.

⁷ Eim wii dinga topu yi nim, “Jiisas, nim Gos kingam mendpi!. Gos ei tonu mo!pu wu dinga owii mo!um ei, nim na kin nipe o! enjii?” pa nim. “Na ek keimi nip, Gos embe ele nind ei, nim na kin ngenj kumbii nga ngunenjii!” pa nim.

⁸ Nimbi! erang wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum? Ngang kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim gui kis, nim wu ei kin si kindkin pui!” pa nim.

⁹ Jiisas wu ei kii sim, “Nim embe nii?” a nim. “Na embe opu ond wumb; nimbi! erang sin pei mo!mun,” pa nim.

¹⁰ Wu ei ek dinga nipi Jiisas ngum, “Nim gui kis pei mei ele mo!um to tor kindnenjii mon!” pa nim.

¹¹ Pe kung pei tonu komung ele kuni nok muljung.

¹² Pe gui kis pei wii tok ek dinga nik Jiisas ngunjung, “Jiisas, nim ni kindan, sin pupun kung mo!mun konu ele tuk bin,” pa ninjing.

¹³ Pe Jiisas kapli neng kin, punjung. Gui kis pei ei wu ei kin si kindik punjung. Puk kin, kung muljung konu ele tuk punjung. Pe kung dinga wii sikirik puk, konu kis endi sim konu punjung. Kung pei 2,000 yi mi! muljung puk, no! gop mani puk kolk poru ninjing.

¹⁴ Pe wumb kung tep enjing wumb, o! ei kanik kin en enim tungu puk, konu owundu sim konu puk, wumb kanik, ek ninjing. Nengin kin, wumb ei puk o! ei kenjngii.

¹⁵ Nga wumb ei Jiisas mo!um konu ele ok, wu ei kenjing. Wu ei ok gui kis pei eim kin muljung; ba pe eim alap talpi kin eim noman ka seng mo!um. Nga wumb wu ei kanik kin tungu enjing.

16 Nga wumb kung tep enjing wumb epi ei kanik kin wumb eipi kin pol tok yi ninjing. “Ok, gui kis wu ei kin mułum; ba pe eim wumb kin mołpu pum. Nga gui kis ei pei kung kin tuk puk kin kolk poru ninjing.”

17 Pe nga wumb Jiisas kin ek dinga nik, “Nim mei ełe sikin, mei eipi endi punjii,” pa ninjing.

18 Pe Jiisas kaplı noł kanu ełe tonu pum kunum ei, wu endi ok gui kis tuk mułum wu kii dinga sipi, “Na nim kin bii,” nim.

19 Ba Jiisas wu ei kin mon nirim. Nipi kin, Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim nge ngii konu wumb tilap ende mołmun konu ełe pui! Nim pukun, Owundu oł erim ei, wumb kankin Owundu eim nim kin kaimb piipi ngum, ek ei wumb kin ninjii,” pa nim.

20 Pe wu ei pupu kin Diikapolis konu ełe pupu, Jiisas eim kin erim mił ei wumb konu orung orung wumb pei kanpi ek ni tor kindpi pum. Pang kin, wumb ek ei piik kin, wumb ei noman embin tok piinjing.

Men Tołmun Wu Owundu Endi Ambıam Kułang Kin, Jiisas, “Engnjiı,” Neng, Angpi Pum.

(Masyu 9:18,19,23-26, Luk 8:40-42,49-56)

21 Pe nga Jiisas noł kanu ełe pupu, nga noł orung pum. Pupu kin, Jiisas noł gop wer ełe mułum kin, wumb pei eim mułum konu kułou tok onjung.

22 Pe wu owundu endi men ngii kongun tep elim wu endi, ei eim embe Jairas. Wu ei Jiisas mułum konu opu kin, Jiisas simb ełe mong gopsing pii połpu ngum.

23 Pe eim kii dinga sipi yi nim, “Na ambilan pe mandi kułmba enim. Nim okun, eim ngenj ambilan, eim nga konj kindpi mułmba,” pa nim.

24 Pe Jiisas wu ei kin pum. Pupu kin, wumb pei Jiisas pum konu ełe ekii sik punjung ku. Yi mił peng kin, wumb Jiisas mułum konu piki topu pim.

25 Nga amb endi konu ełe mołulum amb ei, eim miyem gu niłim. Niłim, amb ei eim miyem opu pupu mułang mułang kung ngii angıł orung orung nga tał o pang mułum.

26 Nga amb ei ngenj kumbii pei ko wupu kin, ond mong ngołmun wumb pei amb ei kenjing. Kanik kin, eim ku pei ngang sik, ba eim ening poru ninerim mon. Nga eim ening kis nga piram palıim.

27 Nga amb ei Jiisas oł kanim kanim erim mił piipi kin, Jiisas mułum konu ełe om. Wang kin, eim wumb pei Jiisas mułum konu ełe kułou tunjung konu ełe opu Jiisas nge konduk buł morung ełe embilim.

28 Nimbił erang, amb ei eim yi ni piim, “Na Jiisas konduk ełe embilamb kin, na ening poru nimba,” ni piim.

29 Yi mił erang kin, eim miyem kołpu sikir poru nim. Nipi, eim ngenj tuk piim ni eim miyem ening poru nim kin, ka moł, ni piim.

30 Pe nga Jiisas yi piim ni, eim noman dinga kopur tor pum. Pupu kin, Jiisas eim kan orung kindpi wumb pei kanpi ek yi nim, “Wumb nii endi na konduk embilim?”

31 Jiisas ekii silmin wumb ek nik Jiisas eim ngunjung, “Nim kan! Wumb pei piki tonum. Nim nimbił erang wumb endi na konduk embilim nin?”

32 Jiisas kanpi orung kind, wumb kanpi kin wumb nii endi enim ni piim.

33 Ba amb ei eim piim ni, epi ei Jiisas kin enim ni piipi kin, tungu erim. Amb ei opu Jiisas mułum konu ełe ming gopsing pii pułum. Połpu kin, eim ek keimi pei nipi Jiisas ngum.

34 Nga Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ambilan, nim pii gii je, nim er ka enim. Nim pukun, noman ka seng kin, mułnjii. Nim ening ei poru neng, ka mołun,” pa yi nim.

35 Pe Jiisas ek ei nipi mułang kin, wu owundu endi men ngii tep elim wu, ei eim wumb kombur onjung.

Ok kin, ek yi ninjing, “Nim ambil ei koltum. Nimbil erang nim ek mon wu noman embin nga ngon?” pa ninjing.

³⁶ Jiisas ek ei kom se piinarpi kin, ba Jiisas ek nipi men ngii tep elim wu ei ngum, “Nim ek ei piikin, tungu enenjii mon; ba nim pii gii nikin mulnjii?” pa nim.

³⁷ Nga Jiisas eim wumb eim ba konu punerngii. Wu Piisa kin Jon, Jeims angim kin wu kei minj tep tok pungii.

³⁸ Nga wu kei puk, men ngii tep elim wu ngii konu ele punjung. Puk kin, Jiisas kenim ni, wumb ke dinga owundu ninjing.

³⁹ Pe Jiisas ngii nirikring pupu, eim ek nipi wumb ngum, “Nimbil erang enim ke dinga wii nik mołmun? Ambil ei mendpil kulerim mon ba eim or mil palim,” pa nim.

⁴⁰ Nga wumb ei eim kin tokul enjing. Pe Jiisas wumb pei topu tor kindim. Kindpi kin, arim mam kin, Jiisas ekii silmin wu tekliki kin, nirik puk, ambil ei pim konu ele punjung.

⁴¹ Pe Jiisas ambil angil ele ambilpi yi nim, “Taliisa kum!” Ek ei pule yi ninim, “Ambil kembis, na ek nip ngond, nim ang!”

⁴² Neng kin, sikir ambil kembis ei angpi tonu om. Eim kung ngii engli nga tał mendpil. Wumb ol ei kanik kin, puku sinjing.

⁴³ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Enim wumb ol end ei kanik kin ek ninerngii mon! Enim kuni endi sik, ambil kembis ei ngei!” yi nipi wumb ngum.

6

Nasares Konu Ele Wumb Jiisas Bul Ngunjung

(Masyu 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Jiisas konu ei si kindpi, eim nge mei konu ele pum. Jiisas ekii silmin wumb, Jiisas pum konu ele ekii sik punjung.

² Nga kor kunum endi Jiisas pupu, men ngii ele Gos ek nipi, wumb

ngum. Ngopu, wumb pei Jiisas eim ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, wumb ek yi ninjing, “Wu ei ek ei jili sim?” a ninjing. “Eim noman dinga ka ei jili mil sim? Pe eim jep ol ei erpi, owundu mil enim!” pa ninjing.

³ “Pe wu ei ngii takpi elim wu min? Nga eim Maria kangil, angim Jeims kin, Joses, Juras, Saimon, aim kin ya sinim kin mołmun min?” Yi nik kin, noman kis piinjing.

⁴ Pe Jiisas ek nipi, wumb ngum, “Ek keimi, ni tor kindilim wu nge embe konu pei punum. Ba eim konu mendpil, eim miyem ende wumb nge ngii konu ei embe pinałim mon!” pa nim.

⁵ Nga eim jep ol endi eim konu ele ermba kapli enanim mon; ba eim wumb kombur ening tumb wumb ei ambilpi, er ka erim.

⁶ Nga eim noman embin sipi yi piim. Nimbil erang wu amb eim kin pii gii ninanmin. Yi mil erang kin, pe eim pupu, mei konu orung orung andpi, eim Gos ek nipi, wu amb pei ngum.

Jiisas Nge Ekii Silmin Wumb Engki Nga Tał Kongun Mok Topu Kindang Punjung

(Masyu 10:5-15, Luk 9:1-6)

⁷ Pe Jiisas eim wu engki nga tał eim kin wii topu, “Wei!” nim. Eim wu tał tał ni kindang, punjung. Jiisas eim noman dinga ekii silmin wumb ngum. Ngang kin, wumb gui kis tuk seng kin, tor kindngii nipi, wumb ei noman dinga ngum.

⁸ Eim ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Andlam pungii dolu epi endi singii. Epi eipi endi sinerngii! Enim andlam turii kepil embilerngii! Enim kuni bres endi sinerngii! Nga kon endi sinerngii; nga ku endi sinerngii mon ku.

⁹ Ba enim simb kum kindngii! Kindik kin, nga enim konduk torung tał kindnerngii mon!”

¹⁰ Pe Jiisas ek nipi wumb ei ngum, “Enim puk konu endi tor puk kin, ngii endi nirik pungii. Puk kin, ngii

ele minj pek wumb ek nik ngok, andik molk ekii se pungii.

11 Pe enim konu endi pangin kin, wumb enim ek piinarik kin, nga enim sik nirik sinenjing kin kapli, en enim wumb ei si kindik pendik; konu eipi endi pungii. Puk kin, enim simb ele kulman mulmba ei si kindik pungii. Yi mił erangin kin, wumb en enim elmin ol kis ei kom se piingii,” pa yi nim.

12 Yi mił erang, pe Jiisas nge ekii silmin wumb punjung. Puk kin, Gos ek ka ni tor kindnjing, “Enim wumb noman tuk ele ak tungii,” pa ninjing.

13 Pe puk kin, gui kis mulum wumb ei gui kis tor si kindik, nga wumb kombur ening pim wumb ei, kopung kindik er ka erik punjung.

Jon Wumb Nol Pendpi Ngołum Wu Eim Kulum
(Masyu 14:1-12, Luk 9:7-9)

14 Pe King Eros eim ek ombu eim piim. Nimbił erang Jiisas nge embe konu pei andpi, kapli erim. Wumb kopur yi ninjing, “Jon wumb nol pendikim wu kulum ni, nga angpi orung onum. Yi mił erang kin, pe Jiisas eim ol dinga yi mił enim,” pa ninjing.

15 Ba wumb kombur eipi yi ninjing, “Elainja ok ek keimi ni tor kindikim wu ei pe onum,” pa ninjing. Pe wumb kombur eipi yi ninjing, “Ei ek keimi ni tor kindikim wu ei mił, ek keimi ni tor kindikimin mił wumb ok mulnjung,” pa ninjing.

16 Ba King Eros eim pii pol tu-narpi, yi ni piim, “Wu ei Jon wumb nol pendikim wu, ok na eim peng kolmung enj ni, nga tonu onum,” Eros yi ni piim.

17 Yi mił kumb ok, Eros wumb kombur kindang puk, Jon ambil gii nik, kan sen tok kan ngii ele kindnjing. Nimbił erang, Eros amb Erosiyas eim angim Pilip nge ambim ei sim.

18 Yi mił kin, Jon ek nipi Eros ngum, “Nim wu angnim ambim sin, ei kapli enanim,” pa yi nipi ngum.

19 Nga amb Erosiyas eim, “Jon to kundmbii,” nipi piim, ba ei kapli enerim. Nimbił erang, Eros eim Jon kin mund mong tang kin, sipi kan ngii kindim.

20 Yi mił Eros eim yi ni piim, “Jon eim wu ka wii nin ol kun ka elim wu molpu kin, eim sipi kan ngii ele tuk kindim. Eim Jon ek piipi mulum, ei eim noman embin tum; ba eim Jon ek nim ei piipi ka piim.

21 Ba ekii se Erosiyas, Jon to kundmba nge andlam yi mił kan sim. Eros ei kuni owundu endi erim. Eim mam mengim kunum ei eim kuni erpi, wumb wu num eim kin, tep elmin paki tunjung wumb kin, opu enjing wu num kin, Galilii wu num kopur eim kin mulnjung wumb ei kin kuni owundu endi erim.

22 Yi mił Erosiyas ambilam opu, non erang kin, pe Eros kin wumb eim kin kuni nunjung wumb eim kin noman ngunjung. Pe King Eros ek nipi ambil ei ngum, “Nim epi nipe sinjii? Ei nim na kin ek nen kin, piip na nim ngumbii,” pa nim.

23 Pe Eros ek keimi mendpil nim, “Nim epi endi simbii nin kin, kapli na nim ngumbii. Na epi konu orung orung pei salim ei, aninga orung na ngunjii nin kin, na kapli nim ngumbii,” pa yi nim.

24 Pe ambil ei eim anda pupu eim mam kii sim, “Na kii sip, epi nipe endi simbii?” a nim. Eim mam ek nipi ngum, “Nim pukun yi ninjii, ‘Na Jon wumb nol pendpi ngołum wu ni peng simbii,’ ” pa ninjii.

25 Pe ambil sikir pupu Eros wu num mulum konu om. Pe ek dinga nipi Eros ni ngum, “Pe minj na pi-ind, nim wu Jon wumb nol pendpi ngołum wu ei nge, peng sikin ming endi ele tuk kindkin na ngunjii!” pa nim.

26 Ambil ei yi neng kin, wu num Eros noman embin tum. Ba eim yi piim ni, “Ok na ek dinga wii nipi tonu kindinj.” Pe eim noman yi piim, “Wumb eim kin kuni nok mulnjung wumb, eim ambil ei ek nim ei, to

kindmba pinerim mon,” ni piim.

²⁷ Pe sikir wu num Eros opu elim wu endi kindang pupu, Jon topu, peng simba nge pum. Opu elim wu ei pupu, Jon kan ngii mułum topu, peng kolmung tum.

²⁸ Nga wu ei Jon nge peng sipi, ming endi kind sipipi kin, ambil ei ngum. Ngopu, ambil ei sipi kin mam ngum.

²⁹ Pe kunum ele, Jon nge ekii silmin wumb ek ei piik, Jon ngenj ei sik kin, tukpu tunjung.

Jiisas Wumb 5000 Pei Mendpil Muljung Ei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Luk 9:10-17, Jon 6:1-14)

³⁰ Jiisas nge ek se andilmin wumb orung ok, Jiisas kin kulou tunjung. Ok kin, ek pol tok, en enim enjing mił nik Jiisas ngunjung. Ngok kin, ek wumb kanik ninjing mił ok, Jiisas kanik ninjing ku.

³¹ Yi mił, wumb pei ok kin punjung kin, Jiisas kin ek se andilmin wumb kin kuni nungii kunum endi sinerim. Pe Jiisas ek nipi eim ek se andilmin wumb ngum, “Sikir, sinim wumb mulenjing konu endi pamin! Wei! Sinim pupun kor aninga mułmun,” pa nim.

³² Pe nga noł kanu endi sik puk, wumb mulenjing konu ele en enim minj puk muljung.

³³ Pe wumb pei kenjing ni Jiisas ek se andilmin wumb kin, noł kanu ele punjung. Puk kin, wumb konu owundu nge wumb orung orung onjung. Wumb kanik, noł orundung sikir puk, orung tor puk mułangin kin, Jiisas ek se andilmin wumb kin noł kanu ele tor onjung.

³⁴ Pe Jiisas orung tor pupu kenim ni, wumb pei onjung wumb ei Jiisas kaimb piim. Wumb ei kung siipsiip mił, wumb tep elim wumb endi mulerim. Nga Jiisas eim kengpi ek pei pulngun mondpu, nipi wumb ngum.

³⁵ Nga eni mani ba erang kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb ok, Jiisas kanik, ek yi ninjing, “Konu orung

wumb mulenjing konu molpun kin, eni mani ba enim.

³⁶ Nim wumb kindan pangin kin, puk konu eipi eipi puk, en enim kuni top tungii,” pa ninjing.

³⁷ Ba Jiisas ek nipi eim nge ek se andilmin wumb ngum, “En enim kuni wumb ei ngangin, nungii.” Pe en enim yi ninjing, “Sinim ku pei 200 mił sipin, bres top ermin, ei kapli ermba min?” pa ninjing.

³⁸ Nga Jiisas ek nipi ek se andilmin wumb ngum, “Enim bres nimberii salim? Enim puk kinei!” Kanik poru nik, ek yi ninjing, “Sin bres angil orung kin, omu tał salim,” pa ninjing.

³⁹ Jiisas ek dinga nipi ngum, “Wumb pei mani mulei!” pa yi nim. “Tilap mok tok mulei!” Jiisas yi neng muljung.

⁴⁰ Pe wumb muljung wumb tilap kopur 100 muljung; nga wumb tilap kopur 50 muljung.

⁴¹ Pe Jiisas bres angil orung kin omu tał sim. Pe Jiisas kanpi, tonu epin kanpi prei erpi, Gos ngum. Pe Jiisas bres engin topu, eim nge ek se andilmin wumb ngum. Ngang kin, eim ek se andilmin wumb sik, mok tok, wumb muljung wumb ei ngunjung. Pe Jiisas omu tał, yi ku engin topu, wumb ngum ku.

⁴² Wumb pei kuni ei nanging kin kapli erim.

⁴³ Pe Jiisas nge ek se andilmin wumb bres kin omu orung kin pei sim. Orung sim kuni ei sik gerenj kon engki nga tał tok piki tunjung.

⁴⁴ Nga wumb kuni bres ei nunjung wu ei, 5000 pei pei tuk muljung.

Jiisas Eim Noł Pel Ele Pum
(Masyu 14:22-23, Jon 6:15-21)

⁴⁵ Jiisas eim ekii silmin wumb kin, ek nipi tu wum. Tu wupu kin, “Noł kanu ele tonu pei!” nim. Noł kanu sik, kumb se puk noł orung pungii,” pa nim. Konu endi Beseira, wumb ok kindang punjung.

⁴⁶ Jiisas wumb pei neng, punjung. Puk kin, eim komung endi ele tonu pupu, prei ermbii ni piipi, pum.

⁴⁷ Nga pou neng, noŀ kanu tuk noŀ eŀe pupu pim. Pe Jiisas ei mendpiŀ minj noŀ orundung mei eŀe muŀum.

⁴⁸ Pe Jiisas kenim ni konu pop topu, noŀ kanu andŀam punerim. Pe mandi tengmba erang kin, Jiisas ei eim noŀ peŀ eŀe tonu angpi om. Opu, eim nge ekii siŀmin wumb ei si kindip op bii ni erim.

⁴⁹ Ba Jiisas ekii siŀmin wumb eim kenjing ni, Jiisas eim tonu noŀ peŀ eŀe om. Eim ekii siŀmin wumb yi piinjing, “Ei gui endi moŀum,” ni piinjing. Pe enim dinga wii tunjung.

⁵⁰ Yi miŀ, eim nge ek ekii siŀmin wumb pei kanik, tungu enjing. Ba sikir Jiisas ek nipi eim ek ekii siŀmin wumb ngum, “Enim noman tuk eŀe dinga kindei! Na mendpiŀ ond. Enim tungu enerngii mon!” pa nim.

⁵¹ Pe Jiisas opu, noŀ kanu eŀe tuk tonu pum. Pupu, eim ek ekii siŀmin wumb ei kin muŀang kin, konu pop ni tunerim. Nga eim ek ekii siŀmin wumb mund mong tok kin, kom sek piinjing. Nimbiŀ erang Jiisas ekii siŀmin wumb eim nge noman dinga ei piinenjing.

⁵² Nga Jiisas bres sipi, wumb pei nga nunjung ei, en enim pii poŀ tunenjing mon! Ba en enim noman tuk eŀe dinga puk kin, pii gii mendpiŀ ninenjing mon.

Jiisas Wumb Pei Ening Pim Wumb Genesares Konu Eŀe Er Ka Erim (Masyu 14:34-36)

⁵³ Wumb noŀ gop tumb tok orung Genesares konu eŀe onjung. Ok kin, noŀ kanu ei noŀ wer eŀe kan tunjung.

⁵⁴ Wumb noŀ kanu si kindik kin, tor punjung. Puk kin, sikir wumb Jiisas kanik kin, ei Jiisas ni piinjing.

⁵⁵ Pe wumb sikir puk konu orung orung mandi sim konu eŀe punjung. Puk kin, Jiisas muŀum konu eŀe ening pim wumb Jiisas muŀum konu eŀe tu wunjung.

⁵⁶ Nga konu pei nin, konu owundu nin, konu eipi eipi nin, pei Jiisas andpi kin kapŀi wumb ening pim wumb kuŀou tok mulnjung. Mol

kin, wumb ek dinga nik, wumb ening pim wumb Jiisas nge konduk ambilangin kin eim er ka ermba. Wumb pei Jiisas nge konduk embilnjing wumb, ei pei ka molk poru ninjing.

7

Kupenjing Noŀ Nge Kengip Ek (Masyu 15:1-9)

¹ Pe lo ek piik ekii siŀmin wumb kopur, kin men lo ek piik poŀmun wumb Jerusalem si kindik, Jiisas kin kuŀou tunjung.

² Wumb ei kenjing ni Jiisas nge ek ekii siŀmin wumb kombur kuni nanging kin, angŀi ok noŀ kindnarik, angŀi ka sinerim kuni noŀmum. En enim nimbiŀ erang sinim men tok oŀ enmin oŀ ei enanmin? Ei en enim noman tuk ka sinaŀim ni piinjing.

³ Yi miŀ lo ek piik ekii siŀmin wumb kin Jura wumb pei kin, en enim ok wumb eŀmin miŀ men tok oŀ ei yi enjing. Angŀi noŀ kindnaŀmin kin kapŀi kuni nunaŀmin.

⁴ Nga kuni top ngii eŀe puŀmun ei, orung ok angŀi noŀ kindnaŀmin, ei kuni nunaŀmin. Pe en enim men tok oŀ kanim kanim nga eŀmin. Ok wumb oŀ ei nik ekii siŀmin ku. Enim ming kin, kuni ming kin noŀ ming eŀe nin peŀ eŀe ei noŀ kind kindiŀmin ku.

⁵ Pe men lo ek piik ekii siŀmin wumb kin, men lo ek piik poŀmun wumb ok, Jiisas kii sinjing. “Nimbiŀ erang nim nge ekii siŀmin wumb men tok oŀ eŀmin wumb oŀ ei miŀ enanmin? En enim angŀi penj muŀang kin kuni nonmun.”

⁶ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, “Ek keimi ni tor kindiŀim wu Aisaiya ek keimi nipi enim kin ngum. Enim oŀ endi piŀmin ba oŀ eipi eŀmin wumb kin Gos ek yi miŀ Aisaiya mon enim kin puŀum:

‘Wumb ei na embe ninim ei gupu eŀe embe ambiŀ tonu kindiŀmin. Ba en enim noman tuk eŀe kin na kin konu turii miŀ moŀmun.

⁷ Wumb ei men tok, na Gos kin eŀmin ba ei wii miŀ eŀmin. Nga en enim nge men toŀmun kengip ek ei, wumb nge

men tok kengip ek Gos nge ek keimi mon.'

⁸ "Wumb en enim Gos kengip ek dinga ei si kindik kin, en enim wu elmin ol minj ambil gii ninmin," pa nim.

⁹ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "En enim Gos nge kengip lo ek ei ambil gii ninarik si kindikmin; ba en enim noman ele nge ekii silmin," pa nim.

¹⁰ "Yi mil, wu Moses lo ek yi ninim, 'Nim arnim manim ek ningil ei piikin, nga ekii sinjii. Nga wu endi eim arim mam kin ek kis nimba, wu ei kulmba,' pa nirim.

¹¹ Ba enim yi nilmin, 'Wu endi eim ku ngumba wu, ei eim arim mam paki tumba; ba wu eim ek dinga nipi ngum ku ei, na Gos ngumbii, nip sinj,' pa nilim.

¹² Nga eim nge arim mam tel kin kapli nga paki tumbii ni kapli en-ermba mon.

¹³ Yi mil enim ok wumb elmin ol, ei enim enmin. Pe enim Gos ek ei ek wii mil si kindinmin ba, en enim ol kanim kanim pei yi mil enmin. Nga en enim nge kengip ek ei wumb eipi kin ngołmun ku."

Epi Ei Erpi Wumb Er Penj Mondum (Masyu 15:10-20)

¹⁴ Nga Jiisas eim wumb wii topu kin, eim wumb ei kin ek nipi ngum, "Enim na ek ei kom sek piik erik mulngii!

¹⁵ Epi wu ngenj torung molum epi ei, nga wu noman tuk pupu wu, ei to peni ermba ei kapli enanim mon. Ba wu noman tuk ele kis molum epi ei, tor opu wu ei minj kapli er penj mundmba.

¹⁶ Wumb endi kom sepi piim kin, am dinga piyangli."

¹⁷ Jiisas wumb ei si kindpi kin, ngii konu ele pum. Pe ekii silmin wumb Jiisas ek ekin ei pulu piimin ninjing.

¹⁸ Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim ek ei nimbil erang pii pol tunanmin? Enim yi ku piinenjing min? Na ek ei enim piyei! Epi ngenj torung ele salim, epi ei nga wu ngenj

ele tuk pupu nim kin, wu ei noman tuk ele penj mulermba mon!

¹⁹ Nimbil erang epi ei wu noman tuk ele tuk punermba mon! Ba kuni ei kirim ele tuk pupu, nga ekii se tor onum." (Kunum ele, Jiisas kuni pei ka pei konj molum.) "Kuni ombu wumb nungii ei, wumb noman tuk ele er penj mundnermba mon!"

²⁰ Pe eim ek yi nim, "Epi endi wu noman tuk ele molpu tor onum, ei minj erpi wumb noman tuk ele er penj mondnum.

²¹ Yi mil, epi wumb noman tuk ele molum, epi ei tor opu, yi mil enim.

²² Noman kis piik ni; ol kis erik; wu amb eipi ol kis erik; wumb eipi nge epi waning sik, wumb to konduk; wu amb eipi nge ngunduk; wumb nge epi kan bun bun kulk; ol kis kanim kanim erik; ek kend tok erik; wu amb ol kis ni piik noman ele yi erik; wumb kin noman kis piik ngok erik; wumb kin ek kis ni ngok en enim nge embe ambil tonu kindik kin, nilkeng sik erik; en enim noman kun pinerang kin, Gos kin piinenjing mon.

²³ Epi ombu wumb noman tuk ele pepi kin, nga tor wang kin, epi ei wumb pei ol penj tui ei enim."

Piniisiya Amb Jiisas Kin Pii Gii Nim (Masyu 15:21-28)

²⁴ Jiisas konu ele si kindpi, pupu Taiya konu owundu ele orung pum. Pupu kin, ngii endi nirik pum. Ei eim wumb kin koi ermbii ni piim; ba eim kapli enerim mon.

²⁵ Ba amb endi ek yi piipi, Jiisas molum ni piipi, amb ei eim ambilam gui kis tuk molum amb ni sikir opu, Jiisas molum konu ele ming gopsing pii pulum.

²⁶ Pe amb ei wumb tilap eipi kin eim Piniisiya konu ele wumb kin Siriya konu ele molum. Molum kin, amb ei Jiisas kin dinga kii sim, "Na ambilan gui kis molum ei, nim kil ngo tor kindii!" pa yi nim.

²⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, "Kumb se, sinim kangil kuni ok ngumun.

Nim kangil nge kuni ei sikin owu kin olup to ngonmun, ei mil enenjii mon.”

²⁸ Ba amb ei ek nipi orung kindim, “Wu Owundu, nim ek ei keimi nin; ba owu pel mandi minj molpu kin, kangil kuni orung mani pulum ei, owu nolum.”

²⁹ Pe Jiisas ek ni orung kindim, “Yi mil nim ek yi mil nin, ei kapli, nim nga si kind orung ngii konu punjii! Gui kis ei nim ambilanim si kindpi pum,” pa yi nim.

³⁰ Amb ni eim ngii konu ele orung pum. Pupu kenim ni, ambilam ei eim pel ele pim. Peng kin, gui kis ei ambil ei si kindpi pum poru nim.

Wu Endi Kom Ngum Wu Endi Jiisas Er Ka Erim

³¹ Pa Jiisas nga Taiya konu owundu ele si kindpi, pupu, konu Sairon konu owundu ele orung pum. Am pupu Diikapolis konu ele pum. Pupu, nol gop Galilii mulum konu ele mani pum.

³² Pe wumb wu endi Jiisas mulum konu ele tu wunjung. Tu wuk kin, wu ei ek tingnarpi kin, kom ngopu, wu ei sik tu wunjung. Wumb Jiisas kin kii dinga sik yi ninjing. “Nim wu ei ambilan kin, kapli eim ek tengmba,” pa ninjing.

³³ Jiisas wu ei kin, el elip mendpil wumb mond si kindkil, el elip mulnjungul. Jiisas eim angil mong sipi, wu ei nge kom ele embilim. Nga eim angil mong ele jipambil topu, wu gupu ambil ele kindim.

³⁴ Jiisas kan tonu epin kind kanpi, eim gek dinga nim. Pe ei eim noman tuk ele embin to piim. Piipi kin, ek yi nim, “Epipasa,” ek pul yi mil palim. “Nim kom nin gupu nin ei pirek nengli!” nim.

³⁵ Pe wu ei kom pirek neng piim. Nga eim ambil ak tang kin ek tengim. Tangpi kin, wu ni ek ka nipi mulum.

³⁶ Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Ol ei yi enim pa ni wumb ni tor kindik, ba eim ek dinga nga ninim, ninerngii mon! Enim ek nik wumb

ngonerei mon!” nim. Ba wumb ei ek dinga nga nik tor kindnjing.

³⁷ Nga wumb mund mong tum, ek ei yi ninjing, “Epi kanim kanim eim erpi epi ka wii erim. Neng kin, wumb kom ngum wumb ei ek piinjing. Nga wumb ambil ak topu pim wumb, ei ek tengnjing,” pa ninjing.

8

Jiisas Wumb 4,000 Wumb Pei Kuni Ngum

(Masyu 15:32-39)

¹ Kunum ele mandi erang kin, wumb pei Jiisas kin kulou nga tunjung. Tok kin, wumb ei kuni sinerim, wii mulnjung. Jiisas eim ekii silmin wumb, “Wei!” a nim. Neng, wangin kin, Jiisas enim kin ek nipi ngum.

² “Na wumb ei kin kaimb sind. Nimbil erang wumb ei kunum tekliki na kin mulnjung. Molk kin, akip wumb ei kuni sinalim.

³ Pe wumb ei kuni tum kin, na kindamb pungii; ba puk andlam ele ningil sendang kin, bok tungii mil palim. Wumb kopur konu turii ele onjung ku.”

⁴ Pe Jiisas ekii silmin wumb eim kin ek nik orung, kindnjing. “Wumb molaamin konu ele sinim kuni ei jili sipin wumb ei kuni ngumun?” a ninjing.

⁵ Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim, “Enim bres nimberii salim?” Nga ekii silmin wumb yi ninjing, “Bres angil orung nga ta salim,” pa ninjing.

⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi, wumb pei ngum, “Enim mani mei ele mulei!” nim. Neng, molangin kin, Jiisas bres angil orung nga ta ei sipi, Gos kin prei erpi ngum. Pe eim bres ei sipi, eim ekii silmin wumb ei kin ngum. Ngang kin, eim ekii silmin wumb kuni sik, wumb pei molangin kin, wumb kuni mok tok ngunjung.

⁷ Jiisas ekii silmin wumb omu kembis kembis endeim endeim ni ku se mulnjung. Jiisas omu ei sipi, Gos kin prei erpi, ngopu, eim ekii silmin

wumb omu sik, wumb mulnjung ei mok tok ngunjung ku.

⁸ Nga wumb ei kuni nunjung, ei kapli erim. Erang kin, kuni ei mend orung pei mułum, kuni ei sik gerenj kon angil orung nga tał tu wunjung.

⁹ Wumb mulnjung wumb ei 4,000 pei pei mulnjung. Pe wumb ei Jiisas, "Pei!" nim.

¹⁰ Sikir, eim noł kanu ełe kin, eim ekii silmin wumb kin, noł kanu ełe sik puk, Dalmanusa konu owundu ełe orung punjung.

Lo Ek Ekii Silmin Wu Kopur Jiisas Eim Jep Oł Ei Erang Kin Kenmin Ni Piik, Kii Sinjing.

(Masyu 16:1-4)

¹¹ Lo ek ekii silmin wumb kombur ok, Jiisas kin ek ełe opu mił enjing. Wumb ei ok, Jiisas oł ermba mił kenmin ni piik enjing. Wumb ei ok, Jiisas kin kii sinjing, "Jep oł ei epin konu nge sin andan tan, sin kenmin," pa ninjing. Wumb ei Jiisas ermba oł ei kenmin ni piik, kii sinjing.

¹² Jiisas eim noman tuk gui ełe dinga gek nim. Nipi kin, eim ek yi nim, "Nimbił erang enim tilap wumb ei akip jep oł ei eramb, kenmin ninmin? Na ek keimi nind, na enim wumb tilap ei kin jep oł endi kapli enermbii mon!" pa yi nim.

¹³ Nga eim wumb si kindpi, nga noł kanu ełe tonu pupu, noł gop ełe orundung pum.

Yiis Ni Epi Ende Ek Ekin Ei Kengip Nge Lo Ek Ekii Silmin Wumb Kin King Eros Mułum.

(Masyu 16:5-12)

¹⁴ Jiisas nge ekii silmin wumb orung tok, bres ni epi endi sik tu wunarik wii onjung. Ok kin, bres endeim mendpił mer kanu ełe tuk sim.

¹⁵ Nga Jiisas eim enim kin ek dinga nipi ngum, "Enim piik kun erik kan poł tok mułngii. Lo ek ekii silmin wumb nge bres yiis kin, Eros nge bres yiis kin, epi bres tonu opu owundu ołum epi ei erim pii kun erngii. Ek pułe yi mił, wumb oł kis

aninga ełmin ba ekii se oł kis ei tonu opu owundu elim.

¹⁶ Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim kin ek nik piinjing, "Sinim bres endi sinanim," pa ninjing.

¹⁷ Pe Jiisas ei piipi, ek yi nipi, eim ekii silmin wumb ngum, "Nimbił erang en enim ek nik piik piik enim ei, 'Sinim bres sinanim,' ninmin? Pe en enim noman pinanim, mił piik enanmin min? Nimbił erang enim noman tuk ełe dinga palim?"

¹⁸⁻¹⁹ Enim ningil ełe palim ei epi kinenjing min? Enim konu palim ei enim ek piinanmin min? Enim ek ei wakin tok si kindnjing min kunum endi na bres angil orung sip, wumb 5,000 mulnjung ei na kuni ngamb nunjung? Enim kuni ngunjung kuni ei, gerenj kon nimberii orung tu wunjung?" "Engki endeim nga tał," pa yi ninjing.

²⁰ Nga kunum endi na wumb 4,000 wumb pei kuni ngunj ei enim kuni mend orung enim gerenj kon nimberii tu wunjung?" Eim ekii silmin wumb yi ninjing, "Gerenj kon angil orung nga tał tu wunjpun," pa yi ninjing.

²¹ Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, "Enim oł ei pii poł nga tunanmin min?"

Beseira Konu Ełe Wu Ningil Tumbun Mułum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim.

²² Nga Jiisas kin eim ekii silmin wumb Beseira konu ełe tor punjung. Pe wumb kombur wu ningil tumbun wu endi, Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Wumb ei ek dinga nik, Jiisas wu ei angil embilang ka ermba ninjing.

²³ Jiisas wu ningil tumbun mułum wu ni angil embilim. Jiisas wu ei sipi, konu owundu ełe tor sipim. Sipang kin, eim jipambił topu, ningil ełe kindpi, eim angil tonu ambilim, pe wu ei kii sim, "Nim epi endi kan min?"

²⁴ Pe wu ei tonu kindpi kenim. Kanpi kin, ba "Wumb ei ond mił angk mołmun," pa nim.

²⁵ Jiisas nga wu ei ningit e le em-bilim. Pe wu ei dinga kenim ni, wu ningit ei ka mulum. Mulang kin, epi pei kanpi poru nim.

²⁶ Jiisas wu ei kindang kin, eim nge ngii konu e le ba nge pum. Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Ninim wumb nge konu e le punenjii," pa nim.

Piisa Jiisas Nge Embe Nipi Peni Ele Kindim

(Masyu 16:13-20, Luk 9:18-21)

²⁷ Jiisas ekii silmin wumb kin tor pupu, Sesariya Pilipai konu e le tuk pei punjung. Andlam e le puk, Jiisas eim ekii silmin wumb ek dinga nipi kii sim, "Wumb pei na embe nii nilmin?"

²⁸ Pe eim ekii silmin wumb yi ninjing, "Wumb kopur nim Jon wumb no le pendilim wu, pa nilmin. Nga wumb kopur nim Elainja, ok ek keimi ni tor kindilim wu," pa ninjing. "Nga wumb kopur nim ek ni tor kindilim wu eipi endi molun," pa ninmin ku.

²⁹ Jiisas ekii silmin wumb ei kin kii sim, "Pe enim na nii pa nilmin?" Piisa ek nipi orung kindim, "Nim Kraisa, Gos mei konu e le mani kindang orun wu," pa nim.

³⁰ Pe Jiisas ek dinga nipi yi nilnim, "Enim wumb eipi kin, na embe ni to kindnerngii, mon!"

Jiisas Ek Nipi, "Na Kolup, Nga Engmbii."

(Masyu 16:21-28, Luk 9:22-27)

³¹ Pe Jiisas nga kengip ek mon kindpi nipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. "Na wu kingam mani mei e le op, epi embin se andip, ngenj kumbii simbii. Nga kulmal kalilmin wumb owundu kin, men tok elmin wu num tok, lo ek piik polmun wumb kin, wu kingam ei bul ngok, tok kundngii," pa nim. "Kunum tekliki o pang kin, nga na angip konj tonu ombii," pa nim.

³² Nga Jiisas ek pul nipi kun erpi wumb ngum. Pe Piisas Jiisas sipi tor pupu ek ngum, "Jiisas nim ek ei nin, ei kapli enanim," Piisa yi nim.

³³ Ba Jiisas ak topu eim ekii silmin wumb kenim. Kanpi kin, wu Piisa ek ngum, "Nim Seisen Piisa kin molun, ei si kind pui!" a nim. "Nim Gos noman ei nim pii pol tunan mon! Nim wumb noman ei mendpil piikin molun," Jiisas yi nim.

³⁴ Nga Jiisas wumb pei eim kin ekii silmin wumb kin wii tang, eim mulum konu e le onjung. Eim ek nipi wumb ngum, "Wumb endi na kin ombii ni pimba wumb, ei eim nge embe ei ambil mani kindmba. Wu ei eim na ond peri ambil si mengpi, na ond konu e le omba," pa nim.

³⁵ "Yi nil, wu endi yi nil enarpi, noman konj ambil gii nipi mulmba, wu ei eim noman konj ei sinermba mon. Ba wu endi na kin piipi kin, na kin men topu ermba wu, ei eim nge noman konj si kindim kin, eim nga noman konj sipi kunum kunum ka mulmba.

³⁶ Yi nil, wu endi eim mei e le, epi pei noman to piipi mulmba wu, ei eim noman konj ei sinenmba mon!" pa nim. Jiisas yi nim, "Mei e le epi ei eim noman konj er simba nil nenj? Ei mon!"

³⁷ Yi nil, wu ei epi nipe ngopu, eim noman konj sipi orung simba?

³⁸ Yi nil, pe kunum e le wumb ol kis kanim kanim er molmun wu endi, na ek ei piipi nipi wumb ngumba wu ei, singambil erang mulum kin, ekii se wu kingam omba wu, ei eim kin singambil piipi ngumba ku. Na Jiisas kin Gos nge tilang ka wii ei kin nga Gos eim nge enjel ka wii pei omun kunum ei eni nil topu tilang ka wii ermba," pa nim.

9

¹ Pe Jiisas ek nga nipi wumb ngum, "Na enim kin ek keimi nip ngond. Wumb kopur ya e le angilmin wumb ei, nga kulerngii mon! Ba wumb ei Gos wumb tep enim noman dinga ka wii ei tonu onum ni keningii."

Jiisas Nge Ngenj E le Epi Eipi Nil Tonu Om

(Masyu 17:1-13, Luk 9:28-36)

² Nga kunum endi angil orung nga endeim o pang, Jiisas Piisa kin Jon kin Jeims wu kopur sipi komung owundu ele eim ei si tonu sipim. En enim minj molk kin, Jiisas nge ngenj ei nga endi eipi mił tonu om.

³ Wu kei ningil ele kenjing ni, Jiisas wu endi eipi mił mułum. Nga eim nge alap ni epi ei tilang erang kin, ei kuru ka wii sim. Sipi kin, mei wumb endi alap ni epi kapli tilang yi mił enermba mon!

⁴ Pe wu tał Elainja kin Moses teł tor wangil kin, Jiisas kin ek tengnjing.

⁵ Piisa eim Jiisas kanpi kin, ek yi nim, “Ek emb tołum wu! Sin ya ele mołmun ei ka wii. Sin ngii tekliki tekmin. Tekmin ei, ngii endi nim nge, nga ngii endi Elainja nge, nga ngii endi Moses nge; sin ngii pei tekmin,” pa nim.

⁶ Yi mił erang kin, wu kei mund mong enjing. Pe Piisa eim nipe ek endi nimba ei piinerim.

⁷ Pe kupu endi opu wu kei pandi tum. Gos ek tuk kupu muł ele tor om, “Ei nam nge kingam; na eim kan ka wii piind. Enim eim ek piyei!” pa yi nim.

⁸ Pe sikir kan orung orung kind kenjing ni, wu endi eipi kinenjing mon. Ba Jiisas endeim mendpił minj mułum.

⁹ Nga komung ei si kindik kin, mani wangin kin, Jiisas ek dinga nipi wu kei ngum, “Epi ei enim kenjing oł ei, enim wumb endi kanik kin ei ninerngii mon! Pu molk kin, ekii se wu kingam mani mei ele opu, kołpu kin nga angpi, nga tonu orung ba.

¹⁰ Yi mił, nga wu kei ek ei ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim ek nik piik piik enjing, ek ei, “‘Kołpu, nga angpi tonu ba,’ pa ninim, ei ek nipe ek ninim?” ni piik piik enjing.

¹¹ Nga wu kei Jiisas kii sinjing, “Nimbił erang men lo ek piik połmun wumb yi ninmin ei, Elainja ek ni tor kindiłim wu ei kumb se omba?”

¹² Nga Jiisas ek nipi wu kei ngum, “Ei keimi, Elainja ok opu epi pei er ka ermba nge omba. Nimbił erang, ek

endi eipi mer Gos mon ok pulk, ele pałim, ei yi ninim? ‘Wu kingam eim ngenj kumbii sipi kulmba kunum ei, wumb eim kin buł ngunjung?’

¹³ Ba na ek nip enim ngond, wu Elainja eim om poru nim. Neng kin, wumb en enim noman ele eim kin oł kanim kanim enjing ei, Gos ek ok pulk, yi mił ninim.”

Kangil Endi Gui Kis Tuk Pim Ei, Jiisas Er Ka Erim

(Masyu 17:14-21, Luk 9:37-43a)

¹⁴ Jiisas kin wu kei ekii silmin wumb mulnjung konu ele orung onjung. Wangin kin, ekii silmin wumb kin wumb pei kulou tok mulnjung. Nga lo ek piik nilmin wumb kopur ek dinga nik, Jiisas nge ekii silmin wumb ei nge ek mił ngunjung.

¹⁵ Nga wumb molk kenjing ni Jiisas om. Wang kin, wumb ei sikir puku sinjing. Sinjing kin, wumb ei Jiisas mułum konu ele sikir puk kin, Jiisas kanik kin yi ninjing, “Nim on?” a ninjing.

¹⁶ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb kin kii sim, “Eim wumb ei kin enim nimbił oł erang enim gupu ele ek mił enmin?” a nim.

¹⁷ Nga wu endi tuk wumb mulnjung konu mułum wu ei, Jiisas kin ek nipi orung kindim, “Ek emb tołun wu, nim na kangil gui kis endi tuk mułang kin, eim ek tingnakim. Na nim kin tu wund, ei nim er ka enjii,” pa nim.

¹⁸ “Nga kunum kunum gui kis ei kangil ei ambilpi, topu mani mei ele kindiłim. Pe gupu noł gupu ele tor ołum kin, nga gupu mong giikir nipi kin, eim ngenj dinga punum. Nga na nim ekii silmin wumb kanip kin, kii sip ninj, ba wumb ei kapli er ka enenjing mon,” pa yi nim.

¹⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, “Enim wumb pii gii pinałim wumb! Kunum nimberii na enim kin mułmbii? Kunum nimberii na enim ngenj kumbii kulmbii? Enim kangil ei na kin tu wei!” pa nim.

²⁰ Nga wumb kangil ei Jiisas mułum konu ele tu wunjung. Tu

wunjung kunum ele, gui kis ei Jiisas kanpi, kangil ei sikir to ak topu, kangil ei mani mei ele kindang pepi, ak mak erim. Erim kin, kangil ni, gupu ele jipambil mił epi kuru endi tor om.

²¹ Nga Jiisas kangil arim kii sim, “Kunum nimberii eim oł yi mił erim?” Arim ek nipi orung kindim, “Kumb ok kangil kembis kin er pim.

²² Nga gui kis ei kangil topu, dup ele nin noł ele nin kindmbii ni erang kin, topu kundmbii ni erim. Ba nim sin kin kaimb sikin kin, paki tokun kapli er ka enjii!” pa nim.

²³ Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim pii giı nilan kin, kapli, nim epi ei pei silan,” pa nim.

²⁴ Sikir arim ek dinga nipi yi nim, “Na pii giı nind; ba pii giı ei kapli enanim. Nim na paki tunjii!” pa nim.

²⁵ Pe Jiisas kenim ni, wumb pei sikir ok kulou tunjung. Pe Jiisas gui kis ei ek dinga ni ngopu, “Pui!” nim. Neng kin, “Nim gui kis gupu ek tingnen kin, nim kom pirek ninan; na ek nipi nim ngond ei, nim kangil si kind pui! Nim nga kangi ei kin nga tuk punenjii mon!” pa yi nim.

²⁶ Pe nga gui kis ei wii dinga topu, kangil ei kulii mił kolpu pepi pum. Pe wumb pei yi ninjing, “Kangil ni koltum,” pa ninjing.

²⁷ Ba Jiisas kangil ni angil ele embilang kin nga konj engim.

²⁸ Ekii se Jiisas ngii konu ele tuk pupu, eim ekii silmin wumb minj molk, eim kin kii sinjing, “Nimbił erang, sin gui kis ei si kindmin ei kapli enanim?” pa ninjing.

²⁹ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb ek nipi ngum, “Gui kis ei prei erangin kin, mendpił kapli ermba,” pa nim.

Jiisas Kunum Tał Ek Nipi Kolpu Nga Angpi Tonu Ba Nge Nim.

(Masyu 17:22-23, Luk 9:43-45)

³⁰ Jiisas kin eim nge ekii silmin wumb konu ei si kindik pendik puk, Galilii konu ele tuk punjung. Jiisas

eim yi ni piim, “Wu endi na jili mol ni piinerngii mon!” pa yi nim.

³¹ Nimbił erang Jiisas ekii silmin wumb kanpi, eim kulmba nge kengip ek ei nge nipi ngum. Jiisas ek nga nipi ngum, “Wumb kombur na wu kingam mani mei ele op tonu onj; ba wu ei sik wumb opu erii wumb kin ngok kin, nga wumb ei na to kundngii. To kunduk, nga kunum tekliki na angip tonu ombii,” pa yi nim.

³² Ba eim kin ekii silmin wumb ek ei pii pol tunenjing. Tunarik kin, en enim singambil kulk, Jiisas nga kii sinenjing mon.

Nii Eim Wu Owundu Molum?
(Masyu 18:1-5, Luk 9:46-48)

³³ Pe Jiisas kin ekii silmin wumb ok Kapaniyam konu ele onjung. Ok, ngii endi nirik pangin kin, Jiisas eim ekii silmin wumb ei kin kii sim. “Enim andlam ele ok, nipe ek mił endi ninjing?”

³⁴ Ba eim ekii silmin wumb ek endi ninenjing. Nimbił erang andlam ele ok yi ninjing, “Wumb nii sinim wu num mulmba,” yi ninjing.

³⁵ Pe Jiisas mani kan molpu kin, eim wu engki nga tał, ‘Wei!’ a nim. Nipi kin, ek nipi ngum, “Wu endi ei wu num mendpił mulmbii ni piim kin, eim embe to mani kindpi mulmba. Wu ei ekii se wumb pei paki topu ngopu mulmba,” pa nim.

³⁶ Pe Jiisas kangil kembis endi sipi, tuk en enim muljung konu ele engndim. Pe eim kangil ei angil ambilpi kin, eim ek nipi wu kei ngum.

³⁷ “Wu endi na embe ele piipi kin, kangil kembis ei mił endi paki tumba wu ei, na paki tumba. Nga na paki tum kin, wu ei na mendpił paki tunanim mon. Wu ei na Arnan paki tonum ei, na kindang onj, ei paki tonum ku.

Wu Ei Sinim Kin Opu Orung Enanim Wu Ei Sinim Wu Pul
(Luk 9:49-50)

³⁸ Jon ek nipi ngum, “Ek emb tołun wu, sin kenjpin wu endi nim embe ele nipi, gui kis si tor si kindim. Ba

wu ei sinim kin tep to kongun ende endnerim. Wu ei yi erang sin, 'Eim mon!' pa ninjpin."

³⁹ Ba Jiisas ek nipi Jon ngum, "Enim ei yi ninerngii mon! Wu endi na embe ele nipi, jep ol endi ermba wu ei, na kin ek kis sikir ninermba mon!" pa yi nim.

⁴⁰ "Wu endi sinim kin opu orung mulerim kin, wu ei sinim wu pul," pa nim.

⁴¹ "Yi mił, na enim kin keimi nip ngond, wu nii endi enim kin kanpi noł ming endi enim kin paki topu ngumba wu ei, Krais nge kongun ei piipi kin, paki topu erim. Erim kin, wu ei eim nge kumep ngang simba ei am punermba mon."

Oł Kis Kanim Kanim Ei Noman Pii Gii Er Kis Mondlum
(Masyu 18:6-9, Luk 17:1-2)

⁴² "Pe wumb kombur kangil pii gii to kis mundmun ni erngii wumb ei, num goltum ele ku owundu endi kan kulk, ep noł ele mani kindngii. Kindangin kin, na ek ni piik mulnjung kangil ei, ka mulngii," pa nim.

⁴³ "Pe enim angil ele ol kis enjing kin, enim pii gii ei kis mulmba. Kis mulang kin, enim angil ele orung kopos si kindang kin, enim angil ol kis enerang, nim ka mulngii. Mon pim kin, enim angil ele tal peng kin, enim dup konu kis ele pungii dup ei, kumblalim mon, piram nopus minj palilim.

⁴⁴ (Konu ele, 'Dup nopus nopus minj er molang kin, ei kumblermba. Nga ka Pisapis mił epi ei wumb ngenj ele nołum ei, poru ninermba; ba enj enj nopus pimba.')

⁴⁵ Pe nga enim simb ele ol kis enjing kin, enim pii gii ei kis mulmba. Kis mulang kin, nga enim simb ele orung kopos si kindang kin, enim simb ol kis enerang, nim ka mulngii. Mon pim kin, enim simb ele tal peng kin, enim dup konu kis ele pungii. Dup ei kumblermba, piram nopus minj palilim.

⁴⁶ (Konu ele, 'Dup nopus nopus er molang kin ei, kumblermba. Pe ka Pisapis mił epi ei wumb ngenj ele numba ei, poru ninermba; ba enj enj nopus pimba.')

⁴⁷ Pe nga enim ningil ele ol kis enjing kin, enim pii gii ei kis mulmba. Nga enim ningil ele orung si kindang, enim ningil ele ol kis enerang, enim ka mulngii. Mon pim kin, enim ningil tal peng kin, enim dup konu kis ele pungii. Dup ei kumblermba mon, ba piram nopus minj palilim.

⁴⁸ Konu ele, 'Dup nopus nopus er molang kin, ei kumblermba. Pe ka Pisapis mił epi ei wumb ngenj ele numba, ei poru ninermba; ba enj enj nopus pimba.'

⁴⁹ Yi mił, pe dup ele wumb pei nopus poru nimba, ei yi ep kusa mił.

⁵⁰ Epi kusa ei, epi ka wii mendpil. Ba ep kusa nge singin ei poru nim kin, kapli ep kusa ei nimbil ol erpi kin nga singin simba? Ep kusa nge singin ei enim kin mulang kin, kapli enim wumb eipi kin endeim endeim ni noman emin sek mulngii.

10

Jiisas Amb Si Kindinmin Kengip Ek Ei Nipi Ngum
(Masyu 19:1-12, Luk 16:18)

¹ Jiisas eim konu ele si kindpi, orung pupu, orung Juriya konu owundu ele noł Joran pum. Pupu kin, wumb pei ok Jiisas mulum konu ele nga kulou tunjung. Jiisas eim nge ol yi mił erpi, nga Gos ek ka kengip ek nipi wumb ngum.

² Men ek piik ekii silmin wumb kopur ok, eim ermba ol ei kenmin ni piik kii sinjing. "Sinim nge men kengip ek yi palim ni, wu endi eim amb sim ei kilip topu si kindimba min mon?"

³ Jiisas ek nipi orung kindim, "Ok Moses enim nipe pipe mon ek dinga nipi ngum?"

⁴ Pe wumb ek yi ninjing, "Moses eim kapli enim mon endi polk kin, amb kilip to si kindmin nik, mon

endi polk kindik kin, kapli amb ei si kindngii,” pa nirim.

⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbił erang enim noman tuk ełe dinga peng kin, kumb ok Moses lo ek dinga endi pultum. Pułpu kin, enim noman ok wumb palilim mił enim yi peng kin Moses mon yi polpu ngurum,” pa nim.

⁶ Ba kumb ok, Gos oł pei eririm kunum ełe, Gos wu kin amb tel eririm ku.

⁷ Yi mił erang kin, nga wu ei arim mam tal si kindpi kin, eim ambim kin dambilpi ende pupu endeim mił mułmba.

⁸ Pe nga wu amb tal ngenj ende mił simba. Yi mił ku, wumb tal nga ngenj tal nga pinermba mon. Wumb tal ngenj endeim mił pimba.

⁹ Yi mił Gos wu amb tal sipi, ende kindpi mundmba ei, wu min amb eipi endi to kilip tunermba mon!” pa nim.

¹⁰ Nga ekii se ngii konu ełe puk, epi ełe Jiisas nge ekii silmin wumb, eim kin kii sinjing.

¹¹ Jiisas ek nipi orung kindim, “Wu endi ei ambim si kindpi, nga amb konj endi sim, wu ei eim ambim oł kis erpi kin, eim amb kin kilip tonum.

¹² Nga amb ei eim wam si kindpi, eim wu eipi endi pupu kin, amb ei wam kin oł kis erpi, wam kin kilip tonum.

Jiisas Kengip Ek Ka Nipi Kangil Ngum

(Masyu 19:13-15, Luk 18:15-17)

¹³ Nga wumb kombur kangil kembis Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Tu wuk kin, wumb ei kangil kembis ei embilmba ni piik, ba eim ekii silmin wumb kangil tu wangin wumb ei ek ngunjung.

¹⁴ Ba Jiisas oł ei kanpi, eim noman kis piipi kin, ek nipi orung kindim. “Kangil kembis na ngangin kin enim ambil gii ninerngii! Ei yi mił, wumb endi pii gii pim kin, kangil mił yi Gos mołum konu ka ełe tuk pungii,” pa nim.

¹⁵ “Na enim kin ek mendpił nip ngond. Wumb endi Gos sinim kin tep er mołum konu ełe, kangil ełe kembis mił yi sinerim kin, kapli Gos mołum konu ełe tuk punerngii mon mendpił!”

¹⁶ Nga Jiisas eim kangil kembis embilpi erim kin, kangil kembis ombu eim angil ambilpi, kengip ek ka nipi ngum.

Wu Endi Epi Pei Sałim Wu (Masyu 19:16-30, Luk 18:18-30)

¹⁷ Nga Jiisas angpi andlam ełe pupu kin, wu endi sikir opu, Jiisas mułum konu ełe opu, mani simb ełe gopsing pii polpu, ek nipi kii sim. “Nim ka wii ek mon wu, na nimbił oł erip, noman konj kunum kunum sip mułmbii?”

¹⁸ Jiisas ek nipi orung kindim, “Nimbił erang nim na wu ka nin? Gos endeim mendpił ka mołum,” pa nim.

¹⁹ “Nim lo ek pei piilin: nim amb sikin, kilip tokun, amb eipi sinenjii; nim wumb nge epi waning sinenjii; nim ek kend tokun wu endi ngunen-jii mon! Nim ek kend tokun, wu epi eipi ni ngonenjii; nim arnim manim ek ningil ei piinjii! Piikin, arnim manim paki tunjii!”

²⁰ Nga wu ei ek nipi Jiisas ngum, “Ek mon wu, na kumb ok kangil kembis kin moł ei, na lo ek pei piip kin, ekii sip poru nił.

²¹ Pe Jiisas wu ei kanpi kin ka piipi ngopu, eim ek nipi wu ei ngum, “Nim epi endi kapli enenim. Nim nge epi pei sikin, wumb ngokun ku sinjii! Sikin, nim ku nin epi sinerang mołmun wumb ei, ngunjii! Nim epin konu ełe epi ka mendpił sałim ei, sinjii! Nim na ond konu ełe, ekii se onjii.

²² Yi mił, wu ei ek ei piipi kin, eim kumb dinga erim. Pe eim noman embin topu kin eim orung pum. Nimbił erang, wu ei epi pei sałim nge wu.”

²³ Nga Jiisas kanpi orung orung kind kanpi kin, eim nge ekii silmin wumb kin ek yi nim, “Pe wumb epi pei mani mei ełe sałim wumb ei,

kongun dinga wii erik Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk pungii,” pa nim.

²⁴ Pe Jiisas ekii siłmin wumb Jiisas ek ei piik kin puku sinjing. Ba Jiisas ek nga nipi orung kindpi yi nim, “Na nge kingnan noł, wu endi Gos sinim tep er mołum konu tuk ba; ba ei kongun dinga erpi ba.

²⁵ Pe kung kamil endi alap mui gal tundii ełe andłam ełe tuk ba; ba eim kongun dinga erpi ba. Yi mił ku, wu endi epi pei salim wu ei, kongun dinga wii mendpił erpi, Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk ba.”

²⁶ Jiisas ekii siłmin wumb ek ei piik, puku sinjing. Sik kin, enim Jiisas kin ek nik kii sinjing, “Yi mił, wu nii kaplı erang, noman konj kunum kunum sipi mułmba?”

²⁷ Pe Jiisas eim ekii siłmin wumb kin kan kanpi, ek nipi ngum, “Ei wumb en enim kaplı enermba mon, ba Gos eim kaplı ermba. Gos eim mendpił epi kanim kanim kaplı pei ermba.”

²⁸ Ba Piisa ek nga nipi Jiisas ngum, “Kani! Sin epi pei si kindpin, nim kin ekii se onjpun.”

²⁹⁻³⁰ Pe Jiisas ek nim, “Na enim kin ek mendpił nip ngond, wumb endi na kin Gos nge ek ka ei piik kin, ngii konu ełe si kindik; engnjing noł si kindik; einjing noł si kindik; menjing noł si kindik; ernjing noł si kindik; kingenjing noł si kindik; aka pin kuni si kindik; na nge kongun erngii onmun kunum ełe, Gos epi 100 pei ngopu orung kindmba. Ya mani mei ełe mułngii kunum ełe, Gos eim enim kin ngii ni, angim ni, aim ni, mam ni, kangil ni, aka pin kuni ei, Gos enim ombu kin pei orung kindpi ngumba. Ngang kin, wumb kombur wumb ei kin oł embin tui erik ngungii ku. Nga kunum ekii se, noman konj sik, konj kunum kunum mułngii.

³¹ Ba wumb kombur wu owundu mołmun kumb se mołmun wumb ei, ekii se nga wumb wii mił mułngii. Ba wumb kombur wumb wii ekii sik mołmun wumb ei, ekii se kunum ełe,

kumb se wumb num mułngii.

Jiisas Ek Nipi Kunum Tekliki Eim Kułmba

(Masyu 20:17-19, Luk 18:31-34)

³² Wumb Jerusalem konu ełe pungii pendik, andłam ełe punjung. Pe Jiisas andłam ełe andpi sikir ok pupu, Jiisas ekii siłmin wumb puku sinjing. Nga wumb ekii se onjung wumb tungu enjing. Jiisas eim ekii siłmin wumb engki nga tał sipi, orung sim kin, ek pułe eim kin tonu omba ei, nipi ngum.

³³ Jiisas ek yi nim, “Enim piyei! Sinim Jerusalem konu ełe tonu bin. Pe wumb wu kingam sipangin kin, ek emb tołmun wumb kin, Gos kułmał kalilmin wumb owundu kin ngungii. Ngok kin, eim wumb omba ni piik kin, kan ngok tok kundngii. Pe wu kingam ei sik, wumb eipi endi ngangin kin, tok kundngii nik, wumb eipi ngunjung.

³⁴ Nga eim wumb sik, ek kulsingii, jipambil tok, kepil tok kundngii. Tok kundangin kin, pepi kunum tekliki poru neng kin, angpi nga konj tonu omba,” pa yi nim.

Jeims Kin Jon Teł, Eł Ełip Wu Owundu Mołmbuł

(Masyu 20:20-28)

³⁵ Nga Sependii nge kingam tał, Jeims, Jon teł okuł, Jiisas kin yi ninjingil. “Ek mon wu, sił nim kin epi endi kii simbil nge onmbuł. Nim epi ei sił kin enjii!” pa ninjingil.

³⁶ Pe Jiisas ek nipi, wu tał ngum, “Na ełip kin nimbil oł ermbii?”

³⁷ Pe wu tał Jiisas kin ek nikił orung kindinjingil, “Nim ekii se king peł ełe, tiłang owundu ei ninim noman dinga sikin onjii kunum ei, kaplı sił piinmbil ei nim sił wu tał endi sikin, angil tundung mundan kin, nga endi angil taring mundan mułmbuł,” pa ninjingil.

³⁸ Ba Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Na kin ek ei kii sinmbil ei ełip ek ei pii poł tunanmbil. Ełip kaplı noł na nond noł ming ei, kaplı nunguł min?”

Nga elip kapli na noł peł ełe elip kapli pingil min?”

³⁹ Pe wu tał eim kin ek nikił, “Sił kapli ermbil.” Jiisas ek nipi wu tał ngum, “Keimi, ming ei na pe noł nond, elip ming ei kapli noł nunguł ku. Pe na noł peł ełe, elip kapli noł pingil ku.

⁴⁰ Pe wumb nii endi eim na angil tundung min angil taring ełe mułmba ei, na nge epi endi mon. Ba Gos ei eim peł ei eim ngumbii ni, er ka er mundum wumb ei ngumba.”

⁴¹ Nga Jiisas nge ekii siłmin wumb engki orung ek ei piik, nga Jon kin Jeims tał kin noman kis piinjing.

⁴² Ba Jiisas eim ekii siłmin wumb eim kin wii topu, “Wei!” pa nim. Eim ek nipi wu kei ngum, “Enim piinmin, wumb embe mołum wumb num ei, tilap eipi ełe pałim ei, en enim noman dinga to mani kindngii ei pałim. Pe en enim wumb owundu ombu tep dinga wii elmin.

⁴³ Ba oł ei enim kin tuk pin-ermba mon! Wu endi eim enim kin wu owundu mułmbii ni ermba ei, enim kin kongun wii paki tumba wu mułmba.

⁴⁴ Pe wu endi enim kin wu owundu endeim mułmbii ni ermba, wu ei eim enim wumb pei kin kongun wii paki tumba,” pa nim.

⁴⁵ “Nimbił erang wu kingam eim yi ku, eim opu wumb eim kin kongun paki tungii nipi onerim, mon! Eim opu wumb paki tumba nge om. Opu kin, ond peri ełe kołpu, eim noman konj ka ngopu, wumb pei nga sipi orung simba nge om.”

Jiisas Wu Endi Ningil Tumbun Mułum Wu Ei Er Ka Erim.

(Masyu 20:29-34, Luk 18:35-43)

⁴⁶ Pe Jeriko konu ełe onjung. Jeriko konu ełe si kindpi pupu kin, Jiisas ekii siłmin wumb kin, wumb pei eim kin punjung. Puk kin, Barsimeiyas, Tiimeiyis nge kingam ei, ningil tumbun mołum wu ei, andlam wer ełe mołpu, wumb ku ni epi ei kenim nipi siłim.

⁴⁷ Nga Jiisas Nasares konu ełe wu ei orum eim piipi kin, eim wii dinga topu, “Nim Jiisas, nim Deipis nge kingam. Nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

⁴⁸ Nga wumb pei wu ei ek ngok yi ninjing, “Nim ek tingnerii!” Ba eim nga wii dinga topu, “Nim Deipis nge kingam, nim na kin kaimb si ngo!” pa nim.

⁴⁹ Pe Jiisas eim opu yi nim, “Enim wii tangin kin, wangli!” nim. Pe wumb wu ningil tumbun mułum wu, ei wii tunjung, “Nim noman dinga pimba. Nim angkin po! Jiisas eim nim wii tonum,” pa ninjing.

⁵⁰ Kapli, pe eim konduk si kindpi kin, eim sikir engim. Angpi kin, Jiisas mułum konu ełe pum.

⁵¹ Pe Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, “Na nim kin nimbił oł ermbii?” Wu ningil tumbun mułum wu ei, ek nipi ngum, “Ek mon wu, na ningil er ka eran, kenmbii,” pa nim.

⁵² Jiisas ek nipi orung kindim, “Nim po! Nim pii gii je erang kin, nim ningil ełe ka enim.” Pe wu ningil tumbun mułum wu ei, sikir erang ka mułang kenim. Kanpi kin, wu ei Jiisas andlam pum konu ełe, ekii se pum.

11

Jiisas Jerusalem Konu Ełe King Mił Pum

(Masyu 21:1-11, Luk 19:28-40, Jon 12:12-19)

¹ Pe Jerusalem konu ełe mandi ok kin, Bespeis kin Besanii konu ełe mandi komung Olip ełe tor onjung. Pe Jiisas eim nge ekii siłmin wu tał kindang punjunguł.

² Jiisas eim ek nipi wu tał ngum, “Elip pukuł, konu ełe keningil konu ełe mandi mołum. Pe sikir keningil ni kung dongkii wumb mulenjung kung endi kan kuł pendnjing ei, na kin tu wunguł,” pa nim.

³ “Pe wu endi elip kanpi, ‘Elip ei nimbił erang enmbil?’” a nim kin, kapli elip yi ningil, ‘Sił wu owundu tu weł!’ a neng kin onmbuł. Ekii se

eim kung dongkii sikir sipi ya orung kindmba,” pa nim.

⁴ Kapli wu tał pukuł, kenjngił ni kung dongkii endi kan kuł pendnjing. Kung ngii ondu ełe pendnjing pim ei, kan si kindkił nga tu wunjnguł.

⁵ Nga wu kombur mandi angk, ek nik ngunjung. “Ełip nimbił oł erang kung dongkii ei kindangił punum?” a ninjing.

⁶ Nga wu tał ek nikił wumb ngunjnguł, “Jiisas ek nim mił ninjngił.” Nengił kin, kung dongkii wumb, “Kung kapli seł!” ninjing.

⁷ Pe ełe ełip kung dongkii wał ya Jiisas mołum konu ełe tu wunjnguł. Tu wukuł kin, konduk tukuł ei peł ełe singił. Pe Jiisas kung dongkii ełe tonu pupu mułum.

⁸ Pe wumb pei konduk gulk, andłam ełe mundnjung. Pe nga wumb kombur ond onguł tok tu wuk, andłam ełe mundnjung ku.

⁹ Nga wu amb pei Jiisas pum konu ełe kumb se punjung. Nga wumb kombur ekii se punjung ku. Nga wumb pei puk kin wii dinga tunjung, “Wu owundu onum,” pa ninjing. “Gos wu owundu ei kin eim noman ka ngumba. Eim Gos nge embe owundu ełe onum!

¹⁰ Gos sinim noman ka ngopu, eim kingam wu owundu Krai kindang opu, sinim konu orung orung tep ermba nge onum. Kumb ok, kupam Deipis sinim tep ełim mił, yi ermba nge onum. Gos embe ambił tonu kindinmin.” pa ninjing.

¹¹ Pe Jiisas Jerusalem konu ełe om. Opu kin, men ngii owundu ełe nirik pupu kin konu ełe kan andpi, pupu kin epi kanim kanim kanpi poru nim. Ba konu eni mani pupu poru nim. Konu pou neng Jiisas eim ekii siłmin wumb engki nga tał sipi Besanii konu ełe pum.

*Jiisas Ek Nipi Ond Mong
Tunermba Nim
(Masyu 21:18-19)*

¹² Nga kunum endi, Besanii konu ełe si kindik, nga Jiisas kuni tum.

¹³ Nga eim kenim ni ond pik endi turii mił engim. Pe Jiisas kenim ni, ond onguł pei mułum ni kenim. Kanpi pupu kin, “Ond mong, kurup simbił,” ni piim. Ond engim konu ełe, eim ond mong endi eim kinerim mon! Onguł mendpił mułum. Nimbił erang, ond pik mong tunałim kunum ei mułum.

¹⁴ Pe Jiisas ond ei nipi ngum, “Nim ond mong nga tunenjii mon!” pa yi nim. Pe Jiisas ekii siłmin wumb ek ei piinjing.

*Jiisas Men Ngii Konu Ełe Kil Ngopu
Si Kindim
(Masyu 21:12-17, Luk 19:45-48,
Jon 2:13-22)*

¹⁵ Wumb Jerusalem konu ełe punjung. Pe Jiisas men ngii konu ełe andaring mandi pum. Pupu, kenim ni wumb men ngii konu ełe andaring mandi wumb, kei nin ku onguł sik mong top ełmin, epi pei wumb tu wuk ya epi top erik, er mulnjung wumb ei Jiisas pupu, to kindang kin, konu eipi eipi tor si kindang punjung.

¹⁶ Pe Jiisas ek dinga nipi wumb ngum, “Epi top ei Gos ngii mandi tu wuk enerngii mon!” pa yi nim.

¹⁷ Jiisas kengip ek nipi ngum, “Gos ek yi mił wumb kombur ok pulk yi ninim, na ngii ei kin wumb yi mił ningii, ‘Na ngii ei prei nge konu ełe er mułmba,’ yi ningii; ba enim wumb ek ei piinarik sik, wumb koi erik, epi waning sik erik nge ngii mił enmin,” pa nim.

¹⁸ Nga kułmał kałiłmin wumb owundu kin, ek emb połmun wumb ombu kin, Jiisas enim epi ei piik, en enim andłam endi kuruk Jiisas tumun ni piinjing. Wumb ombu Jiisas kin mund mong enjing. Nimbił erang wumb pei Jiisas nge kengip ek piik, puku sik, tungu enjing.

¹⁹ Nga konu pou neng, Jiisas ekii siłmin wumb kin Jerusalem konu ełe si kindik punjung.

*Ond Pik Kengip Ek Endi
(Masyu 21:20-22)*

²⁰ Pe kupiiring okrii, Jiisas kin eim ekii silmin wumb andlam ele puk kenjing ni, ond pik kulii erim. Ond onguł kin dumbuł kin pei kulii er poru nim.

²¹ Nga Piisa eim oł endi erang piipi kin, eim yi nim, “Ek emb tołun wu, keniyo! Ond Pik ei nim ek ngon, ond ei kulum.”

²²⁻²³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos kin pii gii nik molk kin, oł ei enim kapli erngii,” pa nim. “Na ek keimi nga nip enim ngond. Pe wu endi kapli komung ei ek neng kin, kapli pupu mani ep noł ele ba. Pe wu endi eim noman tał pinermba mon, ba eim pii gii ele mendpil pimba. Pe eim ek ei kapli peni ele omba. Nga epi ele tonu omba ei, wu endi ek nim mił mendpil pimba.

²⁴ Yi mił erang, ele nge na enim kin ek nind, kunum ele enim prei erik, epi endi simin ni kii sinjing kin, kapli enim pii gii nik epi ei singii. Sik kin, prei erik, kii sik, epi ei enim singii.

²⁵ Nga kunum ele enim angk prei erangin kin, wu endi enim kin oł kis erpi nim kin, enim wu ei oł kis ei kapli si kindngii. Yi mił, enim Ernjing Gos ei epin konu ele molum, eim enim noman kis kapli kil ngopu si kindmba ku,” pa nim.

²⁶ (“Ba enim wu endi oł kis ei si kindnenjing kin, kapli Erinjpin Gos enim noman oł kis ei kil ngopu si kindnermba mon ku,” pa nim.)

*Jiisas Nge Noman Dinga Nii
Ngołum
(Masyu 21:23-27, Luk 20:1-8)*

²⁷ Wumb Jerusalem konu ele nga orung onjung. Wangin kin, Jiisas men ngii konu ele nirik andpi mulum kin, wumb kulmał kalilmin wumb owundu kin, mon ek tołmun wumb kin, men ngii kongun elmin wumb ombu ei Jiisas mulum konu ele onjung.

²⁸ Wumb ok Jiisas kin ek nik ngunjung, “Nim nipe noman dinga peng

oł ombu en? Pe wumb nii nim noman dinga ngang, kongun ombu mił en?” a ninjing.

²⁹ Jiisas ek nipi ngum, “Na enim ek endi kii sip ngumbii. Enim na ek nik ngunjung kin, ek ei nga na enim nip orung kindmbii. Ei na kongun noman dinga peng enj mił ei nimbii ku.

³⁰ Ya noł wu Jon wumb noł pendilim oł ei; Gos nge oł min mei ele wumb nge oł?” Jiisas ek nipi, “Ek ei nik orung kindei!” pa nim.

³¹ Pe wumb en enim ek yi ni piik piik enjing. “Pe sinim epin konu ele epi ninjpin kin, kapli Jiisas yi nimba, ‘Enim nimbił oł erang enim Jon pii gii ninanmin?’ a nimba.

³² Pe nga sinim wumb ek epi ninjpin kin, ek ei kapli enermba mon.” Nimbił erang en enim wumb pei mułangin kin, mund mong enjing. Wumb pei Jon eim Gos ek ni tor kindilim wu ni piinjing.

³³ Pe wumb Jiisas kin ek nik ngunjung, “Sin piinanmin.” Pe Jiisas ek yi nim, “Na yi ku enim kanip nind, na noman dinga peng yi kongun enj pa nip, ninermbii mon,” pa nipi wumb ngum.

12

*Jiisas Ond Mong Pin Ek Ekin Nim
(Masyu 21:33-46, Luk 20:9-19)*

¹ Jiisas ek ekin topu wumb ngopu eim ek yi nim, “Wu endi eim kan ond mong pin endi telim. Tałpi, kung gui torung er pok erim. Erang kin, ming owundu endi yi mił er sepi kin, ond mong tangpi tuk kindmba nge erim. Erpi kin, tep ngii endi tuk ele takpi sim ku. Ond mong pin ei sipi wumb kongun, ‘Erngii!’ nipi, wumb kin kindim. Kindpi kin, eim pupu konu turii endi pum.

² Tengingii kunum mandi erang kin, eim kongun wu endi kindang pupu, ond mong wumb kongun er mulnjung konu ele pum. Eim yi ni piim, ‘Ond mong pin kuni kombur numbii. Nop sipip, ku simbii,’ ni piim.

³ Pe wumb wu ni ambil gii nik, kepii tunjung. Tok kin, nga wii kindangin orung pum.

⁴ Pe nga, eim kongun wu endi nga kindang om. Wu ei yi ku tok kin, peng to tokun tunjung. Nga wu ei kin oł kis enjing.

⁵ Pe nga eim kongun wu endi nga kindim. Kongun wumb erik molk, wu ei to kundnjung. Pe nga kongun wumb pei kindang onjung. Pe enim wumb kopur tok, nga enim wumb kopur tok kundnjung ku.

⁶ Pe eim kingam endeim mendpił mułum. Mołpu kin, eim kingam ei eim noman piim. Piipi kin, ekii se mendpił, eim nge kingam ei kindang, pupu wumb ond mong pin kongun er mulnjung konu ełe pum. Pupu kin, ek yi nim, 'Nam nge kangi ei ek nimba ei kom singii,' pa yi nim.

⁷ Ba ond mong pin kongun ełmin wumb en enim ek nik piik, piik enjing. 'Kingam eim arim nge epi eim pei simba,' ni piinjing. 'Sinim sikir to kondpun kin, ond mong epi ei sin sinim simin!' pa ninjing.

⁸ Yi nik kin, tok konduk sipik, ond mong pin torung ełe kindnjing."

⁹ Pe Jiisas ek nipi kii sipi wumb ngum, "Pe ond mong pin ei arim opu kin nimbił oł endi ermbe? Eim opu kin eim ond mong pin kongun er mulnjung wumb ei to kundmba. Pe nga ond mong pin ei sipi, wumb eipi endi ngang kin, kongun er mułngii.

¹⁰ Enim ek mon endi mer poł pendnjing ei gernenjing min? Gos ek yi mił ninim,

'Pe ku ei ngii takilmin wumb si kindnjing kin ku, ei ku dinga ka wii mendpił, ngii ekin ełe engim.

¹¹ Gos owundu eim mendpił oł ei erang kin tonu onum, sin ei kan ka wii kaninmin.' "

¹² Jiisas ek ei wumb piik nik ełmin wumb owundu ei pupun, Jiisas ambil gii nimin ni piinjing; ba wumb mund mong enjing. Wumb piinjing ni Jiisas ek neng kin, en enim konu ei si kindik punjung.

Ku Takis Silmin Ei Kii Sinjing (Masyu 22:15-22, Luk 20:20-26)

¹³ Lo ek piik ekii silmin wumb kombur kin, Eros wumb kopur kin Jiisas mułum konu ełe punjung. Puk kin, wumb ei en enim ek endi nik Jiisas simin ni piik punjung.

¹⁴ Pe wumb ei ok Jiisas kin ek dinga nik, "Ek emb tołun wu, sin piinmin nim ek keimi nikin nikin en wu. Pe nim wu endeim noman ngonan. Nim wu endi noman peng ek ninmin mił ninan. Nga wu embe pinalim mił ninan mon? Gos ek keimi mendpił minj nikin, wu amb pei ngon. Nim piin ei sinim ermin mił nenj? Ei kapli sinim wu num Siisa yi mił Rom tep ełmin wu owundu mił, ku takis ngumun min mon? Sinim kapli ngumun min sinim ngunermin?"

¹⁵ Jiisas ek kend tok ełmin wumb ei piim. Piipi kin, Jiisas ek nipi ngum, "Nimbił oł erang enim na kin ek ak mak enmin? Pe kom ku end tu wuk, na ngangin kin, ei kenmbii," pa nim.

¹⁶ Wumb kom ku sik tu wunjung. Tu wangin kin, Jiisas wumb ei kin kii sim, "Ei min men mił ku ei nii nge?" Pe wumb ek nik orung kindnjing, "Ei Siisa nge."

¹⁷ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, "Epi Siisa nge epi ei Siisa ngungii! Gos nge epi ei Gos eim ngungii!" Pe wumb ek ei piik pii pol tunarik kin, piik kun enenjing.

Wumb Kolk Nga Angnalmin (Masyu 22:23-33, Luk 20:27-40)

¹⁸ Wumb kolk nga konj punalmin ni piilmin wumb kopur Jiisas mułum konu ełe onjung. Wumb tilap ei men ek eipi mił yi nilmin, 'Wumb kolk nga konj punalmin.' Wumb ei, Jiisas kin kii sinjing.

¹⁹ "Ek emb tołun wu, Moses lo ek yi mił połpu sinim ngum. 'Pe wu endi kułum kin, eim kangil endi mulerim ba, eim ambim ei mołum. Mołum kin, amb ei eim angim sipi kin, kangil endi mengpi ngumba.

²⁰ Pe wu angim angim angil orung nga tał mulnjung. Molk kin, wu

kumna ei amb sim wu ni kulum ba, kangil endi mengnerim.

²¹ Pe angim ekii amb ei sipi kin, nga wu ei kulum, ba kangil endi mulerim ku. Pe nga angim tuk ei, amb ei eim sim, ba nga eim kulum ku.

²² Yi mił wu angim angil orung nga tał angim ei, amb endeim ei ku sik punjung; ba kangil endi mengnenjing mon. Angim angim ni pei kulnjung. Kolk kin, ekii se mendpil amb ei kulum ku.

²³ Pe kunum ekii se kulnjung wumb nga angk tonu ongii kunum ei, amb ei wu nii simba? Amb ei wam nii, nim piin min? Wu angim angil orung nga tał amb endeim sinjing,” pa ninjing.

²⁴ Jiisas ek nipi ngum, “Gos ok pultum ek ei, enim pii poł tunarik mołmun. Pe enim Gos epi dinga ermba, ei enim piinanmin. Pe enim ek ninmin ei, kun pinałim mon.

²⁵ Wumb kulnjung wumb angk tonu ongii kunum ełe, wu amb sinerngii mon, ba Gos enjel epin konu ełe mołmun mił ei yi ku mułngii.

²⁶ Ba ek ei wumb kulii wumb nga angk tonu ongii; enim Moses nge mon mer pultum pałim ei kenjing min? Dup endi ond kembis ełe dup num ek poł ei Gos nipi wu Moses kin ngum,

‘Na wu Eiparam nge Gos, wu Aisak nge Gos, wu Jeikop nge Gos,’ pa yi nim.

²⁷ Gos wumb kulii wumb nge Gos mon! Gos wumb konj mołmun nge Gos mołum. Gos wumb eim kin pii gii ninjing wumb ei, Gos noman konj nga, en enim ngang konj mułngii. Enim ek ei kun mendpil pinałim mon,” pa nim.

*Gos Ek Dinga Kumna Mendpil
(Masyu 22:34-40, Luk 10:25-28)*

²⁸ Nga men kengip ek tołum wu endi opu moł piipi kin, Jiisas wumb kin ek mił enjing ni orung kindpi ka erim. Pe wu ei Jiisas kii sim, “Lo nipe lo kumna mendpil ka wii pałim?”

²⁹ Jiisas ek nipi orung kindim, “Lo ek kumna yi mił pałim. ‘Enim Esrel wumb pei enim piingii! Sinim Erinjpin Gos Owundu ei sinim Gos ei endeim mendpil, sinim nge Owundu mołum.

³⁰ Nim Gos kin noman ka pei mendpil ngokun, “Nanim Gos,” nikin mulnjii. Ninim noman tuk ełe poru Gos kin ngokun; nga nim noman pei Gos kin ngokun, nim noman dinga pei Gos kin ngokun er mulnjii,’ pa nim.

³¹ Nga lo endi ei yi mił: ‘Nim wumb eipi noman ka ngunjii ei, ni ninim noman ka ngon mił yi ngunjii.’ Nga lo eipi endi lo tał ei kamb mani kindnanim mon,” pa nim.

³² Pe ek emb tołun wu ek nipi Jiisas ngum, “Ek mon wu! Nim ek ka nin keimi mendpil, Gos endeim mendpil mołum. Eim Owundu mołum. Gos eipi endi molalum, mon!

³³ Sinim eim kin noman ka pei ngumun; sinim noman tuk ełe pei ngumun; sinim noman dinga eim kin pei ngumun; sinim wumb mołmun noman ka ngumun. Pe sinim lo tał ei piipin kin sin sinim lo tał ei ekii se punjpun kin, kapli oł ei erpi wumb kulmał kalmin kanim kanim pei to mani kindim,” pa nim.

³⁴ Nga Jiisas piim ni, wu ei ek ka nipi orung kindim. Jiisas wu ei kin ek nipi ngum, “Nim Gos sinim kin tep er mołum konu ełe mandi mołun,” pa nim. Yi mił, nga wumb endi Jiisas kin nga kii sik mund mong erik mołmun.

*Krais Eim Nii?
(Masyu 22:41-46, Luk 20:41-44)*

³⁵ Pe nga Jiisas men ngii mołpu, kengip ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang kengip ek tołmun wumb ei Krais ei opu, wumb paki tumbii ni, omba wu ei Deipis nge kingam mendpil mołum?” pa ninmin.

³⁶ “Gos Gui Ka neng, Deipis kin ek nim, ‘Owundu nipi, na owundu ninim mił, nim na angil tunding orung mulnjii. Molkun kin,

ekii se nim opu orung wumb na sipi, nim simb eŕe mandring kindamb kin, nim opu orung wumb to mani kindnjii,' pa nim.

³⁷ Deipis ei eim 'Owundu' ninim; nimbil erang Owundu Deipis nge kngam mendpil moŕum ninim?" Pe wumb tilap owundu molk kin, eim ek ei piik kin ka piinjing.

Jiisas Lo Ek Kengip Tolmun Wumb To Mani Kindim
(Masyu 23:1-36, Luk 20:45-47)

³⁸ Pe Jiisas kengip ek ni ngopu yi nim, "Enim lo ek piilmin wumb kan kun erik muŕngii. En enim alap olt talpin endmin ni piilmin. Puk kin, en enim wumb kanik kin, 'Muleiyo,' nik kin wumb ei kulou tolmun konu eŕe moŕmun.

³⁹ Nga en enim konduk olt kindik kin men ngii kumb eŕe muŕngii ei ka piilmin. Nga en enim kuni owundu nolmun ei, en enim puk pel kumb eŕe muŕmun ni ka piilmin ku.

⁴⁰ 'Wumb ombu amb ngii konu bin ni piilmin.' Amb wengin moŕmun konu eŕe pulmun. Puk kin, amb epi ngii konu epi moŕum ei, pei sik poru nilmin. Nga en enim ek kend tok prei olt elmin. Erik kin, ekii se kunum, Gos wu ombu epi embin tui endi wu kei kin ngumba."

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Endi Ngum
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Nga Jiisas men ngii konu eŕe ku sim konu eŕe wumb ku tu wuk ming eŕe kindilmin konu eŕe mandi muŕum. Pe wumb ku sim wumb, ku pei ngunjung.

⁴² Pe nga amb endi wam kultum, amb ku kurpu muŕum ni, ku kundii kembis ei endeim miŕ sipi kindim.

⁴³ Nga Jiisas nge ekii silmin wumb eim wii topu kin, "Wei!" nim. Nga eim enim kin ek nipi ngum, "Na ek keimi nipi enim ngond, amb ku kurpu eim wam kulum amb ei, ku owundu tuk kindnim. Kindim, amb ei wumb ku pei men ngii eŕe ku

tolmun ming eŕe tu wunjung wumb ombu, amb ei to mani kindim.

⁴⁴ Pe wumb pei en enim ku pei salilim, ba mer ming eŕe pei kindnalmin. Ba amb ei eim ku pei pinerim, ba eim ku pei tuk kindim. Kindpi kin, pe eim nga kuni sipi nopu ermbe, ku sinalim," pa nim.

13

Men Ngii To Kis Ermbe
(Masyu 24:1-2, Luk 21:5-6)

¹ Pe Jiisas men ngii si kindpi, tor pupu kin, Jiisas ekii silim wu endi ek nipi, Jiisas ngum, "Ek mon wu! Kani! Ku owundu ka wii nin ngii ka wii ka wii moŕum," pa nim.

² Nga Jiisas ek nipi orung kindpi yi miŕ nim, "Nim ngii owundu ombu kan min? Pe ku endi tonu ku eŕe palim ku ei, ekii se pei to mani kindngii," pa nim.

Epi Embin Tui Pei
(Masyu 24:3-14, Luk 21:7-19)

³ Jiisas tonu komung Olip eŕe muŕpu, men ngii owundu orung engim ni kenim. Pe Piisa, Jeims, Jon, Endru wu kei mendpil molk kin, eim kin kii sinjing.

⁴ "Nim ek nikin sin ngon, ei kunum nenj ol embin tui ei tonu omba? Nipe ol endi kumb se tonu omba sin piimin? Epi ombu pe mandi tonu omba min?" pa ninjing.

⁵ Pe Jiisas ek nipi ekii silmin wumb ngum, "Enim kanik kun er muŕngii! Mon pim kin, wu endi enim ek kend topu ngopu tor simba.

⁶ Wumb pei ok, 'Na embe Kraiss,' ningii. Nik kin, ek yi ningii, 'Na wu ei mendpil ond,' pa ningii. Nik kin, wumb pei ek kend tok ngok tor singii.

⁷ Nga ekii se, enim wumb opu erngii ei piik kin, wumb opu erngii ek pol omba ei piik kin, en enim tungu enerngii! Ei epi tonu ongii, ba poru nimba kunum ei, poru ninanim.

⁸ Yi miŕ, wumb tilap endi puk, wumb tilap endi kin opu erngii. Wu

king tilap endi puk, wu king endi kin opu erngii. Nga konu orung kopur konu kopu tumba. Kopu tang kin, wumb kuni simba. Epi ei amb endi kangil mengmba erang ngenj kumbii sinmin, yi mił pepi ba,” pa nim.

⁹ “Ba en enim mandil kan kun erik mułngii! En enim wu num ek ei kos piimba. Pe enim men ngii konu tu wuk enim kepil tungii; enim kin nin tep elim wu owundu mułngii konu ele, tu wungii enim. Na ek ka nik wumb ei ngok kin, na kongun yi mił erngii,” pa nim.

¹⁰ Pe wumb tilap eipi eipi wumb pei Gos ek ka nengin kin, ele ok endi piyangin kin, ekii se muł mei poru nimba kunum ei, ol embin tui tonu omba nim.

¹¹ Pe wumb kombur enim sik tu wuk, kos ele tonu tu wunjung kin, enim mund mong kulerngii. Kularik kin, sinim ek nipe ek nimin noman yi to piinerngii mon! Kunum ele, Gos enim kin ek ei pei nipi enim ngumba ei, enim nik tor kindngii. Nimbil erang, ek ei enim mendpil ni tor kindnerngii mon. Ba Gos Gui Ka enim kin ek ei nipi ngumba.

¹² Wumb enim engnjing sik, kos erik nga to kundngii. Ernjing, kingenjing kin opu orung erik to kundngii. Pe kingenjing, arim mam ni opu orung erik, to kundngii.

¹³ Wumb pei enim kin noman kis piik ngungii; na ek enim piik mołmun, ol ei erngii. Ba wu endi na kin pii gii dinga peng mułum kin, kunum ele poru nimba kunum ei, Gos eim sipi orung simba.”

*Epi Kis Mendpil Tonu Omba
(Masyu 24:15-28, Luk 21:20-24)*

¹⁴ “Ba enim epi ei keningii, konu er kis ermba, epi kis ei konu ka mołpu konu engmba. Wu endi ek ei gerim kin, ka piyangli! Kunum ele Jura wumb mulnjung, tungu puk, tonu komung ele sikir tonu pungii.

¹⁵ Pe wu endi ngii tonu ele mołpu kin, nga sikir mani pupu eim epi ngii nirik mołum, epi endi sinermba mon.

¹⁶ Nga wu endi aka pin mołpu kin, kan ak topu sikir pupu, konduk endi sinermba mon ku.

¹⁷ Kaimb mendpil singii amb kangil mundii mondunmun ei, nin amb kangil am ngok kunum ei, wumb ei kaimb sik ngungii.

¹⁸ Pe enim prei erangin kin, konu jii nimba kunum ei, ol ei nge tonu onermba mon.

¹⁹ Kunum ele, ol embin tui owundu kumb se tonu omba. Kumb ok, Gos epi pei eririm kunum, pei o pum; nga pe yi ku ol embin tui ei nge ok tonu oneririm. Ekii se ol embin tui, ei yi ku tonu onenmba.

²⁰ Nga Gos Owundu eim kunum ele aninga kopur wak tulang kin, wu amb pei kunum ele poru nilangin. Ba eim nge ni mundum wumb ni piipi kin, kunum ele aninga kopur wak topu kindang mołmun.

²¹ “Nga kunum ele wu endi mołpu yi nimba, ‘Kenei! Krais ya ele mołum. Krais wul ele mołum,’ yi nimba. Wu ei enim kin ek yi nimba, enim pii gii ninerngii mon.

²² Pe Krais ek mił ek kend tok ningii. Nga ek kend tok ni tor kindilmin wumb ok kin, jep ol kanim kanim nin, ol kanim kanim erngii ku. Keimi kapli erim kin, Gos mundum nipi wumb ek kend tok singii nge, erngii.

²³ Ba enim kan kun erik mułngii! Na ek pei enim kin ok nip poru ninj ol ei nge, endi ekii se tonu om kin, enim pii pol tungii.”

*Ekii Se Wu Kingam Omba
(Masyu 24:29-31, Luk 21:25-28)*

²⁴ “Ba kunum ele ol embin tui pupu poru neng kin, pe eni emii pimba; nga oi tilang enermba mon ku.

²⁵ Nga muł ele, kanjip pei mani ongii. Nga kupu muł dinga epi mołum epi ei olup ermba.

²⁶ Nga kunum ele, na wu kingam ekii se kupu muł kin, ele mani ombii ni enim keningii! Kanik kin, na noman dinga wii kin nga tilang ka wii kin mani ombii.

²⁷ Nga kunum eġe, Gos nge eim enjel pei kindang, ongii. Ok kin, eim nge wu amb pei kulou topu mundum wumb eim konu eġe orung orung pei sipi orung simba. Sipi kin, mei konu ekin orung orung pei, sin epin konu eġe orung orung pei sipi orung simba.”

²⁸ “Enim ond pik eġe ek ei piingii. Kunum endi ond angil eġe noġ moġpu, onguġ konj tonu opu, nim kin enim piingii ei, konu eni ba kunum tonu onum ni piingii.

²⁹ Ei miġ, ekii se na ek nind miġ epi yi tonu omba keningii. Enim piingii, eim mandi opu kin, ngii ondu eġe moġum ni piingii.

³⁰ Na ek keimi nip enim ngond! Wu amb pei kulerngii kunum eġe, na ek nind miġ epi yi tonu omba.

³¹ Kupu muġ kin mei teġ poru nimba; ba na ek ei poru ninermba mon,” pa nim.

Wu Endi Kunum Eġe Kin Eni Eġe Ni Piinanim
(Masyu 24:36-44)

³² “Ba wu endi kunum eġe kin, eni eġe ni piinanim mon. Gos enjel ei epin konu eġe moġmun, ei pii poġ tunanim. Nga Gos kingam yi ku, pii poġ tunanim. Ba Arim Gos mendpiġ pii poġ toġum.

³³ Enim kan kun erik kui erik muġngii! Enim piinanmin kunum nenj oġ ei tonu omba.

³⁴ Ei yi miġ, wu endi eim ngii konu eġe si kindpi kin, konu eipi orung pum. Pupu kin, eim kongun wumb eim nge epi ombu tep er muġngii, ni kongun wu endeim endeim ni ngum. Ngopu kin, ngii ondu eġe tep er muġmba wu, ei eim tep ka er muġmba.

³⁵ Yi miġ, enim tep ka erik muġngii! Enim piinanmin ngii arim kunum nenj orung omba. Emii pang omba min, tinga omba min, kupiiring okrii kei kultu wii toġum kunum eġe omba min, ei enim pii poġ tunanmin mon.

³⁶ Mon pim kin, eim sikir opu, kenmba ni enim or pek muġngii.

³⁷ Nga ek ei enim nip ngond, ei na wumb pei nip ngunj, ei enim tep ka wii erik kin, kui erik muġngii!” pa nim.

14

Wumb Owundu Jiisas To Kundngii
(Masyu 26:1-5, Luk 22:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Pe kunum taġ opu pang, ekii se ‘Pasopa Kuni Owundu’ kunum endi sim. Nga kulmaġ kaġimmin wumb owundu kin kengip ek niġmin wumb yi ninjing, “Sinim nimbiġ oġ erpin, Jiisas kin ek kend nipin kin, Jiisas ambiġ gii nipin, to kundmun?” a ninjing.

² Yi miġ wumb ek yi ninjing, “Sinim oġ ei kunum owundu saġim kunum ei, enermin mon. Mon pim kin, wumb opu tonu sik erngii.”

Amb Endi Jiisas Peng Eġe Kopung Kindim
(Masyu 26:6-13, Jon 12:1-8)

³ Nga Jiisas eim Besanii konu eġe pupu, Saimon ok kinj nang pirim, ngii konu eġe pum. Pupu moġpu kin, kuni noġmun peġ eġe muġang kin amb endi om. Opu kin, amb ei ming ka wii endi sipi tu wum. Tu wupu kin, ming ei mur ka wii, ku owundu puġum ming ei, topu gaġ tum. Topu kin, kopung ka wii sipi, Jiisas peng eġe kindim.

⁴ Ba wumb kombur mulnjung wumb ei noman kis piinjing. Wumb en enim ek ni piik piik enjing, “Nimbiġ erang kopung muru ka wii ei wii bein to kindnim?” ninjing.

⁵ “Pe sinim wumb top erei nipin ngumun, ei ku 300 miġ simin. Sipin kin, wumb kurpu moġmun wumb ei ngumun.” Nik kin, amb ei kin ek ngunjung.

⁶ Ba Jiisas yi nim, “Enim amb kanik, wiik tei!” a nim. “Enim nimbiġ erang noman embin tui eim kin ngonmun? Ei na kin oġ ka enim.

⁷ Kunum kunum wumb kurpu enim kin moġmun. Kunum kunum enim wumb kurpu kin paki tumun ni piinjing kin, kapġi paki tei! Ba na

enim kin kunum kunum mulerbii mon. Muleramb kin, enim na kin paki tungii mił nenj?” pa nim.

⁸ “Amb ei epi kapli ermba mił erim. Amb eim kopung muru ka wii sipi, na ngenj ełe kełim ei na kułmbii oł erim.

⁹ Nga na enim kin ek keimi nind! Ei konu orung orung pei wumb Gos ek ka nik ngungii. Epi nipe amb eim erim mił nik ngangin kin, wumb pei piingii ku!”

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:14-16, Luk 22:3-6)

¹⁰ Pe kunum ełe, Jiisas ekii silmin wumb engki nga tał mulnjung konu ełe, wu endi embe Juras Eskeriyas eim pupu, kułmał kałilmin wumb mulnjung konu ełe pum. Pupu kin, eim Jiisas sipi, opu erii wumb ngumba nge pum.

¹¹ Nga en enim ek ei piik Juras Eskeriyas ek nim mił piik, ka piinjing. “Pe eim kom ku ngumun,” pa ninjing. Pe Juras, “Jiisas sipi, kułmał kałilmin wumb ngumbii,” ni yi piim.

Jiisas Pasopa Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Kuni Num

(Masyu 26:17-25, Luk 22:7-14,21-23, Jon 13:21-30)

¹² Nga kunum kumna kunum bres yiis punalim kunum ei, tonu om. Kunum ełe, kung siipsiip wał to kondulmun ku. Kunum ełe Jiisas ekii silmin wumb Jiisas kin yi ninjing, “Sin nim kuni Pasopa jili er ka er semin nunjii?” pa ninjing.

¹³ Nga Jiisas wu tał kindang punguł nge punjnguł. Pe eim ek yi nipi wu tał ngum, “Ełip konu owundu ełe wu endi noł ming owundu ełe noł kułpu tumba konu ełe, ełip kurkuł ba konu ełe, ełip ekii se punguł.

¹⁴ Nga ekii se pukuł, eim ngii endi nirik pum kin, ełip ngii arim kin ek yi mił ningił, ‘Ek mon wu yi nim, ngii palting jili seng, na ekii silmin wumb kin kuni Pasopa numbii?’

¹⁵ Nga eim kapli andan topu, konu owundu tondrung palting ełe tuk peł

simba ełe, er kun er kindang, simba ełe sinim kuni er ka er singił.”

¹⁶ Pe Jiisas ekii silmin wu tał punjnguł konu ełe owundu sim. Seng kin, epi kanim kanim Jiisas ek nim mił kenjngił. Pe wu tał kuni Pasopa er ka enjngił.

¹⁷ Nga konu pou neng, Jiisas eim ekii silmin wumb sipi tu wum.

¹⁸ Nga peł ełe kuni nok molk kin, Jiisas eim yi nim, ‘Na ek keimi nip enim ngond, enim mołmun wu ei endi, na sipi opu orung wumb ngumba wu ei, na kin kuni ende nonum.’

¹⁹ Pe Jiisas ekii silmin wumb en enim, noman embin tum. Tang kin, pe wu endi nii nik eim kii sinjing, “Na min?” pa ninjing.

²⁰ Pe Jiisas ek yi nipi ngum, “Enim wu angii orung orung nga tał endi ełe mołum. Wu ei nam kin ming ełe bres ende kindinpił.

²¹ Yi mił, na wu kingam oł embin tui tonu omba, ei Gos ek ełe ok polk pendik mił ninim. Wu kingam ei topu tonu kindim wu, eim kaimb mendpił sim. Kapli, wu ei mam wu ei mengnerim!” pa nim.

Jiisas Kuni Eim Ekii Silmin Wumb Kin Num

(Masyu 26:26-30, Luk 22:15-20)

²² Nga en enim kuni noł molk kin, Jiisas eim bres endi sipi, eim prei erpi Gos ngum. Ngopu kin, bres engin topu, eim ekii silmin wumb kin ngum. Ngopu kin, ek yi nim, “Enim Sei! Ei na nge ngenj mił.”

²³ Pe eim ming wain endi sipi kin, prei erpi, Gos ngum. Ngopu kin sipi, eim ekii silmin wumb kin ngum. Pe wumb pei noł nunjung.

²⁴ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Ei miyem mił ei, Gos ei kumb ok eim wumb ek mendpił nirim ek ei pułe, akip tonu onum. Ei yi mił, na miyem ei bein tamb kin, wu amb pei paki tumba. Pułe yi mił, na kuls kin, mei wumb pei paki top ngumbii,” pa nim.

²⁵ “Na ek keimi nip enim ngond, na nga noł wain ei nga nonarip pup kin, nanim noł wain konj endi Gos mołum konu ełe nga numbii,” pa nim.

²⁶ Nga wumb golang nik, puk tonu komung Olip ełe tonu punjung.

*Piisa Jiisas Bul Ngumba Nge Nin
(Masyu 26:31-35, Luk 22:31-34,
Jon 13:36-38)*

²⁷ Nga Jiisas ek nipi wumb ngum, “Enim pii gii ei pei dinga mulerang kin, enim tungu pungii. Gos ek ok polmun ek ei yi mił ninim, ‘Kung si-ipsiip tep mołum wu ei to kundangin kin, kung siipsiip konu ełe eipi eipi pungii.’

²⁸ Ba nam nga angip tonu bii, pe na pup ok, Galilii konu ełe bii. Enim na kin ekii sik ongii,” pa nim.

²⁹ Pe Piisa ek yi nim, “Kapli, wumb pii gii pei dinga mulerim kin, na pii gii ei dinga mułmba. Wumb kombur tungu puk kin, ba na tungu punermbii mon!” pa nim.

³⁰ Pe Jiisas ek nipi Piisa ngum, “Na ek keimi nip nim ngond, akip emii pimba kunum ełe, kei kultu wii tunermba kunum tał ninim kin, nim na embe kunum tekliki kii sengin, ni tor kindnenjii,” pa nim.

³¹ Ba Piisa ek dinga nim, “Na nim kin ende kułmbii, ba na nim embe nip koi enermbii mon mendpił!” pa nim. Pe Jiisas ekii silmin wumb pei yi minj ninjing.

*Jiisas Gesemarii Konu Ełe Mołpu,
Prei Erim
(Masyu 26:36-46, Luk 22:39-46)*

³² Pe puk konu endi ełe tor punjung, konu ei embe Gesemarii. Nga Jiisas ekii silmin wumb ek nipi ngum. “Enim ya ełe mułngii! Nam prei ermbii!”

³³ Pe eim Piisa kin Jeims kin Jon sipi, eim kin punjung. Pe eim noman tuk ełe embin tang piipi eim kis mendpił piim.

³⁴ Pe eim ek nipi wu kei ngum, “Nam noman tuk ełe embin tonum. Nam kułmbii ni piind,” pa nipi wu kei

ngum. “Enim ya ełe molk kin, tep ka erik mułngii!”

³⁵ Pe eim aninga kopur pui mił erim. Pupu kin, mei ełe mani pupu kin prei erim. Na kułmbii ni piim kin, ngenj kumbii owundu ei na kin si kindmba.

³⁶ Jiisas yi nim, “O Arnan, nim epi pei kapli enjii, ni piind. Nim na ming ei oł embin palim, na oł embin tui ei si kindnjii, ba nim na noman ełe ekii se enenjii mon! Ba ninim noman ełe yi enjii.”

³⁷ Pe eim pupu, kenim ni eim ekii silmin wumb or pinjing. Nga Jiisas eim ek nipi Piisa ngum, “Saimon, nim or palin min? Nim kunum endeim kapli na kin tep mulenjii min?”

³⁸ Enim tep ka kun erik molk kin, prei erngii! Mon pim kin, epi endi enim ermba epi ei kan simba. Keimi, noman tuk gui ei dinga piinim, ba ngenj ei dinga pinałim.”

³⁹ Pe Jiisas nga pupu kin prei erim. Pe prei ei ok erim mił, eim nga prei ei nge nga erim ku.

⁴⁰ Pe Jiisas nga opu, ekii silmin wumb or pinjing konu opu, kenim ni or pek mulnjung. Eim ekii silmin wumb en enim ningił embin tum. Tang kin, pe en enim ek nipe ek nimin ni piinenjing.

⁴¹ Nga Jiisas nga kunum tekliki pupu kin, nga orung om. Opu kin, ek nipi ekii silmin wumb ngum, “Enim or pek kor mołmun min? Ei kapli, pe kunum ei na wu kingam mani mei ełe sik, opu orung wumb noman kis piik wumb ngonmun.

⁴² Enim angangin kin sinim pamin! Kinei! Wu na nipi kindmba wu, ya mandi onum.”

*Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb
Ngum*

*(Masyu 26:47-56, Luk 22:47-52,
Jon 18:3-12)*

⁴³ Pe Jiisas ek nipi mułang kin, Juras sikir opu, wu ei Jiisas ekii silmin wu angii orung orung nga tał, ei nge wu endi eim om. Pe wumb tilap owundu eim kin onjung. Onjung

kin, wumb ei tui nin kepil siki onjung. Wu owundu kulmal kalilmin wumb kin, wumb mon tolmun wumb kin, men tok kongun wumb kindangan onjung.

⁴⁴ Pe wu endi Jiisas sipi, opu orung wumb wu ei ol erpi, nipi wumb kin ngum, "Pe na wu endi kin gupu top nop ninj, wu ei Jiisas. Enim ambil gii ningii! Enim tep ka molk sik sipngii!" pa nim.

⁴⁵ Pe Juras opu Jiisas mulum konu ele pupu kin, ek yi nim, "Ek emb tolun wu!" Pe eim Jiisas gupu topu num.

⁴⁶ Pe wumb pei Jiisas ambil gii ninjing.

⁴⁷ Ba en enim enjing konu ele wu endi mandi angpi mulum wu ei, tui kepera sipi tor sipi, kulmal kalilim kongun wu endi topu, eim kom kopispi mani kindim.

⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi wumb ngum, "Enim na singii wangin kin, pe enim tui ambilk enmin ei, waning wu endi mulum mil ambil gii ningii enmin?"

⁴⁹ Kunum kunum na enim kin men ngii ele ende molpun, na enim ek emb top top enj, ba enim na ambil gii ninenjing," pa nim. "Ba Gos ek ka ok pulk ele, ek nim mil ei mendpil keimi tonu om."

⁵⁰ Pe Jiisas eim ekii silmin wumb tungu puk, konu eipi eipi puk kin, en enim Jiisas bul ngunjung.

⁵¹⁻⁵² Pe kangi wu gal ei Jiisas pum konu ele ekii se pum; ba eim alap kuru endi ngenj ele telim. Pe wumb eim ambil gii nimen ni enjing; ba eim alap kuru ei si kindpi, eim ngenj wii si kindpi tungu pum.

*Wumb Jiisas Kos Enjing
(Masyu 26:57-68, Luk 22:54,55,63-71, Jon 18:13-14,19-24)*

⁵³ Pe wumb Jiisas sipi, kulmal kalilmin wu mulum konu ele sipnjing. Pe wumb kulmal kalilmin wumb kin mon tolmun wumb kin men tok kongun wumb pei ok kulou tunjung.

⁵⁴ Pe Piisa Jiisas pum konu ele ekii se pum. Ba pupu kin mandi punerim mon; eim turii mil pupu mulum. Eim pupu kin, wu kulmal kalilmin wu ei kung gui ele tuk pum. Pupu kin, pe tep elmin wumb molk kin, eim dup piipi kin konu ele pele erpi mulum.

⁵⁵ Pe wumb kulmal kalilmin wumb kin Jura wumb owundu pei ok, wumb kopur wii tangin ok kin, 'Jiisas ol nimbil ol erim ei ni piimin,' ninjing. Ek pulle nik kanik, Jiisas to kundmun ni piinjing; ba en enim ol endi kan sinenjing mon.

⁵⁶ Pe wumb pei ek kend tok, 'Jiisas ol yi erim,' nik ninjing. Ba en enim ek ei dinga punerang kin, en enim ek ende punerim mon.

⁵⁷ Pe wumb kopur angk, ek kend tok, Jiisas kin ngok ninjing.

⁵⁸ "Sin piinjin Jiisas yi mil nim, 'Na nam men ngii wumb angil kin tekning, ei nam erip kis mundmbii. Nga kunum tekliki mendpil na ngii endi tekmbii, ba wumb angil ele teknaimin mon! Enim wumb ngii ei nge kunum kapli teknerngii!' yi nilim," pa ninjing.

⁵⁹ Ba ek ei ninjing ei, opu ende punerim mon.

⁶⁰ Nga wu kulmal kalilim wu ei wumb tuk ele angpi, Jiisas kii dinga sim. "Nim ek endi nikin, orung kindnenjii min? Ek nipe ek wumb nim ngenj ele ek ambiltmin?" pa nim.

⁶¹ Ba Jiisas ek endi nipi orung kindnerim. Pe wu kulmal kalilim wu ek nga nipi ngum, "Nim Gos kindim wu Krai, Gos kingam mendpil min?"

⁶² Pe Jiisas ek nim, "Ei na mendpil. Nga enim keningii ni na wu kingam mani mei ele op, Gos tonu molum konu ele angil tunding orung dinga wii ei pang mulmbii. Pe na tonu kupu mul epin konu ele molup, ombii," pa nim.

⁶³ Pe kulmal kalilim wu ei eim kis piipi kin, eim konduk piltan topu yi nim, "Sinim wumb kopur wii tamin ok elim ol ei, nga ninerngii mon!"

⁶⁴ Eim Gos kin ek nipi kis mondpu, Gos embe to mani kindim ei, enim piik poru ninjing. Pe enim er pi-inmin mił nenj?” Wumb pei Jiisas tungii ek yi mił ninjing, “Enim oł kis endi erim, eim kułangli,” pa ninjing.

⁶⁵ Pe wu kopur tumun! Ke nik, jipambil tok enjing. Pe enim alap endi sik, ningił kum tunjung. Tok kin, Jiisas enim angil kin tok, yi ninjing, “Nim pe ek keimi mendpił nikin wu, nii kepil tonum?” Pe tep elmin wumb sipik, eim angil kin tunjung ku.

*Piisa “Jiisas Ei Na Kinal,” Nim
(Masyu 26:69-75, Luk 22:56-62,
Jon 18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Piisa mer mandring mułum, kung gui tukrung ełe mułum. Pe wu kułmał kałilim wu nge kongun amb endi om.

⁶⁷⁻⁶⁸ Pe eim kenim ni Piisa dup piipi mułum. Pe amb ei opu, Piisa dinga kanpi ek nim, “Nim yi ku Jiisas kin Nasares konu ełe andkin mułun,” pa nim, “Na mon! Na piinand! Na nim ek nin ek pułe ei na piinand.” Pe eim kung gui ondu mandi ełe anda pum. Pang kin, kei kultu endi wii tum.

⁶⁹ Pe kongun amb Piisa kenim ni, nga amb ei ek nga wumb mandi mulnjung wumb nipi ngum, “Wu ya mołum wu ei, wumb tiłap ende,” pa nim.

⁷⁰ Ba eim nga ek dinga nim, “Mon!” Nga ekii se nga wumb Piisa kin ende mulnjung, wumb ek ninjing, “Keimi, nim wu ei kin tiłap ende, nim Galilii konu wu mendpił,” pa nim.

⁷¹ Pe Piisa ek dinga wii nim, “Na ek keimi mendpił nind! Na enim ninmin wu ei, na piinand.”

⁷² Pe sikir kei kultu kunum tał wii tum. Pe Piisa piim ni Jiisas yi nim mił piim, “Kei kultu kunum tał wii tunerang kin, pe nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Nim na kin piinand.’” Pe Piisa eim ke dinga wii nim.

15

Jiisas Pailos Mułum Konu Ełe Mułum

*(Masyu 27:1-2,11-14, Luk 23:1-5,
Jon 18:28-38)*

¹ Nga kumb kupiiring ok, wumb kułmał kałilmin wumb kin men kengip ek tołmun wumb kin men tok kongun wumb kin Jura wumb owundu pei ek endi ninjing. Pe wumb Jiisas kan tok, Pailos Rom tep ełim wu owundu mułum konu ełe, sipnjing.

² Pe Pailos eim Jiisas kii sim, “Nim Jura wumb nge king mołun min?” Jiisas ek nipi ngum, “Nim ninim ek yi mił.”

³ Pe wumb kułmał kałilmin wumb eim kin ek pei nik ngunjung.

⁴ Pe Pailos nga Jiisas kii sim, “Nim ek nikin orung kindnjii min? Nim kani! Wumb nim kin ek pei ninmin,” pa nim.

⁵ Ba Jiisas ek nga nipi orung kindnerim. Yi erang kin, Pailos kom sepi piim.

*“Jiisas Ond Peri Ełe Nil Tei!” Nim
(Masyu 27:15-26, Luk 23:13-25,
Jon 18:39-19:16)*

⁶ Pe kung ngii pei Pasopa kunum ei, kuni nołmun kunum ei, Pailos eim kan ngii pałilmin wumb endeim ni nipi kindilim. Wumb en enim wu endi nik wii tangin kin, kapli Pailos eim wu ei mendpił en enim kin kindilim.

⁷ Pe kunum ełe wu endi kan ngii ełe pim wu ei embe Barapas. Wu ei eim tep elmin wumb kin opu erim kin, pe opu elmin wumb kan ngii ełe pendik kindnjing. Wumb tiłap ei opu erpi wu kopur to kundnjung.

⁸ Pe wumb pei ok Pailos mułum konu ełe, kanik ninjing. “Ok nim ełin oł, ei ni pe yi enjii!” pa ninjing.

⁹ Pe Pailos ek nipi orung kindim, “Enim Jura wumb na enim king ei en enim ngumbii min?”

¹⁰ Pe eim yi piim, “Kułmał kałilmin wumb Jiisas kin noman kis sek, kos ełe tu wumun,” ni piim.

11 Ba kulmał kałiłmin wumb owundu wumb paki tok nengin wumb yi ninjing, “Nim Barapas kindan wumb mołmun konu wangli!” pa ninjing.

12 Pe Pailos ek nga nipi wumb ngum, “Pe enim Jura wumb nge king enim niłmin wu ei kin, nipe oł endi ermbii?” pa nim.

13 Wumb wii nga tu wunjung, “Eim ond peri ełe nil tei!” pa ninjing.

14 Pe Pailos ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang? Nipe oł kis endi eim erim?” Ba wumb ek nik nga wii tunjung, “Eim ond peri ełe nil to!” pa ninjing.

15 Yi mił, pe Pailos wumb ek taki taki nipi, ka piingii ni piipi kin wumb ngum. Pe eim yi mił erim ei Barapas sipi, wumb kin kindang pum. Jiisas sipi, opu orung wumb muljung konu ełe ngum. Ngang kin, opu wumb ond peri ełe eim nil tumun, ni kepii tok sipnjing.

Opu Wumb Jiisas Kin Ek Buł Morung Ninjing

(Masyu 27:27-31, Jon 19:2-3)

16 Pe opu wumb Jiisas sik, orung sipik tep ełmin owundu wu nge ngii konu ełe tuk sipnjing. Sipik kin, opu wumb kopur wii tangin kin, pei onjung.

17 Nga opu wumb Jiisas konduk kundii endi kindnjing. Nga opu wumb peng kon endi kan gał mułum endi sik enjing, peng kon ei Jiisas peng ełe pendnjing.

18 Pe Jiisas tungii pendik yi ninjing, “O Jura wumb ei nge King,” pa ninjing.

19 Nga opu wumb goł mił epi endi sik, Jiisas peng ełe kepii tunjung. Pe wumb eim jipambił tunjung. Pe enim eim kin men tok kend tok mani molk kin, ka wii piinjing.

20 Piik kin, pe Jiisas kin ek ngok poru nik, Jiisas konduk kundii si kindik, nga Jiisas eim konduk nga eim kin kindnjing. Kindik kin, pe Jiisas sipik, ond peri ełe tungii nge sipnjing.

Jiisas Ond Peri Ełe Nil Tunjung (Masyu 27:32-44, Luk 23:26-43, Jon 19:17-27)

21 Nga wu endi Saimon, Sairiin konu ełe orung opu, kangi wu Aleksandir kin Rupus tał nge arim, opu konu owundu ełe tuk bii, ni om. Opu kin, pe opu wumb ek dinga yi ninjing, “Nim Jiisas ond peri ko wunjii!” pa ninjing.

22 Nga wumb Jiisas sipik, konu endi tor sipnjing konu ei embe Golkasa. Sinim embe ei ak topun yi ninmin, “Konu wumb peng embił konu.”

23 Nga wumb kopur Jiisas wain kin ond mong kindnjing epi ei Jiisas ngungii nge tu wunjung; ba Jiisas ei epi nunerim.

24 Pe opu wumb Jiisas ond peri ełe nil tunjung. Pe eim konduk ni epi ei opu wumb en enim mok tok sinjing. Pe opu ond wumb ku kembis mił epi ei kinjmał erik kin konduk ei singin nik enjing. Epi ombu ni simba nge nik enjing.

25 Pe kunum eni angil orung nga kapil kapli kupiiring, eim ond peri ełe sik tonu kindnjing.

26 Pe tonu embe pulnjung, eim kos enjing mił embe yi mił pulnjung, “Jura Wumb King,” ninjing.

27 Nga Jiisas pim konu ełe mandi wu tał ond peri ełe pinjingil. Wu tał opu erkił kin epi waning sikił ełmbił. Wu endi Jiisas angil tunding tonu kindik, nil tunjung. Nga endi sik, Jiisas angil taring tonu kindik nil tunjung.

28 (Pe Gos ek ok pulk mił keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, “Enim wumb kis kin mułum ni kenjing.”)

29 Pe wumb ok puk erik, eim kin ek kis nik ngunjung. Wumb peng ak mak erik yi ninjing, “Nim wu men ngii top kis erpi, nga kunum tekliki nga tekmbii,” nin wu.

30 “Pe ninim paki to! Tokun, nim ond peri ełe si kindkin, mani wa!”

31 Yi mił ku, wumb kulmał kałiłmin wumb kin, wumb mon tołmun wumb kin, ek kis nik Jiisas ngunjung ku. Pe

wumb en enim ek nik piinjing, “Eim wumb eipi kin paki tum, ba ei eim kapli paki tunermba!

³² Kapli, Gos kindim wu Krai ei Esrel wumb king, eim ond peri eke si kindkin, mani wangli! Wang kin, sin kanpin, pii gii nimin wu ei wumb paki tumbii ni orum ni kenmin,” pa ninjing. Wu tał Jiisas kin ouni nil tunjung, wu tał yi ku ek nikił Jiisas ngunjunguł.

Jiisas Kułum Poru Nim
(Masyu 27:45-56, Luk 23:44-49, Jon 19:28-30)

³³ Nga tinga konu beli pałim kunum ei, mei konu orung orung pei emii pim. Emii pepi pang, konu pou neng konu eni tekliki erim.

³⁴ Pe pou neng konu eni tekliki erang kin, Jiisas wii dinga tum. “Eloi, Eloi, Lama Sambaksanii.” Sinim ek ei ak topun yi nimin, “Na Gos! Na Gos! Nim na nimbił erang na si kindin?”

³⁵ Pe wumb kopur mandi mulnjung wumb ek ei piinjing. Piik ek yi ninjing, “Piyei! Wu Elainja ni wii tonum,” pa ninjing.

³⁶ Pe wu endi sikir pupu, ep noł epi endi sipi noł wain eke tuk kindim, epi kumbii elim epi ei sipi, Jiisas ngum. Pe wu ei yi nim, “Sinim tep er mołpun kinamin, pe Elainja opu, Jiisas ond peri eke sipi mani simba min?”

³⁷ Nga Jiisas eim dinga wii topu kin, eim kułum.

³⁸ Pe alap owundu endi men ngii eke pim, ei tonu piltan topu, mer mani tor pupu topu, orung orung pum.

³⁹ Pe opu elim wumb tep elim wu, Jiisas pim konu mandi opu angpi kenim ni Jiisas kułmba mił yi erim. Pe eim ek nim, “Keimi mendpił, wu ei Gos kingam,” pa nim.

⁴⁰ Nga amb kopur mulnjung ei turii mił yi angk, kanik mulnjung. Molk kin, tuk endi mułum ei, Mariya Makandala mułum, nga endi Mariya Jeims mam ekii kin Josis, pe endi Salom mułum.

⁴¹ Kumb ok Jiisas Galilii konu mul-tum kunum eke, amb ombu eim kin ekii sik eim paki tołmun. Pe amb pei eipi mulnjung konu ei, en enim Jiisas kin Jerusalem konu eke onjung.

Jiisas Tukpu Eke Pendnjing
(Masyu 27:57-61, Luk 23:50-56, Jon 19:38-42)

⁴²⁻⁴³ Nga kunum pou neng, Josep Arimasiya konu eke mołpu om. “Eim kos piłim wu num, ka wii mołum,” pa nilmin. Eim yi ku, Gos kunum tep ermba omba nipi, kui erpi mołum. Pe yi mił, Josep eim ngii eke nirik pupu, Pailos kumb eke engim. Pe eim mund mong kulerim mon! “Pe na Jiisas ngenj simbii ond,” pa nipi pum.

⁴⁴ Pe Pailos noman embin top piim. Pe opu elim wu endi kii sim, “Eim kułum poru nim min?”

⁴⁵ Eim opu wumb tep elim wu ek piipi poru nipi om. Opu, Josep kin ek nim, “Eim ngenj ei kapli sinjii,” pa nim.

⁴⁶ Josep eim alap kuru endi top erim. Pe eim Jiisas ngenj sipi mani tu wum. Pe eim alap kuru sipi, Jiisas ngenj eke kum tum. Pe sipipi, komung endi tukpu sim, konu eke mani kindim. Pe tukpu sinjing, ei ku tukpu owundu pendnjing. Pe Josep eim ku endi sipi, tukpu eke pandi tum.

⁴⁷ Nga Amb Mariya Makandala kin Mariya endi Josis mam, amb tał kan mulnjunguł. Pe tukpu eke Josep Jiisas sipi mani kindpi kankił mulnjunguł.

16

Jiisas Angpi Konj Tonu Pum
(Masyu 28:1-8, Luk 24:1-12, Jon 20:1-10)

¹ Nga kor kunum pupu poru neng kin, Mariya Makandala kin amb Mariya Jeims mam kin Salom, en enim kopung ni epi muru ka tum epi ei top enjing. Erik, sipik Jiisas nenj kopung erngii nge sipnjing.

² Kor nilmin kunum ei opu pang kin, kupiiring eni tang, wumb en enim wumb tukpu konu eke punjung.

³ Puk kin, en enim ek yi ninjing, “Wumb nii opu, ku owundu ei sipi ak tang, sinim wumb tukpu konu nirik bin,” pa ninjing.

⁴ Pe en enim kenjing ni, ku owundu tukpu ele pim ni pinerim mon! Wu endi ku ei sipi, ak topu kindim pim. Pe ku ei ku owundu wii muum.

⁵ Nga wumb tukpu ele tuk punjung. Puk kin kenjing ni, wu kangi wu endi angil tundung orung muum. Muum wu, eim konduk kuru olt endi kindim wu ei kanik, puku sinjing.

⁶ Pe wu ei ek nipi ngum, “Enim puku sinenei! Enim Jiisas Nasares konu ele wu ei enim kuruk onmun, wumb eim sik, ond peri ele nil tunjung. Ba pe eim angpi nga konj pum. Pupu kin, eim ya ele mulaim. Kinei! Eim pendnjing konu ele kinei!

⁷ Ba enim puk, eim ekii silmin wumb kanik ningii! Pe Piisa kanik ningii ku! ‘Jiisas eim ok Galilii konu ele ok pum, yi mil eim ek nipi ngurum. Enim eim keningii,’ pa nim.

⁸ Nga amb ombu nga sikir tor punjung. Puk kin, en enim tukpu ei si kindik, tungu punjung. Puk kin, en enim mund mong tang, en enim noman tuk ele mil pinerim. Pe en enim wu endi kin ek tingnenjing. Nimbi erang, en enim mund mong tum.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(Masyu 28:9-10, Jon 20:11-18)

⁹ Kupiiring ok mendpil kunum kumna, Jiisas eim angpi nga tonu pum. Pe eim opu Mariya Makandala muum konu ele pum. Amb ei ok, Jiisas gui kis angil orung nga ta to tor kindim.

¹⁰ Pe Mariya eim pupu, wumb ok Jiisas ekii silmin wu ombu kanpi nim. Pe wu ombu noman embin erang, ke nik muljung.

¹¹ Pe Mariya ek nipi wu ombu ngum, “Jiisas eim konj muum, na kenj,” pa nim. Pe amb ei ek piik ek nim, ek ei pii gii ninenjing, mon!

Jiisas Nge Ekii Silmbil Wu Ta Jiisas Emeiyas Andlam Ele Kenjingil.

(Luk 24:13-35)

¹² Pe ekii se, Jiisas ekii silmbil wu ta konu ele si kindikil, tor punjungul. Pe Jiisas wu eipi mil, wu ta onjungul konu ele tor om.

¹³ Pe Jiisas ekii silmbil wu ta nga orung puku. Jiisas ekii silmin wu kopur muljung konu ele kan ninjingil, ba wu ombu wu ta ek ei pii gii ninenjing.

Pe Jiisas Ekii Silmin Wumb Eim Nge Kongun Ngum

(Masyu 28:16-20, Luk 24:36-49, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

¹⁴ Nga ekii se, Jiisas ekii silmin wumb engki nga endeim molk, kuni nok kin, Jiisas muljung konu ele tonu om. Jiisas ek dinga yi nim, “Enim pii gii dinga pinaim,” pa nim. “Pe en enim noman pirek ninim. Nimbi erang enim piinenjing? Wumb kopur kanik ninjing ba, ei pii gii ninenjing.”

¹⁵ Jiisas ek dinga nipi eim ekii silmin wumb ngum, “Enim pei konu owundu orung orung pei ele puk, na ek ka ningii.

¹⁶ Wumb kopur pii gii nik, no pinjing kin, Gos eim paki topu sipi orung simba. Ba wu ombu pii gii ninenjing kin, kos owundu omba kunum ei eim ol embin tui eim kin tonu omba.

¹⁷ Nga wumb kombur Gos kin pii gii ninjing kin, Gos eim jep ol er sipi, peni ele kindmba. Yi mil, na embe ele ek nik gui kis ei to tor kindik si kindngii,” pa nim. “Pe wumb ek ei endi mil ningii.

¹⁸ Wumb ombu ka wembii angil ele embilngii, wembii ei wumb tolum epi ei enim tunermba. Wumb kombur to kondulum epi tumba ei kulerngii. Wumb endi kis ermba piingii, ei enim ngenj ele embilngii. Embilangin kin, wumb ening tumba ei poru nimba,” pa nim.

Jiisas Gos Eim Epin Konu Ele Tonu Sim

(Luk 24:50-53, Aposel 1:9-11)

¹⁹ Yi mił, pe Jiisas Owundu ek nipi poru neng kin, Gos ei epin konu ele tonu sim. Pe Jiisas Gos angil tunding orung mołum.

²⁰ Pe Jiisas ekii silmin wumb ei punjung. Puk kin, Gos nge ek ka ei konu orung orung wumb pei kanik nik ngunjung. Nga Owundu en enim kin ouni kongun er endim. Nga en enim ek nik jep oł enjing ei, Owundu eim er dinga kindim ku.

Jiisas Nge Ek Ka Luk Pulum

Luk Ek Ei Połpu Tiopilas Ngum

¹ Nim wu owundu Tiopilas. Ok Gos sin kin oł kombur eririm oł ei, pe keimi sin kin pe punum en enim pei angil ełe mon pulnjung.

² Kumb ok, wumb kombur gupu ełe piik kanik erik Gos nge ek ka kongun ełmin ku. Ek ei nge sin sinjpin, ek mon pulnjung wumb pei ei oł ei nge pulnjung.

³ Pe akip na yi ku, ek poł ei połup nim ngond. Ek ombu nge kii sip kom sep piip muls kunum kinan, na oł ei ekii sinj. Sip, ei piip kin puls ek ei oł pulk mił kun pulup ngond.

⁴ Ek ei ek keimi, enim ok gerik piik. Yi mił erik ei enim pii kun erik mułngii. Pe ek ei yi ku połup ngond.

⁵ Eros eim Jura wumb king multum kunum ei, wu endi Gos kin kułmał kalilim wu endi multum wu ei embe Sekaraiya. Eim kułmał kalilmin wumb ei Apaısa nge tilap ełe tep to ełmin. Nga wu ei eim ambıl Eron nge tilap ełe amb ei, Elisembes pa nilmin.

⁶ Pe wu amb yi tał eł elip, Gos ningil ełe oł ka er mulnjunguł. Pe Gos Owundu nge ek dinga kanim kanim ni pendim, pei ekii sikił kun ka mulnjunguł. Oł kis endi enerkił.

⁷ Ba wu amb yi tał kangil endi mingnenjngil mon! Eł elip wii mendpił mulnjunguł. Wu amb tukui mendpił mulnjunguł.

⁸ Sekaraiya eim Gos kin kułmał kalilim kongun ei elim kunum ei, Sekaraiya nge tilap wumb ei kongun ełe tonu onjung.

⁹ Kułmał kalilmin wumb ełmin oł ei erik, Gos andan tang wu ei embe pe nik wang to tonu kindnjing. Kindangin kin, eim Gos ngii owundu palting ka ełe mołpu kin, epi muru ka tołum epi ei sipi kin, dup eskił erpi kin, muru ku piilmin.

¹⁰ Kunum ełe Gos kin dup eskił muru ka kałpi elim kunum ei, wumb pei ok, andaring molk prei erik mulnjung.

¹¹ Pe Sekaraiya eim kenim ni, dup kalim konu angil tundung ełe Owundu nge enjel angpi mułum ei kenim.

¹² Pe eim enjel kanpi eim puku sipi, mund mong tang piim.

¹³ Ba enjel ek nipi Sekaraiya ngopu yi nim, "Sekaraiya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim prei en ek ei piim. Nim ambnim Elisembes eim wu kangil endi mengmba. Kangil ei, nim eim embe Jon ninjii," pa nim.

¹⁴ "Mengang kin, nim noman ka peng, nim ka piinjii. Kangi ei tonu omba ei wumb pei ka piingii ku.

¹⁵ Yi mił kangi ei wu owundu mułang, Gos Owundu eim kangi ei wu num mułmba ni piim. Pe eim noł wain ni noł dinga ombu nunermba. Eim mam kirim ełe multum kunum ei Gos Gui Ka eim kin piki to mułmba," pa nim.

¹⁶ "Jon eim ek neng kin Esrel wumb pei noman ak tok pii gii nik, Gos Owundu kin orung pungii nge nipi wumb ngumba.

¹⁷ Gos Jon kindang opu, owundu nge ek ei ni pendim. (Jon eim owundu omba ełe kumb se omba). Ek ni pendpi opu eim noman dinga piimba ei ok Elainja ek ni tor kindilim wu pirim mił yi eim yi ermba. Erpi kin, arim kingam noman to ak tungii nge nipi, wumb Gos ek to kindilmin wumb ei neng noman kun ka seng, wumb kun ka molk Owundu omba nge kui er mułngii nipi kongun yi ermba," pa nim.

¹⁸ Sekaraiya ek nipi Gos nge enjel ngopu yi nim, "Na tukui er poru ninj. Na nam amb tukui erim ku. Nimbıl erang na ek ei keimi ni piimbii?" pa nim.

¹⁹ Pe Gos nge enjel ek yi nim, "Na Gepriyel, na Gos kumb ełe kun mołup enj. Gos Eim na kindang, na op nim nimbii nge onj. Pe ek poł ka ei nim kanip nind," pa nim.

20 “Kapli nim piinjii. Nim na ek ei piikin noman eke kindnen kin, nim anmbil ak tang kin, ek tingnenjii, yi pepi pang, o ombu opu poru nimba. Na nind ek ei keimi ekii se tonu omba.”

21 Wumb pei Sekaraiya anda omba ni piik kui er muljung. Epi nipe endi eim kin erang mo lum ni piinjing; tuk konu Gos ngii owundu eke ka mo lum?

22 Ekii se eim anda opu, eim wumb kanpi ek nimba pinerim. Yi erang kin wumb en enim piik, Gos ngii owundu palting ka tuk eke epi nipe endi kenim ni piinjing. Pe eim ek tingnarpi, angil eke minj erpi ek mil tangpi erang kenjing.

23 Ekii se Sekaraiya eim Gos ngii owundu tuk kongun poru neng eim si kind ngii konu eke pum.

24-25 Ekii se eim ambim Elisembes kangil mundii mo lum. Pe amb ei eim koi er mulang oi angil orung o pang kin eim ek yi nim. “Pe Gos Owundu na kin noman ka ngum. Ok na kangil mulerim kunum eke, na wumb kin ngenj singambil peng muls. Ba pe nga na singambil pinerbii,” nim.

Enjel Mariya Kin Jiisas Tonu Omba Ek Nim

26 Pe oi angil orung nga endeim o pang, Elisembes wu kangil endi mengmba ei Gos enjel Gepriyel kindang pupu Galilii mei owundu konu eke orung endi sim konu ei Naseres eke pui ni kindim.

27 Gos enjel kindang pupu kin, ambil endi mo lum konu eke pum ambil ei, wu endi simba nik kuimi to mundnjung. Wu ei embe Josep, wu ei King Deipis nge tilap. Pe ambil ei embe Mariya.

28 Pe enjel er pupu ambil kanpi ek yi nim, “Nim mo lun ei? Gos Owundu nim kin eim noman ka ngopu nim kin mo lum,” pa nim.

29 Ba eim nim ek ei piipi, eim noman embin tang piim. Eim noman eke yi piipi, ei nipe ek ninim ni piim.

30 Enjel ei ek yi nim, “Mariya, nim mund mong tunerii mon! Gos nim kin noman ka ngopu mo lum.

31 Nim piin min? Nim kangil mundnjii; nga kangil endi mengnjii. Kangi ei embe Jiisas ninjii,” pa nim.

32 “Eim wu owundu mulmba. Pe wumb eim kanik yi ningii, ‘Gos Owundu kingam mendpil,’ ningii. Nga Gos eim King mundang eim kupam King Deipis mo lum konu eke eim simba,” pa nim.

33 “Eim kunum kunum Jeikop nge wumb tilap eke eim King mulmba. Pe eim tep erpi mulmba konu kunum ei poru ninermba!”

34 Mariya enjel kin ek yi nim, “Oe ei erpi tonu omba mil nenj? Na ambil wii mo, wu endi mola lim mola lim.”

35 Nga enjel ek ni orung kindpi yi nim, “Gos Gui Ka kapli nim nge noman tuk eke omba nim, Gos Owundu mendpil eim dinga kapli nim kin omba. Yi erang nim kapli kangil ei ekii se mengnjii, wumb eim embe sik yi ningii. Ei King ka wii Gos Owundu nge kingam yi ningii.

36 Nim piin min? Bipanin Elisembes amb tukui sim, ba kangil endi kirim eke mo lum. Okrii wumb yi nilmin, kangil endi mingnermba nilmin. Ba pe eim kangil mundii mulang, oi angil orung nga endeim o pang mo lum. Pe Gos nim kin yi ku enim.

37 Epi endi Gos kapli enermba mil mon? Epi pei ei eim kapli ermba.”

38 Mariya ek yi nim, “Piin! Nam Owundu kongun ambil eim na kin nimbil oe ermba ni piimba ei kapli nim nin ei mil ermba.” Nga Gos nge enjel eim si kindpi pum.

Mariya Elisembes Kenmbii Ni Pum

39 Kunum ei, Mariya eim sikir pupu mei komung eke tonu pum. Jura mei owundu endi sim konu eke pum.

40 Sekaraiya ngii eke nirik pupu Elisembes kanpi, “Muliyo!” nipi yi nim.

41 Elisembes Mariya kanpi, “Muliyo,” nipi erim ek ei piipi eim

kangil mundii moʻlum ei puku sipi piim ni Gos Gui Ka eim kin piki to moʻlum.

⁴² Pe Elisembes eim wii dinga tum. Topu yi nim, “Gos noman ka nim ngum, ba amb eipi kombur noman ka yi ngonanim mon! Pe kangil mundii moʻlum ei Gos noman ka kangil ngonum.

⁴³ Na nii epi owundu ei na kin tonu onum? Nim Owundu mam ei na kin on; na kapli enanim.

⁴⁴ Piini! Nim na muliyo nin, ei piind, na kangil kirim ele moʻlum, ei eim noman ka piipi tonu mani erang puku sim. Puku sipi, na piind nam Owundu mam moʻ ni piind.

⁴⁵ Owundu ek ei nim neng kin nim pii gii nin. Yi eran Gos nim kin noman ka ngonum. Ek ei ekii se yi miʻl ermaba,” Elisembes yi nim.

Mariya Nge Golang

⁴⁶ Pe Mariya ek yi nirim, “Nam noman ele Gos Owundu embe ambiʻl tonu kindind.

⁴⁷ Gos Owundu na kin paki tonum nam nge noman tuk ele ka piind.

⁴⁸ Na eim kongun wii ambiʻl moʻ ba eim na noman ngonum. Pe ekii se wu amb pei Gos nge eim na kin noman ka ngolum pa ningii.

⁴⁹ Gos Owundu nge dinga wii eim oʻ Owundu na kin ei nim. Gos eim embe ka wii sim.

⁵⁰ Wumb nii endi Gos Owundu mendpiʻl moʻlum ba sinim mei wumb minj moʻlum ni piinjing. Wumb ei Gos eim wumb ombu nge kingam noʻ ni mering kingenjing noʻ pei Gos eim kaimb kuʻlum.

⁵¹ Gos kongun dinga wii erim; wumb en enim wumb Owundu moʻlum ni piinjing wumb ei en enim noman ele eʻmin. Wumb ei Gos to kindang eipi eipi puʻlum.

⁵² Wumb King dinga moʻlum Gos wumb ei to mani kindilim. Kindpi, wumb wii moʻlum wumb ei Gos wumb num tonu kindilim.

⁵³ Wumb kuni tang moʻlum wumb ei eim nge epi kanim kanim ka wii ngolum. Wumb epi pei saʻlim wumb ei Gos kindang wii punjung.

⁵⁴ Eim Esrel kongun wumb eim paki tang, sinim kupenjin noʻ ek keimi dinga nilim. Wumb ei eim ok kaimb sipi eririm. Yi miʻl ku sinim kin kaimb sinim.

⁵⁵ Yi peng piipi kin, eim ek nipi sinim wumb kupenjin noʻ ei ngum, Eiparam nge wumb ekii se tonu ongii kaimb sipi ngum. Nga kunum kinan molk pungii,”

Mariya pa nim.

⁵⁶ Mariya Elisembes kin muʻlangil oi tekliki miʻl o pang, nga ekii se eim ngii konu ele orung pum.

Jon Wumb Noʻ Pendilim Wu Mengilmin Kunum Tonu Onum

⁵⁷ Elisembes kangil mengmba kunum mandi erang, eim wu kangil endi mengrim.

⁵⁸ Wumb Elisembes nge opam noʻ wumb kin mandi moʻlum wumb kin, molk piinjing ni ek om piinjing ei Owundu kin kaimb topu ngum. Nga wumb en enim eim kin ka piinjing.

⁵⁹ Kunum angil orung nga tekliki o pang, wumb kangil ei tu wuk ngenj kopisngii nge tu wunjung. Pe kangil ei embe Sekaraiya nimin ninjing ei eim arim embe miʻl.

⁶⁰ Ba kangil mam eim yi nim, “Mon! Sinim kangil ei embe Jon nimin!”

⁶¹ Pe ek yi ninjing, “Nim bipanim embe endi yi pinaʻlim.”

⁶² Wumb ele ek miʻl enjing kangil eim arim yi miʻl kii sinjing. Arim kangil embe nipe embe simba erim.

⁶³ Eim ku pirambi ei sipi mon endi poʻpu embe Jon ni puʻlum. Nga wumb en enim kanik puku sik kin piinjing.

⁶⁴ Pe mendpiʻl Sekaraiya gupu aki tang kin eim anmbil kapli erim. Eim ek nipi Gos embe ambiʻl tonu kindpi moʻlum.

⁶⁵ Pe eim nge wumb konu mandi mulnjung wumb, mund mong tunjung. Oʻ ombu nge ek ombu orung orung konu Jura mei owundu ni konu komung ei ombu pang piinjing.

⁶⁶ Wumb ek ei piik en enim noman to piik, nga en enim yi ninjing. “Ekii se kangil ek er muʻmba miʻl nenj?”

Wumb yi piinjing, “Gos Owundu eim kin mołum,” ni piinjing.

Sekaraiya Oł Ekii Se Tonu Omba Nge Nirim

⁶⁷ Gos Gui Ka arim Sekaraiya kin piki to mołpu eim paki tang yi nim. Pe eim Gos oł ekii se ermba oł piipi ek dinga nim.

⁶⁸ “Sinim Gos embe ambił tonu kindmin. Eim Esrel nge Gos eim opu sinim orung simba nge onum.

⁶⁹ Eim nge kongun wumb tiłap ei King Deipis, Gos eim Owundu dinga wii endi mundang sinim sipi orung simba nge onum.

⁷⁰ Yi erang Gos eim ek keimi niłmin wumb ei gupu ele ni tor kindim.

⁷¹ Eim ek yi nim, sinim opu wumb dinga ele sipi orung simba enim. Pe sinim kin noman kis piik wumb er mułngii konu ele sinim wumb ei dinga ele sipi orung simba.

⁷² Sipi pang, eim sinim kupenjpin noł kaimb se ngopu paki tołum. Pe eim kumb ok ek dinga nipi pendpi oł ka elim oł ei piipi kin, yi mił erim.

⁷³ Ei keimi minj nipi sinim kupenjpin Eiparam multum konu ek keimi nipi ngurum.

⁷⁴ Eim sinim opu orung wumb eim nge dinga sipi orung simba. Eim ek dinga sinim ngum ei sinim eim kongun er mułmun. Sinim mund mong tunermin.

⁷⁵ Kunum kunum sinim mołpun, eim kongun ka erpin, kunum kunum ka minj mułpun, oł kun ka er mołpun, eim kumb ele mendpił erpin mułmun,” wumb kin ek yi nim.

⁷⁶ Nga ek yi nim, “Pe nim na kangi, ekii se nim Gos Owundu mendpił nge ek ni tor kindiim wu endi mulnjii yi ningii. Pe nim kumb se pukun, Owundu nge kongun er kun er mulnjii.

⁷⁷ Nim sinim eim nge wumb ek nikin wumb ngan, wumb en enim oł kis kil ngangin kin wumb ei Owundu sipi orung simba nge omba.

⁷⁸ Sinim Gos nge kaimb owundu sipi, sinim kin kindpi yi er ngumba. Eim

epin konu tonu mendpił tiłang ka wii ermba. Yi ermba ei nge Gos sinim wumb sipi orung simba nge omba.

⁷⁹ Tiłang ei opu wumb kin emii tuk mołmun, ni wumb mandi koltmun ni piik tungu enjing. Wumb ei tiłang ngumba sinim endmin nge andłam ei er ka erang sinim noman emin peng endmin.”

⁸⁰ Ekii se kangi ei tonu opu dinga erpi eim noman tuk ele dinga pim. Peng kin, eim wumb mulerngii konu mołpu Gos kongun ermba nge opu Esrel wumb mułngii konu ele tor omba.

2

Ambił Wenip Mariya Kangi Jiisas Mengim

(Masyu 1:18-25)

¹ Kunum ei, Rom wu owundu King mułum wu ei embe Akasas eim ek lo endi yi nipi pendrim. Wumb pei en enim konu ele mendpił ele puk kin, en enim embe pułngii nirim.

² Kunum ei kumna kin wumb embe połmun kunum ele Sairiiniyas ei wu owundu Siriya mei owundu ele tep er mułum kunum ei.

³ Yi erang kin, wumb en enim konu ele punjung. Puk kin, en enim embe pułngii. Polk poru neng kin, en enim konu ele orung punjung.

⁴ Josep eim King Deipis nge wumb tiłap ende. Pe Josep eim Naseres konu ele Galilii mei owundu si kindpi, pupu Jura mei owundu Deipis nge konu ele purum konu ei embe Beslem konu niłmin.

⁵ Eim ambim Mariya kin tep to pukuł, el elip embe ni wumb ngunguł nge pukuł. Punjunguł kunum ei Mariya kangil mengmba mił mandi erang pukuł.

⁶ Wumb tał konu ele mułangił ei Mariya kangil mengmba kunum mandi erim.

⁷ Pe eim kingam kumna kung kou ngii ele mengrim. Nimbil erang wumb pałmin ngii pei piki tum. Pe alap endi sipi pandi topu pindang mer kung kou kuni nołmun konu ele pindang pim.

*Kung Siipsiip Es Tolmun Wumb
Kung Siipsiip Tep Er Muljung*

⁸ Kunum ei, wu kombur kung siipsiip es tolmun wumb Juriya mei konu eke andaring mulk. Wumb en enim kung siipsiip tep erik muljung.

⁹ Pe Owundu nge enjel kindang om. Opu, Owundu nge dinga tilang opu en enim muljung konu eke erang wumb ombu en enim mund mong enjing.

¹⁰ Ba Owundu nge enjel ek nipi wumb ngum, "Enim mund mong tunerngii! Piik, mulei! Na enim kin ek ka endi tu wund. Enim wu amb konu orung orung pei piik noman ka piingii nge ek tu wund," pa nim.

¹¹ "Kunum eke King Deipis nge konu owundu eke amb endi kangil kembis mengnim. Kangi kembis ei enim sipi orung simba wu ei Krai, ei wu Owundu Gos kindang om.

¹² Pe na ek endi nemb enim yi mi piik kin, puk keningii. Enim keningii ei kangi kembis endi alap kin tuk kindik mer kung kou kuni nolmun konu eke palim ei keningii. Kanik kin, enim piingii ni na ek eim kin nind ei keimi pimba."

¹³ Owundu nge enjel ei ek yi neng kin; pe sikir enjel pei mani ok eim kin muljung. Noman ka piik golang nik Gos ngunjung.

¹⁴ "Gos embe ambilk tonu kindngii. Mani mei wumb noman emin pengli! Gos eim enim noman ka ngonum."

¹⁵ Pe enjel pei epin konu orung punjung. Pe kung siipsiip es tolmun wumb ei en enim ek dinga ninjing. "Sinim pamin! Beslem konu sikir pupun, Owundu ek yi mi nim epi tonu onum ei kinamin," nik punjung.

¹⁶ Pe wumb sikir puk, Josep kin Mariya tel muljungul kenjing. Kangi kembis ei mer kung kou kuni nolmun konu eke pim kenjing.

¹⁷ Pe kan poru nik, orung puk kangil kembis ei nge ek piinjing mi nik tor kindnjing.

¹⁸ Pe wumb pei molk piinjing ni, kung siipsiip es tolmun wumb ninjing ek ei piik kin, kom sek piinjing.

¹⁹ Ba Mariya eim ek ei piipi noman eke kindpi, kom se piipi minj mulum.

²⁰ Kung siipsiip es tolmun wumb orung puk Gos embe ambilk tonu kindik punjung. Wumb en enim ka piik, Gos ek piik kanik enjing. Ei Gos enjel ek nipi erim mi kenjing ku.

²¹ Ekii se kunum angil orung nga tekliki o pang, kangil kembis nengen kopisnjing. Kopsik, kangil ei embe Jiisas ninjing mi eim mam mingnerim kunum ei Owundu enjel kindang opu nim. Ei kangil embe yi nengin nim mi ninjing.

*Simion Kin Ana Tel Jiisas Men Ngii
Owundu Kenjingil*

²² Kunum poru neng, Mariya kin kingam kin ka mulngu ol enjing ei, Moses lo ek nilim mi enjing. Pe arim mam tel kangil ei Jerusalem konu eke sipkil Gos Owundu kin ngungul nge sipinjingil.

²³ Ei yi mi, Gos Owundu lo ek yi er pendilim mi nilmin. "Kangil wu kumna mengilmin kangil ei Gos Owundu kongun ermba nilmin ol ei nge enjingil."

²⁴ Wumb tal el elip Gos kin kulmal kelngil ei Moses lo ek nilim mi yi mi enjingil. Ei Owundu lo ek palim mi ermbil ni piinjingil. Kei Pulmu mi tal min kei wal eipi tal sikil Gos kin kulmal kelmbil ni sipinjingil.

²⁵ Kapli, wu endi Jerusalem konu eke mulum wu ei embe Simion. Ei wu kun minj molum wu ek piipi elim wu, ei eim wumb Esrel wumb sipi orung simba nge wu endi omba, ni kui er mulum. Gos nge Gui Ka ei Simion kin mulum.

²⁶ Gos nge Gui Ka ei eim yi nirim, "Simion sikir kulenjii mon!" pa nirim. "Nim Owundu nge kindang wu Krai kumb se kenjii," pa nim.

²⁷ Gos nge Gui Ka je erang Simion pupu men ngii owundu eke nirik pum. Pe kingam arim mam tal sikil tu wukul lo ek ninim mi ermbil ei

Gos Owundu kin ngunguŋ nge onjn-guŋ.

²⁸ Simion eim kangi ei sipi sipim. Si pang kin, Gos embe ambil tonu kindpi, yi nim.

²⁹⁻³⁰ “Pe Owundu pe ni ninim kongun wu ei er ka eran noman emin sepi piyangli nim. Nam ningil eŋe nim sin sikin orung sinjii nge on ei kanip ka piip moŋ.

³¹ Nim ek ok nirim, ‘Simion, sikir kulenjii mon! Nim Owundu nge kindang wu Kraiss kumb se kenjii,’ pa nim. Wu amb pei keningii nge en. Wu ei kindang sinim sipi orung simba nge om yi nirim miŋ en.

³² Gos eim tilang mani kindim. Kindpi, tilang ei erang wumb tilap eipi nim oŋ ei nge ekii sik noman tok piik erngii. Nga nim nge enjel wumb embe owundu erim,” Simion Jiisas nge ek pei nirim.

³³ Kangi mam arim taŋ Simion nim ek ei piikiŋ puku sikil piinjngil.

³⁴ Pe Simion Gos ek ka nipi en enim ngum. Nga ek yi miŋ nipi Mariya ngum, “Piini! Gos eim noman eŋe kangi ei yi erang Esrel wumb pei bok tonmun, ba wumb kombur nga angk gii nik dinga moŋmun. Eim Gos nge noman eŋe tuk mundum muŋmba. Muŋang kin, wumb pei eim kin ek kis nik ngok erngii.

³⁵ Erangin kin, nim noman tuk eŋe tui miŋ tang yi miŋ kaimb erang piinjii. Eim wumb en enim noman tuk eŋe andan tang kin noman tuk ei to tor kindmba,” pa nim.

³⁶ Gos nge ek ni tor kindilim amb endi muŋum amb ei embe ‘Ana’ nilmin. Eim arim Panul muŋum; eim nge wumb tilap Asir; amb ei amb tukui mendpil muŋum. Ok, eim wam kin kung ngii angil orung nga taŋ muŋum.

³⁷ Ekii se wam kuŋang kin, eim wii muŋang kung ngii 84 pei o pum. Amb ei eim men ngii owundu mei wak tunalim. Eim konu kuni mowii nipi eim Gos kin prei tek tek elim. Ei epin, tinga Gos embe ambil dinga kindpi kongun elim.

³⁸ Kunum ei Jiisas arim mam taŋ eim tu wunjngul eim men ngii opu Gos kin noman ka piipi ngum. Pe eim kangi ei nge ek ni tor kindpi nim. “Kangi ei enim wumb pei kui er muljung wumb kin Jura wumb pei sipi orung simba nge om,” pa nim.

³⁹ Wumb en enim Owundu nge lo ek nilim miŋ eŋe enjing. En enim Galilii mei orung puk, Naseres konu eŋe punjung.

⁴⁰ Pe kangi ei oupu tonu opu dinga er muŋum. Moŋpu kin, eim noman ka wii peng moŋpu, nga Gos eim noman ka Jiisas ngum.

Kangi Jiisas Men Ngii Owundu Eŋe Pum

⁴¹ Kangi mam arim taŋ eŋ eŋip ei kung ngii endi o puŋum kunum ei kunum kunum Jerusalem konu eŋe puŋbul. Kunum ei konu kor owundu kunum ei yi nilmin, ‘Pasopa kuni owundu numun,’ pa nilmin kunum ei.

⁴² Jiisas eim kung ngii engki nga taŋ yi miŋ multum kunum ei, kor owundu ekii silmin oŋ ei sik Jiisas arim mam ni Jerusalem konu eŋe punjung.

⁴³ Ekii se, ‘Pasopa kunum’ ei poru neng, nga si kindik orung punjung; ba kangi Jiisas Jerusalem konu eŋe enj multum. Pe arim mam taŋ Jiisas multum ei piinerkil.

⁴⁴ Kunum ei arim mam taŋ Jiisas wu amb kin onmun ni piikiŋ. Yi ni piikiŋ okuŋ, nga eŋ eŋip wumb tilap ende kin wumb puŋ kin endik konu kurkuŋ endkiŋ mon pirim.

⁴⁵ Nga topultung kurkuŋ endkiŋ, ba mon pirim. Yi peng kin, nga Jerusalem konu eŋe orung pukuŋ, kur keningil nge pukuŋ.

⁴⁶ Nga kunum ei, wumb taŋ kurkuŋ andangil kunum tekliki o purum. Nga ekii se pu kenkil ni men ngii owundu eŋe nirik multum kenkil. Wumb ek mon poŋmun wumb mulk konu eŋe tuk multum. Wumb ei ek ninjing ek ei kii se piipi nga wumb nik ek miŋ piipi nipi orung kindpi multum.

⁴⁷ Wu ombu eim ek ei piik kin, kangil ei eim noman ka peng ek nipi kii sipi erang, wu ombu en enim puku sik endnjing.

⁴⁸ Arim mam tał Jiisas kankil nga puku sinjingil. Mam ek nipi yi nirim, “Kangil nim nimbil erang sil kin yi en? Nim arnim kin na kin noman embin tang kin, nim kurpuł andinmbil,” pa nim.

⁴⁹ Kangi Jiisas eim ek ni orung kindpi yi nim, “Nimbil erang, elip na kurkuł andinmbil? Elip piinenjingil min; na nam Arnan ngii owundu konu moł?” pa yi nim.

⁵⁰ Ba wumb tał Jiisas ek nim ei ek puł pii kun enenjingil.

⁵¹ Kapli, mam arim tał kin orung punjung. Nga Naseres konu ele tor punjung. Pe mam arim tał ek ninjingil ek ei piipi ekii silim. Pe eim mam eim nilim ek ombu piipi noman ele tuk kind piip mułum.

⁵² Jiisas oupu tonu wang, eim noman ka wii tonu om. Wang kin, wu amb eim kan ka kanilmin ei nga Gos kan ka kanilim ku.

3

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Gos Ek Wumb Ngum

(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Jon 1:19-28)

¹ Kung ngii engki nga angil orung o pang Taipiriyas Siisa Rom King owundu mił mułum. Nga wu Pan-siyas Pailos Jura mei owundu wu num mułum. Nga Eros Galilii mei owundu wu num mułum. Pe angim Pilip Esuriya kin Trakonaisis ele wu num mułum. Pe wu endi Laiseniyas Apiliin konu ele wu num mułum.

² Anas kin Kaiyapas ni wu owundu kulmał kalilmbil wu tał mołmbuł. Kunum ei Jon Sekaraiya kingam eim wumb konu ele mulenjing konu ele mułum. Pe Gos ek eim kin ek nipi ngurum.

³ Yi erang kin, Jon eim Jura noł Joran konu wumb mulk konu ele orung orung pum. Pupu, Gos ek piirim mił ni Joran wumb ngang, “En

enim piyei! Oł kis si kindik, noman ak tok ok noł pingii,” ei mił nirim. “Pe Gos enim oł kis kil ngumba,” pa nim.

⁴ Ek ni tor kindilim wu endi Aisaiya eim mon ele ok ek yi mił pułum ei keimi tonu orum.

“Wumb mulenjing konu ele wu endi wii top yi nim: ‘Owundu nge andlam er kun erei!’ nim.

⁵ ‘Pe mei mani pum ni komung tonu pum ni, peng mei kis tonu mani er punum kin andlam mapi erim ei, enim nge nipi eim er kun ermba,’ pa nim.

⁶ ‘Wumb pei keningii ni Gos kongun erpi wumb pei sipi orung simba nge ermba.’ ”

⁷ Wumb pei wangin kin, Jon wumb noł pendpi ngumba nge ok. Eim ek yi nim, “Enim ek kend oł elmin wembii kis mił mołmun. Enim wumb nii nipi ngum, Gos nge oł ekii se enim kin tonu omba ei nge enim kapli koi erik si kindik punerngii.

⁸ Enim noman ak tok onjung kin, enim noman konj ka sik mułngii, nge nipi ngum. En enim noman piik ele molk nik, ‘Eiparam ei sin erinjin’ ei ninerei mon! Na enim kanip nind, Gos ya ku ombu, kapli erang, Eiparam kingam noł mułngii.

⁹ Wu endi tui maimi kin ond tami tumba enim mił yi ku wumb noman tuk to ak tunenjing kin, ond mong tunanim ond ei kolmung to dup kalilmin mił Gos eim wumb ombu kin yi ku ermba.”

¹⁰ Eim ek yi neng kin, wumb pei eim kii sinjing, “Pe sin nimbil oł er wamin, nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?”

¹¹ Pe ek nipi orung kindim wumb ngopu yi nim, “Wu endi konduk tał simba wu ei wu endi ngunjii. Nga wu endi kuni sinermba ei ngunjii,” pa nim.

¹² Wumb ku takis silmin wumb ok noł pingii nge onjung. Wumb ei eim kin sinjing, “Ek emb wu, sin nimbil oł er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?”

13 Ek yi nipi wumb ei ngum, “Enim lo ku takis singii nimba mił sei! Nga enim ku endi pendik simin ni enerei mon!”

14 Pe opu wumb ok eim kii sinjing ku, “Sin nimbił oł er wamin nim sin noman tuk ak tunjung ni piinjii?” nik kii sik ninjing. Pe Jon ek nipi ngum, “Enim wumb wii keprii tunarik, kos wii enerik, ku wii sin-erngii mon! En enim kongun ku ei mendpił ambilk, noman ka piingii,” pa nim.

15 Wu amb epi simin ni noman dinga piik kin, en enim noman eke kom sek yi er muljung. Molk, yi piinjing, Jon ei Gos kindang om wu Krai min, ni piinjing.

16 Pe Jon ek nipi orung kindim, “Na noł sip enim noł mendpił pendip ngond. Ekii se wu endi omba wu ei eim dinga ei kapli ermba ei na dinga ei kapli enanim. Eim dinga ei kapli ermba. Na wu ka mon. Na eim kongun wu eim simb su kan ei na kapli si kindmbii, ba na kapli enanim. Eim wu num mołum. Eim enim Gos nge Gui Ka eke nin dup eke kin ouni yi mił wumb noł pendip ngumba.

17 Eim kapor sipi ambilpi kuni wiis nginamin si kindpi er ka ermba. Pe kuni wiis ei sipi kuni ngii eke kapli kulou tumba. Ba wiis tindkan ei dup kelmba. Dup ei nopolu kumbulermba mon! Piram kunum kunum nopolu pimba.”

18 Jon eim ek kanim eipi eipi neng kin wumb ek dinga ngopolu, yi mił, kunum ei Jon eim Gos ek ka nipi wumb ngum.

19 Ba Jon Eros kin ek ngang, Eros eim wu num endi eim nge angim nge ambim embe Erosiyas sim. Eros eim oł kis kanim kanim eipi erim.

20 Jon Eros kin ek nipi ngum. Ngang kin, eim Jon kan ngii pendim. Pendang, Eros mong owundu sim.

*Jon Jiisas Noł Pendim
(Masyu 3:13-17, Mak 1:9-11)*

21 Wumb pei noł pek mulangin kin, Jiisas noł pim ku. Jiisas noł pepi tonu opu, peri er mulang kin, ei kupu mul ei wul ał pum.

22 Gos nge Gui Ka ei mani opu eim kin om. Gos Gui Ka ei kenjing ni kei Kurmul mił mani om. Ei epin Gos ek endi nipi mani opu yi nim. “Nim na kangi! Na nim kin noman ngond. Na nim kin ka piip ngond,” nim.

*Jiisas Kupam Noł Nge Embe
(Masyu 1:1-17)*

23 Kunum ei Jiisas eim kongun mendpił ermba erim. Nga eim kung ngii engki nga tekliki o pang eim kongun ermba erim. Wumb piik eim Josep kingam ni piinjing.

24 Elai nge kingam Josep; Masas nge kingam Elai; Liiwai nge kingam Masas; Melkai nge kingam Liiwai; Janai nge kingam Melkai; Josep nge kingam Janai;

25 Masaraiyas nge kingam Josep; Emos nge kingam Masaraiyas; Neiyam nge kingam Emos; Eslii nge kingam Neiyam; Nakai nge kingam Eslii;

26 Mas nge kingam Nakai; Masasaiyas nge kingam Mas; Semen nge kingam Masasaiyas; Josek nge kingam Semen; Jora nge kingam Josek;

27 Jonan nge kingam Jora; Tesa nge kingam Jonan; Serapapel nge kingam Tesa; Sialsiel nge kingam Serapapel; Nerai nge kingam Sialsiel;

28 Melkai nge kingam Nerai; Endai nge kingam Melkai; Kosam nge kingam Endai; Elmaram nge kingam Kosam; Er nge kingam Elmaram;

29 Josuwa nge kingam Er; Eliyesa nge kingam Josuwa; Jorim nge kingam Eliyesa; Masas nge kingam Jorim; Liiwai nge kingam Masas.

30 Saimon nge kingam Liiwai. Jura nge kingam Saimon; Josep nge kingam Jura; Jonam nge kingam Josep; Elaikim nge kingam Jonam;

31 Meliya nge kingam Elaikim; Mena nge kingam Meliya; Masas nge

kingam Mena; Nesan nge kingam Masas; Deipis nge kingam Nesan;

³² Jesii nge kingam Deipis; Oper nge kingam Jesii; Bowas nge kingam Oper; Salmon nge kingam Bowas; Naison nge kingam Salmon;

³³ Aminarap nge kingam Naison; Armin nge kingam Aminarap; Arni nge kingam Armin; Esran nge kingam Arni; Peres nge kingam Esran; Jura nge kingam Peres;

³⁴ Jeikop nge kingam Jura; Aisak nge kingam Jeikop; Eiparam nge kingam Aisak; Tera nge kingam Eiparam; Neiyor nge kingam Tera;

³⁵ Serak nge kingam Neiyor; Tiyu nge kingam Serak; Pelek nge kingam Tiyu; Eper nge kingam Pelek; Sila nge kingam Eper;

³⁶ Keinan nge kingam Sila; Apaksas nge kingam Keinan; Sem nge kingam Apaksas; Nowa nge kingam Sem; Lemek nge kingam Nowa;

³⁷ Mesusala nge kingam Lemek; Enok nge kingam Mesusala; Jeres nge kingam Enok; Manalail nge kingam Jeres; Keinan nge kingam Manalail;

³⁸ Enos nge kingam Keinan; Ses nge kingam Enos; Andam nge kingam Ses; Gos nge kingam Andam.

4

Seisen Jiisas Ermba Mił Kenmbii Ni Erim

(Masyu 4:1-11, Mak 1:12-13)

¹ Gos Gui Ka opu Jiisas kin paki to mułang, Jiisas eim nga noł Joran si kindpi orung pum. Pang kin, Gos Gui Ka eim sipi konu wumb mulenjing konu sipim.

² Gos Gui Ka Jiisas paki tang mułum. Mołang kin, wumb mulenjing konu ełe mułang kunum 40 o pum. Kunum ełe Seisen opu Jiisas kanpi ek nipi eim ermba mił ei kenmbii ni erim. Kunum ełe Jiisas eim kuni nunerim, wii minj mułum. Ekii se kuni tang piim.

³ Seisen yi nim, “Nim Gos kingam pim kin, kom ku ei nen kin bres erangli!” nim.

⁴ Pe Jiisas ek nipi orung kindim, “Gos ok połmun ek ełe yi nim, ‘Kuni bres mendpił wumb nołmun ei kapli enałim, wumb konj mulerngii,’ ” pa nim.

⁵ Seisen Jiisas tonu sipi sikir andan topu mei orung orung tep ełelim wumb pei mołmun konu ei andan tum.

⁶ Pe Seisen ek yi nim, “Tep elim wumb ełe dinga pałim ei kin epi ka wii ya mołum ei kin ei na nim ngumbii,” pa nim. “Epi ka ya mołum ei na epi ei nga kapli nanim noman ełe wu endi ngumbii,” pa nim.

⁷ “Pe nim na kin prei en kin na epi ei pei nim ngumbii,” pa nim.

⁸ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Gos ok połmun ek ełe yi ninim, ‘Nim Gos Owundu embe ambił tonu kindkin eim kongun ei minj enjii ninim,’ ” pa nim.

⁹⁻¹¹ Pe nga Seisen Jiisas sipipi, Jerusalem konu ełe men ngii owundu engim ełe tonu mondpu ek yi nim. “Gos ok połmun ek ełe yi ninim, ‘Gos nge enjel nim kin tep er mułngii. Er mołangin kin, enjel en enim angil nim ambilk tonu singii. Embiłangin kin, ku endi simb ełe tunermba yi mił ninim.’ Pe nim Gos kingam pim kin, nim ya ełe angkin puku si mani punjii,” pa nim.

¹² Jiisas ek nipi orung kindim, “Gos ok połmun ek yi ninim, ‘Nim Gos Owundu oł ei ermba nim kenjii ba oł ei nim kapli enenjii,’ ” pa nim.

¹³ Pe Seisen ek nipi erim oł ombu Jiisas ermba ni kanpi erim, ba mon peng Seisen kunum endi nga op ermbii ni piip si kindpi pum.

Jiisas Galilii Konu Ełe Kongun Pułngun Mond Erim

(Masyu 4:12-17, Mak 1:14-15)

¹⁴ Gos nge Gui Ka dinga ełe Jiisas kin mołang kin, Galilii mei ełe orung pum. Pe eim ek ka ei konu orung ełe pei pang wumb piinjing.

¹⁵ Kunum ei Jiisas eim, wumb men ngii e le Gos ek kunum kunum nipi wumb ngolum. Ngang, wumb pei eim embe ambil tonu kindilmin.

¹⁶ Jiisas Naseres konu e le pum. Konu ei ok Jiisas kangil kembis kin konu e le mo pu owundu erim ei, konu e le mo lum. Kor kunum ei, pupu men ngii e le pu lum. Pupu, Jiisas kunum kunum Gos ek ka gerpi elim ei wumb piilmin.

¹⁷ Pe wumb, Gos ek ni tor kindilim Aisaiya wu ei ok pu lum ek sik ngangin, ek ei gerpi kenim ni ek yi piim.

¹⁸ “Gos nge Gui Ka ei na kin mu lang kin, eim na kongun ngopu enjii nipi kindim. Ei na op wumb epi sinalim wumb kin Gos ek ka yi nip ngumbii nge onj. Wumb kan puk mo lum ei tor wii mu ngii. Ningil tumbun mo lum wumb ei ka nik mu ngii. Wumb endi noman embin peng mo lum wumb ei na paki tumbii nge onj.

¹⁹ Na op enim nip ngond, pe kunum Owundu nge wumb eim sipi orung simba nge om.”

²⁰ Jiisas ek mon po lum ni tuk kindpi, ngopu eim mani mu lang, wumb men ngii e le tuk mo langin wumb ei Jiisas kin ningil kanik minj muljung.

²¹ Pe eim ek nipi wumb ngumba nge erim. “Akip Gos ek ei tor onum. Yi mil enim piik poru ninmin.”

²² Pe wumb eim embe ambilk tonu kindik, eim ek ka nim ni piik muljung. Molk, en enim ek yi ninjing, “Wu ei Josep kingam min mon?”

²³ Jiisas eim piipi kenim wumb pei eim ek pii gii ninenjing. Ninerangin kin, eim ek yi nipi wumb ngum, “Ek ekin endi na kin enim yi nik na ngungii, ‘Ond mong ngopu elim wu ninim nge ngenj er ka enjii. Nim Kapaniyam konu e le o l en ei sin piinjin. Pe ya ninim mei e le o l ei nge enjii,’ ” pa nim.

²⁴ Eim ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Wu endi ek ni tor kindilim wu mo pu ek keimi nimba;

ei eim nge ngii konu mo lum wumb ei eim ek ei piinerngii.

²⁵ Na ek keimi nip enim ngond ei enim piinmin. Elainja multum kunum ei Esrel amb pei mulk, wenjing no l kulk kunum ei kupu mu l ei poru nirim. Pe kung ngii tekliki o pang oi angil orung nge endeim purum kunum ei konu pei orung orung kumb kuni owundu sirim.

²⁶ Ba Gos Elainja kindpi pupu Esrel amb wei endi mu lum konu pui ni kindnerim. Mon! Gos Elainja Serepas konu e le Sairon mei orung pui nirim konu e le, amb endi wam kultum amb ei, kuni salim konu e le nim pui nipi kindrim.

²⁷ Gos nge ek ni tor kindilim wu endi Elainja orung kunum ei wumb kinj wumb pei Esrel konu mulk, konu ei tuk e le wumb endi ka mulerik mon! Siriya konu e le kinj wu Neimin ni wu ei minj ka multum.” Jiisas nirim ek ei eim nge wumb tilap ende ei eim ek piinenjing.

²⁸ Wumb men ngii e le nirik molk ek ei piik popu l sinjing.

²⁹ Pe wumb tonu angk, Jiisas ambilk konu owundu anda kindnjing. Kindangin kin, konu owundu ei, tonu komung endi e le sim. Pe wumb eim sik komung e le orung tonu sip komung e le to olkup to kindngii.

³⁰ Ba eim tuk wumb onjung konu opu, tuk e le opu am pum.

*Wu Endi Gui Kis Mu lum
(Mak 1:21-28)*

³¹ Eim Kapaniyam konu e le tor pupu, mei owundu endi sim ei Galilii nilmin. Pupu, kunum ei kor kunum wumb muljung Gos ek ka nipi wumb ngum.

³² Wumb eim ek ei piik wumb tuk puku sik enjing. Nimbil erang Jiisas ek ei dinga pa lim.

³³⁻³⁴ Men ngii e le wu endi gui kis tuk mu lum wu ei ngii e le tuk mu lum. Mo pu kin wii dinga topu, ek dinga nipi yi erim. “Jiisas, Naseres konu wu, nim ya e le nimbil o l enjii on? Nim sin kin tunjii on min? Nim sin kan wiik to si kindnjii! Na nim piind

ei Nim Gos nge wu kun ka wii,” pa nim.

³⁵ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi, ek dinga ngum, “Nim ek tingnarkin, wu ei si kind o pui!” nim. Gui kis ni wu ei to kindang mani pupu wumb mulnjung konu tuk pim. Pe gui kis wu ei kin oł endi nga enerim wii si kindpi pum.

³⁶ Wumb pei puku sik, yi ninjing, “Ek ei nipe ek yi ninjing? Wu ei wu Owundu eim dinga sałim ei eim ek dinga nipi gui kis ngang kin, gui kis pei eim ek piik wu endi si kindik punjung,” pa ninjing.

³⁷ Oł yi mił erang kin, Jiisas eim erim oł ei wumb nik pangin, wumb konu ełe orung orung pei piinjing.

*Jiisas Wumb Pei Er Ka Erim
(Masyu 8:14-17, Mak 1:29-34)*

³⁸ Jiisas men ngii ei si kindpi anda opu, pupu Saimon ngii engim konu ełe nirik pum. Pupu, kenim ni, Saimon ambim mam ening owundu tang pim. Pe wumb ok Jiisas kii sengin, “Amb ei paki tunjii,” pa ninjing.

³⁹ Pe eim pupu amb mułum konu ełe mandi angpi ek dinga neng, ening tum ni poru nim!” Neng kin, amb ni sikir angpi kuni wumb pei ngum.

⁴⁰ Eni mani ba erang, wumb pei ening kanim kanim pim wumb, Jiisas mułum konu ełe tu wunjung. Pe eim wumb kis pim wumb, peng ełe endeim endeim ni angil ambilpi pang, wumb pei ka mulnjung.

⁴¹ Jiisas ek nipi ngum. Pe gui kis ombu wumb pei si kindik konu eipi eipi punjung. Gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, “Nim Gos kingam.” Ba eim gui kis ek ngopu, “Ek tingnerei!” nipi ek dinga ngum. Gui kis ombu Jiisas nim ek piik, “Eim Kraıs wu endi Gos kindang om,” ni piinjing.

⁴² Pe kupiiring ok, Jiisas pupu wumb mulenjing konu ełe pum. Pang kin, wumb eim pum konu kanik, ekii sek punjung wumb ei si kindik punenjing mon! Eim konu eipi punermba nik, eim endim konu ekii sik punjung.

⁴³ Ba eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na ek ka nip wumb ngumbii ei nge Gos sinim tep er mołum mił ei nip wumb tilap eipi kin nip kongun ei nge ermbii,” pa nipi kindim.

⁴⁴ Pe eim Jura konu wumb, men ngii engim konu ełe pupu Gos ek nipi wumb ngum.

5

*Jiisas Ek Neng, Piisa Eim Ekii Sim
(Masyu 4:18-22, Mak 1:16-20)*

¹ Kunum endi noł wer ełe mandi Genesares noł gop ełe Jiisas eim angpi mułum. Nga eim wu amb pei Gos ek ni ngang piimin nik wumb pei eim kin ok wumb piki tok mulnjung.

² Eim kenim ni noł kanu tał noł gop wer ełe pinjingil, omu tołmun wumb tor punjung. Wumb omu kon polk omu tołmun wumb en enim omu kon ei noł was er kun erik mulnjung.

³ Jiisas eim noł kanu endi ełe tonu purum. Purum noł kanu ei Saimon nge kanu. Nga eim Saimon kanpi yi nirim, “Nim noł kanu ei noł ełe pip to tuk kindii!” nirim. Pe eim noł kanu ełe mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngurum.

⁴ Eim ek ni poru nipi, ekii se eim Saimon kanpi nim, “Nim noł kanu pip to sipkin, omu kon tuk noł ełe mani kindkin omu sinjii nge kindii,” nim.

⁵ Saimon ek nipi orung kindim, “Epin kunum endi sin kongun enjpin omu tunenjpin. Pinerang, sin omu endi tunenjpin mon, ba nim nin, ei kaplı nga omu kon pulmbii,” pa nipi mani kindim.

⁶⁻⁷ Omu tołmun wumb kombur yi erangin kin, omu kon omu piki top mułum. Mułang kin, omu kon kilip tumba nge erim. Yi erangin kin, omu tołmun wumb ei en enim kongun ende ełmin wumb noł kanu eipi se mulnjung ei tu wangin nik angil pinou enjing. Erangin wangin kin, noł kanu tał omu kindnjing piki topu noł kanu tał noł ełe mandring simba erim.

⁸ Saimon Piisa eim jep oł ei kanpi Jiisas simb ełe mani pupu yi nim, “Nim si kind po! Na oł kis ełe wu moł,” pa nim.

⁹ Pe eim omu pei sinjing omu ei kanpi, eim puku sim. Pe wumb eim kin tep to mulnjung wumb, puku sinjing ku.

¹⁰ Sependii nge kingam tał, Jeims kin Jon tał ei Saimon kin tep to andilmin, wu tał yi ku puku sinjingil. Pe Jiisas ek nipi Saimon ngum, “Nim mund mong tunerii! Ekii se wumb na ek piimin nik ongii ei nim wumb pei nik tuk sikin, na ek ni wumb ngunjii ei omu yi mił, wumb yi mił tuk ongii.”

¹¹ Omu tołmun wumb ei noł kanu noł wer ełe tu wunjung. Tu wangin kin, en enim epi kanim kanim pei si kindik Jiisas kin ekii sinjing.

Wu Endi Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 8:1-4, Mak 1:40-45)

¹² Eim konu owundu ełe multum konu ełe, nga wu endi multum. Multum wu ei, eim ngenj kinj owundu tum. Eim Jiisas kanpi, opu Jiisas simb ełe mani mołpu prei erpi yi nirim. “Owundu, nim noman ełe erim kin kapli, nim na er ka enjii,” pa nirim.

¹³ Jiisas eim angil ei kinj tum wu embilmbii ni erpi ek yi nim. “Na noman ełe nim ka mulnjii,” pa nirim. Neng kin, kunum ełe mendpił Jiisas kinj tum wu ei er ka erim.

¹⁴ Nga Jiisas ek dinga nipi eim ngopu yi nim, “Nim wu endi ek ninenjii mon! Nim ngenj sipkin Gos kulmał wu ei andan tunjii. Tan kin, ngenj ka salim ni piingii nikin kulmał kelnjii ei Moses lo ek ełe palim mił erang, wumb yi piingii nim ening ni poru nim ni piingii. Nim nga ek wumb ninenjii mon!”

¹⁵ Ba Jiisas oł erim ombu konu orung orung pei eim ek pang wumb pei piinjing. Piik kin, Jiisas mułum konu ełe onjung. Ok Jiisas ek ei piimin nik wumb kis pim ei tu wunjung kin er ka nge ermba.

¹⁶ Ba eim wumb mulenjing konu pupu kunum ei eim prei elim.

Wu Endi Simb Angil Kis Mułum Ei Er Ka Erim
(Masyu 9:1-8, Mak 2:1-12)

¹⁷ Kunum endi eim wumb ei ek nipi ngopu multum kunum ei lo ek piłmin wu kombur kin lo ek emb tołmun wu kombur mulk ku. Wumb ei Galilii mei orung orung kin Jura mei nin Jerusalem konu owundu ełe ni wumb ombu onjung. Owundu nge dinga Jiisas ngang, Jiisas ening pirim wumb ei er ka ermba nge om.

¹⁸ Wu kombur wu endi peł ełe pendik tu wuk. Wu ei embil poru, dinga pineririm wu, ei en enim nirik sipik Jiisas mułum konu ełe kumb ełe mandi pendngii sipik.

¹⁹ Ba konu ełe wu amb pei piki topu pirim. Nga wu ening pim wu ei nirik sipngii konu ełe tuk sineririm. Yi erang kin ngii andaring ełe sipik tonu ngii beł ełe ambil wuł ał kindik peł ełe pim wu mani Jiisas mułum konu ełe kun mani kindik.

²⁰ Jiisas wu ombu pii gii pirim wu ei kanpi kin yi nirim, “Wu puł, nim oł kis ei kil ngum,” pa nim.

²¹ Wumb lo ek połmun wumb ni lo ek piłmin wumb en enim noman nendii to piik yi kii sinjing. “Wu ei wu nii opu Gos kin ek ambilim? Wu endi wumb oł kis ei kil ngunermba; ba Gos endeim minj yi ermba.”

²² Jiisas wumb ombu noman ełe piipi si kindim. Pe eim ek nipi orung kindpi, yi nirim, “Nimbił erang en enim noman ełe ek eipi eipi nik punmun?”

²³ Nipe ek endi enim noman ełe embin tonum? Na ninj ek ei embin tonum min? Na nim, ‘Oł kis ei si kindind!’ min ‘Na nim angkin pui!’ nind? Pe na oł endi eramb enim kanik keimi nik piingii.

²⁴ Ba na enim piingii ni piind, na wu kingam noman dinga ya mei ełe salim. Kapli wumb oł kis kil ngumba, yi erang kin eim ek nipi wu endi embil dinga punerim ei nge er ka erim. Na nim kanip nind, ‘Nim angkin, peł

sikin, ninim nge ngii konu e le orung pui! ” nind.

²⁵ Yi erang, pe mendpi l wu amb ningil e le eim engim. Angpi pe l sipi eim ngii konu e le pupu Gos embe ambil tonu kindim.

²⁶ Pe wumb pei Jiisas erim o l ei ka nik puku sik enjing. Ba wumb Gos embe ambil tonu kindik. En enim noman e le piik nik minj endnjing. Yi mi l ninjing, “Pe sin o l eipi minj endi kenjpin,” pa ninjing.

Jiisas Liiwai Wii Tum
(Masyu 9:9-13, Mak 2:13-17)

²⁷ Ekii se Jiisas eim andlam andpi pupu, kenim ni wu endi ku takis silim wu, ei eim ku takis ngii e le mu lum wu ei embe Liiwai. Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Nim na onj konu e le oi!” nim.

²⁸ Pe eim angpi epi pei si kindpi Jiisas pum konu e le ekii se pum.

²⁹ Liiwai eim ngii konu e le kuni owundu endi erpi Jiisas ngum. Pe ku takis silmin wumb pei kin, wumb eipi pei kulou tok wu ta l kin kuni ei nunjung.

³⁰ Pe lo ek ekii silmin wumb ni, peng lo ek mon polmun wumb ni wumb ok Jiisas nge ekii silmin wumb mulnjung konu e le noman kis piik mulk kii sinjing. “Nimbi l erang enim ku takis silmin wumb kin nga o l kis elmin wumb kin enim kuni ende nonmun?”

³¹ Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim. “Enim wumb ening endi pina l im wumb ei, ond mong ngopu elim wu kin puna l min min, ba ening pim wumb ei minj ond mong ngopu elim wu pangin kin ond mong ngolum.

³² Na wumb o l kis er mo l mun wumb ei o l kis kil ngop sip orung simbii nge onj. Ba wumb kun ka mo l mun ni piinjing wumb, ei kin na onenjing,” pa nim. “Nimbi l erang na nga wumb o l kis enjing ei kin ngii konu pup onermbii ku?” pa nim.

³³ Pe wumb kombur ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Jon nge ekii silmin wumb kuni mowii elmin. Erik, Gos

prei kunum kunum elmin. Lo ek ekii silmin wumb nge ekii silmin wumb ombu yi ku elmin. Ba nim nge ekii silmin wumb kuni nok yi elmin. Ei nimbi l erang elmin?”

³⁴ Jiisas ek nipi wu ombu ngum, “Enim wu endi amb simba elim kunum ei kapli ei wumb pu l kuni mowii erngii min? Ei mon!

³⁵ Ba ekii se opu wumb wu amb simba er mo lum wu ei si tor singii kunum ei eim kan se no lum kin tep to mulermba kunum e le kuni mowii erngii.”

³⁶ Jiisas ek ekin endi nipi ei nge wumb noman konj kin wumb noman ok nge ende punermba ek ei wumb ngum. Eim yi nim, “Wu endi konduk konj ei kilip to kembis kembis erpi, aninga konj endi sipi konduk ok nge e le mui tumba. Pe wu endi yi ermba ei eim konduk konj er kis mondpu ermba ei, konduk konj ei kanim eipi mi l pimba. Nga konduk ok nge kanim eipi mi l pimba ku.

³⁷ Pe wu endi kung meme ngenj ming, mi l ok nge e le no l wain konj tuk kindna l min. Ei mon! Wu endi yi mi l ermbii ni ermba wu ei eim kung meme ngenj ming mi l ok nge tok neng, no l wain konj ei tor pu lum. Nga kung meme ngenj ming mi l nge ei kis mo lu lum ku.

³⁸ Ba wu endi no l wain konj kulpu kung meme ngenj ming mi l konj e le tuk kindmba.

³⁹ Pe wu endi eim no l wain ok nge no lum, ‘Ei no l wain ka wii,’ pa nim. Eim no l wain konj singin ka pina l im.”

6

Gos Kor Kunum Ei Kongun Mon Nilim
(Masyu 12:1-8, Mak 2:23-28)

¹ Kor kunum Jiisas eim tuk kuni mong wiis pa l im konu e le andpi mu lum. Jiisas nge ekii silmin wumb ombu ok kuni wiis mong ei sik ambil winin tok nuk.

² Ba lo ek ekii sinjing wu ombu yi ninjing, “Gos kor kunum, ei kongun

mon nilmin kunum ei, ba enim nimbił erang enmin?”

³ Jiisas ek ni orung kindpi yi nirim, “Enim king Deipis sin kupenjpin eim epi erim mił enim piinarik na ek yi nind. Kunum ei eim kin eim wumb kin kuni kulnjung.

⁴ Deipis eim Gos ngii owundu ełe nirik pupu, bres Gos nge kumb ełe sim bres ei sim. Pe bres ei wumb pei nunerngii mon nik, Gos kin kulmał kałmin wumb minj ambil nungii nilmin. Ba Deipis eim bres nupu nga eim nge wumb ei bres ngang nunjung ku. Ek ei enim gerik piinjing min?” Ei kii sipi nim, “Nimbił erang enim King Deipis kin ek ninanmin, ba na sin kin ek ninmin?”

⁵ Jiisas ek dinga nga nipi yi nim, “Gos kindang mei ełe na wu kingam moł. Mołup, kor kunum owundu moł.”

Wu Endi Angil Kis Mulum Ei, Jiisas Kor Kunum Er Ka Erim (Masyu 12:9-14, Mak 3:1-6)

⁶ Pe nga kor kunum endi eim pupu men ngii ełe pupu Gos ek nipi wumb ngum. Kunum ei wu endi mulum wu ei angil tundung orung miyem poru nim.

⁷ Lo ek emb tołmun wumb kin lo ek ekii silmin wumb kin ei Jiisas ermba oł ei kenmin nik kui er mulnjung. Molk kin, yi piinjing ni kor kunum wumb endi kis pimba er ka ermba ni kanik mulnjung. Molk kin, Jiisas kos er ngumun nik mulnjung.

⁸ Ba Jiisas eim wumb noman tuk ełe piinim. Piipi kin, wu angil miyem poru nim wu ni, “Angkin Oi!” Neng, wu ni sikir opu wumb mulnjung konu tuk engim.

⁹ Pe Jiisas eim ek nipi wumb ngum, “Na pe enim kii simbii end. Sinim lo ek nipi kunum oł ka ermin min oł kis ermin, ei ninim min? Wumb kin paki topu er ka ermin, min wumb topu er kis ermin?” a nim.

¹⁰ Jiisas wumb mulnjung konu tuk kanpi andpi, wu endi angil miyem poru nim ei kan sipi nim. “Nim angil

tun kindii!” Yi neng kin, wu ei yi erang eim angil ni ka erim.

¹¹ Ba wumb en enim noman kis dinga piinjing. En enim ek nik piik piik enjing. Erik, en enim yi ninjing, “Jiisas kin nimbił oł ermin,” ninjing.

Jiisas Nge Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Tal

(Masyu 10:1-4, Mak 3:13-19)

¹² Kunum ei Jiisas eim prei ermbii ni piipi komung endi ełe tonu purum. Eim prei erpi Gos ngurum kunum ei eim prei er mulang kin, konu tengrim.

¹³ Tengmba erang kin, Jiisas ekii sinjing wumb wangin nim. Neng, wangin wu engki nga tal sipi wumb embe ‘Ek se andilmin wumb’ pa yi nirim.

¹⁴ Wu embe endi Saimon, Jiisas embe Piisa ni ngum. Nga endi Endru ei Saimon nge angim. Embe nga Jeims kin Jon tel, Pilip ni Barsolomu.

¹⁵ Pe Masyu ni Tomas ni Jeims Alpiyas nge kingam Saimon wu ei lo ekii silim wu.

¹⁶ Pe Jeims nge kingam Juras nin nga Juras Eskeriyas konu wu eim Jiisas opu orung wumb mulnjung konu ni peni ełe kindmba.

Jiisas Wumb Pei Kin Kongun Erim (Masyu 4:23-25)

¹⁷ Pe Jiisas wumb ei kin mani punjung. Nga puk konu kun sim konu eim nge ekii silmin wumb kin pei tep to engnjing. Pe wumb pei Jura mei konu ełe orung orung ni Jerusalem konu owundu ełe ep noł wer ełe konu ełe Taiya konu ni Sairon konu ni wumb pei ok mulnjung.

¹⁸ Wumb ei ok eim ek piimin nik onjung. Pe eim wumb ening pim wumb ombu er ka erpi, wumb gui kis tuk mulang onjung wumb ei Jiisas wumb ombu er ka erim.

¹⁹ Wumb pei angil Jiisas embilngii enjing. Nimbił erang Jiisas dinga pupu wumb pei, wumb ening pim wumb ei Jiisas er ka eririm.

²⁰ Jiisas eim nge ekii silmin wumb ombu kanpi ek yi nim,

“Enim wumb wii epi sinerang mołmun wumb ei, ka piyei! Gos sinim tep er kanpi mołum oł ei enim nge sałim.

²¹ “Enim kumb kuni pałmin, enim ka piyei! Ekii se enim noman ka piik mułngii. Pe enim wumb ke ninmin, ei enim ka piyei! Ekii se enim tokuł erngii.

²² “Ekii se wumb enim wu kingam ei kin ekii se punmun ei keningii. Kanik kin, wumb en enim noman kis peng piingii. Piik kin, enim kon si kindngii ni, enim kin ek kis ningii ni, enim embe sik epi kis mił ombu nge singii kunum ei, enim ka piingii.

²³ “Pe wumb enim kin yi erik ninjing kin enim ka piik noman ka seng mułngii. Enim piingii, epin konu ełe enim kumep singii ei owundu sałim. Kumb okrii enim kupenjing noł oł ei, Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb kin yi ku ełmin. Yi mił ku enim kumep ka singii. Ei Gos nge ek ni tor kindiłmin wumb kin tep to singii.

²⁴ “Ba enim kom ku ngenj ełe peng, enim noman ka piik er mułmun ei enim noman ka piik erngii. Erangin, oł ei er poru nik mołmun ei enim wumb ei kan kun er mułngii.

²⁵ “Enim wumb epi pei kanim kanim sinjing kin enim noman ka simba. Ekii se enim epi sinerang kin kuni kułngii. Enim wumb pe tokuł er ka piinmin wumb ei kan kun er mułngii. Ekii se enim ke nengin ningił ka mani omba.

²⁶ “Pe enim wumb pei enim embe ambii tonu kindik ninjing kin enim pii kun er mułngii. Ok en enim kupenjing noł ek kend tok, ek ni tor kindiłmin kend wumb embe ambii tonu kindik ełmin oł yi erngii ei kanik mułngii,” pa nirim.

*Wumb Opu Orung Wumb Kin Noman Ngunjii Oł Ei
(Masyu 5:38-48, 7:12a)*

²⁷ Ba enim na ek piik mołmun wumb ei, na ek nind ei piyei! Enim opu orung wumb mułngii, ei kapli noman ka ngok mułngii. Pe wumb

enim noman kis piingii, ei enim wumb ei kin epi ka erngii.

²⁸ Wumb enim kin ek bultung ningii ei, enim kengip ek ka nik wumb ombu noman ka ngungii. Nga wumb enim kin oł kis erngii wumb ei, enim Gos kin prei erik paki tungii,” pa nim.

²⁹ Wu endi nim kon taki tum kin, nga orung ak tan orung tumba ku. Wu endi nim kon takis ei simbii nipi erim kin, nim konduk ei kin ouni mon ninenjii ku.

³⁰ Wu endi epi endi kii sipi nim kin, nimba epi ei ngui! Pe wu endi nim epi wii sipim kin, nim nga orung tu wii nikin, ek dinga ninerii!

³¹ Enim ermin ni piingii oł ei, wumb enim kin enjing kin, nga enim wumb ombu kin oł yi ku erngii.

³² Wumb enim kin noman ngołmun wumb ei, nga enim noman ngangin enim nipe noman piingii? Pe wumb oł kis enmin wumb ei, wumb kombur noman ka piik ngołmun ku.

³³ Pe enim wumb kombur oł ka er ngangin kin, nga wumb enim kin oł ka er ngungii. Nga ei enim nipe noman piingii? Wumb noman kis piik oł kis ełmin wumb ei kombur oł ka yi mił ełmin.

³⁴ Enim epi kombur wumb ngunjung kin, nga orung simin ningii ei enim noman nipe noman piingii? Wumb oł kis ełmin wumb oł ka erik wumb eipi ngołmun ku. Pe wumb ombu epi ende mił siłmin.

³⁵ Ba enim opu erii wumb ei noman ka ngok, enim oł ka erik wumb ngungii. Enim wumb ngungii epi ei nga ngok orung kindmin ni piinerei! Enim oł ei erik epi ka wii owundu singii. Enim ełe yi erik molk punjung kin enim Gos kingam noł mendpił mułngii. Wumb Gos kin noman ka piinałmin ei Gos wumb ombu kin noman ka ngołum. Ngopu kin, wumb kis kin noman ka ngołum. Ngopu, wumb kis kin ouni ngołum.

³⁶ Enim wumb eipi kaimb singii, ei enim Ernjing Gos kaimb siłim mił ku

singii.

*Wumb Eipi Kin Kos Ninmin Ei
(Masyu 7:1-5)*

³⁷ Enim wu endi ek ei nge nik mok tolum wu ol ei mił enerngii. Enim wumb ol kis ei si kindangin kin, Gos enim ol kis ei kil ngumba ku. Pe nga enim epi endi mok tolum wu er kun elim mił enerngii. Yi mił enjing kin Gos enim epi embin tui ei mok tumba. Wumb ol kis ei ni ka enjing kin enim ol kis ei Gos kil ngumba ku.

³⁸ Pe enim ol kanim kanim yi erngii mił yi ku Gos enim kin yi ermba. Pe wumb enim kin pimba mił ngungii ei, pei ngungii. Ei ngok pangin piki topu bein tumba ermba, ei enim ngungii. Pe enim epi wumb ngungii yi mił ku Gos enim ngumba.

Jiisas Ek Ekin Nga Ngum

³⁹ Jiisas ek ekin endi nipi wumb ngum ku. Ei yi nim, “Wu ningil tumbun molum wu ei, nga wu endi ningil tumbun mulmba wu ei, andlam andan top simba min? Ei mon! Wu tal ouni tukpu ele bok tungul.

⁴⁰ Mon kangil ei ek mon wu ek nipi ngolum wu ei to mani kindnermba. Eim mon kanpi poru nimba ei kapli eim ek mon wu mił mulmba.

⁴¹ Enim wumb eipi kanik ol kun pinermba mił ermba ei ni kun enerngii mon! Ei nimbił erang ninim ol yi nge elin ku? Nimbił erang nim angnim ningil ele epi mol palim ei kankin nin? Ba ninim epi mol owundu endi ningil ele palim ei piin min?

⁴² Nimbił erang nim angnim ek nin? ‘Angnan, nim ningil ele epi mol endi palim, na si kindmbii,’ nin. Ba ninim ningil ele epi owundu palim ei ninim piinan min? Nim ek kend wu, nim epi owundu endi ninim ningil ele palim ei si kindkin, ekii se ninim angnim ningil ele kun kankin epi mol pimba ei kapli si kindnjii,” pa nim.

*Ond Kis Ei Mong Kis Tolum
(Masyu 7:16-20, 12:33-35)*

⁴³ Ond ka ei, mong kis tunałim. Yi ku ond kis ei nga mong ka tunałim.

⁴⁴ Wumb en enim ond anglim ei kanik piłmin. Piik kin, ond ei ond ka min mon, ni kanikmin. Wumb en enim ond pik ei gal molpu mong tolum ei tingnalmin. Nga ond wain yi ku, ond wain ei ond kembis angpi gal molpu mong tolum ei tingnalmin mon.

⁴⁵ Wu endi eim noman ka palikim wu ei ol ka elim ku. Erpi, ol ka wii elim. Nga wu kis ei eim noman kis piki topu peng, eim ol kis elim. Noman ele ol yi mił palikim ei gupu ele tor olum.”

*Ngii Takilmin Ei Ol Tal Palim
(Masyu 7:24-27)*

⁴⁶ “Nimbił erang enim na ‘Owundu, Owundu’ nilmin, ba na ek nind ek ei enim piinanmin?

⁴⁷ Wu endi na kin opu na ek pipi ermba wu ei na eim kanip mol. Molup, eim ermba ol ei andan tamb enim piingii.

⁴⁸ Wu ei yi mił, wu endi ngii tekmbii ni tukpu sipi mer mani pupu, mei ele ku owundu pei kindpi siimen elim. Ekii se ngii tonu ele takilim, nol owundu topu ngii ei nirik omba, ba kapli onermba. Nimbił erang wu ei eim ngii dinga wii tekim.

⁴⁹ Ba wu endi na ek piipi nga ekii sinermba wu ei yi mił wu endi ngii tonu mei pel ele tekim. Eim mei mani ei ku dinga kindnarpi siimen enerim. Ekii se nol owundu topu, nol ngii ele nirik wang kin, ngii sikir er kis mulum. Nimbił erang wu ei ngii mił dinga pinerim.

7

*Jiisas Opu Elmin Tep Elim Wu, Ei Eim Nge Kongun Wu Endi Er Ka Erim.
(Masyu 8:5-13)*

¹ Jiisas ek ei nipi wumb ngopu poru nipi, ekii se eim Kapaniyam konu ele pum.

² Rom wu endi opu elmin wumb 100 pei opu elmin wumb pei tep elim, wu ei kongun wu endi mulum. Opu

tep elim wu eim kongun wu eim noman ka ngolum wu ni ening peng erang kulmba mandi erim.

³ Opu tep elim wu ei eim Jiisas kin ek ei piipi mulum. Pe eim Jura wu num kombur kindang puk ek nengin kin, Jiisas opu, na kongun wu ei er ka ermba nipi kindim.

⁴ Wumb puk Jiisas multum konu ele tor puk ek dinga nik, Jiisas nik yi ninjing, "Wu ei wu ka nim wu ei paki tunjii min?"

⁵ Eim sinim Jura wumb kin noman ka ngolum. Eim mendpil men ngii ei takpi sinim ngurum."

⁶ Pe Jiisas wu ombu kin tep to purum. Jiisas opu, opu tep elim wu eim ngii konu mandi pang kin, opu wu 100 tep elim wu ni wu pul kombur kindang puk Jiisas kin ek ningii nge puk. Puk yi nik, opu tep elim wu ni yi nim, "Jiisas, nim wu Owundu! Nim na ngii konu ombii nikin okun kis piinjii; na wu ka mon. Nim na ngii nirik onerii!" yi ninim pa nik.

⁷ "Pe yi ku, na wu ka pim kin, nim ngii konu ele na ombii min, ei mon. Ba nim ek ei nen na kongun wu ei ka mulmba," pa nim.

⁸ "Nimbił erang, na yi ku wu num kombur kongun ngokuł elmin ol ei na kongun er moł. Pe na nge opu wumb ei na ek piilmin. Pe wu endi 'Pui' nimbii, ei kapli ba. Nga wu endi ya 'Oiyoy' nimbii, ei kapli omba. Pe nam kongun wu, 'Nim ol ei erii!' nimbii, ei kapli ermba. Na nge wu num ombu kongun ei na ngunjung mił na yi end. Ba nim noman dinga peng ening ei nge er ka elin ei kapli nim na nge kongun wu ening ei kapli er ka enjii," pa yi nim.

⁹ Pe Jiisas ek ei piipi, eim wu ei noman ka jili sim ni piim. Pe eim ak topu wumb eim orung konu ekii se ok ei kanpi yi nirim. "Na enim kanip nind, Esrel wumb pei mołmun konu ele wu endi noman ka peng, pii gii yi mił peng na kinenj mon!" pa nim.

¹⁰ Opu elmin wumb tep elim wu, wu pul kombur kindang ok wu ni

nga orung puk kenik ni, kongun wu kulmba erim ni nga konj multum.

Jiisas Nein Konu Ele Kang Wu Endi Er Konj Sim

¹¹ Ekii se nga Jiisas eim konu owundu endi purum konu ei embe Nein. Jiisas eim nge ekii sinjing wumb kin, wumb pei eim purum konu puk.

¹² Eim pupu konu owundu ele andlam ondu palim ele mandi pang, wu endi kultum wu ni tu wuk wu kultum ei, mam eim kingam endeim mendpil mulum ei, kulang kui tunjung nge ei tu wuk. Tu wangin kin, amb ei wam kumb ok kultum. Pe wumb konu ele wumb pei amb ei kin ouni ok.

¹³ Jiisas Owundu amb ei kanpi, kaimb piipi yi nirim. "Amb, nim ke ninerii mon!" pa nirim.

¹⁴ Pe eim mandi pupu, wu kulii pirim konu ele eim pel ele embiltilim. Pe wumb wu tu wuk wumb ei angik mulk. Pe Jiisas nipi yi nirim, "Kangi wu, kanpi nind, nim engnjii!" pa nim.

¹⁵ Pe nga kultum wu ei tonu mulum. Mołpu, ek nipi multum. Mulang kin, Jiisas wu ei sipi mam eim ngurum.

¹⁶ Yi erang kin, wumb pei mund mong tok, Gos embe ambilk tonu kindnjing. Wumb yi ninjing, "Gos ek nipi ol ekii se ermba wu owundu sinim konu ele tuk onum," ninjing. Wumb ek nga yi ninjing, "Gos eim opu eim wumb si orung simba nge opu wumb paki topu enim," ninjing.

¹⁷ Jiisas erim ol ei pang kin, wumb Jura mei konu ni wumb konu orung orung pei piik punjung.

Jon Wumb Noł Pendilim Wu Eim Ekii Sinjing Wu Tal Jiisas Kin Kindim. (Masyu 11:2-19)

¹⁸ Jon nge ekii sinjing wumb ei epi pei ek nik eim ngunjung.

¹⁹ Jon eim ekii sinjngil wu tal wii tum. Eim yi nim, "Elip pukuł Owundu kankil yi kii singil," pa nim. "Ok Gos wu endi kindmbii neng, sin

kui er mulnjpun wu ei nim min? Min sin nga wu endi omba ni kui ermin min?”

20 Wu taʔ Jiisas kin okuʔ ek yi ninjngiʔ. “Jon noʔ sipi wumb noʔ pendilim wu, ei siʔ nim kin peʔ neng onmbuʔ ninjngiʔ. Nikiʔ yi ninjngiʔ, ‘Ok Gos wu endi kindmbii neng sin wu endi omba ni kui enjpin wu, ei nim waiim min?’ ”

21 Kunum ei Jiisas wumb ening kanim kanim pirim wumb kin, wumb ening kis pirim wumb ni, wumb gui kis tok multum wumb ei pei er ka erim. Pe wumb pei ningiʔ tumbun multum ei pei er ka eririm ku.

22 Pe Jiisas ek nipi wu taʔ ngopu yi nirim, “Eʔip pe pukuʔ Jon konu eʔe kankiʔ, na ya pe nipe oʔ erip ek nipe ek nip eramb eʔip piikiʔ, kankiʔ enmbiʔ ei pukuʔ, Jon kan ningiʔ peʔ nim. Wumb ningiʔ kis muʔum wumb ei, kenjing. Simb kis muʔum wumb, nga ka seng andʔam endnjing. Wumb kinj tum wumb ei, ka sim. Wumb kom ngum wumb ei ek piingii neng ek piinjing. Pe wumb kulnjung wumb ei nga ok tonu konj moʔmun. Wumb epi endi sinaʔim wumb ei Gos ek ka ngang piki toʔum.

23 Wumb na Jiisas kin pii gii ninjing, en enim pii gii ei mani punerim, wumb ei ka piingii.

24 Jon ek ni kindang onjnguʔ wu taʔ nga orung pangik; Jiisas Jon nge ek nipi wumb pei ngopu yi nim. “Ok, enim Jon muʔum konu eʔe wumb mulenjing konu eʔe puk epi nipe endi kenjing? Min enim puk konu pop tang goʔ kembis ei kenjing min mon? Wu ei goʔ miʔ mon?”

25 Enim epi nipe kengii nge punjung? Enim wu endi epi konduk ka wii erpi muʔum ei keningii punjung min? Ei mon! Wumb konduk ka wii kindik, en enim ngenj eʔe epi ka eʔmin ei King ngii owundu eʔe minj moʔuʔmun.

26 Ba enim puk epi nipe keningii nge punjung? Enim puʔ wu endi Gos oʔ ekii se ermbe ei nge nipi muʔum

wu ei kenjing min? Ei keimi; wu ei eim nge kongun ende ek ni tor kindilim wu pei to mani kindilim.

27 Wu ei mendpiʔ Gos nge ek yi ninim, ‘Piini! Na ek se endmbe wu endi kindmbii wu ei, na ek ok sipipi nim, kumb se pupu nim andʔam ei to ka er sipi muʔmba.’ ”

28 Jiisas ek yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond, ‘Kunum eʔe Jon ya mei eʔe wumb pei ei kamb mani kind poru ninim. Ba akip kunum eʔe wu endi Gos sinim tep er kanpi moʔum oʔ ei wu wii miʔ pii gii nim kin, wu ei Jon to mani kindnim,’ ” pa nim.

29 Wumb ek ei piik poru nik, wu amb ni wumb ku takis siʔmin wumb pei ek yi ninjing, “Gos eim kun ka wii moʔum wumb ei Gos noman eʔe ekii sengin ok Jon angik eʔe wumb noʔ sipi wumb noʔ pendpi ngum.”

30 Ba lo ek piilmin wumb kin, lo ek emb toʔmun wumb ei Jon angik eʔe noʔ pinenjing yi miʔ erik, Gos nge noman eʔe wumb ei buʔ ngok kin, andʔam andan tum ei si kindnjing.

31 Jiisas ek yi nirim, “Akip kunum ei na enim wumb ekii sinenjing miʔ wumb sip mondup ei nimbiʔ oʔ erngii? Wumb ei jiki wumb?”

32 Pe wu ombu yi miʔ, kangik kembis kombur konu endi tuk eʔe molk, kangik kembis kombur eipi kin wii tunjung. Tok yi ninjing, ‘Sin mingaʔ kepii tonmun nimbiʔ erang enim golang ninanmin?’ a ninjing. ‘Pe nga sin golang kaimb er ninmin ei enim ke ninanmin. Ei yi miʔ en enim noman endi pinalim eipi eipi punum.’

33 Jon sinim noʔ pendpi ngoʔum wu ei tonu om. Eim opu noʔ wain ni bres ei endi nunerim. Pe enim wumb yi ninjing, ‘Wu ei gui kis tuk moʔum,’ ninjing. Ei mon!”

34 Pe na wu kingam op kuni nop, noʔ wain nop end. Pe enim wumb molk yi ninjing, ‘Wu ei kuni pei minj noʔum,’ ninjing. ‘Wu ei noʔ wain pei minj nopu,’ yi eʔim niʔmin. Nik, ‘Eim wumb ku takis siʔmin wumb kin

wumb oł kis erik ełmin wumb ei kin puł pałim, pa niłmin.

³⁵ Ba wumb noman ka pałim wumb, ei yi niłmin. ‘Gos nge noman ka ei epi ka wii niłmin.’ ”

Oł Kis Elim Amb Endi Jiisas Simb Ete Kopung Erim

³⁶ Lo ek piłim wu endi embe Saimon Jiisas kin ek nipi eim kin kuni numbuł nirim. Eim lo ek piłim wu ei ngii konu ełe pupu kuni no multum.

³⁷ Amb endi oł kis elim amb, konu owundu ełe mułum. Pe amb ei mołpu piim ni Jiisas pupu lo ek piłim wu ngii konu ełe kuni nonum nik. Nengin, piipi kin amb ei eim kopung muru ka ming endi sipi om.

³⁸ Pe eim pupu Jiisas buł morung orung angpi, simb ełe mołup ke nipi mułum. Ke nim ningił ka ei, Jiisas simb ełe purum. Ei kanpi eim peng enjin olt sipi, Jiisas simb ełe kil ngum. Ngopu kin, Jiisas simb ełe kum su sipi er mułum. Mołpu kin, kopung muru ka ni sipi, Jiisas simb ełe kindrim.

³⁹ Lo ek piłim wu ei, Jiisas wii tang om wu ei, eim epi ei kanpi eim noman yi piim. “Wu ei, Gos oł ermba oł ei, keimi nipi elim kin amb ei piipi mon. Amb ei, yi elim nimba ni piim amb ei, amb oł kis elim.”

⁴⁰ Yi erang kin, Jiisas eim wu noman ełe, piinim ek nipi ngumbii ni piim. Piipi kin, Saimon kanpi neng, “Saimon,” yi nim. “Ek mon wu, nim ek ninjii pim ek ei ni!” a nim.

⁴¹ Pe Jiisas ek yi nim “Wu tał, wu endi kin kom ku sikił, nga ekii se ngo orung kindmbił ni sikił, wu endi kom ku 100 pei mił sirim. Nga wu endi, kom ku kum endeim mendpił sirim. Wu tał kom ku yi mił si ngokuł, pendkił pirim,” pa nim.

⁴² Wu tał epi endi ngo orung kindngił pinerang, wu ni kan wiik turum. Yi erang kin, wu tał eim kin noman ngunjnguł wu endi nii eim noman ka wii piipi eim ngumba?”

⁴³ Saimon ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na yi ni piind, wumb endi oł

kis pei kil ngo si kindmba wumb ei,” pa nim. Neng kin, “Nim ek kun nin,” pa ni Jiisas yi nim.

⁴⁴ Pe eim ak topu amb ei kanpi kin, ek nipi Saimon ngum. “Nim ya amb ei kan min? Na nim ngii konu onj ei, nim noł kulkun, na simb ełe noł kindnen; ba amb ei na simb ełe, noł kindpi enim ei eim ke nim ke noł sipi na simb ełe noł kindnim. Pe eim peng enjin sipi, na simb ełe kil ngonum,” pa nim.

⁴⁵ “Nim nam kin kum su sinen. Ba na tuk op mułamb, pe amb ei opu, na simb ełe kum su sipi enim,” pa nim.

⁴⁶ “Nim nam peng ełe kopung kindnen; ba amb ei eim kopung ka wii na simb ełe kindim.”

⁴⁷ Yi mił peng kin, na nim kanip nind, “Eim na kin noman ka ngum. Ngopu kin, nim ei piinjii; eim nge oł kis ei pei elim; ba na eim oł kis kil ngop poru nind, Gos wu endi kin oł kis aninga er kil ngum kin, wu ei Gos noman pei ngunałim; ba aninga ngolum.”

⁴⁸ Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Na nim nge oł kis ei si kindin.”

⁴⁹ Wumb eim kin peł ełe ende mulnjung wumb ei, en enim ek nik piik piik enjing. Nik ek dinga nik, “Wu ei nii, wumb oł kis ei kil ngonum?”

⁵⁰ Jiisas ek nipi, amb ei ngopu yi nim, “Amb, ninim nge pii gii je erpi, nim si orung sinim. Pe nim pukun, noman emin ka peng mulnjii.

8

Amb Kombur Jiisas Pum Konu Ete Tep Tok Punjung

¹ Pe nga Jiisas konu owundu ni konu kembis andpi Gos ek ka nipi wumb ngopu, Gos sinim tep er mołum mił ei nipi wumb ngum. Jiisas eim nge ekii siłmin wu engki nga tał eim kin andik mulnjung.

² Pe amb kombur ok, ening pim amb ombu ni, gui kis tuk mułum amb ombu, Jiisas er ka eririm. Amb ombu, Jiisas pum konu ełe punjung ku. Amb endi ‘Mariya’ niłmin, ei ‘Mariya Makandala,’ pa niłmin. Ok

Jiisas eim amb ei, gui kis angil orung nga tal pei tor kindrim.

³ Pe Jo Ana, Susa nge ambim wu ei King Eros ngii ele tep er molulum ei, eim embe Susana. Pe Susana ni amb pei onjung ku. Amb ombu puk, Jiisas kin, Jiisas nge ekii silmin wu ombu, kom ku paki tok elmin amb ombu, unni puk ku.

Pe Ek Ekin Wu Endi Kuni Emb Kindim Ek Pol
(Masyu 13:1-9, Mak 4:1-9)

⁴ Wumb tilap owundu endi ok, kulou tunjung wumb ei, konu owundu eipi eipi wumb pei Jiisas mulum konu ele onjung. Wangin kin, Jiisas ek ekin endi topu nipi ngum.

⁵ “Wu endi kuni wiis emb sipipi emb kindrim ei kombur wumb andlam endik konu ele mani pang, wumb kimbangin, kei ok nok nok enjing.

⁶ Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku mulum konu ele mani pum. Pe kuni wiis ei sikir tonu om, ba mei nol mul erang, kuni ei kulii erpi, kolpu poru nim.

⁷ Pe kuni wiis kopur, pupu kan gal pim konu ele mani pum konu ele, kan gal mul ei tonu opu, kuni wiis ei to mani kindim.

⁸ Pe kuni wiis emb kombur mei ka ele mani pum ei sikir tonu om. Opu kin, kuni wiis pei topu mulum. Tum, ei 100 pei pei kuni wii yi tonu mulum.” Jiisas ek yi nipi ek dinga wii nim, “Wu endi kom pimba, wu ei kom sepi ek ei piyangli!”

⁹ Jiisas eim nge ekii silmin wumb ei, ek ekin topu ninim, “Ek ei, pule piimin nik kii sinjing.

¹⁰ Pe eim yi nim, “Gos sinim tep er mulum miil ei eim ek koi er palim ek ei piipi kin nipi enim ngonum. Ba torung wumb eim ek ekin top nim ek ei mendpil piinjing, ba ek ekin ei pule pii pol tunenjing. Tunarik kin, en enim konu orung orung kind keningii, ba epi endi kinenjing. Pe nga ek ei pingii, ba pule piinerngii mon!” pa nirim.

¹¹ “Ek ekin tum ek pule yi palim. Kuni wiis mong ei Gos nge ek.

¹² Pe kuni wiis kopur pupu andlam ele mani pang kin, wumb andik kambinmin ei Gos ek wumb piinmin, ba nga Seisen opu Gos ek ka ei topu eipi kindnim. Eim yi piinim, wumb Gos kin pii gii nengin kin Gos sipi orung simba ni piipi enim.

¹³ Pe kuni wiis emb kombur pupu, mei ku mulum konu ele mani pum, ba dumbul mer mei ele mandring punalim mon. Pule yi miil wumb Gos ek piik sik, noman ele kindik ka molulumun. En enim pii gii dinga ninarik mulangin kin, epi embin tui endi tonu olum ei, wumb en enim dinga mulamin kin, bok tolmun.

¹⁴ Pe kuni mong kombur pupu, kan gal mulum konu pul ele mani pum ei wumb Gos ek ka piik, nga kongun erik, ba mei ele epi kanim kanim noman peng, kom ku ni epi ka wii ka ka piik, yi er mulangin kin Gos ek ei piinarik, to mani kindinmin. Yi erangin kin, en enim kongun ei tonu opu mong tunenim mon, ba mani pupu koltum.

¹⁵ Ba kuni wiis mong kombur, pupu mei ka ele mani pum ei yi miil; wumb Gos ek piik, ambil gii nik mulnjung. Molk kin, en enim noman dinga peng, kongun kunum kunum yi erik mulnjung ei, kuni wiis mong pei tum miil yi er mulnjung.

Dup Alam Ek Ekin Endi
(Mak 4:21-25)

¹⁶ Wumb endi dup alam kapli, ming ele mani kind pendmba min? Dup alam kapli pel mandring pendmba, ei kapli tilang erip tor omba min? Ei mon! Dup alam kalk tonu pel ele sengin kin, wumb kanik nirik puk anda ok yi erngii.

¹⁷ Epi pei nim kinan koi er salim ei, ekii se kenjii wumb nii ol pei koi er pendmba ei ekii se, wumb eim pii pol tungii.

¹⁸ Enim kan kun er molk, ek ka piik erngii. Wu endi eim noman dinga peng, eim piipi kun er molpu

pii gii nipi mułmba, wu ei Gos nga eim dinga ngumba. Nga wu endi eim noman ka ni oł kun ka ombu piipi kun enarpi mułmba wu ei, Gos wu ei noman ka ni oł kun aninga pimba ei Gos sipi orung sipi si kindmba.

19 Kunum ełe Jiisas nge mam ni angim noł ok, ba wumb konu ełe piki topu peng kin, wumb ei mulk konu tuk ongii konu endi sineririm.

20 Wumb kombur molk yi nik, "Jiisas nim nge wumb, manim ni angnim noł ok, nim kenmin nik anda mołmun," pa nik.

21 Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nirim, "Wumb Gos ek ka ei piik, ekii singii wumb ei, na nge engnan noł ni, minan noł mułngii," nirim.

Jiisas Ek Neng Konu Pop Owundu Tum Ei Poru Nim
(Masyu 8:23-27, Mak 4:35-41)

22 Kunum ełe Jiisas kin eim ekii silmin wumb, noł kanu endi ełe puk. Pe Jiisas ek yi nirim, "Sinim noł gop mołum konu ełe orundung pamin!" nirim. Neng, noł tuk ełe puk.

23 Pe noł kanu sikir pang kin, Jiisas eim or pirim. Konu pop owundu endi noł gop ełe pop owundu endi turum. Topu, noł mer kanu ełe tuk pang, wumb kułngii kunum mandi eririm.

24 Pe wumb en enim puku sik andik Jiisas or pirim konu ełe to konj kindik yi nik, "Owundu! Owundu! Sinim kułmun pałim," pa nik. Pe Jiisas eim angpi konu pop owundu ei kin, noł topu tonu omba eririm ei ek dinga nipi ngurum. Ngang kin, konu pop kin noł owundu tumba eririm ei wii sirim. Noł ołup enerim, wii pim.

25 Pe Jiisas eim ek nipi, eim ekii silmin wumb ngum, "Enim pii gii ei konu jili pum?" Yi neng kin eim ekii silmin wumb en enim mund mong tok noman embin tang mołmun. Molc kin, yi nik, "Wu ei nii? Eim ek nipi konu pop kin noł ei ek neng, eim ek ei piinmbil!"

Wu Wulu Endi Ei Gui Kis Pim, Jiisas Tor Kindim

(Masyu 8:28-34, Mak 5:1-20)

26 Ekii se Gerasiin konu ełe tor punjung. Galilii konu noł gop ełe orundung sipim konu ei, orung sim.

27 Jiisas eim noł kanu si kindpi tor pum. Pang kin, konu ełe wu endi eim mułum konu ełe tor om. Wu ei gui kis kombur eim kin mułum. Wu ei kumb ok eim alap pandi topu tilałim mon! Eim ngii endi pinałim mon ku. Eim pupu wumb guimeng ełe pu pałim.

28 Wu ei Jiisas kanpi, eim ek dinga nipi wii tum. Topu kin, Jiisas simb ełe mani pupu pim. Pepi ek nipi, wii dinga topu yi nim, "Jiisas, nim Gos Owundu mendpił kingam. Sinim kongun ende enałmin mon. Nim na kin nimbił oł enjii on? Na nim kin prei ermbii, ei nim na ngenj kumbii ngunenjii mon!" pa nim.

29 Gui kis ei ek yi nim. Nimbił erang Jiisas eim ek dinga nipi wu ei kin si kind kin tor punjii nim. Eim ek nim mił erim. Kunum kunum gui kis ei, wu ei kin mołulum. Pe wumb wu ei ambił gii nik, kan tok angil ełe, kan tok er pendilmin ei, wu eim to kilip tołum. Pe gui kis ei yi erpi mił wu ei si mengpi wumb mulałmin konu ełe si pang, eim mołum.

30 Jiisas wu ei gui kis mułum wu, ni ek nga ngopu kii sim, "Nim embe nii?" Pe eim yi nim, "Na embe, 'opu ond wumb,'" nimbił erang, gui kis pei eim kin pei mołulum.

31 Pe gui kis ombu wii dinga tok yi ninjing, "Jiisas nim sin konu kis ełe kindnenjii!"

32 Kung tilap pei konu komung endi ełe mandi kuni nok er mołmun. Yi nik kin, gui kis ombu Jiisas kin wii tok ek dinga ninjing, "Nim kapli sin kung ombu kin pei! Neng kin, bin," ninjing. Pe Jiisas wak tang, punjung.

33 Gui kis ombu wu ei si kindik, kung muljung konu ełe tuk punjung. Pe kung ombu andlam dinga sikirik puk konu kis endi ełe punjung. Punjung, konu ei noł gop ełe tuk puk noł nok kuljung.

³⁴ Kung es tok muljung wumb ei, oł ei kanik tungu erik punjung. Puk kin, konu kembis ni konu owundu sim konu wumb kanik ninjing.

³⁵ Pe wumb pei puk, erim oł ei kenmin ni punjung. Puk kin, kenjing ni Jiisas kin wu gui kis mułum wu ei kin, mulnjunguł ei kenjing. Wu ei gui kis pei eim si kind pangin, eim alap tałpi mułum kenjing. Pe eim noman ka peng, eim Jiisas mułum konu ełe simb ełe mani mułum. Wumb pei onjung wumb ei kanik mund mong enjing.

³⁶ Kung es tołmun wumb ei ok kanik puk, wumb ei Jiisas wu ei kin erim oł ei ek poł tok er mulnjung. Ok eim gui kis eim kin mułang, Jiisas opu gui kis topu tor kindang, wu ei er ka erim.

³⁷ Gerasiin konu ełe wumb pei onjung. Wumb ei ek nik Jiisas ngunjung, “Nim, sin konu ełe si kindkin pui!” pa ninjing. Wumb en enim mund mong erik ninjing. Nga Jiisas eim noł kanu endi ełe tonu pupu, orung bii ni pum.

³⁸⁻³⁹ Gui kis wu ei si kind punjung wu ei eim prei erpi yi nim, “Jiisas, na nim kin tep to bii,” pa nim. Ba Jiisas wu ei, “Orung pui!” nipi yi nim. “Ni ninim ngii konu ełe orung pukun, Gos owundu nim kin nimbił oł erim, ei nikin wumb ngunjii,” pa nim. Yi neng kin, wu ni orung pupu wumb konu owundu ełe pupu Jiisas eim kin nimbił oł erim ei nipi wumb pei nipi ngum.

Jiisas Wu Num Ei Ambilam Er Ka Erpi Nga Amb Eim Kon Embilim Ei Er Ka Erim.

(Masyu 9:18-26, Mak 5:21-43)

⁴⁰ Pe Jiisas noł gop nga orung wang kin, wumb pei ka piinjing. Nimbił erang wumb Jiisas orung omba ni piik kui er mulnjung.

⁴¹ Pe wu endi om wu ei embe Jairas. Wu ei eim wu num endi, eim Jura wumb men ngii tep erpi mołum. Wu ei Jiisas simb ełe mandi mani pupu, prei erpi ek dinga

nim. “Nim na ngii konu ełe onjii!” pa nim.

⁴² Wu ei eim ambilam endeim mendpił multum ambił ei kung ngii engki nga tał multum. Multum, ambił ei kułmba mandi erim.

Pe Jiisas Jairas ngii konu ełe bii nipi andlam ełe pang kin, wumb pei eim pum konu ełe ambił gii nik punjung.

⁴³ Pe amb endi mułum amb ei eim kung ngii engki nga tał, ei pei eim miyem o tor minj pupu mułum. Pe wumb endi eim miyem o tor pum, ei er ka erngii wumb endi mulenjing mon.

⁴⁴ Pe amb ei Jiisas mułum konu ełe mandi om. Opu, eim Jiisas kon takis ełe minjin tamb kin, “Nam nge miyem tor pum ei kep ermba,” ni piim. Pe opu yi erang kin, sikir miyem tor pum ni kep erpi nga tor onerim mon, ka mułum.

⁴⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Wumb nii na kon takis ei minjin tonum?” Pe wumb pei molk, “Na mon! Na mon!” pa ninjing. Piisa ek yi nim, “Owundu, wumb tiłap pei nim kin mołun konu ełe angik mołmun. Ei sin er kan poł tumun mił nenj?”

⁴⁶ Ba Jiisas ek yi nim, “Wumb endi na minjin tang piinj. Piyamb kin, na dinga kombur tor pang piinj,” pa nim.

⁴⁷ Nga amb erim amb ei koi ermba mił pinerim, Jiisas eim piim. Yi peng kin, amb ni opu, Jiisas mułum konu ełe mani mei ełe kan mani kanpi mułum. Mułang kin, wumb pei kumb ełe eim Jiisas kon takis minjin tang ek ei pułe nipi wumb pei mulnjung konu ni tor kindim. Kindpi yi nim, “Na oł ei eramb kin na ening ei sikir poru ninim,” pa nim.

⁴⁸ Pe Jiisas ek nipi amb ei ngum, “Nim pii gii je ninim er ka enim, nim orung pukun, ninim noman emin ka seng punjii!” pa nim.

⁴⁹ Pe eim ek nipi mułang kin, wu endi om. Om wu ei Jairas wu num Jura men ngii tep ełim wu num ei ngii konu ełe wu ei mułpu om. Opu, yi nim, “Wu num! Nim ek mon wu

owundu ei kongun dinga ngunenjii! Nim ambilanim ok kulum,” pa nim.

⁵⁰ Ba Jiisas ek ei piipi, ek dinga nipi orung kindim, “Nim mund mong tunenjii! Nim pii gii nen, ninim ambilanim ei konj mulmba,” pa nim.

⁵¹ Pe Jiisas wu ei ngii konu ele pum. Wumb punjung ei kan wiik tang nirik onerngii, mon nim. Jiisas kin Piisa ni Jon, Jeims ni eim arim mam tał mendpił nirik punjung. Wumb ei mendpił eim kin nirik punjung.

⁵² Wumb pei en enim ambil ei nge nik ke dinga nik muljung. Jiisas opu ek nipi wumb ngopu yi nim, “Ambil, ei mendpił kulerim mon, ba eim or mił pałim,” pa nim.

⁵³ Pe eim ek nim ei wumb kanik tokuł enjing. Nimbił erang, ambil eim kulum poru nim, wumb ei kanik tokuł enjing.

⁵⁴ Ba Jiisas ambil ei angil ambilpi, ek dinga nipi ngum, “Ambil kembis, nim engii!” a nim.

⁵⁵ Pe ambil ei noman konj opu eim kin tuk wang, eim sikir engim. Engang kin, Jiisas yi nim, “Enim kuni endi ambil kembis ei ngei!” pa nim.

⁵⁶ Pe ambil kembis ei arim mam tał puku sinjngil. Ba Jiisas ek dinga nipi wumb tał ngum, “Ełip wumb kankil na oł endi ei, kankil ninerngii mon!” pa nim.

9

Jiisas Eim Ek Se Andilmin Wu Engki Nga Tał Eim Kongun Kindang Puk. (Masyu 10:5-15, Mak 6:7-13)

¹ Pe Jiisas eim nge er se endilim wu engki nga tał wii tum. Wangin kin, eim noman dinga wu ombu ngopu kindang puk kin wumb gui kis to kindik, ening pimba wumb ei er ka erik, erngii pa nipi, eim nge noman dinga ngopu kindim.

² Wu ombu kindang, puk wumb kanik Gos ek ka nik wumb ngok, nga Gos sinim tep er mołum ek ei nik, wumb ening pimba ei nengin wii mułngii pa nip kindang punjung.

³ Pe eim ek nipi wu ombu ngum, “Enim andlam turii pungii pendik, silmin epi ei sinerngii. Pe dolu ni, kon kembis ni kom ku ni, kuni bres ni, epi endi sipnerngii. Konduk tał er sipnerngii mon!” pa nim.

⁴ “Enim puk konu endi tuk puk, ngii endi mułngii ngii ele minj mułngii. Molk kin, ek nik wumb ngok er molk poru nik. Nga ekii se enim ngii konu ele pinjing konu ei si kindik pungii.

⁵ Pe nga enim konu eipi pangin wumb enim ngii konu ele sipnarik enjing kin, enim konu ele si kindik pungii. Puk kin, mer simb ele mei kulman mulmba ei tami to kindik pungii. Yi erik pangin kin, wumb en enim enjing oł ei piingii,” pa nim.

⁶ Yi neng kin, wu ombu puk konu pei andik punjung. Puk kin, Gos ek ka ei nik wumb ngok, wumb ening pepi erim, ei er ka erik punjung.

⁷ King Eros eim mołpu Jiisas nge ek ombu pei piipi, eim noman embin to piim. Nimbił erang wumb kombur molk, “Jon wumb noł pendilim wu mer tukpu ele tonu onum,” ninjing.

⁸ Pe wumb kombur yi ninjing, “Ok ek ni tor kindilim wu endi Elainja tonu onum,” ninjing. Nga kombur, yi ninjing, “Ok Gos oł ekii se ermba oł ei piik nilmin wu ni nga endi onum,” pa ninjing.

⁹ Wumb yi nengin kin King Eros yi nim, “Na Jon peng ei kołmung enj, ba ek ei er piik ninmin mił nenj nipi opu kin, ‘Jiisas kenmbii,’ ” ni piim.

Jiisas Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum (Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Jon 6:1-14)

¹⁰ Jiisas nge ek se andilmin wu orung ok, en enim erik oł ombu Jiisas kanik ek poł to nguk. Pe Jiisas wu eipi ombu si kindpi, en enim mendpił Beseira konu owundu ele punjung.

¹¹ Ekii se wumb eim ek ei piik, eim pum konu ele ekii se punjung. Eim pum konu pangin kin, eim ka piim. Piipi, eim Gos sinim tep er mołum,

ek ei nipi ngum. Ngopu, wumb ening pim wumb, ei er ka erim.

¹² Ekii se pou neng, eim nge er se andilim wu engki nga tał, orung ok yi ninjing, “Nim wumb ombu kindan, en enim konu orung pungii. Puk kuni simba, kan sik nungii,” pa ninjing. “Ya konu ełe sinim mołmun, konu ei kuni sinałim mon. Nga wumb konu ełe mulałmin.”

¹³ Ba Jiisas ek yi nim, “Enim kuni endi wumb ei ngungii. Kuni endi sałim min?” Pe eim nge er se andilim wumb ombu yi ninjing, “Sin kuni endi sinałim. Ba bres angil orung kin omu tał, ei mendpil sałim,” pa ninjing. “Pe sin pei kapli pupun, wumb pei ombu nge kuni pei top ermin min?”

¹⁴ Wumb pei mulnjung wu ei 5,000 yi pei mulnjung. Jiisas eim nge er se andilim wumb kanpi nim, “Enim wumb kułou konu eipi eipi wumb 50 mił to mundeı!” pa neng yi enjing.

¹⁵ Jiisas nge er se andilim wu ombu, eim nim mił yi enjing. Erangin kin, wumb pei mani mulnjung.

¹⁶ Jiisas eim bres angil orung ei sipi, omu tał ei sipi, ei epin konu ełe kanip, Gos kin prei erim. Erpi, bres engin topu, eim er se andilim wu ombu ngum. Nga eim er se endim wumb sik, kuni mok tok wumb pei mulnjung wumb ei ngunjung.

¹⁷ Pe kuni ngunjung kuni ei, wumb pei nunjung. Pinang pang kin, kuni orung pei mułum ei sik gerenj kon engki nga tał to piki tunjung.

¹⁸ Kunum endi, Jiisas eim mendpil prei er mułum. Pe eim nge er se andilim wumb ei eim kin ouni mulnjung. Mułangin kin, Jiisas ek nipi, wu ombu kii sim. “Wumb na nii, pa ninmin?”

¹⁹ Wu ombu ek ni orung kindik yi ninjing, “Wumb kombur, nim Jon wumb noł pendilim wu pa ninmin. Nga wumb kombur, nim wu Elainja pa ninmin. Nga wumb kombur yi ninmin, ‘Gos oł ekii se ermbe ei, piipi niłim wu ok kultum, nga konj tonu onum, ninmin,’ ” pa ninjing.

²⁰ Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngopu yi nim, “Enim na nii pa ninmin?” Piisa ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos kindim wu Kraıs, mendpil mołun,” pa nim.

Jiisas Eim Kołpu Nga Ngenj Kumbii Sipi Ermbe Nge Nim (Masyu 16:20-28, Mak 8:30-9:1)

²¹ Pe Jiisas ek dinga nipi eim nge er se andilim wu ombu ngum, “Enim wumb endeim, endeim kanik, ek ei ni tor kindnerngii, mon!” nipi ngum.

²² Pe eim ek yi nim, “Na Wu Kingam ei, ngenj kumbii kułmbii,” pa nim. Kułmał kałilmin wumb owundu ni, lo ek połmun wumb pei, na kin buł ngungii. Ngok kin, na to kundngii. Kundangin kin, na mei konu ełe kunum tekliki pimpii. Pep, nga angip tonu ombii,” pa nim.

²³ Jiisas ek nipi, eim nge er se andilim wumb ngum, “Pe wu endi na kin ekii simpii ni piimba wu, ei eim noman ełe oł kanim kanim ermbii nipi piimba noman ei to mani kindpi, kunum kunum eim ngenj kumbii sipi, kongun dinga erpi, endmbe ei yi mił eim ond peri ei kan sipi andpi, na ekii simba,” pa nim.

²⁴ “Wu endi eim noman ełe er endmbe wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi na nge noman piipi, eim noman ełe to kundmbe ni erim, ei eim noman konj punermbe; ba eim kunum kunum konj mułmbe.

²⁵ Pe wu endi eim, kongun owundu erpi, eim mei epi pei simba wu, ei eim noman konj am ba. Pang kin, mei ełe epi, ei opu, eim paki tumba mił nenj? Ei kapli enanim.

²⁶ Pe wu endi na ek ni tor kindnermbe; eim na kin buł ngang piipi, yi ermbe wu ei, na Gos kindang na mani op wu kingam moł; na wu ei kin buł ngop piimbii ku. Wu kingam eim nge tiłang owundu kin, eim nge arim Gos kin, Gos nge enjel ka wii ouni ongii kunum ei, eim kin yi ku erngii.

²⁷ Na ek keimi nip enim ngond, 'Wu kombur ya eġe angilmin wu ombu, ei kulerngii. Nga molk kin, Gos sinim tep er moġum ei nge noman dinga ei keningii.' "

Jiisas Nge Ngenj Ei Kanim Eipi Mil Pim

(Masyu 17:1-8, Mak 9:2-8)

²⁸ Jiisas ek ei nipi, muġang kunum angil orung nga tekliki poru neng, eim Piisa, Jon ni Jeims sipi, eim prei ermba nge, komung endi eġe tonu punjung.

²⁹ Eim prei er muġang kin, eim kumb ningil ei eipi mil kulum. Eim konduk ni kupu kuru mendpil mil tilang erim.

³⁰ Pe wu taġ eim kin tor okuġ, ek tang muljung. Sin ok kupenjpin noġ wu taġ ei Moses kin Elainja teġ kin ek tengnjing.

³¹ Wu taġ tilang owundu erim konu tor okuġ, Jiisas Jerusalem konu oġ endi ermba ei nikiġ, nga Jiisas mei eġe si kindpi ba, ei nikiġ enjngil.

³² Pe Piisa kin eim angim taġ, ningil se andpi erang kin, mani pu pingii pim. Ba yi er muġangin kin, Jiisas nge tilang owundu ni wu taġ tilang owundu muljung konu eġe erim.

³³ Wu taġ Jiisas mondkuġ si kindkiġ punguġ enjngil. Pe Piisa ek dinga nipi yi nim, "Wu Owundu, sinim ya moġmun ei ka; sin ngii wii tekliki eġe tekmin. Ngii endi nim nge, endi Elainja nge, endi Moses nge," pa nim. Ba Piisa eim ek ei pii poġ tunarpi nim.

³⁴ Pe ek ei nipi muġang kin, konu kupu endi opu, wu kei kin peġi erim. Erang kin, kon kupu ei en enim pandi tang kin, mund mong enjing.

³⁵ Konu kupu peġi erim, konu tuk eġe, ek endi tor om. Ek yi nim, "Ei na kangi, na eim noman ngop moġ. Enim eim nimba ek, ei piingii," pa nim.

³⁶ Ek tor om, ei poru neng kin, kenjing ni Jiisas eim, endeim mendpil muġum. Muġang kin, en enim ek tinenjing. Ekii se kunum ei wu kei epi endi kaninmin pa nik, yi ninenjing mon.

Kangi Endi Gui Kis Muġum Ei Er Ka Erim

(Masyu 17:14-18, Mak 9:14-27)

³⁷ Kupiiring komung ei si kindik, mani punjung. Puk, kenjing ni wumb tilap owundu endi andlam eġe ok Jiisas kan sinjing.

³⁸ Wumb onjung konu, tuk eġe wu endi om, wu ei wii dinga topu yi nim, "Owundu! Na nim kin prei end, nim na kangil ei kenjii. Na kangil endeim mendpil moġum.

³⁹ Gui kis endi, eim ambiġ gii nipi, sikir wii topu yi elim. Pe gui kis ei, oġ kis eim kin elim. Erang kin, jipambiġ kuru endi eim gupu eġe tor oġum. Pe gui kis ei ngenj tuk, er kis mondpu, eim tor punaġim," pa nim.

⁴⁰ "Pe nam nim nge, er se andilim wu ombu kanip nemb, to tor kindngii, nemb puk; ba nim nge er se andilim wumb ei enjing kapġi enerim mon!

⁴¹ Jiisas ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, "Enim wu amb pei kunum eġe, enim pii gii dinga ninanmin. En enim noman eġe kun pinaġim. Kunum nimberii na enim kin moġup oġ embin tui ei nge, er kun er muġmbii? Nim kangil ei ya tu wa!"

⁴² Pe eim kangil ei andpi wang kin, gui kis ni elim oġ ei erang, kangi ei olkup topu kindang, am pupu bok kis topu pim. Ba Jiisas eim gui kis ei ek dinga ngopu kindpi, kangil ei er ka erpi, arim muġum konu ngo orung kindim.

⁴³ Wumb pei molk kenjing ni, Gos nge noman dinga eġe oġ ei erang, wumb puku sik enjing. Nga epi pei erim eġe nge, enim embin to piinjing.

Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi, ek dinga nipi ngum.

⁴⁴ "Enim kom ka sek, molk ek ei piingii. Kunum kinan mon; pe nga wu Gos kindang mani opu wu kingam ei, wu kombur sipik, wumb pei angil eġe ngungii."

⁴⁵ Ba eim er se andilim wumb, en enim ek nim ek ei, puġe pii poġ tunenjing. Tunarik kin, nga ek ei puġe koi er pim. En enim mund mong tok

Jiisas kin ek ei kii se piimin, min mon ni piik muljung.

Nii Owundu?
(Masyu 18:1-5, Mak 9:33-37)

⁴⁶ Jiisas nge er se andilim wu ombu, en enim ek mił enjing. Erik, yi ninjing, “Sinim mołmun, tuk ele wu nii owundu mułmba?”

⁴⁷ Pe Jiisas eim yi piim, en enim noman tukrung yi pałim, ni kenim. Kanpi, eim kangil kembis endi tu wum. Kangi ei eim kin tep to engim.

⁴⁸ Jiisas eim ek nipi yi nim, “Wumb endi kangil ei kanpi nam kangil ni piipi paki tumba, ei yi mił eim na paki tum ku. Pe wu endi na paki tumba, ei Gos Owundu na kindrim wu ei paki tumba ku. Kangil kembis tuk mołum ei mił wumb endi yi erpi kangil kembis noman pałim mił, yi peng na kongun yi erpi mułmba ei wu owundu mendpił.”

⁴⁹ Pe Jon ek ni orung kindpi yi nim, “Owundu, sin kenjpin wu endi nim nge embe ele nipi gui kis piim wu ei to tor kindrim. Ba eim sinim andinmin konu ele ekii se onanim. Sin yi nipin kin mon ninjpin.”

⁵⁰ Ba Jiisas ek nipi eim ngum, “Enim mon nik yi enerngii mon! Wu endi enim kin ek ka nipi ermba, ei enim opu orung wu mon!”

⁵¹ Gos eim Jiisas sipi, ei tonu nga orung simba, kunum ei mandi erim. Yi erang kin, Jiisas noman dinga kindpi Jerusalem konu ele ba erim.

⁵² Jiisas eim ba pendpi, wu kombur ok puk, wumb kanik ningii nge, nipi kindim. Pe wu ombu ok puk, Sameriya konu ele ok tuk puk, eim omba nge er kun er muljung.

⁵³ Ba wumb konu ele wumb, en enim ngii konu Jiisas sipngii kis erang piinjing. Nimbił erang, wumb en enim yi mił piinjing; Jiisas Jerusalem konu ele ba onum ni piinjing.

⁵⁴ Pe Jiisas nge, er se andilim wu tał, Jon kin Jeims teł Sameriya konu ele wumb oł ei kankil orung onmbuł, ek nikił Jiisas ngunjngul. “Owundu! Nim er piin mił nenj?

Sin ei epin konu ele dup opu wumb ombu nangli nimin min?”

⁵⁵ Ba Jiisas kan ak topu, wu tał kanpi ek ngum.

⁵⁶ Ek ngang kin, nga konu eipi endi punjung.

Wumb Endi Jiisas Kin Ekii Singii
(Masyu 8:19-22)

⁵⁷ Andlam ele andik puk, pangin kin, wu endi tor opu ek yi nirim, “Nim pe punjii on konu ei na bii. Nim konu eipi endi punjii konu ei, na bii ku.”

⁵⁸ Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Owu simbii ei mei tukpu ele or pałim. Nga kei ei ngii sałim. Ba mei mani opu wu kingam ei, peng sipi or pimba konu ele sinałim,” pa nim. “Pe nim na kin kii yi sikin ekii simbii nin, ei ninim pii poł ton min?”

⁵⁹ Pe wu endi eipi kanpi, ek dinga nipi ngum, “Nim na ond konu ele ekii se wa!” nim. Wu ei ek yi nim, “Nim na kapli pup arnan kułum ei, tukpu top pendip ombii min?”

⁶⁰ Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, “Wumb na noman konj sinanim ei wumb kulii mił mołmun ei kapli wu ei tukpu tungii; ba nim pukun wumb kankin, Gos sinim tep erpi, mołum mił ei ninjii,” pa nim.

⁶¹ Wu endi opu yi nim, “Owundu! Na kapli, ok pup nam nge wumb tilap ei, angil sip pendip kin, na nim kin ekii sip ombii min?”

⁶² Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi eim andlam kun bii ni pupu, nga kan orung kindpi, nga na noman pałim mił er nimba wu ei Gos sinim tep er mołum kongun pałim ei kapli enermba mon!”

10

Jiisas Wu Engki Angil Orung Nga Tał Gos Kongun Ele Kindim

¹ Ekii se Owundu eim wu nga engki angil orung nga tał to tonu kind mondpu, eim wu tał tał ni kindang punjung. Ei ekii se eim omba konu ele ok ni kindang punjung. Eim wu ombu puk konu owundu ni, konu wii

ni pei nipi kindim. Ekii se eim konu ombu pei andpi ba nge piipi nim.

² Kindpi yi nim, “Kuni pei poł top mołum, ba kongun wu pei mulałmin. Yi piik kin, enim kuni arim ei kin prei kunum kunum er mułangin kin, kuni arim eim kongun wu pei kindang kuni kułou tungii nge pungii,” pa nirim.

³ “Piinmin! Enim pei! Na enim kung siipsiip wał mił tuk owu simbii mulnjung konu ełe kindind.

⁴ Enim ku kon min simb su min kon erik se mołmun ei mendpił sipngii. Enim epi eipi endi sipnerngii. Andłam ełe puk wumb kin ‘Wei!’ a ningii; ba enim ek kinan tangk yi erik mulerngii mon!” pa nim.

⁵ “Pe enim puk, wumb ngii endi ełe, nirik punjung kin, ok enim ek yi ningii. ‘Enim ngii ełe wumb noman emin seng mułngii!’ ek yi ok ningii,” pa nim.

⁶ Pe wu endi eim noman emin peng, ngii ełe mułum kin, eim ek noman emin ningii ek ei wu ełe kin ba, min wumb endi noman yi pim endi mulenjing kin, enim noman emin ningii ek ei; nga en enim kin orung wang kin, ‘Enim kin noman ka pimba; ba wumb ei kin noman ka piinenmba, mon!’

⁷ Pe en enim konu endi tuk puk kongun erangin kin, nga wumb endi enim ngii konu ełe sipik kuni mok to nungii kuni ei minj. Nga ngii endi puk, endi puk enerngii mon.

⁸ Nga enim ngii ełe minj molk, kuni ni, noł ni, nipi epi endi ngungii ei nungii minj. Nimbił erang kongun enmin wumb ei ku kaplı silmin enim ngii ełe puk yi enerngii mon!

⁹ Wumb kombur ening tang, piingii ei er ka erei! Erik yi ningii, ‘Gos sinim kin tep erpi mołum, kunum ei ya mandi onum,’ pa ningii.

¹⁰ Pe enim konu owundu, endi tuk pangin kin, wumb enim sik ngii konu ełe sipnarik, ninjing kin, enim puk andłam wer konu owundu ełe angk, molk, ek yi ningii.

¹¹ ‘Enim nge kułman, sin simb

ełe mułum, ba nga en enim kin orung kindinmin. Ba enim piik kun erngii, Gos sinim tep er mołum, omba kunum mandi enim.’

¹² Na enim kanip nind; kunum poru nimba kunum ei, Sorom konu ełe oł embin tui tonu orum ya konu ełe tonu onermba. Ba konu ełe oł embin tui owundu mendpił tonu omba.

Konu Owundu Kombur Wumb Noman Ak Tunanmin Ei Kaimb (Masyu 11:20-24)

¹³ Enim Korasin ni Beseira konu ełe wumb piik kun er mułngii. Pe na jep oł yi enim kin enj oł ei Sairon konu ełe kin Taiya konu ełe ok yi ełamb kin, wumb ombu molk, kon mił epi geltii kend munduk, dup sik ełe molk sik, pakik andan tok, en enim oł kis buł ngok, noman to ak tunjung ni wumb, keningii nik yi ełmin.

¹⁴ Gos wumb mok tumba kunum mandi ermbe ei, Taiya kin Sairon konu ełe oł embin tui, tonu orum ei kembis. Ba akip oł embin tui, enim kin tonu omba ei, owundu tonu omba. Nimbił erang, enim noman ak tunenjing.

¹⁵ Pe enim Kapaniyam konu ełe wumb ei, epin konu ełe ambilk tonu pungii erngii ei mon! Ba enim dup konu ełe mani pungii.”

¹⁶ Pe Jiisas ek yi nipi, eim nge er se andiłim wumb ngum, “Wu endi enim ningii ek ei piipi nim kin, ei na ek piimba. Wu endi enim kin, buł ngopu nim kin, ei na kin buł ngonum ku. Pe wu endi na ek piinarpi; buł ngopu mułmba ei, Owundu na kindang onj ei, eim kin buł ngumba ku,” pa nim.

¹⁷ Ekii se wu engki angil orung nga tał, 70 pei orung ok, ka piinjing. Jiisas kanik yi ninjing, “Owundu! Nim embe ełe nemin, gui kis ni ombu, sin ek piik, ekii sik tor punjung,” pa ninjing.

¹⁸ Pe Jiisas Seisen eim dinga poru nipi yi nim, “Na mołup kenj ni, Seisen ei epin konu ełe kupu kuru mił, boi ni mani om. Opu, gur gali owundu nipi kumb kinang erim.

19 Enim piyei! Na enim dinga ngunj. Ngamb kin, enim ka wembii ni epi, enim kin tumbii ni ermaba, ei eim piik kanik, enim opu orung wumb ongii ei, enim to mani kindngii. Enim pungii konu eke epi endi, enim to mani kindnermaba mon!

20 Ba enim ka piik yi ninerngii, 'Gui kis enim sin ek ekii sik, tor punmun.' pa ninerngii mon! Enim Gos kin ka piingii, Gos enim ei epin konu eke enim embe pol pendim palim. Nimbił erang enim Gos kingam noł mołmun."

Jiisas Eim Ka Piipi Arim Gos Ngum (Masyu 11:25-27, 13:16-17)

21 Kunum eke Gos Gui Ka je, Jiisas kin ka piipi ngang kin, Jiisas ka piipi, ek yi nirim, "Gos Owundu! Nim tonu epin ni mani mei eke owundu mołun. Ei na nim kin ka piind. Nim wumb noman ka pepi, peng pim wumb ei kin, oł ka dinga ei en enim kin koi erkin pendin, ba nga kangil kembis mił noman yi peng mołmun ei kin, oł ei andan tokun en, ei ka ninim noman ka pim mił en.

22 Na arnan eim epi pei na angil eke pei ngołum. Eim kingam ei wumb endi pii pol tunałmin mon! Arim, eim mendpil, kingam pii pol tołum. Nga arim wumb endi pii pol tunałmin. Kingam mendpil arim piikim. Pe kingam mendpil eim noman eke Ernjing wumb andan tumba, wumb ei Ernjing piingii."

23 Jiisas nge er se andilim wumb mendpil eim kin mulnjung. Molk kin, eim kan ak topu ek nim, "Enim piik kanik enmin oł ei, wumb kombur yi kenjing kin, wumb ei ka piyanjin.

24 Na enim kanip nind, kumb ok Gos nge oł ekii se ermaba oł ei piik niłmin wumb kin, wu King ni, wumb ei ok, enim pe kaninmin oł ei nge kenmin nik mulk. Ba en enim kinerik mon. Enim pe piinmin ek ei piimin ni mulk, ba en enim piinerik."

Sameriya Wu Endi Eim Wumb Kaimb Sim Ek Pol

25 Pe wu endi lo ek piipi elim wu, ei eim yi piim. Nam ek nemb Jiisas nimba mił ei kenmbii nip nirim. "Ek andan wu! Na nimbił oł erip, noman konj sip kunum kunum ka mułmbii?"

26 Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Gos lo eke nipe ek palim? Nim er gerin mił nenj?"

27 Pe eim ek dinga nipi orung kindpi yi nim, "Owundu, ei Gos nim nge, nim eim kin noman ka ngunjii ei, ninim noman nge ninim noman tuk, ninim dinga pei eim kin ngunjii. Pe ninim kapli wumb nii endi ninim piikin, nanim wumb nii ni piimbii ei nanim wumb ende mił na kin mandi pep mołum; yi mił ninim noman kultun mił yi kulkun wumb ei ngunjii."

28 Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, "Nim ek kun nin, ninim nin mił yi enjii! Erkin nim noman konj kunum kunum ka sikin mulnjii."

29 Ba lo ek piikim wu ei, eim embe ambil ka ermbii ni piim. Piipi kin, nga Jiisas kii sim. Sipi yi nim, "Na wumb nii ni piimbii ei nanim wumb endi mił na kin mandi mołum?"

30 Pe Jiisas ek yi mił nipi orung kindim, "Jura wu endi Jerusalem konu eke si kindpi, wul mani Jeriko konu eke pum ni, wumb waning elmin wumb kombur, eim andlam eke kan sinjing. Wu waning elmin wu ombu ok, eim epi pei sik, eim kepil tok erik pendik, en enim pangin kin, wu pupu kulmba peng pim.

31 Pe kunum eke kulmal kalilim wu endi, eim andlam eke wul mani pum. Pupu, andlam eke pum ni wu pim ei kan si kindpi pum.

32 Yi ku, pe nga Liiwai kulmal kalilmin paki tołum wu endi andlam eke tor opu pum. Pupu kin, wu ei kanpi si kindpi, opu orung andlam eke pupu pum ku.

33 Ba Sameriya konu eke wu endi andlam eke opu, pupu mer wu ei pim konu eke tor pum. Eim wu ei kanpi, eim mund mong eke kaimb kis piim.

34 Pe wu ni eim mandi pupu, kepil mundum konu ei kanpi, kopung kindpi, noł wain kindpi yi erim. Yi

erpi sipi, tonu sipi, eim nge kung dongkii ele tonu kindim. Kindpi sipipi, sing ngii ele pendpi, tep ka er mułum.

³⁵ Pekil kupiiring, eim ku mong engki sipi, ngii sing ngii tep elim wu ei ngopu yi nim. 'Nim na wu ei tep ka er mułii! Pe nim epi endi ya wu ei kin ngun kin, na ya orung ombii kunum ei, na nim kum epi top orung kind ngumbii,' pa nipi eim pum.

³⁶ Pe nim er piin mił nenj? Wu tekliki andlam ele andik onjung. Nim wumb nii piinjii ei ninim wumb endi mił nim kin mandi mułang wumb kis ei ok wu ei tunjung?"

³⁷ Lo ek piikim wu ei ek yi nim, "Eim wu ei kan kaimb piipi wu ei, paki tum." Pe Jiisas ek nipi, wu ei ngopu yi nim, "Nim pukun oł yi ku erii!" pa nim.

Jiisas Opu Amb Masa Kin Mariya Tet Kenim

³⁸ Pe andik puk, Jiisas pupu konu endi ele tuk pum. Amb endi mułum amb ei, embe Masa. Eim Jiisas sipi eim ngii konu ele sipim.

³⁹ Masa ni amb ei eim angim endi mułum amb ei, embe Mariya. Mariya eim Jiisas mułum konu simb ele mandi opu mołpu Owundu ek nim mił piipi mułum.

⁴⁰ Ba Masa eim kongun pei erpi, kuni kelim. Pe eim noman eipi eipi pum. Masa pupu, Jiisas kanpi yi nim, "Owundu, na nge engnan ei, na wak tang, na mendpił kuni er ka end. Ei nim piinan min; eim kindan opu, na paki tumba," pa nim.

⁴¹ Ba Owundu ek nipi orung kindim, "Masa! Masa! Nim noman ele epi kanim kanim piikin nin.

⁴² Ba epi endeim mendpił ka wii ei, pe Mariya epi ka ei, piipi simba enim. Ei wumb endi eim epi ka ei sinermba mon!"

11

*Prei Erngii Oł Ei
(Masyu 6:9-13, 7:7-11)*

¹ Jiisas eim konu orung endi prei er mułum. Ekii se prei er poru nipi wang, eim nge er se andikim wu endi opu yi nim, "Owundu, nim sin prei ermin mił ei, andan to!" pa nim. "Ok Jon wumb eim se andikim wumb prei erpi eim nge kongun wu ombu andan tum mił yi, sin prei ermin mił enjii," pa nim.

² Pe eim ek nipi ngum, "Enim prei enjing kin yi erngii.

'Sinim Erinjpin, nim embe ele kun ka wii mendpił tonu mułmba. Nim sin tep er mołun konu ei tor omba.

³ Sin nge kuni nim kunum kunum ele sin ngo!

⁴ Nim sin oł kis enjpin ei kil ngunjii. Nimbił erang, sin yi ku, wumb oł kis sin kin erik ei, ninim noman pałim mił, sin kin yi enanmin, ei pei si kindinmin. Nim sin oł embin tui endi tonu opu, sin kin erang kin, sin oł kis ermin ei kapli, nim sin paki to si orung sin kin, sin konu ele mandi punenmin.' "

⁵ Pe eim ek yi nipi ngum, "Enim mołmun konu tuk ele, eim wu angim endi mołum ei, eim pupu, epin tuk memb, ngii andaring pupu angim ek dinga nipi ngopu yi nim, 'Engnan, nim bres tekliki na ngui!' a nim.

⁶ 'Na nge wu puł endi konu turii andpi om. Na kuni ngumbii sinerang kin; na op nind,' pa nim.

⁷ Angim ngii nirik pim wu ei, ek dinga nipi yi nim. 'Na angip tonu ombii pinałim; ngii ondu pałim. Na kangil kin or pałmin. Na angip, nim epi endi sip ngumbii pinałim.'

⁸ Kapli, ei nimbił oł ermbe? Na ek nip enim ngond, 'Eim na engnan nipi piinarpi, epi endi ngunerim, eim yi piimba; wu ei wii tek tek top mołum nipi, eim kapli angip opu, angim epi sinerang om, ei paki top ngumba.'

⁹ Na enim kanip nind, nim Gos kin kii sin kin nim ngumba sinjii. Enim epi endi kuruk endngii ei, kapli keningii. Enim ngii ondu, to seki ningii ei Gos kapli aki tumba.

¹⁰ Wumb Gos kin prei ełmin ei epi silmin. Wu endi epi kurpu andłim ei, kan silim. Pe wu endi Gos kin mandi mołpu, ngii ondu to teki teki nimba ei, Gos kaplı aki topu ngumba.

¹¹ Enim mołmun konu tuk ełe, wu nii endi eim kingam opu, kii sipi, omu endi ngumbii nimba; ba eim arim ei ka wembii kis endi ngumba min? Ei mon!

¹² Wu endi kingam ei, kei muł numbii nimba; ba eim arim ei ka ep min, epi endi ngumba ei numba min? Ei mon ku!

¹³ Pe enim wumb kis, ei en enim kingenjing epi ka ngołmun. Ei en enim piingii ku. Yi mił, enim Ernjing ei epin konu mołum ei, enim prei erik, Gos Gui Ka simin ningii ei, enim kaplı ngumba. Ngang kin, Gos sin kin oł ka pei erpi ngonum.”

Jiisas Biyelsipul Kin Kongun Ouni Enim Ninjing

(Masyu 12:22-30, Mak 3:20-27)

¹⁴ Jiisas wu endi gui kis mułang, ek tingnałim ei, to tor kindim. Gui kis ei pang kin, wu ei ek tangpi yi er mułang kin, wumb kanik, noman embin to piinjing.

¹⁵ Ba wumb kombur yi ninjing, “Eim gos kend owundu Biyelsipul nge ełe gui dinga kis ombu, to tor kindnim. Ei gui kis nge tep ełim wu,” pa ninjing.

¹⁶ Pe wumb kombur eim ermba jep oł ei, kenmin nik, oł endi ermin, ninjing. Nik yi ninjing, “Nim jep oł endi ei epin konu ełe oł endi erii!” ninjing.

¹⁷ Ba Jiisas wumb noman tuk ełe eim piim. Piipi kin, eim ek dinga nipi ngum, “Pe wumb mei ende wumb en enim eipi eipi puk, paltik opu ermin nik erngii. Ei en enim konu kunum kinan olt ka sinermba. En enim mei konu kis mułmba. Nga ngii endi eskił topu pupu, ngii endi ełe pimba ei ngii endi eskił topu, mani ba ku.

¹⁸ Seisen nge tilap ei ok eipi eipi puk, opu ermin nik erngii ei, kaplı ka mułngii mił nenj? Enim nik na gui kis tor kindind; ei nimbił erang

Biyelsipul nge dinga ełe gui kis ombu to, tor kindind, ninmin ei na nind.

¹⁹ Enim yi ninmin, “Na gui kis to tor kindinj ei Biyelsipul dinga ełe to tor kindinj pim kin, kaplı en enim Jura engnjing noł gui kis to tor kindinmin ei kindinmin mił nenj? Yi mił ku en enim ek ełe ni peni ełe kindpi kos er ngumba.

²⁰ Gos angıł ełe erang, na gui kis top kindinj pim kin, kaplı Gos sinim kin tep ermba om ni piimin.

²¹ Pe wu dinga endi, opu kileng ambilpi, eim ngii ełe mułmba ei eim ngii konu ka simba.

²² Ba wu endi eim dinga pupu wang kin, wu ei kin opu erngił ei, wu ei kaplı, eim wu endi opu kileng ni kumb tepii ei kaplı simba. Eim opu ermbii nip piingii ni opu, wu ei topu eim epi sipi, wumb mok to ngopu yi ermba pend piipi omba.

²³ Wu endi na kin opu ermba wu ei, na kin wu puł mon! Wu endi na nge kung siipsiip kin, tep er kun enermba, ei eim na kung siipsiip ombu, to eipi eipi kindiłim.”

²⁴ “Gui kis wu endi si kindpi pułum ei, pupu mei kep ka salıkim, konu mołulum. Gui kis ei konu endi kan sinałim kin, yi ni piilim. ‘Ok nam muls, ngii konu si kindip onj konu ei nga bii,’ ni piilim.

²⁵ Pe pupu ngii ełe kurpu kenim ni, ngii ei er kun er salmin ei sim.

²⁶ Ka seng kanpi, pupu gui kis angıł orung nga tał nipi tu wum. Ei eim dinga ei to mani kindik oł kis ełmin. Erik, ngii ełe nirik puk mołulumun. Ok wu ei kis aninga mułum, ba pe kis mendpił mołum.”

²⁷ Jiisas eim ek ei nim, kunum ei wumb pei mulnjung. Konu tuk ełe amb endi mułum. Amb ei ek dinga nipi wii yi mił tum. “Amb ei ok nim mengpi nim am ngurum amb ei eim ka piyanglı.”

²⁸ Jiisas ek nipi yi nim, “Ei minj mon, ba wumb Gos kin ek piik ekii sinmin wumb ei kaplı ka piyanglı.”

Wu Kombur Jep Oł Kenmin Nik Wii Tunjung

(Masyu 12:38-42)

²⁹ Wumb pei ok kułou tangin, Jiisas ek yi nim, “Akip kunum ele, wu amb pei wumb kis mołmun. En enim kii sik ek nik, jep oł minj kenmin ninmin. Ba na jep oł endi andan tunerbii. Ei Jona nge jep oł mendpił ei andan tumbii.

³⁰ Gos kumb ok Jona Ninipe konu ele pui nipi kindrim, ba Jona Gos ek nirim mił ekii sinerang kin, Gos jep oł endi erpi andan tang, omu owundu eim kirim ele tuk pupu kunum tekliki pirim. Ei Ninipe konu ele mołmun wumb keningii nipi enerim mił yi ku wu kingam mołum. Ei eim Gos oł ei ermba ei akip wumb mołmun kunum ele keningii nipi ermba.

³¹ Ekii se Gos eim wumb, mok tumba kunum ei, wumb tep er mułum amb kuin konu mei orundung mułum amb ei tonu opu, wumb oł kis enjing ei ni peni ele kindpi ermba. Nimbił erang amb kuin mei wer orung mendpił mułum. Pe eim opu King Solomon eim noman ka piim ei piimba nge om. Ba pe wu endi Solomon to mani kindim wu endi ya ele mołum; ba en enim eim ek piinenjing mon.

³² Ekii se Gos eim, wumb pei mok tumba kunum Ninipe konu ele mołmun wumb kin, wumb akip kunum ei wumb ouni orung tonu ongii. Ok oł kis ombu nik tor kindngii. Nimbił erang Ninipe konu ele wumb Jona nirim ek ei piik, noman ak tok. Ba pe ya mołum wu ei Jona ek to mani kindim, ba enim noman ak tunanmin.

Ngenj Ele Tilang

(Masyu 5:15, 6:22-23)

³³ Wumb dup alam kałımin ei sik ngii nirik mandring, peł ele kindngii ele mandring kindik pendngii ei mon! Wumb dup kalk tonu peł ele pendımin, wumb ngii ele nirik ongii ei, dup tilang ei kanik ongii.

³⁴ Nim ningił, ei ninim ngenj ele nge tilang. Pe ninim ningił ka piimba ei ninim ngenj tilang ka ermba. Pe nim ningił kis mułum kin, nim ngenj pei emii ermba.

³⁵ Ei piik en enim, kan kun er mułngii. Mon pim kin tilang noman tuk saim ei nga emii ermba.

³⁶ Pe ninim noman tilang pei pim kin, noman ele emii endi pinermba mon. Ninim noman pei tilang ermba. Ei dup alam tilang enim mił yi ninim noman ele tilang erpi pimba,” pa nim.

Ek Mon Wu Ni Kułmał Katımin Wumb Oł Kis Enjing

(Masyu 23:1-36, Mak 12:38-40)

³⁷ Jiisas ek ei nipi poru neng kin, lo ek piılim wu endi opu, “Jiisas, nam ngii konu wang kuni numbuł,” pa nim. Yi neng kin, Jiisas pupu peł ele mułum.

³⁸ Lo ek piılim wu ei mołpu kenim ni, Jiisas noł was enarpi, kuni ok num. Nang kanpi wu ei, eim noman embin to piim.

³⁹ Ba Owundu yi nim, “Enim lo ek piımin wumb enim kuni nołmun ming torung was er ka ełmin wumb tukrung penj mołum. Yi mił enim noman tuk ele oł kis ni, waning epi erngii nge piki top pałim.

⁴⁰ Enim wumb noman pinałim. Gos enim nge ngenj torung erim, ba eim enim ngenj tukrung enerim min?

⁴¹ Ba enim noman tuk pałim oł ka epi yi erngii nge wumb kaimb er mołmun wumb ei paki tungii. Enim yi erangin kin, enim noman tuk ka seng kin, enim wumb paki tungii,” pa nim.

⁴² “Ba enim lo ek piik kin wumb, piik kun er mułngii. Enim keming ni tem ni epi mok tok engki erik, epi orung endeim sik Gos ngołmun. Ba enim wumb noman ngok ełmin, oł ei si kindik, andłam kun si kindik, Gos kin noman ngunałmin. Enim oł ei erik, nga oł endi si kindnałmin mon ku.

⁴³ “Enim lo ek piik ełmin wumb, piik kun er mułngii. Enim yi mił piilmin, sin men ngii ele kumb se mułamin kin, wumb keningii nik ełmin. Pe kunum endi, wumb kułou tołmun kunum ei, sin onmun nik angil sik, yi erangin wumb eipi, ei sin keningii nik. Enim noman yi piilmin wumb. Yi erngii ei kan kun erik mułngii.

⁴⁴ Enim mołmun ei yi mił, wumb tukpu tołmun, ba jep oł er pend-nałmin, mei mandring koi er pałim ei kan kun enarik tonu peł ele andłam andilmin, ba mandring mei konu ele ka sinalim mił enim yi mołmun. Ba wumb kan kun enarik kin, nga wumb ok emin mołmun mił yi ku molk kaplı enanmin.”

⁴⁵ Wu endi lo ek piik nik ełmin wu ei nge endi ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek mon wu! Nim ek yi nikin, sin kin ek embilin ku,” pa nim.

⁴⁶ Pe Jiisas ek ni orung kindpi yi nim, “Enim lo ek piilmin wu, enim kan kun er mułngii. Enim oł embin tui er wumb ngołmun. Ngangin kin, wumb kongun dinga ełmin; ba en enim angil endi tuk kindik, wumb ei wurii wii paki tunałmin mon!

⁴⁷⁻⁴⁸ Enim kan kun erik mułngii! Ok enim kupenjing noł Gos oł ekii se ermba oł ei piik nilmin wu ombu to kundnjung. To konduk kin, tukpu ele en enim epi kuk moke ngok pend-njing. Yi enjing ei, en enim kupenjing noł enjing oł ei en enim noman ele kaplı en enim ni piik enjing. Keimi, nimbił erang enim kupenjing noł Gos ek ka ni tor kindilmin wumb to kundnjung? Nga enim tukpu sik epi kuk moke ngok enjing. Oł ei ngenj torung oł keimi mił pim, ba noman tukrung oł keimi enenjing, mon!

⁴⁹ Yi erangin kin, Gos eim noman ka piim ek ei ok eim nim, ‘Pe na Gos oł ekii se erbii oł ei, piip nimba wu kin, Gos ek ka ei si endngii wumb kindamb ongii. Ei wumb kombur konu eipi eipi pangin, embii monduk to kundngii.

⁵⁰ Pe kunum ele, wumb ei ok Gos oł ekii se ermba ei piik ni tor kindilmin, wumb to kunduk. Akip kunum ele en enim oł embin tui singii. Ei ok wumb ombu to konduk mił ni, pe kunum ele erik mił singii.

⁵¹ Am kumb ok, wu Eipel kultum. Nga mering wu Sekaraiya kultum. Ei Gos ngii kułmał kałilmin konu kin men ngii konu tuk ele kultum. Ei ngenj kumbii singii nim ei, pe mołmun wumb ei keimi. Na enim kanip nind, enim wumb tilap ei pe ngenj kumbii singii.

⁵² “Enim ek ka piik sinjing, ba wumb kombur tuk puk ek ka simin ni enjing, ba en enim singii andłam ei, enim ondu ngunjung ei, enim kaplı konu ele tuk punerngii mon!”

⁵³ Jiisas ngii ele si kindpi anda pupu pum. Pe lo ek połmun wumb kin, lo ek piik nilmin wumb en enim ek nik, eim ngunjung. Ngok kin, eim gupu ele ek kanim kanim kopur kii sipin, yi nimin nik piik enjing.

⁵⁴ Eim ek endi nipi ngumba min, nik kui er mulnjung. Eim Jiisas ek endi nipi nim kin, ek nipin eim kos er ngumun ni piinjing.

12

Oł Kend Oł Ei Kan Kun Er Kindngii (Masyu 10:26-27)

¹ Wumb pułe mam pei ok kułou tunjung, ba konu wumb pei piki topu pim, wumb endi kombur kembngii pim. Kunum ei Jiisas eim ek ok, nipi eim er se endim wumb ngum. “Enim kan kun er mułngii. Lo ek piik nilmin wumb ei ek kend tok nilmin ei, yiis bres tuk kindilmin mił.” Jiisas ek ei pułe yi mił nirim, “Lo ek piik nilmin wumb ek kend tok, ek ei wumb eipi ngangin piik kin en enim er kis mon-dułmun.

² Pe epi pei koi er sałim ei ekii se nga peni ele omba,” pa nim. Epi pei kum topu pałim ei, ekii se nga peni ele wang wumb keningii.

³ Yi pałim ei, enim ek koi erik emii peng ninjing kin, ei nga kupiiring eni topu tilang enim mił ek ei tilang erpi,

peni ele wang kin, wumb piingii. Enim ek aninga ngii nirikring ninjing ek ei, nga tonu ngii tondrung ele angk nik tor kindimmin mił pimba,” pa nim.

4 “Enim na wumb puł, na enim kanip yi nind. Wumb enim ngenj ei to kundngii ei mund mong tunerngii! Mon!” pa nim. “Pe nga ekii se wumb ei oł endi nga kapli enerngii mon!

5 Ba na enim mund mong tungii wu, endeim na enim andan tumbii,” pa nim. Enim wu ei kin mund mong tungii; wu ei wumb to kondulum. Nga ekii se, eim wumb sipi dup konu kis ele kindmba ku. Na enim kanip nind, enim eim kin mund mong tok mułngii.

6 “Enim piinmin! Kei Winu angil orung ei, ku kundii tał ngok silmin ei, enim piinmin. Ba Gos kei ei pei kanpi piinim. Nga endeim Gos ourun tunanim mon!

7 Na ek keimi nind. Gos enim peng enjin tukrung, ei pei gerpi kanpi poru ninim. Enim mund mong tunerngii! Enim kei Winu kembis mił ei, to mani kindinmin. Yi mił ku Gos enim kin pei tep er kanpi mołum.”

8 “Na enim kanip nind, wumb endi na embe ele ek nipi wumb kumb ele kanpi nimba wumb ei, eim na kin nimba ei wu kingam yi ku nimba. Ei eim Gos enjel kumb ele wu ei embe ambil tonu kindmbii.

9 Pe wumb endi na kin, wumb ningil ele buł ngopu nim kin, na eim Gos enjel ningil ele eim buł ngumbii ku.

10 “Wumb nii endi wu kingam kin, ek ambilpi ek kis nimba wu ei, Gos eim oł kis kil ngumba. Ba wumb endi eim yi nipi Gui Ka dinga kongun owundu erim, ei embe ambil mani kindpi, yi nimba wumb ei Gos kapli ek kis yi mił nimba wu, ei kil ngo si kindnermba mon!

11 “Pe wumb enim sik sipik men ngii ele wu owundu mułngii ningil ele ni, wumb num mułngii konu ningil ele sipngii ei, enim mund

mong enerngii mon! ‘Pe sin nipe ek ei nimin?’ Nik, yi ni piinerei mon!

12 Wumb enim kin ek ningii kunum ei mendpił, Gos Gui Ka, enim ningii ek ei, enim ek andan tumba. Nipi ngang kin, enim ningil ek ei mił ningii.”

Ku Ni Epi Ambil Notum Wu Wulu Pum Ek Ekin

13 Wumb pei mulnjung konu tuk ele, wu endi opu Jiisas kanpi, ek nipi ngum, “Ek mon wu! Nim ek nikin na angnan ngunjii. Ngan kin, eim sił erinjpił epi ei pei mok to simbil,” pa nim.

14 Ba Jiisas ek nipi orung kind ngopu yi nim, “Nimbil erang wumb nii na ek kos mił piimbii nik to tonu kindnjing min, nga elip erinjngil koł epi elip kin mok top kapil kapil erpi elip ngumbii min ei kapli enanim mon!”

15 Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi wumb ngopu yi nim, “Enim kan kun er mułngii. Wumb epi pei simba ei nik, kan bun bun kulerngii mon! Pe epi pei simba wumb ei, eim kułmba kunum ei, epi ombu eim paki tunerngii mon!”

16 Pe eim ek ekin endi topu wumb ngopu ek dinga nim, “Wu num endi epi ni ku pei salim wu ei, eim kuni telim ei, poł pei topu mołum.

17 Pe wu num ei eim noman ele piipi, ‘Na nimbil oł endi ermbii?’ ni piim. ‘Na kuni tuk kindmbii ei ngii pei sinałim,’ ni piim.

18 Eim yi nim, ‘Nam ermbii mił nenj?’ ni piim. ‘Na yi ermbii, kuni ngii kembis kembis ombu to kis erpi, kuni ngii owundu konj tekmbii,’ nim. ‘Takip kin, kuni tem ni kuni kanim kanim sip nam ngii ele tuk kindmbii. Nam kuni pei salim, kung pei nop mułmbii,’ nipi kin, kor mułum.

19 Mołpu kin, eim ei ek nipi yi nim, ‘Nim kung ngii pei kor molkun, kuni ni epi salim. Nokun kin, ka ka piikin mulnjii,’ pa nirim.

20 Ba Gos ek nipi wu ei ngum, ‘Nim wu kom noman ka pinerang nikin mołun. Nim epin mendpił nim

kulnjii. Kulou kin, epi pei ka er sin, ei wumb nii simba?’

²¹ Ei yi mił, wumb en enim epi pei kulou mondułmun wumb ei, Gos kumb ełe ok epi sinerii mił mołmun,” pa nim.

*Gos Kin Noman Pii Gii Nimin
(Masyu 6:25-34)*

²² Jiisas eim er se andiłim wumb kanpi, ek dinga nim, “Na enim kanip nind, ‘Enim noman konj ełe noman to minj kulerngii mon!’ Enim yi ningii, ‘Sinim kuni nipe kuni numun? Nga enim ngenj ełe piik kin, alap ni epi nipe endi kindmin,’ yi ni piinerngii mon!

²³ Noman konj sikin konj mulnjii ei, kuni minj ni piinerngii; nga ngenj ełe alap minj ni piinerngii!

²⁴ Enim kei Goi ni kei kanim kanim ei piingii. Enim kei piin min? Kei ei kuni tilałmin, nga kuni kełngii ngii sinałim; nga kuni tu wuk kulou tunałmin; ba Gos eim kei kuni ngołum. Enim wu amb ei kei to mani kindinmin ei, enim wumb owundu mołmun.

²⁵ Pe enim mołmun konu tuk ełe wu endi noman dinga pimba. Ei eim nga nipi, pupu eim noman konj ei kung ngii kopur nga sipi, mułmbii ni pimba, ei kaplı enanim; ba Gos mendpił ei kaplı ermba.

²⁶ Pe enim epi kembis endi erngii ei kaplı enerim kin, Gos mendpił kaplı ermba. Nimbił erang enim epi kanim kanim pei noman to piinmin?

²⁷ Enim epi kuk ka wii ei piin min? Ei kongun endi enałmin mon. Ei wii tonu onum. Pe enim alap enałmin; ba na enim kanip nind, kumb ok King Solomon, eim alap ka wii kindim. Ba ei ya epi kuk ka wii ei mił alap endi kindnerim mon!” pa nim.

²⁸ “Pe kuni tałımin konu epi ka wii tonu opu mołum ei, pe mołum; ba topuł tok tor kindik dup kełngii. Pe epi wii ei nge Gos kan wiik tołum. Ei enim kan kun erngii. Gos enim tep ermba ku; ba enim wu amb pii gii dinga pinałim.

²⁹ Yi piik, enim noman embin to piinerngii. Sin nipe kuni kin noł numun, epi nipe epi simin nik yi piinerngii mon!

³⁰ Mei konu orung orung torung mołmun wumb ei, epi pei er simin mił nenj ni piik mołmun; ba enim Ernjing ei epi ei nge singii ni piinim.

³¹ Enim Gos enim tep er mołum oł ei, kan kun er mułngii. Pe Gos eim enim epi ombu kaplı ngumba ku.”

*Ei Epin Konu Epi Pei Salim
(Masyu 6:19-21)*

³² “Enim wumb tilap kembis kung siipsiip mił ombu, enim mund mong tunerngii. Enim Ernjing Gos ka piipi, eim tep er mołum konu ei, ‘Enim ngumbii mułngii,’ pa nirim, ek ei pałim.

³³ En enim epi pei wumb ngangin kin, wumb top tok singii ku ei, wumb wii mułngii wumb ei, paki tok ngungii. Ngangin kin, enim ku nin epi ombu am punermba. Pe ninim kon endi sinjii kon, ei sikirpi kilip topu numun tunermba; ba kon dinga wii seng kindnjii. Pe enim epi ka wii kanim kanim, epin konu kulou tungii ei am punermba. Konu ełe waning wumb tuk ok waning sinerngii; nga ka pila min, epi kis endi tuk ok epi ombu, nok erik kis mundnerngii mon! Pe enim epi ka wii, ei epin konu kulou tungii, ei am punermba. Epin konu ełe waning wumb tuk onerngii; nga ka pila min, nga epi kis endi tuk onerngii mon.

³⁴ Enim nge epi ka konu ełe salim konu ełe, kunum kunum enim noman tuk konu ełe salim ku.”

Kongun Wu Ek Er Kun Er Mułngii Ek

³⁵ “Enim kan talk, dup alam si kalk, konduk kindik, nipe epi endi erik, en enim er kun erik mułngii.

³⁶ Jiisas ek nipi yi nim, “Enim mułngii ei, wu owundu endi omba. Nik kin, wumb en enim or pinarik, er mołmun mił mułngii. Ei yi mił, wu ei eim kuni owundu nok erngii ei, orung omba ei si kindpi kin, opu

ngii ondu to teki teki nimba, ei sikir ok aki tungii.

³⁷ Wu owundu ei opu kanilim ni, eim nge kongun wumb or pinałmin ei, wumb ka piingii. Na enim kanip nind, wu owundu eim alap sipi osii er tałpi, kan tałpi, eim nga kuni er kun er sepi yi nimba. 'Na nge kongun wumb ok peł ełe molk, kuni owundu nungii nge ngumbii,' pa nim.

³⁸ Pe wu owundu ei epin tuk mii memb omba min, kei kultu kumna tumba kunum ei omba min, eim opu kenmba ni, eim kongun wumb or pinarik omba nik, kui mułngii wumb ei ka piingii," pa nim.

³⁹ "Enim oł ei piinmin! Wu endi eim ngii konu waning wumb ongii ni piipi kin, eim ngii konu tep ka wii er mołum ei, tuk punałmin mon!

⁴⁰ Enim yi ku er kun erik mułngii. Wu kingam eim omba kunum ei, enim piik kunum ełe, omba ni piin-erngii."

Kongun Wu Ka Min Kongun Wu Kis Nge Ek Ekin

(Masyu 24:45-51)

⁴¹ Pe Piisa ek ekin yi nim, "Owundu, nim sin kin ek ekin pei ni ngon min, sin wumb eipi kin ek onni nin min?"

⁴² Pe Owundu yi nim, "Pe tep enim ei nii tep mołum? Mołpu kin, eim noman ka pałim. Peng kin, eim kongun tep ka mołulum. Mołpu kin, owundu eim wu endi to mundang mołpu, kongun wumb tep er nim min? Nipi kin, wumb kuni kunum simba kunum ei ngopu erangłi nim min?"

⁴³ Ekii se wu owundu ei orung opu, eim kongun wu ei ok ek nim mił, ei piipi kin, kongun er mołum wu ei eim ka piimba.

⁴⁴ Na ek keimi nip enim ngond, wu owundu eim, 'Epi pei tep er mułii!' nimba. Neng kin, tep er mułmba.

⁴⁵ Ba kongun wu ei eim noman yi piim, 'Na wu owundu ei sikir orung onermba,' ni piipi, kongun wumb ei wu amb ni kepilii topu kin, eim pupu

kuni nopu, noł nopu, wulu pang er andpi mułum.

⁴⁶ Pe eim yi er mułum ei, eim wu owundu ei kunum nenj omba nipi kin, kui er mulerim. Pe kunum endi eim pii poł tunarpi mułum. Pe wu owundu opu, eim kongun wu ei kepilii topu, wu sipipi wumb wii molk kongun pii poł tunarik mulnjung konu ełe mundum. (Konu ełe wumb pii gii ninenjing wumb).

⁴⁷ Kongun wu ei eim wu owundu elim oł ei piilim; ba eim wu owundu noman ełe kongun kun enarpi mułum. Wu ei wu owundu opu, ek ngopu kin, kepilii dinga wii tumba.

⁴⁸ Pe kongun wu ei, eim wu owundu kongun elim oł ei piinarpi kin, oł eipi er mułum kin, wu owundu ei opu, ek ngopu kin kepilii aninga er tumba pałim. Wumb endi epi pei ngang sim pim kin, wumb ei epi yi ku erpi kin nga pei ngo orung kindmba. Nga wumb endi ek ka min, kongun ka ni, epi pei kanim kanim ngum ei, wumb kin kongun oł yi mił ku erpi ngo orung kindmba.

Jiisas Eim Wumb Tilap Mok Tumba Wu

(Masyu 10:34-36)

⁴⁹ "Na op dup owundu kindamb, mei ełe opu dup numba. Nam noman dinga ni piip, nam dup ei sikir numba.

⁵⁰ Na noł endeim pimbiilii ei yi mił, na kin oł embin tui owundu endi tonu onum. Onum oł ei na kin sikirip poru nimba. Nip moł; ba sikirpi poru ninerang kin, nanim noman embin enim.

⁵¹ Pe enim piinmin! Na op enim opu erik erngii oł ei (opu ond wu mił op) mon nimbii onj min? Mon. Na enim kanip nind, "Na op wumb tilap ende en enim opu erngii, nge onj.

⁵² Akip ni, nga ekii se, wu amb kangil kombur ngii ende mułngii wumb ei, ok eipi eipi puk, tilap tał er mułngii. Pe tilap endi, opu orung erpi tilap tał ngumba. Ngang kin, nga tilap tał opu orung er eim kin ngunguł.

⁵³ Yi er puk kin, kangi ei arim kin opu ermba ku. Nga arim kingam kin opu ermba ku. Nga amb mam eim ambilam kin opu ermba; nga ambilam eim mam kin opu ermba ku. Pe amb mam eim kingam ambim ei kin opu orung erang; nga kingam ambim ei kingam mam kin opu orung erang kin yi erngii.”

Epi Nipe Tonu Omba Ei Piilmin Oł Ei
(Masyu 16:2-3)

⁵⁴ Pe eim ek dinga nipi wumb ngopu nim, “Enim konu eni tonu opu, mani pupu, enim konu ei kon kupu endi tonu onum ei kaninmin. Kanik kin, enim yi ninmin, ‘A konu kumb tumba.’ Enim yi nilmin oł ei keimi, konu kumb tołum.

⁵⁵ Pe enim mułangin kin, konu pop owundu endi mer ełe tołum kunum ei, enim yi nilmin, ‘A konu eni owundu pimba,’ pa nilmin. Yi nilmin, oł ei keimi tonu ołum.

⁵⁶ Enim ek kend wumb! Enim kupu kin mei ełe oł ermba ei kan poru nilmin. Ba nimbił erang, enim Gos oł kombur pe tonu onum, nga tonu omba ei, kan kun enanmin?

Pe Nim Giyeng Ni Molkun Wumb Nim Kin Kos Ningii Ei Er Kun Enjii.
(Masyu 5:25-26)

⁵⁷ Nimbił erang enim oł ei ek nik kun kind piinarik, oł kun nilmin?

⁵⁸ Kunum endi nim wu endi nim kin kos er ngumba wu ei kin, tep to punjii. Ei andłam ełe pukuł, wu ei kin ek ni ka enjii. Mon pim kin, wu ei nim sipi, kos piilim wu endi angil ełe ngang kin, kos piilim wu ei nim sipi opu ond wumb angil ełe ngang, opu ond wumb nim sipik, kan ngii ełe kindngii.

⁵⁹ Na enim kanip nind, nim kan ngii ełe sikir tor onenjii mon! Ok ninim kom se piikin, ku epi owundu endi min, ku kembis pei ei ngo orung kind poru ninjii,” pa nim.

13

Wumb Endi Gos Kin Noman Ak Tunermba Ei Eim Am Ba

¹ Kunum ełe, wumb kombur mołangin kin, enim nik Jiisas ngunjung. Galilii wumb kombur mołangin kin, Pailos eim kułmał kelnjing wumb ei, topu miyem sipi nga kułmał kelnjing, kung miyem ei sip endi kindim.

² Jiisas ek dinga nipi orung kindpi yi nim, “Galilii wumb ei er molk, Galilii wumb kombur to mani kindinmin, ni piik ninmin min? Pe Galilii wumb tilap ei oł kis ełmin, wumb ni piik ninmin min? Ełe nge kapli wumb ei oł embin tui sinjing min?”

³ Na enim kanip nind. Ei mon! Ba enim yi ku, noman ak tunenjing kin, enim pei yi mił ku kolk am puk poru ningii.

⁴ Kumb ok kunum Sailom ngii olt endi eskił topu mani pupu wumb engki nga kapli kapli pei to kundum. Wumb ei oł kis erik oł ei, wumb eipi Jerusalem konu mołmun wumb oł kis ei to mani kindim ni piik ninmin min?

⁵ Ei mon ku! Na enim kanip nind, ‘Enim noman to ak tunenjing kin, enim yi mił ku kolk am puk poru ningii,’ pa nind.

Ond Pik Mong Tunanim Ei Nge Ek Ekin

⁶ Pe eim ek ekin endi nipi ngopu yi nim, “Wu endi eim ond pik tuk kuni wain pin tałim. Ba ekii se opu, ond pik ei mong tonum min? Op, mong tang numbii ni piipi opu kin, kenim ni mon pim.

⁷ Mon peng kin, ek nipi eim kongun wu ngum, “Nim piin! Kung ngii tekliki mołup op kin, ond pik mong numbii ni onj, ba mong tunerim. Pałim, ei nim kołmung to kindii! Nimbił erang ond ei mei noł wii nonum?” pa nim.

⁸ Kuni mong nge kongun ełim wu ei ek nipi orung kindpi yi nim. “Wu owundu! Nim kapli nen, kung ngii endeim minj nga mułmba min? Mułang kin, na mer ond puł ełe mei

akip kung kou enj tu wup, kindip kin, yi ermbii,” pa nim.

⁹ “Yi erpi pindamb kin, nga kung ngii endi ele kapli mong tumba. Yi eramb kin, mong tunerim kin, nga kolmung tui nen kin, to si kindmbii,” pa nim.

Kor Owundu Kunum Jiisas Amb Endi Er Ka Erim

¹⁰ Kor kunum endi Jiisas Gos ek ka nipi wumb ngum. Ei men ngii endi ele mołpu ek nipi ngum.

¹¹ Kunum ele amb endi mułum, amb ei gui kis endi mułum. Gui kis ei, amb ei ening ngang kin, kung ngii engki nga kapli kapli pei o pum. Gui kis ei erang kin, amb ei ening kan sipi pim ei eim buł engin tang kin, kun ba pinerim mon.

¹² Pe Jiisas amb ei kanpi yi nim, “Nim ya wa!” Amb ni wang kin, Jiisas ek yi nim, “Na nim ening ei er ka er poru nind,” pa nim.

¹³ Amb ei wang kin, Jiisas angil sipi, amb ei embilim. Embilang kin, amb ni sikir kun engim. Angpi kin, Gos embe ambil tonu kindim.

¹⁴ Ba men ngii ele tep mołum wu ei, Jiisas amb ei kor kunum er ka erim ei, mon nipi, Jiisas kin popuł sim. Sipii kin, ek dinga nipi wumb pei ngopu yi nim, “Kongun ermin kunum ei kongun minj ermin. Kunum angil orung nga endeim ele kongun ermin. Enim ei ngenj er ka ermba ni pingii wumb ei, kongun kunum wangin kin, er ka ermba. Enim ele nge piik kin, kor kunum wumb yi nge, ya ele tu wunerei!” pa nim.

¹⁵ Pe Owundu ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim wumb kanik ek kend nik pendik, nga puk oł eipi eipi elmin wu, kor kunum enim kung kou ni, kung dongkii ni konu kuni ngo pendilmin konu ei kan posik sipik, noł ngok, nga tu wuk, yi elmin oł ei piinarkin nin min?”

¹⁶ Ba amb ei, Eiparam nge tilap ambilam, Seisen ambil gii nipi mułang kin, kung ngii engki nga kapli kapli pei opu pum. Ei akip kor kunum ei

na eim kan mił pe mułum ei, pilngan to kindind,” pa nim.

¹⁷ Eim ek yi neng kin, opu orung enjing wumb ei singambil sinjing. Pe wumb pei eim erim oł ka ei kanik ka wii piinjing.

Ek Ekin Kombur Jiisas Wumb Ngum

(Masyu 13:31-32, Mak 4:30-32)

¹⁸ Jiisas ek ekin nga topu yi nipi ngum, “Na nipe epi endi su sip kin, nga Gos wumb tep enim ei tonu ok pei mołmun ei nip ngumbii?”

¹⁹ Ei yi mił, kuni emb kembis wii endi sinim embe ‘maser,’ pa ninmin. Wu endi kuni emb maser ei sipi kin eim kuni talim konu ele talpi pendim. Pe kuni maser ei ekii se ond mił tonu om. Ond ei engim konu kei ok mołumun.”

²⁰ Ek ekin nipi nga nim, “Na Gos wumb konu orung orung wumb pei tep er mołum oł ei, na epi nipe endi mił su sep nimbii?”

²¹ Ei yis bres tuk kindilmin mił, amb endi bres plawa ming owundu endi sipipi, yis kin endi kindim ei, ekii se bres plawa ei oupu tonu om. Ei yis ninmin epi ei konu orung orung pang kin, yi elim.

Ngii Ondu Kembis

(Masyu 7:13-14,21-23)

²² Jiisas eim pupu, konu owundu ni konu kembis kombur sim konu tor pum. Pup andpi kin, Gos ek emb topu, wumb ngopu yi erim. Erpi kin, eim Jerusalem konu ele ba nge pum.

²³⁻²⁴ Pang kin, wu endi opu yi nim, “Owundu, Gos wumb endeim, endeim ni sipi orung simba min?” Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, “Enim embil dinga kindik, kongun dinga erik, ngii ondu kembis wii ele tuk pungii. Ei yi mił enim kan kun er mułngii nge Gos erim. Na ek nip enim ngond, ei nimbil erang wumb pei ngii ondu kembis wii nirik bin nik erngii; ba kapli enermba mon!”

²⁵ Ekii se ngii arim ei opu kin, ngii ondu ngumba. Ngang kin, enim ok andaring ok, molk yi ningii.

'Owundu, ngii ondu aki to!' yi ningii. Pe eim ek yi nipi ngumba, 'Enim jili wumb, na piinand.'

²⁶ Nga enim yi ningii, 'Sin nim kin ende mołpun, kuni nopun, noł nopun, nim andlam ełe andpin, ek emb topun, sin konu owundu ngołan,' pa ningii.

²⁷ Ba eim ek yi nipi enim ngumba, 'Enim jili wumb, na enim piinand. Enim oł kis ełmin wumb, na moł konu kunerei!'

²⁸ Ba enim molk ke ningii ni, Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ni, Gos ek ka ni tor kindilim wumb pei Gos konu sinim tep enim konu ełe, tuk mułngii ei keningii. Ba en enim mon, si kindik torung mułngii. Molk kin, en enim gupu mong kongk kin ke nik mułngii.

²⁹ Pe wumb konu eni tonu onum konu wumb ni, eni mani punum konu wumb ei ni, ei orung wumb ni, mer mani orung wumb ni, wumb ei tonu ok, Gos sinim kin tep er mołum konu peł ełe, kuni owundu nok er mułngii.

³⁰ Keimi! Pe wumb kombur en enim ekii se omun ni erngii wumb ei, nga ok kumb se pungii. Wumb kombur pe o kumb se bin ni erngii wumb ei, am ekii se mendpił ongii.

*Jiisas Jerusalem Konu Ełe Kanpi Kin Ke Nim.
(Masyu 23:37-39)*

³¹ Kunum ełe mendpił lo ek piik niłmin wumb kombur ok, ek yi ninjing, "Nim konu ełe si kindkin, konu eipi endi ełe pui! King Eros nim tumba enim," pa ninjing.

³² Jiisas ek nipi orung kindim, "Enim eim kanik ek ningii, 'Piimin! Akip min, topuł endi, gui kis ei na to tor kindip, ening pimba wumb ei, er ka erip, ermbii. Toi na kongun poru nimba.

³³ Ei yi mił, pe min, topuł min, tał kunum na andip kongun ermbii. Ei nimbił erang wumb, wu endi Gos oł ekii se ermba oł, ei piik niłmin wu, endi to kundngii ei, Jerusalem konu tu wuk minj, to kundngii.

³⁴ "O Jerusalem konu ełe wumb! Jerusalem konu ełe wumb! Enim wumb Gos nge ek keimi nik oł ekii se ermba oł ei piik nik ełmin wumb, ei enim to kundmun. Gos kindilim wumb ei ku tok yi ełmin. Kunum kunum na enim kei kultu mam wał ombu sipi eim kong mandring kindilim mił, na enim yi ermbii; ba en enim mon niłmin.

³⁵ Piinmin! Gos enim konu owundu si kindpi, enim to anda kindim poru nim. Na enim kanip nind, ekii se na enim kinarik, ek yi ningii, 'Wu endi Gos owundu nge embe ełe om wu ei, eim embe ambił tonu kindamin,' ningii ei, enim na kinerngii mon."

14

Jiisas Wu Ngenj Owum Wu Endi Er Ka Erim

¹ Kor kunum endi, Jiisas pupu lo ek ekii sik ełmin wumb nge wu num endi ngii konu kuni num ni, Jiisas eim ermba oł ei kanik kui erik mulnjung.

² Wu endi simb ni angil ngenj ombu pei oupu mułum wu ni, Jiisas mułum konu ełe mandi opu mułum.

³ Jiisas wu ei kanpi kin, ek nipi, wu lo ek piłmin wu kin lo ek ekii sik ełmin wumb kin wu ombu kii sim, "Sinim lo ek kapli ninim ni, kor kunum wu ei endi ening pimba er ka ermin min mon?"

⁴ Ba en enim ek tinarik mulnjung. Mułangin kin, Jiisas wu ni sipi, er ka er kindang pum.

⁵ Pe ek nipi yi nim, "Enim mołmun konu ełe wu nii endi eim kingam endeim mułmba min; wu endi eim kung kou ni endi pupu kin noł tukpu ełe mani pupu pimba ei, kor kunum kapli sikir sipi kin, tonu simba min mon?"

⁶ Pe wumb en enim eim nim ek ei ni orung kindnenjing.

Wumb En Enim Nge Embe Ei Ambil Mani Kindngii

⁷ Jiisas mołpu kenim ni, wumb kuni owundu ngungii onjung. Wumb ei pe kumb se ełe konu ka wii

mułmun ni piinjing, yi kanpi Jiisas ngumba.”
eim ek ekin endi nipi, yi nim.

8 “Wu nii eim amb simba pendpi nim kunum ełe; ‘Oi!’ nimba. Ei nim pukun peł kumb ełe mulen-jii. Mułang kin, wu owundu endi wii tangin kin, opu peł kumb ełe mułang, nim enjii mił nenj?”

9 Nim ‘Oi!’ nin wu ni, opu yi nim, ‘Nim peł kumb ełe sim peł ei, ya wu ei ngui!’ nimba. Yi neng kin, nim singambił owundu peng kin, pukun buł morung peł ełe mulnjii,” pa yi nim.

10 “Ba wu endi nim wii topu, kuni numbuł oi nikin, nim pukun, buł morung peł ełe mulnjii. Wu endi wii topu opu nim kanpi yi nimba, ‘A— na wu puł, nim ya peł tonu ełe mulii!’ nimba. Yi neng kin, nim embe tonu pang kin, wumb pei ningił ełe kuni ende nunjii,” pa nim.

11 “Ei yi mił, wu endi eim embe ambił tonu kindmba wu ei, wu eipi endi wu ei nga to mani kindmba ku; ba wu endi eim embe to mani kindmba wu ei, wu eipi endi eim embe ambił tonu kindmba.”

12 Pe wu ei kanpi kuni owundu ngumbii oi nirim wu ei, ek yi nim, “Nim kuni owundu endi en kin, angnim noł ni, wu puł ni, ninim tilap ende wumb min, konu ende wumb ku pei simba wumb ei min, pei kan ninenjii! Yi en kin, ekii se wumb ei nim wii tangin kin, nim pan kuni nunjii kuni ei, nga ngo orung kindngii!” pa nim.

13 “Mon! Pe nim kuni owundu endi en kin, pukun wumb epi sinerang kaimb wii mołmun wumb ni, wumb ningił kis mułum wumb ni, wumb simb angıł kis mułum wumb ni, wumb ening peng pimba wumb ei nge ninjii!” pa yi nim.

14 “Pe wumb ombu nge nim kuni owundu ngunjii wumb ei, nga ngo orung kindnerngii! Nimbił erang ei ninim ekii se Gos epi ei ngo orung kindmba kunum ei, wumb kun ka molk wumb ei, nga angk, tonu konj ongii kunum ei, Gos nim epi ka

Kuni Owundu Nonmun Ei Nge Ek Ekin

(Masyu 22:1-10)

15 Pe tuk ełe wu endi en enim kuni endi no mulnjung wu ei mołpu, piim ni, Jiisas ek nim ek ei piipi, ek yi mił ngum, “Wu endi Gos sinim tep er kanpi mołum konu ełe, wu endi kuni konu ełe nopu mułmba wu ei, ka piyangıı!” nim.

16 Jiisas wu ei ek nipi ngum, “Wu endi eim kuni owundu endi er sepi kin, wumb pei tung kindim wumb ei, kuni owundu ełe ngungii ongii.

17 Pe kuni nungii kunum ei, eim kuni er kun er sepi kin, eim kongun wumb kindang, puk ok, eim kan nirim wumb ei wangin kin, ‘Kuni er kun er sep moł,’ nirim. Neng kin, eim kongun wumb puk, ‘Kuni er kun er sim, enim wei!’ pa nik.

18 Ba eim ek kanpi nirim wumb ei, pei ek yi minj ku nik, ‘Sin omun pinalim ku,’ nik. Wumb endeim opu yi nirim. ‘Na aka pin konj endi top enj ei, pup kenmbii pałim. Na ombii pinalim, ei kaplı min?’ pa nim.

19 Nga wu endi ek yi nirim, ‘Na kung kou kongun erngii nge kung engki top er sinj. Na kung kou kongun erngii kanip bii. Na kaplı bii pinalim mon!’ nirim.

20 Pe nga wu endi eipi ek yi nirim, ‘Na pe minj amb konj sinj kin, na kaplı bii pinalim,’ pa nirim.

21 Pe kongun wu ni orung pupu, eim wu owundu ni kanpi nirim. Pe ngii arim ni, popuł sipi yi nirim. ‘Nim sikir pukun, konu andlam owundu ni, kembis ni, pei pukun, wumb epi sinerang mułngii wumb ni, simb kis mułmba wumb min, ningił tumbun wumb ni, wumb simb angıł kilip to pum wumb min, wii to sikin, ya na ngii ełe nirik tu wunjii pui!’ ni kindim.

22 Pe ekii se kongun wu ni, orung opu yi nirim, ‘Wu owundu, nim nin ek ei na piip enj; ba ond peł kopur wii simba pałim,’ pa nim.

²³ Nga wu owundu ek dinga nipi kin, eim kongun wu ngum. 'Nim pukun, andlam owundu nim konu owundu eke tuk mołmun wumb ei, se kulou to kinan kapli erim kin, nga konu owundu taring wumb talip epi ni, wumb mołmun ei ni, tu wunjii ku! Na ngii eke wumb piki tumba,' pa nipi, kindang pum.

²⁴ 'Na nim kanip nind; wumb kumb se kuni owundu nungii pa nir wumb ei, na kuni owundu eke, kapli nunerngii mon!' pa nim."

Wumb En Enim Ok Noman To Piik Jiisas Kin Ekii Singii (Masyu 10:37-38)

²⁵ Wumb tilap owundu Jiisas pum konu eke ekii se punjung. Jiisas kan ak to yi nim.

²⁶ "Noł ei wakin to si kindnarpi, nga eim noman eke oł kanim kanim ermbii. Nip, piimba noman ei top mani kindnerim kin, op nanim kongun wu mendpil mulermba mon.

²⁷ Wu endi eim na kin noman to piipi kin, eim nengj kumbii sinarpi, kongun dinga enarpi, eim nge ond peri kon sinarpi yi ermba wu ei, na kin ekii se omba ei, na nge kongun wu mulermba mon!

²⁸ Nimbił erang enim mołmun konu eke wu endi ngii olt takpi ei, tonu bii ni piimba wu ei, eim mołpu kin, ngii ei ku nimberii ba ei piipi kin, ermba wu ei, ngii kapli tekmba min mon?

²⁹ Ok eim yi ni piinarpi kin, mei eke ku simin er poru nipi kin, ngii tekmba mił pinerim. Wumb pei wu ei kanik kin, ek kulnjung.

³⁰ Pe wumb kanik yi niłmin, "A—wu ei ngii pułngun mond, ba eim tekim ni, ngii ei takpi poru ninerim mon!" pa ninjing.

³¹ Pe kang endi eim pupu kin, king endi kin opu ermbii niłim ei, eim mołpu kin, kom sipi piipi kin, kun er pendpi, king ei opu wumb 10,000 pei mendpil mołmun, (kar angil orung mił) ni piipi, eim opu wu 20,000 pei nga mendpil mołmun (kar engki mił) ni seng kin, eim kin ouni pułmun.

Pupu kin, eim kom se piipi kin, wu king endi ei topu kindmbii min mon, ni piim.

³² Pe king endi eim opu wu kanilim kapli enalim kin, wu king endi opu wumb sipi, opu konu turii mił mołum konu ek ni kindpi, 'Opu enerambił,' ek ni ka erambił nipi yi niłim.

³³ Ei yi mił ku, enim mołmun konu eke, wu endi eim epi pei buł ngunarpi mułum kin, wu ei na nge kongun wu mon."

³⁴ "Wu endi eim noman eke epi kanim kanim pei buł ngopu, na kin ekii simba. Nga noman to orung kindpi piim kin, ei eim ep kusa kis mułang kin, kongun endi pinerang si kindinmin mił eim yi mołum. Ep kusa ei epi ka; ba ep kusa singin ei pinarpi nim kin, sinim er ka ermin mił nenj?

³⁵ Ep kusa ei nge sinim aka pin eke kindnermin. Nga ep kusa ei nge kung kou enj kin endi kindnermin ku. Ep kusa ei wii si kindmin. Wumb endi eim kom pim kin, ek ei piyangli!" pa nim.

15

Kung Siipsiip Am Pum Ek Ekin Top Nim

(Masyu 18:12-14)

¹ Oł kis ełmin wumb kin, wumb ku takis siłmin wumb kin, ok Jiisas nim ek piinjing.

² Lo ek piik ekii siłmin wumb kin, lo ek pułmun wumb, en enim yi ninjing, "Wu ei wumb oł kis ełmin wumb kin, kuni ende nonum," nik ek kis ninjing.

³ Yi ninjing kin, Jiisas eim ek ekin topu nipi wumb ngum.

⁴ "Enim mołmun konu eke wu endi, kung siipsiip 100 pei mułum wu ei, kung siipsiip endeim am ba; ba ei eim kung siipsiip 99 pei wii mondpu, si kindpi pupu kin, kung siipsiip endeim kurmba wu ei, eim kung siipsiip endeim am pum ei, kur kan sipi minj omba.

⁵ Eim kurpu andpi kan sipi kin, tu wupu, eim pepil ele pendpi tu wum. Tu wupu kin, eim ka piipi mołum.

⁶ Sipi tu wupu kin, eim nge puł wumb ni, wumb ngii mandi mołmun wumb ei, wii tang kułou tunjung. Tangin kin, ek nipi ngum, 'Enim na kin ouni ka piingii! Na kung siipsiip endi am pum; ba nga kur kan sip tu wunj!'

⁷ Na enim kanip nind; yi mił ku, tonu epin konu ele wumb 99 pei ka mołmun wumb ei, nga noman ak tunerngii ka piingii. Ba oł kis erpi elim wu endi, eim noman ak tumba ei, tonu epin wumb ka wii owundu piingii," pa nim. Pe nga ek ekin yi mił nim."

Kom Ku Amb Pum Ek Ekin

⁸ Pe amb endi eim ku engki se mułmba ei, kom ku endi am ba. Kapli ei eim dup alam kał pingii, nirikring brum erpi, kur mołpu kin, kan sim.

⁹ Amb ei eim ku kan sipi kin, eim wumb puł ni, ngii mandi mołmun wumb ei, wii top wangin kin, kułou tunjung. Tangin kin, eim ek nipi wumb ngum. 'Enim na kin ka piik ngungii; nimbił erang na ku ni kan sinj.'

¹⁰ Na enim kanip nind yi mił, 'Epin konu ele Gos nge enjel pei, wu endi eim oł kis er andilim wu ei, noman ak topu wang kin, enjel wu ei onum wu ei kin ka nik ka ka piilmin.' "

Kangi Endi Arim Si Kindpi Pum Ek Ekin

¹¹ Jiisas ek ekin nga yi nim, "Wu endi eim kingam tał mołmbuł.

¹² Pe eim kingam ekii ni, arim kanpi yi nim; 'Wusa, nim sił epi mok tokun sił ngan kin, na nge epi mił pe simbii,' pa nim. Pe erinjngił epi ombu mok topu, kingam tał ngum.

¹³ Pe kunum kinan enerang kin, kangi ekii ni eim epi pei sipi kin, konu turii eipi pupu mułum. Mołpu kin, eim ku ni, epi pei sipipi, oł kis erpi, wumb ngopu yi elim.

¹⁴ Eim epi sipipi, wumb ngopu, yi erpi pang kin, ku poru nim.

Neng kin, kumb kuni owundu simba kunum mandi erim. Pe eim epi endi sinerim mon.

¹⁵ Sinerang kin, eim pupu konu ele wu endi kin kongun eririm. Wu ei eim kindang, pupu kin, kung es tum.

¹⁶ Wu ei kung eim aka kis ngum. Ngang kin, aka kis ei eim kirim ele numbii, ni piim. Pe wumb endi eim kin epi endi ngunenjing mon.

¹⁷ Pe eim mołpu piim ni, 'Na ernan nge kongun wumb ei, kuni pei seng nok er mołumun; ba na kuni je kułmbii end,' ni piim.

¹⁸ Piipi kin, yi nim, 'Nam ernan kin bii,' pa nim. Pup kin, eim kanip nimbii, 'Wusa, na nim kin, Gos kin oł kis enj,' pa nim.

¹⁹⁻²⁰ 'Akip na wu ka endi mił onenj; na nim nge kangił pa ninenjii mon; ba na nim kin kongun wu mił mułmbii,' " pa nim. Pe eim angpi kin, eim arim kin pum.

Ba eim pupu kin, konu turii ele mułum. Mułang kin, arim eim kenim. Kanpi kin, eim kingam kaimb sipi piim. Eim kaimb kis piipi kin, eim sikir pupu, eim kingam wunj kangiłpi, gupu to num.

²¹ Pe kangi ni eim arim kanpi yi nim, 'Na wu ka mon; nim na kangił pa yi ninerii mon! Na nim kin, Gos kin, na oł kis enj,' pa nim.

²² Pe arim ni, kongun wumb kanpi yi nim, 'Enim puk kin, konduk olt ka wii ni sikir tu wuk kin, kangi ei talk kindei! Kindik kin, eim simb su kindik kin angil dong eim angil ele kindik, yi eriei!' pa nim.

²³ 'Puk kin, kung kou wał ka wii endi kanik kin to tu wangin kin, sinim kuni nopun, ka piyamin! Nimbił erang sinim eim onum nipin, ka piimin.

²⁴ Nimbił erang, na kangi ei koltum ni piinj; ba nga konj mołpu kin nga orung onum. Eim am mendpił pum; ba nga orung onum,' nik ka piinjing.

²⁵ Pe eim kingam kumna ei aka pin ele mułum. Ekii se opu kin, ngii orung ele mułum. Mołpu piim ni,

golang nik, ek ka nik, non enjing, eim piim.

²⁶ Pe kongun wu endi wii topu kin, kii sipi yi nim. 'Ei nimbił oł enmin?'

²⁷ Wu ei ek yi nim, 'Nim nge angnim ni orung om. Wang kin, nim arnim kung kou wał ka wii endi to koipi kin, kingam om konu ka piipi kuim. Nimbił erang, eim kingam kułum ni piim; ba nga orung wang kin, eim noman ka piipi enim.'

²⁸ Ba eim kingam kumna ni popuł sipi, nirik punerim. Punerang kin, arim anda opu, ek ka kombur nipi ngum.

²⁹ Kingam ek nipi arim ngopu yi nim, 'Kung ngii kinan na nim kin kongun wii minj er moł. Na nim niłin ek ei endi to kindnał mon; ba nim kung meme wał ni, endi na ngonan. Ngan kin na sip nam wu puł ombu ouni kin, kuni nok, ka piik, yi eranmin mon!' pa nim.

³⁰ 'Ba nim kinganim ei, nim ngurun epi no poru nipi kin, oł kis erpi, andłam amb kan andpi kin, nga orung wang kin, nin kung kou wał ka wii ei to koin,' pa nim.

³¹ Pe arim ek nipi eim ngum; 'Kangi! Kunum kunum nim na kin molkun, na epi ombu pei nim tep er mołulun.

³² Ba pe sinim ka piipin kin, noman ka simba. Nimbił erang, ninim angnim koltum ni piinpin; ba konj mołpu kin, nga orung onum. Eim am pum; ba sinim si orung sinmin,' pa nim."

16

Ek Ekin Topu Kongun Tep Er Mołumun Wu Ei Wu Kis

¹ Jiisas ek nipi, eim er se andiłim wumb ngum. Ngopu kin, yi nim, 'Wu endi ku pei sałiłim wu ei eim nge kongun wumb, eim epi pei wu endi tep mondułum. Nga wumb kombur ok, wu num ei kanik kin, ek kis nik yi ninjing. 'Nim tep mundun wu ei, nim epi pei wii si kindin,' pa ninjing.

² Pe eim tep kongun wu ni, wii tang kin om. 'Nimbił erang nim oł ei eran

kin na ek ei piind? Nim pukun kin, na epi pei nim kin sałim mił ei nen piimbii,' pa nim. 'Nim nga na epi pei ni, na kongun wumb tep enenjii mon,' pa nim.

³ Pe kongun tep er mułum wu ni yi piim, 'Na nimbił oł ermbii? Wu owundu, na kongun wumb tep muls kongun ei, na tor kindmba ninim; na pup kin, mei akip ermbii ei, na dinga pinałim. Nga wumb kuni kenim nimbił ei, na singambił enim.

⁴ Ba nam epi endi ermbii piind oł ei eramb kin, wumb na sik, en enim ngii konu sipngii ei, wu owundu na to tor kindmba kunum ei, na wumb tep mulermbii kunum.'

⁵ Pe eim wumb endeim endeim ni, wii topu yi nim, 'Enim wu owundu kin epi endi ngo pendngii ei wei!' nim. Yi neng kin, wu endi ok om. Wang kin, kongun tep wu ei kii sim, 'Nim epi nipe mił, na wu owundu ei kin ngo pendin?'

⁶ Pe wu ni yi nim, 'Na wu owundu kin ming owundu kopung ei nge 100 pei sinj,' pa nim. Pe tep wu yi nim, 'Nim sirin pipe ei sin kin, pipe ei nge 50 ming minj pei sikir pulii,' pa nim.

⁷ Ekii se nga wu endi om. Wang kin, kongun tep wu ei kanpi yi nim, 'Nim na nge wu owundu ei kin, epi nipe mił nim sin?' Pe wu ni yi nim, 'Na kuni mong wiis kon 100 pei sinj,' pa nim. Neng kin, tep wu ni yi nim, 'Nim pipe sirin pipe ei tu wan kin, nga 80 pei kon minj pulnjii!' pa nim.

⁸ Nga ekii se wu owundu eim kongun tep er kis mundum wu ni, embe ambił tonu kindim. Nimbił erang, wu ei eim wumb noman ka peng enmin oł mił erim. Ba mei wumb en enim oł kis kanim kanim ei pułe erngii nge noman ka peng, piik kun erik mołmun; ba Gos nge wumb tiłang erang, oł ka er mołmun wumb ei yi mił mon!" Ya mei ełe wumb oł kis ełmin wumb ei nge enmin ei, wumb noman dinga peng, enmin oł erik kin, wumb tiłang ełe mołmun wumb Gos nge wumb ei to mani kindinmin.

⁹ Na enim kanip nind, 'Mei eke ku ni epi ei sik, en enim wumb eipi ei ngok, yi erik kin, wumb pul ei tonu ongi. Pe ekii se ku ni epi ei poru nim kin, enim Gos molum konu eke puk epi ka wii orung singii.

¹⁰ Pe wu endi eim epi kembis ei kan kun er molulum kin, epi owundu ei kan kun er mulumba ku. Pe wu endi epi kembis ei, kongun kun er mulerim kin, epi owundu ei kongun kun enermba ku.

¹¹ Pe enim ya mei eke epi kis eke ku ei kan kun er mulenjing kin, wumb nii enim Gos oke epi ngang ei, kan kun er mulngii? Wu endi yi erpi kin, kan kun enermba mon.

¹² Pe enim mei eke epi ei kan kun er mulenjing kin, Gos ninim ngumba epi ei, wumb ni kapli yi nimba epi ombu kan kun er se endnjii ei, nii mi endi yi nimba? Ei mon!

¹³ Wu endi eim noman dinga piim kin wu ei, mei eke wumb wu owundu Seisen nge kongun ermba. Yi erim kin wu ei, Gos Owundu nge kongun kunum ende ermba ei kapli enanim, ei mon mendpi!

¹⁴ Lo ek piik ekii silmin wumb en enim ku nin epi noman palikim. Pe en enim molk piinjing ni, Jiisas ek ei neng kin, en enim Jiisas kin ek bul morung opu er ninjing.

¹⁵ Ba eim ek ni ngopu yi nim, "Enim oke ka enmin nik, wumb ningil eke enmin; ba Gos enim noman eke kaninim. Epi endi wumb en enim embe ambil tonu kindmin ei, Gos ningil eke oke kis mendpi enmin.

¹⁶ Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb ek ei ok pirim; nga lo ek ei ok pirim kunum ei, Jon wumb nol pendikim wu orum; ba Jon kunum ei o purum. Pe kunum ei Gos nge ek ka ei opu, konu orung orung pei punum. Pang ek ei yi mik; sinim Gos sinim tep er molum konu ei, wumb pei piimin ei, wumb pei konu eke tuk bin nik, kongun dinga elmin.

¹⁷ Ekii se mul mei ei poru nimba; ba lo ek ei am punermba mon. Lo ek

aninga wii kopur ku am punermba, ei mon!

¹⁸ Wumb pei en enim amb si kindik, amb eipi sik, wu eipi amb ei wunduk yi enmin. Pe wu endi eim ambim si kindrim amb ei, nga wu endi eipi sim oke ei, amb sinmin lo ei wu ei to kindpi kin, amb wundpu mik sim."

Wu Endi Ku Salikim Wu Kin Lasaras Kin

¹⁹ "Ok ku ni epi pei salikim wu endi multum wu ei, eim konduk ka wii minj kindikim. Wu ei kon kundii ka wii, wu king mik kindikim; nga kunum kunum eim kuni ka minj nolum.

²⁰ Wu ku salikim wu ei, ngii ondu eke, wu endi epi sinalim wu endi mulum. Wu ei eim ngenj eke mong molpu kin, toru mik pei mulum wu ei embe Lasaras.

²¹ Wu ei eim piikim wu; ku ni epi pei salikim wu ei kuni nang kin, kuni elim ni, kuni mend ei eim numbii ni piikim. Nga owu ok eim ngenj tonu o mulum ei, anmbil kin pen silmin.

²² Ekii se wu endi epi sinalim wu ni kulum. Kulang kin, Gos nge enjel ok kin, eim sipik, Eiparam kin ende mundnjung. Pe nga wu ku ni epi pei salikim wu ei kulum. Kulang kin, sik tukpu to pendnjung.

²³ Pe wu ku ni epi pei salikim wu ni, dup konu kis eke molpu kin, ngenj kumbii owundu sipi mulum. Molpu kin, tonu kind kenim ni, Eiparam mulum konu ei turii mik mulang kin, Lasaras mandi mulang kin, ouni muljungul.

²⁴ Pe wu ku ni epi pei salikim wu ok ku ngenj eke peng no endrim wu ni, wii dinga topu yi nrim. 'Ernan Eiparam! Nim na kaimb sakin, Lasaras kindan eim angil ei nol kindpi tu wang kin, na anmbil eke kindang jii nimba. Na ya dup eke ngenj kumbii owundu piind,' pa nim.

²⁵ Ba Eiparam yi nim, 'Kingnan, na nim piikin ok ninim konj multun kunum ei, nim epi ka kankin si nolun; ba Lasaras epi kis minj nolum.

Ba akip kunum eġe, eim noman ka seng muġang kin, nim ngenj kumbii owundu piin,' pa nim.

²⁶ 'Epi endi eipi yi paġim ku. Sin moġmun konu ei, enim moġmun konu ei, Gos duġ owundu endi saġim duġ ei, wumb ya moġmun wumb ei, enim moġmun konu eġe onerngii mon! Nga wumb orung moġmun wumb ei, nga ya sin moġmun konu eġe, onerngii mon ku!'

²⁷ Pe ok wu ku nin epi saġim wu ni yi nim, 'Ernan, na nim kanip nind. Nim Lasaras kindan pupu, na ernan ngii konu eġe ba,' pa nirim.

²⁸ 'Na engnan noġ angil orung pei moġmun ei Lasaras pupu, ek dinga neng kin, piingii. Mon peng kin, engnan oġ ei noman ak tunenjing kin, na ya ngenj kumbii sip ei moġ konu eġe, ongii ku, ei mon!' pa nim.

²⁹ Ba Eiparam yi nim, 'En enim Gos ek ka ni tor kindilmin wumb nge ek ni, Moses nge ek ei saġim, min mon? Seng kin, ek ei piingii,' pa nim.

³⁰ Pe nga wu ni yi nim, 'Wusa Eiparam! Ei kapli enermba mon! Wumb koltmun wu ei endi pupu nimba, ei kapli piik kin, noman ak tungii,' pa nim.

³¹ Pe nga Eiparam ek nipi wu ei ngum, 'Pe Moses kin Gos ek ka ni tor kindilim wumb nge ek poġ ei piinenjing kin; nga wumb kulii mer tukpu eġe angk tonu ok ningii ek ei, pii gii ninerngii mon ku.' "

17

Oġ Kis Erpi Wumb Pii Gii Ei To Kindilim

(*Masyu 18:6-7,21-22, Mak 9:42*)

¹ Pe Jiisas eim er se andilim wumb kanpi yi nim, "Epi kanim kanim tonu omba ei je erang, wumb oġ kis erngii. Ba wumb endi kis ei erang, wumb oġ kis je erik mulnjung. Wumb endi oġ kis erim wu ei, epi kis eim kin tonu wang kin, eim kaimb er muġmba.

²⁻³ Mon peng, wu ei moġpu, wumb kombur pii gii dinga pinaġim wumb ei kin, oġ kis erpi muġmba. Enim ku owundu endi sik kin, wu ei num

goltum eġe kan to pendik sipik, ep noġ eġe kindei!" nim. "Yi erangin kin, eim oġ kis wu endi, wumb pii gii dinga pinaġim oġ kis je erngii ei, enermba, mon mendpiġ! Ei en enim kan kun er muġngii!

Pe nim angnim oġ kis enim kin, nim eim ek dinga ngunjii. Nga eim noman ak tum kin, eim oġ kis erim ei ni, ka enjii,' pa nim.

⁴ "Pe wu endi eim nim kin oġ endi kunum angil orung nga taġ pei erim kin, nga wu ei, orung opu, noman ak tumbii nim kin opu, kunum angil orung nga taġ ermba. Yi erim kin, nim eim oġ kis erim ei, kil ngo, ka enjii."

⁵ Nga Jiisas nge ek se andilmin wumb, Owundu kanik yi ninjing, "Nim sin pii gii je erang opu kin, dinga pimba," pa ninjing.

⁶ Pe Owundu yi nim, "Enim pii gii paġim ei, kuni 'Maser,' nilmin, mong kembis wii miġ yi pim kin; pe enim ond mong owundu toġum ond ei kanik yi ningii. 'Nim puġ pei pir pukun, ep noġ peġ eġe, nga polkun piinjii!' Nengin kin, ei kapli; enim ek ningii miġ, ekii se sipi, piipi ba."

Kongun Wumb Eġmin Oġ Ei

⁷ "Enim konu eġe wu endi moġpu kin, eim wu kongun wii eġim wu ei, eim kindang pupu, kung siipsiip es toġum min, kongun mei eġe akilim min, er andpi wang kin, eim moġpu yi nimba. 'Nim sikir wa! Kuni nunjii wa!' nimba min?

⁸ Min pe eim kin ek yi nimba; 'Nim, na kuni er kun er sekin kin, ninim kan takin kin, na kuni si mengkin tu wunjii. Tu wan kin, na kuni kin noġ ok namb; nga nim kuni kin noġ kin ekii se nunjii.'

⁹ Wu endi eim kin kongun wii er moġlum wu ei, oġ ka enim kin eim ka piipi ngumba min? Ei mon!

¹⁰ Yi paġim ei enim yi ku. Enim Gos ek nimba miġ ei erngii ei kapli; ba enim yi ningii, 'Sin kongun wu wii, sin kongun ei minj enmin.' "

Wu Engki Kinj Tum Ei Jiisas Er Ka Erim

¹¹ Jiisas eim Jerusalem konu andlam ele andpi pum. Pupu kin, Sameriya ni konu Galilii konu ele tuk pum.

¹² Pe eim opu konu endi tor wang kin, ngenj kinj bumbum tum wu engki ok, eim kan sinjing ei, en enim konu turii mi engnjing.

¹³ Angk kin, ek nik wii dinga tok yi ninjing, "Jiisas tep wu owundu! Nim sin kaimb sinjii min?"

¹⁴ Pe eim en enim kanpi yi nim, "Enim puk, kulmal kalimin wumb molmun konu ele ngenj andan tungii. Tangin kin, kulmal kalimin owundu enim kin kulmal kelangin kin wumb pei keningii." Yi neng pangin kin, en enim ngenj ei opu, ka erim.

¹⁵ Pe kinj bumbum tum wu mulnjung konu ele, wu endi eim kenim ni, eim ngenj ka seng kanpi kin, sikir orung pum. Pupu kin, Gos embe ambil tonu kindim.

¹⁶ Wu ei pupu, Jiisas simb ele gopsing pii pol molpu kin, "Jiisas! Nim ol ka en!" pa nim. Wu ei eim Sameriya konu ele wu.

¹⁷ Pe Jiisas wu ei kanpi, yi nim, "Na piip mi, wu engki kinj bumbum tum ni piinj; ba wu angil orung nga kapli kapli kombur jiki molum?"

¹⁸ Pe wu kombur ok, Gos embe ambil tonu kindngii onanmin? Ba ya wu konu eipi wu ei, mendpil om min?"

¹⁹ Pe eim kanpi, ek nipi ngum, "Nim angkin po! Nim nge pii gii je erang, er ka enim," pa nim.

Gos Sinim Wumb Tep Erpi Omba Enim

(Masyu 24:23-28,37-41)

²⁰ Pe lo ek piik silmin wumb Jiisas kii sinjing, "Kunum ngenj Gos opu, sinim tep erpi omba?" Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Gos opu sinim tep ermba kunum ei, omba ol ei, enim ningil ele kinerngii mon!" pa nim.

²¹ "En enim piinmin! Wumb ek yi ninerngii, 'A ya ele molum, mon

orung molum,' yi piinmin. Gos sinim ya tuk tep er kanpi molum."

²² Jiisas eim nge er se andlim wu kanpi yi nim, "Enim nge noman ele ek dinga piingii. Pe mei mani nga opu wu kingam ei, omba ol ei kenmin; ba enim kan sinerngii mon!

²³ Enim mulngii konu ele wumb yi ningii, 'Orung ele molum, a mon ya molum. Ya onum, mon wul onum, mon al ele onum.' Yi nik erngii ei, enim piik, ekii sik punerngii, mon!

²⁴ Ei yi mi elim, kupu tilang enim, ei tonu, wul, al pulum. Pe wu mei mani, nga wu kingam opu mei ele wu kingam telim wu ei, eim omba kunum ei, sikir wang kin, wumb pei keningii.

²⁵ Ba ok wu ei, eim ngenj kumbii sipi erang kin, akip kunum ele molmun wumb, en enim wu ei kin, bul ngungii," Jiisas yi nim.

²⁶ "Ok Nowa kanu mulk wumb ol yi tonu orum mi; nga ekii se, wu mei mani nga opu, wu kingam telim wu ei, yi ku erngii.

²⁷ Ok wumb pei yi erik puk, amb ngok, amb sik, kuni nok, nol nok, yi er pangin kin; Nowa eim nol kanu owundu ele tuk purum kunum ei, wumb pei kulnjung poru nim.

²⁸ Nga Los multum kunum ei, wumb yi erik ku. Nol nok, kuni nok, kongun erik, epi emb talk erik, ngii takik, epi top erik sipik, nga wumb eipi kin ku sik, yi erik.

²⁹ Ba Los eim Sorom konu ei si kindpi purum ei, dup kin ku sulpa ni, ei konu kumb mi, mul elim epi ei, Gos kindang orum. Opu kin, wumb pei to kundrum.

³⁰ Pe yi ku, mei mani nga opu, wu kingam molum wu ei, tor sikir omba kunum ei, ol yi ku ermba," pa nirim.

³¹ "Kunum ele, wu endi ngii tondrung molpu; nga mani opu, nirikring eim epi simbii nipi omba ei, kapli enermba. Yi mi ku, wu endi eim aka pin ele mulmba ei, nga orung pupu, ngii konu epi endi sinermba mon!

³² Enim Los ambim erim oł ei piingii. Amb ei ak to kan orung kind kanpi kin, eim ku mił połpu angrim.

³³ Wu endi eim noman konj kunum kunum mołpu kin, eim sipi orung simbii ni ermbe wu ei, eim noman konj am ba. Pe wu endi eim nge noman konj ambil gii ninarpi, mułmba wu ei, eim ekii kunum kunum ka mułmba.

³⁴ Na enim kanip nind. Akip kunum ełe, wu tał ngii endeim ełe or pingil ei, Gos wu endi sipi, endi pindang pimba.

³⁵ Pe nga amb tał eł elip, aka pin kongun ouni ełmbil ei, Gos amb endi sipi kin, endi mundang mułmba.

³⁶ (Pe wu tał pani pin ełe mułnguł ei, Gos wu endi sipi kin, wu endi mundang mułmba.)”

³⁷ Jiisas eim nge kongun wumb ek ei piik, kii sik yi ninjing, “Owundu, epi ei er omba mił nenj?” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wumb min epi endi kołpu pałim konu ełe, kei sikapi puk, kułou tok mołumun. Yi mił ku, mei mani opu wu kingam tałpi mułum ei, sikir tor omba kunum ei, wumb pei eim keningii.”

18

Ek Ekin Ei Ek Pii Kun Elim Wu Kis

¹ Jiisas ek ekin endi nipi, er se andilim wumb ngum, “En enim kunum kunum enim prei erik kin, enim ten kulk yi enerngii,” pa nim.

² Eim ek yi ni nim, “Konu owundu kos piilim wu endi mułum wu ei, Gos kin men tunałim. Nga eim wumb kin kaimb piinalim ku.

³ Amb endi wam kultum amb ei, konu ełe mułang kin, kunum kunum amb ei opu, yi nilim. ‘Na nga opu orung wumb ei onmun. Nim na paki tokun kin, na kin kos piinjii,’ pa nilim.

⁴ Kos piilim wu ei ok, ‘Nam amb ei paki tunermbii,’ ni piim. Nga eim noman ełe yi piim ei, ‘Gos kin mund mong kulermbii; nga na wumb ombu kin piinermbii ku,’ nilim.

⁵ ‘Ba amb ei wam kultum amb ei, na kin kongun owundu ngołum ei, na eim kos ełe paki top nimbii,’ pa nim. ‘Kos piineramb kin, kunum kunum wang kin, na piip kis piimbii,’ ni piim.”

⁶ Pe Owundu ek yi nim, “Enim kos piipi kun ełim, wu kis ei, nipi ek ninim ei, enim piyei!

⁷ Nimbil erang Gos eim nge wumb sipi, mundum wumb ei, kunum kunum epin, tinga pei, Gos kin ke minj nik mołmun. Gos wumb ombu kos ełe paki tumba min mon? Pe eim kunum kinan er mołpu kin, ekii se paki tołum min mon?

⁸ Na ek nip enim ngond. Gos eim wumb ombu sikir paki tumba. Ba ekii se, wu mei mani opu wu kingam wu ei, ekii se opu kenmba; ya mei ełe wumb pii gii nik, prei erik, er mułngii min mon? Ei opu kenmba.”

Kulmał Katilmin Wumb Kin Ku Takis Wumb Ek Ekin Ei

⁹ Wumb kombur en enim yi piimin, “Sin oł ka erpin pii gii nipin mołmun,” ni piilmin. Piik kin, wumb kombur ei, wumb kis mołmun nik piilmin. Ba Jiisas ek ekin topu, wumb ei ngum.

¹⁰ Ngopu yi nim, “Wu tał Gos kin prei erngil, pendkil pukuł, men ngii owundu ełe tuk punjnguł. Wu endi ku takis silim wu, nga wu endi lo ek ekii sipi elim wu, wu tał punjnguł.

¹¹ Pe lo ek ekii sipi elim wu ei eim eipi pupu angpi, prei yi erim, ‘O Gos, na wu kombur mił mon. Na nim kin ka piip ngond. Nga wumb epi waning sik erik, oł kun enarik kin, amb wam mołum ei wunduk enmin oł ei, na yi enał mon! Pe na ya wu ei ku takis sipi elim wu ei mił, na mon ku.

¹² Kunum kunum kongun endeim tuk ełe, kunum tał ni ku, na kuni nonarip mowii peł. Pep kin, kuni ni epi pei ei mok top engki erip, eipi epi kandip, endeim ni ku nim ngoł.’

¹³ Ba ku takis silim wu ei, eim konu turii engim. Angpi kin, ei epin konu kinerim mon! Nipi kin, eim pepil ełe

topu ek nim, 'O Gos, na oł kis eł wu. Gos nim na kaimb se!' a nim.

¹⁴ Na enim kanip nind; wu ei ku takis silim wu ei, Gos nge ningił ełe wu ei, kun mołum; ba lo ek ekii sipi ełim wu ei mon. Wu endi eim embe si tonu kindmbii ni ermba wu ei, Gos wu ei to mani kindmba. Ba wu endi, eim embe to mani kindmbii ni ermba, Gos wu ei, eim embe ambil tonu kindmba."

Jiisas Noman Ka Ek Nipi Kangil Ngum

(Masyu 19:13-15, Mak 10:13-16)

¹⁵ Pe kangil kembis Jiisas mułum konu ełe to wangin kin, Jiisas angil tonu peng ełe kindpi, ek kengip ngumba ni tu wunjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wu ombu kanik kin, wumb ek ngunjung.

¹⁶ Pe Jiisas kangil kembis ombu wii topu, mandi sipi, ek yi nim, "Enim kangil kembis ei kun erangin kin, na moł konu ełe wangin kin, Gos sinim tep erpi mołum oł ei, wumb pii gii pim kin, kangil mił yi Gos oł ei sinmin," pa nim.

¹⁷ "Na ek ei keimi nip enim ngond. Gos sinim tep er mołum oł ei, tuk ba, ei kangil yi mił; wu endi ek ei pii gii ninenim kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe tuk punermin, mon!"

Wu Num Ei Epi Pei Mołum

(Masyu 19:16-30, Mak 10:17-31)

¹⁸ Pe Jura wumb nge wu num endi Jiisas kin kii sipi, ek ni ngołum. "Wu ka wii, na noman konj sip kunum kunum er mułmbii mił nenj?"

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi ngum, "Nim na wu ka wii nin; ba Gos endeim mendpił ka wii mołum. Nimbił erang nim ek yi mił nin? Nim kan kun erkin piinjii.

²⁰ Gos kengip ek Moses ngurum ek ei nim piilin. Ek yi niłim, 'Ek kend tokun ninenjii; nim epi wangin enenjii; wumb to kundnenjii; amb wam mułmba amb ei wundnenjii; ninim arnim manim ek ningii ei piikin, ekii sinjii.' "

²¹ Pe wu num ni ek yi nim, "Na kangil kembis kin moł; pe op wu

dinga moł ei, na oł ombu poru ekii sip poru nił," pa nim.

²² Jiisas ek ei piipi, ek nipi, wu ei ngum, "Nim epi endi sinarpi nim kin, nim epi pei wumb ngokun, nga ku sinjii ku ei, wumb kurpu wii mułngii wumb ei ngunjii. Nim oł yi en kin, nim epi ka wii epin konu ełe salim epi ei, am punałim mon! Epi ei nim sinjii. Pe nim na ond konu ełe ekii se oi!" pa nim.

²³ Ba wu num ni, ek ei piipi, eim noman embin to piim. Nimbił erang wu ei, eim ku nin epi pei sim ei, wakin top si kindip punermbii ni piim.

²⁴ Jiisas wu ei kanpi yi nim, "Wumb ku pei sałilmin wumb ei, Gos sinim tep er mołum oł ei, singii ei, kapli enermba mon! Ba wumb ei kongun dinga erik singii.

²⁵ Pe kung kamil ya gal alap mui gal tundii ełe mił ondu kembis ei tuk bii ni ermba; ba ei kongun dinga erpi, ngenj kumbii sipi tuk ba pałim. Yi mił ku, wu ku nin epi pei sałilim wu ei, Gos sinim tep er mołum oł ei, simbii ni ermba; ba eim kongun dinga wii erpi, noman embin sipi, simba pakim ku."

²⁶ Wumb ek ei piik, yi ninjing, "Ek mon wu, wumb nii endi epi erpi kin noman konj sipi kunum kunum mułmba?"

²⁷ Ba Jiisas ek yi nim, "Epi endi wumb erngii kapli enermba mon; ba ei Gos kapli ermba," pa nim.

²⁸ Pe Piisa ek yi nim, "Piini! Sin kongundpun, ngii, mei, amb kangil ni, epi si kindpin, nim kin ekii se onmun."

²⁹ Pe Jiisas ek nipi, eim er se andilim wu ombu ngum, "Na ek keimi nip, enim ngond. Wumb endi Gos sinim tep er mołum oł ei, kongun paki topu erpi wu ei, eim amb angim noł, arim mam kangil ni, epi pei si kindpi omba.

³⁰ Wu ei nga akip Gos epi pei ngo orung kindpi oł ka erang kin, nga ekii se epin konu ka ełe, noman konj

kunum kunum sipi, ka mułmba,” pa nim.

³¹ Pe Jiisas eim nge ek se andilmin wu, engki nga tał sipi, ek yi nip ngum. “Enim kinei! Akip sinim Jerusalem konu ełe tonu punmun. Ok Gos ek ka ni tor kindilmin wumb ek mon polk, pei yi nik, wu mei mani opu wu kingam mołum wu nik, ek keimi tor omba.

³² Pe nga Jura wu num kombur eim sik kin, wumb tilap eipi endi ngungii. Ngangin kin, wumb ei eim kin ek buł morung nik, oł kis erik kin, jipambil tok erngii.

³³ Erik kin, kepii tok, ond peri ełe to kundangin kin, nga kunum tekliki ełe, nga konj angpi tonu ba,” pa nim.

³⁴ Ba Jiisas eim nge ek se andilmin wumb ei, ek ei pułe pii poł tunenjing. Pe eim ek ei pułe koi erim. Pe eim nge kongun wu ombu, eim ek ei pii kun enenjing.

Wu Endi Ningil Tumbun Mułum Wu Ei, Jiisas Er Ka Erim
(Masyu 20:29-34, Mak 10:46-52)

³⁵ Pe Jiisas eim Jeriko konu ełe tor wang, wu endi ningil tumbun mul-tum wu ei, andlam wer ełe mołpu kin, wumb ku nin epi ngei, ni mul-tum.

³⁶ Pe eim mołpu piim ni, wumb pei onjung. Wangin kin, eim wumb kii sim, “Ei nimbil oł enmin?” a nim.

³⁷ Pe wumb eim kanik, yi ninjing, “Jiisas Naseres konu ełe wu onum,” pa ninjing.

³⁸ Wu ni wii dinga tum, “Jiisas, nim King Deipis nge miyem ende wu. Pe nim Owundu mołun, na kaimb se!”

³⁹ Pe wumb kumb se onjung wumb ei, eim ek ngunjung, “Nim ek tingnar!” ninjing. Ba wu ei, wii dinga nga tum. “Jiisas nim King Deipis nge miyem ende kingam, na kaimb se!”

⁴⁰ Jiisas opu angpi, wumb kanpi kin, ek yi nim, “Wu ei, ya tu wei!” nim. Wu ni mandi opu angang kin, Jiisas eim wu ni kii sim.

⁴¹ “Na nim kin, nimbil oł ermbii ni piikin nin?” Pe wu ni yi nim,

“Owundu, na ningil ei, ka seng, kenmbii nip nind,” pa nim.

⁴² Pe Jiisas wu ei kin, ek nipi ngum, “Nim ningil ełe tilang ermba ei, ninim nge pii gii je, er ka enim,” pa yi nim.

⁴³ Yi neng kin, sikir wu ni, ningil ka seng kenim. Wu ei, Jiisas pum konu ełe, ekii se pupu, Gos embeambil tonu kindim. Kindpi kin, wumb en enim oł ei, kanik kin, Gos embeambil tonu kindnjing ku.

19

Jiisas Kin Sakiyas Takis Silim Wu

¹ Jiisas Jeriko konu ełe tor pupu, nga bii ni pum.

² Wu endi mułum wu ei, embe Sakiyas. Wu ei, wu ku takis silmin wumb ei, tep er mołum. Wu ei, eim ku nin epi pei salilim.

³ Eim Jiisas kenmbii ni piim; ba wumb pei onjung. Sakiyas eim wu osii peng kin, Jiisas kenmba mił pinerim.

⁴ Pe eim sikir kumb se pupu, ond endi ‘Sikimor’ nilmin ełe, tonu pum. Pupu, mołpu kin, Jiisas andlam ełe, omba kenmbii ni mułum.

⁵ Pe Jiisas konu ełe tor opu, kan tonu kindpi yi nim, “Sakiyas, nim ond si kindkin sikir mani wa! Akip na nim kin mułmbii,” pa nim.

⁶ Pe eim ka piipi, sikir mani om. Opu kin, Jiisas sipi, eim ngii konu ełe sipim.

⁷ Pe wumb pei kanik kin, ek kis ninjing. Nik kin, yi ninjing, “Jiisas eim wu kis ei kin, or pimba punum,” ninjing.

⁸ Pe Sakiyas eim opu wumb kumb ełe angpi, yi nim, “Owundu, akip na epi pei kułou to mondup kin, epi orung sip, wumb epi sinalim wumb ei ngumbii. Nga orung sipip, wu endi kin epi waning erir konu ełe, wu ei kin, kunum kapił kapił sipi, ngo orung kindmbii,” pa nirim.

⁹ Pe Jiisas eim ek nipi ngum, “Akip nim ni ninim nge wumb, ya ngii ełe mołmun wumb ei, Gos sipi, orung

sinim,” pa nim. Pe nga ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Pe wu ei Eiparam nge tilap ende wu.

¹⁰ Wu mei mani opu wu kingam telim wu ei, wumb am punjung ei, sipi orung simba nge om.”

Kongun Wu Engki Ku Sinjing Nge Ek Ekin Ei
(Masyu 25:14-30)

¹¹ Wumb ek ei piyangin kin, Jiisas nga ek ekin topu ngum. Nimbił erang Jiisas eim Jerusalem konu ełe mandi om. Wumb yi ku ni piinjing ei, Gos sinim tep er mołum oł ei, mandi tor omba enim, ni piinjing.

¹² Piyangin kin, eim ek ekin yi nim, “Wu Owundu endi konu turii endi pupu, king owundu mundangin mołpu kin, nga orung omba nge punum.

¹³ Wu owundu ei opu kin, eim ku engki mił sipipi, eim kongun wu engki wii topu, ku ngond ei sik, kongun erik mułngii. Mułangin kin, “Na nga orung ombii,” pa yi nim.

¹⁴ Wumb konu ende wumb ei, wu owundu kin kis piinjing. Piyangin kin, wu owundu ei, eim si kind pendpi pum. Pang kin, wumb kombur ekii se punjung. Puk kin, yi ninjing, “Sin wu ei king mulermba,” pa ninjing.

¹⁵ Ba mon, wu ni king mundangin kin, nga si kind orung om. Opu kin, yi nim, “Na ok ku ngunj wu ombu, wii tangin wangin,” pa nim. “Na piimbii, kongun erik ku nimberii orung sinjing ei, piimbii,” pa nim.

¹⁶ Pe wu endi kumb se opu yi nim, “Wu owundu, nim ku endeim mił na ngun ei, na kongun erip pup kin, kum endeim nga sinj,” pa nim.

¹⁷ Pe king ni yi nim, “Nim kongun wu ka, nim kongun ka en. Nim epi kembis ei tep ka en ei akip na nim kindamb pukun, konu ełe owundu orung orung salim ei, konu engki pei tep enjii,” pa nim.

¹⁸ Nga kongun wu endi opu yi nim, “Wu owundu, nim ku endeim mił na ngun ku ni, kongun er piip kin, ku angil orung mił sinj,” pa nim.

¹⁹ Pe wu owundu yi nim, “Na nim kindamb pukun kin, konu ełe owundu angil orung pei tep er mulnjii,” pa nim.

²⁰ Pe nga kongun wu endi om. Opu kin, yi nim, “Wu owundu, nim ku endeim mił ni, ya alap kin kum to pendinj pałim,” pa nim.

²¹ “Nimbił erang na nim kenj ni, nim wu wumb kin ek nikin ełin. Na kanip kin, nim kin mund mong kuls. Nim wumb eipi epi silin, nga kuni wumb eipi kuni ei silin.” Nga epi eipi nge nim sikin yi ełin.

²² Pe king ei ek dinga nipi, kongun wu ei ngum, “Nim kongun wu kis, ninim nin ek ełe, na nim kos er ngumbii. Keimi nim piin; na wu wumb kin ek dinga nip erip, epi wumb eipi nge ei pup sip kin, kuni wumb eipi nge sip ełe nin min?”

²³ Nim na ku ei mer ku beng ełe tuk kind sen ełe, kongun er pukun, na ku endi seng, nam op kin, simbii ei, nimbił erang kindnen?”

²⁴ Wumb mandi mulnjung wumb ei kanpi yi nim, “Enim wu ei, ku endeim mił ei, sik sipik, wu endi ku kum endeim salim wu ei ngei!” pa nim.

²⁵ Pe wumb yi ninjing, “Owundu, ei wu ku kum endeim sim,” pa ninjing.

²⁶ Eim ek yi nim, “Na enim kanip nind. Wu endi epi pei simba wu ei, epi nga na epi pei eim ngumbii. Nga, wu endi eim epi kembis simba epi ei, na sip orung simbii,” pa nim.

²⁷ Ba pe wumb na kin opu orung er nik, ‘Sin kin king mulermba ninjing wumb ei, na ya ełe kumb ningil ełe tu wuk, to kundngii!’ ” pa nim.

Jerusalem Konu Owundu Ełe Jiisas King Mił Tuk Pum

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Jon 12:12-19)

²⁸ Jiisas ek ei nipi pendpi, eim andlam ełe ok andpi pupu kin, Jerusalem konu ełe tor pum.

²⁹ Pe eim pupu, Bespeis ni, Besanii konu ełe mandi opu, komung

endi, 'Olip,' wumb yi niłmin, konu ełe tor pum. Pupu kin, eim nge ek se andiłmbił wu tał kindang, kumb se punjnguł.

³⁰ Eim wu tał kanpi, yi nim, "Elip konu orung ełe peł. Pukuł kin, konu endi tuk pu keningił ni, kung dongkii wał endi, kan kuł kindnjing palim ei ok wumb mulenjing kung dongkii ei, kan pos si mengkił, tu weł!" pa nim.

³¹ "Wu endi elip kii sipi, 'Kung dongkii ei, nimbil erngił enmbil?' Yi nipi nim kin, elip yi ningił, 'Sił Owundu ei, kongun peng tu weł neng, enmbil pa ningił,' " pa nim.

³² Pe Jiisas wu tał kindang pukuł, kenjngił ni, Jiisas nim mił yi kenjngił.

³³ Pe wu tał ni, kung dongkii kan pos sikił, pengił. Kung dongkii arim opu, kanpi yi nim, "Nimbil erang elip kung dongkii wał kan posinmbil?"

³⁴ Pe wu tał ni, yi ninjngił, "Sił wu Owundu ei, kongun peng tu weł neng, enmbil," pa ninjngił.

³⁵ Pe wu tał kung dongkii ni, Jiisas mułum konu ełe, tu wunjnguł. Pe eł elip konduk ei sikił kin, tonu kung dongkii ełe sengił kin, Jiisas tonu peł ełe mułum.

³⁶ Jiisas kung dongkii ełe mołpu pang kin, wumb en enim nge wu Owundu onum ni piik, en enim konduk gulk, andlam ełe sengin pum.

³⁷ Pe eim opu, komung Olip ełe mandi mani ba erang kin, pe eim nge ek se andiłmin pei wu ombu, ka ka piinjing. Piik kin, "Sin jep oł pei kenjpin," nik, wii dinga tok kin, Gos embe ambil tonu kindnjing.

³⁸ Pe enim wii dinga tok, yi ninjing, "Owundu nge embe ełe, king ei onum ni, Gos embe ambil tonu kindmba," nik yi ninjing. "Pe epin konu ełe emin ngo, ka sengli. Seng kin, nga Gos embe tonu mendpił pangli."

³⁹ Pe lo ek piik ekii sik ełmin wumb kombur, wumb tuk ełe molk ei, piik yi ninjing, "Ek mon wu Owundu, nim nge ek se andiłmin wu ombu, ek ngo."

⁴⁰ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim kanip nind. Ek nik wii tok yi enerangin kin, kom ku ombu, kapli wii tok, ek tengingii," pa nim.

⁴¹ Jiisas eim Jerusalem konu ełe mandi opu, wumb ombu kanpi kin, ke nim.

⁴² Nipi yi nim, "Pe enim oł ka ombu piik, noman emin sek kin, ka piingii. Ba pe epi ombu koi er palim ei, enim kinerngii," pa nim.

⁴³ "Ekii se kunum endi tonu omba ei, enim nge opu orung wumb ok, enim mułngii konu ełe sik, pok pok erik, mei akikik, mei ngo tonu kindik monduk, enim kin opu ermin nik, yi erngii," pa nim.

⁴⁴ "Pe nim kinganim noł ni, nim kin tuk mułngii wumb ei kin, pei to kundngii. Pe ku endi sik, ku endi peł ełe pindnerngii! Nimbil erang enim Gos opu paki tumba kunum ei, pii poł tunenjing," Jiisas ek yi nim.

Gos Ngii Owundu Ełe Wumb Epi Top Enjing Ei Jiisas To Kindim (Masyu 21:12-17, Mak 11:15-19, Jon 2:13-22)

⁴⁵ Akip Jiisas eim men ngii owundu ełe nirik pupu, wumb men ngii ełe epi top er mulnjung ei, to tor kindim.

⁴⁶ Eim ek dinga nipi yi nim, "Gos nge ek ełe, yi ninim, 'Na nge ngii ełe prei ngii simba;' ba enim erangin kin, ngii kis mołpu kin, ngii ei, koi er seng kin, wumb epi waning erik kin, er kis mondunmun."

⁴⁷ Pe kunum kunum eim wu amb sipi, men ngii owundu ełe, ek emb to ngopu yi ełim. Erang kanik kin, lo ek pułmun wumb ni, lo ek piik ekii siłmin wumb ni, wumb tep ełmin wu num ombu ni, eim to kundngii nge andlam kurnjung.

⁴⁸ Ba wumb pei Jiisas eim ek piimin nik, eim endim konu ełe wumb pei endinjing. Pe wu num ombu, eim kin ek endi nik, to kundngii nge andlam endi sinerim, mon.

20

*Wumb Jiisas Kii Sik, "Nim Nii To Mundum," Ninjing
(Masyu 21:23-27, Mak 11:27-33)*

¹ Kunum endi Jiisas men ngii owundu ele ek ka nipi, wumb ngum. Pe lo ek piik ekii sik elmin wumb ni lo ek polmun wumb ni, wu num ombu, nirik onjung ku.

² Nga wumb ombu, eim kanik yi ninjing, "Nim sin kankin nei! Nim dinga ei, jili sikin okun nin? Nim noman dinga ei, nii ngopu ol ei, erii nim?"

³ Pe Jiisas ek nipi, wumb ombu ngopu ek nim, "Pe yi ku, enim na kii sinmin ol ei nge, enim kii simbii. Enim na ek nei!"

⁴ Jon wumb nol pendilim ol ei, Gos epin konu ele dinga ngum min; ya mei wumb elmin ol ei, dinga sipi erim min?"

⁵ Pe wumb en enim yi ninjing, "Sinim ei epin epi pa yi nimin ei, kapli eim yi nimba, 'Nimbił erang enim eim ek pii gii ninenjing?' nipi yi nimba," yi ni piinjing.

⁶ Pe 'Sinim wumb ol minj,' pa nimin ei, wumb piik kin, Jon Gos ek kan ni tor kindilim wu nik, pii gii nik, sinim tungii," pa ninjing.

⁷ Pe wu num ombu ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, "Sin pii pol tunanmin," pa ninjing. "Jon wumb nol pendilim wu ei, eim nge dinga konu jili silim?"

⁸ Pe Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, "Yi mił ku, na enim kanip ninermbii ei, na nipe dinga palim."

*Kongun Wumb Kis Ei Nge Ek Ekin
(Masyu 21:33-46, Mak 12:1-12)*

⁹ Pe Jiisas eim ek yi nipi pendpi, ek ekin endi nipi, wumb ngopu yi nim, "Wu endi eim ond mong wain konu ei telim. Pe ond mong wain konu ei sipi, wumb kombur kongun erngii wumb ei ngang kin, ekii se wumb ei, ond mong wain orung kindngii ni ngum. Ngopu pendpi kin, eim konu turii endi pupu, kunum kinan mulmba pum.

¹⁰ Pe ond mong wain ei nolmun kunum mandi erang kin, ond mong wain arim ei, eim kongun wu endi kindang opu kin, wumb ond mong wain kongun er mulnjung konu ele om. Pe eim yi ni piim, 'Kongun wu ombu, ond mong kuni aninga ngan- gin kin, tu wumba,' nipi kindang om. Ba wumb kongun ele er mulnjung ei, kongun wu ei, kepii tok, ek ngok, wii to tor kindnjing.

¹¹ Pe nga, wu endi nga kindang om. Ba wumb yi ku nga erik, wu ei tok, eim kin ol kis erik, wii pui nengin kin, pum.

¹² Pe nga wu endi kindang om. Ba wu ei, kepii tok, miyem sik, olkup to tor kindnjing.

¹³ Pe wumb yi erangin kin, ond mong kuni arim ei, yi ni piim. 'Na er ermbii mił nenj?' nim. 'Pe na kangi endeim ei na eim noman ngoł kangi ei, kindmbii ei, eim kapli ek nimba ek ei piingii,' pa nim.

¹⁴ Ba kongun er mulnjung wumb ei, kenjing ni, wu num ni kingam om. Kanik kin, en enim ek nik, piik enjing. Erik kin, yi ninjing, 'Wu ei, eim arim nge epi eim simba wu ei, sin tamin! Topun kin, ya konu ei, sin sinim kongun er mulmun,' pa yi nik mulnjung.

¹⁵ Pe wu ni ambiił gii nik, sipik tor sipik, to kundnjung.

Ek ekin top yi nim, 'Pe wu num ei wumb kongun wumb ei kin, nipe ol ermba?'

¹⁶ Wu num ei opu, ond mong wain konu ele kongun enjing wumb ei, pei to kondpu kin, ond mong wain konu ei wumb eipi endi ngumba. Pe wumb en enim ek ekin ei piik kin, yi ninjing; "Mon peng yi enermba," ni piinjing.

¹⁷ Ba Jiisas eim wumb kan orung kind kanpi kin, ek yi nim. "Ek ei nipe ek Gos ek polulmun ek pule er piimin min mon?"

'Wumb ngii tekmin wumb ei, ngii tumunj ei si kindik; ba tumunj ei, ngii tumunj ok nge mendpił tonu orum.'

18 Pe wumb pei ngii tumunj ele, bok tunjung kin, wumb glas ming mił tumb tumb ermba; min ngii tumunj ei, mani opu wumb topu nim kin, wumb ei kulngii ngenj kinerngii, kulman mił ermba,” pa nim.

Jiisas Siisa Kin Ku Takis Ngumba Nik Kii Sinjing
(Masyu 22:15-22, Mak 12:13-17)

19 Jiisas ek ekin endi nipi kin, kulmał kałimin wumb owundu ni, lo ek polumun wumb ombu, piingii nge piipi nipi ngum. Ngang kin, pe kunum ele mendpił eim ambii gii ningii mił pim; ba wumb pei mułangin kin, en enim mund mong enjing.

20 Erik kin, Jiisas ermba oł endi koi er kan mulnjung. Mułangin kin, eim oł endi ermba ni kan mulnjung wumb ei, wu kombur kindangin ok, Jiisas eim ek nipi ermba ei, ok kan mulnjung. Ok kan mulnjung wu ombu, ek kend tok, ek kun mił ninjing. Nik, “Eim ek yi nim,” pa nik kin, eim ambii gii nik, ek piipi kun eim wu, gapman owundu mułum konu epi sipngii enjing.

21 Pe wumb ombu, Jiisas kii sik, ek ninjing, “Ek mon wu, nim nin ek ei sin piinmin ei ek kun palim. Pe nim ek kun nikin, wumb ngokun ełin. Pe nim wumb mei ele wumb pei, kankin ek ei, ek ende minj nikin pulun. Ninim Gos nge ek ei mendpił nikin, wumb ngokun yi minj ełin.

22 Pe nim er piin mił nenj? Sinim Siisa wu owundu ei kin takis ngumun min mon?”

23 Ba Jiisas eim oł kend tui ei enjing ei, Jiisas eim piim. Piipi kin, eim ek nipi, wumb ombu ngum.

24 “Pe enim ku endi na andan tungii. Tangin kin, ku ele min men endi mołum ei, wumb nii mołum?” Pe wu ombu yi ninjing, “Min men ei Siisa mołum.”

25 Pe Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Pe enim Siisa nge epi ei Siisa ngungii. Pe nga Gos nge epi ei Gos ngungii,” pa nim.

26 Wumb pei mulnjung konu ele, ek neng kin, Jura wu num ombu, kunum endi eim ambii gii ningii pinerim. Eim ek nipi, orung kindim ek ei, piik noman embin tang kin, ek nik orung kindngii pinerang kin, gupu mum to mulnjung.

Wumb Kolk Nga Konj Mołmun Nik, Jiisas Kii Sinjing
(Masyu 22:23-33, Mak 12:18-27)

27-28 Pe wumb kolk nga konj tonu piinarik piilmin wumb tilap kombur ok, ek yi nilmin. “Wumb kulnjung wumb ei nga konj tonu punerngii,” nilmin wumb ombu, Jiisas kii sik yi ninjing, “Ek mon wu, Moses lo ek endi yi pultum. ‘Pe wu endi amb sipi, mołpu kin, kulmba ei, eim ambim kangii endi mulerim kin, eim nge angim amb ei simba. Sipi kin, eim angim nge kang ambii mengpi simba.’

29 Pe wu endi eim angim noł angii orung nga tał mulnjung. Wu kumna amb sim ei, kangii endi mingnarpi kin, kultum.

30 Nga angim amb ei sim kin, eim kulum ku.

31 Kulang kin, nga angim endi sim ei ku, wu ni kulum. Yi mił, wu angii orung nga tał pei, amb endeim minj sik kolk, yi minj er puk. Wu angii orung nga tał pei ok, kangii endi mingnarik kin, kolk poru ninjing.

32 Nga ekii se, amb ei eim mendpił kultum ku.

33 Pe wumb kulii, nga konj tonu ongii kunum ei, amb ei, wu nii ambim mendpił mułmba? Wu angii orung nga tał, amb endeim ele sinjing ei, wu nii amb ei, wam mendpił mułmba?’ ” pa ninjing.

34 Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngum, “Wu amb ni, akip kunum ele, en enim wu amb seng kin, yi enmin.

35 Wumb nii endi, Gos kunum ekii se kapli konj tonu ongii nimba wumb ei, noman konj kunum kunum sik mułngii wumb ei, wu amb sik erngii ei, pii pol tunałmin mon!

36 Nga wumb ei, nga kulerngii. Nimbił erang, Gos nge enjel mołmun

mił yi mułngii. Gos eim wumb ei tukpu ele, nga tonu konj sim ei, Gos eim kingam ambilam noł mułngii.

³⁷ Pe Moses wumb kulii ei, nga konj ok mułngii, pa yi nilim ku. Gos ok ek ka mer poł pendrim ek ei, Moses ond kembis endi dup nang kenim. Moses Gos Owundu ni, sinim kupenjpin noł ni, ek yi nim. ‘Eim Eiparam nge Gos; Eim Aisak nge Gos, eim Jeikop nge Gos mołum,’ pa nim.

³⁸ Pe Gos ei wumb kulii ei nge Gos mon. Ba wumb ok pei konj mołmun wumb ei nge Gos. Eim ningił ele, wumb pei konj mołmun.”

³⁹ Eim ek nipi ngang kin, nga lo ek pulmun wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Ek mon wu, nim ek ka wii nin,” pa ninjing.

⁴⁰ Wumb ei mund mond kulk, nga ek endi kii sik erngii, pinerim.

Gos Wu Endi Mei Mani Kindang Om Ei Nii?

(Masyu 22:41-46, Mak 12:35-37)

⁴¹ Ba Jiisas ek nipi wumb ngopu kii sim, “Nimbił erang, wumb molk, Krais Gos wu ei kindang na op wu ei, King Deipis nge miyem ende wu,” pa nimir.

⁴² “Mer mon Sam ele Deipis yi nirim, ‘Sin Owundu na Owundu kanpi yi nirim, Nim na angil tundung orung mulii!’ pa nirim.

⁴³ Nga ekii se, ‘Nim nge opu orung wumb sip kin, nim simb ele mani kindmbii,’ pa nim.

⁴⁴ King Deipis eim Krais Gos kindang wu ei, eim ‘Owundu’ nirim. Pe nimbił erang, Deipis eim miyem ende wu ninmin?”

⁴⁵ Wumb pei molk, eim nim ek ei piinjing ni, Jiisas eim ek nipi, eim nge ek se andilmin wumb ngum.

⁴⁶ “Enim lo ek piik elmin wumb ei, ek ningii ei, enim piik kan kun erngii! En enim konduk ele olt endi kindik erangin kin, wumb keningii nik elmin. En enim yi piilmin; oł ei erpin, wumb konu kulou tungii ni, wumb men ngii ele konu ka wii keningii ni piilmin. Nga kuni

owundu ei, sin sinim kumb ele pu mułamin kin, wumb keningii ni piik, enim embe tonu kindik, yi elmin.

⁴⁷ Pe wumb ei, en enim puk, amb wenjing kolmun amb ei, ngii konu ni, ku ni, epi ombu waning sik; ba wumb kumb ele prei kinan er puk elmin. Gos wumb mok tumba kunum ei, wumb ombu kos owundu singii,” pa nim.

21

Amb Kurpu Endi Gos Kin Epi Pei Ngum

(Mak 12:41-44)

¹ Jiisas eim men ngii mołpu kenim ni, wu ku salilmin wu ambil ngolmun wu, en enim Gos nge men ngii ku konu ele Gos kin noman ka ku kindnjing.

² Pe eim kenim ni, amb endi wam kultum amb ei, epi endi sinalim amb, kurpu endi eim, ku kundii kembis tał, mer Gos kin noman ka piik kindnjing konu ele, kindim.

³ Pe Jiisas eim ek nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Ya amb kurpu ei, wam kulum amb ei, eim ku kindnim amb ei, enim wumb pei eipi kindnjing ku ei, to mani kindnim.

⁴ Pe enim wumb eipi ei, enim ku pei salim ei, enim epi wii Gos kin ka pii ngonmun. Ba amb ei, eim epi endeim sinalim; ba ei ku tu wupu ngonum. Nga eim kuni simba ku ei, sinalim, mon!”

⁵⁻⁶ Wumb kombur men ngii owundu ele nik ek ninjing, “Ngii ele kom ku mon ka wii ngunjung. Nga wu amb Gos kin noman ka epi kindnjing.” Nga Jiisas ek yi nim, “Oł ei pe enim kaninmin ei, nga kis mułmba ei kunum endi simba kunum ei, ku endi tondrung peł ele pinermba. Pei er kis erpi, konu orung orung pei eipi eipi mani kindmba,” pa yi nim.

Oł Embin Tui Tonu Omba Jiisas Yi Nim

(Masyu 24:3-14, Mak 13:3-13)

⁷ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, “Ek mon wu, kunum nenj epi ei tonu

omba? Epi ei omba kunum oġ endi erang kin, sin kenmin kunum ei, mandi omba, min mon?”

⁸ Jiisas eim ek yi nim, “Enim kan kun er muġgii! Wumb kombur ok, enim kin ek kend to ngungii. Ngok kin, wumb pei ok, na embe ei singii. Sik kin, yi ningii, ‘Wu ei na ond kunum mandi enim.’ Nik kin, yi erngii; ba enim ningii ek ei piik, pungii konu ekii se punerngii, mon!” pa nim.

⁹ “Wumb tilap kembis tuk eġe, en enim ngingmaġ enmin ningii, ku. Nga wumb tilap pei konu orung orung pei opu owundu enmin nik erngii ei, enim piingii; ba enim mund mong tunerngii mon! Oġ ombu ok tonu omba; ba kunum poru nimba kunum ei, sikir tonu onermba,” pa nim.

¹⁰ Jiisas eim wumb kanpi ek nipi ngum, “Pe wumb tilap endi pupu kin, wumb tilap endi kin ermba. Pe wu king endi nge tilap ei pupu kin, king endi nge tilap eġe opu erngii.

¹¹ Pe konu kopu owundu tonu omba; nga konu kombur kumb kuni owundu sepi kin, wumb ening owundu pimba ku. Nga kupu muġ eġe keningii ni, muġ ei owundu erpi, oġ kanim kanim erang kin, enim mund mong erngii.

¹² Ba epi ombu tonu onerang kin, enim wumb ok, enim ambiiġ gii nik kin, oġ embin tui kanim kanim erngii. Erik kin, enim sik sipik, men ngii eġe kos piik kin, nga enim sik, kan ngok, yi erngii ku. Yi erik kin, enim na embe ambiiġ to mani kindmin ni erngii nik sipik, king ngii konu eġe gapman muġgii konu eġe, enim sipngii,” pa nim.

¹³ “Yi erngii kunum eġe, enim na ek ka ni tor kindngii.

¹⁴ Kunum eġe en enim noman eġe, piik dinga erik kin, nga nipe ek endi ok ni orung kindmin ni, yi piinerngii mon!

¹⁵ Na nam ek enim ngamb ek ei, keimi ni piik, ni tor kindngii. Enim kin noman ka ngop ermbii, nim.

Enim nge opu orung wumb ei, enim ek tok kindik, enim to mani kindmin ni erngii ei, kapli enermba. Na enim nip ngunj ek ei, kapli dinga pimba.

¹⁶ Arnim manim ni, angnim ni, miyem ende wumb ni, puġ wumb ok, enim nge opu orung wumb kin ngungii. Ngok kin, kombur en enim muġgii wumb ei, kombur to kundngii ku.

¹⁷ Pe wumb pei enim kin popuġ kis singii ei, nimbiiġ erang enim na embe ambiiġ tonu kindngii.

¹⁸ Gos epi ei piinerim kin, enim nge peng enjin ei, endi am punermba mon. Gos wumb pei noman tuk piinim ku.

¹⁹ Kunum kunum en enim dinga kind er mulnjung kin, kapli en enim noman konj mendpiġ singii.

²⁰ “Ba enim molk kinangin kin, opu wumb ok Jerusalem konu owundu eġe orung orung onjung kin, enim pii poġ tungii ei, Jerusalem konu eġe owundu ni, konu er kis mundngii kunum ei, mandi enim ni piik muġgii,” pa nim.

²¹ “Kunum eġe, wumb Jura konu eġe moġmun wumb, ei sikir puk kin, tonu komung eġe pungii. Nga Jerusalem konu eġe owundu tuk moġmun wumb ei, tungu puk, konu eipi eipi simba konu eġe pungii. Nga wumb konu orung orung eġe torung moġmun wumb ei, nga konu eġe tuk punerngii.

²² Kunum eġe, oġ kis eġmin wumb ei, Gos wumb ombu kin kumep ngumba ei, mer Gos mon eġe paġim ek ei, pei keimi pimba.

²³ Kaimb kunum eġe, amb kangiiġ am ngopu muġmba min, kangiiġ muġang muġmba amb ei, kaimb er muġgii! Oġ embin tui eġe, konu orung orung tonu wang kin, Gos eim popuġ sim miġ ei, eim wumb ombu kin kos erpi ngumba.

²⁴ Wumb ei tui pei nopolu poru nimba. Nga opu orung wumb ok, kan ngok, konu eipi orung orung pei kindngii. Wumb tilap eipi simb ei, Jerusalem konu eġe kembngii. Yi

er mułangin kin, wumb tiłap eipi kunum ei, Gos to mundum kunum ei, poru nimba,” pa nim.

Gos Kindmba Wu Ei, Wu Kingam Omba

(Masyu 24:29-31, Mak 13:24-27)

²⁵ “Nga tonu muł ełe eni ni, kanjip ni, oi ombu, oł kanim kanim erngii. Mani mei ełe konu orung orung, wumb en enim, oł embin tui peng mułangin kin, ep noł topu, gur gali nipi ermba ei, wumb piik mund mong erngii.

²⁶ Wumb pei en enim mei ełe tonu omba ei, noman embin to piingii. Pe wumb kułmun ni piik kin, noman pepi kun enerang mułngii. Nimbil erang tonu muł ełe oi ni, kanjip ni ombu, ołup, ermba.

²⁷ Oł ei tonu wang kin, molk keningii ni, Gos kindang opu mei wu kingam tełim ei, eim kupu peł ełe omba. Opu kin, eim dinga owundu peng kin, nga eim tiłang owundu ka wii ei, erang kin omba.

²⁸ Nga ekii se, oł ombu tonu wang kin, enim kunum ełe angk, en enim peng kan tonu kanik er mułngii. Nimbil erang, sinim kis mułamin kin, oł embin tui tonu orum ei, Gos sinim paki tumba nge kunum ei, mandi erang orum,” pa nim.

Ond Pik Ei, Konu Eni Ba, Min Kumb Tumba Ei, Andan Tołum

(Masyu 24:32-35, Mak 13:28-31)

²⁹ Nga Jiisas eim ek ekin endi nipi ngopu kin, yi nim. “En enim ond mong pik kanik kin, nga ond eipi pei kanik erei!” pa nim.

³⁰ “Pe enim kinangin kin, ond ei, onguł konj topu nim kin, konu eni owundu ba, enim nik, yi piingii. Akip kunum ei kuni mong poł tonum.

³¹ Yi mił, enim oł ombu kinangin yi mił erpi nim kin, en enim piingii. Gos sinim tep er mułmba kunum ei mandi omba, enim ni piingii!” pa yi nim.

³² “Na ek keimi nip enim ngond. Wumb kunum ełe wumb konj

mułngii kunum, ei epi ombu tor omba.

³³ Muł kin mei poru nimba; ba na ek ei poru ninermba,” pa yi nim.

³⁴ “Ba enim kan kun er mułngii! Mon pim kin, enim noł kunum kunum nok wulu pang kin, en enim molk, ngenj epi ełe noman piingii; ei mon! Pe enim noman ka peng mulenjing kin, Gos kindmba wu ei, wu kingam omba kunum ei, sikir tor omba. Eim omba ei yi mił; kung min, kei endi, karip tan sikir pupu kin, kei min, epi mondnum mił, yi sikir omba.

³⁵ Epi ei tonu omba kunum ei, wumb mołmun konu ełe orung orung pei tonu omba.

³⁶ Kunum kunum en enim kan kun er mułngii! En enim Gos kin kunum kunum prei er mułangin kin, Gos enim dinga ngumba. Ngang kin, oł embin tui enim kin tonu ombii ni ermba; ba enim pii gii nik, dinga pimba. Peng er molk kin, wu kingam Gos mei mani kindrim ei, kumb ełe engingii,” pa nirim.

³⁷ Kunum kunum Jiisas wumb pei sipipi, Gos ngii owundu ełe, wumb ek nipi ngopu, yi ełim. Ba emii peng, eim pupu, komung Olip ełe mołulum. Mołpu or pepi kin, Jerusalem konu men ngii orung om.

³⁸ Nga wumb en enim ngii konu pek, kupiiring ok Gos ngii owundu ełe Jiisas nge ek ka piłmin.

22

Juras Ek Dinga Nipi, Jiisas Sipi Kin, Noman Pim Wumb Ngum

(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Jon 11:45-53)

¹ Pe kunum endi bres yiis punenim kunum ei, kuni owundu, ‘Pasopa,’ niłmin kunum ei, mandi erim.

² Pe kułmał kałilmin owundu ni, lo ek piłmin wumb ni, en enim wumb pei mulnjung ei, mund mong tunjung. Mułangin kanik kin, en enim yi ninjing, “Sinim Jiisas koi erpin kin, er to kundmun, mił nenj?” a ninjing.

³ Pe Seisen Juras noman ele tuk pum. Nga Juras eim 'Eskeriyas,' nilmin. Jiisas eim nge ekii silmin wumb ende wu engki nga tał, ei nge wu.

⁴ Pe Juras eim pupu, kułmał kalilmin owundu kin, men ngii ele tep mołumun wu ombu ni, kanpi nim. Eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge er endim.

⁵ Yi ngang kin, wumb en enim ka piik, ku nin epi sik kin, wu ei ngumun, ninjing.

⁶ Pe Juras eim kapli nipi, eim Jiisas sipi, wumb ngumba ei nge, kanpi endim. Eim kunum endi mołpu kenim ni, wumb pei Jiisas kin mulenjing.

Jiisas Kin Ekii Sinjingil Wu Tał, Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjingil.

(Masyu 26:17-25, Mak 14:12-21, Jon 13:21-30)

⁷ Pe kunum ei, bres yiis punerim kunum ei, tonu wang kin, wumb kung siipsiip wał endeim ni, to kalilmin ei, 'Pasopa' pa nilmin.

⁸ Pe Jiisas eim Piisa kin, Jon tel konu endi ele kindpi yi nim, "Elip pukuł kin, 'Pasopa,' kuni er kun erangil, sinim kuni numun," pa nipi kindim.

⁹ Wu tał eim kankil, yi ninjingil, "Nim piin! Sil konu jili er kun ermbil?"

¹⁰ Pe Jiisas ek yi nim, "Elip konu owundu ele tuk pangil kin, wu endi noł ming endi sipi, tu wumba konu ele, ekii se pukuł kin, wu ei ngii jili nirik ba, konu ele, elip nirik punguł.

¹¹ Pe elip ngii ei, arim mułmba ei, kankil ningil, 'Ek mon wu ek yi nim, Na nge ek se andilmin wu engki nga tał ei kin, kuni numbii palting ele, jili salim?'

¹² Yi nengil kin, wu ei eim ngii tondrung ele palting owundu endi salim ei, ngang kin, elip sinim kuni 'Pasopa' er kun er singil," pa nipi kindim.

¹³ Wu tał ni punjnguł. Pukuł kin, kenjingil ni, Jiisas nim mił yi kenjingil.

Kankil kin, kuni 'Pasopa' nungii nge, er ka enjingil.

Jiisas Kin Ekii Sinjingil Wu Tał, Kuni 'Pasopa' Er Ka Enjingil.

(Masyu 26:26-30, Mak 14:22-26, 1 Korin 11:23-25)

¹⁴ Pe kuni nungii kunum seng kin, Jiisas ni, eim er se andilmin wu kin, tonu peł ele molk kin, kuni nok mulnjung.

¹⁵⁻¹⁶ Kuni nok molk kin, Jiisas yi nim, "Na ek keimi nind. Na enim kin kuni 'Pasopa' endi nop moł ei, na ka piind. Ekii se ngenj kumbii simbii. Nimbil erang 'Pasopa' kunum nga simba ei, na enim kin, kuni endi nunermbii, mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei, peni ele wang kin, oł ei ek keimi pimba," pa nim.

¹⁷ Eim ming kap noł wain endi sipi kin, Gos kin prei erim. Nga eim yi nim, "Enim noł wain ming kap ei, endeim endeim ni nui!" nim.

¹⁸ "Na ek keimi nind. Akip min ekii se, mering pei, na ond mong noł wain ei nunerngii mon! Nga Gos sinim tep er mułmba kunum ei tonu omba," pa nim.

¹⁹ Nga bres sipi kin, Gos kin prei erpi, ngopu kin, Eim bres engin tum. Topu kin ek yi nim, "Bres ei na ngenj mił mołum. (Na ngenj ei enim paki tond; enim nok kin, na kin piik er mulngii!)

²⁰ Nok poru nengin kin, nga yi mił ku erpi, ming kap endi, ond mong noł wain mułum ni sipi, yi ku erang kin, nok poru nengin kin, yi nim; "Noł wain ei, enim kin oł konj endi erip ngond. Yi mił enim Gos nge wumb nanim kin, tep to mołpun, o ende punmun. Nga ming kap ond mong noł wain mułum ni, sipi kin, yi ku erim. Erpi kin, yi nim; ming kap ond mong noł wain ei, na enim kin kondrak konj endi end ei, na miyem mił peng kin, enim kin paki to ngond.)

²¹ Ba wu endi na sipi kin, wumb opu orung wumb angil ele pendmba

ei, akip sił kuni ende nopuł kin, peł ełe ende mołmbuł, wu ei minj.

²² Wu ei, mei mani opu wu kingam pim ei, Gos eim noman piim mił yi erim. Ba wu ei wu kingam sipi kin, wumb opu orung wumb ngumba wu ei, na kaimb sind,” pa nim.

²³ Jiisas eim ek yi neng mił, wu ombu en enim endeim endeim ni, ek nik, kii sik, piik piik enjing. Erik kin, “Sinim kin wu nii endi oł ei ermba?” enim yi kii sinjing.

²⁴ Pe eim nge ek se andiłmin wumb molk kin, ek mił enjing. Erik kin, yi ninjing, “Sinim mołmun konu ełe, wu nii owundu mołum?”

²⁵ Pe Jiisas ek nipi ngum, “Wumb king eipi ei konu eipi eipi mołmun ei, king en enim noman dinga peng kin, king owundu molk wumb tep erik, wumb yi mił ninjing. Nga en enim embe ełe oł ka erik, wumb ngok ełmin.

²⁶ Ba wu endi, wu num mułmbii nipi ermba wu ei, wu kongun wii mił mułmba. Nga wu noman peng wu owundu mułmbii ni piimba wu ei, kongun wu mił, enim paki topu ngopu kin, kongun erpi mułmba.

²⁷ Wu nii endi wu owundu mołum? Pe wu kuni kałpi tu wułum wu ei, min tonu peł ełe mołpu kin, kuni nołum wu ei min? Nga en enim yi ku ni piik, kuni peł ełe mołpu kin, kuni nołum wu ei mendpił. Ba na enim mołmun konu ełe tuk mołup kin, kongun wu mił, enim paki top moł,” pa nim.

²⁸ “Epi kanim kanim oł embin tui na kin tonu onum kunum ei, enim na wak tunenjing; ba enim na kin mulnjung.

²⁹ Na nge Ernan sinim tep er kanpi mołum, Eim noman dinga ei na ngum. Akip na noman dinga ei, enim ngamb kin, enim mułngii,” pa nim.

³⁰ “Nam enim tep er mułmbii noman dinga ei, enim kuni peł seng kin, nok mułngii. Pe enim ok, King mił molk, Esrel wumb engki nga tał, wumb tilap ei kin, kos piilmin wu mił, mułngii.”

Piisa Nim Nam Buł Ngunjii, Nipi Jiisas Yi Nim

(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Jon 13:36-38)

³¹ “Saimon! Saimon! Nim piikin; pe Seisen eim enim kin kuni mong wiis ełmin oł ei mił, enim kin yi ku ermba. Ei eim enim kin mok topu wumb dinga molalmin wumb nin, nga dinga mołmun wumb, kapli kongun erpi sipi, eim andlam ełe kindmbii ni ermba ei, dinga mił molalmin kin, wumb wii mił mołmun.

³² Ba na prei erip kin, nim Saimon paki tunj ełe nge nim pii gii ei, dinga pimba. Ekii se nim noman ak tokun orung on kin, ninim angnim noł paki tunjii,” pa nim.

³³ Piisa ek yi nim, “Owundu, na er kun er moł. Nim kin kan ngii ełe ouni bił; nga nim kulnjii ei, na er kun er moł, na nim kin ouni kułmbuł,” pa nim.

³⁴ Jiisas ek nipi yi nim, “Piisa, na nim kanip nind. Akip kunum ełe epi peng kin, kei kultu wii tunenerang kin, nim ek kunum tekliki ninjii, ‘Na wu Jiisas ninmin, ei na kinał!’ pa ninjii.”

³⁵ Pe Jiisas ek yi nim, “Ok na enim kindinj ei, enim ku ni, kon ni, simb su ei sipnerei! Kunum ei, enim epi endi simin ni piinjing min mon?” Pe en enim yi ninjing, “Sin oł endi yi enerim mon.”

³⁶⁻³⁸ Enim Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Pe enim tuk mołmun wu endi ku kon pimba ei simba. Nga kon yi ku. Wu endi tui kepil sinerim kin, eim kon takis ei sipipi, ku sipi, tui kepil top ermba. Erpi kin, tui kepil simba,” pa nim. Pe wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya kan! Sin tui kepil tał salim.” Eim yi ni piim, “Enim na ek ei pii poł tunenjing. Eim yi nim, ‘Ek ei kapli poru nim,’ pa nim. Na enim kanip nind, Gos ek ok pułum yi nirim, ‘Enim oł kis ełmin wumb mił, eim kułou tum,’ pa nim. Nimbił erang ek ei, na nind mił, keimi tonu omba. Gos mon ełe na ek nim ek ei, akip keimi tonu onum.”

Gesemanii Konu Eġe Jiisas Prei Erim

(Masyu 26:36-46, Mak 14:32-42)

³⁹ Jiisas eim anda pupu, tonu komung Olip eġe, ba pum ei, eim kunum kunum prei erpi, yi eġim. Oġ ei erang miġ, eim nge er se andiġmin wumb ombu, ekii se punjung.

⁴⁰ Pe eim konu eġe opu kin, ek nipi er se andiġmin wu ombu ngum, "Enim prei erangin kin, epi kis endi erangin kin, kenmbii nip tonu omba epi ei enim kin onermba," pa nim.

⁴¹ Pe nga eim wu ombu mondpu kin, eim konu eipi mandi pum. Pe eim simb gopsing pii poġ moġpu kin, prei erim.

⁴² Jiisas eim wumb epi kis kanim kanim eim kin tonu wang kin, eim arim kin ke nipi, ek ekin yi topu nim. "Arnan! Nim na ming kap embin tui ei, na numbii ni piin kin, ninim noman eġe sinjii. Ba nim na noman eġe, nim ekii sinenjii mon. Ninim noman eġe piikin enjii," pa nim.

⁴³ Jiisas eim Gos kin prei er muġang kin, pe tonu epin konu eġe enjel endi mani opu kin, eim dinga ngum.

⁴⁴ Jiisas eim noman embin kis piipi kin, eim prei dinga erpi muġang kin, eim kurun ei, miyem miġ opu, mei eġe mani pum.

⁴⁵ Pe eim prei er pendpi angpi kin, eim ek se andiġmin wumb mulnjung konu eġe pum. Pupu kenim ni, or pinjing kenim ni, en enim noman embin tang kin, piik pinjing, kenim.

⁴⁶ Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Enim nimbiġ erang, enim or paġmin? Enim konj kind, angk prei erei! Mon pim kin, oġ kis endi enim kin tonu omba," pa nim.

Juras Jiisas Sipi, Opu Orung Wumb Ngum

(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Jon 18:3-11)

⁴⁷ Jiisas eim ek nipi muġang kin, wumb tiġap owundu endi onjung. Wu endi Juras niġmin wu ei, Jiisas nge ek se andiġmin wu engki nga taġ tuk moġmun wu endi eim kumb se om.

Eim mandi opu kin, Jiisas kin kumb gupu to numba nge om.

⁴⁸ Ba Jiisas ek nipi Juras ngum, "Juras, nim wu kingam ei, nim eim gupu to nokun sikin kin, opu orung wumb ngunjii min?"

⁴⁹ Jiisas eim nge ek se andiġmin wumb molk, kenjing ni, oġ ei tonu omba enim nik, Jiisas kanik kin, yi ninjing, "Owundu, sin tui kepġi sipin kin, wumb ei tumun, min mon?"

⁵⁰ Yi nik kin, wu endi tui kepġi tang kin, kuġmaġ kaġiġim owundu nge kongun wu ei, eim nge kom orung angġi tundung orung, kiġip topu mani om.

⁵¹ Ba Jiisas kanpi yi nim, "Mon! Oġ ei si kindei!" pa nim. Yi nipi kin, wu ni kom eġe embiġang kin, kom ni, nga ok pim miġ, pim.

⁵² Pe Jiisas ek nipi, kuġmaġ kaġiġim owundu ombu ni, men ngġi owundu eġe tep moġumun wu ombu ni, wumb num pei, wumb eim ambiġ giġ ningġi nge ok wumb ei, Jiisas yi nim, "Enim tui nin, kepġi epi ei sik kin, tu wunmun ei, enim waning wu endi tungġi nge onmun min?"

⁵³ Na enim kin kunum kunum men ngġi owundu ei moġumun. Ba enim na peng eġe, enim angġi embiġaġmin, mon. Ba akip kunum ei, enim kunum seng enmin. Akip Seisen emġi eġe moġpu kin, epi kis eġim ei nge, dinga akip tor onum," pa nim.

Piisa Ek Yi Nim, "Na Jiisas Ninmin Ei, Na Kinaġ."

(Masyu 26:57,58,69-75, Mak 14:53,54,66-72, Jon 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Jiisas eim ek nipi poru neng kin, wumb ombu eim ambiġ giġ ni sipnjing. Pe wumb ei, eim sipi kin, kuġmaġ kaġiġim owundu ngġi konu eġe tuk sipnjing konu eġe, Piisa eim ekii se pum. Pupu kin, konu turġi miġ moġpu, kan muġum.

⁵⁵ Ngġi owundu kung gui tukrung eġe engim konu eġe, dup kalk mulnjung konu eġe, Piisa tep to mulnjung ku.

⁵⁶ Kongun amb endi moġpu kenim ni, Piisa eim dup eġe muġum kenim.

Amb ni, eim kanpi kin, yi nim, “Wu ei, Jiisas kin tep to mołum wu,” pa nim.

⁵⁷ Ba Piisa ek nipi, “Mon!” pa nipi yi nim, “Amb, wu ei, na kina!”

⁵⁸ Ekii se nga, wu endi Piisa kanpi kin, yi nim, “Nim eim nge tilap ende,” pa nim. Ba Piisa yi nim, “Kawukeiya! Na mon!”

⁵⁹ Mołang kin, nga ekii se, wu eipi endi pupu yi nim, “Keimi mendpił, wu ei, eim kin tep to andilim wu. Eim Galilii konu ełe wu,” pa nim.

⁶⁰ Ba Piisa ek dinga nipi ngopu, yi nim, “Wu, nim nin ek ei, na pii poł tunand.” Piisa eim ek yi nipi mołang kin, kei kultu wii tum.

⁶¹ Pe Owundu eim ak topu, Piisa kenim. Pe Piisa eim piim ni, Owundu ek endi eim kin nirim ek ei piim. Ek ełe nge, eim kei kultu wii tunermba kunum ei, nim yi ninjii, “Na Jiisas kinał, pa nikin, kunum tekliki enjii,” pa nirim.

⁶² Pe Piisa eim tor pupu, ke dinga wii nim.

⁶³ Wumb Jiisas ambił gii nik, ek ngok, kepil tok enjing.

⁶⁴ Pe wumb Jiisas eim ningil ełe, alap pandi to pendik, kepil tok, yi ninjing. “Pe nim ek ni tor kindilim wu mendpił min mon; ek ni! Wu nii nim kepil tonum ei, ninjii,” pa ninjing.

⁶⁵ Wumb ek kis kanim kanim nik, eim kin ngunjung.

Kaunsil Wumb Ningil Ełe Jiisas Kos Enjing

(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Jon 18:19-24)

⁶⁶ Ekii se konu eni tang kin, Esrel wumb num ei ni, lo ek piłmin wumb ni, ek kengip tołmun wumb ni, Gos kin kułmał kalilmin wumb ni, ok kułou tok molk kin, Jiisas sik sipik, kaunsil mułum konu ełe sipik, yi ninjing.

⁶⁷ “Nim sin kan kin, ‘Na Gos er sałim wu kindang, Kraiss,’ pa nilin, ei keimi min mon?” Pe Jiisas ek

nipi ngopu, yi nim. “Na enim kanip nimbii; ba enim pii gii ninerngii.

⁶⁸ Nga na enim kin ek kombur kii simbii nim kin, enim na ek ei ni orung kindnerngii, pałim.

⁶⁹ Ba pe ekii se, kunum kunum mei mani opu wu kingam ei, eim Gos angil tundung ełe mułmba konu ei, Gos eim dinga wii sałim,” pa nim.

⁷⁰ Pe wumb yi ninjing, “Nim ek ei nin ei, nim Gos kingam mołun min?” Pe eim ek yi nim, “Enim ninmin ek ei, na mendpił.”

⁷¹ Nga wumb en enim yi ninjing, “Sinim nipe ek nga nipin kii simin? Eim gupu ełe, ek ei ninim, sin sinim piinmin, ei poru!”

23

Pailos Kumb Ełe, Jiisas Kos Enjing (Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Jon 18:28-38)

¹ Yi nik kin, wumb pei eim sipik, Pailos mułum konu ełe sipnjing.

² Pe kos piingii nge nik, eim kin ek yi ninjing. “Sin wu ei kenjpin ni, eim sin wumb tilap ełe, ełmin oł ei, eipi erpi ełim. Pe eim sin ku takis Siisa ngołmun ei, eim mon nipi, eim ‘Nam Gos kindang wu Kraiss nipi, nam King,’ pa nipi, yi ełim,” pa ninjing.

³ Pe Pailos eim kii sim, “Nim Jura wumb King min?” Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi, ek yi nim, “Ninim nin mił yi,” pa nim.

⁴ Pailos ek nipi, kułmał kalilim owundu ni, wumb pei kanpi yi nim, “Na wu ei, erim oł endi kan sinand, mon!” pa yi nim.

⁵ Ba wumb ek dinga nik, yi ninjing, “Eim ek nipi wumb ngang kin, wumb eim ek piik, Jura konu ni, konu orung orung pei, mund mong ełmin. Pe Galilii konu ełe, eim er opu opu ya ełe onum,” pa ninjing.

Nga Jiisas Sipik, Eros Kin Kos Enjing

⁶ Pailos eim ek ei piipi kin, wumb kii sim, “Wu ei Galilii konu ełe wu min?”

⁷ Nga wumb eim kanik yi ninjing. Pe eim piim ni, Jiisas nge konu ei, Galilii konu orung ele, Eros tep elim konu ei piinim. Kapli Pailos ek ei piipi kin, nga kindang pupu, "Eros mozum konu ele orung pangli," nim. Kunum ei, Eros Jerusalem konu ele muzum.

⁸ Eros Jiisas kanpi kin, eim ka piim. Nimbił erang Jiisas ek ei Eros piim; ba kunum kinan, eim Jiisas kenmbii ni piipi muzum. Eros eim yi piim, "Jiisas jep oł endi erang, kenmbii," ni piim.

⁹ Yi piipi kin, Eros eim epi pei Jiisas kin kii sim; ba Jiisas eim ek endi nipi kin, orung kindnerim, mon!

¹⁰ Kułmał kailimin owundu ni, lo ek piilmin wumb ei ok, mandi angk kin, Jiisas kos erngii nge, ek dinga kind ninjing.

¹¹ Eros ni, eim nge opu ond wumb ni eim ek ngok, ek kis kanim kanim nik erik, konduk ka wii endi mon kanim kanim muzum kon ei kindik kin, nga eim Pailos muzum konu ele orung kindnjing.

¹² Kumb ok, Eros eim Pailos kin opu elmbił; ba pe el elip, ek ka nikił, ende punjnguł.

Pailos Yi Nim, "Ond Peri Ele Nil Tei!" Nim

(Masyu 27:15-26, Mak 15:6-15, Jon 18:39-19:16)

¹³ Pe Pailos eim kułmał kailimin owundu ni, wu num ni, wumb pei ok kułou tei nipi, wii tum.

¹⁴ Pe eim ek nipi, yi nim, "Enim wu ei ya sik tu wunjung ei, yi ninjing, 'Wu ei sin tilap ele, ek nipi wumb noman er kis elim,' nik, tu wunjung. Pe na wu ei, enim kumb ele ek nip, wu ei kii sind; ba eim enim enmin ek ei, endi neng kin, na piinand. Wu ei, oł endi enerim. Sinim wu ei kin, kos ermin mił mon!

¹⁵ Nga Eros eim erim oł endi enerim, mon ku! Nga ei eim orung kindang onum. Piinmin! Wu ei, oł kis owundu endi erang kin, sinim kapli, eim to kundmun.

¹⁶ Pe na wu ei kepil top kindamb kin, orung pangli," nim.

¹⁷⁻¹⁹ (Ba en enim elmin oł ei, yi kor owundu kunum ei, kan ngii palmin wu ei, endi tor kindilim.) Pe wumb pei wii tok kin, ek dinga nik yi ninjing, "Wu ei to kondkun, Barapas kindan kin, sin kin wangli!" ninjing. (Barapas eim konu owundu ele gapman kin opu erpi, wu endi to kundrum. To kundang kin, Barapas sik kin kan ngii pendik.)

²⁰ Pailos wumb nga kanpi, ek yi nirim, "Wu ei Jiisas, eim orung kindamb, ba," ni piim.

²¹ Ba wumb wii tok, nga yi nik, "Ond peri ele, to kond!" Wumb pei yi ku ninjing.

²² Pe Pailos nga kunum ei ngang kin, kunum tekliki mił nim, "Nimbił erang, wu ei nipe oł endi erim? Na eim oł endi erim min, nip kurunj; ba oł endi erang kin, tumun ei kapli; ba, mon!" nim. "Yi piip kin, wii kepil top kindamb, ba," pa nim.

²³ Ba wumb dinga puk, ek dinga nik, wii dinga tok, "Ond peri ele kułangli!" ninjing. Pe wii ek dinga nik, Pailos nim ek ei, to mani kindnjing.

²⁴ Wumb ek yi nengin kin, Pailos wumb kanpi, yi nim, "En enim dinga kindik, 'Wu ei tumun,' ninmin ei, wu ei, en enim sipik, tei! Na mon minj!"

²⁵ Wu ei, gapman kin opu erim ni, wu endi to kundmun nik, sik, kan ngii pendik, wu ei, wu amb pei si orung simin nik. Pe Pailos mani wu endi ei kindan, "Wangli," nik. Pe Pailos Jiisas kindang wang kin, wumb sipik.

Jiisas Ond Peri Ele Nil Tunjung
(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32, Jon 19:17-27)

²⁶ Pe opu ond wumb Jiisas sipik kin, wu endi ambił gii nik wu ei, embe Saimon. Saimon ni wu ei, eim Sairiini konu ele wu. Wu ei opu, konu owundu ele tuk bii ni erang kin, wumb ond peri ele tu wunjung.

Tu wuk kin, wu ei pindang ele pindangin ko wupu kin, Jiisas pum konu ele ekii se pum.

²⁷ Pe wumb ke nik, kaimb kulk, puk kin, Jiisas pum konu ele ekii se punjung.

²⁸ Ba Jiisas ak topu amb kombur kanpi kin, ek yi nim, "Enim Jerusalem konu ele amb! Enim na kin piik ke ninerei! Ke ningii pim kin, en enim nge kangil ei piik ke nik kin, en enim nge piik ke ningii," pa nim.

²⁹ "Piinmin! Ekii se ek endi tonu omba ei yi pimba. 'Amb kangil mengnarik amb ni, kangil mengnenjing amb ni, amb am ngunenjing amb ni, amb ombu pei ka piingii.' Nimbił erang kunum ei, wumb mulnjung kin oł embin tui enim kin tonu omba.

³⁰ Tonu om kunum ele wumb kombur komung ele ek yi ningii. Enim komung ombu mani ok kin, 'Sin tei! nimin. Nga komung kembis kembis ombu yi ku, 'Sin to pandi tei!' nimin.

³¹ Yi mił erang enim oł ei ond konj ele enmin; ba nga ond kulii ele enim nimbił oł erngii?" Jiisas eim ek yi nim, "Ei oł konj ei tonu wang kin, enim kaninmin," pa yi nim. "Nga ekii se ond kulii ei, mering ekii se oł ei enim na kin piik mulngii wumb ei, oł yi tonu omba ei, enim nimbił oł erngii?" pa yi nim.

³² Wumb eipi tał tu wunjung wu tał, oł kis elmbił wu tał, Jiisas tok, wu tał ouni tungii nge enjing, enjing.

³³ Pe wumb konu endi ele tor punjung konu ei, embe 'Wumb peng embił' konu ei yi niłmin. Niłmin konu ele, Jiisas ond peri ele tok, wu tał oł kis elmbił wu tał, nil tunjung ku. Wu endi Jiisas angil tundung orung peng kin, nga wu endi angil taring orung pim.

³⁴ Jiisas ek nim, "Arnan, nim piin, wumb en enim oł kis en enim ei pii poł tunarik enmin. Kapli nim wumb oł kis ei kil ngunjii," pa nim. Pe Jiisas konduk ni alap epi ei wumb ku

kembis mił epi ei kinjmał erik kin, konduk ei simin nik enjing.

³⁵ Wumb molk, kanik mulnjung; ba wumb peng pim wumb ei, en enim ek ngok yi ninjing. "Eim wumb eipi paki topu yi elim. Pe keimi Gos eim Krai telim wu ei, kindang opu, wumb paki topu elim pim kin, kapli akip ei eim paki topu, ond peri ele si kindpi, mani omba," yi ninjing.

³⁶ Opu ond wumb ei kin ek ngok, yi ninjing ku. Yi erik kin, mandi ok, epi kumbii elim epi ei, sipi ngumun ninjing.

³⁷ Pe ek ngok kin, yi ninjing, "Nim keimi Jura wumb nge King pim kin, kapli ninim paki to!" ninjing.

³⁸ Ond peri ele, tonu eim peng ele, ek mon endi yi pulnjung, "Wu ei, Jura wumb ei nge King," pa nik pulnjung.

³⁹ Epi waning elmbił wu kis tał tuk wu endi, Jiisas kin ek yi nirim. "Nim Krai Gos kindang telin wu ei min? Kapli ninim paki tokun kin, sił kin ouni paki tunjii ku!" pa nim.

⁴⁰ Ba wu eipi endi orung pim wu ni ek ei piipi kin, wu ek nim wu ni, ek ngum, "Nim ngenj kumbii sin mił wu ei yi ku sinim. Ele nge nim Gos kin mund mong tunan min?"

⁴¹ Wumb siłip to kondunmun ei, siłip mong sinjpił ele to kondunmun. Ba ya wu ei, eim oł kis endi enerim konu ei tonmun," pa nim.

⁴² Pe wu ni ek yi nim, "Jiisas ekii se, nim wu King dinga owundu mulun kin, na piinjii," pa nim.

⁴³ Pe Jiisas ek nipi yi nim, "Na ek keimi nind, akip kunum ele mendpił, nim na kin Gos nge konu ka wii ele ouni mulmbuł," pa nim.

*Jiisas Kulum Poru Nim
(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41,
Jon 19:28-30)*

⁴⁴ Pe konu eni beli seng kin, Gos eni pandi topu erang kin, konu orung orung emii mił pepi pang kin, pou mił neng kin, emii pim ei poru nim.

⁴⁵ Pe mendpił alap ka wii endi, Gos ngii owundu ełe, pim alap ei, tuk kilip topu, orung orung tał pim.

⁴⁶ Jiisas ond peri ełe pepi, ek dinga nipi yi nim, “Arnan, na noman tuk ei, nim angil ełe kindind,” nipi eim kułum.

⁴⁷ Pe opu ełmin wumb ei, tep ełim wu ni, kanpi kin, Gos nge embe ambil tonu kindim. Kindpi yi nim, “Keimi mendpił, wu ei, wu oł kis endi enałim.”

⁴⁸ Pe wu amb pei pei ok, enim mił kenmin nik onjung. Ok molk, kenjing ni, epi keimi peng kanik, en enim kaimb sik, pepil ełe tok, nga orung punjung.

⁴⁹ Pe Jiisas nge wu puł ombu pei ni, Galilii konu ełe amb kombur kin, ekii se ok, turii angk, epi kis ei Jiisas kin tonu wang kin, ei kanik mulnjung.

Jiisas Nge Ngenj Ei Sipik, Kom Ku Tukpu Endi Ełe Pendnjing.

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Jon 19:38-42)

⁵⁰ Pe wu endi multum wu ei, eim embe Josep. Wu ei konu owundu ełe multum konu ei, Jura wumb mołumun konu ełe, embe ei, ‘Arimasiya,’ pa niłmin. Wu ei, wu kaunsil mołumun wu ei, oł ka ełim wu.

⁵¹ Wu ei eim kaunsil eipi ek niłmin, oł kis ełmin ełe, ekii sipi enałim. Eim Gos konu sinim tep er mołum konu ei, ekii se peni ełe wang kenmbii nipi, minj kui er mołumun.

⁵² Wu ei Pailos kin pupu, “Jiisas nge ngenj ei simbii,” pa nim.

⁵³ Pe Jiisas ngenj sipi, mani tu wupu, alap kuru endi sipi, pandi tum. Topu sipipi kin, tukpu endi ełe mani kindim tukpu ei, kom ku owundu endi tunduk sik, ełe ok wu endi tuk kindnałmin, ełe kindim. Kindim tukpu andiłim ełe ku owundu ondu ełe ngunjung.

⁵⁴ Kor kunum ei, tonu omba mandi enim ei, kunum ka wii kunum ei er mołumun.

⁵⁵ Amb ombu Galilii konu ełe si kindik, Jiisas kin ok, nga Josep purum konu ełe ekii se puk. Puk kin,

Jiisas tukpu to pendik mił, kenmin ni punjung.

⁵⁶ Kanik poru nik kin, en enim ngii konu ełe orung puk. En enim kopung ka wii ni, epi muru ka tołum epi ei, er kun erik kin, Jiisas ngenj ełe kopung ei kindngii enjing.

Kor kunum “Kor mułei!” nik mił kor mulnjung.

24

Jiisas Nga Angpi Konj Tonu Pum (Masyu 28:1-10, Mak 16:1-8, Jon 20:1-10)

¹ Pe kongun kunum kumna, kor ei kupiiring ok, amb ombu en enim wumb tukpu ełe punjung. Puk kin, kopung ka wii ni, epi muru ka tołum epi sik kin, epi ei er kun er sik, mił sinjing.

² Puk kin, kenik ni, ku endi pandi to pendik ni, tukpu ełe pineririm.

³ Wumb ok wumb ni, tukpu ełe tuk puk; ba Jiisas Owundu ngenj ei kinerik mon.

⁴ Pe wumb en enim noman ełe piik, mund mong erik mulk. Molk kenik ni, wu tał konduk kuru pirim wu tał, eł ełip mulkuł. Mulkuł wu tał nge konduk erang kin, wumb keningii pineririm.

⁵ Amb ombu en enim keningii pinerang kin, mani mei ełe kan mani kanik mulnjung. Mułangin kin, wu tał ek nikił ngunjunguł; “Nimbił erang enim wumb tukpu konu ełe wumb endi konj mołum nik kur onmun?”

⁶ Ba eim ya molalałim! Eim angpi tonu pupu pum. Eim Galilii konu ełe mołpu kin, enim kin nipe ek nipi ngum ek ei, en enim piingii?

⁷ Eim ek yi nirim, ‘Wu kingam ei sipik, wumb oł ełmin wumb ei ngangin kin, sipi to kundangin kin, tukpu konu ełe mani pu pepi kin, nga kunum tekliki pang kin, eim nga opu konj ba,’ ” nirim.

⁸ Wumb ek ei piik ni, Jiisas ok ek nirim mił piinjing.

⁹ Wumb tukpu konu ełe si kindik, orung punjung. Puk kin, ek nik, eim ek se andiłmin wu engki nga endeim

mulk, konu eŕe kanik nik ei, epi kenik miŕ nik, wumb eipi pei ngok yi enjing.

¹⁰ Pe Mariya Makandala ni, Jo Ana, ni Mariya Jeims mam ni, amb ombu muŕangin kin, ek ei nik, Jiisas ek se andiŕmin wumb mulk konu eŕe kanik ninjing.

¹¹ Ba wumb ei, ek ei ek wii ninmin ni piik kin, pii gii ninerik, mon.

¹² Ba Piisa angpi sikir pupu, Jiisas tukpu tuk konu eŕe kenmbii nipi purum. Pe eim sip topu, tukpu eŕe nirik pupu kenim ni, alap mendpiŕ sim. Seng kin, eim nga orung ngii konu eŕe pupu, epi ei kenim miŕ piipi muŕum.

Emeyas Wumb Andŕam Eŕe, Wu Taŕ Jiisas Kenjingiŕ
(Mak 16:12-13)

¹³ Pe kunum eŕe mendpiŕ, Jiisas pii gii ninjingiŕ wu taŕ eŕ elip, konu endi Emeiyas ni konu eŕe punguŕ nge punjunguŕ. Pukuŕ andŕam ei Jerusalem konu eŕe pupu, nga Emeiyas konu eŕe tor puŕum konu ei, angii orung nga taŕ turii miŕ saliŕim.

¹⁴ Wu taŕ andkiŕ pukuŕ kin, epi pei kenjingiŕ miŕ ei, nikiŕ punjunguŕ.

¹⁵ Wu taŕ eŕ elip, ek nikiŕ, kii sikiŕ punjunguŕ ei, Jiisas eim wu taŕ onjunguŕ konu eŕe ekii se om ei kinenjingiŕ.

¹⁶ Ba epi endi wu taŕ ningiŕ eŕe peli erang kin, Jiisas kan poŕ tunenjingiŕ mon!

¹⁷ Pe eim opu, ek nipi kii sipi yi nim, "Eŕip epi nipe nikiŕ onmbuŕ?" Eim ek yi neng kin, wu taŕ ni nikiŕ ek piinerkiŕ; kan mani kankiŕ mulnjunguŕ.

¹⁸ Pe wu endi embe Kliyopas wu ei, ek nipi orung kindim, "Wumb konu orung orung pei ok Jerusalem konu eŕe minj moŕmun. Pe nim mendpiŕ Jerusalem konu epi ei tonu onum piinan min?"

¹⁹ Nga wu ei ek yi neng kin, Jiisas wu taŕ kii sim, "Epi nipe?" Wu taŕ eim kankiŕ yi ninjingiŕ, "Epi Jiisas Naseres konu eŕe wu oŕ ei tonu om. Eim ek ni tor kindiŕim wu moŕpu kin,

kongun ei nga erpi, Gos ningiŕ eŕe ek dinga nipi wumb ngoŕum.

²⁰ Wumb peng pim wumb ni, kuŕmaŕ katiŕmin owundu wumb ni, Jiisas sik sipik, kos piŕim wu owundu ngunjung. Pe kos piŕim wumb owundu ek nik piik kin, wumb kombur eim ond peri eŕe to kundnjung.

²¹ Ba kumb ok sin pii gii yi ninjpin kin, wu ei Esrel wumb kis mulnjung kin, oŕ embin tui tonu orum kin, Gos enim paki tumba nge orum. Pe nga ek endi palim ku. Epi ombu om ei, pe kunum tekliki kunum saliŕim.

²² Akip sin amb kombur ok ek nengin kin, sin mund mong enmin. Kupiiring ok en enim Jiisas tukpu to pendnjing konu eŕe kenmin nik punjung.

²³ Ba Jiisas nge ngenj ei kinanmin nik, ok sin kanik yi ninjing. Eim kinenjpin, ba Gos nge enjel ok yi ninjing, 'Eim konj moŕum,' ninjing.

²⁴ Nga sin wu kombur puk kin, keningii nge punjung ei, amb ok ninjing miŕ ku ninjing. Ba eim kinanmin," pa ninjing.

²⁵ Jiisas eim ek dinga nipi wu taŕ ngum, "Eŕip noman eŕe dinga pinalim min? Eŕip ek ni tor kindiŕmin wumb ek pei niŕmin ek ei eŕip pii gii ninenjingiŕ.

²⁶ Nimbiŕ erang elip piinanmbiŕ? Gos Krais telim wu ei kindang, eim ngenj kumbii ok sipi kin, nga kunum ka seng kin, Gos nge dinga tiŕang owundu ngang muŕmba?"

²⁷ Pe eim Moses lo ek ni, ek ni tor kindiŕmin wumb nge ek ei nimba erim. Pe eim ek nipi wu taŕ ngum ei, konu orung orung Gos mon eŕe ek nipi eim mendpiŕ pa ninim ei, ek puŕe nim yi miŕ nim.

²⁸ Pe wu taŕ eŕ elip konu eŕe mani punjunguŕ. Pe Jiisas eim yi erpi ba nge pum.

²⁹ Ba wu taŕ eim kin ya muŕmun konu eŕe, emii pimba mandi enim, yi nengiŕ. Nengiŕ kin, Jiisas wu taŕ kin muŕum.

³⁰ Ekii se kuni nungii pendik, Jiisas eim wu taŕ kin muŕum. Moŕpu kin,

eim bres sipi, Gos kin prei erpi, wu tał ngum.

³¹ Jiisas eim wu tał kin yi erang kin, wu tał ningił pirek neng kin, Jiisas kan poł tangił kin, nga Jiisas eim mulerim. Eim am pum. Pang kin, wu tał eim nga kinenjngił mon.

³² Wu tał eł ełip ek nikił piinjngił. “Silił andlam ełe wambił kin, eim silił kin ek ka nipi ngum. Ngopu kin, Gos nge ek pułe nipi ngopu erim. Kunum ełe silił noman pirek neng,” yi ninjngił.

³³ Wu tał ek yi nikił kunum ełe mendpił orung pukuł, Jerusalem konu ełe pukuł. Pukuł ni, wu engki nga endeim mulk. Nga en enim nge puł wu kombur ouni mulnjung.

³⁴ Molk kin yi ninjing, “Keimi mendpił, Owundu ni nga orung om,” pa nik enjing. “Eim orung om ei, Saimon eim kenim.”

³⁵ Pe wu tał eł ełip andlam ełe erim oł ei, ek poł tunjnguł. Tokuł kin, yi ninjngił. “Eim bres ambił engin topu Gos kin prei erang kin, sił eim kan poł tunjpuł,” pa ninjngił.

Jiisas Kin Ekii Sinjing Wumb Jiisas Kenjing Ku

(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Jon 20:19-23, Aposel 1:6-8)

³⁶ Pe en enim ek yi nik mułangin kin, Jiisas eim opu tuk, mii memb ełe engin, “Enim noman ende sek ka piik kin, mułngii!” Jiisas yi nim.

³⁷ Ba wu en enim mund mong tok enjing. Wu ombu, “Sin sinim gui endi kaninmin,” ni piinjng.

³⁸ Pe eim ek nipi wumb ngum, “Nimbił erang enim puku sik andinmin? Nimbił erang enim noman embin to piik mulnjung?”

³⁹ Enim na simb ni angıł ełe kinei! Na mendpił moł! Na gui mon! Gui ei ngenj na pałim mił pinaliłim mon!” pa nim.

⁴⁰ Eim ek yi nipi kin, eim simb, angıł pei andan topu ngum.

⁴¹ En enim ka wii piinjng; ba pii gii ninenjing. Pe en enim noman embin to piik mulnjung. Mułangin kin, eim

yi nim, “Enim kuni kopur ya salim min?” yi kii sim.

⁴² Pe en enim omu endi ni ngunjung.

⁴³ Pe Jiisas eim sipi, nang kin, kenjing.

⁴⁴ Eim ek nipi ngopu yi nim, “Ok, na enim kin mołup, ek nip ngunj ei, piinjng. Moses nge ek nin, ek ni tor kindiłmin wumb ek poł nin, mon Sam ełe ek pałim ek ei, na nge ek pałim. Ekii se keimi tonu omba nir mił tonu keimi onum.”

⁴⁵ Jiisas eim ek ei nipi kun erang kin, wumb Gos ek ei pii kun enjing.

⁴⁶ Pe eim ek yi nim, “Krais Gos kindang telim wu ei, eim ngenj kumbii sipi kołpu; nga kunum tekliki eim tukpu ełe angpi, nga konj tonu opu ba,” nirim.

⁴⁷ “Pang kin, eim nge embe ełe, wumb ek nik ngok erangin kin, wumb tiłap ok, noman ak tok Gos ek piingii. Piyangin kin, Gos wumb ombu oł kis kil ngumba,” pa nim. “Akip enim Jerusalem konu ełe ni, konu orung orung pei ełe puk, kongun ei erngii,” pa nim.

⁴⁸ Pe enim puk, ek ombu pei wumb kanik ningii.

⁴⁹ Enim piinmin! Gui Ka Gos ok enim ngumbii nirim mił, Owundu ei, akip na enim ngumbii. Ba enim puk kin, Jerusalem konu owundu ełe mułangin kin, tonu epin konu ełe Gos nge dinga ei enim kin kindmba,” Jiisas yi nim.

Gos Jiisas Sipi, Tonu Epin Konu Ełe Tonu Sipim

(Mak 16:19-20, Aposel 1:9-11)

⁵⁰ Eim wumb ombu sipipi, Besanii konu ełe sipipi, eim angıł tonu kindpi, noman ka ek nipi ngum.

⁵¹ Pe eim ek ka nipi ngopu mułang kin, Gos eim sipi epin konu ełe tonu sipim.

⁵² Wumb en enim Jiisas embe ambił tonu kindik, nga Jerusalem konu ełe orung puk kin, en enim ka ka piinjng.

⁵³ Kunum kunum Gos ngii owundu
ele molk kin, Gos embe ambil tonu
kind muljung.

Jiisas Nge Ek Ka Jon Pulum

Ek Konj Ei Tonu Opu Wu Telim

¹ Am kumb ok Gos nge ek ka ei Jiisas Krai se multum. Mei eneririm kunum ei eim Gos kin ouni multum. Jiisas eim Gos Mendpił.

² Am kumb ok mendpił, Jiisas Krai eim Gos kin ouni mulkuł.

³ Molkuł, eim mendpił epi kanim kanim pei eririm. Epi endi andlam eipi endi eke tonu enerim, mon! Eim erang tonu om.

⁴ Noman konj ei eim kin pim. Pe noman konj ei wumb tilang ngum.

⁵ Tilang ei wumb noman tuk emii konu tilang ngołum. Emii ei erpi tilang eke tuk onermba mon!

⁶ Pe wu endi tonu om; wu ei embe Jon. Gos eim wu ei nipi, kindang om.

⁷ Wu ei opu, ek ni tor kindmba nge om. Eim Jiisas nge tilang ei ni tor kindmba nge om; eim ek mong wumb ek ei piik, ambil gii nik, pii gii ningii nge nimba nge om.

⁸ Jon eim tilang ei mon, eim Jiisas nge tilang owundu palim ei ni tor kindmba nge mendpił om.

⁹ Jiisas eim tilang ei keimi. Eim tilang ei wumb pei ngołum. Eim mani mei konu omba eim kunum eke.

¹⁰ Gos Jiisas Krai kin mei ei eririm. Erang, Jiisas eim opu mei eke multum; ba mei wumb eim pii pol tunenjing mon!

¹¹ Eim pupu eim nge konu pum; ba eim nge wumb tilap ei eim onum pa ninarik, eim ek ei piinenjing mon!

¹² Ba wumb kombur eim ek ei piik, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing. Pii gii ninjing wumb, ei eim sipi Gos nge kingam ambilam nol mulngii nipi mundum.

¹³ Gos nge kingam ambilam nol mulngii ei wumb miyem eke mengk singii min; wumb nge ngenj eke mengk singii; min wu noman eke mengk singii ei ok Gos nge kingam

ambilam nol mulerngii mon. Gos eim nge wumb er mondulum. Wumb ei Gos nge noman eke eim kingam ambilam nol mendpił mulngii.

¹⁴ Jiisas eim mei mani opu wu talpi Gos nipe mił mołum, eim sinim anda tum eim tuk sinim kin mołum. Sinim Gos nge kingam mendpił eim nge tilang owundu ei kan poru ninjpin. Eim nge tilang Gos Owundu kindang om. Jiisas eim noman kun ka ni eke kun ka mendpił; ei eim kin piki top mołum.

¹⁵ Jon eim ek ei nipi eim wii dinga topu yi nim, “Wu ei ok na enim kanip yi ninj, ‘Wu endi na ond konu ekii se omba wu ei, na nge Owundu. Nimbił erang na tonu onerir kunum, ei eim kumb ok multum.’ ”

¹⁶ Sinim wumb pei, eim nge ka wii epi pei sinmin ei eim kin piki to mołum. Eim nge noman ka ei sinim kin am pei ngopu minj mołum.

¹⁷ Nimbił erang, Gos eim lo ek ei Moses angil eke ngurum. Ba Jiisas Krai eim noman ka ngopu ni, ek keimi mendpił ei Jiisas Krai eim sin kin tonu om.

¹⁸ Wumb endi Gos endeim kinalim mon. Gos eim nge kingam endeim mendpił, ei eim mendpił Gos arim kin ouni mołulum. Ei eim Gos nge ekim ol ei, pułe ni tor kindpi sinim ngołum.

Jon Wumb Nol Pendilim Wu Ek Ni Tor Kindim

(Masyu 3:1-12, Mak 1:1-8, Luk 3:1-8)

¹⁹ Jura wumb molk, Gos kin kulmal kailimin wu kombur ni, Liiwai wumb men ngii kongun paki tok elmin wumb ei, nik kindangin Jerusalem konu si kindik ok, Jon kanik kii sinjing, “Nim Nii?”

²⁰ Pe Jon eim ek ei koi enerim mon. Eim ek ni tor kindpi ek dinga yi nim, “Na Krai Gos kindang wu mon!” pa nim.

²¹ Pe wu ombu eim kii sinjing, “Pe nim Elainga Gos nge ek ni tor kindilim wu ok multum min?” Pe eim yi nim, “Ei na mon.” Nga wu ombu kii sinjing, “Sin wu endi ol ekii

se tonu omba ei piipi nimba wu endi omba nipin kui er mulnjpun, wu ei nim min?" Nga Jon ek nipi orung kindpi yi nim, "Ei na mon," pa yi nim.

²² Wu ombu en enim yi ninjing, "Pe nim nii? Wumb si kindik ninjing ek ei nim nipin ngonmun. Pe ninim ek nikin, 'Na wu ei,' pa nen piimin," pa ninjing.

²³ Pe Jon eim ek yi nim, "Enim noman tuk ełe er kun erei!" Ek pułe ei yi mił,

'Na wu endi eim konu wumb mulenjing konu ełe wii top ek dinga nip,' yi ninim. 'Owundu nge andlam to kun erei!' Ei ok ek ni tor kindikim Aisaiya oł ekii se tonu omba nge piipi nirim ek ei nge nimbii ond," pa yi nim.

²⁴ Lo ek piimin wumb, wu ombu kindangin Jon kin onjung.

²⁵ Pe wu ombu Jon kii sik yi ninjing, "Nim ok wu Aisaiya oł ekii se tonu omba ei piipi nilim wu ei mon. Nga nim Kraiss Gos kindang om mon; nga oł ekii se tonu omba ei wu endi mon. Nga nim nimbił erang wumb noł pendkin en?"

²⁶ Pe Jon eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Na noł mendpił ełe wumb noł pendind. Ba enim mołmun konu tuk ełe wu endi angpi mołum. Ei enim piinanmin mon.

²⁷ Wu ei na ond konu ekii se omba; ba na nam wu ka mon, eim simb su kan ei pos kindnermbii mon. Eim oł kis min, oł embin ei na si kindnermbii, mon!"

²⁸ Epi ombu pei Besanii konu orung noł Joran ełe tonu om. Konu orung ełe, Jon wumb noł pendpi ngum.

Jiisas Eim Gos Nge Kung Siipsiip Wał Mił

²⁹ Jon eim topuł mołpu kenim ni, Jiisas eim mołum konu omba nge om. Pe Jon eim yi nim, "Ei Gos nge kingam kung siipsiip wał mił wumb kułmał kałiłmin eim onum kinei! Eim

onum kułang mei ełe wumb pei kis kil ngumba nge onum," pa yi nim.

³⁰ "Wu ei na ek yi mił nir, 'Wu endi ond ekii se omba; ba wu ei na nge wu owundu nir. Nimbił erang na minan mingneririm kunum ei, eim am kumb ok mendpił eim multum.'

³¹ Na nam eim pii poł tunerir mon. Ba na op wumb noł mendpił pendip ngur. Ei nge Esrel wumb Gos kingam ni piingii."

³² Pe Jon eim ek nipi tor kindpi yi nim, "Na kenj tonu epin Gui Ka kei Kurmuł mił ninmin mił yi mani om. Opu, eim kin mołum," pa nim.

³³ "Pe na nam eim piip poł tunerir; ba Gos na kindang op, wumb noł mendpił ełe pendip ngur. Eim na kin ek nipi ngopu yi nirim. 'Nim moł kinan Gos Gui Ka ei opu, wu endi kin mołum kin, wu ei wumb Gos nge Gui Ka ei, wumb noł mił pendpi ngumba.'

³⁴ Pe na nam kanip poru nip, ek ei nip, tor kindinj. Ei Gos kingam mendpił," Jon eim ek yi mił nipi kindim.

³⁵ Nga kupiiring, Jon eim kin ekii sinjngił wu tał ouni mulnjung.

³⁶ Molk kin, Jon eim mołpu kenim ni, Jiisas andlam ełe, andpi pum. Pang kin, Jon eim ek yi nim, "Gos nge kung siipsiip wał ei onum, kenei!" pa yi nim.

³⁷ Eim kin ekii sinjngił wu tał, eim ek yi mił nim ei, piinjngił! Piikił, Jiisas pum konu ełe ekii sikil punjnguł.

³⁸ Jiisas eim pupu, kan ak topu, wu tał kanpi, ek nipi, wu tał ngopu, yi nim, "Elił epi nipe kurkuł, onmbuł?" Pe wu tał ek ni, orung kindkił. "Nim ek emb tołun wu, nim ngii jili salim?" yi nikił, eim kii sinjngił.

³⁹ Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, "Elił ya okuł kinei!" nim. Wu tał pukuł eim mołum konu ngii ei kankił kin, eim kin ouni mulnjung. Nimbił erang, konu eni kapil kapli erim ei, eni wuł mani pupu, konu pou nim.

⁴⁰ Wu tał Jon ek neng, piikił, Jiisas pum konu ełe, ekii se punjnguł

wu tał, endi Endru, ei Saimon Piisa angim.

⁴¹ Pe Endru eim pupu, angim Saimon kanpi, yi nim, “Sin Gos Kindim Wu Krai om, kenjpin ei, sinim Krai Gos Kindim Wu ei, sin kenjpin,” pa nim.

⁴² Pe Endru eim angim Jiisas mułum konu ełe, kenmba nipi sipim. Jiisas eim kanpi, yi nim, “Nim Saimon, Jon nge kingam; ekii se, nim embe endi Siipas ningii; Griik wumb embe ei yi mił niłmin. Piisa ei pułe, ‘Kom ku,’ yi niłmin,” pa nim.

Jiisas Pilip Kin Nasaniyel Teł Wii Tum

⁴³ Nga kupiiring, Jiisas eim Galilii konu ełe bii nipi opu, Pilip kan sipi, yi nim, “Na ond konu ekii se wa!” a nim.

⁴⁴ Pilip ni wu ei, eim konu ełe embe Beseira konu ei, Piisa kin Endru teł konu ende.

⁴⁵ Pilip Nasaniyel kur kanjpi yi nim, “Ok Moses lo ek połpu, nga ok ek ni tor kindiłmin wumb, eim kin ek polk wumb ei nge, ni wu ei sin kenjpin. Eim Jiisas Naseres konu ełe wu Josep nge kingam,” pa nim.

⁴⁶ Pe Nasaniyel ek nipi yi nim, “Naseres konu ełe, akip epi ka endi tonu omba min mon?” Pilip ek nipi, orung kindpi, yi nim, “Nim okun kenjii; oi!”

⁴⁷ Jiisas kenim ni, Nasaniyel eim kin wang kanpi, eim ek yi nim, “Ei Esrel wu mendpił onum, kenei! Ek kend endi ni, eim kin pinałim, mon!”

⁴⁸ Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim na er kaniłin mił nenj?” Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Pilip nim kin ek tinerim kunum ei, nim ond mong pik puł ełe mułun ni, na nim ok kenj,” pa nim.

⁴⁹ Pe Nasaniyel ek nipi orung kindpi yi nim, “Ek emb tołun wu! Nim Gos nge kingam mendpił. Nim Esrel wumb nge King,” pa nim.

⁵⁰ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nim ok kenj ond pik puł ełe mułun kunum ei na ninj, nim pii giı nin min? Ekii se nim kenjii ei

epi owundu mendpił tonu omba,” pa nim. Ei Jiisas eim ekii se jep oł piipi nim.

⁵¹ Jiisas ek nga nipi ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Ekii se enim molk piingii ni, na Gos kindang mani mei ełe tels wu moł; yi erang Gos nge andłam ełe sinim. Eim kin ek tangpin piipin ermin andłam ełe aki tum. Ekii se enim molk keningii ni, tonu epin wuł ał pang, Gos nge enjel pei, tonu puk, nga mani ok erngii ei, na kin ongii. Na Gos kindang mani mei wu tels wu moł.”

2

Wu Endi Keina Konu Amb Sim

¹ Kunum tekliki ełe, wu endi Keina konu orung Galilii niłmin konu ełe, wu endi amb simba erim konu ełe, Jiisas mam pupu konu ełe mułum ku.

² Jiisas eim nge ekii siłmin wumb kin, Jiisas kin Keina konu ełe, wangin nik tung kindnjing.

³ Ekii se noł wain nunjung poru neng, Jiisas mam opu, Jiisas kanpi yi nim, “Noł wain nunjung poru ninim,” pa nim.

⁴ Pe Jiisas mam kin ek yi nim, “Amb ei nim epi mon. Na nam noman ełe, na nam andan tumbii kunum ełe tonu onanim mon,” pa nim.

⁵ Jiisas nge mam eim ek nipi kongun wii ełmin wu ombu kanpi yi nim, “Jiisas eim nipe ek endi enim kanpi nim kin enim eim nimba mił, ekii sik erei!” a nim.

⁶ Noł ming mił owundu angii nga endeim mił sim. Ei Jura wumb noł was ełmin oł ei nge ming. Noł kułngii ei noł kulk ming endeim piki top mułmba ei nge su 20 ni 30 su pei sik ninmin.

⁷ Jiisas ek nipi, “Noł ming pei ełe noł kulk piki tei!” pa nim.

⁸ Pe Jiisas eim kongun wii ełmin wu ombu kanpi yi nim, “Noł kopur bein tok, sipik wu kuni wumb ngonum tep elim wu ei ngei!” nim. Yi neng kin, sipik ngunjung.

⁹ Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei, pe noł ei sipi nopusiim ni, noł wain mendpił pim. Wu ni yi piim, “Noł wain ei jili orung sinjing,” ni piim. Ba kongun wu ming owundu noł kulnjung wu ombu en enim piinjing. Pe kuni mok topu tep er mułum wu ei eim ek nipi wu amb sim wu ei kii sipi yi nim.

¹⁰ “Wumb pei noł wain ka mił ei ok ngok, erang wumb nok kis er mułangin noł wain kis mił ei ekii se ngołmun. Ba ni nim noł wain ka ei ambil gii nikin, ekii se tu wun,” pa yi nim.

¹¹ Jiisas eim jep oł ei am kumna mendpił erang, eim nge noman dinga tilang ei andan tum. Kunum ełe eim nge ekii sinjing wu ombu Jiisas kin pii gii ninjing.

¹² Pe kunum ei poru neng, Jiisas eim mam angim noł ni eim ekii sinjing wu ombu kin Kapaniyam konu ełe puk, kunum kopur konu owundu ełe mulnjung.

Gos Ngii Ełe Wumb Epi Top Er Mulnjung Ei, Jiisas Topu Tor Kindim (Masyu 21:12-13, Mak 11:15-17, Luk 19:45-46)

¹³ Jura wumb kuni owundu Pasopa nołmun kunum mandi erang, Jiisas eim Jerusalem konu ełe tonu pum.

¹⁴ Nirikring, Gos nge men ngii owundu ełe wumb kung kou ni, kung siipsiip ni, kei ni, kom ku tilan erik. Enjing, wumb ombu ok peł ełe molk ku tilan erik mulnjung.

¹⁵ Pe Jiisas eim kan endi sipi, wumb ei kan pilangsi topu, wumb to anda kindim. Kindpi, wumb ku tilan erik mulnjung wumb ei top bein topu, ku peł ni ku ombu orung orung si kindim.

¹⁶ Jiisas kanpi, wu kei tu wuk, ku sik erik mulnjung wumb ei kanpi ek yi nim, “Enim epi ei sipei! Enim na Arnan ngii yi erangin opu, top ngii mił sinermba mon!” pa nim.

¹⁷ Jiisas eim kin ekii silmin wumb ei, en enim yi piinjing. Gos ek endi yi pałim mił keimi tonu om. “Na

kongun dinga erpi, Arnan nge men ngii ka simba nipi end.”

¹⁸ Ba Jura wumb ei kanik yi ninjing, “Nim jep oł nipe jep oł endi eran, sin kenmin nim nge noman dinga peng oł yi mił en?”

¹⁹ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Enim Gos men ngii ei to mani kindangin, nga na kunum tekliki mendpił ngii ei si tonu kindip tekmbii,” pa yi nim.

²⁰ Pe Jura wumb yi ninjing, “Kung ngii 46 kinan, wumb ngii ei teknjing. Ba nim kunum tekliki mendpił ngii ei tekmbii nin min?”

²¹ Ba Jiisas eim Gos men ngii ei nim ek, ei eim ngenj ełe kołpu nga kunum tekliki konj angpi tonu ba ei piipi, ek ei nim. Ba wumb ek ei pii poł tunenjing mon.

²² Ei mił, Gos eim kołpu ekii se eim sipi nga konj angpi orung simba nirim ek ei, eim nge ekii silmin wumb ei Gos nge ek poł ei piik mił Jiisas eim yi kun nipi tor kindang, ek ei pii gii mendpił nik, mulnjung.

Jiisas Eim Wumb Pei Noman Tuk Piipi Poru Ninim

²³ Jiisas eim Jerusalem konu ełe Jura kor owundu Pasopa kunum ka ełe mułum. Mułang, wumb pei eim jep oł erim ei kenjing. Kanik, eim yi erim oł ei eim kin pii gii ninjing.

²⁴ Ba Jiisas eim wumb pii gii ninmin ninjing ei Jiisas eim keimi ni piinerim mon. Piinarpi, eim wumb kin bii ni piinerim. Nimbil erang wumb pii gii ninenjing. Jiisas wumb noman ełe kan poru nilim.

²⁵ Wumb endi molk wumb ombu yi mił oł yi mił ełmin pa nik Jiisas eim ek ngunerngii mon. Ełe nge nimbil erang Jiisas eim wumb pei noman tukrung nipe ełe noman pim ei eim kan poru nim.

3

Jiisas Eim Nikoriimas Kin Ek Nim

¹ Wu endi wu num ei, eim embe Nikoriimas. Wu ei eim lo ek piikim

wu. Eim Jura wumb ei tep wu num mołum wu.

² Wu ei eim epin kunum opu, Jiisas mołum konu opu yi nim, “Ek emb tokun wumb ngołun wu. Sin piin-min, nim Gos kindang, ek emb tokun wumb ngunjii nge on. Pe Gos wu endi kin mulermba, ei eim jep oł en mił yi kapli enermba mon.”

³ Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi ei opu noman tuk konj kangil kembis mił punerim kin, Gos sinim tep er mołum wumb ei kin konj mulermba mon.”

⁴ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb tukui molk nga kangil kembis mił tonu ongii mił nenj? Nga menjing kirim ełe tuk pangin, nga menjing mek kindangin ok konj mułngii nin min?”

⁵ Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Keimi mendpił na nim kanip nind. Pe wu endi eim noł pepi, Gos Gui Ka ei sipi opu, wu konj mił punerim kin, keimi wu ei Gos sinim tep er mołum ełe tuk punermba mon.

⁶ Wumb nii endi ngenj ełe mengnim ei ngenj ełe wumb, nga Gos Gui Ka ełe wumb konj tonu ongii ei, Gos Gui Ka nge wumb,” a nim.

⁷ “Na nim kanip nind, ek ei piikin noman embin to pinerii mon! Nim okun, nga wu konj mił mułii,” pa nim.

⁸ “Konu pop tonum, ei eim pop top orung pupu, orung pupu enim. Konu pop onum ei nim piin. Ba konu jili opu, nga jili orung punum ei nim piinan. Yi mił, wumb pei Gos Gui Ka ełe ok, wumb konj mił mulnjung kin, yi mił ku,” pa nim.

⁹ Pe Nikoriimas ek nipi orung kindpi yi nim, “Epi ei er tonu omba mił nenj?”

¹⁰ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Esrel wumb nge ek emb tokun ngołum wu mołun, ba nimbił erang nim epi ei pii kun enan?”

¹¹ “Keimi mendpił na nim kanip nind. Sin ek nipin enim ngopun ninmin ei, epi sin kanpin poru nipin kin,

ek ni tor kindpin enim ngonmun. Ba enim ek ei piinarik, buł ngok ngok enmin,” pa nim.

¹² “Na enim mei ełe epi ei, enim kanip ninj; ba ek ei enim pii gii ninanmin mon! Pe na tonu epin epi ei nip enim ngumbii ei, er pii gii ningii mił nenj?”

¹³ Wumb endi tonu epin pupu kinanım mon! Gos Jiisas (Krais) kindang opu mei wu telip ei, na nam mendpił konu ei kanił. Nimbił erang ei nga nam moł konu.”

¹⁴ “Kumb ok Moses eim mei wumb mulenjing konu ełe ka wembii endi mił ond endi tonu kindpi pendim; yi mił ku Gos kingam kindang opu mei wu telim wu ei, wumb yi mił ku erik; nga eim ond peri ełe tonu kindik tok kundngii.

¹⁵ Kundangin, wumb pei na kin pii gii ninjing kin, en enim noman konj sik kunum kunum ka mułngii.

¹⁶ Keimi, Gos eim kingam endeim mendpił mołum. Ba Gos eim mei wumb pei noman mendpił ngopu, eim kingam endeim mendpił ei ngum. Gos eim yi mił erang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin mułngii. Wumb ei noman konj sik, kunum kunum konj mułngii.

¹⁷ Gos eim kingam kindang om ei, wumb kos piipi, wumb ek nipi kun erpi yi ermba nge onerim mon. Gos kingam ei kindang om ei, wumb sipi Gos kin orung simba nge kindim.

¹⁸ Wumb eim kin pii gii ninenjing kin, Gos kos owundu piimba. Kunum ei en enim Gos kin mulerngii mon, kunum kunum dup nok mułngii. Nimbił erang, Gos kingam endeim ei kin pii gii ninenjing. Nga wumb eim kin pii gii nik mułngii wumb ei, noman konj sik, kunum kunum konj ka mułngii.

¹⁹ Gos wumb kos piimba ei, ek pułe yi palim. Jiisas tilang owundu ei mei wumb noman tuk kin tilang ermba. Ba wumb en enim emii konu noman kulk, tilang ełe onenjing mon. Nimbił erang, wumb en enim oł kis er

mulnjung.

²⁰ Wumb ol kis elmin wumb ei, en enim tilang ei noman ngunałmin. Nimbił erang, wumb en enim ol kis peni ele omba ni piik nge onałmin. Onarik, tilang ele ol ka ei kin, opu orung erik buł ngołmun.

²¹ Ba wu endi eim ol kun elim wu, ei eim tilang ele opu, erang wumb kaniłmin. Wu ei eim Gos nge dinga ele enim ni piilmin.”

Jon Eim Jiisas Nge Ek Pule Ei Ni Tor Kindim

²² Pe epi ei poru neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu kin, Jura konu orung ele puk. Konu ele pu molk, eim nge ekii silmin wumb ei wumb noł pendik, elmin.

²³ Jon eim yi ku wumb noł pendpi eririm, ei konu Einon ni konu ei, Salim konu mandi sirim. Noł pei pim konu ele wumb ok noł pinjing.

²⁴ Eros Jon sipi kan ngii pindneririm kunum ei erim.

²⁵ Jon nge ekii sik wu ei nge ombu ni Jura wu endi kin, tuk ek orung orung nik, wumb noł pendik elmin ol ei nge nik.

²⁶ Pe Jon nge ekii sik wu ombu ok, eim kanik yi nik, “Ek mon wu, nim wu endi kin ok nim kin Joran konu orung molkuł, wu ei nim ek ni tor kindin. Wu ei eim wumb noł pendnim nik, wumb pei eim kin punmun,” pa ninjing.

²⁷ Pe Jon eim nipi yi nim, “Gos tonu epin mołum ei epi endi wumb ngunermba; nga wumb endi ei eim kapli sinermba mon. Nimbił erang Gos eim Krai kindang ya mani opu, wumb noł pendik elmin ol ei ermba nge om.

²⁸ Enim ok piimin, na ek nip ngunj, ‘Na Krai mon. Ba Gos na eim ekii se omba konu na ok kindang ond,’ pa yi ninj.

²⁹ Pe wu endi eim amb sim kin, wu ei eim amb ei mendpił mułmba. Pe eim nge wu angim ei angpi piim ni, eim angim wu ei amb sipi ek tingang, eim piipi ka piim. Nimbił erang wu

ei amb simba wu ei ka piinim. Yi mił ku, na noman ka ka piki top mołum.

³⁰ Eim nge embe ei am owundu ei tonu mendpił pang, na nge embe ei am mani mendpił ba,” nim.

³¹ “Wu endi tonu mołpu mani om kin, ei owundu mendpił mołum. Wu endi mei konu tonu om kin wu ei mei wu. Mei ele epi ei nip ngonum, ba wu endi tonu epin mani om wu ei, Jiisas epi pei tep er mołpu Owundu mendpił mołum,” pa yi nim.

³² “Wu owundu eim ek nilim ei, piipi poru nipi, kanpi poru nipi, ek nipi tor kindiłim, ba wumb endeim endeim, endi eim nim ek ei piik, sik, ambil gii nik, piik mulałmin min?”

³³ Wumb endi eim ek ei ambil gii nik mułngii, wumb ei, ek ei piik ni orung kindngii. Gos ei eim ek keimi mendpił nilim,” pa ningii.

³⁴ Wu ei Jiisas Gos kindang om. Opu, Gos erim ek ei nipi tor kindim. Nimbił erang Gos eim Gui Ka ei, wu ei kin dinga aninga er ngunerim mon; ba eim dinga owundu pei ngołum.

³⁵ Arim Gos eim kingam Jiisas ei noman ngopu, eim epi pei kingam angil ele ngopu, wu ei Jiisas epi pei tep er mołum.

³⁶ Wumb endi Gos kingam ei kin pii ninjing kin, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Wumb endi Gos kingam ek ei pii gii ninenjing kin, noman konj ei, sinermba mon. Gos wumb ei kin kos owundu erpi kindang; nga kumep kis eim kunum kunum simba.”

4

Jiisas Sameriya Amb Endi Kin Ek Tengim

¹ Kunum ele lo ek piilmin wumb ek endi yi mił piinjing, “Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu ei wumb noł pendik ngołmun. Nga wumb pei Jiisas kin ekii silmin ninjing. Jon kin wu ombu aninga ekii sek punjung,” pa ninjing.

² Ba Jiisas eim wumb noł penderim mon. Eim kin ekii silmin

wumb ei wu amb noł pendik ngunjung.

³ Jiisas eim lo ek piilmin wumb ei ek ei piinmin ni piipi, eim Jura konu ei si kindpi, Galilii konu orung pum.

⁴ Pupu andlam endi eke ekii sipi pupu, Sameriya konu eke tuk pup eke orundung tor bii ni pum.

⁵ Pe Jiisas eim pupu, Sameriya wumb konu owundu endi eke tor om. Konu ei embe Saikar nilmin. Konu eke kumb ok Jeikop mei nendii kingam Josep ngurum mei ei, konu eke mandi mił sim.

⁶ Noł tukpu ei kumb ok Jeikop silim noł tukpu, ei konu eke sim. Jiisas eim noł tukpu eke mandi mułum. Jiisas andlam olt om eim ten erim. Ei konu eni tinga beli sim kunum.

⁷ Sameriya amb endi noł kułmba nge om. Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Noł na ngan numbii,” a nim.

⁸ Jiisas ei kin ekii sik ok wu ombu konu owundu eke puk, kuni top erngii nge punjung.

⁹ Sameriya amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Jura wu, na Sameriya amb. Nimbił erang, nim na noł ngamb nin? Jura wumb kin Sameriya wumb kin tep tok ende andnałmin mon!” pa nim.

¹⁰ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Nim Gos eim epi wii wumb ngołum ei nim piin kin, kapli nim na nii ei nim pii poł tokun kin na kii sen kin, noł ei ngamb nim nokun konj kunum kunum mulnjii noł ei na nim ngumbii,” pa nim. Jiisas eim noman konj ngumba ei nge piipi, ek nipi amb ei ngum.

¹¹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu, noł ming endi sinałim; pe nim noł wumb nok konj kunum kunum mulngii noł ei, er sinjii mił nenj?”

¹² Sinim nge kupenjpin Jeikop, eim noł tukpu ei sin ngum. Ok eim kingam noł ni eim kung kou ni, kung siipsiip ni, ei pei noł ei ngołum. Pe nim, eim to mani kindkin sin noł ka wii ngunjii min?”

¹³ Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Wumb ya noł tukpu eke nonmun wumb ei, nga noł eke kulk nungii.

¹⁴ Noł ei kunum kunum tangpi, tonu opu topu tor wang ei noman konj ngang konj kunum kunum mułmba,” pa yi nim.

¹⁵ Amb ei ek nipi Jiisas ngopu yi nim, “Nim noł ei na ngo! Ngan, na noł nuwa enerang, nga ya noł tukpu eke op kulermbii,” pa nim.

¹⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim pukun, wanim nen. Nga ya weł!” nim.

¹⁷ Amb ni ek yi nim, “Na wu molalim,” pa nim. Pe Jiisas ek yi nim, “Amb, nim na wu mulalim nin ei keimi nin.

¹⁸ Ok, nim wu angil orung pun. Pe nim wu endi nim kin mołum ei ninim wu mendpił mon.”

¹⁹ Amb ni ek nipi orung kindpi yi nim, “Owundu na pe piind nim Gos oł ekii se ermba oł ei piikin nilin wu.

²⁰ Sin Sameriya konu eke wumb ok kupenjpin noł mulk, ei tonu komung Gerisim eke kułou tok Gos kin men tok elmin. Nga enim Jura wumb ei yi nilmin. Men tok erngii konu ei Jerusalem konu eke sałim,” pa nilmin.

²¹ Jiisas ek nipi amb ei ngopu yi nim, “Nim na ek ei pii gii ninjii. Ekii kunum endi tonu omba kunum ei, mandi wumb tonu komung Gerisim eke Gos men tok enarik, nga wumb pei Jerusalem konu eke Gos men tok enerngii ku.

²² Pe enim Sameriya konu eke wumb en enim Gos pii poł tunarik, men tok elmin. Nga sin Jura wumb ei Gos piilmin eim kin men tok elmin. Ei nimbił erang, Gos ei kongun erpi, wumb sipi eim kin orung simba nge wu ei, sin Jura wumb kin om.

²³ Kunum endi tonu omba nik, ei pe tonu om poru ninim. Wumb en enim Gos kin men tok keimi mendpił elmin wumb ei en enim noman tuk eke Gos kin noman ka ngungii. Nga en enim men tok keimi erik, Gos kin ngungii.

²⁴ Gos wumb mił mon! Gos eim Gui Ka mołum. Wumb endi Gos kin men tok erngii ei, Gui Ka ełe erik en enim noman ka ngok; ek keimi noman ka ngok ek keimi nik Gos ngungii.”

²⁵ Amb ni ek yi nim, “Na piind, wu endi omba, ‘Krais’ niłmin. Wu ei om kin, sinim kin Gos nipi oł erim ei nipi ngumba.”

²⁶ Jiisas eim ek nipi amb ei ngum, “Ei na; na pe nim kin ek tang moł,” pa nim.

²⁷ Eim ek yi neng kin eim nge ekii sik wu ombu orung onjung. Wu ombu en enim yi piinjing, “Eim amb ei kin nimbił erang, ek tangnim?” ni piinjing. Ba wu endi opu, “Nim amb ei kin nimbił erang ek tangkin mołun? Nim nimbił oł en?” Jura wumb oł yi mił enałmin; yi ningii wu endi onenjing nik, en enim yi piinjing.

²⁸ Pe amb ei eim noł ming ei mani kind sepi, konu owundu ełe orung pum. Pupu, wumb kanpi yi nim.

²⁹ “Enim wu endi mołum ei, keningii wei!” pa nim. “Wu eim na ok ełe mił pei ei nipi ngum. Ei Krais min mon?”

³⁰ Pe wumb konu owundu ełe si kindik, Jiisas mułum konu ełe bin ni punjung.

³¹ Kunum ełe, eim ekii sinjing wu ombu ek dinga yi ninjing, “Ek emb tołum wu, nim kuni nui!” a ninjing.

³² Ba Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, “Na kuni kombur sałim ei enim piinanmin,” pa nim.

³³ Yi mił neng kin, Jiisas kin ekii siłmin wu ombu, ek en enim yi ninjing, “Wumb endi eim kuni endi tu wuk ngunjung min?”

³⁴ Jiisas ek nipi ngopu yi nim, “Na kuni ei ya mani mei ełe kuni mon; ba yi mił. Na Gos kindang onj; ei eim noman ełe na ekii sind. Eim nge kongun ei na er poru nimbii,” pa nim.

³⁵ “Enim ek yi niłmin, ‘Oi kapil kapli pałim ei poru neng, sinim kuni kułou simin kunum,’ pa niłmin. Na enim kanip nind, enim kan orung kind kinei! Kuni pei pol top mołum.

Ei pe kunum ełe kuni singii. (Ei Jiisas eim ek ekin mił end nim.) Wumb ok wumb ei pe na kin pii gii nik erngii,” pa nim.

³⁶ “Wu nii endi eim kuni wiis kiłip topu kułou tum kin, ei eim kumep ka simba. Nga eim wu endi kuni wiis emb tełim wu ei kin, eł ełip ouni noman ka piingil. Nga yi mił ku, wumb nii endi eim yi erang kin wumb na kui erik pii gii ninjing kin, eim kumep ka simba. Nga nim wu endi kin Gos ełe ka ei wumb kin ek emb topu ngum, eł ełip ouni noman ka piingil.

³⁷ Pe ek yi mił ei keimi, ‘Wu endi kuni emb tałpi pendilim kin, wu endi opu kuni kułou topu siłim.’

³⁸ Na enim kuni se nip kindamb punjung, ei enim kongun er tilenjing; wumb epi kongun dinga er tał pendnjing konu, enim puk kuni singii nge punjung.”

³⁹ Pe Sameriya wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Nimbił erang, amb ei eim ok erim oł ei, Jiisas eim piipi nipi tor kindim. Amb ek yi neng kin, wumb Jiisas eim kin pii gii ninjing.

⁴⁰ Pe Sameriya wumb ok Jiisas eim kanik, kii sik yi ninjing, “Nim sin kin mułmun min?” pa nengin kin, Jiisas eim konu ełe kunum tał mendpił mułum.

⁴¹ Pe kunum ei wumb pei nga Jiisas nge ek piik eim kin pii gii ninjing.

⁴² Pe wumb ei ek yi ninjing, “Amb, nim ek ei sin pii gii mendpił ninenjpin mon. Sin sinim eim ek ei piipin, nga eim kanpin enmin. Sin piipin eim wu ei mendpił mei wumb pei Gos kin sipi orung simba nge onum, pa ninjing.

Jiisas Wu Owundu Endi Eim Kingam Er Ka Erim

⁴³⁻⁴⁴ Jiisas eim ek nipi tor kindpi yi nim, “Gos oł ekii se ermba ei piipi nipi tor kindpi elim wu, ei eim konu ełe eim embe tonu punanim,” nim. Pe wumb Jiisas eim ek ei piinerangin kin konu ełe kunum tał moł pu poru nipi pendpi, eim konu ełe si kindpi, Galilii konu ełe pum.

⁴⁵ Pe Jiisas eim pupu Galilii konu eŕe tor pang, wumb eim onum nik ka piinjing. Nimbil erang, ok en enim kor owundu kuni owii, 'Pa-sopa' nilmin kunum ei Jerusalem konu eŕe puk Jiisas nge epi kanim kanim erim ei kenjing.

⁴⁶ Nga Jiisas eim opu, Galilii konu eŕe orung konu endi Keina nilmin eŕe tor om. Konu eŕe ok eim noŕ mendpil ei erang opu noŕ wain mendpil pim konu eŕe. Pe Kapaniyam konu eŕe gapman nge epi tep elim wu endi muŕum. Wu ei eim kingam ening tum.

⁴⁷ Wu ei eim moŕpu piim ni, Jiisas Jura konu si kindpi, Galilii konu eŕe onum ninjing. Wu ei yi piipi eim pupu, Jiisas kin dinga kii sipi yi nim, "Nim kapli mani na ngii pukun, na kangi kulmba mandi enim. Ei er ka erkin se konj sinjii," nim.

⁴⁸ Jiisas eim ek nipi eim ngum, "Pe enim jep oŕ kanim ei kinenjing kin, enim pii gii ninerngii," pa nim.

⁴⁹ Pe gapman nge epi tep er moŕulum wu ni yi nim. "Owundu, nim sikir mani oi! Mon peng kin, na kangi ei koŕpu ermbe," pa nim.

⁵⁰ Jiisas ek nipi wu ei ngopu yi nim, "Nim po! Nim kinganim ei konj kindpi muŕmba," nim. Wu ni Jiisas nim ek ei pii gii nipi pum.

⁵¹ Wu ni eim andŕam eŕe pupu peng, eim nge kongun wumb tor ok, eim kanik yi ninjing, "Nim kinganim ni ka wii moŕum," pa ninjing.

⁵² Pe wu ni eim kongun wu ombu kii sim, "Konu eni kunum nenj eim ka wii miŕ muŕum?" "Oltin konu eni beli orung kunum ei, eim ening ei poru neng, ka wii muŕum," pa yi ninjing.

⁵³ Yi nengin kin, arim eim piim oltin kunum eŕe Jiisas ek yi nim, "Nim kinganim konj muŕmba," pa yi nim, ei piim. Pe eim pii gii neng, eim nge wumb tilap ei kin ouni Jiisas kin pii gii ninjing.

⁵⁴ Jiisas eim Juriya konu eŕe si kindpi pupu, Galilii konu om. Opu kin, Galilii konu eŕe, eim jep oŕ nga ei

eririm. Jiisas eim ok noŕ wain eririm. Nga wu ei kingam er ka erim, jep oŕ taŕ miŕ erim.

5

Besera Konu Eŕe Noŕ Gop Kembis Eŕe Jiisas Wu Endi Er Ka Erim

¹ Pe ei poru neng kin, Jura wumb kor owundu nge kuni owundu endi tonu onum nengin kin, Jiisas eim Jerusalem konu eŕe tonu pum.

² Jerusalem konu eŕe mandi kung siipsiip ngii ondu konu eŕe endi sim konu eŕe, noŕ gopu kembis endi muŕum. Noŕ ei Eipru wumb ek embe eŕe embe yi silmin, 'Besera' nilmin. Konu eŕe ngii tika angil orung engim.

³ Ngii tika eŕe, wumb pei ening pim wumb ni, ningil kis muŕum wumb ni, simb kis muŕum wumb ni, wumb ngenj embil pei kulum wumb, pei konu eŕe mulnjung. Noŕ ei oŕup tumba ni kui er muŕulumun.

⁴ Kunum endi, Gos Owundu nge enjel endi kindang opu, noŕ eŕe mandring pupu, noŕ ei oŕup tang kin, wumb endi ok opu mani noŕ eŕe puŕum ei, eim ening ei poru nipi, ka salikim.

⁵ Wu endi ngii tika eŕe muŕum wu ei, eim ening kunum kinan tang palikim. Wu ei kung ngii 38 pei muŕum.

⁶ Jiisas opu kenim ni, wu ei or pepi muŕum. Jiisas piinim ni wu ei ening kunum kinan tum pim. Pe Jiisas ek nipi wu ei ngum, "Nim ngenj ei opu, ka ba ni piin min?"

⁷ Ening pim wu ei ek nipi orung kindim, "Wu Owundu, noŕ ei oŕup elim kunum ei, wu endi na paki tangin bii ei, wu endi mon. Nam bii ni eŕe ei, kapli enerang, wumb na to mani kindik, ok ku noŕ eŕe puk pulmun," pa nim.

⁸ Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, "Nim tonu angkin ninim peŕ ei sikin pui!" nim.

⁹ Pe sikir wu ni angpi, eim peŕ ei sipi pum.

Pe kunum eŕe, kor kunum.

¹⁰ Jura wumb wu ei kanik yi ninjing, “Pe kor kunum ei, nim nimbil erang peł ei ko wukun tu wun? Ninim nge peł tu wun ei, sin nge men tołmun lo ełe mon ninim,” pa ninjing.

¹¹ Ba wu ening peng opu ka pum wu, ni ek yi nim, “Wu ei ka er ka erim wu ei eim yi nim, ‘Nim peł ei sikin pui!’ nim,” pa nim.

¹² Pe wumb eim kii sinjing, “Wu nii nim peł ełe sikin pui nim?”

¹³ Ba wu ening pim wu opu ka pum wu ei, Jiisas pii kun enerim mon. Nimbil erang, wumb pei tuk ełe muljung. Jiisas eim konu eipi pum.

¹⁴ Ekii se Jiisas wu ei, men tołmun ngii owundu ełe kanpi wu ei nim, “Piini! Nim pe ka mołun; nga oł kis endi enenjii. Nim nga en kin oł embin tui owundu endi nim tonu omba,” pa nim.

¹⁵ Pe wu ni pupu, Jura wumb kanpi yi nim, “Wu endi na er ka erim, ei Jiisas.”

¹⁶ Yi neng kin, Jura wumb Jiisas tumun ni piik enjing. Nimbil erang, eim oł ei kor kunum men tołmun lo ełe mon nilim kunum ei, Jiisas eim jep oł ei enim.

¹⁷ Ba Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na Arnan ei kunum kunum kongun er mołum. Pe na yi ku kongun ei end,” pa nim.

¹⁸ Yi neng kin, Jura wumb, “Jiisas to kundmun mendpil,” ninjing. Nimbil erang, eim lo ek kor kunum palim ek ei, ekii sipi enalim. Ei ek yi ninim, “Gos ei na Arnan mendpil,” ninim ek ei yi mił, “Eim Gos mił mołpu ninim min?” a yi ninjing.

Gos Kingam Eim Dinga Peng Kongun Enim

¹⁹ Pe Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Na Gos kingam nam noman ełe oł endi enand, mon. Nam Arnan ełim kanil epi ei minj end. Arnan eim ełim epi pei ei, na eim kingam yi ku ermbii.

²⁰ Na Arnan eim noman ka na ngopu, eim epi pei enim mił na

andan tołum. Nga Arnan eim kin kongun owundu kombur nga na andan tumba ku. Yi mił erang kin, enim puku sik erngii.

²¹ Arnan eim wumb kulii eim nga noman konj ngołum. Yi mił ku, nam noman ełe wumb ombu noman konj ngamb konj mułngii ni piil ei, na yi mił ku eł.

²² Arim, wumb oł kis enjing kin kos piinermba. Eim kongun ei mok topu, na eim kingam kos ei piip ermbii nip, eim kingam ngum poru nim.

²³ Yi mił palim, wumb pei Arim embe ambil tonu kindilmin. Yi mił ku, kingam anm embe ambil tonu kindngii. Wumb endi kingam nam embe ambil tonu kindnenjing kin, Arim eim kindang eim embe ambil tonu kindnerngii,” pa yi nim. (Jiisas eim kin Gos eim kindang om ei, ek ekin mił nim.)

²⁴ “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Wumb endi na ek ni piipi na kindang onj ei, Gos kin pii gii nim kin, eim noman konj sipi kunum kunum ka mułmba. Wumb ei oł kis enjing, eim kos ei tonu onermba mon! Eim wumb koltmun ngenj ei si kindpi, pe eim noman konj nga sipi kunum kunum mułmba.”

²⁵ Jiisas ek nga nipi yi nim, “Keimi mendpil na enim kanip nind. Kunum endi tonu omba min, ei pe tonu onum ei, wumb kulii wumb ei Gos nge kingam na ek ei piingii. Wumb na ek ei piingii wumb ei, noman konj sik kunum kunum ka mułngii.

²⁶ Na Arnan, eim noman konj nge puł wu, eim noman dinga ei na eim kingam ngum. Pe kingam na yi ku, nam noman konj ka nam kin palim. Wumb Gos ek pii gii ninjing kin, kingam na wumb ei noman konj ei ngumbii.

²⁷ Gos kindang opu mei wu telim ei, na eim arim eim kingam wumb oł kis enjing kos piipi, ‘Erangli!’ ni piipi ngum.

²⁸ Enim ek ei kin puku sinerngii mon. Kunum endi tonu omba wumb

kulii mer tukpu ɛle wumb ei, na ek ei nimbii piingii.

²⁹ Piik, tukpu konu ɛle si kindik tor ongii. Wumb oɔ kun ɛlmin wumb ei angk, noman konj sik kunum kunum muɔngii. Wumb oɔ kis kanim kanim erik kulk wumb ei, angk tonu ok, nga oɔ kis enjing kos ɛle piik kin konu kis pungii.”

Wumb Kombur Jiisas Nge Ek Pul Ei Ni Tor Kindilmin

³⁰ “Na nam noman ɛle epi endi enermbii. Na Arnan eim ek nim miɔ piinj ek ei nip, wumb oɔ kis enjing kos ermbii. Nimbiɔ erang, wumb kos piimbii ei kun ka salim miɔ piimbii. Na kindang onj ei, eim noman ɛle na ekii sip ermbii end.

³¹ “Pe na nam mendpiɔ ek endi ni tor kindmbii ek ei, ek keimi min mon? Nii piimba?

³² Ba Arnan moɔpu na ek ek ei nipi tor kindim. Pe na piind, na ek ei nip keimi mendpiɔ paɔim.

³³ Ok enim Jon multum konu, ek nik, kii sik kindik ei, Jon ek keimi na kin nipi tor kindrim.

³⁴ Wumb na ek ni tor kindik, na enj oɔ puɔle nik enmin ei, piinand mon. Ba na noman ɛle on ek ninim ek ei, Gos enim sipi orung simba ni piip ek ei nind.

³⁵ Jon eim dup alam miɔ tiɔang erpi wumb ngum. Enim noman ɛle, dup alam ei kin kunum aninga er ka piinjing,” Jiisas yi ninim.

³⁶ “Ba epi endi ei, Jon na kin ek nirim ei to mani kindim ei, na nge puɔle ni tor kindnim. Kongun pei na Arnan ngum kongun ei, er poru nimbii. Kongun ombu na end, na kongun ei erip, wumb andan tamb, wumb piingii nip end. Na Arnan kindang onj ni piingii.

³⁷ Na Arnan ei, na kindang onj. Na Arnan, eim na nge puɔle nipi tor kindim. Enim eim ek endi piinaɔmin. Nga eim kinaɔmin ku.

³⁸ Eim nge ek ei, enim kin pinaɔim ku. Nimbiɔ erang Arnan wu endi kindang opu, eim kin enim pii gii ninenjing.

³⁹ Gos nge ek ka mon ɛle gergngii ei, enim noman konj sik, kunum kunum muɔngii ni piilmin. Ek ei, na nge ek puɔle ei, ni tor kindilim,” pa nim.

⁴⁰ “Ba enim na kin ok, noman konj ei simin ni piinanmin. Enim noman yi pinaɔim,” pa nim.

⁴¹ “Wumb na embe ambiɔ tonu kindngii ni piinand.

⁴² Ba na enim noman ɛle piind. Enim Gos kin noman ka ngok ngok enmin oɔ ei, enim noman ɛle pinaɔim.

⁴³ Na Arnan nge noman dinga ɛle na onj; ba ei na nind ek ei, enim piinanmin. Ba wu endi eim nge noman dinga ɛle nipi omba wu ei, eim nimba ek ei, piingii.

⁴⁴ Enim wumb eipi, sin embe ambiɔ tonu kindngii ni piinmin. Ba enim Gos mendpiɔ tonu moɔum ei, sinim embe, ei ambiɔ tonu kindmba ni piinanmin. Pe Gos Owundu tonu moɔum ei, enim eim embe ɛle, pii gii ningii ei kapli enanim mon.

⁴⁵ Enim piinmin miɔ, na Gos kin ek nip enim oɔ kis kos er ngumbii ni, noman to piinerngii mon! Wu endi enim kin kos er ngumba wu ei, Moses. Wu ei enim piik kin, ‘Sin paki tumba,’ ni piinmin, ba ei enim kos erpi ngumba wu,” pa nim.

⁴⁶ Pe enim Moses nge lo ek ei pii gii nik pim kin, na ek ei pii gii ningii ku. Nimbiɔ erang, Moses eim na nge ek ei pultum.

⁴⁷ Ba Moses eim pultum lo ek ei pii gii ninenjing kin, kapli na nge ek ei enim pii gii ningii miɔ nenj?”

6

Jiisas Eim Wumb 5,000 Pei Kuni Ngum

(Masyu 14:13-21, Mak 6:30-44, Luk 9:10-17)

¹ Jiisas eim ek ei nipi poru ni pendpi, eim Galilii noɔ gopu ɛle orundung orung pum. Pum konu ei, nga embe, ‘Taiperiyas noɔ gop’ niɔmin.

² Pe wumb tiɔap owundu ei eim wumb ening pim wumb ni, eim jep oɔ

pei erim ei, kanik kin, eim pum konu eke ekii sik punjung.

³ Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu eim sipi kin, tonu komung eke tonu puk mulnjung.

⁴ Jura wumb kor kunum ka nilmin ei, 'Pasopa' kuni owundu nilmin kunum ei mandi omba enim.

⁵ Jiisas eim moŋpu kin, kan orung orung kind kenim ni, wumb tilap owundu endi eim kin ongii nge onjung. Pe eim ek nipi, wu Pilip ngopu yi nim, "Sinim kuni min bres konu jiki sipin wumb ei kuni ngumun?"

⁶ Pilip ek nimba ek ei piimbii nipi kin, Jiisas eim Pilip kii sim. Jiisas eim ermba miŋ oŋ ei pii poru nipi nim.

⁷ Pilip ek nipi, orung kindpi yi nim, "Sinim bres top ermin, ei ku 200 miŋ ba palim, ei ya moŋmun wumb ei, nungii ei kapli enermba," pa nim.

⁸ Jiisas kin ekii silmin wumb ei, wu endi embe Endru ei, Saimon Piisa angim, eim ek yi nim.

⁹ "Kangi endi eim kuni bres embe 'barlii' angil orung kin, omu taŋ eim se moŋum. Ei ya wumb tilap owundu moŋmun ei, kapli ermba pinaŋim," pa nim.

¹⁰ Jiisas eim ek yi nim, "Wumb nengin kin, mani muŋngii," pa nim. Wumb konu eke kui engimb pei pim konu eke mulnjung. Pe wu konu eke mulnjung wu ei, 5000 pei yi miŋ, wu am pei mulnjung.

¹¹ Wumb pei mani muŋangin kin, Jiisas eim bres angil orung ni sipi kin, Gos kin prei erpi, mok topu, eim ekii silmin wumb ngum. Nga eim omu taŋ yi ku erpi ngum. Eim ekii silmin wumb kuni ei, wumb pei ngok, wumb ei en enim kuni numun ni piinjing miŋ, nunjung.

¹² Wumb tilap owundu ei kuni nanging kapli erang kin, kuni mend orung pei muŋum. Pe Jiisas eim ekii silmin, wu ombu kanpi yi nim, "Enim kuni orung moŋum ei, sik kulou tungii. Mon peng kin, kuni ei wii miŋ ba, ei mon!" pa yi nim.

¹³ Pe wu ombu, bres barlii nunjung orung muŋum ei sik girenj kon engki

nga taŋ tu wunjung ei, wumb pei kuni nunjung, orung muŋum ei, sik girenj kon tunjung.

¹⁴ Pe wumb pei Jiisas eim jep oŋ erim ei kanik yi ninjing, "Keimi mendpiŋ, wu ni tor kindim wu ei Gos kindang mei konu eke om ei, sin paki tumba nge om," pa yi ninjing.

¹⁵ Pe Jiisas eim piim ni, wumb ei ok eim ambilk, eim en enim king mundngii enjing ei piipi kin, wumb pei si kindpi kin, eim endeim mendpiŋ tonu komung eke orung pum.

Jiisas Eim Tonu Noŋ Peŋ Eke Andpi Pum

(Masyu 14:22-23, Mak 6:45-52)

¹⁶ Konu pou neng, Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu noŋ gopu eke mani punjung.

¹⁷ Puk noŋ kanu eke tonu puk kin, Kapaniyam konu eke orung bin ni piik punjung. Pe konu emii ermba erim kunum ei, Jiisas eim wu ombu kin tor onerim.

¹⁸ Pe wu ombu noŋ kanu eke pangin kin, konu pop owundu topu, noŋ tuk eke topu, pinin nipi yi erim.

¹⁹ Pe wu ombu noŋ kanu eke eim dolu sik pu, konu turii miŋ eke puk kenjing kin, ni Jiisas noŋ peŋ eke opu, mani noŋ kanu eke mandi om. Wang kin, wu ombu en enim mund mong enjing.

²⁰ Ba, Jiisas eim opu yi nim, "Enim mund mong enerei! Na mendpiŋ ond," pa yi nim.

²¹ Wu ombu, eim noŋ kanu eke tuk simin nik enjing ni, noŋ kanu ei pe mendpiŋ, en enim pungii ni piik onjung konu eke, kun tor om.

Wumb Pei Jiisas Kur Andik Punjung

²² Nga kupiiring, wumb tilap owundu pei en enim yi piinjing. Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu mendpiŋ noŋ kanu eke punjung. Jiisas eim noŋ kanu eke, tonu pupu, punerim. Noŋ kanu endi konu eke, sinaŋim mon. Jiisas konu eke tor omba nik, noŋ gop eke orungdung wumb ei kupiiring ok, ok konu eke

muljung. Ba Jiisas eim noł peł ełe andpi pum ei, wumb en enim piinenjing.

²³ Taiperiyas konu ełe nge noł kanu kombur ok Owundu Jiisas bres sipi, Gos kin prei erpi, wumb kuni ngang nok enjing konu ełe mandi onjung.

²⁴ Pe wumb tilap owundu ei molk kenjing ni Jiisas kin eim ekii siłmin wu ombu kin, konu ełe mulenjing. Pe noł kanu kombur ełe tonu puk, Kapaniyam konu ełe pupun, Jiisas kurmun nik, Kapaniyam konu ełe punjung.

Jiisas Eim Epin Konu Ełe Bres Mił Mołum

²⁵ Wumb tilap ni konu ełe tor puk, Jiisas eim kenjing. Kanik kin, yi ninjing, “Ek emb to wumb ngolun wu, nim kunum nenj ya on?”

²⁶ Jiisas eim ek nipi, wumb tilap ei ngopu yi nim, “Na ek keimi mendpił enim kin nip ngond. Enim jep oł pei enj kanik kin, nga na kuruk onanmin mon. Ba enim kuni bres ei nanging, pinang punum ei piik kin, na kuruk onmun?” pa nim.

²⁷ Nga Jiisas eim yi pim, “Enim ya mei ełe kuni minj numun kuni ei namin ni piik, ełe nge kongun energii mon. Ba enim kongun erngii ei, noman konj kunum kunum mułngii ei nge kongun erngii. Noman ei kunum kunum konj salim kuni ei singii. Singii kuni ei nge, wu kingam Gos kindang mei konu ełe mani opu wu telim ei, enim ngumba. Arnan Gos eim noman dinga wii ei, na kin ngum poru nim.”

²⁸ Pe wumb ei ek yi mił ninjing, “Sin nimbil oł erpin, Gos nge kongun ei erpin bin?”

²⁹ Jiisas ei nipi orung kindpi yi nim, “Gos nge kongun ei yi pałim. Enim Gos na kindang ya mei ełe op kin, na kin pii gii ningii.”

³⁰ Wumb ei en enim yi ninjing, “Nim jep oł nipe jep oł eran, sin nim kin pii gii nimin? Pe nim kongun nipe kongun enjii?”

³¹ Kumb ok sin nge kupenjpın noł ei, wumb mulenjing konu ełe kuni mana ei, sik nunjung. Gos nirim ek yi mił ninim, ‘Gos tonu epin konu ełe kuni ei, ngang kin nunjung.’ Pe nim kuni yi ku, sin nga numun ni piik enjing.”

³² Wumb ek yi mił nengin kin, Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond. Moses eim tonu epin konu ełe kuni keimi ei sipi kin enim kupenjing noł ei ngunerim mon. Na nge Arnan eim tonu epin konu ełe kuni keimi ei, noman konj kunum kunum enim ngonum.

³³ Gos eim bres ei ngum bres ei, tonu epin konu ełe si kindpi, mani om bres ei, mei wumb noman konj ka ngomun,” pa nim.

³⁴ Pe wumb ei enim yi ninjing, “Owundu, nim bres ei, sin kunum kunum ngunjii!” pa yi ninjing.

³⁵ Jiisas ek yi nim, “Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii salim ei nam. Wumb endi na kin omba wumb ei, nga epi endi simbii ni piinermba mon. Ei yi mił, wumb ei, nga kuni tang piinermba. Nga wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noł nga nuwa erang kin, piinermba mon.

³⁶ Na enim kanip ninj, enim na kan poru ninmin. Ba enim na kin pii gii ninenjing mon!” pa nim.

³⁷ “Pe wumb pei na Arnan ngumba wumb ei, na kin ekii sik ongii. Wumb endi na kin omba ei, na eim to tor kindnermbii; keimi mendpił mon!”

³⁸ Na tonu epin konu ełe si kindip, mani mei konu ełe onj ei, nam noman ełe ekii sip, endmbii nip onenj, mon! Na Arnan eim kindang onj ei, eim nge noman piimba mił ei, na ekii simbii.

³⁹ Eim noman ełe yi piipi kin, na kindang onj ei, yi mił; wumb pei eim na ngopu poru nim ei, na wumb endi si kindnermbii mon. Ekii se muł mei poru nimba kunum ei, nam wumb pei Gos kin, nga konj sip orung simbii.

⁴⁰ Na nge Arnan ei eim noman yi palim. Wumb pei na kangii ei kanik pii gii ninjing kin, noman konj ka sik kunum kunum muḅngii. Muḅngii wumb ei, na kunum poru nimba kunum eḅe, wumb ombu na konj sip orung simbii.”

⁴¹ Jiisas eim yi nim, “Na nam kuni bres ei tonu epin konu eḅe, si kindip mani onj.” Yi neng kin, Jura wumb ek ei piik, popuḅ sik, eim ek ngok, ek pei nik eim ngunjung.

⁴² Pe wumb en enim yi ninjing, “Wu ei Jiisas, Josep nge kingam. Sinim eim arim mam ei kaninmin. Nimbil erang eim yi ninim? Na tonu epin konu eḅe si kindip mani mei konu eḅe onj, ninim?”

⁴³ Pe Jiisas eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “En enim moḅmun tuk eḅe, ek eipi eipi ninerngii mon!

⁴⁴ Wumb endi na kin wii onermba, mon! Na nge Arnan ei na kindang kin, na onj. Eim wu endi tu wupu, na ngum kin wumb ei, eim kunum poru nimba kunum eḅe, na wumb ei, nga konj sip orung simbii.

⁴⁵ Ek ni tor kindi kindilmin wumb mon eḅe ek ka palim ei,

‘Gos wumb pei, ek ei emb topu wumb ngoḅum. Pe wumb ei, na nge Arnan ek ei piik, ekii sik poru nik wumb ei, na kin oḅmun,” pa nim.

⁴⁶ Wumb endi Gos endeim kinalmin mon. Na Gos kin ouni moḅup kin, na kindang mei eḅe onj. Na endeim mendpil, na Arnan Gos kanil.

⁴⁷ Na ek keimi mendpil nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nimba wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum muḅmba.

⁴⁸ Na nam kuni ei nge, noman konj wumb singii salim ei, nanim ngoḅ.

⁴⁹ Kumb ok, enim nge kupenjing noḅ, wumb mulenjing konu eḅe kuni mana nilmin kuni ei nok, kolk mon erik, poru nik.

⁵⁰ Ba pe kuni ei eim tonu epin konu eḅe si kindpi mani om kuni ei, na nam moḅ kuni ei, wumb endi sik

nungii ei, na kin pii gii ningii wumb ei, kunum kunum konj muḅngii.

⁵¹ Na kuni ei, noman konj peng kin, tonu epin konu eḅe si kindip, mani onj. Pe wumb endi, kuni ei sipi nim kin, eim noman konj sipi, kunum kunum muḅmba nge, ei simba. Pe na kuni ei, eim ngumbii ei, nam ngamb to kundangin kin, mani mei eḅe wumb ei noman konj singii.”

⁵² Pe Jura wumb en enim moḅmun tuk eḅe ek eipi nik yi miḅ ninjing, “Nimbil erang eim ngenj ngopu kin, sinim ei ngenj kuni miḅ ei ngumba?”

⁵³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi nip enim ngond ei, Gos kindang mani opu mei wu telim ei, na kolup miyem bein tamb kin, wumb na kin pii gii ningii wumb ei, noman konj kunum kunum muḅngii ei, singii. Ei yi miḅ, wumb endi kuni ni, noḅ nunjung kin kunum kunum konj muḅngii.

⁵⁴ Wumb endi na nge miyem ngenj miḅ epi noḅmun wumb ei eim noman konj sipi kin, kunum kunum muḅmba. Gos Owundu kunum poru nimba kunum ei, na wumb ei nga konj sip orung simbii.

⁵⁵ Nimbil erang, na nge ngenj kin miyem ei, noman tuk nge kuni mendpil moḅum.

⁵⁶ Wumb endi na ngenj, miyem miḅ epi ei nopu, na kin piipi, muḅmba wumb ei, na nam wumb ei kin muḅmbii ku.

⁵⁷ Arnan eim konj kunum kunum moḅpu kin, na kindang op, Arnan nge noman dinga eḅe nge, nam noman konj moḅ. Pe yi miḅ ku, wumb endi na ngenj miḅ epi ei num kin, nam nge noman dinga eḅe, eim noman konj kunum kunum sipi, muḅmba ei, eim ngumbii.

⁵⁸ Pe kuni ei tonu epin konu eḅe si kindpi mani om kuni ei, ok enim kupenjing noḅ wumb mulenjing konu eḅe, kuni nok, kolk poru ninjing, ei kin ende mon. Wumb endi, kuni ei num kin, eim noman konj sipi, kunum kunum muḅmba,” Jiisas yi nim.

59 Kapaniyam konu ɛle men toɔmun ngii ɛle, Jiisas eim ek emb topu, wumb ngopu, eim ek yi nim.

Ek Noman Konj Pimba Ek Ei Jiisas Nge Mendpil

60 Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu pei ek ei piik, noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Wumb nii endi ek ei piimba?”

61 Ba eim ekii silmin wu ombu, ek ei piik kin, ek orung orung ninjing ei, Jiisas ei eim noman ɛle, ek ei piim. Jiisas eim nge ekii silmin wu ombu ngopu yi nim, “Enim ek ei enim noman ɛle to kis enmin?” pa nim.

62 “Pe Gos kindang mani mei wu telim ei, na mani onj, konu ɛle nga orung epin konu ɛle tonu pup kin, nimbiɔ ɔɔ miɔ piingii ei, enim kis piingii?”

63 Noman konj ei, Gos Gui Ka wumb ngoɔm; ba sinim wumb noman konj sinalim. Pe sinim ngenj ei, wumb kulii miɔ moɔm. Na ek ei nip enim ngond ek ei, enim noman ɛle kuni miɔ moɔm ek ei, enim noman konj ngoɔm.

64 Ba enim moɔmun konu tuk ɛle moɔmun wumb ei, kombur pii gii ninanmin.” Kumb ok pii gii ninarik mulnjung wumb ombu ei Jiisas piim. Wumb ei, na nge opu orung wumb konu ɛle, ni tor kindmba ni yi piirim.

65 Pe Jiisas ek yi nim, “Wu endi na nge opu orung wumb kin na ni tor kindmba ei nge na piip kin, ok ek ei, nip enim ngunj,” pa nim. “Pe na nge Arnan ei, eim dinga wu ei ngunɛlang kin, wu ei na kin onɛlang mon.”

66 Jiisas ek ei nipi, poru neng kin, wu ombu Jiisas kin ekii sik erik, wu ombu Jiisas si kindik, en enim orung punjung. Puk kin, nga Jiisas kin tep to endnenjing mon.

67 Pe Jiisas eim ek nipi, eim kin ekii silmin wu engki nga taɔ ei, kanpi yi nirim, “Enim yi ku, na si kindik, pungii enmin min?”

68 Saimon Piisa eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Owundu, pe sin konu

jili orung bin? Nim nge ek ei mendpil, noman konj kunum kunum sin kin noman konj ngumba.

69 Sin nim kin pii gii nipin poru ninmin. Nim Gos nge ɔɔ kun ka nge puɔ wu ei, sin piinmin,” pa nim.

70 Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nimbiɔ erang na enim wu engki nga taɔ wii top sinj; ba enim moɔmun konu tuk ɛle wu endi moɔm ei, Seisen gui kis eim kin moɔm,” pa nim.

71 Jiisas ek nim ei, Juras Saimon Eskeriyas nge kingam ei kin piipi nim. Jiisas kin ekii sinjing konu ɛle tuk moɔmun, wu engki nga endeim mulnjung konu ɛle tuk, eim muɔm. Ba ekii se, wu ei eim Jiisas sipipi, opu orung wumb angil ɛle ngopu kin, ku sim.

7

Jiisas Nge Angim Noɔ, Eim Kin Pii Gii Ninenjing

1 Pe ei poru neng kin, Jiisas eim Galilii konu ɛle endim. Ba Jura wumb eim tumun ni erangin kin, eim Juriya konu ɛle nga endnerim mon.

2 Jura wumb en enim kor owundu kunum endi alap ngii ɛle kuni owundu noɔmun ɔɔ ei nge, kunum ei tonu omba ei, mandi enim nik enjing.

3 Pe Jiisas eim angim noɔ yi ninjing, “Nim ya konu ɛle si kindkin Jura konu ɛle pan, nim kin ekii sik ok wu ombu, nim enjii kongun ei keningii,” pa ninjing.

4 Wumb ombu Jiisas kin ek yi ninjing, “Pe wu endi eim peni ɛle muɔmbii ni piip, yi ɛlim ei, eim epi koi er enaɔim mon. Nim epi yi ermbii ni piikin kin, pukun wumb ningil ɛle pei enjii,” pa ninjing.

5 Jiisas eim nge angim noɔ ei, eim kin pii gii ninarik kin, ek yi miɔ ninjing.

6 Yi nengin kin, Jiisas ek nipi yi nim, “Kunum ei wumb pei na piik kanik ernjii ei, tonu onanim; ba

enim kuni owundu pungii kunum ei, noman ele pei salim,” pa nim.

⁷ “Ya mei wumb ei, en kin opu orung er ngunerngii mon; ba na kin opu orung enmin. Ei nimbił erang, na ek nip tor kindił ei, ‘En enim oł kis enmin ei,’ na ni tor kindip kin, ek yi mił ei na kin opu orung enmin,” pa nim.

⁸ “Pe en enim kuni owundu ei puk, Jura wumb kor kunum ka niłmin kunum ei, puk keningii. Ba pe nga, na kor kunum ka ei pup kinermbii. Na bii kunum ei tonu onanim.

⁹ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim Galilii konu ele kunum kombur nga enj mułum.

Jura Wumb Kuni Owundu Nik Ełmin Alap Ngii Ele Jiisas Pupu Kenim.

¹⁰ Jiisas nge angim noł ei Jura wumb kułou tok ełmin konu ele keningii nge ok punjung. Pe eim yi ku ekii se pum. Jiisas eim pum ei, peni ele punarpi kin, koi mił erpi pum.

¹¹ Jura wumb kułou tok mulnjung kor kunum ka ele molk. “Wu ni jili punum?” pa nik, kuruk mulnjung.

¹² Pe Jura wumb eim kin ek kanim kanim ninjing. Wumb kombur molk, “Mon wu ei, wu ka,” pa ninjing. Ba wumb kombur molk yi ninjing, “Mon wu ei, eim wumb kanpi kin, ek kend topu niłmin,” pa ninjing.

¹³ Jura wumb kombur Jiisas kin pii gii nik, wumb pei konu ele tuk mulnjung; ba lo ek piłmin wumb kin mund mong enjing. Erik kin, wumb endi tonu angk, Jiisas nge ek endi ninenjing. Nimbił erang, wumb endi ek nipi, “Jiisas ei Mesiya” nimba wu ei, men tołmun ngii ele, to anda kindngii niłmin, pim.

¹⁴ Pe Jura wumb kuni owundu kunum ka nik ełmin kunum ei, aninga mandi no poru ningii, er mułangin kin, Jiisas Gos ngii owundu tuk ele angpi, ek nipi wumb ngum.

¹⁵ Pe Jura wumb kenjing ni mon gerpi nim. Neng kin, wumb puku sinjing. “Eim mon konu endi pupu

neng kin, kinenjpin mon? Nga eim mon ei gernim mił nenj?”

¹⁶ Pe Jiisas wumb ei ek nipi ngopu yi nim, “Na pe nip, enim ngond ek ei, na nge mon. Ei Gos nge ek, eim na ‘Pui’ nipi, kindang kin, na onj.

¹⁷ Pe wumb endi, Gos ek ei piipi nipi, ermba wumb ei, eim na nind ek ei piipi om kin, eim Gos kin ba. Min na nam noman ele ek ei nind.

¹⁸ Wu endi eim noman ele, ek ninim ei eim embe tonu ba ni piipi ninim. Ba wu endi kindang om ni piipi kin, eim embe er tonu kindpi kin, ek kun nipi ermba wu ei, eim oł kis endi eim kin pinermba, mon!

¹⁹ Kumb ok Moses enim lo ek nipi, ngurum kunum ei, enim mołmun konu tuk ele, wumb endi lo ek ei, ekii sinarik; ba enim na nimbił erang na to kundmun, ninmin?”

²⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Nim gui kis endi nim kin mołum. Wumb endi nim to kundnerngii mon!” pa ninjing.

²¹ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na jep oł owundu endi enj ei, enim pei puku sinjing,” pa nim.

²² “Moses enim ngenj kopsingii oł ei, nipi ngum ei keimi. Pe enim oł ei, Moses kin onerim mon. Oł ei enim nge kupenjing noł kin tonu om; ba enim kangił kunum tonu opu, ngenj kor owundu kunum ele kopsiłmin,” pa nim.

²³ “Pe enim Moses nge lo ek ei, am kun ekii siłmin. Ba en enim kangił ei, kor owundu kunum tu wuk kin, ngenj kopsiłmin. Pe na yi ku, kor owundu kunum ei, wu ening pim wu ei, er ka enj; ei nimbił erang na kin popuł sinjing?

²⁴ Epi ningił ele kanik kin, epi mok tunerngii! Enim epi pei mok tungii ei, oł kun pałim mił kun erngii!”

Wumb Yi Ninjing, “Gos Kindim Wu Krai Wu Ei Min?”

²⁵ Pe wumb Jerusalem konu ele mołmun wumb kombur ek yi ninjing, “Nimbił erang wu ei to kundmun ninjing wu min?” pa yi ninjing.

26 “Pe kine! Eim wumb mulnjung konu peni ele, ni tor kindnim. Nga wumb ek endi ni orung kindnanmin. Pe keimi, Jura wu num peng pim wu ombu, piinmin ei, Gos kindim wu Krai min?”

27 Pe sinim wu ei eim nge ngii konu ele sinim piinmin. Nga Krai omba kunum ei; ba wumb endi eim nge ngii konu ele piinerngii. Yi peng kin Jiisas ei Krai ya mon,” pa ninjing.

28 Jiisas men tolmun ngii ele Gos ek ei piipi wumb tor kindpi mulang kin, ek kombur ei piipi, eim ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Enim na piinmin! Na ngii konu ele enim piinmin ku! Ba na nam noman ele onenj, mon. Na Arnan eim na kindang kin, onj ei, ol kun mendpil palim mi end; ba enim pii kun enanmin mon!”

29 Na nam eim piind. Na Gos kin oui muls. Gos eim na kindang kin, na mani mei ele onj,” pa nim.

30 Pe wumb eim kan ngumun ni piinjing; ba Jiisas eim kongun ei poru ninerim. Yi peng kin, wumb endi Jiisas embilmba mi, pinerim mon.

31 Pe wumb pei eim nim ek, pii gii nik, yi ninjing, “Gos kindang wu Krai tonu om kin, eim jep ol pei erpi, ya ei enim jep ol ombu to mani kindpi, kapli piipi yi enermba mon!” yi ninjing.

Opu Ond Wu Kombur Kindangin Puk Kin, Jiisas Kan Ngungii Nge Punjung.

32 Lo ek piilmin wumb ei, piinjing ni wumb pei Jiisas nge ek ei eipi eipi nengin kin piinjing. Lo ek ekii sik elmin wumb ni, kulmal kalilmin wumb pei puk, opu ond wu kombur nengin puk kin, eim kan ngungii nge punjung.

33 Pe Jiisas eim ke nipi, wumb ngopu yi nim, “Na enim kin kunum aninga er mol. Nga na eim kindang onj konu ele orung bii,” nim.

34 “Na bii konu ei, enim kuruk endngii ei, na kapli kan sinerngii, mon! Nga na bii konu ele, enim kan sinerngii mon!”

35 Pe Jura wumb en enim ek nik yi ninjing, “Eim konu jili pang kin, sinim eim kur andinmin ninim? Eim sinim Griik wumb konu ele pupu kin, Griik wumb kin, ek nipi ngopu, ermba ninim min?”

36 Pe eim yi ninim, ‘Enim na kuruk pungii ei, kan sinerngii,’ ninim. Nga, ‘Nam bii konu ele, enim kapli punerngii,’ pa ninim. Ek ei pule er palim mi nenj?” pa yi ninjing.

Noł Konj Kunum Kunum Mołum

37 Jura wumb kor owundu kuni owundu simba kunum ei, mandi poru neng kin, kunum owundu mendpil palim. Jiisas eim angpi ek dinga yi nim, “Wumb endi na kin pii gii ninjing pim kin, kapli na kin ok pii gii ningii. Yi mi peng kin, wumb endi noł nuwa mulum kin, na kin wang, noł ngamb numba,” pa nim.

38 Ei Gos nge ek ele yi ninim, ‘Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim noman tuk ele noł konj mi tonu omba,’ ” pa nim.

39 Jiisas ek ei, Gos Gui Ka kin ek yi nim, “Wumb na kin pii gii ningii wumb ei, eim Gui Ka ei singii.” Kunum ei, Jiisas eim nge tilang owundu ei sinarpi kin, epin konu ele tonu orung punerim kunum ei, Gui Ka ei tor onerim.

Wumb Tilap Tał Er Mulnjung

40 Wumb kombur Jiisas ek ei piik, “Keimi mendpil wu ei, Gos ek ni tor kindilim wu mołum,” pa ninjing.

41 Nga wumb kombur yi ninjing, “Wu ei, Gos kindang nge wu Krai tonu om,” pa ninjing. Nga wumb kombur ek eipi nik yi ninjing, “Gos kindim wu Krai eim Galili konu ele tonu omba min? Jiisas eim Gos kindim wu Krai mon, ni piinjing.

42 Gos nge ek ele yi nirim, “Gos kindang wu ei Krai eim Deipis nge tilap ende. Pe eim Beslem konu ele tonu omba nirim konu ele, ok Deipis multum konu ei salim.”

43 Wumb ek yi nik kin, wumb tilap tał erik, Jiisas kin eipi eipi punjung.

44 Wumb kombur, “Eim kan ngumun,” ninjing; ba wumb endi eim embilmba wumb endi, mulerim mon.

Jura Wu Num Ombu Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

45 Pe opu ond wu ombu, nga orung puk kin, lo ek piilmin wu ni, kulma! kalilmin wu owundu ombu ni, kanik yi ninjing, “Enim nimbil erang, wu ei tu wunmun?”

46 Yi nik opu ond wu ombu, ek ni orung kindik yi ninjing, “Ok wu yi nge endi, opu ek wu ei ninim mi! ei ninerim mon!” pa yi ninjing.

47 Yi mi! nengin kin, pe lo ek piilmin wumb ombu ek yi ninjing, “Wu ei, enim kin ek kend topu ngonum, ku min?”

48 Enim kanmin ei, sin lo ek piipin, e!min wu ombu ni, men to!mun wu num ombu ni, endi pii gii nik erangin kin, kenjing min?

49 Ei mon! Ba wumb Jiisas kin pii gii ninjing ya wumb ei, Moses lo ek piinarik enmin, wumb ei, Gos kos owundu singii,” pa ninjing.

50-51 Wu Nikoriimas ei wu ombu nge men to!mun ngii kongun ende e!min wu ei, eim ok, epin tuk memb kunum e!e Jiisas kin purum. Wu ei eim ek yi nim, “Sinim lo ek ei wumb kos wii er ngumun ninim? Ei mon! Sinim eim nge ek ei ok piipin, eim nimbil o! erim ei piimin,” pa yi nim.

52 Pe lo ek piilmin wu kombur, eim kin ek nik kii sinjing. “Pe nim Galilii konu e!e wu min? Lo ek ei, ger kankin, enjii. Ek ni tor kindilim wu endi, Galilii konu e!e tonu onermba,” pa nik yi ninjing.

8

Amb Endi Wu Putum O! Ei To Kindim

1 (Wumb pei en enim ngii konu e!e eipi eipi pangin kin, nga Jiisas eim tonu komung Olip e!e tonu pum.

2 Kupiiring ok eim pupu kin, men to!mun ngii owundu e!e nga pum. Pang kin, wumb pei eim kin wangin

eim mo!pu kin, ek emb to nipi, wumb ngopu kin, yi er mu!um.

3 Lo ek piilmin wu ni, lo ek po!mun wumb ni, amb sik e!min o! ei, amb endi lo ek ei to kindim nik, tu wuk kin, tuk e!e engindangin engim.

4 Engang kin, ek nik Jiisas ngok yi ninjing, “Ek emb to wumb ngo!un wu, ya amb ei wu puk enmin o! ei to kindim ni kenjing,” pa yi ninjing.

5 “Moses nge lo ek e!e, wumb ombu yi erngii ei, kom ku to konduk erngii, pa nipi pendim. Pe nim nipe ek ninjii?”

6 Wumb en enim yi piinjing, “Sin ek yi ninmin. Eim nipe ek nimba ei, piipin kin eim o! kis kun pinermba mi! ermba, ni kenjing. Ba Jiisas eim kan mani kanpi kin, eim angil orung ei sipi, mei e!e mei tumb mi! nipi, mani kanpi er mu!um.

7 Wumb am ek nik, kii sik mu!angin kin, Jiisas eim angpi, ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Enim mo!mun konu e!e wumb endi eim o! kis enalim wu endi mu!um kin, eim amb ei ok, ku tangli,” nim.

8 Jiisas eim ek yi nipi kin, nga mani mo!pu kin, mei e!e mei tumb nipi, mani kanpi er mu!um.

9 Pe wumb ek ei piik kin, en enim o! kis erpin ni piinjing wumb ei, pei endeim endeim ni, anda punjung. Puk wu num ombu, kumb se pangin kin, wumb wii ekii se punjung ku. Jiisas endeim mendpil mu!um. Nga eim mu!um konu e!e amb ni opu, eim kumb e!e engim.

10 Pe Jiisas eim angpi kin, yi nim, “Amb, wumb ni jili mo!mun? Wumb endi, nim kin kos ermba wumb endi mo!um min mon?” pa nim.

11 Amb ni ek yi nim, “Owundu, wumb endi mula!im mon!” Pe Jiisas yi nim, “Na yi ku, nim kos enermbii. Nim po! Pukun, nga o! kis endi enerii mon!” ni Jiisas yi nim.)

Jiisas Mei Wumb E!e Tilang Mo!um

12 Ekii se Jiisas wumb men to!mun tuk mo!mun wumb ek nipi yi nim, “Na nam mei wumb e!e tilang mo!.

Wumb endi na kin pii gii nim kin, eim noman tuk ele, emii pinermba mon. Wumb ei, eim tilang konu ei eim kin pimba wu ei, noman konj simba," pa nim.

¹³ Lo ek piik elmin wumb ei ek nik, eim ngok yi ninjing, "Nimbił erang ninim nge nikin ek ei, ni tor kindin? Kindin ek ei, keimi mon," pa ninjing.

¹⁴ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Keimi, na nam nge ek ei nind; ba na nind ek ei keimi. Nimbił erang na nam angip onj konu ei piind. Nga nam bii konu ei piip moł. Ba enim na nam ngii konu ei enim piinanmin. Nga na konu jili bii ei, enim yi ku, piinerngii mon!

¹⁵ Pe enim mani mei ol palim mił ei, wumb mok tonmun. Ba na wumb endi ei, mok tonał mon!

¹⁶ Ba na wumb mok tulamb kin, kapli na mok kun mendpił tulamb. Nimbił erang, na nam endeim mendpił mon. Na Arnan na kindang mani mei ele onj ei kin ouni kongun erpił wumb mok tumbuł.

¹⁷ Enim nge lo ek ei yi palim, 'Pe wu tał ek ende mił, ni tor kindngił ei, ek keimi,' pa yi niłmin.

¹⁸ Na nam ek ei nind. Ei na Arnan na kindang op kin, nam ek yi ku, nip tor kindind."

¹⁹ Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, "Nim Arnim konu jili mołum?" Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na Arnan, enim pii poł tunanmin ei, enim na Arnan ei enim piinerngii. Ba enim na piinjing kin, kapli enim na Arnan ei piingii ku."

²⁰ Men tołmun ku sałim konu ele ek ei nirim kunum ei, eim men ngii owundu ele wumb ek emb topu ngurum. Wumb endi eim sipi, kan ngungii mił pineririm. Nimbił erang, Jiisas nge kongun ei poru ninerim mon!

Enim Na Bii Konu Ele, Enim Kapli Punerngii

²¹ Jiisas eim ek nga nipi, wumb ngum, "Na pe konu ele bii ei, enim na kinerngii. Pe enim kulangan kin, ol kis ei enim kin pim kin, na Arnan

kin tonu bii konu ele enim onerngii mon."

²² Eim ek yi neng kin, Jura wumb en enim yi ninjing, "Nimbił erang eim ek yi ninim? 'Na eim tui min epi endi sipi, eim to kundmba ninim min? Eim kan to kulmba nge ninim min?'"

²³ Pe Jiisas eim ek nipi ngopu yi nim, "Enim ya mei mani ele wumb; ba na nam tonu epin konu ele nge wu. Enim ya mei ele wumb; ba na mei konu ele nge wu mon!" pa nim.

²⁴ "Yi piip kin na ek nip enim ngond. Pe enim kulangan kin, enim nge ol kis ei pepi mulmba. Ele nge Gos kindim wu ei, na enim pii gii ninenjing kin, pe enim kulngii; ba ol kis pei ei piram pepi mulmba."

²⁵ Pe wumb ek yi ninjing, "Nim wu nii?" Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Ok na enim kanip ninj, wu ei mendpił na moł," pa nim.

²⁶ "Enim elmin ol ei nge, na am ek pei palim. Na enim elmin ol ele, kos wu mił piip ermbii. Ba ei eim, na pui nip kindang onj ei, eim nge ek ei keimi mendpił palim. Eim nim ek ei, na piip op kin, mei wumb ombu kanip nind."

²⁷⁻²⁸ Jiisas Erinjpin Gos kin ek nipi ngum ei, wumb en enim piinenjing mon. Piinerangin kin, Jiisas eim ek nipi wumb ngopu yi nim, "Ekii se enim Gos kindang opu, mei wu telim wu ei, na ond peri ele, tonu kindngii. Kindngii wu ei na moł ei, enim piingii. Na nam noman ele, ek endi ninand mon. Na Arnan nipi, andan to ngurum ek ei mendpił, nip enim ngond.

²⁹ Na Arnan 'Pui' nipi kindang kin, na onj. Eim na kin ouni mołum. Na endeim mendpił mulamb kin, eim na si kindnalim mon. Kunum kunum na eim noman elim epi ei, minj erip yi el."

³⁰ Jiisas eim ek yi neng kin, wumb pei eim kin pii gii ninjing.

Wumb Wii Mołmun Wumb Nin Kan Ngii Mił Ambii Gii Nik Mołmun Wumb

³¹ Jiisas ek yi nipi Jura wumb pii gii ninjing wumb ei ngum, “Pe enim na ek ele mendpil ekii sik muljung kin, na nge ek se endngii wumb mendpil mulngii.

³² Molk, ek keimi mendpil ei piik er mulangin kin, ek keimi enim erang tonu ok, kunum ka seng kin, wii mulngii. Oł kis ni, embin tui ni, oł kanim kanim ei enim kin tonu onermba. Ei yi mił enim wumb Seisen nge kongun wii erik, mulerngii mon!”

³³ Wumb ek nik, Jiisas ngok yi ninjing, “Sin Eiparam nge tilap ende wumb. Sin kunum endi wumb kin kongun wii enalmin. Nim nimbil erang sin opun, kongun ni endi tonu onerang kin, kunum ka seng kin, wii mołmun nin?”

³⁴ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpil nip enim ngond. Wumb pei oł kis elmin ei Seisen nge kongun wii elmin; ba kumep pułe ei wumb kulngii.

³⁵ Kongun wii elmin wumb ei, ngii konu ele mulalmin mon. Arim kingam ei, mendpil kunum kunum mołum. Wumb kis en enim yi nilmin, wumb endi, sin tep enermba ninmin wumb ei, en enim am mendpil pungii.

³⁶ Pe yi mił, Gos kingam ei enim sipi, Gos kin orung sim kin, ei keimi mendpil; enim noman konj sik mulngii. Enim oł kis si kindangin kin, enim kunum ka seng mulngii.

³⁷ Na piind ei, enim Eiparam nge tilap ende; ba na nge ek ei enim noman tuk ele pinalim. Enim ek ei piinarik kin, na to kundmun ninmin.

³⁸ Na ek nip tor kindil ei, na Arnan nge epi pei kan poru nip nind. Pe enim yi ku, kupenjing noł elmin oł ei enim yi ku elmin.”

Enim Nge Erinjing Ei Seisen

³⁹ Wumb ei ek ni orung kindik yi ninjing, “Sin nge kupenjpın Eiparam,” pa ninjing. Pe Jiisas nga ek nipi, ngopu yi nim, “Pe enim Eiparam kupenjing noł mołmun; ba

enim Eiparam elim oł ei mił enim enanmin, mon!” pa nim.

⁴⁰ “Na ek keimi nip enim ngunj ei, na Gos nirim ek ei piip kin, nip enim ngunj; ba pe enim na to kundmun, ninmin. Ba Eiparam eim oł yi nge eneririm, mon.

⁴¹ Enim kupenjing noł elmin oł ei enmin.” Yi neng kin wumb ek nik, eim ngok yi ninjing, “Mon, sin kupenjpın endeim mołum ei Gos. Sin eim nge kupam noł mendpil mołpun si kindinmin,” pa ni yi ninjing.

⁴² Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Keimi, Gos ei enim kupenjing pim kin, enim kaplı na noman ngungii. Nimbil erang, na Gos kin ouni mołup kin onj. Na nam noman ele onenj mon! Gos na pui nip kindang kin, na onj.

⁴³ Nimbil erang enim na nge ek ei pii kun enanmin? Pułe yi mił pałim, enim na ek ei piinermin ni piinmin.

⁴⁴ Enim kupenjing ei Seisen nge kupam noł mołmun. Pe enim kupenjing nge noman ele, ekii sik, dinga puk mołmun. Wu ei ok wumb to kondulum oł yi erpi kin, eim oł kun mendpil pałim ei ekii sinerim mon. Nimbil erang, oł kun ei eim kin pinerim mon. Eim ek kend topu nipi, ek kun mił nilim. Eim ek kend nge puł wu, ei eim mendpil mołum,” pa nim.

⁴⁵ “Ba na ek mendpil ei kun nip enim ngond. Nimbil erang enim na ek ei ekii sinanmin?”

⁴⁶ Enim mołmun konu tuk ele wu endeim angpi kin, na oł kis kun pinerim mił ei en pa yi nimba min? Mon pim kin, na ek mendpil kun pim ek ei ninj. Ba nimbil erang, enim na nind ek ei pii gii ninanmin?

⁴⁷ Gos nge kingam noł ei, Gos nge ek pei ei piilmin. Enim Gos nge kingam noł molalmin mon! Nimbil erang enim Gos nge ek ei piinalmin mon.

Eiparam Tonu Oneririm Kunum Ei Jiisas Kumb Ok Multum

⁴⁸ Jura wumb ek dinga nik, orung kindik yi ninjing, “Sin nim Sameriya

konu ɛle wu pa niłmin. Nim gui kis endi nim kin mołum, pa niłmin. Ei keimi mendpił, min mon?”

⁴⁹ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na gui kis endi na kin mulałim mon. Na nam Arnan nge embe ambil tonu kindil ei, enim na embe ei to mani kindinmin,” pa yi nim.

⁵⁰ “Na nam embe ei, tonu ba ni, kongun ei enand mon. Wu endi na nge embe ambil tonu kindmbii ni piinim ei, eim wumb kos piipi, kun erpi, mok tumba. Eim na kin kun ermba ku.

⁵¹ Keimi mendpił, na enim kanip nind. Wumb endi na ek ei ekii simba wu ei, eim kulermba; ba kunum kunum konj mułmba,” pa yi nim.

⁵² Jura wumb ek yi ninjing, “Pe eim nim piinmin nim gui kis endi mołum. Eiparam mułum wu ei kułum; nga ek ni tor kindilim wumb tonu onjung ei, kulnjung ku. Pe akip nim yi nin, ‘Wumb endi na ek ei, ekii simba wumb ei, kularpi kin, konj kunum kunum mułmba,’ pa nin.

⁵³ Nimbił ol en? Nim Eiparam sin nge kupenjpın ei, nim to mani kindkin nin min? Eiparam eim kułum, nga ek ni tor kindilim wumb tonu ok, wumb ei kulnjung ku. Pe ninim wumb nii mił tonu onjii en?”

⁵⁴ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Na nam embe ambil tonu kindmbii ei, epi wii mił pimba. Ba nam nge Arnan eim na embe ei ambil tonu mendpił kindnim. Pe en enim yi niłmin, ‘Sin nge Gos’ niłmin.

⁵⁵ Ba enim eim piinanmin. Na nam eim piip moł. Pe na nam eim kinal, nimbił ei, enim ek kend tok niłmin mił, yi nimbii. Ei mon! Na nam eim piipi poru nipi kin, eim ek kun ei ekii sind.

⁵⁶ Enim nge kupenjing Eiparam ei eim na mani mei ɛle ombii kunum ei kenmbii ni, ka piipi mułum ei, eim kanpi kin, eim noman ka seng mołum.”

⁵⁷ Nga Jura wumb ek nik, Jiisas ngok, yi ninjing, “Nim wu gał kangı wu mołun. Pe nim Eiparam er ken mił nenj?”

⁵⁸ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Ok Eiparam eim tonu oneririm kunum ei, na muls.”

⁵⁹ Yi neng kin, wumb kom ku sik, eim tumun nik enjing. Ba Jiisas eim koi erpi kin, men tołmun ngii owundu si kindpi anda pupu pum.

9

Ningil Tumbun Mułum Wu Endi Ek Pol Tonum

¹ Jiisas eim andpi pupu kin, kenim ni, wu endi ningil tumbun mułum wu endi mułum. Wu ei, kangil kembis mam kirim ɛle tor orum ei, yi er pirim.

² Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu yi ninjing, “Ek emb to ngołun wu. Pe wu ei, eim ol kis erim min, eim arim mam tel ol kis enjngil min?”

³ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei eim ol kis erim kin, nga eim arim mam tel ol kis enjngil pułe ei mon. Ba Gos eim kongun erpi, dinga owundu yi erang kin, eim nge pułe wu ei kin tor wang kin, wumb keningii nipi, wu ei kin tonu om.

⁴ Pe mendpił ei, eni kunum mił ka salim ɛle, sinim Gos kongun ermin. Eim na kongun ɛle kindang kin, na onj. Gos eim nge kunum poru nimba kunum ei, epin mendpił mił mułmba kunum ei sinim kongun endi kapli enermba mon.

⁵ Pe na ya mei ɛle moł ei, na mei wumb nge noman tuk ɛle tilang moł.”

⁶ Jii Jiisas eim ek yi nipi, jipambił topu, mani mei ɛl kindpi kin, mei kin jipambił dangindpi sipi, noł oi mił, wu ningil ɛle pendim.

⁷ Pendpi eim yi nim, “Nim pukun, noł gopu Sailom ɛle was enjii!” nim. Sailom ei sinim pułe yi nimin, ‘Eim kindang pum.’ Pupu, noł ɛle was erpi, orung opu, ningil ka seng kin, kenim.

⁸ Wumb eim konu ende wumb ni, ok eim kanik wumb ni, “Wu ei ok mołpu kin, wumb ku ni epi ngei nipi,

mołulum wu ei min?” Wumb eim ka mułang kin, kanik ek yi ninjing.

⁹ Ba wumb kombur yi ninjing, “Wu ei mendpił,” pa ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, “Mon, wu ei mił, wu endi mołum,” pa ninjing. “Ba wu ei, wu eipi.” Pe wu ei, eim mołpu kin, yi nim, “Ei na ya moł,” pa nim.

¹⁰ Yi neng kin, wumb ek nik ngok, yi ninjing, “Nim ningił ei opu, ka erim mił nenj?”

¹¹ Pe eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Wu ei, Jiisas niłmin wu ni, eim mei kin noł eningii erpi sipi, na ningił ełe pendpi kin, yi nim, ‘Nim pukun, noł gop ‘Sailom ełe,’ was enjii!’ Neng kin, na pup, was erip, nam ningił ei, ka seng kin, epi kenj,” pa nim.

¹² Wumb wu ei kii sinjing, “Pe wu jii pum?” Wu ni yi nim, “Na kinenj,” pa nim.

¹³ Pe wumb wu ei ok ningił tumbun multum ni, lo ek piłmin wumb mulnjung konu ełe sipnjing.

¹⁴ Kunum ei, kor owundu kunum Jiisas noł oi sipi kin, wu ei kin yi erpi kin, ningił tumbun mułum ei, er ka erim.

¹⁵ Lo ek ekii siłmin wumb nga wu ei kii sinjing, “Nim ningił ei opu, ka erim mił nenj?” Wu ni ek nipi, orung kindpi yi nim, “Eim noł oi sipi kin, na ningił ełe pindang kin, na pup was eramb kin, na ningił ei tiłang erim.”

¹⁶ Pe lo ek piłmin wumb ek yi ninjing, “Gos wu ei kindang onerim; eim kor owundu kunum ei eim piinanim min? Eim kor owundu ei lo ek piłim min mon?” Ba wumb kombur ek yi ninjing, “Oł kis elim wu ei, jep oł ei ermba mił nenj?” Wumb en enim ek yi nik, en enim eipi eipi puk, tiłap tał mił molk kin, ek yi ninjing.

¹⁷ Nik kin, nga wu ningił tumbun mułum wu ei, kii sik yi ninjing, “Pe nim wu ningił er ka erim wu ei, eim embe er sin mił nenj?” Wu ei, ek yi nim, “Ei wu ek ni tor kindilim wu endi Gos kindim wu,” pa nim.

¹⁸ Keimi, ok wu ei, eim ningił tumbun multum; ba pe, eim ningił ei

pirek neng kenim. Ba Jura wumb oł ełe pii gii ninenjing. Pe wu ningił opu, ka pum wu ei, eim arim mam noł wii tunjung.

¹⁹ Wii tok kin, wumb ek nik, wu amb tał kii sinjing, “Wu ei elip nge kingenjngił min? Mam mengrim kunum ei, wu ei eim ningił tumbun multum pa ninmbił. Ba pe, nimbił erang eim ningił ka seng kin, epi kan kun enim?” Nik yi ninjing.

²⁰ Arim mam teł, ek yi ni orung kindinjngił. “Sił piinmbił ei mam mengrim kunum ei, eim ningił tumbun moł pirim ei, sił piinmbił.

²¹ Ba pe, eim ningił ei ka seng kin, epi kanpi enim ei, sił pii poł tunanmbił. Wumb endi ni, eim ningił ei er ka erim ei, sił pii kun enanmbił ku. Eim wu dinga mołum ei, eim kapli enim kii sik piingii.”

²² Wu ei nge arim mam teł, Jura wumb kin mund mong erkił yi ninjingił. Nimbił erang Jura wumb owundu ek yi mił ni pendnjing wu ei, Jiisas ei Krajs Gos kindang wu ei om nimba wumb ei, men tołmun ngii ełe, to anda kindngii nik pendnjing.

²³ Pe arim mam teł, ek pule nikil yi ninjingił, ‘Eim wu dinga mołum ei eim kii sik piyei!” ninjingił.

²⁴ Pe nga wumb ek nga nik kin, wu ei ok ningił tumbun multum wu ni, wii tok, se orung sik yi ninjing, “Gos eim jep oł ei erim. Nim Gos nge embe tonu kindkin, ek keimi ninjii. Sin piinmin wu ei, oł kis elim wu.”

²⁵ Wumb ek yi nengin kin, wu ningił ka mułum wu ni ek yi nim, “Na ningił er ka erim wu ei, oł kis elim wu min, ei na pii kun enand, mon! Ba epi endi na piind ei, na ok ningił tumbun multum; ba pe tiłang erang kin, kanip ei piind,” pa nim.

²⁶ Neng kin, wumb yi kii sinjing, “Eim nim kin, nimbił oł erpi kin, nim ningił ei er ka erim?”

²⁷ Wu ni ek dinga nipi, orung kindpi yi nim, “Na enim ok kanip ninj ei, enim piinenjing min? Nimbił erang nga piimin, ninmin? Pe enim

wu ei kin ekii singii nge ninmin, min?"

²⁸ Pe Jura wumb ek kis nik, orung kindik yi ninjing, "Nim eim nge ekii sin; ba sin Moses kin ekii sinjpin molmun.

²⁹ Sinim piinmin ei, Gos ek nipi, Moses ngurum. Ba wu ei, konu jili tonu om? Ei sin piinanmin!" pa ninjing.

³⁰ Yi nengin kin, wu ningil ka mulum wu ni yi nim, "Ei ol endi eipi mil, owundu endi tonu om ei, enim piinanmin. Piinarik kin, konu jili wu ei tonu om; ba nam ningil ei erang opu, ka mulum ei piind," pa nim.

³¹ Nga nipi yi nim, "Sinim piinmin ei, Gos wumb ol kis erik enmin, wumb ei ninmin ek ei, Gos piinanim mon. Ba wumb Gos kin men tok erik kin, Gos ol keimi palim mil ekii sik enmin ei, en enim ek ningii ei Gos eim piilim.

³² Am kumb ok mendpil, wu amb endi kangi endi mingang ningil tumbun multum ei, wu endi opu, ei er ka eririm nengin kin, sin piinalmin ei nge ek pol.

³³ Pe Gos ei kindnelang kin, eim ol yi nge endi enelang mon!"

³⁴ Lo ek piilmin wumb ek dinga nik, wu ei ngok yi ninjing, "Nim manim nim mengim ei, ol kis enjing konu ele nim molkun, okun tonu on. Ei nim ol kis wu mendpil molkun kin, nga sin kin ek emb tokun, man mil ngunjii en min?" Wumb ek yi nik, eim men tolmun ngii owundu to tor kindnjing.

Noman Tuk Ele Jiisas Nge Tilang Ei Pinatim Mon

³⁵ Jiisas eim piim ni, wu ei to anda kindmin nengin kin, eim pupu, wu ei kan sim. Kan sipi yi nim, "Nim Gos kindang opu, mei wu telim ei kin pii gii nin, min mon?"

³⁶ Pe wu ei ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wu Owundu, Gos kindang opu, mei wu telim ei, wu nii? Nim na kan nen kin, pii gii nimbii," nim.

³⁷ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Nim eim kan poru nin ei, pe

nim kin, ek tang molum wu ei," pa nim.

³⁸ Wu ei yi nim, "Owundu, na nim kin pii gii nind!" Nipi, mani mei ele molpu kin, Jiisas kin men topu erim.

³⁹ Jiisas eim ek yi nim, "Na mani mei ele op, wumb mok tumbii nge onj. Wumb Gos ek pii pol tunenjing kin, wumb ei ningil tumbun mil mulang mulngii wumb ei, nga ka seng kin, tilang mendpil erang kin, kanik pii pol tungii. Ba wumb ningil pe ka seng kin, ka nik, pii pol tonmun ni, wumb ei piik, nga ningil tumbun mil mulangin kin, tilang mendpil kanik kin, pii pol tunanmin, mon."

⁴⁰ Pe lo ek piilmin wu kombur ele mandi molk, Jiisas nim ek ei piinjing. Piik yi ninjing, "Sin yi ku, sin ningil ele tumbun mil molang molpun kin, Gos ek pii pol tunanmin, nin min?" a yi ninjing.

⁴¹ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Enim ningil ei tumbun mil mulelang kin, enim kin Gos ek ei pii pol tunarik kin, enim ol kis endi enenelangin mon. Ba en enim yi nilmin, 'Sin ningil ei, tilang mendpil enim,' yi nilmin ele nge, enim kin ol kis ei molum," pa nim.

10

Kung Siipsiip Nge Kung Gui Ei Nge Ek Ekin

¹ "Ek keimi mendpil na enim kanip nind. Wumb endi, kung siipsiip nge kung gui ondu ele, tuk punermba mon; ba wu endi, konu eipi orung opu, kung gui to tangindpi tuk olum ei, wu epi waning wu opu, kung siipsiip sipi yi elim.

²⁻³ Ba wu endi kung siipsiip kung gui ondu ele, tuk pulum wu ei, kung es tolum wu molum. Kung gui ondu ele, tep molpu elim wu ei, eim kung gui ondu aki tang kin, kung siipsiip ombu, eim ek tangilim ei piilmin. Nga eim kung siipsiip pei embe sipi sipi elim wu ei, kung siipsiip kung gui anda silim.

⁴ Eim kung siipsiip ombu pei anda sipi, poru nipi kin, wu ei opu kumb

se pang kin, kung siipsiip ombu, eim ek ei piik kin, eim pulum konu ele, kung siipsiip ekii sik pulmun.

⁵ Wumb eipi endi kin, ekii sinałmin mon. Kung siipsiip en enim tungu ełmin. Nimbil erang kung siipsiip wumb eipi ek ei piinalmin mon.”

⁶ Jiisas eim ek ekin ei nipi ngum; ba wumb eim nim ek ei, pule pii pol tunenjing, mon!

Jiisas Wumb Kung Siipsiip Mił Tep Ka Elim

⁷ Nga Jiisas ek nipi yi nim, “Keimi mendpil, na enim kanip nind. Na nam kung siipsiip kung gui ondu mił moł,” pa yi nim.

⁸ “Wumb pei ok, kumb se onjung wumb ei, ek kend tok, epi waning sik ełmin wumb mił onjung. Ba wumb Gos nge kung siipsiip mił muljung wumb ei, en enim ek kend tok ełmin; wu ombu nge ek piinenjing mon.

⁹ Na nam ngii ondu mił moł. Wumb endi na kin pii gii nim kin, ngii ondu ele, opu tuk ba wumb ei Gos eim sipi orung simba. Na nge wumb ei, kung siipsiip mił tep er mułmbii ni, pupu anda opu, kuni ka wii sipi nopu ermba ei, yi mił ku, na wumb kuni nin, epi kanim kanim pei ngumbii.

¹⁰ Epi waning wumb ei, epi eipi endi simba nge onalim mon! Ba kung siipsiip ei, to konduk kin waning sik erngii nge piik ołmun. Ba na mei mani op, wumb pei noman konj singii nge onj. Wumb noman konj wii mendpil sinjing kin, en enim noman ka wii peng piingii.

¹¹ Na kung siipsiip nge tep wu ka moł. Kung siipsiip tel ka er mołulum wu ei, eim kolpu kin, kung siipsiip ombu paki tumba. Jiisas eim kolpu kin, wumb paki tumba ei piipi kin, ek yi mił nipi wumb ngum.

¹² Wu endi ku simba nge piipi ni kongun erpi kin, kung siipsiip es tołum wu ei, kung siipsiip tep wu ka mularpi kin, kung siipsiip nge ernjing mił mularpi ełim wu ei, eim mołpu kanilim ni, owu simbii endi

ołum ei, eim kung siipsiip ombu si kindpi kin, tungu pulum. Pang kin, owu simbii ei opu, kung siipsiip nopu, to eipi eipi kindpi yi elim.

¹³ Nimbil erang wu ku kongun elim wu erpi kin, kung siipsiip ombu piinalim mon; eim kung siipsiip si kindpi kin, pulum.

¹⁴⁻¹⁵ Na kung siipsiip nge tep wu ka wii moł. Na nam kung siipsiip ombu piyamb kin, nga kung siipsiip ombu na piilmin ku. Ei yi mił, na nge Arnan ei, na piilim. Nga na eim piil ku. Piip kin, nam nge ngenj ele kolup kin, kung siipsiip ombu paki tumbii.

¹⁶ Na nge kung siipsiip eipi kombur mołmun ku. Ei ya ele nge kung gui tuk ele mulałmin. Kung siipsiip ei ya ele tu wamb kin, nam ek ei piingii ku. Ei kung siipsiip tilap endeim mendpil mutangin kin, nga kung siipsiip tep wu endeim mendpil mołup kin, tep ermbii.

¹⁷ “Na nge Arnan eim, na noman ngum ei, pule yi palim. Na nam noman konj ei, si kindamb kin, wumb to kundangin kin, nga angip, tonu op, konj mułmbii,” pa nim.

¹⁸ “Wumb endi, na noman konj ei, sinermba mon. Na nam nge dinga ele, nam noman konj ei, wak to kindip kin, nga nam nge dinga ele nam noman konj ei eipi orung simbii kongun ei, na nge Arnan nipi ek ei na ngum,” pa nim.

¹⁹ Jura wumb ei, ek ei piik kin, wumb ok eipi eipi puk, tilap eipi eipi mił muljung.

²⁰ Wumb pei molk yi ninjing, “Wu ei, eim gui kis tuk mołum! Mutang kin, eim noman wulu pang kin, ek eipi eipi ninim. Nimbil erang, enim eim nge ek piinmin?” yi ninjing.

²¹ Nga wumb kombur yi ninjing, “Ek ei, gui kis nge ek mon. Pe gui kis ei pim kin, wu ningil tumbun mułum ei, kapli er ka er kindnermba mon; ba eim wu ei er ka erim,” pa ninjing.

Jura Wumb Jiisas Kin Buł Ngok, Opu Orung Enjing

²² Men tolmun ngii ei ombu aki tok, kor owundu kunum ka ei tonu wang kin, wumb pei Jerusalem konu eke punjung. Puk kunum eke konu jii nirim kunum eke pirim.

²³ Men tolmun ngii andaring ond pos olt konu eke 'Solomon nge ngii tika,' yi nilmin konu eke, Jiisas eim andpi pupu, andaring ngii eke endim.

²⁴ Endang kin, Jura wumb ok eim si pok erik, eim kanik yi ninjing, "Kunum nimberii nim ek nen kin, sin noman tał tonum? Pe nim Gos kindang mei mani wu Krai pin kin, ek ni tor kindan kin, sin piimin," pa ninjing.

²⁵ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Na enim kanip ninj; ba enim na pii gii ninanmin. Na kongun pei Arnan nge noman dinga eke, kongun end ei, nam nge embe eke andan tum kongun ei tonu onum.

²⁶ Ba enim kung siipsiip na nge tilap ende mon pim kin, enim na kin pii gii ninanmin.

²⁷ Nam nge kung siipsiip ombu, nam ek nil ei piimin. Nga nam en enim piil. Nga en enim na nil ek ei ekii silmin ku.

²⁸ Yi erangin kin, na en enim noman konj sik, kunum kunum mułngii nge ngoł ei, en enim am punerngii mon! Nga wumb endi na angil eke, kung siipsiip ombu sipnerngii, mon ku!

²⁹ Na nge Arnan ei, wumb ei kung siipsiip mil sipi kin, na ngum. Na Arnan eim nge noman dinga ei, epi pei to mani kindilim. Na nge Arnan angil eke, wumb endi, na wumb ei, si tor sinermba mon.

³⁰ Na Arnan kin sik ende mendpil."

³¹ Jura wumb kom ku nga sik, eim tungii nge enjing.

³² Jiisas eim ek nipi, yi nim, "Na nge Arnan kongun ei na ngang kin, enim kin kunum pei andan tunj. Enim kongun nipe kongun na end ei ni piik kin, enim na tungii nge enmin?"

³³ Jura wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, "Sin kongun ka endi en

nipin kin, nim kom ku tumun enanmin. Ba nim Gos kin ek buł ambilin ni tumun nge enmin. Nim wu wii molkun kin, 'Nam Gos moł,' nin," pa ninjing.

³⁴⁻³⁵ Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, "Wumb ombu ok, Gos nge ek ei en enim piinjing. Gos eim ek nirim mil ei ngurum. 'En enim gos,' nim. Pe Gos nge ek ka ei am punermba mon! Nimbił erang ninmin? Enim nge lo ek ei Gos yi mil ninim. Na enim kanip ninj ei, enim Gos mil molmun.

³⁶ Ba na Arnan Gos eim na kindang, na ya mei eke mani onj. Pe na ek yi nind, 'Na Gos nge kingam,' pa yi nind. Pe nimbił erang, enim yi ninmin, 'Nim Gos kin ek buł ambilin,' ninmin?

³⁷⁻³⁸ Pe na nam nge Arnan Gos nge kongun enenj kin, enim na ek ei pii gii ninerngii. Ba na Arnan Gos, eim nge kongun ei na end. Pe enim na ek ei pii gii ninerngii pim kin, na nipe kongun enj ei piik kin, enim pii gii nei! Nik kin, en enim noman pimba mil, ei piingii. Na Arnan ei, eim na kin mułang, nga na eim kin moł," pa nim.

³⁹ Nga wumb Jiisas ambil gii nik, kan ngumun nik enjing; ba eim opu, tor pupu am pum.

⁴⁰ Jiisas eim am pupu, noł Joran konu eke Jon ok wumb noł pendpi erim konu eke tor pupu, konu eke mułum.

⁴¹ Mułang kin, wumb eim mułum konu eke wumb pei onjung. Ok kin, en enim ek yi ninjing, "Keimi, Jon eim jep oł endi enerim. Ba Jon eim wu ei nge nipi kin, ek pei nim ek ei keimi mendpil palim," pa yi ninjing.

⁴² Pe konu orung eke wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing.

11

Lasaras Kulum Poru Nim

¹ Wu endi ening owundu tang pim wu ei, eim embe Lasaras. Eim Besanii konu eke pim. Besanii konu eke, eim nge aim tał Mariya kin angim Masa teł mulnjunguł ku.

² Amb Mariya ei eim kopung mur ka wii tolum epi ei sipipi, Jiisas simb eŕe, kopung ka wii kindpi kin, nga eim peng enjin ei sipi, Jiisas simb eŕe kil ngum. Ngopu, yi enim amb ei, eim aim Lasaras ei, eim ening owundu tang pim.

³ Peng kin, eim aim taŕ ek nikiŕ, Jiisas muŕum konu eŕe kindinjngiŕ. Kindkiŕ, ek yi ninjngiŕ, “Owundu, nim noman ngoŕum wu ni, eim ening owundu tang paŕim,” ninjngiŕ.

⁴ Pe Jiisas ek ei piipi kin, yi miŕ nim, “Ening ei eim kuŕmba ening mon! Ening ei, Gos nge embe ambiŕ tonu kindmba nge erim. Nga Gos nge kingam ei, na embe ambiŕ tonu kindmba erim ku.”

⁵⁻⁶ Jiisas eim Masa kin, Mariya kin, Lasaras ni, wumb kei noman ngoŕum. Jiisas eim moŕpu piim ni, Lasaras ening owundu tang paŕim, nengin kin, Jiisas eim kunum taŕ nga muŕum konu eŕe enj muŕum.

⁷ Nga ekii se Jiisas eim nge ekii siŕmin wu ombu kanpi nim, “Sinim Jura konu eŕe orung pamin!” nim.

⁸ Pe Jiisas eim kin ekii siŕmin wu ombu yi ninjing, “Ek emb to ngoŕun wu! Pe mendpiŕ, Jura wumb nim ku tumun nik enjing ei piinarkin kin, nga konu eŕe bii, nin min?”

⁹⁻¹⁰ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Konu eni tonum kunum ei, wumb kongun eŕmin. Pe wu endi, konu eni pim kunum ei, andŕam ei bok tunaŕim. Nimbiŕ erang, konu eni topu mei eŕe tiŕang erang kin, kanpi andiŕim. Pe na kin yi miŕ ku; akip eni tonum kunum eŕe, na kongun poru ninanim. Na kunum kuŕmbii nge kunum ei tonu onanim. Ba nga wumb endi, konu emii paŕiŕim kunum eŕe, andŕam andiŕim ei, bok toŕum. Nimbiŕ erang, tiŕang endi, eim kin paki tang kin, andŕam andnaŕim mon. Ba na kuŕmbii kunum ei tonu onenim kin, na kapŕi endmbii.

¹¹ Jiisas eim yi nipi kin, nga yi nim, “Sinim nge wu puŕ Lasaras eim or pim kin, pe na to konj kindmbii nge bii end,” pa nim.

¹² Jiisas eim kin ekii siŕmin wu ombu yi ninjing, “Owundu, pe wu ei eim or pim kin, eim nga kapŕi muŕmba,” ninjing.

¹³ Jiisas eim Lasaras koltum ni piipi, nirim ek ei nim: ba eim ekii siŕmin wu ombu, en enim yi piinjing. Lasaras eim or mendpiŕ peng ninim ni, yi piinjing.

¹⁴ Ba pe Jiisas eim ek yi nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Lasaras eim kuŕum ei, na enim kin ek ekin top ninj ei, enim eim or paŕim,” ni ninjing.

¹⁵ Na enim kin ka piip kin kunum eŕe, Lasaras kuŕum kunum ei, na eim ngii konu eŕe sikir punenj. Nimbiŕ erang, akip enim na kin pii gii dinga nga ningii. Ba pe sinim eim kin bin,” pa nim.

¹⁶ Tomas embe endi, ‘Diriimas,’ niŕmin ei, eim ek yi nim. “Sinim eim kin ouni kuŕmun nge pamin!” nim.

Wumb Angk Konj Pungii Ni, Wumb Noman Konj Sik Erngii Ei Jiisas Nge Puŕ Wu

¹⁷ Pe Jiisas eim pupu, Besanii konu eŕe tor pupu kin, piim ni, Lasaras eim kuŕum. Kuŕang kin, tukpu tunjung ei, kunum kapŕi kapŕi, o pum ni piim.

¹⁸ Besanii konu ei Jerusalem konu eŕe owundu mandi miŕ sim.

¹⁹ Pe wumb pei ok, Mariya kin Masa teŕ enginjngiŕ kuŕum ei, ke nik ni, kaimb muŕmun nik, tep to moŕmun nik onjung.

²⁰ Amb Masa piim ni, Jiisas onum nengin kin, eim pupu, andŕam eŕe kan simbii nipi pum. Ba Mariya eim ngii konu eŕe enj muŕum.

²¹ Amb Masa pupu kin, Jiisas kanpi yi nim, “Owundu, nim ok ya eŕe muŕutan kin, na einan ei kuleŕang.

²² Nga pe na piind ku, pe nim Gos kin epi endi simbii ni, prei enjii ei, eim kapŕi nim ngumba.”

²³ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, “Pe nim ainim ei nge angpi kin, konj ba,” pa nim.

²⁴ Neng kin, Masa ek nipi, Jiisas kin yi nim, “Na piind, eim Gos kunum ei

poru nimba eŕe angpi kin, nga konj tonu omba,” ni piipi, yi nim.

²⁵ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, “Angk kin, tonu ongii oŕ ei nin, nga noman konj sik eŕmin ei, puŕe na. Pe wumb endi na kin pii gii nim kin, eim ngenj eŕe kuŕang kin, eim noman tuk kulermba mon! Nga tonu opu, noman konj kunum kunum muŕmba.

²⁶ Wumb pei konj molk, na kin pii gii ningii wumb ei, am punerngii mon. En enim noman konj ei sik kin, kunum kunum muŕngii ei, nim pii gii nin, min mon?”

²⁷ Masa Jiisas kanpi yi nim, “Owundu, na nim kin pii gii nind. Nim Kraiss, nim Gos nge kingam. Gos ok ek nipi kin, nim mei konu eŕe kindmbii nirim ei, nim mendpiŕ!” pa nim.

Jiisas Eim Ke Nim

²⁸ Masa eim ek yi nipi pendpi kin, eim pupu, angim Mariya kanpi nim, “Ek emb to ngopu eŕim wu ei, opu moŕpu kin, ‘Nim oi! ninim,’ ” pa nim. Nipi kin, eim angim Mariya kanpi ek endi nipi ngum.

²⁹ Mariya ek ei piipi, sikir pupu Jiisas muŕum konu eŕe tor pum.

³⁰ Pe Jiisas Besanii konu eŕe tor onerim mon; ba Masa pupu eim kan seng kin, ek tangkiŕ enjngiŕ konu eŕe enj muŕum.

³¹ Pe Jura wumb ok Mariya kin kaimb er mulnjung wumb ei, kenjing ni, Mariya eim sikir angpi kin, anda pum. Pe aim pendnjing konu eŕe ke nipi ermba punum ni piik, wumb eim pum konu eŕe, ekii sik anda punjung.

³² Amb Mariya opu, Jiisas muŕum konu eŕe tor opu, Jiisas kenim. Kanpi opu, Jiisas simb eŕe mani pupu, pepi yi nim, “Owundu, nim ya muŕuŕan kin, na einan ei kulenenelaŕang mon!”

³³ Yi nipi kin, eim ke nim ei, Jiisas kenim. Nga wumb eim kin onjung wumb ei, ke ninjing ku. Pe Jiisas eim kaimb sipi kin, noman eŕe embin to piim.

³⁴ Piipi kin, Jiisas eim yi nim, “Enim eim sipik, konu jii orung pendnjing?” Wumb yi ninjing, “Owundu, nim ya okun, kenjii!”

³⁵ Pe Jiisas eim ke nim.

³⁶ Pe Jura wumb eim ke nim ei, kanik yi ninjing, “Jiisas eim wu ei noman ngoŕum ei, piipi kin, ke ninim,” ninjing.

³⁷ Ba Jura wumb kombur ek yi ninjing, “Jiisas eim wu endi ningiŕ tumbun muŕum ei, eim er ka erim. Pe wu kuŕum ei, Jiisas eŕang kin wu ei kapŕi kuleŕang.

Jiisas Lasaras Nga Er Konj Sim

³⁸ Jiisas eim noman eŕe embin peng piipi kin, eim tukpu to pendnjing konu eŕe om. Pe Lasaras tukpu to pendnjing ei, kom ku owundu endi eŕe, tunduk tuk puk. Nga ku endi sik kin, tukpu ei ondu nguk.

³⁹ Pe Jiisas eim yi nim, “Enim kom ku owundu ei aki tei!” nim. Wu kuŕum wu ei, eim aim Masa moŕpu kin, yi nim, “Owundu, wu ei kuŕum kunum kapŕi kapŕi poru nim ei, eim kumun ngonum,” pa nim.

⁴⁰ Jiisas ek nipi, Masa ngopu yi nim, “Nim nimbiŕ oŕ enim? Na ok nim kanip ninj ei, nim pii gii nin pim kin, kapŕi Gos nge noman dinga owundu ei kenjii.”

⁴¹⁻⁴² Pe wumb ku ei tukpu eŕe si kindnjing. Pe Jiisas eim kan epin konu eŕe tonu kanpi yi nim, “Arnan, nim na prei end ei, nim piin. Kapŕi na nim kin ka piip ngond. Na piind ei, kunum kunum nim na prei eŕe ei piin. Ba pe wumb ya eŕe na kin ouni moŕmun wumb ei na nim kin nind. Pe wumb yi piingii ei, nim na kindan onj ni piik wumb ei, na kin pii gii ningii,” pa nim.

⁴³ Jiisas eim ek yi nipi kin, eim wii dinga topu yi nim, “Lasaras, nim si kindkin anda wa!” nim.

⁴⁴ Pe wu kuŕi ei, angpi kin, anda om. Eim kultum kunum, kan simb angŕi eŕe, kan to pendik miŕ ni, alap kumb eŕe peng to pendik miŕ ni, kun om. Pe Jiisas ek yi nim, “Eim alap

ngenj eġe paġim ei, si kindangin kin, pangli!” pa nim.

Wumb Peng Pim Wumb Ek Nik Piik Kin, Jiisas To Kundmun Ninjing.
(Masyu 26:1-5, Mak 14:1-2, Luk 22:1-2)

⁴⁵ Pe Jura wumb kombur ok, Mariya kin ke nik muġmun wumb ei, Jiisas jep oġ owundu erang kanik kin, eim kin pii gii ninjing.

⁴⁶ Ba wumb kombur en enim puk kin, lo ek piik ekii silġmin wumb mulnjung konu eġe puk kin, Jiisas eim oġ yi erim miġ ei, kanik ninjing.

⁴⁷ Yi nengin kin, kuġmaġ kaġilġmin wu ni, lo ek ei ekii sik eġmin wu ni puk kin, kaunsil kanik nik kin, kuġou tunjung. Tok yi ninjing, “Wu ei, epi jep oġ kanim kanim enim ei, er ermin miġ nenj?” yi ninjing.

⁴⁸ “Pe sinim kan wiik tamin kin, oġ yi nge erpi pang kin, wumb pei eim kin pii gii ningii ei, nga Rom opu eġmin wumb ok, sinim men toġmun ngii owundu ni, sinim Jura wumb tiġap ei, to kis erngii, ei mon!”

⁴⁹ Wumb mulnjung konu tuk eġe, wu endi muġum wu ei, embe Kaiyapas. Wu ei, eim kuġmaġ kaġilġmin ei, eim tep muġum kunum. Pe eim ek yi nim, “Enim noman eġe epi endi to piik kin, enanmin mon,” pa nim.

⁵⁰ “Enim yi to piinerngii mon. Wu endeim kuġmba wu ei, eim wumb pei paki tumba ei ka. Mon pim kin, sinim Jura wumb tiġap pei, Rom opu ond wumb ok, sinim pei to kundngii,” pa nim.

⁵¹ Eim noman eġe piim miġ, ei piipi kin, ngunerim mon. Eim kuġmaġ kaġilġmin owundu kongun tep ermbe nik kin, ei kung ngii eġe ermbe. Ba Gos yi erang kin, eim oġ ekii se tonu omba ni piipi niġim wu yi nim. ‘Jiisas eim koġpu kin, Jura wumb pei paki tumba,’ ni yi nim.

⁵² Jiisas koġpu kin, Jura wumb mendpiġ paki tunermbe mon. Gos nge kingam noġ konu orung orung pei moġmun ei kin, pei koġpu kin, Gos

nge wumb pei sipi kin, tiġap endeim mendpiġ kindmba.

⁵³ Pe Jura noman pim wumb ei, kunum eġe ni piik kin, Jiisas eim to kundmun ni piik enjing.

⁵⁴ Yi miġ nengin kin, Jiisas nga tuk Jura wumb kuġou tok erik kin, konu peni eġe endnerim. Pe eim konu eġe si kindpi kin, am pupu, wumb mulenjing konu eġe orung mandi miġ, sim konu owundu eġe muġum. Pe eim muġum konu ei embe ‘Epriyam.’ Jiisas eim kin ekii silġmin wu ombu kin puk eġe, ouni mulnjung.

⁵⁵ Jura wumb kor owundu kuni ‘Pasopa’ noġmun kunum ei, mandi erim. Pe ‘Pasopa’ kunum ei, mandi erang kin, wumb konu orung eipi eipi wumb ei, Jerusalem konu owundu eġe tonu puk kin, en enim noman eġe kil ngumun ni, oġ ei pii kun erik kin, Moses lo ek niġim miġ, yi kun erngii nge punjung.

⁵⁶ Pe wumb pei, Jiisas kurngii enjing. Wumb en enim men toġmun ngii nirikring eġe angk molk, yi ninjing, “Enim er piinmin miġ nenj? Eim pe kuni owundu ‘Pasopa’ ei, kanpi ermbe nge omba, min mon?”

⁵⁷ Jura wumb kuġmaġ kaġilġmin wu owundu ombu ni, lo ek piilġmin wumb ni, ek ni piik enjing, “Wumb kii semin, eim jili moġum ei piipin kin, pe eim kan ngumun,” pa yi ninjing.

12

Amb Mariya Kopung Ka Wii Toġum Ei Jiisas Simb Eġe Kindim

(Masyu 26:6-13, Mak 14:3-9)

¹ Kunum angilġ orung nga endeim miġ molk, kor owundu kuni ‘Pasopa’ nungii ei, tonu omba pim. Pe kunum eġe, Jiisas eim Besanii konu eġe Lasaras nge konu eġe wu ei, Jiisas eim tukpu to pendnjing ei, Jiisas er konj nge sim wu ngii konu eġe pum.

² Besanii konu eġe wumb Jiisas nge kuni er sinjing sim. Amb Masa eim kuni onguġ erim. Nga Lasaras eim

Jiisas kin kuni nunjung wumb ei kin, ouni mulnjung.

³ Pe amb Mariya eim ku owundu top erpi sim kopung ka ming owundu mił endi ei, tu wupu kin, Jiisas nge simb ełe kopung bein topu kin, nga Mariya eim nge peng enjin ei sipi kin, eim simb ełe kil ngum. Pe kopung muru ka wii tołum ei tuk ngii ełe pei muru ka tołum.

⁴⁻⁵ Ba Jiisas eim kin ekii siłim wu ei, embe Juras Eskerias konu ełe wu ei, ekii se Jiisas opu orung wumb onjung konu ełe nipi ngum wu ei, ek yi nim. “Sinim kopung ka wii tołum ei siki, wumb eipi ngopun, ku 300 pei mił sipin kin, wumb wii mulnjung wumb ei ku ngopun. Nimbił erang sinim enenjpın?” pa nim.

⁶ Ba Juras eim ek yi nim ek ei, wumb wii mołmun wumb ei kin ek keimi ninerim mon. Eim waning ermba nge piipi, yi nim. Eim ku kon ei, eim tep mundang mołpu kin, ku waning nołum.

⁷ Jiisas eim yi nim, “Nim amb kun eran pangłi! Ekii se, na tukpu ełe pendngii kunum ei, eim yi ermba,” pa nim.

⁸ “Wumb epi sinałim wumb ei, enim kin kunum kunum mołmun. Ba na enim kin, kunum kunum mulał, mon!”

Gos Kułmał Kalımin Wumb Lasaras To Kundmun Ninjing

⁹ Jura wumb pei, Jiisas Besanii konu ełe mołum ni piik kin, eim mułum konu ełe onjung. Ok kin, Jiisas mendpił keningii nge onenjing mon. Ok Jiisas eim Lasaras kułum ei, eim er konj sim ei, Lasaras kenmin nik kin, onjung.

¹⁰ Kułmał kalk ełmin wumb owundu ei, Lasaras to kundmun ku, ni piinjing.

¹¹ Nimbił erang, Jura wumb pei Lasaras piik kin, kułmał kalk lo ek piik ełmin wumb ei kin, si kindik kin, wumb ei Jiisas kin pii gii ninjing.

Jiisas Jerusalem Konu Ełe King Mił Tuk Pum

(Masyu 21:1-11, Mak 11:1-11, Luk 19:28-40)

¹² Kunum endi nga, wumb tilap owundu ei ok, ‘Pasopa,’ kunum kor owundu kunum ei ok piinjing ei, Jiisas Jerusalem konu ełe omba ni piinjing.

¹³ Yi piik kin, wumb ei puk kin, ond onguł ni epi sik, andłam ełe kui er mulnjung. Molk kin, wumb ei, wii tok yi ninjing: “Pe Gos sin paki tumba! Sinim Owundu Gos eim kindang onum. Eim embe ambił tonu kindmin. Eim sin Esrel wumb nge King!”

¹⁴⁻¹⁵ Pe Jiisas kung dongkii wał endi, kan sipi, tonu ełe mołpu kin, om. Ei Gos nge ek ka ok pułum ełe yi mił nim.

“Saiyon konu owundu ełe, wumb mund mong enerei! Pe nga enim nge king ei onum kin, eim kinei! Eim kung dongkii wał peł ełe mołpu, onum.”

¹⁶ Ok Jiisas kin ekii siłmin wu ombu, Jiisas eim epi oł erim ei, pii poł tunenjing. Ba ekii se Jiisas epin tonu ełe pum, eim tilang owundu ei seng kanik kin, en enim piinjing ni, Gos nge ek kumb ok pulk ełe pim ei, kun erang piinjing. Nga wumb eim kin enjing oł ei piinjing ku.

¹⁷ Ok Lasaras kułang paki to pendik kunum ei, wumb pei Jiisas kin molk, Jiisas eim Lasaras tukpu ełe wii tang kin, Lasaras angpi opu kin, konj nga multum ełe wumb pei, jep oł erang kanik wumb ei, Jiisas eim oł yi eririm pa nik, ek yi ninjing.

¹⁸ Wumb pei ei jep oł erpi eririm ei piik enjing wumb ei, puk kin, andłam ełe, kuruk punjung.

¹⁹ Pe lo ek piik nik ełmin wumb ei, en enim ek nik, piik piik erik kin, yi ninjing. “Pe enim enjing oł ei kapłi enanim. Wumb pei en enim eim kin ekii sik punmun.”

Griik Wumb Kombur Jiisas Kenmin Ni Piik Kin, Punjung

²⁰ Wumb pei, Jerusalem konu ɛle tonu puk ei, en enim kor owundu kuni 'Pasopa' ɛle puk kin, Gos kin men tok ermin ni punjung. Nga Griik wumb kombur ɛle ouni punjung ku.

²¹ Wumb Griik wumb ei, Pilip kin onjung. Pilip eim Galilii konu ɛle orung Beseira konu kembis ɛle wu. Pe wumb eim kii sik, yi ninjing, "Wu puł, sin Jiisas kenmin ni piinmin," ninjing.

²² Pe Pilip pupu kin, Endru kanpi ek ei neng kin, pukuł Jiisas kankił yi ninjing.

²³ Pe Jiisas eim ek nipi, yi nim, "Gos na kindang mani mei wu tełim ei onj. Pe na tiłang owundu simbii kunum ɛle, mandi enim," pa nim.

²⁴ "Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe Gos kingam Krai ei, eim mani mei ɛle kindim. Pe Gos nge kingam kindang, eim mani mei ɛle opu kulełang kin, eim mendpił mułulang. Ba Gos kingam mani mei konu ɛle opu kułmba ei, eim wumb eim kin pii gii ninjing wumb pei, eim sipi orung simba. Ei yi mił ku, kuni mong eim endi mei ɛle mani kulenenłang kin, eim mendpił mułang; ba kuni emb endi mei ɛle mani kułang kin, kaplı ei kuni mong pei simba.

²⁵ Wu endi ngenj ɛle bun bun kułpu ermba wu ei, eim nge noman opu konj pimba ei, am ba. Ba wu endi, eim ngenj ei mendpił piinarpi kin, Gos nge ek ekii sipi, eim kongun er mułmba wu ei, eim noman konj sipi kin, kunum kunum konj mułmba ei, eim am punermba mon!

²⁶ Pe wu nii endi, na nge kongun ei erim kin, eim na kin ekii simba wu ei, na mułmbii konu ɛle, na nge kongun wu ei, eim na kin ouni mułmbuł. Pe wu endi, eim na kongun ei ermba wu ei, na nge Arnan eim embe ambił tonu kindmba."

Wu Kingam Ei Wumb Ond Peri ɛle Tonu Kundei!

²⁷ "Pe nam noman tuk ɛle ei, embin tonum. Pe na nip kin, ek nipe ek nimbii? Pe nam Arnan kin yi

nimbii, 'Arnan, nim epi embin tui na kin tonu omba enim ei, nim se! Na ek yi mił ninermbii min? Nimbił erang, oł embin tui ei, na kin tonu omba nge nip kin, akip onj.

²⁸ Nam Arnan ni nim nge embe ei, tonu opu owundu pimba." Jiisas eim ek yi neng kin, pe Gos ek endi tonu epin konu ɛle tor opu, yi mił nim, "Na nam embe ei, wumb ambilk tonu kindnjing. Pe nga am opu owundu ba enim," pa nim.

²⁹ Wumb Jiisas kin mandi angk muljung wumb ei, ek piik kin, yi ninjing. "Gur gaki endi enim," ninjing. Nga wumb kombur yi ninjing, "Mon, enjel endi opu, eim kin ek tangnim," ninjing.

³⁰ Jiisas eim ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Gos ek ei na kin mendpił ninanim mon! Ek ei, enim kin paki tungii nge piingii, ninim," pa nim.

³¹ "Pe kunum mandi enim ei, Gos ya mei ɛle mołmun wumb ei, mok tumba. Pe Seisen mei konu ɛle mołmun wumb ei, tep mołum wu kis topu kindmba.

³² Pe na mei ɛle moł, ekii se wumb na ond peri ɛle to kundngii kunum ei, na wumb pei sip kin, na nam kin orung simbii," nim.

³³⁻³⁴ Jiisas eim ek yi nim ei, eim kułmba nge ei, piingii ni yi nim. Wumb ek orung kindik kin, yi ninjing, "Sin lo ɛle piinmin ei, lo ek yi ninim, 'Krais Gos kindang wu, mei ɛle mani opu, eim kunum kunum konj mułmba,' ninim. Nimbił erang, nim ek yi nin, wumb wu kingam ei ond peri ɛle to kundngii nin? Wu kingam ei nii?" a nim.

³⁵ Jiisas ek nipi, wumb ngopu yi nim, "Pe kunum aninga kopur, mei wumb nge tiłang ei, na enim kin ouni mułmbii. Pe enim tiłang ɛle, oł kun andik er mułngii. Mon pim kin, Seisen nge emii dinga ei, enim sipi orung simba. Wu endi eim emii peng ba ei, eim konu jili orung ba ei, eim piinermba mon!

³⁶ Pe enim tiłang peng mołmun ɛle tiłang ei, na kin pii gii ningii.

Enim na kin pii gii ninjing kin, enim tilang ei nge, kingam ambilam nol mił mulngii. Nga enim tilang ei, andik kin, ol kun erngii ku!" pa nim. Jiisas eim ek ei nipi, poru nipi kin, eim wumb mulnjung konu ele, tuk am pup kin, koi erim.

Jura Wumb Jiisas Kin Pii Gii Ninenjing

³⁷ Jura wumb Jiisas eim jep ol pei erim ei, kanik kin; ba enim Jiisas kin pii gii ninenjing mon.

³⁸ Pe ok ek ni tor kindilim wu Aisaiya nirim ek ei, pe keimi tonu pim. Ok wu ei, Aisaiya eim ek yi mił nirim: "Owundu wumb nii endi, sin ek ei ni tor kindinjin ei, pii gii ninenjing mon. Pe Owundu eim nge noman dinga ei, wumb pei kin andan tang kin; ba wumb ei, pii pol tunenjing."

³⁹ Wumb Jiisas kin pii gii ninenjing. Nimbił erang ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya ek endi nga nirim mił ei, keimi pirim. Eim ek yi mił nirim.

⁴⁰ "Gos eim, en enim ningił ambil ak tang kin, en enim ningił ele, kapli kun kinerngii mon! Nga noman erang kin, kom ku mił peng kin, en enim noman ele, pii kun enerngii mon! Pe nga en enim, nanim kin wangin kin nanim paki top kin, ol yi ermbii ni piik, enanmin!" pa ni Gos Owundu yi nim.

⁴¹ Ek ni tor kindilim wu ei, Aisaiya eim Krai Gos kindang mei konu ele mani wu nge tilang owundu ei, kanpi kin Krai nge ek ka mendpił nirim.

⁴² Pe Jura wumb num kombur, Jiisas kin pii gii nik kin; ba en enim lo ek piik nik elmin wumb ei kin, mund mong erik kin, ek nik tor kindnenjing. Nimbił erang, lo ek piilmin wumb ei, sin men tolmun ngii ele, to anda kindngii, ni piik.

⁴³ Gos en enim embe ei, ambil tonu kindmba ni piinarik, mon! Wumb en enim nge embe ei, ambil tonu kindngii, ni piik enjing.

Jiisas Wumb Kos Piimba Ek Ei

⁴⁴ Jiisas eim wii dinga topu kin, yi nim, "Wumb nii endi, na kin pii gii nimba ei, na kin mendpił mon! Ba Gos na kindang onj kin, ouni pii gii nimba ku.

⁴⁵ Wumb endi, na kenmba ei mił ku, na Arnan na kindang onj ei, kenmba ku.

⁴⁶ Na nam ya mei wumb ele, tilang nge onj. Wumb nii endi na kin pii gii nimba wumb ei eim wumb nii endi, noman tuk emii ol kis ele, min ol ei mił mulermba wu ei, na tilang ele ekii simba.

⁴⁷ Pe wumb endi, na ek ei piipi, ekii sinerim kin, na eim ek kos mił piip, yi enermbii. Na mani mei ele op, wu amb ek piip, kun erip kin, kos piip, ermbii nge onenjing mon? Na wu amb pei, Gos kin orung simbii nge onj.

⁴⁸ Pe wumb endi, na nge ek ei ekii sinarpi buł ngopu erim kin, eim kin kos piipi, ermba wu endi mołum. Pe na ek nip, tor kindind ek ei, pii gii ninenjing kin, ekii se Gos kunum poru nimba kunum ei, eim kos owundu piimba.

⁴⁹ Na nam noman ele piip kin, ninand mon. Na Arnan eim na kindpi kin, eim ek ei nipi, na ngopu kin, yi mił nim na nind.

⁵⁰ Pe na piind ei, na nge Arnan ek ei, kunum kunum konj ngumba nge nip kin, tonu kindilim ei yi mił palim. Na ek pei ni tor kindind ei, na nge Arnan na kanpi nim ek ei, na nip tor kindind," Jiisas pa nim.

13

Jiisas Eim Ekii Silmin Wu Ombu Simb Ele, Was Erim

¹ Pasopa kuni nolmun kor owundu ei, tonu omba mandi erang kin, Jiisas eim piim. Eim mei ele si kindpi kin, Arim kin orung ba nge ni piim. Piipi kin, eim nge wumb mei ele mani mulngii ei kin, noman ngołum. Nga eim mei ele wumb pei noman ngopu pupu kin, kulmba kunum ei, poru nim.

² Pe kunum poru neng kin, Jiisas kin ekii silmin wu ombu kin, kuni nok mulangin kin, Seisen opu,

Jura Eskerias konu eḷe Saimon nge kingam eim noman tuk eḷe pum. Pang kin, Juras eim Jiisas sipi kin, opu orung wumb ongii konu eḷe nipi, tor kindmba nge piim.

³ Jiisas eim piipi, poru nim kin, eim Arim epi pei kin, noman dinga eim ngopu, poru nim. (Nga Juras Eskerias Saimon nge kingam ermba oḷ ei piim ku.) Gos eim kindang om kin, nga eim Arim Gos kin, orung ba, ku.

⁴ Pe Jiisas eim kuni peḷ ei, si kindpi kin, eim angpi, kon takis ei, guḷ topu sepi kin, kon alap endi sipi, eim kend eḷe taḷpi kin, eim kongun wu miḷ erim.

⁵ Eim yi erpi kin, noḷ sipi, ming endi sim eḷe noḷ bein to kindim. Pe noḷ ming ni sipi, eim nge ekii siḷmin wu ombu simb eḷe, was erpi kin, kon alap kend eḷe taḷpi pendim ni sipi kin, eim simb eḷe kil ngopu, yi erim.

⁶ Eim simb was erpi opu kin, Saimon Piisa muḷum konu eḷe tor wang kin, Piisa eim ek yi nim, “Owundu, nim na simb eḷe was enjii on?” a nim.

⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na pe oḷ ei, ermbii end oḷ ei, nim pe pii poḷ tunenjii. Ba ekii se, oḷ ei puḷe, nim pii kun enjii,” pa nim.

⁸ Piisa ek dinga yi nim, “Nim na simb was enenjii mon!” Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe na nim simb ei was enenj kin, nim na kin ouni mulenjii mon!”

⁹ Nga Saimon Piisa yi nim, “Owundu, nim na simb eḷe mendpiḷ was enerii! Ba na peng eḷe ni, angii eḷe, pei was erii!” pa nim.

¹⁰ Nga Jiisas eim ek yi nim, “Wumb ngenj eḷe, noḷ was ok pei enjing ei, nga was enerngii mon! Ba simb eḷe mendpiḷ, noḷ was erngii nge saḷim ei, erngii. Pe enim noman tuk eḷe ka seng kin, moḷmun. Ba enim wumb pei mon! Wu endi, Juras Eskerias wu ei, eim noman tuk eḷe oḷ kis saḷim.

¹¹ Jiisas ek ei piipi, poru nim wu ei, eim opu orung wumb nipi, tor kindmba wu yi nim, “Enim wumb

pei noman tuk eḷe ka mulaḷmin,” pa nim.

¹² Pe Jiisas eim kin ekii siḷmin wu ombu simb was er poru nipi kin, eim kon takis ei, nga kindpi kin, eim peḷ konu eḷe orung muḷum. Moḷpu kin, ek yi nim, “Na enim kin oḷ enj ei enim piinmin, min?”

¹³ Enim na ek emb to ngokun eḷin wu owundu niḷmin. Nik kin, enim ek kun yi niḷmin. Na yi miḷ moḷ.

¹⁴ Na ek emb top wumb ngop, wu Owundu moḷup kin, na enim simb ei was enj. Nga enim yi ku, enim engnjing noḷ kin, oḷ yi miḷ erei!” nim.

¹⁵ Na oḷ ei pe erip kin, enim andan top enj oḷ ei, nga enim enginjing noḷ kin yi ku erngii.

¹⁶ Na ek keimi mendpiḷ enim kanip nind, ‘Kongun wu ei, eim nge wu Owundu ei kapli to mani kindnaḷim. Nga wu endi kongun ermba pum wu ei, eim kindang pum wu ei, to mani kindpi kin, eim wu Owundu miḷ mulermba mon.

¹⁷ Pe enim oḷ ei nge puḷe piik kin, enim yi miḷ enjing kin, enim noman ka piingii.

¹⁸ “Na nam sip mundunj kin, enim wumb ombu kin nind ei, enim pei mon. Ba pe epi eḷe nge wumb ok puḷmun Gos nge ek nirim ei, keimi paḷim. Gos nge ek yi miḷ nirim: ‘Wu endi, na kin ende moḷpuḷ kuni nunjpuḷ wu ei, na nge opu orung wu, tonu opu moḷum.’

¹⁹ Oḷ ei tonu onerang kin, na pe ek ei nip, enim ngond. Pe ekii se wu ei, oḷ yi erang kin, enim kanik kin, na Krai Gos kindang mei wu onj kin, pii gii ningii.”

²⁰ Jiisas eim yi nim, “Na ek keimi mendpiḷ nip enim ngond. Na nge kongun wu kindamb pangin kin, wumb endi sipi tuk simba wu ei, eim na kin ouni simba. Nga wu endi na sim kin, na Arnan na kindang onj ei, ouni simba ku.”

Juras Jiisas Sipi Kin Opu Orung Wumb Ngumba Nge Pum

(Masyu 26:20-25, Mak 14:17,21, Luk 22:21-23)

21 Jiisas eim ek yi mił neng kin, eim noman tuk ełe embin tang kin, piipi yi nim, “Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Enim mołmun konu tuk ełe wu endi mołum wu ei na opu orung wumb ongii konu ełe nipi, tor kindmba.”

22 Eim ek yi mił neng kin, eim kin ekii siłmin wumb ombu, en enim kumb kin erik kanik, “Wu nii endi ninim,” ni piinjing.

23 Wu endi Jiisas kin ekii siłim wu ei, Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jiisas mułum konu ełe mandi wii mułum wu ei, embe Jon.

24 Pe Saimon Piisa, Jon kanpi, peng ku tonu nim eim mandi mołum ei, eim kii se, Jiisas wu nii endi nimba ei, piimin ni piim.

25 Pe Jon eim Jiisas mułum konu ełe mandi pupu, Jiisas nge kom sipi mołpu kin, yi mił nim, “Owundu, nim nii kin nin?”

26 Jiisas eim ek nipi, orung kindpi kin, yi nim, “Pe na kuni bres sup kin kindip orung sip kin, eim ngamb numba ei, wu ei mendpił. Pe Jiisas eim kuni bres sup kin kindpi kin, orung sipipi, Juras Eskerias, Saimon nge kingam ei ngum.

27-30 Pe Juras kuni ei sipi nang kin, Seisen Juras noman tuk ełe tuk pum. Pe Jiisas eim ek yi nim, “Nim epi endi enjii pin kin, sikir enjii,” nim. Pe Juras kuni orung ei, sipi nopu kin, sikir anda pupu pum. Pe konu emii pim ei, poru nim. Jiisas eim ek ni piim; ba ei tonu peł ełe kuni ende nok muljung wu ombu, ek ei pułe pii puł tunenjing. Wu kombur en enim yi piinjing. Juras ku tep ełim wu ei kin, ninim ni piinjing. Juras eim epi top ermba ni konu kor owundu kunum top erpi, min wumb epi sinerang, wii muljung wumb ei ngopu, yi erang kin, Jiisas piipi ninim ni, yi piinjing.

Lo Ek Konj

31 Juras anda pupu pang kin, Jiisas eim ek yi nim, “Pe Gos kindang opu wu kingam tełim, tiłang owundu

seng kin, nga Gos wu kingam ei kin, tiłang owundu simba.

32 Pe na Gos nge tiłang owundu ei, na andan top ninj kin, Gos kindang mei wu tełim ei, na nge tiłang owundu andan yi ku tumba. Gos eim andan topu, sikir ermba.

33 Enim na kangil mił, na enim kanip nind. Kunum endi ekii se aninga, enim na kurngii. Pe kunum aninga, na nam enim kin ouni moł. Pe ek ei Jura wumb kan yi ku ninj ek ei, enim kanip nind ku. ‘Na bii end konu ei, enim punerngii.’

34 Na enim lo ek konj endi nip, enim ngond endi ei, yi mił. Enim engnjing noł noman ngungii ei, na enim noman ngoł mił, yi ngungii.

35 Pe enim engnjing noł endeim endeim ni, noman ngunjung kin, wumb pei yi piingii ei, enim na kin ekii sik endnjing wumb, ni piingii,” Jiisas yi nim.

“Piisa, Nim Nam Buł Ngunjii,” Nipi Jiisas Yi Nim

(Masyu 26:31-35, Mak 14:27-31, Luk 22:31-34)

36 Saimon Piisa ek kii sipi, yi nim, “Owundu, nim konu jili punjii nin?” Nga Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe na bii end konu ei, nim na kin ekii sikin punenjii. Ba ekii se, nim na kin ekii sinjii,” nim.

37 Piisa nga ek nipi yi nim, “Owundu, nimbił erang pe, na nim kin ekii sip onermbii? Na pe kołup kin, nim paki tumbii,” Piisa yi nim.

38 Nga Jiisas ek kii sipi, Piisa ngopu yi nim, “Pe nim kolkun, na paki tumbii nin min? Na ek keimi mendpił nip, nim ngond; kei kultu pełi wii tunermba kunum ei, nim na nge embe ei, kunum tekliki ni tor kindnenjii,” Jiisas yi nim.

14

Erinjin Gos Kin Pungii Andłam Ei Jiisas Mołum

1 “Enim noman embin tonum, yi enerei mon! Enim Gos kin pii gii

ninjing kin, na kin pii gii ningii ku,”
Jiisas pa nim.

² “Na nge Arnan mołum konu ełe, konu pei sałim. Pe yi sinełang kin, na enim ok kanip niłamb. Na nge Arnan ngii ei pup kin, enim nge konu ełe, er kun ermbii ni pund.

³ Na pup konu ełe er ka er sep kin, nga orung op, enim kin ouni bin. Ei yi mił, na mułmbii konu ełe, enim na kin ouni mułngii ku.”

⁴ Jiisas eim yi nim, “Na bii end konu ełe andłam ei enim piinmin min?”

⁵ Pe Tomas ek nipi yi nim, “Owundu nim konu jili punjii nin? Sin piinanmin. Pe nim punjii andłam ei, sin er piimin mił nenj?”

⁶ Jiisas ek nipi ngopu, yi nim, “Na nam Arnan mołum konu ełe, andłam ei nge moł. Nga na nam ek keimi ei nge puł wu. Nga na nam noman konj kunum kunum ei nge puł wu moł, ku! Wumb endi na Arnan mołum konu ełe andłam eipi endi punermba, mon, andłam ei, na mendpił.

⁷ Pe enim na piik mulnjung kin, na nge Arnan ei, enim piingii ku. Pe enim eim piik kanik enmin mił, nga yi kun kanik piik erngii,” Jiisas yi nim.

⁸ Nga Pilip ek yi nim, “Owundu, nim Arnim ei, andan tan, sin kapli piimin,” a nim.

⁹ Nga Jiisas ek nipi, Pilip ngopu yi nim, “Na enim kin kunum kinan muls. Pe Pilip nim na pii poł tunen, min? Wumb endi na piim wumb ei, na nge Arnan piim ku. Nimbił erang nim yi nin, ‘Nim Arnim, sin andan tan kenmin, nin?’

¹⁰ Pe nim Pilip, na kin pii gii ninen, min? Na Arnan kin moł; nga na Arnan ei nam kin mołum. Na ek nip, enim ngond ei, na nam nge noman ełe nip ngunand mon. Na Arnan eim na kin eim nge kongun ei end.

¹¹ Enim na kin pii gii ningii. Na nam Arnan kin moł. Nga Arnan eim na kin mołum. Pe enim ei piik, pii gii ninenjing kin, nga na kongun ni, jep

oł pei erip punj ei, enim piingii. Piik kin, na kin pii gii ningii.

¹² Na ek keimi mendpił nip enim ngond, wumb endi na kin pii gii nim kin, eim na kongun ełe mił, yi ermba ku. Nga kongun owundu ermba ei, na enj kongun ei am tonu kindmba. Nimbił erang, na Arnan mołum konu ełe bii pund.

¹³ Epi endi simin nik kin, na nge embe ełe prei enjing kin, enim kapli singii. Yi erangin kin, na Arnan eim nge kingam na kin embe ambił tonu kindmba.

¹⁴ Enim na nge embe ełe oł endi ermbii nik, Gos kin kii sik, prei enjing kin, na kapli ermbii.”

Jiisas Gos Nge Gui Ka Ei Kindmbii Nim

¹⁵ “Enim na kin noman ngunjung kin, na lo ek ei piik, ekii singii ku.

¹⁶ Nga na Arnan kin kii simbii Gos eim nge Gui Ka kindang, enim paki tumba wu ei, ek keimi puł wu. Ei enim kin kunum kunum mułmba.

¹⁷ Ei Gos ek ka ei, ek keimi mendpił nimba. Mani mei wumb pei eim singii ei, kapli enanim. Nimbił erang, eim kanik kin, pii poł tunanmin. Nga eim kongun elim mił, ei piinanmin ku. Ba enim ei piinmin. Nimbił erang, ei eim enim noman tuk ełe mołum kin, nga mułmba ku.

¹⁸ “Na enim kin si kindip pamb kin, enim kangil ernjing, menjing mulerang mołmun mił, yi mulerngii mon. Na enim kin orung ombii.

¹⁹ Mani mei ełe pii gii ninenjing wumb ei, na kunum aninga kin-erngii mon, ba enim na keningii. Na noman konj sip, kunum kunum mułamb kin, ei nga enim yi ku, noman konj kunum kunum mułngii.

²⁰ Kunum ełe, enim piingii ei, na Arnan kin mułamb kin, yi mił ku, enim na kin mułangin kin, nga na enim kin, yi ku moł.

²¹ “Wumb nii endi, na nge lo ek ei sipi, ekii simba wumb ei, na kin noman ngonum. Ngang kin, na nge Arnan eim noman wumb ei kin ngang kin, nga na wumb ei kin, noman

ngumbii ku. Nga na eim mułmba konu ełe tor wamb kin, na nam eim kin andan tumbii ku.”

²² Jiisas eim ek yi mił neng kin, wu Juras endi, eim Eskerias Saimon nge kingam mon. Wu eim ek nipi, Jiisas ngopu yi nim, “Owundu, nimbil erang nim sin kin, ni ninim andan tunjii nin, ba ya mani mei ełe pii gii ninenjing wumb ei kin, nim andan tunenjingii nge nin, min?”

²³ Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe wumb endi na noman ngołum ei, eim na nge ek ekii simba wu ei, na nge Arnan wumb ei, kin noman ngumba ku. Nga sił Arnan kin, na ouni o puł, wumb ei kin mułmbuł.

²⁴ Wumb endi na kin noman ngunalim ei, eim na nge ek ei ekii sinałim ku. Pe enim piinmin ek ei, na nam nge ek mon. Na Arnan nge ek ei, eim na ngopu kindang kin, na onj.

²⁵ “Pe na enim kin ouni mołpun kin, na ek ombu enim kanip nind.

²⁶ Ba enim paki mendpił tołum ei, Gos Gui Ka enim paki tumba. Na nge noman dinga ełe, na Arnan ei kindmba. Gos Gui Ka enim kin epi pei andan tumba. Tang kin, enim nge noman ełe pirek neng kin piingii ei, na enim ok nip ngur ek ei, pei enim noman ełe piingii.

²⁷ “Na enim si kindip, bii peng kin, na enim noman emin ngond. Nam nge noman emin kanim eipi enim ngond ei, mani mei ełe pii gii ninenjing wumb ei, en enim noman emin ngok enmin oł ei nge, na enim ngunand mon. Enim noman embin tum kin, mund mong yi enerngii mon!

²⁸ Na enim kanip kin nip ngunj ek ei, pii poru ninmin, ‘Na pe enim si kindip kin, na Arnan kin bii end. Ba na nga enim kin orung ombii.’ Pe enim ok na kin noman ngunjung kin, na nge Arnan kin bii nge, enim ka piingii. Ei nimbil erang, na Arnan kin bii kunum ei, Gos Gui Ka kindamb kin, enim kin mołpu kin, dinga ngumba. Nga na Arnan eim Owundu

mołang kin, na mani moł.

²⁹ Nga pe oł ei, tonu onerang kin, na ek ei, ok nip enim ngond. Pe ekii se, yi mił tonu om kin, enim na kin pii gii ningii.

³⁰ Pe na enim kin ek pei nip, enim ngumbii pinalim. Nimbil erang, mani mei ełe pii gii ninenjing wumb ei, Seisen noman tuk ełe mułang kin, ei ongii mandi onum. Pe eim oł endi na kin ermba ei, kapli enanim.

³¹ Ba mani mei ełe wumb pei, epi endi piingii ei, na Arnan kin noman ngop ei nge, na Arnan ek nirim mił ei, na ekii sił.”

“Pe enim engngei! Sinim pamin!” Jiisas pa nim.

15

Jiisas Eim Ond Mong Wain Mił Mendpił Mołum

¹ Jiisas eim ekii siłmin wumb ek nipi ngum, “Nam na ond wain mendpił mił moł. Na nge Arnan ei, ond wain pin nge tep ełim wu mił mołum. Nga wumb ei na kin pii gii ninenjing wumb ei, na nge ond angil mił mołmun.

² Na nge angil ełe ond mong tunalim ei, na Arnan top tor kindilim. Ei yi mił, wumb nga oł kun ka enarik wumb ei, na kin pii gii ninenjing wumb ei, na Arnan wumb ei, top tor kindmba. Ond angil kombur mong tołum ei, na Arnan eim kołmung topu, er ka erpi erang kin, nga mong pei ka tumba. Ei yi mił, wumb oł kun ka kombur oł ei ełmin; ba oł kun pinalim mił oł ei, top si kindmba. Yi erang kin, wumb ei, oł kun ka mendpił nga erngii.

³ Na nge ek nip, enim ngond ei erang kin, enim noman tuk ełe, kun ka wii mułngii.

⁴ Enim na kin ouni mułangin kin, na enim kin mułmbii. Pe ond angil ei pupu, ond mam ełe kin pinerim kin, ei ond mong tunermba. Yi mił ku enim na kin mulenjing kin, enim yi ku, oł kun ka wii enerngii mon!

⁵ “Na ond wain mendpił mił moł. Nga enim ond wain ei angil mił

mołmun. Wumb endi eim na kin mułang kin, na eim kin mułmbii ei, eim oł kun ka wii pei ermbe. Pe enim na wak tunjung kin, enim oł kun ka wii endi enerngii, mon!

⁶ Pe wumb endi na kin mulerim kin, ei yi mił, ond wain angil kułii erang kin, to tor kindinmin mił, yi erngii. Erik kin, ond angil ei, kułou tok kin, dup kalilmin.

⁷ Pe enim na kin mułangin kin, na nge ek ei enim noman tuk ele pim kin, enim noman ele Gos kin prei erngii ei, enim kin oł yi mił ku, tonu omba.

⁸ Pe enim oł kun ka wii enjing kin, na Arnan oł ele nge, eim embe ambil tonu ba. Seng kin, enim na nge kongun wumb mendpił erik mułngii.

⁹ Na Arnan na noman ngołum mił, yi ku, na enim kin noman ngoł. Enim na kin mulnjung kin, na noman ele, enim kin kunum kunum er ngumbii.

¹⁰ Pe enim na nge lo ek dinga ei ekii sinjing kin, enim na nge noman kunum kunum er ngumbii. Ei mił ku, na nam Arnan nge lo ek dinga ei, kun ekii sil. Sip kin, eim nge noman kaimb ngopu ele ei, na moł.

¹¹ “Na nam ek ei, enim kin ngond ei nge, noman ka ei enim kin peng kin, enim noman ka piik mułngii. Ei enim noman tuk ele piki to peng kin, kunum kunum ka piingii. Yi ni piip kin, na ek ei enim kin ngond.

¹² Na nge lo ek dinga ei yi mił palim. Enim engnjing noł mołmun ei, noman ele ngungii ei, na enim noman ngoł mił ngungii.

¹³ Pe wumb endi eim nge wu puł pei ni, wumb endi paki tumbii ni, erpi kułmba ei, noman ngok, ngok enmin oł ei, to mani kindmba.

¹⁴ Pe enim na ek dinga nind ek ei ekii sinjing kin, enim nam nge wumb puł mendpił mułngii.

¹⁵ Kongun wu ei eim nge wu owundu ermbe oł ei piinalim. Pe yi ku, na enim kongun wu ninermbii mon. Nimbił erang, na Arnan nge ek nipi ngurum ek ei, na enim kin nip poru ninj. Ei nge, na piip kin, enim

nge wu puł mendpił nind.

¹⁶ En enim na sik, mundnenjing mon! Ba na enim sip, poru nip kin, mundunj. Mondup kin, enim kongun ele kindinj ei, enim Gos kongun erangin kin, oł kun ka wii tonu omba nge nip kindinj. Pe enim nge kongun kun ka wii tonu wang kin, kunum kunum yi erik mułngii. Mułangin kin, enim na nge noman dinga ele, Gos kin prei erik na Arnan ngok epi endi simin ningii ei, enim kapli ngumba.

¹⁷ Na enim ek dinga yi mił nip ngond. Enim engnjing noł, endeim endeim ni, ei noman ngungii.”

Mei Wumb Pei Jiisas Kin Ekii Silmin Wu Ombu Kin, Opu Orung Erngii

¹⁸ “Ya mei ele pii gii ninenjing wumb, enim kin opu orung enjing kin, enim piingii ei, na kin kumb se, opu orung erik, ei piingii.

¹⁹ Nga enim pii gii ninenjing mei ele wu mendpił piłang kin, wumb ei, enim si tuk, noman ngok silangin. Ba enim ya mei ele nge wumb mon. Na enim pii gii ninenjing wumb ei si tor kindip kin, enim nam nge sip mundunj. Ele nge, mei ele pii gii ninenjing wumb ei, enim kin opu orung erngii.

²⁰ Na enim kanip nind ek ei piik mułngii, ‘Kongun wu ei eim nge wu owundu ei, to mani kindnermba mon! Pii gii ninenjing wumb ei, na muls konu ele ok, na kin oł embin tui ngunjing ei, oł ei mił, enim mułngii konu ele, yi erngii ku. Na nge ek ekii sinjing pim kin, enim nge ek ei, ekii singii ku.

²¹ Ba wumb ei, na Arnan mołpu kin, na kindang onj ei, piinenjing wumb ei, enim kin oł pei yi erngii. Nimbił erang, enim na nge ekii silmin wumb mołmun.

²² Pe keimi onarip kin, na ek wumb ei ngunenj pim kin, wumb en enim oł kis enjing ei, singambił piinerngii. Ba pe, wumb en enim oł kis ei koi erngii konu ele endi sinałim mon.

23 Wumb endi, na kin opu orung ermba ei, eim nge Arnan ei kin, opu orung ermba ku.

24 Kongun ele kanim kanim ok, wumb endi enerik ol ei nge, na enim konu tuk ele enj. Pe keimi, na jep ol ei enenj pim kin, wumb en enim ol kis ei pim kin, ei piinerngii. Ba pe ol ei kanik poru nik, na nge Arnan kin ouni, opu orung enmin. Nimbił erang, enim na kin pii gii ninenjing.

25 Ba en enim enmin ol ei, en enim lo ek endi, lo mon ele pol pendnjing ek ei, pei keimi tor onum. Ek ei yi mił ninim, 'Wumb en enim na kin opu orung wii enmin.'

26 "Ba paki tołum nge wu endi, enim kin erang, dinga mułngii ei, eim na Arnan kin mołum ei, na kindamb, enim kin omba. Omba wu ei Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił niłim. Gos Gui Ka pim kin, na Arnan kin mołpu kin, omba. Gui Ka ei opu, na nge ek ei nip tor kindmba.

27 Nga enim na nge ek ni tor kindngii ku. Nimbił erang, ok enim na kin mułangin kin, na kongun ei pułgun mondup kin enj. Nga ok molk kin, pe mołum," Jiisas pa nim.

16

Jiisas Ek Nga Eim Ekii Silmin Wumb Ngum

1 Jiisas nga ek yi nim, "Na enim pii gii ei, si kindik, enerngii ni piip kin, ek ei nip enim ngond.

2 Enim Jura men tołmun ngii ele wumb enim to anda kindngii. Nga ekii se, enim Gos nge kongun paki tok ermin ni piik kin, wumb ei, ok enim to kundngii.

3 Wumb en enim na nge Arnan ei piinarik kin, nga na piinarik kin, ol yi mił erngii.

4 Ba na enim kin ol embin tui ol ei nge, tonu omba ni piip kin, na enim kengip ngop nind. Nga ekii se, ol ei tonu om kin, enim ei piingii.

Na enim kin ek yi nir mił, ei piingii. Nimbił erang, ok na enim kin mołup kin, ek ei nip enim ngunerir.

Gos Nge Gui Ka Kongun Yi Elim

5 "Ba na Arnan kindang onj konu ei, nga orung bii end. Ba enim mołmun wu ei, endi na, 'Nim konu jili punjii en?' Ek yi endi nik kin, na kii sinenjing mon.

6 Ba na ek ei, enim kanip nemb kin, enim nge noman ele embin mendpił enim.

7 Ba na ek keimi nip enim ngond. Na enim si kindip kin, na bii ele nge, enim paki tumbii. Pe na punenj kin, Gos Gui Ka ei, enim paki to ermba ei, enim paki tunermba. Pe na punenj kin, enim dinga paki to ermba Gos Gui Ka ei, enim kin onermba. Ba na punj kin, eim kindamb kin, enim kin omba.

8 Nga Gos Gui Ka opu, ya mei konu ele, pii gii ninenjing wumb ei, kongun erpi andan tang kin, en enim piingii ei, ol kis enjing pimba. Nga ol kun ka ol palim ni, Gos en enim kos pimba ei, piingii ku.

9 Gos Gui Ka andan tang kin, wumb en enim ol kis enjing pułe ei, en enim na kin pii gii ninarik kin, endnjing ei, piingii ku.

10 Nga ol kun mendpił ei nge pułe andan yi mił tumba. Nimbił erang na Arnan kin nga orung bii ei, enim nga na kinerngii mon.

11 Gos wumb kos piimba ei nge pułe andan yi mił tumba. Nimbił erang, mei ele wumb tep er mołum wu ei Seisen, eim dup owundu kin kunum kunum mułmba. Yi mił ku, wumb pii gii ninenjing wumb ei kos owundu singii ku.

12 "Na ek pei palim ei nip enim ngumbii end; ba pe na enim ngumbii end ei, pe enim kapli ei piinerngii palim.

13 Ba Gos nge Gui Ka ei ek keimi mendpił niłim ei, opu ek nipi enim kin ek keimi andan tumba. Nga eim noman ele ek endi nipi enim ngunermba mon! Ba Gos nge ek eim piipi ek ei nipi enim ngumba. Ngopu kin, nga ol ekii se tonu omba ei nipi enim ngumba ku.

14 Gos Gui Ka eim na nge ek ei sipi opu kin, enim tor pule nipi andan tumba. Oł yi ermba ęle, na embe ambıl tonu kindmba.

15 Na Arnan nge epi pei ei, na nge ei piip kin yi mił nind. Gos Gui Ka na nge epi pei ei sipi opu kin, enim kin andan tumba,” pa nim.

Noman Embin Tonum Ei, Nga Kunum Kunum Ka Piimba

16 Jiisas nge ek yi nim, “Pe nga kunum aninga kopur enim kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii!”

17 Jiisas eim kin ekii silmin wu kombur en enim ek yi mił ninjing, “Ek ei pule sinim piimin ni, ninim mił nenj? Eim yi nim, ‘Enim pe kunum aninga na kinerngii. Nimbıl erang nga nam Arnan kin bii ni pund,’ pa nirim.

18 Nga ek yi ninjing, ‘Pe kunum aninga,’ ninim ei nipe ek ninim? Sinim eim ninim ek ei, pule pii poł tunanmin,” ninjing.

19 Nik kin, Jiisas eim kii singii enjing ei, Jiisas eim piipi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na ninj ek ei, pule piimin nik, kii sik orung orung er mołmun min? Na ek yi mił ninj, ‘Kunum aninga pe enim na kinerngii. Nga ekii se kunum aninga enim na keningii,’ pa ninj.

20 Ei na ek keimi mendpił nip enim ngond. Mani mei ęle wumb ombu pei, na to kundnjung kin, ka piingii. Ba ęle nge, enim noman embin to piingii. Nga noman embin ei, opu ka peng kin, nga enim ka mendpił piingii.

21 Amb endi kangıl mengmba ei piipi kin, noman embin to piikim. Nimbıl erang ei ngenj kumbii ęlim; ba eim kangıl mengpi kin, eim ngenj kumbii nga piinerim mon. Eim kangıl mengpi tonu om ei, kangıl kan ka kanpi se mułum.

22 Ei mił pe enim noman embin piinmin. Ba na enim nga kenmbii kunum ei, enim ka piingii. Enim noman ka piingii ei, wumb endi to eipi kindnermba mon!

23 Kunum ęle enim epi endi na kin kii sinerngii mon! Na ek keimi mendpił nip enim ngond. Pe enim na Arnan kin epi endi simin ni, prei erngii ei, na nge noman dinga ęle, enim kii singii epi ei enim ngumba.

24 Ok enim na nge noman dinga ęle epi endi simin nik kin, Gos kin prei enenjing mon! Pe enim epi endi ei kii sik ei, sinjing kin, en enim noman ka mendpił seng piingii,” pa nim.

Mei ęle Oł Kis Ei Jiisas To Mani Kindim

25 Jiisas nga ek yi nim, “Na ek ombu nip ek ekin top ninj. Nga ekii se kunum endi, tonu omba ei, enim kin ek ekin top nip enermbii, mon! Ba nam ek kun nip tor kindip kin, Arnan mołum mił eim kin nip tor kindmbii.

26 Kunum ęle, enim na nge noman dinga ęle, Gos kin prei erngii; ba na enim kin ek nip yi ninenj ęle, na nam prei eramb kin, na Arnan kii sip enim paki tumba, ei mon nip end.

27 Na nge Arnan enim noman ngonum. Ngang kin, nimbıl erang, enim na kin noman ngonmun. Na Arnan Gos kin mołup, enim kin onj ei enim pii gii ninjing.

28 Kumb ok na nam Arnan kin ouni mołup, Arnan si kindip mani mei ęle onj. Pe na mei konu ęle ei si kindip kin, Arnan kin nga orung bii,” pa nim.

29 Pe Jiisas eim kin ekii silmin wu ombu en enim yi ninjing, “Pe nim ek ekin tunarkin kin, ek ni tor kindin,” pa ninjing.

30 “Pe sin pii kun enmin ei, nim wumb endi epi kii simba ni, kui enan mon. Ninim, epi pei pii poru niłin wu ei, pe sin pii gii ninmin ei, nim Gos kin ouni molkun on,” pa ninjing.

31 Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe enim na kin pii gii ninmin min?”

32 Piinmin! Pe kunum mandi enim ei, tor wang kin, wumb enim endeim endeim mułngii konu ęle, si pok erik, en enim konu eipi eipi kindngii. Kindangin kin, enim na si kindik kin,

konu ɛle eipi eipi pungii. Ba na nam mendpiɓ mulermbii mon! Na Arnan kin ouni muɓbuɓ,” pa nim.

³³ “Na nam noman ɛle yi piind ei, enim na kin noman emin seng muɓngii ei, na enim kin ok ek yi ninj, ‘Mani mei ɛle enim oɓ embin tui paɓim. Ba enim noman dinga peng muɓngii! Muɓangin kin, na ya mei ɛle wumb dinga oɓ kis ei na to mani kind poru ninj,’” pa nim.

17

Jiisas Eim Prei Erpi Kin, Eim Kin Ekii Silmin Wu Ombu Paki Tum

¹ Jiisas ek yi ni poru nipi, eim tonu epin konu ɛle tonu kanpi yi nim, “Arnan, kunum tonu op poru ninim. Ninim nge kinganim ei eim embe ambii tonu kindnjii. Yi miɓ Arnan, ninim nge kinganim na, nim embe ambii tonu kindmbii.

² Nimbiɓ erang, nim na noman dinga ngun, poru nim. ‘Na wumb pei tep er muɓbii,’ nin. Ninim wumb sikin kin, na ngun wumb ei, nam nge noman konj ei, wumb ngumbii. Pe noman konj ei ngunj, wumb ei sik, kunum kunum konj muɓngii.

³ Noman konj sik, kunum kunum muɓngii ei yi miɓ; wumb en enim piinmin. Nim Gos keimi endeim mendpiɓ molkun kin, nam Jiisas Krai, nim mendpiɓ na kindan onj ni, yi piingii.

⁴ Arnan, na nim nge embe ambii tonu kindip kin, ya mei ɛle wumb ei, andan tunj poru nim. Neng kin, nim na kongun ei erii ni ngun, kongun ei, na er poru ninj.

⁵ Pe na Arnan, kumb ok mei sineririm kunum ei, na nim kin ouni mult ei, nam tiɓang owundu pirim. Pe na yi piind, Arnan, ok nam tiɓang owundu ei na ngunjii!

⁶ “Nim mei wumb ɛle tor sikin kin, wumb na ngun wumb ei, ninim nge noman dinga ei, na andan tunj. Ninim nge wumb ei, na ngo poru nin. Nga wumb ei nim nge ek ei ekii ka sinjing.

⁷ Pe wumb en enim piinmin ei, Arnan nim epi pei na noman dinga

ngo poru nin ei piik kin, nga epi ei, ninim kin onum ni piinmin ku.

⁸ Nim ek pei ni na ngun ek ei, na nip wumb ombu ngunj ei piik kin, keimi na nim kin ouni moɓup kin, onj ni piinmin. Piik kin, nim na kindan onj ni, nim kin pii gii nik moɓmun.

⁹ Na prei eramb kin, nim wumb omba paki tunjii. Tokun kin, mani mei ɛle pii gii ninenjing wumb pei ei kin, nim paki tunjii na prei enand mon. Ba Gos, ninim wumb sikin kin, na ngun wumb ei kin, prei erip paki tunjii. Nimbiɓ erang wumb ei, ninim sikin mundkun eran kin pii gii ninjing wumb ei, nim nge wumb moɓmun.

¹⁰ Na nge wumb ei, nim nge wumb pei, nga nim nge wumb ei, na nge wumb. Pe wumb ei, na embe ambii tonu kindinmin.

¹¹ Na nim kin ombii. Pe na mei konu ɛle nga mulermbii; ba wumb ei mei konu ɛle muɓngii. Na Arnan oɓ kun ka nge puɓ wu. Arnan, ninim wumb ei, tep eran kin, ninim nge noman dinga ɛle muɓngii. Silip noman ende paɓim ei miɓ, wumb en enim yi miɓ peng ku, muɓngii.

¹² Na wumb ombu kin, ouni muls kunum ei, na tep ka eramb kin, nim nge noman dinga ɛle ka mulnjung. Nim noman dinga endi nikin, na ngun ei, piip kin, na tep ka er muɓamb kin, endi am punerim ei, ninim nge mon puɓun ɛle, ek yi nirin miɓ ei, keimi pimba paɓim. Wu endeim mendpiɓ am ba.

¹³ Arnan, pe na nim kin ond. Na mei konu ɛle moɓup kin, na ek ei nemb kin, na nge noman ka ei, wu ombu kin piki tang, muɓngii ei nge, en enim noman ka peng yi er muɓngii.

¹⁴ Arnan, nim nge ek ei, na nip wu ombu ngunj. Ba wumb pii gii ninenjing wumb ei, wumb ombu kin opu orung enjing. Nimbiɓ erang wumb en enim pii gii ninenjing wumb ei miɓ, wumb endi mon. Nga yi miɓ ku, na pii gii ninenjing wumb ei miɓ endi mon ku.

¹⁵ Na prei erip kin, mei eŕe si tor sinjii ninand mon! Na prei erip kin nimba wumb ombu tep ka enjii nge nind. Yi eran kin, wu kis endi Seisen ei opu enim pii gii ei to eipi eipi kindnermba mon.

¹⁶ Nga en enim mei eŕe nge wumb mon! Pe na yi ku, mei eŕe nge wu mon ku!

¹⁷ Gos nim wumb ei eran kin, ninim na nge ek ei, ekii singii. Ninim ek ei ek keimi mendpiŕ.

¹⁸ Ok nim na kindan op mei eŕe wumb mulnjung konu eŕe muls ei, yi miŕ ku; na wu ombu mei eŕe wumb moŕun konu tuk eŕe punmun. Punmun ei, kindind ei nge, mei wumb pei nim ek piingii.

¹⁹ Na nam nge noman konj ngop kin, wu ombu kin paki tumbii ei, ninim nge ek keimi ei, pii gii ninjing kin wumb ei, ninim nge ek ekii singii. Pe wu ombu nim nge wu mendpiŕ muŕngii.

²⁰ “Na wu ombu kin mendpiŕ, prei er ngunand mon! Ba wu ombu puk kin, na nge ek ei ningii wumb ei kin, wumb na kin pii gii ningii nip end ku.

²¹ Na nim prei er ngond yi; wu ombu pei noman ende sek muŕngii. Arnan, nim na kin muŕan, na nim kin muŕamb enmbiŕ oŕ ei, wumb ei yi erngii. Erik kin, silip kin piik muŕngii, ei nge, mani mei eŕe pii gii ninenjing wumb ei, yi piingii. Gos nim kindan onj ni piik kin, pii gii ningii.

²² Nim na embe ambiŕ tonu kindin ei miŕ ku, na en enim kin yi ku erinj. Ei nge, en enim noman ende sek muŕngii. Ei yi miŕ ku, kumb ok silip noman ende se muŕmbuŕ.

²³ Nim na kin ende moŕmbuŕ yi ku, na en enim kin ende moŕmun. Yi miŕ ermbiŕ ei, en enim noman ende sek muŕngii. Pe nga mei eŕe pii gii ninenjing wumb ei, en enim piingii ei, Gos nim na kindan onj, ni piingii. Nim wumb ei noman ngoŕun miŕ ei, na noman ngoŕ.

²⁴ “Arnan, na noman eŕe yi piind. Nim wumb sikin kin, na ngum wumb ei, na pu muŕmbii konu eŕe, ouni

muŕmun nind. Ei nge, na wumb nam nge tiŕang owundu ei keningii. Kumb ok mei sineririm kunum ei, Gos nim na noman ngoŕun. Nga tiŕang owundu ei, ngurun ku.

²⁵ Na Arnan! Nim Gos oŕ kun ka mendpiŕ puŕ wu. Mani mei eŕe pii gii ninenjing wumb ei, nim pii poŕ tulerik mon! Ba na nim piŕ. Nga ya wu ombu nim piŕmin ku. Gos nim na kindan onj ni piinjing.

²⁶ Na nim nge oŕ dinga ei, wumb kanik andan tunj. Na nga andan tumbii nge wumb, en enim noman ngok enmin, oŕ ei piingii. Nim ei piikin kin, nim na noman ngun yi ku, wumb ei kin ngunjii. Nga yi ku, na en enim kin, ende muŕmbii,” pa nim.

18

Juras Jiisas Opu Orung Wumb Kin Ngum

(Masyu 26:47-56, Mak 14:43-50, Luk 22:47-53)

¹ Jiisas eim prei erpi ei poru neng kin, eim kin ekii siŕmin wu ombu kin, ouni puk, noŕ endi embe Kiron. Noŕ Kiron eŕe orung puk kin, orung ond Olip mong noŕmun ond pin pendnjing konu eŕe, tuk punjung.

² Juras Jiisas nipi, opu orung wumb ngumba wu ei, eim konu orung eŕe ond Olip telnjing konu eŕe, eim piim ku. Nimbiŕ erang, kunum kunum Jiisas eim kin ekii siŕmin wu ombu kin, ond mong Olip telnjing konu eŕe, kuŕou toŕmun konu eŕe Juras eim piim.

³ Pe Juras eim opu wu kombur sipi kin, nga kuŕmaŕ kaŕiŕmin owundu enim nge opu ond wu kombur kindangin wu ni, lo ek piŕmin wu ei sipi, konu orung eŕe, tuk om. Pe wumb ombu, dup jep kandik sik, opu epi sik, ambilk tu wunjung.

⁴ Jiisas eim kin, oŕ ombu pei tonu omba erim ei, Jiisas eim piipi poru nim. Nipi kin, wumb onjung konu eŕe mandi pupu yi nim, “Enim nii kuruk onmun?” pa nim.

⁵ Pe wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Sin Jiisas Nasares nge

konu e le wu ei kurpun onmun,” pa ninjing. Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim. “Ei na mendpi le mo le.”

Nga Juras eim Jiisas sipi, opu orung wumb ngumba wu ei, wumb kin ouni angk muljung.

⁶ Nga Jiisas eim ek yi nim, “Ei na mendpi le mo le!” Yi neng kin, wumb puku sik, orung bin ni erik, mei e le mani bok tunjung.

⁷ Jiisas nga ek nipi yi mi le kii sim, “Enim nii kuruk onmun?” Wumb ek nik yi ninjing, “Jiisas Nasares konu e le wu ei kurpun onmun,” yi ninjing.

⁸ Jiisas ek nipi, ngopu yi nim, “Na enim ek poru ninj ei, ‘Na mendpi le mo le.’ Pe enim na kuruk onjung kin, wu ombu wak tangin pungi,” pa nim.

⁹ Eim ek yi nim ek ei, ok eim nirim ek ei, keimi pimba ni piipi nim. “Arnan, nim wu ombu na ngun ei, endi wak top kindnenj.”

¹⁰ Saimon Piisa eim tui kepil olt endi, se mu le eim ei sikir sipi, ku le ma le ka li im owundu wu ei nge kongun wu endi nge kom e le, tui topu, kilip to kindim. Tum kongun wu ei, eim embe ‘Melkas’ ni le min.

¹¹ Pe Jiisas eim Saimon Piisa kanpi yi nim, “Tui kepil olt ei nge, konu e le orung kindii! Na Arnan o le embin tui ei to mundum ei, na kin tonu onermba ni piin min?” pa nim.

Jiisas Anas Mu le eim Konu E le Sipnjing

¹² Pe opu e le min wumb ti la p ei ni, opu tep e le min wu ni, Jura wumb opu ond wu ombu ni, enim ok Jiisas ambil gi i nik, kan ngunjung.

¹³ Wu Kaiyapas gu le eim Anas mu le eim konu e le ok sipnjing kunum e le, Kaiyapas eim ku le ma le ka li im wu owundu kongun konj ei erim.

¹⁴ Kaiyapas eim ok Jura wumb kanpi yi nirim, “Wu endeim kapli ko lu pu, sinim wumb pei paki tumba,” nirim.

Piisa Yi Nim “Na Jiisas Kina le,” Nim (Masyu 26:69-70, Mak 14:66-68, Luk 22:55-57)

¹⁵⁻¹⁶ Saimon Piisa kin, na Jon, Jiisas sipnjing konu e le ekii se punjngu le. Nga wu endi eim ku le ma le ka li im wu owundu ei kanilim. Yi peng kin, wu Piisa ni pupu, Jiisas sipik enjing konu e le tuk pum. Pupu, ku le ma le kalk e le min wumb ei, ekii se pum; ba Piisa eim kung gui ondu mandi e le torung angpi mu le eim. Pe na Jon, wumb onjung konu e le tuk e le onj. Pe na pup kin, kung gui ondu tep mu le eim ambil ei kin ek neng kin, na Piisa nirik tu wunj.

¹⁷ Ambil kung gui ondu e le tep er mu le eim ambil ei, ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Nim wu ei kin, ekii sikin endin wu kun min?” Piisa ek nipi yi nim, “Na mon!”

¹⁸ Kongun wumb ni, opu ond wumb ei, en enim dup endi kelnjing. Nimbil erang konu gi i nim. Wumb ei, dup e le mandi dup piik muljung. Nga Piisa eim tuk e le pupu angpi kin, dup e le piipi mu le eim ku.

Ku le ma le Ka li im Wu Owundu E le Jiisas Kii Sim

(Masyu 26:59-66, Mak 14:55-64, Luk 22:66-71)

¹⁹ Ku le ma le ka li im wu owundu ei, eim Jiisas kin ekii sik ok, wu ombu nge kii sim. Nga eim ek nipi, wu ngopu eririm ek ei mi le piimbii nipi kin, Jiisas kii sim.

²⁰ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na wu amb pei kanip ek peni e le nip ngo le. Nga kunum kunum men to le mun ngii e le ni, Gos nge men ngii owundu e le, nirik wumb pei ek emb top nip, wumb ngo le ku. Konu e le Jura wumb ku le eim to le mun konu e le, ek embe top nip ngo le. Na ek endi koi er nina le mon.

²¹ Nimbil erang nim na kii sin? Ek emb top wumb ngop ei piinjing wumb mo le eim wu, kii sikin piinji. Wumb ombu na nir ek ei piik mo le eim,” pa nim.

²² Jiisas eim ek yi mi le neng kin, opu ond wu endi mandi angpi mu le eim ni opu, Jiisas angil misin topu, yi nim.

“Nim ek yi mił nikin, kułmał kałiim wu owundu ngon min?” pa nim.

²³ Pe Jiisas eim ek nipi orung kindpi yi nim, “Pe na ek kis endi nił pim kin, kapli pe nim ni tor kindan wumb pei piingii. Ba ek kun ninj pim kin, kapli pe nimbił erang nim na ton?” pa nim.

²⁴ Pe Jiisas kan to pendnjing mił peng kin, wu Anas Jiisas kindang, kułmał kałiim wu num Kaiyapas mułum konu ełe kindim.

Piisa Nga Yi Nim, “Na Jiisas Kinał Mon!”

(Masyu 26:71-75, Mak 14:69-72, Luk 22:58-62)

²⁵ Saimon Piisa eim dup piipi, angpi mułang kin, wumb eim kanik yi ninjing. “Nim wu ei kin ekii sikin wu min?” Pe eim ek kend topu yi nim, “Ei na mon!” nim.

²⁶ Kułmał kałiim owundu wu ei nge kongun wu endi Piisa eim wu ei kom tui kepil kin tum ei nge, tiłap ende wu endi, opu yi nim, “Keimi mendpil na nim kenj ei nim eim kin ouni tuk ond mong Olip pin ełe, tuk mułun ni kenj,” pa nim.

²⁷ Piisa nga eim ek dinga nipi yi nim, “Na Jiisas kinał mon!” Yi neng kin, pe mendpil kei kultu peli wii tum. Wii tang kin, Piisa eim kin Jiisas ok nirim mił, ek ei piim.

Jiisas Pailos Mułum Konu Ełe Sipnjing

(Masyu 27:1-2,11-14, Mak 15:1-5, Luk 23:1-5)

²⁸ Kułmał kałiim wu num ombu ngii ei kin si kindik. Pe nga Jiisas sipik, gapman owundu ngii ełe mułum konu ełe sipnjing kunum ełe, kupiiring sipnjing. Jura wumb en enim gapman owundu ngii ełe nirik punenjing. Nimbił erang, en enim lo ek yi mił palim. “Sin wumb eipi ngii ełe nirik bin ei, sin ngenj ełe penj mułamba; ei mon!” niłmin. “Ełe nge, sin kuni owundu ‘Pasopa,’ ei nunermin,” ni piinjing.

²⁹ Yi piik kin, torung mulnjung. Pe Pailos eim tor opu, yi nim, “Enim wu

ei, nimbił oł erim nik, kos erngii tu wunjung?”

³⁰ Wumb ek nik, orung kindik yi ninjing, “Pe wu ei, oł kis endi enelang kin, sin nim kin tu wunelamin mon,” pa ninjing.

³¹ Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, “En enim wu ei sipik, en enim lo pałiim mił, kos piik erngii, sipei!” a nim. Nga Jura wumb ek yi ninjing, “Sin lo ek wu endi to kundmun min niłmin, ei sin to kundmun mił mon?” pa yi ninjing.

³² Nengin kin, oł ei, Rom wumb oł yi mił elmin oł ei nge ok, Jiisas eim ond peri kułmba nge, ei ni pendrim. Pe eim ok, wumb kan nirim ek ei mił, keimi pimba erim.

³³ Nga Pailos gapman ngii owundu ełe nga nirik pum. Pupu kin, Jiisas wii tang wang kin, Pailos ek nipi, Jiisas kii sim. Sipi kin, yi nim, “Nim Jura wumb nge king min mon?”

³⁴ Jiisas eim ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe ninim noman ełe, ek ei piikin nin, min wumb endi eipi, na king nim ek yi mił nengin kin, nin min?”

³⁵ Nga Pailos ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na Jura wu min? Nimbił erang ninim nge Jura wumb tiłap ei ni, kułmał kalk elmin wu num ombu ni, nim tu wuk, na moł konu ełe ngunjung. Pe nim nimbił oł kis endi en?”

³⁶ Pe Jiisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Na nge konu sinim tep er mołum konu ei, ya mei ełe konu tep er mułulamb kin, keimi na nge kongun wumb ei opu erik, Jura wumb endi ok, na sik, Jura wumb ngunenelangin mon! Ba na sinim tep er kanip mołum konu ei, ya mei ełe mon!” pa nim.

³⁷ Nga Pailos ek yi nim, “Pe nim king endi min?” Jiisas ek nipi orung kindpi yi nim, “Ei ninim na king pa nin. Na minan ei na mei ełe mengim. Na mei ełe tonu onj ełe nge, na ek nip, wumb ngop, kongun yi mił erip, ek keimi nip tor kindip eł. Wumb pei ek keimi mendpil ei ekii siłmin wumb

ei, na ek ei piilmin.”

³⁸ Pailos ek nipi, ngopu yi nim, “Ek keimi nim nin ek ei nipe mi?” Yi ni pendpi anda pupu kin, Jura wumb kanpi kin, ek nipi ngopu yi nim, “Na wu ei, oł kis endi erim ei, na kur kan sinand. Wu ei kin, oł kis endi eim erim pinalim.

Pailos Yi Nim, “Jisas Ond Peri Ele Nil To Kundei!” Nim (Masyu 27:15-31, Mak 15:6-20, Luk 23:13-25)

³⁹ Ba enim nge oł endi yi palim. Ei ‘Pasopa’ kunum ei, kan ngii wu endeim ni kindmbii, nilmin. Pe na Jura wumb king ei, enim kin tor kindmbii min mon?”

⁴⁰ Wumb pei nga wii dinga tok, yi ninjing, “Ei mon! Nim Barapas kindan wangli!” Barapas eim wumb to kondpu, wumb eipi epi nge waning sipi elim wu mołum.

19

¹⁻² Yi nengin kin, Pailos ek yi neng kin, opu wumb Jisas sipik kepil tunjung. Nga opu wumb kan jimbiltang gal mułum ei nge sik, king nge peng kon endi mił erik, peng ele pendik kin, king nge alap mił alap kundii endi sik, eim teljing.

³ Talk pendik kin, opu wumb ok yi ninjing, “Jura wumb nge king owundu mołun?” Nik, ek kulsik, angil misin tok, yi enjing.

⁴ Pailos nga tor opu wumb kanpi yi nim, “Enim kinei! Pe na eim sip tor tu wup, enim ngamb kin, enim piingii ei, na eim erim oł ei endi, na kan sinand mon!”

⁵ Pe Jisas tor om. Opu kin, eim kan jimbiltang gal mułum ei sik, eim peng kon mił enjing, ei eim peng ele mułang kin om. Nga alap kundii king mił talk kin, kindangin om. Opu kin, Pailos wumb kin ek yi nim, “Wu ei, enim kinei!”

⁶ Yi mił peng kin, kulmał kalilmin wu owundu nin opu ond wumb ombu nin Jisas kenjing ni, wumb ombu wii dinga tunjung, “Eim ond peri ele nil to! Eim ond peri ele nil

to,” yi wii tunjung. Pe Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “En enim wu ei sik, ond peri ele nil tei! Na wu ei oł kis erim oł ei, kan sinenj mon!” pa nim.

⁷ Jura wumb ek nik orung kindik yi ninjing, “Sin lo ek endi palim ei, lo ek ei yi ninim, ‘Wu ei kulmba. Nimbił erang na Gos nge kingam moł,’ nilim.”

⁸ Pe Pailos ek ei piipi kin, mund mong nga erim.

⁹ Yi erang kin, Pailos kin Jisas nga gapman ngii owundu ele nirik punjnguł. Pukuł kin, Pailos kin ek yi nim, “Nim jili molkun on?” Ba Jisas eim ek endi nipi, orung kindnerim mon.

¹⁰ Pailos ek nipi yi nim, “Nimbił erang nim na ek ei, ni orung kindnan? Na dinga ele, nim si kindamb punjii. Nga na dinga ele, nim ond peri ele nil tumbii ei, nim pii pol tunan min?”

¹¹ Jisas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pe Gos tonu mołum ei, nim dinga ngunelang kin, nim kapli na to mani kindnelan mon! Nga wu ei na sipi, nim angil ele ngum wu ei, eim nge oł kis ei nim nge oł kis en ei to mani kindim. Eim nge oł kis am tonu mendpil palim!”

¹² Pailos eim ek ei piipi kin, Jisas ek dinga nip, tor kindamb ba, ni piim. Ba Jura wumb wii tok, ek dinga nik yi ninjing, “Pe nim wu ei kindan pum kin, nim Rom wu owundu, Siisa nge wu puł mon!” pa ninjing. “Wu nii endi, ‘Na king’ nimba wu ei, Rom wu owundu, Siisa nge opu orung wu kulmba.”

¹³ Pailos eim wumb ek ei piipi kin, ek yi nipi, opu wu endi Jisas sipi anda tu wum. Pe Pailos eim tonu kos piik elmin konu ele mułum. Pailos mułum konu ei, kom ku peł kuł salmin konu ele mułum. Nga Eipru wumb konu ele embe yi nilmin, ‘Gapasa’ nilmin.

¹⁴ Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa,’ kor kunum nik, kuni er kun erik elmin. Nga ‘Pasopa’ kunum ba konu eni beli pim. Peng kin, Pailos

ek yi nim, “Jura wumb en enim king ei kinei!” pa nim.

¹⁵ Pe kulmał kałımin wu owundu ek orung kindik yi ninjing. “Sin nge king endi eipi mulałim, ba wu Siisa sin nge king endeim mołum.

¹⁶ Pe nga Pailos eim Jiisas wumb nge angıl ełe ngum. Ngang kin, wumb ombu Jiisas ond peri ełe nil to pendngii nge ngum.

Jiisas Ond Peri Ełe Nil Tunjung
(Masyu 27:32-44, Mak 15:21-32,
Luk 23:26-43)

¹⁷ Yi mił peng kin, wumb ombu Jiisas sipnjing. Sipangin kin, Jiisas eim ond peri ei ko wupu sipi kin, tor pum. Pum konu ei embe, ‘Wumb peng embił konu,’ niłmin. Konu ei embe endi Eipru ek nik, ‘Golkasa’ niłmin.

¹⁸ Konu ełe, wumb ombu Jiisas ond peri ełe nil tunjung. Tok kin, nga wu eipi tał ond peri ełe tał eipi yi ku nil tunjung. Wu endi Jiisas nge angıl taring ełe nil tok kin; nga endi Jiisas nge angıl tundung ełe nil tunjung. Tok nga, Jiisas wu tał kin tuk mii menb ełe nil tungung.

¹⁹ Pailos eim mon endi połpu kin, Jiisas pim ond peri ełe tonu kind pendim mon ei, ek yi mił nim, “Jiisas Nasares Konu Ełe Wu Ei Jura Wumb King.” yi ni poł pendim.

²⁰ Konu orung ełe, Jiisas ond peri ełe nil tunjung ei, konu owundu ełe mandi mił sim. Pe Jura wumb pei Pailos ek pułum ei gerik piik enjing. Erik ek ei, Eipru wumb ek ni, Griik wumb ek ni, Rom wumb ek ni, ei mił poł pendim.

²¹ Pe Jura kulmał kałımin wu num ombu Pailos kin ek yi ninjing, “Pailos, nim ek mon yi pulerii mon! ‘Jura wumb nge king’ ei mon; ba nim ek mon yi mił poł! ‘Wu ei eim yi nim, na Jura wumb nge king,’ yi pulii!” pa ninjing.

²² Pailos ek nipi, wumb ngopu yi nim, “Ek na puls, ei poł poru ninj ei pengli!” pa nim.

²³ Nga opu ond wumb kapı kapı ombu, Jiisas ond peri ełe nil to pendik kin, Jiisas alap ni konduk ei, mok tok, en enim wu endeim endeim ni sinjing. Nga kon takis ei sik ku; ba kon takis ei mui tołmun konu endi sineririm. Sinerang kin, kon ei, tonu orung orung er mani puk pirim.

²⁴ Pe opu wumb en enim ek yi nik, “Sinim kon takis ei, to piltan to yi enermin mon!” nik. “Sinim kom ku kembis mił siłin kin kinjmał erpin kin, wu endeim mendpił konduk ei simba,” ninjing. Nik oł yi erik kin, Gos nge ek ok pultum yi nirim, mił keimi tonu opu poru nirim.

“Na nge alap konduk ei mok to sinjing. Nga na kon takis ei, kom ku kembis mił kinjmał erik kin, wu endeim simba nik, yi enjing.”

Ei keimi tonu wang kin, wumb yi enjing ei Gos nge ek nirim mił keimi tonu om.

²⁵ Pe Jiisas ond peri ełe to pendnjing konu ełe, Jiisas eim mam ni, angim Mariya ei, Kliyopas nge ambim ni Mariya Makandala ouni ok engnjing. Amb ombu ok, Jiisas to pendnjing ond peri ełe, mandi ok engnjing.

²⁶ Jiisas eim kenim ni, mam kin, Jiisas eim noman ngopu ełim wu ei, na Jon ouni mandi ond peri ełe enginjing. Pe Jiisas eim ek nipi, mam ngopu yi nim, “Wu ei, nim kinganim mił mołum.”

²⁷ Nga Jiisas eim noman ngołum wu, na Jon kanpi yi nim, “Amb ei, nim manim mił mołum,” pa nim. Pe kunum ełe, na Jon, Mariya nam ngii konu ełe orung sip kin, tep er se moł.

Jiisas Kulum Poru Nim
(Masyu 27:45-56, Mak 15:33-41,
Luk 23:44-49)

²⁸ Pe ei poru neng kin, Jiisas eim piim ni, eim kongun ei pei poru nim. Nga Gos nge ek mon ok pułum ei, keimi tonu orum ei, poru nipi yi nim, “Na noł nuwa enim,” nim.

²⁹ Noł ming endi piki to pim ei, epi gupu tołum noł wain ei kindangin

kin, piki top pim. Pe wumb endi sikir pupu, noł tuk silim epi ei mił epi endi sipi mułang kin, Jiisas numba piipi kin, epi endi tu wupu kin, noł gupu tołum epi tuk kindim. Kindpi kin, goltum endi tu wupu kin, Jiisas gupu ełe pendim.

³⁰ Pe Jiisas eim noł gupu tołum noł wain ei, nopu yi nim, “Nam kunum pei ei poru ninim,” a nim. Yi mił nipi kin, eim peng to mani kindpi kin, kułum. Nga eim noman tuk gui ei, wak tang pum.

Opu Ond Wu Endi, Jiisas Demb Ełe Kileng Tum

³¹ Pe kunum ei, kuni owundu ‘Pasopa’ numun nik, kuni er kun ełmin. Nga kor owundu tonu wang kin, Jura wumb lo ek yi mił ni pendilmin ei yi mił, “Kor owundu ełe, wumb kongun endi enerngii mon!” pa nilmin. Ei yi mił peng piik kin, kulnjung wu kei ngenj tonu ond peri ełe mulerngii, ni piinjing. Pe wu Kombur Pailos kanik kii sik, ek yi ninjing. “Enim sikir ok kin, wu kei nge simb angil ełe sikir embil engin tangin kin, sikir kułangin kin, si mani singii,” pa ninjing.

³²⁻³³ Pe opu ond wumb puk kin, wu tał Jiisas kin ouni ond peri ełe nil tunjung wu tał, simb angil ełe, ambilk engin tok enjing; ba puk kin, Jiisas kenjing ni kułum pim. Nga eim simb angil embil kin engin tok enenjing, mon.

³⁴ Ba opu ond wu endi Jiisas demb ełe kileng tum. Tum konu ełe, sikir miyem kin noł ouni tor om.

³⁵ Pe na Jon, oł ei erim, ei kanip piinj. Pe nga, na Jon ek ei nip tor kindind ei kapli, enim pii gii ningii. Na ek nind ek ei, keimi mendpil! Na piip kin, ek nind ei, ei keimi mendpil nip tor kindind.

³⁶ Epi ei tonu om ei, Gos nge ek ok pulum ei nirim ei, keimi tor om. Ek ei yi mił palim,

“Eim nge embil endi to engin tunerngii mon!”

³⁷ Nga Gos nge ek ok pulum ełe, ek endi yi mił ninim,

“Opu ond wu ei, kileng to kundum wu ei keningii,” pa nim.

Kom Ku Tukpu Ełe Jiisas Tukpu Tunjung

(Masyu 27:57-61, Mak 15:42-47, Luk 23:50-56)

³⁸ Ei epi poru neng kin, Josep wu ei eim Airmasiya konu ełe wu ei, eim Jiisas kin ekii silim wu endi om; ba eim Jura wumb kin mund mong erpi kin, eim pii gii ei ni peni ełe kindnerim. Josep eim opu, Pailos kanpi kin, yi nim, “Na Jiisas ngenj ei simbii ond,” pa nim. Pe Pailos kapli neng kin, Josep Jiisas ngenj ei sipim.

³⁹ Nikoriimas wu ei, eim ok, Jiisas multum konu ełe epin kunum kunum orum wu ei, eim om ku. Om wu ei, eim ond kanim eipi eipi tał ei nge muru ka tołum epi ei sipi tu wum. Tu wum ond tał nge, epi muru ka wii tołum ei ende kindik mundnjung. Pe ond kopung ei, epi embin owundu er 100 mił yi kapli erim.

⁴⁰ Wu tał Jiisas nge ngenj ei sipinjgil. Pe wu tał epi muru ka tołum ei, Jiisas ngenj ełe kindikil. Nga alap ka wii pandi tokuł ei enjngil Jura wumb, wumb kulii tungii pendik ełmin oł ei, enjngil.

⁴¹ Jiisas ond peri ełe, to pendnjing konu ełe, aka pin endi sim. Pe aka pin ełe, tukpu konj endi sim. Tukpu konj ei, ok wumb kulii endi tukpu ełe tunenjing mon.

⁴² Pe kunum ei, kor owundu kuni ‘Pasopa’ kunum mandi erang kin, Jura wumb kuni er kun ełmin kunum ei, mandi poru nimba. Nga tukpu konj mandi mołum ei, wu tał Jiisas konu ełe pendinjingil.

20

Jiisas Nga Angpi Tonu Opu Konj Pum

(Masyu 28:1-8, Mak 16:1-8, Luk 24:1-12)

¹ Pe Mariya Makandala eim kor kunum kupiiring ok tangpi kun en-erang kin, eim Jiisas pendnjing konu tukpu eke tor om. Opu, eim kenim ni Jiisas eim pendik, tukpu eke kom ku owundu endi, ondu ngok pendnjing; ba eim kenim ni, ondu ngok pendnjing mił pinerim.

² Yi peng kin, eim nga sikir pupu, Saimon Piisa kin wu endi Jiisas eim noman ngołum wu ei, Jon kin mulnjunguł konu eke kanpi yi nim, "Sinim Owundu tukpu eke pinalim; sipinjing palim. Sin piinamin; eim sipi jili orung pendnjing da."

³ Pe Piisa kin na kin sił ngii konu eke punjkuł.

⁴ Pupuł kin, sikir punjpuł; ba na Jon, Piisa eim pend si kindip na ok punj. Pup kin, Owundu tukpu tunjung konu eke, ok tor punj.

⁵ Pup kin, mani pii połup, tukpu eke epi sip kenj ni alap tuk sim; ba eim tuk pup kinenj.

⁶ Saimon Piisa ekii se tor opu, tukpu eke tuk pupu, kenim ni alap ei mendpił sim kenim.

⁷ Nga alap, Jiisas eim peng eke pandi tok pendnjing alap ei, sinerim mon! Alap ei simbir ka erpi, orung eke epi kind sim.

⁸ Pe na Jon ok onj, tukpu eke tuk punj ku. Pup, epi ei kanip kin, na pii gii ninj.

⁹ Pe kunum ei, Gos nge ek ok pułum ei, sił pii kun enenjpił. Gos nge ek ei yi nirim, "Jiisas eim tukpu eke angpi konj ba," yi mił ninim.

¹⁰ Pe sił Jiisas kin ekii siłmbił wu tał, nga ngii konu eke orung punjpuł.

Mariya Makandala Eim Jiisas Kenim

(Masyu 28:9-10, Mak 16:9-11)

¹¹ Pe Mariya eim, tukpu eke, torung angpi kin, ke nipi engim. Ke ni, pendpi kin, tukpu eke kan tuk kind kenim.

¹² Kenim ni, enjel tał alap kuru kindinjngił wu tał mulnjunguł ni kenim. Ok Jiisas eim ngenj pim konu eke mulnjunguł enjel endi, Jiisas nge

peng sim eke mułang kin, endi Jiisas nge simb sim konu eke mułum.

¹³ Pe enjel tał ek nikił Mariya ngokuł yi ninjngił. "Amb, nim nimbil erang ke nin?" Pe eim ek nipi, ngopu yi nim, "Na nge Owundu sipnjing palim ei, eim sipik, jili orung pendnjing ei na piinand," nim.

¹⁴⁻¹⁵ Yi nipi, kan orung kind kenim ni, wu endi engim. Ba amb Mariya ei, eim wu ei Jiisas ni piinerim mon! Pe amb Mariya eim yi ni piim; ei eim aka pin tep mułum wu endi ni piim. Nga Jiisas eim kanpi kin, yi kii sim, "Amb nim nimbil erang ke nin? Nim wumb nii kurun?" Mariya ek nipi, ngopu yi nim, "Pe nim eim si pendin kin, na nen kin, piip eim simbii," pa nim.

¹⁶ Pe Jiisas eim ek nipi yi nim, "Mariya!" Pe amb Mariya nga ak topu, Eipru wumb ek eke yi nim, "Raponai!" Pułe ei yi mił, 'Ek emb to ngołum wu,' yi nim.

¹⁷ Jiisas ek nipi, eim ngopu yi nim, "Nim na ambil gii ninerii mon! Na Arnan kin nga orung tonu punenj, kokuł. Nim orung pukun kin, na engnan noł kankin yi ninjii! 'Na Arnan nga enim Ernjing mołum eke tonu pund. Nga nam nge Gos ni, enim nge Gos mołum konu eke, tonu bii pund,' " Jiisas yi nim.

¹⁸ Pe amb Mariya Makandala eim orung pupu, Jiisas eim kin ekii siłmin wu mulnjung konu eke pum. Pupu, ek nipi yi nim, "Na Owundu kan poru nip ond." Nipi, Jiisas eim kanpi, nipi ngum ek ei nipi, wu ombu ngum.

Jiisas Kin Ekii Siłmin Wu Ombu Jiisas Nga Kenjing

(Masyu 28:16-20, Mak 16:14-18, Luk 24:36-49)

¹⁹ Jiisas kin ekii siłmin wu ombu, Jura tep ełmin wumb owundu kin mund mong enjing. Erik kin, en enim ngii endi ondu dinga ngo pendik kin, nirik mulnjung. 'Konu kor kunum endi, konu eni mani pang kin, en enim ngii nirik mulnjung. Pe

Jiisas eim opu tuk eġe engim. Angpi kin, yi nim, “Enim noman emin pangli,” nim.

²⁰ Yi miġ neng kin, Jiisas ngenj orpuġ angli ni, demb ei andan tum. Jiisas kin ekii siġmin wu ombu, nga Owundu kanik kin, ka piinjing.

²¹ Jiisas ek nga nipi wumb ombu ngopu yi nim, “Enim noman emin ka piingii. Arnan kindang onj miġ, yi ku nga enim kindamb kin, nam kongun ei er pungii!” pa nim.

²² Eim ek yi miġ nipi kin, eim pop topu, wu ombu kin kindpi kin, yi nim, “Gos nge Gui Ka enim kin ngond,” pa nim.

²³ “Na enim noman dinga ngond. Pe enim wumb kombur oġ kis ei kil ngonmun ningii; ei kapli poru nimba. Nga enim wumb kombur oġ kis ei pangli ningii wumb ei, oġ kis pimba ku,” pa nim.

Tomas Jiisas Kenim

²⁴ Jiisas eim kin ekii siġmin wu engki nga taġ mulk konu eġe Jiisas wumb ei kin, nga tor orum kunum ei, wu endi tuk eġe mulerim wu ei Tomas, nga eim embe endi ‘Dirimas,’ niġmin.

²⁵ Pe wu eipi ombu, Jiisas kanik Tomas ninjing; ba Tomas eim ek nipi, wu kombur ngopu yi nim, “Pe na Jiisas nge ngenj orpuġ ei kanip, nam angli mong ei sip ambilip, eim angli ni, demb eġe orpuġ ei kanip enenj kin, kapli na pii giġ ninermbii mon,” pa nim.

²⁶ Nga ekii se, kongun endi opu pang, Jiisas kin ekii siġmin wu ombu kin, Tomas ni ouni mulk. Molk kin, en enim Jura tep eġmin wumb kin, mund mong erik kin, ngii ondu dinga ngo pendik poru nik, en enim nirik mulk konu eġe, Jiisas opu tuk eġe engim. Angpi kin, ek yi nirim, “Enim noman emin ka sengli,” nirim.

²⁷ Pe Jiisas eim ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim angli mong ei yi eġe pendkin kin, na angli orpuġ eġe kenii!” nim. “Nga nim nge angli ei, na demb orpuġ eġe, tuk kindii! Pe

nim pii giġ ei to kindnenjii; ba nim pii giġ dinga ninjii!” pa nim.

²⁸ Tomas ek nipi, orung kindpi yi nim, “Nim na nge Owundu! Nim na nge Gos mendpi!”

²⁹ Jiisas ek nipi, Tomas ngopu yi nim, “Nim na kankin pii giġ nin min? Wumb na kinarik kin, pii giġ nik yi enmin wumb ei, ka piingii.”

Jon Nge Puġe Ek Ei Pultum

³⁰ Jiisas eim jep oġ nga pei erpi kin, eim nge ekii siġmin wu ombu mulk, tuk eġe erim. Ba na Jon Jiisas erim jep oġ ei, pei mon eġe pulenj, mon.

³¹ Ba na ek poġ poru ninj ei, enim Jiisas ei eim Krai Gos kindang wu eim, enim pii giġ ningii ei, eim Gos nge kingam. Pe enim eim kin pii giġ ninjing kin, kapli enim eim nge embe eġe, enim noman konj sik, kunum kunum muġngii nge singii.

21

Jiisas Eim Kin Ekii Siġmin Wu Angli Orung Nga Taġ Jiisas Kenjing

¹ Ekii se nga, Jiisas eim kin ekii siġmin wu ombu kin tor om. Opu kin, Taipiriyas konu eġe ni konu orung ep noġ gop moġum konu eġe, Jiisas eim nge yi miġ tor om.

² Saimon Piisa ni, Tomas eim embe nga endi ‘Dirimas,’ niġmin ei ni, Nasaniyel, Kena konu kembis eġe, Galilii konu owundu eġe wu ei ni, Sependii nge kingam taġ ni, nga wu taġ Jiisas kin ekii sinjingi wu taġ kin, ouni mulnjung.

³ Pe Saimon Piisa ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Na omu tumbii pund,” nim. Wu ombu ek nik, eim ngok yi ninjing, “Sin nim kin ouni bin,” ninjing. Pe puk, noġ kanu eġe, tonu puk punjung. Ba kunum pei ei emii peng kin, en enim omu endi tunenjing mon.

⁴ Pe konu kupiiring konu eni tonu omba erang kin, Jiisas eim pupu, noġ gop orung wer eġe, engim. Ba eim kin ekii siġmin wu ombu ei, Jiisas ni piinenjing mon.

⁵ Pe Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Kang wu kei, enim omu endi sinmin min?” Pe wu ombu ek nik, orung kindik yi ninjing, “Mon.”

⁶⁻⁷ Nga eim yi nim, “Enim omu kon nga sik, noł kanu angil tunding ełe kindik, omu kombur singii,” nim. Yi neng kin, omu kon pulnjung ni, omu pei sinjing. Pe omu kon ei tonu singii pinerim mon; kon ei wurup mendpił nim. Na Jon, ek nip, Piisa ngop yi nim, “Ei Owundu!” Pe Saimon Piisa eim kon takis gułpu sepi, kongun erim. Nga eim Owundu ek ei piipi kin, kon takis ni kindpi, puku sipi, noł ełe mani pum. Pupu kin, Jiisas mułum konu ełe sikir pum.

⁸ Jiisas kin ekii silmin wu kombur wangin kin, omu mer kon ełe, piki top pim ni, ambił gii nik tonu sinjing. Nga wu ombu noł wer ełe, turii mił mulenjing. Mulk konu ełe ei su yi mił, 300 simb mił sim.

⁹ Pe ok noł wer ełe, tor ok kenjing ni, dup endi nopu pim. Pim konu ełe, kenjing ni omu kombur dup ełe pim. Nga bres orundung kenjing ni sim ku.

¹⁰ Jiisas ek nipi wu ombu ngopu yi nim, “Enim omu pe kon poł sinjing ei, kopur tu wei!”

¹¹ Pe Saimon Piisa eim noł kanu ełe tonu pupu, omu kon ni ambiłpi kin, noł peł ełe ambiłpi sipi kin noł wer ełe sipim. Omu owundu owundu tuk omu kon ełe piki top pim. Omu tuk mołmun ei, omu peng yi mił 153 pei mołmun. Mulnjung omu pei ombu mulk, ba omu kon kilip turerim mon.

¹² Jiisas ek nipi, wu ombu ngopu yi nim, “Enim ok, kuni nei!” a nim. Pe Jiisas nim ek ei, wu endi eim kii sinerim mon, “Nim nii?” En enim piinjing ni, “Ei Owundu,” ni piinjing.

¹³ Jiisas eim dup konu ełe opu, bres ni sipi, wu ombu ngum. Nga omu yi ku erim.

¹⁴ Jiisas eim kołpu nga tukpu ełe angpi opu kin, nga konj pupu endim. Pe eim kin ekii silmin wu ombu kin, kunum tekliki peni ełe tor wang kin, kenjing.

Piisa “Nim Na Nge Kung Siipsiip Ombu Kuni Ngo!”

¹⁵ Kuni nok poru nik, Jiisas ek nipi, Saimon Piisa ngopu yi nim, “Saimon, nim Jon nge kingam, nim epi eipi pei ełe to mani kindkin, na noman ngon min?” Saimon ek yi nim, “Keimi Owundu, nim piin; na nim noman ngond.” Pe Jiisas ek nipi eim ngopu yi nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip wał mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei, kung siipsiip mił kuni ngunjii.”

¹⁶ Jiisas ek nga nipi, Piisa ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman ngon min mon?” Piisa ek orung kindpi yi nim, “Owundu, na nim noman ngond,” nim. Nga Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Nim na nge pii gii ninjing wumb kung siipsiip mił ei, tep ka er mułii!” a nim.

¹⁷ Jiisas nga ek kunum tekliki nipi, Saimon ngopu yi nim, “Saimon Jon nge kingam, nim na noman palim min?” Pe Piisa eim noman embin to piim. Nimbil erang pe ek kunum tekliki mił nipi, Piisa kindpi yi nim, “Pe nim na noman ngokun nin min?” Pe Piisa ek nipi, Jiisas ngopu nim, “Owundu, ninim epi pei piilin wu. Nim piin, na nim noman ngoł.” Pe Jiisas nga ek yi ku nim, “Nim na nge wumb kung siipsiip mił mułangin kin, na nge ek emb tokun ngunjii ei kung siipsiip mił kuni ngunjii,” pa nim.

¹⁸ Na ek keimi mendpił nip nim ngond, ok nim wu kangi wu multum kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jiki bii ni piilin konu ełe kunum ei, ninim kan talkin, ninim konu jiki bii ni piilin konu ełe pułun. Nga ekii se, nim tukui enjii kunum ei, nim angil tonu kindkin mułan kin, wumb nim kan kend ełe talk, ninim bii ni piinenjii konu ełe sipngii,” Jiisas yi nim.

¹⁹ Jiisas ek nirim ei pułe yi mił, Piisa eim ond peri ełe kułmba oł ei mił nirim kunum ei, eim Gos nge embe ei ambił tonu kindmba nge

nim. Jiisas eim ek ele nge piipi kin yi nim. Pe Jiisas Piisa kanpi yi nim, “Nim na bii konu ekii se!” a nim.

Jiisas Eim Noman Ngołum Wu Ei Nge Ek

²⁰ Piisa eim kan ak topu, kenim ni, na Jon ekii sip onj. Na ok kuni nuk kunum ele, na Jiisas multum konu ele, mandi mołup yi ninj, “Owundu, nim wu nii opu orung wumb ongii konu ni tor kindmba?”

²¹ Piisa na kanpi kin, ek yi nipi Jiisas ngum, “Owundu, wu Jon ei eim nipe oł mił endi eipi kułmba?”

²² Pe Jiisas ek nipi, Piisa ngopu yi nim, “Pe nam noman ele, eim konj mułang kin, na nga orung ombii kunum, ei kapli. Pe ei nim nge epi mon! Nim na kin ekii se onjii.”

²³ Yi mił nga ek ei, angim noł mulnjung konu ele, eipi eipi nipi angim noł kin ngum. Ngopu, yi nim, “Ekii silim wu ei, Jon eim kulermba. Ba Jiisas eim ‘Wu ei kulermba,’ ei, yi ninerim mon. Ba Jiisas eim yi nim, “Ei na nam noman ele pim kin, wu ei konj mułang kin, na orung ombii kunum ei, ei nim nge epi mon!”

²⁴ Ei ekii silim wu endi, eim ek ei ni tor kindnim. Nga eim ek mon ei połpu, poru nim ek mon ei, sinim piinmin ek mon ei, ek keimi mendpił ninim.

²⁵ Ba nga oł kanim kanim pei, Jiisas eim erim ku. Kapli wu nii endi, eim Jiisas nge oł erim mon ei, pułmbii ni piim kin, kapli mon pułngii ei, pei mułmba. Na piind ei, ya mei konu ele orung orung pei mon pułulangin kin, kapli konu endi wii sinenelang, mon!

Luk Mon Aposel Polpu Ek Se Andilmin Wumb Ol Enjing Ei Pulum

Jiisas Eim Ek Dinga Nipi, "Gos Gui Ka Kindmbii," Nim

¹⁻² O Tiopilas, na mon ei, ok nam pei puls. Jiisas eim epi pei erpi, wumb andan topu erim ek ei, na puls. Kumb ok ni, pe kunum ele, eim kongun pulngun mundum. Ekii se, eim tonu epin ba erim kunum ei, eim ek se andilmin wumb kengip ngopu noman dinga ei, Gos Gui Ka kin ngurum. Ekii se, nga Gos Jiisas tonu epin sim.

³ Jiisas ngenj kumbii kulum. Kulum poru neng kin, nga ekii se, eim ek se andilmin wu mulnjung konu konj tor om. Pe eim epi ei erang kin, nam konj mol ni piingii nipi yi nim. Pe kunum 40 ele, Jiisas eim kenjing kunum ele, Jiisas eim Gos epi pei tep erpi, kanpi molum ei, ek nipi ngum.

⁴ En enim tep to molk kin, eim wumb ei ek nipi ngum. Enim Jerusalem konu, ele si kindnerngii, ba Erinjpin Gos ek yi nim, "Na enim epi ngumbii ei, enim epi ei kui erik mulngii. Molk kin, na ek yi mił nip enim ngunj.

⁵ Jon wumb nol pendpi ngum, ba kunum endi kinan punenmba ei, Gos Gui Ka enim nol pendpi ngumba."

⁶ Pe kunum ele, Jiisas wumb kin tep tok mulnjung. Molk kin, eim kii sinjing, "Jiisas Owundu! Nim Esrel tilap wumb paki tokun, Rom wumb to mani kindnjii min? Kunum ele, Esrel wumb nga wii mulngii."

⁷ Pe eim ek nipi ngum, "Ei enim epi mon; pe enim kunum kunum pingii kapli enermba ei Erinjpin Gos eim elim. Pe eim enim tep molum.

⁸ Ba ekii se Gos Gui Ka, enim kin omba. Nga eim enim noman dinga ngumba. Ngang, na ek Jerusalem konu ningii ei Juriya konu orung ni

Sameriya konu ni, mei konu orung orung pei pang kapli ermbe."

Jiisas Eim Ei Epin Konu Orung Pum

⁹ Jiisas eim ek ei nipi poru nim; pe en enim kanik mulnjung. Mulangin kin, Jiisas eim tonu pum. Pe kupu endi eim tonu sipim. Sipang wumb kanik mulnjung ni am sipim.

¹⁰ Eim pum, pe Jiisas nge wumb en enim ei mul ele kanik enjing. Pe sikir wu tal konduk kuru pim, wu tal tor onjngul

¹¹ Wu tal okul yi ninjngil, "Enim Galilii wumb, enim nimbił erang angk ei mul ele kanik molmun? Ei Jiisas, pe Gos eim kin sipi orung sipi ei tonu epin sipipi, eim nga orung omba ei enim pe kaninmin mił yi orung omba."

Wu Endi Juras Kongun Simba Ni To Tonu Kindnjing

¹² Yi erang, en enim komung ei si kindik, komung ei embe Olip, pe Jerusalem konu orung punjung. Komung pim ei, Jerusalem konu mandi pim.

¹³ Pe en enim konu owundu ele tuk punjung; en enim tuk molulum konu ele tonu punjung. Punjung, wu embe yi mił Piisa, Jon, Jeims, Pilip, Endru, Tomas, Basolomu, Masyu, Elpiyas kingam Jeims, Jeims kingam Juras. Saimon wu endi wumb ei nge Rom wumb to mani kindngii nirim.

¹⁴ Pe wu ombu en enim noman ende kindik, prei erik mulnjung. Amb kombur ni, Mariya Jiisas mam ni, Jiisas angim nol yi ku prei erik mulnjung.

¹⁵⁻¹⁹ Wu Juras yi mił erim. Wu ei mei endi top erim ku ei kulmal kailmin wumb owundu ngunjung. Ngangin kin, eim ol kis er pendpi, wumb sipipi Jiisas mulum konu andan tum. Eim bok topu mani pum. Pe eim nge ngenj tuk ele engin topu eim kirim ni tulup nipi tor pum. Ekii se wumb pei Jerusalem konu mulk wumb pei ek ei piik nik punjung. Pe en enim ek ele konu ei 'Akeltama'

nik mei konu ei wumb miyem konu ninjing. Wumb kulou tolmun kunum ei, Piisa pii gii wumb kumb ele angpi, ek endi nipi ngum. Pe wumb 120 mił pei mulnjung.

Piisa ek nim, “Engnan noł, enim piyei! Gos pipe mon endi multum, kumb ok Gos Gui Ka wu Deipis gupu ele nipi tor kindrim. Juras kin nim, pe ei eim Jiisas ba konu andlam andan tang, wumb Jiisas keningii. Ek ei pepi peni ele omba, nik pe pepi tor onum.

Ok Jiisas Juras sin kin to tonu kindmondum. Mołpu, sin kongun ende er mulpun elmin nipi,” Piisa yi nim.

²⁰ Piisa yi nim, “Ek ei mer mon Sam ele Jura wumb golang Deipis pulum ek yi nipi nim,

‘Eim ngii konu wii simba, wu endi mulermba,’ mon Sam ele ek yi ninim. ‘Pe nga wu eipi endi eim kongun simba,’ pa ninim.”

²¹⁻²² “Wumb endi Jiisas nga konj tonu om kenim ni wu ei sin kin tuk omba. Wu ei sinim kin tep topun endinmin. Kunum kunum Jiisas eim sinim kin pupu opu er mołum. Kunum ele Jon eim wu amb noł pendpi ngurum. Kunum ele nga Gos Jiisas sipi orung epin konu simba,” pa nim.

²³ Piisa ek yi mił nim, “Kapli wu tał embe tumun.” Wu endi Josep, Basapas ninmin wu ei, wu ei embe eipi endi palim ku, embe endi Jasas, pe wu endi embe Masaiyas.

²⁴ Pe en enim prei erik, “Owundu! Nim wumb pei noman tuk nim piin. Wu tał nii endi mulmba ei nim to tonu kindin ei nim sin andan to!

²⁵ Tan wu ei Juras elim kongun ei ermba. Juras eim kongun ei si kindpi eim dup konu ele pum.”

²⁶ Pe wumb en enim prei erik, Gos wumb andan tang angil tonu kindnjing ni Masaiyas wumb pei engki nga endeim ele tuk kindangin kin, kongun ele enjing.

2

Gos Gui Ka Mani Om

¹ Gos Gui Ka mani om kunum ei Pendikos nilmin. Pasopa kunum 50 poru neng, Pendikos kunum om. Pii gii wumb en enim ngii endi ele kulou tunjung.

² Pe sikir tonu muł ele ek tengim, konu gur gali mił, owundu endi top ngii ele nirik wumb mulnjung konu om.

³ Pe wumb molk kenjing ni dup anmbil mił pei onjung. Pe epi ei gal topu wumb mulnjung konu eipi eipi punjung.

⁴ Gos Gui Ka Jiisas nge wumb mulnjung konu tuk opu poru nim. Gos Gui Ka je erang wumb pei, wumb ek eipi eipi tengnjing. Ei Gos Gui Ka erang yi enjing.

⁵ Pe Juras wumb Jerusalem konu mulnjung wumb, ei Gos ek piilmin wumb konu orung orung pei onjung.

⁶ Pe konu gur gali owundu neng kin, wumb ok kulou tunjung. Wumb ok molk ek ei piinjing ni, Gos nge wumb ek eipi eipi nik mulangin kin, nimbil erang puku sik mulnjung.

⁷ Wumb puku sik noman embintang mulnjung. Molk, ek yi ninjing, “Nimbil erang wumb ei ek eipi eipi nik enmin, ei Galilii wumb min?”

⁸ Nimbil ol erang sinim ek erinjpjin menjpin noł sinim ngopun ele ek ei piilmin mił nilmin. Wu ombu Galilii konu wumb min?

⁹ Sinim wumb Parsiya ni konu Miriya ni Eilam, Mesoposemiya konu sinim wumb konu orung orung wumb, Juriya ni Kaparosiya, ni Ponsas ni Eisiya wumb mołmun.

¹⁰ Prisiya ni Pampiliya, Eisip ni, wumb orung orung Aprika konu Sairiini, ni sin Rom wumb ya ele pei ya ele mołmun.

¹¹ Wumb Griis ni Areipiya ni sinim Jura wumb ni wumb tilap eipi ei sinim Jura elmin ol ei enmin. Ba sinim wumb pei sin sinim ek piimin; Gos nge jep ol pei nipi sinim ek ele nipi ngolum.”

12 Pe puku sik, noman embin tang mulnjung. En enim ek dinga nik piik enjing. “Epi nimbił oł enim?”

13 Ba wumb kombur en enim ek buł morung nik ek dinga ninjing, “En enim noł nok wulu pang kin, ek eipi eipi ninmin,” pa ninjing.

Piisa Gos Ek Ka Ei Nipi Wumb Ngum

14 Pe Piisa engki nga endeim mulnjung konu ełe tuk angpi wii dinga topu ek dinga nipi wumb ngum. “Enim Jura wumb ni wumb ok Jerusalem konu wumb ok mołmun; enim kom sek, oł enim ei ni ngamb piingii,” pa nim.

15 “Enim wumb ombu noł nok wulu punum ni piinmin ba mon; akip konu kupiiring eni pim.

16 Ba oł ei Gos nge ermba oł ei piipi niłim wu Joel yi ninim.

17 ‘Gos ek yi nim, ekii se poru nimba kunum mandi erang Gos Gui Ka wumb pei ngamb eim Gos pei ngumbii,’ pa yi nim. ‘Pe enim kingenjing embilenjing ni Gos oł ekii se ermba ei piik niłmin wumb ek tangiłmin mił yi tengingii. Noman ka wii enim wu kangi wu mułngii konu andan tumbii, or kumb mił er keningii. Pe wu tukui ombu piingii konu or kumb ka andan tamb keningii, pa nim.

18 ‘Kunum ei enim wu amb kongun wumb na Gui Ka pei ngumbii ku. Ngamb kin Gos oł ekii se ermba ei piik niłmin wumb ei ek niłmin mił ningii.

19 Pe na tonu kupu muł ełe jep oł eipi mił kombur ermbii. Mani mei ełe na miyem ni dup ni, dup eskił owundu ni jep oł ermbii,’ nim.

20 ‘Eni kunum ei eramb emii pimba; pe oi ei eramb, miyem mił ermba. Pe ekii se Jiisas orung omba kunum ei tangpi tiłang owundu ermba,’ pa nim.

21 ‘Pe wumb pei Gos embe pii gii nik wii tungii wumb ei sipi orung seng kin, Gos eim nge wumb mułngii.

Gos ermba oł piipi niłim wu Joel,’ yi ninim.

22 “Enim Esrel wumb, enim ek ei piingii: na enim Jiisas Naseres wu nge nip ngumbii end. En enim kaninmin, oł dinga ni kongun erpi jep oł kanim kanim enim oł ombu enim piik kanik ełmin ei, Gos eim mendpił wu ei Jiisas kindang om.

23 Wu ei Jiisas kumb ok epi pei Gos Eim piipi ek nipi pendrim. Pe wu ei enim angii ełe kindim. Enim Jura wumb ek kis nik enjing. Nimbił erang tor wumb ei Jiisas ond peri ełe nil to kundnjung?

24 Ba Gos eim Jiisas nga er konj sim. Eim ngenj kumbii kułpu erim ei Gos eim kulnjung wumb konu ełe si kindpi nga er konj sim.

25 Ok Deipis yi mił pułum, Jiisas ek dinga nirim,

‘Gos Owundu na kumb ełe kunum kunum mołum. Eim nam angii tundung orung mułang kin na epi endi kapli to mani kindnermba mon!

26 Yi erang kin, na noman ka seng, gupu tokuł pałim. Nam piind ei nam ngenj ei epi ekii se omba nip moł. (Ba Gos kin pii gii nip moł). Yi mił ku epi endi nam ngenj ei kapli ambił gii ninermba.

27 Pe na noman tuk ei pang, Gos eim dinga ełe na paki tang, wumb kułii konu mulermba mon. Pe nim nge kinganim mendpił eim ngenj purnermba mon!

28 Nim na noman konj bii andlam ełe andan to kun erngii. Nim na kin mułun na ka piip minj mułmbii,’ Deipis ek yi nim.

29 “Engnan noł na sinim kupenjpın Deipis multum mił nip kun kun ermbii end. Deipis eim kultum tukpu tuk, tuk ei akip sinim mołmun konu ya sałim.

30 Ba Deipis eim Gos ekii se ermba oł ei piilim ku. Gos ek dinga nipi yi nim, ‘King Deipis kinganim ekii se nim peł mołun konu ełe mułmba,’ nim.

31 Ba kumb ok Deipis eim Gos ermba epi ei kan poru nirim. Pe yi nirim,

Krais Owundu wu ekii se omba wu ei, nga konj tonu orung omba nirim. 'Gos eim wumb kulii konu wak tunenmba. Eim ngenj purpu kumun ngunermba ku.'

32 Jiisas wu ei, Gos eim sipi orung nga konj sim. Sin wumb pei ei kanpin kin ninmin.

33 Pe Jiisas eim angpi tonu pupu Gos Jiisas eim angil tundung wu Owundu mundum. Pe ei Gos Gui Ka sim. Ei ok Gos nirim mił yi erang kin akip Gos Gui Ka pei ngang, sinim wumb sipin kin sin ek eipi eipi ninmin ei enim kanik piik enmin.

34 Deipis eim ngenj ei epin konu tonu punerim. Ba ei ek nipi pułum. Gos Owundu ek nipi nam wu num ei ekii se omba. Yi mił nipi ngum, 'Nim na angil tundung orung mulniji.

35 Pe ekii se nim opu orung wumb ei na to mani kindmbii mendpił. Sip, nim simb ełe mandring kindmbii.'

36 "Pe sinim Esrel wumb tiłap pei sinim ek ei pii kun er mułmun. Pe Jiisas ei sinim sipin ond peri ełe tonu kindpin, ei Gos eim sipi Krais wu Owundu ekii se omba ei mundang mołum!" Piisa ek yi nim.

Wu Amb Gos Ek Piik Noman Ak Tok Noł Pinjing

37 Wumb en enim ek ei piinjing noman ełe embin tum. Piisa kin wu kombur kin kan yi ninjing, "Engin-jpin noł, sin nimbił oł ermin?"

38 Pe Piisa ek nipi wumb ngum, "Enim noman ak tok ok Jiisas Krais embe ełe noł pingii, ei Jiisas enim noman kis kil ngumba. Enim yi erangin kin Gos nge Gui Ka enim kin wii ngumba.

39 Ok Gos ek dinga yi nipi pendim. Enim kin en enim kangil ni wumb konu turii mołmun wumb pei ngumbii nirim mił Gos Owundu wumb ei wii tang, onjung. Wumb ei Gos eim ek dinga nipi ngum."

40 Piisa ek nga endi nipi tuk kindim; ek pei dinga nipi ngum, "Enim piik kun er mułngii; mon pim kin, enim wumb oł kis enmin wumb ei kin pei poru nimba."

41 Yi neng kin, wumb pei Piisa ek nim mił pii gii nik noł pinjing. Pe kunum ełe wumb 3,000 pei Jiisas kin pii gii ninjing.

42 Gos nge ek se andilmin wumb ei ek ninjing. Wumb ei dinga piinjing ei engnjing noł paki tok, kuni ende nok, prei erik enjing.

Wumb Tuk Ok Gos Ek Piinjing Wumb Ei Oł Ka Enjing

43 Pe wumb pei puku sik Gos jep oł pei eim nge ek se andilmin wumb kin erim.

44 Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing, wumb ei ende mulnjung. Pe epi sałim min simba ei pii gii wumb epi ende sałim.

45 Wumb ei en enim epi ni, mei ni, wumb ok top to sengin, ku ni epi ei sik, wumb eipi epi sinerang mołmun wumb ei ngunjung.

46 Wumb en enim noman ende sek, ka piik enjing. Kunum kunum en enim men ngii owundu engim konu puk puk ełmin. En enim kuni ngii eipi eipi ełe ende nok nok ełmin.

47 Kunum kunum Gos embe ambilk tonu kindik, Jerusalem wumb yi piinjing. Wumb pii gii wumb, en enim noman tuk ka seng mołmun. Kunum kunum Gos eim wumb kopur sipi orung sipi erang, wumb Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ei pei pei orung sim.

3

Wu Endi Eim Simb Kis Mułum Ei Opu Ka Pum

1 Piisa Jon teł tonu men ngii owundu prei ermbił ni punjnguł. Kunum ei konu eni tekliki erang punjnguł.

2 Wu endi mułum, wu ei ok mam mengrim kunum ei simb yi er pirim mił pim. Wu ei tu wuk men ngii owundu ełe, ondu embe, "Ka wii ełe mundangin," kunum kunum mołpu,

wumb ongii kom ku kenim nipi, er mułmba nik mundangin mołulum.

³ Wu ei mołpu kenim ni Piisa kin Jon teł men ngii owundu ełe nirik punguł nge onjnguł. Wu ei ek nipi wu tał ngopu yi nim, “Epi endi na ngeł,” nim.

⁴ Piisa kin Jon kin wu ni dinga kenjingił. Piisa ek nim, “Nim ya sił kenjii!”

⁵ Pe eim kan ak topu kenim ni, wu tał epi endi na ngunguł ni piim.

⁶ Ba Piisa ek yi nim, “Na ku pinalim. Ba na pałim epi ei ni ngumbii. Naseres konu, Jiisas embe ełe na nind, ‘Nim angkin po!’”

⁷ Piisa angil tundung orung wu ni ambil tonu sim. Wu ni Jiisas dinga sipi, simb si kun er engim.

⁸ Wu ni puku sipi angpi pum. Pe wu tał kin men ngii nirik punjung; wu ni men ngii owundu pupu, puku sipi er andpi Gos embe ambil tonu kindim.

⁹ Wumb pei mulk kenjing ni wu ei andpi Gos embe ambil tonu kindpi endim.

¹⁰ Wumb piinjing wu endi men ngii owundu ondu ka wii ełe mołpu, ku ni epi ngei nipi, kenim ni mołulum, ei wumb kenjing ni wu ei keimi mułum, kanik puku sik oł erim pule pii poł tunenjing.

Piisa Gos Ngii Owundu Ełe Gos Ek Ka Ni Ngum

¹¹ Wu ei Piisa kin Jon teł punjnguł konu ekii se pum. Pe wu amb pei sikir ok Solomon palting men ngii owundu palting endi konu andaring ełe onjung.

¹² Piisa ei kanpi ek dinga nipi wumb ngum, “Enim Esrel wumb nimbił erang, enim oł ei noman embin to piinmin? Nimbił erang sił kin kanik enmin? Enim yi ni piinmin, sił nge dinga ełe ni sił oł ka ełmbił ełe nge wu ei erambił opu andpi punum ni piingii? Ei mon!”

¹³ Eiparam ni, Aisak ni, Jeikop ei, Gos sinim ok sinim kupenjpın noł Gos ei, eim kongun wu Jiisas eim

ambil tonu kindmin. Wu ei enim sik opu orung wumb ngunjung. Ba wu num owundu Pailos si kindmbii ni piim; ba enim wumb dinga puk mon nik eim kin buł ngunjung.

¹⁴ Enim wu ei oł kis endi enarpi wii kun ka multum, wu ei Jiisas Gos kingam mendpił buł ngok, yi nik, wu endi wumb to kundum wu ni piimba, ei kindangin kin, sin kin wangli nik.

¹⁵ Jiisas Gos kingam mendpił ei sinim wumb sipi noman konj ngołum. Wu ei enim to kundnjung, ba Gos nga er konj sim. Pe sił mołpuł kenjpił, ek ei ni tor kindmbił nge mołmbuł.

¹⁶ Sił Jiisas kin pii gii nembil kin Jiisas enim. Jiisas dinga ełe yi wu ka elim. Enim kanik piinmin ei Jiisas eim sił pii gii ełe nge erpi, enim wumb pei ningił ełe enim.

¹⁷ “Keimi na piind engnan noł enim kin wumb owundu kin pii kun enarik kin Jiisas to kundjung.

¹⁸ Ba kumb ok Gos eim nge ek keimi niłmin wumb ek yi nik, Gos eim nge kingam Kraiss ngenj kumbii kułpu kułmba nirim. Pe akip enim wumb oł kis enmin ei, ek ni tor kindiłmin wumb ninjing opu peni ełe keimi punum.

¹⁹ Pe enim piik kin noman ak tunjung kin, kapli Gos eim enim oł kis ombu kil ngopu poru nimba.

²⁰⁻²¹ Yi enjing kin Gos enim kin tep mułmba. Pe Gos enim noman tuk dinga ngang, ka piik mułngii. Gos ok ek dinga nirim, ‘Na Kraiss King Owundu enim kin kindmbii.’ Gos eim wu owundu ei sinim kin kindmba, wu ei embe Jiisas. Pe epin konu Jiisas er mołum. Kunum ei Gos epi pei konj nga ermbe mił ok eim ek keimi niłmin wumb en enim gupu ełe niłmin. Kunum ełe Gos Jiisas mei ełe mani nga kindang eim oł ei ermbe.

²²⁻²³ Moses ek yi nirim,

‘Owundu ei enim Gos, pe enim engnjing sipi, Gos eim ek keimi niłmin wu ei, nam mił yi mułmba. Enim eim ek nimba mił piingii. Piik, nimba mił

erngii. Pe wumb pei ek keimi nilim wu mił nimba ei piin-erngii wumb ei Gos wumb top kundmba. Pe wumb ei Gos nge wumb nga mulerngii, Gos yi neng,' Moses piipi nirim.

24 Gos ek ni tor kindilmin wumb ok yi nik, Samyuel kin Gos ek nilmin wumb ekii se tonu onjung. Pei yi ninjing,

'Kunum ei akip salim kunum ei,' pa ninjing.

25 Enim Gos nge ek keimi nilmin wumb ei nge kingenjing mił mułngii. Enim nge kupenjing noł Gos ek dinga nipi pendrim mił sił mułngii. Gos Eiparam kanpi ek dinga nipi ngurum.

'Nim nge tilap ełe wumb tilap pei na kengip ek ka nip ngumbii.'

26 Gos eim nge kongun wu Jiisas er mundum. Pe kindang enim mulnjung konu ok om. Opu, enim Gos ek ka kengip top nipi ngumba nge om. Nimbil erang eim enim oł kis ombu kil ngumba nge om."

4

Piisa Kin Jon Tel Kan Ngunjung

1-3 Wu tał wumb kankil, ek nikił mulnjunguł; pe men ngii owundu ełe wu tał wumb kankil ek yi mił ninjingił, Jiisas angpi tonu konj nga om. Pe yi ku wumb kulnjung wumb ei angk tonu ongii. Yi nengił, kułmał kalilim owundu kin, men ngii tep ełim wu owundu kin, wumb kolk nga konj punalmin ni, piilmin wumb ombu ok, mon ek piik kis piinjing. Pe emii peng wu tał ambil gii nik, kan ngunjung. "Kupiiring elip kos piimin," ninjing.

4 Ba wumb pei ek ei piik, pii gii ninjing. Pe wumb pii gii nengin kin, wumb pei ei yi mił 5,000 wumb mulnjung.

5-6 Topuł Jura wumb owundu ni, men ngii kongun wumb ni, lo andan tołmun wumb ni, Jerusalem konu kułou tumun ninjing. Men ngii ełe mołumun wumb ei Anas ni Kaiyapas ni Jon ni Eliksander ni kułmał kalilim

owundu, eim nge wumb pei, kułou tunjung.

7 Gos nge ek se andilmbil wu tał en enim kumb ełe engnjingił. Angkił, wu tał kii sinjing, "Elip dinga nipe elip embe nii nge ełe oł ei enjingił?"

8-9 Gos Gui Ka Piisa kin piki top mułum; pe eim ek yi nipi ngum, "Enim Esrel wu owundu ni men ngii kongun ełmin wumb. Enim sił wu endi simb kis mułang, paki topuł enjpił ni, sił kin ek ningii enmin min? Wu ei er ka mułum mił nenj ei enim piinmin min?"

10 Yi erpi nim kin enim pei piyangan, enim Esrel wumb ei pei piingii ku. Jiisas Krai Naseres konu wu, eim embe ełe wu ei ka mołum. Mołpu, yi enim kumb ełe mołum. Enim Jiisas ond peri ełe to kundnjung, ba Gos eim Jiisas nga er konj seng opu konj pum.

11 Ond tumunj endi enim ngii takilmin wumb si kindnjing ei nimbil erang enim konu ełe kindngii ni piinenjing. Jiisas eim ond tumunj ei mił mołang kin Jiisas eim ngii tumunj mendpił mił mołum. Eim ngii takilmin wumb si kindnjing.

12 Wu eipi endi sinim kapli paki tunermba mon! Ei Gos sinim wu endi eipi andan topu ngunanim. Jiisas endeim sinim sipi orung simba.

13 Wumb kenjing ni Piisa kin Jon tel ek dinga nikił, dinga pu mulnjunguł. Wu tał wumb kin mund mong kulenjingił. Yi piinjing ek mon ngii punalmbil ni piinjing. Wu tał mulnjunguł yi piik kin noman pei piinjing ei ok wu tał ełe Jiisas kin tep to mulnjunguł ni piinjing.

14 Pe wu ei kenjing, ni wu ei ka mołpu, wu tał kin angpi mułum ei, wumb en enim kenjing. Pe ek nik wu tał ngungii ek endi pinerim.

15 Wu tał kaunsil ngii si kindkił tor peł ninjing. Wu tał pangil mił, en enim ek nik piinjing.

16 "Pe sinim wu tał kin nimbil oł ermin? Wu tał jep oł endeim erangił kin, wumb Jerusalem wumb pei kenjing. Pe ei sinim kapli koi ermin mił

mon.

¹⁷ Ba mon pim kin, ek ei wumb konu pei pang piingii. Yi ermba ei piiki kin wu ta kin ek dinga nimin. Pe wu ta nga Jiisas embe ele niki wumb eipi ngunerngi.

¹⁸ Pe wu ta wii to orung sik yi ninjing, "Eli nga ek endi Jiisas embe ele niki enerngi mon!" ninjing.

¹⁹ Ba Piisa kin Jon tel niki orung kindinjingi. Pe si Gos ek si kindpi enim ek ningii mi piimbi. Ei Gos kumb ele kapli ermba min? Ei enim piingii.

²⁰ Ba wu ta yi ninjingi, 'Si gupu pandi tumbu mi mon. Epi kanpi ek piipi enjpi mi ei, wumb kanpi nimbi ni piinjingi.

²¹ Pe kaunsil wumb ek dinga endi nik wu ta ngunjung. Wu ta si kindki punjgu. Pang, kaunsil wumb andlam endi kurpun, wu ta kan ngumun, ni piik enjing. Nimbil erang wumb pei Gos eim embe ambilk tonu kindangin kin, kaunsil wumb wu ta kan ngumun nik enjing kapli enerim.

²² Wu ei wu ta, Gos jep ol erangi opu konj pum wu ei, kung ngii 40 pei mo lum.

Gos Nge Tilap Wumb Prei Dinga Erik, Dinga Sik Gos Ningii Enjing

²³ Wu ta el eli wumb pu kombur kin punjgu. Puku, wumb ei kanki kulma kalim owundu, ni tep elmin wumb ombu ek ninjing mi wumb kan ninjingi.

²⁴ Ek ei piik poru ni pendik, en enim noman ende kindik prei yi mi enjing. "Gos Owundu nim ei epin en, ya mani mei en, pe ep nol en, ei pei nim er sin.

²⁵ Gos Gui Ka je sin erinpin Deipis ek gupu ele tor orum.

'Ei Gos nim nge kongun wu, Gui Ka ek nirim. Nimbil erang wumb tilap eipi ei popu sinmin. Pe wumb tilap ek yi ninjing. Sin epi owundu eramin piingii nik piinjing; ba ei kapli enerngii.

²⁶ Pe King pei konu orung pei kui er molk opu ermin ninjing. Pe wumb

tep elmin wumb owundu kulou tok Gos Owundu to mani kindmin ninmin. Eim kingam Krai eim ekii se omba wu ei to mani kindmin nimin.'

²⁷ Keimi mendpi konu owundu ele, ya Eros ni Pailos ni wumb eipi ni Esrel wumb pei kulou tok Gos nim nge kongun wu ka wii, nim Krai ok kindan eim ya mani om.

²⁸ En enim kulou owundu tok, ek nik pendik, ek ei dinga pimba ni Jiisas ok yi nirim mi yi erik.

²⁹ O wu owundu, nim piin wumb nim kin ek dinga ninmin. Ninim sin kongun wu mo lum ei paki tan, sin nim ek ei sin dinga kindpin ni tor kindmin. Kindpin, sin mund mong piinerman mon!

³⁰ Nim angil to kindan ening pimba wumb ei ka mulngii. Jiisas nge embe ele jep ol enjii. Nim nge kongun wu ka wii Jiisas."

³¹ Prei er poru nengin kin ngii muljung ngii ei olup erim. Pe Gui Ka en enim kin tuk opu piki to poru nim. Pe Gos embe ambilk tonu kindik Gos ek dinga nik, wumb kin mund mong piinenjing.

Gos Nge Tilap Wumb Noman Ende Sinjing

³² Pii gii wumb en enim noman ende sinjing. En enim ek endeim minj piik muljung. Wu endi epi eipi simba, ei na epi mendpi ninermba mon; epi sinim epi ende.

³³ Jiisas nge ek se andilmin wumb ei, Jiisas nga konj tonu pum nik, ek ei ninjing. En enim ek ninjing, ek ei dinga pim. Pii gii ninjing wumb ei Gos nge noman ka mo pu poru nim.

³⁴ Enim mo lum konu wu endi kuni ni epi sinerang, ka mulmba wu ei wumb pei mei sep ngii mo langin wumb, ei epi wumb eipi ngok, ku silmin, ku ei tu wunjung wunjung.

³⁵ Tu wangin kin, ku ei sipik, Jiisas nge ek se andilmin wumb simb ele kindnjing. Pe Jiisas nge ek se andilim wu ei sik kanik, wumb kuni sinarpi elim wumb kanik mok tok ngo lum.

³⁶ Pe wu endi Saipris konu mo lum wu ei embe Josep. Eim Liiwai wu

endi, Gos nge ek se andilmin wumb, eim embe eipi endi ngunjung ei embe Banapas ninjing. Embe ei nge pule yi, wumb noman tuk paki tolum wu.

³⁷ Wu ei eim, wu eipi endi, eim mei ei top erim ku ei tu wupu kin, Gos nge ek se andilmin wumb mulnjung simb ele kindim.

5

Ananaiyas Kin Sipaira Tel

¹ Ba wu endi mulum wu ei embe Ananaiyas, ambim nge embe Sapaira. Ananaiyas eim mei orung ei wu eipi ngopu ku sim.

² Pe ku sirim ku aninga ei nge ambilpi wiik top se mulum. Eim ambim ei piipi mulum. Ananaiyas eim ku orung sipi tu wum. Tu wupu, Gos nge ek se andilmin wumb mulnjung konu simb ele sim.

³ Pe Piisa ek nim, “Nimbił erang Seisen nim noman kin piki topu molum. Pe nim Gui Ka kin ek kend to pendkin, mei ku orung sin ku ei orung tu wun palim.

⁴ Ok wumb mei top enenjing kunum ei, mei ei nim nge, ba mei top er poru nengin, pe ku ei nim nge sim. Nimbił erang nim noman yi mił palim. Nim wumb kankin ek kend ton ni piin ei mon; nim Gos kin ek kend to ngon.”

⁵ Ananaiyas ek ei piipi, mani pupu, bok topu kulum. Pe wumb ek ei piik, mund mong kulnjung.

⁶ Pe wu kangi wu ok, wu ei alap pandi to sipik, kui tunjung.

⁷ Ekii se eni tekliki o pang, Ananaiyas ambim opu tor om. Ba ol yi eim piinenim.

⁸ Pe Piisa ek nipi amb ei ngum, “Nimbił ol en? Elip mei ku sinjngil kapli yi mił enim min mon?” Pe amb ek nim, “Ei keimi nin. Yi mił sil sinjpił.”

⁹ Piisa ek nga nipi ngum, “Nimbił erang elip ek ni endi kind pendkil Gos Gui Ka enim mił ei kenmbil ni enjngil? Nim nge wanim wumb sik kui tungii sipnjing wumb ei ok ngii

ondu ele molmun. En enim pe nim sipngii ku.”

¹⁰ Pe nga sikir amb ni, Piisa simb ele mani opu bok topu kolpu pim. Ba wu kangi wu ombu nirik onjung. Ok, kenjing ni amb ei kolpu pim. Ok, sipik wam pim konu mandi eim kui tunjung.

¹¹ Pe Gos nge pii gii wumb konu orung orung ei mulnjung wumb ei, mund mong kulk mulnjung.

¹² Gos nge ek se andilmin wumb, jep ol kanim kanim wumb pei mulnjung konu tuk enjing. Pe pii gii nilmin wumb en enim, men ngii owundu andaring Solomon nge palt-ing ele ek nik kulou to molumun.

¹³ Pe tor wumb mund mong kulk ok ende mulenjing. Pe wu amb en enim pii gii wumb Gos embe ambilk tonu kindnjing.

¹⁴ Wumb pei Jiisas kin pii gii ninjing. Pe Jiisas nge tilap ele wumb pei tuk onjung.

¹⁵ Wumb enim kis erim wumb ei, tu wuk andlam ele pendnjing. Pe peł kanim kanim tu wuk pendnjing. Pendik, yi ni piinjing, eni tang, Piisa opu kin, eim min men ei wumb to tingndang wumb ombu ka mulngii ni piinjing.

¹⁶ Wumb konu orung orung wumb, kin Jerusalem wumb orung pei mulnjung wumb, pei ok kulou tunjung. Wumb ei ok mił, ening pim wumb tu wunjung. Pe gui kis tuk mulum wumb kombur tu wunjung wumb ombu pei ka molk poru ninjing.

Gos Nge Enjel Kindang Ek Se Andilmin Wu Ombu Si Tor Sim

¹⁷ Kulmal kalim wu owundu ni, eim nge wumb ni wumb kolk nga konj angk piinalmin wumb ni pei wumb ei Jiisas nge ek se andilmin wumb kin noman kis piinjing.

¹⁸ Pe wumb ombu ok Gos nge ek se andilmin wumb sik, er kan ngii kindnjing.

¹⁹⁻²⁰ Ba epin emii peng, Gos eim enjel kindang opu, kan ngii owundu aki topu, wu ombu si tor tu wum. Tu

wupu yi nim, “Enim puk, nirik men ngii owundu ele puk, pe noman konj ek onum ek ei wumb kanik ningii,” pa nim.

²¹ Gos nge ek se andilmin wumb ek ei piik pendik punjung. Kupiring okrii puk men ngii owundu ele wumb ek ni wumb ngunjung. Kulma kalim wu owundu ni ei wu kombur kin onjung. Ok kaunsil ni Esrel wumb noman pim wumb kin kulou tunjung. Tok, ek nik kan ngii kindik, Gos nge ek se andilmin wu ombu kindangin, wangin ninjing.

²² Pe kan ngii ele tep molumun wumb puk kan ngii ele kenjing ni, Gos nge ek se andilmin wumb mulenjing. Kanik, puk ek yi ninjing.

²³ “Sin kan ngii ele kenjpin ni ngii ondu dinga ngo pendnjing. Nga kan ngii tep wumb ngii ondu ele angk mulnjung. Pe sin kan ngii aki topun, kenjpin ni wumb endi nirik mulenjing.”

²⁴ Men ngii owundu ele tep molum wu owundu ni kulma kalim wu owundu ni wumb ek ei piik noman embin to piinjing. Piik yi ninjing, “Pe nga nimbi ol ermba,” ninjing.

²⁵ Pe wu endi opu yi nim, “Enim wu kombur kan ngii kindnjing, wu ombu puk mer men ngii owundu ele wumb kanik Jiisas ek nik ngok molmun,” pa nim.

²⁶ Kan ngii tep elim wu ni eim wu kombur ni puk, wu ombu simin ni punjung. Puk, wu ombu kepil tunenjing. En enim mund mong kulnjung, wumb ok ku sik tungii ni piinjing.

²⁷⁻²⁸ Pe wu ombu tu wuk kaunsil wumb mulnjung konu tuk ele engindnjing. Pe kulma kalim wu owundu ek dinga nim. “Sin enim kanpin mon ninjpin, enim wumb kanik Jiisas embe ei nge nik wumb ngunerei mon ninjpin. Pe enim wumb Jerusalem konu wumb enim ek ei nge pei molmun. Enim ek nik, sin wu ei to kundunjpun,” ninmin. “Gos sin kin ekii se kos piimba.”

²⁹ Ba Piisa kin Gos ek se andilmin

wu pei ek dinga ninjing. “Sin Gos nge ek ei piimin, wu ek ei piinermin mon!” pa ninjpin.

³⁰ “Enim Jiisas ond peri ele to kundnjung. Ba sinim ok kupenjpin nol nge Gos opu Jiisas erpi konj sim.

³¹ Gos eim si mengpi sipi, eim angil tundung orung mundang molum. Pe eim sinim nge wu owundu molpu, sinim paki top molum. Pe Esrel wumb noman to ak topu sinim ol kis ombu kil ngopu erpi pum molum.

³² Sin wu ombu epi pei molum, ei nge kenjpin ni tor kindpin onmun. Pe Gos nge Gui Ka ek yi ninim. Gos eim ek piik pii gii ninmin wumb ei Gos Gui Ka wumb ombu ngonum.”

Gameliyel Ek Nim Ek Se Andilmin Wumb Kaunsil Ek Ka Nim

³³ Pe wu owundu ombu ek ei piik, noman kis peng kin, Jiisas nge ek se andilmin wumb to kundmun, ni piik enjing.

³⁴ Pe kaunsil konu lo ek piilmin wu endi engim. Wu ei eim lo ek piilim wu num, wu ei embe Gameliyel. Eim wumb lo ek nipi ngang wumb eim embe ambil tonu kindilmin. Wu ei yi nim, “Jiisas nge wumb ei anda kindangin pangin,” nim.

³⁵ Eim ek nipi kaunsil wumb ngum, “Enim Esrel wumb, pe enim ol endi ya wu ombu ermin ni enjing kin, enim Esrel wumb, en enim pii kun erik erngii,” pa nim.

³⁶ “Enim piinmin! Ok wu endi multum. Embe ei Tiyuras eim yi nim, ‘Na, nam noman dinga palim.’ Yi neng kin, wumb 400 eim ek ekii sinjing. Ba wumb eim to kundnjung. Pe eim ekii sinjing wumb tungu punjung. En enim kongun ei wii mil enjing.

³⁷ Ekii se gapman wumb embe pulang Galilii wu Juras eim wumb kombur nipi sim. Wumb ei Juras nim ek ei puk gapman wumb kin opu erpin tumun ninjing. Ba eim yi ku kulum. Kulang, wumb eim kin ekii sinjing wumb, ei tungu eipi eipi puk poru ninjing.

³⁸ Yi ku akip na enim kanip nind. Enim Jiisas ek se andilmin wumb ombu nge kanik tungu erngii. Erik, kan wiik to mulngii. Pe wu endi eim kongun ei pul pendip ermbii ni ermbe. Wumb ombu ek ei keimi punermbe mon nik.

³⁹ Gos eim kongun ele nge pul wu pim kin, enim andlam ondu ngunerngii. Ondu ngunenjing kin enim Gos kin opu erngii.”

⁴⁰ Yi neng kin, eim nim ek ei pinjing; Gos ek se andilmin wu ombu wangin tunjung. Enim Jiisas ek se andilmin wu ombu wangin kepil tunjung. Tok, ek yi ninjing, “Enim nga Jiisas embe ele nik enerngii mon!” ek dinga nik ninjing. Nik, si kindangin punjung.

⁴¹ Pe Jiisas ek se andilmin wu ombu kaunsil ni wumb mulnjung si kindik, anda punjung. Puk yi pinjing, Gos yi nipi piim, “Sinim wumb owundu mil molmun ni, Gos sinim to tonu kind mundum. Nimbil erang, Jiisas nge embe ele sinim singambil pinmin.”

⁴² Kunum kunum men ngii owundu ele ni en enim ngii konu ei, wumb kanik Gos ek nik ngok er mulnjung. Ek yi ninjing, “Jiisas wu ei ekii se omba, wu ei eim ek pol ka wii ei si kindnenjing, kongun er andik nik minj mulnjung.”

6

Wu Angil Orung Nga Tal Jiisas Nge Se Andilim Wumb Paki Tunjung

¹ Kunum nga Jiisas nge wumb pei tonu onjung. Wumb Jiisas nge wumb Griik ek nilmin wumb ei Eipru wumb ek nilmin wumb ei kin kis pinjing. Yi nilmin, “Wumb kombur kuni ni epi sinerim wumb ei kunum kunum paki tolmun. Ba sin amb enim paki tunanmin. Amb wenjing kulnjung amb ombu sinim paki tunanmin.”

² Yi erangin kin, Jiisas nge ek se andilmin wu engki nga tal molk Gos nge wumb pei wii tok, “Wei!” ninjing. “Pe sin Gos nge ek ni ngołmun ei si kindpin kuni mok to mulnjupun kin ei kapli enermbe mon.

³ Ba engnan nol enim wu angil orung nga tal kurngii. Wu ombu en enim embe ka peng, wumb Gos ek piik erangin, en enim Gos Gui Ka tuk ele mulang wumb ei ni Gos Gui Ka wumb ei kin mulngii. Wumb ei ni peng ka pepi ermbe wu ei, sin to tonu kindamin sinim kongun ei tep erngii.

⁴ Pe sinim kunum kunum prei erpin Gos ek nipin, wu amb ngopun molmun.”

⁵ Pe wumb pei ek ei piimin ni, ka pinjing. Pe wumb nik tonu kindangin Siipen ni wu ei pii gii wu dinga wii, Gui Ka eim kin piki to mulum. Pe Pilip to tonu kindnjing. Prokoras ni Nikanor, ni Taimon, ni Parmenas, ni Nikolas. Nikolas eim tilap eipi Andiyok konu wu, ba ok Jura wumb tilap ele tuk orum.

⁶ Pe wu ombu Jiisas nge ek se andilmin wumb kumb ele engnjing. Pe Jiisas nge ek se andilmin wu prei erik angil tonu kindik enjing.

⁷ Pe Jiisas ek ei pang wumb pei pinjing. Pe wumb pei Jiisas nge wumb Jerusalem konu mulnjung. Jiisas kin kulmal kailmin wumb ei pei pii gii ninjing ku.

⁸ Siipen eim Gos nge noman ka nipi eim wu dinga mulum. Pe eim jep ol pe wumb kin molmun konu tuk elim.

⁹ Pe wumb ok Siipen kin ek opu er nik. Wumb men ngii endi engim. Wumb ombu ngii takik ei Jura konu tuk ele tekik. Ek ei men ngii ele nge “Priiman,” pa nilmin. Pe Jura wumb kombur konu Sariiniya ni Aleksandriya ni Silisiya, Eisiya konu wumb onjung kin Siipen ek opu er ninjing.

¹⁰ Gos Gui Ka Siipen mulum konu noman ka ngum. Yi erang kin, wumb wii eim ek to mani kindngii ba pinerim.

¹¹ Pe wumb ek kend tok erangin, wumb eipi kombur ek ni piik punjung. Pe wumb ombu yi ninjing, “Sin pinpin. Eim Moses kin Gos tel ek ei nipi kis erim.”

¹² Wumb ei ok, wu amb mulnjung konu kend tok nik, wu lo ek pulmun wumb ni men ngii kongun wumb ei

kanik nik, pei mulnjung konu kanik ek kend tok ninjing. Nik puk, Siipen ambil gii nik sipik, kos ngii konu sipnjing.

¹³ Enim wu kombur kindangin kin andik angk eim kin ek kend tok ninjing wumb ombu yi nik. “Kunum kunum wu ei eim ek kis nipi ya Gos ngii konu ele nipi lo ek nipi elim ku.

¹⁴ Sin piinjpin eim yi nim, ‘Jiisas Naseres eim konu ele kis mondpu, Moses ol ok nirim ek ei topu eipi kindpi ermba,’ ” pa nim.

¹⁵ Wumb pei kaunsil ngii mulnjung wumb ei, pei wu ei minj kenjing. Pe wumb kanik mulnjung ni Siipen kumb ningil ei Gos wu sinim tep elim wu kumb ningil yi mil nge sim.

7

Siipen Eim Ek Nipi Ek Pii Kun Elmin Wumb Ngum

¹ Pe kulmal kalim wu owundu ei yi nim, “Ek ei keimi min?”

² Siipen yi nim, “Erinjpin nol ni engnan nol, enim piyei! Ok sinim kupenjpin Eiparam eim Mesoposemiya konu owundu multum. Eran konu puneririm kunum ele Gos eim nge tilang ka wii ele Eiparam kin tor om.

³ Pe yi nim, ‘Nim mei konu ni angnim nol si kindnjii. Pe nim pan, na mei endi nim andan to ngumbii,’ nirim.

⁴ Pe Eiparam eim Kaltiya konu si kindpi, Eran konu pupu mulum. Pe ekii se eim arim kulum. Kulang, Gos eim kindang opu, ya mei ele mulum; konu pe sinim molmun konu ei.

⁵ Gos Eiparam mulmba mei konu endi ngang, kongun er mulmba mei konu endi ngunerim mon! Pe mei aninga endi ngumba ei ngunerim mon. Ba Gos ek yi nim, ‘Ekii se mei ei ngamb, nim embilnjii, ei nim tilap ni nim kinganim nol ele mulngii.’ Eiparam kangil mulenjing kunum ei Gos ek yi nim.

⁶ Gos ei yi mil nim, ‘Ekii se nga kinganim nol wumb mei eipi nge ele mulngii. Nim nge kinganim nol

wumb mei eipi nge ele molk wumb mei wumb ei kongun wii er mulngii. Mulangin, wumb eipi enim ol embin tui er kis mundngii, ei kung ngii 400,’ pa nim.

⁷ ‘Nim nge kinganim nol wumb ei kin kongun wii er mulngii, ba ekii se, na wumb tilap eipi ei kin kos er ngumbii. Nimbil erang nim nge tilap mei ei si kindik pungii.’

⁸ Ba ok kunum ele Gos eim Eiparam kin, ek dinga mon endi ni pendrim. Gos eim Eiparam kin ek dinga nip ekii se ermba ei nirim.

⁹ “Ok sinim kupenjpin nol wu engki nga tal, Josep kin noman kis piik, Josep wumb eipi ngok ku sik. Pe wumb ei Josep sik Eisip konu sipik. Ba Gos Josep paki topu multum.

¹⁰ Epi endi eim kin omba erim ei Gos eim paki tum. Pe Gos Josep kin noman ka ngopu erang, Josep kongun ka erim. King Pero yi nim, ‘Nim Eisip konu tep wu owundu molkun, na ngii konu epi pei tep mulnjii,’ nirim.

¹¹ Ekii se Eisip konu kumb kuni owundu sim. Pe Keinan konu orung orung, kuni owundu sim ku. Ol embin tui ei pim. Pe sinim kupenjpin nol ombu kuni ka si nungii mil pinerim.

¹² Ba Jeikop molpu piim ni, kuni wul Eisip konu pei molum ninjing. Pe eim kingam nol, sin kupenjpin nol ei kumna Eisip konu kindang punjung.

¹³ Ekii se nga kindang punjung. Pe Josep eim angim nol ek dinga nim, ‘Na Josep mol.’ Yi neng kin, Pero piim Josep nge wumb tilap ende onjung ni piim.

¹⁴ Pe Josep ek nipi kindpi, ‘Arim Jeikop wangli,’ nim. Eim kin eim nge wumb tilap ei 75 mendpil ouni onjung.

¹⁵ Pe Jeikop wul mani Eisip konu pum. Pu molpu kulum. Eim kingam nol ei sinim kupenjpin nol kulnjung ku.

¹⁶ Pe Jeikop eim kingam nol eim sipik Sekim konu kui tunjung. Ok

Eiparam eim Emor wumb kin mei Sekim top er sirim.

17 “Gos kunum ei epi ei ermbii ni piirim. ‘Ok Eiparam kanpi ermbe,’ pa nirim. Kunum ei epi pei tonu omba enim. Esrel wumb tilap ei Eisip konu owundu tonu onmun ei ok Eisip konu piki tonum.

18 Ekii se Eisip king endi tonu orum. Ei Josep pii pol tuneririm.

19 Wu King ei sinim nge wumb tilap ele ambil gii dinga nirim. Sinim nge kupenjpini nol ol kis erpi ngum. King ei ek dinga nipi Esrel wumb, wu kangil mengingii ei anda kind pindangin kolk poru ningii nirim.

20 Kunum ele Moses tonu om. Kangi ei Gos kan ka kenim ni Gos kangi ei kin noman ngum. Arim mam tel ngii konu tep er mulangil oi tekliki o pum.

21 Ekii se kangi Moses eim andaring pendnjing. Pe king Pero ambilam eim kan sim. Sipipi eim kingam mil se mulum.

22 Moses eim Eisip ol elmin mil ei andan tangin er molulum. Eim wu dinga molpu, kongun erpi, ek dinga nipi elim.

23 “Moses eim molpu pang kin, kung ngii 40 pei o pang, molpu piim. Esrel engnan nol molmun konu pup kenmbii ni piim.

24 Pupu kenim ni, Eisip wu endi pupu Esrel wu mulum konu kepium. Pe pupu Esrel wu ni paki tum. Moses eim wu ei to orung kindim. Kindpi, Eisip wu ei to kundum.

25 Eim yi piim, nam tilap Esrel wumb ende ni piim. Gos sinim Moses angil ele paki tonum ni piingii ni piim. Ba wumb yi ni piinenjing.

26 Kupiiring nga wu tal opu enjingil, Moses konu ele tor om. Opu, wu tal opu enjingil ei, embii ermbii ni erim. Yi nim, ‘Elip angim angim, nimbil erang opu erngil enmbil?’

27 Pe wu endi angim kin opu erim wu, ei Moses ambil peri ngum. Ngopu yi nim, ‘Nim wu wumb nii nim wu owundu mundang molkun sin tep erii?’ nim.

28 ‘Oltin Eisip wu endi to kundum mil, akip na to kundnjii en min?’

29 Wu ei yi neng kin, Moses sikir tonu pupu Miriyan konu eipi nge ele mulum. Ekii se eim kingam tal mulnjungul.

30 “Mulangil, eim kung ngii 40 pei opu pum. Gos kindang sinim tep enim, enjel ei nge opu ond kembis endi pim konu ele dup erang num. Konu ele mandi pupu dup kenmbii ni piim. Dup komung Sainai mani num. Dup tukrung ele molpu ek endi yi nim.

31 Moses ol ei kanpi piim; eim kum sep piipi mandi pup kenmbii ni pum. Pe Gos Owundu ek yi nim,

32 ‘Na Gos nim nge kupanim nol Gos mol. kupenjing Eiparam, Aisik, Jeikop, wu kei na Gos mol.’ Pe Moses puku sim. Sipi, eim Gos kenmba gal erim.

33 Pe Owundu ek yi nim, ‘Nim simb kum palim ei sikind! Na Gos mol, ya konu ele nim angilin konu ei konu ka wii mendpil salim.

34 Na nge wumb, Eisip konu kis er molmun ei, na kanip mol. Na enim kei ninjing ei piinj. Pe na mani op paki tumbii nge ombii. Kongun embin tui ei si kindmbii. Pe nim na kindamb Eisip konu punjii,’ ” pa yi nim.

35 Siipen ek yi nim, “Moses ei ok enim ni wu owundu molpu sin tep mulii nim?” Yi ninjing, “Gos eim dinga ele enjel ei kindang ond kembis Moses mandi ele pum. Wu ei nga Gos kindang pupu tep wu molpu Esrel wumb sipi orung simba nge pum.

36 Moses eim wumb sipim. Pe eim Gos nge jep ol kanim kanim erim. Erpi pupu, ep nol kundii mulum konu jep ol erim. Pe konu wumb mulenjing konu, kung ngii 40 pei opu pum.

37 Esrel wumb pei mulnjung. Pe Moses eim Esrel wumb kanpi nim. Enim nge engnjing endi Gos sipi, to tonu kindmba wu ei, nga Gos kongun

endi, oł ekii se ermba ei piipi nipi ermba.

³⁸ Ekii se wumb mulnjung konu ełe kułou tunjung. Pe Moses Esrel wumb kin mulnjung. Enjel eim ek nikił tonu kumung Sainai komung mulnjunguł. Molkuł kin, Gos nge ek sim. Ek ei ek konj ka seng kin sinim kupenjpin noł, Moses nipi ngurum. Ek ei konj seng kin, pe nga ek ei sinim sałim ku.

³⁹ “Ba sinim kupenjpin noł ei Moses ek piinerman ninjing. Nik, ‘Mon,’ pa nik. ‘Sinim Eisip konu orung nga pamin,’ pa nik, yi piinjing.

⁴⁰ Pe Esrel wumb Eron kanik ninjing, ‘Nim sin nge gos eran kin kumb se pang kanpin ekii se bin,’ ninjing. ‘Pe Moses eim sin Eisip konu tor tu wumba; ba eim jiki orung punum, sin piinanmin.’

⁴¹ Kunum ełe kung kou wał endi enjing. Pe kułmał kalk gos kend ei ngunjung. Pe epi ei en enim angil ełe enjing epi ei kin ka piik embe ambik tonu kindik er mulnjung.

⁴² Yi erangin kin, Gos en enim kin buł ngum. Ngang kin, en enim oi, kanjip, eni ei embe ambik tonu kindik, epi ombu sin gos erngii nik, Gos erngii mer mon ełe Gos ek ei ekii se ermba piilmin. Wumb ei ek pulk ek ei yi nim.

‘Enim Esrel wumb enim ok ya konu wumb mulerik kunum ei enim kung ngii 40 pei mulk, enim kung kou ni kung siipsiip ni ombu kułmał kalk na ngonarik ełmin. Ba enim ek kend gos kułmał kalk gok enmin.

⁴³ Enim kend Moluk gos ngii ełe sipnjing. Pe kanjip kin gos kend Rapan ełmin. Enim epi ombu erik embe ambik tonu kindik enmin. Pe na enim kindamb Bepilon konu orung orung pungii.’ Gos Owundu ek yi nim.”

⁴⁴ Siipen ek yi nim, “Sinim kupenjpin noł, ok wumb mulnjung mei ełe mulnjung. Kunum ełe Gos ek piimin nik, alap ngii endi Gos nge alap ngii tekik, nimbił erang Gos nge eim embe ambik tonu kindngii.

Erik, alap ngii ei Moses kanpi yi mił tekei, nirim.

⁴⁵ Kunum ekii se sinim kupenjpin noł Josua kin ok en enim wumb mei singii onjung. Wumb konu tilap eipi nge mei sinim kupenjpin noł pangin kin, Gos wumb tilap eipi ei to kindrim. Kunum ei, Gos nge ngii alap ei sipnjing. Sipik, alap ngii takik Gos eim embe ambik tonu kindnjing kunum ełe Deipis tonu orum.

⁴⁶ Gos eim Deipis kin noman ngang, Deipis prei erpi Gos Jeikop kin ngii endi tekmbii nim.

⁴⁷ Ba Solomon Gos ngii endi tekim.

⁴⁸ “Ba Gos Owundu mendpił wumb takilmin ngii ei molałim. Gos nga ekii se ermba oł ei piipi nilim wu yi nirim mił.

⁴⁹ Owundu ek yi nim,

‘Epin konu ei na peł mił tep erip moł, mei konu ei na simb ełe tonu kind send konu tep erip ku moł. Ngii nipe ngii na ngii nik takinmin? Pe na kor mołup ermbii ei konu jiki?’

⁵⁰ Pe nga na angil ełe epi ombu pei enenj min? Gos yi nim. Gos nge ek ni tor kindilim wu endi yi mił nirim. Gos Owundu mendpił eim wumb takilmin ngii ei molałim.’

⁵¹ Enim wumb Gos ek piinałmin, enim wii mołmun wumb noman kom, ni epi pinalim. Kunum kunum enim Gos Gui Ka to kindik kindik enmin. Enim ok kupenjping noł mulk oł ei nge enim yi mołmun.

⁵² Ok Gos ermba oł piipi nilim wu ei wu nii mułum? Pe enim kupenjping noł wu ei kin oł kis endi enjing min mon? Mon! Wumb ok tonu ok Gos ek kun palim mił nik wu endi ekii se omba wu ei oł kis endi enałim mon. Yi nik erik wu ombu to kunduk. Wu ei wu ka; ba pe akip enim wu ei enim puk wumb opu orung mulnjung konu nengin eim to kundnjung.

⁵³ Enim Gos nge lo ek ei sik ei, enjel gupu ełe sinim kupenjpin noł sik. Pe nga ek ei sinim piinmin ku, ba ekii sinanmin.”

Siipen Ku Tangin, Kułum

⁵⁴ Ek ei piinjing mił nenj noman ełe keimi tang kin, piinjing. En enim gupu mong kongk, Siipen kin popuł kis sinjing.

⁵⁵ Ba Siipen, Gos nge Gui Ka kin piki to mułum. Mułang kin, eim ei epin konu dinga kenim ni, Gos konu ka wii tilang ka wii er sim konu Jiisas Gos angil tunding orung engim.

⁵⁶ Pe Siipen ek nim, “Kinei! Na epin konu ka wii seng kand; wu kingam Jiisas Gos angil tunding orung anglim.”

⁵⁷ Yi neng kin, wumb wii dinga wii tunjung. En enim kom ambilk pandi tunjung. Sikir puk, Siipen ambil gii ninjing.

⁵⁸ Pe eim konu owundu ełe to tor kindnjing. Kindangin pang, ku sik pum konu ku tunjung. Wumb ok kin ek kis nik enjing, wumb en enim konduk gulk, wu kongun wu endi mułum konu mandi kindnjing. Kangi wu ei embe Sol.

⁵⁹ Pe wumb Siipen ku to kundmun ni enjing. Pe Siipen prei yi erim, “Owundu Jiisas, na nge noman tuk ei nim se!”

⁶⁰ Pe Siipen eim gopsing pii poł mołpu wii dinga tum, “Gos Owundu, nim oł kis ei er orung kindnenjii.” Siipen ek yi nipi, eim kułum.

8

Siipen To Kundnjung Ei Sol Eim Noman Ka Piim

¹⁻² Siipen to kundnjung. Wumb kombur Gos nge ek ei pii gii ninjing wumb ombu Siipen kui to pendik, ke owundu ninjing. Sol noman ka piim kunum ełe Gos nge wumb Jerusalem konu mulnjung wumb ei oł embin tui enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek piik mulnjung wumb ei tungu punjung. Puk, Jura konu ni Sameriya konu eipi eipi punjung. Ba Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu er mulnjung.

³ Pe Sol eim Gos nge wumb er kis er endim. Wumb ngii konu pei nirik

pupu wu amb ni sim. Sipi, kan ngii ełe kindpi elim.

⁴ Pe Gos ek piinjing wumb tungu puk eipi eipi puk, Gos ek ka ei nik wumb ngunjung.

⁵ Pilip Sameriya konu owundu ełe mani pum. Pupu, Jiisas nge embe Kraiis ekii se omba ek puł ełe nipi wumb ngum.

⁶ Wumb pei Pilip Gos ek nim ei piik. Pe Pilip ek nim ei wumb kom se piinjing. Piik, Gos jep oł erim ei kanik enjing.

⁷ Wumb pei gui kis tuk mułum; wu onjung wii dinga tok wumb nga ka mulnjung.

⁸ Yi erang kin wumb konu owundu ełe mulnjung wumb pei ka piinjing.

⁹ Wu endi konu owundu ełe mułum, wu ei embe Saimon. Ok eim kum kondpu oł kanim kanim elim wu. Yi erang kin, Sameriya wumb noman pei piinjing. Eim yi nilim, “Na wu owundu.”

¹⁰ Pe wumb embe pim wumb pinerim, wumb pei Saimon ei piinjing. Wumb molk yi ninjing, “Wu ei Gos nge dinga piinim,” ninjing. Wumb eim kanik wu owundu dinga wii nilmin.

¹¹ Wumb Saimon ek ei dinga piinjing. Nimbił erang ei kunum kunum oł ombu erang kanik, jep oł ei keimi ni piilmin.”

¹² Ba ekii se Pilip eim Gos enim ek ka ei nipi, Gos nge epi kanim kanim ei andan tang kanik, Gos embe ełe nipi sinim tep er mołum ni, Jiisas embe ełe neng, pii gii nik, wu amb ni ok noł pinjing.

¹³ Pe Saimon pii gii nim ku. Pe noł pepi Pilip kin ouni mułum. Saimon mołpu kenim ni Gos nge jep oł kanim kanim Pilip erim. Erim ei, kanpi tungu erim.

¹⁴ Jiisas nge ek se andilmin wumb Jerusalem konu molk piinjing ni Sameriya wumb Gos ek piinmin, ninjing. Yi nengin kin, Piisa Jon teł konu ełe kindangin punjngul.

¹⁵ Wu tał ał mani pukuł Gos kin prei erangil, Gos wumb ombu paki

topu Gos nge Gui Ka ngumba ni punjungul.

¹⁶ Nimbił erang Gos nge Gui Ka ei mani wang kin, ei sinenjing. Jiisas kin pii gii nik, eim embe ele mendpił noł pinjing.

¹⁷ Pe wu tał wumb angil tonu kindangil wumb ei Gos nge Gui Ka sinjing.

¹⁸ Saimon kenim ni Jiisas nge ek se andilim wu tał wumb angil tonu kindangil wumb Gos Gui Ka sinjing. Yi erangil kin, Saimon kom ku si ngopu wu tał kin tu wum.

¹⁹ Eim ek yi nim, “Ełip noman dinga ei nge na ngeł! Na wu endi angil tonu kindamb Gos nge Gui Ka simba,” nim.

²⁰ Ba Piisa ek nipi ngum, “Gos eim epi ei wii ngołum ei, nim ku ngop simbii ni piikin nin min? Pe Gos nim kin ku kin, ouni poru nimba.

²¹ Ei nim epi mon, nim noman tuk Gos kaninim, ba ei kapli enanim mon.

²² Nim noman to ak tokun, keimi oł kis en ei si kindkin, ninim Gos Owundu kin prei enjii. Erang kin, nim nge noman kis piin ni oł ombu Gos kil ngopu si kindmba.

²³ Na nim kand. Nim noman tuk epi kis pei noman palim. Yi ku nim keimi poru nimba mendpił.” pa nim.

²⁴ Pe Saimon ek nipi orung kindpi yi nim, “Ełip Gos kin prei erngil na paki tumba. Prei erangil kin, epi ełip ek ninjingil epi ei na kin tonu onenmba.”

²⁵ Pe Gos nge ek se andilmin wu tał ek nikił poru ninjingil. Owundu ek ni poru ni pendkił Jerusalem konu nga orung punjungul. Andlam ele pukuł Gos ek ka Sameriya konu wumb tilap pei ni ngokuł ngokuł punjungul.

Esiopiya Wumb Mulnjung Konu Pilip Ek Ka Nipi Ngum

²⁶ Owundu kindang sinim tep enim enjel ei opu Pilip kin ek nim, “Nim pukun orung tor pukun Jerusalem andlam si kindkin, Geisa konu orung mani punjii.” Andlam sałim ei orung wumb mulałmin.

²⁷ Pe Pilip angpi andlam ele pupu kenim ni Esiopiya wu endi mułum. Wu ei wu owundu mołpu, Kandesi konu Kuin kin kongun er mułum. Pe Esiopiya wu eim ku ni epi pei tep er se mułum. Wu ei Jerusalem konu Gos embe ambil tonu kindim, ek piimbii ni om.

²⁸ Pe eim nga ngii konu orung ba erim. Eim kung os karis ele mołpu, Aisaiya Gos nge ek ni tor kindilim wu ei mon poł pendim er gerpi pum.

²⁹ Pe Gos nge Gui Ka Pilip kin yi nim, “Nim sikir tonu pukun kung os karis ei kin tep to punjii!”

³⁰ Pe Pilip sikir pupu tonu pum. Pupu, piim ni wu ei Gos Aisaiya nge ek ger pum. Pilip ek nim, “Pe nim gerin ek pułe, nim piin min mon?”

³¹ Wu ei ek yi ni orung kindim, “Pe wu endi na andan tunenjing kin, na er kanip piimbii mił nenj?” Pe Pilip kanpi nim, “Nim na moł konu tonu wa!”

³² Ek ei Gos ek gerim yi mił gerim. “Eim tu wunjung ni kung siipsiip mił to kundngii nge tu wułmun oł ei tu wunjung. Kung siipsiip wał ei enjin kopus siłmin ei ke ninałim.

³³ Eim to mani kindik, kos er kun enenjing mon. Wumb endi opu eim tilap wumb yi mulnjung. Mołmun nimba wu ei kapli enanim. Eim epin konu pum.”

³⁴ Pe Esiopiya wu ei Pilip kii sim, “Gos nge ek ni tor kindilim wu piipi yi nim ek ei nii pułum? Eim kin ninim min, wumb eipi kin ninim?”

³⁵ Pe Pilip ek nipi wu ei ngum. Eim Gos ek nipi Jiisas ek ka ei nipi ngum.

³⁶ Andlam ele pukuł, noł endi pim konu punjungul. Wu num ni yi nim, “Noł endi palim. Epi nipe endi erang na noł pinenmbii?”

³⁷ Pe Pilip ek nipi ngum, “Nim noman ele pii gii keimi nin kin kapli. Wu ei ek dinga nim, ‘Na Jiisas Kraıs Gos kingam ei na pii gii ni moł,’ wu ni yi nim.

³⁸ Pe ek neng, kung os engim. Pe Pilip kin wu num ei kin noł ele mani

punjngul. Pe Pilip wu ei noł pendpi ngum.

³⁹ Wu tał noł si kindil tonu onjungul. Pe kunum ele mendpil Gos Owundu nge Gui Ka opu, Pilip sipim. Wu num ni Pilip eim kinenim. Pe wu num ni eim ka piipi, eim ngii konu andlam ele orung pum.

⁴⁰ Pe Pilip pupu konu Asros ni konu endi tor om. Eim pupu konu owundu sim konu orung Jiisas ek ka ei nipi wumb ngum. Ekii se pupu konu Sameriya ni konu ele tor om.

9

Sol Eim Noman To Ak Top Gos Ek Pii Gii Nipi Noł Pim

(Aposel 22:6-16, 26:12-18)

¹⁻² Sol nge ek dinga nipi, owundu nge wumb ei to kundmun ni ek nipi kulmal kalilim wumb Gos ek piik mulnjung konu kindim. Pe men ngii Jura wumb mulnjung konu ei embe Damaskas. Pe pipe sipi Sol ngum, pipe ek yi nim, "Pe Sol wumb kombur kindang Owundu nge wumb andlam ele puk ninjing kin, kan ngopu Jerusalem tu wangli!" nim.

³ Pe Sol andlam andpi pupu Damaskas konu ele tor pum ni, ei epin tilang ele tor opu Sol om konu orung orung tilang erpi eni mił dinga tum.

⁴ Pe tilang ei Sol tang mani mei pepi piim ni ei epin ek endi tor om, "Sol! Sol! Nim nimbił erang na wumb tilap ei er kis mondun?"

⁵ Sol ek yi nim, "Owundu nim nii?" Pe eim yi nim, "Na Jiisas. Nim na tilap wumb ei nimbił erang tokun en? Ei nim na tokun en ku."

⁶ Nim angkin konu owundu ele tuk punjii. Pan, wu endi mołum wu ei, nim oł endi enjii mił yi nipi ngumba," pa nim.

⁷ Wumb Sol kin tep to onjung wumb ei mulnjung wumb ei ek ningii; ba ningii pinerim. Ek ei epin tor om ek ei piinjing, ba wumb endi kinenjing.

⁸ Pe Sol angpi kenmbii ni erim, ba ningił tumbun mołum. Mułang,

wumb eim angil ambilk Damaskas tonu tuk sipnjing.

⁹ Kunum tekliki ningił ka enerim, kuni ni noł ni ombu nunerim mon.

¹⁰ Pe Jiisas nge wu endi Damaskas konu mołum wu ei embe Ananaiyas or kumb kenim ni Gos ek nim, "Ananaiyas!" Nga eim yi nim, "Owundu na moł."

¹¹ Owundu ek yi nim, "Nim pukun konu embe ek yi nim, 'Kun salim' konu ele punjii. Juras ngii konu ele kii sinjii. Wu endi mułmba wu ei Tasas konu wu ei, eim embe Sol eim prei er mołum."

¹² Prei er mułpu kunum ele eim noman kindpi piim ni wu endeim angpi mołum. Wu ei embe Ananaiyas. Wu ei opu eim angil tonu Sol peng ele embilim. Yi erang kin, eim ningił er kun ermba," Owundu yi nim.

¹³ Ananaiyas ek nipi orung kindim, "Owundu, na piinj wumb pei wu ei kin ek yi ninjing, 'Wu ei oł embin tui elim, Jerusalem nim wumb mulnjung konu elim,' wumb yi ninjing."

¹⁴ Sol, kulmal kalilim wu owundu kin wumb pipe sipi poru nim. Wumb konu ele wumb Gos ek piik er mulnjung wumb ei, Jiisas embe ambil tonu kindik enmin."

¹⁵ Ba Owundu ek nipi ngopu yi nim, "Nim po! Wu ei akip na nge kongun wu. Na eim kongun eipi endi kindamb pupu wumb tilap eipi nge ni, King ni mułngii konu ele na embe nge ele nipi sipipi, Esrel wumb kin mułmba ku."

¹⁶ Pe na eim epi embin tui kanim kanim andan tamb kanpi, na nge embe ele ek nimba."

¹⁷ Pe Ananaiyas eim pum. Pupu, ngii ele nirik pupu angil Sol nge peng, tonu kindpi ek nim, "Engnan Sol, Jiisas Owundu nim andlam ele kenim ei na kindang ond. Nimbił erang nim ningił ka erang kenjii. Gos nge Gui Ka nim kin piki to mułmba."

¹⁸ Pe sikir Sol ningił ele pim epi omu kindin mił ei sikir tor pang, eim ningił nga ka seng kenim. Eim angpi pupu noł pim.

¹⁹ Ekii se Sol eim kuni nopu erpi dinga peng mułum. Damaskas konu Sol eim Jiisas nge wumb kin tep to mułum.

²⁰ Mołpu, sikir Gos nge ngii Jura konu orung orung sim. Konu pum, eim Jiisas ek nipi wumb ngopu yi nim, "Jiisas ei Gos kingam mendpił."

²¹ Wumb pei ek ei piik, puku sinjing. Sik, ek yi ninjing, "Wu ei Jiisas embe ełe nge prei erik enjing ei eim mon nipi, Jerusalem wumb topu ełim wu mendpił."

²² Ba Sol eim noman tuk dinga nga pang, Damaskas mulnjung wumb eim ek ei piik ek ei kaplı enerang orung kindngii. Eim wumb andan ka topu yi nim, Jiisas ei Kraiis wu ekii se omba, niłmin ei nipi ngum.

Jura Wumb Sol Kin Opu Orung Erangin Kin Sol Tungu Pum

²³ Kunum pei o pang, Jura wumb kułou tok ek ni piik, Sol to kundmun, ninjing.

²⁴ Ba Sol wumb ninjing ek ei piim. Jura wumb konu owundu ełe andłam ełe epin, tinga, kui er molk, Sol to kundngii nge mulnjung.

²⁵ Ba Sol eim ek ekii sinjing wumb, eim ku ngii ełe tuk tonu sipnjing. Pe Sol gerenj kon owundu endi sim konu mułum. Mołang, eim nge ekii sinjing wumb kan pilngan tangin, mani mei ba ni enjing.

²⁶ Ekii se Sol Jerusalem konu pum. Eim Jiisas ekii sinjing wumb kin kułou topu nipi sipipi, wumb eim kin mund mong kulk, eim Jiisas nge wu endi min nik pii gii ninenjing.

²⁷ Ba Banapas Sol nipi sipipi, Gos ek se andıłmin wumb mulnjung konu sipim. Pe eim ek poł topu Sol, Owundu Jiisas kenim mił yi poł top ngum. Pe Jiisas nge embe Sol dinga nipi Damaskas konu wumb nipi ngopu erim mił ei poł tum.

²⁸ Yi erang, Sol en enim kin tep to mołpu Jerusalem konu and mulnjung. Gos Owundu ek ei dinga nipi wumb ngopu eim mund mong kulerim.

²⁹ Sol Jura wumb Griik niłmin wumb ei kin ek tangpi erim. Wumb ei kin ek mił erim. Ba wumb en enim andłam endi kan sipin, eim to kundmun ninjing.

³⁰ Ekii se Sol angim noł ek ei piik, Sol si mengk Sisariya konu mani sipnjing. Sipik, eim Tasas konu kindnjing.

³¹ Pe Jura konu ni Galilii konu ni Sameriya konu ei pei orung Gos nge kułou tunjung wumb ei kunum ełe ka mulnjung. Opu ni epi pinerang kin, Gos nge wumb dinga mulnjung. Wumb en enim Gos Owundu ek nim mił ekii sengin, Gos nge Gui Ka en enim noman tuk to dinga erim. Wumb pei Gos ngii ełe ok Gos ek piinjing.

³² Pe Piisa konu pei andpi pum. Pupu, Lira ngii konu ełe pum. Pupu, Gos nge wumb pii gii ninjing wumb mulnjung konu ełe pu mułum.

³³ Konu ełe wu endi mułum. Wu ei embe Einiyas. Wu ei ngenj dinga punerim, wii sirim. Wu ei eim or minj pepi mułang, kung ngii angilı orung nga tekliki o purum.

³⁴ Pe Piisa ek nipi wu ei ngum, "Einiyas! Pe Jiisas Kraiis nim er ka ermba enim. Nim angkin, or pin peł er kun enjii!" Pe wu ni sikir engim.

³⁵ Pe Lira wumb ni Seron wumb pei noman ak tok Owundu kin pii gii ninjing.

Piisa Tapisa Nga Er Konj Sim

³⁶ Jopa ni konu ełe Gos nge amb endi mułum, amb ei embe Tapisa. Griik wumb ek eipi Dorkas niłmin Amb ei kunum kunum oł ka erpi, wumb epi sinałim ei eim wumb paki topu elim.

³⁷ Kunum ei eim ening endi kan sipi kułum. Pe eim nge was er ka erik tukrung palting ełe tonu kind pendnjing pim.

³⁸ Lira ni konu ei Jopa konu ełe mandi sim. Pe Gos nge wumb molk piinjing ni, Piisa eim Lira konu ełe mołum ni piinjing. Pe wu tał kindangin pukuł ni, Piisas ek ningilı, "Nim sin kin wa; mulerii!"

³⁹ Pe Piisa eim tał kin sikir punjung. Piisa pupu tor pang, eim sik tuk palting ełe tonu sipnjing. Amb pei wenjing noł kulnjung ombu ok Piisa mułum konu mandi ok ke nik mulnjung. Dorkas konduk ni kon enim konduk ei en enim mołum epi ombu tu wuk andan tok enjing.

⁴⁰ Piisa amb pei anda kindim. Eim gopsing pii poł mołpu prei erim. Er pendpi, kan ak top amb ngenj ełe nim, "Tapisa, nim ang!" Pe amb ni ningił kanpi Piisa kenim ni kanpi angpi mułum.

⁴¹ Piisa amb ni angil ambilpi angndang engim. Pe amb Tapisa konj mułum. Pe Piisa wumb Gos kun er molk enjing wumb wii topu, amb wenjing noł kulnjung amb poru wii tum. Wangin kin, Dorkas en enim ngum.

⁴² Ek ei Jopa konu orung orung pang piinjing. Piik, wumb pei Gos Owundu kin pii gii ninjing.

⁴³ Jopa konu Piisa kunum kinan mułum. Piisa wu endi kin mułum wu ei kung kou ngenj kongun ełim wu kin mułum. Wu ei embe Saimon.

10

Enjel Opu Koniiliyas Mołum Konu Ek Nipi Ngum

¹ Pe wu endi Sisariya konu mułum wu ei embe Koniiliyas. Wu ei opu wumb, pei 100 tep ełim. Wu opu ełmin wumb ei, Rom opu wumb embe Esalii konu niłmin.

² Wu ei eim Gos ek piikim. Eim ni ngii ende pałmin wumb ombu Gos embe ambilk tonu kindiłmin. Jura wumb epi endi sinarpi ełim, ei eim ku pei sipi ngołum. Kunum kunum eim Gos kin prei er ngołum.

³ Kunum ełe eni pou neng eni tekliki erang kin, epi endi kenim ni or kumb mił yi erim. Gos nge enjel endi kindang, eim kin opu, ek yi nim, "Koniiliyas!"

⁴ Koniiliyas enjel kanpi mund mong erim. Erpi kin, ek yi nim, "Owundu, ei epi nipe?" Pe enjel ek nipi Koniiliyas ngum, "Nim prei

erkin wumb epi sinerim ei nim paki tokun en ei Gos piipi mołum.

⁵ Pe nim wumb kombur kindan, Jopa konu puk wu endi kurngii, wu ei embe Saimon, wu endi embe Piisa wu ei wii tangin ya omba.

⁶ Wu ei Saimon endi ełe, ngii konu mołum. Wu kung kou ngenj kongun ełim wu. Eim ngii ep noł wer ełe angilim."

⁷ Gos enjel Koniiliyas kin ek ni pendpi pum. Pe Koniiliyas eim kongun wu tał wii topu, opu wu endi wii tum ku. Opu, wu ei eim Koniiliyas kin paki topu mołpu, Gos embe ambil tonu kindim wu.

⁸ Koniiliyas enjel nim ek ei kun nipi wu tekliki ngum. Ek nipi ngopu, pe Jopa konu pei ni kindang punjung.

⁹ Andlam ełe andik puk, emii peng or pinjing; tingang puk, Jopa konu owundu ełe mandi punjung. Kunum ełe Piisa ngii ełe tonu pupu prei erim kunum ełe konu eni tinga mił sim.

¹⁰ Piisa eim kuni tang kin, kuni numba erim, kuni er ka enjing epi endi Piisa or kumb mił er kenim.

¹¹ Eim kenim ni ei muł ełe epi endi wuł ał pang kin, epi endi mani om. Ei alap owundu mendpił epi ei orung orung ambil epi tuk si ya mei ełe mani om.

¹² Tukrung ełe kung ni kei ni, epi nui nunerii, ka wembii, ni epi pei mułum.

¹³ Pe ek endi Piisa kanpi nim, "Piisa, nim angkin kung ni epi to kał nui!" nim.

¹⁴ Ba Piisa ek nim, "Owundu, na mon! Na epi nonał. Epi ei nge na nonał."

¹⁵ Ek ei nga tor opu yi nipi, Gos ngołum. "Epi ei Gos konj erim ni nonałmin nin min?"

¹⁶ Epi ei kunum tekliki mani opu nga ei muł tonu pum.

¹⁷ Piisa noman embin to piipi, or kumb ei pułe er pakim mił nenj ni piim. Eim yi piipi mułang kin, Koniiliyas wumb ei ngii ondu andaring ełe engnjing.

18 Ok, wii dinga tok yi ninjing, “Saimon, eim embe endi Piisa konu jiki mołum; ya ełe mołum min mon?”

19 Piisa eim or kumb kenim ei noman embin to piim. Pe Gos nge Gui Ka ek nim, “Piisa, wu tekliki, nim kuruk onmun.

20 Pe nim pukun, wu ombu kin pungii. Nim noman embin to piinenjii. Na wu ombu na kindamb, onmun.”

21 Wu ombu mulnjung konu Piisa pupu yi nim, “Enim wu endi kur endnjing wu ei na. Enim er onmun mił nenj?”

22 Wu ombu ek yi ninjing, “Opu ełmin wumb 100 pei tep erim wu Koniiliyas sin ‘Pei’ ni kindang onmun. Eim wu ka mołpu Gos nge embe ambił tonu kindpi mołum. Jura wumb pei molk wu ei ka niłmin. Pe enjel ek nipi ngum wu ei ngii konu wang kin, nim ek kombur nen piimba,” ninim.

23 Pe Piisa ek nipi wu ombu, “Nirik wei!” pa nim. Eim wu ombu kin pim. Pek kin, kupiiring Piisa wu ombu kin punjung. Jopa konu wumb pii gii nik mulnjung wumb ei, eim Piisa kin onni punjung.

Piisa Koniiliyas Ngii Konu Pum

24 Puk, andłam ełe andik punjung. Kunum ełe endeim or pinjing. Pek, puk Sisariya konu tor bin ni punjung. Pe Koniiliyas eim wumb ongii ni kui er mułum. Eim nge wumb tiłap ei wii topu eim nge wumb puł ei wii to tuk sipi er mułum.

25 Piisa ngii ełe ni ei bii ni pum. Koniiliyas anda o pupu, Piisa kumb ełe om. Opu, Piisa simb ełe mong gopsing pii połpu pepi ka piim.

26 Ba Piisa eim angil ambił tonu sim. Eim ek yi nim, “Na nim mił wu ende, eipi mon, na wu ku.”

27 Piisa wu ei kin ek nipi nirik punjguł. Pukuł, kenjingił, nirik wumb pei kułou to mulnjung.

28 Piisa ek dinga nipi yi nim, “En enim piinmin! Jura wumb endi kin wumb tiłap eipi kin ende endnerngii niłmin. Pe nga wumb tiłap ei ngii wu

endi ba konu punerngii niłmin ku. Ba Gos na kin oł yi erim. Na wumb endi kis mołum nip wu endi ka mołum nip yi ninenmbii mon.

29 Ei piip kin, na ek ei ni tor kindind. Na enim ek nik kindnjing ei piip kin na ya ond. Pe na enim ek ei to kindnenj. Ei nimbil erang, enim na wii tunjung ei piip ond?”

30 Pe Koniiliyas ek yi nim, “Epi endi na kin wang pe kunum tekliki o pang, ei yi mił, na nam ngii konu mołup konu eni tekliki erang, prei er muls. Kunum ełe, wu endi opu na kumb ełe engim. Eim alap tełim epi ei tiłang enim mił yi erim.

31 Pe eim ek yi nim, ‘Koniiliyas, Gos nim prei en ei piinim. Pe Gos eim piinim, nim wumb epi sinerim wumb ei paki ton ei piinim.

32 Pe nim wu ombu kindan Jopa konu puk Saimon mułmba ei ningii. Wu ei embe endi Piisa. Wu ombu puk kin, Saimon wu endi ngii konu ełe mołulum. Wu ei kung kou ngenj kongun ełim wu. Pe eim ep noł wer ełe eim ngii angilim.’

33 Yi neng kin, na wu ombu nim mułun konu pei nemb punjung. Pe nim oł ka erkin on. Pe sin wumb pei ya Gos kumb ełe o mołmun. Ei ek pei Owundu nim nipi ngum, ek ei ni sin ngan piimin,” Koniiliyas ek yi mił nim.

Piisa Koniiliyas Ngii Konu Ek Ka Ni Tor Kindim

34-36 Pe Piisa ek yi nim, “Keimi, pe na piind, Gos eim wumb kanpi ende kindnim. Wumb eipi eipi Gos ningil ełe ende mił mołmun. Wumb pei konu orung orung wumb ende oł ka erpi Gos kin mund mong kułmba wumb ei noman Gos ngołum. Enim piinmin! Gos sin Esrel wumb kin ek nipi kindilim. Kindang kin, eim ek ka Jiisas Krai wu endi Gos eim kindang om. Pe sinim pei kin Owundu mołum.

37 Pe en enim piinmin! Ok Jon noł pingii ek ei nipi poru nirim. Ekii se ek kanim kanim ei enim piik.

Kunum ele ek ei Galilii konu opu, Jura konu orung pei piik.

³⁸ Ek ei Jiisas Naseres ek, Gos eim Gui Ka kin dinga eim ngum. Pe eim konu eipi eipi pupu wumb paki tum. Gos eim kin mulang, Seisen wumb kin molpu, wumb Seisen er kis mundum wumb ei, Jiisas er ka erim.

³⁹ Sin ek ni tor kindim ek, kanpin ninmin. Wumb sin konu Jura konu ni Jerusalem konu kindinmin wu ombu, konu pei wu ei ond peri ele to kundjung.

⁴⁰ Pe kunum tekliki pang, Gos eim nga er konj sim. Sipi peni ele kindim.

⁴¹ Pe Jura wumb pei ningil ele kinenjing, mon! Gos eim erang sin Gos eim ok nirim wu ombu eim ek nipi tor kindpin ermin. Wu eim tukpu ele angpi nga orung wang, sin eim kin kuni ende nopun, nol ende nopun enjpin.

⁴² Eim sin kanpi nim, 'Enim wumb pei kanik, ek ei ni tor kindngii. Gos Owundu eim wu ei Jiisas minj mundang molpu, wumb kulii konj pei kos ermba ni mundum.'

⁴³ Kraiss wu endi Gos kindang omba wu, ei Gos ek ni tor kindim wumb ek dinga nik wumb ngunjung. Gos wumb ei pii gii ninmin wumb ombu ol kis ei kil ngumba."

⁴⁴ Piisa ek ei nipi mulang kin, Gos nge Gui Ka mani opu wumb pei ei piik muljung konu om.

⁴⁵ Pe Jura wumb pii gii pim ninjing wumb Piisa kin onjung, wumb ei puku sinjing. Nimbil erang Gos Gui Ka erpi wumb tilap eipi ei ngonum.

⁴⁶⁻⁴⁷ Jura wumb ombu molk piinjing ni, wumb en enim ek eipi eipi nik Gos embe ambil tonu kindnjing ek ei yi nengin kin, Piisa ek nim, "Wumb nii endi nol pek enmin ei mon nimba? Wumb ei sinim Gui Ka sinjpin mil sinmin."

⁴⁸ Pe ek nipi wumb ngum, "Enim Jiisas Kraiss embe ele nol pingii." Pe wumb ek ninjing, "Nim sin kin kunum kopur mulnjjii," ninjing.

11

Piisa Konu Eipi Ek Pol Sipipi Jerusalem Wumb Ngum

¹ Gos nge ek se andilmin wumb kin, pii gii wumb Jura konu orung orung molk piinjing ni, wumb tilap eipi ei Gos ek piinjing poru ninim ninjing.

²⁻³ Pe Piisa Jerusalem konu tonu pum. Pang kin, ngenj kopus silmin pii gii nilmin wumb, Piisa kin ek dinga ninjing. Nik, eim ek ngunjung.

⁴⁻⁵ Ba Piisa epi tonu om mil nipi ngum. Ek yi nim, "Jopa konu owundu ele muls. Molup, prei erip molup, or kumb mil endi enj. Epi ei alap owundu kupu mul si kindpi mani om. Epi ei orung orung kapli pim ni, mani na muls konu om.

⁶ Pe na molup, epi ei mandil kenj ni mani mei ele, epi ei ni ka wembii ni kei ni epi pei muljung.

⁷ Na molup piinj ni, ek endi yi nim, 'Piisa, nim epi ombu to ka, no!' nim.

⁸ Ba na yi ninj, 'Owundu na mon! Na epi kis molum epi endi nop nga ka sim nop enal, mon!' ninj.

⁹ Ei epin ek ei nga tor om. 'Epi Gos enim epi ei ka salim, ei kis ninenjii!'

¹⁰ Epi ei kunum tekliki tor om. Pe sikir epi ei pei ei mul ele tonu pum.

¹¹ Pe kunum ele wu tekliki sin mulnjpun ngii ele tonu onjung. Sesariya wu endi, wu kei kindang na muls konu onjung.

¹² Pe Gos nge Gui Ka ek nim, 'Nim wu kei kin ouni pungii,' nim. 'Nim noman embin kulerii!' Pe wu kei kin pii gii wumb angil orung nga endeim na kin pupun Koniiliyas ngii konu nirik punjpun.

¹³ Pe wu ei eim ek nipi nim, 'Eim Gos kindang opu sinim tep enim wumb ei nge kenim mil nipi sin ngum.' Ei yi nim, 'Nim Jopa konu pukun wu Saimon molum nen omba, wu ei embe endi Piisa.

¹⁴ Eim nim ek kombur nipi ngumba. Ek ele nim Gos nim sipi orung sipi, nim ngii endi wumb ei Gos sipi orung simba,' yi nim.

15 Na ek nip moꞤamb kin, Gos nge Gui Ka wumb mulnjung konu om. Ei sinim kin ok orum miꞤ yi om.

16 Na owundu ni eim ek ei nga pi-ind, 'Jon wu amb noꞤ mendpiꞤ pendpi ngum. Ba enim Gos nge Gui Ka eꞤe noꞤ pendmba.'

17 Ok sinim Jiisas Kraias kin pii gii nemin epi ka wii sinim kin wii ngumba. Gos Gui Ka sin ngurum miꞤ ei nge akip wumb ombu ngonum. Nii na kapli? Gos andꞤam owundu ngumbii min?" Piisa ek yi nim.

18 Piisa ek nim ek ei piik, "En enim ek ei si kindik Gos embe ambiꞤ tonu kindik," enjing. "Yi erangin, Gos wumb tilap eipi noman to ak tum ku, wumb ei noman konj sik muꞤngii ku."

Andiok Wumb Gos Ek Piik Mulnjung Wumb Tonu Ok Kongun Enjing

19 Ok Siipen koꞤpu pang kin, oꞤ embin tui owundu endi tonu om. Pe pii gii wu kombur tungu puk konu eipi eipi punjung. Puk, Piniisiya konu ni Saipris konu ni Andiok ni konu eꞤe punjung. Ek nik wumb eipi Gos ek ngunenjing; Jura wumb minj ek nik ngunjung.

20 Ba wu kombur tuk eꞤe mulk, Saipris konu ni Sairiini ni konu ombu puk, Andiok konu puk Griik wumb Jiisas ek ka ni ngunjung ku.

21 Gos Owundu nge dinga eꞤe opu seng kin, wumb pei pii gii nik, Gos kin noman to ak tok Gos Owundu kin pii gii ninjing.

22 Jerusalem konu Gos nge tilap ek ei piik wu, Banapas Andiok konu kindangin pum.

23 Eim opu kenim ni, Gos wumb ombu kaimb sipi piki to muꞤum. Banapas opu kanpi ka piim. Pe eim Gos ek dinga nipi wumb ngum. Wumb piik kin, Gos Owundu kin kunum kunum mandi ok mulnjung.

24 Banapas ei wu ka, Gos nge Gui Ka eim kin piki to muꞤum. Enim Gos kin pii gii dinga pim. Pe wumb pei Gos nge tilap eꞤe tuk onjung.

25 Pe Banapas Sol kurpu, Tasas konu eꞤe pum.

26 Pupu, kur kan sipi, Andiok konu eꞤe orung tu wum. Kung ngii endeim Gos nge tilap wumb Andiok konu mulkuꞤ, Gos ek ka nikiꞤ, wumb ngunjunguꞤ Andiok konu eꞤe Gos nge wumb eꞤe kumna embe, 'Krisin' o ninjing.

27 Kunum eꞤe, ekii se piik niꞤmin wu kombur Jerusalem konu si kindangin Andiok konu mani onjung.

28 Ek ni tor kindiꞤmin wumb mulnjung konu, wu endi tuk muꞤum wu ei embe Akapas. Wu ei Gos Gui Ka piki tang, orung orung pei kumb kuni owundu simba nim. Ekii se Klorigas King owundu muꞤum kunum eꞤe, kumb kuni owundu simba kunum.

29 Yi neng kin, Gos pii gii wumb Andiok konu eꞤe ek nik piik. Jura wumb engnjing noꞤ eipi moꞤmun ei paki tumun. Gos nge tilap wumb endeim ni yi piinjing. Ku seng kin, kongun eꞤe ku orung paki to kindmin ni piinjing.

30 Ek yi ni pendik, ku ngangin Banapas kin Sol taꞤ kindangin sipkiꞤ, peng pim wumb mulnjung konu ngunjunguꞤ.

12

King Eros Jeims To Kondpu Piisa Kan Ngii EꞤe Kindim

1 Kunum eꞤe, wu King Eros tilap eꞤe mulnjung wumb ei topu kan ngopu oꞤ embin tui erim.

2 Pe King Eros Jeims angim Jon tui to kundum.

3 King Eros Jura wumb kenim ni, erim oꞤ ei ka piinjing. Piyangin, kanpi Piisa kan ngum ku. Erim, kunum ei Jura wumb bres yiis punerang nunjung kunum eꞤe erim.

4 Piisa ambiꞤ gii nik, kan ngunjung. Piisa kan ngopu, opu wu kapli kapli mulnjung konu kindim. Kindangin kin, tep er mulnjung wu kapli kapli mulnjung konu opu wu kapli tep er mulnjung. Wu King Eros eim yi piim, Pasopa kunum ei ekii se Gos wumb Jura wumb Piisa sipi wumb muꞤngii konu eꞤe kos ermbii ni piim.

⁵ Yi erangin kin, Piisa kan ngii ele mulang kin, opu wu tep er muljung. Ba Gos nge tilap ele prei erangin kin, Gos Piisa kan ngii palim ei paki tumba nik prei dinga kind er muljung.

Sinim Tep Enim Wumb Ei Piisa Kan Ngii Ele Si Tor Sim

⁶ Wu King Eros 'Piisa kos ele tumbii,' nim, kunum ele epinding, opu ond wu tal enginjngil konu ele Piisa eim tuk ele or pim. Piisa simb angil ele kan sen to pendnjing. Pe opu wu tal kan ngii ondu ele tep er ang muljungul.

⁷ Gos Owundu sinim tep enim wu ei kindang kin, opu kan ngii nirikring wang kin, konu eni mil topu tilang erim. Pe sinim tep enim wu ei opu, "Piisa, Piisa!" nipi, or pim to konj kindim. Kindpi, ek yi nim, "Nim sikir angkin," kan sen angil to pendnjing ei Gos nge dinga ele wii pilngan to mani pum.

⁸ Pe sinim tep enim wu ei ek nipi Piisa ngum, "Nim kan talkin, su kindkin er!" Neng, Piisa yi erim. Pe sinim tep enim wu ek nipi Piisa ngum, "Nim konduk kindkin, na ond konu wa!" nim.

⁹ Piisa mulum palting ei si kindpi, sinim tep enim wu ei pum konu ekii se pum. Ba Gos sinim tep enim wu ei kindang opu erim ol ei, keimi ni piinerim. Piisa eim yi ni piim, "Na or kumb end," ni piim.

¹⁰ Pe puku andlam ele tep muljung konu si kindkil puku, endi si kindkil. Ekii se, puku ain kin ondu dinga ngo pendnjing ni, Gos nge dinga ei eim aki to sim. Ondu ei aki tok konu owundu ele pulmun andlam ondu ele tor puku, andlam endi punjungul. Pe sikir enjel sinim tep enim wu ei Piisa si kindpi am pum.

¹¹ Pe Piisa noman o peng piim. Piisa ek yi nim, "Pe na piind. Gos sinim tep enim wu ei kindang, wu King Eros angil ele na si tor sinim ni

piim. Jura wumb na kin epi kis ermin ninjing ei, kanpi eim nge dinga ele na sip tor sinim," ni piim.

¹² Pe ei piipi pendpi, Jon mam Mariya ngii konu ele pum. Jon ei embe endi eipi 'Mak' pa nilmin. Wumb pei kulou to molk prei er muljung.

¹³ Piisa opu ngii ondu andaring ele to teki teki ni mulum. Pe kongun amb endi mulum, ambil opu ngii aki tumba nge om. Ambil ei embe Ronda.

¹⁴ Ambil ei opu piim ni Piisa ek tengim. Piisa anda ngii ondu ele engim. Engang piipi, eim ka piipi ngii aki tunarpi; nga sikir orung pum. Pupu kin, wumb kanpi yi nim, "Piisa om, ngii ondu ele mulum," pa nim.

¹⁵ Pe wumb ambil ei kanik yi ninjing, "Nim wulu pang nin min?" Ba ambil ei ek dinga kind yi nim, "Keimi, mulum," nim. Wumb molk, yi ninjing, "Piisa nge anjel onum ninjing."

¹⁶ Ba Piisa ngii ondu ele piram to mulum. Pe ngii ondu aki to kenjing ni Piisa angpi mulum. Kanik, puku si endnjing.

¹⁷ Piisa eim angil tonu kindpi, "Ek tingnerei!" nim. Piisa eim kan ngii pim, Gos Owundu er tor tu wum mil ei pol topu wumb ngum. Ngopu yi nim, "Enim Jeims kin angim nol yi nei!" a nim. Piisa ek yi ni pendpi, nga anda pupu konu eipi endi ele pum.

¹⁸ Pe ekii se tingang, opu wumb kenjing ni Piisa mulerang opu wumb mund mong kulk Piisa jiki pum, nik kurnjung.

¹⁹ Pe wu King Eros Piisa kurum ba kan sinerim. Sinarpi yi nim, "Opu wu tep muljung wu, ombu to kundmbii," nim. Neng kin, opu wumb to kundngii enjing. Erik kin, wu King Eros Juriya konu si kind pupu Sisariya konu ele mulum.

Wu King Eros Kulum

²⁰ Wu King Eros eim Taiya wumb kin Sairon konu wumb ei popul kis

piim. Wumb en enim ok, wu King Eros wu num endi mondułum, wu ei embe Balasis kanik yi ninjing. “Nim ek nin sin noman kis ei mani pangli. Sin wu King Eros konu ełe, sin wumb pei eim kin kuni si nopun mołmun.”

²¹ Wu King Eros eim kunum endi kułou tumun ni pendrim. Kunum ei, eim king ełmin epi ei sipi, king mołulum konu ełe mołpu ek kinan nipi mułum.

²² “Wumb king nim ek ei piik ek kend tok yi ninjing, ek ei eim wumb gupu ełe tor onanim. Gos gupu ełe tor onum,” ninjing.

²³ Wu King Eros eim Gos mendpił embe ambil tonu kindnerim. Yi erang kin, Gos sinim tep enim wu ei kindang opu King Eros tum. tang kin, King Eros kirim kilanj nang, eim kułum.

²⁴ Ba Gos ek ei dinga tonu opu wumb konu orung orung ełe pei pum.

²⁵ Banapas kin Sol tał, kongun ei Jerusalem konu er poru nikil, si kind orung Andiok konu punjunguł. Pukuł, Jon ni wu ei sinjingil, wu ei embe eipi endi Mak, wu tał kin tep to punjung.

13

Banapas Kin Sol Tel Gos Ek Ete Kongun Erngil Nge Punjunguł Wu Sol Kongun Kumna Erim

¹ Andiok konu ełe, Gos nge wumb tilap mulnjung konu ełe Gos oł ermba, oł ei piik nilmin wu kombur mulnjung. Pe ek embe to ngołmun wu kombur mulnjung ku. Mulnjung kin, wu ombu embe yi: Banapas, Simiyon, embe endi eipi Naisa ni Lusiyas, wu ei Sairiini konu ełe wu, Manain ngii endi palmbil wu Eros Terak, angim endi Sol wu ombu Andiok konu ełe mulnjung.

² Wumb ombu prei er molk, kuni mowii mulnjung. Molk kin, Gos nge Gui Ka ek yi nim, “Enim Banapas kin Sol tel to tonu kindangin nam kongun wii top ngumbii kongun ei erngil.”

³ Pe kuni mon nik mowii molk, angil tonu kindik prei erik, wu tał Gos kongun ełe kindnjing. Pe wu tał kindangin punjunguł.

Saipris Konu Wu Tał Gos Ek Ka Ei Ninjingil

⁴ Gos nge Gui Ka ei, wu ombu kindang Selusiya konu ełe punjung. Selusiya konu ełe wu ombu noł kanu owundu sik Saipris mei konu kembis ełe punjung.

⁵ Wu ombu puk, Salamis konu ep noł wer ełe tor punjung. Puk, Jura wumb men ngii engim konu Gos ek nik wumb ngunjung; wu endi Jon Mak wu tał paki topu mułum.

⁶ Pe wu tekliki Saipris konu ełe punjung. Puk, Pepos konu tor punjung. Pepos konu ełe wu endi kum kondpu oł kanim kanim elim. Wu ei yi nim, “Na Jura tilap ek ni tor kindil wu moł,” ba eim ek kend tum. Wu ei embe Bar-Jiisas.

⁷ Wu ei gapman owundu kin tep to mułum gapman wu ei, eim embe Serkiyus Polas. Serkiyus Polas eim noman ka peng, Banapas kin Sol tał wii tang okuł. “Gos ek nengil piimbii,” pa nim.

⁸ Ba Elimas ni wu ei eim kum kondpu, epi kanim kanim erpi elim wu. Griik wumb ek ełe wu ei embe Elimas ninjing. Wu ei eim wu tał to mani kindmbii ni erim. Erpi, wu gapman owundu wu ei noman to kis eramb, Gos kin pii gii ninim ei si kindmba nipi erim.

⁹⁻¹⁰ Ba Sol eim Pol pa ninmin ku, ei Gos Gui Ka noman dinga ngum. Elimas dinga kanpi ek nipi ngum, “Nim Seisen nge kingam, nim oł ka ombu nim er kis mondun. Nim ek kend tołun wu. Nim Gos Owundu oł ka ei er kis mundnjii en. Nim oł ei si kindnjii nimbil enim?”

¹¹ Pe Gos Owundu angil ełe nim tang, nim ningil kis mułmba. Pe nim kinarkin, mułun kunum kopur epi ei ba,” nim. Pol ei yi nipi mułang kin, kupu mił epi emii erim endi opu Elimas eim ningil ełe pandi tum. Pe Elimas eim pupu, wumb endi eim

angil ambilk, andlam andan to sip-
ngii nipi pum.

¹² Wu gapman owundu ol ei kanpi
puku sim. Sipi, eim Gos Owundu ek
pii gii nim.

*Pisiriya Konu Ol Andiok Wu Tal
Ombu Kongun Enjngil*

¹³ Pol kin kongun ende er mul-
njung wumb, Pepos si kindik nol
kanu ele puk Perka konu Pampiliya
konu owundu ele punjung. Ba
Jon eim wumb ombu si kindpi,
Jerusalem konu orung pum.

¹⁴ Perka konu si kindik, puk
Pisiriya konu owundu Andiok konu
tor punjung. Kunum ei, kor kunum
tor punjung. Puk kin, Jura wumb
Gos ngii ele nirik puk mulnjung.

¹⁵ Gos ngii ele wu owundu ombu
Moses lo ek ei gerik, Gos nge ek keimi
nilmin wumb ek ei gerik poru nik, Pol
kin tep to onjung wumb ei kii sinjing.
“Engnan nol enim onjung. Ek endi
pim kin, nengin sin noman ele tang
piimin,” pa ninjing.

¹⁶ Pe Pol angpi angil tonu kindpi ek
nim, “Enim Esrel wumb kin, wumb
tilap eipi Gos kin mund mong kul-
njung wumb, enim piingii!

¹⁷ Gos Esrel nge wumb, ok wumb
sinim nge kupenjing nol, Eisip konu
mulk kunum ei, Gos erang wumb
tilap owundu tonu ok. Ekii se Gos
nge dinga ele konu ei si kindpi tor tu
wum.

¹⁸ Pe ok konu wumb mulngii konu
ele ol embin tui endi tonu wang kin,
kung ngii 40 kinan mulnjung. Pe
ok konu wumb mulngii konu ele Gos
kupenjpun nol paki tum; ba wumb
ei Gos ek piinenjing, ei nge wumb ei
kung ngii pei mulnjung.

¹⁹ Pe Keinan konu ele, Gos wumb
tilap angil orung nga tal topu eipi
kindim. Kindpi, Esrel wumb mei ele
mulnjung. Mei ele no mulangin kin,
kung ngii 450 kinan no mulnjung.

²⁰⁻²¹ Ekii se Gos Esrel wumb
kombur tep erngii nipi mundum.
Mundum wu ombu mulangin kin,
kunum ele ek ni tor kindilim wu
Samuyel mulum. Mulum kunum ele,

king mulmba, pa ninjing. Kis kingam
Sol, Gos sipi ngum wu ei, Benjamin
nge tilap ele, pe Sol king mulang
kung ngii 40 kinan mulum.

²² Ba Gos king Sol tor kindpi, king
Deipis mundum. Moļu, wumb
kanpi yi nim, ‘Na Jesii kingam kan
sind. Na wu ei noman ngond. Eim na
noman piimba miļ kongun ermba,’
pa nim.

²³ Gos eim ok nirim miļ ol ei erim.
King Deipis nge tilap ele, Gos eim
kingam Jiisas kindim. Sinim sipi
orung simba wu ei, Esrel wumb mul-
njung konu kindim.

²⁴ Kunum ele Jiisas oneririm
kunum ei, Jon wumb nol pendilim,
wu Gos ek nipi yi nirim. ‘Enim Esrel
wumb, noman ak tok, nol pingii,’ pa
nirim.

²⁵ Jon eim kongun poru nimba
erang yi nirim, ‘Enim na er piinmin
miļ nenj? Enim kui er mulnjung wu
ei na mon. Enim na nind ek ei kom
se piingii! Wu endi ekii se omba wu
ei, na eim simb su kan ei kapli si
kindnermbii mon! Eim wu owundu.’

²⁶ “Engnan nol! Enim Eiparam nge
tilap ele, pe wumb kombur Gos nge
ek ele mund mong kulnjung wumb
ei, Gos sinim sipi orung simba ei, Gos
nge ek sinim kin kindim.

²⁷ Jerusalem wumb ni wu mul-
njung wumb ei, wu ei piinenjing.
Gos epi nipe ekii se ermba ei, piik
nilmin wumb ek ninjing kor kunum
ele mon gerilmin ei piinenjing ku.
Wumb kis ombu Jiisas sipik kos erik
ngunjung. Yi miļ Gos ol ermba ni
tor kindilmin wumb ninjing miļ yi
enjing.

²⁸ Wu ei mong endi sipi erang
tungii ei kapli, ba wumb Pailos kin
wii to kundii minj ninjing.

²⁹ Ok Gos ol ermba ei piik nilmin,
wu ek pol ek gerik poru ninjing. Ekii
se ond peri ele, Jiisas si mani sinjing.
Sik, tukpu ele kui tunjung.

³⁰ Ba Gos eim Jiisas tukpu ele er
konj sim.

³¹ Wumb Galilii konu si kindik,
Jerusalem eim kin ouni punjung

wumb ei eim kenjing. Ekii se eim nga orung wang kin, kenjing wumb ei eim nga keningii ku.

³² Pe sin enim kin Gos ek ka ei yi ninim. 'Oł ei ok Gos eim Jura wumb kupenjpın kanip ngumbii,' nirim.

³³ Ei pe Gos eim kingam sinim ngonum. Eim Jiisas nga er konj sim, Gos ek mer mon ok nge Sam 2 pułum mił ei yi nim,

'Nim na kangi mendpił. Pe na nim arnim moł.'

³⁴ Eim mer tukpu ełe er konj sim; nga tukpu ełe orung ba mił mon. Gos eim ek yi nim,

'Na enim noman ka ngumbii. Ok na Deipis ngumbii nir, ei enim kaplı pii gii ningii.'

³⁵ Sam nga pułum ek endi yi ku nim, 'Nim kongun wu ka wii nga kulermba.'

³⁶ Sinim piimin! Deipis eim Gos nge noman ełe kongun er mołpu sinim wumb mulnjung konu mei ełe tuk mołpu erim. Ekii se kołpu pupu eim nge kupenjing noł mulnjung konu ełe purpu mani pum.

³⁷ Ba wu ei Jiisas Gos nga er konj sim wu ei purnerim.

³⁸ Engnan noł, enim ei dinga piingii! Sin Gos ek ka ei enim kin yi ninmin. Gos wu ei Jiisas kin enim oł kis ei kaplı kil ngumba.

³⁹ Moses sinim lo kengip topu ngurum ek ei, sinim oł kis kil ngopu, sinim ka mułngii ninerim mon. Ba wu ei Jiisas eim kin pii gii ninjing wumb ei kanpi oł kis ei kil ngopu, wumb kun ka mułngii nirim.

⁴⁰ Enim oł kun ka erik mułngii! Epi kis ei enim kin onermba; ok Gos ermba oł ei piik ek dinga niłmin wumb yi nik.

⁴¹ 'Enim wumb ek, buł mong tung, noman kis piik, enim ei epi kis tonu omba. Pe na enim kin kongun endi end. Ek ei, wu endi enim nik ngangin pii gii ninenjing.' "

⁴² Banapas kin Pol teł anda punguł enjngił ni, wumb ek yi ninjing. "Nga

kor kunum elip okuł, Gos ek ka ei nge nengił," wumb piimin ninjing.

⁴³ Wumb pei Gos ngii si kindik anda puk punjung. Jura wumb pei ni wumb tiłap eipi ei, Gos ek pii gii ninjing ku. Jura wumb men tok ełmin oł ei enjing. Pol kin Banapas punjnguł konu ekii se punjung. Wu tał ek nikił ngunjnguł, wumb noman to dinga erangił, Gos nge noman ngopu, enim piik mułngii.

⁴⁴ Kor kunum endi mandi erang, wumb konu orung orung wumb pei ok Gos ek piimin ni ok kułou tok mulnjung.

⁴⁵ Ba Jura wumb molk kenjing ni, wumb pei ok kułou tunjung. Tangin kin, ei nge Jura wumb popuł kis sik, Pol ek nim ei to mani kindmin. Pol buł morung ek ambilk mulnjung.

⁴⁶⁻⁴⁷ Pol kin Banapas teł ek dinga nikił yi ninjngił, "Keimi, sił Gos ek ei enim kin ok kanpił nimbił. Ba en enim Gos ek pinarik buł ngok. Yi ninim, sin Gos konu ka ełe kunum kunum mułmun. Pinałim ninmin ei, enim piingii. Sił pe Gos Owundu yi ninim,

'Elip wumb tiłap eipi endi kin peł! pa nim. Gos Owundu sił kin ek yi nim, 'Elip wumb mułngii konu dup mił tiłang erang mułnguł ei nge Gos wumb pei sipi orung simba.'

⁴⁸ Wumb tiłap eipi Gos ek ei piik, Gos Owundu kin ka piinjing. Wumb pei en enim ka piik konu ełe pupun kunum kunum konj mułmun. Nik, Gos ek pii gii nik mulnjung.

⁴⁹ Gos Owundu ek ei konu orung orung pei pang piinjing.

⁵⁰ Piik kin, Pol Banapas teł Gos ek nikił, wumb ngunjnguł. Amb kombur ni wu owundu ni ok, Gos ek piik mulnjung. Ba Jura wumb ok, wumb tiłap eipi kin ek nik, kunj tangin erangin wumb ok Pol kin Banapas teł ek ngunjung. 'Sin konu ełe mulerngił!' nik, to tor kindnjing.

⁵¹ Wumb yi erangin kin, wu tał wumb keningii nikił, simb su mei ełe tami to kindambił piingii. Sin oł

kis enjpin ni piingii nikił enjngił. Er pendkił Aikoniyam konu ełe punjngul.

⁵² Andiok konu Gos nge tiłap ełe tuk onjung, wumb ei Gos nge Gui Ka ek sik, ka piik mulnjung.

14

Wu Tał Aikoniyam Konu Gos Kongun Enjngił

¹ Aikoniyam konu wu tał, Pol kin Banapas kin pukuł. Jura men ngii ełe nirik punjngul. Pukuł, Gos ek ka ei nikił wumb ngangił. Wumb tiłap eipi ni Jura wumb pei pii gii ninjing.

² Ba Jura wumb kombur pii gii ninenjing, wumb ei tiłap eipi kan nengin, Gos tiłap er kis ermin nik enjing.

³ Banapas kin Pol teł Aikoniyam konu ełe kunum kinan mulkuł. Gos Owundu ek nikił, wumb ngokuł mulnjungul. Owundu wu tał paki dinga tang kin, wu tał jep oł kanim kanim enjngił. Jep oł erangił, Gos wu tał epi noman ka ngum. Ngang kin, wumb kanik Gos ek ei keimi, ni piinjing.

⁴ Wumb konu owundu ełe mulnjung wumb ei, sikind eipi puk, wumb kombur puk Jura wumb ek ninjing mił ei piinjing. Wumb kombur puk, Gos nge kongun wu tał Gos ek sinjngił konu ełe puk piinjing.

⁵ Ekii se wumb tiłap eipi kin Jura wumb kin wu noman pim wumb ok, "Pol kin Banapas tep tumun," nik onjung. Wumb ombu ok, kom ku sik, "Wu tał to kundmun," ninjing.

⁶ Wumb ek yi nengin piikił, tungu pukuł konu kembis Lisra kin Derpii tał sim, konu owundu Laikoniya konu orung orung mandi sim.

⁷ Pe wu tał konu ełe molkuł, Gos ek ka ei nikił wumb ngokuł mulnjungul.

Lisra Konu Ełe Wu Tał Kongun Er Mulnjungul

⁸ Lisra konu ełe wu endi mułum wu ei, simb tał ouni kis mułang, andlam endmba pinerim. Ok mam kirim tuk

multum, eim yi er peng tor orum. Wu ei andlam endmba pinerim.

⁹ Wu ei Pol ek nim mił dinga kanpi mułum. Pe Pol wu ei dinga kenim ni wu ei pii gii pim, ei eim simb ka ermba, ni piim.

¹⁰ Pol ek dinga nipi yi nim, "Nim angkin simb kun kamb!" neng, wu ni sikir angpi pum.

¹¹ Wumb pei Pol erim oł ei kanik, en enim Laikoniya konu ek ei dinga ninjing. "Owundu wumb mił okuł, sinim konu okuł," ninjing.

¹² Banapas wumb eim embe 'Sus' ninjing. Pol ek niłim wu nik, wumb Pol embe 'Ermes' ninjing.

¹³ Sus ngii owundu ei konu owundu ełe torung ełe engim. Sus ngii owundu ełe kułmał kalilim wu ei, kung kou pełe kombur tuk tu wum. Pe plawa kuk wulu kindnjing ei, sipi konu owundu ełe mandi om. Eim kin wumb kin kułmał kałpin wu tał ngumun nik onjung.

¹⁴⁻¹⁵ Gos nge ek se andilmbił wu tał, Banapas kin Pol teł ek ei piikił oł ei nge er mulnjung. Wu tał kis piikił eł elip konduk to kis enjngił. Erkił, sikir pukuł, wumb punjung konu ełe pukuł wii tunjngul. "Nimbił erang, enim oł ei enmin? Sił wu sinim ngenj ende. Sił Gos ek ka ei nipił enim ngambił oł yi nge si kindik Gos ek ka piik molk Gos konu ka ełe pungił. Nipił kongun er onmbuł.

¹⁶ Keimi, ok wumb oł kis er endnjing ei, Gos eim kan wiik tum.

¹⁷ Ba ei koi enerim; wumb kin-erngii ni enerim mon. Gos epi pei kanim kanim eririm. Sinim kaninmin, eim epin konu mołpu, sinim kin konu kumb ngopu, sinim erang, epi pei ka tonu onum. Gos sinim kuni ka ngang, sinim noman ka seng, ka piimin."

¹⁸ Wu tał ek dinga yi nikił, pe wumb eł elip kin kułmał kelngii elmin wu ei mon nikił enjngił.

Wumb Pol Kom Ku Tunjung

¹⁹ Andiok konu kin Aikoniyam konu Jura wumb kombur ok, wumb

mulnjung konu kunj tangin, wumb ku sik Pol to kundnjung. To konduk, nga ngundundii sik, konu owundu ele tor sipnjing. Sipik, yi piinjing, kulum ni piinjing.

²⁰ Pe Gos nge tilap ok orung mulangin kin, Pol angpi konu owundu ele tuk pum. Kupiiring Pol kin Banapas tel Derpii konu ele punjngul.

²¹ Wu tal Gos nge ek ka, ei nengil wumb pei tuk ok Gos nge kongun wumb mulnjung. Ekii se wu tal Lisra konu ni Aikoniyam konu ni Andiok konu ele orung punjngul.

²² Pukul, Gos nge tilap ele mulnjung wumb ei, Gos ek niki, wumb ngangil wumb Gos ek pii gii nik mulngii niki ek dinga ninngil. Enim pii gii nik mulngii. "Sinim Gos tep er mo lum konu tuk bin ei, ok sinim epi embin tui endi sinim kin omba ei ko wupun andpin bin."

²³ Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu tal pukul tep wumb mulngii nge to tonu kind mundunngul. Pe wu tal kuni nunarki, prei erki Gos ngunngul, wumb Gos kin pii gii nik mulnjung wumb pei, Gos owundu angil ele kindinngil.

Andiok Konu Kin Siriya Konu Ele Wu Tal Orung Punjngul

²⁴ Ekii se wu tal andki pukul Pisiriya konu tor pukul, Pampiliya konu ele tuk punjngul.

²⁵ Wu tal pukul mani Perka konu Gos ek ka ninngil. Niki, ekii se pukul Aseliya konu punjngul.

²⁶ Aseliya konu pukul, nol sip ele pukul, Andiok konu tuk punjngul. Ok konu ele, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, wu tal Gos angil ele tuk kindnjing. Kindangin, Gos wu tal paki tumba nik ninjing. Wu tal pukul Gos kongun er pendki, nga konu ele orung onjngul.

²⁷ Andiok konu tor okul, Gos tilap ei nengil kulou tunjung, elip Gos kongun er pangil, Gos paki top erim ek yi ninngil. Gos wumb tilap eipi

noman aki tang, wumb ei Gos ek piik pii gii ninjing.

²⁸ Wu tal Gos tilap wumb ele tuk onjung wumb kin kunum kinan mulnjngul.

15

Gos Nge Tilap Ele Mulnjung Wumb Kulou Owundu Jerusalem Konu Tunjung

¹ Jura konu wumb kombur mani ok Gos nge tilap ele mulnjung, wumb kanik kengip ek yi ninjing. "Enim Moses lo ek piinarik, ngenj kopsik enenjing kin, Gos enim sipi orung sinermba," ninjing.

² Wumb ei ok yi nengin, Pol kin Banapas tel, wumb ei kin ek popul kis siki. Wumb ei kin wu tal kin ek opu er ninjing. Pe Gos nge tilap ele mulnjung, wumb ek nik, Pol kin Banapas tel kin wu kombur kin kindangin, Jerusalem konu tonu puk, Gos ek se andik kongun elmin wumb kin, wumb noman pim wumb kin, ek ei nik, ka erngii ni punjung.

³ Gos nge tilap wumb, wu ombu kindangin puk, en enim Piniisa konu kin Sameriya konu tuk ele puk. Gos nge wumb konu tal ele mulnjung, wumb ei kanik, ek yi nik. Gos wumb tilap eipi erang, noman tuk aki tok, Gos eim ek piimin nik, Gos nge tilap wumb noman ka piik wumb ek ei nik ngunjung.

⁴ Jerusalem konu tor pangin, Gos nge tilap wumb pei ni Jiisas nge kongun wumb ni, wumb peng pim wumb kin ek tengnjing. Pe Pol kin Banapas tel Gos paki tum mi niki ngunngul.

⁵ Lo ek piimin wumb wumb ei, ok yi ninjing. "Elip wumb nengil, ngenj kopsik, Moses lo ek patikim mi yi erngii."

⁶ Yi nengin, Jiisas ek se andi min wumb nin, wumb noman pim wumb, ek ei nik kun erngii nge enjing.

⁷ Ek pei nik poru nengin, Piisa angpi ek nipi yi nim. "Engnan nol,

enim piinmin ok Gos sinim kongun mok topu, na kongun Gos ek ka ei wumb tilap eipi kin pup ek nip ngamb, wumb pii gii ningii kongun ei Gos na ngum.

⁸ Gos eim wumb pei noman tuk kaninim, ei eim sinim andan topu ngonum. Ei Gos eim ka kanpi sinim andan tum. Gos sinim eim Gui Ka ngum mił yi wumb ngonum.

⁹ Gos sinim kin oł eipi erpi, wumb tilap eipi kin oł erpi yi enanim, mon! Wumb Gos kin pii gii nengin kin, Gos wumb erang ka mołmun.

¹⁰ Enim nimbil erang Gos nimba mił piimin nik enmin? Enim oł embin tui ei Gos tilap ełe nimbil erang oł embin tui ngonmun? Ok sinim kupenjpin noł oł embin tui ei nge ko wunerik, oł ei nge akip sinim ko wunermin ku. Sinim pei kapli enanim.

¹¹ Sinim pii gii ninim, Jiisas Owundu noman ka ngopu, Gos sinim sipi orung simba yi mił ku, wumb ombu orung sinim.”

¹² Piisa ek yi nim, “Sinim kułou tunjpun, ek peng endi pinałim.” Kom sek mułangin, Banapas kin Pol teł ek nengil piinjing. Pe Pol kin Banapas teł ek yi ninjingil, “Wumb tilap eipi muljung konu, Gos sił paki tang sił jep oł ełe enjpił.”

¹³ Wu tał ek ni poru nengil, Jeims ek yi nim, “Engnan noł, enim na ek nimbii end, kom se piyei!”

¹⁴ Saimon ek yi nim, ‘Kumna Gos wumb tilap eipi kin om. Opu, eim nge wumb tuk seng kin ok muljung.’

¹⁵ Gos nge ek piik nilmin wumb ek ei ende mił ek yi mił pulnjung. Ek ei nge Deipis nge tilap wumb, ok ninjing.

¹⁶ Owundu yi nim,
‘Ekii se na orung ombii, Deipis ngii
mani pum ngii ei nga tekmbii.
Eim ngii konu ełe mułum epi,
kis mułum ei nga konj ermbii.

¹⁷ Wumb eipi Gos nam Owundu ni kurngii. Ei wumb pei, wumb tilap eipi nam sip mundunj wumb.’

¹⁸ Kumb ok Gos Owundu eim, ek nipi tor kindpi,” yi nim.

¹⁹⁻²¹ “Sinim piinmin, kumb ok ek ei pepi opu pe yi ku pałim. Konu owundu kembis pei orung orung salim konu ei kor kunum Moses lo ek ei ger piik minj mołmun.” Jeims ek nga yi nim, “Nimbil erang na noman ełe yi pałim. Wumb tilap eipi noman ak tok Gos ek ekii sinjing. Ei sinim noman embin piingii ek ninermin. Sinim pipe topun yi ninim, ‘Kuni epi gos kend nik kuingii epi ei nunerngii. Amb wam mułang ngunduk enmin oł ei si kindik. Kung min epi nipe endi kan kulk pindangin kułang, nungii ei nunerngii. Kung min epi nipe miyem ei nunerngii ku.’ ”

*Wumb Tilap Eipi Gos Nge Tilap Ełe
Tuk Ok Gos Ek Piik Muljung Konu
Pipe Pol Kindnjing*

²² Yi nik kun erik, Jiisas ek se andilmin wumb kin, wu owundu ni Gos tilap ełe muljung wumb pei, kułou tok yi nik. Wu tał kindangin wumb tilap eipi, Gos nge tilap ełe tuk ok muljung konu pungul nik. Andiok konu Pol kin Banapas teł kin kindangin punjnguł. Pe Juras ei embe endi Basapas, kin Sailas kin kindnjing. Wu tał pukuł, Gos nge tilap wumb muljung konu ełe kumna punjnguł. Pukuł, tep er mulnjungul.

²³ Pipe endi kindik yi ninjing, “Sin Jiisas nge ek se andilmin wumb kin men ngii kongun wumb ombu sin enim enginjpin noł mołmun. Sin pipe ei połpun, enim tuk wumb tilap eipi tonu ok, Andiok konu ni Siriya ni Silisiya konu ełe mołmun.

²⁴ Sin ek ei piinjpin, sin wu kombur ok ek kanim kanim nik enim noman to wulu mił kindngii, enjing. Wumb ombu ok enim noman tuk to kis enmin ei, sin yi erei ninenjpin mon.

²⁵ Sin noman ende sepin ek ka pipin, Gos ek se andilmin wu kindmin. Wu tał Banapas kin Pol teł sin noman ngołmun wu tał enim kin kindinmin.

26 Wu tał eł elip ngenj ełe pi-inarkił, Jiisas Kraias Owundu kongun ełe embe ambıl tonu kind punjnguł.

27 Sin Juras kin Sailas teł kindin-min. Wu tał ek sikıl tu wunmbuł, ek ei nengił enim piingii.

28 Gos nge Gui Ka ei sin kin mułang, sin ek ei ninmin. Sin ek eipi endi nipin, enim ngunermin. Enim piinmin, ek ei minj piik mułei!

29 ‘Enim kung ni epi eipi endi gos kend nik kuingii epi ei nunerei! Pe kung miyem ni kung kan kulk pin-dangin kułmba ei nunerei!’ yi nin-jing. ‘Wu eipi embinjing ei ningił enarik, en enim ka mułngii. Pe enim ek ninmin ei piik ka mulnjung kin kaplı ermba, enim ka mułeiyo.’”

30 Gos nge tiłap wumb, ek se andiłmin wu ombu kindangin, Andiok konu ełe punjung. Puk, Gos nge tiłap wumb mulnjung konu tuk sik pipe ei wumb ngunjung.

31 Konu ełe Gos nge tiłap wumb pipe ei ger kanik piinjing; pipe ei gerik ka piinjing.

32 Juras kin Sailas wu tał eł elip Gos ekii se ermba oł ei piikił, wumb kankił ek ni dinga enjingił.

33 Wu tał Andiok konu ełe kopur kinan mulnjunguł. Pe Gos nge tiłap wumb noman ende sek, ka piik, wu tał nga orung kindangin punjnguł. Eł elip kindangin onjnguł, wumb mulnjung konu orung punjnguł.

34 Ba Sailas eim punarpi, Andiok konu ełe mułum.

35 Pol kin Banapas teł Andiok konu ełe enj mulnjunguł. Pe wu tał wumb eipi kin andkił, Gos ek nikił wumb ngokuł enjingił.

Pol Kin Banapas Teł Eipi Eipi Pun-jnguł

36 Ekii se kunum kopur o pang, Pol Banapas kanpi yi nim, “Silip orung pupuł, enginjpił noł konu owundu orung mołmun konu ełe pupuł kenmbił. Ok silip Gos ek nipił wumb ngunjpuł wumb, akip pupuł kenmbił ni wumb ka mołmun min kis mołmun, ei pupuł kenmbił.”

37 Banapas, Jon kin eł elip kin tep to bin ni piim. Jon embe endi Mak.

38 Ba Pol ek yi nim, “Wu ei ok silip Pampiliya konu si kindpi konu eipi pum. Silip kin kongun ełe punerim. Pe eim silip kin ouni punermba mon!”

39 Pe wu tał ek opu er ninjingił. Banapas kin Pol teł noman ende punerim. Punerang kin, wu tał konu eipi eipi punjnguł. Banapas eim Mak ni sipim. Pukuł, noł kanu endi ełe tonu pukuł Saipris konu ełe punjnguł.

40 Sailas Pol kin punjnguł. Pe Gos nge tiłap wumb mulnjung konu yi ninjing, “Gos noman ka peng, ełip kin tep er mułang punguł,” ninjing.

41 Pol Sailas kin pukuł Siriya, Silisiya konu ełe tor pukuł, Pol Gos ek dinga nipi Gos tiłap mulnjung wumb ngum.

16

Timosii Pol Kin Sailas Kin Tep To Punjnguł

1 Pe pupu Derpii kin Lisra konu ełe tor pum ku. Konu ełe wu endi mułum, wu ei embe Timosii. Wu ei Gos nge tiłap ełe tuk pupu Gos ek piipi mułum. Wu ei mam Jura amb, Gos ek piilim. Arim Griik wu.

2 Gos tiłap wumb Lisra konu kin Aikoniya konu wumb molk, eim elim oł ei ka nik tor kindnjing. Yi ninjing, “Timosii ei wu ka,” ninjing.

3 Pol Timosii kin tep to bił ni piim; pe Pol Timosii sipipi ngenj kopsim. Pol yi ni piim, Jura wumb konu orung ełe mołmun nipi yi erim. Nimbił erang Jura wumb oł ei erim, wumb pei piinjing, Timosii arim Griik wu.

4 Pe andik puk konu owundu ełe andik punjung. Ek ei ok Jiisas nge ek se andiłmin wumb ni wumb peng pim wumb, kułou tok ek yi ninjing. Ek ei nik Gos tiłap mulnjung wumb, Jerusalem konu ei ngok yi ninjing, “Enim ek ei minj piik ekii singii,” ninjing.

5 Yi nengin kin, wumb Gos tilap wumb pei kin pii gii dinga nik muljung. Gos nge tilap ele tuk onjung wumb pei.

Pol Maseroniya Wu Endi Kenim

6 Andik konu puk Prisiya konu kin Galasiya konu tuk ele and punjung. Gos nge Gui Ka ek neng kin, "Gos ek ele Eisiya konu ele ninenei!" nim.

7 Puk, Misiya konu ele puk, nga Bisiniya konu ele bin ni piik punjung. Ba Jiisas nge Gui Ka andlam ele puneningii mon nim.

8 Pe puk Misiya konu tonu ele si kindik Trowas konu tor punjung.

9 Epinding Pol pepi or kumb mil er kenim ni Masironiya wu endi moļu ek dinga yi nim. "Pol, nim ya Maseroniya konu ele okun sin paki tunjii."

10 Pol or kumb er kanpi ek yi nim, "Sinim Maseroniya konu bin," nim. "Gos sinim wii tonum. Sinim pupun, Gos ek ka ei nipi wumb konu ele wumb ngumun."

Liriya Konu Gos Tilap Ele Tuk Om

11 Na Luk mon ele puls, enim na kin tep to punjung. Yi erang kin, noļ sip endi tonu puk, Samoreis konu ele tor punjung. Nga kunum endi puk Niyapolis konu tor punjung.

12 Pe sin konu ele si kindpin, pupun Pilipai konu ele tor punjung. Pe konu endi ok Rom wumb mulk konu ele, konu owundu embe Maseroniya ele kunum kopur aninga mulnjpun.

13 Pe kor kunum, sin konu owundu andlam ele tor punjpun. Pupun, noļ endi pim konu ele punjpun. Noļ owundu ele, konu ka seng, prei ermin ni piinjpin. Pe noļ wer ele amb kombur mulnjung, amb ombu sin kin tep to ek tang mulnjpun.

14 Amb endi embe Liriya, amb ei ek ninjpin, Gos ek ei piim. Eim Gos embe ambil tonu kindim; amb ei konu Taiyasaira konu owundu ele amb. Amb ei eim alap ku owundu pulum ei, kongun erpi ku owundu

silim. Amb ei Gos paki tang piim, amb ei Pol ek nim mil kom sipi piim.

15 Amb ei ni wumb eim ngii ende wumb pei noļ pinjing. Amb ei noļ pepi, sin kanpi ek yi nim. "Enim na Gos kin pii gii dinga nind ni piinjing, na ngii konu ongii," pa nim. Eim ek dinga nipi yi neng kin, sin eim ek piipin punjpun.

Pol Kin Sailas Teļ Pilipai Konu Kan Ngii Pinjingil

16 Kunum endi sin prei elmin konu ele punjpun. Pe wii kongun ambil endi sin andlam ele om kan sinjpin. Ambil gui kis palikim, ambil ei epi ekii se omba oļ ei piipi nilim. Yi erang kin, wu amb ei tep elmin wumb ei ku pei silmin.

17 Ambil ei sin kin andpi mulum. Moļu, wii topu ek dinga nipi yi nim, "Wu ombu Gos kongun mendpiļ enim. Gos owundu ek ei nik, sinim Gos kin orung simba nge onmun."

18 Kunum kunum ambil ei ek yi minj nipi endang, Pol eim piipi ten enim. Pe ek dinga nipi yi nim, "Gui kis, nim ambil ei si kindkin pui! Jiisas Krais nge embe dinga ele, na ek nind." Yi neng kin, gui kis ni ambil sikir si kindpi am pum.

19 Ambil tep elmin wumb ombu ku sik elmin, oļ ei am pang kanik Pol kin Sailas teļ ambil gii nik. Sipik, wu num kombur mulnjung konu kuļo tu wunjung.

20 Wu taļ sipik, kos piilmin Rom wumb mulum konu yi ninjing, "Wu taļ Jura konu ele wu, sinim wumb noman er kis ermbil," ninjing.

21 "Pe wu taļ sinim Rom wumb mon, ei piipin sinim elmin oļ ei piinarkin enmbil," pa ninjing.

22 Wumb wu taļ kin ek ngok nengin, kos piilmin wumb enim ek yi ninjing, "Wu taļ konduk gulk kindik kepil tei!" ninjing.

23 Pe wu taļ kepil tok tok sipnjing. Sipik, kan ngii ele kindnjing. Wumb puk, kan ngii tep elmin wu kanik ninjing, "Nim wu taļ tep dinga er muļei!" ninjing.

24 Kan ngii ele tep elim wu, ek ei piipi wu tał sipi kan ngii tukrung ele pendim. Pe wu tał simb eipi eipi sipi ond tundii ele tuk kind to gii ni to pendim.

25 Pol kin Sailas teł mulnjunguł, epin tuk mii memb prei erkił Gos kin golang nikił enjngił. Kan ngii wumb kombur wu tał ninjngił ei piik mulnjung.

26 Pe sikir konu kopu mił owundu endi tum. Topu, kan ngii ondu tumunj, ond ei to tor kindim. Pe kan ngii ondu aki topu wii sim. Seng kin, kan sen wumb kan wumb to pendnjing, kan sen ni wii pilngan topu sim.

27 Kan ngii tep wu ei kenim ni kan ngii ondu ombu pei ak topu wii sim. Kanpi, yi ni piim, “Kan wumb pei tor punjung,” ni piipi eim tui kepil sipi, eim to kundmbii ni erim.

28 Ba Pol kanpi wii dinga topu yi nim, “Nim yi enerii! Sin kan wumb pei ya mołmun,” pa nim.

29 Kan ngii tep elim wu ei wii topu, tilang er nipi sikir nirik om. Wu ei eim mund mong kułpu, Pol kin Sailas teł mulnjunguł konu simb ele mani pupu mułum.

30 Tep wu ni wu tał sipi anda sipi yi nim, “Ełip wu owundu, na nimbil oł eramb Gos nga na sipi orung sipi paki tumba?”

31 Pe Pol kin Sailas teł yi ninjngił, “Nim Jiisas Owundu pii gii nin kin Gos nim sipi orung seng, eim kin mulnjii. Nim amb kangił ni yi ku mułngii.”

32 Pe Pol kin Sailas teł Gos ek ka nikił, wu ei ngii ende pinjing wumb, Gos ek nikił ngunjnguł.

33 Pe kunum ele mendpił, kan ngii tep elim wu ni wu tał sipipi kepil mundunjunguł konu noł kindpi er ka erim. Erpi, kingam ambilam noł, Gos ek piik noł pek enjing.

34 Wu ni wu tał sipipi, eim ngii konu sipipi kuni ngopu yi erim. Eim ka ka piipi, eim ngii ende wumb Gos kin pii gii nik kulnjung.

35 Ekii se tingang, kos piilmin Rom wumb tep wumb kombur kindangin onjung. Ok yi ninjing, “Wu tał kan ngii si kindan pangił,” pa ninjing.

36 Pe kan ngii tep mołum wu ei ek ei piipi Pol nimba nge om. Opu yi nim, “Kos piilmin Rom wumb ninmin, ‘Ełip peł!’ ninjing,” pa nim. Yi nim, “Ełip noman ka seng peł,” nim.

37 Ba Pol ek nipi tep wu ombu ngum, “Sił Rom wu, ba kos piilmin Rom wu ombu sił kin kos pii kun enanmin. Mon! Sił wumb kumb ningił ele kepil tok yi enjing. Tok kin sipik, kan ngii ele kindnjing. Pe akip sił kos piik ka enarik, koi erik sił kindngii enmin min? Mon mendpił! En enim ok sił sik tor sipngii.”

38 Pe kan wumb tep elim wumb puk, kos piilmin Rom wumb mulnjung konu puk ninjing. Kos piilmin Rom wumb, wu tał ek ei piik mond mong kulnjung. Nimbil erang wu tał ei Rom wu ku.

39 Pe puk kaimb sik, wu tał sik tor tu wunjung. Ok wu tał kanik yi ninjing, “Ełip ya konu ele mulerngił, tor pukuł peł!” ninjing.

40 Yi nengin kin, wu tał ngii si kindkił kin, tor pukuł Liriya ngii konu punjunguł. Pukuł kin, Gos tilap wumb mulnjung kankił, Gos ek nik ngangił wumb piyangin kin, konu owundu bił ni punjunguł.

17

Teslonaika Wumb Pol Kin Sailas Tumun Ninjing

1 Pol kin Sailas teł andkił pukuł, Ampipolis konu tor punjunguł. Konu ele si kindkił pukuł, Apoloniya konu ele tor punjunguł. Konu ele nga si kindkił, pukuł Teslonaika konu tor punjunguł. Jura wumb men ngii konu ele engim.

2 Pol eim ok elim oł ei nga erim. Pol pupu wumb men ngii ele nirik pum. Kor kunum tekliki ele enj mołpu kin, Gos ek ei andan topu wumb ngopu mułum.

3 Gos nge ek puł nipi wumb ngopu mułum. Gos nge Kraiss wu endi

mundum wu ei kindang om ek ei, nipi ngum ku.

⁴ Pe wumb kombur Pol kin Sailas tel, ek piik pii gii ninjing. Griik wumb kombur Gos ek ei piik elmin ku. Pe wumb tilap owundu wu tał ek piik ekii silmin ku. Pe wu num embilenjing ombu yi ku wu tał ek piinjing ku.

⁵ Ba Jura wumb wu tał kin kis piinjing. Yi erangin kin, wumb epi sinerim wumb ok, wumb mulnjung konu ełe tuk molk punjung. Wumb ombu konu ełe tuk puk, epi kis er mundnjung. Wumb ok Jeison ngii konu si pok erik, wu tał si tor sipipin wumb ngumun nik sipnjing.

⁶ Ba Pol kin Sailas tel sinenjing. Sinarik kin, Jeison kin Gos nge tilap mulnjung wumb ambil gii ni sipnjing. Sipik, gapman mułum konu ełe sipnjing. Sipik, gapman wu kanik yi ninjing, "Wumb ombu konu orung orung pei oł kis enmin," pa ninjing. "Wumb ombu pe ya mołmun ei," pa ninjing.

⁷ "Pe Jeison wumb ombu sipi eim ngii konu sipim. Wumb pei en enim wu king owundu ek nilim, ek ei piinalmin. King endi mołum ei, eim embe Jiisas. Wumb en enim yi nilmin," pa ninjing.

⁸ Wumb konu ełe wumb ni gapman wumb ek ei piik noman embin kulnjung.

⁹ Yi piik, Jeison ku sik, eim kin wumb epi kombur ku sinjing ku. Sik poru ni kindangin kin punjung.

Pol Kin Sailas Tel Beriya Konu Kongun Enjngil

¹⁰ Kunum ełe epinding, Gos nge tilap wumb Pol kin Sailas tel Beriya konu ełe kindnjung. Pol kin Sailas tep pukuł Beriya konu ełe tor punjnguł. Pukuł kin, Jura wumb men ngii engim konu nirik punjnguł.

¹¹ Jura wumb Derpii konu mulnjung ei, Gos ek kunum kunum piik mulnjung. Ba Teslonaika konu Jura wumb mulnjung ei, Gos ek kopur piik kun erik mulnjung. Wumb

ombu Gos ek piik ka piik mulnjung. Kunum kunum Gos ek gerik kanik, wu tał ei keimi ninmbil min, ni ger piik minj mulnjung.

¹² Wumb pei pii gii ninjing. Griik wumb num pei pii gii ninjing ku. Wu amb pei pii gii ninjing.

¹³ Ekii se Jura wumb kombur Teslonaika konu piinjing, ni Pol Beriya konu opu Gos ek ka nipi wumb ngopu mołum ninjing. Yi nengin piik, konu ełe punjung. Puk kin, wumb konu ełe wumb noman to wulu kindik ek kend tok ngok enjing.

¹⁴ Yi erangin kin, wumb Gos tilap wumb molk, Pol mani ep noł wer ełe kindangin pum. Ba Sailas kin Timosii tel Beriya konu muljnguł.

¹⁵ Wumb Pol sipik andlam ełe tu wunjung wumb ombu Pol sipik Asenj konu sipnjing. Sipi kindik kin, orung omun ni erangin kin, Pol ek nipi kindim. Ek nipi kindpi Sailas kin Timosii kin, 'Elip sikir weł!' nim.

Asenj Konu Pol Ek Ni Tor Kindim

¹⁶ Pol Asenj konu wu tał onguł nipi kui er mułpu kin, kenim ni konu ełe wumb ek kend gos mendpil konu ełe piki topu mułum. Mułangin kin, eim noman embin to piim.

¹⁷ Wumb yi nge mułangin kanpi pupu Jura wumb men ngii ełe pupu, wumb Gos ek nilmin wumb kin ek nipi mułum. Kunum kunum pupu wumb kułou tangin konu andpi, men ngii konu wumb kanpi nipi yi erim.

¹⁸ Pe wumb ek mon wumb Epikuriyan wumb kin Soik wumb kin ek orung eim kin ek ngok ninjing. Wumb kombur molk yi ninjing, "Wu ei ek owuł owuł nipi endim, wu ei nimbil erang ek ei ninim ninjing?" Pe wumb kopur molk yi ninjing, "Eim gos konu eipi endi mułang nipi onum," ninjing. Pol eim Jiisas nge ek ka nipi, Jiisas konj angpi nga orung pum, ek ei nipi wumb ngum.

¹⁹ Pe wumb Pol sik sipik, Ariyopakas konu kaunsil mułum konu sipnjing. "Wu ei ek konj endi nim, ek ei neng sin piimin," ninjing.

20 “Sin nim ek ei piimin. Ei ek eipi mił endi palim. Ek ei pule er palim mił ei sin piimin,” ninjing.

21 Asenj konu wumb kin konu eipi wumb ok Asenj konu ełe mołmun wumb ei, oł eipi endi enałmin mon. Ba ek konj ningii min, ek poł konj minj piik nik ełmin.

22 Yi nengin kin, Pol Ariyopakas konu kaunsil mułum konu tuk mołpu ek yi nim. “Enim Asenj wumb, na enim kand ei Griik enim men ngii ełe puk oł ełmin oł ei dinga peng ełmin palim.

23 Ok na enim konu ombu andip, Griik enim men ngii ek nik enmin ei kanip endinj. Enim kułmał kełngii konu endi er ka er sek mon yi pulmun. Ku mon endi polk pendik yi niłmin. ‘Gos endi sin pii poł tunanmin. Ba wii embe sipin kułmał kałmin ninjing. Ok enim gos kinarik wii noman je piik yi ełmin.

24 Akip na Gos epi pei eririm. Epi mei ełe epi kanim kanim eririm. Gos ei Gos Owundu ei, epin ni mani mei konu pei tep er mołum. Pe Gos eim wumb angil kin, Gos ngii tekinmin ei nirik mulałim.

25 Gos eim epi sinerang wumb endi epi sipi Gos ngunałim mon. Gos eim mendpił, eim epi kanim kanim er pendpi, sinim wumb tep erpi, noman konj ngopu mułang kin, sinim oł yi er mołmun.

26 Wumb kupenjpin endeim mendpił nge ełe, opu opu pe sinim wumb pei mołmun. Wumb erang konu orung orung pei mołmun; Gos eim wumb kunum ełe ei konu mułngii nipi er sirim.

27 Wumb kuruk ok kan singii, Gos nipi piim. Wumb endi Gos kan simbii nipi piimba, wu ei piipi er mołpu kaninim. Gos konu turii molałim; ya sinim wumb pei endeim endeim ni tep er mołum,” pa nim.

28 “‘Gos eim kin sinim noman konj ngołum. Ngang kin, sinim andpin mołpun enmin.’ Ei yi mił ku enim nga wumb noman piikmin wumb kombur ei yi mił polk pendnjing.

29 ‘Sinim Gos kingam noł mołmun.’ Yi mił Gos kingam noł mołamin kin, pe sinim noman yi piinermin, Gos wu angil ełe ku ni ond ni endi er kindang, Gos mił endi mołum ni piinermin, mon!

30 Ok wumb pii poł tunarik mulnjung kunum ei, Gos eim wumb epi pei yi erangin ei, ek ninanim. Ba pe Gos wumb pei kanip nip, konu orung orung wumb noman ak tok nam kin wei!” pa ninim.

31 “Gos eim kunum endi nipi mondpu, kunum ełe wumb oł kis min ka enmin ei kanip, kun er mułmbii,” pa nim. “Gos eim wu endi Jiisas to tonu kindim, wu ei gupu ek nimba, ek ei piimin. Wu ei eim tukpu si kindpi, tonu opu konj mołum. Mułang kin, yi mił Gos wumb pei andan topu, eim ek niłim ei keimi niłim.”

32 Piik tukpu ełe pepi nga konj angpi tonu omba ninim, ek ei wumb kombur yi ninjing, “Nim ek ei nga nen piimin,” ninjing.

33 Yi nengin kin, Pol wumb ombu si kindpi pum.

34 Ba wumb kombur Pol nim ek pii gii ninjing. Wu endi embe Daiyonisiyas, eim Ariyopakas konu ełe, kaunsil wu endi, amb endi embe Damaris. Pe wumb eipi pii gii ninjing ku.

18

Pol Korin Konu Kongun Erim

1 Ekii se Pol Asenj konu si kindpi, Korin konu pum.

2 Pol pupu Jura wu endi kan sim wu ei, embe Akuila. Eim ngii konu embe Ponsus. Eim ambim embe Pisila. Pe Esalii mei owundu molkuł onjnguł. Nimbił erang, King Kloriyas Jura wumb pei kanpi nim, “Enim Jura wumb Rom konu owundu si kindik pungii,” pa nim. Pe Pol wu amb tał mulnjunguł konu pum.

3 Eim kin wu amb tał kongun ende ełmin. Pol eim wu amb tał kin

mułum. Molk kin, kongun er mulnjung. Molk kin, alap ngii ei nge kongun er mulnjung.

⁴ Kor kunum kunum Pol eim Jura wumb men ngii ełe pupu ek nipi tep to mułum. Pol Gos ek ka ei dinga nemb, Jura wumb kin Griik wumb Gos kin pii gii peng mułngii ni piim.

⁵ Ba kunum ekii se, Sailas kin Timosii teł Maseroniya konu si kindkił mani punjnguł. Kunum ełe Pol Gos ek ei kunum kunum wumb kanpi nipi minj endim. Jura wumb kanpi ek dinga nipi yi nim, “Jiisas ei Kraiss mendpił, Gos wu endi kindang om,” pa nim.

⁶ Ba Pol nim ek ei piinarik, Pol buł morung ek embilnjing. Yi nengin kin, Pol eim konduk ełe kułman mułum ei, sik sik topu kindim. Pol ek yi nim, “En enim oł kis erik mulnjung kin, en enim dup konu ełe pungii. Na ek endi pinalim. Akip na pup wumb tiłap eipi endi kin bii,” pa nim.

⁷ Pol men ngii ei si kindpi, wu endi ngii konu pum. Wu ei embe Taisas. Wu ei eim Gos kin pii gii peng mułum wu. Eim Jura wumb men ngii engim konu eim ngii konu mandi engim.

⁸ Jura wumb men ngii tep er mułum wu ei, embe Krispas. Wu ei eim ambim kingam noł pei Gos Owundu kin pii gii ninjing. Pe Korin wumb pei Pol ek nim ek ei piik, ekii sik, pii gii nik, noł pek enjing.

⁹ Kunum endi emii peng kin, Pol or kumb mił er kenim ni Gos Owundu ek yi nim, “Nim mund mong kulerii! Gos ek ni tor kindnjii; nim gupu mum tunerii mon!” nim.

¹⁰ “Na Gos nim kin moł, wumb endi nim topu enermba mon! Nam wumb konu ełe tuk pei mołmun,” pa nim.

¹¹ Pol Korin konu ełe mołpu, kung ngii endeim mołpu, oi angil orung nga endeim pei mułum. Mołpu kin, Gos ek nipi wumb ngopu mułum.

¹² Ba ekii se Rom gapman wu Galiyo Akaiya konu ełe, wu owundu

mułum. Kunum ełe, Jura wumb en enim Pol kin opu orung enjing. Pe Pol kos ełe tonu tu wuk yi ninjing.

¹³ Wu ei wumb ek nipi ngonum, “Gos embe ambilk tonu kindngii yi mił yi erei!” nim. Ek ei nipi ek lo pałim mił kun er ninanim mon, ninjing.

¹⁴ Pol eim ek nimba erang kin, Galiyo ek nipi Jura wumb ngum, “Enim Jura wumb, wu ei ek kis endi nipi, lo ek endi kis erpi erim. Na enim ningii ek ei piimbii,” pa nim.

¹⁵ “En enim ok na kanik ek endi ningii min, enim lo min embe kombur ningii ei na piinermbii mon. En enim nik kun erngii. Na ek ei kos piinermbii!” pa nim.

¹⁶ Yi nipi kin, wumb kos ngii ełe to anda kindim.

¹⁷ Pe wu num endi Jura wumb men ngii tep er mułum wu ni ambil gii ninjing. Wu ei embe Sosreniis kos ngii konu ełe kepil tunjung. Ba gapman wu Galiyo oł ei enjing ei noman to piinerim.

Pol Andiok Kin Siriya Konu Ełe Si Kind Orung Pum

¹⁸ Pol pupu konu ełe, kopur kinan mułum. Moł kin, pendpi Gos tiłap wumb mułei nipi, noł sip endi tonu pupu si kindpi pum. Pang sip, ei pupu konu endi Siriya ni konu ełe bii ni pum. Pisila kin Akuila eim kin tep to punjung. Puk, Senkriya konu ełe, Pol eim peng pek tum. Nimbił erang eim ek dinga nipi tonu kindim.

¹⁹ Pe puk Epesas konu ełe tor punjung. Pol wu amb tał konu ełe si kindpi, Pol eim pupu Jura wumb men ngii engim konu nirik pupu, wumb kin ek tangpi mułum.

²⁰ Wumb Pol kanik yi ninjing, “Kunum kopur sin kin mulnjii!” ninjing, ba Pol wumb ninjing ek ei piinerim mon!

²¹ Pol eim orung ba pendpi yi nim, “Gos noman ełe na orung pui nim kin, nga orung ombii,” nim. Gos tiłap wumb angil sipi, “Mułei!” nipi pum.

Noł sip ełe tonu pupu Epesas konu si kindpi pum.

²² Noł sip pupu Sisariya konu tor pang kin, Pol Jerusalem konu Gos nge tiłap mulnjung wumb ei, kanpi mułei nipi pendpi, Andiok konu mani pum.

²³ Andiok konu ełe Pol kunum kinnan mułum. Mołpu, nga si kindpi pum. Pupu kin, Galesiya konu kin Perkiya konu tuk andpi, Gos nge tiłap mulnjung wumb ei kanpi ek nipi, dinga erpi endim.

²⁴ Jura wu endi eim Aleksandriya konu ełe wu eim opu Epesas konu mułum. Wu ei embe Apolos. Wu ei ek ka nipi Gos ek ei piipi nipi elim.

²⁵ Wumb kombur eim ok Gos Owundu ek ei nik ngołmun. Wu ei eim noman ka ełe dinga pim. Wu ei wumb kanpi, Gos ek ka nipi wumb ngopu yi nilim. Jiisas elim oł ni epi ei nga nipi kun er ngołum. Ba wu ei Jon wu wumb noł pendpi ngołum, ek ei mendpił piilim.

²⁶ Wu ei eim pupu, Jura men ngii sim konu ełe tuk pupu Gos ek nipi Jura wumb ngum. Gos ek pałim mił kun Pisila kin Akuila teł wu ei ek dinga nikił ngunjnguł. Ekii se wu Apolos noman ka dinga kindpi mułum.

²⁷ Ekii se wu Apolos Akaiya konu ełe tor pum. Epesas konu wumb Gos nge tiłap ełe mulnjung wumb, ombu pipe polk Akaiya konu Gos tiłap mulnjung konu kindik, Apolos eim singii nge ninjing. Wu Apolos Akaiya konu ełe tor wang kin, wumb Gos noman ngang mulnjung konu pupu, wumb ombu Gos ek ka ei nipi ngopu, eim wumb tiłap ei paki ka topu mułum.

²⁸ Pe eim kongun dinga erpi, Jura wumb ek kanim kanim nik ei to mani kindpi, “Gos ek andan kun ka topu wu amb ngumbii,” nim. “Gos nge ek ełe wumb andan ka tum. Topu, Jiisas eim Kraiss wu endi Gos kindang om,” pa nim.

Pol Epesas Konu Kongun Erim

¹ Apolos Korin konu mułum kunum ełe, Pol Andiok konu mołpu, Epesas konu ełe om. Epesas konu ełe opu, Jiisas nge er se andiłmin wumb mulnjung kenim.

² Pol opu wumb kii sim, “Ok enim pii gii ninjing kunum ei, enim Gos Gui Ka sinjing min?” Pe wumb ek yi ninjing, “Mon! Gos Gui Ka mołum min? Sin ok ek ei piinenjpin,” ninjing.

³ Pol ek yi nim, “Enim noł nipe noł pinjing?” Wumb ek yi ninjing, “Jon wumb noł pendpi ngołum wu ei ek yi mił nirim, ełe nge sin noł pinjpin.”

⁴ Pe Pol ek yi nim, “Ok Jon wumb noł pendim wu ek yi mił nirim, “Enim wumb noman ak tangin kin, noł pendim. Pe enim eim om konu ekii se omba wu ei pii gii ningii. Omba wu ei embe Jiisas.”

⁵ Wumb ek ei piik kin, Jiisas owundu embe ełe noł pinjing.

⁶ Pol eim angil tonu kindang kin, Gos Gui Ka wumb kin om. Pe wumb en enim ek eipi eipi nik, Gos oł ekii se ermbe oł ei, wumb piik nilmin mił yi nik mulnjung.

⁷ Pe wu mulnjung wumb ei engki nga tał, mił mulnjung.

⁸ Pol Jura wumb men ngii engim konu tuk pupu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim kunum tekliki konu ełe mołpu, Gos ek ka nipi wumb ngum. Pol eim Gos ek nipi, Gos tep er mołum konu ełe, ek ei nipi wumb ngum.

⁹ Ba wumb kombur en enim noman dinga peng, noman ak tunarik molk kin, Gos ek pii gii ninarik, wumb kanik ek kis nik, Gos Owundu ek ei pii kun enenjing. Yi erangin kin, Pol Gos nge wumb sipi sipim, wu Tiranass ei nge konu men ngii mił ełe, Pol wumb sipim, wumb Gos ek ka ei kunum kunum nipi ngum.

¹⁰ Yi erpi mołang kin, kung ngii tał o pum. Pe Eisiya mei konu owundu ni, Jura wumb ni Griik wumb ni wumb pei ok Pol ek nim ek ei piinjing.

11 Pol angil e le Gos nge jep o l dinga wii mendpi l pei erim.

12 Wumb ok, Pol mu lum konu alap ni epi tu wuk Pol ngenj e le minjin tok sipik, wumb gui kis pim wumb ni ening pim wumb ei embilangin kin, gui kis ni ening pim wumb pei erpi ka erpi ngum.

13 Jura wumb kombur puk andik, wumb gui kis mu lum konu puk kunji erik to tor kindik enjing, wumb kombur Jiisas Owundu nik embe ei nge nik elmin. "Pol, Jiisas ek nilim wu embe e le nilim, ek na nip enim ngond," yi mi l nilmin.

14 Jura wu Gos kin kulma l kalilim wu ei, kingam no l angil orung nga ta l wu ei embe Skiipa. Wu ombu kongun ei nge elmin.

15 Ba wu endi gui kis tuk mu lang kin, eim ek nipi orung kindpi yi nim, "Jiisas eim na piinim, Pol eim na piinim ku. Enim ei nii? Na pii po l tunand," pa nim.

16 Pe wu ei gui kis pim wu, ni puku sipi wumb ombu topu topu se endim. Topu, wu ombu kepii topu, wumb ngenj er kis mondpu, konduk ni to piltan to er kis erim. Erang kin, wumb ei ngii e le si kindik ngenj wii punjung.

17 Ekii se Jura wumb kin Griik wumb kin Epesas konu mulnjung wumb ei, piik mund mong kis kulk mulnjung. Molk kin, Jiisas Owundu nge embe ambil tonu kindik mulnjung.

18 Wumb pei pii gii pim wumb, kum erik, o l ok nge o l kanim kanim enjing, wumb ei en enim ok nik tor kindik enjing.

19 Wumb pei kum konduk o l kanim kanim elmin, mon ei tu wuk wumb mulnjung konu dup kalk enjing. Pe wumb en enim mon ei ku ngok elmin ei ku yi mi l 50,000 mi l pei.

20 O l ei nge Gos Owundu nge embe opu dinga pum. Pe Gos ek dinga mendpi l pupu tonu pum.

Epesas Wumb Pol Kin Ek Kis Nik Wii Tunjung

21 Ekii se, Pol Gos nge Gui Ka je Pol ek nipi pendim. Pendpi kin, Pol Maseroniya konu e le andpi pupu kin, Griik konu e le pupu Jerusalem konu e le bii ni piim. Pe Pol ek yi nim, "Konu e le pup kin, nga Rom konu e le orung bii ku," nim.

22 Pol eim paki to lmbu l wu ta l, embe Timosii kin, Erasmus te l, Maseroniya konu e le, kindang punjungu l. Pol eim Eisiya konu e le kunum kopur mu lum.

23 Kunum e le, wumb kombur Gos nge tilap wumb ei, ek kanim kanim nik, wii tok, ek owu l owu l ninjing.

24 Konu e le, wu endi mu lum wu ei, eim embe Demiisriyas, wu ei, kom ku epi kongun e le epi kanim kanim elim. Wu ei, eim epi kombur kom ku epi ombu erpi, Aremiyas kend gos ngii e le nirik kind mondu lum wu ei, o l yi nge elmin wumb ei, ku pei silmin.

25 Pe wu ei, eim kongun wu ombu wii topu kin, wu kongun wii elmin wu ombu wangin kin, kulou tok, Demiisriyas ek nipi wumb ngum. "Wu kei sinim kongun ka ei erpin kin, ku pei wang sipin enmin.

26 Wu ei, Pol wumb pei ek neng kin, wumb eim ek nilim ek ei, Epesas konu e le mendpi l enerim. Enim piik kanik enmin konu orung orung ni, Epesas konu e le pei andpi, yi nim, "Sinim gos angil e le enmin ei gos mendpi l mon?"

27 Pol ek ei je erpi kin, sinim kongun ei to mani kindmba. Yi nge mon. Pol ek ei erpi, sinim noman e le tang kin, sinim gos amb Aremiyas ngii owundu ei, ni piinerim. Kumb ok, Eisiya ni konu e le orung orung pei, gos amb Aremiyas ei kin, embe ambil tonu kindilmin. Ba Pol ek ei erpi, gos amb Aremiyas embe to mani kindnim."

28 Wumb ek ei piik kin, wii dinga tok yi ninjing, "Sinim Epesas konu e le gos Aremiyas embe, am ei tonu kin ba!" ninjing.

29 Pe wumb en enim wumb pei wii tok puk konu owundu e le tor pangin

kin, wumb pei wii tok punjung. Puk kin, wumb kułou tołmun konu ɛle kułou tunjung. Wumb puk kin, wu Geiyas kin Arisakas kin, ouni sik, ngii owundu ambił gii nik, tor sik punjung. Maseroniya wu tał Pol kin tep to andilmin.

³⁰ Pol eim wumb punmun konu bii ni erim; ba Gos nge tilap ɛle tuk punjung wumb ei, ambił gii ninjing.

³¹ Eisiya gapman owundu pei, Pol kin wu puł mił mołangin kin, ek ni Pol kin kindim. Nik kin, yi ninjing, "Pol wumb kułou tonmun konu ɛle nim tor punerii!" nik yi ninjing.

³² Wumb tilap owundu ei, wumb noman eipi eipi peng mołmun. Wumb kombur ek endi nik nengin kin, wumb kombur wii eipi tok enmin. Pe wumb pei kułou tok ninmin, ek piinarik, wii ok kułou tonmun.

³³ Pe Jura wumb kombur wu Aleksander ekii se kindangin pupu kin, tuk ɛle angpi, angil tonu kindpi, wumb ninjing ek ei, ni orung kindmbii ni erim.

³⁴ Ba wu Aleksander ei, wumb wu ei Jura wu ni piik, gupu endi kindik, yi ninjing, "Sin Epesas konu ɛle gos Aremiyas ei, eim embe ambił tonu kindmin," ninjing. Nik kin, wu dinga to er mułangin konu eni tał o pum.

³⁵ Ekii se Epesas konu ɛle mon kongun elim wu ei, eim wu amb kin ek tingneri mon! Nipi, ek dinga nipi, yi nim, "Enim Epesas wumb, wumb nii endi Epesas konu ɛle owundu seng gos kend Aremiyas men ngii owundu ɛle Epesas konu ɛle tep elim ei wumb endi pinalim min? Pe nga tonu epin konu ɛle Gos nge kom ku mowii nilmin mani om min?"

³⁶ Wu endi ek nipi, orung kindmba ei, kapli en enim wiik to mulnjung. Enim nge epi endi sikir ermin ningii ei, enerngii," pa nim.

³⁷ "Enim wu tał enim tu wunjung; ba wu tał enim gos kend amb Aremiyas ngii owundu ɛle, epi waning enenjingil. Pe wu tał enim gos

kend amb ei, endi ek buł morung ninenjingil mon.

³⁸ Pe wu Dimiisriyas eim kongun wumb kin, enim wu endi, ek kis nipi ermba ei, kos piingii ningii ɛle kunum salim. Pe gapman owundu ombu mołmun ei, ek ei piik kin, kos er kun erngii," pa nim.

³⁹ "Enim ek endi ningii pimba ei, en enim kułou tołmun konu ɛle ni kun erngii.

⁴⁰ Pe sinim kapli kos silmin. Pe kunum ɛle, sinim mong sinmin; ba ek pułe endi pinalim."

⁴¹ Nga kułou tołmun ngii ɛle tep elim wu ek yi nipi, kułou tunjung ei to tor kindim.

20

Pol Maseroniya Kin Griik Konu Ek Ka Nipi Andpi Mułum

¹ Wumb ek dinga nik enjing ei, poru neng kin, Pol eim Gos tilap ɛle mulnjung wumb wii to, tuk sim. Pol ek ei nipi, wumb Gos tilap wumb ngopu, noman to dinga erim. Wumb ek ka nipi, angil sipi pendpi kin, Maseroniya konu ɛle pum.

² Pe Pol konu ɛle angpi kin, Gos nge tilap mulnjung wumb ei, Gos ek nipi ngopu, noman to dinga erim. Erpi andpi kin, nga Griik konu ɛle pum.

³ Pol pupu Griik konu ɛle oi tekliki mułum. Ekii se sip endi pupu kin, Siriya konu ɛle bii ni piim. Pe Jura wumb kengip erik, eim to kundmun ninjing. Ba Pol eim noman dinga kindpi kin, nga Maseroniya konu ɛle orung bii ni piim.

⁴ Wu Sopasa, Beriya konu ɛle wu ei, eim arim Piras Pol kin tep to pum. Pe Teslonaika konu ɛle wu tał, endi Arisakas kin Sekandas, Geiyas ei, Derpii konu ɛle wu, Eisiya konu ɛle wumb Timosii kin Tropimas wu ombu, Pol kin ouni ok punjung.

⁵ Wumb ombu kumb se puk kin, Trowas konu ɛle sin omun ni, kui er mulnjung.

⁶ Sinim bres yiis sinałim kuni ei, nołmun kunum ei, pe Gos Esrel wumb Eisip konu ɛle sipi orung

sirim kunum ei sinjpin. Sipin eġe piimin, sin pupun Trowas konu punjpin ei, kunum angil orung eġe tor punjpin. Sin kongun endeim Trowas konu eġe punjpin.

Trowas Konu Eġe Pol Yusikas Er Konj Sim

⁷ Kor kunum sin kuġou topun kuni numun. Pe Pol Gos ek nipi wumb ngum. Kupiiring sin bin kunum, Pol ek nipi pang kin, emii pim.

⁸ Sin tuk ngii eġe kuġou tunjpin konu eġe dup alam pei muġum.

⁹ Wu kangi wu endi embe Yusikas. Wu kangi wu ei, eim ngii ondu eġe mandi muġum. Pe Pol ek kinan nipi pang kin, Yusikas eim Pol ek ei piipi moġpu kin, or tumek er bok tum ngii ei, tonu kin engim. Wumb mani puk kin, Yusikas simin ni punjung; ba Yusikas kuġum pim.

¹⁰ Pe Pol mani pupu, ek yi nim, "Enim noman embin tunerii! Ke ninerii mon! Wu ei, eim konj kindpi kin, eim konj muġmba," pa nim.

¹¹ Pol nga tonu opu kuni nopu, ekii se wumb kin ek kinan nipi moġpu kin konu tengim. Tingang kin, Pol si kindpi pum.

¹² Wu kangi wu ei, si pangin wu ei, konj muġang kin, wumb en enim ka piinjing.

Pol Trowas Konu Si Kindpi Milirus Konu Pum

¹³ Ba sin ok pupun sip eġe tonu pupun kin, Asos konu eġe tor punjpin. Pupun kin, Pol Asos konu eġe muġum. Sin sip eġe bin ni pamin kin, Pol eim yi ninim. "Andġam eġe andip pup Asos konu eġe bii," nim.

¹⁴ Sinim pupun Asos konu eġe pupun Pol kan simin. Kan sipin kin, sip eġe pupun, Misiliini konu eġe punjpin.

¹⁵ Pe sin Misiliini konu eġe si kind punjpin. Pupun, singil pepin kin, tingang Kiyos konu eġe mandi tor punjpin. Nga pupun, Samos konu eġe kan sipin kin eġe pinjing. Kupiiring nga pupun, Milesis konu eġe tor punjpin.

¹⁶ Pol eim noman dinga eġe yi piim, "Epesas konu eġe si kindpin bin," ni piim. Pol eim Eisiya konu eġe kunum ei, "Mulermbii," ni piim. "Eim sikir bii," ni piim. Kapli tor punj kin, wumb Gos Gui Ka mani kindrim kunum eġe, tor pup Jerusalem konu eġe wumb kenmbii ni piirim.

Pol Eim Epesas Konu Eġe Wu Num Ombu Angil Sipi Pum

¹⁷ Sin pupun Maileisas konu eġe si kindpin. Pol ek nipi Epesas wumb mulnjung konu eġe kindim. Nipi yi nim, "Gos nge tġap eġe moġmun wumb ei, wu num kombur wangin," nim.

¹⁸ Wu num ombu eim kin wangin kin, Pol eim ek dinga nipi wu num ombu ngum. "En enim piinmin, na Eisiya konu eġe ok op, erir oġ ei piinmin. Yi erip kin, na enim kin tep to mulnjpun.

¹⁹ Enim piinmin! Jura wumb na to mani kindinmin ni erangin kin, na noman embin owundu tum. Ba na nam ngenj ei piinarip kin, Gos Owundu nge ek ka ei kongun erip punj.

²⁰ Na ek endi mund mong kularip kin, ek endi nip, enim ngunenj. Na ek ninj ei, enim paki toġum. Wumb kuġou toġmun konu ni, ngii konu pei, na enim ek nip ngoġ ei, enim piik moġmun.

²¹ Kunum kunum na Jura wumb kin, Griik wumb kanip yi miġ nil, "Sinim noman ak topun Gos kin bin. Pe Jiisas sinim sipi orung simba wu ei, Jiisas kin pii giġi nimin," pa nim.

²² "Pe enim piyei! Na Gos nge Gui Ka ei je na Jerusalem konu eġe sip-nim. Jerusalem konu eġe epi ni endi, na kin tonu omba ei, na piinand. Ba Gos piinim," pa nim.

²³ "Ei na piil, konu orung orung puġ ei, Gos nge Gui Ka ei, ek dinga nipi na ngoġum. Nipi ngopu kin, yi nilim, 'Nim oġ embin tui kan sokin, kan ngii punjii,' nipi na ngoġum.

²⁴ Ba na nam ngenj ei kaimb kulenj. Na nam ngenj ei piinenj. Na nam andind andġam ei, endmbii minj

ni piinj. Nam Jiisas Owundu kongun ngum kongun ei minj erip, poru nim-bii," ni piinj. "Kongun ei, Gos ek ka nip wumb ngop, wumb Gos eim wumb noman ka ngumba ek ei minj nip, endinj.

25 "Enim piinmin! Ok na andip, Gos kingam Jiisas ek mon nip ngunj; ba ekii se, enim pei na kineningii mon," nim.

26 "Ei piip kin, na ek ei nip enim ngond. Pe tuk eġe, enim wu endi am pum kin puġe, na kin pinermba," pa nim.

27 "Na Gos ek ka wii mund mong kularip kin, enim ngunenj mon!

28 En enim ka molk, Gos nge tiġap wumb muġngii ei, tep er muġngii. Gos nge Gui Ka ei, enim kongun ei nge ngonum. Gos nge tiġap wumb ei ka molk kin, Gos nge wumb tep ka er muġngii. Gos eim nge kingam miyem ei, sinim oġ kis kil ngum.

29 Na piind, na enim si kindip pund. Ekii se wumb kombur enim kin tuk ok, Gos nge tiġap wumb ei, ek kis nik, noman to wulu kindangin kin, enim Gos keimi ek ka ei nge, pii gii ninerngii," pa nim.

30 "Pe wumb kombur enim tuk moġmun konu eġe tiġap endi, wumb ok, ek kis kend kanim kanim nik erangin kin, Gos nge tiġap eġe tuk puk moġmun. Wumb ei nge, yi ningii ek ei, piingii," pa nim.

31 "Yi piik kunum kunum enim tep ka er muġngii. Enim oġ ei piingii nip kin, na enim kin tuk kung ngii tekliki moġup kin, ek dinga wu endeim endeim ni ngunj. Na ningiġ eġe ka mani wang kin, ek ei ninj.

32 "Akip na enim Gos angii ek mundamb moġmun, Gos eim enim noman ka ngumba. Eim enim kapli er dinga ermba, Gos wumb nii endi noman ka ngumbii ni piikim. Enim wumb pei pii gii ninjing wumb ei ngang kin, epin konu eġe ka pungii.

33 Na nam noman eġe, alap ni, ku ni, ei wu epi pei seng moġmun ei, kom se piinenj mon!" pa nim.

34 "Enim piinmin, na angii taġ ei

nge, kongun erkiġ. Na epi endi sinerim ei, sip yi eġ. Wumb na kin ende moġmun wumb ei, paki toġum ku.

35 Na kongun pei eġe kongun ei, enim andan top kin, sinim kongun ei, dinga kind er bin. Sinim kongun yi erpin kin, wu endi epi sinermba ei, paki tumun. Sinim Jiisas Owundu ek ni miġ piipin ermin. Wumb endi eim ka ka piipi kin, eim epi wumb eipi ngumba ei, ka wii. Pe wumb endi epi ngang sipi kin, ka ka piimba ei, aninga ka piipi simba.

36 "Pol eim ek ei nipi poru nipi kin, eim mong gopsing pii poġpu prei erim. Erang kin, wu num ombu ni prei oui enjing.

37 Ekii se Pol ba erang kin, wumb Pol ambilk gii nik, ke nik, kaimb sinjing.

38 Pol ek yi nim, "Enim nga na kinerngii," pa nim. Yi neng kin, wumb kaimb kis sik, noman embin tang mulnjung. Muġangin kin, noġ sip eġe oui si pangin pum.

21

Pol Sip Eġe Tonu Pupu Jerusalem Konu Eġe Ba Pum

1 Sin wumb wakin topun, sip eġe pamin kin, kos konu eġe ba pum. Kun pupun pupun kunum endi, Kos konu eġe tor punjpun. Nga Kos konu eġe si kindpin kin, Pasara ninjing konu eġe tor punjpun.

2 Sip endi, Piniisiya konu eġe ba nge bin ni, kui er mulnjpun. Pe sip eġe tonu pupun, punjpun.

3 Pe sin pupun, Saipris konu eġe orung pupun, si kindpin punjpun. Sin pupun, Siriya konu eġe tor pupun, Taiya konu eġe mulnjpun. Sip epi sipim ei, konu eġe tor kindim.

4 Pe sin pupun, Gos tiġap mulnjung wumb kan sipin, kunum angii orung nga taġ mulnjpun. Gos Gui Ka ei Gos tiġap wumb noman eġe ek ngang kin, wumb Gos tiġap wumb molk yi ninjing, "Pol, nim Jerusalem konu eġe punerii!" ninjing.

⁵ Sin konu e le mo l pendpin kin, nga punjpun. Gos tilap e le mulnjung wu amb kang i amb i l pei, sin sinim konu owundu e le tor tu wunjung. Pe ep no l wer e le mo l pun kin, Gos kin prei enjpin.

⁶ Pe sin sip e le bin, pendpin, ang i l sipin, sip e le pamin. Wumb en enim si kindik, ng i i konu e le orung orung punjung.

⁷ Sin sip e le tonu pupun, Taiya konu e le si kindpin kin pupun, Solemes konu e le tor punjpun. Sin Gos tilap e le mulnjung wumb kin, kunum endeim mo l pun, nga punjpun.

⁸ Pepin kin, kupiiring sin konu e le si kindpin kin, Sisariya konu e le punjpun. Sin pupun, Gos ek ngo lum wu Pilip, ng i i konu e le punjpun. Pupun kin, eim kin mulnjpun. Eim Gos nge wumb mu langin kin, ang i l orung nga ta l nge wu endi mulnjung konu e le mu lum.

⁹ Wu eim amb i lam kap i l kap i l mulnjung amb i lam wii ombu, Gos epi ermba ek ei piik ni l min.

¹⁰ Pe sin Sisariya konu e le, kunum pei mu lum. Gos o l ekii se ermba o l ei piipi ni l im wu ei, eim embe Akapus. Eim Juriya konu e le si kindpi kin, Sisariya konu e le mani om.

¹¹ Eim sin kin mani opu, Pol kan mum pendim kan mum ei sipi, ei eim simb ang i l e le, kan mum topu, yi nim, "Gos Gui Ka ek yi nim, 'Jerusalem konu e le Jura wumb, en enim kan mum arim kan, yi mi l tungii,' pa nim. 'Yi erik sipik, wumb tilap eipi endi ngungii,'" nim.

¹² Sin wu amb pei ek ei piipin kin, Pol kin ek dinga nik kin, "Pol Jerusalem konu e le tonu punerii!" pa ninjing.

¹³ Ba Pol ek yi nim, "Enim nimb i l erang ke nik? Na noman embin tungii. Na kan ng i i e le bii nip er kun er mula l mon. Ba na Jerusalem konu e le ku l mbii ei kap i l ku. Jisas Owundu nge embe amb i l tonu kindip eramb kin, na tungii ei nge, ngenj e le ga l kularip mo l."

¹⁴ Pe sin eim noman e le eipi enermin. Sin ek tingnarpin wiik tunjpun. Sin yi ninjpin, "Owundu eim noman e le kap i l," ninjpin.

Jerusalem Konu E le Pol Eim Opu, Kongun Er Endim Mi l Nim

¹⁵ Kunum kopur o pang kin, sin Jerusalem konu e le bin ni, epi er kun er mulnjpun.

¹⁶ Pe wumb kombur Gos tilap e le tuk puk kin, Sesiriya konu e le mulnjung wumb ei, sin kin tep to punjung. Sin pupun, Neson ng i i konu e le sipinjin wu ei, Saipris konu wu ei, eim am kumb ok eim Gos tilap e le tuk purum. Eim yi piim, sin eim ng i i e le mu lum ni piim.

¹⁷ Sin Jerusalem konu e le tor punjpun wumb ei, Gos tilap e le mulnjung wumb ei, tor ok, sin kanik, ka piik, ang i l embilk enjing.

¹⁸ Pe kupiiring, Pol eim sin kin pupu kin, Jeims mu lum konu e le pupun, kenmin ni punjpun. Pe Gos ng i i engim konu e le wu num Jeims kin mulnjpun.

¹⁹ Pol eim kongun er endim mi l, ek po l topu, Gos eim paki topu erang kin, Pol eim wumb tilap eipi e le, tuk kongun er endim mi l, ni wumb ngum.

²⁰ Wumb ek ei piik, Gos embe amb i l tonu kindnjing. Wumb ek nik, eim ngunjung, "Pol nim ek piik! Jura wumb pei, Gos kin pii gi i ninjing wumb ei, pei ek dinga nik, lo ek amb i l gi i ninjing.

²¹ Ba wumb kombur, wumb kanik nik kin, ek nim kanik ninjing. Pol eim Jura wumb kanpi, wumb tilap eipi tuk e le mu langin kin, ek nipi, Moses lo ek ei si kindngii ni e l im. Enim kang i l ngenj kopisnarik kin, ok e l min o l ei, ekii sinerei nipi e l im.

²² Pe sinim nimb i l o l ermin? Keimi, enim piik ni nim ya on.

²³ Pe akip sin nim ek nimin ei, akip enjii, ninjing. Sin wu kap i l kap i l mo l mun wu kei, ek keimi endi ninjing. Nik kin, tonu kindnjing.

²⁴ Nim wu kei kin, Jura wumb men ngii pungii. Enim elmin ol ei, Moses lo ek ei nim ekii sikin eran kin, enim pei ka muhgii. Pe nim wumb ombu ku ngan kin, wumb en enim peng enjin pek tungii,” pa nim. “Nim yi eran kin, wumb molk keningii ek ei, nim kanik ek kend ni piingii. Wumb nim kin piingii wu ei, lo ek elim ni piingii.

²⁵ Wumb tilap eipi, Gos ek piik, tuk ok molmun wumb ei, sinim pipe Pol kindinpin ei, kindpin kin, sinim ok ek ni pendinpin ek ei, nipin ngunpun. Nipin yi nipin kin, enim kan kun er muhgii. Enim kung ni, epi eipi endi, gos kend nik kuingii epi ei, nunerei! Pe kung miyem ni, kung kan kul pindangin kin, kulmba ei nunerei!” yi ninjpin. “Wu amb eipi ningil enerngii mon; ka muhgii.”

²⁶ Pe Pol wu ombu seng kin, kupiring wu ombu seng kin, en enim ka muhgii er punjung. Pe yi erpi opu kin, men ngii owundu ele tuk om. Opu kin, Gos kin kulmal kalilim wu ei ek nim, “Kunum nenj wumb en enim konj molk kin, en enim endeim endeim ni ok, Gos kin kulmal kelngii nge ongii?”

²⁷ Ekii se kunum angil orung nga tal poru neng kin, Eisiya konu ele Jura wumb ok kenjing ni, Pol tuk men ngii owundu ele mulum. Kanik kin, wumb pei ek dinga nik piik kin, Pol ambil gii ninjing.

²⁸ Pe wumb wii dinga tok ninjing, “Enim Esrel wumb, sin paki tei! Ya wu ei, epi konu orung orung pei wumb andan topu ngonum. Esrel wumb to mani kindpi kin, sinim lo ek to mani kindpi kin, sin men ngii owundu ek nipi kis enim,” pa ninjing. “Pe eim epi endi sinim men ngii ele tuk tu wupu kin, er penj mondpu kin, Griik wumb kombur sinim men ngii ele nirik tu wum,” ninjing.

²⁹ Nimbil erang, wu Tropimas Epe-sas konu ele wu ei, ok Pol eim konu owundu ele tuk tu wupu kin, men ngii owundu ele tuk tu wupu mundum, ni piinjing.

³⁰ Pe Jerusalem konu ele wumb ni, wumb pei sikir ok kulou tunjung. Pe Pol ambil gii nik kin, men ngii owundu ele sik, anda tu wunjung. Nga ngii ondu sikir ngunjung.

Rom Konu Ele Opu Elmin, Tep Elim Wu Pol Sim

³¹ Pe wumb si andik, Pol ek tangin ek ei nik kin, to kundngii enjing. Wu owundu opu elim wu mulum konu ei piipi, wumb ek yi ninjing. Jerusalem wumb pei puku si endnjing.

³² Yi erangin kin, eim opu wu kombur sipi, wu opu elmin wu tep elmin wu kombur sipi, wul mani pangin kin, pe Jura wumb molk kenjing ni, wu num owundu opu wumb sipi, tu wang kanik kin, Pol kepii tunarik, wakin tunjung.

³³ Pe opu elmin wu num ni opu, Pol ambil gii nim. Nipi opu, wumb neng kin, kan sen tal tu wuk kin, kan tunjung. Eim wumb kii sipi, yi nim, “Wu ei nii? Wu ei nimbil ol erim?”

³⁴ Wumb tilap owundu molk wumb kombur ek endi nik, wii tok erangin kin, wumb kombur ek eipi nik, wii tok nengin kin, ek tal er pim. Pe wumb eipi eipi dinga nengin kin, opu elmin wu num ni, ek ei pule pii pol tumerim mon. Yi erangin kin, wu num ei, ek nipi, eim opu wu ngum. “Enim Pol, enim ngii dinga ele nirik sipei!” nim.

³⁵ Pol ngii ond peri ele kamb piip tonu pum. Pang kin, wumb ek dinga nik, Pol to kundngii erangin kin, opu wumb Pol ko wuk sipnjing.

³⁶ Wumb tilap owundu ekii se puk kin, wii tok yi ninjing, “Eim to kundei! Eim to kundei!” yi nik punjung.

³⁷ Opu ond wumb en enim, Pol sik sipik, en enim ngii ele nirik sipnjing. Sipangin kin, Pol ek nipi, opu wu num ni ngum, “Na kapli, nim kin ek endi nip ngumbii min?” Pe opu wu num ni yi nim, “Nim Griik wumb ek piilin min?”

³⁸ Na piind, nim Eisip wu ni piind. Ok kembis kin nim gapman kin opu enjii en wu 4,000 tui kepii ambil

sipinjing. Sipik puk kin, mei wumb mulenjing konu e le punjung.”

³⁹ Ba Pol ek yi nim, “Na Jura wu mo l,” pa nim. “Na konu e le Tasas kin Silisiya konu e le owundu ei, embe pulum. Na kapli ek nip kin, wumb ngumbii min?”

⁴⁰ Pe opu elmin wu num ni kapli neng kin, Pol angil tonu kindang kin, wumb ek tingnarik muljung. Pol eim Eipru wumb ek e le, nipi yi nim.

22

¹ “Engnan no l ni, arnan no l ni, enim wumb kom sek mulangin kin, na ek endi nip, orung kindmbii end.”

² Ek ei Pol nipi wumb ngum. Pol Jura wumb ei nipi wumb ngang kin, wumb ek ei piik, kom ka sek, ek tingnarik er muljung.

³ Pol ek yi nim, “Na Jura wu,” pa nim. “Na manan, na Tasas kin Silisiya konu e le mengim. Na konu e le ya mo lup kin, owundu enj. Pe na ek emb top ngum wu ei, Gameliyel eim, na ek emb to ngum ei, sinim kupenjpin no l elmin o l ei kin, lo ek nipi, na ngum. Yi nipi ngang kin, na Gos ek e le dinga piip muls. Yi mi l ku, enim dinga puk enmin.

⁴ Nam pii gii ninj e le ei nge, ok wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, se andip top el. Wu amb ni, to kondup el. Wumb kopur kan sen e le top kin, kan ngii kindip yi el,” pa nim.

⁵ “Wumb kulma l kalilmin wumb owundu, ek pii kun elmin wu num ni, wumb ei kapli ek ei piingii. Wumb ombu, na kin pipe ngangin kin, Damaskas konu e le Jura wumb pipe to ngopu kin, na Damaskas konu e le andip pul. Andip pul ei, wumb kan si sipip, kan sen top kin, kan ngii kan ngop el.

Pol Pii Gii Nirim Kunum Ei Ek Pol Tonum

(Aposel 9:1-19, 26:12-18)

⁶ “Na andip pup kin, konu eni tonu tuk mii memb palim o l ei peng kin, Damaskas konu e le mandi punj. Pe

sikir ei, epin dup mi l tilang dinga na muls konu e le erim.

⁷ Tilang yi erang kin, na mei e le mani pup pemb kin, ek endi ei epin tor opu yi nim. ‘Sol! Sol! Nim nimbi l erang, na kin o l embin tui ngon?’

⁸ Na ek yi nip orung kindinj, ‘Owundu, nim nii?’ Ek na nipi yi nim, ‘Na Jiisas Naseres konu e le mo l. Nim na kin o l embin tui en,’ pa nim.

⁹ Wumb na kin punjpun wumb ei, dup mi l epi tilang erim ei kenjing. Ba wu endi na ek nipi ngum ei, piinenjing, mon.

¹⁰ Pe na ek yi ninj, ‘Owundu, pe na nimbi l o l ermbii?’ Pe Owundu ek nipi, na ngopu yi nim, ‘Nim angkin Damaskas konu e le pui!’ nim. ‘Konu e le wu endi mo lum wu ei, nim kongun enjii mi l nipi ngumba,’ pa nim.

¹¹ Pe tilang ei, dinga erang kin, na epi kan dembin tumbii pinerim. Wumb na kin tep to onjpun wumb ei, na angil ambilk kin, Damaskas konu e le sipnjing.

¹² Konu e le wu endi mo lum wu ei, eim embe Ananaiyas. Wu ei lo ek pei ekii silim wu mulang kin, Jura wumb en enim, Damaskas konu e le mo lumun wumb ei molk kin, wu ei ka ni piilmin.

¹³ Wu ei, na muls konu e le mandi opu angpi, ek nipi yi nim, “Engnan Sol, nim ningil nga kenjii,” nim. Pe kunum e le mendpi l, na ningil ka seng kin, na kan po l tunj.

¹⁴ Pe eim ek yi nim, “Sinim kupenjpin no l paki topu elim Gos ei, eim tonu nim kindang molkun kin, eim ermba o l pii po l tokun. Pe Krai s mu lmba ei, kan po l tukun kin, ek nimba ei piikin, yi enjii ni to mundum,” pa nim.

¹⁵ “Nim pe nimbi l o l erang kankin kin, piikin en? Nim o l ei pukun, wumb pei kankin kin, ek ni tor kindnjii.

¹⁶ Pe nim nimbi l erang nim kui er mo lun? Nim pukun no l pii nim. Nim Jiisas embe e le nikin ke nen, Gos eim nim o l kis kanim kanim elin o l, ei kil

ngopu si kindmba,” pa nim.

Gos Pol Kindang Wumb Tilap Ei Kin Pum

¹⁷ “Ekii se na Jerusalem konu eġe Gos ngii op kin, Gos kin prei er moġup kin, or kumb miġ endi enj.

¹⁸ Or kumb miġ erip kinamb kin, Gos Owundu na kin ek yi nim, ‘Sikir Jerusalem konu eġe si kindkin po! Nim na ek ya eġe ninjii ei, wumb nim ek ei, kapġi pii gii ninerngii,’ pa nim.

¹⁹ Na nam ek yi ninj, ‘Owundu, na konu eġe orung orung nim ngii eġe pup kin, wumb nim kin pii gii niġmin wumb ei, mon nipi, kepġi topu, kan ngii eġe kindiġ.

²⁰ Ok Siipen nim ek se andiġim wu ei, to kundnjung kunum eġe, na eim kin mandi engir. Na orung kanip engamb kin, wumb konduk gulk tungġi nip, orung engir.’

²¹ Ba Gos eim ek yi nipi na ngum, ‘Nim po! Na nim konu turġi endi kindamb pukun kin, wumb tilap eipi endi kin mulnjii,’ pa nipi kindang punj.

²² Jura wumb Pol nim ek ei piik, ek dinga nik kin, “Eim to kundiġ” ninjing. “Wu ei nge, ya mei eġe mulermba wu ei, konj mulermba,” ninjing.

²³ Wumb wġi dinga tok kin, en enim konduk gulk kin, mei kuġman si tonu kindnjung.

²⁴ Yi erangin kin, wu num moġpu ek yi neng kin, Pol sik sipik, opu wumb ngii eġe nirik sipnjung. Wu num ei ek yi neng kin, opu wumb Pol kepġi tok, Jura wumb ek dinga ninmin, “Ek puġe piimin,” pa nim.

²⁵ Pe opu ond wumb kan sik kin, kan tunjung. Opu eġmin wu tep eġmin wu ei, Pol engim konu eġe mandi engang kin, Pol ek yi nipi wu ei ngum. “Lo ek nipi, Rom wumb yi kan ngei nim min? Enim ek nik, ka enarik, kepġi ok tok enmin ei, kapġi min?”

²⁶ Opu wu tep eġim wu ei, ek ei piipi pupu kin, wu num owundu muġum konu eġe pupu, ek dinga nipi yi nim.

“Nim wu ei kin nimbiġ oġ enjii en? Wu ei Rom wu,” pa nim.

²⁷ Pe wu num ni, Pol muġum konu eġe ek nipi Pol ngum, “Nim Rom wu min?” Pol moġpu yi nim, “Na Rom wu,” pa nim.

²⁸ Wu num ek yi nim, “Na ku owundu ngopu kin, na Rom wu moġ,” pa nim. Ba Pol ek nipi, yi nim, “Na manan na Rom konu eġe ok mengim. Pe na Rom wu moġ.”

²⁹ Pe wumb Pol kġi sik, kepġi tok enjing wumb ei, mund mong kulnjung. Wu num ni, Pol Rom konu eġe wu endi kan ngumbġi enj ni piipi kin, gal kuġum.

³⁰ Wu num ei, eim Pol paġim miġ ei, puġe piimbġi nim. “Pol eim nimbiġ oġ erim ei piimbġi,” nim. Yi nipi kin, kupiiring ok, eim Pol kan sen si kindpi kin, wumb kuġmaġ kaġiġmin owundu wumb ni, kaunsil wumb pei ok, kuġou tungġi nim. Pe wu num ni, Pol sipi ngii eġe mani tu wupu kin, wumb ombu kumb eġe engndim.

23

Jura Wumb Ek Pii Kun Eġmin Wumb Mulnjung Konu Eġe Pol Ek Nipi Ngum.

¹ Pol kaunsil wumb mulnjung konu eġe dinga kanpi kin, ek nim, “Engnan noġ, na Gos kumb eġe endinj. Endinj ei, nam noman ka seng, andip op kin, akip ya moġ. Nam oġ kis endi enj ni piinand.”

² Pol ek yi neng kin, kuġmaġ kaġiġim owundu Ananaiyas wu ei, ek yi nim, “Enim wumb Pol engim konu eġe mandi moġmun wumb ei, Pol gupu eġe angġi kum tei!” nim.

³ Pe Pol ek nipi, Ananaiyas ngum, “Nim ngenj torung orung ambġik ka ka en; ba tukrung ka sinaġim. Gos ek nim kapġi tumba,” pa nim. “Nim ya eġe molkun lo ek eġe piikin kin, na ek ngond; ba ninim lo ek ei to kindkin, wumb na tei!” pa nim.

⁴ Wumb Pol engim konu eġe mandi engnjung wumb ei, yi ninjing, “Nim

Gos nge kulmał kalilim wu owundu ei, ek kis nikin ngon,” pa ninjing.

⁵ Pol ek yi nim, “Engnan noł, na wu ei kulmał kalilim wu owundu ei na piinenj, ‘Nim wumb tilap ele wu num ei, ek yi ni kis enenjii mon!’ Gos lo ek nilim ek ei palim ei, na piip moł.”

⁶ Pol kaunsil wumb kombur eim piim. Piipi kin, wumb ek pii kun elmin wumb wii topu, ek dinga nim, “Engnan noł, na lo ek piil wu. Na lo ek piilim wu nge kingam. Na pii gii nind ei, wumb kulnjung wumb ei, wii nga konj tonu pungii ei, na pii gii nind. Ek ele nge nip wumb ngop erip endamb kin, wumb na akip tu wuk, kan ngii ele kindangin kep mił nind.”

⁷ Pol ek ei neng kin, lo ek piilmin wumb kin wumb kolk nga konj tonu ongii ni piinalmin wumb ba, tuk ele ek mił enjing. Yi erangin kin, en enim eipi eipi punjung.

⁸ Pe wumb kombur en enim yi nilmin, ‘Wumb kolmun wumb ei nge angk tonu punengii,’ nilmin wumb ei, tep wumb mulałmin kin, gui ele mulałmin ni piilmin. Ba wumb ei, lo ek ekii sik elmin wumb ei, ek pei pii gii nilmin.

⁹ Yi erangin kin, wumb wii dinga tok onjung. Lo ek piilmin wumb ei, eim nge tilap ele punjung. Puk angk kin, ek dinga nik yi ninjing, “Wu ei ol kis endi en enim mon,” pa ninjing. Guimeng sinim tep enim wumb ei, min endi opu wu ei kin, ek ninim,” pa ninjing.

¹⁰ Wumb ek mił owundu enjing ei, wu num ei piipi kin, ek yi nim, “Wumb orung orung molk kin, Pol angil ambilk orung seng kin Pol kulmba,” ni piim. Yi piipi kin, opu wumb ni kindang puk kin, Pol sik, “Ya tuwei!” nim. Neng puk kin, Pol sipik, opu wumb en enim ngii konu ele nirik sipnjing.

¹¹ Ekii se emii peng kin, Gos Owundu Pol kumb ele angpi ek yi nim. “Pol, nim noman dinga peng piinjii! Jerusalem konu ele ek dinga nin, nim yi mił ku Rom konu ele na

ek ninjii!” pa nipi, Gos Owundu ek yi nim.

¹² Tingang kin, Jura wumb ek endi yi ni pendnjing. Ek dinga nik, “Pol to kundmun ninjing, ‘Sinim Pol to kundmun pendpin kin, kapli kuni noł ni, epi nunermin, mon!’” ninjing.

¹³ Wumb ek keimi nik, ek ei ni tonu kind pendnjing. Wumb muljung ei, wumb pei 40 mił muljung.

¹⁴ Pe wumb ei puk kulmał kalilim wu owundu ni, wumb kin men ngii ele kongun wumb kin kanik, ek yi ninjing, “Sinim Pol to kundmun kunum, kuni noł mowii piimin, wii pepin, Pol to kundamin poru nimba,” ninjing.

¹⁵ “Enim kulmał kalilmin wumb owundu ni, kaunsil wumb ni, enim ek nik, ‘Wu num mołum konu ele nengin, Pol sipi mani tu wangli,’ ninjing. ‘Enim ek nga nik kii sik, Pol ek ninim ek pule nga nipin piipin kin, tor kindmba,’ ninjing. ‘Sin tumun nge, er kun er mołmun,’ ninjing. ‘Pol eim opu, enim kin opu kun enermba. Sin Pol to kundmun,” pa yi ninjing.

¹⁶ Pol eim aim kingam ei mułum ni ninjing ek ei piipi kin, opu ond wumb ngii konu ele mułum konu nirik pupu, Pol kanpi, nim.

¹⁷ Pol eim opu elmin tep elim wu ei, Pol wii tang kin, om. Wang kin, ek yi nim, “Kangi wu ei, wu num mołum konu ele sipi, kangi ei, wu num ei kin ek endi nimbii, ninim. Kangi wu ei ek endi nipi wu num ei nipi ngumbii ninim,” pa nim.

¹⁸ Opu elmin tep elim wu ni, kangi wu ni sipi, wu num mułum konu ele sipim. “Kan pim wu Pol, na wii topu, kangi wu ei nim mołun konu ele si pang kin, ek endi nimbii,” pa nipi onum.

¹⁹ Pe wu num ni, kangi wu ni angil embilim. Ambilpi kin, sipi orung sipim. Pukul kin, el elip mendpił mulnjunguł. Pe wu num nipi yi nim, “Nim na kin nipe ek ninjii on?”

²⁰ Pe wu kangi wu ni, ek nipi yi nim, “Jura wumb kengip er pendik, nim kii semin kin, Pol, kupiiring nim

si mani tu wunjii,” ninjing. “Pe wumb en enim ek kend tok, ek dinga nik, Pol, eim nim ek puḷe, am kii si piimin ninjing,” pa nim.

²¹ “Ba nim wumb ombu ek pinerii! Pe wumb kopur moḷmun wumb ei, kopur aninga 40 miḷ kopur moḷmun. Wumb ei ek dinga nik, kuni noḷ ni, epi nunarik molk pangin kin, Pol to kundmun kunum ei, kuni noḷ epi numun ninjing. Pe wumb andḷam eḷe kui er moḷmun. Pe nim en enim ek ninjii ek ei, kapḷi nik mulnjung.

²² Pe opu wu num ni, kangi wu ni kindang orung pum. Pang kin, ek yi nim, “Nim na kankin nin ek ei, nga wumb eipi endi kan ninerii, mon!” nipi kin, kindang pum.

Opu Eḷmin Tep Eḷim Wu Ei, Pol Piilikis Gapman Wu Ei Kin Kindim

²³ Pe opu wu num ni, opu eḷmbiḷ wu num taḷ wii tang wangḷ, ek yi nim. “Eḷip opu wumb 200 sikiḷ, kung os eḷe muḷngii wu 70 sikiḷ kin, kiḷeng embiḷngii wu 200 sikiḷ, pukuḷ kin, Sisariya konu eni emii peng 9 erang kin, andik pei!

²⁴ Pe enim kung os endi, er ka er sengin kin, Pol muḷmba nge er ka er muḷang kin, puk gapman wu owundu Piilikis moḷum konu eḷe, pei neng pungii.

²⁵ Opu wu num ni, pipe end yi puḷum.

²⁶ “Na Klorigas Lisiyas, na pipe ei poḷup kin, gapman wu owundu Piilikis muḷum konu eḷe kindind.

²⁷ Jura wumb wu ei, ambiḷ gii nik to kundmun nik enjing. Ba na wu ei kii sip piinj ni, wu Rom konu eḷe wu peng kin, na nge opu wu pei sip op kin, Jura wumb angḷi eḷe si tor tu wunj.

²⁸ Na wu eim nimbḷi oḷ erim oḷ ei, puḷe piimbii. Nip kin, kaunsil wumb mulnjung konu eḷe mani sipinj.

²⁹ Yi erangin kin, na pup kenj ni, wumb en enim lo ek eḷe nge piik kun enarik kin, wu ei, wii tumun, ninjing. Wu ei oḷ kis enerim. En enim wumb kepḷi to si pipin kin, kan ngii kindpin erpin ei, kapḷi enanim.

³⁰ Ek endi akip tor wang kin, piind ei, wumb en enim ek koi nik, wu ei to kundmun ninjing, piind. Yi nengin kin, na kanip wu sip nim kin kindind. Wumb wu ei kin ek ngok enjing ei, nim kanik ni tor kindik yi erangin kin, gapman wu owundu ei, pipe eḷe ek yi ninim ni puḷum.”

³¹ Opu wu num neng kin, opu wumb Pol sik sipik, Ansiparis konu eḷe, emii peng sipnjing.

³² Konu tingang kin, opu wu en enim ngii konu eḷe orung punjung. Pe opu ond wumb ombu, kung os eḷe mulnjung wu ombu, Pol sik, Sisariya konu eḷe sipnjing.

³³ Kung os eḷe mulnjung wumb ei puk kin, pipe ni sik, wu gapman owundu ni ngunjung. Ngok kin, Pol sik gapman owundu kumb eḷe engindnjing.

³⁴ Pe wu gapman owundu ni, pipe gerpi kanpi kin, Pol kii sim.

³⁵ “Wumb pei ya ok nim kin ninjing ek ei nengin kin, na piimbii,” nim. Pe wu ni, ek yi nim, “Eros gapman ngii eḷe kan ngo pendngii,” pa nim.

24

Wumb Peng Pim Wumb Pol Kin Kos Piinjing

¹ Ekii se kunum angḷi orung o pang kin, wu kuḷmaḷ kaḷiḷim owundu wu ei eim embe Ananaiyas. Eim ni, wu num kombur ni, wu endi ek niḷim wu endi kin onjung. Ok kin, wu ei eim embe Tursulas. Puk kin, wu gapman owundu ei kanik, Pol kos enjing ek ei piik kin punjung.

² Gapman wu owundu ni Pol wii tang wang kin, Tursulas eim ek nipi ngumba nge om. Opu yi nim, “Wu owundu Piilikis, nim sin paki tang kin, sin ka moḷmun. Moḷpun kin, opu ni epi kis endi tonu onanim mon. Ninim noman ka peng kin, sinim wumb tiḷap ei pei kumb ok kis moḷpun onjpun; ba pe opun, konu pei ka seng moḷmun.

³ Nim yi eran kin, nim kin noman ka piipin ngopun, nim kin noman ngumun.

⁴ Sin nim kin ek kinan nipin kis piinpin kin, na ek aninga nip ngamb kin, nim noman ka seng kin, sin ek ei piinjii,” pa nim.

⁵ “Sin wu kenjpin, ba wu epi pei kis erpi, wumb pei kin ek opu ngopu erim ei, eim kenjpin. Jura wumb ni, konu mei orung orung pei wumb kin, ek opu ngopu yi elim wu,” pa nim. Yi erpi kin, eim wu num mił mołpu kin, sin wu tilap ei sipi, tilap eipi Naseres tilap embe sim.

⁶⁻⁸ Pe wu ombu yi ninjing, “Pol, sin Gos ngii owundu er kis mundmbii, ni piipi elim. Erang kin, sin eim ambił gii nipin. (Sin sinim lo ek ei nge piipin, Pol Jura wumb kos ele tunmun. Ba wu num owundu Laisiyas ni opu kindpi kin, eim Pol sin angil ele, si tor kindnim ninjing. Eim yi nim, wumb Pol kin kos erngii wumb ei, nim kin tonu ok, nim kanik ningii,” nipi yi nim.) “Pe ninim wu ei, ek nikin kii sinjii. Sin wu ei kin kos ermin enjpin ei, Tursulas ek yi mił nipi ngum.

⁹ Jura wumb pei paki tok, Pol ek ngok, wumb ek ninmin ek ei, keimi mendpił ninjing.

Pol Ek Nipi Piilikis Ngum

¹⁰ Wu gapman owundu ni, Pol peng tonu kindpi erang kin, Pol ek yi nipi orung kindim. “Na piind, nim kung ngii pei, wumb tilap ei kin lo pii kin mołun. Yi erang kin, ei na noman ka piip nim ek ni orung kindind.

¹¹ Ninim wumb kii se piin kin, ninim ek yi mił piinjii. Na Jerusalem konu ele Gos kin prei ermbii nge onj ei, kunum kinan endi op punanim kunum 12 o pum.

¹² Jura wumb na men ngii owundu ele, wu endi kin ek opu mondup ninenj. Pe na wumb nip sip, kułou top, men ngii ni, konu owundu ele ni, na wumb endi nip, si kułou top yi end nip enenj mon.

¹³ Akip ek endi nik, na kin kos er ngungii ei, ek ei pule enim piik kun enanmin. Enarik kin, ek ei ningii ei nim keimi piinjii,” pa nim.

¹⁴ “Ba na ek endi nip nim ngumbii. En enim wumb yi mił ninjing, ‘Na ek eipi ol elmin ol kin ekii sip, wumb en enim yi mił,’ ninjing. Ek ei kend ek yi ninjing. Ol ei na piip, ekii sił; ba ol ei keimi mendpił.

¹⁵ Na Gos kin nimbił ol ermba ol ei, kui er moł ei, wumb yi mołmun. Gos wumb kulnjung wumb erang kin, nga tonu ok konj pungii. Pungii wumb ka mulnjung wumb kin, wumb kis mulnjung wumb ouni konj angk tonu ongii. Na Gos kin kui er moł ku.

¹⁶ Yi palim ei piip kin, nam noman dinga kunum kunum piip end. Nam ol kis endi, Gos kumb ele ni wumb kumb ei pei na enał; nam kun moł.

¹⁷ Na pup wumb konu eipi ele kung ngii kombur mołup kin, na nim Jerusalem konu ele op kin, nam wumb tilap ende kin mołup yi el. Wumb endi epi sinarpi elim wumb ei, paki top ngoł. Ngop kin, Gos kin kułmał nge epi tu wuł ku.

¹⁸ Na kongun ei nge erip, ol ele erip, men ngii owundu ele mułamb kin, nam ngenj konj kindrim. Wumb na kanılmin ku. Pe wumb pei na kin mułalmin wumb ei, ek endi na kin ninalmin mon.

¹⁹ Ba Jura wumb Eisiya konu ele mołmun wumb ei, ok na ambił gii ninjing. Wumb ei na kin ek ningii pim kin, nim kumb ele ok, na kin kos nengin piimbii,” pa nim.

²⁰ “Pe mon pim kin, wumb ombu ya mołmun wumb ei, na nimbił ol enj ei nengin kin, na kunum endi kaunsil kin engir kunum ei, na erir ol ei ningii,” pa nim.

²¹ “Mon pim kin, ek endeim mendpił. Ok na wumb mulk konu tuk mołup kin, wumb wii tur. Na Gos wumb kulii wumb ei nga er konj simba nipi, wii topu, wumb ngur konu ele, akip nim kumb ele, na sik kos ele tu wunmun ni piind,” pa nipi

Pol ek yi nim.

²² Wu gapman Piilikis ek ei piim kin, Gos tilap e le tuk punmun wumb, wu kopur piilim wumb gapman owundu ek yi piipi kin, Jura wumb kanpi nim, “Enim kui er mułangin kin, opu wu num Lisiyas eim ya mani wang kin, na enim kos ei piip kun ermbii,” pa nim.

²³ Pe opu ełmin wu owundu ni Pol sipi kin, kan ngii e le sipim. “Pol kan dinga mił ngunerei! Pol wumb puł endi ongii ei, mon ninerngii! Ninarik kin, Pol paki tungii nge ongii,” pa nim.

²⁴ Kunum kopur o pang kin, Piilikis ambim Drusila kin onjunguł. Drusila ni amb ei, eim Jura amb. Piilikis eim Pol wii topu, ek kombur neng piimbii ni om. Pol Gos nge tilap e le tuk pu molk kin, Jiisas Kraias kin ek pii gii ninmin mił pu le pol topu nipi ngum.

²⁵ Ba Pol ek ei piipi, oł kun e le, kun ełmin mił ku pim kin, noman pim epi to mani kindpi, ekii se Gos wumb pei kos owundu ermba. Piilikis ek ei piipi kin, mund mong kułpu, “Pol, pui!” nim. “Ekii se na kunum endi sim kin, nim wii tumbii,” nim.

²⁶ Piilikis ni wu gapman owundu ei, eim noman eipi endi peng piipi kin, Pol kunum kunum neng opu kin, ku ni, epi endi ngumba ni piipi, wii tang ołum.

²⁷ Ekii se, kung ngii tał o pang kin, wu eipi Porsiyas Peses ni, wu ei Piilikis kongun ełim kongun ei, wu ei sipi erim. Pe Piilikis eim, Jura wumb kanip nimbii ni piipi kin, Pol kan ngii e le enj pendngii nge, nimbii ni piim.

25

“Pol Siisa Wu Num Owundu Neng, Kos Piimba,” Pa Nim.

¹ Peses eim opu konu owundu e le kunum tekliki mołpu kin, Sisariya konu e le si kindpi, Jerusalem konu e le tonu pum.

² Wumb kułmał kałimmin owundu wumb ni, Jura wu num ni, wumb puk kin, Pol kin ek to monduk mił nik yi enjing.

³ “Nim sin paki tunjii, min? Tokun kin, wu ei Jerusalem konu e le sipnjii, ninjing. Wumb en enim ok andlam e le koi er pek kin, Pol tumun ni piik, tu wunjung.”

⁴ Ba Peses ek nipi, orung kindpi yi nim, “Pol Sisariya konu e le kan ngii kan pim. Pepi kin, kunum aninga kopur mołup kin, nga Sisariya konu e le orung bii,” nim.

⁵ “Enim wu num ombu, na kin ouni bin,” pa nim. “Wu ei oł kis endi erim kin, sin kos ni piimin.”

⁶ Peses eim wumb ombu kin, kunum nendii mił engki mułum. Mołpu kin, Sisariya konu e le mani pum. Pupu kin, kupiiring eim kos ngii e le mołpu kin, “Pol si tu wei!” nim.

⁷ Pol wang kin, Jura wumb Jerusalem konu e le si kindik kin, mani onjung wumb ei ok, Pol engim konu e le mandi angk kin, ek kis kanim kanim nik, Pol ngunjung; ba wumb en enim wu owundu Peses piimba ek mendpił, endi ninenjing.

⁸⁻⁹ Pe Pol ek nipi, orung kindim, “Na oł kis endi enenj mon! Jura wumb lo ek ei mon; pe men ngii owundu ek ei mon; Rom wu king owundu ei ek ei mon; na ek kis min oł kis ei endi enenj mon! Wu num Peses eim Jura wumb kin, ek ni piimba pendpi kin, yi nim, “Pol nim, Jerusalem konu e le tonu pu mułan kin, na tonu op kin, kos piimbii,” pa nim.

¹⁰ Pol ek nipi yi nim, “Kos ngii, ya na angil ngii, ek king owundu angil konu e le mendpił, na kos piingii,” pa nim. “Nim wu owundu nim piin. Na oł kis endi Jura wumb kin enenj mon!”

¹¹ Na oł kis endi erip kin, mong endi sip eramb kin, enim na kapli to kundngii,” pa nim. Pe ek nik, na kos enmin ek ei, keimi mon! Wu endi na angil ambilpi, wumb ngunermba mon. Wu king owundu ei, na kos piimba,” pa nim.

Pol Nipe Oł Erim Ei Wu Peses King Akripa Kii Sim

12 Peses eim kaunsil kin ek nipi pendpi kin, Pol kanpi nim, “King owundu ei kin kos pinjii pim kin, king owundu kin kos eke piingii,” pa nim.

13 Kunum kopur o pang kin, king Akripa kin, Berniis kin Sisariya konu eke oku. Peses kanpi, angil simbil ni onjngu.

14 Wu amb ta! puku, Sisariya konu eke kunum kinan mulnjngu. Mulangil kin, Peses Pol ek ombu ni, king wu owundu ei ngum. “Wu endi mo!um wu ei, ok Piilikis kan ngo pendrim wu ei, piram palim,” pa nim.

15 Ok, na Jerusalem konu eke mult kunum ei, ku!ma! ka!lmin owundu wumb ni, Jura wumb pei, wu ei ek ngok, “Na nim wu ei o! kis erim; ek eim kin ngunjii min, nik elmin.

16 Ba na ek nip, orung kindip yi ninj, ‘Sin Rom wumb wii endi, kos erpin enalmin mon! Wu ei opu, kos piingii konu eke engmba. Angpi kin, eim kos erngii ek ei nipi, orung kindpi, yi elim.

17 Wumb ei, na kin ouni onjpun kin, na op kunum kinan, kui er mula. Kupiiring kos ngii eke mo!up kin, wu ei, ‘Tu wei!’ ninj.

18 Pe wumb kos er ningii, wumb ei ok, engnjing. Ek kis endi nik, wu ei elim, o! kis nik, ngunenjing. Na piinj; ba wumb en enim ek eipi endi nik enmin ni piinj,” pa nim.

19 “Wumb en enim ek opu erik ninjing, Pol eim yi nilim, ‘Wu ei Jiisas ku!um wu ni, nga konj mo!um. Nga men ngii eke mo!up kin, ek nirim ku.’ Ek nik sipik, Pol kin ek ngok, kos ermin ni sipnjing.

20 “Pe na wu num kos piimbii, wu yi nind. Na ek ombu kii simbil ei, embin enim, ‘Ei nim pukun, Jerusalem konu eke mula kin, na Jerusalem konu eke op kos piimbii min?’

21 Ba Pol ek yi nim, ‘Na kan ngii pemb kin, Siisa king owundu ei na kos piimba,’ pa nim. Neng kin, ‘Na Peses kan ngii eke nga pindamb pimba. Pepi kin, Siisa king owundu

mo!um konu eke kindmba,’ ” pa nim.

22 Pe King Akripa ni, wu num Peses kii sipi, yi nim, “Na nam wu ei ek piimbii,” pa nim. Pe wu num Peses yi nim, “Topu! piinjii,” pa nim.

23 Kupiiring, King Akripa kin Berniis kin oku, alap epi ka siki!, onjngu. Oku! puku! kin, kos piik, ku!ou to!mun ngii, wumb num ni konu owundu eke opu, tep elmin wumb pei ku!ou to!mun ngii eke nirik punjngu. Pe Peses ek yi nim, “Pol, tu wei!” nim.

24 Pe Peses ek yi nim, “Wu King Akripa ni, wumb pei ku!ou tok mo!mun. Enim ya wu ei kenei!” a nim. “Jura wumb pei ni Jerusalem konu eke ya wumb pei ni enim wu ei kin, ek dinga ninjing. Nga wu ei konj mo!pu kin, enermba,” a nim.

25 “Ba na kanip kin, eim to kundmun o! endi enerim. Wu ei, eim wu owundu King Siisa nam kos piyamb kin, ekii se, “Na eim kindmbii end,” pa nim.

26 “Na eim ek piip kin, pipe po!pu, sinim wu num King mo!um konu eke kindmbii ei, na wu ei, ek endi kan sinenj, mon!” pa nim. “Wu King Akripa ni, enim wu pei mo!mun konu eke tu wamb kin, sinim wu ei, ek piipin, na pipe po! kindmbii,” pa nim.

27 “Na kan wu endi, eim wu num kindamb kin, kos piipin enjpin ek ei ni, kindnermbii ei, na piind ei kapli enanim,” pa nim.

26

Pol Ek Nipi Wu King Akripa Ngum

1 King Akripa Pol kanpi yi nim, “Ninim ek endi piimbii,” pa neng kin, Pol angpi eim ek yi nim.

2 Pol yi nim, “King Akripa, nim ek nin ei, na piip kin, ka piind. Jura wumb na kin ninmin ek ei, na nip orung kindmbii end,” pa nim.

3 “Nim sin Jura wumb elmin o! ei, nim piikin si kindlin. Pe sin noman kanim eipi eipi palim ei, nim piilin. Nim piikin ek ei, na nip ngamb kin,

nim ek ei piikin kin, ten sikir kulen-
jii.

⁴ Ok na kangil molup op kin, pe
piram mol. Molul kunum ei, nam
nge tilap ele molup kin, Jerusalem
konu ele andil ei, Jura wumb na
piilmin.

⁵ Kumb ok, na ek nip el ei, enim
kanik elmin. Elmin ei na ek nip el mil,
ni tor kindngii," pa nim. "Wumb
piinmin, na wumb lo ek piik elmin ol
ei nge, mil lo ek piilmin wumb ol ei
ol endi eipi mil; sinim men ngii lo ei
mil kapli sinaim mon.

⁶ Akip na ya ele engamb kin, na kin
kos enmin, ei pulu yi palim. Na Gos
kin pii gii nip kin, ok sin kupenjpun
no, Gos ek dinga piilmin wumb ol ei
nge, na yi piip mol.

⁷ Sin nge wumb tilap engki nga tal
wumb ei, Gos keimi kin, emii peng,
tinga, Gos ek ei minj piilmin. Piik kin,
ek ei pii gii nik kin, kui er molmun.
Na yi ku, King owundu, na ek ei pii
gii nip, kulii wumb nga konj ongii
nge, kui er mol. Ele nge, Jura wumb,
na sik, kos ngii ele, tu wunmun," pa
nim.

⁸ "Nimbił erang, enim wumb
kopur kulnjung wumb ei, Gos nga
er konj simba. Nimbił erang enim
pii gii ninanmin?

⁹ Kumb ok, na yi piir. Nam epi pei
erip kin, Jiisas Naseres wu ei, eim
embe to mani kindmbii, ni pir.

¹⁰ Na erip kin, ya Jerusalem konu
ele kulmal kalilmin wumb owundu
ei, pipe na sip, yi erip kin, Gos nge
tilap ele mulnjung wumb sip, kan
ngii ele kindip, wumb eipi kin yi ni
piip kin, Gos nge wumb to kundmbii
nip yi el.

¹¹ Kunum kunum wumb Gos ngii
ele mulangin kin, ol embin tui erip
yi el. Na erip kin, yi nil. 'Enim
pii gii ninjing kin, ek kis ni ngok, yi
ereil' pa nip kin, na yi nil. Na wumb
kin kis piip kin, wumb pulmun konu
ele ekii se pup, konu owundu turii
sailim konu ele pul ku."

Pol Eim Gos Tilap Ele Tuk Om Mil

Pol Tum

(Aposel 9:1-19, 22:6-16)

¹² "Na kulmal kalilmin wumb
owundu pipe sip kin, Damaskas
konu ele punj.

¹³ King owundu konu ele seng kin,
andlam andip punj. Pup kenj ni,
dup endi ei epin tonu ele mani om.
Opu kin, dup mil tilang owundu erpi
kin, eni tilang ei kapli enerim mon.
Tilang eipi mil erang kin, na kin tep
to onjpun wumb ei kin ouni erim.

¹⁴ Sin onjpun wumb pei, mei ele
kanpin mani punjapun. Na pep piinj
ni, epin wumb ek mil ei, tonu mul
ele tor opu yi nim, 'Sol, Sol, nimbił
erang, nim na embe to mani kindin?
Nim Gos opu en ei yi mil, nim epi mul
molum epi ele ton ei, ninim ngenj
kumbii sinjii,' pa nim.

¹⁵ Pe na ek yi ninj, 'Owundu, nim
nii?' Owundu ek nim, 'Na Jiisas, nim
na nimbił erang ton?

¹⁶ Nim tonu simb ele angkin mulii!
nim. 'Na nim kin ond ei, nim en ol
ei kanip kin ond,' pa nim. 'Na nim
kongun ngamb kin, nim na kongun
enjii. Erkin kin, na end ol ei, kan mil
ninjii. Ekii se, na nim epi endi andan
top ngumbii,' pa nim.

¹⁷ 'Ekii se na nim wumb angil ele
sip, wumb tilap eipi ele simbii ku.
Na nim wumb ei molmun konu ele
kindind.

¹⁸ Nim pukun nen kin, wumb no-
man ak tok emii konu ele si kindik
kin, tilang enim konu ele ongii,' pa
nim. 'Seisen nge dinga ei, si kindik
kin, Gos kin ongii. Wangin kin, na
wumb ol kis elmin ei, kil ngop wumb
ei na kin pii gii nik kin, na nge wumb
molmun konu ele ouni mulngii,' pa
nim.

¹⁹ Pol ek yi nim, "King Akripa, na
ei epin Gos ek ei piip kin, na ek ei to
kindnenj.

²⁰ Mon, na ek nip, Damaskas konu
ele wumb ok ngop; ekii se Jerusalem
wumb mulnjung konu ele pup, ni
ngop; nga pup, Jura wumb konu ele
orung nip; nga pup, ek ka ei nip,
wumb ngamb kin, enim wumb no-
man ak tok, Gos kin orung ongii nge

ninj. Nip yi ninj kin, enim noman ak dinga tok, Gos kin orung ongii ninj,” pa nim.

²¹ “Ek ele nge mendpił, Jura wumb na men ngii owundu ele, ambil gii nik kin, na to kundngii nge enjing.

²² Gos Owundu na kin paki tang kin, na ek ei akip ya angip nip, wumb num ni, wumb pei mulnjung konu ele nind. Moses gupu ele ni, ek ni tor kindilmin wumb gupu ele ni, tor om ek ei minj na nind.

²³ Gos ek ni tor kindilmin wumb ek yi ninjing. ‘Krais eim ngenj kumbii kulmba ninjing. Pe eim kulpu kin, nga angpi konj orung omba. Ekii se wumb kulii wumb pei eim kin tonu ongii ku. Eim opu ek yi nimba, Gos wumb orung simba nge tilang Esrel wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, ouni ni tor kindmba,” pa nim.

²⁴ Pol eim ek yi mił piipi nirim. Wu owundu Peses, Pol kin wii dinga tum, “Pol, nim noman wulu punum. Nim epi kanim kanim pei piikin sin epi ei, nim to wulu kindnim.”

²⁵ Pol ek yi nim, “Wu owundu Peses, na wulu punand mon! Na ek keimi nind, na noman kun peng nind,” pa nim.

²⁶ “King epi ombu pei piilim ek ei piip kin ek pei ni poru nip kin, na mund mong kuland. Na piind ek ombu, wu king ei eim ningil ele ke kanpi, ek piinanim ni piinenj min? Eim piilim. Nimbił erang epi ombu endi koi er tonu onanim?”

²⁷ King Akripa, nim Gos nge ek mendpił nilmin wu ninjing, ek pii gii nin min? Na piind, nim pii gii nin.”

²⁸ Pe King Akripa ek nipi Pol ngum, “Kunum aninga mołpuł, nim na Gos ek andan ton ei, na Gos kin tuk pup mułmbii,” pa nim.

²⁹ Pol ek yi nim, “Kunum olt min aninga ei kapli ku. Enim wumb pei akip kunum ele mołpun kin, na prei er Gos ngamb kin, enim wumb ya mołmun wumb ei pei, na moł mił yi mułngii; ba kan sen ei enim angil ele, pendnermba ni piind,” pa nim.

³⁰ Pol ek yi neng kin, pe king ni,

wu num ni, amb Berniis ni, angk mulnjung.

³¹ Wumb pei anda puk poru nengin kin, en enim molk ek dinga nik yi ninjing, “Wu ei sinim kin oł endi enerang kin, sinim kan ngii ele kindmin, min to kundmun ei kapli enanim.”

³² King Akripa ek nipi Peses ngum, “Wu ei Siisa kin kos piinenmbii nilang kin, nim wu ei kindan pułang,” pa nim.

27

Pol Noł Kanu Ele Pupu Rom Konu Ba Pum

¹ Wumb ek ni poru nengin kin, sin sip ele pupun, Rom konu ele bin nge punjpun. Oł elim tep erpi, opu wu 100 se andpi elim wu mułum konu ele kan wu kombur ni, Pol ni punjung wu ei, eim embe Juliyas. Wu ei wu owundu king Siisa nge opu tep wu num mołum.

² Sin sip endi tonu pupun kin, Aramisim konu ele punjpun. Pe sip ei pupu, noł wer ele Eisyas mei owundu ele tor pum. Pe sin punjpun kin, Arisakas ni, Tesalonaika konu ele ni, Maseroniya ni konu ele wu ei, sin kin tep to punjpun.

³ Pe kupiiring sin Sairon konu ele tor punjpun. Juliyas ni wu ei, Pol kin oł ka endi erim. “Pol eim kapli pupu kin, wumb puł kanpi, kuni si ngopu ermba,” pa nim.

⁴ Sin Sairon konu ele si kindpin pamin kin, konu pop owundu endi topu, sip konu eipi pupu kin, konu pop kembis topu, Saipris konu ele orung pum.

⁵ Pe sin ep noł pupun Pampiliya kin Silisiya konu ele pupun kin, Maira kin Lisiya konu ele tor punjpun.

⁶ Kunum ele, opu elim tep elim wu ei, opu kenim ni Aleksandriya konu ele sip endi Esalii mei owundu ele bii ni om. Pe sin sip ele pamin neng kin, sin sip ele tonu punjpun.

⁷ Pe sin sip ele mon kind pupun pamin kin, konu pop tang, sip ei

andlam punerim. Nga orung pupun, wumb sip kongun elmin wu kongun dinga erangin kin, Nairas konu ele pupun. Sin pupun, mei owundu mandi pamin kin, Kriis ni Salmoni konu ele mandi punjpun.

⁸ Pe sip wumb kongun dinga erangin kin, taki taki pupu, konu endi tor punjpun. Konu ei embe 'Konu ka' nilmin, konu ele Lasiya konu owundu ele mandi punjpun.

⁹ Kunum pei o pang kunum endi konu pop owundu topu kin, nol owundu tum. Tang kunum pei poru neng kin, Pol ek nipi wumb ngopu yi nim.

¹⁰ "Enim wumb sinim pupun pamin kin, kongun owundu tonu wang kin, epi pei am ba. Ei epi ni, nol sip ni kis ermba. Sinim pei poru nimba ku," pa nim.

¹¹ Opu elmin wumb tep elim wu yi piim. Sip ambilim wu ek nim piimbii, ni piim. Pe sip ambim wu ni, sip ele tep elim wu ni, Pol nim ek ei piinenjing mon!

¹² Pe sip tor opu, pek elmin konu ni, konu ei sip konu pop topu ermba ei, pimba mił konu ka sinerim. Pe wumb en enim sip ele muljung, wumb kengip erik, "Pamin," ninjing. "Sinim pupun, Piiniks konu ele mulmun. Wumb kengip erik pamin," ninjing. "Sinim pupun Piiniks konu ele pupun mulmun sip tor opu palim konu ei konu ka seng kin, pop on-ermba, konu ele pu mulmun," pa ninjing.

Konu Pop Owundu Topu, Nol Dinga Om

¹³ "Ekii se konu ka seng kapli sikir pupu, en enim ninjing konu tor bin," ni piinjing. "Pe epi embin elim epi ele, pimba epi konu endi ni tonu sik, nol ele puk, Kriis konu bin," ni punjung.

¹⁴ Ba ekii se konu pop owundu endi opu, Kriis konu ele tor om.

¹⁵ Konu pop owundu tang kin, sip ba pinerim. Pinerang kin, pop

owundu topu, sip si mengpi konu ele orung pum.

¹⁶ Sin si kindpin tor pupun, nol tuk ele mei kembis endi sim konu ele punjpun konu ei, embe Kora. Sin kongun dinga erpin kin, nol kanu kembis kan kul sipmin ni enjpin.

¹⁷ Pol nol kanu kembis ei kan se andik, kan kul gii nengin kin, sip yi ku kan kul enjing; ba mund mong tang, er muljung. Molk kin, en enim yi piinjing, "Sinim konu ku molum pupu kin, enim konu ele sipipi, Aprika konu ele simba enim nik, sip pop to siplim alap kan ei mani pendik, tonu nol ele enj muljung."

¹⁸ Konu pop ni nol owundu tang pepin kin, kupiiring sip ele mulum epi ei, sip nol ele si kindpin enjpin.

¹⁹ Kunum tal poru neng kin, kunum endi ele, en enim kongun dinga erik kin, sip ele kan epi ni endi si kindik.

²⁰ Kunum kunum sin pop owundu ni, nol owundu topu elim. Erpi kin, sin eni ni, kanjip endi kinalmin mon. Ba sin noman pep kun enerang kin, sin konu endi ele tor bin pinaim. Sin pupun kulmun mendpil onmun ni, yi piipin punjpun.

²¹ Kunum kinan wumb kuni sinarik, wii mulangin kin, Pol ekii se opu, tuk angpi, ek nipi wumb ngum. "Enim wu ok na ek nir ek ei piik, Kriis konu ele si kindnarik. Pe yi ku epi enim kin pei am punermba.

²² Ba pe na kanip enim nind. Enim noman ka sengli! Sin wu endi am punermba mon. Nol kanu ei kapli pupu mani ba minj.

²³ Na Gos nge wu, na Gos nge embe ambil tonu kindip ku mol. Pe oltin epin emii pep erang kin, Gos kindang sinim tep enim wumb ei, endi opu, na or pel konu ele mandi engim.

²⁴ Pe ek yi nim, 'Pol, nim mund mong enerii! Nim pukun, wu king owundu molum konu kumb ele, pu engnjii. Nim piin! Wumb pei konu molmun ei, Gos nim ngopu poru nim; enim wumb konj mulngii,' pa nim.

²⁵ Yi mił peng piipin kin, enim

wumb mund mong kularik mulei! Gos eim epi pei ermbii nim ek ei, nind ei, na pii gii nip moł.

²⁶ Ba sinim sikir pupun, konu mei wii salim punmun,” nim.

²⁷ Kunum engki nga kapil kapli noł sip peł ełe or pepin, wamin kin, konu eni beli sirim. Seng kin, noł sip ełe kongun ełmin wumb, en enim piinjing ni, mei konu ełe mandi onmun ni piinjing.

²⁸ Puk, kan su sipin ei simb 120 mił pirim. Nga pupun su epi kindim ei simb 90 mandi mił sim.

²⁹ Mei konu ełe mandi mił seng kin, sip kongun wumb en enim mund mong kulk, sip noł pimba nik, epi embin owundu ełim kapil kapli epi ei, mani kindnjing. Kindik kin, prei erik, eni sikir tonu wangli, nik er mulnjung.

³⁰⁻³¹ Sip ełe kongun ełmin wumb en enim andlam endi kan sipin tor bin ni piinjing. Sip wurup owundu epi si to mani kindmin yi kend tok ninjing. Nengin kin, noł kanu kembis ełe kan topun bin ni enjing ba, Pol ek nipi opu ełmin tep ełim wu ei nipi ngum. “Sip ełe kongun er andilmin wu mulenjing kin, kapli enim konj mulerngii,” pa nim.

³² Yi neng kin, opu ond wumb kan ni kilip tangin kin, noł kanu kembis mani wii pum.

³³ Eni tonu omba mandi erang kin, Pol wumb ek nipi ngum. Wumb to konj kindpin, kuni endi kan si numun ni piim. “Kunum engki nga kapil kapli pepin onjpun, ba kuni endi nunenjpun. Akip wii ku mołmun,” pa nim.

³⁴ “Yi peng piip kin, na nind, ‘Kuni nei! Neng nok kin, enim embil dinga pimba. Enim peng enjin ei endi opu punermba. Enim wumb pei konj mulngii.”

³⁵ Pol ek yi nipi, “En enim kumb ełe angpi kin, Gos ka piipi ngopu,” bres sipi, engin topu, nopu erim.

³⁶ Yi erang kin, wumb pei noman ka peng, wumb en enim kuni nunjung ku.

³⁷ Sin ya sip ełe tuk mulnjpun wumb ei, 276 pei yi mulnjpun.

³⁸ Wumb kuni nunjung kapli erang kin, kuni wiis mułum kuni ei mołpu, sip embin ermba nik kin, ep noł ełe mani si kindnjing.

Noł Sip Er Kis Mułum

³⁹ Konu eni topu erang kenjing, ba konu ei pii poł tunenjing. Mol kenjing ni, konu ka endi sepi, tuk pupu, ku kulta ka sepi erim. Ełe nge kindangin kin, ka sim konu ełe pepin; nga noł wer ełe tonu bin ni piinjing.

⁴⁰ Epi embin owundu erim epi pei, kan kuł mani kindnjing ei, kopis kilip tok kindangin kin, ep noł ełe pim. Ok sip buł morung kumb ełe, kan kuł kilip tunjung. Kan ei pos kindangin kin, pe endi sel tonu kindangin kin, sip ełe tor ok mułangin kin, sip pupu, ep noł ełe pupu pim.

⁴¹ Ba sip pupu, noł ku połpu tonu opu pim konu ełe pupu pim. Sip kumb ei pupu, ku pim konu ełe dinga er pim. Sip buł morung ei, noł ep noł topu, to kis erim.

⁴² Opu wumb yi ni piinjing, “Kan ełe pinjing wumb ei, angil noł si kinalmin ei pei to kundmun,” ni piinjing.

⁴³ Ba opu ełmin tep ełim wu ei, “Pol paki tumbii,” ni piim. Ba Pol eim opu wumb mon nipi, yi nim, “Wumb angil noł sik kanilmin wumb ei puku sik kin, angil noł sik, tor pangin,” nim.

⁴⁴ Pe wu eipi sip epi kis mułum epi ei sik, noł peł ełe pek puk, tor pungii nge punjung.

28

Pol Molta Konu Ełe Mułum

¹ Sin konu ełe opun, tor opun, konu embe Molta, pa ninjing, piinjpin.

² Wumb konu ełe wumb, sin kin oł ka enjing. Pe konu kumb topu, sin jii neng kin, wumb ond tukuk, dup kalk, sin sik dup ełe mundangin kin mulnjpun.

³ Pol eim ond apirip kuḷou topu si dup kelim. Pe ka wembii endi dup muḷ erang kin, tor opu, Pol angil eḷe tumbḷum.

⁴ Wumb konu eḷe, wumb molk kenjing ni, ka wembii ei Pol angil eḷe nop enj pim. Kanik kin, yi ninjing, “Wu ei, wumb keimi to kundum. Wu ei ep noḷ kularpi kin, ya piram moḷum. Ba wu owundu ei, kun eḷim gui ei, wu ei konj mulermba ni pi-inim,” pa yi ninjing.

⁵ Ba Pol ka wembii ni erang kin, pupu dup eḷe peng kin, Pol eim oḷ endi enerim; ba eim ka muḷum.

⁶ Wumb yi ni kanik, mulnjung. Pol eim angil ei oupu mani opu pepi kin, kuḷmba ni kanik, mulnjung. Ba wumb kunum kinan molk, kenjing ni, Pol oḷ endi enenim, mon. Pe wumb en enim noman endi sek yi ninjing, “Wu ei gui min?”

⁷ Konu sim konu eḷe wu num endi, eim mei eḷe tep eḷim wu ei, eim embe Publiyas. Wu ei sin sipipi, eim ngii konu eḷe sipim. Pe wu ei, sin tep ka erpi, kuni ngopu, yi er se muḷang kin, kunum tekliki o pum.

⁸ Pe Publiyas nge arim ei ening peng muḷum. Ening tang kin, ngenj muḷ erang kin, enj kunum muḷum. Pol wu ei muḷum konu eḷe mandi pupu, ambilpi, prei erang kin, wu ni eim ka muḷum.

⁹ Pol yi erang kanik kin, wumb konu eḷe wumb ening peng tang pinjing wumb ei wangin kin, Pol yi ku erang kin, wumb en enim ka mulnjung.

¹⁰ Yi eramin kin, wumb sin kin oḷ ka wii enjing. Ekii se en enim sin kin epi pei paki tok sipik, sip eḷe kindnjing.

¹¹ Sin konu eḷe oi tekliki moḷ kindpin. Konu eḷe sip endi sin tu wum kunum ei, konu pop owundu tum kunum ei, sin sip eḷe sipim. Sip ei, Eleksandriya konu eḷe nge, kumb eḷe orung wu kangil min men taḷ muḷum ei, gos kend Sus nge er monduḷmun.

¹² Sin pupun, Sairakus konu eḷe tor punjpun. Pupun kin, kunum tekliki mulnjpun.

¹³ Sairakus konu eḷe si kindpin kin, pupun Telim konu eḷe wang kin, nga kunum endi konu pop owundu tum. Tang kin, nga ekii se kunum taḷ pupun, Pusiylolai konu eḷe tor punjpun.

¹⁴ Konu eḷe, Gos nge tilap wumb kombur mulnjung. Wumb ei molk yi ninjing, “Sinim kin kongun endeim ya eḷe muḷei!” ninjing. Yi nengin kin, sin opun kin, Rom konu eḷe punjpun.

¹⁵ Rom wumb Gos tilap eḷe tuk pu mulnjung wumb ei, sin tor wamin ni piinjing. Pe wumb ombu, ok epi top konu eḷe Apiyas epi top ngii tekliki engim konu eḷe tor ok, sin andḷam eḷe kenjing. Pol wumb ombu kanpi kin, Gos kin ka piipi, eim noman dinga piim.

¹⁶ Sin Rom konu eḷe tuk punjpun konu eḷe, gapman wu kapli nipi, ngii endi Pol ngang kin, pinjing. Opu ond wu endi tep er muḷum.

¹⁷ Kunum tekliki o pang kin, Pol Jura wumb num mulnjung wumb ei, wii tum. Pe wumb ok kuḷou tangin kin, Pol ek yi nim, “Engnan noḷ, na oḷ endi erip, sinim tilap ei to mani kindnenj, min sinim nge kupenjpun noḷ eḷmin oḷ ei, to kindnenj mon. Ba wumb na wii kan ngii Jerusalem konu eḷe kindnjing. Rom wumb kin kindnjing.

¹⁸ Rom wumb na kin kos piinjing. Piinjing, ba ek endi ni to kundnenjing; nga to kundngii pinerim. Ei kanik kin, na wak tunjung.

¹⁹ Ba Jura wumb ek ei piinenjing. Yi erangin kin, na bii andḷam endi sinerim. Pe nam yi ninj, ‘Wu num owundu ei, na ek ei pii kun ermba,’ ninj. Ba ei na wumb tilap ei kin, oḷ kis endi ermbii ni piinenj.

²⁰ Pe ek puḷ ei minj, ‘Na enim wii tamb onmun,’ pa nim. Na enim kanip ei nimbii ninj. Na pii gii nip, epi ei kui er moḷ, yi miḷ ku, sinim Jura wumb pei epi ei minj kui er moḷmun oḷ ei, min na simb eḷe kan tangin peḷ,” pa nim.

²¹ Wumb ek ni Pol ngunjung, “Jura

wumb endi pipe polk, ek endi yi ninenjing mon.” Pe Jura wu endi opu ek nipi, “Nim kin ek ni kis erpi, ermba ei mon.

²² Pe sin sinim nim noman ele, ek pimba mił nenj piimin ni, onmun?” pa ninjing. “Sin piinjin, wumb konu ele orung pei wumb yi ninjing, “Tilap ei eipi eipi punmun,”” yi ninjing.

²³ Kunum endi Pol palim ngii ele, kulou tumun nik pendik, ok kulou tunjung. Kupiiring nik pangin kin, eni wul mani pum. Eim ek ei pule nipi, wumb ngum. Pe eim Gos sinim kanpi, er mołum mił nipi, Moses lo ek ei nipi, Gos ermba ol noman ele piik niłmin wu, ek ei ngang kin, wumb Jiisas kin pii gii ninjing.

²⁴ Wumb kombur Pol nim ek ei, pii gii ninjing. Ba wumb kombur pii gii ninenjing.

²⁵ Wumb en enim, noman eipi eipi peng punjung; ba Pol ek endi, kumna ek dinga nipi ngum. “Gos Gui Ka ek dinga nipi, Gos ermba ol piipi niłim wu ei, Eisiya pultum ek yi nim.

²⁶ ‘Nim pukun wumb tilap mołmun ei, kankin yi ninjii. Pe enim ei dinga piingii; ba pule pi-inerngii,’ pa nim. ‘Pe enim epi endi dinga keningii; ba epi endi kun enerngii,’ pa nim.

²⁷ ‘Wumb noman tuk ek ei, pii kun enenjing. Kom ele, ek piingii kis erim. Pe en enim kom ele, ambil pelkip ninjing. Yi erangin kin, en enim ningił ele, epi endi kinenjing; kom ele ek piinenjing, noman tuk ek pule piinenjing. Pe en enim puk puk, nga noman ak tok, na kin onenjing mon. Wangin kin, na en enim er ka ermbii; ba onenjing.’

²⁸ Pe en enim noman tuk piingii, Gos Owundu eim ek ka eipi sinim wumb sipi, orung simba nge erim. Gos eim ek yi nipi kindang kin, wumb tilap eipi ei ek piingii.”

²⁹ Pol ek ei nipi poru neng kin, Jura wumb en enim punjung. Puk kin, wumb en enim ek opu, er monduk ninjing.

³⁰ Kung ngii tał Pol eim ngii endi top to sim konu ele, pep mołpu kin, wumb eim kin onjung wumb ei, ol ka erpi, ngopu mołum.

³¹ Pol eim Gos sinim kanpi mołum ek ei nipi, wumb ngopu, wumb Jiisas Krai Owundu ei nipi, ek dinga neng kin, wumb piinjing. Wu endi opu, Pol ek to mani kindmba pinerim mon!

Pol Mon Rom Wumb Połpu Kindim

*Pol Mon Połpu Rom Wumb Konu
Ele Kindim Krai Nge Ek Se Andilmin
Wumb Nge Kongun*

¹ Na Pol, Krai Jiisas nge kongun wu, mon połup ngond. Gos na ek se andil wu to tonu kindpi mundum. Mondpu kin, na kindang, Gos eim nge ek ka ei nip to tor kindmbii, nipi mundum.

² Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi pendim mił ei, eim ek nirim mił, eim nge ek keimi nilmin wumb, Gos nge ek ka mon ei, kun keimi mendpił nik.

³ Gos kingam Jiisas Krai, Gos nge ek ka eim kin nirim. Gos kindang opu mei wu telim ei, eim king Deipis nge kupam noł, tilap ende ele, tonu orum.

⁴ Eim Gos erang kin, noman tuk gui oł kun ka mołum ei, andan topu kin, peni ele kindim. Kindpi kin, eim Gos nge kingam dinga salim ei, Gos eim tukpu ele erpi sipi, nga tonu konj sim. Jiisas eim sinim nge Owundu mołum. Gos eim Jiisas piipi kin, noman ka sinim ngum. Ngopu kin, Krai kin eim na ek se andil wu, nipi mundum. Mundang kin, wumb tilap eipi eipi, konu orung orung wumb pei, eim kin pii gii nik, ekii sik yi erngii.

⁵ Gos na to tonu kindang ei, Jiisas nge noman dinga ele, na kongun ngum. Ngang kin, na eim ek nip, tor kindip kin, wumb orung orung wumb tilap pei kopur, Gos nge ek ka pii gii nik, ekii sik erngii.

⁶ Ei enim yi mił ku, enim Rom wumb, Gos to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Krai nge wumb tilap ende puk mołmun.

⁷ Yi mił ku, na mon ei połup kin, enim Rom konu wumb pei ngond. Gos enim noman ka ngopu, enim to tonu kindpi mundang kin, eim nge wumb mułngii.

Nga sinim Erinjpin Gos kin, Owundu Jiisas Krai enim kin noman ka ngopu, nin noman emin ka ngumba.

*Wumb Ka Piik, Prei Erik Gos
Ngungii*

⁸ Kumb se, na ek yi mił nimbii end. Na enim piip kin, na Gos Krai Jiisas kin ka piip ngond. Nimbił erang, wumb konu orung orung pei wumb ei piik kin, enim Jiisas Krai kin pii gii ninjing ei piinmin.

⁹⁻¹⁰ Gos piinim ei, na nipe ek ninj ei keimi. Eim piinim, na noman tuk gui ele dinga kindip kin, eim kingam Jiisas nge ek ka nip, tor kindip nind. Eim piinim, na kunum kunum, enim Gos kin prei erip ngond. Na prei end ei, Gos eim noman ele, kunum endi, na enim kin ombii ei, kapli Gos piinim, na ombii.

¹¹ Nimbił erang, na enim mołmun konu ele, ombii ni piind. Na enim kin op, Gos Gui Ka epi ka na ngum ei, enim ngumbii. Ngamb kin, enim noman tuk ele dinga peng, pii gii nik, dinga erik mułngii.

¹² Na ek pułe yi mił, na pii gii ele, enim paki tumba. Nga enim pei pii gii ele ei, na paki tumba ku. Yi mił kunum endi, sinim ouni pii gii ei, dinga peng mułmun.

¹³ Na engnan noł, enim ei pii kun erngii ei, kunum kunum na enim mołmun konu ele, ombii nip nip enj. Ba na andlam endi sinakim. Na yi ni piinj, enim wumb mołmun konu ele, na kongun enj mił, mong tang, enim Jiisas kin pii gii ningii ku. Yi mił, wumb tilap eipi wumb kopur pii gii ninjing ei, yi mił ku enim yi erngii.

¹⁴ Nimbił erang, na Jiisas epi endi na ngo pendim epi ei, orung kindip wumb pei paki tumbii. Wumb kopur Griik ek nilmin wumb ni, ek eipi nilmin wumb ku; wumb kopur noman ka wii seng, gerik piik nilmin wumb, nga wumb kopur noman ka sinerang kin, gerik piinarik mołmun ku. Wumb pei kin, na Gos nge ek ka ni tor kindip paki tumbii.

15 Yi mił peng, na noman tuk ełe dinga kindip, na enim Rom konu mołmun wumb yi ku, Gos nge ek ka, na enim kin ni tor kindip ngumbii ku.

Gos Nge Dinga Ei Eim Ek Ka

16 Yi mił, Gos ek ka ei na ni tor kindmbii ei, singambil sinand, mon. Nimbil erang, ek ka ei, Gos nge noman dinga yi erang wumb nii endi, Jiisas kin pii gii ningii wumb ei, Gos sipi orung simba. Kumb se Jura wumb, nga wumb tilap eipi Griik wumb ku.

17 Yi mił, Gos nge ek ka ei, Gos nge oł kun ka ełim oł ei, peni ełe kindpi, sinim andan topu ngum. Ngang kin, ełe nge wumb pii gii ełe, tonu onum. Wang kin, nga pii gii ei, oł kun ka oł ei, tonu onum ku. Gos nge ek ka ok pulum ek ei, yi mił ninim.

“Wumb nii endi Gos kin pii gii nim kin, Gos wu ei kun ka pa nipi kin, nga erang konj kunum kunum mułmba.”

Gos Nge Popuł Kis Pii Gii Ninenjing Wumb Kin Ngumba

18-19 Yi mił, Gos nge noman popuł kis sipi, epin mołmun konu ełe, mani mei peni ełe, wumb pei andan tum. Tang kin, wumb oł kis erik, nga oł kun ka palim mił enarik. Nga Gos nge ek ka keimi ei to mani kindik enmin oł ei, Gos nge kumep kis ei, wumb tilap ei kin tonu omba. Nimbil erang Gos oł kun ka ei, wumb pei andan tum ei yi mił; Gos nge oł kun ka eim peni ełe kindim ei, wumb piik kanik er mołmun.

20 Kumb ok mendpil, Gos epi kanim kanim pei eririm kunum ei, pepi wang kin, pe akip yi ku palim. Wumb pei, Gos eririm epi peni ełe kindang kin, kanik piik enjing. Erik kin, Gos nge oł kun ka ni, noman dinga ei piilangin kin, ba Gos kinenilangin mon. Yi mił erang, wumb pei en enim mong kis kanim kanim enjing; ba Gos kumb ełe, koi enerngii mon. Erik kin, sin mong ei piinanmin, pa ninerngii mon.

21 Nimbil erang, wumb pei Gos mołum ei piilmin; ba wumb ei, en enim Gos embe ambil tonu kindnenjing kin, Gos ei Gos owundu mendpil ni piinarik kin, Gos kin noman ka piik ngonalmun ku. Wumb en enim noman ełe, wulu pupu kun pinerang kin, nga en enim noman tuk ełe, oł kis piki topu emii er palim.

22 Wumb en enim nilkeng sik, yi ninmin, ‘Sin noman ka wii palim,’ pa ninmin: ba en enim noman ełe, kun pinernang kin, wulu pang nik mołmun.

23 Nga wumb en enim, Gos tilang owundu ka wii salim ei, kulermba; ba konj kunum kunum mułmba. Gos eim kin buł ngok, eim embe ambil tonu kindnenjing mon. Ba en enim, Gos aki tok ya mani mei epi ku ni, ond ni, wu kulngii mił ni, kei mił ni, ka mił ni, wembii mił ni, epi wii ombu gos kend mił erik, ambil tonu kindik, men tok ngok enjing.

Oł Kis Kanim Kanim

24 Yi mił erang, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman tuk noman ełe, erngii enjing oł kis kanim kanim pei ei, erangin nim. Wumb ei, en enim nge ngenj ełe oł kis penj mułum oł ei, en enim kin yi enjing.

25 Nimbil erang wumb ei yi mił ku, Gos nge ek ka keimi ei si kindik, nga en enim ek kend tok piik enjing? Wumb ei Gos epi erim epi ei embe ambil tonu kindnjing; ba wumb ei, Gos mendpil mołmun pułwu eim buł ngok, embe ei ambil tonu kindnenjing mon. Gos Owundu eim epi kanim kanim pułwu, sinim wumb sinim Gos eim embe kunum kunum ambilpi, tonu kindmin ei keimi mendpil.

26 Yi mił erang, wumb yi mił enjing, Gos wumb ei kan wiik topu en enim noman ełe erngii enjing oł kis penj kanim kanim pei enjing. Erik yi mił ku, amb kopur en enim wenjing kin si kindik kin amb eipi kin oł kis penj mułum ei enjing; ba en enim oł kun pim mił enenjing mon.

²⁷ Pe nga wu kombur yi mił enjing ku, wu kopur oł kun ka mił enenjing mon. Wu kopur ei en enim nge embnjing ei si kindik, nga wu kopur eipi kin, oł kis penj mułum oł ei enjing. Wu kopur ei, en enim noman tuk ełe, dup mił gur neng kin, oł kis kanim kanim pei penj mułum ei enjing. Yi mił oł kis enjing wumb ei, Gos kumbii kis owundu ngang singii.

²⁸ Nimbił erang wumb ei, Gos nge oł kun ka ei noman ełe ambił gii ninarik. Nga ekii sinarik enjing wumb ei, Gos kanpi, wiik topu mułang kin, en enim noman ełe erngii enjing oł kis kanim kanim penj mułum oł ei enjing.

²⁹⁻³¹ Wumb pei noman tuk ełe, oł kis kanim kanim piki topu mołum. Wumb ei oł kun enarik; wumb eipi kin oł kis erik; wumb eipi nge epi ei, noman dinga kindik simin ni piik; wumb eipi kin opu orung erik; wumb eipi epi pei salim wumb ei kin, kis piik, wumb eipi to konduk; wumb eipi kin ek mił erik; wumb eipi kin ek kend tok epi sik; nga wumb eipi kin noman tuk dinga kis piik ngok; wumb eipi kin ek kis dinga nik erik; wumb eipi kin ek poł kis tok ni ngok; Gos kin noman kis piik, opu orung erik ngok, ek dinga nik; nga wumb en enim embe ambił tonu kindik; wumb en enim noman ełe sin sinim wumb ka wii pa nik; nga nipe oł kis kanim kanim pei konj ermin ni piik; wumb erinjing menjing noł ei nge ek piik kin, ekii sinenjing ku. Wumb en enim noman ka pinałim mon. En enim oł keimi ermin niłmin; ba ei kapli enałmin mon. Nga wumb en enim miyem ende wumb kin kaimb sinałmin mon. Nga wumb eipi kin noman ka piik ngonalałmin mon ku.

³² Wumb pei, Gos nge lo ek dinga ei piilmin lo ek dinga ei, yi mił ninim. Wumb nii endi, oł kis yi nge enjing kin, wumb ei kolk kin, Gos kin kumep kis singii. Ba wumb en enim, epi kis kanim kanim pei er pangin kin, nga wumb eipi oł kis yi ku erangin kin, en enim ka piinmin ei, oł kis

mendpił palim.

2

Gos Nge Kos Piimba Konu Kun Ka Mendpił Salim

¹ Yi mił erang, enim Jura wumb pei, wumb eipi kin kos erik ngok enmin ei, na enim endeim endeim kin ek nip ngond. Ni ninim oł kis en ei, koł enenjii mon. Enim piinmin, enim wumb eipi kin kos erik ngołmun. Ełe nge, en enim ekii se kos singii. Nimbił erang, enim wumb eipi kin kos erik ngołmun. Nga ni ninim oł yi nge ełin ku.

² Nga sin Jura wumb piinmin ei, Gos kos owundu kun ka palim mił ermba. Wumb ei oł kis enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba.

³ Nga enim Jura wumb en enim wumb eipi kin, kos erik ngonmun; ba en enim oł kis yi mił enjing ku. Enim nipe ni piinmin? Enim Gos nge kos owundu ei si kindik kin, orung puk, wii mułngii min?

⁴ Pe nga enim nipe ni piinmin? Gos nge noman ka wii owundu enim ngonum ei, Gos enim kin kunum olt kinan kis kui er mołum. Nga Gos enim kin kumep kis sikir ngonanim mon. Gos nge oł kun ka ei nge, enim epi ei wii mił ni piinmin min? Gos nge oł kun ka ei nge, enim epi ei wii mił ni piinmin min? Gos nge oł kun ka ei erang kin, enim noman ei to ak tungii nge erim ei, enim piinanmin min?

⁵ Ba enim nge noman tuk ei, kom ku mił dinga palim. Peng kin, enim noman tuk ełe to ak tunenjing. Ełe nge, Gos kunum owundu kunum ełe, Gos popuł kis sipi kin, nga kos owundu kun ka er ngopu, konu peni ełe kindpi ermba ei, enim dup konu kumbii kis owundu singii.

⁶ Sik kin, yi mił wumb nii endi nipe oł enjing mił oł ei nge, Gos mok topu kumep ngumba.

⁷ Wumb kopur en enim oł kun ka minj erik punmun. Nga en enim Gos nge tiłang owundu ka wii ei, kongun

dinga erik kin, kur kanik singii. Sengin kin, Gos wumb ombu nge embe ambil tonu kindmba. Nga wumb ei, noman konj kunum kunum konj mołmun ei, kur kanik kin, singii ku. Wumb ei, Gos noman konj kunum kunum ei ngumba.

⁸ Ba wumb kopur en enim ngenj ełe, noman kulk kin, Gos nge oł kun ka ei ekii sinarik kin, buł ngok enmin wumb ei kin, Gos kumep kis ngumba. Gos eim jiki pang kin, popuł kis sipi, kumep kis wumb ei kin ngumba.

⁹ Kunum ełe, wumb pei oł kis enjing ei, ngenj kumbii kis kin, oł embin tui kis ei, enim kin tonu omba. Kumb se Jura wumb, nga ekii se tilap eipi wumb, oł kis enjing wumb ei minj, kumep kis singii.

¹⁰ Ba wumb nii endi, oł kun ka ełmin wumb ei, Gos nge tilang owundu ka wii ni, eim noman emin ka ei ni, nga embe owundu tonu kindilim ei, Gos wumb ombu kin ngumba. Kumb se Jura wumb tilap, nga ekii se, torung wumb tilap eipi oui ngumba ku.

¹¹ Gos nge ningil ełe, wumb pei kanpi kin, su ende mił kindim.

¹² Yi mił erang, torung tilap eipi wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing. Sinarik kin, Gos lo ek ei piinarik mulnjung wumb ei, en enim oł kis enjing wumb ei, Gos kos piipi, en enim sipi kin, dup konu ełe kindang, am pungii. Ba Jura wumb tilap ei, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinjing. Ba wumb ombu, oł kis enjing wumb ei, Gos lo ek Moses ngurum wumb ei kin, Gos kos owundu piimba.

¹³ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei piinjing; ba ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kun ka mołmun wumb ei ninermba mon. Ba wumb Gos lo ek Moses ngurum ek ei piik, ekii sik erngii wumb ei, Gos wumb kun ka mołmun wumb nimba.

¹⁴ Yi mił wumb tilap eipi, Gos lo ek Moses ngurum ek ei sinenjing; ba en enim noman ełe, Gos lo ek

Moses ngurum ek ei piik, ekii sinimin kunum ei, wumb en enim lo ek endi pinalim; ba en enim noman tuk ełe, lo ek mił peng kin, en enim nipe oł erngii ei piilmin.

¹⁵ Yi mił wumb en enim ełmin oł ei, peni ełe andan tang kin, Gos lo ek wumb kongun erngii mił, en enim noman tuk ełe Gos mon poł pendim. Pindang kin, wumb en enim noman tuk gui ełe, yi mił ku peni ełe, andan topu, keimi nipi ngołum. Nimbil erang, en enim noman tuk ełe, ak mak erpi; nga kunum endi, en enim kos erpi ngołum. Nga kunum endi, en enim enjing oł ei kapli nipi ngołum ku.

¹⁶ Ei yi mił peng kin, Gos ek ka yi mił ninim. Gos kunum owundu tonu omba kunum ełe, Krais Jiisas kin kos owundu piimba. Ei epi kanim kanim wumb pei noman tuk ełe, koi er palim epi ei kos piimba. Na Pol Gos ek ka ei ni tor kindind.

Jura Wumb Tilap Lo Ek Ei Kapli Paki Tumba Ni Piilmin

¹⁷ Ba enim yi mił ninmin, "Sin Jura Wumb." Nga enim lo ek ambil gii ninjing kin, ei en enim Gos kos owundu paki tumba, ni piinjing. En enim embe ambil tonu kindik kin, sin sinim Gos nge wumb mołmun, ningii.

¹⁸ Enim Gos nge noman ełe piilmin. Nga enim oł kun ka mił, kapli ninjing ku. Nimbil erang Gos lo ek ełe, enim piik sik, poru ninjing.

¹⁹ Nga enim yi mił ni piilmin, sin lo ek ełe, sin ek keimi pule ei, sipin poru ninjpin. Nga sin kapli ei, ningil tumbun mołum wumb, andlam kun ka andan to sipmin. Nga en enim yi mił ni piinmin wumb ei, emii palim konu ełe mołmun wumb ei, sin tilang mił, andlam andan to sipmin, ni piinmin.

²⁰ Nga enim wumb noman kun pinalim wumb kin, wumb kangi ambil kembis kin, ek mon andan tok ngołmun wumb mołmun. Enim piilmin, Gos lo ek ei ek keimi ni, noman dinga tuk palim ek ei, piilmin.

²¹ Nga enim wumb eipi, ek mon andan tok ngolmun; ba en enim kin, ek mon ei, andan tok ngolmun min? Kunum ele, enim lo ek ei ni tor kindinmin ei, enim wumb eipi nge, epi waning sinergii pa nilmin; ba en enim, wumb eipi nge epi waning silmin min?

²² Nga enim lo ek endi yi mił nilmin. Wu eipi nge embnjing ei, enim wu eipi ngunduk enerngii, mon nilmin; ba en enim wu eipi embnjing ngundulmun! Nga enim ek kend gos ei, wumb men tołmun ei, enim noman kulermin mon, nilmin; ba enim wumb nge men ngii ek kend gos epi yi mił waning silmin min?

²³ Nga en enim embe ambil tonu kindik kin, ek yi mił nilmin. Sin Gos lo ek ei sinjpin; ba enim Gos lo ek ei ekii sinałmin mon. Ele nge, enim Gos embe to kis erik elmin!

²⁴ Nimbil erang, Gos ek ka kumb ok pulum mił yi ninim, "Enim Jura wumb Gos kin ol kis enjing ol yi nge, wumb tilap eipi ol ei kanik kin wumb ei, Gos kin ek kis nik, ek buł ambilk, yi elmin.

²⁵ Yi mił, enim Jura wumb Gos lo ek ei piik, ekii sinjing kin, kapli enim ngenj kopsik elmin ol ei, pulu kun pimba. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing kin, kapli enim ngenj kopsik elmin ol ei, pulu ei wii mił pimba.

²⁶ Yi mił, wumb tilap eipi wumb nii endi, ngenj kopsik elmin ol ei enalmin; ba Gos lo ek ei ekii sinjing, kapli Gos wumb ei kanpi kin, yi mił enim nge Jura wumb mił, ngenj kopsik elmin ol ei, ende mił ni piim.

²⁷ Keimi, enim Jura wumb Gos lo ek ele, enim piik sinjing. Nga enim ngenj kopisnjing ku. Ba enim Gos lo ek ei ekii sinenjing mon. Nga wumb tilap eipi wumb ngenj kopisnenjing wumb ei, Gos lo ek ei keimi ekii sinjing kin, wumb en enim enjing ol ei, enim Jura wumb kin kos erik ngungii.

²⁸ Wumb nii endi, eim noman tuk ele, Jura nge wumb tilap keimi mił

mulerim kin, wumb ei Jura wumb mendpil mon. Nga ngenj kopsik elmin ol ei, ngenj torung ele epi mendpil, mon ku.

²⁹ Ba wu endi eim noman tuk ele, Jura wu mulum kin, wu ei Jura wu mendpil mulmba. Nga ngenj kopsik elmin ol ei, noman tuk ele epi ei, lo ek ele mendpil mon. Epi ei, Gos Gui Ka ele epi molum. Wumb endi ol yi mił erim kin, wu ei wumb ningil ele, wu num mulermba mon; ba Gos ningil ele wu num mulmba.

3

Oł Kis Ei Erpi, Oł Kun Ka To Mani Kindnermba, Mon!

¹ Jura wumb erpi, wumb tilap eipi wumb ei, to mani kindinmin mił nenj? Nga nipe epi ka endi erpi, Jura wumb ngenj kopsik elmin ol ei tonu olum?

² Kawukeiya! Pe Jura wumb, Gos kin epi kanim kanim paki tang kin, pei sinjing. Kumna mina ei yi mił, Gos eim nge lo ek ka ei, Jura wumb ngang kin, tep ka erik mulngii nipi ngurum.

³⁻⁴ Nimbil erang, Jura wumb kopur Gos kin pii gii ninenjing. Ba en enim ol kun pinałim mił ei erik kin, Gos nge ol kun ka ei, to mani kindngii min? Ei mon mendpil. Gos endeim mendpil, ek keimi kun ka kunum kunum nilim. Ba wumb pei ek kend tok nilmin. Gos ek ka kumb ok mon pol pendrim ek ei, yi mił ninim,

"Nim Gos ek nilin ei, ek keimi kun ka palilim. Peng kin, wumb nim kos erik ngunjung kin, kapli nim dinga angkin kin, kos kun ka erkin poru ninjii."

⁵ Ba nipe mił sinim ol kis elmin ol ei erang kin, Gos ol kun ka molum ei, andan tang kenmin min? Sinim nipe ek nimin? Ek ei Gos ol kun ka enarpi kin, sinim kin kumep kis kun pinałim mił ngumba min? Na wumb endi mił ya mei wu, noman ele ekii sip ek yi nind.

⁶ Ei mon mendpil! Pe Gos eim kun ka mulerim kin kapli nga eim nipe mił

erpi, ya mei wumb pei kos owundu piipi, mok topu, eipi eipi kindmba?

⁷ Ba na nam ek kend top ninj kin, kapli Gos nge ek keimi mendpił ei peni ełe tor omba. Ełe nge, Gos nge embe owundu ei, owundu mendpił tonu omba. Nimbił erang na wu oł kis eł wu? Nga nipe na kos piip kumep kis ngang simbii?

⁸ Pe sinim ek yi mił nimin? “Kapli sinim oł kis eramin nemin kin, kapli oł kun ka ei, tonu omba.” Kapli oł ei sinim ermin min? Wumb kombur sin kin ek buł morung ninmin wumb yi ninmin; ba ei ek kend to ninmin. Wumb ei en enim dup konu kumbii kis ei kapli singii. Ei oł kun ka mendpił.

Wumb Endeim Eim Kun Ka Mulalim Mon; Wumb Pei Oł Kis Ełmin

⁹ Pe nga sinim nipe ni piinmin? Pe sinim Jura wumb tiłap mołpun kin, wumb tiłap eipi ei to mani kindmin min? Ei mon mendpił. Nimbił erang na ek yi mił nip poru ninj. Sinim Jura wumb tiłap ni, wumb tiłap eipi ouni pei, oł kis dinga ei ambił gii nipi to mani kindang mołmun.

¹⁰⁻¹³ Gos ek ka kumb ok pultum ek ei yi mił ninim.

“Wu endi oł kun ka ełim wu endi molalim, mon mendpił! Wu endi Gos nge oł kun ka ei, piinalim mon. Nga wu endi Gos mołum ni piipi kin, kur kinalim mon ku. Wumb pei Gos nge oł kun ka ei buł ngunjung. Ngok kin, en enim Seisen nge andlam kis ełe punjung. Wumb endeim eim oł kun ka enerim mon. Wu endeim mendpił mił mon. En enim num goltum ei, wumb kulii kui tonmun tukpu ełe, aki mił to salim. Wumb en enim gupu anmbił ełe, wumb eipi kin ek kend tok ngolmun. En enim gupu ngenj mandring ełe, wumb kin am ek kis mendpił tuk salim ei, wembii kis kum keming mił, wumb to kondulum epi ei, yi mił ełmin.

¹⁴ Wumb en enim gupu ełe, ek mił enmin ni, ek kis penj mołum ei, en enim kin piki topu mołum.

¹⁵ Wumb en enim sikir puk kin, wumb eipi to kundangin kin, miyem kui ba nge punjung.

¹⁶ Wumb en enim konu orung orung punjung konu ełe, wumb eipi to kis monduk kin, ngenj kumbii kis ngunjung.

¹⁷ Wumb en enim noman emin ka seng molk kin, pungii nge oł ei, enalmin mon.

¹⁸ Wumb en enim Gos kin mund mong kularik kin, Gos kin pii kun enarik kin, nga Gos nge embe ambił tonu kindnalmin ku.”

¹⁹ Pe sinim yi ni piinmin. Gos lo ek ei, Jura wumb ni ngurum ei, wumb nii endi Gos lo ek ei piik kin, mandring mulk wumb ei kin nirim. Yi mił neng kin, wumb endeim kapli yi ninermba, ‘Nam wumb kun ka mendpił moł,’ ninermba mon. Ba wumb ya mani mei ełe wumb ei, Gos ningił ełe oł kis kun ka pinalim mił oł ei, pei enjing. Wumb ei, Gos kin kumep kis singii.

²⁰ Nimbił oł erang wumb endi eim Gos lo ek nirim mił erpi, ekii sipi kin, Gos ningił ełe wu kun ka mulermba mon. Nimbił erang, Gos lo ek ełe ei, sinim pei oł kis ełmin oł ei, andan to tor kindnim.

Gos Kin Pii Gii Ninjing, Wumb Kun Ka Mołmun

²¹ Ba pe Gos nge oł kun ka oł ei, peni ełe tor wang kin, wumb pei keningii nge om. Ei nge lo ek ełe kin ekii sipi onerim mon; ba andlam eipi mił om. Yi mił ku, lo mon ek ei nin, Gos nge ek mon ni, tor kindiłmin wumb ei kin ouni Gos nge oł kun ka oł ei nge, ek kun ka ni tor kindiłmin.

²² Gos oł kun ka ei yi mił, wumb nii endi Jiisas Krai kin pii gii ninjing kin, Gos wumb ei kin kun ka mołmun wumb, ni kaninim. Jiisas wumb pei eim kin pii gii ninjing wumb ei Gos ek yi mił nim. Nimbił erang wumb pei Gos ningił ełe, wumb eipi eipi mił

molalmin mon; wumb ei ende mił molmun.

²³ Nimbił erang wumb pei oł kis minj erik kin, nga sinim Gos nge oł kun ka tilang owundu ei sin sinim kin kapli enermin mon. Sin sinim Gos kin mandi molalmin mon ku.

²⁴ Ba Gos wumb pei eim kaimb sipi, noman ka ngopu erim ei, wumb Gos epi ka wii ei top enenjing mon; Gos wii ngum. Ei nge Krai Jias sinim eim kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim sipi, orung sim.

²⁵ Gos Jias Krai sinim kin ya mani mei eke kindim. Kindang opu kin, Jias eim ond peri eke kolpu, eim miyem bein topu, sinim wumb oł kis enjpin oł ei, kil ngopu, si kindmba nge om. Eke nge Krai kin pii gii ninjing wumb ei mendpil, kil ngopu sipi orung sim. Seng kin, eim oł kun ka sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kumb ok Gos eim wumb oł kis enjing ei, Gos kanpi kui erpi, wiik topu kunum olt kinan mułum. Nimbił erang Gos eim wumb ei eim kin, noman ak tungii min mon ni piipi kin, kui er mułum.

²⁶ Ba pe Gos nge oł kun ka eke ei peni eke kindpi kin, sinim mei wumb andan tum ei nge sinim piinmin. Piipin kin, Gos eim mendpil kun ka mułum. Pe nga wumb nii endi Jias kin pii gii ningii ei, Gos wumb ei kin, yi ku 'Kun ka molmun wumb' nimba.

²⁷ Pe nga nipe epi endi pim kin kapli sin sinim embe ambil tonu kindmin? Ei epi endi mon; Gos epi endi ei ondu ngopu poru nim. Nipe epi endi ei ondu ngum? Lo eke ekii sinmin ei min? Ei mon mendpil! Yi mił peng kin, wumb Jias kin pii gii ninjing ei, epi ei nge mendpil.

²⁸ Ba sinim yi mił ni piilmin. Wumb endi Jias kin pii gii ningii eke mendpil, Gos wumb ei kin, 'Kun ka molmun' nimba. Ba wumb Jura lo eke eke mendpil, ekii sik erngii eke mon.

²⁹ Mine Gos ei, Jura wumb tilap nge mendpil, Gos min? Gos ei, wumb tilap eipi nge, Gos yi ku min? Ei keimi, Gos ei wumb tilap eipi nge Gos

ku.

³⁰ Yi mił keimi, Gos endeim mendpil mułum. Gos eim kapli erang kin, Jura wumb ni, wumb tilap eipi pei ouni, Gos kingam Jias kin pii gii ninjing wumb ei, Gos wumb ei kin, 'Kun ka molmun wumb,' nimba.

³¹ Yi mił peng piipin kin, sinim Jias kin pii gii nimin oł ei, Jura lo ek ei, to mani kindmin min? Ei mon mendpil! Ba pule eipi yi mił, sinim pii gii nilmin oł ei, Jura lo ek ei keimi nipin kin, ambil gii nimin.

4

Gos Eiparam Oł Kun Ka Elim Wu Nim

¹ Pe nga sinim nge kupenjpin Eiparam ok mułum wu ei, sinim molmun mił yi mułum. Yi mił peng kin, sinim eim kin nipe ek nimin?

² Yi mił, keimi Eiparam lo ek eke ekii silim pim kin, kapli eke nge eim, wu kun ka tonu opu mułum ei, eim kapli eim embe ambil tonu kindmba. Ba Gos ningil eke, eim embe kapli ambil tonu kindnermba mon.

³ Yi mił, Gos ek ka ei nipe ek mił ninim? "Eiparam Gos kin pii gii nirim eke nge Gos Eiparam wu kun ka mułum," pa nirim.

⁴ Pe nga wumb nii endi kongun ermba ei, eim kumep simba kumep ei, epi ka wii endi wii sinermba mon. Ba kumep ei, eim kongun erim mił, kumep sim.

⁵ Ba wu nii endi lo ek eke kongun enerim ba wu Gos kin pii gii nirim wu ei, Gos eim wu ei oł kis erim wu ei oł kun ka elim wu nimba. Nimbił erang wu ei, eim Gos kin pii gii nirim eke nge, Gos wu ei je kun ka nipi mundrum.

⁶⁻⁸ Yi mił ku wu endi lo ek eke ekii sinerim; ba Gos wu ei kin wu kun ka nimba. Deipis wu ei kin yi mił nirim ku. Deipis wu ei ka piyangli nirim.

Deipis yi mił nirim, "Gos wumb pei oł kis kil ngopu si kindpi pandi tum wumb ei ka piingii. Gos Owundu wu endi kin oł kis pinerim kin wu ei eim ka piyangli," nirim.

9 King Deipis ok nirim ek ka ei, wumb nii endi ka piingii ei, Jura wumb tilap ngenj kopsik elmin wumb ei kin, mendpil ngumba min? Min orung wumb tilap eipi wumb ngenj kopsinarik elmin wumb ei kin, ouni ka piik singii ku min? Sinim pii kun ermin! Sinim yi nipin nipin enjpin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ele nge, Gos Eiparam kin kun ka elim wu nipi mundrum.

10 Kunum nenj Gos Eiparam kin wu kun ka nirim? Kunum ele eim ngenj kopisnerim kunum ei, min eim ngenj kopsim kunum ei min? Keimi, eim ngenj kopisneririm kunum ei Gos Eiparam kin 'Wu kan ka' nirim.

11 Eiparam ok Gos pii gii nirim. Nirim ele nge, Gos eim kin kun ka nipi mundum. Mundang kin, jep ol wumb keningii ni epi eim ekii se ngenj kopsim. Pe nga Eiparam sinim wumb Gos kin pii gii nik kin, ngenj kopisnenjing wumb ei nge kupen-jpin. Yi mił ku, sinim Gos kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos sinim kun ka mołmun wumb pa nimba.

12 Eiparam eim wumb ngenj kopsik elmin wumb ei nge, kupenjing mił mołum ku. Ba nga wumb ngenj kopsilmin ei nge minj mon. Eiparam eim ok Gos kin pii gii nipi kin, ekii se ngenj kopsirim. Wumb ngenj kopsik elmin wumb ei kupenjing, Eiparam ok erim mił ei pii gii nik kin, ekii sik enjing ku.

Wumb Gos Kin Pii Gii Ninjing Ele Nge Ok Gos Ngumbii Nirim Epi Ei Ngang Singii

13 Yi mił, Gos eim Eiparam kin kupam noł ok ek dinga nipi ngumbii nirim ei, ya mani mei pei ngumbii nirim. Gos ek dinga Eiparam kin nirim ek ei, lo ek ele tonu onerim mon! Ba Eiparam Gos kin pii gii nirim ei nge, Gos Eiparam wu kun ka nipi mundum. Yi mił peng kin, Gos eim Eiparam kin dinga ek nirim mił yi eririm.

14 Ei yi mił, wumb pei lo ek ekii silmin wumb ei, Gos epi dinga nirim

epi ei singii kapli, ba pii gii ei wii mił, pimba. Nga yi ku, Gos Eiparam kin ek dinga nipi pendrim ek ei, wii mił pimba ku.

15 Ei yi mił peng kin, Gos lo ek ei erang kin, Gos nge popuł kis wumb kin tonu omba. Ba lo ek endi pinelang kin, kapli wumb endi lo ek endi to kis enim pa ninelangin mon.

16 Yi mił erang kin, puł ele nge wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Gos epi ngumbii nirim mił epi ei, ngumba. Ngang kin, Gos eim ek dinga nirim mił epi ei, Gos nge noman ka ngolum ele nge mendpil, keimi tonu omba. Ele nge mong keimi ek dinga ni pendrim ek ei, dinga peng kin, Eiparam kupam noł pei kin ekii se tonu omba. Ele nge lo ek ekii sik elmin wumb ei nge minj mon; ba wumb pei, Eiparam kin ekii sik kin, Gos pii gii nilmin ele nge mendpil. Eiparam eim sinim pii gii ninjpin wumb ei nge kupen-jpin mendpil mołum.

17 Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim mił, yi nim. "Na nim Eiparam wumb tilap eipi eipi pei ernjing mił, enim se mundunj," pa nirim. Ek dinga nipi pendrim ek ei, Gos ningil ele dinga palim. Peng kin, Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos wumb kuljung wumb ei nga si kindang kin, konj molk kin tonu ongii nge Gos. Gos ek neng kin, ele ok sinerim epi ei, Gos ek piik kin, ele tonu onjung.

18 Eiparam eim wu tukui ni, kangil endi mengnermbii ni piinerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi, kui er mułang kin, Gos ek keimi ok nirim mił ei, tonu omba ni piirim. Yi mił, wumb andlam kanik poru ninjing ei mił, Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim nge kui er mułang kin, Gos ek nirim mił, eim kapli ermba. Pe Eiparam Gos kin pii gii nirim ei, Gos ek yi nirim mił, "Nim nge kupanim noł pei, yi mił tonu ongii."

19 Nga Eiparam eim kung ngii pei 100 mił mułum ei, eim wu tukui mendpil mołpu kin, eim ngenj kulmba mił erim. Nga ambim Sera

yi ku tukui moʔpu kin, ngenj kuʔmba miʔ erim ku; ba Sera eim kangil endi mingnerim mon! Eiparam eʔe nge ni piipi kin, ba eim Gos kin pii gii dinga peng kin, wakin tunerim mon.

²⁰ Nga Eiparam Gos ek dinga nipi, pendrim miʔ ni piipi kin, eim noman taʔ pinerang kin; eim pii gii ei ouru neng kin, wakin tunerim mon. Yi erang kin, Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nipi kin, eim Gos kin noman ka piipi kin, Gos embe ambiʔ tonu kindim.

²¹ Nimbiʔ erang, Eiparam eim noman dinga piirim ei, Gos ek keimi dinga nirim miʔ ei, kapli keimi ekii se ermba ni piirim.

²² Yi miʔ erang kin, Gos Eiparam kin ek yi nirim, “Nim wu kun ka moʔun.” Eʔe nge Eiparam Gos kin pii gii dinga nirim.

²³⁻²⁴ Ba ek ei, Gos nge ek ka eʔe Eiparam kin ni piirim. “Eim wu kun ka moʔun,” ni piirim. Ba Gos ek ka ei Eiparam kin mendpiʔ ninanim mon. Ba Gos ek ka ei sinim kin ouni ninim. Sinim nge pii gii ei, Gos eim Jiisas sinim nge Owundu tukpu eʔe, nga konj tonu sim. Eʔe nge Gos ni piipi kin, sinim wumb kun ka elmin wumb ni piirim ku.

²⁵ Yi piipi kin, Gos Jiisas sinim kin, ya mani mei eʔe kindang opu kin, ond peri eʔe koʔpu kin, nga eim miyem sinim oʔ kis enjpin ei kil ngum. Gos nga Jiisas sipi tonu seng kin, nga konj moʔun. Yi miʔ erang kin, Gos sinim pii gii ninjpin wumb eim ningil eʔe ‘Kun ka moʔmun,’ wumb nimba.

5

Sinim Pii Gii Wumb Gos Kin Kun Ka Moʔmun Wumb Nimba

¹ Pe yi miʔ erang, sinim Gos kin pii gii ninjpin eʔe nge, Gos sinim kin kun ka moʔmun, ninim. Yi miʔ erang, pe sinim Gos kin noman emin peng moʔamin kin, sinim nge Owundu Jiisas Kraias eim oʔ ei nge erang kin, sinim pii gii wumb kin tonu om.

² Kraias Jiisas eim endeim mendpiʔ, andlam eʔe aki tang kin, sinim kapli Gos kin eim noman ka ngolom eʔe, tuk bin konu eʔe, sinim pe moʔmun. Pe nga sinim ka piipin, Gos ngopun kin, kui er moʔamin kin, Gos nge tilang owundu ka wii ei, eim kin ouni simin ni piipin kin, kui er moʔmun.

³ Pe nga, sinim epi ei minj, ka piinermin mon. Ba sinim oʔ embin tui kanim kanim sinim kin tonu omba ei kin, ka piimin ku. Nimbiʔ erang, sinim piinmin, sinim oʔ embin tui ei erpi kin, sinim noman dinga ngang kin, sinim kapli angpin, dinga kindpin, er moʔmun.

⁴ Nga sinim noman dinga peng moʔamin kin, kapli sinim wumb oʔ embin tui tonu wang kin, dinga angk moʔmun oʔ ei miʔ, moʔmun. Moʔpun kin, sinim oʔ dinga angk moʔmun, oʔ ei nge pim kin, kapli sinim Gos ngumbii nirim miʔ, epi ei simin ni piipin kin, kui er moʔmun.

⁵ Nga sinim Gos kin pii gii nipin kin, kui er moʔmun ei nge, sinim singambiʔ piinermin. Nimbiʔ erang, Gos eim noman ka wii ngang kin, sinim kin noman eʔe kindang ei, piki tum. Tang kin, Gos eim nge Gui Ka ei sinim paki topu kin, wii ngum.

⁶ Kunum eʔe, sinim dinga pinerim kunum ei, kun mendpiʔ, Gos Kraias kin, Kraias ya mani mei eʔe opu, ond peri eʔe koʔpu, eim sinim mei wumb pei Gos buʔ ngopun kin, oʔ kis enjpin wumb ei, Gos sipi orung sim.

⁷ Na yi ni piind. Wu endi moʔpu, wu kun ka endi kin koʔpu kin, paki tumbii ni, noman to piinim; ba eim kapli enermba mon! Yi peng kin, wu wumb endeim endeim ni molk, en enim nge noman dinga kindik kin, kapli erang, wu ka endi kin kolk kin, paki tungii.

⁸ Ba Gos eim noman ka wii ei, sinim kin andan topu ngum. Ngang kin, kunum ei sinim oʔ kis piam er moʔamin kin, Kraias opu, eim ond peri eʔe koʔpu kin, sinim oʔ kis enjpin ei, kil ngopu si kindim.

⁹ Yi miʔ erang kin, pe Kraias koʔpu

kin, eim miyem sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, pe Gos sinim kun ka mołmun ninim. Yi mił, sinim piinmin ei Krajs sinim paki tang kin, Gos popuł kis ni, kumep kis ei, sinim kin tonu onermba, mon!

¹⁰ Yi mił, sinim ok Gos kin opu orung wumb mił mulnjpun kin, kunum ełe, Krajs kołpu kin, sinim oł kis enjpin ei, kil ngum. Ełe nge, Krajs eim sinim Gos kin sipi, nga orung seng kin, pe sinim Gos kin noman ende sepin mołmun. Krajs nga angpi, tonu opu kin, konj mołum. Ełe nge, sinim yi mił ku, eim noman konj ngang kin, sinim eim kin ouni konj mułmun. Mułamin kin, Gos eim kos owundu ei, sinim kin tonu onermba mon.

¹¹ Ei yi mił mendpił, mon! Ba, sinim nge Owundu Jiisas Krajs eim erang kin, sinim Gos kin nga orung sim. Ełe nge, sinim Gos kin noman ka pii ngonmun.

Andam Kułum Ba Krajs Konj Mołum

¹² Yi mił erang, wu endeim Andam oł kis erim ełe nge, oł kis mani mei ełe tonu om. Wang kin, oł kis oł ei, wumb pei kułngii oł ei, pepi kin, tonu om. Wang kin, oł kis oł ei, wumb pei kułngii oł ei, pepi kin, om. Yi mił erang kin, wumb pei oł kis enmin ełe nge, wumb pei koltmun.

¹³ Yi mił, oł kis enjing oł ei, ya mani mei ełe ok pim. Nga ekii se, Gos lo ek Moses ngurum. Ngang kin kaplı, ba Gos lo ek mulełang kin, wu endi mołpu, wu endi kin, nim oł kis yi en, pa ninełang.

¹⁴ Ba Andam mułum kunum ei pupu, Moses kunum ełe, wumb pei mulnjung ei, kolk minj punjung. Wumb eipi pei, Andam oł kos erim oł ende mił, enenjing; ba wumb ei pei oł kis eipi mił erik kin, kulnjung ku.

Nga wu Andam eim jep epi endi Krajs ekii se omba, yi mił mułum.

¹⁵ Ba Gos epi ka wii ei, wumb pei wii ngopu epi ei kin, Andam oł kis erim ei kin, epi ende mił mon. Ei keimi, wumb pei wu endeim Andam

oł kis erim ełe nge wumb pei kulnjung; ba Gos noman ka, wumb pei wii ngum ei, owundu mendpił. Gos eim noman ka ngopu ni, epi ka wii ełe nge, wumb pei wii ngurum ei, Krajs Jiisas kin tonu opu kin, wumb pei paki tum.

¹⁶ Gos epi ka wii wumb pei wii ngum epi ei kin, wu endeim Andam oł kis erim ei kin, epi ende mił mon. Yi mił, wu Andam endeim kin oł kis ei tonu wang kin, wu Andam Gos kos owundu piimba kunum ei, wu ei am ba. Nga yi mił, wumb pei oł kis enjing ku; ba Gos epi ka wii, wumb pei kin wii ngang kin, Gos wumb ei kin, kun ka mołmun, nimba.

¹⁷ Ei keimi, wu endeim Andam eim oł kis erim. Ełe nge, wumb koltmun oł dinga ei wumb pei tonu wang kin ełe nge, wumb pei to mani kindnim. Kaplı yi mił ku nga, wu endeim Jiisas Krajs kin, wumb pei Gos nge noman ka ngołum ni, epi ka wii ei wii ngołum epi ełe nge, Gos sinim wumb kun ka nilim ełe nge, sinim wumb king mił, tep er mułmba.

¹⁸ Yi mił erang kin, wu endeim Andam oł kis erim ełe nge, kumep kis wumb pei sik kin, kułngii. Yi mił ku, wu endeim Krajs eim oł kun ka erim ełe nge, wumb pei oł kis enjing, eim kil ngopu, si kindpi kin, noman konj ngurum. Ngang kin, wumb sik kunum kunum konj mułngii.

¹⁹ Yi erang, Andam Gos ek ekii sinerim ełe nge, wumb pei kin oł kis oł ei tonu om. Yi mił ku, Krajs Gos ek ekii sirim ełe nge, wumb pei Gos kin wumb kun ka mołmun, nimba.

²⁰ Pe nga, Gos lo ek wumb ngurum ei erang kin, wumb en enim oł kis erik mił ei, owundu mendpił tonu om. Ba Gos nge noman ka ngopu ei, wumb oł kis enjing oł ei, to mani kindim. Kindang kin, Gos nge noman ka ngopu elim oł ei, owundu mendpił tonu opu pim.

²¹ Yi mił peng kin, wumb oł kis ełmin oł ei, dinga kis peng kin, wumb koltmun oł ei kin tep er mołum. Ei yi mił ku, pe Gos noman ka ngopu

erang kin, sinim Gos kin oł kun ka er mołmun. Mołamin kin, sinim Owundu Jiisas Kraias kin, sinim noman konj kunum kunum mułmun nge nipi ngurum. Ngang kin, Gos nge noman ka ngopu ei, dinga owundu tonu opu kin, tep er mułmba.

6

Oł Kis Elmin Oł Ei, Sinim Kulnjpun Ba Sinim Kraias Kin Konj Mendpił Mołmun

¹ Sinim nga nipe ek nimin? Sinim oł kis minj er moł pamin kin, Gos noman ka wii ei, tonu owundu mendpił omba. Sinim ek yi mił nimin min?

² Ei mon mendpił! Sinim oł kis elmin oł ei, sinim kulnjpun. Ei nge, sinim nimbił erpin kin, nga oł kis er mołpun bin?

³ Sinim Kraias Jiisas kin dambiltpin ende pupun, noł pinjpin kin, kunum ei, sinim Kraias kin ouni kołpun kin, eim kin ende noł pinjpin. Enim ei piinanmin min?

⁴ Sinim noł pepin ngunjpun kin, ei pułe yi mił, sinim Kraias kin dambiltpin ende pupun, kulnjpun. Pe nga, Gos eim Kraias kin, sinim ouni tukpu tum. Tang kin, Kraias kołpu, nga Arim Gos eim dinga wii eim sipi, angpi tonu opu, nga konj mołum. Mułang kin, sinim yi mił ku, nga sinim angpin tonu opun, nga noman konj sipin, er endmin ku.

⁵ Yi mił, sinim Kraias kin dambiltpin ende pupun, eim kułum mił, sinim yi mił ku, kułmun. Keimi, yi mił ku, nga sinim eim kin ende pupun kin, eim konj tonu om. Sinim yi mił ku, konj tonu opun mułmun.

⁶ Yi mił erang, sinim piinmin ei, sinim ngenj noman ok nge ei, Kraias kin ouni, ond peri ele nil to pendinjpun. Yi mił erang, sinim ngenj ele oł kis elmin oł ei nge, dinga sinim kin ambił gii ni mułum ei, si kindpi kin, poru nimba. Yi mił erang, oł kis elmin oł ei, sinim kin, nga ambił gii ni, tep enermba mon.

⁷ Nimbił erang, wumb endi kołpu poru nim ei, nga oł kis dinga ele, wu ei ambił gii nga ninermba, mon!

⁸ Ba sinim Kraias kin ouni kulnjpun kin, kapli nga sinim pii gii nipin, Kraias kin ouni nga, konj kunum kunum mułmun.

⁹ Nimbił erang, sinim yi ni piimin ei, Kraias kołpu, nga angpi tonu opu kin, konj mołum. Mołpu kin, nga kulermba mon. Wumb koltmun oł dinga ei, nga Kraias kin to mani kindpi kin, tep mulermba, mon!

¹⁰ Yi mił, Jiisas kułum oł ele nge, yi mił Jiisas wumb oł kis elmin oł ei nge, dinga to mani kindpi kin, kunum endeim minj kołpu, poru nim. Ba pe akip, Jiisas eim noman konj mołum ele nge, kunum kunum Gos embe ambił tonu kindpi, mołum.

¹¹ Yi mił ku, enim komb se piingii ei, en enim oł kis elmin oł ele kin, kołpun mołmun. Pe oł kis dinga ei, enim kin nga ambił gii ninanim, mon! Ba akip, enim Kraias Jiisas kin dambiltik ende puk kin, Gos embe ambił tonu kindpin kin, konj kunum kunum mołmun.

¹² Pe nga, oł kis elmin oł ei, enim kan wiik tangin kin, enim ngenj ele, ambił gii nipi, nga tep enermba, mon! Yi mił peng kin, enim ok nge ngenj noman ele oł ei, nga ekii sinerngii, mon!

¹³ Nga enim nga simb angil nin, epi ei, nga wak tangin pupu kin, oł kis nge oł ei, ekii sik kin, kapli oł kis nga enerngii, mon. Ba enim nge noman, kin simb angil ni, epi pei, Gos kin ngungii. Yi mił, wumb endi Kraias kin kołpu kin, nga tonu konj mołpu kin, noman konj simba. Seng kin, nga sinim nge simb angil ni, epi pei Gos ngumun ele nge, Gos nge oł kun ka oł ei, erik kin, molk pungii.

¹⁴ Pe yi mił, oł kis elmin oł ei, nga enim kin dinga kindpi kin, tep nga enermba mon. Nimbił erang, pe enim lo ek ele nge kos owundu ngopu ei, mandring mulałmin mon; ba enim Gos nge noman ka ngołum ele nge, mandring molk pungii.

Wumb Oł Kun Ka Kongun Wii Ełmin

¹⁵ Yi mił, pe sinim nimbił oł ermin? Sinim lo ek ełe nge, kos owundu ngopu ei, mandring pupun mulen-jpin kin, sinim kin nga tep enerim mon; ba Gos noman ka ngołum ei, sinim mandring pupun mulnjpun kin, kapli sinim oł kis nga ermin min? Ei mon mendpił!

¹⁶ Ei keimi, enim ei piinanmin min? En enim nge ngenj nin, epi wu eipi kin, ek ekii sik erik kin, wu ei, en enim tep er mułang kin, kapli wu ei kin, enim kongun wii wumb mił mułngii. Ei yi mił ku, enim oł kis ełmin oł ei kin, kongun wii wumb mił mułngii. Molk kin, enim kułngii oł ei singii ku. Min mon pim kin, enim Gos nge oł ekii sik kin, Gos eim kin kongun wii wumb mił, kun ka er mułngii.

¹⁷ Ba Gos kin noman ka piik ngungii. Ok enim oł kis ełe kin, kongun wii er mulnjung. Ba akip Gos eim enim sipi orung seng kin, eim kin mandring mołmun. Mołangin kin, enim noman tuk ełe Gos ek keimi kun ka ekii sik kin, puk er mołmun. Ełe nge, enim Gos kin ka piik ngungii.

¹⁸ Pe Gos enim oł kis ełmin oł ei nge, kan ngo pendnjing ei, si tor seng kin, enim wii molk kin, Gos nge oł kun ka ełmin oł ei nge, kongun wii er molk pungii.

¹⁹ Na enim dinga sinałmin mei wumb kin, ek yi mił nind. Nimbił erang, enim dinga sinałmin mei wumb noman ełe, ekii sip nind. Ei yi mił, ok enim nge ngenj orung nin, epi sipik, noman ok nge oł penj oł ei, kongun wumb wii mił mulnjung kin, enim oł kis penj pei pei enjing. Yi mił erang kin, pe enim ngenj orung nin, epi pei ei sipik, oł kun ka oł ełe kin, kongun wii wumb mił ngok erngii. Erik kin, enim Gos nge oł kun ka oł konj mendpił, tonu wang kin, mułngii.

²⁰ Yi mił, ok kunum ei, enim oł kis ełmin oł ei, kongun wii erik mul-

njung. Kunum ei, enim oł kun ka oł ei, kan ngunerim, mon; ba enim oł ei kin, wii mił mulnjung.

²¹ Ba kunum endi, enim oł kis ełmin oł ei, nipe epi ka endi siłmin ei nge, akip enim singambił sinmin? Pe enim oł kis enmin oł ei nge, kumep ei enim kułngii.

²² Ba pe, Gos enim oł kis nge, kan ngii mił mulnjung ei tor sim. Sipi kin, sinim Gos eim nge kongun wii wumb mił mundum. Ełe nge, epi pułe yi mił tonu onum. Wang kin, enim oł kun ka er molk kin, nga ekii se noman konj singii ei, kunum kunum molk pungii.

²³ Yi mił, oł kis ełmin oł ei nge, kumep ei kułngii. Ba Gos eim nge epi ka wii ei, sinim wii ngum epi ei, noman konj kunum kunum mułmba. Noman konj ei, Krai Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

7

Wu Amb Siłmin Ek Ekin Endi

¹ Engnan noł, na ek ei nip enim ngond ei, enim lo ek ełe piłmin wumb kin nind. Kunum ełe, wu endi konj mułmba kunum ełe minj, wu ei lo ek ełe mandring mołpu kin, tep er mułmba. Enim ei piinanmin nimin?

² Kapli yi mił, amb endi wu pang, wam konj mułum kin, kapli lo ek ei, amb kin wam dambiltipi ende kindnim. Ba wam kułum kin, kapli lo ek ei ok se ende kindim lo ek ei, nga wu amb tał ei, se ende kindnanim mon.

³ Yi mił, pe amb endi eim wam konj mułang kin, eim wam mani kind si kindpi pupu kin, wu eipi endi pum kin, amb ei eim oł kis erpi kin, wam kin kun ka mulałim mon. Ba amb eim wam kułang kin amb ei, lo ek ei, eim ambił gii ninermba mon. Eim wii mułmba. Mołpu kin, amb ei, eim nga wu endi eipi pum kin, eim oł kis enermba mon.

⁴ Yi mił ku, engnan noł, enim Krai kin dambiltik ende punjung. Kunum ełe, enim lo ek ełe kulnjung. Kułangin kin, lo ek ełe, enim nga ambił gii ninerim mon. Ei yi mił,

enim wu eipi kin puk mołmun. Enim wenjing mił Kraiss eim tukpu ele, tonu angpi opu kin, nga konj mołum. Mołang kin, sinim Gos eim nge oł kun ka oł ei, er mołamin kin, mong mił topu erang kin mułmba.

⁵ Yi mił ku, ok kunum ele, sinim noman ngenj ok nge oł kis ele, tonu wang kin, ekii sipin er mulnjpun. Nga kunum ele, lo ek ele erang kin, sinim oł kis nga pei tonu wang kin, er mulnjpun. Ele nge, sinim ngenj ele, kongun er pang kin, sinim kułmun oł ei mong mił topu, ei sinim kin tonu om.

⁶ Ba akip, sinim kułamin kin, lo ek ei, sinim nga ambil gii ninanim, mon! Sinim wii mił mołmun. Nimbil erang, sinim ok kunum endi ei, lo ek dinga ei, sinim kan ngo pendim. Ba pe, sinim kongun enmin ei, sin noman tuk konj ele nge enmin. Ele nge, sinim lo ek mon ok nge ele, ekii sinanmin mon. Ba pe, sinim Gos Gui Ka nge oł konj ei, sinim andan tang kin ekii sinmin.

Jura Lo Ek Kin Oł Kis Elmin Ek Kin

⁷ Pe nga, sinim nipe ek endi ninim? Jura lo ek ei, oł kis ninim min? Ei mon mendpil! Ba lo ek ei, na oł kis oł andan tunenelang kin, na kapli piinenelamb. Ei yi mił, lo ek yi ninim, "Nim wu eipi nge epi ei, bun bun kulenjii mon." Yi mił ku, lo ek ele, na kin yi ninerim kin, kapli na kan bun bun sinmin ei, sinenelamb.

⁸ Ba oł kis ei, lo ek ele kin andlam ei, tonu om. Wang kin, bun bun kultmun oł kanim kanim ei, na noman tuk ele, tonu opu er mołum. Ba lo ek ele, pinenelang kin, kapli oł kis ei, koltmun oł yi mił pilang.

⁹ Yi mił, ok na Jura lo ek ei, na kin pinerim kunum ele, na konj muls. Ba ekii se, Jura lo ek na kin tonu wang kunum ei, oł kis elmin oł ei, nga angpi tonu opu, konj mułum. Mołpu kin, na noman tuk ele topu kundang kuls mił enim.

¹⁰ Nga Jura lo ek ele nge, wumb noman konj ngumba mił enim; ba na

konj mił lo ek ei, na kos erpi ngopu kin, to kundmba mił enim.

¹¹ Nimbil erang, oł kis elmin oł ei, lo ek ele kin, andlam kan sim. Sipi kin, Jura lo ek ei kongun erpi, na kin kend topu ngum. Ngang kin, Jura lo ek yi mił erpi kin, na kos owundu ngopu ei, na to kundmba nge mił enim.

¹² Yi mił erang kin, Gos lo ek Jura ngum ei, kun ka mołum. Nga Gos ek dinga pei ei, kun ka ni, kun ni, ka wii mołum ku.

¹³ Ei nipe mił pałim? Pe lo ek ka wii ei, na topu kundang kin, na kuls min? Ei mon! Oł kis elmin oł ei, na to kundang, na kuls. Yi mił erang, oł kis elmin oł ei, peni ele tonu om. Oł kis ei, oł kis mendpil! Ei lo ek ka wii ei sipi, kongun erpi kindang kin, oł kis koltmun oł ei, tonu om. Wang kin, lo ek ei, na oł kis pułei ei, andan topu ngum ei, oł kis mendpil.

Oł Kis Elmin Oł Ei, Wumb Noman Tuk Ele Kan Ngonum

¹⁴ Sinim piinmin, Jura lo ek ele, Gos Gui Ka nge epi pałim. Ba na nam ngenj ei, mei wumb ngenj pałim. Peng oł kis ei, na ambil gii nipi, kan ngopu, tep er mołang kin, na eim nge kongun erip moł.

¹⁵ Keimi, na end epi ei, pułei ei piinand. Yi mił, na epi endi noman ngop ermbii ni piind epi ei, na enand mon. Ba epi, na noman ngonand epi ei, na kunum kunum end.

¹⁶ Pe nga, na epi endi enerbii ni piinj epi ei, na end; kapli na oł ei nge, na yi nił, 'Lo ek ei kun ka pałim,' nił.

¹⁷ Yi mił erang, pe oł ombu kun ka pinałim oł ombu, nam enenj, mon; ba oł kis elmin oł ei, na kin tuk mołpu enim.

¹⁸ Yi mił, na yi ni piind oł kun ka elmin oł ei, na nge noman ngenj ok nge ele, tuk mulałim mon. Ba na noman ele piind epi oł kun ka ei, na ermbii ni piind; ba na ermbii, kapli enanim mon.

¹⁹ Yi mił, na epi oł kun ka ermbii ni piind oł ei, na enand. Yi mił enarip kin, na epi oł kis enerbii ni piind oł ei, na end.

²⁰ Yi mił, na kunum kunum epi endi enerbii ni piind epi ei, enj kin kapli ei na nam enand mon. Ba yi mił, oł kis ełmin oł ei, na noman tuk ełe mołpu enim.

²¹ Yi mił erang, na kenj ei, lo mił epi oł ei, kongun yi mił erim. Kunum endi, na epi nipe kun ka ermbii ni piind ei, oł kis ełmin oł ei, mendpił mołpu kin, na kin mandi mołpu, ambil gii neng kin, na ermbii mił nenj? Ei kapli enanim mon.

²² Yi mił, na nam noman tuk ełe, Gos lo ek ei ekii sip, ermbii ni, noman ełe ka piind.

²³ Ba pe, na kand ei, lo ek eipi endi na ngenj tuk ełe, aninga kopur palim. Lo ei, na noman tuk ełe, ok pim lo ei kin, nga Gos nge lo ek konj, na ekii sip piinj lo ek ei kin, opu orung orung enmbil. Pe lo ek oł kis ełmin oł ei, na kan ngopu, ambil gii nipi, dinga erim. Nimbil erang, oł kis ełmin oł ei, na ngenj tuk ełe aninga kopur piram kongun er palim.

²⁴ Keimi, na wu noman embin kis palim wu moł. Wumb nii endi, na nge ngenj kulmba ngenj ei, si kindmba?

²⁵ Pe na Gos kin, sinim Owundu Jiisas Kraiss, na oł kis ełmin oł ei, si kindang, wii mołup kin, noman ka wii piip ngond. Ei nam oł yi mił palim. Peng kin, nam Gos lo ek ei mendpił, na noman tuk ełe, ekii sip kin moł; ba na nge ngenj ok nge ełe, lo ek oł kis ełmin oł ei, ekii sip kin, kongun er mołum.

8

Gos Gui Ka Noman Konj Ka Ngołum

¹ Yi mił erang, pe wumb nii endi Kraiss Jiisas kin dambiltipi ende kindim wumb ei kin, Gos kos owundu piipi, mok topu, oł kis nge kumep kis ei, Gos ngunermba, mon!

² Nimbil erang, Gos Gui Ka nge lo ek kongun erpi, na noman konj ka ngołum. Ngum kunum ei, na Kraiss Jiisas kin dambiltipi ende kindpi kin,

na lo oł kis ełmin oł ei nin, koltmun oł ei nin, na sipi kin, wii kindang moł.

³ Yi mił, sinim ngenj noman ok nge ei kin, lo ek ełe nge dinga enenełang, Gos eim oł yi mił erim. Erang kin, lo epi ei, lo ek kun kapli enenełang, ba Gos ei eim yi erim. Erpi kin, ełe nge oł kis si kindim. Si kindpi kin, Gos eim nge kingam Jiisas kindang, mei mani opu, sinim mei wumb tałpi erang kin, oł kis ełmin wumb mił mułum. Mołpu kin, Kraiss nge ełe Gos sinim oł kis ełmin oł kumep ei, kołpu kin, sipi orung sim.

⁴ Gos yi mił erang kin, ełe nge lo ek ei, oł kun ka mił tonu opu pimba. Nimbil erang, pe sinim nge ngenj noman ok nge oł ei, sinim andnanmin mon. Ba pe sinim Gos Gui Ka kin dambiltipi ende pupun kin, oui andinmin.

⁵ Yi mił, pe wumb nii endi, eim ngenj ok nge ełe oł kis endmba ei, eim noman ełe ei, ngenj ok nge kin, minj piipi endmba. Ba wumb nii endi Gos Gui Ka noman ełe, ekii sipi, oł kun ka ermba wumb ei, en enim noman ełe, Gos Gui Ka ek nimba mił ekii sik, piik kin, andik mułngii.

⁶ Pe wu endi ngenj ok nge ełe oł kis ełmin oł ei, eim noman tuk ełe pim kin, wu ei kulmba. Ba nga wu endi, eim Gos Gui Ka nge oł ei ambil gii nipi mułum kin, kapli wu ei, noman konj sipi kin, noman emin peng mułmba.

⁷ Ei yi mił, wu nii endi, eim ngenj ok nge noman ełe ekii sipi mułum kin, wu ei Gos kin opu orung erpi mołum. Nimbil erang, wu ei eim Gos lo ek ei mandring molałim mon. Ei yi mił, kapli enermba mon.

⁸ Wumb nii endi eim ngenj ok nge ełmin oł ei erpi, mułum kin, wumb ei Gos eim noman ełe kun ka erngii mił, ei kapli enerngii mon.

⁹ Ba akip, enim ngenj ok nge ei, ekii sik enanmin mon. Ba pe enim Gos Gui Ka nge oł ełe, ekii sik, er mołmun. Mułangin kin, keimi Gos Gui Ka enim noman tuk ełe mułmba. Ba pe wumb nii endi, Kraiss nge Gui Ka eim noman

tuk ele mulerim kin, wumb ei Kraiss nge wumb tilap ende mił mon.

¹⁰ Ba Kraiss enim noman tuk ele mołpu nim kin, enim noman tuk ele gui konj mułmba. Nimbił erang, enim Gos nge ningił ele, wumb kun ka mołmun. Yi mił ku, enim ngenj ok nge ele, oł kis elmin oł ei, enim kin erang, kulnjung. Nimbił erang, oł kis elmin oł ei, enim kin ngenj ok nge ele palim.

¹¹ Pe yi mił, Gos ei eim Jiissas kołpu pim ei eim sipi kindang kin, nga angpi konj mołum. Nga Gos nge Gui Ka ei enim noman tuk ele mułmba ei, kapli eim Jiissas Kraiss kołpu konu sipi kin, nga konj kindang mołum. Ei eim, enim nge ngenj ele noman konj ei, yi mił ku, enim ngumba. Ngang kin, eim Gui Ka je erang enim noman tuk ele mołum.

Gos Gui Ka Erang Sinim Gos Nge Kingam Noł Mołmun

¹²⁻¹³ Yi mił erang kin, engnan noł, enim ngenj ok nge ele nge kumep endi ngok, orung kindngii ei, endi sinałim mon. Ba enim ngenj ok nge oł ei kin, ekii sik, er endinjing kin, kapli enim kułngii. Ba enim Gos nge Gui Ka nge dinga ei sik kin, enim ngenj ok nge oł ei, to mani kindngii. Kindik kin, kapli enim noman konj sik, kunum kunum mułngii.

¹⁴ Wumb nii endi, Gos Gui Ka nimba mił ekii sipi, endim kin, wumb ei Gos nge kingam noł mendpił mułngii.

¹⁵ Keimi yi mił, enim gui endi enim sinjing ei, er kan mił ngang kin, enim kin ngum ei, enim sipi kindang, eim kin kongun wii enmin. Enmin kongun ei, enim mund mong kulerngii, mon! Ba enim Gos Gui Ka ei enim sinjing ei erang kin, enim Gos nge kingam noł mułngii. Molk kin, Gos Gui Ka nge dinga ei enim kin peng, Gos kin prei erik ngok kin, enim eim kin yi niłmin. "Arnan na nge Arnan," pa niłmin.

¹⁶ Gos Nge Gui Ka eim sinim kin noman tuk gui ei dambiltpi ende pupu paki topu kin, eim ek dinga

nipi yi nim. "Enim Gos nge kingam noł mołmun," pa nim.

¹⁷ Pe sinim Gos nge kingam noł mulnjpun kin, kapli sinim Erinjpin Gos nge epi, ek keimi dinga nipi, ngumbii nirim mił epi ei, simin ku. Keimi, sinim Gos eim epi ka wii pei simin. Sipin kin, Kraiss ngum epi ei simin. Kraiss kin ouni simin. Ba nga sinim Kraiss eim nge ngenj kumbii sim mił yi ku sinim simin. Sipin kin, sinim eim kin ouni ekii se eim nge tilang ka wii owundu ei simin ku.

Ekii Se Sinim Gos Nge Tilang Owundu Simin

¹⁸ Na keimi ni piind, sinim ngenj kumbii sinmin ei, epi wii mił. Ba Gos nge tilang owundu ka wii ei, Kraiss kin ngum epi ei mił, sinim yi ku simin. Ele nge, tilang ka wii ei, ekii se Gos sinim kin andan tumba.

¹⁹ Yi mił, Gos epi kanim kanim ya mani mei ele ok eririm epi ei, akip kui er mołmun. Mułamin kin, Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, eim kingam noł andan tang, peni ele wang kin, enim kanik piik, erik mułngii.

²⁰ Yi mił, Gos ya mani mei ele epi kanim kanim ok eririm epi ei, ekii se kis mołpu kin, epi wii kun mił pinerim mon. Ele nge, en enim nge noman ele yi mił enerik mon. Ba Gos eim nge noman ele yi piipi eririm. Erpi kin, Gos eim kos owundu piipi, eim kin mandring kindpi mułang kin, ekii se oł tonu omba ei nge, kui erik mołmun.

²¹ Nimbił erang, Gos eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, ambiił gii nipi mołum epi ei, to kis erpi mołum konu ei, to tor seng kin, wii mołmun. Mułangin kin, Gos nge eririm epi pei ei, wii kun ka molk kin, nga Gos nge kingam noł nge tilang ka wii ouni sik er mułngii.

²² Sinim yi ni piinmin, Gos ya mei ele epi kanim kanim pei eririm epi ombu, ngenj kumbii sik, ke nik, tor kindinmin ei mił, amb kangił buł tang mengingii enmin yi mił pepi wang kin, akip yi mił ku palim.

²³ Ba ya mani mei eŕe epi kanim kanim pei, Gos eririm epi ei mendpiŕ mon. Ba yi ku, sinim Gos Gui Ka ei, sinim noman tuk eŕe, kuni mong kumna miŕ aka pin sinjpin. Pe sinim yi ku, ngenj kumbii sipin, ke nipin, Gos eim kin sinim kui erpin muŕamin kin, Gos kunum ei sinim eim kingam noŕ miŕ erpi kindang kin, kui er moŕmun. Kunum eŕe Gos sinim ngenj noman tuk pei erpi kindang kin, sinim sipi orung simba.

²⁴ Gos sinim sipi orung sim eŕe nge, sinim kui er moŕmun. Puŕe yi miŕ, sinim epi nipe endi sinaŕim epi ei, simin ni piipin kui er moŕmun. Ba wumb nii endi, epi endi simbii ni piimba epi ei sim kin, nga kui er muŕmba min? Ei mon!

²⁵ Ba pe sinim epi nipe endi simin ni noman dinga piinmin epi ei kinenjpin kin, kapŕi sinim nipe epi endi simin ni piipin ei, kunum olt kinan kui er muŕmun.

²⁶ Yi miŕ ku, sinim noman dinga pinermba wumb ei, Gos nge Gui Ka ei opu sinim kin paki toŕum. Nimbil erang sinim nipe oŕ miŕ endi prei erpin kin, nga sinim epi nipe endi kii sipin simin nipin prei ermin ei sinim piinanmin. Ba Gos Gui Ka sinim nge nipi, eim prei dinga erpi kin, Gos kin ngonum ei sinim piinanmin ek ei, Gos kin kii sipi ngang kin, sinim paki toŕum.

²⁷ Nga Gos eim sinim wumb noman tuk eŕe, piipi kanpi enim. Nga Gos eim Gui Ka epi nipi endi piinim ei, Gos piipi kanpi enim ku. Nimbil erang Gos Gui Ka prei erpi, wumb nii endi Kraiŕ nge tiŕap moŕmun wumb ei kin, Eim Gos noman eŕe prei ermbe ni piinim miŕ erpi kin sinim paki toŕum.

²⁸ Sinim piinmin, Gos epi kanim kanim pei sipi tikandi kindpi kin, kongun kun ka erpi, wumb nii endi Gos eim kin noman ka piipi ngonmun ei, yi miŕ enim. Wumb ei, Gos eim noman eŕe yi ni pendrim miŕ wumb ei, Gos eim kin sipi orung sim.

²⁹ Nimbil erang wumb nii endi, kumb ok Gos eim ni piirim miŕ, eim

noman eŕe yi ni pendrim ku. Gos eim si orung sipi erang kin, ok eim nge kingam Jiisas moŕum miŕ muŕngii. Molk kin, Kraiŕ eim kumb se wu num muŕang kin, nga wumb nii endi Gos kin pii gii ninjing wumb ei, eim angim noŕ ekii miŕ muŕngii.

³⁰ Wumb nii endi, kumb ok Gos eim si orung simbii ni pendrim miŕ wumb ei, eim sipi orung sim. Seng yi ku wumb ei Gos eim kin 'Wumb kun ka.' nipi mundum. Mundum wumb ei, Gos eim wumb kun ka nipi wumb ei, Gos eim nge kingam noŕ miŕ, tiŕang dinga ka wii ei mok to ngum ku.

Gos Noman Ka Ei Sinim Kaimb Sipi Ngonum

³¹ Gos epi kanim kanim pei sinim kin eririm ei, sinim nipe ek ninim? Pe Gos sinim kin moŕpu kin, sinim epi kanim kanim paki dinga topu erim kin, wumb nii endi sinim kin opu orung erpi ngumba?

³² Gos eim nge kingam eim kin, ambil gii ninerim mon. Ba Gos eim nge kingam sinim wumb pei paki tumba nge kindim. Yi miŕ erang, Gos kingam sinim kin wii ngum kin, kapŕi nga eim sinim epi kanim kanim pei Kraiŕ eim kin ouni sinim kin epi pei ngunermba min?

³³ Wumb nii endi Gos eim sipi orung seng moŕmun wumb ei, nga wumb eipi endi ok kapŕi kos piik kin, opu orung erik ngungii min? Ei mon! Gos eim mendpiŕ sinim wumb kun ka moŕmun, ninim.

³⁴ Yi miŕ, wumb nii endi kapŕi wumb eipi kin kos piipi, mok tumba min? Ei mon! Ba Kraiŕ Jiisas eim koŕpu kin, nga Gos sipi kindang kin, angpi tonu opu nga konj moŕum ku. Pe eim Gos kin angil tundung orung kun moŕpu kin, nga sinim paki tumba nge Gos kin prei dinga erpi, ngopu moŕum.

³⁵ Wumb nii endi Kraiŕ nge noman ka ei sinim kin ngum ei to si kindmbe? Oŕ embin tui sinim kin tonu omba min; nga ngenj kumbii simin min; nga wumb sinim kin

kepii tok oġ embin tui ngungii ei min; nga sinim kuni tumba min; nga sinim alap nin, epi sinaġim min; nga epi kis kombur sinim kin to kis ermaba min; nga wumb sinim kin opu erik to kundngii min; nga oġ kanim kanim ombu pei, sinim nge noman ngoġum ei, sinim Krai to tor si kindngii min? Ei mon mendpiġ!

³⁶ Gos ek ka ei ok mon poġ pendim miġ yi ninim.

“Pe sinim Krai nge wumb tiġap muġamin ele nge, kunum kunum wumb eipi sinim to kundmun miġ nik erik erik enmin. Yi miġ, wumb ei sinim kung siipsiip to kondumun miġ sinim yi ni kaniġmin.”

³⁷ Ei mon! Sinim dinga peng kin, oġ embin tui epi ombu kanim kanim pei to mani mendpiġ kindinjp kindinjp. Ele nge, Krai nge dinga ei, sinim kin ngum ele nge Krai eim kaimb sipi, sinim kin noman ka ngum.

³⁸⁻³⁹ Yi miġ erang, na keimi ni piind ei, epi endi Gos eim noman dinga ka ei, sinim to eipi kapġi kindnermba, mon! Kuġngii oġ ei min; nga konj oġ ei min; nga Gos nge enjel ei min; nga muġ mei ele peng erik tep moġmun wumb ei min; pe saġim epi ei min; nga ekii se mendpiġ tonu omba epi ei min; nga dinga kanim kanim ei min; nga mei tondrung epi ei min; nga ya mei mundrung epi ei min; nga epi eipi endi Gos kanim kanim ya mani mei eririm epi ei min; epi ei pei, Gos noman ka sinim wii ngum ei kapġi si kindnermba mon! Gos noman ka ei Krai Jiisas sinim nge Owundu kin tonu om.

9

Gos Kin Eim Nge Tiġap Wumb Esrel

¹ Na ek keimi nind. Na Krai nge wu na ek kend tunand mon. Gos nge Gui Ka ei, na noman tuk ele paki topu kin, na noman ngoġum. Yi ku, na noman tuk ele piimbii ek ei, Gos Gui Ka ni ngoġum.

² Yi miġ, na noman tuk ele embin owundu pepi kin, na nge wumb tiġap miyem ende Jura wumb kin, na noman tuk ele kumbii owundu kunum kunum pepi pupu kin, poru ninanim mon.

³ Yi miġ, na kapġi erim kin, na en enim piip kin, na Krai wakin top mani kind si kindip yi enj kin, kapġi Gos na kos owundu piipi kin, na sipi dup konu kis ele kindmaba ele nge, na nge wumb tiġap miyem ende Jura wumb ei, Gos sipi orung simba.

⁴ En enim Esrel wumb, Gos nge wumb tiġap se mundum. Mundang Gos eim erang kin, eim nge kingam noġ muġangin kin, eim nge noman dinga tiġang owundu ei kenjing ku. Nga Gos eim ek dinga nipi pendrim ek ei ni ngopu kin, nga Gos eim lo ek ni ngopu kin; nga enim Gos keimi kin men toġmun oġ ei nin; nga Gos ok ek keimi nipi ngumbii nirim epi ei sinjing ku.

⁵ En enim kumb ok kupenjp n oġ Eiparam, Aisak, Jeikop nge tiġap ende ele nge, en enim tonu onjung. Ok tiġap ele nge, Krai ya mani mei ele opu, eim mei wu mendpiġ, wumb ei nge tiġap ende muġum. Muġang kin, pe eim epi kanim kanim pei Gos tep er moġum. Eim Gos mendpiġ! Kapġi sinim eim embe kunum kunum ambii tonu kindmin, keimi!

⁶⁻⁷ Ba na ek nind ei, Gos ok ek keimi ni pendim ek ei tonu onanim, pa ninand mon. Nimbiġ erang, wumb tiġap kopur, Esrel wumb kin tonu onjung. Ok wumb tiġap ei Esrel nge wumb tiġap mendpiġ mon. Yi miġ ku, Eiparam nge tiġap wumb aninga kopur eim kin tonu onjung; ba wumb ei, Eiparam nge kingam noġ mendpiġ mon. Gos ek yi nipi Eiparam ngum, “Aisak nge wumb tiġap mendpiġ ei, ninim nge wumb keimi mendpiġ muġngii,” pa nim.

⁸ Ei puġe yi miġ, kangii ya mani mei ele wumb ngenj ele mengk tor kindinmin kangii ei, Gos nge kingam noġ mendpiġ mon. Ba pii gii wumb kangii ngenj ele mengk tor kindinmin ei, Gos eim ok ek keimi ni pendrim miġ

menginmin ei, Eiparam nge wumb tilap keimi mendpił molmun.

⁹ Yi mił, Gos ok ek keimi ni tor kind pendrim mił ek yi ninim. Kunum ełe, nga kung ngii ełe na orung ombii ni pendinj kunum ei, amb Sera kangi endi mengmba.

¹⁰ Ba ei mendpił mon ku! Nimbil erang, amb Riipeka nge kangi tał er-injngil endeim eim sinim kupenjpın Aisak.

¹¹⁻¹² Ba Gos eim noman ełe, ok ni pendim mił mendpił, eim kangil endi to mundum. Nga Gos yi nipi, amb Sera ngurum, “Kangi kumna Eiso eim molpu kangi ekii Jeikop eim ek nimba mił ekii sipi kin, eim kin kongun erpi kin, yi ermba. “Gos kumb ok ek yi ni pendrim mił, ekii se kangi tał mengim ei, eł ełip kis min ka endi erngil ei, Gos kangil nii endi eim noman ełe ermba ni to mundum mił erim. Ei eim kongun wu Jeikop, epi endi ermba mił ei piinerim mon.

¹³ Yi mił, Gos kumb ok, ek ka mon pol pendrim mił ek yi ninim, “Na wu Jeikop kin noman ngond, ba na wu Eiso kin noman ngonarip kin, opu orung erip ngond.”

¹⁴ Yi mił, sinim nipe ek endi ninim? Sinim Gos ol kun ka endi enanim pa ninim min? Ei mon mendpił!

¹⁵ Yi mił, Gos Moses kin ek yi nirim, “Na wumb nii endi kin, noman ka ngumbii wu ei, kapli yi erip kin, noman ka ngumbii. Nga na wu endi kin kaimb sinj kin, kapli yi mił na kaimb simbii ku.”

¹⁶ Yi mił peng kin, Gos noman kaimb silim ol ei, wumb en enim noman ełe, epi ei simin ni piinmin mił ei, sinerngii mon. Ba Gos eim noman ełe piilim mił, wumb kin kaimb sipi ngolum.

¹⁷ Yi mił, ok Gos ek ka ei mon pol pendrim mił, King Pero kin nipi ngurum. “Na nim kin epi enj ei, nim king owundu molun pułe ei, na nim si kindamb molun ei nge, na nge noman dinga ei nge, andan tamb kin, wumb pei keningii. Kanik kin, na nge embe ei, wumb mei konu orung orung pei ambil tonu kindngii. Ełe

nge mendpił, na nim king mundunj,” pa nirim.

¹⁸ Yi mił peng kin, Gos eim wumb nii endi kin, eim noman ka ngumbii ni piilim mił ei, kapli eim wumb ei kin, eim noman ka piipi kin, kaimb si ngolum. Nga Gos wumb nii endi kin, noman tuk dinga kis pengli nilim mił, kapli Gos eim noman ełe, wumb ei kin, noman tuk dinga kis pengli nilim mił ełim. Nga Gos eim noman ełe ermbii ni piimba ei ermba ku.

Gos Nge Popul Kis Kin Nga Noman Ka Kin

¹⁹ Enim wumb endi na kin ek yi nimba. “Ei yi mił kapli nimbil erang Gos wumb ol kis ennim ninim. Nga wumb nii endi Gos noman ełe to eipi kindmba?”

²⁰ Ba ei nim wu nii endi dinga pukun kin, Gos kin ek ngokun ek ni orung kindnjii min? Ek ekin endi yi mił palim. Kapli mei nganmbi ming endi mił wu endi erim kin ek yi nimba? “Nimbil erang nim na yi mił en?” nimba.

²¹ Pe wu endi mei nganmbi sipi kin, ming ełim wu endi eim mei aninga kopur sipi, ming tał erim. Wu ei ming endi kongun ka ełim ming ka erim. Nga endi ming ka mon, ei kongun wii mił ming endi erim. Erim ei kapli min mon?

²² Gos ol erim mił ei kapli min mon? Gos eim popul kis pim popul ei, peni ełe tor kindmba enim kindang kin, wumb Gos nge noman dinga ei piik kun erngii. Pe nga, wumb ming mił wumb ei, mandi dup konu ełe ngenj kumbii singii er molmun. Ba Gos eim wumb ei kin, kunum olt kanpi wiik tang kin, wumb molk punmun.

²³ Yi mił erang, Gos eim noman ełe, tilang owundu pei ka wii ei, sinim wumb pei kin noman ka andan topu, ngo tor kindrim. Kindpi kin, wumb ming mił nii endi, Gos eim kin ok sipi mundrum wumb ei kin, noman ka piipi, kaimb sipi ngurum wumb ei, Gos nge tilang owundu ka wii singii.

²⁴ Sik kin, sinim mendpił, Jiisas kin pii gii ninjpin wumb ei, Gos eim kin sipi mundrum. Ba ei Jura wumb tilap mendpił mon. Ba nga kopur torung wumb tilap eipi, Gos eim kin sipi mundrum ku.

²⁵ Gos ok ek ka ei ek ni tor kindilim wu Osiya, mon poł pendrim mił yi ku ninim.

“Wumb nii endi, ok nam wumb mulenjing wumb ei, akip nam nge wumb mulngii, pa ni sip mundmbii. Nga wumb nii endi, ok nam nge wumb tilap mulerangin kin, na noman ka en enim kin ngunenj wumb tilap ei, akip nam nge noman ka ngo sip mundmbii.”

²⁶ Wumb en enim mulk konu mendpił ełe, Gos wumb ei kin ek yi nirim.

“Enim na nge wumb mulałmin konu ełe, Gos kunum kunum konj mołulum konu ełe enim, nam Gos nge kingam noł mołmun, pa nimbił.”

²⁷ Gos ok ek ka ek ni tor kindilim wu Aisaiya poł pendrim mił Esrel wumb kin wii dinga topu yi ninim.

“Yi mił peng Jura wumb tilap ełe ep noł ku kulta mił pei mołmun. Sinim beltmin ei kapli enanim mon; ba Gos wumb ei kin aninga kopur, eim kin sipi orung simba.

²⁸ Nimbił erang, Gos Owundu ya mani mei ełe wumb oł kis enjing ei, kos owundu piipi, kumep kis ei sikirpi sipi, wumb ei kin ngumba.”

²⁹ Gos ek ka ok Aisaiya mon poł pendrim mił yi ninim,

“Gos eim wumb tonu epin pei mulangin kin, tep er mołum Gos ei, sinim wumb kupenjpin noł tilap aninga kopur wakin topu, mundnelangin kin, kapli sinim Sorom nin Gomora konu tał ełe kulnjung wumb mił mułulamin.”

Esrel Wumb Gos Kin Pii Gii Ninenjing Mon

³⁰ Yi mił erang, pe sinim nipe ek endi nimin? Ek yi mił endi nimin;

torung wumb tilap eipi ei, en enim Gos nge oł kun ka ei, kongun dinga erik sinenjing mon. Ba wumb en enim Gos eim kin sipi mundang kin, kun ka mulnjung. Nimbił erang, wumb ei, en enim Gos eim kin pii gii ninjing ei, sipi mundum.

³¹ Ba Jura wumb tilap en enim kongun dinga erik, en enim Gos lo ek ełe, kun ka ei ekii simin nik enjing. Ba en enim Gos nge lo ek ełe, ekii sik enjing ei, kapli enerim mon mendpił!

³² Nimbił erang en enim kapli enerim? Yi erang kin, en enim Gos kin pii gii nik, Gos nge oł kun ka oł ei simin nik enenjing mon. Ba en enim kongun dinga erik kin, Gos nge oł kun ka simin ni piinjing wumb ei, en enim Krai ei kom ku mił mołum ei, wumb ei simb kom ku ełe tok bok tunjung. Tok kin, Krai kom ku mił, eim kin pii gii ninenjing mon.

³³ Kumb ok, Gos ek ka mon poł pendrim mił ek ei Krai kin yi ninim.

“Enim kanik piik erngii! Ya Saiyan konu ełe, kom ku mił endi pałim ei, Gos nge kom ku dinga ei, wumb simb ełe kep tang kin, en enim erpi to kindang kin, mani pungii ni pendim. Ba wumb nii endi eim Gos kindim kom ku kin, pii gii nimba wumb ei Gos kindim kom ku ek kin, eim singambił kulermba mon, ba dinga pupu engmba.”

10

Jura Wumb Tilap En Enim Gos Nge Oł Kun Ka Ei Sinenjing

¹ Na engnan noł, nam noman tuk ełe dinga piind ei, Esrel wumb ei Gos sipi orung simba. Ełe nge, na wumb en enim kin prei erip Gos ngond.

² Na wumb en enim kin pii kun erip kin, ek ni tor kindind. En enim Gos kin dinga pang kin, ekii simin nik enmin; ba wumb en enim noman ełe, Gos kin piik kun ka enałmin mon.

³ Yi mił erang, wumb en enim pii kun enarik kin, Gos enim wumb kun

ka nimba mił, ei pii poł tunanmin mon. Nga en enim noman ełe oł kun ka oł ei ambił tonu kindmin ni piinmin, ba Gos en enim wumb kun ka mołmun nim mił, ei mandring punarik kin, ba en enim noman ełe ekii sik ełmin.

⁴ Yi mił erang, Krai tonu wang kin, pe Jura lo ek ei mani pupu poru nim. Yi mił, wumb nii endi Krai kin pii gii nik, ekii sik enjing wumb ei, kun ka mołmun wumb nimba.

Gos Wumb Pei Si Orung Simbii Ni Piinim

⁵ Ei yi mił, Moses ok mon poł pendrim mił yi ninim. “Wumb nii endi, Gos lo ek pei ekii simba wumb ei, Gos kin kun ka se mułmba,” pa nirim. Wumb nii endi Gos lo ek nirim mił ekii sipi mułmba wu ei, konj sipi er mułmba.

⁶ Ba wumb en enim Krai kin pii gii ningii wumb ei, Gos kin kun ka mułngii ełe nge yi ninim. ‘En enim kin noman tuk ełe, ek yi piinerngii mon!’ Wumb nii endi eim ei tonu epin konu ełe tuk ba, ełe nge pupu kin, Krai ya mani mei ełe tu wumba.

⁷ Nga enim yi mił ninerngii mon ku; ‘Wumb nii endi eim mer mei ełe mandring ba,’ ełe nge pupu kin Krai kołpu pałim konu ei, sipi orung tonu tu wumba.

⁸ Ba Gos ek ka ei nipe ek ninim? Gos ek ka ei enim kin mandi opu sałim ei, enim gupu ełe kin, noman tuk ełe pałim. Peng kin, Gos ek ka sinim ni tor kindinpin ełe nge, enim pii gii ningii.

⁹ Yi mił, enim gupu ełe ek dinga ni tor kindik yi ningii, ‘Jiisas eim Owundu,’ pa ningii. Nga enim noman tuk ełe pii gii nik kin, Jiisas kołpu pim kin, Gos eim sipi kindang, angpi tonu opu, nga konj mołum ełe nge. Kaplı Gos enim Jiisas kin sipi orung simba.

¹⁰ Yi mił erang, enim noman tuk ełe Jiisas kin pii gii ninjing kin, Gos kin kun ka mołmun. Nga enim gupu ełe, ek dinga ni tor kindnjing kin,

Jiisas kin pii gii nimin ełe, Gos enim sipi orung eim kin simba.

¹¹ Gos ek ka Krai kin yi ninim, “Wumb nii endi Eim kin pii gii nimba wumb ei, Eim kin singambił kulermba mon.

¹² Yi mił, Jura wumb kin wumb tilap eipi wumb kin, Owundu ningił ełe molk, ende mił kindinmin. Sinim pei Gos sinim nge Owundu endeim mendpił mołum. Mołpu kin, eim nge noman ka ni, epi ka wii ei, wumb nii endi eim nge embe sipi kin, kii sipi ełmin wumb ei ngołum.

¹³ Yi mił, Gos ek ka ei yi ninim, “Wumb endeim endeim ni Owundu nge embe kii sik kin, men tok erngii wumb ei, Owundu eim sipi orung simba.”

¹⁴ Ba wumb nii endi Jiisas kin pii gii ninelangin kin, nimbil oł mił erik Jiisas kin wii tulangin? Nga wumb nii endi, Jiisas ek ka piinelangin kin, nimbil oł mił erik kin, pii gii nilangin? Pe nga wumb endi Jiisas ek ka ni tor kindmba wumb endi mulerim kin, kaplı nimbil oł mił erik kin, piingii?

¹⁵ Nga Jiisas eim nge ek ka ni tor kindngii wumb endi kindnerim kin, kaplı nipe mił wumb Jiisas ek ka ni tor kindngii? Jiisas ek ka yi ninim, “Wumb Jiisas ek ka sik, tu wunmun wumb ei, oł ka wii mendpił enmin.”

Esrel Wumb Gos Ek Ka Ekii Sinenjing

¹⁶ Ba wumb pei Gos ek ka ei en enim ekii sinenjing mon. Kumb ok ek ni tor kindiłmin Aisaiya mon poł pendrim ek yi ninim. “Sinim nge Owundu wumb nii endi, Gos ek ka ei sin ninjpin ek ei pii gii ninjing?”

¹⁷ Yi mił peng kin, sinim pii gii ninmin ei wumb ek ka ni tor kindnjing konu ełe piipin kin, pii gii ninmin. Nga ek ka endi sinim piinmin ei, Krai nge ek ełe, sin ni tor kindinmin.

¹⁸ Ba na ek endi kii sin. Wumb pei ek ka ei enim piinenjing min? Keimi, en enim piinjing ei, Gos ok ek ka yi ni pendrim mił ninim.

“Wumb en enim gupu eġe Gos ek ka wumb konu mei orung orung eġe am pei ni tor kindnjing. Nga ek ka ei, wumb pei mei konu orung orung turii eġe pepi pum ku.”

¹⁹ Nga na ek endi kii sind.

“Esrel wumb Gos nge ek ka ei piik kun enenjing min?”

kumb se, Moses ek yi nirim,

“Na enim oġ yi eramb kin, enim Esrel wumb molk kin, wumb tilap eipi, tilap ende mon wumb ei epi ka wii sengin kin, enim kanik, bun bun kulk kin, simin ni piingii. Nga na oġ yi eramb kin, enim Esrel wumb molk wumb tilap wii miġ, noman kun ka pinaġim miġ wumb ei kin, enim popuġ kis sik ngungii.”

²⁰ Pe nga, Aisaiya ok ek dinga ni pendrim ei, mund mong topu ninerim mon; eim ek yi nim,

“Nga wumb kopur en enim na kenmin ni piinenjing wumb ei, na kan sinjing. Wumb kopur na kanik kin, kii sinenjing wumb ei kin, na nam peni eġe tor op kin, andan tunj.”

²¹ Ba na Gos Esrel wumb kin, piip ek yi nind, “Na kunum olt, nam angil tor kindip kin, enim nam kin ongii nip enj; ba wumb ei, na ek ekii sinarik kin, nga na kin kis piik ngok, opu orung eġmin wumb miġ moġmun.”

11

Gos Esrel Wumb Aninga Kopur Kin Kaimb Sipi Ngum

¹ Na nga ek endi kii sind ei, Gos eim nge Esrel wumb tilap ei to tor kindim min? Ei mon mendpiġ! Na Pol Esrel wumb tilap ende wu. Nga na Eiparam nge miyem ende wu. Nga na Benjmin nge tilap ende wu ku.

²⁻³ Gos eim nge wumb tilap Esrel ei eim kumb se piipi mundum wumb ei, to tor kind mundnaġim mon. Ok Gos ek ka mon poġ pendrim

wu Elainja Gos ek ni tor kindnim wu endi kin nirim miġ, ei piinanmin min? Elainja wu ei Esrel wumb kin kos er ngopu kin, Gos kin men topu yi nim.

“Gos Owundu, nim nge ek ka ni tor kindiġmin wumb ei Esrel to konduk poru ninjing. Nga nim nge kulmaġ kaliiġmin konu ei to kis monduk kin, mani kind si kindnjing. Pe nga na minj moġ; ba na kuruk andik kin, na to kundngii enmin ku.”

⁴ Ba nipe ek endi Gos Elainja kin nipi orung kindpi ngum? Eim yi ninim, “Na nge wumb 7,000 pei moġmun wumb ei, ek kend gos Beil kin mong gopsing pii polk, men tok ngunenjing wumb ei, nam kin sip tuk si mundunj.

⁵ Pe nga akip yi miġ ku, Gos Esrel wumb tilap aninga kopur eim kin sipi, tuk si mundum. Mondpu kin, Gos eim wumb ei kin kaimb sipi, noman ka ngum.

⁶ Ba Gos eim noman ka ngoġum wumb ei, si tuk sipi mundum. Mundum wumb ei, kongun yi nge enenjing mon. Sinim kongun yi nge ei enjpin kin, kapġi Gos noman ka ngoġum oġ ei, noman ka mendpiġ mon.

⁷ Yi miġ, sinim nipe ek endi ninim? Gos epi ei Esrel wumb kan simin nik, dinga kindik enjing; ba epi ei sinenjing mon. Gos eim wumb kopur aninga si tuk, si mundum wumb ei mendpiġ sinjing. Ba wumb eipi kopur Esrel wumb en enim noman tuk eġe Gos dinga ei erang kin, nga wumb ei epi ka ei sinenjing mon.

⁸ Kumb ok Gos ek ka mon poġ pendrim miġ ek ei yi ninim,

“Gos eim wumb noman tuk eġe erang kin, or miġ pik. Nga Gos wumb ningil ei erang kin, kengii pineririm. Nga Gos wumb kom ei erang kin, ek piingii pineririm ku. Pe en enim yi minj er molk wangin wangin kin, pe yi ku er moġmun.”

⁹ Pe Deipis ek nipi yi ninim,

“Pe nga wumb kuni nonmun peŕ ele Gos erang kin, ka op miŕ nin, omu kon nin, nga kui ka nem seng paŕmin miŕ, wumb en enim to mani kindang kin, en enim Gos kin kumep kis ngumba nge ei singii.

¹⁰ Pe nga en enim ningiŕ ei tumbun moŕpu, ei emii er peng kin, en enim kinaŕmin mon. Nga en enim buŕ to ek nik; nga sik er kun enerngii mon; ba ek ni peng kunum kunum muŕngii.”

Gos Wumb Tiŕap Eipi Wumb Sipi Orung Sin

¹¹ Yi miŕ, na nga kii sind kunum ei, Jura wumb tiŕap oŕ kis enjing ele, bok to mani punjung ei, nga Gos kin angk, tonu ongii pinerim; ei mon mendpiŕ! Ba Esrel wumb en enim Gos kin buŕ ngok enjing ele nge, Gos wumb tiŕap eipi si orung sim. Gos epi ka wii ei, torung wumb tiŕap eipi sinjing. Sengin kin, Gos oŕ ei erang kin, Jura wumb epi ka wii ei, en enim kanik simin ni piik kin, wumb kin popuŕ kis sinjing.

¹² Pe nga, Jura wumb Gos kin pii gii ninenjing ele nge, ya mei konu ele orung orung wumb tiŕap eipi pei, Gos nge epi ka ngum ei sinjing. Nga Jura wumb en enim Gos nge oŕ ka ei si kindik kin, oŕ ele nge, wumb tiŕap eipi ombu kin, oŕ ka ei tonu om. Pe nga, Esrel wumb pei nga Gos nge oŕ ka ele ekii sik kin, eim tiŕap tuk punjung kin, kapŕi oŕ ka ei nge, wumb tiŕap pei kin, am oŕ kun ka wii tonu omba.

¹³ Pe na Pol ek ka ni tor kindip kin, enim torung wumb tiŕap eipi wumb kin ngond. Ei na Gos nge ek se andiŕ wu moŕup kin, wumb torung wumb tiŕap eipi kin, moŕup kin, kongun yi ermbii. Erip kin, na nam ka piip, bong nip, Gos nge kongun ei end.

¹⁴ Na yi miŕ erip kin, na nam nge Jura wumb tiŕap ei, en enim Gos epi ka ei, bun bun kulk, simin ni piik, erngii. Ele nam nge Jura wumb kopur, en enim kapŕi Gos eim kin

sipi, orung seng ongii nge, na Pol kongun ermbii.

¹⁵ Yi erang, Jura wumb tiŕap ei, Gos kin buŕ ngangin kin, to tor kindang moŕmun. Ele nge, Gos pe torung wumb eipi pei konu mei orung orung ei, Gos nga sipi orung sim. Yi miŕ, Gos nga Jura wumb orung sim kin, kapŕi puŕe yi miŕ, wumb kolk, nga angk, tonu ok, konj moŕmun yi miŕ muŕngii.

¹⁶ Ek ekin yi ninim, kumb se, bres plawa aninga kopur sik, bres erik kin, Gos kin ngoŕmun. Nga bres kumna ei. Gos nge kapŕi nga plawa owundu ei, Gos nge ku. Nga endi yi ku, ond dumbuŕ ei, Gos nge pim kin, kapŕi nga puŕ nin kirang ei, Gos nge ku. Puŕe yi miŕ, ond dumbuŕ nin, bres kumna ei, wu Eiparam miŕ, nga ond kirang nin bres plawa ei, Esrel wumb miŕ.

¹⁷ Ba Gos ond olip kirang kopur engin to si kindim ei yi miŕ, Jura wumb kombur, ond olip kirang miŕ ei, to si kindim. Si kindip kin, nga wumb tiŕap eipi torung wumb ei, ond olip kirang wii miŕ, nga erang kin, ond olip kirang mendpiŕ konu ele, dambiltpi ende kindim. Kindang kin, nga akip enim ond olip mam ele, Gos epi ka wii sik, Jura wumb kirang kumna miŕ, enim nge konu ele sinmin.

¹⁸ Yi miŕ, enim Gos ok Jura wumb ond olip kirang miŕ, engin topu kindrim ele, enim bong ninerngii mon. Enim ond olip kirang ei kin, bong ninjing kin, kapŕi enim kom se piik, kun erngii ele nge, enim ond olip puŕ ei, enim mingnenjing mon; ba ond olip puŕ ei, enim mengim.

¹⁹ Ba enim yi ningii ni piind. “Gos eim Jura wumb ond Olip kirang miŕ, eim engin topu kindim. Kindip kin, nga eim sinim dambiltpi ende kindip kin, olip kirang ok pim nge konu ele, eim se ende kindim.”

²⁰ Ei keimi mendpiŕ, Gos Jura wumb ond olip kirang miŕ, eim enim engin topu kindim. Nimbiŕ erang, en enim Gos kin pii gii ninenjing

mon. Ba enim torung wumb tilap eipi pii gii ninjing ele nge mendpil, dinga angk molmun. Molk kin, enim noman tuk ele, Jura wumb kin bong nik, ol yi energii mon! Ba enim Gos ol erim mil, enim mund mong kulk yi erngii!

²¹ Yi mil, Gos Jura wumb ei, ond olip kirang mendpil mil, eim enim to tor kind si kindim. Yi erang kin, Gos enim wumb tilap eipi ond olip kirang eipi mil ei, kan wiik tunermba mon ku!

²² Ya ele enim kinei! Gos nge noman ka ngopu kin, nga wumb kin kos owundu piipi, kumep kis ngolum ku. Jura wumb, Gos nge ol ka ei bul ngunjung kin, Gos wumb ei kin, kos owundu piipi, kumep kis ngolum. Ba enim tilap eipi wumb, Gos kaimb sipi ngum kin, kapli enim Gos nge kaimb sipi ngolum ele nge, mandi er mulngii! Mon pim kin, Gos enim to kis erpi si kindmba ku.

²³ Pe yi mil, Jura wumb ok Gos wumb ond olip kirang mil engin to si kindim wumb ei, Kraiss kin pii gii ninarik, si kindnjing kin, kapli Gos wumb ei kin, dambiltpi ende kindang, ond olip pul ele orung pungii. Puk, Gos eim kapli dinga ele erang kin, wumb ond olip pul ele orung puk mulngii.

²⁴ Enim piinmin! Ok, enim torung wumb ond olip kirang wii mil emi pin mulnjung. Mulangin kin, Gos eim enim engin topu, si tuk sipi, ond olip mendpil ele kin, dambiltpi ende kindim. Ond olip ei, enim nge ond mon. Yi mil erang kin, nga Jura wumb ond olip kirang mendpil mil ei, kapli Gos nga sipi, orung sipi kindang kin, ond olip mendpil nge pul ele, dambiltpi se ende kindmba.

Gos Eim Noman Ka Piipi, Kaimb Sipi, Wumb Pei Ngum

²⁵ Engnan nol! Ek keimi endi koi erpi palim ek ei, enim piingii ni piind. Mon pim kin, en enim noman ele epi ei sin sinim piinmin ni piingii. Yi mil, na enim kin koi erpi palim ek ei,

pule nip ngumbii end ek ei, yi mil, Jura wumb kopur en enim noman tuk ele dinga puk mulnjung. Molk pangin kunum ele, wumb tilap eipi, Gos molum konu ele tuk ok, pei molk kapli enjing.

²⁶ Kapli ol ele nge, nga Jura wumb pei, Gos sipi orung simba. Sipi kin, Gos ek ka dinga ok mon pol pendrim mil Kraiss kin ek yi ninim.

“Saiyon konu ele paki tolum wu ei tonu omba. Opu wu ei, Jeikop nge wumb kupam nol ol kis enjing ol ei, pei si kindmba.”

²⁷ Ele nge, na ek keimi dinga wii nip pendind kunum ei, na enim ol kis enjing ei, na si kindmbii.”

²⁸ Nimbil erang, Jura wumb Gos ek ka ei ekii sinark mulnjung wumb ei kin Gos bul ngopu yi erim. Ele nge enim torung wumb tilap eipi ele Gos paki tum. Ba Gos eim Jura wumb kin noman ka ngopu kin, nga eim nge wumb mendpil sipi er pendim. Ele nge Gos eim ok Jura wumb kupenjing nol kin ni piipi yi erim.

²⁹ Yi mil, Gos eim ok wumb eim kin sipi mundum wumb ei, Gos eim epi ka endi wii ngumbii nirim mil epi ei keimi ngolum. Ele nge Gos eim noman ele ekii se ak topu, orung kindpi ngunermbii, ni piinaim mon.

³⁰ Enim torung tilap eipi wumb ok, enim Gos ek ka ei ekii sinarik yi elmin. Ba akip, enim Gos noman ka piipi, kaimb sipi, Gos enim kin ngum epi ka ei enim sinjing. Nimbil erang, Jura Gos nge tilap wumb ei, Gos ek nirim mil ei piinarik kin, ekii sinenjing mon.

³¹ Yi mil ku, pe Jura wumb tilap Gos ek ka ei piinarik kin, ekii sinanmin mon. Yi mil erang, akip Gos enim wumb tilap eipi kin, noman ka piipi kin, paki tonum. Ba ele nge, ekii se Gos eim Esrel wumb kin noman ka piipi, kaimb sipi kin, paki yi mil tang singii ku.

³² Yi mil erang, Gos eim wumb pei eim nge lo ek ei ekii sinarik kin, pii gii ninenjing wumb ei, kan ngopu mundum. Mundum ele nge Gos eim

wumb pei kin kaimb sipi, noman ka ngumba.

Sinim Wumb Pei Gos Embe Ambil Tonu Kindngii

³³ Keimi mendpił, Gos eim epi ka wii pei mendpił salim ei nin, nga eim noman ka wii mendpił ei nin, nga eim epi kanim kanim pei piinim epi ei, eim kin piki topu, owundu mendpił mołum. Sinim mei wumb kapli, Gos nge mok topu elim oł ei nin, eim nge oł kanim kanim kun elim oł ei nin, sinim piinmin mił ei kapli enermin mon.

³⁴ Pe Gos kumb ok mon poł pendrim mił ek ka yi ninim, “Wumb nii endi, sinim nge Owundu eim noman ełe piinim mił epi ei, sinim kapli piimin min? Nga wumb nii endi, eim kapli ermba mił oł ei Gos kin ek ni ngumba min?”

³⁵ Nga wumb nii endi, eim kunum endi Gos kin epi endi ngołum ei, Gos eim kin kapli ngo orung kindii nimba min?” Mon mendpił!

³⁶ Yi mił erang, Gos ya mani mei ełe epi kanim kanim pei Gos eim pułwu mołum. Nga Gos eim yi ku epi kanim kanim pei se ende kindpi tep er mołum. Nga epi kanim kanim pei ei Gos nge seng kin, eim embe ambil tonu kindngii. Sinim Gos nge embe kunum kunum ambil tonu kindmin. Ei keimi!

12

Sinim Ngenj Kin Noman Konj Ei Gos Kin Ngumun

¹ Ei yi mił, engnan noł, nimbil erang Gos nge noman ka ngołum ełe nge, na enim dinga to konj kindił. Enim ngenj pei ei Gos kin orung ngungii. Yi mił, wumb Gos kin kulmał kalk ngołmun mił enim yi erngii! Ba enim ngenj pei konj mułang kin, enim oł kun ka Gos kin ngungii. Ngangin kin, Gos eim noman ełe, ei eim kin enim men tok elmin oł ełe nge mił Gos eim simba. Oł yi nge, ei Gos kin men

keimi tołmun oł ei, sinim noman ełe yi mił pimba.

² Peng kin, enim ya mani mei ełe wumb oł kis enmin oł ei mił, enim yi enerngii mon! Ba Gos erang kin, enim noman tuk ełe konj ka mendpił ngang kin, singii. Sengin kin, yi mił enim Gos nge nipe oł kun ka endi eim noman ełe erngii, ni piinim mił, yi erngii. Erik kin, enim oł kun ka ni, Gos nge noman enim epi ei ni; Gos nge oł keimi mendpił pei piingii.

³ Nimbil erang Gos eim noman ka ei nge na kin dinga ngum. Ełe nge, ek na enim kin endeim endeim ni ngond. Enim wumb owundu mołmun, ni piinerngii mon. Ba enim mołmun mił, yi erik pii kun erik mułngii. Enim noman tuk kun ka palim mił ni piik Gos enim pii gii ningii nipi ngum mił, yi endeim endeim ni piik mułngii.

⁴ Yi mił ku, sinim wumb ngenj ełe pei erpi kin, kanim eipi eipi kind pendrim. Pe ngenj eipi eipi er pendrim mił, ei pei kongun ende, endi enanmin mon.

⁵ Yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Ba Krai nge wumb ngenj ende minj mołmun. Nga sinim endeim endeim ni, wumb eipi kin Gos dambiltpi ende kindang kin, ngenj endeim mił peng mołmun.

⁶ Gos sinim kin noman ka ngołmun ełe nge, sinim endeim endeim ni, kongun eipi eipi ermin nge dinga ngum. Ełe nge, Gos nge noman ka, epi ka wii, ei wii ngum. Ngang kin, wu endi Gos ek ka endi sim mił, ni tor kindim kin, kapli eim pii gii palim mił, ni tor kindmba. Sinim yi mił ermin ku.

⁷ Kapli wumb nii endi, eim wumb eipi paki tumba nge noman pim kin, kapli wu ei wumb eipi paki dinga wii tumba. Pe nga wu endi, eim ek emb tumba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei, wumb eipi kin ek emb dinga topu ngumba.

⁸ Pe wumb endi eim wumb eipi noman to konj kindmba nge noman dinga pim kin, kapli wu ei wumb

eipi kin yi mił, wumb noman to konj dinga kindmba. Nga wu endi, eim wumb eipi kin epi ka mok topu, ngumba nge noman yi pim kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, epi pei ngumba. Nga wu endi Gos nge kongun tep wu mułum kin, kapli wu ei eim kongun ełe minj piipi kin, dinga erpi mułmba. Nga wu endi wumb eipi kin kaimb si ngołum kin, kapli wu ei wumb eipi kin ka piipi kin, paki ka tumba.

Noman Ngołmun Oł Ei

⁹ Enim wumb eipi kin noman keimi ngungii. Nga enim oł kis kanim kanim pei buł ngungii. Ngok kin, enim oł kun ka ełe, ambił gii nik mułngii.

¹⁰ Enim wumb eipi kin noman ka ngok kin, enim Kraiss kin pii gii nik kin, angim angim mił mułngii. Molk kin, noman dinga kindik, enim wumb eipi nge embe ambił tonu kindngii.

¹¹ Enim kongun ełe ten kulk enerngii, mon! Ba enim kongun kunum kunum dinga kindik erngii. Yi mił, enim noman tuk gui dinga kindik kin, Gos Owundu nge kongun erik mułngii.

¹² Enim Gos Owundu orung omba ei nge kui erik mułngii. Mułangin kin, oł embin tui enim kin tonu om kin, kapli enim dinga angk, kui erik mułngii. Molk kin, enim kunum kunum Gos kin prei ełmin oł ei, ambił gii nik mułngii.

¹³ Kapli, Gos nge wumb kombur epi endi sinerang mułngii wumb ei kin, enim paki ka wii tok, ngungii. Nga konu eipi wumb kombur enim ngii konu ełe ongii ei, kapli enim wumb ei kin paki ka tok, tep ka erik mułngii.

¹⁴ Wumb kombur enim kin oł embin tui erik ngunjung kin, kapli enim Gos kin kii sik, prei erangin kin, Gos wumb ei kin paki ka tumba. Nga enim Gos kin prei erik kin, wumb ombu kin ek kis nik, prei enerngii, mon!

¹⁵ Wumb nii endi ka piim kin, kapli enim wumb ei kin ka piingii ku. Nga wumb nii endi eim ke nipi, noman embin pim kin, enim wumb ei kin ke nik, noman embin to piik, ngungii ku.

¹⁶ Enim wumb endeim endeim kin, noman ende sek ngungii. Enim noman ełe, wu owundu mołmun ni piinerngii mon! Ba enim wumb epi pei sinalim wumb ei kin, ende nok pek kin, molk pungii. Enim epi kanim kanim pei, sin piinmin, ni piinerngii mon!

¹⁷ Pe wumb endi enim kin oł kis erpi ngum kin, nga enim wumb ei kin oł kis er orung kind, ngunerngii mon! Enim kapli noman ełe ka piik, wumb pei nge ningił ełe, oł kun ka erik mułngii.

¹⁸ Pe enim kapli noman tok piik kin, wumb eipi kin opu ermin ni piinerngii mon. Ba enim wumb eipi kin noman ende sek kin, kun ka erik mułngii!

¹⁹ Engnan noł, na noman enim ngond. Wumb nii endi eim, enim kin oł kis erim kin, enim wumb ei kin oł kis erik, orung kindik ngunerngii mon! Ba enim wumb kin ei, kapli mering kindangin sengli. Gos eim popuł kis wumb ei kin tonu opu si kun ermba! Kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim. "Gos Owundu yi ninim, 'Na wumb nii endi oł kis ełim kumep kis ngo orung kindngii pułe ei, na mendpił,' " Gos Owundu yi ninim.

²⁰ Ba kumb ok, Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim, "Enim nge opu erii wumb ei, en enim kuni sinerang kin, en enim kuni tang mulnjung kin, enim kuni ngungii. Nga noł nuwa erang mulnjung kin, noł kulk ngangin kin, nungii ku. Keimi enim yi mił enjing kin, kapli opu erii wumb en enim singambił erang piingii."

²¹ Enim oł kis ełmin oł ei, enim kamb mani kindnerangli mon. Ba enim oł kun ka pimba mił erik kin, oł kis ełmin oł ei kamb mani kindngii.

13

Enim Ya Mani Mei Ete Tep Elmin Wumb Ei, Ek Ningii Mił Ekii Sik Erngii

¹ Enim wumb pei ya mani mei ete wumb tep elmin wumb ek ningii mił, ekii sik erngii. Wumb tep enmin wumb ei, en enim nge noman dinga ete nge molalmin mon; ba wumb ei Gos nge angil ete er kindpi kin, kongun ei mundang mołmun. Pe ya mani mei ete, tep enmin wu ei, Gos eim mułgii neng mołmun.

² Yi mił erang, wumb nii endi eim, ya mani mei tep enmin wu ei ningii ek ekii sinarik, ek to kindnjing kin, wumb ei Gos nge ek ei to kindpi kin, ekii sinanmin ku. Pe nga wumb ei, ek ekii sinenjing wumb ei, Gos kin kumep kis ngang kin, singii.

³ Yi mił, pe wumb nii endi, eim oł kun ka ermba wumb ei, eim ya mani mei ete tep enmin wu kin, mund mong kulerngii mon. Ba wumb nii endi, eim oł kun ka mił enerim kin, oł kis erim wumb ei, eim kin, mund mong kulmba. Enim mani mei ete tep enmin wumb ei kin, mund mong kularpin kin, wii mułmun ni piinjing kin, kapli enim oł nipe oł kun ka endi pimba mił erngii. Yi mił erangin kin, tep elmin wumb enim embe ambil tonu kindik kin, ka piik ngungii.

⁴ Yi mił, ya mani mei tep enmin wu ei, Gos nge kongun wu noman dinga ngang kin, enim kin paki tang kin, kongun ka enmin. Ba enim oł kun ka pinermba mił erik ninjing kin, kapli enim mund mong erngii. Nimbił erang mei mani tep enmin wumb ei kin, Gos noman dinga ngang kin, ambilk mołmun. Molk kin, tep enmin wumb ei noman dinga ei wii sinenjing mon. Ba tep enmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun. Molk puk kin, wumb nii endi eim oł kis mił erim kin, kapli wu oł kis elim wu ei, kumep kis ngang simba.

⁵ Yi mił erang, sinim mei ete tep elim wu ei kin dinga ete mandring mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kumep kis ete nge minj, mund

mong kulermin mon; ba nga yi ku, sin sinim noman tuk gui ete nge, ek nimba mił, ekii sipin er mułmun ku.

⁶ Ete nge, enim mei tep elmin wumb ei kin, enim ku takis tołmun ku. Nimbił erang, tep elmin wumb ei, Gos nge kongun wumb mołmun; wumb ei, kunum kunum takis kongun ete nge tep erik mołmun.

⁷ Enim wumb pei ku sinjing wumb ei ku ngo orung kindik ngungii. Nga ku takis silmin wumb ei kin, enim ku takis tok ngungii. Nga wumb endi konu eipi epi konu endi tuk om kin, kapli enim ku ngo orung kindik ngungii ku. Nga enim wu num endi mułum kin, enim wu ei kin ek ekii sik, mandring molk pungii ku. Nga enim wu num endi embe ambil tonu kindim kin, kapli enim eim embe ambil tonu kindngii ku.

Noman Ngołum Wu Ei Lo Mendpił Ekii Sim

⁸ Enim wumb eipi endi epi endi si no pendik enerngii mon. Ba wumb eipi ngo pendilmin oł yi mił, kunum kunum pepi mułmba. Ete nge oł ei, enim wumb eipi kin noman ka ngungii. Nimbił erang wumb endi wumb eipi kin noman ngołum ei, eim Gos lo ek ete keimi ekii silim.

⁹ Pe Gos nge lo ek ei yi ninim, “Enim wu eipi embnjing ngundnerngii mon; nga enim wumb eipi endi to kundnerngii mon; nga enim wumb eipi epi endi waning sinerngii mon; nga enim wumb eipi epi kan bun bun sik kin, simin ni yi piinerngii mon.” Nga lo ek eipi endi yi ninim ku. Ei lo ek eipi pei si ende kindpi kin, ek peng endeim mendpił pałim. “Enim nge tilap ete mandi mołmun wumb ei, noman ka ngungii ei, en enim noman ngołmun mił, yi ku ngungii.”

¹⁰ Wumb nii endi, wumb eipi kin noman ngołum ei, eim wumb mandi mołmun wumb ei kin, oł kis enalim mon. Yi mił, wu endi noman ngołum wu ei, eim Gos nge lo ek ete keimi ekii silim.

Sinim Kun Ka Endmin

¹¹ Pe nga, na yi mił nip enim ngond. Enim mołmun kunum ełe piinmin. Pe kunum ełe mendpił, enim or pałmin ei, enim konj kindik mułngii. Nimbił erang enim piinmin; ok enim pii gii ninjing kunum ełe, Gos enim sipi orung simbii nim kunum ei, kunum kinan sim. Ba pe, kunum ei mandi mendpił enim.

¹² Konu emii pałim ei mandi poru nimba enim. Nga konu tiłang ei ya mandi opu sałim. Pe nga sinim emii pałim mił oł kis ełmin oł ei, si kindmin. Si kindpin kin, sinim Gos nge tiłang opu ełmin alap kumb tepii mił ngum epi ei sipin kin, oł kis ei to mani kindmin.

¹³ Pe sinim oł kun ka, erpin endmin. Yi mił ku, wumb tiłang erang ełe andinmin. Nga sinim noł nopun, wulu pang kin, nilkeng sinermin mon. Nga wu eipi embinjing kin ngundpun, nga oł kis penj mułum oł ei enermin mon. Nga sinim wumb eipi kin ek mił erpin kin, wumb eipi nge epi endi simba ei, kan bun bun sinermin mon ku.

¹⁴ Ba sinim Owundu Jiisas Krais simin konguk konj mił kindpin kin, eim oł kun ka oł erpin eim kin dambiltpin ende pupun mułmun. Mołpun kin, nga sinim ngenj ok nge ełe nge nga noman ei to piinenmin mon.

14

Enim Engnjing Noł Kin Kos Erik Ngunerngii Mon!

¹ Pe wumb nii endi eim pii gii ei dinga pinerim kin, wumb ei enim eim si mengk kin, Gos nge tiłap wumb kin tuk sipngii. Ba enim wu ei eim nge noman ełe piinim mił ei, enim to pułpeł tunerngii mon!

² Wu endeim eim pii gii dinga nipi kin, eim kung kuni ni epi endi numbii ni piilim mił, ei nołum. Ba wu endi eim pii gii dinga pinerim kin wu ei, eim aka pin kuni ei mendpił nołum; ba kung minj nonałim.

³ Pe wu nii endi eim kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, eim wu eipi endi aka pin kuni

mendpił nołum wu ei kin, kis piipi ngunermba mon! Pe nga, wu endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim yi piipi kin, wu endi kung kuni kanim kanim pei nołum wu ei, oł kun pinalim mił enim ninermba mon. Nimbił erang, Gos wu ei eim tiłap ełe tuk sipi, mundum ku.

⁴ Wumb nii endi, enim wumb eipi nge kongun wu endi mułmba ełe, kanik kin, nim oł ei kun ka enmin oł kun pinalim mił, oł kis en ningii min? Wu ei eim nge kongun tep wu ei opu, wu ei eim kongun kis min ka erim ei, eim kapli mok topu, piimba. Pe nga keimi, wu ei eim dinga engmba. Nimbił erang Owundu Krais eim wu ei, eim kapli paki tang kin, wu ei eim dinga angpi mołum.

⁵ Wu endi eim yi ni piipi kin, kunum endi ei kunum kor owundu tangpi seng kin, nga kunum kopur to mani kindnim ni piinim. Nga wu endi eipi yi ni piinim; kunum kunum ei kunum ende mił ni piinim. Wumb endeim endeim ni, en enim noman ełe, pii kun erik mułngii!

⁶ Pe wumb nii endi eim kunum endi ei kor owundu ni piinim wu ei, eim kunum ełe men topu, Owundu nge embe ambił tonu kindpi mołum. Nga yi ku, wu endi eim kung kuni kanim kanim nołum wu ei, eim Owundu nge embe ambił tonu kindmba. Kindpi kin, eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngopu kung kuni nołum. Pe wumb nii endi eim aka pin kuni mendpił nołum wu ei, eim Owundu kin piipi kin, kung minj kopur nonałim. Nonarpi kin, nga eim Gos kin ka piipi kin, men topu ngołum ku.

⁷ Yi mił, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, konj mołpu kin, na noman ełe yi ermbii ni, noman to piinermba mon! Nga yi ku, enim tuk mołmun wumb endeim endeim ni, kułmbii ei nam noman ełe ermbii ni, noman to piinermba mon, ku. Ba Owundu nge noman ełe mendpił pałim.

⁸ Nga sinim konj mułmun ei kapli, sinim Owundu nge. Nga yi ku, sinim

kułmun ei kaplı, sinim Owundu nge ku. Yi mił, sinim konj mułmun min, sinim kułmun ei, sinim Owundu nge mendpił mołmun.

⁹ Ełe nge mendpił, Krais kołpu kin, nga angpi, tonu opu, konj mołum. Yi mił erang, sinim koltmun wumb ei nin sinim konj mołmun wumb ei nin, tał ouni eim Owundu mułmba.

¹⁰ Nga nim nimbił erang nim angnim noł kin kos piikin ngon? Nga nim nimbił erang nim angnim noł kin ek kis nikin ngon? Yi mił sinim wumb pei Gos eim ningił ełe engamin kin, Gos sinim kin kos owundu piipi ngumba.

¹¹ Ei yi mił kumb ok Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim,

“Owundu yi ninim, ‘Na konj mołup kin, na ek keimi nip enim ngond. Wumb endeim endeim ni mong gopsing pii polk, na kin men tok ngungii. Nga enim endeim endeim ni, gupu anmbił ek dinga ni tor kindik kin, nam embe ambił tonu kindik erngii.’ ”

¹² Yi mił erang, sinim wumb endeim endeim ni, ya mani mei ełe nipe oł endi enjpin ei ni, tor kindpin kin, Gos ngumun.

Enim Oł Yi Erangin Kin Enim Engnjing Noł Bok Tok Oł Kis Enerngii Mon.

¹³ Pe enim wumb eipi endi kin, kos ni ngunerngii mon; ba enim noman tok piingii. Enim engnjing noł ei kin, epi endi erangin kin, oł kis endi erngii ei min, enim andłam ondu ngok, yi enerngii mon!

¹⁴ Sinim nge Owundu Jiisas na andan tang moł. Mołup kin, na piind epi kanim kanim pei ei, eim kin penj mulalı; ba konj ka mołum. Ba wumb nii endi eim epi endi ei, penj tonum ni piinim epi ei, eim noman ełe piinim mił epi ei, penj topu mołum.

¹⁵ Yi mił, enim kuni penj mułum kuni nonmun ei, enim engnjing noman tuk ełe to kis mondunmun. Ełe nge, enim piingii ei, enim nga wumb

eipi kin noman ngonałmin oł ełe nge andinmin. Nga Krais eim kołpu kin, nga eim wumb yi nge, si orung simba nge kułum. Yi mił, nga enim wumb ei kin enim kuni nonmun ełe nge erang kin, wumb ei nge noman tuk kis mułmba ei, yi mił nga enerngii, mon.

¹⁶ Mon pim kin, enim epi ka wii salim ni piinmin epi ei, wumb endi epi ka wii ei kanik kin, epi ei kin, ek kis nik ngungii.

¹⁷ Yi mił, kuni nok, nga noł nok ełmin oł ei, Gos eim wumb pei tep er mołum konu ełe puł mił mon. Ba Gos wumb pei tep er mołum konu ei pułe yi mił; noman emin ni, oł kun ka ei ni, noman ka ka piik enmin oł ei nge, Gos nge Gui Ka je erang kin, oł yi nge tonu ołum.

¹⁸ Yi mił erang, wumb nii Krais kin ekii sik, oł ombu enjing kin, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngumba. Nga wumb enim kun ka mołmun wumb, pa nimba.

¹⁹ Yi mił, nga sinim kunum kunum kongun dinga yi mił erpin kin, wumb eipi kin paki topun eramin kin, wumb noman emin seng molk kin, noman tuk dinga pang mułngii.

²⁰ Yi mił, enim mowii kuni ei piik kin, wumb noman tuk Gos nge kongun ełe, to er kis mundnerngii mon. Keimi, kuni kanim kanim pei ei kun ka nungii; ba enim kuni ełe erpi kin, wu endi bok topu, orung pupu, oł kis enim ei, yi mił, nim en kin, ei oł kun ka mon; ei oł kis enjii.

²¹ Ba enim kung minj nungii min, noł wain nungii ei min, epi endi eipi erngii oł ei erangin kin, enim engnjing noł bok tok, orung puk kin, oł kis enmin oł ei, kaplı oł ei enim enenjing kin, enim oł kun ka mendpił erngii.

²² Enim nge pii gii ei tuk enim kin mołum ei, Gos kin enim kin pii gii ouni mołum ni piingii. Piik kin, wu endi eim epi ka wii ni piinim ei, eim noman tuk ełe kos piipi, mok topu enanim; kaplı wu ei eim ka ka piipi mułmba.

²³ Ba wumb nii endi eim noman tał sepi piipi kin, kuni numba wu ei,

Gos kos piipi, wu ei ngumba. Nimbil erang, ei eim pii gii ninarpi kin kuni num. Yi mił, kuni ni, epi kanim kanim pei, wumb endi pii gii ele tonu onerim kin, kapli ei oł kis enim.

15

¹ Sinim wumb pii gii dinga pepi nim kin, kapli wumb endi pii gii dinga pinerim kin, sinim wumb ei paki topun, oł embin ei sinim ko wumun. Ko wupun kin, sin sinim noman ele mendpil enermin mon.

² Ba sinim endeim endeim ni, mandi mołmun wumb ei nge, noman ele erngii mił ermin. Eramin ele nge, enim oł kun erangin kin, ekii sik kin, noman dinga singii.

³ Yi mił, Krai ei eim noman ele ekii sipi, eneririm mon. Ba eim eririm mił, kumb ok Gos mon poł pendrim mił ek yi ninim, “Wumb ek kis niłmin ek kis ei, Gos kin nik ngunjung. Ba ek kis ei na kin tonu om,” pa ninim.

⁴ Yi mił, ek ka kanim kanim pei kumb ok Gos mon poł pendrim ei sinim andan to ngumba nge pultum. Poł pendrim mon ei, sinim noman tuk dinga ngopu kin, nga sinim dinga angpin, pii gii nipin kin, Gos orung omba ei nge kui er mołmun.

⁵ Pe nga, Gos ei eim wumb noman tuk dinga kindang kin, dinga angk, pii gii mołmun pulwu mołum. Mołpu kin, Gos eim enim paki tang, molk pangin kin, wumb endeim endeim kin noman ende sek kin, Krai Jiisas oł kun ka elim sinim andan topu kin, enim ei ekii simin.

⁶ Sipin yi mił, enim pei ek nik ende kindik kin, kułou tok, Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas Krai nge Arim, eim nge embe ambil tonu kindpin mułmun.

Krai Eim Jura Wumb Kin Torung Tilap Eipi Wumb Kin Paki Tolum

⁷ Yi mił, sinim wumb endeim endeim ni sipin kin, ek ka nipin tuk simin. Yi mił ku, Krai sinim tuk sim mił, yi mił ku erngii. Erik kin,

sinim pei Gos nge embe ambil tonu mendpil kindmin.

⁸ Na ek yi mił nind. Krai tonu opu kongun wu mił mołpu kin, wumb ngenj kopsik elmin Jura wumb ei, paki tumba nge om. Eim yi mił erpi kin, Gos nge ek ka keimi dinga kindpi kin, keimi tonu orum. Yi mił erpi kin, Gos ek mong keimi nirim mił, keimi sinim kupenjpin noł Eiparam, Aisak, Jeikop wu kei kin tonu orum.

⁹ Nga ele nge, wumb tilap eipi wumb Gos nge noman ka ei kanik kin, Gos embe ambil tonu kindngii. Yi mił, Gos eim kumb ok mon poł pendrim mił, ek yi ninim.

“Ei yi mił, na torung wumb tilap eipi ei kin na Gos embe tonu kindip ngumbii. Nga na golang nip kin, nim embe ambil tonu kindmbii.”

¹⁰ Nga Gos ek ka endi yi ninim,

“Enim torung wumb tilap eipi ei kin, ka piik Gos eim nge si mundum Jura wumb tilap ei kin, ka piik erngii.”

¹¹ Nga Gos ek ka endi yi ninim ku.

“Enim torung wumb tilap eipi enim Gos Owundu nge embe ambil tonu mendpil kindngii. Nga wumb pei Gos Owundu nge embe ambil tonu kindngii ku.”

¹² Nga kumb ok, Aisaiya Gos ek ka ni tor kindilim wu mon poł pendrim mił, ek yi ninim ku.

“Deipis nge arim Jesii nge kupam noł ele nge, wu endi tonu omba. Wu ei tonu opu, orung tilap eipi wumb ei kin, tep er mułmba. Mułang kin, wumb tilap eipi wu num ei kin, pii gii nik, eim en enim sipi orung simba nge kui er mołmun.”

¹³ Sinim Gos kin kui er mołmun Gos eim pulwu. Eim erang kin, enim pii gii ele nge, enim noman ka ka piik kin, nga noman emin enim kin, noman tuk ele piki topu mułmba. Mułang kin, enim Gos Gui Ka nge dinga ei sik kin, nga enim Gos sipi orung simba ei nge, kui erik mułngii.

Mulangin kin, enim noman tuk ɛle piki topu mulmba.

Pol Gos Kongun Erim Mił Pule Palim

¹⁴ Na nge engnan no! Na noman ɛle piind ei, enim noman tuk ɛle oł kun ka minj piki to mołum. Nga ei enim kin noman dinga kanim kanim enim kin peng kin, enim kapli wumb endeim endeim ni andan tok kin, noman ka ngungii.

¹⁵ Ba na enim kin mon połup ngunj ei kopur ek dinga mił nind. Nga na enim kin mund mong enenj mon; ba na enim noman tuk ɛle to konj kindmbii nge enj. Nimbił erang Gos eim na kin noman ka piipi ngum.

¹⁶ Ngang kin, Krai Jiisas eim erang, na Pol Krai Jiisas nge kongun wu endi mił moł. Mołup kin, wumb tilap eipi wumb kin, Gos nge kulmał kalmin oł ei nge erip kin, nga Gos ek ka ni tor kindinj. Kindip kin, nga tilap eipi wumb ei, Gos sipi orung simba nge tu wunj. Tu wamb kin, Gos nge Gui Ka ei je erang, wumb ei Gos kin oł kun ka er mułngii. Yi mił, wumb Gos kin kulmał ka wii mił, Gos noman ɛle piim mił ngunj.

¹⁷ Yi mił erang, na Krai Jiisas kin kongun erip ngunj ei, na ka ka piip kin, na Gos nge kongun erip ngunj.

¹⁸ Yi mił, na nga epi eipi endi ni tor kindnermbii mon; ba na epi endeim mendpił ni tor kindmbii. Na ek poł Krai na kin kongun erim mił ɛle, ni tor kindmbii end. ɛle nge ek nin ɛlim oł ei, wumb tilap eipi wumb ei, Gos nge ek ka ɛle ekii sik erngii.

¹⁹ Gos eim dinga ei andan tang ei, na jep oł enj ɛle kenjing. Ei Gos eim nge Gui Ka nge dinga ei, na ngang kin, kongun enj ɛle, en enim kenjing. Yi mił nga, na Jerusalem konu ɛle kongun pułngun mondup kin, na Krai nge ek ka ei ni tor kind erip kin, konu orung orung andip, Eilikam konu ɛle tor op erip kin, nip poru ninj.

²⁰ Yi mił, nam kunum kunum noman ɛle ermbii ni piind oł ei, Krai nge ek ka ei ni tor kindip kin, konu

jili mił endi Krai nge embe piinarik mołmun konu ɛle, nimbii ni piind. Ba na konu endi eipi wumb ok, Krai nge ek ka ni tor kindnjing konu ɛle, na ek ka ei ni tor nga ninermbii mon. Ba nga na wumb Krai ek ka piinarik mołmun konu ɛle ek ka ei, ni tor kindmbii.

²¹ Ba kumb ok, Gos ek ka mon poł pendim mił, Krai kin ek yi ninim, “Wumb nii endi eim nge ek ka ei piinenjing piim kin, pe kanik piik erngii. Nga wumb nii endi en enim eim nge ek ka ei piinenjing kin, pe piik kun erngii.”

Pol Eim Rom Wumb Konu ɛle Bii Nipi Piim

²² Yi mił erang, na enim Rom wumb kin ombii ni piind. Ba kunum kunum na nge kongun end ei, na andlam ondu ngonum. Ba na ombii kapli enanim.

²³ Ba akip na ya konu ɛle kongun enj ei, endi nga pinałim mon. Na kumb ok kung ngii pei o pang kin, na mołup enim kin op, kenmbii ni piinj.

²⁴ Yi mił erang, ekii se na Spein konu ɛle bii ni piind. Kunum ɛle, na enim kumb se kanip kin, ekii se Spein konu ɛle bii. Na enim kin kunum kopur mołup kin, noman tuk ka piyamb kin, ekii se enim na si mengk, Spein konu andlam ɛle paki tangin kin, kapli na Spein konu ɛle bii.

²⁵ Ba akip na ku kopur si mengip kin, na Gos nge wumb Jerusalem konu owundu ɛle mołmun ei, ku sipip, paki top ngumbii.

²⁶ Yi mił, Masironiya konu wumb ni, Akeiya konu wumb ei, ku nin epi ombu sik kulou tok, Jerusalem konu ɛle Gos kin pii gii ninjing wumb epi endi sinerang wumb ei kin ngok, paki tumun ni piinjing.

²⁷ Wumb ombu en enim noman ɛle ka piik kin, oł yi enjing. Nga yi ku, en enim Jerusalem konu ɛle wumb kin, ku nin epi ngo pendnjing epi ei ngo orung kindngii. Nimbił erang, Jerusalem konu ɛle wumb, Gos Gui

Ka nge epi ka wii ei torung wumb kin nik ngunjung. Ngok kin, nga yi ku, torung tilap eipi wumb ei, kuni nin, ngenj ele epi ei ngo pendnjing epi ei, Jerusalem konu ele wumb ei paki tok ngo orung kindngii ku.

²⁸ Yi mił erang, na kumb se kongun ei er poru nimbii. Nga na ku nin epi ei, Jerusalem konu ele wumb ei angil ele kun ngop pendip poru ninj kin, kapli na enim nge andlam ele op, enim kanip kin, ekii se na Spein konu ele bii.

²⁹ Pe na piind ei, na enim kin ombii kunum ei, Krai nge epi ka wii ngum epi ei, na kin piki top mołang kin, epi ka wii ei na tu wup, enim kin ngumbii.

³⁰ Na engnan noł, na enim dinga kii sind ei, enim sinim nge Owundu Jiisas Krai ei kin, nga Gos Gui Ka nge dinga noman ka ei kin, enim kongun dinga erik, na kin ouni men tok, Gos kin kii sik ngangin kin, Gos eim na paki tumba.

³¹ Yi mił erangin kin, na Juriya pii gii ninenjing wumb ei, kapli na kongun ermbii mił, na ambil gii nik ngunerngii. Nga enim Gos kin men tok erangin kin, Jerusalem konu ele Gos kin pii gii ninjing wumb ei, na kongun end ei noman erang piik kin, na paki tamb kongun ei singii.

³² Yi mił erang, Gos eim noman ele, na enim kin ombii kunum ei, na ka ka piip ombii. Op kin, na enim kin kor aninga kopur sip kin, na noman tuk ele dinga simba.

³³ Gos eim noman emin pulwu ei, eim enim pei kin mułmba. Ei keimi!

16

Pol Eim Ek Ka Nipi Wumb Pei Ngum

¹ Pe nga enim piyei; na enim kin ek endi ngamb kin, sinim nge einjpin Piipii nge ek endi ni ngamb piingii. Amb Piipii eim Senkreiya konu owundu ele men tołmun wumb paki tołum.

² Tang kin, na yi ni piind, enim Krai Owundu ni piik kin, amb Piipii

ei sik tuk kindangin kin, enim pii gii wumb kin mułmba. Enim Gos nge wumb yi mił enjing kin, ei oł kun ka. Amb Piipii eim noman embin endi pim kin, enim kapli paki tok nik, kun erngii. Nimbił erang eim wumb pei paki topu kin, nga eim na paki tum ku.

³⁻⁴ Enim Priska kin, Akuila kin, 'Weł!' a ningii ku. Nik kin, eł elip, na kin Krai nge kongun ende elmin wu amb tał. Wumb tał eł elip, mandi kolkul kin, na paki tunguł nge pim. Yi mił na mendpił, wumb tał kin, ek ka nip ngunenj mon; ba torung wumb tilap eipi men tołmun wumb ei yi ku, wumb tał kin, ek ka nik ngołmun ku.

⁵ Nga enim na nge ek ka ei, Gos nge men tołmun wumb tał nge ngii konu ele, kułou tok mołmun ele, nik ngungii ku.

Nga yi ku, enim na nge ek ka ei, Epenesas nik ngungii wu ei, na nge noman ngoł wu ei, kumb se Eisiya konu owundu ele wumb kin, Krai kin pii gii nirim.

⁶ Na nge ek ka, amb Mariya kin nik ngungii. Mariya ei eim enim kin kongun dinga kind erpi kin, enim paki tołum.

⁷ Pe enim wu tał, Andronaikis kin Juniyas, kapli 'Ka mułnguł' a nik kin, ngungii ku. Ngok kin, eł elip na nge wumb kin, miyem ende mił ei, na kin kan ngii ele ouni pinjpin. Eł elip ok, Krai kin pii gii nengil kin, na ekii se ninj. Eł elip Krai nge ek se andilmin wumb ei nge, wu num mił mulnjunguł.

⁸ Pe enim wu Ambliyasis kapli 'Ka mołun' a nik ngungii ei, eim sinim nge enginjpin Owundu Jiisas kin pii gii neng kin, na nge noman ka ngoł wu.

⁹ Pe enim wu Erpanis kin, 'Kapli ka mołun' a nik ngungii ei, eim sinim nge kongun ouni wu, Krai nge kongun elim. Nga wu Sakis kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim na noman ngoł wu.

¹⁰ Pe enim wu Apelis kin, 'Kapli ka mołun,' a nik ngungii ku. Ei eim

Krais nge kongun dinga kindpi elim wu. Pe nga enim wu Arisopulus kin, eim nge ngii ende wumb kin, ek ka, nik ngungii ku.

¹¹ Nga enim wu Eroriyan kin, 'Kapli ka molun,' a nik ngungii ku. Ei eim nam nge wumb miyem ende. Pe nga, Gos kin pii gii ninjing wumb ei, Narsisis kin ngii ende molmun wumb ei kin, 'Kapli ka molun' a nik ngungii ku.

¹² Pe enim amb tal Traipeina kin Traiposa kin, 'Ka molmbu,' a nik ngungii. Amb tal Owundu nge kongun elmbil amb. Nga yi ku, enim amb Persis kin, 'Ka molun,' a nik ngungii. Ei eim sinim nge Owundu kin, noman ngopu kin, kongun dinga elim amb ei, na nge noman ngo amb.

¹³ Nga enim wu Rupus sinim Owundu nge kongun ka elim wu ei kin, nga eim mam kin, 'Kapli ka molmbu,' a nik ngungii ku. Amb ei, na nge minan mendpil mi molum.

¹⁴ Nga enim Asinkrisis Plekon, Ermes, Pasropus kin, Ermas wu pei, 'Enim kapli ka molmun,' a nik ngungii ku. Nga sinim enginjpin nol kopur, wumb ombu kin molmun wumb pei kin, 'Ek ka,' a nik ngungii ku.

¹⁵ Nga enim Pilolokus kin, Juliya kin, Neras kin, nga eim aim Olimpasi kin Gos nge wumb kopur pei en enim kin ouni molmun ei, 'Kapli ka molmun,' a nik ngungii ku.

¹⁶ Nga enim Gos nge wumb pei endeim endeim ni engnjing nol kin, angil sik, kangilk tuk sik erngii ku. Nga Krais nge men tolmun wumb pei, enim kin ek ka nik ngungii.

Ek Ni Poru Nipi Kengip Ngop Ek

¹⁷ Na engnan nol, na enim noman to konj kindamb kin, enim kan kun erik mulngii. Molk kin, wumb nii endi enim pii gii wumb kin, to eipi eipi kindngii enmin min; nga Gos ek ka enim sinjing ei, ekii sik enanmin ei min; nga wumb ombu ol kis erangin kin, wumb eipi bok tok kin, ol kis

elmin. Enim wumb yi nge, bul ngok, ekii sinerngii mon.

¹⁸ Yi mi, wumb ombu en enim, sinim nge Owundu Krais Jiisas nge kongun ei enalmin mon; ba en enim ngenj noman ele ekii sipin kin, ermin ni piinmin. Piik kin, en enim gupu ele ek ka mi nik kin, nga ek kend mi tok nik kin, wumb eipi nge noman dinga pinaim mi, ei ek kend tok ngok, elmin.

¹⁹ Yi mi, enim Gos ek ka ei ekii silmin ol ei, wumb pei piik poru ninmin. Yi mi erang, na enim kin ka ka piip ngond; ba na noman ele piind ei, enim ol kun ka erik mulngii. Erik kin, ol kis elmin ol ei, noman to piinerngii mon!

²⁰ Pe nga, Gos eim noman emin ngo lum pulwu, eim kunum olt mon, Gos eim Seisen erang kin, enim nge simb ele, kamb mani kindmba. Pe Krais sinim nge Owundu Jiisas ei, eim noman ka enim kin mulmba.

²¹ Wu Timosii, na kin kongun ende elmbil wu. Timosii nin, Lusiyus nin, Jeisin nin, Sosipaser nin, wumb ei na nge tilap ende wumb pei ei, 'Enim kapli ka molmun,' a nik ngonmun.

²² Na Tersiyas, na Pol gupu ele ek neng kin, na mon ei polt. Polup kin, na Owundu nge embe ele, 'Enim kapli ka mulei,' a nip ngond.

²³ Wu Geiyas, na Pol kanpi kun er si molulum wu ei, eim 'Enim kapli ka mulei,' a nipi ngonum. Nga men tolmun wumb tep ka elim wu ku. Nga Erasus konu peni owundu ele, ku tep elim wu ni, Korsus sin nge enginjpin kin, el elip, 'Enim kapli ka mulei,' a nikil, ngo mbu ku.

²⁴ (Pe sinim nge Owundu Krais Jiisas ei, eim noman ka, enim kin pei ouni mulngii; ei keimi.)

Prei Erik Gos Embe Ambil Tonu Kindngii

²⁵ Pe nga, sinim Gos eim embe ambil tonu kindinmin. Pe nga, Gos eim kapli enim er dinga kindmba ei, na Jiisas Krais nge ek ka ni tor kindinj ele, kindmba ei, Jiisas Krais nge ek ka ei, kumb ok koi er palikim

ek ei, pe mendpil, Gos sipi peni ele kindim.

²⁶ Kindang kin, pe Gos ek keimi ei, ek ni tor kindilmin wumb mon polk kin, peni ele tor kindnjing. Nga kunum kunum konj molulum Gos, eim andan tang kin, wumb tilap pei kanik kin, piik erngii. Yi erik kin, Gos erang, wumb pei pii gii nik kin, Gos nge ol ei, ekii sik erngii.

²⁷ Gos ei eim endeim mendpil! Eim noman kun ka piinim nin, epi kanim kanim piilim pulwu. Sinim Jiisas Krais kin, Gos eim embe ambil tonu kunum kunum kindmin; ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Kumna Polpu Kindim

Pol Mon Kumb Se Polpu Korin Wumb Kin Kindim Ek Ei

¹ Mon ek ei, na Pol polup kindinj. Na nam Gos eim noman eġe, to tonu kindpi mundang kin, Jiisas Kraiss nge ek se andilmin wu miġ erip moġ. Nga Sosenes eim sinim enginjpin ei, eim ek ka yi ku, nipi kindim.

² Kindang kin, Gos eim nge wumb tilap Korin konu eġe moġmun wumb pei, en enim Gos erang kin, ok wumb konj kun ka mendpiġ moġmun. Molġ kin, nimbiġ erang, enim pei Jiisas Kraiss nge wumb tilap ende puk moġmun. Wumb nii endi Jiisas Kraiss kin ek ka nik, prei erik ngonmun wumb ei, Gos nge oġ kun ka erik molġ kin, sinim Owundu kin nga enim Owundu kin ouni moġmun.

³ Pe kapġi, sinim Erinjpin Gos kin, Jiisas Kraiss Owundu ouni, enim kapġi noman ka ngokuġ, nga noman emin pei ngunguġ ku.

⁴⁻⁶ Pe Jiisas Kraiss nge eim ek ka enim kin erpi kin, dinga kindang palim. Peng kin, enim ok Jiisas Kraiss kin dambiltik ok ende punmun ei, enim Gos nge oġ kun ka kanim kanim pei seng kin, moġmun. Gos ek keimi ninmin eġe ni, Gos noman ka palim eġe miġ, yi ku piinmin. Piyangin kin, na nanim kunum kunum enim piip kin, Gos kin ka piip ek ka nip ngond. Nimbiġ erang Gos eim noman enim ngonum. Ngopu kin, noman kuġpu, enim ngonum ei, nimbiġ erang enim Jiisas Kraiss eim nge wumb mendpiġ moġmun.

⁷ Pe enim Gos nge oġ kun ka wii ngonum ei, enim oġ eġe sinarik kin, wii endi mulaġmin mon. Ba pei sinmin yi erik kin, nga muġ mei poru nimba kunum ei, Jiisas Kraiss Owundu peni eġe tor omba nge kui erik moġmun.

⁸ Muġangin kin, sinim nge Jiisas Kraiss Owundu peni eġe tor omba

kunum ei, ek kend tonmun ek ei ni, oġ kis kun pinerim oġ ei nge, endi enim kin peng kindnermba. Nga eim enim ambilġ gii nipi, dinga erpi sipi, muġang pupu kin, Jiisas Kraiss Owundu nge kunum ei, muġ mei taġ poru nimba kunum ei kapġi poru nimba. Neng kin, enim pii gii dinga pim kin, epi endi enim kin ek endi kapġi enerngii, mon!

⁹ Gos ei eim ek keimi mendpiġ puġwu ei, enim kapġi Gos kin pii gii ningii. Gos eim enim to tonu kindpi sipi kin, eim kingam Jiisas Kraiss sinim nge Owundu kin kindang, dambiltpin o pun ende pupun moġmun.

¹⁰ Pe nanim angnan noġ, na enim noman eġe to konj kindip kin, ek dinga yi miġ nip ngond. Ngond ek ei, Jiisas Kraiss sinim nge Owundu noman dinga eġe nip ngond. Enim pei kapġi, noman piik ende kindik kin, ek ende ningii. Nga enim noman eipi eipi peng kin, ek eipi eipi nik, mulerngii mon. Nga enim noman ende sek kin epi kanim kanim noman to piingii ei, enim piinmin epi omba.

¹¹ Pe nga wumb kombur amb Klowes ngii konu eġe no pek moġmun wumb ei, ok ya na kanik kin, ek kun ninjing. Nam angnan noġ ei, enim ek miġ erik kin, ek kanim kanim eipi eipi ninjing.

¹² Pe na ek yi miġ piind, enim pei oġ yi nge enmin; nga wumb kombur enim moġmun konu eġe molġ kin, ek ei nge ku nik moġmun. Na nanim Pol kin ekii sip kongun paki top enj wu moġ. Wumb kombur yi ku nik moġmun na nam wumb kombur yi ku nik moġmun; na Apolos kin ekii sip kongun paki top enj wu moġ. Wumb kombur yi ku nik moġmun; na nanim Piisa kin ekii sik kongun paki top enj wu moġ. Nga wumb kombur yi ku nik moġmun; na nanim Jiisas Kraiss kin ekii sip kongun enj wu moġ.

¹³ Enim oġ yi nge kapġi enerngii mon. Pe Jiisas Kraiss eim endeim mendpiġ moġum. Nga wu endi Jiisas

Krais mił eipi endi mulałmin mon. Na Pol ond peri ełe kularip enim oł kis kun sinerang mulnjung ełe ngunenj mon? Nga enim na embe Pol ełe enim noł pinenjing mon ku.

¹⁴ Na nanim ka piip Gos ngond ei, na enim endi noł pendip ngunenj; ba wu tał Krispis kin Geiyas mendpił noł pendip ngunj. Mon pim kin, wumb pei na kin ekii singii; ba Krais kin ekii sinerngii, mon.

¹⁵ Yi mił erang, wumb torung wumb ek yi ninerngii mon. En enim Pol embe ełe noł pinjpin kin, Pol kin ekii simin. Simin ningii ek ei, kapli enenmba mon.

¹⁶ Ei keimi na nanim Sepanis eim ambim nin, kingam ambikim noł nin, na noł pendip ngunj; ba nga na wumb kombur eipi noł pendip ngunenj mon, ni piind.

¹⁷ Jiisas Krais na kindim ei, wumb noł pendkin ngunjii nipi, kindnerim mon. Jiisas Krais eim na kindim ei, eim ek ka nip, tor kindip wumb ngumbii nip na kindim. Kindpi ei ek nip, tor kindmbii ni, ya mani mei ełe wumb noman pałim ek ei sip, ende kindip; mon pim kin, Jiisas Krais opu ond peri ełe kułum ek ka ei, ek wii mił endi pinermba mon. Jiisas eim ek ka ei am dinga wii mendpił pimba.

Krais Nge Dinga Ei Gos Nge Dinga

¹⁸ Pe wumb oł kis kun pinerim mił erik mołmun wumb ei, Jiisas opu ond peri ełe kołpu erim oł ei, epi wii mił ni piinmin. Ba wumb Jiisas kin pii gii nik enmin wumb ei, Gos orung simba wumb ei ni piik kin, Jiisas ond peri ełe kołpu, nga konj tonu opu erim Gos ek ka ei, Gos nge noman dinga mendpił salim ni piinmin.

¹⁹ Yi mił erang, Gos eim ek ka ełe yi ninim, ei keimi sinim piinmin,

“Na kapli wumb noman ka wii dinga peng mułngii ei, top erip, kis mundamb, noman ka yi nge peng mulerngii, mon!”
Pe nga,

“Na nanim yi ermbii wumb nii endi, noman peng sin sinim epi pei piinmin ni piingii wumb ei, noman eipi eipi pałim ei sip, eipi eipi kindmbii,” ninim.

²⁰ Pe nga noman piilmin wumb jiki mił mołmun? Nga wumb Gos ek kanim kanim pei mon połmun wumb jiki mił mołmun? Nga wumb ek mił ełmin, wumb ya mei ełe mołmun wumb ei jiki mił mołmun? Gos eim ya mei ełe wumb pei, noman ka pałim ni piinmin ei erpi kindang kin, noman mendpił endi pinałim mon!

²¹ Gos eim noman ka owundu pałim ei, eim oł yi nge erang tonu om. Ya mani mei ełe wumb pei en enim noman pim ełe, Gos nge eim noman to piik enjing, ei kapli enerim mon. Yi peng kin, Gos eim noman ka piipi yi erang kin, wumb eim pii gii ninjing wumb ei sipi orung sim. Seng kin, sin Gos ek ka ei kin, noman owundu pinałim mił mei wumb ni piinjing kin, ek ka ei nipin, tor kindinjpın ełe nge, Gos wumb ei sipi orung sim.

²² Nga Jura wumb Gos ek ka ełe piipin gii nimin; ba sin tonu epin Gos jep oł endi kanpin kin, pii gii nimin nik, yi niłmin; nga Griik wumb noman ka dinga erik simin ni piik ełmin wumb ei ku.

²³ Ba sin Jiisas Krais ond peri ełe kułum ei, sin ek ni tor kindamin. (Wumb oł kis kun pinerim er mulnjung wumb ełe, sip orung sip erim ek ei, sin nipin tor kindpin ngonmun.) Jiisas ek ka ei piik kin, Jura wumb ombu geltii kulk, buł ngok enjing. Ba wumb tilap eipi wumb ombu, noman ełe ek ei, ek kun pinałim mon ni, noman yi to piinmin.

²⁴ Ba wumb ombu, Gos eim sipi orung sim wumb; Jura kin wumb tilap eipi kin ouni, ek ka ei pii gii ninmin ei, Krais eim, ei eim Gos nge noman dinga mołum; nga Gos nge noman ka wii ei, eim mendpił mołum.

²⁵ Pe Gos eim noman wii mił ei, wumb noman owundu pałim ei to

mani kindim. Nga Gos nge dinga ei wii mił dinga epi ei, wumb nge dinga owundu ei to mani kindnim.

²⁶ Pe angnan noł, enim kom se piyei! Ok enim nimbił oł mił erik mulnjung? Gos eim enim to tonu kindpi mundang kin, sipi orung sim. Pe en enim ni ombu en enim mulnjung mił, ei piinmin. Enim wumb aninga kombur noman ka wii peng mulnjung. Enim wumb aninga kombur enim dinga peng, mulnjung. Pe nga enim wumb aninga kombur wu num embe pułum ei, wumb noman ełe yi mił piłmin.

²⁷ Ba Gos eim ya mei ełe wumb mendpił mił mon. Wumb wii mił wumb eipi ni piinmin ei nge, Gos eim erpi, tonu kindpi sipi, wumb noman palim ni piik mołmun wumb ei, topu singambił sipi ngum. Pe nga ya mani mei ełe wumb wii, dinga pinałim wumb ei, Gos sipi, erpi, tonu kindpi, wumb dinga owii sałim wumb ei, to singambił sipi ngum.

²⁸ Gos eim ya mani mei ełe epi wumb kanik si kindinmin wumb wii mił endi sipi kin, nga wumb epi sinałim wumb yi niłmin wumb ei sipi kin, nga epi endi molałim epi endi ei sipi kin, tonu kindpi erpi ei, wumb noman palim wumb nin, epi pei dinga sałim epi ei nin, pe sałim epi ei to mani kindpi wii mił kindang mułmba.

²⁹ Mon pim kin, wumb endi kaplı eim embe ambilpi tonu kindpi kin, Gos kumb ełe mołpu yi ermba. Ei mon!

³⁰ Ba Gos eim enim erpi tu wupu, Jiisas Kraias kin dambilpi se ende kindpi kindang mołmun. Gos eim Jiisas Kraias kindang, Jiisas eim sinim nge noman konj ni, noman ka wii puł wu mołum. Sinim Jiisas eim kin o pun, Gos nge oł kun ka wumb mił Gos eim sinim kaninim. Yi mił erang, Gos Gui Ka sinim kin mułang kin, sinim Gos nge oł kun ka oł ei ekii simin, nipin yi ełmin. Pe nga sinim Kraias kin pii gii ninjpin kin, Gos eim kin sinim sipi orung sim.

³¹ Mon pim kin, Gos eim ek ok

nirim mił tonu omba. “Wumb nii endi ka ka piipi kin, epi ełe embe ambil tonu kindmba, ei kaplı; ba wu ei ka ka piipi kin, Gos oł ka wii eririm ei piipi kin, Gos Owundu embe ambil tonu kindmba.

2

Pol Ek Ka Ni Tor Kindpi Kin, Jiisas Kraias Opu Ond Peri Ełe Ek Ei, Wumb Nii Ngum

¹ Kindang na yi ku angnan noł enim kin onj kunum ei, Gos ek keimi koi erpi pim ek ei, na nip tor kindip enim ngunj. Ngunj ei, na ek olt kinan ka wii endi nip kin, nga noman owundu pim wumb mił endi nip, enim kin ngunenj mon.

² Pe na nanim noman to piip epi kanim kanim pei, noman to piinenj ei, enim tep to ek nip ngop muls; ba Jiisas Kraias endeim mendpił ouru ninerim ei, eim opu ond peri ełe kułum ei mendpił, noman to piinj.

³ Pe enim kin op muls kunum ei, nanim dinga endi peng piinenj; nga nanim gał owundu sip pur pur tang muls.

⁴ Pe nga, nanim ek ka nip tor kindip kin, na ek andan top wumb ngunj ei, ya mani mei ełe wumb noman ka owundu peng ninmin oł ei nge ninenj mon; ba Gos eim Gui Ka ełe na paki tang, dinga ngang kin, ek keimi nip tor kindinj.

⁵ Ba enim nge pii gii ei, ya mani mei ełe wumb noman palim ei mił, enim pinałim; ba enim pii gii ei, Gos kin eim dinga ełe palim.

⁶ Peng kin, sin noman dinga palim ei nipin, wumb nii endi opu, Jiisas kin pii gii dinga nipi, mołum wumb ei kin, nipin ngonmun. Ba noman dinga ya mani mei ełe wumb noman dinga mon; nga ya mani mei ełe tep enim wumb ei dinga mon ku; nga dinga epi endi eipi nge mon ku; dinga ombu ełe am ba.

⁷ Pe ek noman dinga endi na nip tor kindip ei, ok Gos eim nge noman dinga koi erpi pim. Kunum ełe, muł mei enerim kunum ei, yi

erpi pendim. Na ek nip tor kindip ei, wumb kinenjing koi erpi pim ei, Gos nge tilang ka wii sinim kanpin piimin.

⁸ Ya mani mei eŕe tep eŕmin wumb nin, wumb eipi yi ku, ei kapŕi Gos noman dinga ei kanik piik, kun enenjing mon. Pe en enim piilangin kin, en enim kapŕi Jiisas Kraiss Owundu tilang owundu puŕ wu ei, ond peri eŕe to kundneŕangin.

⁹ Ba Gos eim ek ka eŕe yi miŕ nirim,

“Wumb endeim kapŕi endi ningiŕ eŕe piik kin, nga kanik kun enarik. Nga wumb endeim kapŕi kom eŕe piinarik; nga wumb endeim noman eŕe to piinarik epi ei mendpiŕ, Gos eim epi ka wii erpi kun er moŕpu kin, wumb nii endi eim kin noman kulk ngungii wumb ei mendpiŕ ngumba.”

¹⁰ Ba Gos eim koi erpi pim epi ei, Gos Gui Ka kin, sinim pii gii ninmin wumb andan topu ngum. Ei eim Gos Gui Ka eŕe yi erpi kin, epi kanim kanim pei kurnum. Nga Gos eim epi mandring mendpiŕ koi erpi ermbii ni piim epi ei, Gos Gui Ka yi ku erpi kurnum.

¹¹ Pe wumb endi kapŕi, noman paŕim min, nimbiŕ oŕ endi ermbii ni piinim ei, wumb eipi endi piinaŕmin mon. Ba wumb ei, eim nge noman tuk gui mendpiŕ piinim. Nga Gos eim, nipe noman endi paŕim ei, Gos eim nge Gui Ka ei mendpiŕ piinim.

¹² Gos eim nge Gui Ka ei, sinim noman ka ngang sinjpin ei nge, ya mani mei eŕe wumb nge noman eŕe mon. Yi peng kin, sinim kapŕi, Gos eim nge Gui Ka epi kanim kanim pei wii ngum ei nge, pii poŕ tumun.

¹³ Ei kapŕi, sinim ek eŕe nipin tor kindipin ei, ya mani mei wumb noman ka wii paŕim miŕ ninanmin mon! Ba Gos eim Gui Ka eŕe nge, sinim ek puŕe nipin tor kindmin. Wumb nii endi, Gos nge Gui Ka noman tuk eŕe moŕum wumb ei, Gos nge Gui Ka ei, Gos ek ka andan topu ngum.

¹⁴ Pe nga wumb nii endi, Gos Gui Ka mulermba wu ei, Gos eim oŕ epi kanim kanim pei ngonum ei, kapŕi sinerngii. Nimbiŕ erang wumb ei Gos kingam Jiisas kin pii gii ninenjing. Eim am keimi pii poŕ tunarpi kin, kapŕi enermba mon. En enim ombu kombur mon ni piik kin, noman to piinerngii. Nimbiŕ erang Gos Gui Ka wu ei kin, paki tunermba mon.

¹⁵ Pe wumb nii endi eim kin, Gos Gui Ka moŕum ei oŕ epi kanim kanim ei mok to piipi, kanpi kun enim; ba nga wumb eipi endi kapŕi ok, wumb ombu oŕ yi ermin ni piik enmin, pa nik; mok tok kanik, piik enerngii, mon.

¹⁶ Gos eim ek eŕe yi ninim, “Wumb endi kapŕi, Gos Owundu noman paŕim miŕ kapŕi piinermba. Wumb endi kapŕi, Gos Owundu ‘Yi erii yi erii,’ pa ninermba, mon.”

Ba pe sinim pii gii ninjing wumb, Jiisas Kraiss eim nge noman ka ei, yi miŕ piik moŕmun.

3

Gos Nge Kongun Wumb

¹ Ba nanim angnan noŕ, nanim pii gii ninjing wumb dinga Gos Gui Ka moŕum wumb kin moŕpu kin, ek nip ngunj miŕ, enim yi ku, nip ngumbii pinaŕim. Nimbiŕ erang enim Gos Gui Ka mulaŕim wumb miŕ eŕe, ek yi mendpiŕ nip ngond. Nimbiŕ erang enim Jiisas Kraiss kin pii gii ei, kangiŕ kembis miŕ paŕim; enim pii gii dinga pinaŕim, mon.

² Na enim ek nip ngunj ek ei, ombu am to miŕ, dinga pinaŕim nge kuni, dinga punum miŕ ek yi nge miŕ, ende nip ngunenj. Nimbiŕ erang enim ek yi nge, ei piingii nge, piik kun enarik muŕngii. Nga pe yi ku, enim piik kun enarik moŕmun.

³ Nimbiŕ erang pe yi ku, enim oŕ kis eŕmin wumb miŕ no pek moŕmun? Wu angim ek buŕ morung miŕ erik, ek miŕ erik, yi enmin oŕ ei kun pinaŕim miŕ enmin. Nga enim Gos ek pii gii yi ninarik, piik kun enarik kin,

erik mołmun mił, enim mei wumb yi ku erik mołmun.

⁴ Yi mił erang, enim wumb endi molk yi ninmin. Na nanim, “Pol kin tep to endinj.” Nga endi yi ninim, “Na nanim Apolos kin tep to endinj.” Oł yi elmin oł ei nge, ya mani mei ele nge wumb mił mołmun; ba Jiisas nge oł kun ka mendpił mił molałmin mon.

⁵ Nimbił erang enim wumb sił Pol kin Apolos tel kin ek mił enim. Sił Gos nge kongun wu mendpił mołmbuł. Sił Gos nge, eim ek ka nipił, tor kindpił, wumb ngumbuł nge kongun eipi eipi mił ngum. Kongun ele erambił ei, enim ok pendik kin, Jiisas Kraiss kin pii gii ninjing.

⁶ Nengin kin, na nanim Pol, Gos ek ka ei kumb se ni tor kindip kin, kongun yi enj. Kongun ei yi mił, wumb kuni emb mei ele taltmin. Na kumb se kongun yi erip kin, Gos eim ek ka nip tor kindinj. Nga Apolos eim na erip mundunj, kongun kumb ele, paki to erpi, tuk kindpi pum ei, wumb kuni emb kumb se talk pendik kin, ekii se konu eni pang kin, noł kulk tu wuk, bein tonum mił, Apolos eim kongun yi mił erim. Ba Gos eim mendpił, ek ei erpi mułang kin, kuni mił połpu, tonu op mong tum. Tang kin, wumb ei eim ek piik, ekii sik, pii gii ninjing.

⁷ Gos ek ka kun emb taltim wu ei Pol, eim wu num mon! Nga ekii se wu endi opu, Gos ek ka ni wumb ngopu erim konu ele paki to erim wu ei, Apolos eim wu num mon ku. Ba Gos eim mendpił, kongun erpi kanpi, sep mułang kin, opu mong keimi tang kin, wumb ok eim ek ka ei pii gii ninmin ei, Gos eim endeim mendpił Owundu mołum.

⁸ Wumb nii endi, Gos nge ek ka kongun kumb se pułngun mondpu erim ei, kuni emb mił kindpi o pum. Nga ekii se wumb kombur, Gos nge ek ka kongun ele erik mundnjung ele nge, erik ok punjung ei, Gos nge ek ka ele, emb kindik pendnjing

konu ele, noł mił kindik ok punjung. En enim kongun ende enjing mił ei, kumep yi ku, se orung singii ei nge, Gos yi ku ngumba.

⁹ Ba sił Pol kin Apolos, Gos nge kongun ende wu mołmbuł. Nga enim pei mei mił seng kin, Gos eim nge mei konu ele kongun enim.

Nga yi ku, enim pei ngii mił seng kin, Gos eim nge ngii ele takpi er mołum.

Gos Nge Kongun Wu Ei Ngii Taltmin Wu Mił

¹⁰ Gos eim nge noman kaimb si na kin ngopu, na ngii takip piilim wu endi tonu op, yi mił moł. Na nam ngii tekngii konu mei nop erip sinj. Na paki mani połup kin, ngii pułngun mondpu enj. Nga wu eipi endi opu, ngii tumunj ele tonu kindpi kin, ngii tekim. Ba nga wumb eipi endeim endeim nik, piik kun erik kin, ngii tekngii.

¹¹ Gos Jiisas Kraiss eim ond paki dinga mił połpu angndang kin, tonu peł ele, ngii takinmin ei, na Jiisas Kraiss eim ek ka enim kin nip tor kindip ngunj. Kunum ei ekii se, nga wumb endi eipi, ond paki dinga eipi endi polk angndangin kin, tonu peł ele, enim ngii yi teknerngii mon.

¹² Na ek ei nip enim wumb ngond. Wumb pii gii nilim wu endi Gos paki dinga ele epi ka kanim kanim sipik ngii takinmin ei, ku gol mił; nga ku silpa mił; nga kom ku ka mendpił mił; ku owundu noman kultmun ku ei mił epi ei sik dinga mułmba ba; nga wumb kombur ond min; kupuł engimb min; kuni wiis kilim ei sipik; ngii ele takinmin, epi ei dinga pinarpi kin, sikir poru nipi amb ba.

¹³ Pe wu endi kongun erang mił Kraiss nga orung omba kunum ele, opu peni ele omba kunum ele, dup opu peni ele omba kunum ei, Gos wumb pei mok tumba kunum ele, nipe kongun endi erim ei, dup opu pendpi, ambił kinang wu ei kongun yi enim ei, kapli min mon? Ei kanik kin, pii poł tungii.

¹⁴ Pe wumb nii endi eim ngii ele, Jiisas Krai paki dinga ele kin takpi ei, kindang kin, pepi mołum. Ekii se dup nonarpi nim kin, ngii dinga mułang kin, kongun wu ei kumep ka simba.

¹⁵ Ba wumb nii endi, eim kongun endi ermbii ni piimba ei, eim dup nopu erpi kis mundpu nim kin, kapli eim kumep ka sinermba; ba eim kapli Gos se orung simba. Ei yi mił, wu ei eim epi ombu, dup numba erang, se tor sengin kin, wu yi mił ka mułmba.

¹⁶ Enim epi ei, kom se piyei! Enim wumb pei Gos eim nge men tołmun ngii mił mołmun. Molk kin, Gos eim Gui Ka enim kin noman tuk ele pu mołum.

¹⁷ Pe wumb endi Gos eim men tołmun ngii ele erik, kis monduk, ninjing kin, Gos eim kapli wumb ei erpi kin, to kis mundmba. Nimbil erang, Gos eim men tołmun ngii ele, eim kun ka wii mendpił mułmba. Enim Krai kin dambilik ende puk molk ninjing kin, pe enim Gos men tołmun ngii mił molk pungii.

¹⁸⁻²⁰ Wumb mei ele wumb, noman ka wii sałim ni piinmin ei, Gos eim ningil ele, epi wii mił kenim ele nge, Gos eim ek ele yi ninim, "Mei wumb, sin sinim noman ka pałim ni piinmin ei, epi kanim kanim kun pinermba mił endi erngii ei, Gos eim kapli wumb ei noman ele, ambil gii nipi, andlam ondu ngumba nge sałim." Nga Gos eim ok pułum ek endi yi ninim, "Gos Owundu eim wumb noman pałim wumb ei, noman tukrung ei, eim kanpi piipi kin, noman wii mił pałim ni piinim." Pe wumb endi, ei eim ek kend topu, yi enermba mon. Wu ei yi ni piipi, 'Na nanim ya mani mei ele, epi kanim kanim ei noman peng pei piind,' ni piimba wu ei, eim noman yi mił piipi mułmba wu ei, eim noman wulu pang mił mułmba. Wumb yi ni piik yi erangin kin, kapli wu ei nga opu, noman peng kapli, epi kanim kanim pei pii poł topu, kanpi kin, kun erpi

mułmba.

²¹ Yi mił erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon. Epi kanim kanim pei ei enim nge simba.

²² Na Pol ni, Apolos ni, Piisa ni, mei ni, epi konj ni, epi kułum epi ni, pe epi mołmun ni, nga ekii epi tonu omba epi ni, epi pei ombu enim nge simba. Enim epi ombu ele enim tep erik mułngii.

²³ Nga enim Krai Jiisas nge wumb. Nga Krai Jiisas eim Gos nge mendpił. Yi mił erang, wu endi wumb embe to tonu kindnermba, mon!

4

Gos Kindim Wu Krai Nge Ek Se Andilmin Wumb

¹ Enim kapli, sin kin piingii ei, Jiisas Krai nge kongun wu molk piingii. Sin sinim Gos nge koi erpi pałim ek keimi ei nge tep er mołpun yi erik kin, ek ni tor kindpin mołmun.

² Pe epi endeim mendpił, wu endi epi kanpi, tep erpi se mołum wu ei, eim wu num nirim mił mendpił ekii sipi, erpi mułmba.

³ Pe wu endi min, wumb pei, na nge oł ei, kongun kun ka tep erip oł ei, mok tok erngii epi ei, wii mił erngii ni piind. Yi mił ku, na nge oł ei mok top enał ku.

⁴ Na enim kin kongun erip na oł kis endi enj min mon, ei na piinand; ba Gos eim piinim. Gos Owundu endeim mendpił, na oł kis min oł kun ka enj ei, mok topu kindnim.

⁵ Yi peng kin, enim kapli wumb endi oł kis min oł ka erim kin, enim sikir mok tok enerngii mon! Gos Owundu orung omba kunum ei kokuł. Enim Gos Owundu orung omba kunum ei, kui er mułngii. Gos eim epi koi erpi mołum epi ei, wumb noman tuk ele ei sipi peni ele kindmba. Nga wumb noman ele epi erngii epi ei, peni ele kindang kin, wumb pei piingii. Kunum ele, Gos ei eim kapli, wumb endeim endeim ni, oł enjing mił ei, Gos wumb ei enim nge embe ambil tonu kindmba.

⁶ Nanim angan no! Apolos kin, na nanim kin, ek nip tor kindind ei, enim piingii nip nind. Na nanim ek ei nip, enim ngop ei, andan top mił nip ngond. Nga enim kapli pii poł tungii ei, nipe ek endi mił nind. Enim kapli, Gos eim ek ełe ninim mił ei, ekii singii. Enim kapli, wu endi eim embe ambił tonu kindik kin, nga wu endi eim embe ambił mani kindik kin, yi enerngii, mon!

⁷ Angnan! Enim wumb nii endi enim wu num mundnjung? Ei endi mon! Wumb pei ende mił mołmun. Pe keimi, enim epi pei sałim epi ei, Gos enim ngum. Ngang kin, pe enim ek yi mił ninerngii mon! “Na oł ka wii enj kin, epi ka wii tonu om ei, ni piinerngii mon!

⁸ Enim kunum kunum yi mił ni pi-injing, “Sin pe kapli epi kanim kanim pei sinjpin. Nga epi endi noman enanim mon. Sin wu king mił tonu onjpin; ba Gos nge ek se andiłmin wumb andan tok ngunenjing mon ku.” Pe keimi, enim king mulnjung kin, na ka piimbii ku. Yi mił pim kin, kapli sin enim kin tep to king mił mułmun.

⁹ Pe na nanim yi mił ni piip kand ei, Gos eim sin ek ka se andpin nipin wumb ei, am mer sipi, ełe pim kongun ei, erngii nipi ngum. Yi mił erang, sin wumb oł yi enjing nik, sipik, tok konduk wumb mił mołmun. Wumb pe sin keningii nge nik ełmin wumb mił, sin yi mił mołmun. Ya mani mei ełe wumb pei ni, tonu epin enjel pei yi ku, sin minj mani kanik mołmun. Yi mił, sin dinga sinałim.

¹⁰ Wumb sin kin yi mił ninmin, ‘Enim Jiisas Kraiss nge kongun ermin oł ei nge enmin;’ ba wumb yi ninmin, ‘Enim piik kun enarik noman pinałim wumb mił nik mołmun. Ba enim noman yi to piinmin ei, sin noman ka wii pałim wumb,’ ni yi piinmin. ‘Nimbił erang, sin Jiisas Kraiss nge wumb tiłap mołmun.’ Nga wumb sin kin yi mił ninmin. ‘Enim wumb dinga pinałim wumb; ba sin

wumb dinga sałim.’ Wumb yi ni piinmin, ‘Sin wu num mołmun; ba enim wumb embe pinałim wumb mił mołmun.’

¹¹ Sin ok kin, pe kunum kunum, Jiisas Kraiss eim kongun erpin endinjpin kunum ei, kuni nin, noł nin, epi ei sinerang kin, wii pepin pepin enjpin. Nga alap nin, epi pei sinerang kin, wii mołpun endamin. Nga wumb sin kepil tok, ek buł ambilk, nik nik enjing. Pe nga sin ngii sinerang kin, tuk andpin andpin mulnjpun.

¹² Sin sinim no pepin, andpin kongun erpin ei, sin sinim angil ełe kongun dinga kindpin enjpin. Nga wumb sin ek kis kun pinerim mił, ek buł ambilk enjing ku; ba sin prei erpin, Gos ngopun, eim kapli paki tang kin, noman to ak to erpin piin-jpin. Nga erpin kin, sin ngenj kumbii ngołmun kunum ei, sin kanpin, wiik tołmun.

¹³ Pe wumb sin ek buł ambilk, ek nik ngunjung ei, sin ek kun ka pim mił, nipin orung kindin-jpin. Kindpin kin, ya mani mei ełe wumb, sin kin noman yi to piinmin. ‘Sin kuni kiim nin, epi moł mił,’ ni piinmin wumb ei, enim epi wii mił endi mołmun wumb mił, endi kun ka mulałmin mon! Wumb ei en enim sin kin noman yi to piinmin.

¹⁴ Na nanim ek ei nge połup, enim kin kindind ei, enim piik kin, singambił singii nge, nip ngonand mon! Ba na enim ek kengip dinga ngop kin ek nip ngond. Nimbił erang, enim nam kang ambił mił mołmun. Mułangin kin, enim nam noman kulup ngond.

¹⁵ Pe enim 10,000 wumb pei kapli enim tep erik mołmun wumb ei mił molk kin, Jiisas Kraiss nik kin, andan tok wumb ngungii; ba enim ernjing pei mulałmin mon. Na nanim enim erinjing mił mendpil mołup, si kindin-j. Nimbił erang enim kumb se, Jiisas eim ek ka ei piik kin, eim nge wumb tiłap molk kin, pii gii ninjing ei, na Gos eim ek ka ni tor kindip kin,

enim ngunj.

¹⁶ Pe yi peng kin, na enim ek dinga nip ngond ei piingii. Na nanim noman palim mił erip kin, andan top mundunj ele, kapli enim ekii sik, erik pungii.

¹⁷ Oł ele nge, na piip kin, Timisii kindamb kin, enim mołmun konu ele onum. Opu kin, nanim kingam mił, na eim noman ngond. Ngop pendip kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun ei ambil gii nipi pum. Pupu kin, eim Jiisas Kraiss noman konj ngang kin, na Jiisas ekii sip, kongun erip, mołup pund mił ei, eim enim nipi ngang kin, piingii. Na Gos nge tilap wumb konu eipi eipi mołmun wumb ei, ek yi ku, nip ngoł ek ka ei, eim enim kanpi kin, ni tor kindpi ngumba.

¹⁸ Wumb kombur en enim, wumb owundu mołmun ni piik kin, en enim embe ambilk tonu kindik kin, noman yi to piinmin ei, na Pol tungu erip, enim kin onermba ni piinmin. Nimbil erang, na Timosii enim kin kindinj.

¹⁹ Ba sinim nge Owundu eim noman ele kapli ni piim kin, na enim mołmun konu ele, si kirip ombii. Nga nam nipe epi endi bong nik enmin wumb ei, erngii nge kur kan simbii. Na en enim nipe epi endi ningii ek ei nge, mendpil mon; ba en enim dinga palim ei, kurup kenmbii.

²⁰ Nimbil erang Gos eim sinim kin tep er mołum oł ei, ek ninmin ele nge mon; ba Gos eim nge dinga ele mendpil palim.

²¹ Pe enim na ek piinenjing kin, na enim kin pe epi nipe endi mił, endi ermbii ei nge, enim noman to piinmin? Pe na enim kin kepil tumbii nge ombii min, na noman emin sep kin, enim noman tuk giyeng ni seng kin, enim kin ombii?

5

Wumb En Enim Oł Kis Men Totmun Ngii Ele Enjing

¹ Pe wumb en enim oł kis erik mołmun mił, nik ngunjung. Pe wumb kombur enim mołmun konu

ele tuk molk oł kis erik ei, amb ngunduk, oł kun pinerim mił enmin. Enim wumb endeim, eim arim nge amb eim seng kin, tep tokuł, no pekil andinmbil. Oł yi nge ei, torung pii gii ninenjing wumb mołmun ei, oł yi nge ei kun pinalim mił ni piinmin.

² Pe nimbil erang en enim nge embe ambilk to kindik enjing? Ei mon; ba enim oł ei si kindik kin, nga kaimb sik, kei nik mułngii. Pe wu endi eim oł kis yi nge erim ei, enim kapli eim tuk mołum ei, to tor kindangin kin, pupu torung mułmba. Mołpu kin, enim kin tep to mulermba mon!

³ Pe na enim kin tep to mulał, mon! Ba na noman tuk gui ei, enim kin tep to mił mołum. Mołpu kin, Jiisas Kraiss nge dinga ele, na wu ei oł kis kun pinerim mił, erpi mułum wu ei kin, na ek ok noman ele piinj mił, ni tor kindip ngond. Nip kin, na enim kin tep to mołup kin, nimbii mił nind.

⁴ Na ok noman ele piinj yi mił nind. Pe enim ok, Jiisas Kraiss nge dinga ele, se kułou tok, o ende pungii. Kunum ei, na noman tuk gui enim kin tep to mułmbii. Nga Jiisas Owundu nge dinga ele, sinim kin tep to mułmba.

⁵ Wu ei oł kis elim wu ei, tuk mołum ei, to tor kindangin pupu kin, Seisen kin ba. Pang kin, Seisin eim ngenj oł ele, to kis mundmba. Yi mił erang kin, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, wu eim nge noman tuk gui ei, sipi orung simba.

⁶ Pe enim engin mił erik, embe ambilk tonu kindik kin, oł yi nge enmin oł ei, kun ka mon. Enim ek ei piyei! Ek endi yi mił ninmin, 'Bres kopur owundu mił o wulum epi yiis ei, aninga kopur kindilmin. Oł yi erang kin, bres o wupu owundu elim. Ei yi mił ku, wumb oł kis kun pinalim oł enmin ei, aninga erik punmun. Nga ekii se, oł kis wumb kin orung orung punmun.

⁷ Pe enim oł kis kun pinalim yi nge, erik mołmun ei, yiis mił bres kin orung orung pei punum yi mił si kindngii. Si kindik kin, kapli enim

bres konj yiis pinalim ei, yi mił oł kis pinerang kin, am kun ka mendpił mułngii. Nimbił erang Jiisas Kraias eim kołpu kin, sinim kin kindim. Kindpi kin, eim Jura wumb Eisip konu molk kin, kung siipsiip to kund-njung mił, eim sinim kin yi kołpu ngum.

⁸ Yi peng kin, kapli sinim oł kis kun pinalim mił, erpin mołmun ei, si kindmin. Ei yi mił ku, Jura wumb yiis aninga kembis kindangin kin, bres o wupu owundu elim epi ei, kunum owundu Eisip konu ele, Gos en enim paki topu kin, Eisip konu ele se mengpi, tor tulum ele piik kin, bres wii erik, kuni owundu wii nołmun, epi yiis endi kindnalmin mon. Nga sinim kapli kun ka mołpun ek keimi nimin.

⁹ Na yi nip mon połup kin, enim kin kindinj. Kindip kin, enim wu eipi oł kis kanim kanim kun pinerim mił, wu eipi nge amb ngunduk elmin wumb ei kin, tep tok, ende end-nerngii mon.

¹⁰ Yi erang kin, enim wumb kanim kanim endi kun ka pinerim mił, ya mani mei ele wumb oł kis wu eipi nge amb ngunduk enmin; nga wumb mei ele epi kanim kanim pei simin ni piinmin; nga wumb kombur epi pei wan waning simin ni piinmin; nga gos kend men tok erik ngonum wumb ei, oł yi nge enmin wumb ei si kindik kin; nga ya mei ele epi pei si kindik kin, wumb kin wii mendpił mułngii. Na nanim enim kin mon połup kindinj ei, ek yi ninand mon.

¹¹ Ba na enim kin ek nip mon połup end ei, pułe yi mił. Wumb endi eim ek yi mił nimba, 'Na nanim Jiisas Kraias nge tilap ele moł;' ba nga eim wu eipi nge amb ngunduk tep to oł kun pinalim mił erpi kin; nga epi kanim kanim pei eim minj ku simbii ni piipi kin; nga gos kend kin men topu erpi ngopu kin; nga wumb kin ek buł ambilpi kin; nga noł nok noman wulu pang kin, peng pep kun enerang kin; nga wumb eipi epi waning si kin, enim wumb yi nge ei

enim kuni ende nok, tep ende tok yi enerngii, mon!

¹² Nimbił erang kongun ei na nanim kongun mon; nga enim kongun mon ku. Torung wumb Gos eim tilap ele mulałmin wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin pa nipin, wumb ei mok tok enerngii mon! Ei nimbił erang, ei sinim nge kongun mon.

¹³ Ba wumb ombu Gos eim tilap ele, torung molk oł kis kun pinalim mił enmin wumb ei, Gos eim kapli mok tumba. Ba pe nga, Gos tilap ele tukrung mołmun wumb ei kin, enim mok tok erngii kongun mendpił pałim. Gos ek ninim mił yi erngii, "Enim wumb endi oł kis elim wu endi enim kin mołum wu ei, to tor kindei!" nilim.

6

Pii Gii Wumb Engnjing Kin Kos Erik Ngunerngii

¹ Pe wumb endi enim Gos nge wumb mołmun konu wu ei, wumb eipi kin ek nimba wu ei pupu kin, wumb torung wumb kos piilmin wumb kin punermba mon. Nimbił erang wu ei eim singambił sinerim min? Ba wu ei eim Gos nge wumb kin kos piimba.

² Enim ei piyei! Gos eim nge wumb tilap ele mołmun wumb ei, ekii se kapli enim ya mani mei ele wumb orung orung Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, kii sik epi kanim kanim erngii ele piik kin, mok tok erngii. Yi mił erang keimi, enim ya mani mei ele wumb oł kis kun pinerim mił enjing wumb ei kin, enim kii sik, mok tok erik, pa yi ningii pim kin, nga ek nin, epi kembis ombu, enim nik sipik, kun erngii ku.

³ Enim ei piingii, ekii se simin kapli, Gos eim enjel mołmun ei, oł endi erngii ei, sinim mołpun oł ei mok topun ermin, pa nipin ngumun. Yi peng kin, sinim kapli ya mani mei ele ek nin, epi kembis kombur kun pinerim mił erik mołmun ei, sinim kapli nipin, mok topun kun ermin.

⁴ Yi peng kin, sinim na mei ele kos ek nin, epi kanim kanim ele pim kin, sinim nimbił oł erang, wumb Gos kin pii gii ninenjing wumb ei kin, epi ombu mok tok enmin?

⁵ Na ek ei mon połup kin, enim singambił singii nge nip ngond. Pe keimi, wumb kombur enim pii gii ninjing wumb mołmun konu ele wumb, noman pim wumb ei, kapli nik piik, enim oł kun enmin, nga oł kis kun pinerim mił, mok tok kos erngii ni piik; ba wu endi molałim min?

⁶ Ba wumb kombur, enim Gos nge wumb tilap mołmun ei, en enim engnjing kos ek piik nge sipik, Gos kin pii gii ninenjing wumb kumb ele si pangin kin, wumb ei enim oł nik piik, mok tok, kos erngii min?

⁷ Enim engnjing endi si mengk, kos erngii sipinmin. Oł yi nge enim to mani kindpi kin, enim oł kun ka pim mił, enenjing pa nipi ngonum. Pe nga enim kapli kanik wiik tangin kin, wumb enim epi waning sik; nga ek kend tok silmin mił, yi erngii.

⁸ Ba enim engnjing noł pii gii ninjing wumb kos erik kin, pin pin erik, wumb eipi epi toltuk sinmin.

⁹⁻¹⁰ Enim ei piyei! Wumb oł kis ełmin wumb ei, Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii mon. Enim wumb en enim noman ele ek kend tok enerngii, mon. Wumb ombu Gos eim tep erpi mołum konu ele tuk punerngii. Wumb ei oł kun pinalim oł ełmin wumb ei, wu eipi amb ngunduk sik; nga gos kend embe ambilk tonu kindik ełmin; nga wu eipi embnjing kin tep tok, no pek ełmin; nga wu endi wu eipi kin amb mił tep to pek ełmin; nga wumb eipi epi waning silmin; nga wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, wu eipi bun bun kułpu kin, simbii ni piilim; nga wu endi noł nang kin, noman wulu pang mołmun; nga wumb endi eim wu eipi kin ek embiłmba; nga endi yi ku wu endi wu eipi tui to pendpi eim ku ni epi aninga waning silim. Wumb yi nge ei, Gos eim tep

erpi mołum konu ele tuk punerngii mon.

¹¹ Pe enim mołmun wumb kombur ok oł yi nge erik mulnjung; ba pe, Gos kingam Jiisas eim miyem ele, enim noman tuk ele oł kis kun pinerim, erik mulnjung oł ei, kil ngo si kindim. Nga Gos eim nge Gui Ka ele erpi sipipi kin, enim to eipi kindpi kin, nga erang ok, wumb kun ka mendpił mołmun. Nimbił erang enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ele, pii gii ninjing.

¹² Wumb kombur yi mił niłmin, “Epi kanim kanim pei, sin kapli ermin,” ni lo yi ninanim mon; “Ba epi kanim kanim pei erngii,” ei kombur enim paki tunermba. Keimi, lo yi ninim, ‘Nga epi kanim kanim kapli pei ermbii,’ ni piind; ba na epi ombu ei na ambił gii ninarpi kin, kongun wu mił kongun wii erip mulermbii, mon.

¹³ Keimi, kuni ei sinim kirim ele nge, nga sinim kirim palim ei kuni ele nge; ba ekii se Gos eim kapli sinim kirim kin kuni kin ei Gos eim erpi kin, to poru nipi, si kindmba. Ba sinim ngenj ei sipipin, oł kis kun pinerim mił, enermin mon. Nga ei amb ambił kin tep tunarpi kin, nga or ende pepin kin, piipin andinmin, ei mon! Ba sinim ngenj ei Gos Owundu eim nge ngenj; nga Gos Owundu ei eim sinim nge ngenj ele mołum.

¹⁴ Gos eim dinga ele mendpił, Jiisas Owundu kołpu pim ei, erpi sipi kin, nga konj kindim. Nga sinim yi ku, ei eim dinga ele mendpił, sinim nga kułmun ei, erpi sipi kin, nga konj kindmba. Yi erang, sinim ngenj konj kunum kunum mułmba.

¹⁵ Pe enim kom sek piingii ei, sinim ngenj pei ei, Jiisas Kraiss eim nge ngenj yi peng kin, nga sinim Jiisas Kraiss sinim eim ngenj ei, sipipin kin, nga amb andlam owuł andilim amb ei nge, sinim Kraiss ngenj ei sipipin oł yi nge, enermin ku. Ei am mon mendpił!

¹⁶ Pe enim kom sek piingii. Pe wu endi eim amb ningił owuł owuł

kanpi andilim amb ei kin, tep toku, or ende peki erngi ei, Gos ek yi mi ninim, "Wu ngenj ei opu, amb ngenj kin opu, ende pupu, si kindpi kin, amb ei kin wu ei kin ngenj ende pupu mo lum.

¹⁷ Ba wumb nii endi eim, Jiisas Owundu kin dambilpi o ende pupu nim kin, eim noman tuk gui ka molku kin, o ende punjngu.

¹⁸ O kisi yi nge kun pinalim o ei, bu ngok, si kindngii. O kisi kanim kanim eipi kun pinalim enmin o ei, ngenj torung o enmin; ba o kisi yi nge kun pinalim o ei, eim ngenj er kisi mondpu kin, o kisi enim.

¹⁹ Enim piyei! Enim ngenj noman tuk e ei, Gos eim Gui Ka nge ngii mi, enim kin no pepi mo lum. Gos nge Gui Ka, ei eim enim ngang kin, enim ngenj noman tuk e mo lum. Enim nge ngenj ei en enim nge mon.

²⁰ Gos eim enim kumep owundu to pendpi kin, sipi orung sim. Ei yi peng kin, epi kanim kanim en enim ngenj e erngii epi ei, Gos eim embe ambilk tonu kindngii.

7

Wu Amb Silmin O Ei Nge

¹ Ok enim mon endi polk kindnjing ei nge; pe na mon polup kin, orung kindind. Pe wu endi eim amb endi sinarpi ni, epi endi enerim kin, ei o ka ermbe.

² Ba nibil erang wumb ningi eipi eipi kanimin wumb, pei mo lum. Molk kin, o yi elmin o ei piki tonum. Yi mi erang, wu amb endeim endeim ni mulangin kin, nga amb wu endeim endeim ni mulang kin, o yi mi erngii.

³ Wu ngenj ei ambim nge ngenj kapli eim pandi tunermbe mon. Yi mi ku, amb ngenj ei wam nge ngenj kapli eim yi ku, pandi tunermbe, mon ku.

⁴ Amb eim nge ngenj ei, eim tep erpi mulaim mon; ba amb wam eim nge ambim ngenj tep erpi mo lum. Pe nga wu eim ngenj ei eim tep erpi

mulaim ku; ba amb eim wam nge ngenj ei eim tep erpi mo lum.

⁵ Pe wu amb elip wu amb nge tep tonmun o ei nge noman e ei tonu om kin, kapli tep tungu. Pe nga elip, mon pa niki, kunum e ei mendpi prei erpi, yi ermbi niki erngi, ei kapli; nga ekii se oku, wu amb nge tep tumbu ni, noman to piingii ei kapli erngi. Mon pim kin, Seisen opu pendpi kin, kom top, mon nipi kin, yi ermbe. Nga elip, ngenj e sipki kin, wumb eipi kin o kisi yi nge erngi.

⁶ Na enim kii sinjing kin, wu amb simba ek ei piip nind. Nind ek ei, enim wu amb singii ei, yi mi erngii ei kapli; ba ei lo ek endi mon.

⁷ Pe na noman yi to piind. Wu amb pei na amb sinarip wii mo mi, yi mulngii; ba wumb endeim endeim ni, Gos eim en enim noman dinga kanim kanim yi mi ngum. Gos eim wumb kombur en enim wenjing min embnjing. Nga Gos wumb kombur yi mi ngum; amb sinarik; nga wu punarik, wii mulngii.

⁸ Pe na ek ei nip wu amb sinamin; nga amb wu punamin; nga amb wenjing kolmun wumb ei kin nip ngond. Ngond ek ei, enim yi mo lum mi, na mo mi, yi erik mulngii; ei ka wii!

⁹ Ba wumb endi eim ngenj kin noman e ei tep kun enermbe ei, kapli wu endi amb simba min, amb wu endi ba ei kapli. Mon pim kin, wumb ei eim noman tuk e dup mi gur neng kin, o kisi endi ermbe.

¹⁰ Pe nga wu amb sinmin; nga amb wu punmun wumb ei kin, na lo ek dinga endi nip ngond. Ngond ek ei, nanim lo ek mon; ba Gos Owundu lo ei nipi ngonum. Ei yi mi, amb endi eim wam mani kindpi kin, pun punermbe mon.

¹¹ Pe nga amb wam ei mani kindpi, si kindpi pupu nim kin, amb ei, eim wii mulmba. Wu endi eipi punermbe mon; ba amb eim nge wam kin orung ba ei kapli. Nga amb ei wam noman emin sepi kin, eim kapli, eim

ambim se orung simba. Nga mon pa nipi kin, wu amb si kindnermba mon.

¹² Nga wumb eipi kombur kin, nanim ek yi mił nip ngond. Ngond ek ei, Gos Owundu nge ek ok nirim mił pulum, mon. Nanim nip enim ngond. Pe nga, pii gii nim wu endi, eim ambim pii gii ninerim kin, ba eim wam kin kapli, 'No pep mołup bii,' pa nimba. Nimba ei, eim wam kapli mani kindpi kin, si kindnermba mon!

¹³ Pe nga pii gii nim amb endi, eim wam pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin 'Tep to no pep mołup bii,' pa nimba. Nimba ei kapli, amb ei eim wam mani kindpi kin, si kindnermba mon.

¹⁴ Pe enim piinmin! Wu endi pii gii ninerim kin wu ei, eim ambim kin tep tumba wu ei, eim oł kun ka ełmin mił mułmba. Nimbił erang eim ambim pii gii nirim ełe erim. Pe nga ambim eim pii gii ninerim kin, amb ei eim wam pii gii nim wu kin, tep to mułmba. Nga yi ku Gos amb ei kanpi kin, kun ka mił mułmba ni kaninim. Nimbił erang amb eim wam pii gii nirim ełe erim. Ba yi peng kin, enim kangi ambił mengłangin kin, kapli kun ka mulenelangin. Ba nga oł yi enjing pałim mił ei, oł kun ka erik mił mołmun.

¹⁵ Pe nga wumb endi eim pii gii ninerim kin, ei eim wam min, ambim mani kind, si kindpi kin, bii pa nimba. Nimba ei, kapli yi ermba mił, ei pii gii nirim wu, min amb ei, kapli eim ambił gii ninerngii. Oł yi ermba mił, Gos eim ek yi nipi, "Enim noman emin pałim ełe, no pek mułngii," pa nim.

¹⁶ Ba pe nim pii gii nin amb ei, nim pii kun eran kin, wanim kapli pii gii nimba min mon; nim piinan. Yi mił nim wanim si kindnenjii mon. Pe kapli, nim pii gii wu, nim pii kun eran kin, ambnim kapli pii gii nimba min, ei nim piinan. Yi mił nim ambnim si kindnenjii mon ku.

¹⁷ Ek ełe nge wu amb simba ei Gos eim wumb nii endeim endeim

ni mok tum. Ba epi ei kin, Gos nirim mił, wu endeim endeim ni yi mił mułngii. Mułangin mił, na lo ek yi mił nip kin, Gos tilap wumb konu orung orung mołmun wumb nip ngunj.

¹⁸⁻¹⁹ Ei yi mił Jura wu endi ngenj kopsik ełmin wu endi mułang kin, Gos wii topu, se orung sim ei, eim kapli ngenj kopsik ełmin oł ei, si kindmbii ni enermba mon. Pe nga torung wu endi mułang kin, Gos eim wii topu se orung sim kunum ei nge, enim ngenj kopsik enałmin oł ei, ermbii ni piinermba mon. Nimbił erang ngenj kopsik ełmin oł ei min, ngenj kopsik enałmin oł ei min, ei oł mendpił endi mon; ba oł yi erngii ei oł mendpił, Gos eim nge ek enim piik kin, ekii singii ei, oł keimi mendpił.

²⁰ Pe wumb nii kanim kanim endi ok mułangin kin, Gos en enim mok topu, wii topu se orung sim ei, en enim nii ok mulnjung kin, yi ku molk pungii.

²¹ Pe enim wumb kombur wumb eipi kin kongun wii erik mułangin kin, enim wumb noman embin to piinerngii. Yi mił, Gos eim enim wii topu, sipi orung sim. Ba nga kapli enim andłam kun seng kin, enim wumb kin kongun wii erik mołmun ei, si kindik kin, en enim noman ełe kongun ei erik mułngii.

²² Wu endi wumb kin kongun wii erpi ngopu mołum ei, eim wu endi eim Gos Owundu eim wii topu se orung sim. Nga wu ei, Gos kin wii mułmba. Mułmba ei, eim erpi, oł kis kun pinerim ei si kindpi, erpi kindpi kin, wumb konj mił mołum wu ei, Jiisas Kraiss nge kongun wu mendpił mołum. Nga orung wu eipi endi kin kongun enarpi kin, Jiisas Kraiss eim wii topu, se orung sim ei, eim nge kongun wu mołpu kin, kongun wii erpi, ngopu mołum.

²³ Gos eim sinim kumep owundu ngopu kin, sinim sipi orung sim. Pe enim yi mił no pek mei wumb kin enim noman ełe kan ngii mił molk yi mulerngii mon.

24 Na angnan no! Sinim Gos kin mandi pupun kin, tep to mułmun. Pe nga yi ku, sinim wumb endi ok mulnjpun kunum ełe, Gos sin wii topu erim kunum ei, yi mił Gos kin ekii sipin mołmun.

Amb Wu Punenjing Amb Ni, Wu Amb Sinenjing Wu Ni, Amb Wenjing Kułum Amb

25 Pe na, amb wu punarik mołmun amb ombu kin, ek yi mił nip ngond. Gos Owundu eim ek dinga endi yi nipi ngunerim mon; ba na nanim noman ełe piind mił, ni tor kindip ngond. Ngond ei, nimbił erang Gos Owundu eim na kin kaimb owundu sipi, kołpu ngum. Ngang kin, kapli enim na ek kun ka ei piik kin, ekii singii.

26 Pe akip kunum ełe, oł embin tui kanim kanim tonu onum ełe pim kin, na yi ni piind ei, kapli enim akip mołmun mił, yi ku mułngii!

27 Pe wumb kombur enim embnjing mołum ei, mani kind, si kindmbii ni, noman to piikin enenjii mon! Pe nga, wumb kombur enim amb sinenjing pim kin, amb endi simin ni, noman yi peng kin, noman to piinerngii, mon ku.

28 Ba pe nga enim amb kombur sinjing kin, ei enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon. Pe nga amb kombur wu punarik mułngii amb ei, wu endi pungii nge, en enim oł kis kun pinerim mił enenjing mon ku. Ba na enim wu amb sinjing wumb ei, ya mei ełe oł embin tui epi kanim kanim enim kin omba ei, piip kin nind. Nind ek ei, wumb ngenj kumbii ngang kin, wumb ngenj kumbii sinmin oł ei, piip nind. Nind ek ei, enim kin yi tonu omba, ei mon, ni piip kin nind.

29 Angnan noł, na nam yi mił piip nind. Sinim mei mani kunum kopur kinan tangpi simba pinalim. Yi peng kin, akip kin ekii se wu amb singii wu mułngii ei, en enim amb mulerngii mił kongun dinga erik mułngii.

30 Pe nga wumb kombur ke ningii ei nge, Gos kin kongun dinga erik ke ninerngii wumb, yi mił mułngii. Pe nga wumb kombur ka piik mułngii wumb ei nge, Gos kin kongun dinga erik noman embin seng mołmun wumb, yi mił mułngii. Pe nga wumb kombur epi top tok singii wumb ei nge, Gos kin kongun erik epi sinerang mołmun wumb, yi mił mułngii.

31 Pe wumb kombur mei ełe epi kanim kanim salim ei sik, nok erik pungii ba, wumb ei Gos kin kongun dinga erik kin, nga mei ełe epi ei kin, noman kulerngii mon. Nimbił erang ya mei ełe epi kanim kanim ombu epi eipi mił tonu opu kin, nga am pupu poru nimba.

32 Pe na nanim noman yi palim, epi kanim kanim enim noman ei embin to piinerngii mon. Pe amb sinamin wu ombu, Gos Owundu kongun palim mił, noman to piik er mułngii. Nimbił erang enim Gos Owundu kin noman ka piik ngungii nge enmin.

33 Ba amb sinmin wu ombu, en enim ya mei ełe epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbił erang en enim embnjing kin, noman ka to piik ngok, yi enmin.

34 Yi peng kin, wumb kombur en enim noman tał peng erik mołmun. Yi mił ku, nga amb wu punanmin amb ni ambił ombu, en enim Gos Owundu kongun ei, noman to piik kin, erik mułngii. Molk kin, ei enim ngenj ełe oł kun ka palim mił erik kin, noman tuk gui ełe molk enmin. Ba wu punmun amb ombu, en enim ya mei ełe epi kanim kanim ombu, noman to piinmin ku. Nimbił erang en enim wenjing kin noman ka piimba, nik enmin.

35 Na nanim ek nind ei nip eramb kin, enim paki top kin, kun ka mułngii nge end. Nga enim amb singii nge oł, andłam ondu ngunand; ba nanim enim oł kun ka pimba mił erik kin, nga enim. Gos Owundu eim kongun ełe mendpił erik kin, am eim kin mendpił noman to piik erngii. Nga epi eipi endi, enim noman to

piinerngii mon!

³⁶ Pe nga wu endi eim ambłam wu endi eipi simba nik, kuimi to kindangin kin, mułmba. Mułang kin, kung ngii pei o pang, ambil wu simba wu ei kenim ni, arim ambil ambil gii ni mułum. Mułang kin, arim eim kenim ni andłam eipi endi sinerang kin, kapli eim noman ele piipi, ambil ei wu ei ngumba. Ngang kin, ol kun pinalim mil enerim mon. Kapli, ambil wu ei pang kin, wu amb mułngul.

³⁷ Ba nga arim eim dinga kindpi kin, ambłam wak tunermba. Nga epi eipi endi sikir erii erii ninermba mon; ba nga eim nge noman ele, eim kun ka tep erpi mołum. Nga eim noman ele piipi pendpi kin, eim ambłam kuimi to mundnjung kin, ambil ei wii mułpu kin, wu endi punermba mon ni piim. Yi mil wu ei ka wii erim.

³⁸ Yi mil erang, arim ambłam wu ei kuimi to mundnjung kin, wu endi ngum kin, ei kapli ermba. Pe nga arim endi ambłam wu endi ngunerim kin, wu ei ka wii mendpil erim.

³⁹ Pe amb endi wam konj mołum ei, wam kin tep tokul mołmbul. Ba nga amb ei eim wam kulmba ei, eim kapli wam kin ende punermba mon. Ba eim wu eipi endi bii ni piimba, ei kapli ba. Ba eim pii gii ninim wu endi ba.

⁴⁰ Ba na nanim noman ele palim mil nip ngond. Amb ei, eim wam kulmba; nga ei eim wu endi eipi punarpi kin, eim wii mołum mil, ei ka mendpil pimba. Pe na nanim noman to piind ei, Gos eim nge Gui Ka na kin andan topu mołum ku.

8

Kuni Sipik Gos Kend Kin Embe Ambil Tonu Kindik

¹ Pe na mon polup kindind ei nge kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik ngunjung. Pe enim yi mil kii sinjing ei, am keimi mendpil. Sinim pei

noman kun ka peng piipin kin, erpin mołmun. Wumb en enim yi ninmin, "Noman yi palim ei sin epi kanim kanim pei piipin, si kindpin mołmun," pa ninmin. Ei yi erpi, enim embe ambil tonu kindang kin, ka ka piik enmin; ba wumb noman kultmun ol ei, en enim kin pim kin, en enim kapli erpi dinga kindilim.

² Pe wumb nii endi eim yi noman to pimba, "Na epi kombur am mendpil piind," ni piimba wu ei, eim noman piimba mil, ei kapli enanim, mon. Gos wu ei kanpi epi wii mil ni piinim.

³ Ba wumb nii endi, Gos kin noman kultum wu ei, Gos eim wu ei piinim mil, eim nge wu mendpil mołum.

⁴ Pe nga kuni kanim kanim kombur gos kend kin embe ambilk tonu kindik kin, sik ngunjung ek ei, na nind. Ei sinim piinmin, gos kend ei Gos keimi mon! Ba ei min men wii mil; ba Gos eim endeim mołum. Nga sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpil mołum.

⁵ Ba nga keimi, epi kanim kanim pei "Gos mołmun, nga owundu mołmun," pa nilmin. Yi peng kin, ei tonu epin muł ele ni, ya mani mei ele, gos kend owundu ombu pei mołmun.

⁶ Yi mil, ba sinim nge Gos keimi endeim mendpil mołum. Sinim Erinjpin Gos Eim endeim mendpil. Eim epi kanim kanim pei eririm nge pulwu. Sinim ei eim kin tep to mułmun ni piipi eririm. Nga Jisas Krai Owundu endeim mendpil mołum. Eim epi kanim kanim pei erim ei, eim ele mendpil erim. Erang kin, sinim eim kin noman konj sipin, no pepin mołmun. Yi mil ku, sinim piinmin ei, sinim Gos endeim mendpil mołum.

⁷ Ba wumb pei epi ombu pei keimi, ei pii pol tunanmin. Nga wumb kombur ni piik kin, en enim kuni sipik kin, gos kend kin, embe ambil tonu kindik ngunjung kuni ei, en enim nunjung. Nimbil erang en enim yi piilmin, gos kend ond ku mil, keimi

mołum, ni yi piinjing. Piik kin, ei minj noman to piinjing. En enim noman tuk ełe dinga piinenjing. Pi-inarik kin, kuni ei nunjung. Nangin kin, noman tuk ełe ei dinga pinalim mił erim oł kis erpi kin, noman tuk ełe to kis mondnum.

⁸ Keimi, kuni numun ei, sinim erpi sipipi kin, Gos eim kin mandi kindnermba mon. Pe sinim kuni ei nonenjpin kin, sinim embe Gos kumb ełe to mani kindnermba mon. Pe nga kuni ei nunjpun kin, sinim embe Gos kumb ełe to tonu kindnermba mon ku. Yi peng kin, kuni yi nge ei nunermin mon.

⁹ Ba enim kanik, kun erik mułngii! Pe enim kuni nok, oł yi nge enjing kin, wumb kombur pii gii dinga ninanmin wumb ei, bok tok, si kindik, orung puk kin, oł kis kun pinalim mił erngii. Mon pim kin, enim kuni nok, oł yi nge enmin konu ełe mendpił, wumb kombur bok tok, si kindik, orung puk kin, oł kis nga erngii nge, enim noman tuk ełe yi ninim.

¹⁰ Ei yi mił, nim oł ombu am piil ni piilin, wu endi gos kend men tok ngii peł ełe molkun kin, kuni nun. Nun kunum ełe, wu endi eim noman tuk ełe dinga pinerim wu ei, nim kanpi kin, nim nun kuni ei, ekii se wu ei, gos kend kuni numba ku.

¹¹ Nim kan kin, nim oł ombu piilin wu, ninim oł ei eran kin, angnim endi noman tuk ełe dinga pinerim wu ei, eim noman ełe nim er kis mundun. Nim angnim wu ei, Krai ei ond peri kołpu kin, wu ei sipi orung sim.

¹² Ei yi mił enim oł ei erangin kin, engnjing noł noman tuk ełe dinga pinalim ombu, ei erpi kis mondnum. Wumb ei kin oł kis enmin. Ba yi ku, enim oł yi nge enjing kin, Krai ei kin oł kis kun pinerim mił erik ngonmun ku.

¹³ Yi peng kin, kuni namb kin, nanim angnan noł bok tok enjing kin, nam kuni ei nge nga endi nunermbii mon. Mon pim kin, nanim angnan noł kapli oł kis endi oł kun pinerim mił erngii.

9

Gos Nge Ek Se Andilmin Wu Nge Kongun

¹ Pe epi endi erpi, na noman tuk ełe ambil gii ni se molalim mon. Pe na Gos nge ek se andilmin wu moł. Pe na Jiisas sinim nge Owundu ei na kenj ku. Jiisas Owundu nge kongun enj ei mong tum ei, enim mołmun.

² Keimi, wumb kombur yi ni piingii. Na Gos nge ek se andilmin wu molał ni piingii; ba ei keimi, na Gos nge ek se andilmin wu moł. Ei yi erang kin, enim ok pendik, Jiisas kin pii gii dinga nik mołmun. Yi ku enim kapli piinmin ei, na enim kin Gos nge ek se andilmin wu mendpił moł.

³ Pe wumb na kin kos mił erik, oł yi en yi en, nik enmin ei, nanim ek yi mił nip, orung kindind.

⁴ Pe wumb sin ek se andilmin wumb kin kuni ni noł ngok erngii ei, sin Gos Owundu nge kongun ermin ei, sin sipin kapli numun, ei kis min?

⁵ Piisa kin Gos nga ek se andilmin wumb eipi kin Owundu nge angim noł yi mił ku erik. Ei kapli enim ek se andilmin wumb pii gii amb sik, sin kin tep tok Gos kongun erik andmin. Nga kapli sił yi ku erpił kin, nga kuni ngok ei sipił numbuł, ei kis min?

⁶ Banapas kin na kin mendpił sił siłip, ngenj kongun erpił, kuni se nopuł mołmbuł ni, na yi piind; ba nimbił erang sił siłip mendpił, yi mił ermbil?

⁷ Pe opu ond wu endi eim opu peng, opu ermba; ba ei eim kuni kan sipi, nopu mulermba mon! Pe nga wumb endi ond mong pin telmba kuni ei, nga eim sipi numba ku. Pe nga kung kau es tołum wu ei, eim kung kau am to sipi, numba ku. Yi mił ełmin, nga ei nge kuni nołmun.

⁸ Pe epi ombu wumb oł kun palim mił ermin ni noman yi to piinmin ei, na oł ei nge kin mendpił ninermbii mon. Nimbił erang nga Gos eim nge lo ek epi yi ku ninim.

⁹ Sinim Gos Moses lo ek ngurum ek piinmin ei, ek yi ninim.

“Pe kung kou kombur simb eġe kim-bangin kin, kuni wiis mong topu, konu eipi eipi puġum ei, kung kou ombu gupu eġe epi endi sik, kum tok kung kou kuni nunermba nik yi en-erngii mon.”

Ei Gos kung kau ombu mendpiġ, noman to piipi ninim min?

¹⁰ Gos ek yi piipi, nirim ei, sinim nge mendpiġ noman to piipi kin, ek yi miġ nirim. Keimi mendpiġ, ei sinim piimin nipi, mon poġpu pendrim. Pe wu endi kuni teġngii konu mei topu ka ermba. Nga wu endi kuni mong topu muġang kin, tengmba ei, eġ elip kuni mong eġe kongun erangiġ kin, kuni kopur simbiġ ni piikiġ kin, kongun yi miġ erngiġ.

¹¹ Pe sin Gos eim ek ka kuni mong miġ, enim moġmun konu eġe kindin-jpin. Kindpin kin, enim noman tuk eġe kuni miġ dinga sinjing. Sik kin, sin kunum kunum no pepin moġmun ei, enim sin kin kuni ni epi ombu, sin paki tumba epi kopur pei, enim sin kin ngungii ei, kapġi sin numun ni piinmin. Piipin kin, ei kun pinalim ni piinmin min?

¹² Pe nga wumb kombur enim kin epi kombur simin ni piingii, ei kapġi. Ba sin kumb se enim kin kongun erpin kin, ei kapġi sin enim kin epi pei simin ni piinjpin; ba oġ yi nge, ei sin enenjpin mon. Yi peng kin, sin sinim oġ embin tui kanim kanim ei ko wupun kin, kongun erpin punjpin.

Mon pim kin, Jiisas eim ek ka ni tor kindpin enjpin kin, andġam ei ondu ngunjpin. Yi peng kin, sin kuni ni epi enim kin sinenjpin.

¹³ Enim ek keimi mendpiġ piik si kindinmin. Ei men ngii eġe kongun eġmin wu ombu men ngii eġe ngoġmun kuni ei, sik noġmun. Nga wumb kung sipik, dup kalk, Gos ngoġmun wu ombu, kung tongndung en enim sik, noġmun ku.

¹⁴ Yi miġ ku, Gos Owundu eim lo ek yi miġ nipi pendim. Ei wumb nii endi, Gos eim ek ka nik, tor kindik kin, wumb ngungii ei, en

enim kuni nin epi kanim kanim pei, Gos kongun erngii eġe nge wumb ei kin, sik nok pek kin, molk pungii.

¹⁵ Ba na epi ombu endi, enim kin yi miġ sip enenj mon. Pe nga mon ei poġup kin ngond; ba oġ ei nge, nanim ermbii nip, ngonand mon. Yi peng kin, kumb se na kuġmbii ei kapġi. Mon pim kin, wu endi na noman ka piind puġe ei, na enim kin ek ka nip tor kindip wii ngond ei, sipi kin, tor sipi si kindmba.

¹⁶ Yi miġ, na Gos ek ka nip tor kindind. Na kongun ei mendpiġ Gos na buġ eġe tonu kindim kin, kongun ei mendpiġ ermbii. Nga kongun eipi endi sinalim mon. Na Gos ek ka nip, tor kindnenj kin, na noman tuk eġe kis mendpiġ muġmba. Yi miġ, kongun ei erip kin, na nanim embe ambiġ tonu kindnermbii.

¹⁷ Pe kongun ei, nanim noman eġe mendpiġ ermbii nip eġamb kin, na nge kongun enj eġe kumep siġamb. Yi miġ ermbii nip enand; ba na kongun ei end. Gos eim ‘Na enjii,’ pa nipi ngum kongun ei, erip moġ.

¹⁸ Pe na kongun enj eġe, monge ei yi miġ endi sind. Na Gos ek ka enim wii nip ngunj; ba na monge endi eipi sinermbii mon. Na ka piind eġe nge, ei na monge mendpiġ sind. Sip kin ei nge, enim ek ka ei wii sinmin.

¹⁹ Pe na nanim wu endi nge kongun wu mulaġ mon; ba na nanim noman eġe erip wumb pei nge kongun wu moġ. Moġup kin, kongun erip, wumb pei Gos sipi, orung simba nge kongun erip kin, ek ka nip, tor kindip moġ.

²⁰ Yi miġ, Jura wumb kin moġup kongun enj ei, Jura wumb nok pek mulnjung miġ, na yi ku erip kin, nop pep muls. Yi erang kin, Jura wumb Gos kin sip, orung simbii nge muls. Pe nga, nanim Gos lo ek Moses ngurum ei, na tep enanim; ba na wumb miġ no pep moġup kin, Gos lo ek Moses ngurum ei ninim miġ, ekii sinj. Sinj lo ei, nanim wumb kin tep to moġup kin, yi enj ei erip kin, wumb

ei lo ek ekii sinjing wumb ei, Gos se orung simba nge enj.

²¹ Yi mił ku pe nga torung wumb tilap eipi wumb, Moses lo ekii sinenjing wumb ei no pek erik mulnjung mił, na yi ku enj. Ei yi erip kin, torung wumb tilap eipi wumb Gos kin sip, orung simbii nge, yi enj. Pe na oł yi nge end ei, erip kin, Gos lo ek to kindip kin, ekii sinenj mon. Ba ninim Kraiss lo ek nipi ngum ełe, nanim ekii sip andind.

²² Wumb pii gii dinga pinerim wumb ei kin, na yi ku, pii gii dinga pinerim mił ku onj. Yi erang kin, na wumb pii gii dinga pinerim wumb ei, Gos kin sipi orung simba nge enj. Pe nga wumb pei oł kanim kanim enjing mił, na yi ku oł ei nge enj. Yi erip kin, na wumb aninga kombur Gos kin sipi, orung simba nge enj.

²³ Oł kanim kanim pei, ei na enj ei, yi erip kin, Gos eim ek ka nip, tor kindip kin, nga Gos embe ambil tonu kindip enj. Enj ei wumb kombur ok, Gos ek piik pii gii nengin kin, Gos en enim epi ka wii ngang kin, en enim ka ka piik erngii. Na nanim yi ku erip kin, ka ka piip ermbii.

²⁴ Pe enim keimi piinmin wumb kombur sikirik puk kin, epi ka wii endi singii nge punmun. Pupun kin ei, wu pei sikir pulmun; ba wu pei minj puk kin, epi ka wii endi sinerngii mon. Enim ei piyei! Yi mił erang, enim yi ku, sikirik dinga puk kin, Gos nge epi ka wii salim epi ei, singii nge punmun.

²⁵ Wumb pei sikirmin ni piingii wumb ei, en enim kongun dinga erik, noman nin ngenj dinga kindik kin, noman ełe epi kanim kanim to mani kindik. Yi erik kin, kapli dinga sikir puk kin, epi ka wii endi singii. Ba ekii se, epi ei, am ba; kunum kunum eim kin tep mulermba. Ba sinim sikir dinga pupun kin, epi ka wii simin epi ei, kunum kunum tep mulmba.

²⁶ Yi peng kin, na nanim kun sikirip punj, poru niłim konu ełe pup kin, na kanip kin, orung orung kindenjenj mon. Yi mił ku, nanim angil ełe

kum tonmun wu ei mił moł. Kunum kunum nanim angil tał ei, angil wii olkup top kindamb kin, wii konu pop top punałim mon.

²⁷ Ba nanim ngenj ełe, kongun dinga kindip eramb kin, nanim piind noman palim mił, na ngenj ekii simba. Mon pim kin, nam Gos ek ka nip, tor kindip, wumb ngamb kin, ekii se sikir pup, bok tamb kin, Gos epi ka wii sinenj kin, na kin ka mulermba.

10

Gos Kend Kin Men Tok Erik Ngok, Noman To Piinerngii

¹ Angnan noł, na enim kin kom se piingii ei, na ek nip ngond. Sin sinim Jura wumb kupenjpin noł Eisip konu si kindik kin, Moses kin ekii sik punjung ei, kupu muł endi mandring ełe, andan topu, en enim wumb mulenjing konu ełe molk punjung. Puk kin, 'Ep Noł Kundii' pim konu ełe, tumb tok puk kin, orundung noł wer ełe tor punjung.

² Pe wumb en enim kupu muł ełe nin, ep noł kundii tumb tok orundung tor punjung, Gos wumb ei noł ełe noł pendpi ngum. Nga ok, Moses kin tep tok, ekii sik punjung.

³ Pe en enim pei wumb mulenjing kulii konu ełe, kuni ende mił nunjung ei, Gos eim en enim ngum kuni ei, nunjung.

⁴ Nga wumb pei noł ende mił nunjung ei Gos ngum noł ei, nunjung. Keimi, en enim pei kom ku ełe tor om noł ei, minj nunjung. Pe nga, sinim piinmin ei Kraiss eim noł ngopu, paki topu kin wumb ombu en enim kin, tep tok punjung.

⁵ Ba Gos eim, wumb pei enjing oł ei, kanpi ka piinarpki kin, nga noman kulpu ngunerim mon. Yi peng kin, kulnjung wumb pei aninga ombu, mei wumb molałmin konu orung orung ełe, wumb kolk kin, molk punjung.

⁶ Pe oł kanim kanim ombu, sinim kenmin ni, andan topu ngonum. Yi erpi kin, andan topu ngang kin,

sinim oł kis yi nge, wumb ombu enjing oł yi nge, noman to piinerngii mon!

⁷ Nga gos kend embe ambil tonu kindik noman to piinerngii. Wumb kombur enjing oł ei mił, enim yi enerngii! Ei nge, Gos eim ek ka ełe yi ninim, "Wumb mani pei ełe molk, kuni nok, noł nok erik kin, nga angk tonu ok, non erik." Yi erangin kin, gos kend kin ka piik nik enjing.

⁸ Nga ok wumb kombur wu amb eipi ngunduk kin, oł kis kun pinerim mił erik kin, yi mił erik. Oł yi nge, ei sinim yi enermin mon! Wumb kombur oł yi nge erik mulnjung wumb ei, kunum endeim mendpil ełe, 23,000 wumb pei kulnjung. Yi erang kin, enim oł ei enerngii, mon!

⁹ Sinim Gos Owundu ei nge, epi kuni ngumba min mon; ei oł ermba mił kenmin nik, wumb kombur enjing ei, yi mił enerngii mon. Yi erangin kin, ka wembii kis ok, wumb ei tangin kin, kolk poru ninjing.

¹⁰ Enim kapli, Gos sin kin, 'Oł yi mił yi mił enjii,' ei enim pa nik kin, wumb kombur oł yi nge enjing oł ei, yi nge enerngii mon! Wumb kombur oł yi nge enjing ei, Gos enjel wumb to kondulum nge enjel opu kin, wumb kombur to kondpu poru nim.

¹¹ Pe oł kanim kanim wumb ombu kin tonu om ei, wumb oł ei andan tang kin, noman to piingii, nipi enerim. Nga sinim oł yi nge enerngii nipi, andan topu kin, Gos eim ek ka ełe pendim pałim ei, pe muł mei, poru nimba kunum ei, mandi erang kin, no pepin mołmun.

¹² Yi mił erang, wumb nii endi, eim nanim Krais pii gii dinga angip mułmbii ni, noman yi to piimba wumb ei, eim kanpi, kun erpi kin, no pepi mułmba. Mon peng kin, eim oł kis kun pinerim mił erpi kin, bok topu, si kindpi kin, orung ba.

¹³ Pe oł erngii mił kenmba oł kanim kanim enim kin opu, kom topu, enim noman ngenj ełe yi erii yi erii nimba ei, oł konj andlam endi eipi opu, enim kin onanim. Oł yi

nge, ei wumb pei kin yi tonu opu opu erim. Ba sinim Gos kin pii gii dinga nimin, kapli Gos sinim ambilpi gii dinga nipi kin, sinim paki tumba. Nga enim Gos eim kanpi wiik tang kin, opu kom topu, erii erii nimba ei enim to mani kindnermba; ba enim dinga ełe ngang kin, dinga erngii. (Pe nga oł yi erngii mił kenmba oł endi enim kin opu, kom topu, yi erii yi erii nimba ei Gos eim enim dinga ngang kapli dinga angk pendik oł yi nge omba, ei kanik kun erik mułngii.) Nga Gos eim enim kapli paki topu, andlam topu seng kin, oł yi nge, enim kin tonu om kin, enim dinga angk mołangin kin, oł erngii mił kenmba ei, enim to mani kindnermba, mon!

¹⁴ Yi peng kin, nanim angnan noł! Enim kapli, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, men tok erik ngok, enmin oł ei nge, buł ngok, eipi pungii.

¹⁵ Na enim kun ka piilmin wumb ei kin, ek nip ngond. Nip ek ei, enim piik mok tok, pii kun erik mułngii!

¹⁶ Pe ming ełe noł wain mołum ei, sinim oł ka epi ni, ek ka nipin, Gos ngonmun. Pe sinim ming ełe, noł wain Jiisas miyem mił nonmun ei, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim. Pe nga bres engin to nonmun ei, Jiisas ngenj mił ełe, sinim Jiisas kin dambiltpi, se ende kindnim.

¹⁷ Yi erang kin, bres endeim salim ei, yi mił ku, sinim wumb pei mołmun. Molk kin, bres ei, sinim wumb pei dambiltpi sipi kin, ngenj ende mił kindnim. Nimbił erang sinim wumb pei, bres endeim ełe mendpil Jiisas ngenj mił engin topun se nonmun.

¹⁸ Pe enim kom sek piingii! Esrel wumb kung kuni, nin epi ombu, dup kalk kin, Gos nguk. Ngok kin epi ei, tongndung sik, nok yi enjing. Wumb kung, nin kuni epi ei, dup kalk, Gos ngunjung wumb ei ok, Gos kin dambiltik, o ende puk kin, eim embe ambilk tonu kindnjung.

¹⁹ Pe na ek ninj mił, ei pułe yi pałim. Ei gos kend, min kuni sipik

kin, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngungii epi tał ei, epi wii mił mołum. Ei epi keimi mon!

²⁰ Mon! Na ek yi ninj. Yi mił, torung pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin noman to piinanmin wumb ei, kuni nin epi tu wuk kin, gos kend kin embe ambilk tonu sik, ngok enmin ei, sipik kin, Gos keimi kin ngunenjing. Yi peng kin, na enim gui kis kin ende puk, ełe tuk molk kin, kuni yi nge, ei se nunerngii mon, ni piip nind.

²¹ Enim kaplı Jiisas Owundu nge miyem mił ming wain ełe nok, nga puk kin, gui kis nge ming kin ende nunerngii mon! Nga enim Jiisas Owundu nge peł ełe, kuni Jiisas eim ngenj mił ei nok eim kin mendpił men tok erik kin, nga puk, gui kis nge peł ełe, eim kuni mułmba, ei sik nunerngii, mon!

²² Sinim yi eramin kin, Jiisas Owundu kin noman kis piipi ermba ei, nipin ermin ei, yi enermin mon! Nga Jiisas Owundu nge dinga owundu ei nge, kaplı sinim dinga to mani kindnim.

Sinim Kunum Kunum Gos Embe Ambil Tonu Kindmin

²³ Kaplı sinim epi kanim kanim pei ermin mił, yi peng kin, en enim kaplı yi mił ninmin; ba epi ombu ei, sinim paki tunanim mon. Nga sinim epi kanim kanim pei kaplı ermin mił; ba epi kanim kanim ombu ei, sinim noman tuk ełe dinga ngonanim mon!

²⁴ Wu endi eim oł endi erpi ei, eim noman ełe mendpił to piimba, oł ei nge enermba mon. Ba enim wumb eipi nge oł erangin kin, noman to piik erngii nge oł ei nge paki tok erngii ku!

²⁵⁻²⁶ Gos eim ok ek ka yi mił nirim, “Mei nin nga epi kanim kanim pei mołum ei, Gos Owundu eim nge epi pei mołum.”

Ei yi mił erang kin, enim kung minj nim epi kanim kanim ep top ngii ełe top tungii ei, kaplı sik nok pungii. Nga, enim kuni kaninmin ei ka min kis kii endi sik enerngii! Mon pim

kin, enim noman tuk ełe embin to piingii.

²⁷ Pe nga pii gii ninerim wumb endi mołpu, eim ngii konu kuni nungii, ‘Wei’ a nimba. Neng kin, enim bin ni noman to piingii ei kaplı. Enim kuni ei ngumba kuni ei, pei nungii. Nungii kuni ei nok kin, nga kii sik enerngii! Mon pim kin, enim noman tuk ełe embin to piingii.

²⁸ Ba wu endi enim kanpi kin, ek yi nimba, “Kuni ei sipik, gos kend kin embe ambilk tonu kindik, sik ngunjung kuni.” Yi peng kin, kuni ei nunerngii mon! Nimbil erang wumb enim kuni sipik, yi mił enjing, pa nipi ngumba wumb ei kin, eim noman tuk ełe nipe ek nimba ei, piik kin, kuni ei nunerngii!

²⁹ Pe na enim noman tuk ełe piip ninand mon. Ba wumb endi eipi nge noman tuk ełe, kis min ka mułmba ei nge, na piip nind, ‘Enim kuni ei nunerngii mon!’ Nanim kuni ei nanim noman pałim mił, na kaplı ekii sip numbii. Pe nga wumb endi na end oł ei, eim noman ełe mok topu piipi kin, ei kun pinalim; ba na nam wiik top muls. Mon pim kin, wu endi nge noman tuk ełe kis mułmba.

³⁰ Pe nga nanim kuni ełe, Gos kin ek ka nip ngop numbii. Ba wu endi opu na kuni ek ka nip Gos kin ngopu nunj kuni ei, na kin oł yi nge yi nge en pa nimba. Ei kaplı enerim. Pe nga nim kuni ei nunjii ei kaplı; ba wu eipi gos kend kuni kin ek endi ekii sikin enenjii mon!

³¹ Yi mił ku, enim nipe epi endi ermbii, kuni nungii min, noł nungii min, oł epi kanim kanim pei yi erngii ei, kaplı. Enim yi erik kin, Gos embe ambilk tonu kindngii nge erngii.

³² Enim Jura wumb nin, wumb tilap eipi nin, nga Gos nge pii gii ninjing wumb tilap mołmun ei, noman to piingii. Nga enim erngii oł ei kanik kun erik. Mon pim kin, wumb ei Gos orung simba nge andłam ei ondu ngunerngii mon! Nga ek kanim kanim tonu omba ei, enim pii kun erik, no pek molk pungii.

³³ Pe na yi mił ku end oł ei, enim yi erngii. Ei nanim epi oł kanim kanim enj ei erip kin, wumb pei noman kulk kin, ka piingii nge erip erip end. Nga na nanim erip kin, ka piip, paki top, ermba ni enand mon. Ba wumb pei ka piik kin, paki top ermbii oł ei, erip ngond. Ngond ei yi eramb kin, Gos wumb pei se orung seng kin, eim kin mułngii.

11

Men Tok Kengip Ek Tok Ełmin Oł

¹ Nanim Kraiss erpi, andan topu mundum kongun ei, ekii sip end mił, enim na kanik kin, oł yi mił ku, enim na kin ekii sik erngii.

² Na enim kin ka piip kin, enim embe ambil tonu kindind. Nimbil erang enim kunum kunum nam kin noman to piik kin, nga Gos oł andan top nip, enim ngunj ek ei, ekii sik enmin?

³ Ba na enim piingii ek ei nip ngond ei, Kraiss ei eim wu pei peng erpi kin, tep erpi mołum. Nga wu mołmun ei, en enim embinjing kin peng erik kin, tep erik mołmun. Nga Kraiss, Gos eim peng erpi kin, tep erpi mołum ku.

⁴ Yi peng kin, wu endi prei ermba min, Gos eim ek ka koi erpi nipi, wumb peni ełe kułou tok mułngii konu ełe ngumba ei, nga eim peng ełe, kum topu pendpi, yi ermba. Ei erpi kin, Kraiss nge embe ambil tonu kindnanim mon. Ba wu ei, eim singambil simba.

⁵ Pe nga amb endi prei erpi Gos kin ngopu ermba min, Gos eim ek ka koi erpi palim ełe, wumb kułou tok, men tok erngii konu ełe, nipi tor kindpi kin, wumb ngumba. Nga peng ełe epi endi kum topu, pandi tunermba. Yi erang kin, amb ei wu mił ermbii ni piinim eim wam nge embe mani kindpi kin, nga wam eim singambil simba. Pe nga, peng kum tunarpi kin, angpi ek ninim amb ei, yi mił ku, eim peng enjin pek topu kołmung tumba ei, nga eim singambil simba.

⁶ Ei yi mił amb endi eim men topu peng erpi, kunum ełe peng kum tunermba ei, nga eim peng enjin kołmung topu pek topu, esimb ermba. Ba amb ei peng enjin kołmung topu, nin pek esimb topu ermba ei, eim nge singambil piimba ei, kapli amb ei peng kum tumba.

⁷⁻⁹ Nimbil erang kumb se, Gos eim amb endi sipi, wu eneririm mon; ba Gos wu kumb se sipi kin, amb endi eririm. Nga Gos eim amb nge piipi kin, wu eneririm mon; ba Gos wu nge piipi kin, amb eririm.

¹⁰ Yi peng kin, amb en enim Gos kin prei erpi ngopu peng enjin kum pandi tungii ei, epi andan tumba ei, wam kin mandring mułmba. Nimbil erang Gos nge enjel oł ei keningii.

¹¹ Ba Gos Owundu kin pii gii ninjing wumb ei, oł yi nge piik mołmun. Pe nga amb eim mendpil mułmba ei, kapli enermba. Nga wu eim mendpil mułmba ei, kapli enermba ku.

¹² Nimbil erang Gos eim wu sipi kin, amb kumna eririm. Ba pe nga wu mołmun ei, amb menginmin. Nga epi kanim kanim pei ei Gos pułwu minj mołum.

¹³ Enim kapli en enim ek ei mok tok kanik kin, piik kun erngii. Oł yi nge, amb endi wumb pei kułou tok, Gos kin prei erik mułngii. Mułangin kin, amb eim peng enjin kum pandi topu, oł yi nge erpi, prei erpi Gos ngumba oł ei, kapli min mon? Ei mon!

¹⁴ Nimbil erang sinim wu amb pei nge oł ełmin oł ei, sinim andan tonum. Pe nga, wu endi eim peng enjin olt pupu mułmba wu ei, eim singambil simba.

¹⁵ Ba amb peng enjin olt mołum ei, Gos eim amb ngum ei, peng pandi tungii nipi ngum ei, amb moke ka wii endi salim.

¹⁶ Ba wumb endi eim peng enjin pandi tołmun ek oł yi nge ninmin ei, kapli enanim pa nipi ermba ei, nanim yi mił nip, orung kindmbii ei, sin sinim wumb yi mił nipin oł eipi endi andan topun ngonamin. Nga

Gos nge eim wumb tilap konu eipi mołmun ei, oł yi nge oł eipi endi erik kin, Gos kin men tok erik, noman to piinalmin mon.

Jiisas Owundu Nge Kuni

¹⁷ Pe nga kengip ek ei, polup nip enim ngond ei, nip enim embe ambil tonu kindnermbii mon. Nimbil erang enim men ngii kulou tok enmin oł ei, kun ka enalmin mon. Ba enim oł ka palim aninga aninga erik enmin; nga aninga kombur oł kis enmin ku.

¹⁸ Kumb se, na ek yi nimbii ei, enim tuk men tok erik, kulou tok mołmun konu ele, enim eipi eipi puk, tilap eipi eipi molk Gos kin men tok erik, ngok enmin. Pe na ek ninmin piind ei, kopur aninga keimi mił palim, ni piind.

¹⁹ Yi mił, enim Gos nge tilap wumb mołmun konu ele, tuk tilap eipi eipi puk enmin ei, keimi enim kin tonu omba. Yi peng kin, enim mołmun konu tuk ele, wumb oł kun ka elmin wumb ei, peni ele tor wangin kin, wumb pei keningii.

²⁰ Yi mił erang, enim ok eipi eipi kulou tok, Gos kin men tok erngii; ba enim ok Jiisas Owundu nge kuni simba ei, ok sik nunerngii mon. Nimbil erang, enim kuni ei, oł kun ka mił nonalmin, mon.

²¹ Pe enim kuni nungii erik, enim endeim endeim ni en enim kuni erik, singii mił, sikir nok pungii. Nga wumb kombur kuni tang mołmun. Nga wumb kombur noł wain nok, wulu pang kin, andik mołmun.

²² Pe en enim kuni nok, noł nok, oł yi nge erngii ei, enim ngii konu sinalim min? Ba enim Gos eim nge wumb tilap mołmun ei, epi wii mił mołmun ni piinmin. Nga epi pei sinalim wumb ei, to singambil monduk enmin. Pe enim oł yi nge enmin ei, na enim kin nipe ek endi nip ngumbii, ni piinmin? Na enim oł ei enmin a nip, embe ambil tonu kindnermbii, ei am mon! Na enim embe ambil tonu kindnand, mon!

²³⁻²⁴ Pe Jiisas Owundu eim ek ei nipi, andan topu, na ngum. Ek ei na enim nip ngunj ek ei, Jura Jiisas Owundu sipi, opu orung wumb angil pendim. Epin kunum ele, kumb se Jiisas Owundu eim bres endi sirim. Nga Jiisas eim prei erpi, ek ka nipi, Gos ngopu, bres sipi, engin topu yi nim, “Bres ei nanim ngenj mił engin topu, enim paki top ngond. Ngond kuni ei nungii! Yi erik kin, nanim kin noman to piingii.”

²⁵ Nok poru nik, yi mił ku, nga noł wain ming ele multum. Jiisas ei sipi, prei erpi, ek ka nipi Gos ngopu, yi nirim. “Noł wain ming ei, na miyem mił ei nge, Gos nge lo ek konj enim nip ngonum. Kunum nenj enim noł wain yi nge sik, nungii ei, nok kin, kunum ele, nanim kin noman to piingii.”

²⁶ Yi mił erik piik mołangin kin, Jiisas ek ka nik tor kindngii. Kindangin kin, Jiisas Owundu yi erik, eim ond peri ele kolpu, nga oł pei ombu erim. Nga bres ei nungii min, noł wain ming ei nungii kunum ele, na ek ka ei nik tor kindngii ei, kunum ele Owundu nge orung omba ni piingii.

²⁷ Yi mił erang, nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinalim erpi eim noman tuk ele mok topu piipi, kun enarpi kunum ele, Jiisas Owundu nge ngenj bres mił ei, si nupu, nga ming noł wain Jiisas miyem mił ei nupu, yi ermba ei, wumb ei oł kis kun pinerim mił erpi kin, Jiisas Owundu nge ngenj kin miyem ele, ngonum.

²⁸ Yi peng kin, wumb pei en enim noman tuk ele kumb se mok tok, en enim kii sik, pii kun erik, kapli mulnjung kin, en enim bres ei nin, noł wain ming ele mołum ei, kapli nungii.

²⁹ Pe nga wumb endi eim oł yi nge ermba ei, bres Jiisas Owundu nge ngenj mił ei nonum; nga noł wain ming Jiisas Owundu nge miyem mił nonum; ba Jiisas ngenj pule ei nge pii pol tunarpi kin, nonum ei, eim erpi,

puł ei, sinim Gos kos owundu eim kin mendpił tonu omba.

³⁰ Oł yi nge enjing ei, enim wumb kombur ening pepi erang kin, ngenj simb angil dinga pinalim. Nimbil erang enim noman tuk ełe oł kun ka pinalim. Nga enim wumb kombur kulnjung; ku.

³¹ Pe en enim kumb se, kii sik, noman tuk ełe, mok tok piingii. Piik kin, oł kun ka pimba mił kunum kunum enjing kin, ekii se Gos kos owundu enim kin tonu onermba, mon!

³² Ba sinim nge Jiisas Owundu sinim kin kapli, kos piipi, kii sipi, mok topu, orung opu, kumep kis topu, ngo orung kindmba ei, yi mił sinim Erinjpin Gos nge kang ambil mułangin mił erim. Yi mił erang, sinim mei wumb pii gii ninenjing wumb kin, Gos kos owundu tonu omba ei, piinermin mon.

³³ Yi peng kin, na angnan noł! Enim kunum ełe, kułou tok, ok ende puk, men ngii ełe kuni owundu endi nungii ei, wumb kombur wangin kin, enim kui erik mułangin kin, pei ok, kułou tok, ende molk nungii.

³⁴ Ba pe, wumb endi kuni tumba ei, eim ngii konu ełe kuni numba. Ei erpi kin, wumb ei, eim enim kin kuni nge nungii. Mon pim kin, nga ekii se Gos nge kumep kis enim kin tonu omba. Pe nga, epi endi kii sinjing ei, nanim enim kin op kunum ełe, na ei er kun erbii.

12

Gos Nge Gui Ka Epi Ka Wii Wumb Wii Ngołum

¹ Pe Gos Gui Ka epi ka wii wumb wii ngołum. Ngołum ełe nge nanim angnan noł enim ek keimi ei, pii poł tungii ni piind.

² Pe enim piinmin ei, okrii enim torung wumb mulnjung kunum ełe, Seisen nge wumb enim wunduk, gos kend kin tuk sinjing. Gos kend ek ei piinarik kin, enim gos kend ei kin ekii sik puk enjing.

³ Yi mił erang, na noman ełe enim ek ei keimi piingii. Piik kin, wumb nii endi Gos nge Gui Ka eim kin mołpu kin, nga eim kin ek endi nipi erim kin wu ei, eim ek yi mił ninermba, 'Jiisas dup konu ełe am ba mendpił kin ek buł morung' ninermba mon. Nga wumb endi Gos Gui Ka mulerim kin wu ei, eim ek yi ninermba; Jiisas eim Owundu mołum; pa ninermba mon.

⁴ Gos eim Gui Ka epi ka wii kanim kanim pei wumb wii ngołum. Ba Gos Gui Ka endeim mołpu kin, epi ka ombu ngonum.

⁵ Pe nga sinim Gos Owundu nge kongun kanim eipi eipi pałim mił erik mołmun; ba Gos Owundu endeim mendpił mołum ei, eim kin, kongun erik mołmun.

⁶ Sinim Gos nge kongun ełe, dinga kanim eipi eipi sipin enmin; ba Gos endeim minj mołpu kin, eim kongun ełe wumb pei sipi, dinga ngang enmin.

⁷ Gos eim nge Gui Ka ei, eim wumb endeim endeim ni, andan topu ngonum. Ngang kin, Gos eim nge wumb pei mołmun ełe, paki tumba nipi enim.

⁸ Pe Gos eim epi ka wii ombu, wumb eipi eipi ngonum. Ngang kin, wumb endi Gos noman ka wii mendpił pałim mił ei, Gos Gui Ka paki tang kin, nipi tor kindnim. Gos Kui Ka ende ku nga, wumb endi eim Gos noman ka koi erpi pałim oł piilim mił, dinga ngołum.

⁹ Nga wumb endi pii gii ninmin oł ei nge epi dinga oł erpi, Gos Gui Ka ende mołum ei, dinga ngang sim. Nga wumb endi Gos Gui Ka dinga ngang kin, wumb ening kanim kanim peng piingii ei, kapli erpi sipi, konj simba nge dinga sim.

¹⁰ Gos Gui Ka ende ku, nga wu endi jep oł ermba ei nge, dinga sim; nga wu endi dinga sipi, Gos nge noman ełe nipi tor kindnim; nga wumb endi dinga sipi, Gui Ka min gui kis kongun enim mił, nik kanik kin, pii poł tonum; nga epi Gos Gui

Ka kin onum epi ei, Seisin gui kis kin onum ni mok tupu, piimba epi ei sim; nga wu endi ek eipi endi piinarpi kin, kanim kanim wumb pii pol tungii mił, ek ei nipi Gos Gui Ka dinga ngang sim; nga wu endi eim piinermba ek ei, kanim kanim ok kep erpi, wumb ngang piingii dinga ei sim.

¹¹ Ba ei Gos Gui Ka endeim mendpił endeim mołpu kin, epi ka wii ol kanim kanim ombu pei erpi wumb ngonum. Gos Gui Ka epi kanim kanim ka wii pei wumb endeim endeim ngumbii ni piinim mił, yi ku ngang kin, wumb endeim endeim sinmin.

Ngenj Nge Ek Ekin Endi Salim

¹² Yi mił Kraiss nge wumb eim kin dambiltipi ende mołpu kin, ngenj ende mołum; ba simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim ombu pepi, nga eim er kindang kin, wumb endeim mił mołum. (Sinim yi mił ku ngenj, simb, angil epi kanim kanim pepi, nga sinim wumb mił erpi kindang kin, ngenj endeim endeim ni mołmun.)

¹³ Pe sinim mołmun wumb, kombur Jura wumb, nga kombur wumb tilap eipi pii gii ninjing wumb; nga wumb kombur wumb endi kin kongun wii erik ngołmun; nga wumb kombur en enim nge, epi kanim kanim ermin ni piłmin. Wumb pii gii ninjing ei yi elmin wumb pei ombu, ei Gui Ka endeim ele nol pek, ok dambiltik, se ende punjung. Nga Gos sinim wumb pei Gui Ka endeim ele mendpił erpi, sipi kindang kin, o pun ende mołmun.

¹⁴ Pe sinim ngenj ele endeim mił aninga endi pinalim mon; ba ngenj simb, angil, kumb, ningil epi kanim kanim aninga pei mołum; ba ngenj endeim ele mołum.

¹⁵ Pe wumb endi nge eim simb ei, eim yi nimba, "Na nanim angil pinal mon. Yi mił ku, "Nanim ngenj ele aninga pinal ku," pa ni simb yi nimba. Ba simb eim ngenj ele aninga mołum.

¹⁶ Pe wumb endi nge eim kom ei yi nimba, "Na nanim ningil pinal mon! Yi mił ku, nanim ngenj ele aninga pinal ku." Yi nimba; ba kom eim ngenj ele aninga mołum.

¹⁷ Pe sinim ngenj pei ningil minj pep pulang kin, ek tangk kin, elangin ei erik, piłtangin mił nenj? Pe nga kom minj pei ngenj ele pep pulang kin, mur top kunum ngop elangin, epi ei er piłtangin mił nenj?

¹⁸ Ba ngenj ei yi mił mon. Gos eim sinim ngenj ele epi endeim endeim ni pendim ei yi mił; ei eim noman to piipi, ermbii ni pirim mił, eririm.

¹⁹ Sinim ngenj ele aninga mił endi pilang kin, ei ngenj mendpił ele endi pinentang mon.

²⁰ Ba sinim ngenj ele, yi mił pinalim mon. Wu amb ngenj ele simb, angil, kumb, ningil, epi kanim kanim aninga pei, ngenj ele palim. Ba yi mił erang, wumb ngenj endeim palim. Yi mił ku, sinim pii gii ninjing wumb tilap ende mołmun; ba kongun eipi eipi palim.

²¹ Yi peng kin, wumb endi nge ningil yi nipi angil kin, kapli yi ninermba mon. "Na nanim mendpił kapli ngenj kongun ele ermbii," pa nim. "Sikind pui!" Nga wumb endi nge peng yi nipi, simb kin kapli yi ninermba mon ku, "Na nanim mendpił kapli ngenj kongun ele ermbii," pa nim. "Sikind pui!" pa nim.

²² Ei yi mił mon! Ngenj ele aninga piinmin ei, dinga pinalim; ba ei ngenj ele pinerim kin, ngenj ei kun ka pinermba mon ku.

²³ Pe nga ngenj kombur sinim pipin ei, epi mendpił mon; epi wii mił, ni piimin. Ngenj aninga ei, pandi topun, er ka erpin, kanpin kin, kun erpin se andinmin. Pe nga ngenj endi ka pinalim ni piinmin ei, er ka erpin nga kanpin kin, kun erpin se andinmin. Yi peng kin, sinim ngenj ele aninga, singambil sinermin.

²⁴ Pe sinim ngenj aninga, ka mendpił salim ei kapli, kongun endi ka erpin ngumun pinalim. Gos eim mendpił yi erpi kin, ngenj se endi

kindpi, pendim palim. Erang kin, ngenj aninga kombur ele en enim wii mił ni piinmin; ba eipi aninga kopur erpi sipi, tonu kindang kin, embe tonu kindim.

²⁵ Yi peng kin, ngenj ele aninga aninga orung orung si kindnerngii mon! Ba ngenj ele aninga eipi eipi palim ei, noman ende sek kin, endeim endeim ni noman to piingii.

²⁶ Yi mił ku, sinim pii gii wumb ei, ngenj aninga aninga molmun. Mulangin kin, ngenj ele aninga aninga palim ei, ngenj ele aninga endeim kumbii sim kin, ei ngenj pei, kumbii minj sik pungii. Pe nga ngenj aninga endeim nge embe ambilk tonu kindnjing kin, ngenj pei yi ku ka piingii.

²⁷ Enim pei Kraiss nge ngenj mił molmun. Enim endeim endeim ni Kraiss nge ngenj aninga aninga ele, molk tuk tuk enmin.

²⁸ Pe Gos eim nge wumb tilap ei, eim kongun ka wii ngang kin, erik molmun. Kumb se molmun ei, Gos ek se andilmin wumb; nga Gos ek ka koi erpi palim ei, piik nilmin wumb; nga ekii se, wumb kin ek andan to ngołmun wumb; nga wumb ombu jep ol kanim kanim elmin wumb ombu; nga mering ening peng kanim kanim kapli erik sipik kun elmin wumb; nga wumb eipi paki tok elmin wumb; nga wumb kongun elmin wumb nge tep elmin wumb; nga wumb ek eipi eipi piinenjing ek ei sik, nik tor kindilmin wumb.

²⁹ Pe en enim wumb pei, Gos eim ek se andilmin wumb pei mon; nga en enim wumb pei, Gos epi ekii se ermbe epi ei piik nilmin wumb pei mon ku. Nga wumb pei Gos nge ek andan tołmun wumb pei mon; nga wumb pei, jep ol kanim kanim elmin wumb pei mon ku.

³⁰ Nga wumb pei ening peng kanim kanim pimba ei erik, kun erik, paki tok, elmin wumb pei mon; nga wumb pei ek eipi eipi wumb ei piinanmin ek ei, ningii wumb pei mon; nga wumb pei ek ei kep

erik sik, wumb piingii ek ele tuk kindang kin, piingii ei, wumb pei erngii wumb, pei mon ku.

³¹ Ba enim noman tuk ele, dinga kindik kin, Gos Gui Ka enim wii ngum epi ka wii ombu minj, noman to piik singii. Sik kin, yi erang, andlam ele nanim andan tumbii, ekii sinjing ei, am ka wii mendpil ei nge, noman kultmun ol ei.

13

Noman Kultmun Ol Ei

¹ Pe na nanim wumb eipi eipi nge ek ei piip nimbii min, Gos enjel ninmin ek ei piip nimbii. Ba pe, nanim noman kultmun ol ei, nanim kin pinerim kin, nanim ek nimbii ei, epi wii beli kepil tangin kin, gur ninim min, ond giramus kepil ngonmun ei mił, nanim ek ei yi mił pimba.

² Pe na nanim Gos eim epi ekii se ermbe ek ei, ni tor kindilmin ol ei dinga sip nimbii nin, Gos nge ek koi er palim ek ei pei piimbii nin, Gos eim noman ka wii ei epi kanim kanim pei nam piil ku. Nga nam pii gii dinga pim kin, ei kapli komung ei, orung pui nimbii, kapli ba; ba nam noman kultmun ol ei nge, nam kin pinerim kin, kapli nam epi wii mił mendpil mulmbii.

³ Pe nanim epi kanim kanim pei seng sip kin, wumb epi sinalim wumb ngumbii. Pe nga nanim ngenj Gos opu orung wumb ngamb kin, wumb ei sik, dup kelngii; ba na nanim wumb noman kulk enmin ol ei, nanim kin pinerim kin, kapli ei nanim paki tunermba mon.

⁴ Noman kulk ngok enmin ol ei, yi mił peng. Wumb eim kin ek kis nik ngok enjing; ba eim ek ka nipi, orung kindmbe; nga wu ei, wumb eipi paki ka tołum; nga eim wumb eipi endi epi min ka wii epi salim wumb ei kin simbii ni piipi kin, noman kis piipi, ngonermbe mon. Nga yi ku, wu ei, eim embe ambil tonu kindnalim mon ku. Nga wu ei eim noman el ambil tonu kindnalim mon.

⁵ Pe nga noman kulk ngołmun ol ei, wumb eipi kin ol kun pinałim mił, ol

erpi kin, oł ei enałmin mon. Pe nga oł ei, eim nge epi mendpił eim noman topu pinalim mon. Nga oł ei sikirpi jiki pang wu endi kin ni epi kin ei enałim mon. Nga oł ei, wumb eim kin oł kun pinalim oł ei eim kin enmin; ba ei eim noman to piinałim mon.

⁶ Pe nga noman kułmun oł ei, wumb nge oł kis kun pinalim ei kin, ka piinałim mon. Ba wumb Gos nge oł kun ka ełmin oł ei kin ka piłmin.

⁷ Pe nga noman kułmun oł ei, wumb noman ełe ełmin oł ei kin ka piinałim; ba ei ek ni tor kindnałim embin ei ko wupu, si kindnałim mon. Pe nga oł ei pii gii niłim ei eim wumb kin epi ka wii ełmin, kis enałmin mon. Pe nga oł ei, eim Gos oł ermba ei piipi kin, kui er mołum. Pe nga oł ei, eim oł embin tui eim kin tonu om; ba eim dinga angilim.

⁸ Noman kułmun oł ei nge, kunum kunum pepi ba minj, poru ninermba mon. Ba nga Gos oł ekii se ermba ni tor kindilmin oł ei, poru nimba. Pe nga ek eipi eipi eipi wumb piinałmin ek ei, wumb kombur sinjing; ba ei kapli nga ek tingnerngii mon; ei poru nimba. Nga oł ei, noman owundu koi erpi pałim oł ei, poru nipi, si kindmba.

⁹ Ei yi mił, pe sinim oł ei, noman ka wii ełe aninga kopur piłmin. Nga pe sinim oł ei, Gos epi koi erpi pałim ei ekii se ermba oł ei, ni tor kindilmin aninga kopur piłmin.

¹⁰ Pe nga ekii se sinim noman piłmin oł kun ka wii mendpił tonu omba kunum ei, noman piłmin dinga oł ei aninga kopur kun ka pinalim mił, ei poru nipi, si kindmba; ba noman kultmun oł ei, kunum kunum mułmba.

¹¹ Ok kunum ełe, nanim kangil kembis muls. Kunum ei, nanim ek tenginj ei, kangil kembis mił ek tenginj. Nga na kangil kembis mił noman to piinj. Nga nam kangil kembis mił noman ełe mok top piinj. Ba ekii se, pe nanim wu mołup kin, kangil kembis noman ełe oł ei si kindip, poru ninj.

¹² Kapli pe, sinim noł ełe kaninmin ei, min men ełe, ei kun ka mił mon. Ei yi mił ku, sinim Gos ek keimi aninga kopur pii poł tunanmin. Pe nga ekii se, Jiisas Owundu orung omba kunum ei, sinim Gos nge noman ka wii piik kenmin. Yi mił ku, pe sinim wumb kumb ningil kaninmin. Pe na Gos ek keimi aninga kopur piind; ba ekii se, na Gos ek keimi pei piimbii. Ei yi mił ku, Gos eim na kin pei kanpi piinim.

¹³ Ba pe nga, oł kunum kunum pałim oł ei, tekliki mołum. Oł ei endi Gos kin pii gii niłmin oł; nga oł ei endi, Gos kin kui er mołmun oł; nga oł ei endi, noman ngołmun oł, pałim. Ba kumb se mendpił oł ełe noman ngołmun oł ei nge pałim.

14

Gos Gui Ka Epi Ka Wii Kumna Wii Ngonum

¹ Yi mił erang, enim wumb noman kulk ngok ełmin oł ei, noman am dinga nga kindik kin, to piingii. Piyangin kin, nga enim noman ełe to piik, Gos Gui Ka epi ka wii kanim kanim wii ngang kin, singii. Ba Gos Gui Ka epi ka wii kumna epi ei, enim noman dinga kindik kin, singii. Singii epi ei, Gos epi koi erpi, ek keimi pałim epi ei wumb ni tor kindik kin, ningii.

² Pe nga, wumb endi ek eipi eipi piinanmin ek ei, ninim ei nipi, ya mei ełe wumb ngonanim mon; ba eim ek ei nipi, Gos kin kun ngonum. Nimbił erang, wumb endi mołpu kin, ek ei piinanim. Ba Gos Gui Ka ełe nge, dinga ei, Gos ek keimi koi erpi, pałim ek ei nipi, tor kindpi erim.

³ Ba nga wu endi Gos eim ek keimi oł ekii se erpi, tonu omba pałim ek, ei nipi, wumb ngonum. Ngopu erang kin, wumb pii gii dinga erpi, nga wumb noman ełe to piik, oł kun ka pałim ei, erik mułangin kin, nga wumb noman tuk ełe dinga sik, emin mułngii.

⁴ Pe wu endi eim ek eipi eipi piinanim ek ei nimba, wu ei, eim noman tuk eŕe mendpiŕ paki topu, ngonum; ba wu endi Gos eim ek keimi oŕ ekii se ermbe oŕ paŕim ek ei nipi, wumb ngonum ei, Gos nge tiŕap wumb pei nge noman tuk eŕe paki topu ngonum. Yi miŕ, enim Gos ek keimi koi erpi paŕim dinga ei singii.

⁵ Pe nga, nanim yi ni piind. Enim pei kapŕi ek eipi eipi wumb piinanmin ek ei, ningii ni piind; ba na enim noman owii ngond ei, enim pei Gos eim ek keimi, koi erpi paŕim ek ei ni tor kindik ningii. Pe wumb ei, Gos eim ek keimi koi erpi paŕim ek ei, nipi wumb ngonmun. Nik wumb ngonmun kongun ei, am epi owundu mendpiŕ pupu, pepi ba; ba nga wu endi eim ek eipi eipi eim piinanim ek ei nipi, wumb ngonum. Ba pe nga wumb endi moŕpu pendpi kin, ek ei nge kep erpi ngang mulerim kin, kapŕi ek ei, Gos tiŕap wumb pei paki tunerim mon. Tunerang kin, wu ei ek eipi eipi ni tor kindpi ermbe wu ei, eim kongun mani muŕmba.

⁶ Pe na angnan noŕ, na enim kin ombii kunum ei, op kin, enim piinerngii ek eipi eipi nip ngumbii. Ba nga na enim kin Gos ek keimi konj endi nipi ngumba ei, nip enim ngunermbii min; Gos ek ka puŕe koi erpi paŕim enim kin nip ngunermbii min; Gos eim ek keimi koi erpi paŕim ek ei, nipi tor kind ngunermbii min; nga enim piingii ek kombur, nip andan top ngunermbii kapŕi na ek eipi eipi piinand ek ei, enim kin nip ngunj kin, ei epi pei enim paki tunerim mon!

⁷ Yi miŕ ku pe nga, mingaŕ min gisa, noman konj pinalim wumb miŕ, pe nga golang ek eipi eipi kun ka tingnerim kin, sinim golang ek mong ei pii kun enanmin mon!

⁸ Pe nga, wu endi eim opu nginmaŕ erngii kunum tang seng kin, wu endi wii tumba ei, kun ka toŕmun miŕ tumba. Nga wii kun tunerim kin, wumb opu nginmaŕ erngii nge erik, kun erik mulerngii mon.

⁹ Nga enim yi miŕ ku, nga wumb endi kapŕi enim ek mong eipi endi wumb piinerngii ek ei nengin kin, kapŕi ek puŕe ei, pii poŕ tunerngii mon. Ba enim ningii ek ei, konu pop top sipipi, ek wii miŕ endi kindang kin, punum.

¹⁰ Yi miŕ, mei konu orung orung ek eipi eipi pei pepi punum. Ba ek ei, ek wii miŕ mon. Ek ei nge, puŕe eipi eipi salim.

¹¹ Ba wumb ningii ek ei, na pii poŕ tunenj kin, ningii wumb ei, tiŕap eipi wu ni piingii; nga yi ku, wumb ek eipi ningii wumb ei, tiŕap eipi ni piimbii.

¹² Pe nga enim yi miŕ ku, Gos Gui Ka nge epi ka wii ei wii ngonum ei, simin ni piinmin. Pe nga, enim kapŕi noman eŕe to piik kin, Gos Gui Ka epi ka wii ei wii ngum epi sik, kongun dinga erik, Gos nge tiŕap wumb pii gii dinga sek kin, ei nge Gos koi erpi paŕim dinga oŕ ei simin.

¹³ Pe wu endi eim piinanim ek eipi endi nimba ei, eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, ek ei, ak topu, ni tor kindmbe oŕ ei, Gos eim paki topu ngumba.

¹⁴ Pe enim ek eipi eipi piinanmin ek eŕe nge, enim prei enjing kin, enim nge noman tuk gui ei prei erpi moŕum; ba enim noman eŕe prei enanim mon.

¹⁵ Yi miŕ peng, enim ek eipi eipi piinanmin ek, Gos Gui Ka paki tang kin, prei erngii. Enim kapŕi enim nge noman tuk gui eŕe, prei erngii; nga enim noman eŕe yi ku, prei erngii. Nga enim ek eipi eipi piinanmin ek, enim nge noman tuk gui eŕe golang nik piingii. Nga enim noman eŕe golang nik piingii ku.

¹⁶ Nim yi enen kin, pe nim noman tuk gui eŕe mendpiŕ, ek ka nikin, Gos kin ngunjii. Pe nga wu endi tuk kuŕou tungii konu eŕe moŕum; ba eim ek ei pii poŕ tunanim ek ei, keimi ni ngumba; ba nim prei erkin, ek ka nikin, Gos ngunjii ei, eim kapŕi nimba; ba ek ei pii poŕ tunanim, mon ku.

17 Pe nga ninim ek ka nikin, Gos ngunjii ei, ka piim kin, wu endi nim kin tep to mułmba wu ei kin, noman tuk ełe paki tunerim mon.

18 Pe na Gos kin ka piip, ek ka nip ngond ei, ek eipi eipi piinand ek ei, ni tor kindind. Kindind ek ei na mendpił nip tondrung pup; nga enim pei kambip, mani kindind ei, enim ek eipi eipi piinanmin ek ei, ni tor kindinmin.

19 Ba Gos nge tilap wumb ei, Gos kin ek ka nik elmin kunum ełe, na noman ełe kaplı ek mong endeim endeim ni, angıl orung mendpił nibii. Nipi ek ei, kaplı wumb eipi pei mułangin kin, ek ei andan top nip ngumbii. Ba na ek eipi eipi piinand ek mong 10,000 pei ek mong ei, nin-ermbii mon. Nimbıl erang ek ei enim noman tuk ełe, paki tunermba mon.

20 Angnan nol! Enim oł ei nge, noman ełe kangı ambıl kembis mił yi mulerngii, mon. Ba oł kis ełe nge, kaplı enim kangı ambıl kembis mił oł kis enalmin mił ku, noman to piik erik mułngii ei kaplı. Ba en enim noman ełe nge, dinga pang kin, wumb dinga mił mułngii.

21 Gos eim nge lo ek ełe yi mił polk, pendnjing palim.

“Wumb eipi gupu ełe nin, wumb ek eipi niłmin wumb ombu nin, na wumb ei kin ek nemb kin wumb ei, piingii nip ninj. Ba yi ku erik, nanim ek nind ei piinanmin,” Owundu yi nim.

22 Yi mił erang, wumb ek eipi eipi piinanmin ei, ni tor kindmin ek ei, Gos nge pii gii ninjing wumb nge mon; ba Gos nge dinga jep kin pii gii ninenjing wumb ei kin, andan tonum. Ba nga Gos ek keimi koi erpi palim ni tor kindinmin ek ei, pii gii ninenjing wumb ei kin, ek mon; ba ek ei, Gos kin pii gii ninjing wumb ei kin, Gos noman ełe, andan tonum.

23 Yi peng kin, Gos nge tilap wumb pei kułou tungii kunum ełe, nga wumb ombu pei en enim ek eipi eipi piinanmin ełe, tangk ni tor tor er mułngii. Pe nga wumb kombur,

torung mołmun min, pii gii ninenjing wumb kombur ok, mułngii ek ei piik, en enim yi ningii, “Ei enim noman mendpił pinalim, wulu pang kin, nik er mołmun ni,” yi ningii.

24 Ba enim Gos eim nge ek keimi koi erpi palim ek ka ei, nik tor kindnjing kin, wumb kombur pii gii ninenjing wumb mułngii min, torung wumb kombur, tuk ok mułngii ei, ek ei opu, noman tuk ełe kileng tang kin, noman ak to piingii min, en enim oł kis kun pinerim mił enjing pimba ei, mok tok piingii.

25 En enim noman tukrung koi erpi pimba ei, opu peni ełe tor omba ei, en enim Gos kin ming kopsing, pii poł molk kin, Gos kin noman to piik kin, ek ka ni ngungii. Nik kin, yi ni tor kindngii ei, “Gos keimi ya sinim kin mołum.”

Gos Kin Men Tok Elmin Oł Ei Kun Ka Pimba

26 Angnan nol! Na yi mił ni piind, ei kunum enim o ende puk, Gos kin ek ka nik erngii ei, wu endi golang nimin ni tu wułum. Nga wu endi ek andan tołum nge wu. Nga endi Gos oł erim ek ei nipi tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi eipi piinanim ek ni tor kindilim nge wu. Nga wu endi ek eipi pułe ei ak topu, ni tor tor erpi ngolom nge wu. Epi kanim kanim erngii ei Gos nge tilap wumb paki tołum epi minj erngii.

27 Pe nga wumb endi ek eipi eipi pi-inermba ek ei, nimba pim kin, wumb tał nin, tekliki mendpił, kaplı ningii kunum endeim wu endeim mendpił nimba. Nga wu endi kaplı ningii ek, endeim endeim ni kep erpi kindang kin, ek ei piingii.

28 Pe wu endi piinerim ek, eipi eipi nimba wumb mułngii; ba ek kep ermba wu endi mulerim kin, wu ek nimba wu ei, wu yi nge ei kułou tungii konu ełe, ek tingnermba mon. Ba eim ni piipi kin, nga ek nipi konu eipi pupu kin, ei eim kin Gos kin mendpił nimba.

29 Nga wumb tał min tekliki, Gos eim nge ek ka koi erpi palim oł ei

nik, tor kindngii. Nga wumb kombur molk, kanik pii pol tok, 'Yi ninmin yi ninmin,' nik mok tok erngii.

³⁰ Ba nga wu endi tuk kulou tungii konu ele molpu kin, ek nimba ek endi konj Gos eim andan topu ngum. Ngang kin, wu ei piipi kin, eim kin wu endi kumb se angpi ek nipi kin, tor kindpi ngopu mulmba wu ei, ek ninermba mon!

³¹ Enim pei kapli Gos eim ek ka koi erpi palim ei nik, tor kindngii. Ba wu endeim endeim ni ku ni pangin kin, wumb pei tuk mulngii ei, paki tang, piik sik kin, noman tuk ele dinga ngang singii.

³²⁻³³ Pe nga Gos eim ol kun enalmin ol ei nge, pulwu mon; ba Gos eim noman emin pulwu molum. Yi ku, Gos eim ek koi erpi palim ek ka ei nik, tor kindik, wumb ngolmun wumb ei, en enim noman tuk gui ei, en enim tep elmin. Yi erang kin, wu endi ek nimba, wu eipi endi, kom seng kin wu eipi nimba.

³⁴ Yi peng kin, Gos nge tilap wumb yi mil ku amb en enim Gos nge tilap wumb kulou tungii konu ele angk, ek endi nik, enerngii mon. En enim angk, ek endi tangk, nik enerik mon; ba wenjing kin ek piik, ekii sik erngii. Erik kin, Gos lo ek ele ok, yi mil nirim.

³⁵ Pe amb en enim ek endi pii kun enarik, kii singii peng kin, amb ombu en enim ngii konu ele puk, wenjing kin kii sik, pii pol tungii. Nga kulou tok molk, ek ningii konu ele, amb endi angpi, ek kii sip, yi enermba mon. Nimbil erang ol kun pinaim ei, en enim singambil singii.

³⁶ Nimbil erang enim ol ei nge, ekii sinenjing? Gos eim ek ka ei, enim kin mendpil tor om min? Nga Gos ek ka ei enim kin mendpil tonu om min?

³⁷ Pe wumb endi eim Gos nge ek ka koi erpi palim ei nipi, tor kindpi kin, wumb ngumbii ni piim kin, nga Gos Gui Ka ei ka wii epi kanim kanim wii ngonum dinga ei, endi sim pim kin, eim kapli noman to piimba. Ele nge, na mon polup enim ngond ei,

Gos Owundu eim nge lo ek dinga nipi ngum.

³⁸ Pe wumb endi na Pol ek ei pi-inarpi, noman eipi eipi piipi endim kin, enim wu ei kin yi piingii. Wu ei Gos nge ek ka koi erpi palim ni, tor kindnalim wu ni piingii.

³⁹ Yi peng, nanim angnan nol! En enim Gos ek ka keimi koi erpi palim ek ei, ni tor kindik kin, ngungii kongun ei, noman dinga kindik erngii. Ba enim wu endi ek eipi eipi piinanim ek ei, nimba wu ei, mon pa ninerngii mon! Nga ek pii pol tunerngii ek ele, pinermin pa ninerngii mon!

⁴⁰ Ba sinim Gos kin elmin ol pei, enim am kun ka pimba mil, mendpil erik pungii.

15

Jiisas Krai To Kundjung Ba Nga Konj Tonu Om

¹ Pe nanim enim kin nga nemb kin, piingii. Angnan nol! Jiisas Krai eim ek ka ei nip enim ngunj. Ngunj ek ei, enim piik sinjing ele nge, en enim pii gii ei erpi, dinga kindang kin, enim angk, dinga kind er molmun.

² Ek ka ei, na nip tor kindip enim ngunj ei, ek ka ele Gos erpi, enim sipi orung sim. Ek ka ei enim noman tuk ele ambilk gii nik mulngii. Ba enim pii gii ninjing ei, epi wii mil pim kin, Gos enim sipi orung simba min?

³ Pe na nipe ek endi ok sinj ei, nip tor kindip, enim kin ngond. Ei yi mil, ei am epi owundu mendpil, Krai eim ond peri ele kolpu, sinim ol kis kun pinerim enjpin ei, kil ngum. Ngang kin, ei tuk Gos eim nge ek ok nirim mil, yi nipi palim.

⁴ Wumb Jiisas kui tunjung; nga kunum tekliki ele nge, nga angpi, konj tonu om. Om ei, Gos eim nge ek ele yi nirim mil palim.

⁵ Kumb se Jiisas Piisa kin tor wang kin, Piisa eim kenrim. Nga kunum endi Jiisas ek se andilmin wumb mulk konu ele tor wang kin, kenik.

⁶ Nga Jiisas eim nge wumb tilap 500 pei kin opu, nga kopur kin eim kenjing ei, kunum ende minj kenik, wumb kopur pei konj molmun. Ba nga wumb kombur kulnjung.

⁷ Nga Jiisas opu, Jeims Jerusalem men tolmun ngii tep erpi wu kin wang kin kenrim. Nga ekii se Jiisas eim nge ek se andilmin wu ombu kin pei wang kin kenik.

⁸ Am ekii se mendpil, nanim Pol Jiisas na kin wang kenj. Nimbil erang na ek se andilmin wu ekii se mendpil tonu onj. Na nam kangil kembis kun ka mil tonu onerir mon. Yi mil ku, Jiisas Owundu na kin om ei, na kenj ele ei, jep ol mil endi na kenj. Kunum ei, na Gos tilap wumb kin ol embin tui erip ngunj.

⁹ Pe na nam Jiisas nge ek se andilmin wu ombu ei kin, wu num mon; na kembis wii mil mendpil tuk onj. Pe na nanim Jiisas nge ek se andilmin wu, ningii wu mil mon. Nimbil erang nanim Gos nge tilap wumb mulnjung ei, top er kis mondup kin, nga sip, kan ngop kin, yi enj.

¹⁰ Ba Gos eim nge noman ka na kin ngopu, sim konu ele, na mol. Pe yi nge na mol. Gos eim nge noman ka na kin ngum ei nge, mong tumba mil wii punerim mon. Na Pol kongun dinga enj kin, Gos nge ek se andilmin wumb eipi, Gos nge kongun ka enjing ei, to mani kindinj. Ba kongun ei, na nanim nge dinga ele enenj mon. Ba Gos eim nge noman ka na ngang kin, paki topu, tep to enpil.

¹¹ Yi peng kin, Gos ek ka ei nge na kin tor wang enim piinjing min; ek ka ei nge en enim Gos ek se andilmin wumb eipi kin tor wang piinjing ei ek endi pinalim mon. Ei sin pei ek ka ei nipin, tor kindpin kin, enim ngonmun. Ek ka ele, enim pii gii ninjing ei, ek endi ka wii palim.

Nga Ekii Se Kulii Wumb Angk Tonu Ongii

¹² Pe nga sin ek ka ni tor kindinmin ei, Kraiss eim kolpu, nga angpi, opu konj tonu om. Pe nimbil erang enim kombur wumb molk, kulngii wumb ei nge angk, tonu ok, konj punerngii mon pa nilmin.

¹³ Ba pe kulii wumb angk, tonu ok konj punerngii ei, keimi pim kin, ei Kraiss eim angpi opu, konj punerim mon ku.

¹⁴ Kraiss kolpu, nga angpi, opu konj punerim kin, sin ek ka ei ni tor kindpin, enim ngumun ei, epi wii mil pimba. Nga enim pii gii ningii ei, epi wii mil pimba ku.

¹⁵ Ei am keimi pimba ku; nga sin ek ni tor kindpin ngonmun ei, Gos kin ek kend topun ngonmun. Nimbil erang sinim Gos eim ek ninmin yi mil, Gos eim Kraiss kolpu peng erpi, eim sipi konj kindim ek ei ninmin. Ei nga, Gos eim Kraiss erpi sipi, konj kindnerim pim kin, kapli pe nga keimi, kulngii wumb ei nga angk, tonu ok, konj punerngii mon ku.

¹⁶ Pe nga Gos wumb kulnjung wumb ei, nga tonu ok, konj mulenjing pim kin, keimi yi ku, Gos Kraiss eim angpi, tonu opu, nga konj punerim mon ku.

¹⁷ Pe Gos Kraiss eim angpi, tonu opu nga konj sinerim pim kin, nga enim nge pii gii ninmin ele nge, epi paki tunermba mon. Enim nga ol kis elmin ol ei kumep kis singii nge molmun.

¹⁸ Ei nga yi ku, Kraiss nge pii gii ninjing wumb ei kolk, wii puk, am punmun.

¹⁹ Pe sinim yi mil mendpil ni pininmin ei, sinim mei ele noman konj molmun kunum ele, sinim Kraiss eim kin pii gii nipin kin, orung omba nge kui er molmun. Nga wumb kombur wumb eipi kin kaimb kultmun ei, kembis mil ba. Nga wumb ei sinim kin kaimb owundu kis kulk ngungii.

²⁰ Ba ei keimi mendpil, Kraiss kolpu, nga angpi, tonu opu, nga konj tonu sim. Nga wumb kolk, or mil palmin wumb ei, Kraiss eim konj tonu opu, eim kuni mong kumna mil topu,

peni eŕe tor om. Ei yi miŕ ku, Gos wumb kolk, paŕmin wumb ei, erang kin, angk tonu ok, nga konj pungii ku.

²¹ Ei yi miŕ, wu endeim Andam mendpiŕ erang kin, wumb pei oŕ kis eŕe, kuŕngii oŕ ei tonu om. Yi miŕ ku, nga wu endeim mendpiŕ Jiisas erang kin, wu pei kolk, nga angk, tonu ok, nga konj tonu ongii.

²² Ei yi miŕ, kulii oŕ Andam erang kin, sinim wumb pei koltmun. Ei yi miŕ ku, nga Gos nge tiŕap wumb Kraiŕ kin o ende puk, moŕmun wumb ei, kuŕngii ei erpi sipi kin, nga konj tonu simba.

²³ Ba wumb pei endeim endeim ni, en enim nga angk, ok konj puk erngii ei, en enim kunum tangpi simba miŕ, ku erngii. Kraiŕ eim kumb se mendpiŕ erim. Nga mering wumb ni, eim nge wumb tiŕap ei, eim nga orung omba kunum ei, wumb ei tonu nga konj ongii.

²⁴ Pe nga kunum poru nimba kunum ei, epi kanim kanim pei poru nimba kunum ei, Kraiŕ eim kapŕi, opu orung wumb pei tep eŕmin wumb ei nin, nga gapman kongun enmin ei nin, nga dinga kanim kanim eŕe, kongun enmin ei pei topu mani kindpi, tep er moŕum konu ei, pei sipipi kin, Arim Gos ngumba.

²⁵ Ei yi miŕ, Kraiŕ eim tep erpi, moŕpu pang, kunum eŕe, eim opu orung wumb pei to mani kindpi kin, Kraiŕ eim simb eŕe kamb mandring kindmba.

²⁶ Pe am ekii se mendpiŕ opu orung epi ombu eŕe, wumb koltmun oŕ ei, to mani kindpi kin, nga ei poru nimba ku.

²⁷ Gos nge eim ek ka eŕe yi ninim, “Gos eim epi kanim kanim pei sipi, eim simb eŕe kamb mandring kindpi erang kin, eim epi ombu tep erpi muŕmba. Gos ek keimi ei peni eŕe paŕim ei, sinim piinmin. “Epi kanim kanim pei,” ninim ek ei, Gos Kraiŕ kin sipi to mani kindpi kin, ninanim mon. Ba Gos ei eim mendpiŕ Kraiŕ kin mandring mulermba mon. Ei

eim epi kanim kanim pei Gos eim Kraiŕ simb eŕe kamb mandring kindang kin, tep enim.

²⁸ Ba ekii se kunum eŕe, epi kanim kanim pei sipi kindang kin, Kraiŕ eim tep ermba. Erpi kin, nga kapŕi Gos Kingam Kraiŕ ei eim Arim Gos kin kirkar er pupu muŕmba. Ok, Gos eim erang kin, Kraiŕ epi kanim kanim pei tep enim; ba pe nga, Gos eim Kraiŕ nin, epi kanim kanim pei tep erpi moŕpu kin, kumb eŕe mendpiŕ muŕmba.

²⁹ Pe nga ek ei wumb kuŕngii nga angk tonu konj ongii keimi pinerim kin, kapŕi wumb kombur noŕ pek wumb kulnjung wumb ei nge, paki tungii nge eŕmin oŕ ei, wii miŕ muŕmba. Pe nga keimi mendpiŕ, wumb kulii kombur angk, tonu konj punerngii. Mon pim kin, kapŕi wumb noŕ pek ei nge, wumb kulii paki tungii miŕ nenj?

³⁰ Pe nga ek ei keimi pinerim kin, sin sinim ek se andiŕmin wumb kin, ek ni tor kindmin kunum kunum eŕe, sin to kis mundmba konu eŕe, tuk pupun pupun enmin ei, wii miŕ enmin min?

³¹ Angnan noŕ! Kraiŕ Jiisas sinim nge Owundu enim eim kin o ende puk moŕmun ei nge, na enim embe ambiŕ tonu kindip ngond. Ek ei keimi! Nga yi ku, na ek dinga nip ngond, ei kunum kunum na opu orung wumb kin kuŕmbii erip erip end.

³² Pe na ek ekin miŕ nimbii end. Epeses konu owundu eŕe, na wumb ka simbii miŕ epi ombu kin ek miŕ erip erip enj. Epi ei nge oŕ enj ei, wii miŕ pim kin, kapŕi kuŕngii wumb nga angk tonu konj punerngii. Ba nga keimi Gos wumb kulii wumb nga angk, ok nga konj tonu punenjing pim kin, kapŕi ek ei wumb niŕmin miŕ kun ka muŕmba ku. “Sinim kuni ni, noŕ nopun, ka piipin kin, kapŕi topuŕ sinim kulmun poru nimba,” wumb yi miŕ niŕmin.

³³ Enim kapŕi, kanik wiik tangin kin, wumb kombur ek ei nge nik kin, enim to wulu kindik, si kindnerngii

mon! Wumb oł kis ełmin wumb ei erangin kin, nga wumb oł kun ka erik mołmun wumb oł ei nge, erik kis mondunmun.

³⁴ Pe enim noman wulu punum oł ei, si kindik kin, kun ka mułngii. Molk kin, oł kis enmin oł ei, nga enerngii mon! Na nind ek ei, enim piyei! Enim mołmun wumb kombur, Gos kin pii poł tunanmin. Na nind ek ei nge, enim singambil singii, nip nind.

Kolk, Nga Tonu Ok, Konj Puk, Ngenj Konj Eipi Mił Singii

³⁵ Ba wumb endi yi kii simba koltmun wumb ei, nga angik, tonu ok, nga konj pungii mił nenj? Kułii wumb ngenj nipe ngenj endi siłangin kin, nga tonu konj ołangin?”

³⁶ Pe na enim kin ek yi mił nind. En enim noman pinalim wumb! Pe keimi, enim kuni mong endi mer mei ełe telangin kin, ei tonu op, mun onermba; ba kumb se kuni mong ei kołpu pendpi kin, nga mun omba.

³⁷ Pe nim mer mei ełe, kuni emb endi talkin, pendin kuni mong ei, ekii se mong tumba mił ei mon! Pe kuni kinapi mong emb endi min, kuni emb kanim eipi endi, nim telin ei tonu opu, kuni nipe kuni endi, mong tumba nikin telin?

³⁸ Ba Gos eim kuni ei nge, nipe ngenj endi simba ei, eim noman ełe piim mił, ku ngonum kuni mong ombu, en enim ngenj palim mił ku ngonum.

³⁹ Nga epi kanim kanim pei, en enim ngenj ei, pei kanim ende minj pep punanim mon. Wumb ngenj ei, en enim ngenj kanim ende palim, nga kung kanim kanim ei ngenj endi eipi palim. Nga kei ombu, en enim ngenj palim ei, kanim endi eipi palim. Nga omu ombu, en enim ngenj kanim endi nga eipi palim ku.

⁴⁰ Pe nga tonu epin konu ełe epi ombu, ngenj salim; nga ya mani mei ełe epi ombu, yi ku ngenj salim. Ba epin konu ełe epi ombu, ngenj tiłang ka wii kanim endi salim. Nga ya

mani mei ełe konu epi ombu, ngenj kanim eipi salim.

⁴¹ Nga eni ei, eim nge tiłang kanim endi salim. Nga oi ei, eim nge tiłang eipi endi salim; nga kor kanjip ei, eim tiłang eipi endi salim. Nga kor kanjip en enim mołmun ombu, en enim tiłang ombu pepi kin, kanim kanim kindnim ei, en enim kin palim.

⁴² Ei sinim yi mił ku, kulnjung wumb nga angik, tonu ok, nga konj pungii wumb ei, ngenj sipik, tukpu tonmun kunum ei, ngenj ei pupu nga mei telmba. Ba nga angk, tonu ok, nga konj mułngii ei, en enim ngenj ei purnermba mon ba; kunum kunum konj ka mułmba.

⁴³ Pe ngenj kui tonmun kunum ei kis mołpu, ngenj ei wumb keningii ka pinerim; nga dinga pinerim ku. Ba ngenj nga angk, tonu ok nga konj pungii kunum ei, ngenj tiłang ka simba; nga ngenj dinga pimba ku.

⁴⁴ Pe ngenj kui tonmun kunum ei, mei ełe nge ngenj; ba ngenj angk, tonu ok, nga konj pungii kunum ei, tonu epin konu ełe nge ngenj. Nga ngenj ei nge mei ełe, keimi ngenj mendpił pim kin, ei yi mił ku, nga tonu epin konu ełe nge ngenj, yi ku keimi simba.

⁴⁵ Ei nge ku, Gos eim nge ek ka ełe ok pułum yi mił ninim, “Wu kumna ei, Andam ei mei ełe tonu orum ei, wumb mił, no pepi, yi erpi multum. Nga ekii se Andam Kraisi ei, eim noman konj pułwu ei, eim wumb ei noman konj ełe ngołum.

⁴⁶ Ba ei tonu epin konu ełe nga epi ombu ngenj ei, kumb se onanim mon; ba mei ełe nge epi ombu ngenj mendpił ei, kumb se onum. Wang kin, nga ekii se tonu epin konu ełe nge epi ombu ngenj ei, bultundung onum.

⁴⁷ Pe kumb se wu Andam nge ngenj ei Gos mei mendpił sipi eririm. Ba nga ekii se wu Andam Kraisi ei, tonu epin Gos mani kindang om.

⁴⁸ Wumb ya mani mei ełe wumb ei, en enim wu kumb se mei ełe eririm ei, ende mił, en enim yi mił mołmun.

Nga wumb tonu epin wumb ombu, en enim wu endi tonu epin mani om ende mił, en enim yi mił ku mołmun.

⁴⁹ Nga pe, sinim wu kumb se mei ełe eririm ei, kumb ningił mił wu kin sinim yi mił ku mołmun. Nga yi mił ku wu ekii se tonu epin mani om wu Krai ei kin, sinim yi mił ku mułmun.

⁵⁰ Na enim kin ek ei yi mił nind. Angnan noł! Pe mei ełe ngenj wumb ei, Gos epi ka wii er ka erim ei sin-erngii, nga Gos eim tep erpi mołum konu ełe tuk punerngii mon. Nga purmba epi endi nin, purnermba epi endi ei nin, konu ende tuk punerngii mon.

⁵¹ Enim kom se piyei! Ek koi erpi palim ek ei, na enim kin nip ngumbii end. Ei sinim pei kulermin. Pii gii wumb kombur mułangin kin kupam ei Jiisas orung omba. Wang kin, Gos sinim pei erang kin, sinim ngenj kanim eipi mił endi sipin kin mułmun.

⁵² Ei sikir mił sinim ningił kepii tonmun ei, nga konu poru nimba kunum ei, nga ekii se beli epin mani ei ek tengmba. Ek tingang kin, koltmun wumb ei, angk tonu ok, ok konj puk kin, nga kulerngii mon! Wumb konj kunum kunum mułmun. Nga sinim konj mołmun wumb pei, Gos erang kin o pun, ngenj kanim eipi mił endi sipin kin, mułmun.

⁵³ Ei yi mił, pe nga ngenj kułmba ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opu, ngenj konj oł kun ka mił simba. Ei kułngii nge ngenj ei, Gos erang, ngenj kanim eipi mił opun simin ei, kunum kunum konj mułmun.

⁵⁴ Keimi, ngenj ei purmba; ba nga ngenj ei, Gos erang, ngenj ei kanim eipi mił opu mołpu kin, kunum kunum konj mułmba. Ngenj ei kułmba ngenj ei, Gos erang, opu ngenj kanim eipi sipi ngang kin, noman konj oł kun ka er mułmba. Kunum ełe, sinim Gos ek puł palim mił, tonu wang kenmin. Nga ek yi mił ninim, “Gos eim mei ngenj kułii oł ei, to mani kindpi poru nim.”

⁵⁵ “Ngenj kułii oł ei nge, dinga opu, wumb pei to mani kindmba nge dinga ei, poru nimba mił nenj? Ngenj kułii oł ei, eim kiłeng mul dinga mił mundum ei sinim wumb nga kumbii kis ngumba, mił nenj?”

⁵⁶ Kułngii oł ei, eim nge dinga ngenj kumbii ngopu kin, oł kis nge kumep kis ei kin sim, oł kis ei, eim nge dinga ei, mer Gos lo ełe palim.

⁵⁷ Ba sinim Gos kin ka piipin ngumun ei nge, sinim nge Owundu Jiisas Krai sinim dinga ngang kin, epi tał oł kis nin, kułii oł ei, to mani kindpin ermin ei, sin yi ku enjpin.

⁵⁸ Yi peng kin, sinim keimi piinmin, kułii oł ei Krai to mani kindim. Nanim angnan noł, enim pii gii ełe nge, dinga mendpił angk mułngii. Nga kunum kunum, en enim Gos Owundu eim nge kongun ngum ei, kun ka er dinga kindik kin, erik pungii. Nimbił erang enim piinmin ei, Gos Owundu eim nge kongun enim enmin ei, wii mił endi enerngii mon!

16

Enim Ku Nin Epi, Gos Kin Pii Gii Wumb Eipi Ku Sinalim Wumb Ei Ngungii

¹ Pe mund ka ku ei nge sipin, Gos nge wumb tiłap Juriya konu ełe mołmun ei paki tumun. Ei enim na ninj mił, ekii sik erngii ei, na Galeisiya men ngii ełe pei mołmun wumb ei, na erei ninj wumb ei, yi ekii sik enjing.

² Ei yi mił, pe kor owundu kunum kunum tangip simba kunum ei, wumb endeim endeim ni, en enim kaplı, ku kombur mok tok, eipi kindik singii. Singii ei, wumb endi eim kongun erpi, ku simba mił, eim ngii konu ełe tongndung sim mił ngumba. Yi erpi kin, tongndung kindpi kin, sep mułmba. Mułmba ei, na ombii kunum ei, enim ku mok tok ngunerngii mon; ba enim ok, mok tok, eipi kindik kin, singii ku ei simbii.

³ Na ekii se, enim kin op pendip kin, en enim wu kombur pungii nik, to tonu kindik, mundngii. Wu ombu, mon endi ek yi mił ni puls. Enim piinmin wu ei, to tonu kindpin wu ei, epi ombu sik tunmun. Nga enim ku nin epi, ka wii ombu ngumun nik kin, sinjing epi ombu, se mengk kin, Jerusalem wumb mołmun konu ełe sipngii.

⁴ Pe nga, na bii mił endi pim kin, nga kaplı wu ombu na kin tep topun bin.

Pol Eim Yi Ermbii Ni Noman To Piim

⁵ Pe na enim kin ombii ei, ekii se ombii; ba kumb se, na Mesaroniya konu ełe tuk pup kin, nga op enim kin ombii. Ei kaplı. Nimbił erang na Mesaroniya konu ełe kumb se tuk pup ombii, ni piind.

⁶ Pe na kunum kombur ni, enim kin no pep mułmbii min, nga wii sepi, jii owundu nimba kunum ei, enim kin mułamb kin, nga kunum ei poru nimba kunum ei, enim na paki tangin kin, nanim bii onj andlam ei bii. Nga mering, konu jiki mił endi bii ei, ekii se bii.

⁷ Na nanim enim kanip pendip kin, nga sikir bii ni piinand, mon. Ba na enim kin Ei Gos Owundu eim, na yi enjii ni piim kin, kaplı yi ermbii.

⁸ Ba na nanim ya Epeses konu ełe mułmbii ni piind. Mułamb kin, Gos Gui Ka mani orum kunum tonu omba kunum ełe, noman to piipin yi er mułmun.

⁹ Nimbił erang, Gos Owundu eim erang kin, na kin andlam owundu aki topu kindang salim. Seng kin, na kongun owundu peng ei, kaplı yi eramb kin mong peng, wumb pei pii gii niłangin kin, Gos nge opu orung wumb pei, na kongun end andlam ei ondu ngumun nik enmin. Yi mił erang, na ya konu mułmbii, ni piind.

¹⁰ Kunum endi, Timisii enim mołmun konu ełe om kin, enim kaplı piik kun erik, oi a nik, se tuk sik, yi erangin kin, eim nanim wumb kin ngii konu moł ni piip kin, noman

emin peng mułmba. Nimbił erang eim Gos Owundu nge kongun erpi mołum ei, yi mił ku, na kongun yi erip end mił, eim yi ełim.

¹¹ Yi mił kaplı, wumb endi, eim kin wu wii mił endi ni piik kin, kan mani kindik kin, buł ngok enerngii mon! Enim kaplı, eim paki tangin kin, ei nam moł konu ełe orung omba. Yi erangin kin, eim noman emin peng opu kin, nam moł konu ełe, angnan noł kin ouni ongii nge, kui er moł.

¹² Ei nge, sinim nge enginpin Apolos, na eim 'Pui' a nił, nga kunum kopur, eim opu, enim kenmba dinga nip nił. Nił ei, angnan noł kombur kin tep to ongii ba; akip kunum ełe mendpił, ombii ni noman yi, to piinalim mon. Ba eim omba kunum endi, tangpi sepi nim kin, kaplı eim enim kin omba.

Pe Ek Nip Poru Nimbii End

¹³ Kan kun erik molk, en enim Jiisas Owundu kin pii gii ełe, dinga angik, wu noman dinga kindik kin, wu mendpił mułngii ei, am dinga mendpił kindik mułngii!

¹⁴ Kongun min epi kanim kanim pei enim ełe, noman kulk ngok enmin oł, yi mił erngii.

¹⁵ Angnan noł, enim piinmin ei, Sepanis kin, eim nge ambim kingam ambalam noł tiłap ei, en enim Akeiya konu ełe, pii gii kumna wumb ninjing. En enim noman ełe, Gos nge tiłap wumb paki tok kin, Gos nge kongun dinga erik mołmun.

¹⁶ Na enim noman ełe to konj kindmbii ei nge, wumb ei, enmin oł ka ei nin, nga wumb kombur piki tok, tep tok, kongun enmin ei nin, wumb ei kongun dinga ełmin ei nge, enim mandring molk, ekii sik erngii!

¹⁷ Na nanim yi nge, ka piip, Sepanis nin, Posunasus nin, Akaikis na kin onjung. En enim na kin ok, na paki tunjung. Nimbił erang enim ya na kin mulełangin kin, enim na paki tułangin ku; ba enim na kin mulenjing. Yi mił wumb ei sinim paki yi mił tunjung.

¹⁸ En enim na noman emin ka pendnjing kin, na ka piinj. Nga enim noman emin ka pendnjing ku. Yi mił ku, enim wumb yi nge embe ambil tonu kindngii.

¹⁹ Pe Gos tilap wumb Eisa konu owundu orung orung ya tuk mołmun wumb ombu, enim kin ek ka nik, onmun nik enmin. Nga Akuila kin ambim Periska, nga Gos nge tilap wumb kombur ngii konu ełe kułou tok enmin wumb ei, enim kin ek ka nik, onmun nik kin, Gos Owundu nge embe ełe, nik ngok enjing.

²⁰ Nga pii gii ninjpin nge enginjpin noł, ya ełe pei mołmun ei, en enim yi ku, 'Ek ka nik, mułeiyo,' nik enmin. Pe en enim engnjing endi kin nga engnjing endi ngunj kangilk, kaimb sik erngii. Nga enim 'Mułeiyo' nik erngii.

²¹ Na Pol wu mon pułum wu ei kin, gal pipe kin ei sip, na nanim angil ełe mon ei poru nimba nge pułup kin, enim kin 'Ek ka' nip, 'Mułeiyo' nip ngop end.

²² Wumb nii endi, eim Jiisas Owundu kin noman ngunermba wu ei, Gos Owundu eim omba kunum ei, top kis ermba. Jiisas Owundu eim sikir orung omba.

²³ Jiisas Owundu eim nge noman ka wii enim kin wii ngopu mułmba.

²⁴ Na enim Jiisas Kraıs kin pii gii ninjing wumb ei kin, na noman ka ngond. Ei keimi!

Pol Mon Korin Wumb Nga Endi Polpu Kindim

Pol Mon Nga Polpu Korin Wumb Kin Kindim

¹ Na Pol Krai Jisas nge ek se andil wu, Gos noman ele na to tonu kindim. Nga sinim nge enginpin, Timisii kin ouni molpu kin, sil enim 'Ka muleiyo!' kindmbil nge, Gos wumb Korin konu men ngii ele molmun wumb ei kin, nga Gos nge tilap wumb Akeiya konu ele pei molmun wumb ombu, ek ka muleiyo kindmbil.

² Gos sinim Erinpin kin, nga sinim nge Owundu Krai Jisas ouni nge noman emin kin, noman ka ei enim kin pengli!

Pol Eim Ka Piipi Gos Ngo lum

³ Pe sinim Gos kin ka piipin ngumun. Nga Gos eim sinim nge Owundu Jisas Krai nge Arim, nga Gos eim sinim nge Erinpin ei, eim sinim noman ka ngopu kin, sinim paki to lum nge pulwu.

⁴ Sinim ol embin endi tonu olum kunum ei, Gos eim sinim paki topu ngolum. Ngopu kin yi ku, sinim wumb nii endi eim ol embin endi tonu omba kunum ei, sinim wumb ei kin kapli paki to ngumun ku. Ei sinim Gos paki to lum nge epi ende, sin sinim Gos kin sinpin epi ei, wumb ei kin paki tumun ku.

⁵ Nimbil erang, sinim Krai kin ngenj kumbii owundu pei ouni ko wunmun ei, yi mil ku, nga sinim Krai nge paki to lum epi owundu ei, eim kin ouni simin ku.

⁶ Pe sinim ngenj kumbii sinpin kin, kapli ele nge enim ei paki topu kin, Gos enim si orung simba. Nga Gos sin paki tum kin, kapli nga sin enim paki tumun ku. Paki tamin kin, enim dinga ngang kin, kunum kunum dinga angk mulangin kin, ol embin tui ei tonu omba ei, sin dinga

pupun angpin molmun mil, yi ku enim dinga angk mulngii.

⁷ Pe sin enim kin epi ei kenmin ni, kui er molmun epi ei, dinga piipin molmun. Nimbil erang sin piinmin ei, enim sin kin ngenj kumbii ei, ende ouni ko wunmun. Pe Gos sin kin paki tang sinpin epi ei, enim sin kin ouni paki tang singii ku.

⁸ Yi mil, sin noman ele enim piinmin ei, engnan nol sin Eisiya konu owundu ele, ol embin tui owundu sin kin tonu onum. Pe epi embin endi sin kin tonu onum epi ei, embin owundu kis mendpil. Yi erang kin, sin molpun bin ni piinpin; ba kapli dinga pang molpun kin, bin pinerim mon.

⁹ Nimbil erang sin piinpin ei, sinim kulmun kunum mandi salim. Ba ei yi erang kin, sinim nge dinga ei, kapli ermin ni piinmin mon; ba sin Gos eim nge dinga mendpil ei, kapli ei piimin. Nimbil erang Gos eim wumb kulngii nge, si konj sipi kindilim pulwu.

¹⁰ Nga sinim konu kis ei pupun kululamin; ba Gos Krai kin sinim sipi orung sim. Nga ekii se, eim sinim sipi orung simba ku. Pe Gos Krai kin sinim sipi orung simba ni dinga piyamin kin, nga eim sinim sipi orung simba ku. Nimbil erang sinim eim kin epi ka wii simin ni piinmin ei, nga eim kin kui er molmun.

¹¹ Pe nga enim sin kin prei erik kin, paki to ngungii ku. Yi mil, wumb pei sinim kin prei enmin ei, Gos piipi kin, sin epi ka wii pei ngumba. Ngopu kin, wumb pei en enim ek nik kin, Gos kin noman ka piik ngok, nga sinim kin piik ngungii ku.

Pol Eim Konu Endi Bii Ni Piim Ba, Eim Noman Tal Sim

¹² Epi ei nge, sin bong ninmin ei, sin noman tuk gui ei ek ni ngolum epi ei, sin ni tor kindpi kin, sin ol kun ka ni, noman tuk konj ka Gos sin ngurum noman ei, sin ni ngonum. Nga ya mani mei ele wumb noman dinga ol ei, sin kin tonu onanim mon. Ba Gos nge noman ka ngolum ei, sin

oꞑ yi miꞑ erpin andinmin. Andpin kin, ya mani mei wumb kin, tuk eꞑe andinmin eꞑe nge, na enim wumb kin, oꞑ yi miꞑ nga erpin andinmin.

¹³ Pe sin mon poꞑpun, enim ngonmun ei, enim mendpiꞑ nipe puꞑ endi pimba ei, gerik kanik piik erngii. Pe nga na piind ei, enim keimi piik poru ninmin.

¹⁴ Nga ok yi ku, enim sin kin, aninga kopur pii kun erik. Ba ekii se, enim sin kin, nga pii kun erngii. Erangin kin, sin enim kin bong nipin ka piipin ngumun ei, yi miꞑ enim sin kin bong nik, ka piik ngok erngii kunum eꞑe, Owundu Jiisas eim orung omba.

¹⁵⁻¹⁶ Nimbiꞑ erang ei yi miꞑ peng kin, na noman eꞑe enim kin kumb se ombii ni piinj. Ei yi erip kin, enim kunum taꞑ noman ka wii epi ei, paki tamb singii ni piinj ei, na noman eꞑe, enim kin kumb se ombii ni piind. Nga ekii se, Masironiya konu wumb moꞑmun eꞑe, pup pendip kin, ya orung ombii ni wamb kin, enim na paki tok, Juriya konu eꞑe kindangin bii.

¹⁷ Ei yi miꞑ, epi endi na noman eꞑe ermbii miꞑ nip end ei, na pii kun enarip nind min? Nga na epi endi ermbii ni piꞑ epi ei, mani mei eꞑe wu miꞑ kapꞑi miꞑ mon; kunum ende miꞑ yi niꞑ min? Ei mon mendpiꞑ!

¹⁸ Pe Gos eim keimi mendpiꞑ moꞑmun miꞑ, sin oꞑ keimi ermin nimin oꞑ ei, keimi ermin ku. Yi miꞑ ek keimi, sin nipin enim ngonmun ei, ek kapꞑi min mon yi ninanmin mon.

¹⁹ Pe Jiisas Krai Gos eim kingam nge ek ka ei, sin ni tor kindpin enim ngonmun ei, Timosii ni, Sailis ni, na Pol kin ek nipin ei, kapꞑi min mon? Nipin yi eꞑmin, wu endi sin ninanmin mon. Ba Krai eim Gos nge ek keimi minj nipi kin, kapꞑi niꞑim wu.

²⁰ Ei yi miꞑ, Krai eim Gos ek keimi dinga ni pendim ek ei, kapꞑi minj nipi kin, oꞑ keimi pei ekii siꞑim wu. Ei puꞑe yi miꞑ peng kin, sinim Jiisas Krai nge embe eꞑe 'Ei keimi' nipin kin, sinim Gos kin ka piipin kin, eim

embe ambiꞑ tonu kindmin.

²¹ Ba Gos endeim mendpiꞑ erang kin, sin enim kin ouni Krai kin dam-biltpin ende pupun kin, er dinga kindang moꞑmun. Nga Gos eim mendpiꞑ, sinim eim ek ka ei ni tor kindmin ni pendim ku.

²² Gos eim sinim eim nge wumb nipi mon poꞑpu kin, mundang moꞑmun ei, eim Gui Ka ei, sinim noman tuk eꞑe kindang moꞑmun. Moꞑpu kin, Gos sinim kin ngumbii ni pendrim miꞑ, ei keimi mendpiꞑ, sinim piinmin eim keimi sinim ngumba.

²³ Ba na Gos wii tamb kin, eim na noman tuk eꞑe piipi kin, ni tor kindmba. Pe na Korin wumb konu eꞑe onenj ei, puꞑe yi miꞑ paꞑim. Na nam ek dinga ei, enim wumb kin noman embin ngumba ei, nam noman eꞑe mon ni piind.

²⁴ Sin enim pii gii ei, tep enanmin mon; ba sin enim kin kongun ouni eramin kin, enim ka piingii. Oꞑ yi eramin kin, enim pii gii ei dinga pimba.

2

¹ Ei na noman eꞑe yi ni piind. Na nga enim kin onermbii ni piind. Nimbiꞑ erang na enim kin wamb kin, enim noman embin piingii ei, mon ni piind.

² Pe na enim oꞑ yi miꞑ eramb kin, enim noman embin to piinjing kin, wumb nii endi na erang kin, na ka piimbii? Ba na enim noman embin ngunj kin kapꞑi enim na erangin kin na ka piimbii.

³ Nga eꞑe nge, na mon ei, ok poꞑup enim kin kindinj ei, na enim kin ombii ni piinj; ba kunum eꞑe, enim noman embin na ngungii ni piip kin, na enim kin onenj. Ba na noman dinga piind ei, na ka piinj kin, kapꞑi enim yi ku ka piingii.

⁴ Yi miꞑ ei, na noman tuk eꞑe embin owundu kis peng kin, nga ngenj kumbii peng kin, na mon ei polt. Pe yi ku, na ke namb kin, ningiꞑ ka pei mani onum. Na oꞑ yi eramb kin, enim noman embin to piinerngii. Ba

na yi eramb kin, enim piingii ei, na enim kin noman ka pei ngond.

Wumb Oł Kis Enjing Ei, Kil Ngo Si Kindim

⁵ Ba pe wumb nii endi, enim mołmun konu ełe wumb ei, noman embin ngumbii ni ermbe ei, na kin mon; ba ei erpi, enim wumb kombur kin noman embin ngang kin, enim noman embin to piingii. Pe na ek yi nind ei, eim kin oł dinga endi enermbii mon.

⁶ Yi mił, pe kumep kis ei, wumb pei wu endeim kin, ngo orung kindnjing ei, yi mił kapli enim.

⁷ Yi mił, enim oł eipi endi erngii. Erik kin, enim wu ei oł kis kil ngok, eim paki tok, noman emin ngungii. Mon pim kin, kapli noman embin wu ei, to mani kindmbe.

⁸ Yi erang kin, eim piimba na enim kin dinga kii sind ei, enim eim kin noman ka keimi mendpił ngungii.

⁹ Ei pułe yi mił peng kin, na enim kin mon ei, połup ngond. Ei enim piinmin mił nenj? Na enim kenmbii pend piip kin, oł yi mił andan top end ei, enim keimi ekii sinmin min mon?

¹⁰ Pe enim wumb nii endi, enim oł kis ei kil ngo si kindnjing kin, na wumb ei kin, oł kis ei kil ngo si kindmbii ku. Pe na wumb endi nge oł kis endi enjing ei, na si kindinj ei, nimbił erang enim nge piip ełe, na oł yi mił end. Pe Krajs kaninim ei, na oł kis ełmin oł ei, enim paki top, si kindinj.

¹¹ Sinim oł kis ełmin oł ei, kil ngo si kindamin. Mon pim kin, Seisen sinim to mani kindmbe. Nimbił erang, sinim Seisen eim noman ełe, ek kend topu oł yi ełim nge pułwu mołum ei, sinim piinmin.

Trowas Konu Ełe Pol Noman Embin Tui Oł Endi Tonu Om

¹² Ba kunum ei, na Trowas konu ełe, tor pup kin, Krajs nge ek ka ei ni tor kindmbii ni punj. Na piind ei, sinim nge Owundu eim nge kongun ermbii konu ei, andłam ei aki to kindim salim.

¹³ Ba na noman tuk ełe embin pałim. Nimbił erang, na angnan Taisis mołum konu ełe, kur kan sinenj mon. Yi mił peng kin, na wumb Trowas konu ełe mulnjung wumb ei, 'Mulei' a ni pendip kin, na Maseroniya konu ełe punj.

Ek Se Anditmin Wumb Krajs Eim Nge Dinga Ełe Sik Opu Orung Wu To Mani Kindnjing

¹⁴ Ba sinim ka piipin kin, Gos ngumun ei, Gos eim dinga ei, sinim ngang sinjpin. Sinjpin ei, sinim Krajs kin dambiltpin ende pupun kin, eim sinim paki tang kin, gui kis nge noman dinga ei, to mani kindmin. Pe nga Gos sinim erpi sim ei, Krajs nge ek ka ei, kuni ka wii mił muru ka tołum. Tołum ei, wumb mei konu orung orung pei, sinim Krajs nge ek ka ni tor kindamin kin, wumb pei piingii.

¹⁵ Pe sinim yi mił mołpun kin, Krajs eim nge kułmał kapli muru ka wii topu kin, tonu Gos eim mołum konu ełe ngum. Pe muru ka wii ei, to tor pupu kin, wumb nii endi eim oł kis ełmin oł ei, si kindpi kin, Gos kin orung si mundang mołmun wumb ei kin punum ku. Nga muru ka wii ei, tor pupu kin, wumb nii endi oł kis ełmin oł ei nge erpi, bok to mani pupu kin, am pu mołmun wumb ei kin punum ku.

¹⁶ Pe wumb koltmun sinim muru kis wii mił ei, topu tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis ełmin ei, er mułum konu kis ełe pum. Pe wumb noman konj sik mołmun wumb ei sinim muru ka wii mił ei topu, tor opu kin, wumb nii endi eim oł kis ełmin oł ei, si kindpi kin, orung Gos kin opu kin, noman konj mołmun wumb ei kin onum. Pe wumb nii endi ei, eim kongun yi mił endi kapli ermbe? Krajs sin paki tang kin, kapli sinim kongun ei ermin.

¹⁷ Pe sinim wumb eipi mołmun ei mił, sinim yi mulałmin mon. Ei wumb en enim, Gos ek ni tor kindpin kin, ku simin ni piinmin. Ba sinim ek keimi nimin ei, Gos eim ek ka sinim

ek se andilmin wu. Sinim Gos ek ka ni, kun ka keimi ni, tor kindmin ei, Krai nge kongun wumb mołpun eim dinga ełe ninmin ei, kunum kunum Gos sinim kanpi minj mołum.

3

Korin Wumb En Enim Ek Konj Dinga Endi Nik Pendnjing Palim

¹ Pe sin sinim nga pułngun mond-pun kin, sinim embe ambil tonu kindmin min? Min nga sin sinim wumb kombur eipi ende mił mołpun min? Nga sin sinim wumb kombur pipe pulnjung ei, sin sinim embe ambil tonu kindngii nge nipin mon ei, enim kin ngumun min? Min nga en enim pipe endi yi mił pułngii ei, sin paki tumba nge ngungii min? Yi mił ei mon.

² Pe en enim mołmun ei, sinim noman tuk ełe, sin mon mił poł pendin-min ei, wumb pei mon ei gerik piik erngii.

³ Ei sinim kin peni ełe nipi ngonum ei, Krai eim mon połpu sinim kin kindim. Ei enim mon połumun epi gal ei, sik kom ku ełe, mon połumun ei mił mon. Ba enim wumb noman tuk ełe, Gos Gui Ka kunum kunum konj mołum Gos ei, mon poł pendim.

⁴ Sinim ek yi nimin, nimbił erang sinim Gos kin pii gii ei, noman dinga palim ei, Krai nge ełe sinim oł yi mił enmin.

⁵ Sinim piinmin ei, sin sinim kongun ei nge, endi kapli enanmin mon. Ba Gos eim sinim paki tang kongun ei, kapli ermin. Ei epi nipe epi endi sinim ermin ei, Gos eim mendpił kin tonu ołum.

⁶ Yi mił Gos eim sinim kin mon konj poł pendim ełe, sinim kapli erang kin, ek ka ni tor kindmin. Pe sinim kin mon konj ngum ei, lo ek mon; ba Gos Gui Ka lo konj ei ngum. Nimbił erang lo ek mon poł pendnjing ei, erang kin, wumb kołumun oł tor om; ba Gos Gui Ka nge mon konj ei erang kin, wumb noman konj ngołum.

⁷ Pe Gos neng kin, Moses lo ek tonu kom ku peł ełe, mon poł pendrim ek ei, wumb kołumun oł ei nge tonu orum. Ba Gos nge tiłang owundu Moses andan topu ngurum kunum ei, Moses kanpi sipipi kin, Jura wumb kin si pang kin, wumb Moses eim kumb ningił ełe, keningii pineririm mon. Nimbił erang tiłang ei, owundu mendpił erpi multum. Ba nga tiłang owundu mendpił er multum ei, pułngun mondpu am purum.

⁸ Akip kunum ei, Gos Gui Ka kongun erpi kin, eim tiłang owundu dinga pei nga simba ku.

⁹ Yi mił ku, pe Moses lo ek ei, wumb kos enjing kin, nga tiłang owundu dinga ei kongun erang kin, kapli pe sinim Gos kin kun ka mołmun wumb ei, si mundang kin, tiłang owundu mendpił nga simba.

¹⁰ Pe Moses lo ek ei, tiłang owundu ei, kumb ok o purum. Ba tiłang ei, pe piram pinalim mon. Ya pe, tiłang owundu mendpił konj ei, noman konj tiłang sinim simin nge onum.

¹¹ Yi mił pe, Moses lo ek ełe poru nimba mandi enim ei, tiłang pim kin, kapli nga yi mił, oł konj endi kunum kunum mułmba oł ei, tiłang owundu simba ku.

¹² Yi mił, sin ek ni tor kindinmin ei, sin mund mong kulanmin mon! Nimbił erang sinim epi ka wii simin ni, piipin kin, kui er mołmun ei, sinim Krai kin pii gii nipin ełe, ek ni tor kindinmin.

¹³ Ei sinim Moses elim mił ei, sinim enanmin mon. Moses eim kumb ningił ełe, alap sipi kin, pandi tum. Tang kin, Jura wumb Gos Moses ngum tiłang ei, pupu poru nimba erim ei, enim kinenjing mon.

¹⁴ Ba wumb en enim noman ełe dinga pang kin piingii ei, kapli enerim mon. Nga Jura lo ek ok nge ei kunum ełe, gerik piik erngii ei, piinenjing mon ku. Nimbił erang akip yi ku, epi endi en enim noman ełe, pandi topu pim. Yi mił erang kin, en enim epi pandi to pendnjing epi ei, Gos erang kin, Krai endeim si

kindim.

¹⁵ Pe akip kunum ele, en enim Moses Gos nge lo ek ngurum ek ei, en enim gerik piik erngii pinerim. Nimbil erang en enim noman ele, alap mil epi ei, pandi topu pim ku.

¹⁶ Ba kunum endi, wu endi eim Owundu kin pii gii nirim kunum ei, eim alap mil epi, eim noman tuk ele, pandi topu pendim epi ei, Owundu si kindim.

¹⁷ Pe nga, Owundu eim Gui Ka nge pulwu. Nga Gui Ka ei, wumb nii endi noman tuk ele mulum kin, kapli epi endi wu ei kin, ambil gii ninermba mon. Wu ei eim wii minj mulmba.

¹⁸ Nga sinim wumb pei kumb ningil ele epi endi, pandi topu pinaim mon. Yi erang kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei, sinim andan tang kin, nol min men mil kaninmin. Kanpin kin, sinim min men ei, Owundu molum mil, sinim yi mil ku tonu onmun. Opun kin, sinim Owundu nge tilang owundu ei nga, nga simin ku. Nimbil erang epi ei, sinim kin aki topu ngonum ei, Owundu Gui Ka molpu kin, tonu onum.

4

Ek Se Andilmin Wumb Ei, Krai Nge Mei Nganmbi Ming Mil Molmun

¹ Yi mil Gos eim sinim kin kaimb si ngopu kin, sinim kongun ele ngum. Ngang kin, sin kongun ei, noman tuk ele, embin topun yi mil enanmin mon.

² Pe sinim epi koi erpin, nga ol singambil kulpun enjpin ol ei, pei si kindmin. Sinim Gos eim ek ka ei, to eipi eipi kindpin kin, ek kend topun yi enermin mon ku. Ba sinim Gos eim nge ek ka ei, keimi peni ele ni tor kindpin kin, wumb nge noman tuk gui ei, noman ele ek keimi nilmin ei, tang piingii. Piik kin, wumb ei sinim kongun enmin ei, Gos ningil ele kun ka molum ei keningii.

³ Pe sinim Krai nge ek ka ei, ni tor kindinmin ei, keimi koi erpi pim kin, kapli ek ka ei, wumb nii endi konu kis ele, am pungii wumb ei

nge, noman tuk ele mendpil koi erpi pimba.

⁴ Mei konu ele, ek kend gos pulwu ei Seisen, eim wumb pii gii ninenjing wumb nge ningil ele mil, noman tuk ele ambil gii nipi pandi tang kin, emii palim mil molmun. Nga molmun wumb ei, Krai nge ek ka ei nge, tilang ei nin, Krai nge tilang owundu ei, wumb noman tuk ele tuk punerang kin, nga wumb ol ei kinerngii mon ku. Nga Gos molum mil, Krai sinim kin keimi andan tonum.

⁵ Yi mil, sinim ek ni tor kindinmin ei, sin sinim nge ek ni tor kindinmin mon. Ba sin ek ni tor kindinmin ei, Jiisas Krai sinim nge Owundu ele, ek ni tor kindilmin. Nga Krai nge ek ka ekii sipin kin, sin sinim enim nge kongun wu molmun ei, Jiisas embe ambil tonu kindmin.

⁶ Yi mil kumb ok, mei wii sirim kunum ele, Gos eim ek yi nirim, "Pe tilang ei, emii palim konu ele topu tor wangli!" Gos eim endeim ok eririm Gos, ei eim nge tilang ei erpi kin, sinim noman tuk ele topu kin, tilang enim. Gos eim ol yi erpi tilang ei, sinim kin ngum. Ngang kin, tilang ei, sinim Gos eim tilang owundu ka wii ei nge, piik molmun. Molk kin, Gos nge tilang ei, Krai nge kumb ningil ele, min men mil kaninmin.

⁷ Ba Gos eim mei nganmbi ei sipi kin, sinim wumb ming wii mil eririm. Nga Gos nge ek ka ei, eim nge noman ele ka wii ei, sinim kin noman tuk ele kindang kin, eim sinim kin andan topu kin, sinim nge dinga endi pinaim mon. Ba Gos eim nge dinga ei, sinim noman tuk ele kindpi ngum.

⁸ Pe nga ol embin tui sinim kin konu orung orung pei tonu onum. Ba ol embin ei, sinim noman ele to mani kindnanim mon. Nga embin pei sinim nge noman ele tonu wang kin, nga sinim noman ele ei, embin palim; ba sinim ol pei ombu wakin topun si kindnanmin mon.

⁹ Sinim nge opu orung wumb pei molk kin, sinim to kis erik, ol em-

bin tui ngok kin, yi ełmin; ba Gos sinim kin wakin tunałim mon. Nga wumb kombur sinim to mani kindik kin, ngenj kumbii ngok yi enmin; ba sinim to kis mendpił erik poru ninałmin, mon.

¹⁰ Kunum kunum sinim ngenj ełe, Jiisas kultum ełe nge, sinim ko wupun, sipin kin, se andinmin. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj ei nga sin ngenj ełe tuk mułum pim kin, kapłi wumb pei keningii.

¹¹ Yi mił, kunum kunum sinim konj mołamin kin, oł embin tui ni koltmun oł ei, sinim kin tonu onum. Nimbil erang sinim Jiisas nge embe ełe, ni tor kindpin ełe nge, oł embin ei sinim kin tonu onum. Yi mił peng kin, Jiisas eim nge noman konj dinga ei, sinim ngenj tuk ełe mułang kin, wumb pei keningii.

¹² Ei pułe yi mił, koltmun oł ei nge, sin kin kongun erpi mołum. Nimbil erang sinim Owundu nge kongun ei enmin. Ba oł yi mił erang kin, Jiisas noman konj ei, enim kin kongun erpi mołum.

¹³ Ba Gos kumb ok mon poł pendrim ek ka ei, yi ninim, “Na ek ei ni tor kindinj ei, na pii gii ninj ełe nind.” Ei sin pii gii ninmin ei ende mił. Pe sin ek ni tor kindinmin ku. Nimbil erang ei sin pii gii nipin ełe ninmin.

¹⁴ Sinim piinmin ei, Gos eim Owundu Jiisas kułang tukpu to pendik ei, si tonu angpi nga konj sim. Nga Gos eim sinim Jiisas ouni si tonu konj simba ku. Nga Gos eim sin enim kin ouni tu wupu kin, Gos mołum konu ełe tuk tu wumba.

¹⁵ Yi mił epi ei, tonu opu, enim paki tumba nge om. Yi mił, nga Gos wumb kopur nga pei pei eim nge noman ka ei wumb ngang singii. Sik kin, en enim Gos kin nga pei prei erik kin, noman ka piik ngok, Gos embe ambil tonu kindik yi erngii.

Oł Embin Tui Tonu Wang Kin, Tiłang Owundu Ermba

¹⁶ Ei yi mił peng kin, sinim oł ei piipin kin, Gos nge kongun ei wakin topun, si kindnanmin mon.

Yi eramin kin, sinim ngenj torung ei kołulum; ba sinim nge noman tuk gui mołulum konu ei, kunum kunum konj tonu ołum.

¹⁷ Yi mił peng kin, sinim mong ełe ngenj kumbii ei, sinim kin tonu om ei, aninga kembis kembis kunum kombur sinmin. Ba oł ei kongun dinga erang kin, Gos nge tiłang owundu ka wii kunum kunum mołpu kin, sinim kin tonu wang simin. Sinim epi ka wii ei, oł embin tui ei, to mani kindmba.

¹⁸ Yi mił nga sin enim epi endi, pe ningil ełe kaninmin epi ei sin kinermin mon; ba epi endi sinim ningil ełe kenmin epi ei, kunum aninga kopur pepi poru nimba. Ba sinim epi kinałmin epi ei kunum kunum piram mułmba.

5

Sinim Nge Tonu Epin Er Mułmun Konu Ełe

¹ Yi mił, pe sinim ngenj ei ngii mił, ya mani mei ełe mołmun ngenj ngii mił ei, to kis poru nim kin, kapłi sinim piinmin ei, Gos ei eim sinim kin ngenj ngii mił, eipi endi er kindim ei, tonu epin konu ełe sałim. Ngenj Gos erim ngenj ngii mił ei, kunum kunum epin konu ełe konj mułmba.

² Ya pe kunum ei, sin sinim ngenj ngii mił, tuk ełe ke nipin enmin ei, sinim ngenj konj ngii mił ei, epin konu ełe sałim ei, lo konduk mił, sinim pandi tumba ni dinga piipin kin, oł yi mił enmin.

³ Yi mił peng kin, sinim ngenj ei konduk mił, kindpin mułmun ngenj wii mił, mulermin mon. Ei sinim ngenj konj ngii mił ełe, mołpun bin.

⁴ Yi mił kunum ei, sinim ya mani mei ełe ngenj ei, ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim noman embin to piipin kin, ek ni tor kindpin. Nimbil erang epi ombu sinim kin dinga pim. Ba sinim noman ełe kułmun ni piipin kin, ngenj wii mulenjpin mon; ba ei sinim noman ełe dinga kindpin kin, ngenj konj ngii mił sipin kindmin,

ni piinjpin. Yi mił erang, sinim noman ele yi ni piinjpin ei, ngenj ok nge ei si kindpin kin, nga sinim ngenj konj ngii mił, kunum kunum mułmun ngenj ei, sipin kindmin ni piinjpin.

⁵ Gos eim mendpił sinim ngenj konj ngii mił, simin ei nge er kun erpi kindim sałim. Nga Gos eim nge Gui Ka ei, sinim ngum ei, sinim andan tang kin, eim nipe epi endi, sinim ngumba nge kindim sałim ei, keimi sinim kin tonu wang kenmin.

⁶ Yi mił, pe sinim kunum kunum noman tuk ele, dinga kindpin er mułmun. Pe sinim piinmin ei, sinim ngenj ngii mił mulnjpun kunum ei, sinim nge Owundu mołum konu ele tep to ouni mulenjpin mon.

⁷ Yi mił erang, sinim Jiisas kin pii gii nipin er andinmin. Ba Gos nge epi kombur ngumba epi ei, sinim kinarpin er andinmin ei mon.

⁸ Sinim piinmin ei, sinim noman tuk ele dinga kindmin pałim. Nga sinim ka piinmin ei, ya mani mei ele ngenj ei, si kindpin pupun kin, sinim nge Owundu eim mołum konu ele, ouni tep to mułmun ni piinmin.

⁹ Yi mił erang, sinim ya mani mei ele mułmun min, tonu Gos mołum konu ele mułmun ei, kaplı sinim noman dinga kindpin erpin kin, eim nge noman ele ekii sipin kin, ka piipin ngopun er mułmun.

¹⁰ Yi mił, pe sinim pei Kraiss nge kumb ele engmin ei, eim sinim kin kos owundu piipi kin, mok tumba. Topu kin, sinim endeim endeim ni, ya mani mei ele mołpun kin, sinim nipe oł kis min, ka endi enjpin mił ei, kumep ngang kin, simin.

Sinim Kraiss Kin Mołpun Gos Kin Ende Pupun Mułmun

¹¹ Nimbił erang, sinim piinmin ei, Gos Owundu kin mund mong kułmun ni yi erpin kin, sinim wumb eipi kin Gos ek ni tor kindamin kin, wumb ei Kraiss kin pii gii ningii. Ba Gos sinim noman tuk ele, pei kanpi piipi poru ninim. Nga na noman

ele piind ei, enim noman tuk gui ele, enim sinim kin piinmin ei, sinim peni ele mołmun.

¹² Nga ek ele nge, sin sinim embe enim kumb ele ambił tonu kindnanmin mon. Ba enim sin kin, wumb ka ni piingii. Yi mił nga sin ek nipin poltmun ei kin, ka piik kin, wumb eipi nge ningił ele ni ngonmun. Yi mił erangin kin, enim wumb eipi kin, ek ni orung kindik kin, wumb en enim nge embe ele, ka ka piik enmin; ba wumb en enim nge noman tuk ele, ni piinanmin mon.

¹³ Yi mił, sin wulu pang ninjpin kin, kaplı ei sin Gos nge kongun enmin. Ba keimi, sin ek kun ninjpin kin, kaplı sin enim kin paki tumun nge enmin.

¹⁴ Yi mił erang, Kraiss eim noman ka ngołum ei, sin nge noman tuk ele to konj kindang kin, sin Gos nge kongun enmin. Nimbił erang sinim ei pii kun erpin kin, sinim piinmin ei, yi mił wumb endeim sinim kin, pei piipi kułum. Yi mił erang ele nge, sinim wumb pei Kraiss kin ouni kulnjpun.

¹⁵ Nga Kraiss sinim wumb endeim endeim ni piipi kułum. Yi mił erang kin, sinim wumb konj mołmun wumb ei, sin sinim noman ele ekii sipin kin, endmin ni enermin mon; ba wu Kraiss eim sinim kin piipi kołpu kin, nga angpi konj tonu pum ei, ni piipin kin ekii sipin andpin mułmun.

¹⁶ Yi mił, akip sinim wumb endi ngenj ok nge oł ei, noman to piinerman mon. Nga ele nge, sinim wumb endeim endeim ni, noman ele mok topun kin, yi enermin mon ku. Ok yi mił, sinim Kraiss ngenj ele oł ei, noman to piipin yi enjpin; ba pe yi mił nga enałmin mon!

¹⁷ Yi mił erang, pe wumb nii endi, eim Kraiss kin dambiltpi ende pupu mułum kin, kaplı Gos eim erang kin, wumb ei tonu opu kin, wumb ei eim konj endi eipi mił mołum. Kaplı wumb ngenj oł ok nge ei, si kindpi poru neng kin, nga wumb nge oł kun ka konj endi, tonu opu pałim.

¹⁸ Gos eim ol ombu pei nge pulwu molum. Ok sinim Gos nge opu orung wumb mulnjpun; ba pe Gos Kraiis erang kin, sinim wumb eim kin sipi orung seng kin, sinim eim kin dambiltpin ende pupun molmun. Molpun kin, eim sinim kongun ngang kin, sinim eim opu orung wumb ei paki topun kin, noman ende sek kin, puk mulngii.

¹⁹ Sinim ek ei yi mił, Gos eim Kraiis kin ende molum. Molpu kin, sinim Gos kin opu orung enmin wumb ei, eim erang Gos kin, dambiltpin pupun kin, noman ende sek molmun. Pe nga Gos eim sinim nge ol kis enjpin ol ei, eim noman nga to pi-inerim mon. Nga Gos eim sinim kin kongun endi ngang kin, sinim eim opu orung wumb sipi orung seng kin, eim kin erang, sinim noman ende sipin molmun ei nge, ek ka ni tor kindmin.

²⁰ Yi mił erang kin, pe sinim Kraiis nge ek ka sipin kin, ni tor kindmin. Ei yi mił ku, Gos eim wumb pei kin, sinim nge gupu ele ek ei, ni tor kindnim. Nga sin nge gupu ele, Kraiis ninim ek yi mił, ni tor kindinmin ei, sin yi mił enim noman ele dinga kindpin yi ninmin. “Enim wumb opu orung enmin ol ei si kindik kin enim Gos kin dambiltik ende puk kin noman ende sek mulngii!”

²¹ Yi mił erang, Kraiis eim ol kis endi eneririm mon. Ba Gos eim sinim ol kis enjpin ol ei sipi kin, Kraiis kin tonu kindim. Kindang kin, Kraiis eim sinim nge ol kis enjpin ei, eim sipi ko wum. Yi mił, Kraiis eim sinim kin yi erang kin, Gos nge ol kun ka ol ei, sinim nge noman tuk ele kindim.

6

Ol Embin Tui Ko Wunmun

¹ Pe sinim Gos kin kongun ende erpin kin, sin enim kin ek dinga nipin kin, ngonmun. Enim Gos nge noman ka ei, enim sik poru ninjing. Mon pim kin, enim Gos nge noman ka si kindangin kin, wii pimba.

² Yi mił, Gos ek ka ok ni pendrim ek yi ninim,

“Nga ka wii sim kunum ei, na enim ninjing ek ei kun piinj. Nga na Gos enim sip orung sinj kunum ei, na enim paki tunj.” Enim piingii! Akip kunum ei, kunum ka wii salim. Nga enim piingii ku, akip kunum ei, Gos enim sipi orung simba nge kunum salim.

³ Sin noman ele, wumb sin kongun enmin ei, kanik kin ek kis nik kin, yi enerngii mon! Yi mił erangin kin, sin epi endi eramin kin, enim bok tok kin, Gos nge ek ka pii gii ninerngii nipin kin, yi enalmin, mon!

⁴ Ba sin Gos nge kongun wumb molmun. Yi mił, sin ol kun ka kanim kanim pei erpin kin, wumb pei kin andan topun ngonmun. Ngopun kin, sin ol embin tui nin, epi sin kin er kis elim ei nin, nga ngenj kumbii kis ngonum epi ombu kin, sin dinga angpin molmun.

⁵ Nga opu orung wumb sin kepil tok kin, nga sin sipik kan ngii kindik kin, nga opu orung wumb sin kin kis piik, si pok erik; nga sin kongun dinga kis elmin; nga sin kunum kunum epin tep er konj molulumun; nga sin kunum kunum kumb kuni tang molmun.

⁶ Nga sin ol kun ka mendpil elmin; nga sin noman ele ka wii palilim; nga sin sikir kis piipin ngonalmin; nga sin wumb eipi kin er ka erpin kin, paki topun ngolmun; nga sin Gos Gui Ka kin dinga silmin; nga sin wumb eipi kin noman ka keimi ngolmun.

⁷ Nga sin ek keimi ni tor kindilmin; nga sin Gos nge noman dinga ngang kin, sin kongun elmin; nga sin ol kun ka palim mił ol ei, angil tunding ni, angil taring ele epi endi ambiltpin kin ele nge, sin opu orung wumb ei kin opu elmin.

⁸ Wumb kopur sin nge embe ambil tonu kindinmin; ba wumb kopur sin nge embe to mani kindinmin. Nga wumb kopur sinim kin ek kis ninmin; ba wumb kopur sin kin ek ka nik ngonmun. Nga wumb kombur

en enim yi ninmin, sin ek kend tonmun wumb, pa ninmin; ba sin ek keimi nilmin.

⁹ Wumb kopur sin kin pii pol tonanmin wumb mił nik enmin; ba wumb kombur sin kin pii pol tonmun. Ei sin mandi kołumun mił mołmun; ba sin konj mołmun. Gos sin kin kepil mił topu kin, sin er kun ermba enim ba eim sin kapli to kundnanim mon.

¹⁰ Nga sin kin noman embin mendpil tonu olum; ba kunum kunum sin ka piilmin. Nga sin wumb kurpu mił mołmun; ba sin wumb eipi kin epi pei ka wii ngołmun. Nga sin epi endi sinałim mił mołmun; ba sin epi kanim kanim pei sałim.

¹¹ Enim Korin konu ele mołmun wumb ei sin enim kin ek peni ele ni tor kindinmin. Nga sin noman ka ei, enim kin ngonmun.

¹² Sin nge noman ka ei, enim kin ondu ngunanmin mon! Ba enim nge noman ka ei sin kin ondu ngonmun.

¹³ Na ek yi ni tor kindind ei, enim nam nge kingam noł mił mulnjung kin, enim noman tuk ei pei aki tok kin, sin kin ngei. Enim ol yi mił erangin kin, sin enim kin enjpin ol ei, erik orung kindik ngungii.

Enim Torung Wumb Kin Ende Punerngii Mon

¹⁴ Enim Gos kin pii gii ninarik kin, opu orung enmin wumb ei kin, kongun ende kindik kin, ende puk andik kin, yi enerngii mon. Pe ol kun ka ei kun, nga ol kis kun pinalim ol ei, okul ende pungul min? Na konu emii pałim ol ei nin; nga tilang pałim ol ei nin, okul ende pungul min? Ei mon mendpil!

¹⁵ Pe Krai Seisen kin kapli noman ende kindngil mulnguł min? Nga pii gii nilim wu endi kin, pii gii ninalim wu endi kin, noman ende peng kin, o ende pungul min?

¹⁶ Pe nipe ol endi erpi kin, Gos nge men ngii kin, nga ek kend gos ngii kin, o ende pungul min? Yi mił erang, sinim Gos kunum kunum konj mołum Gos, eim nge men ngii mił

mołmun. Yi mił, Gos eim ok yi mił nirim,

“Wumb ei en enim nam ngii konu ele mił seng kin, en enim mołmun konu ele nam tuk ele mulmbii. Nga na en enim nge Gos mulamb kin, nga en enim nam nge tilap wumb mulngii,” Gos yi nirim.

¹⁷ Yi mił Owundu ek yi nirim,

“Enim torung wumb mulngii konu ele si kindik puk kin, en enim konu eipi mulngii. Mulangin kin, enim epi penj mołum epi ei, embilenjing kin, kapli na enim simbbii.

¹⁸ Nga na enim nge Ernjing mulmbii. Nga enim nam nge kingam ambłam noł mulngii, pa ni Owundu noman dinga owundu mendpil Pulwu,” yi ninim.

7

¹ Yi mił ku, sinim Gos nge ek dinga keimi ngurum ei, sinjpin kin, kapli na nge wumb pul; sinim pei ngenj ol kis elmin ol ni, noman tuk gui ol kis elmin ol ombu ni, kil ngopun, si kindpin kin, sinim Gos nge ol kun ka er mołum mił, ekii sipin er mołpun kin, sinim Gos kin mund mong topun mołpun kin eim embe ambil tonu kindmin.

Korin Wumb Pii Gii Nengin Kin, Pol Eim Ka Piim

² Enim noman ka ei, sin kin ngungii. Sin wumb endi kin pund mong endi enenjpin mon. Nga sin wumb endi kin, er kis endi endinjpin mon ku. Pe sin wumb endi kin, ek kend to ngopun kin, epi endi waning sinenjpin mon ku.

³ Na ek yi mił nip enim kin to mondup mił ninand mon. Ba na ek ok yi ninj, ‘Sin enim kin, noman ka ngunjpun kin, sinim kunum kunum ouni ende mulmun. Yi mił erang kin, sinim kulmun min, konj mulmun min, ei kapli sinim ouni ende mulmun.’

⁴ Na enim kin pii gii nip kin, ek keimi peni ele nip ngond. Nga na enim kin ka piip kin, enim embe

ambıl tonu kindin kindind. Nga ol embın tui sin kin, tonu olum kunum ele ol ei, na noman emin ngang kin, na ka wii mendpil piil.

⁵ Yi mil erang ekii se, sin Maseroniya konu ele tor onjpin kunum ele, sin ngenj ele kor endi mulenjpın mon. Pe sin mong kanim kanim konu orung orung pei, sin kin tonu onum. Nga sin ngenj ele opu yi mil tonu wang kin, sin noman tuk ele, embın sepi erang kin, tungu enmin.

⁶ Ba Gos eim wumb endi noman tuk ele, embın salilim ei, erpi kindang kin, noman emin salim. Seng kin, nga Taisıs kindang kin, sin kin opu, paki topu kin, sin noman emin ngum ku.

⁷ Nga Taisıs sin kin om ele nge mendpil, Gos sin kin noman emin mendpil ngunerim mon. Ba nga, enim Taisıs kin, noman emin ngangin kin, nga eim sin kin ek ei, tu wum ele nge, Gos eim sin kin noman emin ngum ku. Nga Taisıs eim sin kin ek nipi, enim na noman erang kin, nam keningii nipi kindim. Nga enim noman tuk ele, na kin kaimb sinjing. Nga enim noman ele, na kin tep to mulmun ni piinmin. Yi mil erang, pe na ka mendpil piind.

⁸ Yi mil, na mon polup enim ngunj ei, enim noman embın piinjing kin, kapli na akip enim kaimb sinand mon. Na piip kin, puls mon ei, enim noman embın ngang piinmin; ba ei kunum aninga kopur mendpil pepi kin, nga poru nimba.

⁹ Ba akip kunum ei, na ka piind. Nimbıl erang, na ol yi enj ele nge, enim noman embın piinjing ele, na ka piinenj mon. Ba nimbıl erang, enim noman embın piinjing ele nge, enim ol kis elmin ol ei, bul ngok kin, enim Gos kin noman tuk to ak tunjung ele nge, na ka piind. Yi mil erang kin, enim noman embın piinjing ei, Gos erang kin, sin ol enjpin ele, enim kin to kis enerim mon.

¹⁰ Yi mil, Gos nge noman embın ol ei, Gos erang kin, sinim wumb

noman tuk ele, to ak tamin kin, Gos sinim sipi orung simba. Seng kin, nga sinim ol embın ei nge, nge, sinim noman embın nga sinermin. Ba ya mani mei ele ol embın tui, sin kin tonu wang kin, sin kis piipin eramin kin, sinim koltmun ol ei nge tonu olum.

¹¹ Yi mil, enim pii kun erngii ei, Gos enim noman embın ngum ei, enim kin ol ka wii kanim kanim er tonu kindim. Kindpi kin, enim noman ele, to konj kindpi kin, wumb eipi enim ol enjing mil nik ei, er kun enmin. Erik kin, nga wumb endi eim ol kis erim ei, enim mon nik, er kun enmin. Erik kin, nga enim Gos nge kos owundu tungu enmin. Nga enim noman ele, dinga kindik kin, sin kenmin ni piik kin; nga enim noman ele dinga kindik kin, wumb endi ol kis enjing ei, er kun erik kindngii. Nga enim kongun kanim kanim pei erik ele nge, ek ninmin ei, er kun erngii. Erangin kin, ol ei nge, peni ele wang kin, enim nge ol kis endi enim kin pinalim mon.

¹² Yi mil, na mon ok polup enim ngunj ei, na wumb endi ol kis erim ei min, wumb eipi endi wu ei kin, ol kis erim ni piip kin, mon ei pulenj mon! Ba na piind ei, enim nge ol kun ka ei, peni ele tonu omba. Nga Gos nge ningil ele, enim yi piingii ei, enim sin kin noman ka ngumun ni piingii ele nge, na mon ei puls.

¹³ Yi mil, enim nge ol ka enjing ol ei, erpi kin, sin nge noman ele erpi emin ngonum.

Nga sin nge noman ele mendpil, emin ngonanim mon; ba sin nga ka mendpil piinmin ku. Nimbıl erang Taisıs nge noman emin seng kin, nga eim ka wii piipi molum. Nga ol ei kanpin kin, sin nga ka mendpil piinmin.

¹⁴ Yi mil, ok Taisıs kumb ele, na enim nge embe ambıl tonu kindinj ei, na enim nge ek ninj ei, na singambıl sinenj mon! Ba sin ek pei enim kin ninjpin ek ei, keimi mendpil! Ei yi mil ku, sin enim nge embe Taisıs

nge kumb eŋe ambil tonu kindinmin ek ei, keimi mendpil peni eŋe tonu om.

¹⁵ Taisis eim enim kin om kunum eŋe, enim eim kin mund mong erik kin, puku sik enjing; ba eim tuk sinjing. Sengin kin, eim nim mil ek ei, enim ekii sik enjing ol ei, eim piipi kin, eim enim kin noman ka nga ngonum.

¹⁶ Pe na enim kin, keimi pii gii nind ei, enim ol kun ka keimi erngii eŋe nge, na ka wii piind.

8

Gos Nge Tilap Wumb Paki Tolmun Ol Ei

¹ Enginjpipin nol! Sin noman eŋe enim kin ek ni piinmin ei, Gos eim noman ka ei, nimbil ol endi, Maseroniya wumb men ngii konu eŋe andan tum mil ei enim piingii.

² Yi mil peng, ol embin tui ei, en enim kin owundu tonu opu kin ol ei, en enim erngii mil kenmba erim. Pe en enim epi endi sinerang kin, en enim wii mendpil muljung. Ba en enim ka ka piik molmun ei erang kin, wumb eipi kombur noman ngunjung. Ngok kin, en enim ku nin epi aninga, kulou tok kin, en enim kongun yi erik kin, wumb eipi ngunjung.

³ Yi mil ni, na piip kin, na ek ei peni eŋe nip tor kindind. Kindind ei, en enim noman eŋe ekii sik kin, en enim nge ku nin epi aninga seng kin, nga min eŋe pei ei sik kulou tok, wumb eipi kin ngunjung.

⁴ Wumb en enim sin kin dinga kindik kin, kii sik kin, sin kapli nimin ni piik kin, Gos nge tilap eŋe Jerusalem konu eŋe molmun wumb paki tumun ni piik enjing.

⁵ Nga ok sin pii gii ninjpin ei, en enim ku nin, epi aninga kopur kindngii ni piinjpin; ba en enim yi mil mendpil enenjing mon; ba kumb se, en enim Owundu ngunjung. Pe nga en enim, Gos nge noman eŋe ekii sik kin, en enim sin kin yi ku ngunjung.

⁶ Yi mil ku, sin Taisis dinga kii semin kin, eim kongun enim kin pulngun mondpu erim mil, eim yi ku, enim kin noman ka ngopu kin, kongun ei eim er poru nimba ku.

⁷ Pe nga yi mil, epi pei eŋe nge, enim ol ka wii mendpil elmin. Ei enim Gos kin pii gii ninmin; nga enim pii gii ninmin eŋe nge, kongun dinga erik kin, ni tor kindik enmin; nga enim noman eŋe ka wii pei salim. Seng kin, enim Gos nge kongun ei, to konj dinga kindik enmin; nga enim sin kin noman ka ngok enmin; nga enim noman ka ngok enmin kongun ei, yi mil ku, nga pei erngii.

⁸ Ei na enim kin, ek dinga 'Yi erei!' ngunand mon. Ba na enim kin nip ngond ei, wumb kombur kongun keimi ermin ni, noman to piinmin mil nind eŋe nge, na enim kin noman ka keimi ngonmun min mon; ei kenmbii nip nind.

⁹ Yi mil, enim piinmin ei, noman ka ei sinim nge Owundu Jiisas Kraias andan topu ngolum. Ngopu kin, ei eim epi kanim kanim pei keimi salilim; ba nga sinim paki tumbii ni piipi eŋe, eim epi sinalilim wu mil, endi tonu orum. Ol yi eririm eŋe, enim epi kanim kanim pei sengin kin, Jiisas Kraias eim epi endi sinalilim wu mil molum.

¹⁰ Pe nam nge noman eŋe, enim kin andan top ngond. Na kongun ei piip kin, kung ngii ok, enim kongun pulngun monduk erik kongun ei pe er poru ningii ku. Nga kongun ei, en enim wii mil enenjing mon; ba en enim noman eŋe, kongun ei ermin ni piik enjing.

¹¹ Yi mil, pe enim kongun ei er poru ninjing kin, kapli ei ka wii. Yi mil, ok enim sikir ermin ni noman eŋe piinjing mil, yi ku enim sikir er poru ningii! Nga yi mil, en enim nge dinga palim mil, kapli enim kongun ei erngii!

¹² Yi mil pe wumb endi eim noman eŋe, epi endi ngumbii ni piimba ei, kapli Gos eim noman eŋe kapli epi ei simba. Gos eim wu ei, epi pei salim

epi ei piinim. Nga Gos eim wu ei nge epi salim ei, kapli mok topu ermba ku.

¹³⁻¹⁴ Ei pule yi mił pinalim mon. Enim epi pei ngangin kin, nga wumb sik kin, epi aninga ngungii pa yi ninand mon. Ba enim epi mok tok kin, kapli kapli erngii pa nind. Enim epi pei salim ei, enim epi singii mił sepi kin, nga kopur gulang salim. Pe nga enim epi kopur singii pim kin, nga wumb enim paki tok ngungii ku. Ei enim wumb ei kin, epi mok tok kin, kapil kapli erik singii.

¹⁵ Gos kumb ok ek mon pol pen-drim ek yi ninim,

“Pe wumb nii endi eim kuni epi pei sirim wumb ei, eim kuni epi nga pei sineririm mon. Nga wumb nii endi eim kuni epi aninga mił sirim wumb ei, eim nga kuni epi aninga mił sineririm mon ku. Wumb yi tał epi kapli mił sikil.”

Taisis Korin Konu Ele Kindnjing

¹⁶ Ba sin ka piipin kin, Gos ngonmun ei, Taisas eim noman ende sepi kin, Gos sin ngum noman ei nge ngang kin, enim paki tonum.

¹⁷ Yi mił, sin eim kii semin kin, nga eim kapli nirim. Nipi kin, eim ka piipi kin enim paki tumbii ni om. Ba ei eim noman ele piipi kin, enim paki tumbii nipi kin, eim enim kin om.

¹⁸ Pe nga sin Gos nge tilap ele molmun wumb nge enginpin endi kindamin kin, Taisis oui pukuł. Enginpin ei, eim men ngii ele Gos nge ek ka ei ni tor kindilim embe molulum wu.

¹⁹ Ei yi mił mendpil enalim mon; ba nga men ngii kongun elmin wumb enginpin ei to tonu kindik kin, sin kin oui andpi kin, nga noman ka ngopu kin, nga sin nge kongun paki topu ermba nik kindnjing. Nga sin kongun ei noman ka ngopun erpin kin Owundu nge embe ambił tonu kindpin erpin kin, wumb pei andan topun eramin kin, wumb pei piingii ei sin enim paki tumun ni, piipin ermin.

²⁰ Wumb endi sin kin ku nin, epi ka wii ei, men ngii wumb ngopun se andinmin epi ei kin, ek orung nipi yi ninermba mon. Yi mił, sin enginpin ei, wu ei kin oui kindinmin.

²¹ Yi mił, sin noman ele ol kun ka palim mił, ermin ni piinmin. Ei sin Owundu nge ningil ele mendpil ol kun ka enanmin mon; ba sin mei wumb ningil ele kin oui ol kun ka enmin ku.

²² Pe sin enginpin endi kindinmin ei, wu tał kin oui pungii. Sin kunum kunum eim ermba mił kenmin nipin kin, ol yi mił erpin kin, eim kongun ngopun yi elmin. Nga sin kanilmin ei, eim paki topu kin, kongun dinga kindpi elim. Ba pe eim pii gii ninim ei, enim ol kun ka yi mił ku, erngii ni piinim. Yi mił erpi kin, eim kongun ei dinga kindpi enim.

²³ Pe nga Taisas eim na kin kongun oui ni er andilmbil wu; pe eim enim kin paki topu kin, kongun ermbii ni piinim ku. Pe nga sin nge enginpin tał Taisis kin oui pungii ei, enim piingii ku. Wu tał ei, men ngii nge kongun elmbil wu. Nga wu tał ele elip, Kraiss nge tilang owundu dinga ei, si tonu kindilmbil wu.

²⁴ Yi mił erang kin, enim noman ka ei andan tangin kin, wumb ol ei pule sinim ka ka piipin kin, kongun enim enmin ei keimi ni piingii. Nga men ngii wumb pei yi mił ku, sin enim kin ek ninmin mił ei, keimi ni piingii ku.

9

Ku Nin Epi Ka Wii Gos Nge Wumb Paki Tolum

¹ Enim piinmin ei, epi ka wii paki tolum epi ei, Gos nge wumb Jurिया konu ele molmun wumb ei kin ngolmun ei, enim piinmin. Yi mił peng kin, na mon endi polup ele nge, gunermbii mon.

² Yi mił, na piind ei, enim noman ele kongun ei ermin ni piinmin. Yi mił piyangin kin, na Maseroniya konu ele molmun wumb kumb ningil ele kanip kin en enim embe ambił tonu kindil. Na yi mił ninj ei,

kung ngii ok, Akaiya konu e le wumb kongun yi mi le erngii pendik kin, kui er mo lmun. Nga en enim piinmin ei, enim kongun to konj kindik ermin. Ei yi mi le ku, Maseroniya konu e le mo lmun wumb to konj kindik kin, yi ermin ni piinmin ku.

³ Ba na piind ei, sinim ek ninmin ei nipin kin, enim embe ambil tonu kindpin enmin ei, ek wii mi le endi pinermba mon. Ba nga en enim kongun erngii nge kui er mulnjung kin, kapli na enim kin yi mi le nipun. Nga na yi mi le piip kin e le nge, na engnan no le ombu enim kin kindinj.

⁴ Yi mi le, sin enim enmin o le ei, pii gii keimi ninmin, na yi mi le, ni piind. Mon pim kin, Maseroniya konu e le mo lmun wumb na kin tep to wangin kinamin kin, enim er kun er mulnjung kin, kapli sin e le nge singambil simin. Nga enim yi mi le ku, singambil singii ku.

⁵ Yi mi le peng piip kin, na engnan no le ombu kumb se kindamb kin, enim kin ongii. Ok kin, enim ku nin epi ka wii ei kulou tok, konu e le kindmin ni, er kun erik mulngii. Nga ku nin epi ka wii ei, en enim noman e le wii ngungii. Ba sin yi mi le enim kin, epi simin nipin kin, yi kapli enermin mon.

⁶ Pe enim ei, pii kun erngii. Wu endi eim kuni mong aninga telim kin, eim kuni mong aninga telim mi le simba. Nga wu endi eim kuni mong pei telim kin, eim kuni mong telim mi le mong pei simba ku.

⁷ Ei yi mi le ku, enim wumb endeim endeim ni, noman tuk e le, pii kun erik kin, en enim nge noman e le ekii sik kin, enim nipe epi endi ni piingii mi le, yi mi le ngungii. Mon pim kin, wu endi epi ngumbii ni noman embin to piimba min, nga wu endi eim kin dinga kindik kin, o le yi erii, nengin kin kindmba. Nimbil erang Gos wumb endi epi noman ka piipi ngolum ei, Gos wumb ei kin noman ka piipi ngolum.

⁸ Gos eim kapli, enim epi pei ka

wii enim singii palim mi le ngopu kin, nga pei sik, eim enim kin ngumba ku. Ngang kin, enim pei sik kin, kapli erik mulngii. Yi mi le, nga kunum kunum epi ka wii kanim kanim pei ngang kin, enim kapli wumb eipi kin ngungii ku. Ngok kin, enim kongun ka wii kapli paki tok kin, erik mulngii.

⁹ Gos nge ek ka mon pol pendrim mi le yi ninim,

“Gos ek piinim wumb endi, eim epi pei wumb kurpu wii mo lmun wumb ei kin ngonum. Ngopu kin, eim nge o le ka enim e le, kunum kunum ei eim kin pepi mulmba.”

¹⁰ Pe Gos eim kuni mong wumb aka pin telngii nipi ngolum. Nga eim wumb kin kuni nungii nipi kin, ngolum ku. Nga yi mi le ku, sinim kuni mong pei ngopu erang kin, kuni mong pei nga tonu omba. Omba kuni ei opu enim nge o le kun ka erpi kin, kuni mi le owundu mendpil tonu omba.

¹¹ Gos enim epi pii kelip ngang kin, enim sik, wumb eipi kin pei yi ku ngungii. Nga enim epi ka wii ngunjung epi ei, sin sipin kin, wumb eipi epi ka wii ei ngamin kin, en enim, enim paki tungii nge e le, Gos kin ek ka ni ngok; nga Gos nge embe ambil tonu kindik kin, yi erngii ku.

¹² Yi mi le, nga enim nge kongun e le, Gos nge wumb paki tungii. Tungii e le nge, enim wumb epi sinerang mulngii wumb ei, si ngok kin, kapli erngii. Nga o le e le nge mendpil mon; ba o le e le nge, enim Gos kin noman ka piik kin, nga ngungii ku.

¹³ Enim kongun enmin ei erik kin, engnjung no le paki tungii nge enmin ei, en enim pii gii ei, peni e le andan topu ngonum. Ngang kin, engnjung no le enim enjing o le ei piik kin, enim Gos ek ka ekii sik kin, Krais nge ek ka ei, ni tor kindik enmin ei piingii. Nga keningii ei, enim ka wii epi owundu ei, enim wumb wii ngolum. Nga wumb eipi pei ngolum ei kanik kin,

Gos nge embe ambil tonu kindngii ku.

¹⁴ Nga yi mil ku, piingii ei Gos nge noman ka ngolum ei, enim kin owundu pepi molum. Yi mil peng kin, en enim, enim kin dinga kindik kin, kenmin ni piik kin, en enim Gos kin prei dinga kindpin eramin kin, Gos epi ka wii ngumba ni piinjing.

¹⁵ Gos eim epi ka wii sinim ngolum ei, epi owundu ka wii mendpil. Yi mil erang, Gos nge ngolum ol ei, sinim pii pol tunanmin mon. Sinim Gos nge epi ka wii ngolum ele nge eim kin ka piipin ngumun.

10

Pol Nirim Mil Gos Sinim Kin Kongun Ei Ngum

¹ Na Pol, na nam enim nge noman to konj kindip kin, enim Krai nge elim ol ei, pii kun erngii! Erngii ei, Krai eim nge noman ele, ambil mani kindpi kin, eim wumb kin noman ka ngopu kin, ol kun ka elim. Wumb kombur na kin ek to monduk kin, yi nilmin. "Pol eim sinim kumb ele molpu kin ei, eim embe ambil to mani kindnim; ba nga Pol eim sinim kin turii molpu kin, eim ek dinga nipi sinim ngolum.

² Ba na enim kin dinga kii sip kin, na enim kin ombii kunum ei, enim kan kun erik mulngii! Na enim kin ek dinga nip ngunermbii mon! Ba na ni piind ei, wumb kombur sin mei konu ele ol ei, elim ni piik kin, wumb ei kin, na ek dinga ni tor kindip ngumbii.

³ Yi mil, sin mei konu ele molpun kin, er andinmin; ba sin opu, mei konu ele wumb ei, yi mil opu enalmin mon.

⁴ Yi mil, sin opu epi pei ambilikmin epi ei, mei konu ele epi mon. Ba sin nge opu epi ei, Gos nge noman dinga sahim. Seng kin, sin kapli opu orung gui kis nge noman dinga ei, to mani kindinmin.

⁵ Sin wumb nge noman ele, en enim bong nik, tonu mendpil angilikmin epi ei, Gos kin noman tok

piingii nge andlam ei, ondu ngungii ei, sinim to mani kindpin kin, er kis ermin. Pe nga yi ku, sinim wumb nge noman ele pei, ambil gii nipin kin, kan ngii mil kindamin kin, enim Krai kin ekii singii.

⁶ Sin kui er molpun kin, kapli enim sin ek ekii sik erngii. Erangin poru nim kin, kapli wumb kombur ekii sinenjing kin, kapli sin wumb ombu kin, kumep kis ngumun.

⁷ Enim ningil ele epi pei ngenj torung palim mil, kanik piingii. Pe wumb endi eim pii gii dinga nim kin, eim Krai nge wu molpu kin, eim nga eim noman kun to piipi kin, eim Krai nge wu; nimbil erang, sin wu ei molum mil, sin yi mil ku, Krai nge wumb molmun.

⁸ Yi mil, pe na sin noman dinga ei, wii ek owundu nip ermbii ele nge, sinim nge Owundu noman dinga ei, sin ngum. Ngum dinga ei enim nge pii gii ei, er dinga kindpi kin, si tonu simbii nipi ngum ei, sin enim to kis er mani kindnermbii mon. Ele nge, na singambil sinermbii mon.

⁹ Na ninj ek ei, enim piinarik kin, na enim to puku simbii nip mon ei, pulenj mon.

¹⁰ Yi mil, enim kopur na kin ek yi ninmin, "Eim mon polpu kindim ei nge, ek embin nin, ek dinga palim. Pe nga eim ya sinim kin mululang kin, eim ngenj ele dinga kunum ele sin kenpin ei, eim dinga sinenelang mon. Nga eim ek ei wii mil palim," pa ninmin.

¹¹ Wumb nii endi, ek yi mil pii kun ermba wumb ei, eim sin mon poltmun ol ei, eipi mil enalmin mon. Ei sin ya mulelamin kunum ei, min nga sin enim kin ouni ele mulamin kunum ei, sin ol ende mil elamin.

¹² Yi mil, sin tungu erpin kin, sin wumb eipi en enim embe ambil tonu kindik elim wumb ei kin, sin ouni kulou topun kin, en enim elim ol ei, mok topun ermin ei, kapli enanim. Nimbil erang wumb ei, en enim elim ol ei, en enim nge su ele mok tok elim; ba wumb endi wumb eipi

kin endeim endeim ni elmin ol ei, su wum kapli ende mi elmin. Wumb yi mi elmin wumb ei, noman pinalim mi molmun.

¹³ Ba sin elmin ol su wum ei, mi mululamin kin, sin ek owundu nipin kin, sin sinim embe ambil tonu kindpin kin, yi enalmin mon; ba sin Gos nge kongun ei, su mi mok topu kindim mi su ei, sin ekii sipin ermin. Erpin kin, sin enim Korin konu ele molmun wumb kin kongun yi ku ermin.

¹⁴ Yi mi, pe nga sin enim kin tor onjpun kunum ele, sin Gos nge kongun ei su mi, mok topu kin, sin kin kindim ele, sin tor punenjpin mon. Na nge, sin sinim embe ambil tonu owundu kindnermin mon. Ba sin enim kin kumb se opun kin, Krai ek ka enim kin tu wunjpun.

¹⁵ Nga sin elmin ol su ei mi, ek owundu ninarpin kin, sin sinim embe ambil tonu kindnalmin mon. Kindnarpin kin, wumb eipi enim kin kongun er sinjing ele, piipin kin, ol yi ermin ni enalmin mon. Ba sin dinga kind piipin kin, enim nge pii gi ninmin ei, tonu opu dinga pimba ei, ni piipin elmin. Pe nga sin enim kin kongun ele tuk molmun ei, dinga pupu kin, owundu tonu opu kin, owundu mendpil pimba ni piipin enim.

¹⁶ Yi mi, nga sin konu eipi nge ek ka ni tor kindpin kin, enim kin orundung konu ele wumb ei, ni tor kindmin. Yi mi erang, sin wumb eipi nge kongun er sinjing konu ele, sin ek owundu nin, sin sinim embe ambil tonu kindmin ei, kapli en-ermba mon.

¹⁷ Gos nge ek ok ni ka pendrim ek yi ninim,

“Pe wumb nii endi eim ka piipi kin, eim nge embe ambil tonu kindmba pim kin, kapli wu ei Owundu nge embe ambil tonu kindmba nge Gos ka erim.”

¹⁸ Nimbil erang wumb nii endi ei, eim embe ambil tonu kindim kin, wu ei Owundu nge ningil ele wu wii mi mulmba. Ba wumb nii endi Owundu

eim wu ei, eim embe ambil tonu kindmba ei, kapli wu ei, Owundu nge ningil ele embe keimi pimba.

11

Pol Ek Se Andilmin Ek Kend Wumb Ni Peni Ele Kindim

¹ Na noman ele piind ei, enim na ol elou yi mi erip endinj kin, enim na kan wiik tungii. Tangin kin, keimi nam ol elou yi piind mi, erip endmbii.

² Yi mi Gos eim wumb kin noman ka ngo lum kin, eim nge wumb mendpil mulngii ei, yi mi ku, na enim kin noman ka ngond. Nimbil erang na enim amb kuimi mi to mondup kin, enim wu endeim mendpil Krai nge ambim mi mulngii. Na enim ambil wenip andlam kun ka wii andilmin mi, ol kis pinalim yi mi, na enim Krai kin ngumbii.

³ Ba kumb ok, wembii kis Seisen, eim amb Eiwa ek ak mak erpi kin, ek kend topu kin, ol kis erim. Erang mon pim kin, Seisen eim enim kin yi mi ku, enim nge noman ele, ek ak mak erpi kin, ek kend topu, to eipi kindang kin, ol kis erik kin Krai kin mendpil mularik kin, keimi ekii sik energii mon! Ol ele nge, na tungu erip mol.

⁴ Yi mi, wumb nii endi enim kin, tor wang kin ei, enim Jiisas endi eipi ni tor kindmba; ba ei sin ok ek ni tor kindnenjpin mon; min nga enim gui endi eipi konj endi singii enim; ba ei enim ok sinenjing mon; min nga enim ek ka enim ok sinjing ei, mon; ba enim ek ka endi eipi wang kin, angil ele simin nik enim. Pe wumb endi enim kin ele tuk opu kin, ol yi mi erang kin, kapli enim eim wiik tangin kin, eim ol yi mi kapli ermba.

⁵ Pe na ol elou elim wu mi, na ek owundu nip kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end. Yi mi na ni piind ei, na enim nge ek se andilmin wu num mendpil wumb ei kin, na wu kembis wii mi, wumb ei kin mandring mula mon.

⁶ Pe na ek ni tor kindil ol ei, kapli kun pinenim pim kin, kapli ba nam

nip ek endi nind ei, nam noman eke ka wii palim. Na piind ei, enim piinmin ei, akip sin enim kin peni eke, noman eke epi pei andan tunjpun.

⁷ Na enim kin, Gos nge ek ka ni tor kindinj; ba enim na kin epi endi ngo orung kindnenjing mon. Na nam mani eke molup kin, na enim ambil tonu kindinj. Nimbil erang na ol yi enj ei, ol kis min?

⁸ Pe na men ngii wumb konu eipi eipi na ku nin, epi ngok enjing ei, na sinj. Na sinj ku nin epi ei, na sip enim ngop kin, enim paki tunj. Na ol yi enj ei, na men ngii wumb nge ku nin epi ei, na waning mil sinj.

⁹ Nga kunum eke, na enim kin tep to muls kunum eke, na epi endi sinerang kin kunum ei, na wumb endi kin noman embin ngunenjing mon. Gos kin pii gii ninjing angim nol Maseroniya konu eke si kindik kin, Korin konu eke tor onjung wumb ei, na epi endi sinerim epi ei, pei paki tunjung. Paki tangin kin, yi mil er molup kin, nga na noman embin enim kin ngunermbii mon ku.

¹⁰ Yi mil Kraiss nge ek keimi ei na kin tuk molum ei mil, nga na ek dinga keimi nind ei, nam embe ambil tonu kindamb kin, Griis konu eke wumb konu orung orung pei, nam nimbii ek ei, wumb mon ninerngii mon!

¹¹ Nimbil erang na ek yi mil nind? Nga na enim kin na noman ka ei, ngona! nind min? Ei mon! Gos piinim ei, na enim kin noman ngo!

¹² Nga na pe end mil enim kin ku nin epi sinarip kin, wumb eipi kin simbii end ol ei, na am pira erip mulmbii. Yi mil erip kin, ek se andilmin wumb eipi, en enim embe kapli ambil tonu kindmin ni piik kin, yi mil nik kin, sin wumb eipi Gos kongun ende mil enmin. Erangin kin, na wumb ombu nge gupu eke ek ei pandi top kin, ol yi mil ermbii.

¹³ Yi mil, wumb ombu ek kend tok kin, ek se andilmin wumb molk kin, en enim kongun erik kin, ek kend tok elmin. Nga wumb ombu, en enim

ngenj eke, to eipi mil kindik kin, Kraiss nge ek se andilmin wumb mil yi erik molmun.

¹⁴ Nga sinim ol ei kin puku sinermin! Nimbil erang Seisen ei kapli eim nge ngenj ei, to eipi kindpi kin, eim ngenj eke Gos nge enjel tilang elim ei mil, eim yi er molum.

¹⁵ Yi mil erang kin, Seisen nge kongun wumb en enim ngenj eke, yi ku to eipi kindik kin, Gos nge kongun ol kun ka elmin wumb mil, yi ku tonu onjung ol ei nge, puku sinermin. Nimbil erang kunum poru nimba kunum ei, Seisen nge kongun wumb ombu, ol enjing mil, kumep ei singii.

¹⁶ Na ok ninj mil, na pe nga nind. Wumb endi noman to piipi kin, na wulu wu endi mol ni piinim, ba ei mon! Ba enim yi piinjing kin, na wulu wu mil nind ek ei, enim piik, wiik tangin kin, yi mil, kapli na nam embe ambil tonu aninga mil kindmbii.

¹⁷ Pe na nimbii end ek ei, sinim nge Owundu nge noman dinga eke, nimbii enand mon. Ba na ek elou nilim wu ei mil, nam ek owundu nip pup kin, na nam embe ambil tonu kindmbii end.

¹⁸ Ba wumb kopur pei mei konu eke ol ei, ekii sik kin, ek owundu nik kin, en enim embe ambil tonu kindilmin. Na yi ku, ol ei ekii sip kin, ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii ku.

¹⁹ Yi mil, en enim noman nge ka wii sengin kin, enim wulu wumb nge ek wii mil nengin kin, enim piik wiik tangin kin, ka piinjing.

²⁰ Yi mil, wumb endi enim kongun wii elmin wumb kindmbii ni piipi kin, nga enim nge epi pei ei, sipi poru nimbii ni piipi kin, nga enim eim sipi, owundu molpu kin, enim to mani kindpi kin, nga eim enim nge kumb ningil eke, kon taki tum kin, kapli enim eim kin wakin tangin kin, ol yi mil elim.

²¹ Yi mil, sin nge dinga sinerang kin, enim ol enjing mil ei, sin enamin mon! Yi mil peng kin, na

singambil sip kin, ek ei ni tor kindmbii end.

Ba wumb endi eim dinga pupu kin, ek owundu ni tor kindim kin, kapli na yi ku, ek owundu ni tor kindmbii ei, wulu wu mił ek yi na nam embe ambil tonu kindmbii end.

²² Wumb ei Eipru wumb min? Kapli na Eipru wu ku moł. Wumb ei Esrel wumb min? Kapli na Esrel wu ku moł. Wumb ei Eiparam nge tilap wumb min? Kapli na Eiparam nge tilap wu ku moł.

²³ Wumb ei Kraiss nge kongun wumb min? Kapli na Kraiss nge kongun wu mołup kin, wumb ombu to mani kindinj kongun ei end. Pe na wulu wu mił ek nind ei, na Kraiss nge kongun dinga wii enj; nga wumb na kan ngii kunum kunum kindnjing; nga wumb na kunum kunum pei ya kepii tunjung; nga kunum kunum pei wumb na to kundngii enjing mił, ba na pe na konj moł. Yi mił peng kin, oł ełe nge, na wumb pei to mani kindinj.

²⁴ Kunum angil orung, Jura wumb na engki kapił kapli mił, kan kepii mił tunjung.

²⁵ Kunum tekliki, Rom wumb na kepii tunjung. Nga kunum endeim, wumb na kom ku tunjung. Nga kunum tekliki, noł kanu owundu ełe er kis mułang kin, na ep noł ełe mani punj. Pupu kin, na epin tinga kunum endeim olt mił, ep noł ełe pinj.

²⁶ Nga na kunum pei andlam olt mił ełe, na mei ełe punj; nga na noł ełe mani am bii mił enj; nga waning wumb, na to kis erngii mił enjing; nga nam nge Jura wumb, na to kis erngii mił enjing ku. Nga wumb tilap eipi endi, na to kis erngii mił enjing ku. Nga konu owundu ełe wumb ei, na to kis erngii mił enjing ku. Nga mei ełe wumb mulenjing konu ełe wumb min, epi endi, na to kis ermba mił, erim ku. Nga na ep noł kanu owundu ełe muls ei, na to kis ermba mił ku erim. Nga ek kend tołmun angnan noł angil ełe, na to kis erngii mił enjing ku.

²⁷ Na kongun dinga wii erip kin, enimb tum. Kunum pei emii peng, na kongun erip kin or pinał. Nga kunum pei, na kuni owundu topu, noł nuwa erip elim. Kunum pei, na kuni sinałim. Nga kunum pei, na konduk ni epi sinerang kin, na konu jii kuł ku.

²⁸ Nga oł ei mendpił mon. Nga kunum kunum pei, oł embin tui na kin tonu wang kin, ei na ko wuł epi ei, na men ngii wumb konu orung orung pei, tep kun ka ermbii ni, noman to piind.

²⁹ Nga wumb nii endi, eim dinga pinałim ei, yi mił ku, na dinga pinałim min? Nga wumb nii endi, eim bok topu, mani pupu, oł kis erim kin, kunum ei na noman kis to piin-ermbii min? Oł ełe nge pei wumb eipi pei andan top keningii mił, na Kraiss nge kongun wu mendpił moł.

³⁰ Nga na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii andlam eipi endi pinerim kin, kapli nam nge dinga pinałim andlam ełe, na ek owundu ełe nam embe ambil tonu kindmbii.

³¹ Erinjpin Gos sinim nge Owundu Jiisas nge embe ełe, sinim kunum kunum eim ambil tonu kindmin ei, eim piinim ei, na ek kend tunand mon.

³² Nga na Damaskes konu ełe muls kunum ei, gapman owundu king Areses, eim nge konu owundu ełe, eim wumb mundang molk kin, na to kan ngungii mił enjing. Ba na mer gerenj kon ełe, tuk pinj kin, wumb na konu owundu kung gii ondu ełe, na to tor kindik kin, na wu king eim angil ełe am punj.

12

*Pol Eim Or Kumb Mił Er Kenim Ei,
Gos Koi Erpi Andan Tum Mił Kenim*

¹ Na ek owundu nip kin, nam embe ambil tonu kindmbii; ba oł ei na paki tunałim mon. Ba akip na or kumb mił kenj epi ei kin, sinim nge Owundu eim epi endi koi erpi andan

topu kin, na ngum epi ei, ni tor kindmbii.

² Na piind wu ei, endi Krais kin pii gii nim wu ei, kung ngii engki nga kapli kapli o pang kin, wu ei tonu epin Gos mołum konu ełe, si pang kin pum. Pum wu ei, eim nge ngenj kin pum min, eim noman tuk gui ei kin pum min, ei na pii poł tunand, mon; ba Gos eim mendpił piinim.

³⁻⁴ Na piind wu ei, tonu epin Gos mołum konu ka wii ełe, si pang kin pum. Pang kin, eim ngenj kin pum min, eim nge ngenj si kindpi pum min, ei na pii poł tunand; ba Gos eim mendpił piinim. Pe nga epin konu ełe peng kin, wu ei, eim koi erpi oł kun ka wii epi endi piipi kin, wumb endi ek ni tor kindmba ei kapli enermba mon. Enerang kin, meı wumb endi kapli ek ei ninermba mon!

⁵ Nga na wu ei kin, ek owundu nip kin, eim embe ambıl tonu kindmbii end. Ba na nam embe ambıl tonu kindnermbii mon! Ba na nam dinga pinalim ełe nge, na ek owundu nip kin, nam embe ei, ambıl tonu kindmbii.

⁶ Pe na ek owundu nip kin, nam embe ambıl tonu kindmbii ni piıłamb kin, kapli na wulu wu mił ek yi ninenełamb mon; ba na ek keimi niłamb. Nimbił erang wumb endi na wu ka wii endi moł ni, yi piinermba mon! Ba na piind wu ei, na oł end mił ei, kanpi kin, nga eim na ek nind mił ei piıłim. Yi mił peng kin, wu ei na kin kun mendpił piimba.

⁷ Nimbił erang Gos nge koi er pim ek ei, na andan tum ei, na kenj epi keimi kun ka wii mendpił yi mił peng kin, Gos eim piipi kin, na nam embe ambıl tonu kindmbii ni, eim noman ełe to piinerim mon. Nga yi mił peng kin, Gos eim na kin epi gal mił epi ei ngang kin, na ngenj ełe połulum nge ngum. Ngum epi ei, Seisen nge ek se andiłim wu mił, na tumba nge ngum. Epi ełe nge, na to mani kindpi kin, na nam embe ambıl tonu kindmbii ei, na kapli enanim.

⁸ Kunum tekliki, na Owundu kin

prei erip kii sinj ei, eim na ngenj ełe epi kis ei, si tor simba nge kii sinj.

⁹ Ba Owundu eim na kin ek yi nim, “Na nim ngenj kumbii gal mił epi ei, si tor sinermbii. Nimbił erang, na nam noman ka ngoł ei, nim kin kapli paki top elim. Nimbił erang, nam nge noman dinga ei, kun ka wii kongun erpi kin, wumb endi dinga pinerang mułmba wumb ei kin, kapli kongun elim,” Owundu yi nim. Yi mił peng kin, na ek owundu nip kin, na noman dinga pinerang ełe nge, na ka ka piind ełe nge, Krais nge noman dinga ei, na kin kongun er mułmba.

¹⁰ Yi mił, na noman dinga ei pinerang kin ełe nge, na ka ka piip moł. Nga wumb na kin oł kis mił endi erngii; nga oł embin tui pei na kin tonu wang kin; nga wumb na kin oł embin ei ngungii; nga oł dinga endi na kin tonu wang kin, na ko wup kin, Krais nge kongun paki top eł. Nimbił erang kunum ełe, na nge noman dinga pinerim kunum ei, na Krais kin, dinga mendpił simbii.

Pol Korin Pii Gii Wumb Kin Noman To Piim

¹¹ Na oł enj ei, wulu wu mił enj. Ba enim na kin yi mił erangin kin, na oł ei enj. Enim na embe ambıl tonu kindiłangin kin, ei kapli kun mendpił piılang; ba enim oł yi mił enenjıng mon. Nimbił erang na wu wii mił mołup kin, na enim nge ek se andiłmin wumb owundu mołmun mił mandring ei, na molał mon.

¹² Na enim mołmun konu ełe tuk mołup kin, kongun dinga erip kin, ek keimi nge se andił wu, jep oł kanim kanim enim kin, na dinga kindip er muls. Mułamb kin, na enim kin jep oł kanim kanim ni, oł wumb puku siłmin oł ei ni, wumb Gos nge noman dinga oł ei keningii mił, na eim nge ek se andił wu mołup kin, enj.

¹³ Yi mił, men ngii wumb eipi pei epi nipe sengin kin, na enim kin epi endi paki tunenj? Ei epi ełe nge mendpił, na enim kin paki tunenj ei, na enim kin ku nin epi kombur ambılıp kin, sinenj mon. Na kaimb

kuł kapli, enim na nge mong ei, er kun erik, si kindngii.

¹⁴ Akip kunum tekliki, na enim kin ombii ni piip kin, er kun erip moł. Nga na enim kin epi embin endi ni, ngunand mon. Ei na enim ku nin epi ei, na simbii ni enand mon. Ba na enim mendpił simbii nip end. Yi mił erang kin, kang ambił ombu en enim kongun dinga erik kin, epi pei kułou tok kin, menjing ernjing noł epi ei, paki toł ngunałmin mon. Ba menjing, ernjing noł, en enim kapli, epi pei kułou tok kin, kang ambił paki tok kin, epi ngołmun.

¹⁵ Na ka mendpił piip kin, na epi pei salim epi ei, enim ngop si kindmbii. Nga nam noman konj yi ku ngop kin, enim nge noman tuk ełe paki tumbii. Pe enim na noman ka aninga ngunjung kin, na enim noman ka pei ngumbii ei kapli min?

¹⁶ Ba enim wumb kombur na kin ek yi ninmin. Keimi mendpił, wu ei sinim kin epi endi peni ełe sinałim mon. Ba wu ei epi kenim wu. Nga eim ek kend top top ełe nge, eim sinim ek kumb kulu ełe topu kin, sinim eim kin ek ełe nge, ekii simin ei nge nim.

¹⁷ Ba nimbił erang na enim kin wumb kombur kindinj wumb ei epi endi, ek kend tok kin, enim kin epi endi sinjing min?

¹⁸ Na Taisis kii dinga sinj kin, enim kin ba ninj. Nga na angim endi eim kin kindamb kin, ouni punguł. Pukuł kin, Taisis enim kin ek kend topu kin, epi endi enim nge angil ełe, epi endi sim min? Pe nga, na kin Taisis kin ouni er andilmbił ei, Gos nge Gui Ka endeim se andilmbił min? Sił andłam ende ei andilmbił min?

¹⁹ Pe enim kunum kunum, noman yi to piinmin ei, sin pułpun ek ei, sinim oł ei, enim ningil ełe, er kun ełmin min? Ba ei mon mendpił! Sin Gos ningil ełe, Krai kin dambiltpi ende kindang mołpun kin, ek yi mił ninmin. Sin enginjpin noł sin noman ka ngołmun wumb ei kin, sin ek nemin kin, kapli enim paki tamin

kin, enim nge pii gii ninmin ei, dinga mendpił pimba.

²⁰ Yi mił, na nam mund mong tonum ei, nam enim kin ombii kunum ei, enim mułngii ni piind mił, ei mularik kin, ba enim eipi mił mułngii ni piind. Nga enim ka keningii ei, na mułmbii ni piinmin mił ei, mularip kin, na eipi mił mułmbii. Na nam mund mong tonum ei, na kenmbii ei; enim ek mił erik, wumb eipi nge epi, kan bun bun sik kin, noman kis tonu wang kin, wu endi eim noman ełe mendpił piłim mił ełim, wumb eipi kin ek buł morung nik kin, ek waım ełmin, en enim wumb num mołmun ni piik kin, oł kun pinalim mił erik kin, mong sik yi ełmin.

²¹ Na mund mong tonum ei, na enim konu ełe, nga op ninj kin, nam Gos na enim ningil ełe, to mani kindmba. Mon pim kin, na wumb pei kin ke nip kin, ok wumb ombu, en enim oł kis erik kin, en enim noman tuk ełe to ak tunenjing mon! Wumb ei, oł kis penj tui nin; nga wu amb ngunduk nin; nga wumb wumb eipi kin noman kis peng kin, oł kis yi ełmin.

13

Korin Wumb En Enim Pii Gii Ei Pii Kun Erngii

¹ Pe akip kunum tekliki, na enim kin bii ond. Pe wumb endi oł kis erim pim kin, kapli wumb tał min tekliki, noman ende sek kin, ek ni tor kindangin pa ni, Gos ek ka yi ninim.

² Ok wumb oł kis enjing kin, nga pe enim yi ku, oł kis enim enmin wumb ei ok, na enim kin ek yi mił ninj, “Enim pii kun erngii.” Pe nga na enim kin ek dinga nind mił, na ok kunum tał yi mił ninj. Pe nga ekii se, na enim kin orung ombii kunum ei, oł kis enjing wumb ei, na wakin tunermbii mon! Na enim kin kumep kis ngumbii.

³ Enim epi pei piimin ni piinmin ei, Krai na kin gupu ełe ek ni tor kindim. Nga Krai enim kin mok

topu ermbea kunum ei, eim temb ninermba mon! Ba eim nge dinga ei, enim kin tuk eŕe kongun eŕim.

⁴ Yi miŕ, Kraiŕ eim ond peri eŕe to kunduk kunum ei, eim dinga pineririm. Ba pe Arim Gos nge dinga ei ngang kin, pe eim konj moŕum. Yi miŕ, sinim eim kin dambilpin ende pamin kin, sinim dinga pinerim ku. Ba sinim Gos nge dinga eŕe sinjpin kin, sinim eim kin konj muŕmun. Moŕpun kin, sin enim kin tuk eŕe Gos nge dinga andan tumun.

⁵ Enim en enim noman tuk eŕe, kii ŕik piingii ei, enim pii gii ei, dinga ambii gii nik moŕmun, min mon? Enim oŕ ei, en enim kur keningii. Enim keimi piinmin ei, Kraiŕ Jiiaŕ enim noman tuk eŕe moŕum min? Mon pim kin, kapŕi enim Kraiŕ kin pii gii pinerang kin, enim oŕ kiŕ pei piki tonum.

⁶ Ba na piip nind ei, enim piinmin ei, sinim Kraiŕ kin pii gii keimi ninmin.

⁷ Ba ŕin Gos kin prei erpin ngamin kin, enim oŕ eŕou min, kun pinermba oŕ miŕ endi enerngii mon! Mon pim kin, ŕin enim andan topun kin, ŕin kin oŕ kun ka tonu onum ni, piin-erngii mon. Ba enim oŕ kun pimba miŕ erngii. Ba mon peng kin, sinim wumb pii gii pinerim miŕ, wumb tonu omun ei kapŕi.

⁸ Yi miŕ, pe sinim epi endi ermin ei, ek keimi kin, to mani kindnermin mon; ba sinim ek keimi ei mendpiŕ paki tonmun.

⁹ Yi miŕ, ŕin ka piinmin kunum eŕe, ŕin dinga pinerang kin, enim dinga paŕim. Nga ŕin Gos kin prei eramin kin, enim am oŕ kun ka wii kapŕi molk pungii.

¹⁰ Yi miŕ, puŕ ei peng piip kin, na nam ya konu turii eŕe moŕup kin, mon ei poŕup kin, enim kin kindind. Yi miŕ erang kin, nam ombii kunum ei, enim kin embin tui nguneramb kin, Gos Owundu nge noman dinga ei nam ngum. Ngum dinga ei, tu wup kin, enim to mani kindip kin, kiŕ mundmbii ei, kapŕi enermbii mon.

Ba nam noman dinga ei, enim pii gii ei, paki topu dinga ngumba nge end.

Ek Mandi Poru Ninim

¹¹ Pe akip angnan nol! Enim ka muŕeiyo! Na nind ek ei, enim piik kin, enim wumb dinga puk kin, kun ka molk kin, endi nimba ek ei, enim endeim ni noman ende ŕek kin, yi erik kin, enim noman emin ŕeng muŕngii! Nga Gos eim noman ka ngoŕum kin, noman emin puŕwu ei, enim kin ouni muŕngii.

¹² Enim wumb endeim endeim ni 'Oiyo,' nik kin, enim wumb ei ngunj kangilk kin, angii ŕik, Owundu kin ka piikim miŕ yi erngii.

¹³ Gos nge oŕ kun ka eŕmin wumb pei enim kin 'Muŕeiyo' nik kin, ek ka ni kindinmin.

¹⁴ Sinim nge Owundu Jiiaŕ Kraiŕ nge sinim paki toŕum ei kin, Gos nge eim sinim noman ka ngoŕum ei kin, Gos nge Gui Ka sinim kin dambiltpi ende pu moŕpu kin, Gos tekliki, enim pei kin tep to muŕngii.

Pol Mon Galeisiya Wumb Połpu Kindim

Galeisiya Wumb Muljung Konu Pol Mon Endi Połpu Kindim

¹ Na Pol, Gos nge ek se andił wu. Wumb endi na to tonu kindangin kin, onenj mon. Nga wumb endi, na Gos nge ek ei se andił ni kin, kindnenjing mon. Ba Jiisas Kraiss kin, Arim Gos eim Jiisas Kraiss tukpu ełe tor sipi kin, er konj kindim. Ei eim na kongun ełe enjii nipi kin, kindang pup end.

² Na Pol ni, engnan noł kin ouni ya mołpun kin, sin pipe ei połpun, enim Galeisiya konu ełe, Gos nge tiłap ełe wumb muljung konu ełe kindinmin.

³ Sinim nge Erinjpin Gos ni, Jiisas Kraiss Owundu eim, enim kin noman ka ngopu, noman emin ngang kin, mułngii.

⁴ Jiisas Kraiss eim Arim Gos nge noman ełe ekii sipi kin, kongun erim. Erpi kin, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, sinim nge oł kis ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim ya mani mei ełe, oł kis sinim kin pinermba ni, si kindim.

⁵ Yi mił peng, piipin kin, sinim eim embe kunum kunum ambił tonu kind mułmun ei, keimi pimba.

Gos Ek Ka Endeim Mendpił Palim

⁶ Enim enmin oł ei, na piip kin, mund mong end. Yi nge, Kraiss nge noman ka ngopu kin, Gos enim sipi, nga orung sim. Pe sikir enim eim ek ka buł ngok, si kindik kin, ek ka kanim endi eipi ei piik kin, ekii sinmin.

⁷ Ba ek ka eipi endi pinalim mon. Wumb kombur enim nge noman ełe to eipi eipi kindik kin, ek kanim kanim nik enmin. Nga Kraiss nge ek ka wii ei nik eim eipi eipi kindmin nik enmin.

⁸ Ba sin sinim ek ka yi mił palim ei, ni tor kindpin ermin ei min, tonu

epin nge enjel endi opu ek ka nimba ei, sin ok Gos nge ka ei, enim kin ni tor kindpin mił kapli, pinerim kin, wu ei eim am ba.

⁹ Kumb ok, sin ek ni poru nipin kin ek ei nge, yi mił pe, na nga nip enim ngond. Pe wu endi enim kin ek ka nipi, enim ngumba ei nipi ngang kin, sin Gos ek ka ok enim kin ngunjpun mił ei, endi pinarpi nim kin, wu ei eim am ba ku.

¹⁰ Yi erang kin, na pe nind ek ei, enim wumb na kin noman ka piik, ngungii min; Gos na kin noman ka piipi ngumba min; nga na wumb noman ełe kom tunj min; na wumb nga kom tunj pim kin, kapli na Kraiss nge kongun wu mulermbii mon.

Gos Eim Pol To Tonu Kindang Kin, Eim Nge Kongun Wu Mołum

¹¹ Engnan noł, na enim ek kun kanip nip ngond ek ka ei, na enim ok kanip ninj mił ek ei, wu endi nge ek ka ei mon.

¹² Na wumb endi kin ek ka ei sinenj mon. Nga wumb endi na andan topu ngunerim mon mendpił; ba Jiisas Kraiss eim koi erpi pim ek ka ei, na andan topu ngum.

¹³ Na kumb ok erir oł ei, enim piinmin; kunum ei, Jura wumb ełmin oł ei, ekii sip enj ei, enim pii poru ninjing. Na Gos nge tiłap wumb ei, oł embin tui erip ngoł. Ngop kin, na noman ełe, nga top kis er poru nił ku.

¹⁴ Ei nam nge wu su ende ombu men tok ełmin oł ei, to mani kindił; na nge wumb tiłap ende ei si kindip kin, Jura wumb ełmin oł ei, ekii sił. Nam nge kupnan noł men tok ełmin oł ei minj, dinga pup ekii sip puł.

¹⁵⁻¹⁶ Ba kumb ok, na nam minan mingnerim kunum ei, Gos na to tonu kindpi mundrum. Ei nga, Gos nge noman ka na kin ngopu kin, na wii topu, sipi orung sim. Yi mił peng kin, eim ka piipi kin, eim nge kingam ei, na andan tum. Tang, na piip kin, wumb tiłap eipi ei, ek ka ei, nip ngumbii nge ngum. Eim na andan tum kunum ei, na wumb endi na

nipe epi mił endi ermbii ei, kii sip yi enenj mon.

¹⁷ Na Jerusalem konu owundu ele, ok puneramb kin, wu kopur na nge ek se endngii wu kombur, ok mulnjung ei, kii sip punenj mon; ba na Areipiya mei konu owundu ele, ok punj. Nga orung op kin, Damaskas konu ele orung onj.

¹⁸ Ekii se kung ngii tekliki o pang kin, Jerusalem konu ele tonu pup, wu endi embe Piisa eim mułum konu ele ek tang mułambił. Mułambił kin, kongun tał nga angil mong endeim o pum.

¹⁹ Ba na Gos nge ek se andilmin wu nga endi kinenj; ba Jeims ei eim Jiisas Owundu nge angim mołum. Mołum ei, Jeims kin Piisa tał mendpil na kenj.

²⁰ Ek ei na akip połup kin, enim ngond ei keimi! Gos eim na kanpi mołum. Na enim kin ek kend top ngunand mon.

²¹⁻²² Ekii se nga na pup, Siriya konu ele pup kin, nga Silisiya konu ele tonu punj. Ba Juriya mei konu ele Gos nge tilap wumb ele, Kraiss kin tuk ok mołmun. Wumb na Pol nge kumb ningil ele kan kun enenjing.

²³ Ba en enim ek yi mił mendpil piilmin. “Kumb ok wu ei, eim sinim pii gii wumb oł embin tui ngum. Ba pe eim pii gii nipi kin, er endrim ek ei, akip Gos nge ek ka ei ni tor kindim pii gii ei, ok to kis er endim ek ei nim.”

²⁴ Yi mił erang, Gos na kin erim mił ei, na enj wumb piinmin. Yi erang kin, Gos eim embe ambił tonu kindinmin.

2

Gos Nge Ek Ka Se Andilmin Wumb Ei Ok, Pol Kin Noman Ende Kindnjing.

¹ Na kung ngii engki nga kapil kapli moł kindip, na Banapas kin Jerusalem konu ele nga sił tonu bil ni punjpuł. Pe na Taisiss sini, kin sin onni punjpun.

² Gos eim na andan tang, “Pui!” neng, na punj. Nga eim nge ek ka

ei na nip wumb tilap eipi ngumbii nge punj. Gos eim na andlam ele andan topu ngum ei, na wumb peng pepi noman pim. Wumb ombu kin ek nip andan top ngunj ei, na nam yi ni piinj. Mon pim kin, nam kongun tilap eipi wumb kin, pe end ei kin, nga ok enj kongun ei, wii mił ba ni piind.

³ Ba Taisiss eim na kin onni mołum wu ei, Griik wu mołum. Kunum ei, sin kułou tunjpun ei, Taisiss ngenj kopisngii ek dinga ei, wumb ninenjing mon.

⁴ Ba nimbił erang enginjin nol mił, ek kend wumb kombur, koi erik kin, tuk ołmun ku. Ok Jiissas Kraiss nge oł, sinim wii mołmun ngum oł ei, waning kan singii nge onjung. Jiissas Kraiss eim, sinim nge lo ek ei, kan ngopu ambił gii ni mułum ei, tor sipi kindang kin, sinim wii mołmun. Wumb ombu nga, sinim Kraiss kin wii mołmun ei, nga kan ngungii nge enmin.

⁵ Ba kunum olt mon, sin Taisiss eim ngenj kopsik erngii andlam ele, aki topun ni ngonenjpin mon. Nga sin en enim ek ei, endi ekii sinenjpin mon ku. Yi mił erang, sin yi piinmin, Jiissas nge ek ka ei, dinga pepi mołpu kin, enim kin kunum kunum pepi mułmba.

⁶ Wu kombur en enim, wu num mołmun wumb ni piinjing wumb ei, en enim nipe embe pałim wumb ei, na kin epi wii mił pałim ni piind. Gos eim wumb num embe pałim wumb ei, ni kinalim mon. Wumb pei ende mił mołmun ni kaninim. Wumb ei embe pałim wumb ombu, ek nga nik kin, na paki tok, ek nga nik ngonalmin mon.

⁷ Ei mon mendpil! Ba en enim piik poru ninmin. Pe Gos na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, Gos eim ek ka ei nip kin, ngumbii nge kindang, na onj. Yi mił ku, Gos Piissas kindang kin, Jura wumb kin ek ka nimba nge pum.

⁸ Yi mił ku, Gos eim Piissas dinga ngang pupu kin, Jura wumb kin ek ka se andilmin wu mił, kongun erpi

mulmba nipi kindim. Nga na Gos eim yi ku, na dinga ngang kin, wumb tilap eipi kin, ek ka se andilmin wu mił, kongun ermbii nipi kindim.

⁹ Yi ku, Jeims ni, Piisa ni, Jon en enim Gos nge tilap wumb kin wu num, paki dinga mił wumb, yi ni piinjing. Piik kin, en enim pii poru nik enjing ei, Gos eim na kin noman ka ngopu kin, eim na kongun ermbii nge ngum. Yi mił peng kin, en enim Banapas kin, na tel angil sinjing ei, enginjin nol mendpil mił, angil sinjing. Sin noman ende kind piipin kin, ek yi ninjpin. Sił, Pol Banapas tel, kapli wumb tilap eipi kin, pu mołpuł kin, kongun ermbil ei, Gos ek ka ni tor kindmbil. Nga en enim yi mił ku, Jura wumb kin puk, Gos ek ka ni tor kindik erngii ku.

¹⁰ Wu num ombu en enim, ek endeim mendpil sił kin yi ninjing. Elip wumb epi sinerang mołmun wumb ei kin, kaimb singil ol ei nge, na noman ngunj. Yi mił erang, na kongun dinga yi nge ermbil.

Piisa Ol Kis Elim Mił Er Pol Piipi Ni Tor Kindim

¹¹ Pe Piisa Andiok konu ele om kunum ei, na Pol eim kun kanip kin, ek to kindinj. Nimbil erang Piisa eim mong sim.

¹² Mong seng kin, Jeims eim nge wumb kombur kin sipi, tu wunerim kunum ei, Piisa eim wumb tilap eipi kin kuni ende nołum. Ba pe, Jeims wumb tilap tor wangin kin, Piisa eim mund mong erpi kin, nga eim wumb tilap eipi kin mulerim, mon. Nimbil erang eim tungu erpi kin, Gos nge tilap wumb ngenj kopsik elmin ol ei nge, wumb tilap eipi wumb ei kin, dinga kindik, erngii enjing.

¹³ Nga eipi Jura wumb Piisa kin, en enim ol kend tok, yi elmin ku. Erik kin, nga ekii se Banapas si pangin kin, ol kis ombu erangin kin, Banapas eim ekii sipi erim ku.

¹⁴ Ba na kenj ni, wumb en enim andlam kun endnarik kin, Gos nge ek keimi ei, ekii sinenjing ku. Pe Piisa wumb mulnjung konu ele, kanip yi

nind. “Piisa nim Jura wu; ba wumb tilap eipi elmin ol ei, nim ekii se en. Ei nim Jura wu mił mulalin mon! Pe nim nimbil erang, wumb tilap eipi ei, Jura wumb elmin ol mił ei, erei nin?”

Wumb Endi Eim Jiisas Kin Pii Gii Nimba Ei Wu Kun Ka Mendpil Mulmba

¹⁵ Keimi, sinim Jura wumb menjpin mengim tonu onjpin mił mołmun. Sinim wumb yi mił mołmun wumb tilap eipi ol kis elmin wumb ei, yi mił sinim mon.

¹⁶ Ba sinim piinmin; Gos eim sinim lo ek ei, ekii sinmin ei nge, ol kun ka mił wumb kinanim mon! Nga lo ek ekii sinmin ei, Gos eim wumb ei, wumb kun pa ninanim mon. Ba wumb endi eim Krai Jiisas kin pii gii nimba ei, Gos eim wumb ei kin, kun ka pa yi nimba. Pe sinim Krai Jiisas kin pii gii ni poru ninjpin ei nge, Gos sinim wumb kun ka mołmun nimba. Ei nge, Krai kin pii gii nimin ei, lo ele nge mon! Nimbil erang wumb endi, eim lo ek ei endi ekii sipi erim kin, ele nge, Gos eim wu endi ei, wu kun ka mołum, pa ninermba mon!

¹⁷ Ba sinim Krai kin pii gii ninjpin kin ei nge, kapli Gos eim sinim kun ka kenmba ni, yi piimin. Nga ekii se, sinim wumb tilap eipi mił, ol kis erpin mołmun. Kapli kunum ei, sinim yi nimin, Krai eim ol kis ei nge, kongun elim wu nimin min? Ei mon mendpil!

¹⁸ Pe na lo ek endi, ambil piltan top si kindmbii ei, nga er ka sikir enj kin, wumb en enim yi piingii, ‘Wu ei, ol kis elim wu,’ ni piingii.

¹⁹ Yi erang, lo ek ei na tang, na kołup poru ninj lo ek ei, nga na kan ngunermba mon. Ele nge, na Gos kin konj ouni mulmbii. Pe na Krai Jiisas kin ond peri ele, ouni kuls poru nim.

²⁰ Pe akip na konj kunum kunum moł konj ei, na nge mon; ba Krai eim na noman tuk ele mulang kin, na konj kunum kunum moł. Pe na ya mei ele and moł ei, pii gii peng and moł. Mołup kin, Gos kingam kin pii gii nemb kin, Gos eim kingam ei, na

kin kaimb sipi, eim nge noman konj ei, si kindpi kin, na paki tum.

²¹ Na Gos nge noman ka ei, na wak tunand mon. Pe lo ek ei erpi kin, wumb Gos kin kun ka muljung kin, Jiisas kolpu poru nirim ei, eim wii mił kolpu poru nirim min? Ei mon!

3

Lo Ek Kin Pii Gii Oł Ei Ekii Sılmin

¹ Enim Galeisiya wumb owuł owuł mendpił mołmun. Sin enim Jiisas Krais andan to poru ninjpin. Ei mił, eim ond peri ełe kułum ei, enim yi mił kenjing. Pe wumb nii endi enim neng kin, enim noman wulu pang mołmun?

² Na enim kin, epi endi kii simbii end. Enim Gos nge Gui Ka sinjing ei, er sinjing mił nenj? Enim lo ek ei, ekii sik ei nge, enim sinjing min? Nga enim Gos nge ek ka ei piik sik kin, pii gii nik ei nge Gos nge Gui Ka ei nge sinjing min?

³ Pe enim wumb noman wulu pang mił mołmun min? Enim kumb se Gos nge Gui Ka ełe noman konj er sinjing; ba pe enim ngenj ok nge kin, wumb dinga tonu ok kin, er poru ningii enmin min?

⁴ Pe ok oł owundu kanim kanim enim kin tonu orum ei, enim wii sinjing min? Ba na ni piind ei, enim oł ei, wii mił enerik mon.

⁵ Nimbił erang, Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngopu kin, nga enim kin jep oł endi andan topu erim ei, enim lo ełe nge kongun enmin min? Nga enim eim nge ek ka ei, pii gii ninjing min?

⁶ Gos nge ek ka yi ninim,
“Eiparam Gos kin pii gii neng kin, Gos eim yi nim, ‘Eiparam nim pii gii ei je erang kin, nim wu kun mendpił mołun,’ ” pa nirim.

⁷ Yi mił ku, enim piingii ei, Gos nge ek ka ełe pii gii ningii wumb ei, Eiparam kingam ambilam noł mendpił mułngii.

⁸ Kumb ok, Gos eim piirim wumb tilap eipi endi, Gos eim nge ek ka ełe, ekii se pii gii ningii ni piirim. Gos

wumb ei kin, wumb kun ka mołmun, yi nimba ni piirim. Yi mił peng, Gos Eiparam kin, eim ek ka ei, ok nipi ngurum. Nga Gos ek ka yi nirim,

“Eiparam, nim pii gii ełe, nim wumb tilap eipi orung orung pei, Gos nge epi ka wii singii.”

⁹ Pe yi mił, wumb nii endi pii gii ningii wumb ei, pii gii wu Eiparam kin ouni, Gos nge epi ka wii ei singii.

¹⁰ Ba wumb pei en enim yi ni piinmin, lo ek ekii sılmin oł mendpił ei, epi pei to mani kindnim ni piinmin. Ba wumb yi nge, dup konu kis ełe ngenj kumbii singii. Keimi, Gos nge ek ka yi ninim,

“Wumb pei Gos nge ek ka palim ek ei, pei ekii sinenjing kin, wumb ombu pei ei, dup konu kis ełe, ngenj kumbii singii.”

¹¹ Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim Gos kin pii gii nimba wu ei, Gos wu ei kin, wu kun ka mułun,”

pa nimba. Wu ei, eim noman konj kunum kunum sipi mułmba. Yi mił palim ei, sinim piipin pol tumun. Wu endi eim lo ek ekii seng kin, Gos wu ei, wu kun ka, yi nimba, andlam endi sinalim mon.

¹² Lo ek ei, pii gii ende mił mon! Gos nge ek ka yi ninim,

“Wu endi eim lo ek ombu pei ekii sipi endim wu ei, eim noman konj sipi, kunum kunum mułmba.”

¹³ Krais eim sinim lo ek ełe, ngenj kumbii sinim ełe, eim kin tonu wang sim. Sipi kin, sinim paki topu kin, Gos kin sipi orung sim. Keimi, Gos ek ka yi ninim,

“Wumb nii endi wu ei, ond peri ełe tonu pim kin, wu ei singambił sipi kin, ngenj kumbii dinga kis sipi kułmba.”

¹⁴ Gos eim yi mił erang, Jiisas Krais eim kin, Eiparam nge epi ka wii ngołum ei, wumb tilap eipi kin, tonu wang singii. Gos yi mił erang kin, sinim eim nge ek ka ei, pii gii nipin kin, Gos ok nirim mił, eim nge Gui Ka simin.

Gos Eim Ek Dinga Nipi Pendrim Ek Ei, Gos Nge Lo Ek To Mani Kindnerim Mon.

¹⁵ Engnan no! Na sinim wumb elmin ol ei nge, piip kin nind. Pe wu endi eim kulmba peng kin, eim nge kingam no! ei, ni piipi kin, eim pipe polup sirim mi!, eim epi ombu, mok topu yi erim. Erpi kin, pipe ei nge, wumb endi eim pipe pulum mi! ei, to kis erik kin, eipi mi! pulerngii mon. Nga ek nimba ek ei endi, paki tok kin, yi er ninerngii mon ku.

¹⁶ Pe Gos eim yi nim, "Na ek ninj mi!, keimi ekii se tonu omba." Pe ek dinga ei, Gos eim ek nipi, Eiparam kingam kin ouni mendpi!, nipi ngurum. Eim ek endi yi mi! nipi kin, eim kingam no! nguneririm mon! Nga kangil kin, pei nipi nineririm mon ku. Ba eim wu endeim kin mendpi! nipi kin, eim ek dinga nipi yi nirim. "Nim nge kinganim mendpi! ei," eim embe Kraiss.

¹⁷ Na nind ek pulu ei, yi mi! palim. Ok, Gos eim mon endi ei, ol dinga wii endi er pendrim. Nga ekii se, kung ngii 430 pei o purum. Pang kin, ekii se, lo ek ei tonu orum. Pe lo ek ei, ekii se tonu om ei, Gos eim nge ek dinga nipi pendrim ei, lo ek kapli to mani kindnermba mon.

¹⁸ Pe sinim lo ek ei, ekii silmin ol ei, ekii sinjpin kin, lo ek ei, Gos eim sinim simin ni pendrim epi ei, kapli Gos sinim kin epi ngumbii nirim epi ei, simin ni piimin. Nga sinim eim nge dinga ele pendrim epi ei, sinanmin mon. Ba Gos eim ek dinga nirim mi! ei, eim Eiparam kin mendpi! nipi pendrim mi!, epi ka wii ngum.

¹⁹ Pe lo ek ei, nimbil ol erang palim? Ei yi mi!, Gos eim yi ni piirim lo ek ele erang kin, ol kis ei, peni ele tor omba, ni piirim. Piipi kin, lo ek ekii se kindang orum. Nga lo ek ei pepi mulang kunum ele, kangi ei mei ele omba. Ok, Gos eim ek dinga ni pendrim mi! tonu orum. Ok Gos eim enjel ni, wu endi tuk molum wu ei ni, ni nguk.

²⁰ Wu tuk molum wu ei, eim wu endeim mendpi!, kongun pin-

ermba mon. Ba Gos endeim mendpi! molum.

Lo Ek Ei, Sinim Erinjpin Ekii Mi! Ei, Sinim Kraiss Molum Konu Simba

²¹ Pe yi mi!, Gos eim ok ek dinga nipi pendrim ei, lo ek opu orung enim min? Ei mon! Pe lo ek ele, sinim noman konj simin nemin, ngulang kin, Gos kin ol kun ka enmin ol ei, lo ek palim mi! yi ekii si ngulamin; ba ei kapli enenelang!

²² Ba pe Gos nge ek ka yi ninim, "Ol kis pei ombu, wumb kung gui mi! pol tuk sipi mundum. Eim yi mi! erang kin, sinim wumb Jiisas Kraiss kin pii gii nipin mulnjpun kin, Gos eim nge pii gii wumb ngumbii nipi, ek dinga ni pendrim epi ei, sinim simin.

²³ Ok sinim pii gii ek ei, pii kun enenjpin kunum ei, lo ek ele ambil gii ni mol punjpun. Mol pamin kin, pii gii nimin ek ei, sinim kin peni ele tor orum.

²⁴ Yi mi! erang, lo ek sinim erinjpin ekii mi! erang kin, lo ei sinim sipipi kin, Jiisas Kraiss kin tu wunum. Tu wang kin, sinim Gos eim nge ek ka ei, pii gii nemin kin, Gos eim sinim wumb kun ka mi! nimba.

²⁵ Pe pii gii ek ei, sinim kin opu poru neng kin, pe sinim erinjpin ekii mi!, lo ek ele, nga mandring mulelamin mon!

Enim Pii Gii Ninmin Ei, Gos Kingam Nol Mendpi! Molmun

²⁶ Enim pei Kraiss Jiisas kin pii gii ninmin ele nge, enim Gos nge kingam no! mendpi! molmun.

²⁷ Enim wumb Kraiss kin no! pik wumb ei, enim pei Kraiss kin dambiltik ende puk kin, enim Kraiss nge ol kun ka erik molmun.

²⁸ Yi erang kin, Jura wumb endi mon; nga Griik wumb endi mon; nga kongun wii elmin wumb endi mon; nga wumb endi eim noman ele epi elim wu endi mon; nga wu endi mon; nga amb endi mon. Ba akip enim Kraiss kin dambiltik ende puk kin, wumb ende pupun molmun.

²⁹ Pe enim Kraiss nge wumb mulnjung kin, pe enim Eiparam nge

kingam ambilam no! mulngii ku. Pe nga, enim mo!mun wumb ei, Gos ok Eiparam kin ngumbii ni dinga nirim mi! epi ei, enim pe akip singii.

4

Gos Nge Kingam No! Mo!mun

¹ Na nge ek ei yi mi!, Arim nge epi kanim kanim, eim kingam eim pei, sipi poru nimba. Pe kingam ei, eim Arim nge epi pei tep erpi mo!um. Ba eim kangil gal mi! multum kunum ei, eim nge kongun wii wu, ende mi! multum.

² Ba wu num mo!pu, tonu kindilim wu ni, wumb tep erik mo!mun wumb ei kin, ek nipe ek nilmin ei, kangii ekii sipi, yi er mo!pu, pang pang kin, arim nipi pendrim kunum ele, poru nimba.

³ Pe sinim yi ku, sinim kangil mi! mulpun kunum ei, sinim ya mei mani ele epi ei, pei sinim kan mi! ngurum.

⁴ Ba kunum ei kapli erang kin, kapli Gos eim nge kingam kindang opu kin, amb Mariya eim mengim. Nga eim lo ek ele ekii sipi, er mulum.

⁵ Nimbil erang, eim opu, sinim lo ek ele mandring mulnjpun wumb ei, sipi orung simba nge om. Yi mi! erang kin, Gos sinim sipi kin, sinim eim nge kingam ambilam no! mi! mo!mun.

⁶ Pe enim Gos nge kingam ambilam no! mo!mun. Yi peng kin, Gos eim kingam nge, noman Gui ei kindang opu kin, sinim noman tuk ele opu kin, dinga wii tonum. Wii topu, "Wusa, Wusa," yi nim.

⁷ Yi erang kin, nim kongun wu wii mi!, mulalin mon. Nim Gos nge kingam. Pe Gos nim sim kin, nim eim kingam mi! mulnjjii. Mulun kin, pe nim Gos eim epi ombu sinjjii ku.

Pol Galeisiya Wumb Ei Kin Eim Noman Embin To Pim

⁸ Ba ok, enim Gos mo!um ni piinenjing mon. Piinarik kin, ya mani mei ele epi ni, gui kengii ni, epi ombu ni, ei Gos kend mi! kan ngang kin endnjing.

⁹ Ba pe enim Gos ei piinmin. Na enim kanip nind, Gos eim enim kanpi poru ninim. Pe enim nimbil erang, enim nga Gos kin bul ngok, ak tok, orung puk kin, mei ele gui kis ei, nga ekii sik, nga kongun owundu wii mi! ei, nga sik, erngii punmun min?

¹⁰ Kunum owundu endi, enim kanilmin kunum ei min, oi konj er to!um kunum ei min, kuni owundu tonu wang no!mun kunum ei min, kung ngii konj tonu o!um kunum ei min, enim epi kanim kanim kanilmin.

¹¹ Na enim piip kin, mund mong end. Mon pim kin, na enim kin kongun dinga enj ei, wii mi! ba, ni piip mo!.

¹² Engnan no! Na enim kin piip ke nip, enim ok na mo! mi!, yi mulngii. Na enim mo!mun mi!, na op poru nip mo!. Enim na kin pund mong endi enenjing mon.

¹³ Enim piinmin; ok na nam ngenj ele ening pirim. Yi erang kin, kumna na op enim kin, Gos nge ek ka ei nip, enim ngur ei, na kumna or.

¹⁴ Yi peng kin, na nge ngenj ele ening ei, enim kin o! embin mi! tonu orum, ba enim na kin bul ngunenjing mon. Nga enim na kin ten kulenjing mon ku. Ba enim na sik, ngii konu sipnjing ei, enim Gos nge enjel endi mi! yi sipnjing. Nga enim Krai Jisas mi!, yi na sinjing.

¹⁵ Pe enim noman ka ka ni, jili orung palim? Na enim elmin o! ei nge, keimi kanip nind. Pe kunum ele, enim kapli erim kin, enim nge ningil akik tor singii. Sik kin, na ngungii; ba enim o! ei, kapli enerngii.

¹⁶ Nimbil erang na ek keimi nip enim ngunj ele nge, na enim kin, opu orung erip enim ngunj min?

¹⁷ Wumb kombur enim, o! yi, yi erei, ningii ei, am ek ka wii ningii; ba enim Krai nge wumb si tor simin ni piik, yi ningii ei, enim wumb en enim, embe ambil tonu kindngii, ni piik, nilmin ku. Ba ei o! kun ka mon. Ei o! kis.

18 Pe sin sinim ek ka ninjpin kin, ei ka! Kunum kunum sinim yi mił ermin, ei kapli. Pe sinim ende mulenjpin kin, oł kun ka ei, enim si kindnerngii mon.

19 Enim na nge kingam noł mołmun! Na ngenj kumbii nga sind ei, amb endi kangil mengmba peng sinim mił, na sind ei, sip pamb kin, Kraiss enim noman tuk ełe, opu mułang kin, poru nimba.

20 Na enim kin noman enim ei, pe na enim kin kunum ełe, mułmbii end. Na ek endi eipi mił nip enim ngumbii end. Na enim enmin oł ei, na noman embin to piind.

Eikar Kin Sera Tel Ek Ekin

21 Enim lo ek ełe, ekii simin ni piinjing kin, pe enim na nengin piimbii. Pe enim lo ek piinenjing min?

22 Gos nge ek ka yi mił ninim. Eiparam eim kingam tał mulnjungul. Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kangi endi mengim; nga amb wii kongun enalim amb Sera ei, kangi endi mengim ku.

23 Amb kongun wii mił elim amb Eikar ei, kingam mengim ei, wu amb tep tołmun oł ei, kangi ei mengim. Ba amb kongun wii enalim amb Sera kingam ei, Gos nge ek dinga nipi pendrim mił, Gos eim paki tang kin, Sera kangi mengim.

24 Pe ek ekin ei, pule yi palim. Amb tał oł erkił ei, Gos kin oł dinga wii ni pendrim mił, ende er pendkił. Amb endi Eikar ei, yi mił andan topu kin, komung Sainiyai ełe, lo ek dinga nipi, Gos ngurum. Amb ei nge kingam noł tonu ok ei, wumb kin kongun wii mił erngii pirim. Am Eikar oł yi mił andan turum.

25 Sainiyai ei komung endi, Arepiya mei konu owundu ełe mołum, nilmin. Pe amb Eikar ei, Jerusalem lo konu ek ełe mił mołum. Jerusalem konu ełe amb ei, eim kongun wii elim nge, kingam noł kin unni mił mołmun.

26-27 Ba Jerusalem konu ełe, endi tonu epin konu ełe salim ei amb Sera ei sinim nge menjpin ei, eim wii

mołum mił; sinim yi mił mołmun. Gos nge ek ka yi nipi, Jura wumb kin tilap eipi wumb kin, nipi ngonum.

“Nim amb nim kirim kep seng kangil mingnalın ei, nim kapli pe ka piinjii. Nim amb kangil mengnjii mił piikin kin, ngenj kumbii sinalın ei, nim gupu aki tokun kin, wii dinga tokun, ka piinjii. Nga amb endi wenjing molałim amb ei, eim kingam noł pei mołmun. Ba amb wenjing mołum amb ei, kangil mengnim ei, pei molałmin mon.”

28 Na nge engnan noł! Enim wu Aisak mił yi mołmun. Ei nge Gos eim ek dinga nipi pendrim mił ełe, akip enim Gos nge kingam noł mołmun.

29 Ba pe kangi endeim mam mengim ei, wu amb menginmin oł ei mił mengim. Ei ok kangi endi kin, oł embin tui ngurum kangi ei, eim mam Gos nge Gui Ka ełe mengrim. Pe oł yi mił ku palim. Pii gii ninenjing wumb ei, Gos Gui Ka noman tuk ełe mołum wumb ei kin, oł embin tui ngołmun.

30 Ba Gos nge ek ka nipe ek ninim? Ek ka ei yi ninim,

“Amb kongun wii elim amb ei kin, kingam tał to eipi kindangin, pangil. Nimbił erang kongun wii elim amb eim kingam ei, amb endi eim wii mił mołpu kin, mengrim kingam ei, eim nge arim epi pei ei, kumb se kangi ei, sinermba, mon,” Gos nge ek ka yi ninim.

31 Yi mił ku, angnan noł, sinim amb kongun wii elim amb Eikar ei, eim nge kingam noł mon. Ba sinim amb kongun wii enarpi mołum amb Sera ei, eim nge kingam noł mołmun.

5

Sinim Wii Mił Er Mułmun Ei, Am Kun Mił Mułmun

1 Kraiss eim sinim kan ngii mił ełe si tor sim. Seng kin, sinim wii kun ka er mułmun. Sinim am dinga wii angpin er mułmun. Sinim wumb nga kan

ngii mił epi, si tuk simin ni enermin mon; ba angk dinga er mułmun.

² Piinmin, na Pol na enim kin ek nip ngond. Pe enim ngenj ei kan wiik tangin kin, kopisnjing ele nge, Gos enim sipi orung simba, ni piingii ei, Krai nge kongun ei, enim kin endeim endeim ni, paki tunermba mon!

³ Enim kan wiik tangin kin, enim nge ngenj kopisnjing kin, na ek ei nip peni ele tor kindmbii end. Pe enim oł ei enjing kin, kapli enim lo ek am pei ei kin, ekii singii.

⁴ Pe enim lo ek, ekii simin ele nge, Gos wumb kun ka nimba ni piinjing kin, kapli enim Krai si kindik poru ninmin. Pe lo ek ele, Gos enim wumb kun ka mołmun ninermba mon! Nga enim Gos nge noman ka ngołum ei, si kindinmin ku.

⁵ Gos nge Gui Ka dinga ele nge, sinim Gos kin pii gii ninmin. Nipin kin, Gos sinim kin wumb kun ka mołmun, nimba ei nge, sinim kui er mołmun.

⁶ Pe wu endi eim Krai Jiisas kin dambiltpi ende pu mułum kin, kapli ngenj kopsik enmin oł ei, oł wii mił pimba. Nga wu endi ngenj kopsipi oł yi enermba ei, kapli oł ei, wii mił ku pimba. Ba pii gii ei yi erang kin, wumb eipi kin noman ngungii elmin oł ei, oł mendpił palim.

⁷ Ok enim oł kun ka er andilmin. Pe nga wumb nii endi, enim ek keimi mendpił ei, ekii singii nipi kin, andlam ondu ngonum?

⁸ Gos eim enim to tonu kindpi mundum ei; ba enim noman to piik kin, ekii sinmin ek ei nge mon.

⁹ Bres ołum epi yiis ei aninga endi kindilmin ei, bres pei owupu owundu elim.

¹⁰ Na Jiisas Owundu kin pii gii nind ei, enim na noman ele ekii singii. Sik kin, enim noman endi eipi ekii sinerngii mon! Wu endi enim noman embin to ngopu kindnim ei, eim embe na piinand. Wu ei, eim mong kis enim ele, eim ekii se, kumbii kis simba.

¹¹ Na angnan noł! Nimbił erang

na ngenj kopisngii oł ei nge, na ni tor kindnand ei nge, enim na kin oł embin tui ngonmun. Pe na ek oł ele nge ninenj mon; ba Jiisas ond peri ele kułum ek ni tor kindind ei nge, wumb pii gii ninenjing wumb ei, noman to kis piik erngii.

¹² Na noman ele, wumb ombu enim noman to kis erik kin, enim ngenj kopismin oł enmin wumb ei, en enim nge ngenj orung pei endi kopsik kin, si kindngii ei kapli.

¹³ Na angnan noł! Gos enim to tonu kindpi sim ei, enim Gos eim nge kingam noł molk kin, enim kan ngii mił, nga mulerngii mon! Enim wii mił mułngii. Ba mon peng kin, enim nge noman yi mił piingii. Sin sinim ka mołmun ni piyangan kin, noman ok nge tonu omba. Enim noman yi nge, ni piinerngii mon. Ba enim engnjing noł kin, noman ka ngungii. Ngok kin, wumb ei kin kongun wu mił, ka erik mułngii.

¹⁴ Lo ek pei ei, ya tuk lo ek endeim mendpił ele palim. Lo ek yi ninim, “Enim mułngii konu ele mandi mułngii wumb ei, noman ka ngok, paki tungii. Ei ni ninim noman ka piik kin mił, yi mił paki tołun enjii.” Pe enim mułngii konu ele mandi mołmun wumb ei kin, noman ngok, paki ka tunjung kin, kapli enim lo ek pei ekii sinmin.

¹⁵ Ba en enim kung simbii wumb nołum mił, wumb endi kongk nunjung kin, enim ek kis nik kin, en enim op tuk erik ei, kan kun erik mułngii. Kom se piyei! Mon pim kin, enim pei to kis erik kin, am puk, poru ningii.

Gos Gui Ka Nge Oł Ei Nin Noman Ngenj Ok Nge Oł Ei Nge

¹⁶ Ba na ek ei yi mił palim. Enim Gos Gui Ka nge, oł yi mił erik endnjing kin, kapli enim noman ngenj ele ok nge ei, ekii sinerngii mon!

¹⁷ Yi mił ku, noman ngenj ok nge ei, Gui Ka oł ei to mani kindmbii nip enim. Nga Gui Ka ei, eim wumb ngenj noman ok nge ei, to mani kindmbii ni piipi enim ku. Pe tał

eļ elip, opu orung ouni eļmbiļ. Yi miļ erang, sinim epi endi ermin ni piimin ei, kapļi enermin mon.

¹⁸ Pe sinim Gos nge Gui Ka oļ ei ekii sinjpin kin, kapļi sinim nga lo ek eļe, mandring mulermin mon.

¹⁹⁻²¹ Enim noman ngenj ok nge oļ ei, pei kanik poru ninmin. Ei yi miļ, wu amb ningiļ owuļ owuļ kanik eļmin oļ ei ni, oļ kis eļmin ei ni, noman tuk penj moļum oļ ei ni, wu amb noman eļe oļ kis ni piik miļ, sikir noman eļe tonu wang eļmin. Nga gos kend kin ekii sik eļmin oļ ni, nga kum keming eļmin oļ ei ni, opu orung eļmin oļ ei ni nga ek miļ eļmin oļ ei ni, wu endi kin epi bun bun sik eļmin oļ ei ni, nga noman tuk kis piik eļmin oļ ei ni, en enim noman eļe mendpiļ ekii siļmin oļ ei ni, mok tok tiļap taļ eipi eipi puk ek miļ eļmin oļ ei ni, siļap ende poļ sik, eipi punmun oļ ei ni; nga wumb kin noman kis piik eļmin oļ ei ni, nga noļ nok, wulu puk eļmin oļ ei ni, noļ nok, non kis erik, golang kis nik, oļ ei ni; oļ kis kanim kanim yi miļ eļmin. Kumb ok na enim kanip ek dinga nir miļ, pe yi ku, na nga enim kanip ek dinga nind ei, am wumb pei, konu orung orung pei, oļ yi minj erik punmun wumb ei, Gos sinim tep er moļum konu eļe wumb ombu nge, tuk punerngii mon mendpiļ!

²² Ba Gos nge Gui Ka ei yi erang kin, mong to er peni eļe ei, yi miļ kindiļim wumb eipi kin noman ngok; nga noman ka piik; nga noman emin peng; nga wumb en enim tumun ni piik erngii ei, kan wiik tok; nga wumb eipi kin oļ ka erik ngungii; nga wumb eipi paki tok; nga kunum kunum oļ kun ka minj er endngii!

²³ Nga wumb eipi noman kun eļe oļ takiļ takiļ erik; nga en enim noman ngenj eļe ok nge ei to mani kindik; oļ ombu nge lo ek endi, yi enerei mon; nipi pendim pinalim mon.

²⁴ Wumb Krai kin pii gii niļmin wumb ei, wumb eipi epi kan bun bun sinmin epi ei nin, ningiļ eļe oļ kis ermin ni piik kin, kan ka piinmin

oļ ei nge nin, noman ngenj ok nge ei sipik kin, ond peri eļe nil to poru ninjing.

²⁵ Gos nge Gui Ka ei, sinim kin noman konj ka ngum kin, kapļi nga sinim yi ku, Gos nge Gui Ka eļe nge, oļ kun ka ei, ekii sipin er muļmun ku.

²⁶ Sinim nge embe ei, wii miļ ambiļ tonu kindnermin mon! Nga engin-jpin noļ noman tuk eļe, er kis erpin ngunermin mon. Nga wumb eipi epi nge ei, sinim ni piipin kin, yi miļ piinermin mon ku.

6

Sinim Enginjpin Noļ Paki Topun Oļ Embin Tui Ko Wumun

¹ Angnan noļ! Enim kinangin; wu endi mon sim kin, enim Gui Ka muļum wu endi, enim wu ei kin, ek ei noman emin ngok kin, taki taki nik, paki tok erngii ei, Gos kin mong sim. Enim pei endeim endeim ni, kan kun erik muļngii! Mon pim kin, Seisen enim mong, 'Yi sei, yi sei!' nipi ermba ku.

² Engnjing noļ, enim ngenj eļe embin endi pim kin, kapļi enim paki ka tungii. Oļ yi nge erngii ei, enim Krai nge lo ek eļe, piik kin, ekii sik poru ningii.

³ Pe wu endi eim yi piimba, 'Na embe paļim,' ni piimba wu ei, eim embe pinermba mon! Wu ei, eim noman tuk eļe, ek kend topu ngonum.

⁴ Wumb pei en enim kongun enim miļ ei, mok tok, erngii kongun ei; ka min kis? Wu endi eim oļ yi miļ erim kin, eim oļ eļe nge, ka piimba. Mon pim kin, wumb eipi erngii oļ ei nin, eim enim oļ ei sipi, ende kindpi kin, mok topu ermba.

⁵ Wumb endeim endeim ni, en enim oļ embin tui ei, en enim pei ko wungii.

⁶ Wu endi eim Gos nge ek ka ei, emb to sirim kin, eim nge epi ka wii pei mok topu kin, ek emb to ngurum wu ei ngumba.

⁷⁻⁸ Mon pim kin, en enim noman tuk eļe ei, ek kend tok erngii ei, wumb endi, Gos kin ek kend topu

ngumba mił, pinalim mon. Pe wu endi eim kuni emb aka pin telmba mił kuni ei, nga tonu op kin, mong tang simba. Nga kuni eipi endi mon. Pe wu endi eim noman ngenj ok nge ei, kuni mong kis mił telim kin, wu ei eim kuni mong kis tengmba. Nga wu ei, eim dup konu kis ele, kumbii kis simba. Ba wu endi eim Gos Gui Ka ele kuni mong ka mił telim kin, wu ei Gos nge Gui Ka erang kin, wu ei eim kuni mong ka mił, noman konj sipi kin, kunum kunum konj ka mulmba.

⁹ Yi peng piipin kin, sinim ol kun ka ei, ten kulpun ol yi enermin mon. Pe sinim ol kun ka ermin ei, ten kularpin yi mił enjpin kin, kunum ka simba kunum ei, sinim kuni mong keimi mił simin.

¹⁰ Yi mił ku, pe sinim kunum endi, andlam endi kan sinjpin kin, pe sinim wumb pei kin, ol kun ka minj ermin. Ba sinim noman ele kun ka peng kin, enginpin nol Jiisas Owundu kin pii gii nik, molmun wumb ei kin mendpil, ol kun ka mendpil ermin.

Pol Eim Krai Nge Ond Peri Ei Ko Wupu Ka Piim

¹¹ Enim keningii! Nam angil ek mon ei, na owundu polup kin, enim ngond.

¹² Wumb kombur dinga puk kin, enim ngenj ele kopisngii enmin. Nimbil erang ol yi mił enmin? Ei en enim, wumb eipi nge kumb ele, sin sinim embe tonu ba, ni piik enjing. En enim yi mił piinjing. Mon pim kin, wumb kombur sinim Jiisas Krai nge ond peri ele kulum ei, pii gii ninmin ei nge, sinim ol embin tui ngonum nik enmin.

¹³ Yi peng kin, Jura wumb ngenj kopsik elmin ol ei, en enim lo ek kun ka ekii sinamin mon. Ba wumb en enim yi ni piinmin ei, enim ngenj ei, kopispin ei nge piik kin, wumb en enim ngenj ele kanik kin, sin sinim embe tonu ba, ni yi mił piinmin.

¹⁴ Ba na nam epi eipi endi, embe ambil tonu kindnermbii mon! Ba na nam Jiisas Krai sinim Owundu

nge embe ei mendpil, ambil tonu kindmbii. Eim ond peri ele kulum ei nge, na noman ka piip ngond. Krai eim nge ond peri ele ei, na ningil mei ele ol pei, kolpu poru nim. Pe na nam mei wumb ningil ele, kulii wumb mił mol.

¹⁵ Yi peng kin, ngenj kopsik elmin ol ei, ol wii mił palim. Nga wumb kombur ngenj kopisnamin ol ei, ol wii mił ku. Ba Gos sinim erang kin, sinim wumb konj mił molmun wumb ei, ol am keimi mendpil!

¹⁶ Wumb pei en enim na ek ninj mił ol ei, noman ele ambil gii nik, ekii sinjing kin, wumb ei noman tuk ele, Gos noman ka nin, noman emin seng kin, nga Esrel Gos nge wumb ei kin ouni mulngii.

¹⁷ Pe nga ekii se, wumb endi na kin, noman embin nga endi ngunerngii mon. Nimbil erang wumb Jiisas tuk ngenj kus ei, na nge ngenj ele palim.

¹⁸ Angnan nol! Sinim nge Owundu Jiisas Krai nge noman ka ei, enim nge noman gui ele kin, kunum kunum mulmba.

Pol Mon Epeses Wumb Polpu Kindim

Pol Mon Polpu Epeses Wumb Muljung Konu Ete Kindim

¹ Na Pol Gos eim nge noman eke, na to tonu kindang kin, Krai Jiisas nge er se andim wu mo. Na mon polup kin, Gos nge wumb ombu, Epeses konu owundu eke moimun wumb ni, enim Gos nge ekii silmin wumb ei ngond. Wumb ombu en enim, Jiisas Krai kin pii gii dinga nik kin, eim nge kongun dinga kindik, erik moimun.

² Gos sinim Erinjpin kin, Jiisas Krai sinim nge Owundu nin, kapli enim kin noman ka ngopu kin, nga noman emin piipi ngumba.

³ Sinim Owundu Jiisas Krai nge Erinjpin Gos eim, sinim noman ek ka nipin ngumun. Nimbil erang eim nge Gui Ka sinim kin, epi ka wii kanim kanim pei epin konu eke mani kindpi wii ngum. Ngang kin, kunum ei, sinim Krai ei kin, tep to moipun kin, dambiltpin ende punmun.

⁴⁻⁵ Kumb ok, Gos mei konu eneririm kunum ei, Gos wu Krai kindang kolpu erang kin, sinim eim nge wumb mi to tonu kindim. Kindpi yi erang kin, Gos eim sinim kanpi moim ei, sinim ol kun ka mi erpin moipun kin, ol kis endi eramin, eim ningil eke pinermba. Nimbil erang, Gos Krai kin, sinim noman kulpu ngonum ei, Gos kumb ok noman to piipi kin, Jiisas Krai, ei kin, sinim sipi orung sim. Sim ei, Gos eim nge noman eke ni, noman ka ngolum eke, sinim eim nge kingam nol mi moimun.

⁶ Sinim kapli Gos embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nimbil erang Gos eim nge noman ka ngopu ei, owundu ka wii mendpi moim? Moipu kin, eim kingam endeim mendpi, noman kululum ei, sinim wii mendpi ngum.

⁷⁻⁸ Jiisas Krai ond peri eke kolpu kin, eim miyem bein topu kin, sinim ol kis pei kil ngopu, si kindim. Si kindang kin, eim sinim paki tang kin, sinim kun ka mi moimun. Muamin kin, ol ombu sin kin kongun endi pinaim mon. Sin piipin kin, Gos eim noman ka owundu mendpi sinim kin ngum. Ngang kin, eim nge noman ka wii piipi kin, owundu mendpi epi pei kanim kanim piipi kin, sinim kin si kindnim.

⁹ Piipi si kindpi kin, Gos nge noman ka wii eke ni, ol ekii se tonu omba ni piim ol ei, ermbii ni piirim; ba koi erpi ermbii ni pendrim ei, sinim kin andan tum. Andan tang kin, Krai om ei, Gos ol ei erpi, ende kindpi kin, poru nimba.

¹⁰ Gos ol ei ermbii ni pendrim ei, eim kunum kun pimba kunum eke, eim eririm wumb ni epi kanim kanim pei dambiltpi se ende kindpi kin, tonu epin konu eke ni, mani mei epi kanim kanim pei moim ei, Krai eim tep erpi kin, eim peng erpi mulmba.

¹¹ Pe nga epi pei ombu, Gos nge noman ka wii eke ol ei, ermbii ni piirim mi tonu omba. Sinim Krai kin opun kin, dambiltpin ende punmun. Gos am kumb ok, sinim Jura wumb eim nge wumb to tonu kindrim. Nimbil erang, kumb ok Gos ol ei ermbii ni piirim ei, eim noman eke eririm.

¹² Pe sin sinim Jura wumb ombu, Krai eim kin kumb se pii gii ninjpin. Sinim wumb Gos eim nge tilang owundu palim ei eim embe ambil tonu kindmin.

¹³ Pe nga yi ku, enim torung wumb tilap eipi, enim Gos ek ka ei piik ninjing. Enim Krai kin pii gii ninjing kunum ei, Gos eim enim sipi orung sim. Sim kunum ei, Gos enim nanim wumb nipi, to tonu kind mondpu, andan topu yi erang kin, eim ok Gui Ka ngumbii nirim mi, yi erpi ngum.

¹⁴ Gos Gui Ka ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, Gos nge ek keimi palim. Peng kin, sinim Gos nge wumb eim ekii se ngumbii nipi ok nirim ei, eim

noman konj kunum kunum mołmun ei, sinim Gos eim nge wumb pei noman konj kunum kunum ei ngang kin, wumb ombu sengin kin, Gos eim paki tang kin, oł kun ka wumb mułngii; oł kis endi enanmin. Sinim Gos eim nge tiłang owundu pałim ei, eim embe ambił tonu kindmin.

15-16 Gos epi ka pei, sinim pei wii ngum ełe, na piind ei, enim Jiisas Owundu kin pii gii nik kin, nga enim Gos nge wumb kin noman ka ngonmun ei, na piinj. Oł ei nge, na piip kin, na kunum kunum Gos kin prei erip kin, enim enmin oł ei, ka nip Gos ngond.

17 Na Jiisas Owundu Krai nge Arim Gos tiłang owundu ka wii Pułwu kin prei erip, kii semb kin, eim nge noman dinga enim ngumba. Ngang kin, eim enim noman ka wii kapli, enim Gos eim oł koi er pałim oł ei, pii poł tungii.

18 Na Gos kin prei erip, kii sini kin, Gos enim kin noman tuk ełe eim tiłang ka wii singii. Yi mił erang, enim epi ei kui erik mułangin kin, Gos eim tep erpi mołum konu ełe enim sipi, orung simba nge, noman to piik kun erngii. Pe nga, enim Gos tiłang ka wii owundu epi eim nge, wumb ok nirim mił singii nge sałim ei, kapli pii poł tungii.

19-20 Na nga prei erip ngop kin, enim piingii nge, Gos eim nge noman dinga wii ei, sinim Jiisas kin pii gii ninjing wumb kin, noman tuk ełe kongun er mołum. Mołpu kin, noman dinga ei, Gos nge dinga wii mendpił ende mołum. Ei yi ku, Krai kułang kin, Gos nge noman dinga ei erpi, sipi kin, nga konj sim. Sipi kin, Gos eim epin konu ełe kindang kin, eim angil tundung mundang mołum.

21 Pe Krai eim Gos epin konu ełe angil tundung dinga ełe, akip tep er mołum. Mołpu kin, tep ełmin wumb ni, noman dinga pałim wumb ni, wu owundu noman pałim wu ni, wumb num embe pałim ni, wumb ombu akip kunum kunum mei konu

ełe mołmun, nga ekii kunum kunum epin konu ełe mułngii ku. Jiisas ei eim epi ombu pei to mani kindpi kin, eim wu owundu mendpił tonu pupu mołpu ba.

22-23 Gos epi pei kanim kanim eririm ei, Krai nge noman dinga ełe, epi ombu tep er mułang kin, Gos nge pii gii wumb pei eim kin ngo mandring tuk kindang kin, eim epi kanim kanim pei eririm epi ei, wu num mołpu tep enim. Gos nge pii gii wumb, Krai kin dambiltik ende puk kin, Krai ngenj embił mił mołmun ei, Krai eim wu num mołpu kin, wumb ombu tep er mołum. Mołpu kin, eim epi kanim kanim konu orung orung pei tep er mołum konu ełe, eim mołpu kin, kapli epi pei erpi, er kun erpi er ka elim.

2

Gos Sinim Wumb Kolk Poru Nin-jpin Wumb Ei Erang Kin Krai Kin Ouni Tonu Konj Mołmun

1 Ok enim tiłap eipi wumb noman eipi eipi peng kin, Gos kin buł ngok, oł kis kanim kanim erik kin, Gos kin molk, ende punałmin.

2 Kunum ełe enim mei konu ełe oł kis kanim kanim ekii sik kin, enim mei konu ełe nge, tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim ek piik ekii sinjing. Sik kin, oł kis kanim kanim tep elim gui kis dinga wii ei Seisen, eim Gos ek piik kin, ekii sinanmin wumb ei kin kongun enim.

3-5 Ei yi mił ku, sinim wumb pei sinim noman nge oł ermbii ni piinim oł ei, ekii sipin kin, ngenj ełe oł kis kanim kanim enmin. Sinim mei wumb pei kumb se, oł kis kanim kanim ełmin ei nge, Gos sinim kin kumep kis ngumba. Ba Gos eim kaimb owundu kułpu ni, noman ka dinga wii sinim ngum ei, owundu mendpił. Kunum ełe, sinim oł kis ełe, sinim wumb kułii mił mulnjpun ei, Gos kin ende punałmin mon. Sinim Gos ek to kindinjin; ba Gos Krai kin sinim nga eim kin ende pupun kin wumb noman konj mił

mołmun. Mułangin kin, Gos eim noman ka wii sinim kin ngopu, sinim sipi orung sim.

⁶ Seng kin, sinim pii gii wumb Krai Jias kin dambiltpin ende pamin. Ok sinim oł kis ełe, wumb kulii mił mulnpjun; ba Gos nge noman dinga ei erpi, si konj sipi kin, Krai kin to ende kindim. Akip Krai Gos kin tonu epin konu ełe, tep er mołum konu ełe, Krai mołum. Yi mił ku, akip sinim Krai dinga ełe ei, oł kis oł ei tep erpin mołmun.

⁷ Gos yi mił erim ni, epi kanim kanim ka wii pei owundu, eim nge noman ka wii mendpił tuk pałim mił, sinim kin kunum kunum ekii se tonu omba kunum ełe, andan tumba. Andan tang kin, Krai Jias kin Gos nge noman ka sinim kin, andan top ngum.

⁸⁻⁹ Ei yi mił, Gos nge noman ka enim ngang kin, enim oł kis ełe, si kindik kin, Gos kin orung onjung ei nge, en enim pii gii ełe nge, Gos enim sipi orung sim. Seng kin, nga en enim kongun endi enenjing mon! Ba Gos eim noman ka wii ngopu kin, enim sipi orung sim. Seng kin, Gos eim noman ka enim wii ngurum. Nimbił erang enim kongun erik sinenjing; ba kongun erik Gos nge noman ka ei siłangin kin, en enim Gos nge noman ka ei sinjpin ni piik kin, en enim nilkeng siłangin.

¹⁰ Nimbił erang Gos sinim mei wumb pei eririm ei, sinim pii gii wumb Gos eim erpi sipipi kin, eim Krai Jias kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, sinim eim kin kongun kun ka erpin ngumun. Gos eim ok yi nge, erngii ni piipi eririm mił, sinim kaplı yi ermin.

Krais Kin Ende Mołmun

¹¹ Yi mił erang, enim tiłap eipi wumb kom se piingii! Kumb ok, enim torung wumb Gos kin noman to piinenjing. Ba Jura wumb enim, kun yi mił embe siłmin wumb ei, ngenj kopisnarik kin, Gos kin noman to piinarik elmin wumb, pa niłmin. En enim embe yi siłmin wumb en

enim ngenj torung kopisiłmin oł ei, yi erpin kin, Gos kin noman to piilmin wumb, pa niłmin.

¹² Enim piinmin kunum ełe, enim tiłap eipi wumb Krai kin pii gii ni-nenjing. Enim torung wumb; ba Gos nge eim Jura wumb, to tonu kindpi mundum ei, enim yi mon. Kumb ok, Gos Eiparam eim kingam noł Jura wumb kin, ek dinga endi nipi ngurum oł ei, "Keimi ermbii," pa nirim. Nipi kin, Gos eim Jura wumb kin kindmbii pa nirim oł keimi; ei enim wumb eipi kin mon. Enim ya mei mani ełe mulnjung; ba enim epi ka wii simin nge piik kin, kui er mulenjing kin, enim Gos Owundu molalim ku.

¹³ Ba akip, enim wumb Krai kin pii gii nik kin, Krai kin dambiltik ende puk mołmun. Kumb ok, enim Gos kin mandi punenjing mon! Ba akip enim Gos eim kin mandi puk molk kin, tuk punjung ei, Krai ond peri ełe sinim kin, kołpu kin, eim miyem sinim oł kis kil ngopu kin, enim sipi Gos kin mandi tu wum.

¹⁴ Yi mił erang, Krai eim noman emin pułwu, eim Jura wumb kin, tiłap eipi wumb kin, noman se ende kindim. Ok Jura wumb kin, tiłap eipi wumb kin, opu erii wumb mulnjung. Ba Krai kołpu kin, oł ei si kindpi kin, eim enim dambiltpi se ende kindim.

¹⁵ Kunum ei, Krai eim ond peri ełe kołpu kin, wumb tiłap tał opu erii oł ei, to mani kind poru nim. Eim Jura lo ek ni, ek dinga pei to mani kind poru nipi kin, eim tiłap wumb tał sipi kin, wumb konj tiłap endi, noman ende erpi kin, eim kin dambiltpi se ende kindim.

¹⁶ Nga Krai eim ond peri ełe kołpu kin, wumb tiłap tał opu erii oł ei, to mani kindpi poru nim. Poru nipi kin, eim tiłap tał sipi kin, wumb konj tiłap endi kindpi kin, Gos kin sipi orung tu wum.

¹⁷ Pe nga Krai opu kin, Gos ek ka nge noman ende se kindpi kin, enim Jura wumb torung wumb kin, Gos kin molk mandi punjung wumb

kin, Gos nge noman ende kindpi nipi ngum.

¹⁸ Yi mił, pe sinim Jura wumb kin tilap eipi wumb pei, Krai nge kongun dinga erim ełe, sinim wumb tilap tał ei, Gos Gui Ka endeim ełe, sinim wumb pei paki tang kin, kapli sinim prei ermin kunum ełe, sinim Erinjpin Gos mołum konu ełe tuk bin.

¹⁹⁻²⁰ Pe nga enim tilap eipi wumb, enim torung wumb kin, wii mołmun wumb mił mulk; ba akip enim yi mił mulałmin mon! Akip enim pii gii wumb ei, Gos nge tilap wumb kin, Gos nge oł kun ka ełmin wumb tep to mołmun. Wumb ei, Gos nge tilap ende mołmun. Enim yi ku, pii gii wumb ei, Gos nge men ngii ei, Gos eim tuk mołum. Mołpu kin, men ngii ei, Gos eim tekrim; ba enim pii gii wumb, ek se andiłmin wumb kin, Gos ek ni tor kindiłmin wumb kin, ngii pułgun mond takik, munduk konu ełe, enim peł ełe takik tonu sipinjing. Si pangin kin, ngii tumunj ei, Krai Jiisas ngii ełe, eim ngii tumunj ka wii mendpił angpi kin, ngii ei pei se mołum.

²¹ Nga Krai eim men ngii mił wumb ei, eim kin dinga dambiltpi ende kindim. Kindpi kin, ngii wumb ei, tilap owundu oł kun ka erik tonu ongii ei, Gos nge eim men ngii mił, wumb tilap mułngii.

²² Enim pii gii wumb yi ku, Gos kindim wumb ei, eim kin dambiltpi ku, Gos eim kin dambiltpi ende kindim. Kindang kin, Gos enim pii gii wumb eipi kin, pei se ende kindpi kułou topu kin, eim men ngii owundu ełe, ende mił enim mułngii. Nimbil erang Gos eim Gui Ka ełe, enim noman tuk ełe opu mułmba.

3

Pol Wumb Tilap Eipi Kin Kongun Erim

¹⁻² Nimbil erang na Pol Krai nge kongun wu, kan ngii ełe pał ei, enim wumb tilap eipi nge, enim kin kongun eł. Pipe na enim wumb tilap eipi kin ei nge, Gos kin prei erip kin,

ngop moł. Keimi, enim wumb yi piinjing ei, Gos nge noman ka ngopu kongun ei, na enim paki tumbii nge ngum.

³ Ok na enim kin, mon kembis aninga endi połup ngunj ei, Gos nge oł ei koi erpi kin, eim na kin andan tum ei, połup ngunj.

⁴ Pe enim kin na mon ok aninga puls, gerik piingii ei, na noman ełe piind ei nge, Krai kin oł ei koi erpi pim ei, Gos andan topu ngum ei piingii.

⁵ Kumb ok wumb ei, Gos nge oł ei, koi erpi pirim ei, andan tunerim; ba akip Gos Gui Ka eim nge oł kun ka ełmin wumb ei, ek se andiłmin wumb kin, ek ni tor kindiłmin wumb kin, oł ei koi erpi pim ei, andan topu ngum.

⁶ Gos nge oł koi er palim ei yi nge, Gos nge ek ka ełe, enim wumb tilap eipi kin, Jura wumb tilap ei kin, dambiltpi ende puk molk kin, Gos epi ka wii kanim kanim wii ngonum ei, en enim Jura wumb kin sinmin. Nga en enim, Gos eim men tołmun wumb ende ełe, eim nge wumb tilap mołmun. Mułangin kin, wumb ei, Gos nge epi ngumbii nirim epi ei, Krai Jiisas kin singii.

⁷ Gos kongun ei, na ngopu kindang kin, eim ek ka ni tor kindnjii nipi kin, wumb tilap eipi ngumbii. Gos eim noman ka ni, noman dinga ei na kin ngang kin, kapli kongun ei ka ermbii.

⁸ Gos nge wumb pei mołmun mił, na yi mił mulał. Na wu owundu min, wu num mendpił mon! Na wu wii mendpił moł; ba Gos eim noman ka owundu, na kin ngum. Ngopu kin, kongun ei, Gos nge ek ka ni, Krai oł ka ni, epi ka wii kanim kanim ni, wumb tilap eipi wumb ei kin, na nip ngumbii.

⁹ Gos Pułwu ei, eim epi kanim kanim pei eririm oł ei, koi erpi kin, eim oł kanim kanim ermbii ni piipi noman ełe, yi kis erpi pendrim ei, ok noman yi pirim ei, koi minj er pirim; ba akip nanim wumb pei, andan top, eramb kin, wumb piingii ei, Gos eim oł koi erii kanim kanim ombu, eim

erpi, koi er kindang pirim.

¹⁰ Ok Gos eim oł ei, koi er pendrim; ba akip kunum ełe, Gos eim kongun ei men tołmun wumb pei ngum ei, eim noman ka wii kanim kanim ei, ni tor kindangin kin, epin konu ełe tep ełmin wumb kin, noman dinga pim wumb kin, ei eim noman dinga wii ei, andan tungii ei keningii.

¹¹ Gos kumb ok, eim noman ełe oł yi ermbii ni pirim oł ei, Krai Jias sinim nge Owundu ełe ni pendrim.

¹² Sinim pii gii wumb Krai Jias kin dambiltpi ende punjpun. Jias kin pii gii ninjpin ei nge, sinim Gos kin erpin kin, eim mołum konu ełe, sinim noman ełe wii piipin tuk bin andłam ei, gał kułpun kin, pii poł tumun ei, Krai ei eim andłam mendpił.

¹³ Enim wumb tilap eipi, na enim dinga kii sip nind ei, enim noman embin to piinerei! Nimbił erang na enim kin ngenj kumbii sip ngond ełe nge, enim paki tumba.

Jias Krai Nge Noman Ka Ngołum

¹⁴⁻¹⁵ Gos oł ei, koi erpi Krai kin mołum ełe nge, na mong kopsing pii połup kin, Erinjpin Gos kin prei dinga ermbii end. Sinim mei wu amb tał kin eł ełip, kingam ambilam noł, en enim nge ngii ende pii gii ninjing wumb ni, epin konu ełe yi ku wumb ngii ende wumb ei, Erinjpin Gos nge kingam noł mołmun ei, Erinjpin Gos kin embe keimi silmin.

¹⁶ Na Gos kin prei erip kii sind ei, Gos nge noman ka wii dinga owundu ni, eim epi kanim kanim ka wii salim ei, Gos nge Gui Ka kin, enim noman tuk ei dinga ngumba.

¹⁷ Nga prei end ei enim Krai kin pii gii nengin ełe nge, Krai eim enim noman tuk ełe, kunum kunum mułmba. Mołang kin, enim noman ka ei, dinga pimba ei, wumb eipi ngungii.

¹⁸ Nga oł ei nge, enim Gos nge wumb pei kin, tep to noman dinga pendim palim ei, piingii ei nge, Krai

eim noman ka ngołum oł ełe nge, yi mił palim ei piingii! Piingii ei, wuł ał, nga tonu mani, ei owundu mendpił ngołum ei, wumb kapli pii poł tungii.

¹⁹ Nga enim kapli Krai eim nge noman ka wii mendpił ngonum ei piingii; ba ei kapli, pei piik, poru ninerngii mon. Ba nga Gos nge oł kun ka kanim kanim oł ei, enim noman tuk ełe piki tumba.

²⁰ Pe nga Gos eim nge noman dinga wii sinim pii gii kin, noman tuk ełe kongun ermba ei, kapli prei erngii min, kii singii ei kamb mani kindmba. Gos eim nge dinga wii ei, kapli kongun erpi kin, tondrung ba.

²¹ Yi mił ku, Gos men tołmun wumb pei, kunum kunum Krai Jias kin, Gos embe ambilk tonu kindngii ei, yi minj ekii se, kunum kunum pepi ba. Ei keimi!

4

Krai Nge Pii Gii Ninjing Wumb Noman Ende Palim

¹ Na Owundu nge kongun enj konu ełe, kan ngunjung wu mołup kin, enim kin ek dinga nip ngo ngond. Ngond ei, Gos enim erngii ni piinim oł ei, enim kapli kongun erik kin, pek molk pungii.

² En enim embe ambil mani kindik kin, nga enim kunum kunum wumb kin noman ka ngok kin, ek dinga ninarik kin, giyeng giyeng nik erngii. Enim engnjing noł kin, er orung kindnarik kin, kan wiik tok mułngii. Enim noman ka wumb ngok kin, wumb endi endi paki tang kin, nga endi endi paki tang kin, yi mił erngii.

³ Enim noman ende sek kin, kongun dinga erik mułngii. Mułangin kin, Gos Gui Ka enim kin yi mił erang kin, enim sipi ende kindang kin, enim noman emin peng mułngii.

⁴ Jias nge wumb tilap endeim mołum. Nga Gos Gui Ka ei endeim mołum ku. Ei yi mił ku, Gos enim wii topu sipim ei nge, enim epi ka wii endeim singii nge, piik kin, kui erik mołmun.

⁵ Jiisas Owundu ei endeim mołum. Nga eim nge pii gii oł ei, endeim pałim. Nga yi ku, noł pendik ngungii oł ei, endeim pałim ku.

⁶ Sinim pii gii ninjpin wumb nge, Erinjpin Gos Owundu endeim mołum. Eim sinim kin pei epin konu ełe tonu tep er mołpu kin oł kun ka sinim kin pei kongun erpi kin, nga sinim kin noman tuk ełe mołum.

⁷ Krajs sinim endeim endeim ni eim nge dinga mok topu, wii ngang kin, eim kongun paki topu kin, epi ei sinim kin ngum. Ei nge mił, sinim mei ełe mani wumb ombu kin, Krajs sinim kin eim noman ka ełe yi mił ku ngum.

⁸ Gos ek ok pułum ek yi mił ninim, “Kunum ełe, Krajs epin konu ełe tonu pum kunum ei, eim wumb Seisen kan mił ngopu kin, eim angil ełe kindang mulnjung wumb ei, epin konu ełe tonu eim kin sipim. Eim Seisen, to mani kindpi kin, eim nge wumb ei kin, eim nge noman ka wii pei wii ngum.”

⁹ Nga ek ei yi mił ninim, eim tonu purum ei, pułe pałim mił nenj? Ba kumb se nge, eim mani orum ei, kumna kin mani pupu mei ełe mandring sałim ełe purum.

¹⁰ Nga Krajs eim, mei ełe mani orum wu ei, yi ku, nga tonu epin konu ełe tondrung purum. Eim oł ei erpi kin, mei konu ełe orung orung pei, eim sipi konu ełe ombu pei, mondpu si kindim.

¹¹ Nga Krajs eim wumb kin epi ka wii ngum. Ngang kin, wu kombur, ek se andilmin wumb dinga ngang kin, mułngii; nga wu kombur, Gos epi koi erpi pałim oł ei piik kin, ni tor kindilmin wumb dinga ngang kin mułngii; nga wu kombur, Gos ek tor kindmin konu orung orung pungii wumb, dinga ngang kin, mułngii; nga wu kombur, men tołmun wumb tep ełmin ni, Gos ek emb tołmun wumb dinga ngang kin, mułngii.

¹² Eim yi mił erpi kin, Gos nge tilap wumb ei, paki topu, er ka erim. Erpi

kin wumb ei, Gos kongun kun ka erangin kin, eim nge wumb noman se ende dinga kindim.

¹³ Kindpi kin, sinim pei o pun, noman ende pupun kin, sinim Jiisas kin pii gii nipin kin, Gos nge kingam Jiisas nge oł kun ka ei piipin kin, nga wu dinga mił peng mułngii. Mol k kin, Krajs eim nge oł kun ka wii dinga pei ei kin, yi mił ku, enim wumb pei tonu ongii.

¹⁴ Nga sinim kangi ambil noman ełe, ek eipi eipi piik kin, ekii singii. Ei yi mił, noł kanu konu pop topu kin, konu ełe orung orung mani purum. Nga yi mił, ek kend tonmun wu ei, wumb andlam eipi andan tok enmin. Erangin kin, wumb ei epi kun ka oł pałim mił enanmin. Ei nge, enim yi mił enerngii.

¹⁵ Ei mon, sinim ek keimi mendpil nipin kin, wumb eipi noman ka ngumun. Sinim pii gii ninjpin wumb nge wu num owundu Krajs, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ei ekii semin kin, wumb dinga peng kin tonu wangin kin Krajs mił mułmun.

¹⁶ Krajs eim sinim nge peng er mołum. Nga sinim pii gii ninjpin wumb ei, Krajs nge ngenj embil mił dambiltpi ende pupun mołmun. Mułamin kin, Krajs sinim wumb endeim endeim ni, kongun eipi eipi pendpi ngum. Sinim wumb pei dambiltpin ende pupun kin, Krajs nge kongun noman ende sepin ermin. Ei nge, Krajs sinim wumb pei si tikandi kindpi kin, tep er mołum. Ei yi mił erang, Jiisas nge tilap wumb kin, wumb eipi noman ka ngangin kin, Gos eim tilap wumb eim ngenj embil mił mol k kin, dinga tonu wangin kin, oł kun ka erik mułngii.

Noman Konj Krajs Kin Mołum

¹⁷ Pe Jiisas owundu nge noman dinga ei nge, na ek dinga endi nimbii end. Enim kunum nga olt endi, wumb eipi torung wumb erik mołmun, yi mił ku, enim yi mulerngii mon! Wumb tilap eipi wumb ei nge, noman ełe kun ka pinalim ei, wii mił yi erik mołmun!

18 Pe torung wumb tilap eipi ei, noman ele emii mił palim. Enim wumb ei, Gos nge noman konj ei, kunum kunum konj mułmba noman ei, sinenjing. Nimbił erang wumb ei, Gos ek ka piinarik kin, noman tuk dinga peng kin, Gos kin turii puk mołmun.

19 En enim nga singambił kulalmin! En enim noman tuk ele penj mendpił mołum. Mułang kin, pe wumb ei en enim noman to piik kin, oł kis kanim kanim pei elmin.

20 Ei nge enim Kraiss nge oł kun ka oł ei piinenjing.

21 Enim Kraiss nge oł ei ni, ek enim piik enjing. Erangin kin, enim eim nge oł ei, ekii sik kin, nga enim Jiisas nge ek keimi ei, piinjing ku.

22 Pe enim noman ok nge oł ei, si kindngii. Nimbił erang noman ok nge oł ei, enim kin mołpu erang kin, enim oł kis kanim kanim enjing ei, si kindngii.

23 Enim noman kin, noman tuk ele, Gos erang kin, am konj mendpił tonu wangli.

24 Enim Gos noman konj sik kin, Gos eim noman konj mił, yi peng erik mułngii. Pe noman konj yi erang kin, enim Gos kin kun ka mendpił mułngii. Molk kin, eim oł kun ka ei, mił erngii.

25 Pe nga enim ek kend tok elmin oł ei, nga enerngii mon! Enim wumb endeim ni, ek keimi nipin kin, erpin ngumun. Nimbił erang sinim pii gii ninjing wumb pei ei, Gos na Kraiss Jiisas nge tilap wumb dambiltpi se ende kindim.

26 Enim jikii kis pang, piinjing kin, enim noman kis tok piinerngii mon! Enim jikii kis pang piinjing pim kin, enim eni mani ba kunum ei, enim kin mulermba mon! Ba kumb se jikii kis ei, poru nimba.

27 Enim Seisen kin kunum se ngangin kin, enim oł kis endi enerang mon!

28 Pe wu endi ok epi waning silim wu ei, nga waning sinermba mon! Pe wu ei angil ele kongun erpi kin,

eim ku sipi kin, eim kuni ni, alap ni, epi top erpi kin, nga wumb epi sinalim wumb ei, paki tumba ku.

29 Enim ek kis endi ninerngii mon! Enim ek ka paki tumba ek minj ningii! Enim ek yi nengin kin, wumb eipi paki topu kin, noman ka ngopu kin, ek kun ka nengin kin, wumb ek piingii wumb ei, noman ka ngok erngii!

30 Pe enim Gos Gui Ka kin, noman embin to ngunerngii! Nimbił erang Gos Gui Ka enim kin mułang, Gos nge ek keimi ok nirim mił, enim wumb na nanim nge wumb ei, to tonu kind mundunj. Mundamb kin, Gos Gui Ka enim kin mułang, nga ekii se Gos kunum owundu tonu omba kunum ei, Jiisas orung opu enim sipi, orung simba kunum ele, oł kis ya mani mei ele enmin oł ei, sinim kin pinermba mon; poru nimba.

31 Enim noman tuk ele, kis piik kin, noman ele kis piik kin, enim jikii pang kin, wumb eipi kin ek dinga wii tok kin, nga wumb eipi kin ek kis ngok kin, nga noman kis min, ek kis kanim eipi endi enim pim kin, ei si kindngii!

32 Enim nga yi mił ku erngii! Enim enginjing noł kin, noman ka ngok, nga wumb kin oł kun ka wii palim mił erngii! Nga wu endi enim mołmun konu ele mołpu kin, nim kin oł kis erim ei, kapli enim kanik wiik tok kin, eim oł kis ei kindngii. Gos nge Jiisas Kraiss, sinim oł kis pei kil ngopu, si kindpi, poru nim. Ei yi mił ku, enim wumb eipi oł kis enim kin enjing ei, enim wumb ei, oł kis ei si kindpi poru nimba ku.

5

Enim Gos Nge Oł Kun Ka Erik Mułngii

1 Ei yi erang, enim Gos nge kangii ambił mołmun. Nimbił erang Gos enim wumb eim noman ka ngołum ei nge, enim Gos nge oł kun ka elim oł yi ku, ekii sik kin, kongun dinga erik mułngii!

² Enim noman konj ei, wumb eipi noman ka ngangin ei, yi mił ku, Krai Jisas sinim kin noman ka ngum. Ngang kin, eim kołpu kin, noman konj ei kindpi kin, sinim wumb paki topu, Gos kin kułmał mur ka wii mił topu kin, Gos Krai kanpi kin, kan ka wii kenim.

³ Nimbil erang enim Gos nge wumb mołmun. Mołmun ei, enim ya mani mei ełe oł kis kanim kanim amb eipi kin, oł yi mił si kindngii! Wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin oł ei ni, oł penj tui kun pinałim oł ei ni, yi enerngii, mon!

⁴ Enim ek kis penj ninmin; nga ek wii pułe pinałim ek ni, nga ek kun pinałim ek ei, pei ninmin ei ninerngii mon! Ba enim yi mił erik kin, enim Gos kin ek ka nik ngungii.

⁵ En enim ei kan kun erngii! Enim mei noman oł kis epi kanim kanim wumb kin ni, ei oł kun pinałim mił ni, nga wumb eipi nge epi kan bun bun sinmin ei nge, gos kend mił epi sik, erik enmin. Wumb yi mił enjing kin, wumb ei Krai kin, Gos tep er mołmbuł konu ka wii tuk ełe, punerngii mon!

⁶ Enim kan kun erik mułngii! Wumb ek kend tok, nga ek wii pułe pinałim ek endi enim kin ningii; ba wumb ei nge, ek ei ekii sinerngii mon! Nimbil erang epi ei nge, Gos pupuł kis wumb ei kin, tonu omba. Wumb ei, Gos kin buł ngok kin, ekii sinenjing.

⁷ Yi mił pim kin, enim wumb ei kin, epi endi enerngii mon ku!

⁸ En enim ok, noman tuk ełe emii peng oł kis er mulnjung; ba akip enim Krai Owundu nge wumb tonu onjung kin enim Jiisas kin dambiltik ende pu molk kin, pe nga enim noman tuk ełe tiłang palim mił, kapli enim oł kun ka ei, yi mił ku erngii!

⁹ Pe enim noman tuk ełe, tiłang yi erang ei, kuni mong ka wii pei, yi mił tonu omba. Wang kin, enim oł ka ni, oł kun palim oł ni, nga ek keimi oł pei yi erngii!

¹⁰ Enim nipe epi endi enim noman ełe, ermin ni erngii ei, Krai Owundu nge eim noman palim yi mił erngii!

¹¹ Nga wumb epi wii endi pułe pinałim epi ełmin ei nge, enim enerngii mon! Nimbil erang epi ei, oł kis emii palim mił, kun pinałim yi erngii mił ei, ekii sik enerngii mon! Ba enim torung oł ei nge tiłang palim ełe, tu wangin erngii!

¹² Ei epi koi erik enmin oł ei, sin ek ninmin ei, am singambil kultmun!

¹³ Ba Jiisas nge ek ka tiłang mił, wumb oł kis kanim kanim enjing ei, si peni ełe tor wang kin, epi ei wumb keningii. En enim ełmin oł ei, konu peni ełe andan tang kin, wumb pei keningii.

¹⁴ Nipe oł kis epi peni ełe tor omba ei, emii pinermba mon; ba ei tiłang erang mułmba. Ei mił peng kin, eim ek yi mił nirim,

“Enim or palmin ei, pinerngii! Enim angk konj kindik mułngii! Nga enim wumb kułii ei, angk tonu ok, konj mułei! Mułangin kin, Krai enim tiłang ngumba.”

¹⁵ Enim er mołmun oł ei, enim kan kun erik mułngii! Enim wumb noman kun pinałim wumb ełmin oł ei, enim yi enerngii mon! Enim wumb noman ka wii palim mił, oł ei erngii!

¹⁶ Enim kunum kunum pei salim mił ei, oł ka erngii! Nimbil erang akip kunum ełe, wumb oł kis enmin.

¹⁷ Yi mił peng kin, enim wumb noman kun pinałim wumb mił, yi enerngii mon! Ba enim kur keningii ei, nipe epi endi Owundu nge noman ełe palim mił, yi erngii!

¹⁸ Enim noł wain nunerngii mon! Nok kin, enim noman ei wulu pang kin, enim oł kun pimba mił enerngii mon! Ba enim noman tuk ełe, Gos Gui Ka piki to mułmba. Mułang kin, enim oł kun ka pimba mił erngii.

¹⁹ Enim Gos ek ka nik kin, wumb eipi ngungii. Ngok kin, Gos ek nik golang kindik, Gos Owundu embe ambil tonu kindik, Gos Gui Ka giisa ni, mingał kepil kin tok, golang nik

ei, enim noman tuk eġe, ka ka piik kin, Gos Owundu ngungii.

²⁰ Kunum kunum Ernjpın Gos sinim kin epi ka wii kanim kanim pei ngum. Ngang kin, sinim Gos kin noman ka wii piipin ngumun ei, Kraıs Jiıas nge embe eġe ngumun.

Wu Amb Simba Nge Ek

²¹ Wumb eipi en enim ningii ek ei piik kin, ekii singii. Nimbiġ erang sinim Kraıs nge wumb, eim noman paġim miġ ermin.

²² Amb enim wenjing noġ ningii ek ei piik kin, ekii singii. Yi miġ erik kin, Kraıs Owundu kin ekii sik erngii ku.

²³ Wu endi ei eim ambim kin tep er moġum ei, yi miġ ku Kraıs ei eim nge tiġap wumb kin tep er moġum. Moġpu kin, eim tiġap wumb ei, eim ngenj endeim kin, koġpu sipi, orung simba nge om.

²⁴ Nga embnjing noġ, en enim wenjing noġ ningii ek kanim kanim pei ei, am ekii singii. Sik kin, yi miġ ku, Gos nge tiġap wumb ei, Kraıs nge ek ka ei pei, ekii singii ku.

²⁵ Wenjing noġ, enim embnjing noġ kin, noman ka piik ngungii! Yi miġ ku, Kraıs nge wumb tiġap ei, noman ka piipi kin, eim koġpu eim noman konj wumb ngopu paki tum.

²⁶ Yi miġ erang, Kraıs eim nge tiġap wumb sipi kin, eim ek ka eġe oġ kis kil ngopu kin, noġ pendpi ngum. Yi er ngopu kin, eim nge tiġap wumb sipi kin, Gos kin kindim.

²⁷ Eim yi erang kin, en enim konj mendpiġ muġngii! Molk kin, oġ kun ka minj erik, oġ kis ei enerngii! En-erangin kin, eim ningiġ eġe, kan ka wii mendpiġ miġ kenmba. Kanpi, yi miġ erpi, eim nge tiġap wumb ei, kun ka wii miġ sipi kin, eim kin tuk simba.

²⁸ Wu en enim nge ngenj noman ka ngok kin, kaimb sik ngonmun ei, yi miġ, en enim nge embnjing kaimb sik kin, noman ka piik, ngungii! Wu nii endi eim ambim kaimb kuġpu kin, noman ka ngumba ei, eim nge ngenj kaimb kuġpu, noman ka yi ku ngolum.

²⁹ Yi miġ erang, wumb endi eim nge ngenj kis piipi kin, noman ngunalım min, oġ yi enalım mon. Yi ermba miġ, eim kuni ngopu kanpi kin, ka er kun er si moġulum. Nga Kraıs nge wumb tiġap yi miġ ku elim.

³⁰ Nimbiġ erang sinim Kraıs eim nge ngenj to dambiltpi se ende kindim.

³¹ Ei yi miġ, Gos eim nge ek ka yi nirim puġ yi miġ peng kin, "Wu eim nge arım mam taġ wakin topu, ambim kin okuġ ende punguġ ei nge, wumb taġ eġ elip ende muġnguġ."

³² Gos ek ka eġe ei, ek ekin owundu endi, ek keimi ni tor kindim. Na yi miġ, ni piinj puġe ei, Kraıs kin eim nge wumb tiġap ende moġum.

³³ Ba ek ei nge, enim kin ninim ku. Enim pei endeim endeim ni wenjing noġ, kaimb sik, noman ka ngok, embnjing ngungii ei miġ, en enim ngenj eġe kaimb sik, noman ka ngok eġmin miġ. Nga enim embnjing pei wenjing ek ningii ek ei, ekii sik kin, enim wenjing embe ambiġ tonu kindik, yi erngii.

6

Kangi Ambıġ Ni Menjing Ernjing Nge Ek

¹ Kangi ambiġ, enim menjing ernjing ek ei piik kin, ekii singii! Nimbiġ erang, ei oġ kun ka peng kin, Kraıs eim noman to piinim miġ yi erngii!

² Enim kangı ambiġ, menjing ernjing, nge embe, ambilk tonu kindik kin, nga noman ka ngok yi erngii! Ei Gos lo ek kumna ek dinga nirim miġ paġim.

³ Yi enjing kin, enim kun ka molk kin, nga enim ya mei eġe kunum kınan molk pungii.

⁴ Ernjing enim kingenjing noġ kin, enim oġ noman embin tui kunum kunum erangin kin, jikii pupu, kis piingii oġ ei, enerngii mon! Ba oġ yi enarik kin, enim kingenjing noġ ei, Kraıs nge oġ kun ka andan tungii.

Kongun Wıi Eġmin Wumb Kin Kongun Tep Eġmin Wumb

⁵ Enim kongun wii elmin wumb ei, kongun tep wu ek nimba ek ei ekii sik kin, noman ka ngok, ei mund mong tok, kongun dinga kindik erngii. Erik kin, enim noman tuk ka piik enmin mił, yi ku erngii! Enim kongun ei erik ele nge, enim Krai kin kongun mił erngii!

⁶ Enim kongun tep wumb enim kanik kin, tep er mułngii kunum ei mendpił, kongun ermin ni piinerngii mon! Ba yi ku, enim Krai nge kongun erik kin, Gos eim erngii ni noman peng piinim mił, yi erik kin, eim noman tuk ele pei kongun wii erik mułngii ku.

⁷ Enim kongun wii erik kin, noman ka ka piik erngii! Enim kongun yi mił erngii ei erik, ya mani mei wumb mendpił ngunanmin; ba sinim nge Owundu ngonmun.

⁸ Enim piingii ei, Jiisas Owundu enim wu endeim endeim ni kumep ngumba. Ngang kin, enim kongun kumep sinjing wumb min, kongun wii erik kin, kumep sinenjing wumb ei, kongun ka erngii! Wumb ei pei pei, yi mił singii.

⁹ Enim kongun tep wumb kunum kunum ol kun ka pimba mił erik kin, enim kin kongun wii er ngonmun wumb ngungii. Enim wumb kin kongun embin tui ngok kin, ol dinga enerngii mon. Nimbił erang enim piinmin ei, enim kongun wii enmin wumb ei ni, kongun tep wumb ei ni, tep wu endeim mendpił ei tonu epin konu ele mołum. Eim wumb endeim endeim ni mok tumba ei eim ende mił mok tumba.

Gos Nge Dinga Opu Elmin Kumb Tepii

¹⁰ Ek ni poru nip nind! Enim Krai kin ok ende puk dambiltik molk, dinga singii. Nimbił erang eim noman dinga owundu salim.

¹¹ Pe enim Gos opu erngii epi kanim kanim pei ngumba epi ei, tapik sik se endngii. Ei nimbił erang, enim Seisen wu kis enim kin, ek kend topu ermba kunum ei, enim dinga angk kin, eim kin opu orung erngii.

¹² Ei sinim mei wumb kin, opu orung enanmin mon. Ba sinim opu orung kindpin gui kis ei, tonu epin konu ele ni, ya mani mei ele mołmun. Nga tep erpi, noman dinga sep kin, dinga kis emii enim konu ele mołum, gui kis pei ombu ei sinim kin opu orung enmin.

¹³ Nimbił erang enim akip Gos nge opu epi ngumba ei, si tapik mułngii. Nga kunum endi, epi kis tonu omba kunum ei, enim kapli dinga angk kin opu orung wu enim tumba ermba kunum ei, eim kamb mani kindngii. Nga ekii se, opu er poru ningii kunum ei, enim angk kin, dinga puk engingii.

¹⁴ Enim ol kun erik engingii ei, Gos ek ka keimi pii gii dinga nik, mum tulan mił, kend ele talk kin, nga ol kun ka erik erngii ei, kumb tepii mił enim pepił ele tepngii.

¹⁵ Nga enim simb ele simb kum mundngii mił ei, Gos nge ek ka emin ni tor kindngii ei, yi mił er kun er mułngii.

¹⁶ Kunum kunum enim pii gii dinga peng ele, kumb tepii mił, ambilk si endngii ei, yi mił erik kin, enim opu mong ei dup mił seng kin, Seisen wu gui kis eim tumba ei, enim si tor sengin kindngii.

¹⁷ Gos sinim sipi orung simba ei, sinim peng ele, peng kon mił epi ei, si mundmun. Nga Gos ek ka ei, Gos Gui Ka tui jik mił ei, ambił gii nik mułngii!

¹⁸ Ol ei pei erngii ei, Gos kin kii sik ngangin kin, enim paki tumba. Enim kunum kunum pei, Gos Gui Ka enim andan tumba kunum ei, enim prei erngii! Yi mił peng kin, enim kunum kunum or pinarik, konj molk kin, prei erik, kan kun erik mułngii. Nga enim Gos nge wumb kunum pei, prei erik kin, dinga ngok mułngii.

¹⁹ Yi ku, enim na kin prei erik kin, Gos ngungii. Ngangin kin, Gos na eim nge ek ka nimbił ei, gupu aki topu seng kin, mund mong tunermbii. Gos ek ka koi erpi peng kin, wumb piinanmin ek ei, na nip

tor kindamb kin, piingii. Enim prei erangin kin, na ek kun pimba mił nip ngumbii.

²⁰ Pułe yi mił peng, na Gos nge ek se andiłmin wu, eim ek ka ni tor kindmbii. Ei nge na kongun ełe enj ei, konu kan ngii ełe peł. Enim na kin prei erik, Gos ngangin kin, na Gos ek ka ei, mund mong tunarip kin, dinga ni tor kindip nimbii ek ka ei, nip minj mułmbii.

Poru Nimba Ek

²¹ Wu Taikiikis sinim enginjpin wumb noman ka ngołmun ei, eim kin Krai nge kongun ka ełim wu ei, na kongun ei mił, na moł mił ek ei ni tor kindpi enim ngumba.

²² Ei yi mił, na wu ei enim kin kindind. Wu ei enim kin sin enmin oł pei ei, enim kin ni tor kindang piingii. Piik kin, enim noman tuk ełe, dinga ka seng kin, mułngii.

²³ Erinjpin Gos kin, Gos Krai Jiisas Owundu kin ouni, sinim enginjpin noł pei kin, noman emin ka sepi kin, nga noman ka seng kin, nga pii gii dinga peng kin, ngang singii.

²⁴ Pe Gos nge noman ka eim wumb nii endi Owundu Krai Jiisas kin noman ka ngungii ei dinga ka ei ekii poru ninermba.

Pol Mon Pilipai Wumb Połpu Kindim

Pol Pipe Połpu Pilipai Wumb Mul- njung Konu Ełe Kindim

¹ Pol kin Timosii teł Kraiss Jiisas nge kongun wu mołpuł kin, pepe ei połpuł kin, enim Gos nge wumb Pilipai konu ełe wumb mołmun. Enim Kraiss Jiisas kin dambiltik ende puk mulnjung wumb ei ni, tep er mołmun wumb ni, men ngii kongun ełmin wumb enim pei sił pipe ei ngopuł kindimbil.

² Sinim nge Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss ouni enim kin noman emin wii enim ngang kin, enim noman emin ka seng mułngii.

Pol Noman Ka Piipi Gos Ngum

³ Kunum kunum ełe, na enim kin piip kin, Gos kin noman ka piip ngoł.

⁴ Na enim kin kunum kunum Gos kin prei erip kunum ei, na ka piip ngond.

⁵ Nimbil erang enim na Gos kongun enjingił mił, kumb se paki toł ni, pe paki tumun ku.

⁶ Yi mił erang, na piip poru nind ei, yi mił palim. Gos enim noman tuk ełe kin, kongun ka wii enim kin pułngun mondpu erim. Gos eim kongun ei, erpi pang kin, Jiisas Kraiss kunum Owundu simba kunum ei, poru nimba.

⁷ Pe na noman yi mił piip kin, enim ngond ei, kapli kun ka minj mołum. Nimbil erang na enim kin noman ka ngoł. Ei yi mił, enim pei Gos nge noman ka ei, na kin ngum ei, enim pei na kin noman ka ouni sinjing. Kunum tał pei, na kan ngii ełe mult kunum ei ni, kunum ei na Gos ek ka ni tor kindip ełe nge, dinga angip endinj. Kunum ełe, enim na kin ouni erik kin, paki tok mulnjung.

⁸ Gos mendpił eim kanpi piinim ei, na ek keimi mendpił nip, yi mił ngond. Na noman dinga kindip op

kin, enim kenmbii ni piip mił pi-inand mon. Na noman ka ngołum oł ei, enim kin ngop ełe, Jiisas Kraiss na kin ngum.

⁹ Na enim kin Gos prei erip kin, kii sip ngop ei, yi mił, Na prei erip kin, enim nge noman ka wumb kin ngołum oł ei, dinga tonu ok, nga enim noman ka wii keimi ni, oł kun ka ełmin oł ei piik kin, kun erngii ku.

¹⁰ Ei mił, en enim kapli oł kun ka ełmin oł ei, mok tok kin, piik kun ka mendpił erngii. Nga Kraiss omba kunum owundu ełe, enim Kraiss ningił ełe, oł kun ka wii molk kin, oł kis endi enim kin mulerngii mon.

¹¹ Mułangin kin, Kraiss Jiisas eim enim kin oł kun ka ei, enim andan topu erang kin, oł kun ka oł ei, enim noman tuk ełe kin, am piki top mułmba ei mułang kin, enim Gos nge embe ambil tonu kindngii ei, am ei tonu pupu pimba.

Pol Kan Ngii Ełe Pim Ei, Gos Ek Ka Paki Mił Tum

¹² Engnan noł! Na noman piip mił ei, enim piingii ei, oł embin tui na kin tonu om ei, ek ka nge andlam ei, ondu ngunerim mon! Ei ek ka ei am pengli; wumb piinjing ni, oł yi mił erim.

¹³ Oł yi mił erim ei, Sisa ngii ełe tep er mołmun wumb, opu wu ombu ni, nga wumb eipi pei ya mołmun wumb ei, na Jiisas Kraiss nge kongun wu ełe nge, kan ngii pir ei, wumb na piinjing ku.

¹⁴ Wumb ombu, na kan ngii pinj ei, piik kin, poru ninjing. Yi erang, enginjpin noł kombur pei, Owundu kin pii gii ninmin ku. Nga en enim nge noman ełe dinga sik kin, mund mong ei si kindik kin, am Gos nge ek ka ei, am nik dinga kindik endnjing.

¹⁵ Keimi, wumb kombur na embe punum nik kin, na kin noman kis pi-injing. Piik kin, na to mani kindmin nik enjing. Pe oł ełe nge, Kraiss eim ek ei ni tor kindnjing. Nga wumb kombur na Pol kin, noman ka piik

ngok kin, Krajs nge ek ka ni tor kindik kin, paki tok elmin ku.

¹⁶ Nga wu ombu piinmin, na ya kan ngii molup kin, dinga kindip, opu orung mił erip, Gos nge ek ka dinga ni tor kindip mił ei piik kin, na noman ngonmun. Ngok kin, ek ka ei ni tor kindilmin.

¹⁷ Ba wumb kombur en enim nge embe el nge, piik nilmin. Nga Krajs nge ek nilmin ei, noman kun palim mił ei, ni tor kindnalmin mon. Na kan pir ek embin tui ombu tui mił, nik tuk kindik kin, ol yi mił elmin.

¹⁸ Pe nga ei epi nipe? Ei minj ol pei elmin ei, ol keimi mendpil min, ol kend yi mił elmin ku. Ei nge nik kin, Krajs nge ek ka ei, nik wumb ngolmun. Ol ele nge na ka piind. Ei am ka minj piimbii.

Pe Na Konj Muls Kin, Krajs Kin Ouni Mulmbii

¹⁹ Nimbił erang na piip poru ninj ei, enim kunum kunum prei erik kin, na paki to ngolmun. Ngangin kin, Jiisas Krajs nge Gui Ka ei nge, dinga na ngolum. Pe na piind epi ei, tonu onum ei, na paki tang kin, na am ka wii mulmbii.

²⁰ Pe yi mił erang kin, epi ei tonu omba ni, ka piip mol ek ei, ek ka wii tonu omba ele nge, kui er mol. Ei tonu wang kin, ei nge na ek nip tor kindinj na singambił kulermbii mon! Ermbii ol ei yi mił, na nam el ol ei, yi ku, erip mulmbii. Mulamb kin, pe na konj mulmbii kunum min, kulmbii kunum ei, na nge ngenj ei, Krajs nge embe ele tonu omba.

²¹ Keimi, na nge noman ele yi mił palim. Pe na noman ei konj ka pep nim kin, na Krajs nge embe ambił tonu kindmbii ei kapli. Ba pe, nga na kuls kin, na epin konu ele noman konj simbii ei, ka wii mendpil.

²² Nga na ya mei ele konj muls kin, na kongun end kongun ei, epi keimi tonu omba. Ba na nipe andlam endi ekii sip ermbii ei, na piinand.

²³⁻²⁴ Na nam noman tuk ele tal palim. Na kolup pup kin, Krajs kin epin konu ele ouni mulmbii ei, am ka

wii. Ba na enim kin ya mei ele muls kin, ei nga na enim paki tumbii ei, ka wii ku.

²⁵ Na pii gii dinga nip kin, na piip poru ninj ei, nga na enim kin ouni molup kin, enim paki tamb kin, enim pii gii dinga nik kin, ka wii piik mulngii.

²⁶ Yi mił palim ei piip kin, na nga op enim kin ombii. Nga enim na kin ka piik kin, Krajs nge embe ambił tonu kindngii.

Pilipai Wumb Enim Pol Kin Tep Tok Ende Pu Molk Opu Erngii

²⁷ Ba enim andlam endngii ol ei, am kun ka erik andik kin, Jiisas Krajs nge ek ka ele mił, ekii sik wumb eipi andan tok, yi mił erngii. Nga na op enim kenmbii min, nga na enim kin onermbii min, ei epi wii mił, ba na enim nge ek ei piimbii ele ei, enim noman ende sek kin dinga angk mulangin kin piimbii. Molk kin, noman ende sek kin, wumb paki tok, kongun dinga erik yi erangin kin, Krajs nge ek ka ele, pii gii dinga nik mulngii.

²⁸ Na piimbii end ek ei, enim nge opu orung wumb ek endi ningii ei, mund mong enenjing. Pe enim mund mong enenjing kin, pe wumb en enim piingii ei, en enim dup konu kis ele ngenj kumbii kis singii. Ba Gos enim andan yi mił tumba ei, Gos eim erang kin, enim sipi orung simba.

²⁹ Nimbił erang Gos enim Krajs nge kongun ka erngii nipi kin, enim noman ka ngum. Enim Krajs kin pii gii ningii nge nip kin, eim dinga ele mendpil ngunerim mon; ba enim Krajs nge embe ele, ngenj kumbii singii nipi kin, enim eim dinga ngum ku.

³⁰ Na pii gii ele nge, ok opu dinga erir ei, enim kenik. Pe nga na opu end mił ele nge, ei enim piinmin. Pe enim piinmin ei, na opu end mił ol ei, sinim ouni tep topun er mulmun.

2

Sin Sinim Nge Noman Ele To Mani Kindpin Enginpin Nol Noman Ngunmun

¹ Pe enim Kraiss kin mołmun ei eim kin, noman tuk ele dinga silmin min? Pe enim eim noman ka sik piik kin, enim noman emin ka mołmun min? Enim Gos Gui Ka nge noman konj ele, ende mołmun min? Nga enim wumb eipi kin noman ngok, kaimb sik, yi elmin min mon?

² Pe yi mił pim kin, pe enim na kin noman ka mendpił piik ngungii ei nge, tonu omba ol yi mił palim. Enim noman ende sik kin, wumb eipi kin noman ka ngok ei, ol endeim mendpił pimba. Peng kin, noman ende sek mułngii.

³ En enim noman ele, embe wii ambil tonu kindnerngii mon! En enim noman ele, to mani kindik kin, nga wumb eipi nge embe, to tonu kindngii wumb ei, ka wii ni piik erngii.

⁴ En enim nge noman ele epi ei mendpił, tep er mulerngii mon! Ba enim wumb eipi nge noman ele, epi ei tep ka er mułngii ku.

Krais Eim Embe To Mani Kindang Kin Gos Eim Embe Ambil Tonu Kindim

⁵ Kraiss Jiisas nge noman endeim sirim mił ei nge, enim noman ende yi mił mendpił singii.

⁶ Kumb ok, Jiisas Gos kin ende mendpił multum. Ba Jiisas eim Gos nge noman dinga tep er mołum ol ei nge, dinga ambil gii ni piinerim mon. Eim Gos kin ekii sipi kin, mandring mułum.

⁷ Mon! Eim nge ol dinga ei si kindpi kin, nga eim mei wu mił mani om. Opu kin, eim kongun wu wii mił, yi er mułum.

⁸ Wumb kenjing ei, eim mei wu mił mendpił mułum. Eim nge noman ele embe ei, to mani kindim. Kindpi kin, Gos nge noman ele ekii sipi erim. Ol yi nge pepi pang kin, eim kułum kunum ei, poru nim. Pepi pang kin, keimi ond peri ele kułum.

⁹ Kułang ele nge mendpił, Gos Jiisas nga konj sipi kin, eim to tonu mendpił kind mundum. Nga Gos eim embe ka wii mendpił endi ngum ei, wumb nge embe pei to mani kindim.

¹⁰ Kindrim embe ei, Jiisas pa nipi ngum. Ngang embe ei, tonu epin konu ele wumb ni, ya mei ele wumb ni, mei mandring ele wumb ni, wumb ni pei, Jiisas eim endeim ambil tonu kindngii. Kindik kin, nga mong gopsing pii polk kin, eim embe ele ek ka nik kin, eim nge embe ambil tonu kindngii.

¹¹ Wumb pei gupu ele ek yi mił ningii. "Jiisas Kraiss ei Owundu," pa ningii. Yi mił nengin kin, Erinjpin Gos nge embe ei am tonu ba.

Enim Tilang Mił Tuk Wumb Pei Kin Mułngii

¹² Kapli, na nge wumb puł ei yi mił, ok na enim ek ninj ekii sinjing ei, pe yi mił ku erngii. Na enim kin muls kunum ele, enim epi erngii ek ei ninand mon! Ba pe, na konu turii moł kunum ele, enim na ek ekii sik kin, am ol yi nge erngii. Gos enim sipi orung sim ei nge, mund mong erik kin tungu erngii. Yi erik kin, kongun dinga erik mułangin kin, Gos enim noman konj ka epi enim ngumbii nirim epi ei, ngang singii.

¹³ Enim piinmin ei, Gos enim noman tuk ele kongun erpi mołum. Nga Gos eim noman ele, enim noman tuk ele kindim. Kindang kin, nga Gos eim noman palim mił, yi kongun erik mułngii. Yi erik mułangin kin, Gos enim kan ka kenmba.

¹⁴ Enim epi pei enmin ol ei nge ek mił enmin ol ei ni, kis piik, kii sik enmin ol ei ni, pei si kindik kin, er mułngii.

¹⁵⁻¹⁶ Yi mił erang, enim ol yi mił erik kin, enim kun ka mułngii. Nga pund mong endi, enim kin pinermba mon! Enim Gos kingam nol mendpił mułngii. Nga enim noman tuk ele, orpuł mił endi pinermba mon. Enim ek wumb noman konj ngolum ek ei, ambil gii nik mułngii. Ei molk

kin, wumb tilap eipi pii gii ninenjing wumb eke, enim tuk molk kin, dup mił tilang erang kin, ya mei eke wumb ol kis elmin wumb ei, kin mułngii. Mułangin kin, nga Krai Owundu tonu omba kunum ei, na enim kin pei ka piimbii. Piip kin, na noman eke yi piimbii ei, na kongun wii mił erip kin, nga nam nge dinga ei, wii mił kindip ermbii mił mon!

17-18 Enim nge pii gii ei, Gos kin kulmał kalilmin mił yi palim. Nga kulmał kalilmin poru nimba epi eke, nol wain bein tołmun. Yi peng kin, na miyem eke, nol wain mił bein tok, enim kulmał kalilmin poru nimba erang bein tok kin, tonu kindnjing pim kin, ei epi wii mił. Ei na ka piimbii. Keimi, na enim kin ka piip ngumbii. Nga enim yi mił ku, ka piingii. Enim na kin ouni ka piipin mułmun.

Timosii Nge Ek

19 Ba na Jiisas Owundu pii gii ninj kin, kapli Jiisas eim noman eke yi piim kin, kunum olt mon, na Timosii kindamb kin, enim kin omba. Nga Timosii orung opu, enim ek na kanpi neng piimbii. Piip kin, na ka piimbii.

20 Na nge wu Timosii mił, nga wu endi mulałim mon! Eim na kin noman ende sep ngołum. Ngopu kin, eim nge noman tuk eke enim paki tumbii ni dinga piilim.

21 Wumb eipi pei, en enim noman eke epi ei, minj tep ka er mołumun. Molk kin, Jiisas Krai nge kongun ei, tep ka enalmin mon.

22 Ba enim wu Timosii elim ol ei piinmin. Timosii eim ol kun ka elim wu. Eim na Krai nge ek ka kongun erir konu eke, eim na paki tołum wu. Ei eim yi erim ei, wu endeim kingam ei, eim arim paki tołum mił, Timosii na kin yi elim.

23-24 Pe na kan ngii eke tor op piip kin, na Timosii kindamb kin, enim kin sikir omba. Pe na pii gii nind ei, Jiisas Owundu eim andlam endi top simba. Nga kunum aninga kopur na yi ku, mołup kin, nga enim kin ombii.

Wu Epaproraissis Nge Ek

25 Na nam piip kin, wu Epaproraissis kindamb kin, enim kin omba ei, sinim nge enginjin. Na kongun ende wu ei, sił opu ende elmbił wu. Ok enim eim kindangin kin, na kin opu ei, enim nge men ek nilim wu ei, na paki tołum.

26 Eim nge noman eke, enim kin opu kenmbii ni piipi kin, noman embin topu mołum. Eim ening palim enim piinmin ei nge, eim noman embin to piinim.

27 Keimi, ok eim ening pim. Peng kin, eim kulmba mandi erim. Ba Gos eim kin kaimb sim. Ba Gos eim kin mendpił, kaimb sinerim mon! Gos na kin kaimb sim ku. Gos eim ol embin tui ei, na kin pei tonu omba ei, mon ni piipi kin, na paki tum.

28 Yi mił ku, na nam noman eke, na Epaproraissis eim kindamb wang kin, enim nga kan ka kanik piingii. Ka piyangin kin, nam noman embin ei, aninga mani mił ba ku.

29 Gos Owundu kin ka piik ngok kin, wu Epaproraissis omba nge, ka piik sik kin, enim eim kin noman ka piingii. Wu yi nge, enim embe ambił tonu kindngii.

30 Wu ei, Krai nge kongun er pupu kin, kulmba mandi erim. Eim konj mułmbii ni piinerim mon! Eim kongun ei piipi kin, enim kapli na paki tunenalangin kin, eim ni piipi kin, na kongun paki topu poru nilang.

3

Krais Kin Pii Gii Ninim Wu Ei Wu Kun Ka Mendpił

1 Angnan nol! Na ek ei yi mił połup poru nimbii end. Enim Jiisas Owundu kin noman ka piingii. Na pipe ei nga polt ei nge, na noman embin topu poland mon. Nimbił erang na pipe nga ei, połup enim ngond ei, na enim kin paki top ngond.

2 Wumb kung owu mił, ol kis kanim kanim elmin wumb mołmun ei, enim kanik kun erik mułngii! Nga wumb ei nge, lo ek ekii sik kin, ngenj

kopsik ełmin wumb ei enim kanik kun erik mułngii! Wumb ei ngenj kopsik ełmin oł ei, andan tonum wumb ei, Gos nge wumb.

³ Ba sin sinim noman tuk ełe Gos nge Gui Ka ełe mułang kin, sinim andan topu kin, sinim Gos nge wumb mołmun. Yi mił Gos embe ambil tonu kindpi kin, nga Krai Jiasas kin ouni embe ambil tonu kindmin. Sinim ngenj kopispin oł ei, sinim nge pii gii ei, paki tunanim mon.

⁴ Pe na nge noman ełe yi pim kin, ngenj ełe oł ei, na Gos sipi orung simba nge andlam endi salim ei, na kapli paki tumba. Nga wumb kombur ngenj ełmin oł ei, sin kapli paki tumba ni, pii gii ninmin ku. Ba na nam noman ełe, am mendpil, yi mił to piimbii.

⁵ Piyamb nimbil erang kunum angil orung nga tekliki o pang kin wumb kombur na ngenj kopsik. Na Esrel nge wu. Na Benjamin nge tilap wu moł. Eipru wumb ei na miyem ende. Na lo ek ei, na am keimi ekii sil wu. Ba oł ombu ei nge, na Gos sipi orung sinermba mon.

⁶ Gos nge kongun ełe, na dinga kindip kin, ekii sip enj. Na Gos nge wumb ei, oł embin tui ngop endinj. Nga yi ku, na wu endi na lo ek ekii silim min, nip kii simba ei, na mong endi pinermba mon.

⁷ Ba epi pei salim ni, na embe ambil tonu kindngii ei, epi wii mił ni piind. Nimbil erang, Krai mendpil mołum ni piind.

⁸ Jura wumb oł ei nge, na piip ninenj mon. Nimbil erang Krai Jiasas eim na nge Owundu mołum ei na piind. Pe na ni piind ei, Krai kin pii gii nipin enmin ei, keimi ni piind. Na Krai nge oł ei ekii sil. Sip kin, oł eipi eipi pei si kindip, epi pei ombu, epi moł wii mił, ni piind. Yi erip kin, na Krai eim, am ambil gii nimbii ni piind.

⁹ Pe na Krai kin dambiltip ende pup moł. Lo ek ełe, na wu kun ka eł wu nimba ei, na piinermbii mon! Nam oł yi nge eł, embe kun ka

piimba ni piind. Piip kin, Krai kin pii gii nind ełe nge, Gos eim na pii gii nind ei, eim na wu kun ka nimba.

¹⁰ Na Krai am pii pol tumbii. Nga eim angpi konj tonu om. Kunum ełe, na Krai eim nge dinga ei, na kenj. Na eim nge dinga ei, pii pol tumbii ni piind. Na Krai eim kin ende pup kin, eim ngenj kumbii sinim ei, ouni simbii ni piind. Eim Gos kin ekii sipi, piipi kultum epi ei nge, na eim piip kin, yi ku ermbii ni ambilip gii nip moł.

¹¹ Na dinga kapli erim kin, na oł yi mił erip kolup kin, nga tukpu ełe, nga op konj pup kin, Krai kin epin konu ełe bii ni piind ku.

Pol Eim Sikir Pupu Kin, Epi Ka Wii Ok Silim

¹² Na yi mił ni piinand. Nam Krai nge ełim oł kun ka pei sip poru ninand mon! Ba oł ei nge, na kongun dinga erip ambil gii nip moł. Yi erang kin, Krai Jiasas eim yi mił erpi kin na ambil gii nip mołum.

¹³ Engnan noł! Krai nge oł ei, sip poru nip moł ni, piinand mon. Ba na noman endeim mendpil palim. Na oł ok nge kanim kanim pei enj ei, si kindip poru ninj. Si kindip kin nam kongun dinga erip ekii se, epi ka wii tonu omba epi ei, simbii ni piip end.

¹⁴ Na andlam dinga sikrił ei nge, sikir pup kin, epi ka wii ei yi mił, Krai Jiasas nge noman konj ka wii ełe mendpil, simbii ni piind. Nga epi wii endi mon. Gos Krai kin na wii topu sipi kin, orung sim ei, na epin konu ełe tonu bii ni, wii topu sim.

¹⁵ Pe sinim nge noman ełe, Gos kin noman dinga Gos nge wumb mendpil mił pim kin, pe na ek ninj mił ei, ekii singii. Ba enim noman endi eipi pim kin, pe Gos eim enim noman ełe, kapli andan topu kin, er kun ermba ku.

¹⁶ Ba sinim Krai nge oł kun ka wii sinjpin oł ei, am ambil gii nipin mułmun.

¹⁷ Engnan noł! Enim pei na end mił oł ei, pei ekii sik, erik poru nei. Nik kin, wumb oł kun ka yi nge

enmin ei, kanik kun erik kin, enim oł ei ekii sik, yi er mułngii ku.

¹⁸ Na ok, enim kunum kunum kanip ek ninj ek ei, nga enim kanip nind ku. Pe na ningił ełe ke nind. Wumb pei Kraiss nge ond peri ełe kułum ei, wumb opu orung mił enmin.

¹⁹ Wumb ei, en enim nge ngenj noman ełe, gos mił to tonu kindmin ni, yi piinmin. Wumb oł singambil palim epi ei, en enim noman ełe, ka ka piik enmin. Erik kin, nga mei ełe epi kis ombu, noman to piik er andinmin; ba wumb ombu nge, dup konu ełe, ngenj kumbii dinga singii.

²⁰ Ba sinim, epin konu nge, wumb mendpił mołmun. Owundu, Jiisas Kraiss tonu epin si kindpi kin, mani mei ełe omba nge, enim kui er mołmun. Mułangin kin, opu eim sinim sipi, orung simba ei nge, sinim kui er mołmun.

²¹ Pe nga Kraiss opu kin, sinim nge ngenj wii ei erang kin Kraiss nge ngenj konj ka wii, yi mił simba. Seng kin, sinim Kraiss nge tiłang owundu ei mił, sipin mułmun. Nga eim nge dinga ełe erang kin, epi pei ei, eim kin mandring mułangin kin, eim tep er mołum.

4

En Enim Noman Ende Sek, Noman Ka Piik, Noman Ka Singii

¹ Angnan noł! Kraiss nge oł yi mił palim ei piik kin, enim Jiisas Owundu kin dinga angk mułngii! Na ek nind mił mułngii. Na enim kin noman ngoł. Ngop kin na enim kin kaimb sił, nga enim na kin noman ka piik ngangin kin, enim na nge noman ka puł mił, wumb ka mołmun.

² Elip Yuoriya kin Sindikii elip amb tał elip piyeł. Elip Jiisas Owundu kin noman ende singił.

³ Pe nim na nge kongun ende wu mendpił. Na nim kanip ek nind. Nim amb tał ei paki to! Amb tał na kin, Gos nge ek ka eł, tep topun kongun ka er endinpin. Pe Klemmin ni, na nge kongun ende wumb ni, amb tał kin

kongun ende enjing. En enim nge embe ei, noman konj singii pipe ełe palim.

⁴ Kunum kunum enim Jiisas Owundu kin dambiltik ende puk ei nge, ka piik ngungii. Na ek nga nind ei, enim Jiisas kin ka ka piingii!

⁵ Wumb pei enim kin piingii. Enim wumb eipi kin, oł emin ka ełmin. Nimbił erang Jiisas Owundu mandi orung omba enim.

⁶ Enim epi endi kin, noman embin kulerngii mon! Ba enim eipi epi endi simin ni piik erngii ei, enim Gos kin prei erik, kii sik, eim kin kunum kunum noman ka piik ngok, yi erngii.

⁷ Gos nge noman emin ka oł ei, sinim ngołum ei, mei wumb pei noman dinga ei to mani kindnim. Nga Gos nge noman emin ka oł ei, sinim Kraiss kin dambiltipin ende pupun mołmun nge, noman tuk ełe ni, noman ei Gos tep ka er mułmba.

⁸ Engnan noł! Na ek endi nga nimbił end. Oł pei ei oł keimi ni, pe nga oł ei nge, noman ka wii er palim ni, nga oł kun ka ni, nga oł kis endi penj mulałim oł ei ni, nga oł ka wii ni, nga oł kun ka ei nge embe ka palim. Nga oł ombu pei, eim oł kumb ełe oł palim ei ni, nga oł ombu pei wumb embe ambił tonu kindinmin, oł ombu nge pim kin, enim kunum kunum noman ełe piik er mułngii.

⁹ Oł ombu pei, na enim nip andan top ngunj ei, sik poru ninjing. Nga oł epi pei piik kanik, er poru ninjing oł yi nge, enim kunum kunum yi erngii. Yi erangin kin, Gos noman emin ka sinim ngołum ei, enim kin ouni mułmba.

Pilipai Wumb Epi Ka Ei, Wii Ngunjung Ei, Pol Eim Noman Ka Piipi Ngum

¹⁰ Na noman ka owundu piip kin, sinim nge Owundu ngond. Pe nga enim na kin noman nga to konj keimi ok, enim na piik; ba enim ongii nge andlam endi sineririm.

¹¹ Na epi endi sinalim nip kin, yi kii sinand mon! Na oł yi nge, ei piip

poru ninj. Pe oġ kanim kanim na kin tonu om kin, na oġ ei nge, noman to piinermbii mon. Na noman eġe epi ombu ei, kapli ni piil.

¹² Na wu endi epi sinaġim miġ, yi na ka piip muls. Moġup kin, na epi pei ambil ġii ni ka piip muls ku. Wumb kuni pei noġmun oġ ei, na ka piip moġ. Nga wumb kuni toġum oġ ei, na ka piip moġ ku. Wumb epi pei seng moġmun oġ ei, na piind ku. Nga wumb epi sinerang er moġmun oġ ei, na piind ku. Na kunum kunum konu orung orung pei, na kapli oġ pei ei, kapli ni ka piip moġ.

¹³ Krai eim am dinga ngoġum. Nga eim nge dinga eġe, na epi pei kapli ermbii.

¹⁴ Ba enim oġ ka erik kin, na kin paki tok kin, na embin tui ko wupun ei sinmin.

¹⁵ Pe enim Pilipai konu eġe wu amb, en enim yi miġ ni piinmin. Ok na Gos nge ek ka ni tor kindip endinj kunum ei, na na andip pup kin, Maseroniya konu eġe tor punj kunum ei, Gos nge tiġap wumb endi, nga na kin o ende punenjpin mon. Nga epi ka ngok eġmin oġ ei, endi enenjpin mon ku. Ba pe enim mend-pil, oġ yi enmin.

¹⁶ Keimi, na Tesalonaika konu eġe muls kunum ei, enim yi ku na kunum endeim paki tunjung. Nga ekii se, enim na paki tunjung ku.

¹⁷ Pe na nam ka wii epi endi enim kin simbii nip kin, kan sinenj mon. Na noman eġe ei, enim nge oġ ka ei, Gos nge epi ka wii enim ngumba. Ngang kin, enim epi ka wii ei singii. Nimbil erang enim na paki tunjung.

¹⁸ Ba am epi pei, na kin am kapli er salim ei, na sinj poru nim. Na ngii konu ei, epi pei piki to moġum. Enim nge ka epi wii ngok kindnjing ei, Epaproraissis ngangin kin, tu wum ei, na sinj. Epi ka wii ngunjung ei, Gos kulmaġ kalilmin muru ka toġum miġ, yi paġim. Epi ei, enim Gos ngunjung ei, Gos eim epi yi nge silim. Pe Gos eim noman eġe ka piilim.

¹⁹ Na nge Gos ei, eim epi kanim

kanim ka wii Krai Jiisas kin salim. Pe nga enim epi endi sinarpi nim kin, Gos eim kapli enim kin ngumba.

²⁰ Gos ei Gos, sinim nge Erinjpin Gos. Yi peng piipin kin, sinim Gos eim embe kunum kunum ambil tonu kindmin, ei keimi!

Ek Aninga Kopur Nga

²¹ Krai Jiisas nge wumb ei kin, na ek ka nip 'Muġeiyo' nind! Angnan noġ! Na kin moġmun ei, enim kin ek ka nik, 'Muġei,' a nik ngonmun.

²² Gos nge wu amb ni, wumb pei enim kin noman ka piik ngok, "Enim muġeiyo!" ninmin. Wumb kombur king owundu Sisa ngii eġe kongun eġmin wumb ei, en enim dinga puk kin, 'Enim muġeiyo!' nik yi enmin.

²³ Jiisas Krai Owundu nge noman ka ei, enim kin moġpu kin, enim noman tuk ġui eġe, paki tang kin, ouni muġngii.

Pol Mon Kolosii Wumb Połpu Kindim

Pol Mon Połpu Kolosii Wumb Ngum

¹ Na Pol Gos eim nge noman ele, na to tonu kind mundang kin, Krai Jisas nge ek se andilim wu, Timosii sinim enginjpin.

² Mon ei połpuł kin, Gos nge wumb Kolosii konu owundu ele mułmun ei ngonmbuł. Sinim enginjpin en enim Krai kin pii gii nik mołmun. Pe Gos sinim Erinjpin eim enim noman ka ngopu kin, nga noman emin ngołum.

Prei Ełmbil Kunum Ei Ek Ka Nipil Gos Ngołmbuł

³ Sił prei enmbil kunum ei, ek ka nipil, enim kin Erinjpin Gos nge sinim Owundu Jisas Krai ngonmbuł.

⁴ Nimbil erang sin piinjpin ei, enim Krai Jisas kin pii gii nik kin, nga enim Gos wumb tilap ele pei noman ngonmun.

⁵ Kunum ele, ek keimi Gos ek ka kumna opu, enim kin orum. Wang kin, enim piik ei, epi ka enim simin ni piik mulk, epi ei ngurum. Kapli enim pii gii kin, noman ngonmun ol, enim simin ni piik mulnjung epi ei, tonu pel ele pałim ei, enim singii nge tonu epin konu ele salim.

⁶ Gos ek ka ei, epi ka nipi, tu wang nge pupu kin, mei ele wumb konu ele orung orung pei punum. Pamb kin, yi mił, enim kin kunum kumna ek ka piinjing ei, Gos enim kin noman ka ngum ei, enim ok piinjing ei, keimi pim.

⁷ Enim ek ka ei, Epapras kin, piik kan sinjing ei, sin noman ka eim kin ngamin kin, sin kongun ende wu, eim sin kin kongun ermin mił, Krai kin kongun dinga ka erpi kin, kunum kunum ngonum.

⁸ Epapras eim sił kin ek yi nipi ngum. Ngum ei, enim noman kulnjung ei, Gos Gui Ka enim ngum.

⁹ Puł ele nge, sił kunum kunum enim kin prei enjpił ei, enim mułmun pa ninjing kunum ei, sił Gos kin kii sinjpił ei, eim noman ele erngii ol ei, paki tang piingii. Nga Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim ngum.

¹⁰ Nga enim pek kin, mulk pungii ei, Owundu eim noman pimba mił erangin kin, Gos eim kunum kunum ka piimba. Enim kongun kanim kanim ka wii erangin kin, mong ol kun ka wii tumba. Nga enim kapli ol kun ka ei, Gos kin piyangin kin, enim noman ele piki top mułmba.

¹¹ Enim kapli ei, Gos nge noman dinga ka wii kapli er dinga kindmba ei, kapli paki tang kin, enim epi kanim kanim tonu omba ei, enim dinga puk kin, kui erik mułngii.

¹² Nga enim ka piik, ek ka nik kin, Erinjpin Gos ngungii ei, eim enim to tonu kindim ei, kapli enim eim epi singii pa nim, epi ei singii. Enim kapli singii ei, Gos eim kin pii gii ninjing wu amb ei, sinim tilang enim konu ele mołmun.

¹³ Gos eim sinim emii owundu pim konu ele ol kis erpin mulnjpun ei, eim sipi orung tu wum. Nga eim sinim eim kingam Jisas Gos eim noman ngołum kangii ei, tep er mołum konu ele tuk kindim.

¹⁴ Gos kingam eim sinim se orung sim. Nga sinim ol kis si kindpi, kil ngang kin, sinim kun ka wii mołmun.

Krais Eim Nge Ol Nin Eim Nge Kongun

¹⁵ Sinim Gos eim kinanmin; ba Jisas kaninmin ei, eim Gos mił ku mołum. Krai eim Gos kingam kumna ei, kumb ok mendpił mul-tum. Mułang kin, eim epi kanim kanim endi sineririm.

¹⁶ Gos eim epi kanim kanim pei eririm ei, Jisas kin ouni molkuł eririm. Nga tonu epin konu ele, nin mani mei ele epi pei eririm ei, epi kanim kanim kanmin epi nin, kinanmin epi nin, ei pei eririm. Gui mił noman dinga pałim sinim kinamin wumb ni, nga owundu wumb ni, nga tep enmin noman dinga pałim wumb

ni, nga konu orung orung mei ni epi pei Gos eim neng kin, Krai eririm ei, eim nge epi eririm.

¹⁷ Epi kanim kanim endi er sineririm kunum ei, Jiisas eim ok mul-tum. Epi kanim kanim Krai eim dambiltpi se ende kindnim ei, eim dinga eĒe, epi kanim kanim ombu erang kin, tonu onjung.

¹⁸ Jiisas eim Gos nge pii gii wumb tep er muĒang kin, kongun kun en-min. Gos nge pii gii wumb ei, eim nge wumb tilap ei, men toĒmun ngii miĒ moĒmun. Gos nge pii gii wumb noman konj ei, eim puĒe moĒum. Wumb Jiisas kumna kui tok pend-njing konu eĒe si kindpi kin, nga angpi tonu opu, konj muĒum. Ei nge eim moĒpu kumb eĒe kindpi kin, wu num moĒpu kin, epi kanim kanim ombu ngopu tep elim.

¹⁹ Ei nge, Gos eim noman eĒe, epi kanim kanim pei kun mendpiĒ, Jiisas kin erim. Ei yi miĒ ku, Gos eim oĒ ei nge, Jiisas kin kindang, piki to moĒum.

²⁰ Jiisas eĒe nge, Gos eim mei wumb orung orung pei ni, tonu epin epi kanim kanim pei ni, eim kin sipi, orung simbii ni piim. Ei nimbil erang, eim ond peri eĒe to kund-njung. Jiisas ond peri kuĒum ei, Gos eim noman emin peng eĒe, ya mani mei eĒe wumb ni, nga tonu epin eĒe wumb ni pei kanim kanim eim kin sipi orung eim kin simba erim.

²¹ Ok kunum endi, enim Gos moĒum konu eĒe, enim eim kin turii enj mulnjung. MuĒangin kin, enim noman tukrung eĒe, eim kin opu orung erik mulnjung. Nimbil erang enim noman kis to piik, er mulnjung.

²² Ba pe Jiisas eim ngenj ei ond peri eĒe kuĒum ei, Gos eim enim kin erpi sipi kin, eim kin orung seng kin, eim kand noĒum wumb mulnjung. Yi er pendpi kin, ek kend ende enim kin pinerang eĒe, eim moĒum konu eĒe, enim kun tuk simba.

²³ Enim kapĒi pii gii ambil gii nik, dinga erik muĒngii! Mon peng kin, enim pii gii ninjing eĒe, kapĒi nga no-

man epi to piinerngii mon! Nga enim kumna kin ek ka piik, pii gii ninjing, pii gii ei, kapĒi wakin tunerngii mon! Ek ka ei nge, na Pol kongun wu moĒup kin, ek ka ei, wumb mei orung orung konu pei ni tor pum.

Gos Eim Pol Kindang Pupu Kolosii Wumb Tilap Paki Tum

²⁴ Pe na Pol, na ka piip kin, ngenj kumbii ei, enim kin sip kin ngond ei, na kapĒi Krai eim, sinim peng embil miĒ moĒum. Sinim pii gii wumb ei, eim ngenj simb angil pei kuĒpun ngopun moĒmun. Krai eim ngenj kumbii sim ei, poru ninerim eĒe, na paki top erip kin, poru nimbii nip end ei, eim nge pii gii wumb eĒe, na oĒ yi miĒ end.

²⁵ Gos eim na kin kongun ngum ei, enim nge paki tumbii kongun ei, Gos ek ka mong keimi ei pei ni tor kindil.

²⁶ Ek ka ei, kumb ok wumb mulk kunum ei, koi er pirim. Ba akip eim nge wumb tilap ningil eĒe peni eĒe opu, poru ninim.

²⁷ Gos ek pii gii ninenjing wu amb enim andan topu ngang kin enim kapĒi piingii. Piik kin, ek koi er pim ek ei, ka wii mendpiĒ pim konu eĒe ba ni, tilang owundu mendpiĒ ni, eim nge wumb tilap paki tang kin, piingii ei, eim embe tonu ba. Pang kin, ek koi er pim ek ei yi miĒ; Krai enim kin tep to tuk moĒum ei, enim kapĒi eim kin kui er muĒangin kin, kapĒi enim embe ambil tonu sipi ngumba. Nga Gos nge tilang epi ka wii pei ei, enim Krai kin yi ku singii.

²⁸ KapĒi sin Krai nge ek ka ni tor kindpin andan topun kin, enim wumb pei ngonmun ei, sin noman dinga kanim kanim nipin kin, andan to ngonmun. Ngopun yi erpin kin, Gos eim moĒum konu eĒe, wumb endeim endeim tu wunmun. Tu wangin kin, Krai kin dambiltpi se ende molk kin, dinga kindngii.

²⁹ Yi miĒ, na kongun dinga wii end ei, Krai eim noman dinga kis na ngonum ei, tuk na kin kongun enim.

2

Enim Kapli Pii Gii Dinga Nik, Ek Kend Buł Ngok, Jiisas Kin Ekii Singii

¹ Pe na enim kanip ek nimbii nind ei, na kongun dinga erip kin, enim kin ngunj. Nga Leiyorisiya konu ełe mołmun wumb kin, nga wumb epi pei na kin kanik, piik enenjing wumb ombu, yi ku nip ngond.

² Na yi eramb kin, en enim noman tuk kapli dinga peng mułngii. Nga en enim wumb endi ongii ei, noman ngok yi erngii. Na yi piind ei, enim noman ka peng ełe, kapli enim pii gii er dinga kindmba. Na noman yi palim ei, enim kapli Gos ek koi er palim ek ei, pułe piingii ei, Kraiss eim, ek ei koi er palim ek ei nge, pułe eim.

³ Ku kon ełe piki topu mołum ei, yi mił ku. Gos nge noman kanim kanim ka wii palim ni, eim noman ełe ek keimi kun ka palim ni, noman koi er palim ei, Kraiss eim kin piki to mołum.

⁴ Na enim kanip nind ei, wu endi enim ek ka ka nipi kin, noman to ak tumbii ni ermba ei, kapli enermba. Yi peng kin, na ek ei nind.

⁵ Na enim kin tep to mulał; ba na noman tuk enim kin moł. Nanim enim kin ka piip kin, enim kanip moł ei, enim kongun kun erik, noman ende sek molk kin, nga Kraiss kin, pii gii nik dinga kindinmin.

Sinim Kapli Kraiss Kin Tep To Mołpun, Noman Konj Simin.

⁶ Enim Kraiss Jiisas Owundu pii gii nik kin, enim noman tuk ełe sinjing. Yi mił ku, nga enim eim kin dambiltik se ende puk mułngii.

⁷ Enim Kraiss kin dambiltik se ende puk kin, dinga puk angik mułngii! Mułngii ei yi mił, ond dumbuł połpu, mer mani mei ełe pupu kin, dinga angilim. Enim kapli ek ka ei, sin enim kin andan to nipin kin, ngunjpun ei mił, enim pii gii dinga nge sik mułngii! Nga kunum kunum enim ek ka nik kin, Gos ngungii.

⁸ Enim kanik kun erik mułngii! Mon peng kin, wu endi ek kend topu ek nipi kin, mei wumb ek nipi enim

ngumba. Eim ek keimi nipi enim ngunermba mon! Wu yi nge, ei ek ok kupenjing nilmin oł ei, yi nik kin, nga pii gii ninanmin wumb en enim noman ełe piik elmin oł ei, ek yi mił ningii ku. En enim nga Kraiss kin ek ka nik tor kindnałmin.

⁹ Enim piinmin; epi kanim kanim oł kun ka ni, noman konj ei, Gos eim nge oł kun ka wii ei, Kraiss eim ngenj ełe mołpu kin, piki tonum.

¹⁰ Eim mołpu kin, Gos eim wu num kumb ełe kindpi kin, lo ek kanim kanim pei kin, noman dinga kanim kanim pei, nga eim endeim mendpił. Nga enim Gos kindpin kin, wu Kraiss kin dambiltik se ende pu molk kin, eim nge noman konj kunum kunum epi keimi epi ei sinjing.

¹¹ Enim Kraiss kin dambiltik se ende puk kin, nga enim oł keimi erik kin, ngenj kopisilmin ei Gos wumb mołmun nik kin, oł yi elmin. Kraiss oł erim ełe, sinim ok enjpin oł kis ngenj ełe, epi dinga si kindpin kin, poru ninjpin. Kraiss nge oł ei, oł keimi.

¹² Noł pinjing kunum ełe, Kraiss kin dambiltik ok, se ende puk mulnjung. Nga enim noł mandring punjung ei, enim eim kin kui mił tunjung. Nga enim tonu onjung ei, enim Gos nge noman dinga enim Kraiss kin pii gii ningii. Nik kin, ei eim Jiisas tukpu ełe, er konj kindim. Nga noł pinjing ełe, Gos eim enim Jiisas kin, er se konj ende kindim.

¹³ Enim ok kunum endi, kulii wumb mił mulnjung. Nimbil erang enim oł kis kanim kanim enjing. Erangin kin, enim Jura wumb mon; ba wumb tilap eipi molk kin, lo endi pinałim. Ba Gos pe enim erpi sipi kin, Jiisas kin ende kindpi kin, nga si konj sim. Gos eim sinim oł kis kil ngopu, si kindim.

¹⁴ Lo ek kanim kanim mon ełe mołum ei, sinim to mani kindmba erim ei, Gos eim si kindim. Ek ei yi nirim, "Sinim wumb kis mulnjpun; ba Gos lo ek ei, to pułpeł topu kin, Jiisas sipi ond peri ełe nil topu, poru nim."

15 Mei wu num dinga kin, nga emii peng dinga mulnjung dinga ei, Gos Kraiss kin eim sipi, si kindim. Eim dinga wu num ei, mei wumb pei andan topu kin, ond peri ele, Gos wu ombu topu, kambiiipi mani kindim. Kindpi kin, ei wumb pei ningil ele, wu ombu en enim, epi wii mił mołmun.

16 Yi mił, wu endi nga ek wii nipi kin, enim kin lo ek ekii sik kin, kuni nin noł nungii ele; nga kunum owundu tonu omba kunum; nga oi konj tonu omba kunum kuni bii nungii; nga kor kunum piik erngii ek ei, piinerngii mon.

17 Lo ek ombu min, men mendpił ekii se omba epi andan tonum; ba Kraiss eim Owundu mendpił mołmun.

18 Enim wumb eipi kin kos erngii. Nga oł endi kun punermba ei, nemin er kun erngii pa ninerngii mon. Nimbił erang si sinim or kumb mił epi kenjpin ele, ermin nik enmin. Nga enim sin si mani kindamin kin, enjel kin men tok kin, er ngumun nik erngii. En enim oł ei nge piik kin, enim bong ninanmin ni piik kin, enim kin andan tonmun. Nga en enim oł yi enmin; wumb ei en enim bong ninmin. Nimbił erang en enim noman tuk ele, oł kis ermin ni piik enmin oł ei nge, mei wumb noman piłmin oł ei nge piinmin.

19 Wumb yi nge, Kraiss wumb tiłap mon. Kraiss ei sinim peng embił mił mołmun ei, sinim pii gii wumb ei eim ngenj simb angil pei kułpun ngopun kin, mołmun. Sinim dambiltpin se ende pu mołmun ei, eim ngenj simb angil pei dambiltpin ngenj ende pupun mołmun. Sinim ngenj dinga sinim ei, Gos eim dinga ele opu, ba ni piinim mił punum.

Sinim Kraiss Kin Ende Koł Poru Ninjpin

20 Enim Kraiss kin tep to kolk poru ninjing. Nga mei wumb noman ele epi kis dinga pei wakin to si kindnjing. Nimbił erang enim wumb lo ei ekii sinmin.

21 Lo ek ombu yi ninim, “Nim angil epi ele embilnjii mon!” Nga epi ei, “Nim gupu ele tuk kindnenjii mon?” Nga epi ei, “Nim angil tuł epi ele ngunenjii mon!”

22 Epi ombu sik kongun erik kin, yi erangin kin, poru ninim. Sinim wu lo ek nimin ek ei, sinim piipin kin, ekii simin.

23 En enim lo ek ei, epi ka ni piik kin, sin sinim men topun ek nipin kin, ekii sipin, tep ermin ni enmin. Nga ei, en enim ngenj ele, dinga kindpin kin, oł ei ermin, ni piik enmin. Nga sin sinim bong ninarpin ele, oł yi ermin nik enmin. Ba en enim oł ei enmin ei, paki tunanim mon! Nimbił erang enim epi ok elmin epi ei, piram enim kin tuk pałim. Nga en enim ngenj ele, oł kis enmin oł ei nge, mani kindpin kin, si kindnanmin mon.

3

Gos Sinim Kraiss Kin Ouni Er Konj Sim

1 Pe nga enim Kraiss kin ouni er si kindang kin, angik nga konj onjung. Ok kin, kapli enim noman tuk ele, tonu epin epi ka wii ei, piik er mułngii. Nimbił erang tonu epin konu ele, Kraiss eim Gos angil ele tunding mandi ele, eim king mołmun.

2 Kunum kunum enim tonu epin konu epi ele, noman to piingii! Enim ya mani mei ele epi kapli noman to piinerngii mon!

3 Nimbił erang enim ok nge oł kis elmin oł ele nge poru neng kin, kulnjung. Nga enim noman konj ei, pe Kraiss kin koi er pałim ei, Gos kin mandi pałim.

4 Kraiss eim sinim noman konj kunum kunum mołmun ei, pułwu mołmun. Ekii se, eim konu peni ele orung omba kunum ei, enim yi ku, eim kin ouni peni ele, eim nge tiłang dinga owundu enim konu ele ongii.

Sinim Noman Ok Nge Si Kindpin Wumb Konj Tonu O Mołmun

⁵ Yi mił, enim ya mani mei ele oł kis oł ei, poru neng kin, to kundngii. To konduk kin, ei enim kin mołum ei, amb eipi kin ngundmun ni noman pałim ei nin, nga wumb en enim oł kis ermin ni piik noman ele yi peng piinmin ei nin, nga oł kis ele eramb nip noman yi pałim ei nin, nga kanik nuwa sinmin ei nin, nga wumb en enim noman ele kan simin ni piik bun bun sinmin, oł yi nge, ei gos kend kin men tok er ngonmun.

⁶ Wumb oł yi elmin wumb ei kin, Gos kapli kumep kis to ngopu, orung kindmba. Nimbił erang wumb ei, Gos ek ekii sinenjing.

⁷ Okrii en enim, oł kis ombu nge erik, molk endik oł kis ei nge, enim tep erpi, se endrim. Se endang kin mulk, nga enim oł ei pei enjing.

⁸ Pe enim oł kis ei yi enjing ei, si kindngii ku. Ei yi mił, noman kis tonu onum; nga jikii pang piinim; nga wumb endi kin noman kis piik ngonmun; nga ek ninmin ei, wumb epi piik kis piik noman kis pałim; nga ek kis penj mułum ei, ninmin yi enerngii mon!

⁹ Enim enjing kin, ek kend tunerngii. Enim ok, oknge enjing oł kis ei, mer noman tuk ele pałim ei, si tor kind, si kindnjing.

¹⁰ Pe enim wu konj mił, tonu ok poru nik kin, si kindnjing ei, Gos enim kin noman konj tuk ele wumb konj mił, ei erpi mundum. Nga kunum kunum Gos eim noman ka ngopu kin, Gos eim mił er kindang mołmun. Nga Gos Pułwu eim erang kin, wu ei tonu opu, wu konj mołpu, yi erang kin, Gos eim mołum mił, ei pii gii nik kin, pii poł tungii.

¹¹ Oł yi mił enjing ei, enim ninanmin mon! Enim Jura wumb mon; ba pe Jura wumb kin ende mołmun. Nga ngenj kopsik elmin ei, Gos nge wumb ei kin, ei nge ninanmin ei pinałim. Nga wu endi ngenj kopisnarik elmin wumb ei nge ninamin ku. Nga wumb kombur am ei tonu ond pin ele mołmun wumb ni, wumb eipi ei wumb ombu en enim

kung simbii mił kapli molk andilmin wumb ni, nga kongun wii er ngok kin ku sinałmin wumb ei nge, wumb wii mił molk kin, en enim noman ele ermin ni piikmin oł ei elmin. Nga wu tał ende mołmbuł. Krai oł kanim kanim pei erang kin, opu ende mił pałim. Nga Krai eim tuk wumb eipi eipi kin, pei mołpu si kindnim.

Sinin Wumb Noman Ngonmun Oł Ei Simin

¹² Pe nga Gos enim to tonu kindim mołmun. Nga enim eim nge wu amb mułangin kin, nga eim enim. kin noman kulpu ngonum. Yi mił, nga enim oł yi nge, ei sik kin, nga enim yi erngii. Enim wumb pei kaimb sik kin, wumb pei kin oł ka erngii. En enim noman ele kapli ambił mani kindik kin wumb kin oł dinga pałim mił, erangin mon! Nga enim kin oł ende erik ninjing kin, kan wiik tangin erngii.

¹³ Pe nga wu endi enim mołmun konu ele mołpu kin, eim oł kun pinerim oł endi erang enim kin mong endi tonu omba. Enim angnan noł kapli kin wii tangin kin, eim oł erim ei si kindmba. Gos Owundu enim oł ei si kindpi poru nim. Yi mił ku, enim wumb eipi oł kis enjing kin, oł ei si kind yi erngii! Nimbił erang sinim nge Owundu eim sinim oł kis enjpin ei, si kindim. Si kindpi kin, ei mił ku sinim yi ermin!

¹⁴ Pe nga wumb noman koltmun oł ei erpi, tondrung pupu kin, oł kanim kanim pei ngonum. Nga oł ei, epi kanim kanim ombu, ambił sipi kin, se ende kindmin. Pe enim wumb noman kultmun oł ei nge singii.

¹⁵ Krai eim enim noman emin pii ngołum. Nga noman emin pii ei nge, enim noman ele tep er mołpu kin enim dinga ngumba. Gos eim enim to tonu kind mundum ei, ngenj ende mułmun ei, noman emin ngungii oł ei singii. Nga enim kunum kunum kapli ek ka nik kin, Gos kin kunum kunum ngungii.

¹⁶ Krai ek keimi kapli, enim kin keimi noman ele tuk mułmba. Enim

kapli, wumb endeim endeim kin andan tok kin, er kun erik ngungii! Enim kapli, noman eġe ek ka nik kin, Gos kin ngok kapli Sam golang nik, men tok golang nik Gui Ka er dinga kindmba golang ei nik, yi erik kin, Gos kin noman ka piik ngungii.

¹⁷ Nga epi kanim kanim pei ek tangk kin, kongun erik erngii ei, enim kapli Jiisas embe Owundu dinga eġe erngii. Nga eim embe eġe, kapli enim ek ka nik Erinjpin Gos ngungii.

Wu Amb Taġ Kangi Ambii Kin Oġ Ei

¹⁸ Enim amb, wenjing ek nimba ei, enim piik ekii singii! Sik kin, oġ yi erngii ei, Gos kin pii gii ninjing wumb oġ palim miġ erngii.

¹⁹ Enim wu, kapli en enim embnjing noman ngungii! Nga enim kapli yi erik embnjing noġ kin, ek dinga nik kin, noman embin pimba oġ ei, enerngii mon!

²⁰ Enim kangii kapli, ernjing menjing ek kanim kanim pei ningii ek ei, ekii singii. Gos Owundu oġ yi enmin ei, noman ngonum.

²¹ Enim ernjing menjing kapli, enim kingenjing noġ ek dinga kunum kunum ei ngunerngii mon! Yi erangin kin, enim kingenjing noġ oġ kis ei si kindik kin, oġ kun ka minj nik enerngii mon; ba kangii noman kis pimba.

Kongun Wu Kin Wu Owundu Moġmun Ek

²² Enim kongun wii eġmin wumb enim kapli, wu num enim kin tep er muġmun kunum ei mendpiġ, kongun enerngii mon; ba enim tep enerngii kunum ei, enim kunum kunum kongun erngii ku. Nga enim kapli, Gos Owundu kin mund mong kulk kin, eim embe ambii tonu kindik kin, nga enim noman kongun erngii eġe, kun peng muġngii!

²³ Nga enim epi pei erngii ei, enim dinga kindik erngii. Erik kin, yi miġ, enim kongun erik kin, ya mani mei eġe wumb kin mendpiġ mon; ba enim

kongun erik kin, Gos Owundu kin ngonmun ku.

²⁴ Enim piinmin, ekii se Gos Owundu enim kongun ka yi enjing eġe, kumep to ngopu kin, orung kindmba. Eim epi ei nge singii nipi kin, to tonu kindpi sim salim ei, eim nge wumb singii. Nimbiġ erang enim kapli Krai Owundu kin kongun er ngok moġmun.

²⁵ Nga wumb endi oġ kun pinermba miġ ermbe ei, eim oġ yi miġ erim ei, eim kumep simba. Sinim kapli Gos kin ek ka ka nipin kin, yi erii ninermin mon.

4

¹ Enim wu num kongun wu tep enmin ei, enim kapli en enim kongun wumb kin, oġ ka kun palim miġ erngii. Enim piinmin, enim nge Owundu tonu epin konu eġe wu num moġmun.

Prei Dinga Erik, Nga Andġam Kun Andik Erngii

² Enim prei dinga kindik eġmin oġ ei, ambii gii nik muġngii! Enim prei erngii eġe nge, enim kapli noman ka to piik kin, Gos kin ek ka nik ngungii.

³ Enim kapli prei erik kin, Gos ngungii kunum eġe, sin kin prei erik ngungii ku. Gos eim kapli sin paki topu kin, eim nge ek ka nipin kin, wumb ngumun konu endi andan tang nipin kin, ngumun ei, Krai ek koi er paġim ek ei, nipin ngumun. Puġe eġe nge, na kan ngii paġ.

⁴ Enim kapli prei erangin kin, na kapli ek ei koi er paġim ek ei, nip erip kin, kun eramb kin, piingii ei miġ, na kapli ermbii.

⁵ Enim kapli, oġ kanim kanim torung ngenj wumb muġngii konu eġe oġ kun ka pimba miġ, erik endngii. Enim kongun erngii eni endi wii punerangġi eni endi simba kunum ei, kongun erik minj muġngii!

⁶ Enim ek ningii ek ei, singin erang kin, wumb piimin ku ni piinmin ek ei, wumb pei noman ngungii. Nga nim kapli kii sik erngii miġ, kun ka erkin kin, Gos ek ka ni orung kindkin, wumb pei ngunjii.

Pol Eim Tikikas Onisimas Kin Tep To Kindim

⁷ Wu Tikikas kapli, enim kanpi nimba ei, na kongun pei enj mił nimba. Tikikas ei, sinim enginjpin keimi, nga eim Gos Owundu kongun wu ka kunum kunum elim wu ei, eim sinim kongun ende wu.

⁸ Na eim enim kin kindinj ei puł ełe, enim sin nimbił oł er mułmun ei, enim piik kun er mułngii! Yi erik kin, enim sin noman dinga ngopu kin, paki tumba ni piik er mułngii.

⁹ Na Onisimas Tikikas kin tep to kindind ei, Onisimas sinim enginjpin keimi. Nga eim enim nge kongun ende wu; wu tał kapli sin ya oł kanim kanim enjpin oł ei, enim kankił ni ngunguł.

Pol Eim Ek Ka Nipi Kolosii Wumb Ngum

¹⁰ Arisakas eim na kin kan ngii tep to pałmbił wu ei, eim ek ka nipi enim ngonum.

¹¹ Nga wu Mak kin Banapas tał, eł ełip, angim angim; nga eł ełip erinjngił tał angim angim ku ei, eim ek ka nipi, enim ngonum. Nga eim enim kin opu, enim kin 'Kapli Oi!' a nik, sik tuk singii ei, nanim ek enim kin ok, nip kindinj. Nga Jiisas eim embe ende Jasis niłmin ei yi ku, ek ka nipi enim ngonum. Wu tekliki kei mendpił, Jura wumb tiłap ełe mołmun wumb ei, pii gii ninjing wumb ei, na kin paki tok kin, Gos kongun wumb tep er mołum konu ełe, Gos wumb tep er mołum kongun ambił tonu sik kin, en enim kongun yi enjing. Erik kin, nanim noman dinga ngopu kin, paki owundu mendpił tonum ei, kapli na mułmbii.

¹² Epapras eim ek ka nipi enim ngonum ei, eim enim nge wumb ende, nga eim Krai Jiisas nge kongun wu. Kunum kunum eim prei dinga kind erpi, Gos ngang kin, kapli enim paki tumba. Eim Gos kin prei er ngang kin, Gos kapli noman pałim ei piik kin, Gos ek ekii sik, keimi ni piik er mułngii.

¹³ Na eim piip kanip, si kindip kin, na yi nip tor kindind. Eim kongun dinga erpi kin, enim paki topu kin, nga Leiyorisiya kin, Erapolis wumb kin, pei paki topu ngonum.

¹⁴ Luk sinim nge ond mong ngołum wu ka, eim kin wu Diimas wu tał, ek ka nikił, enim ngonmbuł.

¹⁵ Enim kapli, na ek ka nip kindind ei, enim nik kin, na Gos kin pii gii ninjing ei, engnan noł Leiyorisiya konu owundu ełe mołmun ei ngungii. Nga nimba kin pii gii ninjing wumb pei, amb eim ngii ełe kułou tok men tok kin, kunum kunum erik enjing.

¹⁶ Pe nga mon ek ei, enim gerik poru ninjing kin, nga pipe ei, Leiyorisiya men to ngołmun ei, Gos tiłap ełe mołmun wumb ei ngungii. Ngangin kin, wumb ei gerngii ku. Nga kunum ełe, Leiyorisiya wumb enim mon piik kin ngungii ei, enim gerik piingii.

¹⁷ Pe enim Akipas kanik kin, yi mił ningii, "Owundu nim ngurum kongun ei, dinga ambił gii ni mułngii!"

¹⁸ Ok mon pułum ei, na kongun paki tołum wu pułum; ba akip na Pol, na nam pipe ei połup kin, enim 'Ka mułeiyo!' ek ei nip enim ngond. Enim piyei! Nga enim na kin noman to piingii ei, na kan ngii ełe pep moł. Gos nge noman kaimb sim ei, enim kin pengli.

Pol Mon Tesilonaika Wumb Kumna Połpu Kindim

Pol Gos Ek Kumna Połpu Tesilonaika Gos Kin Pii Gii Ninjing Wumb Muljung Konu Kindim

¹ Sailas Timosii ni, na Pol sin pipi ei połpun, enim Tesilonaika konu ełe, Gos tilap ełe tuk muljung wumb ngomun. Sinim Erinjpin Gos Owundu Jiisas Kraias kin tep to mołmun. Gos enim noman ka ngang kin, enim noman emin ka seng mułngii.

² Kunum kunum sin Gos kin noman ka piinmin, pa yi nipin kin, enim ngołmun. Sin mołpun kin, enim embe sipin kin, Gos kin prei erpin, ngopun, yi ełmin.

³ Sin Erinjpin Gos kin kunum kunum prei erpin kin, enim pii gii ei dinga peng kin, kongun enjing ei, opu dinga pim kin, nipin yi ełmin. Pe en enim kongun dinga erik kin, noman ka peng kin, Owundu Jiisas Kraias orung omba kenmin nik kin, kui erik mołmun.

⁴ Enginjpin noł! Gos enim kin ka piipi noman ka ngang kin, sin pii poru ninjpin. Gos enim tuk seng kin, enim eim nge mendpił mołmun.

⁵ Sin Gos ek ka ei tu wunjpun ni, ek wii mił mon! Ek ei, dinga tonu opu, Gos Gui Ka opu enim noman dinga ngang kin, enim pii gii nik noman ende kindik mołmun. En enim pii ngii ei, sin enim kin paki topun kin, sin nimbil oł endi enjpin ei piingii.

⁶ Enim sin enjpin oł ei, ekii sik erik kin Gos Owundu nge oł ei erik kin, Gos ek piik, ekii sik mułangin kin, enim kin oł embin tui pei tonu om. Ba Gos nge Gui Ka ei opu, enim noman ka ngang kin, nga enim noman ka peng kin, ka piik mułngii.

⁷ Nga en enim oł kun ka ei oł embin tui pei tonu om kin, enim noman ka piik muljung yi erik kin pii gii

wumb Maseroniya konu ni, Akeiya konu pei muljung ei, enim oł ei andan tok, yi enjing.

⁸ Gos Owundu nge ek ka ei, enim nengin kin, wumb konu pei piik punmun. Maseroniya ni, Akeiya konu pei pang kin, wumb konu orung orung pei, enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, ek poł ei wumb pei pii poru, nik pangin kin sin nga ek nimin pinałim mon.

⁹ Kunum ei, sin enim kin pamin kin, enim sin ek piik ekii sik kin, epi nipe endi tonu orum ei, en enim piinmin. Piik kin, poł tok nik mołmun. Mułangin kin, wumb ek poł tok, enim gos kend sik kindik enjing oł ei, en enim ni piik, er mołmun. Enim Gos kin noman tuk ełe ak tok puk kin ei akip enim Gos mendpił konj mołum ei nge, enim kongun wu mendpił mołmun.

¹⁰ Pe wumb ek poł yi nik kin, enim Gos kingam kindang ei, epin konu ełe si kindpi kin, mani omba nge kui er mołmun, ninjing. Nik ek ei, eim kułang kin, nga Gos eim sipi, orung sim. Gos kingam Jiisas, nga kindang opu kin, wumb oł kis mołmun wumb ei, kumep kis ngopu ermba kunum ei, sinim sipi orung simba.

2

Pol Tesilonaika Konu Kongun Erim

¹ Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpin noł enim piimin. Piik kin, ok sin enim konu ełe onjpun kunum ei, epi endi wii punerim mon.

² Ok sin Pilipai konu ełe ngenj kumbii kułpun. Wumb sin ngenj to kis enjing ei, enim piimin. Ba sinim Gos ei sin noman ełe er dinga erang kin, sin opu orung wumb kin, mund mong kulenjpin mon. Sin dinga pupun kin, Gos nge ek ka ei, nipi enim ngunjpun.

³ Sin ek nipin enim ngunjpun ei, ek opu kun punermba ek endi nipin, ngunenjpin. Ngunarpin kin, pei oł kis endi enenjpin; min ek kend topun

kin, ek ak mak erpin kin, enim ngopun yi enenjpin mon.

⁴ Gos sin kin moļu kin, eim sin noman tuk eļe kanpi kin eim sin kin kongun ei nirim. Yi miļ ku, sin ek ni tor kindiļmin ei, wumb noman eļe kongun enanmin mon. Ba Gos eim noman eļe sin kongun erpin kin, eim ek ka ei, eim wumb nik ngungii nirim. Nga Gos eim sin noman tuk kanpi kin, sin nipe oļ ermin ei, kenmba pend piipi nirim.

⁵ Enim piinmin, sin enim kin epi endi simin nipin kin, ek ka ninanmin mon. Gos eim piinim; sin epi endi bun bun kuļpun kongun enenjpin mon.

⁶ Wumb sin embe ambiļ tonu kindngii ni, yi piinenjpin. Nga wumb en enim, yi enengii mon ku. Nga wumb tiļap eipi kin mon ku. Keimi, sin Jiisas nge ek se andiļmin wu, sin enim kin ek dinga kind ninmin. Nipin kin, sin embe tonu ba nimin ei kapļi ba.

⁷ Ba kumb ok, sin enim kin kangi ambiļ ka se moļum miļ, yi sin eim kin erpin mulnjpun.

⁸ Sin enim kin noman ka ngoļmun ei, piipin kin, Gos ek ka ei nipin enim ngonmun. Pe nga ei nge minj mon. Sin koļpun kin, enim paki tumun ni piinjpin ei, nimbiļ erang sin enim kin noman ngunjpun.

⁹ Sin enginjpin noļ; enim piinmin. Sin kongun dinga enjpin ei, enim piinjing. Sin kongun dinga wii erpin kin, Gos nge ek ka ei nipin kin, enim ngunjpun. Nga sin ngenj kongun ni, Gos ek kongun ei, epin tinga erpunjpun ei, enim kuni ni epi endi, sin simin nge punenjpin mon.

¹⁰ Enim piinmin, nga Gos piinim ku; sin enim pii gii wumb mulnjung konu eļe sin kongun erpunjpun ei, Gos eim ka piimba oļ ei miļ sik, kongun ka wii erpunjpun. Pupun kin, Gos eim oļ kun ka wii minj erpunjpun. Pupun kin, oļ kis endi enenjpin mon.

¹¹ Enim piinmin, wu endi, eim kingam noļ kin ek ka nipi eļim oļ ei, yi miļ ku, sin enim kin, endeim

endeim ni yi miļ enjpin. Erpin kin, enim noman to pirek nipin erpin kin, ek ni tor kindinjpin.

¹² Sin ek ni tor kindpin kin, enim pii kun erngii ek ei nipin kin, enim noman dinga pimba ek ei, ni ngunjpun. Sin yi ninmin; enim Gos oļ kun ka paļim miļ, ei yi erik kin, kun erngii pa ninjpin. Gos eim sinim tep er moļum konu eļe tiļang owundu salim ei, tuk ongii nipi moļum.

En Enim Pii Gii Ei Ni, Oļ Embin Tui Tonu Om Ei Ni, En Enim Dinga Kindik Mulnjung

¹³ Kunum kunum, sin Gos kin prei erpin kin, ka pii ngopun oļ ei, tonu omba nipin prei eļmin ku. Kumb ok, enim Gos ek sin gupu eļ piļmin ei, sinim wumb mendpiļ, ek miļ mon. Enim Gos ek mendpiļ piinjing ek ei, enim pii gii wumb, noman eļe pupu kin, enim pii gii wumb ei, kunum kunum dinga ngoļum.

¹⁴ Enginjpin noļ, enim Gos nge tiļap eļe tuk ok moļmun ei, enim Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb ei, enginjpin noļ moļmun miļ, enim yi ku moļmun, ni piinjing. Enim Kraiis Jiisas kin pii gii nik kin, enim wu amb ei, Gos nge moļmun. Enim ngenj kumbii en enim enginjing noļ erangin kin, ngenj kumbii piinmin yi miļ ku, Jura enginjpin noļ wumb angii eļe, Jura wumb Gos kin pii gii ninjing wumb kombur, enim piimin ei, oļ embin tui ei, ok yi miļ piinjing ku.

¹⁵ Jura wumb, Jiisas owundu kin, Gos nge ek ni tor kindiļmin wumb sik, to kunduk. To kunduk kin, sin to tor kindik yi erik kin, Gos piirim oļ ei to kindik kin wumb pei kin, opu orung erik yi miļ enjing.

¹⁶ Wumb sin konu eipi eipi bin ei, mon nik kin, andlam ei, ondu ngungii enjing. Yi erangin kin, wumb Gos ek nipin kin, wumb tiļap eipi ngumun; ba kongun dinga wii paļim. Gos wumb eipi ombu, sipi orung simba ni piik kin kunum kunum, sinim kin oļ kis owundu erik kin, tonu minj ek kulnjung. Ba Gos

nge popul sipi, wumb ombu piipi kin, kumep kis singii ei, pe kunum ele mendpil singii. Sik kin, kunum endi sinałim mon; ei poru ninim.

¹⁷ Gos nge tilap ele mulnjung wumb ei, enim sin enginpin noł, Jura wumb ok, sin enim kin mulnjpun ei sipnjing. Pe kunum aninga, sin kangil ernjing menjing mulałim mił, yi mulnjpun. Keimi sin enim kinenjpin; ba noman ele enim ngopun mulnjpun. Sin yi piipin kin, andlam kurpun, opun kin, enim kenmin ni piinjpin.

¹⁸ Sin yi piipin kin, na Pol kunum kunum andlam kurunj; ba Seisen sin andlam ele ondu ngum.

¹⁹ Ekii se, sin nge Owundu, Jiisas orung om kin, eim kumb ele sinim oui tep to engmin. Engmin kunum ei, sin epi endi simin ni pipin kin, kui er mołmun. Pe sin enim kin noman ka wii piinmin ei, enim Gos tilap ele tuk semin. Ok enim Gos Owundu kin pii gii ninjing ele, sin ka piinmin.

²⁰ Keimi, sin kongun enjpin ele piik kin, Gos kin pii gii ninmin ei, enim sin kin bong nik kin, noman pa piik enmin.

3

Timosii Pupu Ek Neng, Wumb Dinga Mułngii Nim

¹ Sin kunum kinan er mułmun kis erang kin, sił Sailas tel mendpil, Asenj konu ele mułmbuł, ninjpił

² Nembil kin, sił Timosii, sinim enginpin, Krais nge ek ni tor kindilim wu ei, Gos nge kongun wu. Sił wu ei kindinpił opu kin, enim kanpi kin, Gos ek ka nipi, dinga erpi, yi erang kin, enim Jiisas kin pii gii dinga peng mułngii.

³ Molk kin, enim kombur ol embin tui ei, piik kin, mund mong kulk, yi energii! Enim Gos kin pii gii dinga nik mułngii! Ei nimbil erang, en enim piinmin. Gos noman ele ei, sinim ol embin tui yi nge, sinim ngenj ele pimba.

⁴ Keimi! Ok sin enim kin mołpun kin, enim kanpin ek yi ninjpin. Ekii

se, sinim ngenj kumbii simin, ninjpin. Pe yi mił tonu onum ei, enim piinmin.

⁵ Yi mił peng kin, na kui er mulermbii. Na wu endi Timosii kindang kin, enim pii gii palim mił ei, opu neng kin, piimbii. Mon pim kin, wu endi Seisen, enim kom topu elim wu ei, opu enim kom tang kin, sin kongun erpin kongun ei, wii mił am ba.

⁶ Pe Timosii enim ei kindpi kin, ya pe sin kin tor onum. Opu kin, eim enim kin ek ka nipi kin, sin ngonum. Enim pii gii peng molk kin, wumb eipi kin noman ngok mułngii, ninim. Kunum kunum, enim sin kin ka piik kin sin kenmin ni piik mulnjung. Nga sin yi ku, enim ek ninim ni mulnjpun.

⁷ Sin nge enginpin noł, sin enim pii gii nik mołmun ei, piipin kin, sin ol embin tui pei tonu omba ei, sin kapli, sipin ko wupun, mułmun.

⁸ Ei yi mił, pe Gos Owundu kin dinga mulnjung kin, sin konu tilang konj, kunum kunum mułngii konu ele mułmun.

⁹ Sin Gos ningil ele enim pii gii ninjing ei, sin ka piilmin. Pe sin Gos kin noman ka pii ngopun kin, prei er mułmun. Mułamin kin, eim sin kin noman ka ngonum.

¹⁰ Konu epin tinga kunum kunum, sin enim kenmin nipin kin, am prei minj er mołmun. Pe nga enim nge pii gii ei, mani ba erim kin, sin prei dinga eramin ei opu, kapli ermba.

¹¹ Sin yi piinmin, sinim Gos kin Owundu Jiisas eim, sin andan topu tu wupu kin, enim kin tor tu wumba.

¹² Sin noman ele yi piinmin. Gos Owundu enim noman ka ngang kin, enim wumb eipi kin, noman ka ngungii. Ngok kin, enim noman ka tuk piki to peng kin, wumb noman ngungii. Ngok kin, engnjing noł ni, wumb pei noman ka piik, ngungii. Ngok kin sin enim kin noman ka pii ngołmun, yi erngii.

¹³ Sin piimin, Gos yi mił ermba. Erpi kin, enim noman ele to dinga

ermba. Ekii se, Owundu Krai Jisas eim orung om kunum ei, ok wu ka ombu kin, ouni tep to ongii. Ongii kunum eġe, enim am kun ka wii molk kin, Erinjpin Gos nge ningiġ eġe, kun ka muġmun.

4

Gos Eim Wumb Yi Miġ Endngii Ni Piinim

¹ Enim Gos kin pii gii ninjing wumb enginjpin noġ ei, sin enim kin kii dinga sinmin. Nimbiġ erang enim sinim nge Owundu Jisas kin molk kin, Gos eim noman tuk eġe enim kin ka piimba oġ ka ei miġ, yi erik muġgii. Na ek enim kanip ninj ei, enim Gos kin oġ kun ka minj er muġgii!

² Enim piinmin, sin Jisas Owundu nge noman dinga eġe, sin ek pei nipin kin, enim ngo poru ninjpin.

³ Gos nge noman eġe yi palim. Enim am oġ kun ka er molk pungii. Enim amb opral amb miġ, mulerngii mon!

⁴ Pe amb sin enmin oġ ka wii, ei pii kun erik! Wu amb sinmin miġ oġ ei nge miġ kun ka singii!

⁵ Enim amb endi kan bun bun kulerngii mon! Oġ ei nge, wumb Gos ek piinarik kin, er moġmun miġ, yi eġmin.

⁶ Nga enim engnjing noġ kin, ek kend tok, oġ kis ermin nik kin, yi enerngii mon! Gos Owundu, wumb oġ kanim kanim eġmin ei, wumb oġ embin tui ngoġum ku. Sin enim ok, ek ombu ni tor kindpin kin, enim piik muġgii.

⁷ Gos sinim wii topu sim ei, sim oġ kis endi ermin nipi, wii topun, sinerim mon. Ba eim andlam saġim miġ, kun ka muġgii pa nipi kin, sinim tuk sim.

⁸ Pe yi palim, wumb endi ek ei buġ ngumba ei, Gos nge ek kongun wumb kin buġ ngunermba mon. Wumb ei, Gos kin buġ ngumba. Pe Gos eim nge Gui Ka ei, enim ngonum.

⁹ Na enim engnjing noġ kin, noman ngok enmin oġ ei nge, nip puġmbii ei

mon! Nimbiġ erang, Gos enim oġ ei nge, andan top nip, ngop poru nim.

¹⁰ Pe enim Maseroniya konu eġe wumb ei, noman ngok kin, konu eġe orung orung noman ngoġmun. Ba enginjpin noġ, sin ek dinga nga nipin, enim ngonmun. Enim am oġ ei nge, erangin kin, tonu opu dinga ermba.

¹¹ Enim noman emin ka peng, er molk kin, enim noman dinga piik kin, en enim nge epi ombu tep ka erik muġgii! Molk kin, en enim angii eġe, kongun erngii. Sin oġ enim kin, yi miġ nipin ngunjpin.

¹² Yi erik kin, enim wumb Gos tilap eġe tuk punenjing wumb ei, enim embe ambii tonu kindik kin, oġ yi miġ erngii. Enim kun ka erik endngii, kunum ei, enim epi endi simin ni piinerngii mon! Enim epi pei kapġi er saġim.

Jisas Owundu Orung Opu Kin, Sinim Si Orung Simba

¹³ Sin enim enginjpin noġ nimin enmin ei, enim wumb koltmun wumb ei, pii poġ tungii nge, ek ei ninmin. Wumb endi kuġangin kin, enim kaimb sik, ke nik kin, yi miġ er mulerngii. Gos pii gii ninenjing wumb ei, molk kin, enmin miġ ni pingii; ei mon!

¹⁴ Jisas eim koġpu kin, nga angpi konj pum ei, sinim pii gii nimin. Nipin kin, sinim piimin, Gos nge dinga eġe, Jisas sipi orung sim. Gos wumb molk kulnjung ei, eim Gos wumb ei ni, Jisas kin ouni sipi, orung simba kunum ei, pei orung ongii.

¹⁵ Sinim nge Gos Owundu nge ek ei, enim kanpin yi ninmin. Ekii se Owundu nga orung omba kunum ei, sinim pe konj moġmun wumb ei, ok kulnjung wumb ei, si kindpin kin, ok punermin mon.

¹⁶ Gos Owundu ek dinga yi neng kin, enjel Owundu wii dinga tang kin, Gos nge beli ei ek tengmba. Yi ermba kunum ei, Owundu tonu epin konu eġe, eim si kindpi kin, mani omba. Wang kin, wumb Jisas kin pii

gii nik kin, wumb ok kulk wumb ei, ok angk kin tonu ongii.

¹⁷ Kunum eġe, sinim konj moġmun wumb ei, Gos Owundu sinim simba ei, wumb ok kulk wumb ei ni, ouni simba. Owundu sinim tonu kupu eġe, tonu simba. Si pang kin, sinim Owundu kenmin. Yi miġ ermba kunum ei, Owundu kin kunum kunum ouni muġmun.

¹⁸ Pe enim wumb engnjing noġ kanik kin, ek ei nengin kin, noman dinga piik muġgii.

5

Sinim Gos Owundu Omba Nge Er Kun Erpin Kin Kui Er Muġmun

¹ Enim sin enginjpin noġ; sin ek endi nga poġpun kin, epi endi kunum eġe, omba nipin, yi ninermin mon.

² En enim piimin! Jiisas Owundu nge kunum owundu omba ei, konu epi waning wu miġ, yi omba. Ba eim omba kunum ei, sinim piinanmin mon!

³ Pe wumb molk yi ningii, "Pe kunum ka saġim ei, sinim ka muġamin," nik erngii! "Jiisas orung omba kunum eġe mendpiġ, sinim to ak to er kis mundmba oġ ei, sikir tonu omba. Omba kunum eġe, ngenj kumbii simin ei, amb endi kangii mengmba peng kin, ngenj kumbii sinim ei miġ, yi tonu omba." Nga wumb epi eġe nge, tungu pungii ei, kapli enermba mon!

⁴ Ba enim enginjpin noġ, Gos nge tiġang eġe moġmun ei, epi waning wu miġ, enim puku sik erik muġgii ei, enim kin tonu onermba mon!

⁵ Enim wumb pei, eni kin Gos tiġang owundu nge eġe moġmun wumb ei, konu epi miġ, Seisen nge emii konu eġe, sinim tiġang wumb ei, tuk punermin mon.

⁶ Mon peng kin, sinim wumb eipi or paġmin miġ, pepin muġmun ei mon! Sinim ningii eġe kanpin kin, noman ka seng kin, piipin muġmun.

⁷ Yi miġ sinim piinmin, wumb pei or paġmin ei epi kunum ku or paġmin. Nga yi ku, wumb noġ dinga

noġmun wumb ombu, epi kunum ei ku, noġ dinga nok kin, wulu puġum.

⁸ Ba sinim eni topu, tiġang erang moġmun wumb ei, sinim noman ka seng kin, tiġang erang muġmun wumb ei, Gos ek ambiġ gii nipin kin, pii gii nipin. Sinim wumb noman ngopun erpin kin, opu kumb tepii miġ kindmin. Sinim dinga pupun muġmun ei, Gos sinim orung simba. Seng kin, sinim peng ni, ngenj eġe pei, sinim er dinga erang moġmun ei, Jiisas Owundu omba kunum ei, kui er moġmun!

⁹ Gos eim wumb oġ kis eġmin wumb ei, kumep kis ngumba. Ngumba kunum ei, sinim kumep ei, Gos sinim simin ni piinerim mon. Ba sinim eim erpi kin Jiisas Kraias sinim nge Owundu ei, sinim sipi orung simba ni pendim palim.

¹⁰ Ok Jiisas eim koġpu kin, sinim paki topu yi erpi kin, sinim konj muġmun min kuġmun ei, sinim eim moġum konu eġe, ouni konj kunum kunum muġmun.

¹¹ Yi miġ erang piik kin, pe nemin oġ ei miġ, yi puk, ek ka nik kin, enginjing noġ ngok, wumb endeim endeim paki tok kin, noman tuk eġe dinga kindik erngii! Erik kin, enmin oġ ei miġ, yi puk erngii!

¹² Enginjpin noġ! Sin enim ek dinga ni ngonmun ei, enim kin wumb tuk kongun erik wumb ei kin, ka piik kin ek ka nik erngii ei, ekii singii! Owundu eim, enim konu eġe wu num mundum wu ombu, ek nik kin, enim noman eġe kun pendngii.

¹³ Enim mulk wumb, en enim kongun erngii ei, kanik kin, noman ka ngok erik muġgii. Molk kin, Gos nge kongun ei tep er molk kin, angim angim noman ende sek kin, emin ka muġgii.

¹⁴ Sin enim kin ek dinga ninmin wumb ei, ten kulk kin, er moġmun ei, enim wumb ei kin ek dinga ningii! Wumb en enim mund mong kulk er moġmun ei, enim wumb ei kin, ek nik dinga erngii! Wumb dinga pinerang er moġmun wumb ei, enim paki tungii! Tok kin, enim wumb pei

kin, kongun ka ei ni kunum kunum erik muḅgii.

¹⁵ Mon peng kin, enim tok oḷ kis erik wumb ei kin, nga enim oḷ kis erik wumb ei kin, orung kindik kin, yi enerngii mon! Kunum kunum Gos kin pii gii ninjing enim engnjing noḷ ei kin, wumb pei oḷ kun ka ei erik kin, kongun dinga erngii!

¹⁶ En enim kunum kunum kaimb tok er muḅgii.

¹⁷ Enim kunum kunum prei erik Gos ngungii.

¹⁸ Epi kis min ka enim kin tonu omba kunum ei, enim ek ka nik kin, ka piik ngungii. Ngok kin, Jiisas Krai nge dinga eḷe Gos oḷ ei nge erngii ni piilim.

¹⁹ Enim Gos nge Gui Ka dinga ei buḷ ngok kin, to mani kindnerngii mon!

²⁰ Gos nge ek ka ni tor kindik eḷmin wumb ni enim ngungii ei, buḷ ngok kin, to mani kindnerngii mon.

²¹ Ba enim epi kanim mok tok kin, epi kun ka miḷ ei, ambii gii nik muḅgii.

²² Epi oḷ kis kanim kanim ei si kindngii! Si kindik kin, buḷ ngok, eipi puk kin, yi erngii.

²³ Gos eim noman emin puḷwu ei, eim enim erang kin, enim noman tuk eḷe oḷ kun ka mendpiḷ tonu omba. Wang kin, en enim noman tuk gui ei ni, noman tuk eḷe ei ni, ngenj ei ni ombu pei, kun ka mendpiḷ muḷangin kin, sin nge Owundu Jiisas Krai nga orung omba kunum ei, sinim oḷ kis endi peng kin, kinermba mon.

²⁴ Gos eim ek keimi niḷim nge puḷwu ei, eim ok ek nirim miḷ kunum kunum eḷim. Eḷe nge, sinim eim kin kapli pii gii nimin. Nipin kin, eim enim kingam noḷ wii topu tuk sim.

²⁵ Enginjpin noḷ, enim sin Gos kin prei erik ngungii.

²⁶ Sinim Gos nge wu amb moḷmun ei, angii sipin kin, ek ka nipin, 'Weiyo!' nipin yi ermin.

²⁷ Owundu nge noman dinga eḷe, na ek dinga nip enim ngond. Enim pipe ei enim enginjing noḷ pei ni, tuk

sik, kuḷou to molk kin, pipe ei erik piingii!

²⁸ Sinim Jiisas Krai Owundu nge noman ka ei, enim kin ouni peng muḅgii.

Pol Mon Tesilonaika Wumb Nga Endi Polpu Kindim

Pol Pipe Endi Nga Polpu Tesilonaika Konu Kindim

¹ Sailas, Timosii, na Pol, sin wu kei pipe nga polpun kin, enim Tesilonaika konu ełe wumb Gos tilap ełe mołmun wumb ei, kin kindinmin. Enim Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss kin, ouni mołmun.

² Erinjpin Gos ni, Owundu Jiisas Kraiss enim kin noman ka ngang kin, enim noman emin peng ka mułngii.

³ Enim sin enginjpin noł piipin kin, kunum kunum Gos kin prei er ngopun mołmun. Nimbił erang enim pii gii ei dinga palim. Pe enim wumb endeim endeim ni, noman ka ngang kin, am opu ka ba.

⁴ Sin sinim nge piipin kin, sin Gos tilang wumb mołmun konu ełe embe ni, tonu kindpin enmin. Erpin kin, sin wumb eipi kanpin ninmin ei, enim nge opu orung wumb oł embin tui tonu onum ei, piipin yi mił ninmin ku. Tesilonaika wumb ei, pii gii dinga peng molk kin, ngenj kumbii oł kis kanim kanim ni, oł embin tui tonu onum ei, dinga kindik mołmun ei, piipin ninmin.

⁵ Nemin oł ei, sinim yi mił andan topu ngonum ei, Gos eim nge kos piimba ei, kun ka mendpił mołum. Oł ełe nge, enim oł embin tui ei, enim kin tonu omba; ba enim dinga puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe, enim tuk puk mułngii ni pendim. Ei keimi, enim kapli pungii. Puk kin, Gos sinim tep er mołum konu ełe, tuk puk mułngii.

⁶ Gos oł kun ka yi mił ermbe. Wumb enim kin oł kis enjing wumb ei, Gos nga enim kin erpi, orung kindmbe.

⁷ Kunum ei, Owundu Jiisas orung omba kunum ei, Gos eim pe enim oł embin tui palim ei, to eipi kindmbe.

Kindang kin, enim konu ka ełe kor mułngii ei, sinim ouni mułmun. Gos nge enjel dinga ei, ombu kin, Jiisas kin, epin konu ełe si kindik kin, mani ongii. Ok kin, konu peni ełe tor ongii kunum ei, dup owundu kin, Gos kos piimba epi ei, ouni ongii.

⁸ Kunum ełe, wumb singindmbe kunum ei, wumb Gos lo ek ekii sinarik enmin wumb ei, peni ełe ongii. Jiisas Owundu eim wumb ombu topu, eim gupu ełe neng kin, poru nimba.

⁹ Wumb ei, kumep kis yi mił singii. En enim Gos kumb ełe mularik konu ełe, turii eipi molk. Molk kin, Owundu nge tilang ei kinarik kin, eim oł dinga wii ei kinarik kin, am mendpił pungii.

¹⁰ Wumb ombu nge, Jiisas omba kunum ei, am pungii. Puk kin, kunum owundu ełe, Jiisas wang kin, wumb Gos nge mułngii wumb ei, Gos embe ambił tonu kindngii. Nga wumb Gos eim kin pii gii nik mułngii. Molk kin, sin wumb nge ek tuk enim konu ełe ninjpin; ba enim pii gii dinga ninjing.

¹¹ Sin oł ei tonu omba ni piipin kin, kunum kunum sinim Gos ei, eim enim paki tumba nipin kin, Gos kin prei er ngopun mołmun. Sin pii gii nipin kin, kongun keimi minj er poru ningii.

¹² Yi palim ei piik kin, kunum ełe, sinim nge Owundu Jiisas embe enim ambił tonu kindngii. Yi erangin kin, nga eim enim embe ambił tonu kindmbe ku. Nga sinim Gos kin, Jiisas Kraiss ouni nge noman emin ka ngumba. Ngang kin, enim yi mił erngii.

2

Lo Ek Pinarpi Ek To Kindilim Wu Kis Endi

¹ Enginjpin noł, akip sinim nge Owundu Jiisas Kraiss orung omba nge ek nimin enmin. Ei eim orung omba ei, sinim eim kin tep to mułmun ek dinga ei, nipin ngonmun.

2 Pe wumb enim kanik kin, Owundu nge kunum owundu tonu om poru ninim ningii. Nga ek ni tor kindilmin wumb mendpil ei, wumb nilmin mił, ek ni tor kindilim kend endi opu yi nimba. Nga wu endi opu, sin enim kin pipe yi polk kindnjing nik, yi erngii ei, enim sikir noman embin to piik kin, noman eipi eipi sek enerngii mon!

3 Wu kombur ok oł ek kend tok erik kin, ningii ek ei, enim kom sek piin-erngii mon! Kunum owundu Jiisas orung omba kunum ei, wii onermba. Kumb ok wumb pei, en enim Gos ek piinarik kin, Gos buł ngok enjing. Pe lo ek to kindpi kin, oł kis nge kanim kanim elim wu ei, opu peni ele tor omba. Wang kin, ekii se, eim dup konu kis ele poru nimba kunum ei, Owundu Jiisas orung omba ei, eim ok yi ermba.

4 Epi kanim kanim, wumb en enim men tok elmin epi ei, Seisen nge wu kis ei, eim epi ombu pei erpi, kis erpi kin, am epi ombu kin, opu orung erpi, ngopu yi ermba. Epi ombu pei to mani kindpi kin, eim pupu Gos men ngii owundu ele nirik pupu mołpu kin, ek yi mił nimba; na Gos mendpil moł.

5 Ok na enim kin mołup kin, ek ei nge, nip enim ngunj ek ei, enim si kindnjing min, piik mołmun.

6 Enim piinmin; akip lo ek to kindpi elim wu ei omba; ba pe epi endi, eim andlam ele ondu ngonum ei piinmin. Kunum endi, kun simba kunum ei, lo ek to kindilim wu kis ei, tor opu, peni ele mułang kin keningii.

7 Enim piinmin; lo ek to kindik enmin oł ei, pe kongun dinga palim. Pe oł kis nge pułwu ei, koi er pepi mułang kin, pe wumb nii endi, eim andlam ele ondu ngo pendim ei, eim orung wu kis ei, ei peni ele mułmba.

8 Kunum ele, lo ek to kindpi elim wu ei, tor opu peni ele opu mułmba. Mułang kin, Owundu Jiisas eim gupu mułung je, pupu tang kin, lo ek to kindpi elim wu ei kułmba. Kułang

kin, Owundu tor orung omba kunum ei, tilang owundu ermba konu ele kun Gos nge ek to kindpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim am to kis mendpil ermba.

9 Lo ek to kindpi elim wu ei, Seisen nge dinga ele kongun elim. Pe Seisen nge dinga ele, ek kend oł ei ni, oł dinga wii kombur elim. Nga Seisen nge dinga ele, jep oł kanim kanim elim ku.

10 Erpi kin, lo ek to kindpi elim wu ei, eim ek kend topu, oł kis kanim kanim erpi kin, wumb konu kis ele, am pungii nipi ermba. Am ek kend mami topu, wumb ngopu elim. Pe wumb ei, en enim ek keimi ei piik mułangin kin, Gos wumb ombu sipi orung tilang ermba; ba en enim ek ei noman ngunarik kin, buł ngunjung.

11 Yi erangin kin, Gos eim ek kend dinga wii endi topu, wumb ei ngang kin, wu kis ei, eim nimba ek ei mił, pii gii dinga nik mułngii.

12 Pe wumb Gos ek mendpil ei, pii gii ninerik; ba oł kis ei ermin ni, ka ka piik enmin. Wumb ei, Gos kos erpi, kumep tumba kunum ei, ngenj kumbii owundu singii palim.

Gos Enim Sip Orung Simbii Nip Pendim Palim

13 Ba enginjpin noł, Owundu enim noman ngopu yi erang kin, sin kunum kunum enim kin, prei er Gos ngopun mołmun. Kumb ok Gos enim sipi, orung sipi kin, orung simbii nipi pendrim, ek ei palim. Gos nge Gui Ka ei, enim Gos nge wumb mendpil nipi pendim. Enim Gos ek keimi ei, pii gii mendpil ninjing oł ei nge, Gos enim sipi orung simba.

14 Sinim nge Owundu Jiisas Krai tilang owundu ei, Gos enim ngumba. Sin enim Gos ek ka ni ngupun kunum ei, Gos enim wii to sirim.

15 Yi piik kin, enim sin enginjpin noł; enim dinga angk mułngii. Gos nge ek pei, enim kin nipin ngunjpun kin, nga pipe kindinmin ei, ekii sik, andik mołmun ei, piipin ninmin.

16 Jiisas Krai sinim nge Owundu ni, sinim Erinjpin Gos ei, eim sinim

noman ngolom. Nga eim noman emin ka ei, sinim kin ngang kin, sinim kin ek ka wii endi simin ni piipin kin, kui er mołmun ei, Gos orung omba kunum ei, simin.

¹⁷ Nga Gos enim noman dinga ngang kin, eim enim paki tang kin, eim enim oł pei ka erim kin, ek ka minj nik, yi erngii!

3

Enim Gos Kin Prei Erangin Kin Sin Paki Tumba

¹ Enginjpin noł, sin enim kin ek nga kombur salim. Ei yi mił, enim Gos Owundu kin prei erangin kin, Gos sin paki tumba. Tang kin, Gos ek ka ei konu orung orung pei pang kin, ek ei embe tonu ba; ba enim konu ełe yi mił noman tuk ełe punum.

² Enim Gos Owundu kin prei erangin kin, wumb kis ok sin kin oł kis enjing ei, Gos kapli paki topu kin, si kindmba ei, enim piinmin. Wumb pei, Gos kin pii gii ninenjing wumb pei mołmun.

³ Ba Gos Owundu eim ek keimi dinga mendpił nilim oł eipi yi mił ermba. Eim enim paki topu kin, enim tep dinga ermba. Yi erang kin, Seisen enim mułngii konu ełe tuk onermba.

⁴ Owundu sin noman dinga ngang kin, sin enim kin ek yi mił ninmin; epi pei sin enim erei ninmin ei, enim yi ełmin. Ekii se enim yi minj er mułngii.

⁵ Sin noman yi piinmin; Gos enim noman ambił kun erang kin, enim Gos enim noman ngopu eririm ei piingii. Nga Jiisas Krai eim dinga pupu kin, ngenj kumbii sirim ei, enim pii gii ninmin ku.

⁶ Enginjpin noł, sinim nge Owundu Jiisas Krai embe ełe, sin enim kin ek dinga yi mił ninmin. Enim nge Gos kin pii gii nik enginjing endi sin ok ni ngupun ek ei, piinarp i wii mułum kin, enim wu ei omba ei, kanik kin, ok eipi puk, yi erngii.

⁷ Enim piinmin; enim sin erpin oł ei erngii. Ok sin enim kin mułpun, kunum ei, sin wii mulerpin mon.

⁸ Sin enim angil ełe, kuni wii si nunerpin mon. Sin top minj erpin. Sin kongun dinga erpin ei, kongun epin, tinga pei, kongun erpin. Nimbił erang sin oł embin tui endi, enim ngenj ełe, embin endi kindnerpin.

⁹ Yi mił, sin enim kin kuni ni, epi si nułamin; ba yi mił enerpin mon! Nimbił erang sin oł yi eramin kin, enim sin enmin oł ei kanik kin, ekii singii ni piipin erpin.

¹⁰ Enim piinmin, kumb ok sin enim kin mułpun kunum ei, sin enim lo ek ni ngupun. Ei yi mił, wu endi kongun enerim kin, eim kuni nunermba nilmin.

¹¹ Nimbił erang sin ek yi mił nipin? Ei yi mił, enim mulk konu tuk ełe, wumb kombur wii mołmun nengin piipin kin nipin. Ei kongun enarik kin, wii minj mołmun nik; ba en enim, ek eipi eipi, wumb eipi epi ei, sin sinim epi nik ełmin. Ba en enim epi mendpił mon.

¹² Sinim nge Owundu Jiisas nge embe ełe, sin lo ek nipin kin, wu ombu nge ngupun. Sin ek yi enmin piik kin, oł yi erngii ni piipin nipin ełmin. En enim mandi ełe, kun ka molk kin, kongun erik kin, en enim nge kuni tonu wang kin, nungii nge nipin ełmin.

¹³ Ba enginjpin noł, enim oł ka enmin oł ei, ei kindmin ninerei mon!

¹⁴ Pe wu endi, sin pipe połpun ninmin ek ei, ekii sinerim kin, enim wu ei kin, andan to kun er ngok mułngii. Molk kin, eim omba konu ei, ek tang ngunarik erangin kin, eim singambił erang piimba.

¹⁵ Sin kin opu orung wu nik kin, ek ngok yi enerngii mon! Enim yi piingii, sin enginjpin nik, ngungii.

¹⁶ Gos Owundu eim noman emin ka nge pułwu ei, eim kunum kunum eim enim kin, epi pei enim noman emin ka ngopu kin, Owundu eim enim kin kunum kunum tep er mułmba.

¹⁷ Na Pol, na nam ek ei polup kin, enim ngond. Enim ka muleiyo! Na pipe pei nam polup kin, enim ngoł. Ek yi mił, ni polup kin, enim ngoł.

¹⁸ Sinim nge Owundu Jiisas Krais ei, eim nge noman ka ełe enim kin pei mułangli!

Pol Mon Timosii Kin Kumna Połpu Kindim

Pol Kumna Pipe Ei Połpu Timosii Ngum

¹ Na Pol, na Krajs Jiisas nge ek se andił wu. Gos eim kin sinim sipi orung sim kin, Krajs Jiisas sinim kui er mołmun ei, eim na eim ek ka se endii nim.

² Timosii na Gos ek nip nim ngamb kin, pii gii nirin. Ele nge na nim arnim mił moł. Na pipe ei połup nim ngond. Sinim Owundu Jiisas Krajs ni, Erinjpin Gos ni, wumb kaimb sipi, wumb noman emin ka ngopu, wumb noman ka ngopu, yi elim nge pułwu. Eim nim kin mułangli.

³ Kumb ok na Maseroniya konu ele bii pendip kin, na nim kanip ek ninj mił yi ku, akip nind. Nim Epeses konu ele molkun, wumb kombur kindan puk kin, wumb ek kend tok nik, wumb ngok erngii ei, mon ninjii!

⁴ Wumb en enim, kupenjing noł nge embe pei, ek kanim kanim ninmin ei, ek poł wii ni ek ei ninerngii! Wumb eipi ek ei nge, piik kun enarik kin, noman eipi eipi seng kin, Gos kin pii gii ninarik kin, Gos kongun ei, enenjing ku.

⁵ Ba pe na lo ek ei nip nim ngond ei, wumb ekii sik enjing kin, kapli en enim noman emin pup, noman ka seng kin, Jiisas pii gii mendpił ningii. Pe en enim wumb eipi kin, noman ngok, enmin oł ei erngii.

⁶ Ba wumb kombur, Gos ek ka ei piinarik, si kindik kin, ek wii ei piik owuł owuł yi erik mołmun.

⁷ Pe wumb en enim, Gos nge lo ek ei, ek mon wu mołpun kin, wumb ek emb to ngopun, yi ermin ni piłmin. Ba en enim ek ei piinarik kin, ek pułe pii poł tunanmin ku.

⁸ Sin piinmin, Gos lo ek ei kun ka palim. Nimbił erang sin kongun kun ermin ei, Gos nirim mił ermin.

⁹⁻¹⁰ Wumb lo ek to kindik, oł kis erik kin, Gos kin buł ngok, Gos ek

piinermin mon nik, wumb num ek piinarik kin, ernjing menjing to konduk, wumb eipi to konduk; nga wu eipi tok elmin ku. Wu endi pupu kin, amb eipi kin ningił erang kin amb eipi pupu, wu eipi kin ningił erang kin, oł kis kanim erik yi mił elmin. Nga wu kombur wumb epi waning sik, oł ei elmin. Nga wumb ek kend tok nik; nga ek kend tok, keimi mił nik elmin. Lo ek ka ei yi elim. Nga oł kis ei, eipi kanim kanim ei, Gos ek keimi kin, opu orung elim ku.

¹¹ Ek keimi ei, ek ende mił, Gos ek ka ni ngopu, "Yi ninjii!" nim; ei ni tor kindind. Ek ka ei, nipi sinim ngopu yi ninim. Gos tiłang owundu ei, pułe yi minj, ka piik mułngii.

¹² Na ka piip kin, Krajs Jiisas sinim nge Owundu ngond ei, eim na dinga ngopu kin, eim noman ele piim. Yi mił, eim kongun ei kapli ermbii. Na noman ka piip eim kin ngond. Ei eim yi piim mił, na eim ek ka ei nimbii end.

¹³ Keimi, ok na Gos embe ele, ek ni kis mondup kin, Gos nge wumb tiłap ele tuk mołmun ei, top ek piinarip yi el. Ba na ek puł ei, na Gos kin pii gii ninarip kin, yi erip mult. Ba Gos eim nge tiłang ei, na andan topu kin, na kaimb sim.

¹⁴ Owundu na kin noman ka ngang kin, na Krajs Jiisas kin pii gii nip kin, noman ka ngond.

¹⁵ Krajs Jiisas eim ya mei ele mani opu kin, sinim oł kis enmin wumb ei, sipi orung simba nge om. Om ei, ek keimi ek ei piik kin, wumb pei pii gii ningii. Nik kin, oł kis enmin ei, na puł pendip el.

¹⁶ Ba Krajs Jiisas eim noman ka ei, ok na oł kis owundu el wu, kin ngum. Ngang kin, na wumb pei andan tunj oł ei, wumb kanik kin, Gos kin pii gii nik kin, kunum kunum konj ka mułngii. Yi pimba ei piipi kin, Gos ok, na kaimb sipi ngum.

¹⁷ Ngang kin, eim king kunum kunum tep mołulum wu; nga kulalilim ei, eim nge tiłang owundu ni, noman ka wii ni, eim embe owundu

ei, eim kin kunum kunum pimba. Ei keimi!

¹⁸ Timosii nim na arnim nind. Gos ek mon ok polpu kin, eim ek ni tor kindilim wumb nirim mił, nim kin pulnjung ei, na nim kin nga ngop ek ei, pii kun erkin kin, nim ambil gii nikin mulnjii.

¹⁹ Ei nim pii gii dinga peng kin, nim noman tuk ka seng kin, moł punjii. Wumb kombur en enim noman tuk ełe, ek nilim mił, buł ngok enjing wumb ei, en enim pii gii ei, nga pinerang kin, poru nim.

²⁰ Aimeniyas kin Elikesander tał yi enjngil. Na wu tał sip kin Seisen nge angil ełe kindinj ei, pukuł kin Seisen ek piikił. Piikił kin, nga Gos kin ek ambilk erngii ei, mon nip kindamb kin, punjnguł.

2

Prei Ełmin Oł Ei

¹⁻² Akip kumna kongun ei, na nim andan top nemb kin enjii. Ek kumna palim ei yi mił. Enim Gos kin noman ka ngok, prei erik kin, wumb eipi paki tumba nik kin, Gos eim kin kii sik yi erangin kin, wumb pei paki tumba. Pe king ni, gapman ni, yi ku, enim Gos kin, prei erik ngangin kin, sinim noman emin peng kin, sinim Gos andlam kun ka ełe, ekii sipin bin.

³ Prei yi nge ermin ei, Gos piipi kin, ka piimba. Sinim paki topu, noman ka ngopu kin, sinim orung sipi minj mołum.

⁴ Eim wumb pei sipi, Gos kin orung seng kin, eim ek keimi palim ei, pułe piingii ni piinim.

⁵ Sinim piinmin ei, Gos endeim mendpil mołum. Pe wu endeim tuk Gos kin wumb tuk oi ełe anglim. Anglim wu ei, Krai Jiisas mołum. Mołpu kin, eim wumb sipi, Gos kin orung simba nge anglim.

⁶ Pe Jiisas kunum poru neng kin, eim noman konj eim wumb pei topu er si orung sim. Sipi kin, Gos piim mił, ei eim er tor kindim ei, Gos eim wumb pei sipi kin, orung simbii ni, peni ełe er tor kindim.

⁷ Gos eim yi nim, “Pol nim ek ei se endii,” nim. Neng kin, na se andip, eim ek ei, ni tor kindip end. Na ek keimi nind; na ek kend tunand mon. Gos eim na kindang pup kin, wumb tilap eipi kin, ek nip ngop eramb kin, wumb ek keimi ei, pii gii ningii, nipi kindim.

⁸ Yi palim ei, na piip kin nind ei, en enim wumb konu orung orung wumb pei, Gos kin angil ełe tonu kindik kin, prei erik, Gos ngok kin, kun ka mułngii. Molk kin, noman kis ni, ek mił erik enmin ei, si kindik kin prei minj erik mułngii!

⁹ Na noman ełe yi palim; amb en enim konduk ni, epi ełmin mił ei, kun ka erngii. Amb en enim peng enjin ełe epi kanim kanim erik kin, biis gol ni, epi tilang erpi, biningał erpi, ku owundu pupu kin, enim epi ei sik kin, moke enerngii mon!

¹⁰ Amb en enim Gos nge ambilam mułmun ni piingii amb ombu, en enim kongun ka kanim kanim erik mułngii. Amb ombu, en enim ngenj ełe, konduk ka wii mił peng mułngii.

¹¹ Amb wu ek ei piik kin, en enim ek tingarik kin, wii molk, Gos ek piingii.

¹² Na amb endi, wu kin ek emb top kin, ermba nip mundnał. Amb en enim kom sek molk kin, ek minj piingii, nił.

¹³ Nimbił erang Gos kumna Andam erpi kin, ekii se Eiwa eririm.

¹⁴ Nga Andam ek kend ei, pii gii nineririm; ba amb ei, eim ek kend ei, pii gii nipi kin, Gos lo ek piinarpi, ekii sinarpi kin, oł kis eririm.

¹⁵ Ba amb en enim kongun ei, kangil minj mengk mułngii. Molk kin, en enim noman ka seng kin, oł kun ka erik kin, Gos kin pii gii nik kin, wumb noman ngok mułngii. Molk kin, Gos en enim sipi orung simba.

3

Gos Nge Tilap Tep Enmin Wumb Ek

¹ Ek ei keimi, wu nii endi eim wumb Gos tilap ele tuk o mołmun wumb ei, tep mułmbii ni piimba ei, eim kongun ka simba.

² Pe tep ermaba wu ei, eim kongun kun ermaba ei, eim oł endi erang kin, kanik nik enerngii; ba eim kongun ka ermaba. Eim amb endeim nge wam mułmba. Pe eim noman ele, kun ka erpi mułmba! Eim noman ka piipi kin, oł kun ka erpi ba. Eim wumb pei kanpi kin, ek ka nipi kin, eim ngii konu ele sipipi kin, kuni ngumba. Ngopu kin, nga wumb kin ek emb ka top ermaba.

³ Eim noł dinga nopu, wulu punermaba mon! Eim noman kis sikir piipi kin, yi enermaba mon! Wumb pei kin mandil ka mułmba. Eim wumb kin opu enarpi kin, ku nin epi ei, noman to piinarpi mułmba.

⁴ Eim nge ambim, ni kangil ei pei, tep ka ermaba. Erpi kin, eim kingam noł, eim nimba ek ei, piik kin, ekii sik erngii.

⁵ Wu endi eim kingam, ambim noł tep ka mulermaba wu ei, Gos tilap ele tuk ok mułmun wumb ei, tep enermaba mon ku!

⁶ Wumb konj, Gos tilap ele onjung wumb ei, tep wumb mulerngii. Mon pim kin, eim noman kis pepi erang kin, Gos wumb ei to tor kindpi kin, Seisen kin kindpi ermaba.

⁷ Nga wu endi Gos nge embe ele oł kun ka erpi kin, wumb torung mułngii konu ele erang wumb ei, eim oł kun ka wii enim nik kin, eim embe ambil tonu kindik, yi mił erngii. Erik kin wu ei, Gos tilap wumb mułngii konu ele tep wu mundangin kin mułmba. Pe eim embe ka pinerim kin, eim singambil piipi mołpu kin, Seisen nge omu kon ei mił, ele tuk ba.

Gos Nge Tilap Wumb Tuk Paki Tołmun Wumb

⁸ Yi minj, Gos nge tilap ele tuk molk paki tołmun wumb ei, noman ka piik kin, kongun kun ka erngii. Erik kin, enim ek gupu tał yi er ninerngii mon! Noł dinga nok kin, wulu punerngii

mon! Nga enim wumb eipi epi simin ni piinerngii mon!

⁹ En enim noman konj ka seng kin, ek keimi ei, ambil gii nik kin, pii gii dinga peng mułngii.

¹⁰ Enim Gos nge tilap ele wu num ni, peng pim wu ni molk keningii. Wu kombur Gos nge tilap ele kongun paki tok mułngii wumb ei, kanik kin, kapli enjing kin, ekii se mundangin kin, kongun paki tok er mułngii.

¹¹ Yi mił ku, amb en enim oł kun palim mił, oł ei erngii. Wumb ningii ek ei sipik kin, ek waim ninerngii mon. Pe noł dinga nunjung kin, nołmun mił piik nei. Nik kin, kunum kunum oł keimi kun ka minj erik mułngii.

¹² Gos nge tilap ele kongun paki topu mułmba wu ei, eim amb endeim minj mułmba. Eim ambim kingam noł pei, tep ka erpi mułmba.

¹³ Gos nge tilap ele kongun erngii wumb ei, kongun ka erangin kin, en enim ei tonu ba. Pang kin, Krai Jisas nge ek ka ei, wumb en enim pii gii nik kin, dinga kindik, angk nik kin, wumb eipi ngungii ku.

Gos Nge Elim Oł Pułe

¹⁴ Keimi, na enim kin kunum mandi ołamb; ba na mon ei polup kin, enim ngond.

¹⁵ Pe na sikir enim kin tor onenj kin, enim pipe ek ei kanik kin, Gos nge tilap wumb ei, noman konj sik mułngii. Molk kin, Gos nge tilap wumb mułngii ei, Gos nge men ngii mił mułulangin. Gos eim noman konj kunum kunum mołulum nge pułwu. Enim ngii tumunj mił dinga peng molk kin, Gos ek keimi ei, ambilk tonu kindik er mułngii.

¹⁶ Keimi, ek pułe ei, Gos elim oł ei nge, owundu ei, wumb endi ei, to mani kindnerngii palim!

Ek ei yi mił, "Krais Jisas eim mani mei ele opu kin, wu mendpil tał mołpu tor om. Wang kin, Gos Gui Ka ei, ek keimi mendpil nipi, ek pułe ni tor peni ele kindim. Gos enjel eim

kenjing ei, eim ek ei, wumb konu orung orung pei piinjing. Piik kin, mani mei ełe wumb eim ek ni tor kindang kin, pii gii ninjing. Nik kin, Gos eim tilang owundu sipi, tonu epin sipipi kin, tilang owundu eim kin ngum.”

4

Ek Emb Tok Wumb Ngok Ek Kend Tok Nilmin

¹ Gos nge Gui Ka ek nipi, tor kindpi yi ninim. “Ekii se wumb kombur pii gii ek ei, si kindik kin, ek kend gui nimba ek ei, ekii sik pungii. Nga gui kis ek ei piingii ku.”

² Ek kend wumb ei, ek kend tok oł yi mił ełmin wumb ei, en enim noman tuk ełe piinenjing. Piinarik kin, en enim noman tuk ełe, ek kend pei to tor kindinmin. Kindinmin ei, en enim yi ni piinmin; sin noman tuk ełe oł kun ka enmin, ni piinmin. Ba en enim noman tuk ełe wulu pang mił molk kin, en enim oł kis ełmin oł ei ni piinalmin mon!

³ Wu amb sinermin mon nik kin, wumb kuni mon nik mowii ełmin. Ba Gos ek keimi, pii gii nipin enmin wumb piinmin ei, Gos er sim sałim epi ei, sinim eim kin noman ka pii ngopun kin simin

⁴ Sinim piinmin, epi pei Gos er sirim sałim ei ka. Sinim epi ei, si kindnenmin mon! Ei sinim sipin kin, Gos kin noman ka piipin kin ngumun.

Krais Jiisas Nge Kongun Wu Ka

⁵ Keimi Gos eim ek ka ełe, sinim prei eramin kin, eim sinim kin epi endi ermin epi ei, kun ka mułmba.

⁶ Pe nim ek emb ka tokun angnim noł ngun kin, nim Krais Jiisas nge kongun wu ka mulnjii. Nga nim noman ełe, ek ka ei, dinga pii gii ek dinga ei sikin kin, oł tał ei, nim dinga ngangil kin, Gos kongun ei, ekii sinjii.

⁷ Ba amb mam ombu, ek siimal eimal wii ei nik kin, ek jeril ningii ek ei, nim buł ngokun kin, nim Gos oł kun pałim mił ei, kun er mulnjii.

⁸ Nim pin kin, sinim ngenj ełe kongun ermin ei, aninga er paki tumba. Ba Gos nge oł kun ka ermin ei, sinim paki owundu tumba. Ei pe sinim konj mołmun ei, paki topu nga ekii se, eim sinim kunum kunum paki tang kin, konj mułmun.

⁹ Ek ei, ek keimi mendpił, sinim wumb pei piipin kin pii gii nipin ermin pałim.

¹⁰ Gos eim wumb pei sip orung simbii ni piinim ei, sinim wu amb Gos eim kin pii gii ni mułmun ei, keimi sim. Gos kunum kunum konj mołulum pulwu eim kin, sinim pii gii keimi nipin kin, Gos sinim sipi orung simba ni, kui er mułmun. Ełe nge piipin kin, sinim kongun dinga enmin.

¹¹ Nim ek ei nikin kin, emb to wumb ngo!

¹² Wumb nim keningii ei, nim wu kang wu mił, keningii. Ba nim wu wii mił ni piinerngii mon! Nim Gos tilap ełe molkun kin, ek ka nikin, oł ei erkin andlam andkin kin, oł enjii mił ei wumb keningii. Pe nga oł kun erik enmin oł ei ni, wumb pii gii nik enmin oł ei, erkin andan tokun kin, wumb keningii.

¹³ Kunum ełe, nim na kui er mulnjii kunum ei, wumb kankin kin, Gos ek ei erkin nikin wumb ngokun kin, kongun dinga ei enjii. Erkin kin, wumb oł yi mił erngii nikin kin, ek ka ni wumb ngan piingii.

¹⁴ Gos nge dinga ełe, Gos Gui Ka ek ei nipi, nim ngum ei, nim ten kulkun enenjii. Gos nge tilap ełe tep ełmin wumb oł ei erik kin, nim angil peng ełe ambilk kin, pui nik kindngii ei, si kindnenjii ku.

¹⁵ Kunum kunum nim kongun ei, tep ka erkin kin ninim kongun ełe kunum kunum er mułan kin, nim enjii kongun ei, ka mułang kin, wumb pei keningii.

¹⁶ Nim noman ełe ka peng kongun erkin kin, ek nikin wumb ngokun enjii ei, pii kun erkin kin, ninjii. Kunum kunum nim kongun dinga kindkin enjii. Pe ninim yi er mułan

kin, ninim kongun ei, Gos kin kun ka er mułan kin, nga wumb nim gupu ełe ek piingii wumb ei, pei kun ka mułngii ku.

5

Pii Gii Wumb Kin Oł Ka Erngii

¹ Nim wu mam endi kin ek ngunenjii mon. Ninim arnim kin ek ka nilin yi mił ku ek ka ninjii. Nga wu kang wu, ninim angnim noł kin, ek ka nilin mił yi ku, ek ka ninjii.

² Ninim manim noł kin, ek ka nilin mił ku, amb tukui ombu kin ek ka ni ngokun yi enjii. Ambii mułngii ei, ninim einim noł kin, ek ka nilin mił ku, ek ka nikin oł ka enjii.

³ Pe amb endi wam kułang kangii endi mulerang kin, eim amb wei mendpił mułmba ei, eim kin oł ka erkin kin, paki tunjii.

⁴ Ba amb wei endi eim kingam min, kupam noł mułngii ei, enim piik kun erngii! Kongun kumna ei yi mił, ninim arnim manim noł kin paki tokun kin, epi pei sinjii ei, ngo orung kindkin kin, tep ka erkin mulnjii. Keimi, Gos oł ei nge, noman peng piinim.

⁵ Amb endi wam kułang kin, eim endeim multum amb ei, eim yi mił ełim. Eim Gos kin pii gii nipi kin, kunum kunum epin tinga, prei minj er mołum.

⁶ Ba amb endi eim wam kułang kin, eim Gos nge ek piinarpi kin, eim ngenj ełe epi ka kanim kanim sipi kin, kuni nipe kuni endi numbii ni piipi kin, yi er mułmba. Amb ei eim nge noman konj ka ei, nga sinermba mon. Sinarpi noman konj ka ei, am kulii mił kołpu kin, am mendpił ba.

⁷ Nim ek ei ekii sikin kin, amb ni, wumb kan neng kin, en enim epi endi ngenj ełe pinerang kin, ka minj mułngii.

⁸ Ba wu endi eim nge tiłap ende ei, kan kun enarpi, eim nge miyem ende ei, kan kun enarpi kin, yi ermba wu ei, Gos kin pii gii si kindpi kin, wumb Gos ek piinarik mołmun wumb ei, mił mon. Eim am wumb ei, to

mani kindpi kin, eim am wu kis wii mołum.

⁹⁻¹⁰ Kumb ok, wu amb wenjing noł kulk ei, nim amb ombu nge embe yi minj pulnjii. Amb nii endi, kung ngii engki ei nge angii orung nge endeim multum amb ei, eim wam endeim mendpił kin multum ei, eim embe polkun pindan kin, Gos tiłap wumb eim paki tungii. Nga eim kongun ka kanim kanim ermba ei piipi ełim. Erpi kin, eim ok eim kingam noł tep ka eririm. Erang kin, wumb konu eipi wumb ok, kuni ngumba ngurum. Nga Gos nge tiłap ełe tuk mulk wumb ei, oł ka ełim. Nga ening kis pim wumb paki tołum ku. Nga eim kongun kanim kanim erpi, kumep sinarpi kin, wumb wii paki topu kin, oł ka ełim amb ombu kankin kin, en enim embe pulnjii.

¹¹ Ba nim amb gał mił, wenjing kulnjung amb ombu nge, embe pulerii mon! Amb ombu Krai nge ek ei, pii kun enarik kin, nga wu konj puk kin, yi erngii ei, nim embe pulerii!

¹² Ok en enim ek dinga nik pendinjing ei, si kindik kin, oł ełe enjing ei nge, en enim pułe keningii.

¹³ Nga oł eipi endi ełmin ku. En enim ten kulk kin, wumb ngii eipi nge ełe pulmun ei, en enim wii punałmin mon. En enim wumb eipi nilmin ek ei piik kin, waning sipiłmin. Sipik kin, wumb eipi nengin ek kanim kanim nilmin ek ei, sinim ninermin mon.

¹⁴ Ei na yi piip kin, amb gał mił ombu nga wu puk kin, kangii mengk ngii konu ełe, kongun er mułngii. Pe amb ombu yi mił enjing kin, sinim opu orung wumb endi sinim kin tonu opu kin, ek kis nipi, onermba mon.

¹⁵ Nim piin, amb kombur Jiisas nge andłam ka ei, si kindik kin, Seisen andłam ełe ekii sinmin.

¹⁶ Pe wu kombur Gos nge tiłap ełe molk kułangin kin, amb mendpił mułngii. Mułngii amb ei, Gos kin pii gii nirim amb mam endi mułum ei, eim opu kin, amb ombu, paki topu, yi er mułang kin, Gos nge tiłap ełe

mulngii ei, noman embin pinermba mon. Nga Gos tilap ende mulngii wumb ei, amb endi wam mulerang kin, eim mendpil mulmba ei, paki tungii ku.

¹⁷ Pe wumb num kongun ka erngii ei, enim Gos nge tilap ele molmun wumb ei, wumb ombu nge embe ambil tonu kindngii. Na wumb num ei, kongun dinga erik kin, Gos ek ei nik kin, wumb ngungii nip nind. Wumb ei, kumep ka wii kapli singii.

¹⁸ Sinim piinmin, nimbil erang Gos ek ka mon pol pendrim ei, wumb kongun enmin ele ek yi ninim, “Kung kou kuni wiis kembimba kunum ei, nim kung kou gupu ele kan tunenjii.” Nga ek yi nim, “Kongun enmin wumb ei, en enim wumb kumep singii.”

¹⁹ Pe wu endi yi nimba, men ngii tep elim wu ei, ol kis endi erim. Erim nimba ek ei, nim piinenjii mon! Wu tal tekliki mil, ok ek yi ninjing kin, nim kii sikin piinjii.

²⁰ Pe men ngii tep elim wu kombur, ol kis enjing kin, nim men ngii tep elim wu kombur wii tan kulou tangin kin, wu ombu pei mulngii ol kis erik enjing ol ei, ni kun eran kin, wu eipi ombu kanik kin, mund mong kulk kin, ol kis enerngii mon.

²¹ Gos ni, Krai Jiisas ni, Gos nge enjel ei, kumb ele nim nind. Nim kongun ei, tep ka wii erkin mulii! Wumb eipi ol kis erngii ei, nim ek dinga nikin kin, nga ninim nge wu pul min, kongun ende wu endi ol kis ermba ei, kan wiik tokun kin, koi er pindnenjii mon! Nim wumb endeim endeim ol kis erngii ei, ek kun minj nikin kin, er kun enjii.

²² Nim wu ei, ka molum ni piikin kin, tep wu sikir mundmbii, ni enenjii. Yi en kin, wu ei, epi ol kis ei, nim kin pimba. Ninim ka mulnjii nge, pii kun erkin kin mulnjii.

²³ Nim nol wii minj nunenjii! Nim nol wain aninga kopur kin ouni nunjii. Nan kin, kirim tuk ele paki tumba. Nimbil erang nim kunum

kunum ening palim ei, nga pinermba mon.

²⁴ Wumb kombur ol kis elim ei, Gos wumb ei kin, kos ermba. Erang kin, kos ele sikir punmun. Ol kis elim ei, kos erangin kin, wumb pei sikir kanilmin. Ba wumb kombur ol kis erik enmin ol ei, koi er pepi ekii se, tor wang kin kaninmin.

²⁵ Yi mil ku, ol ka enmin ei, sikir tor onum. Nga wumb kombur ol ka enmin ei, sikir tor wang kin, kinenjii; ba ol ei kunum kunum koi er pinermba mon.

6

Kongun Wumb Nge Ek

¹ Wumb kongun wii enmin wumb ei, yi mil piinmin. Na kongun tep enim wu ei, wu ka ni piil. Piip kin wu ei, embe ambil tonu kindip, yi eramb kin, wumb eipi ombu, Gos ek sin ni tor kindpin ni, Gos nge wumb tilap ol palim mil erik kin, ol kis endi enarik kin, kun ka enmin, ni piingii.

² Gos nge tilap ele molk kin, kongun wii enmin ei, noman yi piinerngii. Tep enim wu ei, na engnan nol ku, ni piip ek ningii ei, to kindmbii ni, yi piinerii mon! En enim yi piinmin ei, Gos nge tilap ele molum ei, na eim noman ka ngumbii ni piimin. Piik kin, na eim kin kongun ka eramb kin, eim na kongun ele epi ka sinim. Seng kin, en enim yi piik kin, kongun ka wii mendpil er punmun. Puk kin, kunum kunum nim wumb kongun wii ei nge, andan tan kanik kin, wumb en enim kongun ol ka ei, erngii.

Ol Mendpil Gos Epi Pei Keimi Silmin

³⁻⁵ Sinim nge Owundu Jiisas Krai nge ek ei, sinim Gos nge ol ei, ka nipi andan tonum. Pe wu endi, eim Jiisas nge ek kun ei ninarpi, si kindpi kin, ek eipi nipi, wumb ngumba ei, kun pinermba. Wu ei ek to kindpi kin, yi enim ei eim noman ka pinalim mon! Na nam wu ka ni piilim; ba eim noman kis peng kin, eim ek ka endi ninalim mon. Eim wumb ek mil erik

kin, ek kis nik erngii ei nge, noman ngopu, yi elim. Elim ek ei nge, oł yi mił elim. Wumb eipi kin noman kis peng, opu erik kin, wumb ek buł ambilk kin, engnjing kin, ek kis nik elmin. Erik kin, kunum kunum ek mił erik yi elmin. Erik kin, en enim noman eipi peng kin, Gos ek keimi ei ambil gii ninalmin. Ninarik piik kin, yi piilmin; Gos nge oł ei, epi pei singii nge, elmin ni piilmin.

⁶ Keimi, wu endi Gos nge piimba oł ei, ekii simba wu ei, Gos epi pei simba ku. Ei yi mił, pe wu endi eim Gos nge oł ka ei erpi mołpu kin, nam epi salim ei, kapli ni piimba wu ei, eim epi ka pei eim kin simba.

⁷ Sinim piinmin, sinim menjpin mei ele mengim kunum ei, sinim epi endi sipin tu wunenjpin mon. Yi mił ku, ekii se sinim mei konu ele si kindpin kin bin. Bin kunum ele, epi endi sipin kin, punermin mon.

⁸ Pe sinim kuni ni, alap ni, epi pei mułang kin, yi nimin; sin epi pei salim pa yi nimin.

⁹ Ba wumb nii endi, epi pei simbii ni piilim wumb ei, epi simbii ni erpi kin, bok tołum. Ei yi mił, wumb ka tumun nilmin wumb ei, ka mili kuł pindangin kin tołum. Yi mił, wu endi epi pei simbii ni piimba wu ei, eim noman tuk ele, epi eipi eipi noman to piipi kin, bok topu, konu kis mendpil ele ba.

¹⁰ Wu endi eim ku nin epi pei simbii ni piilim wu ei, eim oł kis ei nge puł mam pendpi kin, eim oł kis kanim kanim elim. Wu kombur en enim, ku nin epi noman peng kin, yi mił erngii wu ombu, en enim pii gii ei, si kindik kin, en enim noman tuk ele embin peng piingii.

¹¹ Ba nim Gos nge wu ei, oł ombu ngokun kin, si kind kin, eipi punjii. Gos nge oł kun ka ei, dinga erkin kin, andlam pimba mił punjii. Pukun pii gii nikin kin, wumb eipi noman ka ngokun wumb ei, nim tungii ei dinga angan kin, tungii. Tungii oł ei noman emin ka er wumb ngunjii.

¹² Wumb nii endi Jiisas kin pii gii

pimba wu ei, eim yi mił; wumb ka wii epi wii singii nengin kin, sikir punmun oł ei mił, yi erik singii. Singii ei mił ku, nim Timosii yi mił ku enjii. Nim kongun ei dinga kind erkin kin, Gos nim kan wiik to mundang kin, kunum kunum noman konj sinjii. Sikin kin, nim pii gii peng kin, wumb ningil ele angkin kin, ek dinga ni tor kindkin wumb ngunjii!

¹³ Gos wumb ni, epi pei eim noman konj ngołum. Pe Krai Jiisas eim ek puł, Pondiyas Pailos kumb ele ni tor kindrim. Gos kin, Krai Jiisas nge kumb ele, na nim Timosii kongun ei ngond.

¹⁴ Nim Gos nge ek ka dinga ele tep ka er nikin mulnjii. Molkun kin, wumb ek kis penj, tui nin, wumb ek kis ni ngok kin Gos ek ka ei kin yi enerngii mon. Nim kongun kunum kunum erkin kin, tep er mułan kin, Krai Jiisas orung omba kunum ei, opu tor omba.

¹⁵ Gos nge kunum sirim kunum ei, tonu wang kin, Jiisas kindang tor omba. Gos endeim mendpil noman ka piik kin enmin oł ei nge, pułwu. Nga eim mendpil dinga peng kin, tep er mołulum. Mołpu kin, mani mei ele wu num ei, moł mani kindangin kin, Gos wu num moł tonu punum. Pupu kin, nga king mani mei ele king ei, moł mani pangin kin, Gos King moł tonu pupu mołum.

¹⁶ Ei eim mendpil kulalim; eim tilang owundu mołulum. Pe sinim eim kin mandi bin mił mon. Ok wumb endi, Gos kinalim mon. Pe wumb endi yi ku Gos kinanmin mon ku. Keimi eim nge embe owundu mendpil ni, eim noman dinga owundu ei ni, kunum kunum pimba, ei keimi!

Wumb Epi Pei Salim Wumb

¹⁷ Wumb ya mei konu ele, epi salim wumb ei kankin, ek dinga ninjii. Mani mei ele epi sikir kis mołpu elim epi ei kin, noman ngok kin, pii gii ninerngii mon. Ninarik kin oł kis kanim kanim erik kin, ek piinarik erngii ei, mon nikin kin, Gos mendpil

kin, pii gii ningii, ei kapli ninjii. Gos eim sinim epi ka pei, kunum kunum ngang kin sinim ka piilmin.

¹⁸ Wumb epi pei salilim ei, kankin ninjii! Enim kongun ka pei erik kin, en enim kongun pei ol kun ka enmin ni piik kin, ka piingii. Piik kin, kunum kunum en enim epi ei, mok tok wumb eipi eipi epi sinilim wumb ei kin, ngungii.

¹⁹ Pe wumb en enim ol yi enjing kin, ekii se epi pei ei, en enim paki tumba. Yi erik kin, en enim kunum kunum konj mendpil sik kin, Gos konu ele mulngii.

²⁰ Timosii nim Gos nim ngum kongun ei, nim tep kun ka er mulnjii! Wumb ek wii nik erngii ek ei, nim piinarkin kin, nim ek ei bul ngunjii. Nga wumb kombur molk kin ek kend tok ek kun palim ningii. Ningii ek ei nge sin sinim noman ka wii palim, pa nilmin. Nilmin ek ei nge Gos kin opu orung ek mil palilim.

²¹ Wumb kombur en enim yi ninmin, "Sin sinim noman ka palim," pa nilmin. Nik kin, Gos ek keimi pii gii ningii andlam ei si kindilmin.

Gos nge noman ka enim ngang kin, enim kin mulmba.

Pol Mon Timosii Kin Nga Endi Polpu Kindim

¹ Na Pol, na Krai Jisas nge ek ei se andi wu. Gos eim ek dinga yi ni pendim. Jisas Krai nge kongun e, Gos eim noman konj ei, sinim mei wumb ngumbii nirim. Nipi kin, eim noman e, “Na ek se endii,” nim.

² Timosii nim na nge kingam mi, na pipe ei polpu nim ngond. Sinim nge Erinjpin Gos ni, Krai Jisas Owundu nim kin kaimb sipi nim noman ka ngang kin nim noman emin ka peng mulnji.

³ Na nge kumb ok kupnan no wumb mulk wumb ei, Gos nge o ei ekii silmin o ei nge, kunum na nim kin piip kin, na Gos kin prei epin tinga kunum kunum erip kin, noman ka piip ngo.

⁴ Nim ningi ka mani orum ei na piip kin, na nim kanip kin, ka piimbii ni piind.

⁵ Nim pii gii nin ei, na keimi ni piind. Ei kend mon. Pii gii nin o ei, nim apinim Lois elim o ei nim en. Nga ninim manim Yunis yi ku elim. Pe na piind ei, na pii gii ei nge, nim kin palim ku.

⁶ Ei na piip kin, nim nip ngond. Gos nge epi wii ngurum ei, nim noman pitek neng piinji. Ok na nim peng e, angil tonu kindinj kunum ei, Gos eim nim noman ka ei, epi wii mi nim ngurum. Pe ninim Gos noman ka epi wii ngurum ei, piikin kin enji. Eran kin, nim noman ka sirim ei, am opu owundu ermba. Ei yi mi, wu endi eim dup ka pi kin, pup tang kin, nimbi o elim? Ei sikir nupu owundu elim ei mi, yi enji ku.

⁷ Nim piin; Gos sinim kin Gui Ka ngum ei, sinim kulermi. Ba Gos Gui Ka sinim noman dinga ngum. Ngang kin, sinim wumb noman ka ngopun kin, sin sinim tep ka er mulmun nge ngum.

⁸ Ei piikin kin, owundu nge ek ei singambi piikin kin, ninerii! Nim na kin singambi piinerii ku! Na Gos nge wu mo. Nim Gos nge dinga ngang kin, nim o embin tui tonu omba ei ko wukun kin, na kin wan, silip kongun ende erpi kin, Gos ek ka ni wumb ngumb.

⁹ Gos eim sinim sipi orung seng kin, nam nge wumb mulngii nim. Pe sinim eim kin ouni ka endi eramin kin, Gos sinim sip orung sinerim mon. Eim nge noman e, sinim noman ka ngopu kin, sinim wii to sim. Kumb ok, mu mei eneririm kunum ei, Krai Jisas eim sinim kin noman ka ngurum.

¹⁰ Ba akip kunum e, Krai Jisas sinim sip orung simba nge tor onum. Eim nge kongun e, Gos nge noman ngurum. Ei tor wang kin sinim piinmin, Krai Jisas eim wumb koltmun o ei nge, to mani kindpi, si kindim. Si kindpi kin, Gos nge ek ka ni tor kindim. Ei yi mi, noman konj ei nga poru ninermba; ba kunum kunum konj pimba.

¹¹ Gos eim na kongun ngopu kin, ek ka ei ninji ni mundum. Na mo pu kin, ek nip, wumb ngop, ek se andip kin, wumb ek emb top, wumb ngop nip kin, ermbii ni mundum.

¹² Gos ek ka ei minj, na ngenj e, o embin tui tonu omba. O pu e peng kin, na o embin tui ei, ngenj e tonu onum. Ba e nge, na ngenj singambi piinermbii mon. Na wu ei kin, pii gii dinga peng mo ei, na pii poru nind. Eim na angil e kongun ngurum ei, kunum kunum ka pep ba. Pang kin, eim kunum owundu sirim kunum ei tonu omba.

¹³ Na ek kun nip, nim andan top ngunj mi, nim wumb kankin kin, ek ka ni ngan piingii. Nim Krai Jisas kin pii gii dinga peng kin, ek ninim mi piikin kin, Jisas eim noman ka ngokun kin, ek ei ambi gii ni mulnji.

¹⁴ Gos nim kin epi ka angil e pendim ei, piikin kin, tep ka er mulnji. Pe Gos nge Gui Ka sinim kin tuk e mo um ei, nim noman dinga

ngopu kin, kongun ei paki tang kin, kongun ei kun ka er muŋgii.

¹⁵ Nim piin kin, Eisiya konu owundu eŋe, Jiisas kin pii gii nik enjing wumb ni, Piselas ni, Emosenis ni wu taŋ kin, wumb pei na si kindinmin.

¹⁶ Na Gos Owundu kin prei ermbii ni, wu Onesiporas ni eim amb kangii ei, Gos paki tumba ni piind. Kunum pei, Onesiporas eim na kin noman ka pii ngoŋum. Na kan ngii pir kunum ei, eim na kin singambiŋ pinerim mon.

¹⁷ Eim Rom konu owundu eŋe opu kin, eim na kur kan simbii nipi orum. Opu kin, na kan sirim.

¹⁸ Na Gos Owundu kin prei eramb kin, Jiisas orung omba ni pendrim kunum owundu kunum eŋe, Gos Owundu opu kin, wu Onesiporas kaimb sipi ngumba. Ngopu kin Onesiporas eim na Epeses konu eŋe epi kanim kanim erpi kin, na paki toŋum; ei ninim piilin.

2

Nim Kraiŋ Jiisas Nge Opu Wu Ka Mulnjii

¹ Pe nim na nge kingam moŋun. Kraiŋ Jiisas nim kin to dambiltpi se ende kind pendim eŋe, eim nim kin noman ka ngopu kin, noman dinga ka wii ngumba ei, nim kunum kunum sinjii.

² Pe ek pei na nip kin, wumb pei kumb eŋe ngunj ek ei, nim piin. Piikin kin, ek ei nikin, wu kombur ngan kin, dinga piik erngii. Wumb ei, ambiŋ gii nik moŋmun wumb ombu kin, kapli ek nik kin, wumb emb to ngungii ku.

³ Nim Kraiŋ Jiisas nge opu ond wu ka wii dinga molkun kin, oŋ embin tui endi tonu omba ei, nim dinga molkun kin, Jiisas Kraiŋ nge opu ond wu mendpiŋ mulnjii.

⁴ Opu ond wu endi, opu palikim kunum ei, pupu kin, kongun eipi kanim kanim endi enaŋim, mon! Opu dinga kind erpi, yi er muŋang kin,

opu ond wumb tep elim wu ei, kanpi ka piilim.

⁵ Wu epi simin nik kin, sikirik punmun ei, lo palim miŋ ei, ekii sinarik punmun wu ei, epi endi sinermba mon.

⁶ Wumb nii endi eim kongun dinga kind er puŋum, wu min amb ei, eim kuni tonu wang kin, eim kuni ei, eim kumb se numba.

⁷ Na nind ek ei, nim kom se piinjii! Owundu nim noman er kun erang kin, nim ombu puŋe pei pii poru ninjii.

⁸ Kunum kunum nim molkun kin, piinjii ei, Jiisas koŋpu kin, nga tonu opu konj pum ei, piinjii. Eim Deipis nge tiŋap ende moŋpu kin, ek yi miŋ, na Gos ek ka nip tor kindip eŋ, ei nim piin.

⁹ Na Gos nge ek ka ei, minj nip eramb kin, wumb na wu kis nik kin, na oŋ embin tui kanim kanim ngoŋmun. Keimi, na sip kan ngii eŋ kindilmin; ba Gos ek ka ei, kan kapli pinermba mon. Ba pu nip konu eŋe orung orung eipi eipi ba.

¹⁰ Ei nam yi piip kin, noman eŋe dinga kindip kin, oŋ embin tui ei piip ko wup eŋ. Eŋ ei, erip kin, Gos eim nge wumb tiŋap ei, paki toŋ. Nam yi eramb kin, wumb Kraiŋ Jiisas kin noman konj kunum kunum sik kin, kunum kunum eim kin ouni noman dinga tiŋang ei sik kin, ka muŋgii nip kin, oŋ yi miŋ end.

¹¹ Sinim ek ei pii gii mendpiŋ ninjpin kin, ei keimi ni piimin, “Sinim Jiisas eim kin koŋpun kin, sinim eim kin ouni noman konj kunum kunum sipin kin, ouni tep to moŋmun.

¹² Sinim eim kin piipin kin, oŋ embin tui tonu omba kunum ei, sinim dinga kind moŋpun kin, eim king muŋmba konu eŋe, sin eim kin ouni king miŋ tep to moŋmun ku. Pe sinim eim buŋ ngunjpun kin, kapli eim yi ku, sinim buŋ ngumba.

¹³ Pe sinim Gos eim ek ei piimin ninim; ba ek ei ekii sinarpin enjpin. Ba Kraiŋ Jiisas eim mendpiŋ ek ei, eim keimi piipi moŋum. Kraiŋ Jiisas eim

ek endi nipi keimi mendpił mułmba. Nimbil erang ei eim ek kend ei, kapli tunermba mon.”

Kongun Wu Mendpił Ei Gos Kin Embe Kolulum

¹⁴ Kunum kunum nim wumb noman pirek nimba piingii ek ei ninjii. Gos nge ningil ele, ek dinga nikin kin, wumb ek mił erik kin, ek kanim kanim nik erngii ei, mon nikin. Nikin kin, ol ei nge, wumb endi paki tunermba mon. Wumb to kis minj elmin. Wumb ek ei nge piłmin wumb ei yi elmin.

¹⁵ Nim kongun dinga kind erkin kin, nim kongun wu mendpił mułan kin, Gos nim kin ka piip ngumba. Ngopu kin, nim Gos ek ei, kun ni wumb ngan piingii ei, nim Gos kin singambil peng piinenjii.

¹⁶ Ek eipi eipi nik kin, ek wii mił nik erngii ei, enim mandi puk piinerngii mon. Ek ei ek pułe pinałim ek ei nge, wumb nik si pangin kin, Gos ek buł ngok, ek ei piik kin, andlam kis punmun ei nge, enim punerngii mon!

¹⁷ Wumb ek ei, sinim ngenj kinj kis nopu owundu pułum ei mił, Aimeniyas kin Palesis wumb ei nge, tilap ele ek yi palilim.

¹⁸ Wu ombu nge ek keimi ei, pii dembin tunarik kin, wu ombu ek yi mił niłmin kin, sinim kolpun. Nga konj mołmun poru ninmin; nga ekii se endi enermin mon. Enarpin kin, ek ele nge nik kin, wumb kombur nge pii gił ei, er kis mondułmun ku.

¹⁹ Ba Gos eim ngii tumunj dinga endi, pol engindrim dinga wii angilim. Pe ond pos ele Gos ek mon endi, yi nip mołum. Gos eim nge wu amb ei, piipi kanpi poru nipi mołum. Pe nga mon endi pałim ku. Wumb pei, Gos embe silmin wumb ei, ol kis si kindik kin, buł ngok, ka mułngii.

²⁰ Pe ngii owundu endi angilim konu ele, nirikring ming ombu kanim eipi eipi pei salim. Pe ming kopur, ku silpa ni, gol ni, yi elmin. Nga ming kopur ond ni, mei nganmbi ni yi elmin. Elmin

ming ombu nge kopur, kongun ka pałim mił elmin; nga ming kopur eipi kongun wii pei elmin.

²¹ Ei yi mił, wumb nii endi eim ol kis elmin ol ei, Gos eim pei kil ngo si kindang kin, kun ka mułmba wumb ei, eim kongun mendpił, ka endi pałim mił, kongun ei ermba. Wumb ei, eim ming ku silpa min, ku gol ka mił, yi mołum. Nimbil erang wumb ei, eim ngenj ni, noman tuk pei, Gos kil ngo si kindang kin, eim kongun ermba nge, er kun erpi mołum.

²² Wu kangi wu noman ele kis tonu wang kin ek kis nik erngii wumb ei kin, nim punenjii. Punarkin kin, nim ol kun ka ei erkin, pii gił peng kin, noman emin ka peng kin, wumb noman ka ngan kin; wumb noman emin ka peng kin; Gos owundu kin prei erkin, kii se ngokun kin mulnjii.

²³ Wumb wulu pang kin, ek eipi eipi nik kin, erngii ei piinenjii. Pinarkin kin wumb noman ka pinerang kin ek ei nge, nik opu minj elmin.

²⁴ Gos nge kongun wu ek opu enermba mon. Eim wumb kin ol ka ermba. Eim wumb ek emb ka to ngołum kunum kunum kui er mołpu kin, kongun ka ermba. Erang kin, wumb eim ol kis erngii min, ol embin ko wupu kongun minj erpi kin, Gos ek nipi kin, wumb ngopu minj mułmba.

²⁵ Wumb eim ek to kindik erngii ei, ek taki taki nipi erang kin, Gos eim wumb ei, paki topu erang kin, noman ak to ok kin, ek keimi ei piingii.

²⁶ Ok Seisen eim, wumb ei omu kon mił polpu kin, tuk sirim. Seng kin, eim ek ei piik kin, ekii singii; ba nga ekii se, Gos ek keimi ei piik kin, noman ak tok kin, Seisen si kindngii.

3

Kunum Poru Nimba Mandi Erang Ol Kis Tonu Omba

¹ Ba nim ol yi mił piinjii, kunum poru nimba kunum ei, ol embin tui kanim kanim tonu omba.

² Pe wumb en enim mendpił piingii. Piik kin, ku nin epi noman kulk kin; nga en enim embe ambil tonu kindik kin, oł kis erik kin; nga Gos kin wumb eipi ek kis nik kin, yi nge nik ngomun. En enim ernjing menjing ek nilmin ei piinarik kin, nga en enim ek ka ni ngunałmin; nga en enim oł kun ka pałim mił ei, ekii sinarik kin, buł ngok enmin.

³ Pe wumb en enim miyem ende noman ka ngonarik kin; nga ek kis ei si kindnarik kin; nga en enim wumb eipi kin ek buł ambilk kin; nga en enim nge ngenj ełe noman tep ka enarik kin; nga wumb wulu pang kin, kung simbii mił andik molk noman pinalim, mił erik kin; nga en enim oł kun ka ei kin opu orung ku ełmin.

⁴ Nga en enim nge wumb puł sik kin, opu erii wumb ngok kin; nga en enim oł kis ei sikir ekii sik erik kin; nga sin sinim wu num ni piik yi erik kin; nga en enim ngenj ełe oł ei ka ka piik erik kin; nga en enim Gos kin noman ngunałmin mon.

⁵ En enim ngenj ełe ambil tonu kindik kin Gos nge oł ei mił ni piik erik; ba Gos nge noman Gos nge tilap ełe wumb mił dinga ei en enim buł ngok ełmin. Erik kin nim wumb ei yi erngii wumb ei kin nim tep to andkin punenjii mon!

⁶ Wu kombur en enim andik, noman eipi eipi sek kin, yi ełmin. Erik kin en enim amb ombu noman kis kanim kanim pałim amb ombu kin, kanik kin, amb ombu ngii konu ełe, en enim nirik puk kin, en enim noman embin pałim ei, en enim noman ełe epi oł kis mił to eipi eipi kindik kin ambil gii nik yi ełmin.

⁷ Erik kin, amb ombu nge, kunum kunum ek keimi ei ni, kan simin ni ełmin; ba kaplı enałim.

⁸ Ok wu Janis kin Jambris wu tał, Moses tep erim oł ei, to mani kindmbił ni piikił kin, jep oł kanim kanim kun pinalim oł ei ełmbił. Ełmbił oł yi nge, pe wumb ek keimi ei, to mani kindik yi ermin ku. En enim noman

kun pinalim, yi erangin kin, pii gii pinerang kin andinmin. Ba wumb en enim pii gii ei, kaplı pimba mił pinalim mon.

⁹ Ba wumb enmin oł ei, opu owundu punałim mon! Pe wumb keningii ei, oł wulu pui mił endi ok, wu Janis kin Jambris teł erkił oł jii enmin ni keningił.

¹⁰ Ba nim na kin kunum kunum andkin kin, ei na ek nip kin, wumb andan top enj. Nga andlam andip eł mił ei, nim piilin; nga na eł oł ei, pułe nim piilin ku. Nim na piin kin, na Gos kin pii gii dinga nił. Na wumb eipi kin noman ngop kin, kunum kunum nam dinga kind mołup kin, Gos nge kongun eł, end ku.

¹¹ Nim piin ei, wumb na kin oł embin tui ngołmun ei, nim piin. Piikin kin, nga ngenj kumbii konu ełe orung Andiok ni, Aikoniyam ni, Lisra konu ełe ombu pei piil. Nim piin ei, wumb na kin ngenj kumbii oł kanim kanim ełmin; ba Gos Owundu eim nga ełe si tor sim.

¹² Keimi wumb pei Krai Jisas kin dambiltik se ende puk, Gos nge oł ni, ek ka ei, ekii simin ni erngii wumb ei, opu orung wumb tangin kin, ngenj kumbii yi singii.

¹³ Wumb kis ni, ek kend wumb ei, wumb ek kend to ngołmun. Ngangin kin, nga Seisen nge ek kend tang owundu pułum ku. Wumb en enim oł kis owundu mendpił ełmin. Nga wumb eipi en enim kin, ek kend tok ngołmun ku.

¹⁴ Nimbił erang wumb ei, nim ek ei nik ngunjung ei, pii kun er mulnjii! Mułan kin, nim pii gii nikin ek ei, na nim emb top, nip ngur ek ei, dinga ambil gii ninjii.

¹⁵ Pe nim ei piinjii ku, ok nim kangił kembis kin molkun kin, nim Gos ek ka ei nim piilin. Piikin kin Gos ek ka ei, nim noman ngang kin nga pii gii nikin mułan kin, Gos ni Krai Jisas nim sipi orung simba.

¹⁶ Gos nge mon ek ka ei, Gos kin mendpił om. Opu kin, Gos mon ek ka poł pendpi ek ei, Gos ek keimi

mendpił pałim. Peng ek ei, sinim kin pii si kindpin kin, Gui Ka andan topu ngonum ek ei piipin kin, Gos oł kun ka ekii se bin.

¹⁷ Gos ek ka ei, sinim Gos nge wumb erpi, kun ka erang kin, sinim Gos kongun ka wii ei, ermin nge, er kun erpin mułmun.

4

Nim Gos Ek Nikin Wumb Ngunjii

¹ Krai Jias eim, wumb kułii konj pei, mok tumba. Topu kin, eim Gos ningił ełe ni, Krai Jias nge ningił ełe, na ek nip kin, nim dinga ngond. Ngop kin, Jias ekii se orung omba ei, opu kin, wu king kunum kunum tep mułmba ei, na ek dinga nip nim ngond.

² Nim Gos ek ka ei piikin ek ei, ni wumb ngunjii ku. Ngokun kin wumb ek ei piimin min piinermin nik er mułngii; ba nim Krai Jias ek ka ei, kunum kunum ek dinga ningii! Nikin kin, wumb en enim oł kis ełmin oł ei ni piik kin, Gos oł kun ka ei ekii sinarik ełmin. Erik kin, ei nim nen kin, Gos oł kun ka pałim mił, ei ekii singii. Sik kin, kunum kunum nim kongun erkin kin, kui er mułun kin, wumb kin ek ka ni ngokun kin, paki dinga tokun enjii. Yi eran kin, wumb ei, noman to ak tok kin, oł kis si kindik kin, Gos oł kun ka pimba mił erngii.

³ Piini! Ekii se wumb ek keimi ei piinerngii mon. Ba wumb en enim noman ełe piik kin, ek emb tołmun wumb pei, sik erngii. Erik kin, wu ombu ek eipi ningii ei, kom se piik kin ekii singii.

⁴ Wumb ei Gos nge ek keimi mendpił, ei si kindik piinarik kin, ek poł wii ni, siimał eimał ombu nge, kom sek piik erngii.

⁵ Ba ninim kunum kunum kun ka piinjii! Piik kin, oł embin tui tonu omba; ba nim embin ei ko wukun kin, Gos ek ka ei nikin kin, wumb ngunjii. Nga wumb paki tan kin Gos nge kongun wu mił endi kongun kun ka enjii.

⁶ Nim piin ei, pe nam noman konj ei, enim kin ngop si kindip pendip kin, nam ya mani mei ełe wakin top si kindip bii kunum ei, mandi enim. Ei yi erip kin, nam kułmał mił kałip kin, nam nge miyem ei, enim kin bein top ngop pendip kin bii.

⁷ Na nam kongun dinga kindip erip, sikirip pup kin, tor punj ei yi mił; Gos nam ngum kongun ei, dinga kindip, er poru ninj. Na pii gii ei wakin top kindnenj mon.

⁸ Na pe na simbii epi ei er kun er salim. Salim epi ei, yi mił ninim, pe Gos Owundu ningił ełe, na wu kun ka nimba. Akip kunum ei, Owundu nam mendpił epi ka wii ei na ngunermba mon; ba wumb eim tor wang kin, kenmin ni, kui er mułngii wumb ei, yi ku singii.

⁹ Nim na kin ombii nikin kin, er ka erkin kin, na kin sikirkin onjii.

¹⁰ Piikin kin mułii! Wu Diimas eim na wakin topu kin, eim mei ełe oł ei, noman peng kin, na si kindpi kin Tesalonaika konu ełe pum. Nga wu Kresenj eim Galeisiya konu ełe pum. Nga wu Taisas eim Dalmeisiya konu ełe pum.

¹¹ Wu Luk mendpił eim na kin mołum. Nim wu Mak nen kin, ouni weł! Wu Mak eim kongun ka ełim ei, na kongun paki tumba.

¹² Na wu Tikikas eim Epeses konu ełe pui nip, kindamb kin pum.

¹³ Nim onjii en kin, na konduk muł ełim kon takis ei ni, wuł Trowas konu ełe, wu Kapas ngii konu ełe salim ei, sikin mon ni, mon kombur, ka ngenj sik ełmin ei, sikin tui ku.

¹⁴ Elikesander wu ei, eim kapa epi ełim wu ei, na kin oł embin tui ngopu erim. Ekii se Owundu eim enim oł ei mił, eim kin kumep kis orung yi erang kin, piimba ku.

¹⁵ Nim yi ku, wu ombu konu ełe, kan kun er mulnjii. Mulnjii wu ei, sin ek pei to mani kindmba erim.

¹⁶ Kumna ei, na kos ek nip, orung kindinj kunum ełe, wu endi na kin tep to ngop ninj. Ninj kin, oł kis mił enmin ei, "Nim piinerii, mon!" ninj.

¹⁷ Ba Gos Owundu na kin tep er mułum. Mołpu erang kin, na Gos ek ka nip, wumb torung muljung wumb ei, ni ngunj. Kung simbii wumb nołum konu ełe pamb kin, Gos kulii konu ełe si tor sim.

¹⁸ Wumb na kin oł kis ermin ni enjing; ba Gos Owundu eim na kin oł kis kanim kanim na kin tonu omba ei si tor sipi kin, nga Gos eim sinim tep er mołum konu ełe, eim na sipi kin orung simba. Gos kin tilang owundu nin, embe owundu ei nin, kunum kunum mułmba; ei keimi!

Ek Poru Ninim

¹⁹ Nim Pisila kin Akwila tał kin, wu Onesiporas nge kingam ambilam noł ni, wumb ombu kankin yi ninjii. Na enim wumb ei kin, 'Noman ka piip ngond,' yi mił niyo!

²⁰ Erasmus eim Korin konu ełe enj mołum. Nga Tropiimas eim ening peng kin, na eim Mailisas konu ełe mond si kindip onj.

²¹ Nim erkin kin, sikir onjii. Yi er mułan kin, pop topu, jii nip elim kunum ei tor omba. Yupulus ni, Purenj ni Lainas ni Kloriga ni wu ombu, ni wu angim angim pei nim kin noman ka ngonum ei, 'Nim ka mułiyo!' ninmin.

²² Gos Owundu nim nge noman tuk gui ełe ouni mułmba. Gos eim nge noman ka ngopu enim oł ei, enim kin mułmba.

Pol Mon Taisis Kin Połpu Kindim

Pol Eim Mon Endi Połpu Taisis Ngum

¹ Na Pol, na Gos nge kongun wu mołup kin, nga na Jiisas Kraiss nge kongun ek ka se andił wu moł. Gos eim wii to si mundum wumb ei, Gos na kindang op kin, wumb ombu nge pii gii ei, er dinga ermbii nge ond. Nga wumb paki tamb kin, wumb ek keimi ei piik kin, Gos nge oł kun ka palim mił, ei ekii singii.

² Na kongun erpi kin, wumb pii gii ei, er dinga eramb kin, wumb en enim ka ka piik kin, kunum kunum konj mułngii nge, kui er mułngii. Molk kin, kumb ok, Gos eim epi endi eneririm kunum ei, eim enim noman konj ei, ngumbii nirim. Nipi kin, eim ek kend tunalim mon.

³ Nga ekii se, eim nipi pendrim kunum ei, eim wu kombur neng tonu ok kin, eim nge ek ka ei, ni tor kindngii. Kindik kin, oł ełe nge; eim ek nipi peni ełe tor kindang kin, Gos eim sinim sipi orung sim. Seng kin, pe eim na kin ek nipi poru neng kin, eim nge kongun ei, na erii nipi ngum.

⁴ Na Taisis mon ei połup kin, nim ngond. Nim na nge pii gii nge kingam mołum. Nim nipe pii gii palim ei, sin pei yi mił palim ku. Erinjpin Gos sinim nge paki tołum wu, Kraiss Jiisas eim nim noman emin ngopu kin, nim kin noman ka piipi ngumba.

⁵ Na nim si kindip pamb kin, nim Kriis konu ełe enj mułun ei, pułe ełe mendpił. Na yi ni piind, nim kongun kun ka pinerim kongun ei, am er kun ka enjii. Erkin kin, Gos nge tiłap ełe mułngii wu kombur, to tonu kindan kin, wumb er mułngii konu ełe, orung orung pei, yi mił ok, na nim kanip nir.

⁶ Pe wu endi wumb ningił ełe, oł kis endi enerim kin wu ei, eim nge

ambim endeim mendpił mułmba; nga eim nge kingam noł, Kraiss kin pii gii nik oł kis ei enarik kin, nga ernjing menjing ek ekii sik piik er mułngii wu ei nge, kanik to mundangin kin, wu num mołpu kin, wumb erpi, Gos oł kun ka pimba mił, yi er mułmba.

⁷ Nim piin; Gos nge tiłap ełe wumb tep ermba wu ei, Gos nge kongun ełe tep erpi kin, eim andlam kun ka endmba. Andpi kin, wumb eim oł ołou endi erang kin, wumb kinerngii mon. Nga eim popuł endi sipi enermba mon! Eim popuł kis sikir piinermba; nga noł nopu noman wulu pupu, yi enermba; nga wumb owuł owuł tunermba; nga wumb eipi epi kan bun bun sinarpi; nga ku nin epi ombu ni noman to piinermba.

⁸ Ba wumb konu ełe eipi wumb ongii ei, oł ka ermba. Erpi kin, eim oł pei ka minj erpi, noman ka piimba. Eim am kun ka mołpu kin, Gos nge oł ei pei ka ekii simba. Eim nge noman tuk ełe am tep ka mułmba.

⁹ Nga eim ek keimi kun ka nik nguk ek ei, eim am andan tok mił piipi mułmba. Mołpu kin, wumb ek nipi dinga erpi kin, wumb noman ek kun ka pimba mił nipi ermba. Erpi kin, wumb ek to kindik erngii ei, eim ek dinga nipi kin, wumb kii sipi erang kin, wumb en enim oł kis enjpin ni piingii.

Kriis Konu Ełe Ek Kend Wumb Pei Mulnjung

¹⁰ Keimi, wumb pei ek kun ka ei, ekii sinałmin. En enim ek kend tok kin, ek kanim kanim noman ełe ek kend tok wii mił niłmin. Nik kin, sin ngenj kopsiłmin wumb mił mołmun ei, en enim ek kend tok ełmin.

¹¹ Wumb ombu nge, oł kend tok erik wumb ei, ku ni epi ei simin nik ełmin. Erik kin, sin sinim enermin oł nik kin, wumb andan to ngołmun. Ngok kin oł ei nge, wumb kombur to wulu kindik kin, kangii ambił ni pei ełmin. Erik kin oł yi mił erngii ei, nim piikin kin, wu ei nge, to tor kindan ba.

¹² Ok Kriis konu eŕe wu endi, en enim nge wu num ei, ek yi miŕ nim. Ok Kriis wumb ei, wumb ek kend wumb mulnjung. Nga pe yi ku moŕmun ei, kung owu simbiŕ niŕ moŕmun. Molk kin, kuni pei nok molk kin, nga ten eŕim.

¹³ Ek ei keimi, nim piŕin miŕ, wumb kin ek dinga ni ngunjii! Ngan kin wumb noman eŕe, ek dinga nen, tang piik kin noman ak tok ok kin, nim ek ei, pii gii mendpiŕ kun pimba.

¹⁴ Jura wumb ek poŕ min, siimaŕ eimaŕ ek poŕ wii ei nge, kom se piin-erngii! Nga lo ek kanim kanim nik erangin kin, ek keimi ei, buŕ ngok erngii ei, pii kongnduk muŕngii.

¹⁵ Wumb en enim noman eŕe, kuru ka simba. Ba wumb oŕ kis erik eŕmin wumb ei, Kraiŕ kin pii gii ninanmin. Ninarik kin, en enim endeim ka mulalmin mon. En enim nge noman tuk eŕe ei, pei kis erpi kin, penj moŕ poru nim.

¹⁶ En enim gupu eŕe, ek yi miŕ niŕmin, 'Gos ei na piind,' niŕmin. Ba en enim andiŕmin konu ei, Gos buŕ ngoŕmun. Ngok kin, en enim Gos ek piinarik kin, nga oŕ kun ka keimi endi enaŕmin.

2

Wu Amb Tukui Nge Kengip Ek

¹ Ba nim kengip ek kun ka nikin ngoŕun ei, nim oŕ kun ka andan to ngoŕun, yi nikin kin, wumb ngunjii.

² Ngo nikin kin, wu mam ombu, noŕ nok wulu puk, enarik kin, en enim oŕ kun paŕim miŕ piik kin, en enim noman ka seng muŕngii. Molk kin, pii gii ninmin ek ei piik kin, noman ka ngok enmin oŕ ei, ekii sik kin, oŕ embin tui tonu omba ei, dinga kind molk erngii ei, piingii.

³ Nga yi ku nim nikin kin, amb mam ombu, en enim oŕ kun ka er andik muŕngii. Molk kin, ek buŕ morung ninarik kin; nga noŕ dinga eŕe nge, noman to piik kin; kongun wii miŕ er mulerngii mon! En enim ek mon toŕmun miŕ molk kin, kongun

kun ka erik kin, oŕ kun ka andan tungii ei, oŕ ka wii.

⁴ Enim ambiŕ kembis kembis ombu, enim oŕ yi erngii miŕ, nik kin, andan to ngungii. En enim nge wu ni, kang ambiŕ ni, noman ka ngok kin, oŕ yi miŕ erngii.

⁵ En enim nge noman eŕe, tep ka muŕngii. Molk kin, am kun ka muŕngii! Nga en enim nge ngii konu eŕe tep ka muŕngii! Molk kin wenjing noŕ kang ambiŕ am pei, tep ka er muŕngii! Nga wenjing ek ningii ek ei ekii sik kin, oŕ yi miŕ erngii ei wumb Gos kin buŕ ngok, Gos kin ek kis nik yi enerngii mon!

⁶⁻⁷ Nga yi ku, kangii kembis kembis en enim noman to piik kun ka erik muŕngii! Oŕ ombu nge nim pei erngii oŕ ei, nim min men miŕ er endnjii ei, keningii. Kanik kin, nim oŕ kun ka ei ekii sik kin, oŕ kun ka kanim kanim ei minj erik endngii.

⁸ Nga nim kongun wu kankin kin, ek yi miŕ ninjii! Nga ek kun ka minj ninjii! Oŕ yi miŕ enjii ei, wumb nim oŕ endi en, ni piinerngii mon! Oŕ yi miŕ eran kin, sinim nge opu orung wumb ei, ok kanik kin, singambiŕ singii.

⁹ Nga kongun wumb kankin kin, ek yi ni ngunjii. Ngokun kin, epi pei wumb tep er moŕmun eŕe, mandring ka muŕngii! Molk kin, enim kongun ka erangin kin, enim tep ermba wumb ei, enim kanpi noman ngumba. Ngang kin, wumb puk en enim nge wu num tep ermba wu ei kin, ek nik ngungii.

¹⁰ Nga wumb epi orung endi wan-ing simin ni piinerngii mon, ba en enim ek ei, am ekii singii! Nga tep wumb noman keimi kun piingii. Pe kongun wumb oŕ eŕe nge erangin kin, simin ek ka ni tor kindiŕmin ei, Gos nge ek simin nengin kin, paki toŕum.

Sinim Ka Moŕpun Jiŕŕas Omba Kunum Kui Er Mulmun

¹¹ Sinim piinmin, Gos nge noman ka eim ngopu kin, enim oŕ ei peni eŕe tor opu poru ninim. Pe eŕe nge, eim wu amb pei sipi orung simba.

¹² Gos nge noman emin ei, sinim andan topu kin, sinim Gos buł ngumun oł ei si kindpin kin, mei ełe noman kanim kanim ei, buł ngopun kin, sinim andlam kun endmin nge piipin kin, Gos nge oł ełe ekii simin ei, kunum pei salim.

¹³ Gos eim nge noman emin ei, sinim andan tołum. Tang kin, sinim epi sipin ka ka piimin ei, sinim pii gii dinga peng keimi, Gos eim nge tilang owundu ei, sinim paki tumba. Tumba kunum ełe, Krai Jiasas eim opu peni ełe, tor omba.

¹⁴ Krai eim nge noman konj si kindpi kin, sinim lo ek to kindpin kin, ek piinarpin ełmin oł ei, Jiasas sinim sipi orung sim. Seng kin, eim noman ka ei sinim kil ngopu kin, sinim sipi orung seng kin, sinim eim nge mendpił mołmun. Pe sinim kongun dinga erpin kin, oł kun ka minj ermin.

¹⁵ Nga kunum kunum nim Gos ek ka nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun kin, nim ek ninjii ek ei, wumb ekii singii nge ninjii. Nga ek dinga nikin kin, wumb ngokun wumb oł ełe, ekii sinerngii mon ninjii! Mon pim kin, wu endi mołpu wu ei, wu wii nipi yi ermba, ei mon!

3

Oł Kun Ka Ełe Sinim Dinga Kind Mułmun

¹ Nim enim kin kunum kunum noman to piik kin tep ełmin wumb num ni, eim nge kongun wumb ni, lo ek ełe mandring puk erik mułngii. Molk kin, ek ningii ek ei, kaplı ekii sik erngii. Erik kin, oł kun ka ei, kongun erngii nge, er kun erik piik mułngii.

² Nga wu endi kin, ek kis ngok yi enerngii mon! Nga opu enmin oł ei enerngii mon. En enim noman emin ka peng mułngii. Kunum kunum wumb ningił ełe, oł emin ka ngungii ei, er mułangin kin, keningii.

³ Yi mił nim piin kin, ok sinim noman ka yi nge, endi pinerim mon! Sinim ek to kindpin kin, ek gupu ełe topun. Tamin kin Seisen sinim to

wulu kindang kin, sinim wulu pang andiłmin. Sinim ngenj noman ok nge, kan ngii mił tuk mulnjpun. Nga sinim noman ngenj ok nge, kanim kanim tonu wang kin, sinim nge ngenj ełe ka ka piinmin. Sinim wumb eipi kin, kis piinmin; nga sinim wumb eipi epi ei kan bun bun sipin enmin; nga wumb eipi sin kin opu orung erangin kin, nga tuk sin sinim opu orung orung er mulnjpun ku.

⁴ Ba Gos sinim sipi orung simba nge pułwu ei, sinim wumb kin oł ka ei erpi kin, sinim kin noman ka ngolum. Ngopu kin, ekii se eim nge oł ei, peni ełe tor orum ełe nge, sinim sipi orung sim.

⁵ Nga sinim nge oł kun ka sinim enjpin ełe nge, sinerim mon, ba eim nge noman kaimb ełe, piipi kin, sinim sipi orung sim. Sipi kin eim sinim noman tuk ełe, kukuł top konj ka erang kin, sinim kangił ninangił konj mił mołmun. Mołamin kin, Gos nge Gui Ka ei sinim noman konj ngum.

⁶ Gos eim nge Gui Ka ei sinim kin pei bein tang kin, Jiasas Krai kin eim sinim sipi orung sim. Seng kin, Gos Gui Ka sinim nge noman tuk ełe kin piki top mołum.

⁷ Yi mił erang kin, eim oł yi mił erpi kin, sinim wumb kun ka mołmun nipi, Krai Jiasas nge noman emin ka ei, eim sinim sipi mondpu kin, eim nge noman konj sik kin, konj kunum kunum mułmun ei, sinim pii gii nipin kin, kui er mułmun.

⁸ Ek ei ek keimi, na piind ei, nim ek dinga nikin kin, wumb ngunjii. Ngokun nen, wumb pii gii nik kin, oł kun ka pimba mił ei, pei ekii sik kin, Gos nge kongun ełe piik kin am dinga kind mułngii. Molk kongun oł yi nge erngii ei, kongun ei kaplı wumb paki tumba.

⁹ Ba wumb owuł owuł kanim ei, kii sik nik kin; en enim nge kupenjing ek ei, ni tonu kindik kin; opu erik kin; ek mił erik kin; lo ek ei nge nik kin; ek opu erik enmin oł ei, nim kankin

si kindnjii! Pe sinim piinmin; oł ei sinim kapli paki tunermba mon! Nga oł ele nge, epi mendpił ka endi, tonu onermba mon.

¹⁰ Wu endi Gos nge men ngii ei, er kis ermba min; wumb tilap kin ek kis nipi ermba ei min, eim nim kunum endeim min tał, wu ei kin ek nikin kin, noman er kun enjii! Nim ek nen kin, eim nim ek ninjii ek ei, piinarpi erim kin, eim kin buł ngungii!

¹¹ Nim piin! Wumb ei nge, andlam ka ei si kindinmin. Si kindik kin, en enim nge oł kis ei, en enim to kis mondnum.

Ek Kumb Aninga

¹² Nga ekii se, na wu tał Aremas nin Tikikas kindamb kin, nim kin onguł kunum ei, nim sikir okun kin, Nikopolis konu ele onjii. Nim piin, na ek nip poru nir. Nemb kin, na Nikopolis konu ele ep noł mił owundu kis tumba kunum ei, na konu ele mułmbii nir.

¹³ Nim kan kun er molkun kin, wu lo ek piilim wu ei, paki tunjii! Siinas kin Apolos teł, andlam punguł kin, epi paki tokun ngunjii! Ngan kin punguł ei, epi endi andlam ele kurkuł kin, yi enerngił mon.

¹⁴ Sinim nge wu amb ombu, en enim kongun dinga erik kin, oł kun ka ei, andan tangin kin, wu amb kombur epi sinarpi ermba ei, paki tok erngii mił, ei andan tei! Mon pim kin, wumb ei wii mił molk kin, Gos nge oł kun ka ei, tonu opu kapli enermba mon!

¹⁵ Wumb pei, wu amb na kin mołmun wumb ei pei, nim kin noman ka piik ngonmun. Nim kin, wu amb puł Gos kin oł kun ka pimba er mułngii wumb ei, enim sin noman ka piik kin kindei! Gos Owundu nge noman ka wii ei, enim kin pengli!

Pol Mon Pailiimon Kin Połpu Kindim

¹ Na Pol kin Timosii tał, nim Pailiimon noman ka ngonmbuł. Na kan ngii wu mił moł. Nimbił erang na Jiisas Kraiss kin ekii sip, eim kongun enj konu ełe kan ngunjung. Timosii na kin tep to mołpuł kin eim silip enginpił. Sił nim noman ngunmbuł Pailiimon. Nim sił kongun enmbił mił yi en.

² Sił nga noman ka Apiya sinim einginjpin kin, Arkipas kin pii gii wumb nim ngii konu ełe, kułou to mołmun. Arkipas eim wu dinga mendpił, Gos kōngun dinga kindpi kin, sił enmbił mił yi elim wu ei, Pailiimon nim ngii konu ełe mołum.

³ Sinim Erinjpin Gos Owundu nim, eim kingam Jiisas Kraiss kin, kapli nim kin noman ka ngambił kin, nga noman ngangil kin, nim noman emin peng mulnjii.

⁴ Na Gos Owundu nim kin, noman ka pii ngop kin, na ekii sip kin, ek ka nip end. Eramb kin, na kunum kunum ełe, na nim kin Gos kin prei er ngond.

⁵ Nimbił erang na piind ei, nim pii gii wumb pei, noman kulkun kin, nga nim Jiisas Owundu kin pii gii nikin ekii sin.

⁶ Nga na prei end ei, nim kapli wumb Jiisas kin pii gii ninmin wumb ei kin, noman ende kindan kin, kapli enim paki top kin, er dinga kindmba. Nim okun kin kapli, epi ka ombu piin mił, sin yi ermin. Erpin kin kapli, sinim Jiisas embe ambił tonu kindmin.

⁷ Na angnan, na ka mendpił piip kin, nga nim noman ka ei, na ngun ei, na paki tonum. Tang kin, nga nim noman ka ei, wumb pii gii niłmin wumb pei noman tuk ełe kunum kunum paki tonum ku.

Pailiimon Onisimas Orung Simba

⁸ Yi mił erang, na kapli ek dinga kindip nimbii end. Nimbił erang na

Jiisas nga tilap ełe mołup kin, na ek dinga mendpił kii sip nind kin, kapli nim oł kun pimba mił yi enjii.

⁹ Ba na ek yi mił ninermbii mon. Wumb kin noman ngołmun oł ei sił ambił gii ninim. Neng kin, na nim kin kii simbii end. Keimi, na Pol Gos nge ek se andip nip wumb ngop yi eł wu tukui moł. Mołup kin, pe na kan ngii ełe pał ei, nimbił erang Jiisas Kraiss kin pii gii nip kin, ekii sip kin Gos ek nipi wumb ngunj konu ełe na kan ngunjung.

¹⁰ Na nim kin kii sind ei, wu Onisimas nge nip kin kii sind. Sipi kin, eim na kangi mił mułum. Mułang kin na eim arim mił mołup kin, na eim Jiisas kin pii gii ek ei, emb top ngunj kunum ei, na kan ngii ełe pep kin yi enj.

¹¹ Okrii wu Onisimas eim kongun ka wii endi nim kin kun enerim mon; ba pe eim kapli sił oui paki topu kin, kongun ka enim.

¹² Pe na eim nim kin, ngo orung kindind ei, na noman tuk orung eim kin oui ngond.

¹³ Na noman yi piinj ei, eim ya nanim kin tep to mułmba ni piinj. Mołpu kin, kapli na kan ngii pał mił, eim na paki topu kin, enim konu ełe sipi kin, enim kongun mił yi ermba. Erpi kin, na kan ngii pał ei, nimbił erang na Gos ek ka nip kin, wumb ngunj konu ełe, kan ngunjung.

¹⁴ Ba na kapli oł kanim kanim endi erip kin, eim kapli, yi nanim kin mułmba ni piind; ba nim kapli kumb se piikin kin, ninjii. Nikin kin, na nim kin oł yi erii nip kin, enermbii; ba nim ninim wu Onisimas sikin kin, orung sinjii ei, nimbił erang ninim oł yi ermbei ni piin kin, ei yi mił ku enjii.

¹⁵ Nimbił erang, wu Onisimas eim nim kin si kindpi pupu kin, kunum kinan multum. Mołpu kin, ełe nge eim orung omba ei, nim kin kunum kinan olt kis ei, nim eim ambił gii ni se mułmba ni piind.

¹⁶ Ok eim nim kin kongun wii kunum kunum er mułum; ba pe Onisimas eim wii mendpił mołpu

kin eim kongun wu wii endi mulalim mon. Eim silip nge enginpił. Silip eim noman ngumbuł ei, eim na angnan mił eim na noman mendpił ngond. Nim kapli, eim noman mendpił ngun. Nimbił erang ok eim nim kin kongun kunum kunum wii er ngołum. Ba pe eim kongun wu mendpił mon; ba Jiisas nge embe ełe eim nim angnim mił mołum.

¹⁷ Yi mił pe nim na kin Kraiss nge kongun ende wu ni piin kin, kapli nim wu Onisimas nim se orung sin ei mił, kapli yi mił ku nim na sinjii.

¹⁸ Sikin kin, eim okrii nim kin oł kun pinalim mił endi erim kin, kapli nga nim epi endi ei, eim nim kin ngo pendim kin, kapli nim na kin ngo orung kindnjii.

¹⁹ Na Pol nanim angil ełe, mon ei puls ełe, ei keimi nind. Na kapli eim nim kin epi endi sipi no pendim kin ei, kapli na nim kin ngo orung kindmbii; ba na nim epi na ngunjii ei ninand mon! Nimbił erang nim na kin noman konj pei ngunjii ei, na ninand ku. Nimbił erang na nim arnim mił mołup kin Jiisas nge ek ka nip kin, nim ngamb kin, nim eim kin pii gii nin.

²⁰ Keimi angnan; na kapli nim oł ei erkin kin, na kin paki to ngunjii. Nimbił erang silip, Jiisas Owundu kin pii gii nipił mołmbuł. Nim kapli ek nikin kin, na noman tuk er dinga kindkin kin, kaimb se ngunjii. Ngan kin, silip Jiisas Kraiss kin pii gii nipił kin, angim angim mołmbuł.

²¹ Na piip kin, na mon ei połup kin nim kin ngond ei, na nim kin kii sip enjii pa ninj mił, nim am ekii sinjii. Ei na ni piind ei, nim kapli oł kun ka na kii sinj mił, am erkin ernding pukun kin, nga na kii sinj mił, enjii en.

²² Kunum ełe, nim Onisimas se orung sinjii kunum ei, nim na pimpii konu ełe endi er kun enjii. Nimbił erang na namin nim kin ombii ni piind. Nimbił erang enim Gos na kin prei er ngonmun ei, Gos piipi kin, na enim kin orung kindmba.

Ek Osii Endi

²³ Epapras eim nim kin noman ka ngonum ei, eim na kin kan ngii ełe ouni pałmbił. Nimbił erang eim Kraiss Jiisas kin pii gii nim ku.

²⁴ Nga yi ku Mak ni, Arisakas ni, Diimas ni Luk ni wu kei en enim, yi ku enim kin noman ka ngonmun. Ngok kin en enim na kin kongun tep to erpin erpin enjpin wu kei mołmun.

²⁵ Kapli Jiisas Kraiss Owundu nge noman ka ei enim noman tuk gui ełe, tep to mułangli!

Gos Mon Endi Eipru Wumb Kin Kindim

Gos Eim Ek Ka Nipi Eim Nge Kingam Ngang Kin Sinim Kin Tor Kindim

¹ Kumb ok, Gos eim ol kanim kanim pei ni, ek kunum kunum pei nipi kin, sinim Jura wumb kin, sinim nge kupenjpjin nol kin nirim. Ek ei, Gos nge epi ekii se tonu omba piik nik tor kindilmin wumb kin, nipi ngurum. Ngang kin, sinim kin ngunjung.

² Ba akip kunum poru nimba kunum ei, Gos eim kingam Jiisas kin, ek ka nipi, sinim kin ngurum. Pe Gos eim nge kingam mondpu kin, epi kanim kanim pei sipi kin, eim nge epi tep erpi mulmba. Ei eim Gos kin ouni molkul kin, mei nin, epi kanim kanim pei erkil.

³ Jiisas nga eim Gos nge tilang owundu nge, min men andan topu kin, nga Gos nge ol kun ka molum mil, ol ei min men mil andan tonum. Nga Gos eim nge noman dinga nge ek ele, epi kanim kanim pei eririm ei, ambil gii nipi tonu embilim. Ekii se, eim wumb nge ol kis enjing ol ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi poru nim kin, kapli eim tonu epin konu ele, Gos nge eim angip tunding dinga ele, kun molum. Gos eim nge noman dinga ele, tep elim konu ele kin, ouni molum.

Gos Eim Nge Kingam Ei Owundu Molpu Kin, Nga Enjel Ombu Ngonum

⁴ Nga Gos eim nge kingam Jiisas eim Owundu mendpil, molpu kin, eim enjel ombu ngonum. Nga Jiisas nge embe ei am Owundu mendpil tonu pupu kin, enjel nge embe ei to mani kindnim. Nga Jiisas nge embe ka wii mendpil.

⁵ Yi mil, Gos eim enjel kin ek endi nipi, ngunerim mon, "Nam nge kingam. Akip, na nim nge arnim mil mulmbii."

Nga Gos ek yi mil endi nipi kin, enjel ngunerim mon ku.

"Na eim nge arim mulmbii. Nga eim nam nge kingam mulmba."

⁶ Nga kunum ele, Gos eim nge kingam kumna ei, ya mani mei ele kindim kin, eim ek yi nim ku.

"Nga na Gos nge enjel pei eim kin men tok erngii."

⁷ Ba ei Gos eim enjel kin ek yi nirim, "Na Gos na nge enjel ei er kindip kin, konu pop mil tonu om. Nga na nge kongun wumb ombu er kindip kin, dup anmbil mil muljung."

⁸ Ba nga eim kingam kin Gos eim ek nga yi nim,

"Gos nim nge king pel konu owundu ele, kunum kunum mulnjii. Na nim ol kun ka elin ol ei kin, nim nge king pel konu ele nim wumb tep ka mulnjii.

⁹ Nim ol kun ka ol ei kin, ka piikin kin, noman ngo lun. Nga nim wumb lo ek to kindilim ol ei, nim noman enanim mon mendpil. Yi mil erang, na nim nge Gos nim kin kopung bein top kindind. Kindamb kin, nim wu owundu to kindamb kin, nim ka piilin. Nga nim angnim nol ei, ka piik, yi mil enerngii mon."

¹⁰ Eim nga ek yi nim ku,

"Nim kumb ok mendpil, nim Owundu molkun kin, mei ele eririn. Nga nim nge angil ele kupu mul ei eririn ku.

¹¹ Nga mul mei ei kunum kunum mulerngil mon; ba nim kunum kunum mulnjii. Nga mul mei ouni, kon alap ok nge mil, tonu omba.

¹² Nga wumb endi konduk oknge ambilpi, mikim makim erpi, si kindmin. Si kindpi kin konduk eipi endi konj kindim ei yi mil, nim mul mei ak tokun kin, yi enjii. Ba ni ninim kunum kunum molun mil, yi minj molkun kin, nim ol eipi mil enenjii mon. Nga nim nge kung pani ei, poru ninermba mon!"

¹³ Nga Gos eim ek endi nga nipi eim nge enjel endi kin ngunerim mon; ba eim nge kingam kin yi nirim.

“Nim ya na moł konu ɛle, angil tundung dinga ɛle mulnjii. Molkun kin, na nim nge opu orung wumb ei eramb kin, nim nge simb ɛle, peł epi mił mandring mundmbii.”

¹⁴ Enjel ei nipe mił mołmun? Ei en enim owundu mił molałmin mon; ba en enim Gos nge gui mił molk kin, en enim Gos nge kongun erik. Yi erangin kin, eim kindang ok, wumb nii endi, en enim Gos sipi orung simba nge wumb, paki tungii nge onjung.

2

Gos Wumb Sipi Orung Simba Epi Epi Owundu

¹ Ei yi mił peng kin, sinim Gos nge ek ka keimi ei, Jiisas nirim mił, piinjpin kin, kapli sinim nga kom sepin kin, dinga ambil gii ni, ekii sipin er mułmun. Mon pim kin, simin noman temb nipin kin, sinim Gos ek ka ei si kindpin punmun.

² Yi mił kumb ok, enjel pei Gos nge ek ka ei kun ni tor kindik ei, keimi andan tok, enjing kin, kapli wumb nii endi, lo ek ekii sinarik kin, Gos ek ei piinarik enjing kin, Gos eim wumb ei kin kumep kis ei kun ngum.

³ Ngopu kin, sinim nimbił oł erpin kin, Gos nge kumep kis ei sinermin ei, nga sinim eim kin sipi orung simba nge ninim ek ka ei, buł ngopun kin, piinenjpin kin, kapli sinim yi ku kumep kis simin. Nga kumb se, sinim nge Owundu eim sinim sipi orung simba nge ek ei, ni tor kindim. Pe nga, wumb en enim, eim ek ka ei piinjing wumb ei ni, ek nik tor kindik, sinim ngok ek ei keimi, pa ninmin.

⁴ Nga kunum ɛle endi ku, Gos eim ek ni tor kindpi kin, epi dinga kopur andan tum. Topu kin, eim oł ka kopur ni, jep oł kanim kanim erpi kin, to tor kindim. Nga Gos nge Gui Ka epi ka wii ngolum epi ei, eim nge noman ɛle ngum ei, sinim andan topu kin, Gos ek ka ei keimi nipi ngum.

Jiisas Sinim Sipi Orung Simba Nge Pułwu

⁵ Pe nga sinim mei konu eipi ɛle, ekii se tonu omba ei ninmin. Gos eim nge enjel ei er kindang molk kin, mei konu ɛle, tep erngii ninerim mon; ba Gos eim kingam kin yi mił nirim.

⁶ Wumb endi eim Gos nge ek ka ok pułum mił yi ninim,

“Wu nipe wu peng kin, Gos wu ei kin nim noman ngolum? Min wu ei nipe wu peng kin, Gos nim wu ei kin noman to piikin kin, tep ka en?”

⁷ Gos nim wu eririn kunum ei, aninga kopur mani kembis erpi kin, enjel kin mandring kindrim. Nga ekii se, nim wu ei kin tiłang owundu nin, embe ambil tonu kindkin kin, ngokun en.

⁸ Nga nim epi pei wu ei nge simb ɛle mandring kindkin kin, tep ermba nge mundun.”

Keimi, Gos eim epi pei wu kin mandring kindpi kin, tep ermba nge mundum. Mondpu kin, Gos epi endi wu kin mandring kind pendpi kin, endi sinermba mon. Ba akip kunum ei, sin kinanmin ei, wu eim epi pei tep enim ei mon!

⁹ Ba pe, sinim Jiisas kaninmin. Eim kunum kopur aninga, mani kembis enjel kin mandring mundang mułum. Mułang kin, Gos eim king mił tiłang owundu nin, eim embe ambil tonu kindim. Nimbił erang eim kołpu kin, eim ngenj kumbii sim ɛle, oł yi mił erim. Yi mił erang, Gos eim noman ka ngopu kin, Jiisas wumb pei kin, kułmba nge paki topu erim.

¹⁰ Gos erim oł ei, ei oł kun ka mendpił. Nimbił erang Gos eim epi pei nge pułwu. Eim epi pei ombu, eim embe ambil tonu kindngii nge eririm. Gos eim noman ɛle kangil ombu pei tu wupu kin, eim nge tiłang owundu ka wii ei ouni singii. Yi mił erang kin, eim Jiisas ngenj kumbii sim ɛle nge, Gos eim wiik turum. Topu Jiisas erang kin, sinim sipi orung simba nge kumna mendpił nin, oł kun ka

wii mendpił tonu om.

¹¹ Yi mił, Jiisas eim wumb oł kun ka elim wu ei kin, nga wumb en enim oł kun ka wumb tonu onjung ei kin, Ernjing Gos ende mołum. Yi mił erang ele nge, Jiisas eim wumb ei, angnan noł nimba ei, singambil kulerim mon.

¹² Nga Jiisas eim ek yi mił ninim, “Na nim Gos nge embe ele nip kin, ek ni tor kindip kin, nam angnan noł ngumbii. Na golang ni tor kindip kin, enim wumb pei kulou tungii konu tuk mii memb ele, nim embe ambil tonu kindmbii,” pa nim.

¹³ Eim nga ek yi nim, “Na nam angim noł kin ouni Gos kin pii gii nimbii.” Eim nga ek yi nim ku, “Na ya ele moł, Gos na ngum kangil ombu kin ouni ni mołmun.”

¹⁴ Yi mił erang kin, kangil ei ngenj miyem wumb mił mołmun. Mułangin kin, Jiisas eim yi mił ku, wumb nge ngenj miyem ele sipi tonu opu mołum. Eim oł yi mił erim ei, eim kulmba nge erim. Erpi kołpu kin, Seisen wumb wumb koltmun oł ei nge dinga salim wu ei, eim to kis erpi mani kindmba.

¹⁵ Nga Jiisas oł yi erpi kin, wumb kan ngii mił kunum kunum molk kin, kongun wii erik mulnjung wumb ei, eim sipi orung seng kin, wii mulnjung. Nimbił erang wumb ei, en enim kulngii oł ei nge, mund mong erik mulnjung.

¹⁶ Yi mił erang kin keimi Jiisas eim enjel ei wumb mił mon; ei eim paki tumbii ni pinerim mon; ba eim Eiparam nge sinim tilap wumb ei, paki tumbii ni piinim.

¹⁷ Ei yi mił, Jiisas eim nge angim noł mołmun ei mił, oł kanim kanim pei elim ei mił ku, eim kin tonu omba. Wang kin, eim kapli, Gos kin kulmał kalilim wu num mołpu kin, Gos nge kongun ermba. Erpi kin, eim wumb kin kaimb sipi kin, eim kongun kun ka mendpił er mułmba. Mułang kin, eim kapli wumb pei nge oł kis ei, kil ngopu si kindmba.

¹⁸ Nimbił erang ei eim ngenj

kumbii ei, eim kin tonu wang kin, oł ermba mił, kenmbii ni piipi erim. Yi mił erang kin, ngenj kumbii wumb kin tonu wang kin, oł ermba mił, kenmbii ni piipi erim ei, eim kapli dinga peng kin, wumb ei kin, paki topu ermba.

3

Jiisas Owundu Mołpu Moses Ngonum

¹ Na nge Kraiss kin pii gii ninmin nge angnan noł, enim Gos epin konu ele, mołpu kin en enim mundang eim nge wumb mołmun. Enim Jiisas mołum mił, pii kun erik, eim Gos nge ek se andilim wu nin, kulmał kalilim wu owundu nin, enim eim kin pii gii nipin kin, eim embe ni tor kindngii.

² Jiisas ei mołum mił Gos eim mondpu kin, eim nge kongun kun ka erpi kin, Gos ek nirim mił ei, ekii sipi, keimi elim. Ei yi mił ku, Moses eim Gos ngii ele ok kongun erim mił, eim Gos nge wumb tilap kin, oł kun keimi elim.

³ Ba Gos eim ni piim mił, Jiisas eim kapli eim embe owundu tonu pang kin, Moses nge embe mani pum. Nimbił erang wumb endi Jiisas eim ngii tekim wu ei, eim embe tonu pang kin, nga Moses sinim mei wumb mendpił ngii mił, eim embe ei mani punum.

⁴ Yi mił, ngii endeim endeim ni, wumb endi eim takilim; ba Gos eim epi kanim kanim pei eririm pułwu mołum.

⁵ Pe nga Moses eim Gos ngii pei kongun wu mołpu kin, kongun kun ka erim. Erpi kin, Gos nge kongun wu mołpu kin, Gos nge epi kanim kanim ekii se ek nimba mił, ek ei Gos tilap wumb Esrel kin ni tor kindim.

⁶ Ba Kraiss eim Gos nge kongun wu minj mon; ba eim Gos kingam mołum ku. Mołpu kin, eim Gos nge ngii ei tep er mołum wu owundu ei kun ka tep elim. Pe nga sinim pii gii ninjpin kin, ambil gii dinga nipin kin, eim kin ka piipin kin, Owundu orung omba nge kui er mułpun kin,

kapli sinim eim nge wumb ngii mił eim tep er mołum mił, sinim mułmun ku.

Gos Nge Wumb Kor Kunum Singii

⁷⁻⁸ Yi mił erang kin, Gos nge Gui Ka ek nirim mił pii kun ermin.

“Akip kunum ei enim Gos ninim ek ei, piik enjing kin, kapli enim noman tuk ełe dinga kindnerngii mon! Ei yi mił, Esrel wumb kumb ok, na nge ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing kunum ei, mei wii sim konu ełe molk kin, na oł ermbii mił, kenmin ni enjing. Erik kunum ełe, en enim noman tuk ełe, dinga kindik enjing.

⁹ Na oł ka wii kanim kanim enj mił ei, kanik kin, kung ngii engki kapli kapli opu purum. Ba nga mei wii sim konu ełe enim nge kupenjing noł ombu, na ermbii mił kenmin ni enjing.

¹⁰ Yi mił erangin kin, na wumb ei kin popuł kis sip kin, nga na ek yi ninj. ‘Enim wumb ei, kunum kunum ei, enim nge noman tuk ełe, oł kis erik punjung. Puk kin na nge oł kun ka noman enerang kin, ekii sinenjing mon.’

¹¹ Pe nam popuł kis sip kin, na ek keimi dinga nip, tonu kindinj. ‘Wumb ei en enim na moł konu ełe, tuk ok na nge kor konu ka wii ełe mulerngii, mon mendpił!’ ”

¹² Na nge angnan noł, enim kan kun erik mułngii! Mon pim kin, wu endi enim mołmun konu ełe, tuk mołpu kin, eim noman tuk ełe, kis piipi kin, pii gii ei si kindpi kin, eim Gos kunum kunum mołum Gos ei kin, buł ngopu, ermbe.

¹³ Ba enim kapli kunum kunum enim wumb endeim endeim ni paki tołum ek ka ei, nik ngungii. Ngok kin, Gos pe akip kunum ei, akip mołum mił, yi erngii. Mon pim kin, wu endi enim tuk mołmun konu ełe mołpu kin, oł kis ek kend topu oł ei erang kin, wu endi nge noman tuk ełe, dinga kindpi ermbe.

¹⁴ Yi mił, sinim kumb se Kraiss kin pii gii ninjpin kin, kapli pe pii gii ei, ambił gii ni mołpun kin, kapli kunum poru nimba kunum ei, yi mił enjpin kin, kapli sinim Kraiss kin ouni ende keimi pupun mułmun.

¹⁵ Ei Gos nge ek ka ei ek yi ninim, “Akip kunum ei, enim Gos nge ek ka ei pii gii ningii. Nik kin, kapli enim noman tuk ełe ambił gii dinga ninerngii mon! Ei yi mił erang, kumb ok Esrel wumb nam ek to kindik kin, nga na kin ek kis ninjing.”

¹⁶ Wumb nii endi, Gos ek piik kin, nga buł ngok ekii sinenjing wumb ei, eim nge wumb Moses Eisip konu ełe mulnjung wumb ei, si kindik kin, tor tu wum wumb ei mendpił, oł yi mił enjing.

¹⁷ Ei wumb nii endi, Gos en enim kin kung ngii engki kapli kapli pei popuł kis sim? Ei eim nge wumb oł kis enjing ełe nge, en enim kin eim popuł kis sim wumb ei, en enim konu wii sim konu ełe, mani puk kulnjung?

¹⁸ Pe wumb nii endi, Gos ek dinga ni tonu mendpił kindpi kin, yi nim. Wumb ei na kor konu ka wii ełe, tuk pu mulerngii mon? Ei wumb nii endi kin ek ninim? Ei wumb kopur en enim, Gos ek to kindik, ekii sinarik enmin wumb ei kin ninim.

¹⁹ Yi mił nga, sinim piinmin ei, wumb en enim Gos kor konu ka wii ełe, kapli tuk punerngii mon. Nimbił erang wumb en enim, Gos kin pii gii ninenjing mon.

4

Gos Nge Wumb Ei Gos Nge Kor Ka Ei Singii

¹ Pe sinim kin Gos eim ek dinga keimi nipi kin, sinim eim kin konu ka ełe kor mułngii nim konu ei, pe piram sałim. Pe sinim wumb kopur mund mong ermin. Mon pim kin, sinim wumb kopur mołmun konu ełe, wu endi tuk mułum kin, Gos konu ka ełe, kor mułmun konu ełe, kapli enerim kin, tuk punermbe.

² Yi mił, sinim Krajs nge ek ka ei piinjpin mił, Esrel wumb ok yi ku piinjing. Ba Krajs nge ek ka ei, enim piinjing ei, enim paki tunerim. Nimbil erang en enim, ek ka ei piik enjing; ba en enim pii gii ninenjing mon!

³ Ba pe sinim wumb nii endi Gos kin pii gii ninjpin kin, Gos nge kor konu ka wii ele, tuk pupun kin, Gos kin ouni kor mulmun. Nga Gos eim ek yi nirim,

“Na nam wumb nge ol kis ele popul sip kin, ek keimi dinga tonu kindip yi nir. ‘Pe wumb ombu en enim ya tuk nam kor konu ka wii ele ok kor mulerngii mon!’ ” Gos eim ek yi nirim.

Neng kin, ei eim mei ni, epi pei kongun er poru nirim kunum ei, kor mulmbii nirim mił, pe piraam mołum. Mołpu kin, Gos kor konu ka wii piraam palim ele nge eim yi ninim.

⁴ Yi mił pe Gos nge ek ka ok mon pol pendrim kunum ele angil orung nga tal, ele nge ek yi nirim.

“Pe Gos eim nge kongun kunum angil orung nga endeim ele, kongun eririm. Nga kunum endeim ele Gos eim kor mul- tum.”

⁵ Pe nga Gos ek ka ele nge yi nirim,

“Enim wumb ei nam kor konu ka ele tuk ok na kin kor mulerngii mon mendpil!” pa nirim.

⁶ Yi mił erang, wumb nii endi, Gos ek ka ei piinmin wumb ei, Gos kor konu ka wii mołum konu ele piraam mołum ei, aki topu seng kin, tuk pungii. Nga wumb en enim Gos nirim ek ka ei, ok piinjing; ba Gos nge kor konu ka mołum konu ele, tuk punenjing mon. Nimbil erang wumb ei Gos eim ek ka dinga keimi nirim ek ei piik; ba nga ekii sinenjing mon.

⁷ Pe nga Gos kunum endi tonu kindmbii nirim, “Akip kunum ei mendpil tonu kindmbii,” nirim. Nga kindpi erpi kin, Gos ek yi nipi, Deipis kin ngurum ei, kung ngii pei o pu- rum mił, yi ku ekii se nirim.

“Akip kunum ei Gos nge ek ei piik en- jing kin, kapli enim noman tuk ele dinga kindnerngii mon! Enim Gos ek ei ekii singii!”

⁸ Ba Josuwa wumb ei tep er sipipi wumb ei kor konu ka ele, si pang kin kor mululangin kin, kapli Gos nga kunum endi, ekii se kor ka wii mulngii nge, ninenelang mon.

⁹ Yi mił erang kin, Gos nge wumb ei, en enim Gos nge kor konu ka wii mulngii kunum ele piraam salim.

¹⁰ Yi mił, wumb nii endi Gos kor konu ka ele tuk pum kin, kapli wu ei, eim nge kongun erim mił, kor mulmba. Ei yi mił, Gos eim kongun erpi kin, nga kor mulum mił wu ei, yi mił ku mulmba.

¹¹ Yi mił erang, sinim noman dinga kindpin kin, Gos nge kor konu ka wii ele, tuk bin nipin ermin. Mon pim kin, wumb endi Gos ek ekii sinarpi mulum kin, ok wumb enjing mił, yi mił ku Gos kor konu ka wii ele, tuk punermba mon!

¹² Yi mił, Gos nge ek ka ei nirim mił piraam palim kunum kunum konj mulang kin, noman dinga peng kin, wumb kin kongun enim. Gos nge ek ka ei, tui jik anmbil tal tukum salim mił ei, to mani kindim. Kindang kin, ek ka ei wumb noman tuk ele, tuk mendpil punum. Pupu kin, ei tuk mii memb noman tuk ele nin, noman tuk gui ei ni, wumb yi mił ku mok gopsing ni, embil sikin ei ni, mok topu kapli elim. Nga Gos ek ka ei, noman tuk ele noman to piingii nin noman tuk nge noman enim mił ei, mok topu kun enim.

¹³ Nga epi endi Gos eririm epi ei, Gos ningil ele, kapli koi ermba mił mon. Ba epi pei ei peni ele, aki topu salim ei, Gos ningil ele, kanpi poru ninim. Neng kin, Gos sinim enmin ol pei, kanpi piipi kin, mok topu ermba.

Jiisas Sinim Nge Kulmal Kalmin Nge Owundu Mołum

¹⁴ Pe nga sinim nge kulmal kalmin owundu Jiisas Gos nge kingam ei, epin konu ele tuk mendpil pupu kin, Gos kin mołum. Yi mił erang, kapli

sinim nge Owundu Jiisas ei, eim kin pii gii nipin kin eim ambil gii ninin.

¹⁵ Yi mił, sin sinim noman dinga ei pinerang kin, sinim nge kułmał kałiim owundu ei, eim sinim kin kaimb sipi piinim. Piipi kin sinim kin ermba mił kenmbii ni piipi erim mił, oł enmin oł ei, kanim kanim pei Owundu kin, yi mił ku tonu om; ba eim oł kis endi eneririm mon! Yi mił erang, eim kapli sinim paki tumba.

¹⁶ Yi mił erang nga, sinim Gos nge king peł ełe, noman ka ngołum konu ei, tungu enarpin kin, mandi pupun prei erpin mułmun. Mołpun kin, sinim Gos nge kaimb sipi kin, noman ka ngopu kin, oł ei, sinim nge embin simba ei, paki tang kin ei simin.

5

Sinim Nge Kułmał Kałiim Owundu Jiisas Kaimb Sipi Ngonum

¹ Yi mił peng kin, sinim oł yi mił ełmin. Sinim Jura men ngii kułmał kałiim owundu pei, wumb tuk mołmun wumb ei tonu kindik mondulmun. Eim wumb kin, Gos kin tuk mii memb mołpu kin, Gos kongun erpi kin, wumb paki tołum. Tang kin, eim wumb oł kis ełmin oł ei kin, kułmał kałiim oł ei nin, epi ka wii ei, Gos kin ngołum ei nge, oł kis kił ngopu, si kindimba.

² Nga eim wumb nii endi, eim Gos oł kun ka pii kun enarpi kin, nga Gos nge oł kun ka ekii sinermba wumb ei kin ek dinga ninarpi kin, giyeng nipi ełim. Nimbił erang ei, eim wu endi ku, eim nge ngenj dinga pinerang kin, eim kapli wumb pei paki tumba?

³ Nga nimbił erang eim nge ngenj min, noman dinga pinerang kin, kapli eim Gos kin kułmał kałpi ei, eim nge oł kis erim ei eim mendpił ngunermba mon; ba nga wumb eipi nge oł kis enjing kin, kułmał kałpi ouni ngumba ku.

⁴ Nga kułmał kałiim owundu nge, kongun embe salim. Seng kin, wu endeim ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, eim noman ełe kongun ei, ermii ni piinerim mon. Ba Gos

ei eim mendpił, wumb ei to tonu kindpi mundang kin, kongun ełmin. Gos ok erang yi ku, Eron kułmał kałiim owundu nge kongun ei, wii topu kin, oi nipi kin, tonu kindpi mundum.

⁵ Ei yi mił ku, Krais ei eim embe ambil tonu kindpi kin, kułmał kałiim owundu mułmbii, pa ninerim mon. Ba Gos ei eim to tonu kindpi mondpu kin, kongun ei ngum. Ngopu kin, Krais kin ek yi nipi ngum, “Nim nam nge kingnan. Akip kunum ei, na nim arnim moł,” pa nim.

⁶ Nga eim mon eipi endi ełe, ek yi nirim ku.

“Nim Gos nge kułmał kałiim wu endi kunum kunum molkun kin, wu Melkisirek eim kułmał kałpi ełim mił, nim yi ku ekii sikin er mołun,” pa nim.

⁷ Pe Jiisas eim ya mani mei ełe multum kunum ei, prei erpi, kii sipi kin ke dinga pei nipi kin, ningił ka mani opu kin, Gos ngurum. Ngang kin, eim piim ni Gos eim kapli eim kułmba oł ei, si tor simba ni piim. Nga Jiisas prei erim mił, Gos piipi mołpu kin, paki tum. Nimbił erang eim Gos noman ełe, ekii sim.

⁸ Jiisas eim Gos nge kingam; ba eim ngenj kumbii sim ełe, oł yi mił erim ku. Erang ełe nge, andan keimi mendpił topu, Gos ek nirim mił, ekii sipi mendpił er mołum.

⁹ Pe eim oł kun ka mendpił erang kin, wumb Gos kin sipi orung simba. Sipi kin, eim kunum kunum konj mułngii nge pułwu tonu om. Wang kin, wumb eim kin pii gii nik kin, ekii sik erngii wumb ei nge, sipi orung simba.

¹⁰ Nga Gos Jiisas eim kułmał kałiim owundu ei, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, eim Melkisirek kułmał kałiim oł ei, yi mił ku ekii sipi er mułmba.

Wumb Gos Kin Buł Ngok Kin, Orung Pungii Ei Nge, Kan Kun Erik Mułngii

¹¹ Pe sinim Melkisirek ek ei nge, ek pei pałim ni piinmin; ba ek ei

er kun erpin ni, andan topun kin, enim ngumun ei, ngumun mił nenj? Nimbił erang ek dinga puł ei, enim pii kun erngii nge, noman pinałim wumb mił, tonu onjung.

¹² Yi mił pe, sin enim wumb kin kengip ek kunum olt andan topun kin, enim wumb eipi kin, kapli andan tungii. Ba wumb endi enim kin kengip ek ei, andan topu kin, Gos ek ka mong kumna ei, andan topu enim ngumba. Ei yi mił, pe enim kuni mendpił mił nungii; ba enim kapli enanim mon. Ba enim yi mił, am to nok ei, minj nok molk pungii.

¹³ Yi mił, wumb niı endi am to nok numba wumb ei, eim dinga pin-erang kin, kangil kembis mił, piram mołum. Nga wumb ei, Gos nge oł kun ka oł ei, piik kun enanmin mon.

¹⁴ Ba kuni mendpił nołmun wumb ei, en enim tonu wangin kin, wumb dinga mołmun. Nga wumb dinga ei, kapli oł kis min, ka sałim oł ei, kenmin ni piik enjing. Nimbił erang en enim oł kun ka ełe, minj molk pułmun.

6

Sinim Kraıs Kin Pii Gii Ei, Ambil Gii Nipin Mułmun

¹⁻² Yi mił pe, sinim Kraıs nge ek ka kumna nge kengip ek kembis kembis ei, piram mularpin nga ek ka dinga pułe ei, piipin kin, er mułmun. Mułamin kin, wumb dinga mił tonu opun mułmun. Sinim ngii tumunj mił kunum kunum pulanmin mon. Pułe ei yi mił, sinim kumna ek ka kembis kembis ei, noman tuk ełe ak topun piimin ni, ek ka ei, sinim buł ngopun kin, oł kis enjpin oł ei, noman konj ka pinałim mił ełe piram mulermin mon. Nga ek ka kembis kembis kumna ei Gos kin pii gii nimin ni; ek ka ei, kengip ek kanim kanim noł was ni wumb peng noł pendik ngok enmin oł ei ni; nga angil tonu peng ełe ambilk Gos Gui Ka simin ni prei erngii ei ni; nga enim wumb kolk kin; nga konj tonu ok angk mołmun ei ni; nga kos owundu

piipi kumep kis kunum kunum singii nge ek ei mendpił piik kin, mulerngii mon.

³ Sinim oł yi minj er mułmun ei, Gos eim sinim nge andlam ei aki topu nim kin, kapli oł yi ermin.

⁴ Yi mił, wumb en enim nge noman tuk aki tok kin, Gos kin orung ongii ei, kapli enanim. Wumb ombu en enim Gos ek ka keimi ei, piinjing wumb ei, en enim Gos noman ka epi ei, tonu epin konu ełe sałim ei sinjing. Sik kin, nga en enim Gos nge Gui Ka epi ka wii ei, mok to sinjing ku.

⁵ Nga enim Gos ek ka ei piinjing kin, ei ka wii ni piingii. Nga Gos nge mei ka wii ełe, noman dinga ei, tonu omba mił ni piinjing ei, ka wii ku ni piingii.

⁶ Ba wumb en enim Gos kin buł ngok kin, en enim oł kis enjing ei, kaimb si piik kin, buł ngok, si kindnanmin. Nimbił erang wumb kopur en enim, Gos eim kingam ei, ond peri ełe birim bup mił, nga to kundnjung. Nga eim wumb mulnjung konu ełe wumb ei, kumb ełe nga ambil gii nik erangin kin, singambıl sipi piim.

⁷ Ei yi mił peng kin, mei konu kembis endi sim ei, konu kumb pei topu, mani om. Opu kin, mei er ka erpi tonu wang kin, kuni mong ka topu kin tonu opu mułmba. Mułang kin, aka pin kuni ei, wumb telnjing wumb ei, paki tang kin, Gos eim erang kin, aka pin ka wii mił tonu omba.

⁸ Ba aka pin ei, kan gal kanim kanim ei tonu wang kin, kapli ei mei er kis enim. Erpi kin, Gos nge ningil ełe mandi topu, kis erpi kin, ekii se mendpił dup mił nopolu poru nimba. Mei poru nipi kin, yi mił ku, wumb oł kis ełmin wumb ei, poru nimba ku. Ba wumb oł kun ka ełmin wumb ei, Gos kin epi ka wii singii.

⁹ Ba pe sin ek embin endi enim kin yi ninjpin kin, na nge wumb puł ombu enim, Gos ek ka ei, enim buł ngok, si kindnerngii mon; ba sin keimi piinmin ei, epi ka wii oł ei nge, Gos enim sipi orung simba.

10 Yi mił, Gos eim oł kun ka ełim nge pułwu mołpu kin, en enim kongun ok enjing oł ei, Gos eim ouru ninermba mon. Nga enim noman ngonmun oł ei nge, andan tok, eim kin ngunjung kin, enim engnjing noł, Gos kin pii gii ninmin wumb ei, paki tok kin, nga yi ku erik mołmun.

11 Pe sinim noman owundu endi to piimin ei, enim endeim endeim ni, noman dinga kindik ei, minj pepi pang kin, kunum poru nimba kunum ei, poru nimba. Pe enim Gos nge ka wii endi kenmin ni, piinmin kui erik mołmun ei, keimi tonu omba ei kenmin.

12 Yi mił enim kongun enarik kin, ten kulerngii mon. Ba enim wumb pii gii nik kin, ten kularik enmin oł ei, yi mił enim ekii sik erngii. Erik kin, Gos ok ek nipi ngumbii nirim mił epi ei, kunum olt kui er molk pangin kin, ngang singii. Nga enim yi ku, wumb ombu ełmin mił erngii.

Gos Eim Keimi Piipi Kin, Ek Keimi Dinga Ele Nge Pii Gii Nimin

13 Kumb ok, Gos ek keimi dinga nipi, Eiparam ngurum ek ei, oł nipe oł endi ermbii ni piirim oł ei, nga Gos eim kin nirim. Kunum ełe wumb endi eim owundu mołpu kin, Gos kamb mani kindneririm mon. Kindnarpin kin, nga eim ek keimi dinga ni pendrim ei, eim nge embe ełe piipi kin, nirim. Nirim ełe nge, dinga ngolum.

14 Ngang kin Gos eim Eiparam kin ek yi nirim, “Na ek keimi dinga nim kin ni pendinj ei, na ek ka wii endi nip ngamb kin, nim nge kupanim noł wumb tilap ei, pei tonu ok mułngii,” pa nim.

15 Nga wu Eiparam eim kunum olt ten kularpi kin, kui er mołpu kin, Gos eim kin ek keimi dinga ni pendrim mił, epi ngumbii ninim epi ei, ngang sirim.

16 Pe wu endi, eim ek keimi mendpił dinga tonu kindpi endi ermbii niłim ei, eim wumb endi, eim embe tonu pułum wu owundu ei kin ek dinga ouni piipi niłim. Pe ek keimi

mendpił niłmin ek dinga ei, en enim wumb kin ek orung orung mił niłmin ek ei, pandi tok poru ningii.

17 Yi mił erang, kumb ok Gos eim noman eł oł endi ermbii niłim oł ei, eim nipi peni ełe kindpi kin, wumb nii endi ek keimi dinga nipi kin, nipe epi endi simba niłim oł ei, si kindnałim mon mendpił. Yi mił peng, eim ek keimi dinga ni nga eim nge embe ni pendikim ek ei, epi ka ei kin, pep ende kindikim.

18 Yi mił, pe epi kei dinga salim epi ei, to eipi eipi kindpi kin, en-ermba mon. Gos eim ek keimi dinga mendpił nipi, tonu kindpi kin, nga eim ek kend topu enermba, mon mendpił! Oł ei, sinim wumb noman tuk ełe, er dinga kindang kin, sinim sikir pupun kin, Gos mołum konu ełe mandi pupun mułmun. Yi mił erang, sinim nge noman tuk ełe, Gos nirim mił epi ka wii ei, ambil gii nipin kin, kui er mułmun.

19 Pe Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, yi mił noł sip si pendngii erik kin, epi wurup nipi, kan kin ambil gii niłmin epi ei mił, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, sinim noman tuk ełe, yi mił ambil gii nipi, dinga ngumba. Ngopu kin sinim kui er mołmun epi ei, nga ambil gii niłim wu owundu ei yi mił eim pupu kin, Gos nge men tołmun ngii owundu nge, palting ka wii mendpił ei nge, alap owundu tukrung pandi to sim konu ełe pum.

20 Pupu kin, palting ka wii ei, Jiisas kumb se, men ngii ełe tuk pupu kin, andłam aki topu seng kin, sinim kin paki tumba nge pum. Pupu kin, nga yi ku, eim kułmał kalikim wu owundu Melkisirek kułmał kalikim nge tilap ende mił, eim kunum kunum tonu opu mułum.

7

Gos Nge Kułmał Kalikim Wu Owundu Melkisirek

1 Yi mił ku, wu ei Melkisirek eim Seilim konu ełe wumb ombu nge wu king mołpu kin, nga Gos nge kułmał kalikim wu owundu ei, eim

Gos Owundu eim am ei tonu moļu kin, Gos nge kongun eļim. Nga wu Eiparam eim, kumb ok opu erpi kin, king wumb to kondpu kin, eim ngii konu orung pum. Pang kin, wu Melkisirek eim andļam eļe, Eiparam kanpi kin, nga noman epi ka wii ei ngurum.

² Ngopu kin, Eiparam eim opu erpi epi orung sim epi pei engki saļim eļe ei, endeim sipi kin, Melkisirek ngurum. Pe nga wu ei, Melkisirek ei, eim embe puļe yi miļ niļmin, “Wu king kun ka wii moļum wu” pa niļmin. Pe nga eim Seilim konu eļe nge wumb king multum ku. Nga eim embe puļ nga endi yi miļ paļim ku. “Wu king noman emin ngoļum wu,” pa niļmin.

³ Pe Melkisirek nge mam arim taļ ei nge, endi molaļmbiļ mon. Nga eim nge kupam noļ ei nin, am kangiļ kembis kunum molk endik ei, endi mulerik mon ku. Nga kulk kunum ei, endi mulerik mon ku. Ba eim Gos nge kingam miļ, eim Gos nge kuļmaļ kaļim wu kunum kunum moļum.

⁴ Pe enim keningii ni, eim wu owundu moļum miļ, ei keningii. Nimbil erang Eiparam sinim nge kupenjpın owundu ei, epi nipe epi engki sim epi ei, endeim Melkisirek ngopu poru nim.

⁵ Nga Liiwai nge kingam noļ ei, wumb kopur en enim kuļmaļ kaļim kongun ei, lo ek eļe yi nik ngoļmun ei, en enim wumb tiļap ei, epi engki saļim epi ei, endeim Esrel wumb kin ei siļmin. Nga Esrel wumb ei, en enim wumb mei tiļap ende wumb ei, en enim epi yi ku siļmin. Nga en enim Eiparam nge kingam noļ moļmun. Ba Liiwai nge wumb ei, Esrel wumb kin engki epi saļim ni epi endeim ni yi ku siļmin.

⁶ Ba wu ei Melkisirek wu owundu moļu kin eim Liiwai nge tiļap ende miļ mon; ba epi engki saļim eim epi endeim sipi kin, Eiparam wu owundu yi ku epi ka wii ngum ei, Gos ek keimi dinga nipi ngumbii nirim miļ, ngang sim.

⁷ Yi miļ sinim piınmin, wumb endi eim epi ka wii ngoļum ei, wumb molk tonu owundu puļmun. Nga wumb endi eim epi ka wii siļim wu ei, moļu kin, mani miļ puļum.

⁸ Ya eļe nge, Gos kin kuļmaļ kaļim owundu kunum kunum konj molaļmin wumb ei, epi endeim siļmin. Ba nga wu eipi endi, Melkisirek Gos nge ek ka mon poļ pendnjing ei, eim kin yi ninim. Eim wu konj kunum kunum moļum wu nga ei epi endeim siļim ku.

⁹ Nga Eiparam eim epi engki saļim epi ei, Melkisirek kin, kumep endeim ni ngoļum. Nga sinim yi miļ ninim; Liiwai nge wumb ei, Eiparam kingam noļ kin epi engki saļim epi ei, endeim siļmin ei, Eiparam kin kumep endeim ngo pendik kin, epi ei siļmin ku.

¹⁰ Nimbil erang, pe Liiwai eim mengnerik kunum eļe, oļ yi miļ erik. Ba eim ek nirim ei, eim kupam noļ, Eiparam nge ngenj eļe, tukrung miļ multum kunum ei, ek nirim ei, Eiparam eim Melkisirek kin, andļam eļe kan sikiļ kunum ei, ek ei nikiļ. Yi miļ nikiļ, wu Liiwai eim epi engki saļim ei, endeim epi sipi kin, wu Melkisirek yi miļ ngurum ku.

Jiisas Melkisirek Miļ Moļum

¹¹ Kumb ok, Liiwai nge tiļap ei, Gos nge kuļmaļ kaļim wumb molk kunum eļe, lo ek nipi kin, Esrel wumb ngurum; ba wumb ombu oļ kun ka oļ ei, enaļmin mon. Pe Liiwai nge tiļap wumb ei, Gos kuļmaļ kaļim wumb molk kin, kongun erangin kin, ka wii moļu nim kin, kapļi nga wumb eipi endi opu kin, Gos nge kuļmaļ kaļim wu owundu endi mulermba mon. Ba nga wumb nii endi, Gos nge wu owundu muļum ei, Melkisirek eim muļangļi nim miļ, ei moļum; ba Liiwai nge tiļap ei Eron nge tiļap miļ mon.

¹² Yi miļ nga, Gos nge kuļmaļ kaļim wu owundu ei, to eipi eipi kindpi nim kin, kapļi kuļmaļ kaļim wu owundu nge, eipi endi tonu omba. Opu kin, kapļi nga lo ek ei,

to eipi eipi kindpi kin, kongun ei, tep ermaba ku.

¹³ Yi mił, sinim nge Owundu Jiisas epi ombu nge, ek ninim ei, eim wumb tilap eipi endi nge mołmun. Molk kin, wumb tilap ei kin, Gos nge kułmał kałiim wu owundu nge kongun tonu ok kin, endi mulałmin mon.

¹⁴ Yi mił, pe wumb pei piinmin ei, sinim nge Owundu ei, Jura nge wumb tilap ełe tonu om. Wang kin, Moses eim wumb tilap ei kin, Gos nge kułmał kałiim wumb mułngii, pa ninerim. Ba Jiisas kułmał kałiim wu owundu lo ek konj endi ei tep er mołum.

Nga Gos Nge Kułmał Kałiim Wu Owundu End Eipi Ei, Melkisirek Mił Mołum

¹⁵ Yi mił, sinim kun keimi piinmin ei, wu endi eipi tonu opu kin, Melkisirek kułmał kałiim wu owundu ei, mił mołum.

¹⁶ Mołum wu ei, tilap min miyem ende wu ei, to tonu kindik kin, kułmał kałiim wu owundu ni tonu kindik kin, lo ek nirim mił mundnenjing mon. Ba eim nge noman dinga ei, konj kunum kunum mołum ełe nge erpi kindang kin, kułmał kałiim wu mił mołum.

¹⁷ Yi mił, Gos nge ek ka mon poł pendnjing ei, eim kin ek yi ninim,

“Nim Gos nge kułmał kałiim owundu kunum kunum mołun ei, Gos nge kułmał kałiim wu owundu Melkisirek multum mił, ekii siki mołun.”

¹⁸ Nga sinim piinmin ei, lo ek ok nge ei, orung kind si kindim. Nimbił erang ei dinga pinałim nin, nga sinim paki tunałim, mon ku.

¹⁹ Yi mił, Moses nge lo ek ei eipi endi kaplı er kun mendpił enermba mon. Pe nga Gos eim andlam konj endi ei, sinim kui er mułamin kin, sinim kin tuk tu wunum. Tu wupu kin, andlam ei, lo ek ei to mani kindim. Kindang ełe nge, sinim kaplı Gos kin mandi opun mułmun.

²⁰ Nga Gos eim Jiisas kułmał kałiim wu owundu nipi kin, to tonu kindpi

mundum ei, wii mił to tonu kindpi, mundnerim mon. Eim ek keimi ni tonu kind pendpi kin, to tonu kindpi mundum. Mundang kin, kułmał kałiim wumb ok nge ei, ei yi mił mon.

²¹ Ba Jiisas eim, Gos nge kułmał kałiim wu owundu tonu opu, yi mił mułang kin, Gos eim ek keimi nipi kin, er kindpi mundum. Nga Gos Jiisas kin, ek yi nim,

“Owundu ek keimi ka ni, tonu kind er pendim. Eim nga eim noman ełe, nga ak topu kin, endi eipi mił, endi pinermba mon. ‘Nim Gos nge kułmał kałiim owundu kunum kunum mołun.’”

²² Yi mił, sinim keimi ni piimin ei, Gos nge ek dinga konj ni pendrim mił ei, Jiisas kin nirim. Nirim ek ei, keimi mendpił ka wii mendpił pałim. Pepi kin, Gos Eiparam kin nirim ek dinga ok nge ei, to mani kindnim.

²³ Nga kumb ok, kułmał kałiim wumb endeim endeim ni tonu ok, kolk nga eipi tonu ok, yi erik pei mulnjung; ba en enim kunum kunum kongun kaplı enanmin. Nimbił erang en enim kołumun. Kolk kin, nga kunum kunum konj molałmin.

²⁴ Ba pe Jiisas eim kunum kunum mołum. Nga Gos nge kułmał kałiim owundu nge kongun ei nge sipi kin, wumb eipi endi kin, ngunermba mon; ba eim endeim kunum kunum erpi mołum.

²⁵ Yi mił nga, eim oł yi mił kaplı ermaba. Erpi pe nin, nga kunum kunum, wumb nii endi ei, eim kin ok Gos kin mandi ongii wumb ei, sipi orung simba. Nimbił erang, Jiisas eim kunum kunum mołpu kin, Gos kin prei erpi kin, wumb ongii wumb ei, paki topu mołum.

²⁶ Yi mił, pe Jiisas eim Gos nge kułmał kałiim owundu mołpu kin, sinim kin eipi endi simin ni piimba ei, paki tołum. Nimbił erang Jiisas eim wu kun ka wii mendpił mołpu kin, nga eim oł kis endi ei, eim kin pinałim mon. Jiisas eim wu kun ka mendpił mołum. Mołpu kin eim oł

kis endi enarpi kin, Gos eim wumb oł kis erik mołmun wumb ei kin, to eipi kindpi mandi molakim mon. Gos eim epin konu ełe, to tonu mendpił kindang mołum.

²⁷ Kumb ok, kułmał kałiłmin wu owundu ei, kunum endeim endeim ni kułmał kałiłmin. Kumb se, kułmał kałiłmin wumb en enim oł kis ełmin ei kin, kalk ngołmun. Nga wumb pei nge, oł kis enjing mił kulk oł kis ei, si kindngii nge, erik ngołmun. Ba Jiisas ei, oł yi nge enerim mon. Eim kułmał kunum endeim mendpił, wumb oł kis enjing ei nge mendpił, kałpi ngum. Ngum ei, Gos kin ei eim mendpił, noman konj kałpi kin, Gos kin ngum.

²⁸ Moses nge lo ek ei wumb nii endi Gos nge kułmał kałiłmin owundu wumb mił mułangin ei, dinga pinałiłim wumb ei to tonu kindrim. Ba Gos nge ek ka keimi ni pendrim ei, lo ek ekii sipi kin, tonu opu kin, nga Gos nge kingam eim to tonu kindpi mundang kin, eim kapli mendpił, kun ka mendpił tonu wang kin, kunum kunum mołulum.

8

Jiisas Sinim Nge Kułmał Kałiłim Owundu Mołum

¹ Pe kapli kumna ek pułe sinim ninmin ei yi mił; sinim nge Gos kin kułmał kałiłim owundu na ninj mił, owundu yi mił mołum. Mołpu kin, pe Jiisas eim Gos Owundu king nge peł kumb ełe nge, angil tunding nge dinga ełe, tonu epin konu ełe mołum.

² Pe Jiisas eim Gos nge kułmał kałiłim Owundu mołpu mił, palting konu ka wii ełe mołpu kin, kongun er mołum. Er mołpu kin, kongun ei Gos men tołmun ngii keimi epin konu ełe sipi tonu kindim. Kindpi kin, ei wumb endi kapli angil ełe kongun ei, si tonu kind enenjing mon. Ba Owundu ei, eim mendpił men ngii ei erpi kin, tonu kindang engim.

³ Yi mił erang, Gos nge kułmał kałiłim Owundu mei konu ełe, si tonu kindpi mundum kin, wumb pei en

enim ka wii epi ni, nga kung ni, epi kułmał kalk Gos ngołmun. Ei yi mił ku, sinim nge Gos kułmał kałiłim owundu ei, eim epi endi sipi kin, kułmał kałpi, Gos kin ngumba ku.

⁴ Pe Jiisas eim ya mani mei konu ełe, mułmbii niłang kin, eim Gos nge kułmał kałiłim owundu mulełang. Nimbił erang wumb en enim Gos nge kułmał kałiłmin wumb en enim nga mułangin kin, epi ka wii ei, Jura wumb lo ek ełe nirim mił, yi ełmin.

⁵ Pe wumb en enim Gos nge kułmał kałiłmin wumb ei, en enim ei tonu epin konu ełe, men ngii kun ka ełe min men mon ełe nge, piik kin ełmin. Ei yi mił, Moses eim oł ende mił ełim kunum ełe, eim alap ngii tonu kindpi kin, tekmba eririm. Erim kunum ełe, Gos Moses kin ek ni ngopu yi nirim,

“Pe nim epi kanim kanim pei enjii ei, nim pii kun erkin enjii ei, yi mił epi pei na nim tonu komung ełe mułun konu ełe, na mon endi andan tunj ni, yi mił enjii.”

⁶ Ba akip Kraias Gos nge kułmał kałiłim Owundu nge kongun mundum ei, am tonu pupu mołpu kin, ok nge wumb eipi Gos nge kułmał kałiłmin wumb mołmun ei ngonum. Nimbił erang Jiisas eim wumb kin Gos kin mołmun konu ełe, tuk mii memb ełe mołpu kin, Gos ek dinga nipi kin, pendrim ei, kun erpi kin, ei am ka wii mendpił mołum ei, lo ek ok nge, to mani kindim. Nimbił erang Gos eim ek ni pendrim mił, ekii se tonu omba epi ka wii mendpił erpi kin, oł nge lo ek ei to mani kindim.

⁷ Yi mił, pe kumb se ek dinga ni pendrim mił wumb pendnjing kun mendpił piłang kin, nga ekii se ek dinga ni pendrim mił, konj endi ei enenelang.

⁸ Ba Gos eim nge wumb oł kun pinerim mił, oł kis enjing ei kanpi kin, eim kunum ełe ek yi nim,

“Nga ekii se kunum endi tonu omba ei, na Esrel wumb tiłap ni, Jura wumb tiłap ouni kin, ek ni

pendip kin, ek konj endi nip ngumbii,” ni Owundu yi nim.

9 “Ba na ek konj ni pendip kin, ek ei, en enim nge kupenjing noł kin, na ek dinga ni pendir ei, yi mił mon. Pe kunum endi, na nam en enim Eisip wumb nge mei konu ełe angil ełe, si tor sip kin, sipir. Nga wumb ei, en enim na ek dinga ni pendir ei, ekii sik piik enenjing mon. Yi mił, pe wumb ei, en enim oł yi mił enerangin kin, na en enim kin buł ngur,” pa ni, Owundu eim ek yi ninim.

10 Nga Owundu ek nga yi ninim, “Akip kunum ei poru neng kin, kapli nam ek dinga ei, Esrel wumb kin nip ngumbii ei, ek konj dinga yi mił. ‘Nam nge lo ek konj ei, en enim kin noman ełe kindmbii. Nga nam lo ek konj ei, en enim noman tuk ełe, mon poł pendmbii ku. Pe nga, na en enim nge Gos mułmbii. Nga wumb ei, en enim nam nge wumb mułngii.’

11 Nga wumb endeim endeim ei nge, en enim wumb ende paki tok ek emb tok ngunerngii mon. Nga en enim mei ełe, angnim noł wumb ende, ek ni ngunerngii mon. Enim Owundu nge piingii! Nimbił erang wu endi enim nipi ngunerim; ba enim na kin piingii. Piik kin, kangil kembis nin, wumb dinga mendpił ouni, na kin minj piingii.

12 Yi mił, na wumb en enim pund mong enjing ei, na kaimb kułup kin kil ngumbii. Nga na en enim oł kis enjing ei, na si kindip kin, nga noman to piinermbii mon!” Owundu yi nim.

13 Pe Gos ek dinga ni pendrim mił, ek konj ei nge, Gos ek dinga kumna ei erang kin, ok nge mił tonu om. Pe epi nipe epi endi ok nge pim ei, tukui aninga kopur pepi pupu kin, poru nimba. Nga yi ku kumna dinga ek ok nge mił tonu om ei, poru nimba ku.

9

Ya Mani Mei Ełe Nin, Tonu Epin Konu Ełe Nin, Men Tołmun Oł

1 Pe kumb se ek dinga ni pendrim mił nge, men tołmun oł dinga ei nge, ni ngurum nin nga Gos men tołmun ngii ei, ya mani mei ełe salim ku.

2 Yi mił nga alap ngii endi angliłim. Angpi, alap ngii ei andaring konu ełe palting kun ka niłmin ei salim. Sepi kin, palting tuk ei, dup alam nin peł endi nin, bres ei, Gos kin ngołmun ei nge, peł ełe salim.

3 Nga ernding tuk ełe, alap nga endi salim. Palting ei, am konu ka wii mendpił niłmin ei salim.

4 Seng kin, palting tuk konu ełe kułmał nge kumo ei, eskił mur ka tołum epi ei, ku gol sik ełmin. Nga tuk ond pous ełe nge, Gos nge ek dinga ni pendrim ełe, ku gol pei torung ełe, kum to pandi tum. Nga ond pous tukrung ełe, ming endi ku gol ełmin ei, tukrung ełe kuni kembis ‘mana’ niłmin, kuni ei nin, Eron nge dolu endi ei, mun mił ołulum ei nin, kom ku tał kun mendpił salim ei, Gos nge mon lo ek Moses ngurum ei ni, pol pendrim nge salim.

5 Nga tondrung ond pous peł ełe, enjel mił tał moke ka wii ngokuł Gos mołum konu ełe mił, ni piikił pandi tonmbuł. Tokuł kin, enjel mił nge kong mandring ełe, oł kis enjing ei nge miyem ei, kil ngopu si kindmba mił, konu ełe salim. Ba pe oł epi ombu ei kin, puł pei ni tor kindip kin, mon pulermbii mon!

6 Pe epi ombu pei poru neng kin, Jura wumb kułmał kałiłim wumb en enim alap ngii ełe, palting andaring ełe nirik puk kin, nga anda ok erik kin, en enim nge kongun erik kin, Gos kin men tok ełmin.

7 Ba kung ngii endeim ni kunum ełe, men tołmun ngii kułmał kałiłmin owundu ei, eim endeim mendpił, alap ngii palting ka wii mendpił am ei, eim nirikring pułum; ba eim tuk ełe wii punałim mon. Nga eim kung miyem ei, Gos kin kułmał kałpi ngołum. Ngopu kin, eim oł kis ełmin ni, nga wumb oł kis pii kun enarik ełmin ei, kil ngopu si kindmba nge men tołum.

⁸ Eġe nge Gos nge Gui Ka ei, sinim men toġmun ngii pule ġe andan topu ngonum. Ngang kin, sinim wumb pei piinmin ei, alap ngii palting kumb ġe kongun piram palim kapli sinim piinmin ei, men toġmun ngii palting kun ka mendpiġ ei, ondu ei aki tunerim mon.

⁹ Nga men toġmun alap ngii ei, akip nge min men kunum ġe miġ, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin men toġmun alap ngii kuġmaġ kaġiġmin wumb kung nin, epi ka wii ei, dup kalk kin, Gos oġ kis si kindmba nik ngonmun. Ba oġ ombu pei men toġmun wumb nge noman tuk ġe, oġ kun ka miġ erpi kin, paki topu ei, kapli enermba, mon mendpiġ!

¹⁰ Ba oġ ok nge kuġmaġ kaġiġmin oġ ei, lo ek ei epi nipe epi endi noġmun kuni min, noġ nungii min, nga wumb ngenj noġ was kanim kanim erngii min, oġ eipi kopur en-erngii nge niġmin oġ ei, ngenj torung minj ġe nge, lo ek niġmin. Oġ ei nge erik muġangin kin, ekii se Gos Krai kuġmaġ kaġiġim Owundu to tonu kindpi mundang kin, oġ kun ka wii oġ miġ erpi kin, to tonu kindim.

Krais Eim Nge Miyem Kuġmaġ Kelim

¹¹ Ba kunum ġe, wu Krai ei eim kuġmaġ kaġiġim owundu moġpu kin, oġ ka wii epi ei, Gos eim ek keimi dinga ni pendim miġ, tonu om. Wang kin, Krai eim alap men ngii miġ konj endi, tuk pum men ngii ei, Gos kin pungii nge ngii ei, ka wii mendpiġ. Ok nge alap men ngii ei, miġ mon. Nga men ngii konj ei, wumb angġ ġe enenjing mon. Nga ya mani mei ġe nge epi mon ku. Ba Jiisas men ngii ei, Gos moġum konu ġe saġim.

¹² Pe nga Krai eim men ngii nge palting kun ka mendpiġ ġe miġ tuk pum; ba eim kung meme nin, kung kou waġ nge miyem ġe, tuk men ngii ġe sipi punerim mon. Ba eim koġpu kin, eim nge miyem mendpiġ miġ, kuġmaġ kaġiġim ġe nge, kunum endeim mendpiġ, men ngii ġe sipi kin tuk pum. Pupu kin, sinim Gos kin

sipi orung sim ġe nge, sinim kunum kunum konj moġmun.

¹³ Yi miġ peng kin, kung meme nin, nga kung kou peġe miyem ei kin, kung kou waġ ei, dup kalk, dup sik kin, Gos ngangin kin, wumb oġ kis enjing ei, kil ngo si kindmba miġ nik enjing.

¹⁴ Ba Krai eim miyem dinga ei, oġ yi nge ei, to mani kindim. Kindpi kin, eim oġ kun pinalim oġ ei nge, eim endi pinerim kin, Krai eim dinga Gos Gui Ka kunum kunum moġum ei, eim kin sipi kin, Gos kin kuġmaġ kaġi kin, noman konj ngum. Ngopu kin yi miġ, Krai eim miyem dinga sinim ngenj torung ġe kil ngonerim mon; ba eim miyem ei, sinim noman tuk gui ġe epi konj epi pinalim ei, kil ngopu si kindim. Yi miġ erang, Gos kunum kunum konj moġum Gos ei, eim sinim dinga ngang kin, eim nge kongun er muġmun.

¹⁵ Yi miġ erang, Krai eim Gos wumb kin tuk mii memb ġe, paki toġum nge puġwu moġum. Moġpu kin, eim ek konj keimi dinga er pendim ek ei nipi kin, er dinga kindim. Kind erpi kin, eim koġpu, enim Gos kin sipi orung sim. Sipi kin, wumb enim oġ kis oġ ok nge ei, ek ni pendrim miġ er mulnjpun ei, si kindpi kunum ġe, wumb pei Gos ni pendrim miġ wumb ei, Gos ekii sik onjung. Wangin kin, wumb ei Gos noman konj ngumbii nirim miġ, ei ngang sik kin, kunum kunum ka muġngii.

¹⁶ Pe wu endi eim ekii se kuġmbii ni piipi kin, eim ek dinga nipi kin, kingam nii endi, na nge epi pei simba ni piipi kin, eim embe endi poġ pendġim miġ, ek dinga keimi ni pendrim miġ kingam ei silim. Nga eim arim ek ni pendrim miġ, wumb pei piyangin kin, eim arim kuġang kin, kapli eim arim nge epi eim ei, kingam pei simba.

¹⁷ Nimbiġ erang wu endi ek ni mon poġ pendrim miġ, wu ei kuġum kin, ek mon ei, mong keimi pimba. Ba wu ei ek ni mon poġ pendrim miġ wu ei, konj muġum kin, eim ek dinga

ni pendrim ek mon dinga ei, wii mił pepi kin, kingam paki tunermba mon.

¹⁸ Ei yi mił ku, oknge ek dinga ni pendrim mił, kung endi konj piram peng kin, kapli ek dinga ei wii mił pim; ba wumb en enim ka endi tok kin, miyem sik, bein tok kin, kumb se ek ni pendilmin mił ek mon ei, er dinga kindmin nik elmin.

¹⁹ Pe nga kunum ele, Moses eim Jura nge lo ek ei, pei ni tor kindpi kin, wumb ngang kin, kapli eim kung meme nin, kung kou wał to kondpu kin, miyem ei sipi kin, noł se ende kindpi kin, nga eim ond kirang kanim endi mił sipi kin, nga kan kundii mił epi endi sipi kin, miyem nin epi lo ek mon ele ni tonu wumb pei ngenj ele aninga aninga bein topu kindim.

²⁰ Kindpi kin, pe Moses eim ek yi nim, “Pe miyem ei, enim nge ek dinga keimi konj Gos ngurum ek ei, dinga kindang kin, ekii sik erngii.”

²¹ Nga oł yi mił eim erim ku, Moses eim kung miyem ei sipi kin, tonu alap men ngii ele nin, nga ming nin epi sim konu ele, pei miyem kindpi kin, men tok elmin oł ei nge aninga aninga bein to tonu kindim.

²² Pe keimi Jura nge lo ek ele, epi aninga pei mił kopur kanim pei ei, kung miyem bein topu kin, kun ka mił simba enim. Ba nga wumb epi endi kung mił to kondpu kin, miyem ei mani onenelang kin, kapli Gos eim wumb oł kis elmin oł ei, kil ngopu si kindnenelang mon.

Krais Ei Eim Kulmał Kalpi Ngołum

²³ Keimi, yi mił erang wumb kulmał kalilmin oł ei, epi kanim kanim pei epin konu ele min men mon mił keimi epi ei, kil ngo si kindmin ni enjing. Ba epin konu ele kulmał kalilmin keimi epi pei ei, oł kun ka mendpil mołum. Mułang kin, epin konu epi ombu ei, mei ele epi ombu, to mani kindpi kin, kulmał kalilmin oł kun ka Jiisas ei, kapli epin

konu ele epi pei, kil ngopu er kun erpi sim.

²⁴ Yi mił, Krais eim men ngii ele, wumb angil ele takinmin men ngii min men mił ei, eim tuk punerim mon. Ba eim epin konu ele min men keimi ei, tuk pum. Pupu kin, pe eim Arim Gos mołum konu ele, angil tundung orung dinga ele mołpu kin, sinim paki topu er mołum.

²⁵ Jura men ngii kulmał kalilmin owundu ei, eim men ngii ele palting kun ka ele kung ngii endeim endeim ni tuk pulmun. Pangin kin, eim kung miyem sik kin, Gos ngumun nik elmin. Ba Krais eim oł yi mił, kunum kunum enalim mon; ba Krais ei eim kunum endeim mendpil kalpi erim.

²⁶ Yi mił, Krais eim nga kunum kunum ei, eim ngenj kumbii sipi kululang kin, kunum ele Gos muł mei pulngun mondpu kin, eririm kunum ei opu kin, pe tonu onum kunum ele elang. Ba ei mon; poru nimba kunum ei, mandi enim. Krais eim ya mani mei ele, kunum endeim mendpil tonu om. Opu kin, Krais ei eim kulmał kalpi, Gos ngopu kin, sinim nge oł kis pei ei, eim kil ngopu si kindim.

²⁷ Ei yi mił ku, Gos erang kin wumb pei kunum endeim mendpil kulngii. Kolk kin, ekii se Gos kin kos owundu piingii nge kunum ele, tonu omba.

²⁸ Yi mił ku, Krais ei eim kulmał kalpi kunum endeim erpi kin, wumb pei oł kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, eim orung omba kunum ele, wumb oł kis enjing el, nga oł endi enermba, mon. Ba wumb nii endi, eim omba ni, dinga kui erik ka piik mułngii wumb ei, eim sipi orung simba.

10

Kumb Ok Kulmał Kalilmin Oł Ei, Wumb Oł Kis Etmin Ei, Kapli Kil Ngo Si Kindnermba

¹ Yi mił, Jura wumb lo ek ei, min men mon mił epi ka endi ei, ekii se tonu omba mił ei kanilmin. Ba min men mon ei, kun mił mularpi kin, epi

keimi mił mon. Jura lo ek ełe yi mił erpi kin, wumb en enim kung ngii endeim endeim ni ełe, kułmał ende mił kełngii nge ełmin. Yi mił lo ek ei, wumb nii endi eim Gos kin mandi omba wu ei, eim er kun ka ermba ei, kapli enerim mon.

² Nimbił erang pe Jura lo ek ei, wumb er kun ka ełang kin, nga en enim kułmał nga kil enełangin mon. Nga wumb men ngii ełe ołangin kin, kułmał ende mił kalk kun ka mułulangin kin, nga en enim oł kis endi noman tuk ełe, noman embin to piinenelangin ku.

³ Ba wumb en enim kung ngii endeim endeim ni, kułmał kalk ngok enjing ei, en enim oł kis enjing ei, kunum kunum noman to piik kin, nga noman to piingii ku.

⁴ Yi mił, nga kung meme nin, kung kou pełe to konduk kin, miyem ei, wumb oł kis enjing ei, kil ngopu, si kindmba ni enjing ei, kapli enermba mon.

⁵ Ei yi mił, Krai eim ya mani mei ełe omba kunum ełe eim Gos kin yi nim.

“Wumb nge kung mendpił nin, kułmał kalk ełmin epi ka wii ei, nim ngonmun ei, nim Gos noman enanim niłin. Ba nim oł konj endi eran kin, na nge ngenj ei, er kun eran kin, na ya mani mei ełe mułmbii.

⁶ Nga wumb kung tok kułmał kalk ngok kin, nga dup kalk epi ka wii en enim oł kis ei, si kindmba nik enmin oł ei nge mendpił, nim Gos nim noman enałim mon.

⁷ Pe nga na nim kinganim ek yi nind ei, ‘Na ya op ninim noman ełe, na nipe oł endi ermbii nim kin, Gos ni piin oł ei ermbii ond. Op kin, nim lo ek ei, na kin mon poł pendnjing palim mił ei, nim noman ełe minj mendpił na ermbii.’ ”

⁸ Nga kumb se, Krai eim ek yi nim, “Pe nim Gos wumb kung tok kin, kułmał kalk ełmin ni, nga noman ka epi wii ngok nin, nga kung nin, epi dup ełe kałiłmin epi ei nin, nga en enim nge oł

kis ei, si kindmba nik enmin oł ei, nim noman enanim mon.”

Nga Jura wumb oł ei nge, Moses nge lo ek ei, ekii sik ełmin oł ei nge, nim Gos noman enanim, mon ku.

⁹ Pe nga ekii se, Jiisas Gos kin ek yi nim,

“Na ya onj ei, nim noman ełe nipe oł endi na ermbii ni piin kin, oł ei kapli ermbii.”

Neng kin sinim piinmin ei, Gos eim wumb en enim oł ok nge erik men tok ełmin oł ei nge, si kindpi kin, nga oł konj endi men tok erngii oł endi ni pendim oł konj ei, Krai eim ond peri kołpu kin, eim Gos nge kułmał kałiłmin oł ei erim.

¹⁰ Nimbił erang, Krai eim Gos nge noman ełe ekii sipi kin, eim ngenj ei kułmał kałiłmin mił kunum endeim mendpił, kałpi ngum. Ngang kin, ełe nge, sinim oł kis enjpin oł ei, Krai eim kil ngopu si kindang kin, sinim oł kun ka mendpił tonu o pun mołmun.

¹¹ Pe nga kułmał kałiłmin wumb pei kunum kunum kułmał kalk yi erik kin, kunum kunum kułmał ei, minj kalk mołmun. Ba kułmał ei, wumb en enim nge oł kis kil ngopu, kapli si kindnermba mon.

¹² Ba kunum ełe, Krai eim kunum endeim mendpił, kołpu kin, wumb en enim oł kis enjing ei kil ngopu si kindim. Si kindpi kin, kułmał ei, kunum kunum paki topu kin, piram dinga pimba. Peng kin, Krai eim tonu pupu kin, Gos kin angil ełe tundung dinga ełe mołum.

¹³ Pe Krai eim kui erpi mułang kin, Gos eim opu orung wumb ei, eim simb ełe mandring puk mułangin kin, opu orung wumb ei, kamb mani kindmba nge Owundu Jiisas eim kui er mołum.

¹⁴ Yi mił erang, Jiisas ei eim kunum endeim mendpił, kułmał kałpi ngum. Ngum ełe nge, wumb pei oł kis ełmin ei, pei kunum kunum kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb pii gii ninjing wumb ei, Gos ningil ełe, wumb kun ka kunum kunum mułngii.

15 Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim ek ka dinga ngang kin, sinim kin ek ni tor kindpi kin, yi mił ku nipi ngonum.

16 “Kunum ei poru neng kin, kapli na enim kin ek konj dinga keimi endi ni pendinj ei, nip ngumbii,” pa ni Owundu yi ninim. “Na nam nge lo ek dinga ei, en enim kin noman tuk ełe, kind pendmbii. Pendip kin, nga na tonu en enim noman ełe, mon poł pendmbii ku,” Owundu yi nim.

17 Pe eim nga ek yi ninim, “Na en enim oł kis enjing ei nin, lo ek to kindik enjing oł ei, na nga noman to piinermbii mon.”

18 Yi mił peng, Gos wumb oł kis enjing ei, kil ngo si kindim kin, kapli nga ełmin oł eipi endi erik kin, kułmał kalk kin, oł kis enjing ei, kil ngopu si kindmba nik kin, nga endi enerngii mon.

Sinim Gos Eim Mołum Konu Ełe Mandi Opun

19 Yi mił erang engnan noł, Jiisas eim kołpu kin, miyem bein tum ełe nge, sinim kapli Gos nge palting mołum konu kun ka wii mił ełe, pii gii dinga nipin kin, mund mong enarpin kin tuk bin.

20 Pe sinim kapli, Gos nge palting kun ka wii mołum konu ełe, tuk bin andłim ei, konj kunum kunum mołulum andłam ei, Jiisas eim aki tum. Topu kin, eim oł kun ka wii konu ełe alap ei, ondu mił eim tuk mił pum. Pum alap mił ei, eim ngenj mił, kułmał kałpi Gos kin ngum.

21 Yi mił, pe sinim Gos nge kułmał kałim Owundu ei, eim Gos nge tilap wumb ei tep mołum.

22 Pe sinim Gos kin mandi bin. Pupun kin, sinim noman tuk ełe, kun ka wii seng kin, nga sinim Gos kin pii gii dinga peng kin, nga sinim noman tuk gui nge oł kis ełe, Kraiss eim miyem kin kil ngopu, si kindpi kin, nga sinim ngenj ełe, noł konj ka wii ei, noł kindpi kin, kil ngopu mił si kindim.

23 Sinim pii gii ełe, ni tor kindpin epi ka wii ei, simin ni kui er mołmun ei, dinga ambil gii nipin kin, si kindnermin mon. Nimbił erang Gos eim ermbii ni pendrim mił ei, eim keimi mendpił ermba.

24 Nga sinim enginjpin noł, endeim endeim ni nipe mił erpin kin, noman to konj kindamin kin, nga en enim wumb eipi kin noman ngonmun oł ei, ngok kin, oł kun ka erngii nipin ermin.

25 Nga sinim enginjpin noł kin, kułou topun men topun enmin oł ei nge, wak tunermin. Yi mił, wumb kombur kułou tok, men tok enalmin mił, yi enerngii mon. Ba enim enginjing noł kin endeim endeim ni, en enim noman tuk ełe, paki tok kin, er dinga erngii ei, yi mił nga pei erngii. Nimbił erang sinim piinmin ni, Kraiss kunum owundu kos piipi ermba kunum ei, mandi tonu omba enim.

26 Pe yi mił, sinim Kraiss nge ek keimi pii sipin kin, nga sinim noman ełe oł kis ełe piram er endinjpin kin, kapli kułmał eipi endi nga, kapli sinim oł kis kil ngopu kin, si kindmba endi pinalim mon.

27 Ba sinim Gos kos owundu pipi kin, tonu omba ei mund mong ermin. Nga dup konu kis ei muł erpi kin, Gos nge popuł kis kumep ei, opu orung wumb kin tonu opu nopo poru nimba. Ełe nge, sinim piipin kin, oł kis enermin mon.

28 Nga ok wu endi eim Moses lo ek ekii sinerim wu ei, wumb eim kin kaimb sinerik mon. Sinerangin kin wu ei kułmba. Nimbił erang wu tał min, tekliki wu ei, oł kis eririm ei, ni tor kindinjing.

29 Yi mił, pe wu endi Kraiss kin eim buł ngopu nim kin, enim wu ei kin, nipe mił ni piimin? Wu ei, eim kumep kis owundu simba ni piimin. Kraiss eim nge miyem ei, Gos ek konj keimi ni pendrim ek dinga ei erang kin, wu ei oł kun ka mił erim. Ba wu ei, eim Gos nge ek konj keimi ni pendrim ek dinga miyem ei, wii mił

ni piilim. Nga wu ei, Gos nge Gui Ka noman ka ngołum ei, eim kin ek kis nipi ngum.

³⁰ Yi mił, pe sinim piinmin ni, Gos eim ek yi nim,

“Pe wumb nii endi oł kis erim wu ei kin, na nam kumep kis ngo orung kindmbii nge pułwu,”
Gos eim yi nim.

Eim nga ek yi nim,

“Owundu ei, eim nge wumb eim kos piilim wu mił mołpu kin, wumb ei mok topu kos piipi ngumba.”

³¹ Gos eim kunum kunum konj mołulum pułwu ei, eim wumb oł kis ełmin wumb ei, Gos noman dinga mułang kin eim keimi kumep kis ngumba. Ngopu kin, eim epi kis mendpił ermba. Ełe nge ni piipin kin kun ka ermin.

³² Ba kumb ok, enim pii gii dinga endi ninjing ei, enim kom se piingii. Ok kunum ełe, enim Gos nge ek ka ei, enim nge noman tuk ełe Gos nge tiłang andan tum sinjing kunum ei, enim kongun dinga erik kin, nga wumb ngenj kumbii pei enim nganjin sinjing. Ba enim dinga angk mulnjung.

³³ Kunum kopur, wumb kombur enim sik kin, wumb eipi nge kumb ełe angndik kin, enim kin ek kis nik nin, oł embin tui ngok ełmin. Nga kunum kopur, wumb eipi pii gii nik enjing ei, oł embin tui ko wunmun wumb ei kin, enim tep tok ende puk kin, oł embin tui ko wuk kin, paki tołmun ku.

³⁴ Yi mił enim wumb ei, en enim pii gii nik kin, kan ngii ełe pałmin wumb ei kin, kaimb kulk ngunjung. Pe nga, wumb kis enim epi endi sengin kin, enim ka piik kin, kan wiik tunjung. Nimbil erang enim piinmin ei, enim ei tonu epin konu ełe, epi ka wii endi singii ei, kunum kunum simba.

³⁵ Yi mił erang, pe enim pii gii ei, wii mił wiik tunerngii mon. Nimbil erang pii gii ei, enim kumep ei, owundu ngang singii.

³⁶ Yi mił, enim pii gii dinga kindik kin, ambil gii nik kin, angk mułngii! Molk kin, Gos nge noman ełe, ekii sik erik mułngii! Nga ekii se, enim Gos ngumbii ni pendrim mił epi ka wii ei, ngang singii.

³⁷ Singii ełe nge, yi mił,
“Pe kunum aninga kopur piram pałim ei, enim wu owundu endi omba nik kin, kuruk mołmun omba wu ei, eim kunum kinan kui er mulermba mon.

³⁸ Ba nam nge wumb na kin, kun ka mołmun wumb ei, pii gii nik mulnjung kin, wumb ei, enj enj konj mułngii. Nga wumb ei, ekii se buł ngok orung punjung kin, kapli na wumb ei kin, noman ka piip ngonermbii mon.”

³⁹ Ba sinim wumb kopur, en enim buł ngok kin, am pungii nge wumb ei, ende kin molałmin mon. Ba sinim wumb pii gii dinga nipin kin, sinim noman tuk ełe, konj kunum kunum mułmun ei nge simin.

11

Pii Gii Nilmin Oł Ei Nge Pule

¹ Pe pii gii ninmin oł ei yi mił, sinim noman tuk ełe, keimi dinga ambil gii ni peng kin, Gos ngumbii nirim epi ka wii ei, keimi tonu omba ni, kunum olt kui er mołmun. Pe sinim epi nipe epi endi ningił ełe kinałmin epi ei, noman ełe pii poru ninim.

² Nimbil erang kumb ok wu kombur mulk ei, Gos kin pii gii nik kin wu ei, Gos eim kin yi nirim, “Wu kombur ei, oł kun ka ełmin wu,” nirim.

³ Pe sinim pii gii mendpił ełe nge, sinim piinmin ni, Gos eim ek neng mendpił, muł mei ni, konu pei tonu opu pirim. Yi mił, pe sinim kaninmin epi ei, Gos sinim kinenełamin epi ei kin eririm.

⁴ Pe wu Eipel ei, ok pii gii nipi kin, Gos kin ka endi kułmał kapli ngum. Ngum kułmał ei, angim Kein kułmał kamb mani kindpi kin, eim kułmał ka wii mendpił ngum. Ngopu kin keimi, Eipel Gos kin pii gii nim pułe

ele nge, Gos Eipel kin, “Wu kun ka,” nim. Nipi kin, Gos eim Eipel kin, epi ka ei wii ngum ei, Gos sipi kin, ka piim. Nga Eipel kulang kin, ba eim pii gii ele, akip yi ku, ek mił nga tangpi palim.

⁵ Ei yi mił ku, ok wu Einok Gos kin pii gii nim ele nge, Gos eim konj sipi kin, ei tonu epin konu ele sipim; ba eim kulerim mon. Nga wumb endi eim kuruk; ba eim kan sinerik mon. Nimbil erang, Gos eim mendpił, ei tonu sirim. Pe Gos nge ek ka ei, mon poł pendim ek ei, yi ninim, “Pe Einok Gos sipi kin, tonu epin konu ele sinerim kunum ele, Einok eim Gos nge noman ele ekii sipi, endang kin, Gos Einok kin ka piipi ngum.

⁶ Pe wumb nii endi Gos kin pii gii ninerim kin, kapli Gos wu ei kin, ka piipi ngunermba mon. Nimbil erang wumb nii endi, eim Gos kin mandi omba wumb ei, eim Gos kinanim; ba Gos mołum ei, eim pii gii nimba. Nga eim pii gii nipi kin, Gos kumep ka wumb eim kin kuruk, kan simin ni erngii wumb ei kin ngumba.

⁷ Pe yi mił ku, wu Nowa ok eim Gos kin pii gii nirim kunum ele, Gos eim epi kis endi, ekii se tonu omba epi ei, Nowa kineririm epi ei, Gos eim Nowa kin yi nirim. Pe Nowa eim Gos nirim ek mił ei, eim pii gii ni ekii sipi kin, noł kanu endi, eim ambim kingam ambilam noł ni, tuk pungii mił eririm. Pe nga Nowa nin, eim nge wumb ei, to kis eneririm mon; konj ka mulk. Nga Nowa eim nge pii gii ele nge, pii gii ninenjing wumb kin kos mił owundu piipi kin, kis erpi ngurum. Nga Nowa nge pii gii ele nge, Gos Nowa kin “Wu kun ka,” nirim.

⁸ Pe Eiparam ok, eim Gos kin pii gii nim kunum ele, Gos eim kin ek nirim mił ei, ekii sim. Pe Gos eim Eiparam eim nge mei si kindpi kin, nga mei konu tongndung ele eipi, ba nipi kin, Gos ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendim konu ele ba. Pe eim ngii konu mendpił ei, si kindpi kin, konu eipi endi, Gos Eiparam ba nim

konu ei, pii poł tunerim mon; ba eim Gos kin pii gii nipi kin, konu ele pum.

⁹ Pe Eiparam eim pii gii nirim ele nge, Gos eim wumb kumb kan kun enalmin konu ele pupu kin, Gos eim kin ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim konu ele mułum. Mułang kin, Eiparam kingam Aisak ni, Aisak kingam Jeikop ni, wu kei mei konu eipi endi, wumb gulka mił, puk mulnjung. Molk kin, Gos eim ngumbii ni, ek keimi dinga ni pendrim ei, ende sik ku. Nga en enim wu tekliki kei, tuk alap ngii ele minj, nok pek mulk.

¹⁰ Yi mił, Eiparam kanpi kin, kui dinga erpi kin, konu owundu ele nge, ngii tumunj dinga ei, kenmbii ni piirim. Nimbil erang, Gos eim konu owundu ele, ngii takpi kin, er ka er sirim.

¹¹ Yi mił ku, amb Sera, ok Gos kin pii gii nirim. Nga eim tukui mołpu kin, kangil mengmba kunum ei, poru nirim; ba eim Gos kin pii gii nirim. Neng kin, Gos eim noman dinga ngang kin, eim kapli kangil mengmba. Mengpi kin, amb Sera yi ni piirim, Gos eim ek keimi ni pendrim mił, kapli na kangil mengmbii ni, yi piirim. Nimbil erang Gos eim ek keimi mendpił nilim ek ei, ni piirim.

¹² Yi mił ku, Eiparam eim endeim multum ei, tukui erpi kin, kulmba kunum mandi sirim; ba eim kangi endeim mengrim ele nge, wumb pei kanjip pei mił, mer noł ku kulta mił, tonu ok pei mulk. Molk kin, wumb endi, Eiparam nge wumb tilap pei mołmun ei kemb tungii ei, ei kapli enanim mon.

¹³ Pe wumb ei, pei en enim pii gii nik kin, nga wumb ei, ekii se pei kulk. Kulk wumb ei, pei en enim Gos eim ek keimi dinga nipi kin, singii nirim epi ei, sinenjing mon. Ba en enim konu ele turii enj ok kin, en enim kanik kin, ka ka piinjing. Piik kin, ni tor kindik yi ninjing, “Sin ya mei ele wumb ei, gulka mił, o pun mołmun,” pa ninjing. “Sin ya mei ele, kunum aninga mołmun,” pa ninjing.

14 Sinim kun piinmin! Pe wumb ombu, en enim ek ei nge ninjing wumb ombu, en enim nge mei mendpił ei, kuruk endnjing.

15 Nga en enim noman ełe, mei konu ełe, ok si kindik kin, onjung konu ełe, noman to piılangin kin, kaplı en enim mei konu ełe, orung pungii ei, andłam kun endi sılang.

16 Ba en enim oł yi mił, ni piik enenjing mon. Nimbił erang en enim noman ełe, mei ka wii ełe, pu poru nim konu ei, epin konu ełe mendpił, kan simin ni piik pungii. Yi mił erang, Gos eim singambił sipi kin, en enim Gos ningii, pa ninerim mon. Nga Gos eim wumb ei kin, konu owundu ełe, er kun ka er kindim salim.

17 Pe Eiparam Gos kin pii gii nim ełe, eim Aisak kułmał kałpi kin, Gos ngumbii ni erim. Pe kunum ełe, Gos eim Eiparam oł endi ermba mił, kenmbii ni, oł endi eririm. Pe Eiparam eim Gos eim kin epi ka wii ngang kin, ek keimi dinga nipi pendrim mił sirim. Ba pe Eiparam eim nge kingam endeim mendpił, Gos kin kułmał kałpi kin, ngumbii ni erim.

18 Kumb ok, Gos ek nipi kin, Eiparam ngopu yi nirim, "Pe kinganim Aisak kin, nim nge kinganim noł pei, tonu ok mułngii."

19 Pe Eiparam eim pii gii nirim ei, Gos kaplı Aisak kułmba ei, nga sipi kin, orung konj simba ni piipi kin, eim kingam Aisak kułmał mił kałpi, Gos kin ngurum. Yi mił erang, sinim ek ekin yi nimin ei, Gos Aisak nga tukpu ełe, sipi orung sirim, yi nimin.

20 Pe nga, Aisak Gos kin pii gii nim ełe, Aisak eim Jeikop kin, Eiso tał, ek keimi dinga nipi kin, noman ka epi kangıł tał, ekii se singıł ni pendrim.

21 Yi mił nga ku, Jeikop eim Gos kin pii gii nipi kin, eim kułmba erpi kin, Jeikop eim Josep kingam noł ei, noman ka epi ka wii endi, endeim endeim ni, ok ngui ni pendrim mił ngum. Nga eim dolu kumb ełe, ambıpi mołpu kin, kan mani kanpi kin,

Gos kin men topu kin, ka pii ngopu kin, kułum.

22 Pe nga, Josep Gos kin pii gii nirim ełe, eim kułmba mandi erpi kin, eim ek nipi kin, Esrel wumb Eisip konu ełe si kindik kin, Esrel nge konu ełe ekii se pungii, pa nirim. Nga eim wumb kin ek ni tor kindpi kin, eim embił ei, tukpu tungii mił, pa nirim.

23 Pe Moses nge mam arim teł, Gos kin pii gii niłmbił ełe, mam arim teł Moses kenkił ni, kangıł ka wii mendpił ei, ekii se wu owundu mułmba, ni piikił. Yi mił peng kin, eł ełip, kangi Moses sipkił kin, oi tekliki mił, koi erkił pendkił. Wumb tał eł ełip Gos kin pii gii nikił kin, wu king lo ek ei mund mong kulerkił mon.

24 Yi mił ku, Moses eim Gos kin pii gii nirim ełe, ekii se Moses eim owundu erpi, tonu mołpu kin, eim wu King Pero nge ambłam kingam mił, mułmbii ni, noman to piinerim mon.

25 Nga Moses wumb oł kis ełmin oł ei nge, kunum aninga kopur, ka ka piipi mułmbii ni, noman to piinerim mon. Ba Moses eim, Gos nge wumb kin ouni, ngenj kumbii simbii ni piim.

26 Pe eim piipi kin, nam Kraıs nge embe ełe, ngenj kumbii sinj kin, oł ei nge, Eisip konu ełe epi ka wii, ku nin epi salim mił ombu, to mani kindmba. Nimbił erang eim noman to piipi kin, ekii se Gos epi ka wii ngang kin, simbii ni piim.

27 Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ełe, eim Eisip konu ełe si kindpi kin, Eisip konu ełe king nge popuł kis sirim ei, mund mong erpi kin, piineririm mon. Wu endi eim, Gos ningił ełe ak topu kin, Gos kinermba. Nimbił erang Moses eim Gos min men mił mołpu kin, kenrim mił, pii gii dinga nipi kin, ambił gii ni mułpu kin, eim mund mong eneririm.

28 Pe Moses eim Gos kin pii gii nirim ełe nge, eim erang kin, kuni owundu 'Pasopa' ni, oł ei erpi kin,

kung siipsiip wał miyem ei sipi kin andan topu kin, 'Yi erei!' neng kin, Esrel wumb ngii ondpuł ełe, mundnjung. Moses eim pii gii nirim ełe nge mundangin kin, enjel kulii endi opu kin, Esrel wumb kangil kumna mengnjing kangil ombu, to kundmba ei nge, kapli to kundnermba mon nik, yi enjing.

²⁹ Yi mił ku, pe Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, en enim 'Ep Noł Kundii' niłmin ei, tumb tok punjung ei, mei kep er seng kin, punjung. Ba Eisip wumb en enim, oł ei ekii sik kin, ermin nik kin enjing; ba noł nok kin, kolk poru ninjing.

³⁰ Pe nga Esrel wumb Gos kin pii gii ninjing. Nga Esrel wumb en enim, Jeriko konu owundu ełe, andik kin, si pok er mułangin kin, kunum angil orung nga tał o pum. Pang kin, konu owundu ełe nge, kom ku kung gui er pendnjing ei, engin topu mani pum.

³¹ Yi mił ku, ok oł kis er andlim amb Reiyap ei, eim Gos kin pii gii nirim. Nirim ełe nge, eim wumb kombur konu ełe, kan poł tungii nge onjung wumb ei, tuk sipi paki tang kin, pii gii ninenjing wumb eipi, eim to kundmun ni enjing; ba amb ei kapli to kundnenjing mon.

³² Pe na nga nipe ek endi nimbii? Nimbil erang pe na kunum pei seng kin, kapli na wu ombu, Giriyon ni, Barak ni, Samson ni, Jepsa ni, Deipis ni, Samuyel ni, nga Gos oł ekii se tonu omba nge, piik nik ełmin wumb ombu nge, pii gii nik ek ei, nimbii; ba kunum endi sinałim mon!

³³ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, wumb eipi nge king kin, opu erik kin, opu tok orung kindik kin, yi enjing. Pe en enim, oł kun ka pirim mił enjing. Nga en enim, Gos ek keimi dinga nipi kin, ngumbii nirim epi ei, ngang kin sik. Nga wumb eipi, en enim pii gii ei je erang kin, Gos kung simbii laiyan gupu ełe eim ambil kum tum ku.

³⁴ Pe dup owundu kis nołum ei, wumb nga en enim pii gii ełe, to kumbułmun. To kumbulk kin, nga

wumb en enim, tui jik ei, to kundngii ełmin ei, nung nik kin, am pułmun ku. Pe wumb ei, en enim dinga sineririm; ba nga ekii se, en enim Gos dinga ngang kin sik endik. Andik kin, en enim dinga wii pu molk kin, opu wumb konu eipi wumb ei, to kindangin kin, nung nik pułmun.

³⁵ Pe wumb kulnjung wumb ei, nga angk kin, konj tonu wangin kin, en enim embnjing noł ei, pii gii nik ełe nge, sik orung sinjing. Nga wumb kopur, en enim kan ngii mił ełe mułangin kin, en enim ngenj ełe, kepii to kundmun ni enjing. Nimbil erang, wumb en enim, Gos kin opu orung erik kin, buł ngułangin kin, kapli opu orung wumb kindangin kin, pułangin. Ba nga opu orung wumb kin, ek ei ekii sinenjing mon. Oł yi mił enjing ełe nge, en enim tukpu ełe, angk kin, noman konj nga ka wii ei, simin ni piinjing.

³⁶ Pe wumb eipi kopur en enim, ek buł ambilk ngunjung. Nga wumb kopur en enim kepii tunjung. Tok kin, nga wumb kopur, kan tok kin, kan ngii ełe pendnjing.

³⁷ Pe opu wumb kopur, en enim pii gii ninjing wumb ei kin, kom ku tunjung. Tok kin, nga wumb ombu, en enim kin tui to kolmung erik kin, tał enjing. Nga wumb ombu, en enim tui sik to kundnjung ku. Pe wumb kombur en enim alap sinerang kin, kung siipsiip ni, kung meme ni, ngenj ei sik kin, konduk mił, kindik andilmin. Nga wumb kombur, en enim nge ngenj ełe, epi endi sinerang kin, wii mulnjung. Pe wumb en enim kin, ngenj kumbii kanim kanim ngok kin, oł embin tui kanim kanim ngunjung ku.

³⁸ Pe ya mani mei konu ełe wumb ei, wumb kis; ba pii gii ninjing wumb ei, en enim ka wii mendpił. Pe wumb pii gii ninjing wumb eipi si kindik kin, en enim konu ełe mei wumb mulenjing konu ełe mei wii sim konu ełe komung ni, tuk kom ku tukpu ni, mei tukpu sim konu ełe ni, koi er pek punjung.

³⁹ Pe wumb ombu pei, en enim Gos kin pii gii ninjing. Nik kin, Gos ningil eġe, embe ka wii sinjing. Ba Gos en enim kin, ek keimi dinga ni ngumbii nirim epi ei kunum eġe sinenjing; ba en enim kulnjung.

⁴⁰ Nimbiġ erang, ok Gos eim noman eġe, ekii se sinim kin ermbii ni piirim oġ ei, er kun er sim saġim. Yi miġ, ok pii gii ninjing wumb ei, kumb se oġ kun ka eġmin wumb miġ, tonu onerngii mon ba; sinim en enim kin ouni, Gos erang kin, sinim pei oġ kun ka eġmin wumb miġ, tonu omun.

12

Gos Eim Sinim Nge Erinjpin

¹ Nga yi miġ pii gii ninjing wumb ok nge, sinim si pok erik moġmun ei, pei tilap owundu, konu kupu miġ, sinim si pok enmin. Erik kin, en enim sinim kanik kin, kui er moġmun. Molk kin, nga sinim oġ embin tui kis kanim kanim nin, oġ kis embin simba epi pei, sinim oġ kun ka ermin ei, ambil gii ni, pimba ei si kindmin. Si kindpin kin, sinim noman dinga kindpin kin, kunum oġ miġ sikir pupun kin, nga sinim Gos epi ka wii endi, simin ni piipin kin, dinga sikir bin. Pupun kin, Gos nge epi ka wii ei simin.

² Pe sinim sikir pupun kin, Jiisas kin kun kanpin moġmun. Pe eim kin pii gii ninmin ei nge puġwu. Nga eim erang kin, sinim pii gii ei, tonu dinga opu kin, kun ka mendpiġ simba. Pe nga, Jiisas eim yi ku, pii gii dinga nipi kin, eim noman ka wii ei, eim piipi kin, eim ond peri eġe, dinga kindpi kin, dinga erang moġum. Moġpu kin, eim wu kis miġ, ond peri eġe, singambil ei, epi wii miġ ni piim. Piipi kin, ekii se Jiisas eim Gos nge king peġ eġe, angil tundung eġe dinga eġe moġum.

³ Enim Kraiss oġ kun ka erim miġ, enim pii kun erngii! Pe wumb oġ kis eġmin wumb ei, en enim Jiisas kin oġ kis erik kin, ek kis ninjing. Nik kin, wumb ei eim kin oġ kis enjing; ba eim dinga kindpi moġum. Moġpu kin, sinim Kraiss nge ek ei piipin

kin, sinim eim kongun erpin, ten kularpin kin, sinim noman tuk eġe dinga ei, wakin tunermin mon ku.

⁴ Pe en enim oġ kis enmin oġ ei, to mani kindmin nik kin, opu orung enmin. Ba enim oġ kis enmin oġ ei nge, opu erik kin, en enim nge miyem mendpiġ ei, endi mani onerang kin, wumb Kraiss to kundnjung miġ, en enim yi miġ kulenjing mon!

⁵ Mon peng kin, Gos enim noman tuk eġe, ek ka dinga nipi, paki topu kin, enim eim nge kingam noġ miġ, ek ni ngum ei, enim ouru nimba.

“Na kingnan noġ, Owundu enim kin oġ endi erpi kin, er kun ermbii ni erim kin, kunum eġe enim epi ei wii miġ ni piinerngii mon! Pe enim eim oġ endi er kun ermbii ni erim kin, kapġi enim nge noman tuk dinga ei, wakin tunerngii mon!”

⁶ Nimbiġ erang, pe Owundu eim wumb kin noman ngonum wumb ei kin mendpiġ, er kun eġim. Pe wumb kopur en enim, eim kingam noġ moġmun wumb ei kin, kepġi miġ topu kin, er kun eġim.

⁷ Pe enim dinga angk muġangin kin eġe nge, Gos kapġi enim er kun ermbe. Erpi kin, Gos eim enim miġ ei, eim kingam yi miġ ku eġim. Erpi kin, kangil endi eim oġ kis erang kin, eim arim eim kin, er kun eġim.

⁸ Ba ernjing eim nge kingenjing noġ ei, er kun eġim. Nga Erinjpin Gos eim nge kingam noġ sinim eim er kun enerim kin, kapġi sinim kangil ei eim nge kingam noġ mendpiġ mon; ba kangil ei, ernjing molaġim yi miġ muġngii.

⁹ Yi miġ, pe nga sinim ya mani mei eġe erinjpin ei, sinim kin er kun erangin kin, sinim en enim ka piipin kin, ek ei kom sipin piġmin. Ba yi miġ, nga sinim ei tonu epin konu eġe Erinjpin Gos, eim Gui moġum ei, eim ek nirim miġ ekii sipin ermin. Erpin kin, kapġi sinim noman konj kunum kunum moġmun nge simin.

¹⁰ Yi miġ, sinim ya mani mei eġe erinjpin ei, kunum aninga kopur, sinim

erinjpin er kun er ngumbii ni, piilim mamb, kunum ei ngolum. Ba Gos sinim keimi er kun erpi kin, sinim paki topu kin, sinim Gos eim kun ka wii molum miŕ yi ku mulmun nipi elim.

¹¹ Yi miŕ, sinim erinjpin ei, sinim kin kumbii kis ngonum ei, sinim er kun ermaba nge ngonum; ba kunum ele, sinim ol ei nge ka piinalmin mon. Nga sinim nge noman ele, embin ku tolum; ba ekii se, sinim kumbii kis ei, er kun erang kin ele nge, sinim noman emin ka seng kin, ol kun ka elmin.

Sinim Dinga Angpin Mulmun

¹² Pe yi miŕ, enim angil dinga sinalim ei, tonu dinga kindik kin, Gos nge kongun dinga erngii. Nga enim simb dinga sinarpi nim kin, enim simb ele dinga kindik angk kin, Gos nge kongun erngii.

¹³ Nga enim simb ele andlam ei, er kun ka erik pangin kin, nga simb endi kis mulum kin, kapli simb gopu ei, nga pong sinermaba mon; ba ei nga kun ka molpu kin, Gos ol ekii simba.

¹⁴ Pe enim wumb pei kin, noman emin ka seng mulngii. Pe enim ol kun ka ol ei, kongun dinga erik mulngii. Nimbiŕ erang wumb nii endi, eim ol kun ka enerim kin, kapli wumb ei Gos Owundu kindermaba mon.

¹⁵ Pe enim kan kun erik mulngii! Mon pim kin, enim molmun konu ele, wumb endi eim Gos nge noman ka ngum epi ei, buŕ ngopu sinermaba. Nga mon pim kin, enim molmun konu ele, wu endi epi kumbii kis enim miŕ, tonu opu kin, mong kumbii kis tumba. Yi miŕ topu kin, enim kin embin ngopu kin, enim ol kis penj tui epi endi, Gos ningil ele erpi, ngumba.

¹⁶ Mon pim kin, enim molmun konu ele wu endi, amb ngunduk enmin min; Gos kin buŕ ngok kin, pii gii ninarik enmin ol ei, wu Eiso ok eririm miŕ, enmin. Wu Eiso eim kunum endi, eim angim Jeikop kin kuni endeim mendpiŕ, top erpi kin,

eim kangi kumna nge ek ka nipi kin, ngum epi ka wii ei, buŕ ngopu wii miŕ si kindim.

¹⁷ Yi miŕ, pe enim piinmin ekii se ei, eim arim nge noman ek ka epi ka wii ei ngang kin, eim nga simbii ni piipi kin erim; ba Gos mon nirim. Pe nga wu Eiso eim ke dinga nipi kin, epi ka wii epi ei, orung simbii ni piirim; ba eim noman tuk ele, ak tolmun andlam endi, sinalim mon.

Komung Saiyon Ka Wii

¹⁸ Yi miŕ, enim Gos nge konu ka wii ele onjung kin enim Esrel wumb en enim komung Sainai konu ele olmun miŕ, enim angil minjin tungii miŕ, onanmin mon. Ba konu ele komung Sainai konu ele dup nopu kin, mul erang piilmin miŕ ni, nga konu emii elim ol ei ni, nga konu pop owundu olum ol ei nge, erang kin piinmin.

¹⁹ Nga beli miŕ epi endi, ek tingang piyangin kin, nga Gos eim ek tingang piinjing ku. Pe wumb en enim mund mong erik kin, Moses kin ke nik kin, Gos ek nga ni tor kindnerangli mon ninjing!

²⁰ Yi miŕ erang, wumb ei, en enim Gos ek dinga nipi ngang kin, mund mong enjing. Gos eim ek yi nim, “Pe nga wumb endi min, kung endi yi ku, tonu komung Sainai ele, minjin tok ninjing kin, kom ku to kundngii.”

Yi neng piik kin, wumb mund mong enjing.

²¹ Pe epi nipe endi erim epi ei yi ku, Moses eim kenmbii miŕ, kapli enanim. Moses eim yi nim,

“Nam ol ei kanip kin, mund mong end ku,” pa nim.

²² Ba enim ekii se tonu onjung wumb ei kin, Gos ol eipi endi erang kin, enim konu ka wii ele komung Saiyon ni, konu owundu, Gos kunum kunum konj molum konu ele, epin Jerusalem konu owundu ele ni, konu ele enjel pei pei kulou tok kin, ka ka piik elmin konu ele enim kin ouni onjung.

²³ Nga enim ok Gos nge pii gii wumb nge, kingam noł kumna mił mołmun konu ełe, kułou tok kin, noman ka ka piik mołmun. Pe wumb ombu en enim ei, tonu epin konu ełe, embe mon poł pendrim pałim. Pe enim ok, Gos eim wumb kos owundu piimba wu mołum konu kumb ełe onjung. Nga enim wumb noman tuk gui ei, Gos nge wumb oł kun ka erang kin, tonu ok mulnjung wumb ei, pe mołmun konu ka wii ełe enim onjung ku.

²⁴ Pe nga enim Jiisas kin onjung. Wangin kin, Jiisas eim enim mołmun konu ełe, tuk mii memb nge, wu eim enim kin, ek dinga konj ni pendrim pałim. Pe enim nga Jiisas kołpu kin; miyem ei, ok enim kin bein topu kin, ek dinga konj ni pendrim ei, er dinga kindim kunum ełe, eim mołum ku. Nga eim miyem ei, epi ka wii endi andan topu ngum. Ngum epi ei wu endi Eipel to kondpu, kumep kis ngum wu ei, Eipel nge miyem epi ei, ende mił mon. Jiisas nge miyem ka wii mendpił ei, Eipel nge miyem to mani kindim.

²⁵ Pe enim kan kun erik mułngii! Mon peng kin, enim Jiisas ek ninim ek ei, kom ambil pandi tok kin, eim ek piinerngii. Yi mił, kumb ok ya mani mei ełe wumb ei, Gos ek dinga nipi ngurum ek ei, tok kindik kin, buł ngunjung wumb ei, oł kis kumep ei, kamb mani kindik kin, nung nik punerngii mon. Yi mił erang, ekii se Gos tonu epin konu ełe mołpu kin, ek dinga nipi sinim kun ngonum. Nga sinim Gos eim nge ek ei, buł ngunjpun kin, kapli sinim oł kis kumep ei, kamb mani kindpin kin, nung nipin kin, bin min? Ei mon mendpił!

²⁶ Ok kunum ełe, tonu komung Sainai ni konu ełe, Gos ek neng kin, mei kopu turum. Ba Gos akip ek dinga keimi yi ninim,

“Kunum endi nga, nam ya mani mei konu ełe mendpił, ambil ołup enermbii mon; ba tonu epin konu ełe ambil ołup ermbii ku,” pa nim.

²⁷ Pe “nga kunum endi” ek ei, sinim kin andan topu ngonum. Ngonum ei, Gos eim epi kanim kanim pei eririm ombu nge Gos eim epi ei, ołup erpi, to kis erpi kin, si kindmba. Si kindpi kin, Gos erang epi ka wii dinga ombu, ołup enerim kin, kapli epi ka wii dinga ombu nga piram mulmba.

²⁸ Yi mił erang, pe sinim ka piipin kin, Gos ngumun. Nimbił erang, sinim Gos eim sinim tep er mołum konu ka ei, sinim sinmin ei, ołup enenmba mon! Pe nga, sinim Gos kin ka pii ngopun kin, eim kin embe ambil tonu kindpin kin, oł kun ka ełe, men topun nipin kin, Gos nge noman enim mił, ekii sipin ngopun mund mong ermin.

²⁹ Nimbił erang sinim Erinjpin Gos eim, dup mendpił kindang kin, epi pei dup nopu kin, topu kis er poru nimba pułwu eim mołum.

13

Gos Noman Enim Mił Ermin

¹ Pe enim engnjing noł endeim endeim ni, noman ngołmun oł ka minj erik kin, Krais nge wumb mułngii.

² Pe enim konu eipi wumb enim ngii konu ongii ei, “Wei!” a ningii ei, enim ouru ninermba. Nimbił erang enim piinmin; ok wumb kombur yi mił enjing ei, en enim Gos nge enjel sik kin, en enim ngii konu ełe, tuk tep erik kin, se mulnjung. Ba enjel onjung ei, en enim piinenjing; ba en enim wumb mendpił kombur onmun, ni piinjing.

³ Pe enim pii gii wumb kopur, kan ngii konu ełe pałmin ei, piingii yi mił, enim wumb ei kin, ouni kan ngii ełe mił pingii. Nga enim wumb kopur ei, en enim Krais kin pii gii nik ełe nge, ngenj kumbii sinmin ei, enim piingii. Nimbił erang enim piinmin ei, en enim ngenj ei, wumb ombu mił, yi pałim ku.

⁴ Pe wu endi amb simba oł ei, wumb pei oł ei, ambil tonu kindik kin, ka piingii. Nimbił erang wu ei, eim amb simba oł ei, Gos ningił

eġe, oġ kun ka wii mendpiġ simba. Nimbiġ erang enim piinmin ei, ekii se Gos kos owundu piipi kin, kumep kis ngopu kin, wu endi amb ngunduk kin, nga wu eipi amb kin oġ kis erik enmin ei kin, ngumba.

⁵ Pe enim ku nin epi siġmin oġ ei nge, noman kulerngii mon! Ba Gos enim paki tang kin, nipe epi endi enim kin sim saġim epi ei mendpiġ, ka piik muġngii. Nimbiġ erang, Gos eim ek ok yi nirim, "Nam enim kanip wiik tunarpi kin, nga na enim wakin tunermbii mon ku!"

⁶ Pe sinim ek nimin ei, pii gii nipin kin, ek ni tor kindpin ei, "Owundu eim na paki toġum. Pe wumb en enim, na kin nipe oġ endi erngii ei, na mund mong tunermbii mon!"

⁷ Pe enim nge tep eġmin wumb enim kin ok kin, Gos ek ka ni tor kindik nguk ei, enim piingii. Pe wumb ei, oġ kun ka erik endik ei, enim noman to piingii! Piik erik kin, Gos kin pii gii nik ei, ekii sik kin, er endngii.

⁸ Jiisas Kraiss eim nin, eim ek ka ei ok multum; pe moġum ku, nga ekii se kunum kunum muġmba ku. Eim ende minj piraam moġpu ba. Nga eim ek ka piraam muġmba ku.

⁹ Mon pim kin, kengip ek eipi eipi enim noman eġe, to eipi eipi si tor simba. Seng kin, en enim Gos nge oġ kun ka si kindik kin pungii. Nga enim noman tuk eġe, Gos nge noman ka ngolom oġ ei, dinga ngang kin, ei ka wii mendpiġ moġum. Ba enim noman tuk eġe kuni mowii lo ek kanim kanim eġe, ekii sik eġmin oġ ei, wumb endi paki tunaġmin mon.

¹⁰ Pe Gos nge kuġmaġ kaġiġmin wumb ei, Jura wumb alap men ngii yi eġmin wumb ei, sinim nge kuġmaġ kaġmin kumo kuni ei, nungii; ba dinga sinermin ni piik kin, kapli nunaġmin mon. Nimbiġ erang Jiisas eim sinim nge kuġmaġ kaġmin kuni miġ moġum.

¹¹ Yi miġ, Jura wumb nge kuġmaġ kaġiġmin wu owundu ei, eim kung miyem ei, tu wupu kin, tuk konu ka

wii mendpiġ saġim konu eġe, kuġmaġ kaġi wumb en enim oġ kis eġmin ei, kil ngumba nipi eġim. Ba kung ngenj ei, konu owundu andaring eġe, dup kaġiġmin.

¹² Pe yi miġ ku, Jiisas eim konu owundu nge, ondu torung eġe kuġum. Pe Jiisas eim koġpu kin, eim nge miyem eġe, wumb pei oġ kis enjing ei, kil ngopu si kindim. Si kindang kin, wumb ei Gos ningiġ eġe, oġ kun ka wumb muġngii.

¹³ Yi miġ ku, sinim konu owundu eġe, torung pupun kin, sinim Jiisas eim singambiġ sipi kuġum. Yi miġ ku, sinim singambiġ sipin kin, eim kin ouni ko wupun er muġmun.

¹⁴ Pe ya mani mei konu eġe, sinim kunum kunum muġmun nge, konu owundu eġe endi sinaġim mon; ba kunum kunum muġmun nge, konu owundu eġe ka wii endi, tonu omba ei, sinim kui er moġpun kin, kurpun andinmin.

¹⁵ Pe sinim Jiisas nge embe kin, kunum kunum Gos kin ka ka piipin ngopun kin, eim embe ambiġ tonu kindmin. Nimbiġ erang Jiisas eim sinim kin kuġmaġ miġ, kaġi ngum. Ngang kin sinim gupu eġe, Gos kin ka piipin ngopun kin, eim embe eġe, sinim ek ni tor kindpin kin, wumb eipi ngumun.

¹⁶ Pe enim wumb eipi epi sinerang moġmun wumb ei kin, paki tok kin, oġ ka erngii ei nge, ourun tunerngii mon! Nimbiġ erang enim kuġmaġ kalk kin, yi miġ enmin oġ ei, Gos eim noman ka piġim.

¹⁷ Pe enim nge tep wumb ek ningii miġ ei, ekii sik ni, mandring molk pungii. Puk kin, enim noman tuk eġe tep molk erik kin, wumb miġ ei nik kin, beltik, ekii se ni tor kindik kin, Gos kin ngungii. Pe enim tep eġmin wumb oġ yi miġ enjing ei, enim ekii sik kin, kapli en enim ka piik kin, en enim kongun eġmin kongun ei nge, ambiġ gii nik kin, er muġngii. Mon pim kin, enim noman embin to piinjing kin, enim oġ ei nge paki topu kin, ngunermba mon ku.

18 Pe enim sin kin prei erik kin, Gos ngangin kin, sin paki tumba. Yi mił, sin noman tuk gui ele piinmin ei, Gos ningił ele, sin kun ka mołmun keimi dinga ni piinmin. Sinim piipin kin, sinim noman ele, oł kun ka kunum kunum er endmin, ni piinmin.

19 Pe na enim dinga kii sind ei, enim na kin Gos prei erangin kin, Gos na nga orung sikir kindang kin, enim kin nga nirik ombii.

Prei Ełmin Oł Ei Nge

20 Pe sinim nge Gos noman emin pułwu; Gos ei, eim sinim nge Owundu Jiisas kultum ei, eim nga sipi orung konj sirim. Seng kin, Jiisas eim sinim kung siipsiip tep ełmin nge wu owundu mendpił mołum. Pe Jiisas eim nge miyem ei, sinim kin ek dinga keimi ni pendrim andłam konu ei, topu sim sałim.

21 Seng kin, Gos eim sinim epi kanim kanim nipe epi endi sinerang mułmun ei, ngumba. Ngang kin, kapli sinim Gos noman ele ekii sipin kin, endmin. Nga Gos nge noman ele oł ei, sinim noman tuk ele, eim noman ka piinim mił eim kongun erpi mułmba. Nga Krai kin, sinim noman tuk ele kongun erpi mołpu kin, Krai eim tiłang owundu nin, embe owundu kunum kunum pepi mołpu ba. Ei keimi!

22 Pe angnan noł; na enim kin ek dinga nip ngond. Enim na Gos ek nind ei, kom se piik kin, noman dinga kindip ngumbii nge end. Yi mił, na mon połup ngond ei, ek osii mił, ni ngond.

23 Pe na enim piingii nind ei, sinim nge enginjpin Timosii ei, eim kan ngii ele si kindpi tor om. Pe sikir eim na kin opu nim kin, na Timosii kin onni opuł kin, enim kenmbił.

24 Pe sin nge ek ka nipin mołmun, pa ninmin ek ei nik kin, enim nge wumb tep wumb kin, nga Gos nge wumb mołmun ei kin, nik ngungii. Pe enim nge engnjing noł Esilii konu ele wumb ei, enim kin, "Mułeiyo," nik ngonmun.

25 Pe Gos nge noman ka ngołum oł ei, enim kin pei onni mułmba. Ei keimi!

Jeims Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jeims Mon Endi Połpu Ngum

¹ Na Jeims, na Gos kin, Owundu Jiisas Kraiss nge kongun wu moł. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb tilap engki nga tał pei oł embin tui tonu wang kin, en enim Esrel mei si kindik kin, mei eipi konu ełe orung orung pei punjung. Na enim kin ek ka nip ngond.

Oł Embin Tui Omba Ei, Sinim Pii Gii Kapli Erpi Dinga Kindmba

² Na nge angnan noł! Kunum ełe oł embin tui kanim kanim enim kin tonu omba ei, enim kapli ka piik mułngii.

³ Nimbił erang, enim piinmin oł embin tui ei, enim kin tonu wang kin, kapli oł ei, enim paki tang kin, enim nge pii gii ombu, dinga angik mułngii.

⁴ Molk kin, kapli oł dinga angk kindik kin, oł embin tui ei, ko wuk dinga angk puk kin, kapli enim wumb pii gii dinga tonu wang kin, oł kun ka ei, erik mułngii. Molk kin, enim nga epi endi sinerngii mon; ba enim kapli mendpił, oł kun ka erik mułngii.

Noman Ka Wii Sinerang Kapli Prei Erngii

⁵ Pe nga enim wumb nii endi, eim noman ka dinga pinerim kin, kapli eim Gos kin prei erpi, kii seng kin, kapli Gos eim wumb ei kin, noman dinga ngumba. Nimbił erang Gos eim wumb pei kin, epi pei wii ngolum. Ngopu kin, nga Gos wumb ei kin, ek ngopu enermba mon.

⁶ Ba wumb ei pii gii ninjing kin, Gos kin prei erik kin, kii sik erngii ei, wumb ei nga pii gii ei, si kindik kin, kembis mił enerngii mon! Nimbił erang wumb nii endi noman tał to piimba wumb ei Gos kin prei ermba

ei, ep noł pop topu mił, topu se andpi kin, orung orung enim, wumb ei yi mił, ku enmin.

⁷⁻⁸ Wumb ei nge, eim epi ei ermbii min, epi eipi ermbii ei, ni piinanim mon. Wumb ei, noman tał mił peng mołum. Wumb ei, eim Gos Owundu kin epi endi simbii ni piipi kin, noman yi to piinermba mon!

Epi Pei Simba Wu Nin, Epi Endi Sinermba Wu Ni

⁹ Nga wumb nii endi, epi endi sinermba wumb ei, Gos eim embe ambił tonu kindang kunum ei, eim ka mendpił piimba.

¹⁰ Pe nga wumb nii endi, epi pei simba wu ei, ka piipi mułang kin, Gos eim embe ambił mani kindmba. Nimbił erang epi kanim kanim pei simba ei, yi mił ond kuk simbii ka endi, top mułang kin, enim ołup erangin kin, boi boi nipi pułpeł topu kin, eipi eipi punum oł ei mił, epi kanim kanim pei simba wu ei, yi mił ku ermba.

¹¹ Yi erang kin, eni tonu opu, dinga tang kin, muł erpi, mei ełe połpu pałim epi ei kułii erpi kin kuk ka topu mołum ei, kułii erpi kin, boi boi nipi mani pułum. Pupu kin, kuk ka ei er kis mołulum. Yi mił ku, epi pei salim wu ei, kongun erpi epi pei nga sipi pupu kin eim kułang kin, eim nge epi kanim kanim pei, pułpeł topu kin, eipi eipi am ba.

¹² Wumb nii endi, eim oł embin tui kanim kanim eim to mani kindmba erang kin, eim dinga angpi kin, ko wupu mołum ei, eim ka piimba. Nga eim oł ei, to mani kindim kin, kapli Gos ei konj kunum kunum mułngii ei, eim nirim mił, epi ka wii ei, wumb nii Gos kin noman ngolum wumb ei kin, eim epi ka wii ei wii ngumba.

¹³ Pe wumb nii endi, eim kin oł kis endi, eim to mani kindmba erang kin, eim ek yi ninermba mon. Oł ei, na to mani kindim epi ei, Gos erim. Yi ninermba mon! Oł kis ei, Gos to mani kindnermba mon! Nga yi ku Gos eim wumb endi kin, oł kis ei, "Yi erii!" ninermba mon ku!

14 Ba pe wumb nii endi, nipe oł endi, eim to mani kindpi erang kin, oł ei, eim noman to piyang kin, eim noman kis ełe oł, “Yi erii!” ninim.

15 Ek ekin endi yi mił ninim. Wumb nii endi, oł kis kangil mundii mił, eim noman kis ełe tonu wang kin, kapli eim oł kis kanim kanim mengmba. Nga oł kis ei mengpi kindang kin, tonu ok, owundu mił mułang kin, kapli eim kangil mił, kulii oł mengmba. Wumb ei, dup konu ełe ngenj kumbii kis kunum kunum singii.

16 Nanim nge angnan noł mendpił! Enim piyangin, Gos oł min ek endi, enim kin nim kin, ek kend to ngunermba mon!

17 Ngunerang kin, epi ka wii ei, wii ngolum epi ei nin, epi kun ka wii ngolum epi ei, tonu epin konu ełe Erinjpin Gos sinim kin mani onum. Wang kin, Erinjpin Gos ei, epin konu ełe, tilang kanim kanim pei eririm tilang ei, eipi eipi, mił punum. Pupu kin, Gos ei, eim nge oł ei, eipi eipi enalim mon mendpił! Ei eim minj piram mołum. Mułang kin, emii palim konu ełe, min men mił ełe, Gos mulałim mon.

18 Ei eim noman ełe piipi neng kin, eim ek keimi ni pendrim mił, sinim tonu o pun yi enmin. Yi mił erang, Gos epi kanim kanim eririm epi ei, sinim o pun kin, eim nge kingam ambłam noł kumna mołmun.

Gos Ek Piik Kin, Nga Ekii Sik Erngii

19 Nanim nge angnan noł, enim ek ei pii kun erngii! Wumb pei kapli, ek sikir piik singii! Ba ningii ei, sikir piik singii mił, ninerngii mon! Nga sikir noman kis ei, tonu onermba mon!

20 Wumb jikii pang noman kis tonu onum ei, Gos nge oł kun ka oł ei, enalmin mon!

21 Yi mił erang, oł kis kun pinalim mił epi ni, epi kanim kanim noman tuk kis mołum ei, am pei erik sipik, tor kindik kin, si kindngii. Pe enim noman ełe, to mani kindik kin, Gos kin mandring mułngii. Nga eim ek

endi, enim noman tuk ełe emb mił topu kin, kindim palim ei singii. Eim ek ei kapli, enim nge noman tuk ełe, sipi orung simba.

22 Ba enim kapli Gos eim ek ninim mił, ekii sik erngii! Ba enim piik pendik kin, nga ekii sinanmin ei, en enim noman ełe ek kend tok ngonmun.

23 Yi mił, wumb nii endi, eim Gos ek ninim mił piinim; ba Gos ek ninim mił, ekii sipi enermba wu ei, eim ouru ninim yi mił, wumb endi eim kirapi ełe kaninim ei, eim kumb ningil salim mił, yi ku seng kin kaninim.

24 Yi mił ei, eim kumb ningil kin pei, mon kindpi kin, kan pendpi kin nga punum; ba ekii se, nga eim kumb ningil pei seng kin, kenim mił ni, sikir eim nge kumb ningil kenim mił, ouru ninim.

25 Ba wumb nii endi eim Gos lo ek kun ka palim ełe, oł kis kan ngii mił, si kindpi, nga kanpi kin nga am ełe, minj kanpi kin noman to piipi kin, erpi mułmba wu ei, eim piipi kin, nga ouru neng piinerim; ba ek ninim mił, ekii sipi kin, kongun yi enim. Enim wu ei, oł yi erpi mołum wu ei, eim kapli ka ka piipi kin, eim epi pei enim.

26 Pe nga wumb endi yi ni piipi, ‘Na nam pii gii nip kin; nga na wu ka mendpił moł kin; nga na Gos kin men top keimi erip ngoł,’ nimba. Ba wu ei, eim gupu anmbil ełe, ek kis kanim kanim tor wang kin; kapli ei eim noman kin ek kend to ngopu kin, nga eim ek kuls sim, eim ‘Men top enj,’ nim; ba eim pii gii ei epi wii mił; epi keimi endi mon!

27 Pii gii keimi nilmin oł ei nin, Gos kin keimi men tok elmin oł ei, Gos eim ningil ełe kun ka mendpił pim kin, nga oł penj endi pinalim. Pinerang kin, Erinjing Gos nge oł kun ka mendpił salim ei, yi mił; kangi ambil menjing erinjing koltmun ei paki tok kin, kanik kun erik se mułngii! Amb ombu wenjing kułangin kin, wu mołmun ombu paki tok kin, kanik kun erik kin, se mułngii! Pe Gos

nge oł kun ka mendpił sałim ei, enim mei kin, kanim kanim oł penj ombu, buł ngok kin enim am oł kun ka mendpił, yi erik kin molk pungii.

2

Wumb Pei Ende Mił, Kaimb Sik Ngungii

¹ Nanim nge angnan noł! Enim Jiisas Kraiss sinim nge Owundu ełe, pii gii ninmin ei, eim Owundu nge tilang owundu pułwu mołum. Mołpu kin, eim kin pii gii ninjing kin, enim wumb kombur embe punum wumb ei kin, oł ka erik ngok kin, nga embe punanim wumb ei kin, buł ngok kin, noman to piinarik kin, paki tunanmin. Yi mił oł ei, enerngii mon!

² Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sałim wu ei, angii mong ku gol mondpu kin, konduk epi ka wii kindpi opu kin, enim men tołmun ngii nirik omba. Pe nga, wu endi epi kanim kanim pei sinałim wu endi, konduk ni epi, ka wii kindnarpi, opu kin enim men tołmun ngii nirik omba ku.

³ Wangii kin, enim wu epi ka wii kindpi, omba wu ei kin, noman ngok kin yi ningii, “Ya kumb ełe, peł ka ełe, okun kin mulii,” a ningii. Yi ningii; ba konduk ni, epi ka kindnarpi, omba wu ei kin, yi ningii, “Engnjii min, mani mei ełe okun kin, na simb sałim konu ełe okun kin mulnjii.”

⁴ Pe enim oł yi nge enjing kin, en enim enjing oł ei, en enim noman yi mił mok tonmun min? Enim mok to kapli kapli kindik kin, oł kun pim mił enanmin mon! Ei enim mok tok erik kin, wumb noman erik kin, kun pindnanmin mon; ba enim noman kis ni piik kin, wumb mok tok ełmin.

⁵ Na nam nge angnan noł mendpił; enim piyei! Gos eim wumb mei ełe epi kanim kanim pei sinałim wumb ei, to tonu kindpi mundang kin ok enim pii gii ełe nge, Gos ngumba nge epi kanim kanim pei sałim mił, en enim yi mułngii! Yi mił molk kin, Gos okrii eim ek dinga nipi kind pendrim

pałim ei, yi mił wumb nii, eim kin noman ngonmun wumb ei, Gos eim sinim tep er mołum konu ełe, eim enim tuk kindang mułngii. Yi peng kin, eim epi kanim kanim pei sinałim wumb ei, eim kin topu tonu kindpi, mundang kin mułngii.

⁶ Ba enim epi kanim kanim pei sinałim wu ei, enim to singambił sinmin. Ba wumb nii, enim oł embin tui ngok sipik kin, kos ngii sipnjing? Sipik kin, wumb epi kanim kanim pei sałim wumb ei mendpił.

⁷ Wumb epi pei sałim wumb ombu mendpił, enim embe ka endi, Jiisas kin sinjing ei, ek buł morung nik kin, yi enmin min? Ei wumb ombu mendpił, oł yi nge enmin.

⁸ Enim wumb nge king lo ek ni pendim mił ełe nge, Gos nge ek ka ełe nipi tor kindnim ei, yi mił ninim.

“En enim kaimb sik kin, noman kultmun mił, wumb enim kin mandi mołmun wumb ei kin, kaimb yi ku sik kin, noman ngungii!”

Kapli, enim lo ei, ekii sinjing kin, enim oł kun ka erngii.

⁹ Ba nga enim wumb eipi eipi ngenj torung keningii mił, wumb mok tok erik ngołmun ei, enim oł kis, kun pinerim mił erngii. Nga lo ełe, ek ninim mił, enim noman tuk ełe tum. Tang kin, enim lo ek ei, to kindik kin, ekii sinarik, yi enmin ku.

¹⁰ Yi mił wumb nii endi, eim lo ek endeim nimba mił, ekii sinerim kin, kapli ei yi mił, eim lo ek pei ekii sinałim.

¹¹ Yi mił ku, Gos eim ek yi ninim, “Wu eipi nge embnjing ei, ngundnenjii mon!” Nga eim yi ku ninim, “Wumb endi to kundnenjii mon!” Pe nga nim wu eipi nge embnjing ngundnenjii ba nga wumb endi to kundun kin; kapli nim lo ek ninim mił, ekii sinan mon. Nga nim lo ek pei to kilip to poru nin kin, nga lo ek ei, nim noman tuk ełe tum.

¹² Yi mił erang, Gos wumb mok topu, yi ermba mił, eim nge lo ei, oł kis nge dinga ei, to mani kindiłim. Kindpi kin, lo ei nge, wumb wii kindang

mułngii. Molk piik kin, enim ek nin, oł erngii mił oł kun ka ei, er andik molk pungii.

¹³ Pe Gos eim kos piipi kin, kii sipi orung omba kunum ei, wumb nii endi, eim wumb eipi kin kaimb sipi kin, noman kulerim wumb ei, Gos kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, eim kin kaimb sipi oł yi nge enermba mon! Ba nga wumb kombur, wumb eipi kin, kaimb sik, noman kulk kin, kapli Gos eim kos piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ei, en enim yi ku, kaimb sipi ngumba.

Pii Gii Pimba Mił, Nga Oł Yi Ku Erngii

¹⁴ Nanim angnan noł! Wumb endi eim yi nimba, “Nam Jiisas kin pii gii dinga pałim,” ba eim oł kanim kanim erim ełe, ek yi nimba mił, pinerim mon. Kapli eim oł erpi pii gii nim mił, eim paki tumba min? Nga eim pii gii ełe, kapli eim erpi kin, se orung simba min?

¹⁵⁻¹⁶ Yi mił, enim engnjing noł Jiisas kin pii gii ninjing wumb ei, alap ni, kuni ni, epi sinenang mułngii wumb ombu kin, enim ek yi mił ningii, “Gos enim kapli paki tumba. Topu kin, kuni ka ngopu kin, ngenj ełe alap pandi tang kin, muł erang mułngii!” Ba enim epi endi, wumb ombu nge sinerang mułngii wumb ei, epi ombu ngunerngii. Ngunarik kin, kapli enim wumb ei nge, paki tangin kin, er mułngii mił nenj?

¹⁷ Yi mił ku, Jiisas kin pii gii pałim ningii ei, yi mił. Pii gii ei, wii mił pim kin, nga oł endi enerim kin, kapli pii gii ei, wii kulii mił, epi pimba.

¹⁸ Ba wumb endi ek yi nimba, “Nim pii gii pałim. Nga na oł ka wii eł.” Kapli, na Jeims ek nip, orung kindip kin yi nind. “Nim nge pii gii ei, na andan tan; ba nim nge oł endi ełin ei, na andan tunen mon. Nga na nge oł ka wii eł ei kin, na pii gii ei, nim kin andan top ngamb kin, nim kenjii.”

¹⁹ Enim pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum piingii ei, ka

mendpił! Pe nga gui kis pii gii ninmin ei, Gos endeim mendpił mołum ku. Ba en enim yi piik kin, en enim puku sik kin, piik mołmun. Wumb endi pii gii nimba ei mendpił, ei kapli enanim.

²⁰ Enim noman pinałim wumb! Pe enim pii gii ei mendpił peng kin, enim oł ka wii endi enenjing kin, kapli enim pii gii ei, epi wii mił pimba. Pe enim ek pule ei, pii poł tungii min?

²¹ Kumb ok, sinim kupenjpın Eiparam ei, eim Gos nge kongun erpi kin, Gos ningił ełe, eim kun ka wu multum mił nenj? Ei eim kongun ełe mendpił eririm kunum ei, eim kingam Aisak to kondpu kin, kulmał mił kapli kin, Gos eim ngumba nge piipi eririm.

²² Enim oł ei nge, kanik kun erngii! Erik kin, eim pii gii nirim mił ei kin, nga eim kongun erim oł ei kin, tał ouni okuł ende punmbuł. Eim pii gii ełe nge erpi kin, opu oł kun ka mendpił purum. Pang kin, ei eim kongun erpi kin andan turum ełe nge, eim pii gii am mendpił eririm.

²³ Kumb ok, Gos eim ek keimi nirim mił, keimi tonu orum. “Eiparam eim Gos kin pii gii dinga nirim ełe nge, Eiparam eim oł kun ka ełim wu,” ni Gos yi nirim. Nga ekii se, wumb yi niłmin, “Eiparam eim Gos nge puł.”

²⁴ Kapli pe enim piinmin ei, wumb endi Gos kin kun ka mołmun wumb ełe nge, eim oł kun ka erpi kin, nga eim pii gii nipi kin, ouni ermba. Ba wu ei, pii gii mendpił nipi kin, Gos wu ei, kun ka ełim wu, ninermba mon!

²⁵ Yi mił ku, amb Reiyap eim ok wu kin ningił erpi kin, nilkeng sipi kin, nga wu kanim kanim se nirik seng kin, ende pułmun amb multum. Ba pe ei eim Josuwa kindang kin, Jura wumb konu ełe sirim mił kenmin ni, ok wumb ei paki topu kin, yi mił kuni ngopu, pandi koi erpi kin nga andlam eipi endi kindang puk kin, en enim nge konu ełe orung punjung. Oł yi erim ełe nge, Gos amb ei kin,

“Kun ka mołum amb,” ninim.

²⁶ Yi mił, nga wumb endi mułmba wumb ei, eim noman tuk gui eim kin mulerim kin, wu ei wu kułii mił mołum. Nga pii gii pimba ełe nge, nga kongun kun ka erpi, andan tumerim kin, pii gii ei kułii mił pimba ku.

3

Anmbil Epi Dup Mił Palim

¹ Nanim angnan noł! Enim wumb mołmun konu ełe, Gos nge ek emb tok ngołmun wumb pei mił mulerngii. Nimbił erang enim piinmin ei, Gos sinim mok topu kin, kii sipi orung omba kunum ełe, sinim ek emb tołmun wumb epi ngumun ei, Gos amb kii dinga owundu sipi kin, mok topu ermba; ba Gos pii gii ninjing wumb eipi, Gos enim kin mok topu kin, giyeng ni, yi mił ermba.

² Yi mił, sinim wumb pei mołmun ei, kunum kunum oł kun pinałim mił ełmin. Pe wumb nii endi, eim ek kanim kanim nimba mił, eim oł kun pinałim mił endi enerim kin, eim wumb kun ka mendpił mułmba. Mołpu kin, eim kaplı yi ku, eim ngenj pei, tep ka erpi kin, se mułmba.

³ Yi mił ku, kung os gupu ełe, ain mił epi endi tuk kindik pendik kin, kan ełe ambil bu nik kin, bin nik piłmin konu ełe, ambilk orung orung sengin kin, ekii sipi pułum. Yi mił erang, sinim kung os ambil ak topun kin, pei orung orung andłam sałim mił, ni piipin kin, punmun.

⁴ Yi mił nga, noł sip owundu ei, am owundu ei ni piingii ku. Noł sip ei, am owundu kis pałim; ba nga konu pop owundu topu kin, sip ei, ep noł konu ełe tuk sipłim. Ba nga tuk sip owundu ełe, tep erpi kin, kongun erpi kan se mołulum wu ei, eim bii ni piłim konu ełe, epi ambil kun erpi kin, epi kembis endi pałim ełe, ambilpi kun kindpi kin, simbii ni piłim konu ełe, sipłim.

⁵ Ei yi mił, nga anmbil ei, ngenj ełe epi kembis mendpił pałim; ba ek pei

owundu kis nipi kin, na nam kaplı epi owundu mendpił ei, ermbii ni tangłim.

Nga dup kembis endi, kaplı erpi pepi, nopu gur nim kin, ond owundu nin, epi kanim kanim pei, nopu poru nilim.

⁶ Pe anmbil ei, dup mił pałim ei, nga anmbil ei, oł kis kun ka pinałim mił ei, piki topu mołum. Ngenj ełe ei, dup mił pei piki top mołpu kin, pe oł kis kanim kanim erpi kin, ngenj pei erpi kis mondnum. Anmbil minj erpi kin, enim ngenj nin, no pep mołmun ełe, kui dup mił, kindang nonum ei, dup konu kis dup ei, opu kin, yi mił nonum.

⁷ Wumb ya mei ełe epi kanim kanim pei, ka nin, kei nin, omu nin, ka wembii nin, epi pei ombu, wu en enim noman ełe pałim piłmin mił ombu, erangin kin ekii sik ełmin.

⁸ Ba wumb endeim kaplı, eim anmbil nanim piind oł ei, “Erii!” a neng kin, ekii sipi kaplı enermba mon! Anmbil ei, epi ka mon! Ei ek kis nipi tor kindiłim. Yi peng kin, anmbil ei, wii kor pimba mił, pinałim mon! Ba ei epi kis kunj men mił, wumb kułngii epi tuk ełe, piki top mołulum ei, tor ołum.

⁹ Sin sinim anmbil ei kin, sinim ek ka nipin kin, Erinjpin Gos nge embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, nga anmbil ende, yi mił ku, ek buł ambilpin, ek kis nipin kin, wumb kin nipin wumb ei, Gos ei eim mił erpi mundum wumb ełe nge, ngonmun.

¹⁰ Gos kin ek ka ni ngok kin, nga ek kis ni ngok kin, gupu anmbil endeim ełe, tor ołum. Opu kin, nanim Gos nge wumb angnan noł! Enim enmin oł ei, oł kun ka pinałim mił, yi energii mon!

¹¹ Pe nga noł tukpu endi mułmba ei, noł ka tor wang kin, nga noł kis tor wang kin ouni, onguł min?

¹² Nam angnan noł, nga ond pik kin, ond olip kin, mong ende top mułmba min? Nga ond wain, ond pik mong top mułmba min? Ei kaplı mon! Yi mił ku, nga noł tukpu ełe,

noŀ ka nin, noŀ kis nin ouni, tor wang kin, nunerngii mon.

Noman Ka Dinga Ei, Gos Kin Onum

¹³ Enim moŀmun konu eŀe, wumb nii endi, noman ka wii nin, noman dinga peng moŀum min? Wumb endi eim no pepi andpi muŀum kin, kapli eim oŀ kun ka er andpi kin, andan topu ngumba. Ngopu kin, ei eim noman ka paŀim miŀ, giyeng ni erpi kin, oŀ ei andan tumba.

¹⁴ Ba enim wumb eipi kin, ek ngonum kin, nga en enim oŀ kanim kanim erik eŀe nge, en enim embe ambiŀ tonu kindik erngii. Erik kin, en enim noman tuk eŀe pim kin, kapli en enim noman ka wii ei, ambiŀ tonu kindik kin, yi enerngii. Enarik kin, nga enim ek keimi ninmin eŀe, ek kend tok, ngunerngii mon.

¹⁵ Noman ei nge, ei Gos kin onanim mon! Ba noman ei nge, ya mei eŀe wumb noman. Nga noman ngenj eŀe nge kin, tonu onum. Nga yi ku, oŀ kis ei, Seisen kin, puŀ arim pendpi kin, tonu om.

¹⁶ Yi miŀ, wu endi wumb eipi kin ek ngonum kin, nga oŀ kis kanim kanim erik kin, nga en enim embe ambiŀ tonu kindmin ni piik kin, kongun dinga oŀ kanim kanim erik kin, yi er moŀmun. Wumb yi nge, oŀ kun ka paŀim miŀ, yi enarik; ba oŀ kis kanim kanim miŀ eŀmin.

¹⁷ Ba wumb noman ka wii ei, Gos kin tonu epin konu eŀe, mani wang siŀmin ei, kumb se, am oŀ kun ka mendpiŀ. Nga wumb kin noman emin ende sek ngoŀmun; nga en enim wumb kin ek taki taki nik kin; nga wumb eipi ek kom ka sek piŀmin; nga wumb eipi kin noman kaimb sik kin, oŀ ei piki topu muŀangin kin, oŀ kun ka mendpiŀ eŀmin; nga noman ka wii oŀ ei, wumb endeim endeim ni, noman ende miŀ nik ngoŀmun; nga oŀ ei, kun ka nin, oŀ keimi mendpiŀ eŀmin.

¹⁸ Pe nga sinim wumb eipi kin, noman emin ende se mulnjpun kin, kapli ei oŀ yi miŀ; sinim kuni mong aka pin taltmin ei miŀ; nga noman

emin ende sek ngoŀmun oŀ ei, oŀ kun ka ei, kuni mong ka tonu wang kin, sinmin miŀ, yi er muŀmun.

4

Mei Konu Eŀe Noman Ngoŀmun Wumb Ei, Gos Nge Opu Orung Wumb Moŀmun

¹ Pe enim opu ngingmaŀ enmin oŀ ei nin, nga ek miŀ enmin ei, jili miŀ tonu onum? En enim noman eŀe ek kis tonu onum ei, en enim kin mendpiŀ paŀim min? Pepi kin, en enim noman eŀe kin, ngenj eŀe aninga kopur eŀe kin, opu ngingmaŀ eŀmin.

² Enim epi kanim kanim simin ni piik enmin; ba epi ombu sinanmin. Yi miŀ piik kin, enim wumb ei to kundmun ni piimin. Nga enim wumb eipi nge epi, bun bun kuŀuŀmun; ba enim epi ei kapli sinerngii. Yi miŀ peng kin, enim ek miŀ erik kin, nga opu owundu eŀmin. Enim simin ni piinmin; ba epi ei sinanmin. Nimbiŀ erang, enim Gos kin prei erik kii sik kin, epi ei simin nik kin, yi enanmin mon.

³ Pe nga enim epi simin nik kin, prei enmin; ba epi ei sinaŀmin mon. Nimbiŀ erang enim Gos kin prei erik kin, kii sinmin oŀ ei, kun ka pinalim mon. Eŀe nge, enim ku nin epi ei sik kin, enim noman ngenj eŀe nge, olkup to kindmin miŀ ni eŀmin.

⁴ Pe enim yi miŀ, amb endi eim wam kin, ka mularpi pupu kin, wu eipi kin ningiŀ erpi kin, noman kuŀpu erpi, andnim oŀ ei miŀ, enim yi erik pendik kin, ya mei eŀe wumb oŀ kis epi kanim kanim pei, noman ngok kin, oŀ ei eŀmin. Erik kin, wumb ombu, en enim, Gos nge opu orung wumb mendpiŀ moŀmun min? Pe wumb nii endi, eim erpi kin, ya mei eŀe wumb oŀ kis epi kanim kanim noman kuŀmun oŀ ei, erpi kin, eim Gos nge opu orung wu mendpiŀ muŀmba.

⁵ Pe enim piinmin ei, Gos ek ka keimi ei, ek yi ninim miŀ ei, enim epi wii miŀ endi, ni piinmin min? Pe Gos Gui Ka sinim kin kindim ei, sinim noman tuk eŀe, no pepi muŀmba ni

kindim ei, Gos eim noman ɛle dinga kindpi ei, eim nge mendpiɫ sinim tep erpi sepi kin, kanpi muɫmbii ni piinim.

⁶ Ba Gos eim sinim kin noman ka ngoɫum oɫ ei, am owundu mendpiɫ paɫim. Yi miɫ, Gos eim ek ka ɛle, yi ninim,

“Gos eim wumb nii endi ei, eim embe ambiɫ tonu kindpi kin, yi ermbe wumb ei kin, Gos buɫ ngopu kin, mon pa nimba. Ba wumb nii endi ei, eim noman ɛle to mani kindim kin, kapɫi wumb ei kin, Gos paki topu kin, noman ka ngumba.”

⁷ Yi miɫ peng kin, enim noman ɛle to mani kindik kin, Gos kin mandring molk pungii. Puk kin, enim Seisen opu orung wu ei, si kindik, pui a nik kin, dinga angangin kin, kapɫi eim enim si kindpi kin, tungu pupu ba.

⁸ Enim kapɫi molk kin, Gos eim kin mandi punjung kin, kapɫi Gos eim moɫpu kin, enim kin mandi omba ku. Enim angil noɫ kindik kin, was erangin kin, enim oɫ kis kun pinalim miɫ, er muljung wumb ei, yi miɫ erngii. Enim noman tuk ɛle kil ngok kin, er kun erngii. Enim wumb ombu, ya mei ɛle nge, oɫ kis kun pinalim miɫ, ekii sik kin, nga Gos nge oɫ kun ka kunum endi ekii simin nik enmin ei, noman taɫ sek enmin.

⁹ Erik kin, enim noman tuk ɛle, embin tok kin, kaimb sik kin, nga ke owundu ningii. Pe enim wumb tokuɫ enmin ei, ak tok kin ke ningii. Pe nga enim wumb ka ka piimin ei, nga ak tok kin, noman embin to piingii.

¹⁰ Enim Gos Owundu kumb ɛle, kapɫi embe ambilk mani kindngii. Kindik yi enjing kin, kapɫi Gos eim enim embe ambiɫ tonu kindmba.

Enginjpin Kin Ek To Mondpun Nin-ermin

¹¹ Engnjing noɫ! Enim wumb eipi endeim endeim kin, ek kis nik kin, ngunerngii mon. Nga wumb endi pupu kin, angim kin ek kis ni ngopu kin nga ek to mondpu kin nipi ngumba ei, eim Gos nge lo ek ɛle, ek

kis nipi ngonum. Nga wu endi ei, Gos lo ek ɛle, ek to mondpu kin, mok tonum ku. Ba nga nim Gos lo ek ɛle, to mondpu kin, mok tokun en kin, kapɫi nim lo ek ei, kun ka ekii sinan mon! Ba nim lo ek ei, mok toɫun wu miɫ, endi moɫun.

¹² Gos ei eim mendpiɫ, lo ek ngoɫum wu moɫum. Nga eim mendpiɫ mok toɫum wu endi moɫum ku. Ei eim mendpiɫ, kapɫi wumb endi dup konu kis er mondpu kin, nga eim wumb endi, sipi orung konj simba ku. Ba nim wumb nii, nim wumb mandi moɫmun wumb ei, kapɫi mok toɫun wu endi miɫ, moɫun min?

¹³ Pe enim wumb kombur ek yi niɫmin wumb ei, na ek piingii! “Akip min topuɫ, sinim kapɫi pupun kin, konu owundu ɛle tuk pupun kin, pani endeim moɫpun kin, kongun erpin kin, ku owundu se orung simin.”

¹⁴ Ba enim topuɫ, epi endi tonu omba epi ei, pii poɫ tunanmin. Pe enim noman konj ei, nipe miɫ paɫim? Enim yi miɫ; enim kupu kuru endi ei, kunum aninga kopur pepi kin, sikir poru ninim ei, enim noman konj yi miɫ ku paɫim.

¹⁵ Mon pim kin, enim yi miɫ ningii, “Pe Gos Owundu eim noman ɛle, kapɫi ni piim kin, kapɫi sinim konj moɫpun kin, oɫ yi miɫ ermin min, oɫ eipi miɫ ermin.”

¹⁶ Ba yi peng kin, en enim embe ambiɫ tonu kindik, “Sin sinim wumb owundu moɫmun,” ni piinmin. Piik kin, noman owundu paɫim ni piik kin, nilkeng sinmin oɫ ei, oɫ kis mendpiɫ paɫim.

¹⁷ Pe wumb nii endi, eim oɫ kun ka ɛɫim ni piinjing; ba eim oɫ kun ka ei, ekii sipi enaɫim wu ei, eim oɫ kis ɛɫim. Sinim ek ei, pii kun ermin!

5

Epi Pei Saɫim Wumb Ei, Pii Kun Erngii

¹ Nga enim epi pei saɫim wumb ombu, pii kun erngii! Oɫ embin tui kanim kanim enim kin tonu omba

enim. Enim ngenj kumbii sik kin ke dinga ningii!

² Pe enim epi kanim kanim pei salim ombu, purpu kumun ngopu kin, kis mułmba. Nga enim konduk alap nin, ka kindinmin ombu ei, epi jingamb ombu, nok poru ningii.

³ Pe enim ku gol nin, ku mong ei, oi wural ei talpi kin, si kindmba. Nga oi wural ei, enim ol kis mołum ei erpi kin, peni ele kindpi kin, andan topu ngumba. Nga epi ei, enim ngenj ele, dup mił nopu kin, tika nimba. Enim kom ku ni, epi ka wii ei pei, akip poru nimba kunum ei nge, kulou tunjung.

⁴ Enim piingii! Wu kombur enim kin kongun erik mulnjung wu ombu, en enim nge mong aninga kopur, ambil gii ninjing. Ninjing monge ei, Gos eim piipi kin nga kongun wumb kombur ke ninmin ei pupu kin, Gos Owundu eim opu wumb epin konu ele, mołmun tep er mołum Owundu nge, eim kom ele, pang piinim ku.

⁵ Pe enim ya mei ele mołmun kunum ei, epi kanim kanim pei, seng se nok kin, ka piik kin, er mołmun. Molk kin, enim kuni ka pei nok pangin pangin mił, ni piik kin, enmin. Erik mułangin kin, Gos kunum owundu tonu omba nge, mandi enim.

⁶ Enim mendpił, wumb kun ka mulnjung wumb ombu, ek ngok kin, to kundnjung wumb ei, enim kin kan wiik tok kin, nga enim opu orung erik kin, ngunenjing mon.

Kunum Olt Kui Erik Molk Kin, Prei Er Mułngii

⁷ Yi mił erang, angnan noł, enim noman tuk dinga kindik kin, ol embin tui ko wuk kin, Jiisas nga orung omba nge kui erik mułngii. Pe enim piingii! Kuni taltim wu ei, kuni ka tonu omba nge kui er mołum. Mołpu kin, eim konu kumb kumb se nin, konu kumb ekii se tumba ei nge, kui er mołum.

⁸ Enim yi ku, noman dinga kindik kin, ol embin tui ko wuk kin, kui erik mułngii! Enim noman tuk ele, dinga to piik mułngii. Nimbił erang, Jiisas

orung omba kunum mandi enim. Yi mił erang, enim noman dinga kindik kin, kui er mułngii!

⁹ Angnan noł, enim kapli wumb ei min, wumb ei “Ol yi mił, yi mił enim,” pa nik, yi ninerngii mon! Mon pim kin, mok top elim wu ei, enim kumep kis ngumba. Enim piyei! Mok topu ermba Owundu ei, eim ngii ondu ele mołpu kin, kui er mołum.

¹⁰ Nanim angnan noł! Enim piingii ei, Gos ol ekii se ermba ol ei, piik niłmin wu ombu, en enim Gos Owundu nge embe ele, nik tor kindik kin, kongun yi erik. Erik kin, ngenj kumbii sik kin, ol embin tui to wuk kin, dinga angk kin, kongun erik mulnjung. Molk kin, ei enim andan mił topu ngonum ei, kapli piik, tuk sik kin, noman to piik mułngii.

¹¹ Enim piingii! Sinim yi niłmin, “Wumb ol embin tui ko wuk kin, dinga angk kin, mołmun wumb ei, ka piingii. Enim kumb ok, wu Jop nge ek pol piilmin wu ei, noman dinga kindpi kin, ol embin tui ei, ko wupu kin, kui er mołum. Mułang kin, Gos eim noman ele erang kin, Jop noman ka ngopu ol ei nin, kaimb sipi elim ol ei, sinim piinmin. Keimi sinim piinmin! Pe Gos Owundu sinim kin kaimb sipi kin, noman ka ngołum ku.

¹² Ba angnan noł! Epi endi kumna ermin ei yi mił. Enim muł mei nin, epi eipi endi keimi mendpił nik kin, to tonu kindnerngii mon! Ba enim kapli ningii ei, kapli minj ningii. Nga enim mon ninjing kin, kapli mon minj ningii. Mon peng kin, enim ek ni tonu kindangin kin, ekii se Gos kumep kis enim ngang singii.

¹³ Pe enim mołmun konu ele wumb nii endi, eim embin pimba min, ngenj kumbii endi sinim min? Ei eim kapli, Gos kin prei ermba. Pe wumb nii endi, enim kin mołmun ei, eim ka piimba ei, kapli eim Gos kin ka piipi ngopu kin, golang nipi ngumba.

¹⁴ Pe nga enim mołmun konu ele, wumb nii endi, eim ening peng tonum min? Ei eim kapli, wumb

men tołmun ngii ełe, kongun paki tok kin, tep erik mołmun wumb ei, wii tang ok, eim kin Gos prei erik ngungii. Enim Gos kin embe kii sik pendik kin, ening peng ermba wumb ei kin, kopung mur tumba kopung ei, sik kin, wumb ei ngenj ełe, bein tok kin, kopung kindngii.

¹⁵ Nga pii gii peng prei enjing kin, ening pimba wumb ei opu kin, konj pupu wii ka mułmba. Pe nga Gos Owundu eim kaplı wumb ei erpi, sipi kindang kin, nga opu ening kindpi kin, konj ka mułmba. Pe nga wumb ei, eim oł kis kun pinerim endi erim kin, kaplı Gos eim paki topu kin, oł kis kil ngopu si kindmba.

¹⁶ Yi mił peng kin, enim oł kis kun pinerim mił ernгии ei, endi ernjing noł kin nik, tor kindik kin, ngungii. Nga enim endeim endeim kin prei erangin kin, kaplı ernjing noł kin paki tumba. Topu kin, Gos en enim er ka ermba. Wumb endi kun ka mołum wumb ei, prei ermba ei, dinga pimba. Peng kin wu ei, Gos kin prei erpi ngopu kin, kaplı Gos piipi, orung kindpi kin, ngołum.

¹⁷ Ngang kin, wu Elainja sinim mei wumb ngenj kumbii siłmin oł ei, ngenj ende mendpił mołmun mił, eim wu ok yi multum. Mołpu kin, eim prei dinga erpi kin, Gos ni ngopu kin, konu kumb tunermba ni piirim. Yi piipi ni ngang kin, kung pani tekliki, nga oi angil orung nga endeim opu pum. Pang kin, konu kumb endeim mani opu, tuneririm mon.

¹⁸ Pe nga, Elainja Gos kin prei erpi kin, kaplı konu kumb mani opu, tumba nipi eririm. Erang kin, konu kumb owundu mani opu tang kin, mani mei ełe kuni kanim kanim tonu orum.

¹⁹ Nanim angnan noł! Pe wu nii endi, enim mołmun konu ełe Gos ek keimi ei, si kindik punjung kin, nga wumb endi, eim erpi kin, nga sipi orung tu wumba.

²⁰ Pe wu ei, eim yi piimba ei, wumb endi oł kis kun pinerim mił erpi endang kin, eim pupu pendpi kin, se

orung tu wumba wumb ei, eim kołpu konu kis ełe ba nge er mułum; ba nga erpi kin, se orung sim. Sipi erpi kin, oł kis kun pinerim mił oł kis kanim kanim pei ei, pandi topu si kindim.

Piisa Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Piisa Kumna Kin Mon Połpu Kindim

¹ Na Piisa Jiisas Kraiss nge ek se andil wu. Na mon ei połup kin, enim Gos nge wumb en enim konu ełe keimi si kindik kin konu eipi punjung. Puk Ponsus konu owundu nin Galeisiya, nin Kaparosiya nin Eisiya nin Bisiniya konu owundu pei ełe mulnjung.

² Kumb ok, enim Erinjpin Gos eim nge noman ełe enim to tonu kindpi mundum. Mondpu kin eim piim ei, enim eim nge Gui Ka ełe je erang kin, enim ok wumb kun ka mendpil molk. Molk kin, Jiisas Kraiss nge ek ka ekii sengin kin, kapli eim miyem ełe je erang kin, enim ol kis kil ngopu si kindrim. Si kindpi kin, Gos noman ka ełe ol ei, nin nga eim noman emin palim ol ei, kapli enim kin piki to pep mulmba.

Konj Kunum Kunum Ka Mulngii Ei Singii Nge Tonu Epin Konu Ełe Kui Er Mołum

³ Pe sinim kapli ek ka nipin kin, Jiisas Kraiss Owundu nge Arim Gos ngumun. Nimbil erang eim sinim kin kaimb sipi kin, eim nge kunum kunum konj ngolum ol ei Jiisas Kraiss erpi sipi kin, tonu konj kindim ei sinim piipi kin, yi erim. Erpi kin, eim sinim paki tonum ei, kui er mulnjpun ei, sinim nimbil erang Jiisas eim erang kin, sinim opun konj pupun mołmun.

⁴ Mołpun kin, nga sinim kapli Gos nge epi owundu eim nge wumb singii nipi kindim salim. Seng kin, epi ei kapli sinim singii nipi kin epin konu ełe kindim salim. Seng kin, ei kapli erpi kis mulerang kin, nga ol kun ka to pulpeł tok kin, eipi eipi kindnerngii mon; kinarik kin,

ol ei nga pupu, am pupu kin poru ninermba mon ku.

⁵ Nga epi ombu, enim nge mendpil, pii gii ninjing wumb ombu mendpil, Gos eim nge dinga ełe er kanpi, se mulang kin, en enim ka mołmun. Mulangin kin, eim enim se orung simba nge eim er kun er mołum ei, mul mei poru nimba kunum ełe, opu peni ełe ba.

⁶ Enim ol ełe nge ka piilmin; ba akip kunum aninga kopur mendpil ka piilmin. Ba nga Gos noman ełe erang kin, ol embin tui kanim kanim enim kin ngenj kumbii ngang kin, enim ngenj kumbii singii.

⁷ Nimbil erang ełe nge, ol embin tui kanim kanim enim kin onum ełe nge, enim pii gii dinga palim min, pinałim ei erpi kenmba onum. Opu kin, ku gol epi ei to kis elim; ba wumb ku gol dup ełe kalk kenmin nik kelnjung. Ba nga pii gii ei, ku gol mil mon. Pii gii ei ku gol to mani kindpi kin, ka wii mendpil tonu olum. Yi mil, nga pii gii palim mil kenmbii nipi kin, enim epi ei erpi kin, pii gii to dinga elim. Nga ekii se Jiisas Kraiss peni ełe orung omba kunum ei, sinim pii gii ei erang kin, sinim embe owundu nin, tilang owundu nin, embe ka wii ei simin.

⁸ Enim eim kinalmin; ba enim eim noman kulk ngołmun. Nga pe enim eim kinalmin; ba enim eim kin pii gii nik kin, ka ka piik ngołmun. Ka piik ngołmun ei, owundu pepi kin, ya mani mei ełe, ka piinmin ei, to mani kindnim. Nga ka piinmin ei, sinim gupu ełe ni tor kindmin ei, kapli enanim mon.

⁹ Ba enim nge pii gii ei, mong tonum ei yi mil, Gos eim enim nge noman tuk ełe orung sipi kin, noman konj kunum kunum mulngii nge ngonum.

¹⁰ Ol ekii se tonu omba piik nilmin wu ombu, kumb kor Gos nge noman ka enim kin epi ei wii ngumba epi ei yi mil nik tor kindilmin. Nga orung ok konj kunum kunum mulngii ei, sik erngii andlam ei, kuruk kin, pulė kan

simin nik enmin.

¹¹ Nga Krai nge Gui Ka ei, en enim kin noman tuk e le mu lum. Mo lpu kin, en enim kin ni tor kindang kin, Krai kolpu kin ngenj kumbii sipi kin, nga ekii se, embe owundu sim. Sim ei piik kin, kii sik kin, kunum nenj tonu omba? Nga epi nipe endi kunum e le tonu omba?

¹² Gos eim wu o l ekii se tonu omba piik ni lmin, wu ombu kin, o l yi mi l erpi kin, peni e le andan tum. Nga en enim kongun ei erik kin, endi paki topu ermba mi l mon. Ba nga en enim Gos ek ka nik ngonmun ek ei nge, enim kin nik kin, tor kindik ngonmun. Nga ek se andi lmin wumb ei nengin piinmin nik, ni tor kindangin kin, Gos Gui Ka ei, tonu epin konu e le, mani kindang kin, om ei dinga ngo lum. Ngopu kin, Gos ek ka ni tor kindnjing. Nga Gos enjel mo lmun ei, en enim dinga kindik kin, Gos ek ka ei, pii po l tungii nge nik enjing.

Gos Eim Enim Wii Tang, O l Kun Ka Mendpi l Pek Molk Kanik, Kun Erik Mu l ngii

¹³ Pe kapli enim noman e le piik kin, kun erik molk kin, o l ka piinmin mi l, erik kanik kin, kun erik mu l ngii. Mo langin kin, enim Ji isas Krai orung opu peni e le omba kunum ei, pii kun erik kin, noman ka ambi l gii nik, er mu l ngii! Nga noman ka ei, enim kin kunum e le tonu omba.

¹⁴ Nga enim kangil endi, eim arim mam ek ekii sinim mi l, enim Gos kin yi erik kin, ekii singii! Ok enim noman piinarik mu langin kin, wumb kombur 'O l yi erii yi erii,' ninjing; ba pe enim kan wiik tangin kin, enim enjing o l ei enerngii mon!

¹⁵ Ba pe Gos eim o l kun ka e l im Gos ei, eim enim wii topu sim. Seng kin, enim Gos eim kun ka mendpi l mo lum o l ei mi l, enim yi mi l ku erik mu l ngii.

¹⁶ Yi mi l Gos eim ek keimi e le yi ninim,

"Enim kapli kun ka mendpi l mu l ngii!
Nimbi l erang nanim kun ka

mendpi l mo l mi l, enim yi mi l ku, erik molk pungii!"

¹⁷ Kapli, enim Erinjing kin prei erik, 'Wusa' ni lmin ei, enim Erinjing ei, enim embe e le, piipi kin mok topu enermba mon. Ba ei, eim enim endeim endeim ni, o l enjing mi l e le nge, mok topu ermba. Yi mi l erang, enim pii kun erik mu l ngii! Mu l ngii mei ei, enim enj enj mu l ngii mei, mon; ba enim o l kun ka erik, molk pungii.

¹⁸ Pe enim piinmin ei, enim okrii o l kis kun pinerim e le, no pek molk kin en enim kupenjing no l kin, o l kis ei sinjing. Ba Gos eim enim kumep topu kin, o l kis kun pinerim o l er mulnjung e le nge, eim se orung sim. Sipi kin, eim enim kumep to se orung sim ei, mei e le epi ku gol nin, silpa epi to kis ermba epi ei kin, si orung sinerim mon.

¹⁹ Ba Gos eim enim kumep to se orung sim ei, Krai eim miyem ka wii e le enim si orung sim. Sim, miyem ei, enim epi endi ngo orung kindmin ei, kapli mon. Krai ei eim kung siipsiip wa l ka wii ei mi l nga eim orpu l nin, erii endi ngenj e le pinerim mon.

²⁰ Gos eim mu l mei eneririm kunum ei, Gos eim Krai kongun ei nge, ermba nipi mundum. Ba Krai eim peni e le omba kunum ei, ekii se mendpi l opu kin, eim sinim paki tumba nge omba.

²¹ Krai eim enim erpi, paki tang kin, Gos kin pii gii ninmin. Gos eim erpi, Ji isas sipi, konj kindpi kin, nga ti lang owundu ngo lum. Yi mi l enim Gos kin pii gii ninmin wumb ei, ka piik, kui erik mu langin kin, eim enim si orung simba.

²² Pe nga enim ek keimi ninmin e le nge, ekii sinjing. Sinjing e le nge, en enim noman tuk penj mu lum ei, er kun ka enjing. Nga enim en gning no l kin, endeim endeim ni noman kulk ngungii. Ngok kin nga enim noman kultmun o l ei, am keimi mendpi l kulk ngungii.

²³ Pe enim noman konj tonu wang

mołmun. Yi mił, aka pin kuni mong ka wii tonu onum ei, yi mił mołmun. Nga kuni mong topu kis mołum kuni ei, enim erpi sineririm mon. Ba kuni mong kunum kunum konj mołum kuni mong ei mendpił, enim erpi seng kin, tonu ok mołmun kuni ei, Gos nge ek ka kunum kunum konj pepi ba.

²⁴ Gos eim ek ka ełe yi ninim, “Wumb pei en enim kupuł engimb mił mołmun. Nga wumb en enim moke ei epi kui engimb kuk mił mołmun. Nga kui engimb kułii erang kin, nga epi kuk ei boi nipi kin, mani pup si kindnim.

²⁵ Ba Gos Owundu nge ek ka ei, kunum kunum konj pep ba.”

Ba ek ei ek keimi mendpił, enim kin nipi ngonum.

2

Jiisas Owundu Eim Kom Ku Dinga Mił Konj Sałitim

¹ Yi mił erang en enim piik kun erik kin, oł kis ombu si kindngii! Si kindik kin, enim ek kend kun pinalim mił tonmun ni, nga ek kend eipi noman tał mił sałim ei ni, nga wumb endi, epi pei sałitim ei kanik kin, sin yi sengli ni, kanik bun bun sinmin ni, nga ek buł ambilk, buł morung ninmin oł ombu, akip enim si kindngii!

² Ei yi mił, kangil kembis mengk kindangin palim ei, eim mam nge am noman kultum. Kułpu ei yi mił ku, enim am ka wii mendpił noman kułngii. Kułngii am ei, Gos nge Gui Ka nge am mił nok puk kin, enim kapli owuk tonu puk kin, pii gii nik molk kin, nga ełe sipi orung seng kin, kunum kunum Gos kin molk pungii.

³ Gos eim ek keimi ełe yi ninim, “Enim Owundu nge noman ka ełe, pii poł tonmun ei, singin ka wii mił enim.”

⁴ Enim Jiisas owundu kin ongii ei yi mił, eim kom ku mił konj dinga palim. Ya mei wumb en enim, eim kom ku kis, ni piik kin, si kindnjing. Ba Gos eim tonu kindpi mundum

kom ku ei, dinga ka wii mendpił, Gos eim noman ełe yi ni piinim.

⁵ Nga enim kom ku konj kindpi sałim mił, yi mołmun. Molk kin, Gos je erang kin, en enim wak tangin kin, ngii ełe, sik kin, kongun erngii ei, Gos eim Gui Ka nge, men ngii ku dinga ełe, kułmał dup kałiłmin ei, oł kun ka wumb mił mułngii. Molk kin, nga erim Gos kin kułmał kalk ngok kin, eim noman ełe, simba mił kalk kin Jiisas Krai kin ngungii.

⁶ Yi mił, Gos eim ek ka ełe yi ninim, “Piyei! Nanim kom ku konj dinga ka wii mendpił ei, to tonu kindinj. Kindinj ku ei, tumunj mił ełe, ambił gii nipi mułmba. Mułmba kom ku ei, Saiyon konu ełe, mani kindip sinj. Nga wumb nii endi eim kin kom ku ka wii mił pii gii nimba wu ei, eim kapli ku ei kin singambił sinermba mon.”

⁷ Kom ku ei enim pii gii ninmin wumb ei kin, kapli Krai kom ku ei ka wii mendpił. Ba wumb pii gii ninanmin wumb ei, kom ku kis nik kin ngii takilmin wumb si kindnjing ei, pe nga opu pendpi kom ku ei, ngii tumunj mił ełe pepi dinga erpi kin, ngii pei ambiłpi gii ni se mołum.

⁸ Nga Gos eim ek ka ełe, wumb pii gii ninenjing wumb ei yi ninim, “Kom ku ei andlam ełe, pep tang kin, wumb simb ełe, kimbangin ak tang kin, bok tungii. Tungii ei, en enim Gos ek ka ekii sinenjing. Wumb kom ku ełe bok tok kin, mani punjung.”

Punjung ei ok kin Gos ek keimi ełe ni pendrim mił, en enim oł yi erngii.

⁹ Ba enim Gos eim to tonu kindpi kin, mundum ei, enim Gos nge wumb mołmun. Molk kin, enim king nge wu amb tilap ełe, kułmał kałiłmin wumb mołmun. Molk kin, enim wumb tilap kun ka mendpił mołmun. Molk kin, enim Gos eim nge wumb mendpił mołmun. Molk kin, en enim eim oł ka ełim mił ei, ni tor kindik kin, wumb ngungii. Ei yi mił, enim oł kis emii pim konu ełe muljung ei,

Gos enim to tu wupu kin eim tilang ka mendpił ełe, kindang mołmun.

¹⁰ Mol k kin, ok enim mulnjung ei, enim Gos nge wumb mulenjing mon; ba pe enim Gos nge wumb mendpił mołmun. Mol k kin, ok enim mulnjung kunum ei, Gos eim enim kin kaimb sipi kin, ngopu ei sinenjing mon. Ba pe Gos eim enim kin, kaimb si ngopu kin, eim enim si orung sim.

Sinim Gos Nge Kongun Wumb Mił Mołmun

¹¹ Nanim nge wumb puł mił, enim wumb konu eipi wumb mił, ok mołmun. Mol k kin, nga enim kunum aninga kopur mendpił, ya mei ełe mułngii. Mołangin kin, na enim kanip kin, ek dinga yi nind, enim kaplı ok enim ngenj noman oknge ełe, ‘Oł yi erii, yi erii!’ ngengin kin, enjing oł ei, akip enim buł ngok kin, nga enerngii mon. Enarik oł ei, enim ngenj noman oknge kis seng kin, oł yi enjing. Erik oł ei, enim noman tukrung ełe, opu mił erpi ngonum.

¹² Enim torung ngenj wumb mol k kin, Gos ek piik kin, ekii sinarik mołmun wumb ei, oł kun ka pimba mił erik endngii. Erik andik kin, wumb ombu mol k kin, enim kin ek ngok yi nik erik kin, enim oł kun keimi pinalim mił, oł kis yi enmin ningii! Kaplı wumb ei enim kanik piik erngii ei, enim oł kun ka mendpił enjing peng kin, en enim Gos eim embe ambil tonu kindngii kunum ei, Jiisas eim orung omba kunum ełe yi erngii.

¹³ Enim kaplı Jiisas Owundu nge noman to piik kin, mei wumb lo ek nik pendik kin, ekii singii. Nga king wu owundu mołpu kin, kumb ełe kindnim ei, eim nimba ek ei, ekii sik erngii.

¹⁴ Nga gapman wumb owundu mol k ninmin ek ei, ekii singii! Sik kin, nga king wumb owundu mołmun ei, Gos tonu kind mundang, mol k kin, wumb ei, oł kis kun pinalim mił enmin ełe nge, ekii se, orung ok kin, kumep kis to orung kindik ngungii. Nga wumb endi,

eim oł kun ka mił ermbe ei, kaplı gapman wumb ei, eim embe ambil tonu kindngii.

¹⁵ Yi mił, Gos eim noman ełe, enim oł yi mił erngii ni piinim, “Enim oł kun ka palim mił enmin ei, enim kaplı, wumb ombu noman kun pinalim mił erik kin, ek tengngii ei, mon pa nik, gupu ambil kum tungii.”

¹⁶ Enim kaplı, wu wii mił andik mułngii ei, kan ngok mundnjung wu mił, enim yi mulerngii mon! Pe nga enim wu wii mił, mołmun ni piik kin, oł kis kun pinerim ełe erik kin, pandi tunerngii mon! Ba enim kunum kunum Gos nge kongun wumb mił, mol k pungii.

¹⁷ Enim kaplı wumb pei kin, embe ambil tonu kindngii! Nga enim pii gii ninjing wumb kin noman kulk ngungii. Nga enim Gos eim kin gał sik men tok kin, eim embe ambil tonu kindngii. Nga wu num en enim mei ełe tep er mołpu kin, kumb ełe kindnim ei, eim embe ambil tonu kindngii.

Krais Eim Ngenj Kumbii Sipi Andan Tum Oł Ei Enim Kaplı Ekii Singii

¹⁸ Enim kongun wumb enim kaplı en enim nge tep wu mołum ei, mandring mol k kin, eim embe ambil tonu kindik erngii! Nga wu tep ka erpi ełim wu ei nin, wu endi enim kin oł dinga enermba wu ei kin mendpił mon; ba nga enim tep wu endi ek dinga kind nipi kin, nga oł dinga pimba mił ełim wu ei kin, mandring puk mułngii ku.

¹⁹ Kaplı enim Gos kin noman to piik andangin kin, wumb endi enim ngenj kumbii wii ngang kin, enim ngenj kumbii ko wunmun ei, Gos eim oł yi nge, noman enim.

²⁰ Kaplı enim oł kis erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin kin, enim nipe mił embe singii? Ba nga enim oł kun ka erangin kin, wumb enim kepil tunjung kin, enim wiik tangin enim tungii ei kaplı, Gos eim noman ełe piilim ei, kaplı mendpił.

²¹ Gos eim enim ok wii tolum oł yi nge, ekii sik erngii, pa nirim. Nimbil erang enim ngenj kumbii singii mił, Kraiis eim enim nge ngenj kumbii ko wupu, sipim. Sipim ei erpi kin, enim yi erngii nipi kin, erpi andan topu, sim salim. Seng kin, enim kapli eim erim mił oł ei, ekii sik kin, erik pungii.

²² Kraiis eim oł kis endi enerim mon! Nga eim gupu ełe ek kend end tor wang kin, wumb piinenjing mon ku.

²³ Wumb eim kin ek buł ambilk kin, ek kis ni ngok enjing; ba eim nge ek yi ninjing ełe nge, ek yi ku nipi kin, ek top to, orung kindnerim mon. Eim oł embin ei ko wupu kin, nga eim ek dinga endi nipi kin, orung kindpi wumb ei kin enerim mon. Ba ei eim sipipi kin kos piipi kin, kun ka mok topu elim wu owundu nge angil ełe kindim.

²⁴ Eim ngenj ełe, sinim nge oł kis ei ko wupu sipipi kin, ond peri ełe, tonu sipik to kundjung. Yi erang kin, sinim oł kis ei buł ngopun kin, oł kun ka palim mił erpin kin, no pek molk pungii. Wumb eim ngenj to kis mundn mundjung ełe nge, eim sinim erang kin, sinim ngenj nga konj ka molum.

²⁵ Nimbil erang ok enim kung siipsiip mił, am puk kin, andlam ełe kan sinarik mulnjung; ba pe enim se mengk kin, orung ok kung siipsiip tep elim wu ei kin, enim nge noman tuk ełe tep elim wu ei kin, orung onjung.

3

Wu Amb Sinmin Nga Amb Wu Punmun Ek Ei Nge

¹ Yi mił ku, enim wu punmun amb kapli wenjing kin mandring molk kin, eim nimba ek ei, ekii sik erngii! Nga wumb nii endi, Gos eim ek ka ełe, pii gii ninarik kin, ekii sinenjing wumb ei, enim amb oł yi erngii ełe kanik kin, kapli se orung sengin ok kin, Gos kin pii gii keimi ningii! Ba enim ek endi, nik enerngii mon!

² Nimbil erang amb en enim wenjing noł nge, embe ambil tonu kindilmin ni oł kun ka elmin ełe nge, kanik kin, kapli noman ak tok kin pii gii keimi ningii.

³ Pe enim ngenj torung epi ka moke enmin ei mendpil, yi enerngii mon! Nga moke ei, yi mił erik kin, peng enjin ambilk ka erik kin, ku gol angil elting ełe, epi monduk kin, nga ngenj torung ełe, kon alap ka mendpil kindinmin, ei mon!

⁴ Ba kapli enim noman tuk ełe, moke ngungii. Ngungii moke ei, kis molpu yi enermba mon! Ei yi mił, noman tuk emin ni, noman kun ka salim. Ei Gos nge ningil ełe kanpi ka kanilim.

⁵ Yi mił, ok amb kombur Gos kin pii gii nik kin, am kun ka mendpil molk kin, oł yi mił elmin. Amb ombu ngenj ełe, epi ka ngenj ełe, moke ngołmun ei, en enim wenjing kin, mandring molk kin ek ekii sik yi elmin.

⁶ Yi mił, Sera ni, amb ei, oł yi mił eririm. Erang kin, eim Eiparam nirim ek ełe, ekii sipi kin, eim Eiparam nanim nge wu owundu nipi kin, yi embe sirim. Pe nga, enim pei oł kun ka erik kin, nga epi endi enim gał sinarik enjing kin, kapli enim Sera nge ambilam noł mił mulngii.

⁷ Yi mił ku, enim amb sinjing wu ei, enim embnjing kin, no pek ka molk pungii. Enim piinmin ei, enim embnjing noł ngenj ełe, dinga pinalim mon. Yi mił peng kin, enim embnjing ei, paki tok kin, noman kulk ngungii! Ngok kin, nimbil erang amb enim kin konj kunum kunum mulngii ei, Gos eim wii ngumba ei, enim kin tep to sinjing. Pe enim oł yi nge, ekii sinjing kin kapli enim prei erngii ełe nge, epi endi pepi, ondu ngunermba mon.

Sinim Noman Ende Sepin Mulmun

⁸ Pe na ek ei, ni poru nip kin, yi nimbii end. Enim pei noman ende kindik kin, wumb pei kin kaimb sik kin, noman kulk ngungii. Enim kapli en enim engnjing noł kin, noman ngungii. Nga enim noman ka pii

ngok kin, nga enim noman ele, to mani kindik kin, yi mił erngii.

⁹ Pe nga wumb endi, enim kin oł kis kun pinerim mił, endi enjing kin, kapli enim oł yi ku erik kin, wumb ei kin orung kindik kin, ngunerngii mon! Pe nga wumb enim kin ek ngok ek kis nik enjing kin kapli enim wumb ei kin oł yi ku erik ngo orung kindnerngii mon! Ba enim oł yi erik ngo orung kindngii ei, Gos kin prei erik kii sengin kin, epi ka wii ngopu orung kindmba. Kindpi kin, oł ele nge mendpił, Gos eim enim wii tang kin, enim kapli ok epi ka wii ei, yi singii nipi kin, eim enim wii topu sim.

¹⁰ Yi mił Gos eim ek ele yi ninim, “Pe nga wumb endi, eim konj kunum kunum ka tonu omba ei, noman yi to piim kin, nga eim kunum ka tang seng kin, kenmbii ni piim kin, kapli ei eim gupu anmbił ele, ek kis endi ninermbii, pa ni pendpi kin, nga eim gupu ele ek kend tunermbii pa ni pendpi kin, eim yi ermba.

¹¹ Eim kapli oł kis kun pinałim ele buł ngopu kin, nga oł kun ka pałim mił yi ermba. Nga eim noman emin pałim oł ei kur kan sipi kin, ekii sipi, er mułmba.

¹² Nimbił erang Gos Owundu eim ningił ele, wumb oł kun ka pałim mił enmin wumb ei, kanpi wumb ombu paki tołum. Nga wumb prei enmin kunum ei, Gos eim kom se piipi mołum. Ba Owundu eim wumb oł kis kun pinałim mił erngii ei, eim kanpi mołum. Mołpu kin, eim wumb ei kin popuł kis si piipi kin, kumep kis topu kin ngo orung kindmba.”

¹³ Pe enim oł kun ka pałim mił dinga kindik kin, ermin ni piinjing kin, wumb nii endi opu kin, enim topu erpi kis mundmba? Ei mon mendpił!

¹⁴ Ba nga enim oł kun ka pałim mił erik kin, nga enim ngenj kumbii ele sinjing kin, kapli enim ka ka piingii. Nga wumb enim kin oł endi enjing

kin, kapli oł ei kin, mund mong enerngii! Nga enim noman tuk ele embin to piinerngii ku mon.

¹⁵ Ba en enim noman tuk ele Krai Owundu kindangin mołpu kin, eim tep erpi mułmba. Nga kunum kunum enim kui er mułang kin epi tonu omba ek pułe ei, wumb nii endi enim kii sipi nim kin, kapli enim er kun er mołmun pa nik orung kindngii. Ba enim ek nik kin, orung kindngii ek ei, ek tak tak nik kin kun ka mił ningii.

¹⁶ Enim noman tuk gui ei, kun ka mułmba. Kapli wumb enim kin ek buł morung ninjing kin, enim Krai nge oł kun ka elmin oł ei, ni tor kindik andan tangin kapli kin wumb oł kis enjing ei, singambił singii.

¹⁷ Nga Gos nge noman pałim mił erngii ei, enim oł kun ka pałim mił erik kin, ngenj kumbii sik enmin ei, oł kun ka mendpił. Ba nga, enim kun ka pinałim mił erik kin, ngenj kumbii sinjing ei, epi kis mendpił pałim.

¹⁸ Yi mił erang, Krai eim ond peri ele, kunum endeim mendpił kułum. Kołpu kin, enim oł kis pei ele, erik mulnjung ele kil ngopu si kindim. Si kindpi kin eim wu kun ka endi mołpu kin, sinim wumb kis kułmun konu ele, Krai eim sim. Sipii kin sinim tu wupu Gos mołum konu ele tu wum. Tu wupu kin eim mei wumb mił mułum. Nga ekii se eim ngenj ele to kundnjing; ba eim noman tuk gui ka je erang kin, opu konj mołum ei, kunum kunum mołpu ba.

¹⁹ Krai nge Gui Ka ele, pupu kin, gui kombur kan ngok mił kindangin kin mulnjung konu ele pupu kin, ek ka nipi kin, tor kindpi ngum.

²⁰ Nga am kumb ok, wu Nowa eim multum kunum ei, wumb mulnjung wumb ei Gos nge ek piinarik to kindik kin, ekii sinałmin; ba Gos eim wumb noman to ak tok kin, pii giı ningii nge, kui er mułum ei, kunum ele, Nowa eim noł kanu owundu endi tekrim. Takpi kin, noł owundu topu kin, wumb pei to kondpu poru nirim kunum ele, wumb angii orung

nga tekliki mendpił, ka mulk kin, noł ełe am punerik; ba noł en enim to tonu kindang kin, ka mulk.

²¹ Noł ei yi mił, wumb noł pałmin oł ei, ek ekin mił nipi ngonum. Ei yi mił, enim sipi orung simba. Noł ei, enim ngenj penj mołum ei, kil ngopu kin, si kindmba ei nge mon. Ba ei en enim noman tuk gui ełe, Gos je erang kin, kun ka mendpił seng kin, nga enim kapłi, Gos kin wii tok kin, Jiisas Kraias eim kołpu kin, nga opu konj pum ełe mendpił, enim sipi orung sim.

²² Nga Jiisas eim mendpił epin konu ka ełe, tonu pum. Pupu kin, Gos nge angil tunding dinga ełe mołum. Mołpu kin, enjel nin, wumb embe pałim nin, nga dinga owundu sałim wumb ei nin ombu Kraias kin mandring mołmun.

4

Jiisas Kin Ekii Sinmin Pułe Ei Ngenj Kumbii Ko Wumun

¹ Yi erang kin, Kraias eim ngenj ełe, kumbii sirim; yi mił ku, enim noman dinga kindik kin, Kraias eim ngenj kumbii sirim mił, enim yi ku singii. Nimbił erang wu nii endi, eim ngenj ełe, kumbii sim kin, kapłi eim oł kis oł ei, si kindpi poru nim.

² Yi mił erang kunum ełe, eim ngenj ełe kin mołpu pupu kin, eim nga oł kun pinalim mił oł ei, ekii sipi enerim mon. Nga mei wumb enmin oł ei mił, enerim mon; ba eim Gos nge noman pałim mił, ekii sipi eririm.

³ Yi mił, ok kunum ełe enim torung wumb noman ełe ełmin oł kis kanim kanim noman peng kin, erik endnjing. Oł kis kanim kanim ei yi mił, wu amb ngundulmun oł ei nin; nga oł kis erngii ei, noman ełe sikir tonu onum ei nin; nga noł nok, wulu pang andinmin oł ei nin; nga kuni owundu nangin kin, kunum olt mił ei nok nok mołmun ei nin; nga noł dinga pei nok kin wulu pang oł kis kanim kanim ei nin; nga Gos lo ek ei to kindik kin, gos kend kin men to

ngonmun ombu pei, enim poru ni si kindngii.

⁴ Pe enim wumb ombu kin, oł kis kanim kanim nga erik ngonanmin mon. Yi mił erangin kin, puku sik kin, nga enim kin ek kis nik ngonmun.

⁵ Ba ekii se, wumb en enim kos piłim wu owundu kin oł yi enjing mił, pułe ei yi mił nik kin, orung kindik ngungii. Kos piłim wu owundu ei, eim kui er mołum. Mołpu kin, wumb kulii nin, konj wumb kos piipi kin, mok topu, ermba nge mołum.

⁶ Ok Gos nge ek ka ni tor kindik kulnjung wumb ombu, ngunjung ei pułe yi mił. Ełe nge, tonu ok kos piingii ei, ngenj kin pei ok kin, wumb yi mił ongii. Ba en enim gui konj mułngii ei, yi mił Gos konj mołum mił, yi mułngii.

⁷ Epi kanim kanim poru nimba kunum ei, tangpi mandi enim. Yi mił erang, enim kanik kun erik kin, noman ełe kun ka seng kin, enim kapłi kunum kunum prei erik mułngii.

⁸ Enim kapłi wumb endeim endeim ni noman ngomun oł ei, ambilk gii nik mułngii! Noman ngomun oł ei erpi oł eipi ei, to mani kindnim. Nimbił erang noman ngonmun oł ei, erpi oł kis pei kapłi pandi tonum.

⁹ Pe wumb endi opu, enim kin mułmba ei, enim tep ka erik mułngii! Enim oł yi nge erngii ei, kis piik energii mon.

¹⁰ Enim endeim endeim ni, Gos eim epi ka wii kanim kanim wii ngum epi ei, sinjing. Yi mił erang, kapłi enim epi ka wii sinjing ełe nge, enim erinjing noł kin paki tungii. Oł ełe nge, enim Gos nge kongun wumb ka wii molk kin, Gos epi ka wii ngum epi ei, tep ka erik mułngii!

¹¹ Kapłi wumb nii endi, ek ni tor kindmba wu ei, kapłi wu ei Gos ek ka ni tor kindmba. Nga wumb nii endi, eim wumb eipi kin paki topu ermba ei, kapłi wu ei, Gos eim dinga ngum ei kin, paki topu ermba. Yi mił erang kin, Jiisas Kraias kin Gos embe

owundu seng kin, kongun ele tonu omba. Eim tilang ka wii ni, embe owundu ni, noman dinga eim kin kunum kunum pepi ba. Ei keimi.

Pii Gii Wumb Keimi Molk Ngenj Kumbii Sik Muŋgii

¹² Nanim nge wumb pul dup miŋ epi embin tui owundu endi enim kin tonu opu kin kenmba miŋ enim; nga enim puku sik kin, epi eipi endi enim kin tonu onum ni piinerngii mon.

¹³ Ba oŋ embin tui ei, enim Kraiss kin ouni ngenj kumbii sik kin, embin tui owundu ei ko wunjung. Yi peng kin, kapli enim am ka mendpiŋ piingii. Nimbiŋ erang ekii se eim nge tilang owundu peni ele, omba kunum ele, enim nga ka mendpiŋ piingii! Nga noman ele ka piik ngungii ku.

¹⁴ Pe nga enim Kraiss nge wumb muŋangin kin wumb enim kin ek kis ninjing kin, kapli enim ka mendpiŋ piingii! Nimbiŋ erang Gos eim Gui Ka enim kin moŋum ei, Gui Ka tilang owundu palim ei, enim kin dinga ngopu, paki tumba.

¹⁵ Mon pim kin, enim nge tuk moŋmun wu endi, wumb endi to kundmba min, wumb eipi nge epi waning simba min, oŋ kis kanim kanim ermba min, kanpi eipi eipi kindpi kin, mong simba nge er endmba. Erang kin, wu endi eim kumep kis ngo orung kindngii.

¹⁶ Ba Kraiss nge wumb endi muŋum kin, oŋ ele nge ngenj kumbii sim kin, kapli eim singambiŋ sinermba mon. Ba eim Kraiss kin pii gii nim ele nge, Gos embe ambiŋ tonu kindmba.

¹⁷ Gos kos owundu piipi kin, kii sipi, orung omba kunum ele, mandi tonu opu poru ninim, Kapli kos sinim Gos nge wumb kin, kumb se tonu om kin, kapli pe nga nipe oŋ embin tui endi Gos ek ka ele ekii sinarik kin, pii gii ninanmin wumb ei kin, tonu opu poru nimba?

¹⁸ Pe nga wumb oŋ kun ka elmin wumb ei kongun dinga erik kin kapli Gos wumb ei sipi orung simba pim kin, kapli nimbiŋ oŋ erpi kin, wumb

Gos kin buŋ ngok kin, nga oŋ kis enmin wumb ei, jili miŋ tonu ongii?

¹⁹ Yi peng kin Gos nge noman ele wumb nii endi oŋ embin tui owundu ko wuk kin, ngenj kumbii sik enjing kin, wumb ei oŋ kun ka erik andik kin, en enim nge noman tuk ei sipik kin Gos Pulwu nge angil ele ngumun. Ngopun kin, Gos eim sinim eririm ei, eim kunum kunum ek keimi niŋim ei, eim sinim tep ka er muŋmba ku.

5

Enim Wumb Num Gos Nge Wumb Siipsiip Miŋ Tep Ka Erik Muŋgii

¹ Na ek ei nip, enim Gos nge wumb tep erik kin, kanik se moŋmun wumb ei ngond. Na nam yi ku, enim kin ouni Gos nge wumb tep erip kin, kanip se moŋ. Na nam Kraiss Jiisas ngenj kumbii owundu sipi kin, ond peri ele kuŋum oŋ ei, keimi tonu om. Wang kin, na nam ningil ele, kenj ni, ek ei nip tor kindind. Yi ku Kraiss eim ya mei ele orung omba kunum ei, eim tilang owundu simba kunum ei, na yi ku enim kin ouni simin.

² Pe enim Gos nge wumb moŋmun ei, kung siipsiip miŋ, enim tep ka erik kin, kanik se muŋgii! Gos enim kongun ei, erngii nip ngum kongun ei, enim ka piik kin, noman monduk erngii ei, Gos enim yi erngii ni piinim ei, enim ku simin nik kin, kongun en-erngii mon! Ba kongun ei, noman ele keimi erik kin, Gos kin ngok muŋgii.

³ Gos eim wumb sipi kin, enim angil ele kindim wumb ei, enim tep ka erik kin, Kraiss nge oŋ kun ka andan tok mulnjung kin, kapli wumb pei enim elmin oŋ ei, ekii singii; ba enim tep erik moŋmun wumb ombu, enim to kambik mani kindik kin, en enim wu num miŋ, tep erik kin yi enerngii mon!

⁴ Nga ekii se tep elim Wu Owundu nga orung omba kunum ele, enim kapli embe owundu tilang miŋ, epi topu kis ernermba epi ei, enim singii.

⁵ Yi miŋ ku, enim kang ambiŋ gaŋ, enim kom sek kin, tep elmin wumb ek ningii ei, ekii singii. Enim pei

kapli en enim noman eġe, to mani kindik kin, enim endeim endeim ni paki tok kin, nga mandring puk muġngii. Nimbiġ erang Gos wumb en enim embe ambiġ tonu yi kindik kin, wumb ei buġ ngopu kin, kanpi si kindiġim; ba en enim embe to mani kindik kin, en enim noman eġe, to piinanmin wumb ei kin Gos kaimb sipi kin, noman ka ngoġum.

⁶ Yi miġ erang, en enim noman eġe to mani kindik kin, nga en enim Gos nge noman dinga eġe mandring puk muġngii. Yi miġ, nga Gos nge kunum ei, eim enim ambiġ tonu kindimba.

⁷ Pe nga enim noman embin kanim kanim ei, Gos kin angġi eġe pendngii. Nimbiġ erang eim enim kanpi kun erpi kin, tep er moġum.

⁸ Enim noman konj kindik kin, kanik kun erik muġngii! Enim nge opu orung wu kis Seisen ei kui wusii simbii owundu miġ, kei dinga niġim ei, eim koi erpi andpi kin, wumb endi kur kanjip numbii miġ ni piġim.

⁹ Enim pii gii dinga nik kin, dinga angik kin, Seisen opu kom topu kin, nimba ek ei piinerngii mon! Nimbiġ erang enim piinmin ei, enim engnjing noġ mei konu eġe orung orung moġmun ei, oġ embin tui enim kin tonu onum oġ ei, en enim kin yi ku tonu oġum.

¹⁰ Ba enim kunum aninga kopur oġ embin tui tonu wang kin, ngenj kumbii sinjing ei, Gos eim noman ka ngoġum puġwu ei, eim enim dinga ngumba. Gos enim Krai Jisas kin wii tang kin, enim eim tiġang ka wii mendpiġ singii. Sik kin, Gos eim enim erpi kun ka mendpiġ kindang kin, je erang kin enim dinga angk muġangin kin, eim enim dinga ngang kin, enim dinga angk muġngii!

¹¹ Gos eim kin mendpiġ noman dinga kunum kunum pep moġpu pangġi! Keimi, am yi minj, kapli pengġi!

Ek Kombur Aninga Nga

¹² Na ek aninga kopur poġup kin, enim ngond ei wu Silpeinis na paki tum. Na piind ei, enim engnjing

keimi miġ moġum. Pipe eġe, na enim kin noman to konj kindamb kin, Gos nge noman ka ei, keimi na ninj miġ ei, enim singii. Ei nge, na nam pii poru nip kin keimi ni tor kindamb kin, enim dinga angk muġngii.

¹³ Enim engnjing men toġmun ngii Bapilon konu eġe owundu saġim wumb moġmun ei, ek ka nik pii ka piik kin, enim ngonmun. Gos wumb ei, enim kin ouni wii topu kin, noman ka wii ngopu yi ku eġim. Nanim kingam Mak yi ku, enim kin ka piipi kin, ek ka nipi ngonum.

¹⁴ Enim kapli, Gos nge wumb pei angġi sik kin, noman kultmun oġ ei miġ erik kin, andan tok ngungii! Enim Krai kin dambiltik ende puk mulnjung kin, enim noman emin ka seng muġngii!

Piisa Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Piisa Nga Mon Endi Połpu Ngum

¹ Na Saimon Piisa, na Krai Jisas nge kongun wu ni ek ka se andi wu moł. Na pipe ei połup kin, enim wumb pii gii ka wii ninjing ei, yi mił sinim pii gii ende wumb mołmun konu ełe ngond. Ełe nge sinim nge Gos Jisas Krai eim sinim sipi orung simba nge pułwu ei, eim kin oł kun ka ełmin oł ei sinjing.

² Pe sinim nge Gos kin, Jisas Krai kin noman ka wii ei, sinmin. Oł ełe nge, Gos Owundu nge noman ka nin, noman emin ei, enim kin am owundu tonu opu ba.

Gos Eim Nge Wumb Topu Mundum

³ Keimi, Gos eim nge dinga ełe, epi kanim kanim sinim ngang kin, am sinim kaplı erang kin, sinim konj mołpun kin, Gos nge oł kun ka pałim mił, erik pungii. Gos eim nge noman ka wii sinim ngopu kin, sinim wii topu mondpu kin, eim nge tiłang ka wii nin, eim nge oł kun ka oł ei, sinim ngumba nge ouni simin.

⁴ Pe eim nge noman dinga nin, tiłang ka wii owundu ei nge, eim sinim kin kombur am owundu nin, epi ka wii mendpił ei, kumb ok, eim sinim ngumbii ni, pendrim mił ngurum. Yi mił erang noman oknge oł kis ei, sinim mei wumb kin tonu wang kin, pułe ełe nge sinim oł kis enmin. Ba epi ka wii kanim kanim ei, pei Gos sinim ngum ei, sinim paki tum. Yi mił sinim tungu pupun kin, epi kis ermba ei, si kindpin bin. Pupun kin, sinim noman konj sipin kin, Gos eim nge oł ei ekii simin.

⁵ Ełe nge, enim noman to piingii! Piik kin, enim kongun dinga wii erik kin, oł kun ka ei pii gii kin, ende pendik mułngii! Molk kin, noman ka

wii sik kin, oł kun ka oł ei kin, ende sek kin, pendik mułngii ku.

⁶ Nga en enim noman ka ei kin, ngenj ełe nimbił oł endi erngii ei, tep ka mułngii! Molk kin, noman ka ei, se ende kindik, pendngii! Nga enim dinga angk kin, oł embin tui ko wuk kin mułngii. Molk kin, oł ei sik kin, ngenj tep ka ełmin oł ei, ende sik kin, kindngii. Kind pendik kin, enim Gos nge oł kun ka oł ei nge, singii. Sik kin, dinga angk kin oł embin tui ko wunmun ei nge, ende kind pendik singii.

⁷ Nga enim engnjing noł kin, noman ka ngok erngii! Erik kin, oł ei nge sik kin, Gos nge oł kun ka ei kin, ende kindngii. Nga engnjing noł, noman ka ngok kin, enmin oł ei nge sik kin, wumb kin noman ngonmun oł ei kin, ende kind pendik singii!

⁸ Sinim Jisas Krai piinmin ei, eim sinim nge Owundu mołum. Mołum ei nge oł ka wii ei enim kin pep tonu owundu om kin, kaplı enim Jisas kin noman ka ei wii pinnermba mon. Ba ei mong oł kun ka mił, pei tonu opu pimba.

⁹ Ba wu endi eim sipi kin, oł yi nge pei pinerim kin, kaplı eim ningił tumbun wu mił mołpu kin, epi turii simba ei, kan poł tunernmba mon! Keimi, Gos eim oł penj tui ni, oł kis ei, ok kil ngopu poru nim ei, eim kom ngonum.

¹⁰ Yi mił erang, angnan noł, Gos enim to tonu kindpi mundum wumb ei, nam nge wumb mołmun. Yi mił enim kongun dinga erik kin, oł ei enim kin dinga ambił gii nik mułngii! Nga enim oł yi mił enjing kin, kaplı enim oł kis erik kin, si kind orung punerngii mon!

¹¹ Yi mił erang, enim oł ei nge, ekii sinjing kin, kaplı Gos andlam aki tang puk kin, Gos mołum konu ełe, kun pungii. Gos konu ei, sinim nge Owundu nin, nga sinim sipi orung simba wu ei, Jisas Krai mołum.

¹² Yi mił keimi, enim epi ełe piinmin; nga enim ek keimi ei sik kin, poru ninjing. Nga ełe nge, ek keimi

ei dinga ambil gii nik mulnjung. Ba nga na kunum kunum enim kin ek nip ngumbii end ei, enim noman to konj kindip kin ngumbii end.

¹³ Na piind ei na enim to konj kindip kin, oł ei, oł ka pałim. Peng kin, kunum kunum na ngenj ełe, yi ku peng mołup kin, ek ka keimi nga nip kin, enim noman to konj kindip, ngumbii end.

¹⁴ Nimbił erang na piind ei, kunum aninga kopur na ngenj ei, enim kin si kindmbii. Si kindmbii ełe nge, sinim nge Owundu Jiisas Krai ei, eim ek ok na kin ni tor kindpi kin, andan topu ngurum.

¹⁵ Yi mił na kongun dinga erip kin, ek nip enim kin, ngumbii end. Nga ekii se, na kułmbii poru nimba kunum ei, ekii se enim kaplı kunum kunum poł tok kin oł ei piik minj mułngii!

Sinim Krai Nge Tilang Ka Wii Owundu Kenjpin

¹⁶ Sin enim kanpin kin, ek ni ngo poru ninjpin ei, sinim nge Owundu Jiisas Krai ei, eim nge dinga ełe je mei konu ełe nga orung omba. Ba sin ek poł min, siimał eimał ek wii nipin kin, sinim nge Owundu Krai nge ek nipin kin, yi ninanmin mon! Sin Jiisas eim nge tilang ka wii owundu ei, sin ningił ełe, kenjpin ei, piipin kin ninmin.

¹⁷ Yi mił keimi, Erinjpin Gos Jiisas nge embe ei, am ambil tonu kindpi kin Gos eim tilang ka wii owundu eim ngum. Ngopu kin, Gos eim tilang ka wii ełe mołum ek dinga ei, Jiisas mani mondpu kin, ek yi nim, “Ei na nge kangim mendpił! Na eim noman ngond. Nam nge noman ei, eim kin mołum,” pa nim.

¹⁸ Sin Jiisas kin tonu oł kun ka komung mulnjpun kunum ełe, ek yi mił tonu epin konu ełe mani om.

¹⁹ Yi mił pałim ek ei, sin wumb Gos oł ekii se ermba ei, piik niłmin wumb ek ei pii gii nipin kin, ekii siłmin. Nga enim yi ku ek ei keimi, dinga ambil gii nik mulnjung kin,

ei ka wii simba. Nimbił erang Gos oł ermba piik niłmin wumb nge ek ei, konu emii erang konu ełe dup alam kiłangin kin, tilang enim ei yi mił; konu tengmba erang kin, nga kupiiring ok kanjip ei, enim noman tuk ełe, pep onum ei yi mił onum ku.

²⁰ Ba enim ek ei, ok piik pendik kin, sin sinim noman ełe ek endi piipin kin, Gos nge oł ermba piik niłmin wumb nge, ek pułe yi mił endi piipin kin yi ninermin mon.

²¹ Nimbił erang kumb ok, wu endi eim noman ełe kin, Gos oł ermba oł ei, piipi kin, ni tor kindnałim mon. Ba Gos eim nge Gui Ka ei, wumb ombu ei kin ek ei nipi ngang kin Gos eim oł ermba oł ei, piik kin, ni tor kindiłmin.

2

Mon Ek Kend Polk Kin Nik Ełmin Wumb

¹ Ba kumb ok, ek kend ni tor kindiłmin wumb ei Esrel wumb tuk mołmun konu ełe tonu onjung. Yi mił ku, enim wumb kin, ek kend mon tołmun wumb ei, enim mołmun konu ełe tonu onjung ku. Wangin kin, ek kend wumb ei, koi erik kin, ek kend kanim kanim ei, enim kin to kis erngii nge tonu om. Ba Jiisas Owundu enim sipi orung sim ei kin, buł ngunjung ku. Oł yi mił erangin kin, sikir en enim erpi kin kis ermba nge tu wunjung.

² Nga wumb pei puk en enim ngenj ełe oł kis kanim kanim pei ekii sik erngii. Yi mił erik puk kin, pe wumb kombur molk ek kis nik kin, andłam kun keimi seng kin, ek kun piinmin ek keimi ei kin, ek kis ni ngok yi erngii.

³ Erik kin, wumb eipi nge epi kanim kanim ei, kan bun bun siłmin wumb ei mił ok kin, ek kend pei nik, enim ngok kin, enim ku nin epi ei, singii nge ningii. Ba am kumb ok, Gos eim wumb kos piipi kin, wumb am pungiı konu kis ełe, er kun er sirim konu sałim. Nga Gos opu kin, wumb to kis mondpu ermba ei, or

mił pinalim mon! Eim er kun kun erpi kin, kui er kanpi mołum.

⁴ Yi mił Gos nge enjel kombur ok, oł kis erik ei, Gos eim kan wiik tunerim mon. Ba eim enjel ombu, sipi kin, tukpu olt emii er sim konu kis ełe mundum. Pe kan ngopu kindang kin Gos nge kos owundu piimba kunum ei, kui erik mołmun.

⁵ Wu amb kumb ok mulk wumb ei, Gos Owundu kin buł nguk; ba Gos kanpi wiik tunerim mon. Gos eim erang kin, noł owundu tonu opu kin, wumb ombu pei, to kondpu poru nim. Ba Nowa eim ek kun ka ni tor kindiłim wu ei kin, eim nge wumb angil orung nga tał ei, Gos eim tep ka er se mułum.

⁶ Nga Sorom nin Gomora konu ełe Gos kos owundu piipi kin, konu owundu tał ełe, Gos dup kindang kin, dup num kunum ei, konu tał ełe dup sik mendpił sim. Seng kin, konu owundu tał ełe nge wumb pei, Gos eim kumep kis owundu orung kindpi ngurum. Yi mił ku, nga ekii se wumb Gos kin buł ngunjung kin, wumb kos owundu oknge ei, piingii ku. Kos owundu ei, ekii tonu omba ei nge, Gos andan topu ngumba.

⁷ Nga Gos wu Los eim oł kun ka ełim wu ei, sipi orung sim. Seng kin, eim ka mułum. Wu Los eim noman embin piipi kin, wu amb ngunduk oł kis enjing ełe nge piim.

⁸ Yi mił wu ei, eim wumb oł kis enjing konu ełe, tuk kun ka mułum. Mołpu kin, wumb oł kis enjing ei kanpi kin, nga kunum kunum wumb ek kis ninjing ei, piipi erim ku. Nga eim noman kun ka pepi mułum kin, nga eim puku sipi kin, eim noman tuk embin peng kin, wumb oł kis enjing ełe nge, lo ek buł ngok enjing ei nge piim.

⁹ Yi mił ku, Gos nge ek ekii sik mołmun wumb ei kin, oł embin tui kanim kanim tonu om kin, kapli Gos Owundu eim pii poru nipi oł embin tui ei kin, sipi orung simba. Nga Gos eim wumb oł kis ełmin wumb ei piipi kin, kumep kis ngo orung kindmba. Pe akip kunum nin, nga

ekii se kunum pepi kin, kos owundu kunum ei tonu omba.

¹⁰ Opu kin, wumb kombur en enim am kumep kis singii. Singii wumb ei, oł kis yi nge, wu amb ngunduk kin, oł kis penj mułum ełe nin, nga Gos nge ek nin, wumb owundu nge ek ei, wii mił ni piłmin. Wumb ei en enim noman ełe ekii sik kin, en enim noman ełe, ambił tonu kindik enmin wumb ei, en enim Gos nge enjel kin, ek buł morung nik kin, mund mong enałmin.

¹¹ Ba enjel pei wumb ei nge to mani kindik mołmun. Mołmun enjel ei, am noman dinga mendpił salim. Ba enjel en enim wumb ei kin ek buł morung nik kin, nga Gos ningil ełe kos piik, yi enałmin mon.

¹² Ba wumb ombu, kung owu ni, epi noman pinalim mił, wumb yi mił mołmun. Molk kin, en enim nge ngenj ełe, noman pałim oł ei nge ekii sik kin ełmin. Erik kin, menjing mengrim ei, en enim singii nge nik kin, nga en enim to kundngii ni mengrim. Mengang kin, en enim epi endi piinałmin epi ei kin, nga ek kis ni ngok ełmin. Erik kin, nga en enim kung owu ni, epi kolk ełmin mił, yi ku wumb ei kułngii ku.

¹³ Wumb en enim mong kis kanim kanim pei enjing. Yi erangin kin, wumb eipi ok mong kis ende, er orung kindik ngunjung. Ngok kin en enim tinga kuni ni, noł ei pei numun ni piik kin, noman ka ka piik ełmin. Ba nga enim kin kuni ende nunjung kin, wumb en enim oł penj tui ei, orpuł mił tuk enim kin yi erik ngonmun. Ngok kin, en enim nge oł kis enim kin ek kend mił, enmin ni piik ka piik ełmin.

¹⁴ Ei yi mił, en enim nge ningil ei, se andpi kin, wu amb ngunduk oł kis ełmin ei, nga en enim ningil ełe, oł kis erngii oł ei nge si kindmba pinerim mon. Nga wu kombur noman dinga pinalim wumb ei kin, ek ka nik kin, oł kis erngii nge, yi ku ełmin. Nga en enim nge noman ei, kan bun bun sik enmin oł ei nge, ok andan tok ngołmun. Ba Gos eim wumb ombu

nge, am to kis mendpił, er poru nimba.

¹⁵ Wumb ei Gos nge andlam kun ka oł ka ełe buł ngok si kindik kin, en enim wulu pang kin, tuk oł kis kanim kanim erik andilmin. Andik kin, wumb en enim Biyor nge kingam Beilam eim, oł kis elim mił ekii silmin. Nga eim oł kis erpi kin, oł kis kumep sipi kin, nga eim noman ngołum mił yi ku elim.

¹⁶ Ba kung dongkii ei, ek tingnalim mon; ba kung dongkii endi, wumb ek tanginmin oł yi mił tangpi ek nipi kin, Beilam ngopu ek ngum. Ngopu kin, eim oł kis elim ełe nge piipi kin, kung dongkii ei, wu ek ni tor kindilim wu ei nge, oł ermba erim ełe nge, ondu ngum.

¹⁷ Wumb ei nge ombu, noł tukpu ełe, noł mani tukpu ełe mulalilim yi mił mołmun. Molk kin, nga wumb ei kupu kuru mił, konu pop owundu topu kin, pop to orung orung kindinim yi mił elim. Erang kin, Gos eim konu emii owundu kis endi, er sim salim ei, am emii owundu palim ełe pungii nge, konu ei salim.

¹⁸ Wumb ombu nge, ek dinga wii nik kin, ek mong pinałim mił, ek kis ninmin. Nik puk kin, wu kombur kin oł kis erngii nge noman kin ei, sikir tonu wang kin, nga puk amb eipi eipi ngunduk kin, ngenj ełe, oł kis kanim kanim ei nge, noman to piik enmin. Erik kin, oł kis ełe nge erik kin wumb kombur pe mendpił oł kis ei nge, si kindik kin, tuk puk mołmun. Molk kin, ei torung wumb kin, to tor singii nge enmin.

¹⁹ Wumb kis ombu, en enim ek dinga nik yi ninjing. Epi endi enim noman ełe ermin ni piik enmin epi ei, kapli ondu ngunermba mon. Enim wii mił mułngii; ba wumb ombu en enim, bok tok kin andlam kis ełe pungii oł ei nge, kongun wumb mił er andilmin. Ei yi mił; pe epi endi wumb endi, to mani kindim kin wu ei, eim to mani kindim epi ełe nge, eim epi ełe kongun wu mił mułmba.

²⁰ Yi mił keimi, wumb en enim Owundu nge sinim sipi orung nga simba nge, Jiisas Kraiss kin noman ka ei, sinmin noman ka ełe nge, en enim tungu puk kin, mei ełe epi penj mołum ei, si kindinmin. Nga oł ei, nga demb nim kin, nga oł kis ełe nge, en enim kan ngopu mondnum ei, yi minj molk pungii. Puk kin kumb se, oł kis ambil gii nim kin, ei wumb kis mił mułngii. Ba nga ekii se, oł kis nga ambil gii nim kin, ei am kis mendpił mułngii.

²¹ Pe nga en enim Gos nge oł kun ka elim oł ei, pii kun enarik enjing kin, ei kapli ni piininelangin. Nimbił erang, pe nga andlam ei nge piik kin, oł kun ka lo ek ei mił sinjpin ni piilangin. Ba en enim oł ei nge, buł ngo poru ninjing.

²² Oł ei ek ekin endi, en enim kin tonu om ei, Gos oknge ek keimi mendpił endi yi ninim. “Owu ei eim nge mek si mundum konu ei, nga orung ba nge pum.” Nga Gos oknge ek keimi endi yi ku ninim, “Kung endi, eim noł was ka er om; ba nga pupu kin, noł oi ełe pepi kin ak mak enim.

3

Keimi Mendpił Owundu Orung Omba

¹ Enim na nge wumb puł mendpił, na nga pipe ei połup kin, enim kin kindind. Kindip kin pipe tał kindinj ei, en enim nge noman keimi to konj kindik kin, noman tuk konj simba. Ełe nge enim noman nga to piingii.

² Yi erang kin, en enim molk kin, ek ei noman to piingii! Piik kin, ek ei, oł ekii se tonu omba ni, na ninj mił, ek ei piingii! Piik kin Gos oł ekii se ermba ei nge, piik nilmin, wumb ei Gos ek yi mił ni tor kindinj. Kindip kin, pe Owundu kin sinim paki tołum wu ei nge, lo ek en enim Gos nge ek se andilmin wumb ek ningii ei, piimin ku. Piipi kin, en enim yi ku noman to piingii!

³ Kumb se en enim ek ei pii kun erngii! Ekii se muł mei poru nimba

kunum ei, wumb enim kin ek buł morung nik enmin wumb ei, ok en enim nge noman ngenj ełe, ekii sik erngii. Ba en enim ek buł ambilk kin yi ningii.

⁴ Nik kin ek dinga nik yi ningii. Nik kin, ei ek nipi, nga orung omba min, da ninjing? Pe eim jiki mołum? Ya onanim; ba ok kupenjpin noł molk kulk ei, moł wangin kin pe sinim mołmun. Mołamin kin, epi sałim ei, ok sirim mił sałim ei Gos eririm.

⁵ Erang kin, en enim noman ełe epi ei piik kin, kanik erngii pinalim. Pinerang kin, ok Gos neng kin, gupu mułang je kupu muł pirim. Peng kin nga mei ei, tuk noł ełe tonu opu kin, ei mei pirim.

⁶ Ba Gos eim ek yi neng kin, noł tonu om ei noł owundu mei ełe tonu om. Opu kin, mei orung orung pei pirim ei to kis eririm.

⁷ Erang kin, Gos ek ei mendpił neng kin, muł mei tał pe mołmbuł ełe dup tonu omba ni, kui er mołmbuł. Molkuł muł mei ei, kos piimba kunum nenj ni kui er mołmbuł ku. Nga wumb Gos kin buł ngołmun wumb oł kis ełmin ei Gos kos owundu piimba kunum ełe wumb oł kis enjing wumb konu kis ełe am pungii.

⁸ Ba na nge wumb puł mendpił; enim epi ei, endeim mendpił si kindnarik kin noman to piik mułngii! Molk kin, Owundu eim piinim kunum endeim ei, kung ngii 1000 pei mił ni piinim. Nga kung ngii 1000 pei ei kunum endeim mił ni piinim.

⁹ Gos Owundu eim ek ni pendrim mił, tonu omba ełe nge ei, taki taki nipi pindneririm mon. Yi mił, wumb kombur kongun mon mon kindpi kin enim ni piinmin, ei mon! Eim yi piinim; wumb endi am punerngii ni pendrim palim. Gos eim noman ełe yi piinim ei, wumb am pei, noman to ak tok kin, yi erngii ni piinim. Yi mił Gos Owundu enim kin piipi kin, eim am kunum kinan olt mił, kui er mołum.

Muł Mei Tał Poru Nimba Kunum

¹⁰ Gos Owundu nga orung omba kunum ei, epi waning wu mił omba ei, sinim pii kun enermin! Enarpin mułmun kunum ełe, muł ełe bultu owundu nipi kin am ba. Pang kin, nga epi kembis kembis ei am dup no poru nimba. Nipi kin, nga mei ełe nin, epi er mundngii epi ei, yi ku, dup nupu poru nimba.

¹¹ Yi mił erang kin, epi ombu yi mił erpi kin, poru nimba. Nipi kin, enim wumb ombu, er mołmun mił nenj? Pe enim oł kun ka erik kin, Gos nge oł ka wii ei erik ekii sik mułngii!

¹² Ełe nge, enim Gos nge oł ei erik kin, Gos orung omba kunum ei, kui er mułmun! Mołpun kin, Gos nge kongun dinga erik kin, Gos orung omba kunum ei sikir tonu wangli ningii! Nik kin, kunum ełe dup opu kin, tonu muł ełe, nupu poru nimba. Nga dup muł dinga wii erang kin eim epi kembis kembis epi dup nang kin, epi ombu opu noł mił ermba.

¹³ Ba Gos eim ek yi nipi kin muł mei konj tał erbii ni pendim mił, yi ermba. Erpi kin, nga konu konj ełe Gos eim nge oł kun ka ei, minj pep mułmba. Mołpu kin, sinim oł ei nge, ei tonu omba ni kui er mułmun!

¹⁴ Yi mił erang, na nge wumb puł mendpił enim epi ei nge, omba ni kui er mołmun! Mułangin kin, pe enim am ka wii molk kin, oł kun ka dinga erik kin, nga orpuł ni epi kis endi enim kin pinermba mon! Enim Gos kin noman ende sek kin noman emin mułngii. Molk kin, nga ekii se Gos enim kenmba kunum ei enim kun ka mułngii!

¹⁵ Nga Owundu eim sinim kin wiik topu kin, kui erpi kin, sinim kin taki taki erpi mołum. Yi mił erang, enim piingii ei, Gos sinim sipi orung simba er mołum ełe nge, sinim piipin mułmun! Mołpun kin, Gos eim noman ka ei, sipi kin, sinim enginjpin Pol ngurum. Ngang kin, nga Pol eim ek yi nge mon połpu kin, enim ngurum ku.

¹⁶ Keimi Pol eim nge oł ombu pei epi ei nge ku, ek nipi ngołum. Ngopu

kin, ek kombur ya mon eke palim ei, kun ka molakmin wumb ei, en enim kongun dinga erik epi ei singii palim. Peng kin, en enim Gos nge ek ka ei, nik kin, nga ek kanim eipi eipi ombu nge ek ei, nilmin wumb ei nge, en enim am pungii.

¹⁷ Na nge wumb pul mendpil, enim ok piik poru ninjing ei, ol ombu epi ei, ekii se tonu omba. Yi mi erang kin, en enim kan kun erik kin, tep ka wii erik muŋgii! Mon pim kin, wumb enim noman to eipi eipi kindngii. Kindangin kin, wumb lo ek ekii sinarik kin, ek kanim kanim nik erangin kin, enim nga dinga angk mulerngii mon!

¹⁸ Ba enim sinim nge Owundu nin, sinim sipi orung simba wu, Krai Jiisas nge noman ka ngolum wu ei nin, noman ka wii mendpil ei kin, wumb dinga mi tonu ok muŋgii! Pe nga Krai eim kin tilang ka wii nin, embe Owundu ambil tonu kindpin kin, akip nin, nga ekii se kunum kunum ouni, am pepi ba ku! Ei keimi!

Jon Mon Kumna Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Konj Kunum Kunum Mołulum Pułwu Ei Krai

¹ Sin Jiisas nge er se endim wumb mon ei połpun kin, enim ngonmun ei, konj kunum kunum ek Pułwu Jiisas Krai eim kumb ok kunum kunum mołum. Mołpu kin, sin eim ek nim piinpin. Piipin kin, eim sin sinim ningił ełe kenjpin ei, keimi sin eim mendpił kenjpin kanpin kin nga si sinim angıł ełe eim ngenj ei embilnpin ku.

² Nga konj kunum kunum mołulum pułwu Jiisas Krai ei, eim peni ełe wang kin, sin sinim kenjpin kin, nga eim ek ka piipin kin, enim kin noman konj kunum kunum mołulum ek ei, ni tor kindinpin.

³ Kindpin kin, sin Krai eim kin ek nipin kin, peni ełe kindinpin ei, sin kanpin kin, nga piipin enjpin epi ei, pei nipin kin, enim kin ngonmun. Ngopun kin sin yi ku, enim kin pei kun ka pepin mołpun kin, noman dampiltpin se ende kindpin kin, Erinpin Gos kin, nga eim kingam Jiisas Krai kin, noman ende sepin mołmun.

⁴ Nga sin mon ek ei połpun kin, enim ngonmun ei, sinim pei noman ka seng mołmun ei, sinim nge noman ełe piki tumba.

Sinim Gos Nge Tilang Ełe Andpin Mołmun

⁵ Pe sin ek ei, Gos nge kingam kin piipin kin enim kin ni ngupun. Ngumun ek ei, Gos eim tilang pułwu mołum. Mołum konu ei, emii endi, eim mołum konu ełe, pepi mandi punanim mon!

⁶ Pe nga sinim mołpun yi nimin, “Sin Gos kin dambiltpin o ende punmun,” nimin; ba emii palim mił, oł kis kanim kanim ermin ei, sin sinim gupu ełe, ek kend topun kin nga oł

ende enmin ei, ek kend palim ku. Nga sinim oł kun ka keimi andlam ełe andnalmin mon!

⁷ Ba nga sinim tilang enim mił, oł kun ka yi pepin mołmun ei, Gos eim tilang enim konu mołum mił, nga sinim enginpin noł kin, dambiltpin o ende pupun kin, pepin mołpun andpin yi erpin mołmun. Mołamin kin, nga Gos kingam Jiisas miyem ełe, kapli sinim oł kis kanim kanim kil ngopu kin, kunum kunum si kindmba.

⁸ Pe sinim yi nimin, “Sin noman tuk ełe, oł kis ełmin oł endi pinałim,” nimin ei, sin sinim kin ek kend topun ngonmun. Ngopun kin, nga ek keimi ei, sinim ekii sinenpin kin, nga ek keimi ei sinim noman tuk ełe, pinałim ku.

⁹ Ba pe nga, sinim oł kis kanim kanim enmin oł ombu ni, peni ełe tor kindpin Gos ngunpin kin, kapli Gos oł kun ka elim Gos, eim oł kis ombu pei, kil ngopu kin, si kindpi poru nimba.

¹⁰ Pe nga “Sinim oł kis kanim kanim enenpin,” pa nimin ei, “Gos ek kend wu” pa nimin. Nga Gos eim ek keimi ei, sinim noman tuk ełe pinerang kin, nga sinim ekii sinermin mon ku.

2

Jiisas Krai Ei Sinim Paki Tołum Wu

¹ Na mon ei pułup kin, enim kin ngond. Na Gos ek ka ninj ei, pii giı ninjing kangı ambıl mołmun ei, Gos tilap ełe mołmun ei kin, ek nip kin, mon pułup ngond. Ei enim oł kis kanim kanim energii; ba wumb endi oł kis kanim kanim endi enjing kin, sinim nge mołmun wu oł kun elim endi mołum ei, Jiisas Krai ei kapli, eim nimba mił ei, dinga nip kin, Erinpin Gos sinim kin ngumba.

² Sinim oł kis enjpin ei, Gos sinim kin popuł sim kumep kis ei, Krai eim kolpu kin, Gos nge popuł kis ei eim sim. Sipi kin, sinim nge oł kis

mendpił mon; ba ya mani mei wumb oł kis pei enjing ei nge, oł yi mił erim.

³ Pe nga sinim Gos nge ek dinga ełe ekii sinjpin kin, sinim pii poł tumun ei, sinim eim kin keimi piipin kanpin kin, pii poł topun mołmun.

⁴ Pe wumb nii endi yi nimba, “Nanim eim pii poł toł” nimba; ba Gos eim ek dinga ełe, ekii sinarpi nim kin, wumb ei eim ek kend wumb mendpił mołum. Mołpu kin, Gos ek keimi ei, eim kin pinałim mon.

⁵ Ba wumb nii endi, eim Gos ek dinga ełe, ekii simba ei, kapłi Gos noman kultum oł ei erpi kin, kun mendpił kindpi pałim. Peng kin, sinim pii poł tumun ełe nge, sinim Gos kin dambiltpin ende pupun kin eim nge wumb mołmun.

⁶ Wumb nii endi, “Nanim Gos kin dambiltpi ende moł,” pa nimba, ei eim kapłi, Jiisas Kraiss kongun erpi pepi, mołpu pum mił, yi mił ku, wumb ei eim yi ermbea.

Ek Dinga Konj

⁷ Nanim nge wumb puł; ek dinga ei, na pułup nip kin, enim kin ngond ei, ek konj endi mon; ba enim ek dinga oknge ei, enim ok piik sik erik ek dinga ei, enim ok ek dinga ei piik si kindik kin piik poru nik.

⁸ Nik kin, nga ek dinga ełe na połup kin, enim ngond ei, ek konj endi pałim. Peng kin, ek dinga konj ei, ek keimi ei Kraiss nge oł kun ka ełim oł ei nin, nga enim enmin oł kun ka ei nin, sin kenjpin ku. Nimbił erang emii pim oł kis ei, si kindpi punum. Pang kin, nga oł kun ka keimi ei, pe tiłang erang kin, oł ei peni ełe onum.

⁹ Wumb nii endi, eim yi nimba, “Nanim tiłang enim oł kun ka er moł,” pa nimba; ba eim angim kin noman kis pii ngopu kin, yi ermbea ei, eim oł kis emii pałim konu ełe pirał mołpu andpi kin, akip yi ku, konu ełe pirał er mołum.

¹⁰ Pe nga, wumb nii endi, eim angim noman ngołum wu ei, eim tiłang kun ka konu ełe mołum. Mołpu kin, nga eim tiłang kun ka konu ełe

pirał mołpu kin, kapłi oł kis min epi endi eim kin pinerang kin, kapłi eim min wu eipi endi, bok tok kin oł kis endi erngii ei, pinałim mon.

¹¹ Ba wumb nii endi, eim angim kin noman kis piimba wu ei, eim emii pim konu kis ełe pirał mołpu kin andpi punum. Pupu kin, eim konu jiłi mił ba konu ei, eim kan kun enerim. Nimbił erang emii pim konu oł kis ei je erpi kin, eim ningił ełe to tumbun mił mundang kin, eim emii konu ełe andpi er mołum.

¹² Na mon ei połup kin nanim kangi ambił noł enim kin ngond. Nimbił erang enim oł kis kanim kanim enjing ombu, Kraiss Jiisas nge embe ełe, enim oł kis ei, eim kil ngopu si kindpi, poru nim.

¹³ Na mon ei połup kin, enim ernjing kin ngond. Nimbił erang enim Jiisas piinmin ei, eim kumb ok kumna kin multum ei, pe pirał mołum ku. Na mon połup kin, enim wu kangi wu kin ngond. Nimbił erang enim dinga peng kin, wu kis Seisen kamb mani kindik kin, enim dinga angk mołmun.

¹⁴ Na mon połup nip kin, enim kangił ngond. Nimbił erang enim Erinjpin pułwu eim pii poł tok mołmun. Na mon połup nip kin, enim ernjing ngond. Nimbił erang enim Jiisas kumb ok kumna multum ei, pe pirał mołum ei piinmin. Nga na mon połup kin enim wu kangi wu ombu ngond. Nimbił erang enim dinga angk mołmun. Mol k kin, Gos ek ka enim noman tuk ełe pepi mołum. Mołpu kin enim dinga peng kin, Seisen wu kis kamb mani kindnim.

¹⁵ Enim ya mei ełe pii gił ninenjing wumb nin, mei oł kanim kanim ełmin oł ei nin, enim noman kulerngii mon! Pe nga wumb nii endi mei ełe pii gił ninenjing wumb nin, mei oł kanim kanim oł ei, noman ngum kin, wumb ei Erinjpin Gos kin noman kultmun oł ei, eim kin pinerim mon.

¹⁶ Yi mił, pii gił ninenjing wumb oł kanim kanim pei ełmin oł ei nin,

nga epi ol kis kanim kanim simin nik noman palim ei nin, nga wumb kanik kin simin ni piinmin ol ei nin, nga epi kanim kanim mei ele salim ei wumb en enim nilkeng sinmin ku. Epi kanim kanim ombu ei, Gos kin tonu onanim mon; ba epi ombu pei, ya mei ele wumb nge noman ele tonu onum.

¹⁷ Nga mei ele wumb nin, nga epi kanim kanim wumb simin ni piinmin epi ombu ei, am pupu poru nimba; ba wumb nii endi, Gos nge noman enim epi ei enjing kin, kapli enim konj kunum kunum molk pungii.

Krais Nge Opu Orung Wu Kis Endi Omba

¹⁸ Nanim kingnan ambilan nol; sinim mul mei poru nimba kunum ei, mandi enim. Nga enim piik enjing ni, Krais nge opu orung wu kis endi omba. Yi mil peng kin, Krais nge opu orung wu kis pei peni ele tor onmun ei, wumb ombu kanik yi enmin. Erik kin, sinim piinmin ei, mul mei poru nimba kunum ei, mandi erpi poru ninim.

¹⁹ Yi mil, opu orung wumb ombu sin nge pii gii ninjing wumb tilap ei, ende mil mon. Yi peng kin, opu orung wumb ombu sinim kin si kindik punjung. Puk wumb ombu sinim nge tilap ende pilang kin, kapli sinim kin tep to mululamin; ba en enim si kindik punjung ei, pangin kin, sinim piinmin ei, wumb ombu sinim nge tilap ende mon.

²⁰ Ba Krais enim kin Gos Gui Ka bein tang kin, nga pe enim pei ek keimi piik poru ninmin.

²¹ Na enim kin mon konj endi polup kin, enim ngonand mon. Nimbil erang enim ek ei, piinalmin ele nge mon; ba enim ek keimi piilmin. Piik kin, nga ek kend endi, ek keimi kin tor onalim mon ni piilmin.

²² Wumb nii endi, ek kend tolum wu molum. Molum wu ei, "Jiisas ei Krais Gos kindim wu mon," pa nimba wumb ei, eim ek kend tolum wu molum. Molum wu ei Gos kingam

Jiisas kin ouni bul ngopu kin, ek ningil ei, ekii sinarpi kin, Gos kindim wu Krais nge opu orung wu molum.

²³ Pe wumb nii endi, Gos kingam kin, bul ngopu ekii sinanim ei, yi ku Erinjpin Gos kin bul ngopu kin ekii sinanim ku. Nga wumb nii endi, Gos kingam kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ei, eim Erinjpin Gos kin pii gii nipi kin ni tor kindnim ku.

²⁴ Enim ok piinjing ek ka piik kun erik mulngii! Enim ok piik ek ka ei piraambil gii nik kin, pii gii nik, muljung kin, kapli yi mil ku, enim Erinjpin Gos kin eim kingam Jiisas kin dambiltik se ende pu molk kin, pungii.

²⁵ Nga Krais eim ek dinga ni pendrim mil yi ninim, "Enim noman konj kunum kunum mulngii ei nge ngumbii," pa nirim.

²⁶ Na mon ek ei polup kin, enim kin ngond ei, Jiisas nge opu orung wumb ei, enim kin ek kend tok ngok ol kun pinalim mil erngii.

²⁷ Ba Krais, eim nge Gui Ka enim kin bein topu ngum ei, eim enim kin noman tuk ele tep to molmbul. Pe nga enim wumb epi eipi endi enim andan topu kin, yi enermba mon. Yi mil erang, Gos Gui Ka enim kin epi kanim kanim pei andan top ngonum. Ngang kin, sin noman tuk ele ni piipin kin, Gos Gui Ka eim andan tonum epi ombu ei, ek keimi kun mendpil palilim. Pepi kin nga ek kend endi pinalilim mon. Yi mil peng kin, Gos Gui Ka enim andan tum epi ombu, ekii singii. Sik kin Krais kin dambiltik se ende pu molk kin pungii.

²⁸ Nga pe nanim kingnan nol; enim Krais kin dambiltik se ende pu molk kin ekii sik erngii. Erangin kin, sinim noman dinga sik erik molk kin, kunum ele, Krais eim orung omba kunum ei, sinim singambil peng kin, nga koi erpin yi enenmin mon!

²⁹ Nga enim piinjing kin, Krais eim wu kun ka mendpil mulum kin, kapli enim yi mil keimi ni piik kin, wumb endeim endeim ni pei ol kun ka

mendpił enjing kin, kapli wumb ei, Gos nge kingam noł mułngii.

3

Gos Nge Kangi Ambil Noł

¹ Enim piyei! Sinim Erinjpin Gos sinim kin noman ka owundu ngolum. Ngang kin, sinim kin noman ka ngopu ei, owundu mendpił ngolum. Yi erang kin, sinim eim kangi ambil noł mołmun. Keimi sinim Gos nge kingam ambilam noł mendpił mołmun. Ba mei ełe pii gii ninenjing wumb ei, Gos kin kanik kin pii kun enarik mołmun. Pii kun enarik kin, yi ku, sinim kin kanik kin, pii kun enalmin mon ku.

² Nanim angnan noł; pe sinim Gos nge kingam ambilam noł mołmun; ba ekii se sinim wumb mułmun mił ei, sinim pii kun enanmin. Ba sinim piinmin ei, Jiisas eim orung omba kunum ei, sinim eim keimi kenmin. Kanpin kin, nga eim mułmba mił ei, sinim yi ku mułmun.

³ Nga wumb nii endi Kraiss eim orung omba ni kui er piipi mułmba wumb ei, eim kapli kun ka mendpił mułmba. Mołpu kin, Jiisas eim kun ka mendpił mołum mił ei, yi ku mułmba.

⁴ Wumb nii endi, oł kis kun pinalim mił ermba wu ei, Gos lo ek ełe pałim mił, ekii sinarpi kin, lo ek ei to pułpeł to kindim. Oł kis enim wu ei Gos lo ek ełe ei to tor kindnim.

⁵ Enim piinmin ei, Kraiss eim opu kin, wumb oł kis ei kil ngopu si kindmba nge orum. Orum ei, Kraiss eim oł kis endi eim kin pineririm. Pinerang kin, Kraiss eim kapli, oł kis kil ngopu si kindmba.

⁶ Nga wumb nii endi, eim Kraiss kin pii gii nipi kin, dambiltpi se ende pu mułmba wu ei, eim oł kis kun pinerim mił, endi enermba mon! Ba wumb nii endi, eim kunum kunum oł kis ełim wu ei, eim Jiisas kinarpi kin, nga piipi poł topu enalim mon ku!

⁷ Nga nam kingnan noł; enim wumb endi, kan wiik tangin kin,

enim kin ek kend tok sipik, andlam kun sinermba konu ełe sipnerngii mon! Wumb nii endi, oł kun ka pałim mił, ełim wumb ei, eim kun ka mendpił mołum. Mołpu kin, eim Kraiss eim kun ka mendpił mołum mił ei yi mił ku mołum.

⁸ Nga wumb nii endi, eim oł kis, kun pinalim mił erpi mołum wumb ei, eim Seisen nge wumb mendpił mołum. Nimbił erang Seisen eim ok kumna kin, oł kis kun pinalim mił eririm? Yi mił erang, Gos eim kingam ya mani mei ełe orum ei, ei pułe yi mił, Seisen kongun ei, to pułpeł to si kindmba nge orum.

⁹ Nga wumb nii endi, eim Gos nge wumb endi tonu opu mułmba ei, eim oł kis kun pinerim mił ei enermba mon! Nimbił erang Gos eim nge oł kun ka oł ei wumb ei kin, noman tuk ełe mołum. Mołpu kin, nga Gos eim arim kun ka mołum mił ei, eim kapli Gos kingam tonu opu kin, eim oł kis kun pinerim oł ei, nga kunum kunum enermba mon!

¹⁰ Ełe nge yi mił, ni piinmin ei, Gos nge kingam noł nii ombu mołmun. Nga Seisen nge kingam noł nii ombu mołmun ku. Kapli wumb nii endi, eim oł kun ka mił enalim ei, eim Gos nge kingam mił molalim mon ku. Nga eim angim noł noman kularpi kin, yi ermba wu ei, eim Gos eim nge kingam molalim mon ku; ba Seisen nge kingam wumb mendpił mołum.

Wumb Endi Kin Noman Kultmun Oł

¹¹ Yi mił ek ełe nge, kumna mendpił kunum ei, enim ek ei piik enjing mił ei, sinim wumb endi noman kultmun oł ei, nga wumb ei sinim kin, noman kulangan yi ermin.

¹² Nga sinim kapli Andam kingam Kein eririm mił, sinim yi enermin mon! Eim Seisen nge wu mołpu kin, eim angim mendpił to kundrum wu ei, eim oł kis mendpił eririm. Nimbił erang Kein eim angim mendpił Eipel to kundrum? Nimbił erang eim eririm oł ei, kun pineririm; ba eim angim nge eririm oł ei, kun ka pirim.

¹³ Yi mił nanim angnan noł; wumb pii gii ninenjing wumb ei, enim kin ek kis nik kin, opu orung erik yi erngii ei, enim noman to piinerngii mon!

¹⁴ Yi mił sinim ni piinmin ei, sinim wumb kulii konu ełe si kindpin kin, nga sinim noman konj sinjpin. Nimbil erang sinim enjpin noł kin noman kulımun. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kulalim wu ei, eim wumb kulii konu ełe mił pıram mołum.

¹⁵ Nga wumb nii endi, eim angim kin ek kis nipi kin, nga eim noman kularpi ermba, wu ei, eim noman tukrung ełe, wu angim ei to kundmba mił pim. Pe nga enim ni piinmin ei, wu endi eim wumb to kondnum wu ei, eim noman tuk ełe kin noman konj kunum kunum sałim ei, pıram mulalim mon.

¹⁶ Ełe nge yi mił, sinim ni piinmin ei, wumb noman kultmun oł ei, pułe yi mił pałim ei sinim piinmin. Nimbil erang, Kraıs eim noman konj sinim kin ngopu kin, ond peri ełe kulum. Kulang kin, pe sinim kaplı, Kraıs enim oł ei mił ku, sinim enginjpin kin, yi erpin kin, sinim noman konj ei, wumb kin paki topun ngumun.

¹⁷ Ba pe wu endi, eim mei ełe, epi kanim kanim pei seng kin, nga wu angim endi, epi sinerang mulmba wu ei, eim kanpi kaimb sipi kin, paki tunarpi yi ermba wu ei, eim Gos noman ngołum oł ei, nipe mił wu ei, eim noman tuk ełe pıram pałim?

¹⁸ Yi mił nanim kingnan noł mił mołmun! Sinim wumb noman kultmun pa ni gupu ełe ni, mon ek yi ninermin mon; ba wumb noman kultmun, pa nimin ei, keimi pimbanin, nga oł keimi ermin yi ku ermin.

Pii Gii Wumb Gos Ningil Ełe Gal Kulalmin Mon

¹⁹ Oł ełe nge, sinim piinmin ei, sinim Gos nge ek keimi ełe mołmun ni piinmin. Piipin kin, sinim Gos nge kumb ełe angpin mołmun ei, sinim noman emin pei tonu wang kin, dinga pupun engmin.

²⁰ Pe nga, sinim noman tuk ełe, sinim kin kos er ngopu erim kin, kaplı sinim Gos kumb ełe angpin kin, sinim noman emin sepin piipin mulmun. Yi mulamin kin, Gos eim owundu mendpil mołpu kin, tonu pupu kin, eim sinim kin noman tuk ełe ngołum ku. Nga Gos eim epi kanim kanim pei piilim ku.

²¹ Yi mił angnan noł! Pe sinim noman tuk ełe, sinim kin kos er ngopun yi enenjpin ni piim kin, kaplı sinim Gos kumb ełe engnim ełe, gal kulermin mon; ba sinim kaplı eim kii simba ei, sinim ek nipin orung kindmin.

²² Kindpin yi enjpin kin, eim ek dinga nim ełe nge, nga eim noman ełe pałim ei mił enjpin kin, kaplı sinim nipe epi endi eim kin kii sinjpin kin, kaplı eim sinim ngumba.

²³ Nga Gos eim nge ek dinga nim ei yi mił, "Sinim eim kingam Jiıas Kraıs embe ełe, pii gii nipin kin, nga sinim wumb eipi eipi noman kultmun ei yi erngii mił," pa ni Kraıs eim ek dinga nipi kin, sinim kin yi ni ngurum.

²⁴ Yi mił wumb nii endi, Gos eim ek dinga nim ek ei, ekii sik ninim mił erngii wumb ei, eim Gos kin dambiltpi se ende pu mołum. Mulang kin, nga Gos eim kin mołum ei, eim nge Gui Ka sinim kin ngopu kin, eim sinim kin kunum kunum mulang kin, sinim kaplı Gos eim mołum mił pii poł tumun.

4

Gos Gui Keimi Endi Kin Gui Kend Endi Kin

¹ Nanim angnan noł mołmun. Pe wu kombur ok, enim kanik kin, ek endi yi mił ningii. Sin Gos nge Gui Ka sinjpin yi ningii ei, enim pii gii ninerngii mon; ba kumb se, enim kaplı, ek ełe kii sik, mok tok kin, kanik pii poł tungii ei, ek kun keimi ninmin gui ei, Gos kin onum min, ek kend tonmun. Yi mił erang, wumb pei kombur andik kin, ek kend tołmun wumb ei, oł ekii se tonu omba ni tor kindilmin wumb molk kin, ek kend

kun pinalim mił nik kin, mei konu ełe orung orung andik pułmun.

² Oł ełe nge, enim ni piinmin ei, Gos Gui Ka ei ek nipi ngołum. Ngopu kin, wumb nii endi, opu kin yi nimba ei, “Gos eim kingam ya mani mei ełe orum ei, eim wu keimi ngenj ełe sinim palim mił, yi ku pirim. Kaplı, Gos Gui Ka ei, wu eim noman tuk ełe mołum wu ei, Gos ek keimi nipi tor kindnim.”

³ Ba nga wu nii endi opu kin, yi nimba ei, “Jiisas Kraiss eim Gos kin mani mei ełe opu kin, ngenj ełe keimi pinerim,” pa nipi wu ei, eim Gos Gui Ka eim kin mulerim mon. Mularpi kin, wu ei Jiisas Kraiss nge opu orung wu mołum. Mołpu kin, enim piinjing ek ei nge, ya mei ełe tonu omba ninjing mił, pe ya mei ełe, keimi mendpił tonu onum.

⁴ Ba nanim kingnan ambilan noł; enim Gos nge wumb tilap mendpił mołmun. Molk kin, ya mei ełe, ek kend tok ni tor kindilmin wumb Jiisas nge opu orung wumb ei, dinga mołmun; ba Gos nge Gui Ka enim kin mołpu kin, dinga mendpił ngołum. Dinga ngang kin, enim Gos ek piim mił, ek kend niłmin wumb ei, to mani kindinmin. Nimbił erang, Gos Gui Ka enim noman tuk ełe mołum ei, dinga mendpił mołum.

⁵ Wumb ombu ek kend tok niłmin wumb ei, pii gii ninenjing mei ełe wumb molk kin, ya mei ełe, ek kend tok pii gii ninenjing wumb kin, ngok enjing ei, piik er mulnjung. Nimbił erang ek ei nge pii gii ninenjing wumb pei mołmun ei, en enim ek kend tok niłmin ek ei piilmin.

⁶ Ba sinim Gos nge wumb tilap ełe mołmun. Molk kin, pe nga wumb nii endi, Gos pii poł topu kin, pe nga sinim ek nipin ek ei, eim ekii simba ku. Pe wumb nii endi, eim Gos nge wumb tilap ełe mulerang kin, wumb ei yi ku, sinim ek nemin kin, ekii sinermba mon ku. Oł yi erngii ei, sinim kaplı, kanpin kin, pii poł topun erpin kin, wumb ei keimi, Gos Gui Ka nge tor orum min, ek kend tołum gui

ni tor opu kin, sinim kanpin kin pii poł tumun.

Gos Eim Wumb Noman Ngołum

⁷ Nanim angnan noł; sinim kaplı wumb eipi eipi endi kin noman kołpun yi ermin! Erpin kin, ei nimbił erang, noman kultmun oł ei Gos eim kin tor orum. Wang kin, wumb nii endi wumb noman kultmun oł ei, ermba wumb ei, eim Gos nge kingam mendpił mołpu kin, nga eim Gos pii poł topu mołum.

⁸ Wumb nii endi, eim wumb noman kultmun oł ei enanim ei, eim Gos pii poł tunanim mon ku. Nimbił erang Gos eim wumb noman kułulum pułwu mołum.

⁹ Oł ei nge Gos sinim kin noman kułpu kin, eim kingam endeim mendpił, ya mani mei ełe kindang, opu kin, ond peri ełe kołpu kin, sinim ngum. Ngang kin, sinim kaplı konj kunum kunum sipin kin, mołpun bin ei, eim kin sinjpin.

¹⁰ Noman kułulumun oł ei, pułe yi mił palim. Gos eim kumb se, sinim kin noman kultum. Kołpu kin, nga sinim eim kin, ekii se noman kułmun. Ba eim kumb se sinim kin noman kułpu kin, eim kingam Jiisas Kraiss kindang kin, ya mani mei ełe opu kin, ond peri ełe kołpu kin sinim oł kis kun pinerim oł enjpin ei, Gos sinim kumep kis ei Kraiss kin kindang kin, Kraiss eim je sinim oł kis kil ngopu si kindim.

¹¹ Nanim angnan noł; Gos eim kingam endeim mendpił kindang kin, mani mei ełe opu kin, sinim kin kułmba nge om. Yi erang opu kin, Gos sinim kin noman kułpu yi erpi kin, sin sinim kaplı wumb endi, endi ni noman kułang kin, yi mił ku eramin!

¹² Sinim wumb endi kaplı, Gos kinnanmin mon! Ba sin sinim endeim endeim ni, noman kułang kin, yi ermin ei, kaplı Gos eim sinim noman tuk ełe mołum. Mołpu eim sinim kin, kongun yi erang kin, wumb noman kultmun oł ei, am ka wii tonu wang kin, sinim noman tuk ełe er mułmba.

13 Oł ęle nge, sinim piinmin ei Gos eim Gui Ka sinim noman ęle tuk kindang kin, opu mołum. Mołpu kin, sinim kapli piinmin ei, Gos sinim kin noman tuk ęle mołum. Nga sinim eim kin dambiltpin se ende mołpun kin, molk punmun.

14 Nga sinim kenjpin kin, wumb eipi kin ni tor kindpin kin, “Gos eim kingam mei ęle mani kindang kin opu pendpi kin, mei konu ęle wumb pei, sip orung simba nge om.” Opu kin, sinim ek poł ei, pe ek ni tor kindpin kin, wumb ngonmun.

15 Pe nga wumb nii endi, ek ni tor kindmba ei, eim “Jiisas Gos kingam endeim mendpił mołum,” nimba wumb ei, Gos eim wumb ei kin mułang kin nga wumb ei Gos kin moł mandı pupu kin mołum.

16 Yi mił erang, sinim piipin kin, pii gii nipin ei, Gos sinim kin am noman mendpił kultum. Kołpu kin, Gos eim noman kultum pułwu mołum. Nga wumb nii endi eim wumb kin noman kultum wumb ei, Gos eim kin tep to mułang kin, nga eim Gos kin tep to mołum ku.

17 Oł ęle nge pe Gos sinim kin tep to mołpu kin, eim erang sinim wumb noman kultmun oł ei, kun ka keimi tonu onum. Opu kin, ei nge, ekii se Gos eim wumb mok topu kin, kos piimba kunum owundu ei, sinim kapli Gos kin, mund mong kulermin mon. Nimbil erang, Gos eim wumb noman kultum mił, sinim ya mei ęle mulnjpun kunum ei, Kraiss ei eim kin noman kulpun yi enjpin.

18 Yi mił erang, mund mong kultmun oł ei, ende tuk ęle noman kultmun ęle pep ende kindnalim mon. Ba Gos kin noman kultmun kun ka oł ei pepi kin, mund mong kultmun oł ei top tor kindnim. Kindpi kin wumb nii endi mund mong kulk mułngii ei, Gos kin noman kultmun oł ei tuk ęle, wumb ei kin, pinalim mon. Ba eim mund mong kulpu kin, Gos kos piipi kin wumb mok topu ermba kunum ęle, noman to piinim ei, Gos kin noman kultmun oł ei tuk ęle pinalim mon.

19 Sinim Gos kin noman kultmun ei, pułe yi mił pałim. Gos eim sinim kin kumb se noman kultum.

20 Kulpu kin, wu nii endi, eim angim kanpi kin, kan kis kaninim ei, eim kin noman kulermba ei, nga Gos eim kinanim ei noman kulmba mił nenj? Yi ermba mił pinalim mon. Pe nga wu nii endi eim yi nimba, nanim Gos kin noman kult, pa yi nimba; ba eim angim kin noman kulmba ei, eim ek kend wu, mendpił mołum.

21 Yi mił erang, sinim kin Kraiss ek dinga endi, yi mił nipi ngum, “Wumb nii endi, eim Gos kin noman kulum kin, nga yi ku, wu angim kin yi ku noman kulpu ngumba.”

5

Pii Gii Ninmin Wumb Ei Mei ęle Wumb Oł Kis Kanim Kanim Ombu Kambik Mani Kindinmin.

1 Wumb nii endi, Jiisas eim Gos kindim wu Kraiss ni pii gii nimba wumb ei, Gos eim nge kingamambilam noł mendpił mołmun. Pe nga wumb nii endi, eim arim ei noman kulpu wumb ei, arim nge kingam noman kulmba ku. Yi mił ku, wumb endi sinim Erinjpin Gos kin, noman kulum kin, nga eim nge kingam kin yi ku noman kulpu ngumba ku.

2 Oł ęle nge pe sinim piinmin ei sinim Gos nge kingamambilam noł noman kultmun ni piimin? Piipin kin, kunum ęle, sinim Gos kin noman kulpun kin, pii gii nipin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sipin ermin.

3 Yi mił erang, sinim keimi am Gos eim kin noman kulpun kin, pułe yi mił. Kapli sinim Gos ek dinga nipi ngum ek ei, sinim ekii sipin ermin. Erpin kin, nga eim ek dinga nipi ngum ei, sinim piipin kin, ek dinga ei, sinim kin embin pinermba mon.

4 Yi mił erang, kingam noł Gos nge mołmun pei ei, kapli Gos eim ek dinga nipi ngum ei, ekii sik erngii. Erik kin, wumb oł kis kanim kanim ombu, kapli kambik mani kindik kin, mei wumb oł kis kanim kanim ei, to tor kindik kin, si kindngii.

Kindik kin, pe sinim Jiisas kin pii gii nipin kin Gos eim ek nirim mił ei, ekii sinjpin kin, sinim kapli ya mei ełe wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, kapli to mani kindmin.

⁵ Yi mił, wumb nii endi, kapli eim ya mei ełe wumb oł kis kanim kanim tonu omba ei, to mani kindmba. Kindmba wumb ei, eim Jiisas eim Gos nge kingam mendpił ni pii gii nimba. Wumb ei, eim mendpił kapli mei ełe, oł kis ombu, kapli to mani kindmba.

Jiisas Krajs Eim Mei Ełe Opu Kongun Erim Ek Ei, Ni Tor Kindim

⁶ Jiisas Krajs eim ya mani mei ełe orum. Opu kin, eim noł pirim. Pepi kin, ond peri ełe kołpu kin, eim miyem ei bein turum. Topu ku, eim noł mendpił pimba nge onerim; ba noł pepi kin, ond peri ełe kołpu kin eim miyem bein turum.

⁷ Nimbił erang oł erim ełe, sinim piinmin ei, eim Gos nge Gui Ka oł kun keimi mendpił pułwu ei, eim oł ei ni tor kindrim ek ei keimi nipi mołum.

⁸ Gos Gui Ka ei kin, noł pim ei kin, Jiisas eim nge ond peri ełe kołup kin, miyem bein tum ei kin, epi tekliki kei ombu, ek ende mił keimi nik tor kindinmin.

⁹ Yi mił, sinim wumb ninmin ek ei pii gii ninjpin kin, kapli Gos ninim ek ei pii gii nimin ku. Nimbił erang Gos ninim ek ei, ek dinga mendpił ei, eim ninim ek ei, eim kingam Jiisas kin ek ei nipi tor kindrim.

¹⁰ Wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nim kin, eim kin noman tuk ełe pimba ei, Jiisas eim Gos kingam keimi ni piimba; ba wumb nii endi, Gos ek ninim ei, pii gii ninenjing kin, Gos eim nanim kingnan Jiisas pa nirim ek ei, ek kend tum ni yi piingii. Nimbił erang eim Gos eim kingam Jiisas kin nirim ek ei, pii gii ninenjing mon.

¹¹ Nga ełe nge, Gos eim sinim kin ni tor kindilim yi mił nirim ei, Gos noman konj kunum kunum mołulum ngurum ei, noman konj ei, eim

kingam Jiisas pułwu ei, eim ngang kin sinim simin.

¹² Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii nimba wumb ei, eim noman konj kunum kunum mołulum ei, sipi mołum. Pe nga wumb nii endi, eim Gos nge kingam Jiisas kin pii gii ninermba wumb ei, eim konj kunum kunum mołulum ei, wumb ei eim kin mulermba mon.

Konj Kunum Kunum Mołulum

¹³ Na mon ei połup kin enim kin ngond ei, wumb nii endi, eim Gos kingam embe ełe, pii gii ninjing kin, kapli enim piingii ei, enim noman konj kunum kunum mołulum ei sinjing.

¹⁴ Kapli pe sinim Gos nge kumb ełe, omun kunum ei, sinim tungu enanmin. Nimbił erang sinim keimi piinmin ei, sinim nipe epi endi, Gos nge noman palim mił, ekii sipin kin, kii simin ei, kapli Gos kom se piipi kin, ekii se eim sinim kapli epi ei ngumba.

¹⁵ Pe sinim pii gii keimi ninmin ei, eim piinim ni piimin ei, kapli sinim simin ni kii sinjpin kin, epi ei ngang kin simin.

¹⁶ Pe wumb nii endi, eim kinang pii gii ninjing wumb angim endi, oł kis kun pinerim mił endi erpi kin, dup konu kis ełe punermba mił endi pim kin, kapli eim prei erpi kin, Gos kii seng kin, kapli Gos wumb ei kin paki top kin, sipi orung sipi kin, noman konj kunum kunum mołulum ei, ngang simba. Ba wumb kombur Gos Gui Ka kin ek buł ambilk ek kis ngungii ei, er sipipi kin dup konu kis ełe kindang kin, pungii er mułngii ei, na enim prei erik kin, Gos ngungii ei, na ninand mon.

¹⁷ Pe oł kanim kanim kun pinalim mił enmin oł ombu ei, ei oł kis ombu palim; ba oł kis kombur enmin ei, dup konu kis ełe punerngii mił endi palim.

¹⁸ Sinim piinmin ei, Gos nge kingam endi tonu opu mułum ei, oł kis kun pinalim mił ei, kunum

kunum enalim mon. Nimbił erang Gos nge kingam Jiisas wumb ei tep ka erpi, paki tang kin, pii gii dinga ni er mułmba. Yi er mułtang kin, Seisen eim wumb ei kin mandi pupu ambilpi kin, to kis ermba pinerim mon.

¹⁹ Sinim piinmin ei, sinim Gos nge kingam noł mendpił mołmun. Mołangin kin, nga pii gii ninenjing wumb pei, en enim oł kis pułwu Seisen nge angil ełe molk kin, eim dinga ełe, kongun erik kin, andik puk mołmun.

²⁰ Nga sinim piinmin ei, Gos nge kingam ya mani mei ełe om ei opu kin, sin paki topu sinim noman ka wii ngang kin, Gos kin keimi mendpił pii poł tonmun. Nga sinim eim kingam Jiisas Kraiss eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Nga yi mił ku, sinim Gos keimi eim kin dambiltik se ende puk mołmun. Mołpun kin, Gos eim Gos keimi mendpił; nga Gos eim konj kunum kunum pułwu mołum ku.

²¹ Nanim kingnan noł! Enim Gos kin pii gii dinga peng molk kin, enim ek kend gos kin mandi pu mulerngii.

Jon Mon Nga Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jon Mon Endi Nga Pułum

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb ełe, tep er peng erip moł wu ei, na Jon mon ei, połup kin enim ngond ei, men ngii amb endi kin, eim kingam ambilam noł mił mołmun ei, noman kult. Kułup kin na endeim mendpił mon; ba wumb pei nii endi, eim ek keimi ei, pii gii ninim wumb ei, yi ku enim kin noman kultmun.

² Na enim kin noman kult. Nimbil erang ek keimi ei, sinim kin pałim, nga sinim kin kunum kunum pepi mołpu ba.

³ Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas Kraıs sinim kin, noman ka ngonmbuł ei ni, nga noman kaimb silmbil oł ei ni, nga noman emin ngołmun oł ei ni, oł ombu pei sinim kin erangil kin, nga sinim wumb kin noman ngok oł ei ni, ek keimi oł ei er minj erik kin, yi er mułngii.

Ek Keimi Nin Noman Kultmun Oł

⁴ Nanim ka piip kin, kurup kanip piind ei, enim pii gii ninjing wumb kombur en enim, oł kun keimi ei, sin Erinjpin Gos ek dinga ninim mił ei, ekii sik yi enmin.

⁵ Pe nga na enim pii gii ninjing wumb kin, na mon endi połup kin enim ngunand mon. Nga ek dinga konj endi nip ngunand mon ku. Ba kumna kin, ek dinga endi enim kin kii sip kin ngond ek ei, yi mił wumb endeim endeim ni noman kułang kin, yi mił erngii.

⁶ Nga noman kultmun oł ei, pułe yi mił, Gos eim ek lo dinga nipi pendim ełe, sinim piipin kin, ekii sipin mułmun. Mołpun kin, ek dinga ei, enim kumna kin, yi mił piinjing ei mił, enim kaplı wumb noman kultmun oł ei mił, yi erik mułngii.

⁷ Yi mił wumb kombur pei ek kend tok, kun pinalim niłmin wumb ei, sinim kin si kindik kin, mei orung orung ełe punjung ei, ende mułmun ei, en enim Jiisas Kraıs, eim wu mił ya mei mani ełe orum pa nik, yi ninalmin mon. Ninarik kin, wumb yi nge, ek kend tok ełmin wumb ei en enim Jiisas Kraıs nge opu orung wumb mołmun.

⁸ Yi mił, en enim kanik kun erik mułngii! Mon pim kin, enim kongun dinga enjing ei wii mił punermba; ba enim kongun dinga enjing nge kumep ka Gos ngang kin, kaplı singii.

⁹ Nga wumb nii endi, eim Jiisas Kraıs ek ka ei ambil gii ninarpi, si kindpi kin, am ernding pupu ermba wu ei, eim Gos kin tep to mulermba. Ba wumb nii endi, eim Jiisas Kraıs eim ni andan topu ngum ek ei, ekii sinjing kin, kaplı wumb ei Erinjpin Gos kin, eim kingam Jiisas kin, tep to mułngii.

¹⁰ Pe wumb nii endi, Kraıs nge ek ka ni tor kindnermba wu ei, enim ngii konu ełe nirik sinarik kin, nga or pii nik, yi enerngii mon. Pe nga yi ninerngii, "Noman emin nim kin pengli," ninerngii mon ku.

¹¹ Pe wumb nii endi, eim noman emin nim kin pendpi kin, nga oi a nip, yi ermba wumb ei, eim wumb ei, oł kis ełim mił ei, oł kis ełim mił ei, eim kin tep to mułmba.

¹² Pe na epi kanim kanim ek kombur pei nga na nip ngumbii end; ba ei pipe nin, noł triindi ełe, pułup kin, ngunermbii; ba nanim piind ei, enim kin op kanip kin, bii ni piind. Piip op kin, endeim endeim ni kanip nimbii. Nemb kin, sinim pei pupun opun kin, ka piimin ei, tonu owundu opu pimba.

¹³ Pe Gos to tonu kindang pii gii ninjing wumb ei, nge kinganim noł ya mołmun wumb ei, enim kin ek ka nik, "Ka mułei!" a nik enmin.

Jon Mon Ekii Se Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Pe Jon Mon Endi Nga Połpu Kindim

¹ Mon ei men ngii pii gii ninjing wumb tep er peng er moł wu ei, na Jon, wu Gaiyas, na noman kułup ngoł ei kin, mon ei pułup ngond.

² Nanim wu puł mendpił; na yi nip piind ei, wumb kin nim epi kanim kanim ninim kin, pei kapli ka mołun yi ni piind. Nga na ni piind ei, ninim noman tuk ełe ka seng mułun kin, yi mił ku, ninim ngenj ełe ka seng kin mulnjii.

³ Yi mił na nanim ka mendpił piinj kunum ei, wu enginjin kombur na kin ok pendik kin, ek yi ni tor kindnjing; “Nim ek keimi ninim mił, ekii siki kin kongun dinga erkin kin, nga ek keimi nin mił, ninim yi ku oł kun ka erkin kin, no pekin mołun,” pa yi ninjing.

⁴ Nik kin, epi eipi endi oł yi mił erang kin, na pe ka piind oł ei mił, na piinermbii mon. Piinarip kin, nanim ek keimi nin, pii gii ninjing kingam noł ei, ek keimi ninim mił yi ku, en enim oł kun ka ekii sik kin, no pek mołmun.

Geiyas Eim Embe Tonu Pum

⁵ Nanim nge wu puł mendpił; nim kongun keimi ka erkin kin, sinim nge enginjin noł paki tokun, yi en ei, pii gii ninjing wumb ei, kumb ningił kan poł tunen; ba nga nim paki tun.

⁶ Tokun kin, en enim pii gii wumb kułou tunjung wumb ya ełe ok pendik kin, nim en enim kin, en oł ei mił, ni tor kindnjing. Kapli, nim am en enim andlam ełe, ok pungii ei yi ku, andan tokun eran kin, Gos kanpi ka pimba oł ei, yi ku enjii.

⁷ Yi mił erang en enim andlam ełe, andik punmun ei, Jiisas Kraiss nge kongun erngii nge punmun. Puk kin, nga torung wumb mołmun ei,

epi ngok kin, paki tok erngii ni, yi piinalmin mon!

⁸ Kapli pe, sinim pii gii ninjin wumb ei, kapli Gos kongun wumb ombu paki topun kin, kan kun erpin se mułmun. Mołpun yi enjin kin, sinim kapli en enim ek keimi ełe, kongun ei, ende kindpin enmin mił, sinim oł yi enmin ełe, kongun yi ku ermin.

Diyosrepiis Kin Diimiisriyas Enim Kanik Kun Erik Mułngii

⁹ Na mon osii endi ok połup kin, men ngii pii gii ninjing wumb mołmun wumb ei kin kindinj; ba Diynosrepiis eim, wu num mołpu kin, wumb ombu tep ermbii ni noman to piirim. Piipi kin, ya na ek ninj ei, eim ekii sinalim mon.

¹⁰ Yi mił pe na enim kin ombii kunum ei, op kin, eim epi kis kanim kanim erim ei mił nip, peni ełe ni tor kindmbii end. Pe eim sin kin am kis nipi kin, nga eim ek kend kun pinalim, yi nipi elim. Erpi kin eim, oł yi elim ei, am kapli enalim. Nga wu angim noł kombur ongii ei, “Onmun,” a nipi kin, enim sipi kin, paki topu enalim mon ku. Nga wumb kombur wu ombu sik kin, paki tok ermin ni erngii ei, “Mon!” pa nipi kin, nga “Enim yi enerngii,” nipi kin, nga men ngii ełe, “Enim kapli tuk onerngii, enim si kindik kin tor pei!” pa nilim ku.

¹¹ Nanim wu puł mendpił; nim oł kis kun pinalim mił ei, ekii sinenjii mon, ba oł kun ka pałim mił ekii siki enjii. Wumb nii endi, eim oł kun ka pałim mił elim wumb ei eim Gos nge wu mułmba. Nga wumb nii endi, eim oł kis kun pinalim mił, ekii sipi ermba ei, eim Gos endeim kinanim mon!

¹² Diimiisriyas eim kongun enim, “Nim nga oł ka enim,” pa ni wumb pei yi ninmin. Nga ek keimi pim mił, eim piipi kin, ekii sipi kin oł kun pim mił kunum kunum er mułum.

Mulang kin, nga sin pupun kin, kanpin enjpin mił, nipin tuk ku kindinmin. Nga nim piinjii ei, sin ninmin ek ei, keimi pimba.

¹³ Na ek kanim kanim pei enim kin nimbii ni piind; ba nanim pipe ełe ni noł triindi ełe, połup kin ngunermbii mon.

¹⁴ Na enim kin op kin kenmbii ni piind. Wamb kin, kapli sin sinim kin mendpil ek nipin piimin.

¹⁵ Noman emin ei, enim kin pengli! Ninim nge wumb puł nin, kand si nołum wumb ombu, nim kin, “Ek ka,” nik kindmin. Nga sin nge wumb puł nim kand si nołum wumb ombu kin, ek yi ku, nikin ngunjii.

Jus Mon Endi Połpu Gos Wumb Kin Kindim

Jus Pułum Mon Ei

¹ Na Jiisas kin ekii sip kin, eim nge kongun wu mołup kin, nanim Jeims nge angim moł. Na mon ei połup kin, wumb ombu Gos eim wii topu “Nanim kin ekii sik nanim nge wumb mułngii,” pa ninim, wumb ei kin nognd. Ngop kin, wumb ombu enim, Erinjpin Gos nge noman ngolum oł ei nge, piram mułangin kin, nga enim Jiisas Kraiss eim angil ełe tep ka erang mołmun.

² Pe Gos eim kapli enim kin kaimb sipi kin, nga eim erang enim noman tukrung emin ka seng kin, nga eim am enim kin noman kułpu ngolum oł ombu ei, enim kin pei mendpił tonu opu pengli!

Gos Nge Ek Ka Opu Orung Wumb

³ Na angnan noł mendpił, nanim enim kin noman to piip kin, mon pułmbii ni piinj mon ei, pe puls. Puls mon ei, Gos eim sinim si orung simba ei, pe na mon ei połup kin, enim kin ngond. Na nemb enim paki tang kin, enim nge pii gii ei ambil gii nik dinga kindik kin wumb ek kend tok kun pinałim mił nik kin, andan to ngolum wumb ei kin kan kun erik mułngii. Molk kin, kunum endeim mendpił Gos eim sinim pii gii wumb pei kin ngum pii gii ei, tep ka erpin kin dinga kindipin kin, pii gii ei ambil gii ni mułmun.

⁴ Nanim ek ei mił nip ngond ei, nimbił erang wumb kombur ek kend kun pinałim wumb ei koi erik molk kin, en enim, enim kin tep to mułmun. Molk kin en enim oł kun pinałim mił erngii ei, sinim Gos nge noman ka ngolum oł ei kin en enim to eipi eipi kindik kin oł eipi endi ełmin. Erik kin, en enim oł kis kanim kanim ngenj noman kuł ngumba ni piik ełmin. Erik kin en enim sinim Jiisas

Krais Owundu sinim tep er mołum Owundu ei, en enim buł ngok kin yi ełmin. Kumb ok Gos nge ek ka si, ni tor kindpi kin yi nirim. Wumb oł kis ełmin ełe nge Gos kos owundu simba kunum ei en enim kumep kis singii ei sim sałim.

⁵ Pe nga na enim nemb piingii ei nge, enim ok piik kin, kanik enjing ei, Gos eim Esrel wumb Eisip muljung konu ełe, eim paki to se mengpi kin, Eisip konu tor tu wum. Tu wang kin, wumb ombu, eim kin pii gii ninenjing wumb ei, ekii se, eim to kondpu kis er si kindim.

⁶ Nga enim piingii ei, enjel en enim Gos ngopu kin, tep erik mułei, a nirim konu ełe, si kindik, yi erangin kin, Gos eim en enim ambilpi, sipi kin, konu endi kindang mołmun. Molk kin, ekii muł mei poru nimba kunum ełe, Gos eim sipi kan ngii mił kindang konu kis ełe, kunum kunum mułngii. Nimbił erang en enim Gos ngum kongun ei, mandi ełe erik mulenjing. Mularik kin, nga Gos en enim dinga ngopu ełe molk kin, tep erei, nirim ei mił, si kindnjing. Si kindangin kin, en enim Gos kos owundu piimba kunum owundu ei, eim enim konu kis ełe kindmba.

⁷ Ei yi mił ku, Sorom kin Gomora konu owundu tał nin, nga konu kombur orung orung mandi sirim ei, enjel erik kin, oł kis enjing ei, dup opu nopu kin, konu kin, wumb ni pei, to kis erpi eipi eipi kindrim. Kindang kin, sinim noman to piipin mułmun ei, Gos wumb nii endi oł kis kun pinałim mił er andiłim ei, Gos eim wumb ei kin, oł yi ku erpi ngumba. Ngumba ei dup konu kis ełe, kunum kunum piram nop mułang kin, en enim ngenj kumbii kis singii.

⁸ Yi mił ku, wumb oł yi enjing mił ku, wumb ombu en enim or kumb min men mił kenjing ei, en enim nge ngenj ełe ok kis erik ełmin. Nga yi ku sinim Owundu nge noman dinga ei, en enim ek buł ambilk kin tołul ełmin. Nga yi ku, en enim tonu epin konu ełe enjel ei nge, se ek kul sik yi

erik ełmin.

⁹ Ba ok enjel owundu Maikel mołpu kin, kunum endi eim Gos nge opu orung wu kis Seisen kin ek mił erkił kin, Moses nge ngenj ei nikił, ek mił erkił, ba enjel owundu Maikel eim, ek endi nipi kin, Gos nge opu orung wu kis Seisen, “Nim oł kis kun pinalim mił en” pa ninerim mon; ba eim yi nirim, “Owundu eim nim ek dinga mendpił nipi kin oł kis en ełe nge ngonum,” nipi yi nirim.

¹⁰ Ba wu ombu en enim pei ei epi ombu, pii kun enalmin ełe nge, en enim ek kis nik kin, nga en enim epi pii kun enmin epi kanim kanim ombu, en enim kung owu mił, oł kanim enim ełe yi pałim ei, noman to piik enalmin mon. Oł ełe nge, en enim kin kumep kis ngopu kin to kis ermbe.

¹¹ Yi mił en enim kan kun erik mułngii! Nimbił erang en enim Gos kin ekii sinerim wu Kein, eim erim oł ei, en enim yi ku ełmin. Nga en enim ku nin epi simin ni piik kin, en enim erik oł ei mił wu Beilim yi ku piipi eririm. Nga yi ku kumb ok wu Kora eim ek dinga piipi kin ekii sineririm ei mił ku, en enim yi ku erik kin, Kora eririm oł ei mił Gos eim erpi kumep kis ngurum mił yi ku en enim am puk kin, konu kis ełe pungii.

¹² Yi mił wu ombu en enim mundun ming penj mołum ei mił mołmun. Molk kin, enim men ngii kuni owundu endi nungii ei nge, en enim singambił kulanmin. Kularik kin, en enim nge mendpił noman to piik kuni en enim mendpił nonmun. Nok kin, en enim yi mił kupu muł endi, jipił topu kin, nga konu tunarpi kin, konu pop topu, sipnim ei mił; nga yi mił ku, ond endi angpi, onguł pei topu kin, tengngii kunum mong top mulalim ei mił ku; nga ond dumbuł pei kulii erpi kin, kołpu numenj tonum ei, mił mołmun.

¹³ Nga en enim yi mił ep noł topu kin, ko wupu onum mił, en enim oł kis kun pinalim mił enmin ei yi mił. En enim noł wer ełe,

noł milali kindpi mołum ei mił, en enim singambił sik kin, oł kis yi erik mołmun. Molk kin en enim yi mił kor kanjip endi pupu kin ełe pepi ełe pepi, enim mił, yi erik mołmun; ba Gos konu endi er sim sałim ei emii mendpił peng mułngii.

¹⁴⁻¹⁵ Nga Einok eim ok yi mił nirim, wu ombu ek kend tok kun pinalim ninmin wu ombu kin tonu omba ek ei, piipi nirim. Andam tonu opu multum nga Einok eim tonu opu mołpu kin, ek nipi eririm ei, Andam nge buł morung wumb tiłap angii orung nga tał tonu ok mulk kunum ełe, eim tonu opu mołpu kin ek ni tor kindpi kin, yi nirim. Eim yi nirim, “Enim piyei! Owundu eim kin, eim nge enjel pei tonu, kanjip mołum ei mił, yi pei mendpił kapłi ongii,” pa nim. Yi erpi opu kin, eim kapłi wumb pei kii si orung kindpi kin, kos piimba. Piipi kin, eim pii gii ninanmin wumb ei, oł kis kanim kanim enjing ei, kii sipi kin, kos piimba. Piipi kin, nga ek kis kanim kanim endi, Gos kin ninjing kin, yi ku kii si ngopu kin kos piimba.

¹⁶ Wu ombu en enim kunum kunum nu gultam nik kin, en enim ełmin oł ei sipik kin, wumb eipi ełmin pa nik ełmin; nga en enim noman ełe, oł kis kun pinalim mił erii nilim ei, ekii sik ełmin. Pe nga en enim ek dinga nik kin, wumb piingii ei, “Sin sinim wumb owundu mołmun,” ni piingii nik yi ełmin. Nga en enim wumb eipi nge epi endi simin ni piik kin, kenim ni ełmin.

Enim Pii Gii Ambii Gii Ningii

¹⁷ Ba nanim nge wumb puł mił ei, enim piyei! Ok enim Jiisas Kraisa Owundu nge ek se andiłmin wu ombu ek ni tor kindnjing ek ei piingii!

¹⁸ Wumb ombu enim, enim kin yi ninjing, “Muł mei poru nimba kunum ei, wu kombur ongii ok pendik kin, enim kin tokuł erik ngungii. Ngok kin, noman to pi-inarik kin, oł kis ombu, ekii sik pungii,” pa ninjing.

¹⁹ Wu yi nge ombu, en enim erik kin, wumb sipik tilap eipi eipi kindik kin, erangin muḅgii. Molk kin, en enim noman ya mei ele, wu noman palim miḅ, ekii sik erik kin, punmun ei, Gos Gui Ka ei, en enim kin muḅalim mon.

²⁰ Ba enim nanim angnan noḅ; enim noman tuk ele dinga kindik kin, en enim pii gii kun ka palim miḅ, dinga kindik muḅgii! Molk kin, enim kunum kunum prei erngii ei, Gos Gui Ka ele nge, prei erngii!

²¹ Nga en enim Gos noman kulum oḅ ele nge, enim kapli no pek muḅgii! Yi erik kin, nga Jiisas Kraissinim Owundu nge kaimb sipi kin, sinim ngolum oḅ ei, peni ele tor omba kunum ei, enim kunum kunum kui er muḅgii.

²² Nga enim wumb kombur pii gii dinga pinerang moḅmun wumb ei kin, kaimb sik kin paki tok yi erngii.

²³ Nga wumb ombu en enim dup konu kis ele miḅ moḅmun ei, kapli enim sikir erik, si orung singii. Sik kin, enim kapli gaḅ kulk kin, kaimb sik enmin oḅ ei nge, wumb kombur kin yi erik ngungii. Ngok kin, konduk ok nge penj mendpiḅ moḅum ei miḅ noman tuk oḅ kis salim ei, enim kanik kun erik kin, buḅ ngok kin gaḅ kulk muḅgii.

Prei Erpin Ek Ka Nipin Gos Ngunmun

²⁴ Pe nga Gos eim kapli enim kan kun erpi kin, se muḅang kin enim bok tok orung puk kin, oḅ kis kun pinaḅim miḅ yi enerngii mon! Eim kapli enim si mengpi opu kin, eim tilang dinga owundu ermbe kumb ele tu wumba. Tu wang kin, enim nge oḅ kis endi pinerang kin, enim ka mendpiḅ piik muḅgii.

²⁵ Gos ei Gos endeim mendpiḅ moḅum ei sinim se orung sim puḅwu ei, eim Jiisas Kraissinim nge Owundu ei, eim kongun erim ele nge, sinim se orung sipi kin, eim kin sim. Seng kin, sinim kapli eim embe kapli ambil tonu kindmin. Kindamin kin, eim kapli King Owundu muḅmba

ei, kapli dinga owundu mendpiḅ salim; nga eim epi kanim kanim pei ei eim peng tep erpi moḅum ei puḅwu. Eim kumb ok moḅulum. Pe eim moḅum ku; nga ekii ei eim kunum kunum moḅpu ba ku. Ei keimi!

Gos Nge Oł Koi Er Pałim Ei Jon Kin Andan Tum

¹ Mon ei ek ninim mił koi er pim ei, Jiisas Kraiss andan tum ei, Gos Kraiss kin ngurum. Ngurum ełe nge, eim andan topu kin, Gos eim kongun wumb kin, nipe epi endi, mandi tonu omba ei nge, eim nipi ngurum. Ngopu kin Kraiss eim oł yi erpi, andan topu kin, eim nge kongun wu Jon kin, eim nge enjel kindang om.

² Nga Jon eim kenim ei mił, ni tor kindim ei, eim ek ni tor kindpi kin, Gos nge ek ka ei, peni ełe nipi tor kindpi kin, Gos nge noman to piipi kin, Gos nge ek keimi Jiisas Kraiss eim kin andan tum ei, kenim mił nim.

³ Wumb nii endi mon ei germba wumb ei, eim ka piimba. Nga wumb nii endi, eim ek ei kom se piimba wumb ei, eim ka piimba. Piipi kin, eim nipe epi endi mon ei, mon poł pendnjing ei piipi kin, ekii simba wumb ei, ka piimba. Nimbił erang mandi ermba kunum ei, oł pei keimi ei tonu omba.

Jon Ek Ka Nipi Men Tolmun Ngii Angił Orung Nga Tał Nge Wumb Ngolum

⁴ Pe na Jon mon ei, angił orung nga tał połup kin, Eisiya konu owundu men tolmun wumb ngii ełe kindir. Kindamb kin Gos nge noman ka nin, eim noman emin ei nin, enim kin mułang kin; Gos ei Gos eim pe mołum; nga Gos kumb ok mendpił mołulum; nga Gos eim ekii se omba ku. Nga Gui Ka ei angił orung nga tał, Gos eim konu peł kumb ełe, mołmun ei, noman emin nin; noman ka enim ngungii ku.

⁵ Nga Jiisas Kraiss keimi dinga kindpi kin, ni tor kindnim. Kindpi kin, eim kumb se mengk kangii ei, eim kołpu kin, nga angpi tonu opu kin, nga konj purum. Pupu kin

wumb ei, eim ya mani mei ełe king ei, eim tep enim ku.

Erpi kin, eim sinim kin noman ngopu kin, nga eim kołpu kin, nga eim miyem sinim oł kis enjpin ei, kil ngopu si kindang kin, sinim wumb oł kis pinałim mił wii mołmun.

⁶ Nga Jiisas eim sinim yi erang kin, sinim tep ełmin wumb mił mołmun. Molk kin nga sin kulmał kałiłmin wumb mił mołpun kin Gos kongun er mułamin kin, eim nge Arim Gos kin kongun wumb mił mołmun. Pe nga Jiisas Kraiss eim kin, tilang owundu kin noman dinga ei, kunum kunum mułmba; ei keimi!

⁷ Enim kenei! Jiisas eim konu kupu kin ouni onum. Onum ei, wumb pei eim keningii. Kanik kin, nga eim tunjung wumb ei, keningii ku. Ya mani mei ełe wumb pei, eim kanik kin, en enim noman embin tok, kaimb sik kin, kei dinga ningii. Yi mił, ei keimi, yi ermba.

⁸ Gos Owundu yi ninim, “Na nam kumb se mendpił nin, nga ekii se mendpił ouni.” Gos Owundu yi nipi, pe mołum; nga eim kumb ok mołulum ku, nga ekii se kunum endi eim omba ku. Gos mendpił, eim noman dinga mendpił pałim.

Jon Gos Kindim Wu Kingam Ei Kenim

⁹ Na nam Jon enim nge enginjing moł. Nga sinim Jiisas kin dambiltpin se ende pupun mołmun. Mołpun kin, na enim kin oł embin tui nin, ngenj kumbii ei sipin kin, nga Gos sinim wumb tep er mołum konu ełe, na enim kin tuk ełe moł. Pe nga sinim pei oł embin tui ei dinga ko wupun kin, Pasmos ni konu pokum ełe, kindangin moł. Nimbił erang na Gos ek ka ni tor kindinj konu ełe, ni ek keimi ei, Jiisas andan topu na ngum. Ngang kin, ek ei, na ni tor kindinj konu ełe nge, na to tor kindinjing.

¹⁰ Pe sinim nge Owundu nge kunum ei, Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga tonu om. Wang kin, na nge buł morung ełe piinj ni, ek dinga endi

tengim ei yi miɓ, beli owundu endi turum.

¹¹ Ek ei yi ninim, “Nim ninim epi nipe endi ken miɓ ei, mon poɓ mani kindnjii. Kindkin kin, nga men toɓmun wumb ngii angil orung nga taɓ eɓe, mon ei, kindnjii. Kindnjii konu ei, Epeses kin, Simerna kin, Perkama kin, Taiyasaira kin, Saris kin, Pilarelpiya kin, nga Leiyorisiya kin, konu ombu eɓe kindnjii.

¹² Pe nga, na kan orung kindip kin, wumb nii endi, na ek ei nirim miɓ ei, kenmbii end. Erip orung kindip kin, na kenj ni, dup alam kaɓɓmin epi gol angil orung nga taɓ tuk eɓe, mundangin muɓang kin na kenj.

¹³ Pe dup alam tuk mii memb eɓe Gos mani kindim wu kingam miɓ, wu endi engim. Engim wu ei, konduk endi kindang kin, mer simb eɓe tor pum. Pang kin, nga ond kinemb owundu miɓ, gol epi ei, eim pepil eɓe kan sim.

¹⁴ Nga eim peng enjin ei, kuru erpi kin, kung siipsiip enjin kuru miɓ min, konu kupu kuru yi miɓ pim. Peng kin, nga eim ningil ei, dup anmbil miɓ gur nim.

¹⁵ Nga eim simb eɓe tiɓang owundu erim. Erpi kin, yi miɓ gol epi dup owundu kiɓangin kin, tiɓang enim yi miɓ erim. Erang kin, nga na piinj ni, eim nim ek ei, noɓ kuɓup dinga tonum ei, yi miɓ ek tengim.

¹⁶ Pe nga eim kor kanjip angil orung nga taɓ eim angil tunding orung eɓe embilim. Embilpi kin, nga eim tui jik miɓ, tukum orung orung anmbil taɓ ouni tukum moɓum ei miɓ eim gupu eɓe tor om. Eim kumb ningil eɓe, konu tinga eni, topu tiɓang owundu enim, oɓ ei miɓ erim.

¹⁷ Pe kunum ei, na eim kanip kin, na nam mani mei eɓe, mani pup kin, wumb kolk paɓmin oɓ ei nge miɓ na erip pinj. Ba eim angil tunding orung eɓe na ambilpi kin, ek yi nim, “Nim mund mong tunenjii mon! Na nam kumb se mendpil moɓup kin nga ekii se mendpil eɓe moɓup end ku,” pa yi nim.

¹⁸ “Pe na nam konj moɓ! Ok na kuls; ba nga nim na ken ei, nam kunum kunum konj moɓul. Na ya mei eɓe wumb koltmun oɓ ei nin, dup konu kis ei nin, na noman dinga eɓe nge, kii waɓ miɓ dinga ei, na ambil se moɓ.

¹⁹ Pe nim kan epi ei, nga mon endi pulnjii! Polkun kin, ei pe kan epi ei nin, nga epi endi ekii se tonu omba epi ei, nin pei pulnjii ku.

²⁰ Yi miɓ, epi puɓe koi erpi palim epi ei, tor omba ei nge, kor kanjip angil orung nga taɓ, nim na angil tunding moɓum ei nin, nga gol dup alam kalk angindilmin epi ei, angil orung nga taɓ ei nim kan. Kan ei puɓe yi miɓ: kor kanjip angil orung nga taɓ ei, men toɓmun ngii eɓe nge, angil orung nga taɓ enjel; nga gol miɓ dup alam kaɓɓmin epi ei, men toɓmun ngii angil orung nga taɓ miɓ, moɓmun ku.

2

Gos Ek Ka Epeses Konu Eɓe Kindim

¹ Wu endi Jon kin nim, “Nim Jon mon polkun kin, Epeses men toɓmun wumb nge enjel eɓe, mon ei kindnjii. “Wu endi kor kanjip angil orung nga taɓ angil tunding ambilpi sipi kin, nga eim dup alam gol kaɓɓmin epi angil orung nga taɓ eɓe, tuk mii memb andilim ei, na ek yi nip nognd.

² Na piind ei, enim nipe oɓ endi enjing. Nga enim kongun dinga erik kin, nga oɓ embin tui ko wuk kin, nga kunum olt kui er mulnjung ei, na piind. Nga na piind ei, enim wu endi oɓ kis erim wu ei, noman ngunerngii mon! Nga na piind ei, enim wu nii endi, eim na Gos kongun kindim wu, ni piinmin. Nga enim wumb ei ek piik kin, mok tok poru ninmin. Nga enim wumb oɓ ei enmin puɓe ei, piik enmin. Nga enim wumb ei, ek kend tok eɓmin wumb, ni piingii.

³ Yi ku, na piind ei, wumb oɓ kis eɓmin wumb enim kaninmin ei, enim na embe ambil gii nik moɓmun. Nga wumb ombu, enim kin ngenj kumbii ngonmun; ba enim dinga angk kin, oɓ embin tui ei ko wunmun. Nga

enim kongun dinga ei, ten kulk enanmin mon; ba enim kunum olt kui erik mulk ei, na piind.

⁴ Ba na ek endeim endi, enim kin nimbii end. Enim kumb se, na kin pii gii ninjing kunum ei, na kin noman mendpił ngunjung; ba pe yi mił nga, enim noman ngunanmin mon.

⁵ Enim piinmin, ok enim oł kun ka enjing; ba pe enim oł kun ka ei si kindik kin, bok tonmun. Yi mił, enim nga ok oł enjing oł ei, pii kun erngii! Pe enim noman ak tok kin, oł kis buł ngok kin, ok enjing mił yi erngii! Mon pim kin, enim noman ak tunenjing kin, kaplı na enim kin op kin, enim dup alam ei, na si tor simbii.

⁶ Ba enim oł ka endi ei, piram pałim. Enim Nikolaisan wumb ełmin oł kis ei, enim ka piinanmin mon. Na yi ku, na en enim enmin oł ei, ka piinand ku.

⁷ “Kaplı enim kom pim kin, kaplı enim Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngii pei ngonum ek ei, kaplı piingii.

“Nga wumb nii endi, Gos kin pii gii dinga nimba wu ei, kaplı na Gos eim nge ond mong noman konj kunum kunum mołum, eim nge pani aka pin pałim ei, ngumbii,” pa nirim.

Mon Poł Endi Simerna Konu Men Tołmun Kindim

⁸ Wu ei Jon kin nirim, “Nim mon ei polkun kin Simerna konu owundu ełe men tołmun wumb nge enjel ei ngunjii. Ngunjii ek ei, yi mił: “Wu nii endi, eim mołpu kumb ełe kindpi kin nga mołpu, ekii kindpi, kołpu kin, nga angpi tonu opu kin, konj mołpu ełim wu ei, na ek nip ngond,” yi nirim.

⁹ “Na enim ngenj kumbii nin, embin tonu onum ei, na piind. Na piind ei, enim wumb kurpu mołmun; ba enim piram epi pei sałim. Na piind ei, wumb kopur enim kin ek buł morung oł niłmin ei, na piind. Wumb ei yi ninmin, ‘Sin Jura wumb mołmun,’ pa ninmin. Ba wumb ei, ek kend tok ninmin; en enim Gos kin

ekii sinałmin Jura wumb; ba en enim, Seisen kin ekii siłmin wumb mołmun.

¹⁰ Pe enim ngenj kumbii singii ei nge, mund mong kulerngii mon! Enim piingii! Seisen enim wumb kopur olkup topu kin, mer kan ngii mił ełe kindpi kin, erngii mił ei, kenmbii ni piipi erim. Nga enim kunum engki pei ełe, enim ngenj kumbii ko wuk noman embin to piingii. Ba enim pii gii ei, dinga ambił gii ni, molk puk kułngii. Kułangin kin, na enim noman konj kunum kunum mołum epi ei nge, ngumbii.

¹¹ “Enim kom pim kin, enim nipe epi endi, Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ei piingii.

“Piik kin, wumb nii endi, kopur en enim pii gii dinga nim kin, kaplı wu ei, eim dup konu kis ełe, pungii kunum ei, eim dup konu ełe punermba mon!”

Mon Poł Endi Perkama Konu Ełe Wumb Kindim

¹² “Jon nim ek ka endi, Perkama konu ełe men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

“Wumb nii endi, eim ek ei, tui jik mił tukum orung orung anmbił ełe tał ouni mołum ei mił, na ek ei ngond.

¹³ Na enim pałmin konu ełe, na piind ei wumb kis mołmun konu ei Seisen eim tep er mołum konu ełe mołum. Ba enim na nge embe kin, keimi ambił gii nik mołmun. Nga enim na kin pii gii ei, dinga pałim ku. Nga na nge pii gii niłim wu Andipas ei, eim na nge ek ka keimi ni tor kindiłim wu ei, enim kin mołum. Nga konu ei, Seisen mołum konu ełe, to kundnjung. To konduk kunum ełe, enim pii gii dinga pim ei, koi enenjing mon.

¹⁴ Ba ya ełe, na ek aninga kopur, enim kin nimbii end. Nga enim Perkama wumb kopur, Beilam ek ei piik kin ekii siłmin. Sik kin, Beilam wu ei, eim oł endi wu Beilek ek nipi ngang kin, Esrel wumb kin er kindang kin, ek kend topu ngang kin,

gos kend kin, kuni ngunjung kuni ei, Esrel wumb nok kin, oł kis ei, en enim kin pim ku. Nga amb eipi ngunduk oł yi erangin kin, oł kis ei, en enim kin palilim ku.

¹⁵ Nga yi mił ku, enim wumb kopur tuk mołmun konu ełe, Nikolaisans ek ninjing oł kis ełe, ekii silmin.

¹⁶ Yi mił, enim oł kis buł ngok kin, noman tuk ełe ak tungii! Mon pim kin, nga mandi kunum endi, na enim kin op kin, enim ek dinga wii, tui jik mił, gupu ełe tor onum wumb ei kin, opu orung enmin wumb ei kin, opu ermbii.

¹⁷ “Pe enim kom pim kin, kapli enim Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb pei ngonum ek ei, enim piingii!

“Wumb kopur en enim pii gii dinga pim kin, kapli wumb en enim ‘mana’ kuni ka wii mił epi ei, epin konu ełe koi er palim ei, Jiisas eim epi ka wii mił ei, ngumbii. Nga na en enim kom ku ei, ka wii kuru endi, embe konj endi polup kin, ngumbii. Ngamb kin, wumb eipi endi piin-erngii; ba simba wumb ei, eim mendpił piimba.”

Mon Poł Endi Taiyasaira Konu Ełe Kindim

¹⁸ “Nga nim Taiyasaira konu ełe, men tołmun wumb nge enjel kin mon endi polkun kindnjii.

Kindnjii ek ei, ‘Na Gos nge kingam ek ka ei, kindamb kin onum. Na ningil ełe, dup seng mił, gii dinga ninim; nga na simb kum ei, er ka erpi seng kin, gol mił tiłang er sałim. Seng kin, na ek ei, enim kin kindind.

¹⁹ Yi mił na enim nipe kongun enmin ei, na piil. Piil ełe nge, enim wumb eipi noman ngołmun oł ei nge kin, pii gii dinga ninmin ei kin, nga Gos nge kongun dinga enmin ei kin, nga oł embin tui ei dinga angk kin, kui kinan enmin ei na piil ku. Nga na piind ei, enim ok enjing ei, ka wii mił pim; ba pe enim oł ka wii mendpił nga enmin.

²⁰ Ba ya ek ełe, na enim kin ek nimbii end. Nip kin, enim amb

owundu Jesepel amb kis endi kan wiik tangin kin, enim kin mołum ei, eim ‘Na Gos ek se andil amb,’ pa nirim. Nipi kin, eim ek ni tor kindpi kin, na nge kongun wumb ei, andlam eipi endi andan topu kin kindang puk kin, amb eipi nge ngunduk kin, nga en enim gos kend kin kuni ngok erik kin, kuni ei nołmun.

²¹ Yi mił na eim kunum kopur wii tamb kin, eim oł kis elim ei, buł ngopu kin noman ak tumba; ba amb ei, eim oł kis ombu, si kindmbii ni piinalim mon.

²² Ei mił palim, kapli na piip kin, amb eim ening owundu kis ngumbii. Ngamb kin, nga pe wumb kopur amb eim kin oł kis erik kin, amb eipi nge wunduk enmin oł ei nge, ngenj kumbii kis kunum kunum singii. Mon pim kin, en enim oł kis kun pinałim enmin oł ei, buł ngok si kindik kin, orung pungii. Puk kin, kapli en enim buł ngok si kindnenjing kin, en enim ngenj kumbii kis ngamb kin singii.

²³ Nga na amb ei, eim kingam noł ei to kundmbii ku. Nga wumb na oł yi eramb piik kin, men tołmun wumb pei, na wumb nge noman tuk ełe nin, nga en enim noman ełe piinmin mił ei, na piind ni piingii. Nga na wumb endeim endeim ni, nipe oł endi enjing mił ei, erip kin kumep to orung kindmbii.’ ”

²⁴⁻²⁵ “Ba enim Taiyasaira konu ełe wii mołmun wumb ei, ek kis ni ngonmun ek ei, ambił gii nik kin, ekii sinałmin. Si kindik kin, enim wumb kombur Seisen nge ek koi er palim mił ek ei, ni ngonmun ek eipi ei, ekii sinałmin ku. Na ek enim kin nind ei, na enim kin epi oł embin tui endi, enim kin kindamb kin, tonu onemba mon. Ba enim pe ambiltmin oł ka wii ei, ambił gii ni mułangin kin, orung ombii.

²⁶⁻²⁸ Wumb nii endi, eim kongun erpi kin, pii gii dinga pim kin, nga eim na nge oł kun ka ei, ekii si mołpu pupu kin, na orung ombii kunum ei, na en enim noman dinga ei, nam

nge Arnan ngum noman dinga ende ei, na enim ngumbii. Ngamb kin, wumb konu orung orung pei ei, tep erik muḅgii. Molk kin, tep ermba ei, kepil aiyon dinga wii miḅ, opu nurpuḅ topu kin, mei nganmbi ming ei, nurpuḅ tonum miḅ, yi ermba. Nga na en enim kupiiring kanjip ei miḅ, tiḅang ka wii ei, ngumbii ku.

²⁹ “Pe nga, enim kom pim kin, wumb nii endi Gui Ka ek nipi kin, men toḅmun wumb pei ngonum ek ei piingii!”

3

Saris Konu Ele Mon Pol Kindim

¹ “Nga nim Saris konu ele men toḅmun wumb nge enjel, mon endi polkun kindnjii. Ek ei yi miḅ ninim:

“Na Gos nge Gui Ka angil orung nga taḅ na kin moḅum. Nga na kanjip angil orung nga taḅ na ambilip moḅ. Moḅup kin, na ek ei nip enim ngond. ‘En enim nipe oḅ endi enmin ei, na piil. Na piind ei, enim konj molk pungii wumb ek ei ninjing; ba enim kulii miḅ moḅmun ei,’ na piind.

² Pe enim konj kind molk kin, nga en enim nipe epi endi si moḅmun epi ei, dinga kindik kin se muḅgii. Nga en enim pii gii ei kulerngii mon! Nimbiḅ erang na kenj ei, enim nipe epi endi enjing oḅ ei, na nge Gos kumb ele, kun ka mendpiḅ molaḅim mon.

³ Enim piingii ei, enim nipe epi endi, ek ka andan tok kin, nga nimbiḅ miḅ erik sik kin, piik enjing ek ei, nga ambiḅ gii nik kin, oḅ kis buḅ ngok kin, noman ak tok yi erngii. Erik kin, pe nga enim konj kindik, mulenjing kin, na waning wu miḅ enim kin ombii. Nga na ombii kunum ei, enim piinerngii mon!

⁴ Ba enim wumb aninga kopur, Saris konu ele wumb ei nge konduk miḅ oḅ ei, erik kin, penj tunenjing mon! Tunarik kin, enim konduk kuru miḅ endi kind pendik kin, na kin wangin kin, ouni bin. Nimbiḅ erang enim kun ka moḅmun oḅ ei, yi erngii!

⁵ Ba wumb nii endi, eim na kin pii gii dinga pim kin, kapli na wumb ei, konduk kuru endi ngamb kin, kindmba. Kindpi kin, nga na eim nge embe ei, mer wumb kunum kunum konj moḅuḅmun konu ei, pe molk pungii mon ele, embe polk pendinj ei, kil ngopu kin, si kindnermbii mon. Si kindnarip kin, nga nam nge Arnan nge, kumb ele kin, eim nge enjel kumb ele kin, ni tor kindip kin, ‘Ei na nam nge wumb,’ pa nimbii.

⁶ “Pe enim kom pim kin, kapli wumb nii endi, enim Gui Ka ek nipi kin, men toḅmun wumb kin ninim ek ei piingii!”

Pilarelpia Konu Ele Mon Pol Kindim

⁷ Nga nim Pilarelpia konu ele, men toḅmun wumb nge enjel mon pulkun kindnjii. Kindnjii ek ei yi miḅ:

“Na nam oḅ kun ka ele puḅwu nin, nga na nam keimi kun mendpiḅ puḅwu. Nga na nam Deipis nge kii waḅ ambilip moḅ. Nga na ondu aki toḅ wu moḅ; ba wumb endi, eim kapli ondu ngunermba mon! Nga na ondu ngoḅ wu moḅ; ba wumb endi, kapli aki tunermba mon ku!

⁸ Na enim nipe oḅ endi enmin oḅ ei, na piil. Pe enim noman dinga kembis kopur palim ei, na piil ku. Nga enim na ek emb tunj ei, pii gii nik kin, ekii sinjing. Sik kin, nga enim, na embe koi enenjing mon ku! Na enim kin ngii ondu ei, aki topu, sinj saḅim. Nga wumb endi kapli ondu ei ngunermba mon!

⁹ Piyei! Wu amb en enim, Seisen nge men toḅmun wumb moḅmun. Molk kin, yi nilmin, ‘Sin sinim Jura nge wumb,’ pa nik. Ba en enim ek kend tok eḅmin; nga enim Gos kin ekii sinanmin mon ku. Piyei! Na nam wumb ei, tu wup eramb kin, ok enim kin ming gopsing pii polk kin, kan mani kanik kin, men tok yi erngii. Erik kin, nga en enim piingii ei, na enim kin noman ngond.

¹⁰ Nimbiḅ erang enim na ek dinga nind ek ei, piik ekii sik kin dinga

angk kin, oł embin tui ko wuk mul-njung. Mol k kin, nga enim kin oł embin tui tonu omba kunum ei, na enim ka tep mułmbii kunum endi, oł embin tui ei nge, wumb konu orung orung pei ei kin, tonu omba ei opu kin, ya mani mei ełe wumb pei erngii mił, kenmbii ni piip kin, kindang omba. Wang kin, kunum ei, na enim kin, ka tep mułmbii.

¹¹ Na enim kin pe sikirip orung ombii! Pe enim pii gii ei, ambił gii nik kin, ka mołmun mił, yi mułngii. Yi erangin kin, wumb eipi enim nge epi ka wii ei, wii singii nge, kui er mołmun epi ei, waning sipnerngii mon!

¹² Wumb nii endi, eim na kin pii gii nipi kin, ambił gii ni kui er mołum wu ei, na oł yi eramb kin, eim Gos nge men tołmun ngii konu ełe, tumunj dinga mił, ambił gii nipi kin, kunum kunum mułmba. Mołpu kin, nga eim Gos men tołmun ngii ełe, si kindpi kin, tor punermba mon. Punarpi kin, nga Gos embe eim kin, mon połup pendmbii. Pendamb kin nga wu ei kin, Gos nge konu owundu embe ełe, 'Jerusalem konj,' pułmbii ku. Połup kin, nga Jerusalem konu ei, tonu epin konu ełe mani omba ei, na nge Gos kin omba. Wang kin, nga eim kin, nam nge embe konj ei, pułmbii ku.

¹³ "Yi mił pe enim kom pim kin kaplı Gos Gui Ka ek nipi kin, men tołmun wumb ngonum ek ei, enim piingii!" pa nim.

Leiyorisiya Konu Ełe Wumb Mon Poł Kindim

¹⁴ "Nga nim Leiyorisiya konu ełe nge enjel ei, mon polkun kin, men tołmun wumb kin kindnjii. Kindnjii ek ei yi mił:

"Na ei keimi nił wu, nga na Gos ek ka kun, ni tor kindił wu. Nga na kunum kunum ek keimi nił pułwu moł; nga na Gos epi kanim kanim pei eririm ei nge, na pułwu moł ku; nga na ek ei nip ngond.

¹⁵ Na enim nipe oł endi enjing ei, na piil. Pe enim pii gii ei yi mił; enim

muł enanim nin, jii ninanim ei, na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kaplı na piil. Ba na piind ei, enim jii ninim min, muł enim ei, kaplı na piil ku.

¹⁶ Ba nimbił erang, pe enim muł mił enim ei, enim molk kin, pe nga enim muł enanim min jii ninanim mon ku. Yi mił erang, na nam pe enim kin, jipambił nam gupu ełe tumbii pałim.

¹⁷ Yi mił enim yi ninmin, 'Sin ku nin epi pei salim,' niłmin; nga 'Sin ka wii mołmun,' yi ninmin; nga 'Sin epi endi sinerang kin, wii mołmun,' yi ninałmin mon. Ba enim am kis mendpił mołmun yi mił; wumb enim kin kaimb sik ngołangin; nga enim epi sinerang wii mendpił mołmun; nga enim nge ningił tumbun mił mołulum; nga enim ngenj wii mił mołulum. Ba nga enim oł ei piinalmin mon.

¹⁸ Yi mił erang, na enim kanip nind. Enim pii gii ei yi mił ku; enim na nge ku gol ei top er singii nind. Nip kin, ku gol ei, dup nupu kuru ka er salim ei, sengin kin, enim epi pei simba nind. Nip kin, nga enim konduk kuru ka ei, na kin top erik kin, en enim konduk kindnarik wii mołmun ei, kindik pandi tok kin, en enim singambił pałim ei, piinermba mon! Nga enim ond mong kopung ei, top er sik kin, en enim ningił ełe kindngii. Kindik kin, enim ningił ełe, ka seng kin, epi pei keningii.

¹⁹ Kaplı nam wumb kombur, noman erim kin, kaplı nam wumb ei ek ngop kin, nga enmin oł ei, er kun erip erip enj. Yi eramb kin, en enim kom si piik kin, en enim oł kis buł ngok, si kindik kin, noman ak tok kin, orung ongii.

²⁰ Piingii! Na enim ngii ondu ełe, angip kin, to seki seki nind. Nip kin, pe wumb nii endi, eim ei piipi kin, ngii ondu aki tang kin, na eim noman tuk ngii mił ełe, nirik op kin, eim kin kuni numbii. Namb kin, nga eim na kin kuni ouni numbuł.

²¹ Pe wumb nii endi, eim na kin pii

gii dinga pim kin, na kapli nemb kin, wumb ei, eim opu kin, na kin tonu epin konu e le nam king pe le ka e le mu l mba. Mo l pu kin, ei yi mi l ku, ok nam o l kis pei ei, kamb mani kindip kin, akip nam Arnan kin, eim epin konu pe le ka wii e le kun mo l.

²² Pe enim kom pim kin, Gos nge Gui Ka ek nipi kin, men to l mun wumb ngonum ek ei, kom ka se piingii!”

4

Epin Konu E le Gos Kin Ka Men Tolmun

¹ O l ei poru neng kin, na or kumb mi l epi endi kenj ni, epin konu e le ondu aki topu kin, wii sim. Seng kin, nga epi endi beli mi l ek tengim. Tangpi kin, nga ek nipi, na ngopu ek yi nim, “Nim ya tonu e le wan kin, na nim epi nipe endi, ekii se tonu omba ei, andan top ngumbii.

² Pe kunum e le mendpi l, Gos Gui Ka ei, na dinga tep erim. Erpi kin, nga tonu epin konu e le kenj ni, king pe le endi sim. Seng kin, pe le konu e le, wumb endi tonu e le mu lum.

³ Mo l pu kin, nga wumb eim kumb ningi l e le, kom ku am ka wii mendpi l ei, ti lang ka wii erpi, ku owundu top e l min ku ei mi l sim. Sim kom ku ei, ku ka wii mendpi l ei, eim kin konu orung orung pa l im kom ku ei, embe ‘jasper kin korniiliyan’ ni l min. Nik kin, nga ei eim konu kumb giipim po l pu kin, king pe le e le, si pok erim. Erang kin, na kenj ni, kumb giipim ei, mon kanim kanim konj mi l, ti lang eipi eipi kom ku, ‘emral’ ni l min, yi mi l ti lang erim.

⁴ Nga king pe le e le mi l engki ta l nga kapli kapli king pe le e le ka wii ei, si pok enjing. Erangin kin, nga pe le e le, men to l mun wumb num, engki ta l nga kapli kapli pe le e le mo l mun. Molk kin, wumb num ei, konduk kuru kindik kin, nga king peng kon e le ku gol peng e le mundnjung.

⁵ Nga king pe le e le, kumb kinang mi l erim. Erpi ek tangpi kin, nga gur gali nim. Nga king pe le kumb

e le, dup jep angil orung nga ta l ei, nopu ti lang erpi kin, pe le konu ka e le, mandi mo lum. Mo l pu kin, dup jep angil orung nga ta l ei, Gos nge Gui Ka mo lum.

⁶ Nga king pe le kumb e le ei, ep no l kirapi mi l, ti lang erpi salim.

Seng kin, nga king pe le sa l im konu e le, orung orung kumb e le, epi konj mo l u lum epi ei, kumb ni, bu l morung ni e le, ningi l pei pa l im.

⁷ Peng kin nga kumb se epi konj mo l u lum epi ei, wusii simbii owundu mendpi l mi l, epi endi mo lum. Mo l pu kin, nga konj mo l u lum epi ei, kung kou pe le mi l, endi mu lum. Mo l pu kin, nga konj mo l u lum epi ei, wu mi l endi, kumb ningi l pa l im epi endi mu lum. Mo l pu kin nga konj mo l u lum epi ei, kei du owundu mi l, endi tonu mendpi l bur nipi kin, andi l im mi l mu lum.

⁸ Nga epi konj kapli kapli mo l u lum epi ei, endeim endeim ni, kong angil orung pepi, nga endeim pa l im. Peng kin, nga konj epi ombu ei, enim ningi l ombu, pei pa l im ei, tukrung kin, torung kin ouni pa l im. Peng kin, pe epi konj ombu, en enim epin tinga ouni, kunum kunum golang nik kin, si kindna l min mon. Pe en enim golang yi mi l ni l min,

“O l kun ka! O l kun ka! O l kun ka! Gos ei, eim sinim nge Owundu Gos dinga owundu mendpi l mo l u lum. Mo l pu kin, ei eim kumb ok mendpi l mo l u lum. Nga ei eim pe mo lum ku. Nga ei eim ekii se, orung omba ku,” pa nik kin, golang yi ni l min.

⁹ Pe nga, en enim epi konj mo l u l mun epi, kapli kapli ei, en enim golang nik kin, “Gos kin pe le e le mo l u lum ei, eim ti lang owundu salim,” pa nik. Nik kin, “Nga eim embe ambi l tonu kindik kin, nga eim kin ka piik ngok kin, eim pe le e le, tonu mo l pu kin, eim kunum kunum konj mo l u lum, epi konj mo lum ei,” pa ni l min.

¹⁰ Pe nga, Gos nge men to l mun wu num engki ta l nga kapli kapli ombu

wumb ei, Gos peł ełe ka wii mołpu kin, eim kin, ming gopsing pii polk kin kan mani kanik kin, eim kin prei enjing, wu ei, eim kunum kunum konj mołum wu ei kin, wumb ombu en enim, king nge peng kon mił epi ei, wu endi nge peł ełe ka wii mołum wu ei kin, olkup to kindik kin, golang yi ninjing.

¹¹ “Nim sin nge Owundu Gos. Nim oł kun ka wii er mołun. Nim kapli wumb ka pii gok kin, nim embe ambił tonu kindmin oł ei ni, nga nim noman dinga wii ei sinjii,” pa nik yi enmin. “Nimbił erang nim epi kanim kanim pei eririn. Nga nim nge noman ełe, epi kanim kanim ei konj molk punmun. Nga nim nge noman dinga wii ei, epi pei tonu opu mołum.”

5

Jon Mon Endi Ekii Se Tonu Omba Epi Tuk Pim Ei Kenim

¹ Na kenj ni, Gos King peł ełe, mołum konu angil tunding orung ełe pipe mon endi kimbrik sengin sirim. Sirim mon ei, tukrung ni, torung mon pei mołum. Mołpu kin, nga mon ei, kan mił epi ei, kan tok pendnjing kan ei, angil orung nga tał pirim.

² Nga enjel dinga wii endi kenj ni, eim ek dinga ni tor kindpi kin, yi nim. “Wumb nii endi ei, eim kun ka wii mołum wu ei, kapli eim kan ei, to kilip topu kin, pipe mił mon ei, aki topu kin kindang simba?”

³ Ba wumb endi epin konu ełe ei nin, nga mani mei konu ełe nin, nga mani mei mandring ełe ei nin, pepi mił mon ełe, aki topu seng kin, tuk ełe keningii ni, wumb endi kapli enermba mon.

⁴ Nga na kand ei wumb endi eim kapli pipe mił mon ei, aki topu kin, tuk ełe kenmba mił, wumb endi mołalmin mon. Yi mił peng kin, na ke dinga wii nind.

⁵ Pe nga, wumb kopur en enim Gos nge men tołmun wu num mołmun

ombu, wu endi tuk mołpu kin, na kin ek yi nim, “Nim ke ninenjii mon! Nim kenjii ni ka wusii simbii owundu mił tep elim wu ei, Jura nge wumb tilap ei, Deipis nge kupam noł tilap owundu ełe, tonu opu kin ei eim, oł kis kamb mani kindirim ełe nge, ei eim mendpił kapli kan mił epi angil orung nga tał ei, pipe mił mon ełe, kan to pendnjing pim ei, kapli kilip topu kin aki tumba nge om,” pa nim.

⁶ Na kenj ni, kung siipsiip wał mił endi ei, eim tonu peł konu ełe, tuk mii memb ełe, to kundnjung mił engim. Angpi kin, nga epi konj mołum epi kapli kapli nin, nga Gos nge men tołmun wumb num ombu en enim, orung orung se pok erik mołmun. Molk kin nga kung siipsiip wał mił ei, eim girman mił epi ei nin, nga eim ningil ei, angil orung nga tał pałim ełe nge, ei Gos nge Gui Ka ei, eim angil orung nga tał ei, eim ya mani mei konu ełe orung orung pei ełe kindang kin, punjung.

⁷ Nga kung siipsiip wał mił ei, eim pupu kin, Gos king peł ełe mołum ei, eim nge angil tunding ełe pipe mił mon ei sim.

⁸ Sipi kin, nga mon mił epi ei seng kin, kapli konj mołmun epi kapli kapli ei kin, nga Gos men tołmun wumb num ombu, engki tał nga kapli kapli ei, kung siipsiip wał mołum konu peł kumb ełe, kan mani kanik kin, ming gopsing pii połmun. Polk kin, nga konj mołmun epi nin, wumb ombu en enim, endeim endeim ni, giisa mił epi endi ni, nga ku gol ming mił epi endi ei ni, ambilk mołmun. Molk kin, nga ming mił epi ei, dup kilangin kin, mur ka wii tołum epi ei, yi mił piki topu mołum epi ei, Gos nge wumb ombu en enim, Gos kin prei elmin ek ei, tuk andan topu ngołum.

⁹ Ngang kin, pe en enim golang konj endi yi mił ninjing,

“Pe nim kapli mendpił, nim pipe mił mon ei sikin kin, nga kan mił pei to pendnjing ei, kilip

tokun kin, nga tumb ei, to kolmung topun tokun kin, aki tunjii. Nimbil erang wumb nim to kundnjung. To konduk kin, nga nim nge miyem ele bein topu kin, wumb pei top er sikin kin, wumb Gos kin orung tu wukun ngun. Ngan kin, wumb pei ele, wumb tilap eipi eipi ni, nga ek eipi eipi ni, nga wumb ngenj eipi eipi ni, nga mei konu ele orung orung eipi eipi molmun wumb ei, Gos kin sikin orung sin.

¹⁰ Sikin eran kin, sinim nge Owundu Gos kin, kulaml mil kalilmin wumb ei en enim, Gos kin kongun elmin. Erik kin, nga en enim king mil ya mani mei konu ele, orung orung wumb pei, king mil molk kin, tep erngii.”

¹¹ Pe nga, na kenj ni, enjel pei ek ninjing ei, ni piinj. Piip kin, nga enjel am pei pei mendpil ok kin, tonu king pel ele nin, epi konj molmun epi ei nin, nga men tolmun wu num pei ei nin, enjel pei si pok erik kin golang nik kin, angk mulnjung.

¹² Molk kin, nga en enim golang dinga nik kin, tor kindik yi ninjing, “Kung siipsiip wal ei, ok to kundnjung ei, eim kapli mendpil, ei eim noman dinga wii salim; nga epi kanim kanim ka wii pei salim; nga eim noman ka wii, ni dinga owundu ei salim ku; nga eim nge embe ambil tonu kindngii ku. Nga tilang owundu ni tor kindngii; nga eim nge ol ka wii erim ol ei, ambil tonu kindngii ku.”

¹³ Pe nga, na piinj ni, ei epin konu ele Gos erim wumb nin, wumb mil kanim kanim konj molmun ei nin, nga ya mani mei ele wumb ei nin, nga ya mani mei mandring molmun wumb kulii ei nin, nga ep nol mandring molmun wumb kulii nin epi ombu nin, nga epi konj molmun epi kanim kanim pei, en enim konu orung orung pei epi ei, ek yi ninjing. “Gos ei eim king pel ele, tonu molulum; nga kung siipsiip

wal yi ku molulum. Mulangil kin, el elip nge embe, ambil tonu kindik kin, nga tilang owundu nin, nga noman dinga nin, nga ol kanim kanim eririm ol kun ka wii ei, ambil tonu kindik kin, kunum kunum yi minj, pepi ba!”

¹⁴ Nga epi kapli kapli konj molmun epi ek nik kin, “Ei keimi!” pa ninjing. Nga Gos kin men tolmun wumb num ombu en enim, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, men tunjung ei, Gos nin, kung siipsiip wal kin, men tok ngunjung.

6

Mon Mil Epi Ei Kan Mil To Pendnjing Epi Ei Patim

¹ Nga na kenj ni, kung siipsiip wal mil wu ei, mon mil epi ei embilim. Ambilpi kin, epi ei, angil orung nga tal kan mil epi ei, to pendnjing ei, kumb se endeim eim kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj molmun epi ei, endeim ni ek yi nipi kin, ek ei konu gur gali mil nim, “Ya wa!” a nim.

² Nga na kenj ni, kung os kuru endi mulum. Molpu kin, nga kung os ei, tonu mulum wumb ei, eim opu ond endi ko wupu mulum. Molpu kin, nga eim wu king peng mondulum epi ei nge, endi ngunjung. Ngok kin, pe nga eim pupu kin, eim wumb to mani kindpi kin, nga dinga kindpi kin, nga opu erpi pulum.

³ Pe nga, kung siipsiip wal mil wu ei, pupu kin, pipe mil mon epi ei kan mil ombu tupu to pendnjing ei, nga endi kilip topu kin aki tum. Topu kin, nga na piinj ni, konj molulum epi ei, nga endi ek yi nim, “Ya wa!” a nirim.

⁴ Pe nga, kung os kundii mendpil endi tor orum. Opu kin, kung os kundii ei nge, tonu bul ele, wumb endi multum wumb ei, opu ermba nge, noman dinga ngang kin, ya mani mei ele orum. Opu kin, wumb nge noman emin orung seng kin, wumb en enim eipi eipi tok kundngii ni punjung. Puk kin, nga wu ei tui jik

mił epi owundu endi ngang kin, sipi kongun ermba nge tu wurum.

⁵ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin pipe mił mon epi ei, kan tekliki to pendnjing ei, kilip tang kin, aki tum. Tang kin, na piinj ni, konj mołum epi ei, eim ek yi nim, “Ya wa!” nirim. Neng kin, na kenj ni, kung os ping endi mułum. Mołpu kin nga kung os ping buł ełe, tonu mułum wumb ei, eim kuni mok tołmun ming mił epi ei nge, endi eim angil ełe ambilpi mułum.

⁶ Nga na piinj ni, epi endi ek tengim mił ei, tuk ełe epi konj mołum epi kapli kapli kei mił, ok ek tengnjing. Tingangin kin, kuni owundu seng kin, kuni mandi poru nimba enim. Ei ek yi ninjing, “Nim kuni wiis mong ming kembis kunum endeim ełe, ku sen mił mok tunjii. Nga nim kuni balii mong ming kembis kunum tekliki, ku sen mił mok tunjii ku. Ba ond olip kopung ni, ond wain noł ei, to kis mundnenjii mon!”

⁷ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin, pipe mił mon ełe ei, kan mił epi ei to pendnjing epi ei, kilip tang kin, kapli kapli mił aki tum. Tang kin, nga na piinj ni, epi konj mołmun epi endi nga ei, ek yi nirim, “Ya wa!” nirim.

⁸ Nga na kenj ni, kung os endi eim ngenj ełe, mon mulerim mił endi mułum. Mołpu kin nga kung os ei, buł ełe tonu mułum wu ei, eim embe ‘Wumb kulii’ pa niłmin ei pim; nga sikil ‘Dup konu kis,’ eim kin ekii se mandi om. Wang kin, nga eł ełip, noman dinga ełe sikil kin, ya mani mei wumb kopur aninga ełe, to kundnguł nga aninga tekliki mił mołmun ełe nge; tui jik mił epi endi, nga kumb kuni owundu sim; nga ening owundu ni epi salim; nga ya mani mei ełe kung simbii ni, oł ombu pei erang kin, wumb to kundngii.

⁹ Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei eim pupu kin, pipe mon kan mił endi to pendnjing angil orung ei, kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga mandring orung, na kenj ni, kulmał

kałiłmin konu ełe kulii wumb ei, en enim noman tuk ełe mandring mulnjung. Molk nimbił erang, en enim Gos kin pii gii dinga nik kin, Gos ek ka ni tor kindik kin, wumb ngunjung konu ełe, opu orung wumb ngenj kumbii ngok kin, to kundnjung.

¹⁰ To konduk wumb ei, wii dinga tok kin, ek yi ninjing, “O sinim nge Owundu, nim dinga wii mendpił pałim nin, oł kun ka ełin wu nin, ek keimi mendpił pułwu mołun. Mokun kin, nga sin kunum kinan nimberii mułamin kin, nim sinim opu orung ya mani mei ełe mołmun wumb ei, kos piikin, mok tokun kin, sinim nge miyem bein tum ełe nge, kumep kis orung ngunjii?”

¹¹ Pe nga, en enim endeim endeim ni, konduk kuru ngang kindik kin, nga ‘En enim aninga kopur, kui er mułei,’ pa nirim. Yi neng kin, en enim to kundnjung wumb ei mił mułangin kin, nga en enim engnjing noł kin, kongun ende enjing wumb ei, to kundnjung yi mił ku, enim to kundngii. To konduk kin, ekii se enim nimberii mił kapli erang kin, kapli Gos eim enim nge miyem kumep ei, kumb se orung kindpi ngumba.

¹² Pe nga, kung siipsiip wał mił wu ei, kin eim pupu pile mił mon epi ei kan mił epi to pendnjing epi angil orung nga endeim ei kilip topu kin, aki tum. Tang kin, nga na kenj ni, konu kopu owundu mendpił ełe tang kin, eni ei ping erpi kin, ei yi mił, kon alap dup nang kin, ping enim yi mił ełim. Erang kin, nga oi ei, am kundii mendpił erpi perim ei, miyem kundii mił, topu pirim.

¹³ Nga kor kanjip ei, tonu kupu muł ełe mani opu kin, mei ełe om. Opu kin, ei yi mił, ond pik mong pol tunerang kin, ond ei konu pop owundu tang kin, mong mani ołum oł ei mił, kor kanjip mani onjung.

¹⁴ Nga kupu muł ei am punum mił, ei pipe mił ok mon połumun epi ei, simbirpi am pum. Pang kin, nga komung nin, nga mei kembis kembis

pei, en enim konu eipi puk kin, en enim konu ele pinenjing mon.

¹⁵ Pe nga, ya mani mei konu ele wumb wu king nin, nga mei ele wu num nin, nga opu elmin tep er mołmun wu num nin, nga noman dinga palim wumb nin, nga wumb ku pei sakilim wumb nin, nga kongun wii elmin wumb nin, nga wumb wii en enim kongun elmin wumb ombu, en enim pei ku nem nin, nga ku tukpu nin, nga tonu mei tukpu ele, en enim koi enjing.

¹⁶ Erik kin, nga en enim wii dinga tok yi ninjing, enim tonu komung nin, nga ku owundu nin, konu ele nin, wii tok yi ninjing. “Enim mani ok kin, tonu sin mołmun konu ele, sin pandi tok kin, koi erangin kin, Gos eim tonu king peł ele konu ka wii ele mołum ei, eim nga ningil ei, sin kinermba mon mon.” pa ninjing. Nik kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei, eim sin kin, popuł kis sinim ei, sin kin tonu onermba mon ku!

¹⁷ Nimbił erang el elip kumep kis nin, popuł ei singil kunum ei, kunum owundu endi tonu orum. Yi mił peng, wumb nii endi, kapli eim Gos kingam tel kin, kumb ele engmba? Ei kapli engnerngii mon!”

7

Esrel Wumb 144,000 Wumb Pei Pei Mulnjung

¹ Oł ei poru neng kin, nga na kenj ni, enjel kapil kapli en enim tonu mei ei, mer, wuł, al, kapil kapli ol kumb ele angk mulnjung. Angk molk kin, mei ol kapil kapli, ei ambilk mulnjung. Molk yi erik kin, konu pop tunermba nik enjing. Erik kin, nga mani mei ele min, ep noł ele min, nga ond ele pop tunermba mon.

² Pe nga na kenj ni, enjel eipi endi, al eni tonu olum konu ele, tonu pum. Pang kin, Gos eim kunum kunum mołulum pulwu ei, eim nge mon mił epi ei ambil tu wurum. Tu wang kin, nga eim wii dinga topu kin, enjel kapil kapli mołmun ei nge, Gos eim noman dinga ngang kin, ep noł

ni, mei ei, to kis erngii nge, nipi mundrum.

³ Mundang kin, nga enjel eipi, eim yi nirim, “Enim mei min, ep noł min, ond min, ei sikir er kis mundmun nik kin, yi enerngii mon! Ba enim wiik to mułangin kin, sin Gos nge kongun wumb kombur, to tonu kind mundamin kin, en enim mei embil ele, Gos nge mon mił epi ei pend kindmba. Kindang kin, ekii se, enim er kis mundngii.

⁴ Pe nga na piinj ni, Gos nge mon mił epi ei, wumb pei sinjing. Sik kin wumb ei 144,000 wumb pei, en enim Esrel nge wumb tilap pei, Gos mon mił epi ele sinjing.

⁵ Sik kin, nga wumb 12,000 ei Jura nge wumb tilap ei, mei embil ele, Gos nge mon mił epi ei sinjing; nga wumb kopur ei, Rupun nge tilap wumb ei 12,000 ele sinjing; nga wumb 12,000 ei, Gas nge wumb tilap ele sinjing.

⁶ Nga wumb ei, 12,000 Aser nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei, 12,000 Napsalii nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Manasa nge wumb tilap ele sinjing.

⁷ Nga wumb ei 12,000 Simion nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Liiwai nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb ei 12,000 Esakar nge wumb tilap ele sinjing.

⁸ Nga wumb ei 12,000 Sepulan nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Josep nge wumb tilap ele sinjing; nga wumb 12,000 ei Benjamin nge wumb tilap ele sinjing. Wumb ei pei, Gos nge mon mił epi ei pei sinjing.

Nga Wumb Tilap Owundu Endi Mołmun

⁹ Oł ei poru neng kin, na nga kenj ni, wumb tilap owundu endi kulou tok mulnjung wumb ei, wumb endi kapli beltngii mił mon. Beltik wumb ei, ngenj mon eipi eipi mił palim nin, nga wumb tilap kanim eipi eipi pei nin, nga wumb ek eipi eipi pim wumb nin, nga mei konu eipi eipi

wumb ei pei, Gos kin peł kumb ełe kin, kung siipsiip wał mił wu ei mołum kumb ełe angk kin, mulnjung. Molk kin, konduk kuru kindnjing; nga ond onguł wumb ombu en enim, angil ełe ambilk mulnjung.

¹⁰ Mołangin kin, en enim wii dinga tok ek yi ninjing, “Sinim nge Gos Owundu king peł ełe mołulum; nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, eim kin mandi mołum. Sinim sipi orung simba nge oł ei, eł elip kin palim.”

¹¹ Pe nga, enjel pei ei, king peł ełe, si pok erik kin, nga men tołmun wu num nin, nga epi kapil kapli konj mołulum epi ei si pok erik engnjing. Angk kin, nga en enim pei ming gopsing pii polk kin, king peł ełe Gos kin men tok ngok yi enjing.

¹² Erik kin, yi ninjing, “Ei keimi mendpil; nga sinim Gos kin men topun kin, ka piipin ngumun. Ngopun kin, ei eim tilang owundu ka wii ei, ni tor kindmin; nga eim noman ka wii mendpil palim; nga sinim eim kin ka piipin ngumun. Ngopun kin, eim embe ambil tonu kindmin. Kindpin kin, eim noman dinga mendpil palim; keimi eim dinga ei owundu mendpil palim. Peng kin, oł ombu ei, Gos kin kunum kunum mulmba. Ei keimi!

¹³ Pe nga, men tołmun wu num endi, na kii sipi kin, ek yi nirim, “Wumb kopur en enim konduk kuru kindik enmin wumb ei, wumb nii? Nga wumb ei, konu jili onjung?” a nirim.

¹⁴ Pe na eim kin ek orung kindip yi ninj, “Na nge owundu nim piin.” Nga eim na kin ek yi nirim, “Wumb ombu en enim, opu ond wumb kin, oł embin tui owundu erik ngunjung. Ngok kin, nga en enim oł ei kin, si kindik kin tor onjung. Ok kin, nga en enim, konduk ni epi ei, kung siipsiip wał mił wu ei nge miyem ełe sinim noman tuk ełe was eririm. Erang kin, sinim konduk mił noman tuk ełe kuru kun ka mendpil erim.

¹⁵ Yi mił erang, en enim Gos eim king peł kumb ełe angk kin, epin

tinga tał, Gos nge epin men tołmun ngii mił ełe, Gos kin men tołmun. Nga Gos eim king peł ełe, tonu en enim kin mołpu kin, eim wumb ombu kin, tep ka er kanpi mołum.

¹⁶ Nga en enim kuni nga tunermba mon; nga noł nuwa nga enermba ku. Nga en enim konu eni tumba kunum, ei mił erpi kin, nga epi endi dup mił nopu kin, yi nga enermba mon.

¹⁷ Nimbil erang kung siipsiip wał mił wu ei, eim peł ełe, tonu tuk mii memb ełe mołulum. Mołpu kin, eim kung siipsiip tep wu mołpu kin, en enim tep erpi mulmba. Mołpu kin, en enim noł nok kunum kunum konj mołulum noł ei, andan tang kin nungii. Nga Gos eim en enim ningil ka mani onum ei, kil ngopu kin, si kindmba, nga en enim nga ke ninerngii mon.”

8

Nga Kan Mił Epi Pipe Mił Mon Pendnjing Ei Angil Orung Nga Tał Kilip Tum.

¹ Nga kunum ei, kung siipsiip wał mił wu ei, eim pupu kin, pipe mon epi ei, kan mił epi ei to pendnjing ei, angil orung nga tał pim epi ei, to kilip topu ei poru nirim. Neng kin, epin konu ełe, ek tingnarik mołangin kin, eni kopur o purum.

² Pe nga, na kenj ni, enjel angil orung nga tał pei en enim, tonu Gos eim kumb ełe engnjing. Angk kin, nga en enim beli tołmun epi ei nge, angil orung nga tał ngunjung ku.

³ Pe nga enjel eipi endi opu kin, eim kulmał kalmin konu ełe engim. Angpi kin nga eim dup kalk elmin epi, noł ming gol mił, mur ka wii epi ei, opu sim ełe engim. Angpi kin, nga wumb kopur eim kin, mur ka wii tołum epi pei ngunjung. Ngok ełe nge, si ende kindpi kin, Gos nge wumb prei elmin ełe, si ende kindim. Kindpi kin, nga eim Gos kin kulmał kalmin konu ełe, gol mił erpi kin, Gos nge king peł kumb ełe engim.

⁴ Angpi kin, nga eskil epi ka dup nopu kin, muru ka tolum epi ei nin, Gos nge wumb Gos kin prei erik enjing ele, ta! ouni ei, enjel angil ele, dup eskil si kindpi kin, Gos nge kumb ele tonu purum.

⁵ Pe nga kunum ele, enjel ei, eim no! ming sipi kin, dup kulma! kalmin konu ele, dup kopur sipi kin, piki topu olkup topu kin, mer mei ele mani kindim. Kindang kin, kalpi konu ele, gur gali nipi kin, ek tangpi kin, nga kumb kinang erpi kin, nga konu kopu tum.

Enjel Kapil Kapli Beli Mit Epi Pup Tunjung

⁶ Pe nga, enjel angil orung nga ta! en enim, beli ei, nga angil orung nga ta! ei, beli pup tungii nge, er kun er sinjing salim.

⁷ Pe kumb ele enjel ei, eim beli mit epi ei beli pup tum. Tang kin, dup seng kin, konu dindaming kin, miyem kin ombu, pei sik kin, orung orung erik. Erpi kin, bein topu kin, mani mei ele kindim. Kindpi kin, nga mani mei aninga kopur ei, dup nopu kin, ond aninga kopur ni, kui engimb aninga kopur pei mo!um epi ei, pei dup nopu poru nirim; ba aninga ta! am mit kopur mei konu ele, dup nunerim mon.

⁸ Pe nga, enjel nga endi, eim beli mit epi ei beli tum. Tang kin, nga na kenj ni, epi komung owundu mit epi ei, dup nopu topu kin, olkup topu kin, mer ep no! ele, mani kindim. Kindang kin, ep no! aninga kopur ei kumbiipi kin, miyem topu pum.

⁹ Pang kin, nga ya mani ep no! ele, konj mulnjung epi aninga kopur ei, ep no! tuk ele, kulnjung. Kolk kin, nga no! kanu aninga kopur topu kin, kis mundum ku. Ba aninga kopur ta! am mit, ep no! ele epi ei, to kis enerim mon.

¹⁰ Pe nga, enjel tekliki ei endi, eim beli mit epi endi beli tum. Tang kin, kor kanjip mit epi owundu ei, dup num ei, dup jep kaltmin mit yi nurum. Nopu kin, nga tonu kupu

mul ele, mani opu mer no! aninga kopur pim konu ele purum. Nga no! pirpir aninga kopur pim konu ele pum ku. Ba aninga kopur ta! am mit no! konu ele puneririm mon.

¹¹ Pe kor kanjip ei embe 'Kumbii kis elim' nilmin. Nga no! aninga kopur ei, no! kumbii elim. Nga wumb pei, no! ei nok kin kulk. Kulk ei nimbil erang, no! ei eim kumbii kis elim. Ba aninga kopur, ta! am mit, no! ele to kis eneririm mon.

¹² Nga enjel kapil kapli endi ei, eim beli mit epi ei, beli pup tum. Tang kin, nga eni aninga kopur ni, oi aninga kopur ni, kor kanjip aninga kopur ni, epi ombu en enim nge tilang erpi pim ei tangin kin, yi mit erang, emii aninga kopur pirim. Nga tinga aninga kopur emii pirim ku. Nga epin kunum endi, oi tilang ermba kunum ei, yi emii pirim ku.

¹³ Pe nga na kenj ni, kei du endi, bur ni pupu kin, am ei tonu epin bur ni purum. Pupu kin, ek dinga nipi kin wii topu yi nim, "Mong owundu! Mong owundu! Mong owundu kis tonu omba!" nirim. Pe nga, o! embin tui o! ei, wumb en enim ya mani mei ele mo!mun wumb ei kin, yi mit tonu omba. Nimbil erang enjel eipi nga teliki ei, en enim nge beli mit epi ei pup tungii nge enmin.

9

Nga Angil Orung Enjel Ei Beli Mit Epi Ei Pup Tum

¹ Nga angil orung nge enjel ei, eim beli mit epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na kenj ni, kor kanjip ei tonu kupu mul konu ele, mani opu kin, mer mei ele orum. Opu kin, nga kor kanjip ei, kii wa! sipi kin embilim ei, mer mani tukpu owundu kis tukpu ele, sip pina!im, kii wa! sirim.

² Nga kor kanjip ei, mer mani, 'Tukpu owundu kis,' ondu ei, aki tum. Tang kin, dup eskil opu kin, tor tonu om. Opu kin dup eskil om ei, mer dup owundu ele, dup kilangin kin nopu ping mendpil nopu pim ei,

mer mani tukpu owundu kis eke tor orum. Opu kin, eni kin pop ei, eski erang kin, emii erim.

³ Pe nga ka guimbi owundu pei, mer dup eski nopu pim eke, mei eke tor orum. Opu kin, nga ka guimbi ei, wusimb mi epi ei, olt pim epi kis endi ei, wumb kongang kin, kumbii kis silmin epi endi ei, eim dinga ngolum.

⁴ Nga ka guimbi owundu en enim, kui engimb ni endi, epi ombu ei to kis enerei mon nilmin. Nik kin, nga epi kanim eipi eipi pei endi, emb talk pendilmin epi ei, konj molum ei, to kis enerei mon nilmin. Ba wumb nii endi, eim Gos nge mon mi, eim mei embi eke pinerim kin wumb ei mendpil, kongingii, nilmin.

⁵ Kongk kin, nga ka guimbi owundu ei, wumb to kundngii ei, mon nilmin; ba oi angil orung eke mendpil ei kin, kongmba ei, kumbii kis singii nilmin. Nga en enim ngenj kumbii silmin ei, wu en enim ka wusimb mi ei kin, epi kongang kin, ngenj kumbii silmin o ei nge silmin.

⁶ Nga oi angil orung o pang kin, wu kopur en enim, kulmun nik kin, kuruk andinmin; ba en enim kuruk sinaamin mon. Nga en enim kulmun ni piinmin; ba kulngii ei si kindpi kin, am ba.

⁷ Nga ka guimbi owundu ei, en enim kung os mi molk kin, en enim opu erngii nge, er kun er molmun ei, en enim peng eke wu king peng kon mondulum epi, ku gol mi epi mundangin kin, en enim kumb eke, wumb mi kumb ningil salim.

⁸ Seng kin nga en enim peng enjin ei, amb peng enjin mi molulum. Molang kin, nga en enim gupu mong ei, wusii simbi owundu ei, gupu mong mi palim.

⁹ Peng kin, nga en enim pepi eke epi, kumb tepii kapa mi, pandi topu pirim. Peng kin, nga en enim kong, eke ek tengnjing mi ei, kung os keris pei mi silmin ek tangnim mi molk kin, opu erngii nge punjung.

¹⁰ Puk kin, nga en enim nge, ei yi mi ei, ka wusimb mi, kumbii kis ngang molk kin, en enim dinga peng kin, wumb kumbii kis ngolum ei, oi angil orung pei ngolum.

¹¹ Ngok kin, nga en enim nge king endi molpu kin, en enim tep elim. Erpi kin king ei, enjel ei tukpu owundu kis sip pinaim ei, mer mani eke tep elim. Erang kin, nga eim embe 'Apandon' ei Eipru nge ek; nga eim embe 'Apoliyon' Griik nge ek; ek ta ouni pule yi palim, 'Wumb to kis mondulum,' nilmin.

¹² Pe mong owundu kis endi ei, poru nirim. Nga mering mong owundu kis ta, nga omba.

Angil Orung Nga Endeim Enjel Beli Mi Epi Ei Pup Tum

¹³ Nga angil orung nga endeim enjel ei, eim beli mi epi ei beli pup tum. Tang kin, nga na piinj ni, gol mi epi kulma kalmin konu o eke, kapil kapli nge, girman mi epi ei, angilim konu eke, Gos nge kumb eke molum konu ei, ek endi tor om.

¹⁴ Wang kin, nga ek endi tor opu kin, angil orung nga endeim enjel endi, beli mi epi ei beli pup topu kin, se mulum konu eke yi nim, "Nim enjel kapil kapli en enim, no owundu endi Yupreisiis ni no eke, kan ngii molmun wak tangin kin, wii molk pungii," pa nim.

¹⁵ Yi mi kapli, enjel ei, enjel kapil kapli kei en enim, kan ngii mi mulnjung wak tum. Wak tang kin, en enim wumb aninga kopur, to kundngii nge enjing; ba aninga kopur ta am mi to kundnenjing mon. To kundnarik kin, nga enjel ei en enim, er kan erik kin, eni nin, kunum nin, oi nin, kung pani ei kin, kui erik kin, o ei nge erngii nge molmun.

¹⁶ Molk kin nga enjel kapil kapli nge, opu elmin wu 200,000,000 pei pei mendpil, en enim kung os eke, ap tok onjung ei, na ni piinj.

¹⁷ Pe nga na nam or kumb mi endi kenj ni, kung os nin, kung os tonu eke wumb ap tunjung wumb ei kin, ouni

kenj. Kenj ni nga wumb en enim pepil eġe, konduk kapa miġ pirim. Pim epi ei, mon kundii ni, muk ni, terim pirim. Peng kin, nga kung os peng eġe ei, wusii simbii owundu peng miġ pirim. Peng kin, nga en enim gupu eġe dup eskil kin, dup kin, kom ku dup nonum miġ, en enim gupu eġe tor orum.

¹⁸ Wang kin, nga oġ embin tui ei, dup ni, dup eskil ni, dup mon terim dup noġum epi tekliki ei pei, wumb aninga kopur to kis er poru ninjing; ba aninga kopur taġ am miġ, to kis enenjing mon. Epi ombu, mer kung os gupu eġe tor orum.

¹⁹ Wang kin nga kung os nge dinga ei, mer en enim gupu eġe ni, en enim ei eġe, dinga palim. Peng kin, en enim nge ei eġe, wembii miġ palim; nga peng palim ku. Peng eġe nge, wumb to kis elmin ku.

²⁰ Nga wumb eipi kopur en enim, dup ni, dup eskil ni, dup nopus elim epi ei tekliki pei, en enim to kundnerim wumb ei, en enim noman eġe, epi nipe endi enjing nin, gui kis men toġmun oġ ei kin, noman ak tok kin, buġ ngunenjing mon. Pe en enim angil eġe enjing epi ei, ek kend gos eġe nge, gol nin, silpa nin, aiyon nin, ku nin, ond epi ombu ei, ningil kinenjing epi nin, ek piik ninenjing epi nin, andġam endnenjing epi nin, epi kend toġmun epi ombu ei, men toġmun ei, wakin tunenjing mon!

²¹ Tunarik kin, nga wu ombu en enim, wumb eipi to kundnjung; nga kunj men enjing nin, wu amb eipi nge ngundnjung nin, wumb eipi nge epi waning sinjing nin, wumb ombu en enim oġ kis ei, noman ak tok kin, buġ ngunenjing mon!

10

Enjel Endi Pipe Miġ Mon Epi Endi, Angil Kin Embilim

¹ Pe nga, na kenj ni enjel endi dinga owundu palim enjel ei, tonu epin konu eġe mani orum. Wang kin, eim konu kupu miġ epi ei, kum tum. Tang kin, nga konu kumb giipim poltum

ei miġ, eim nge peng eġe, tonu polpu pirim. Peng kin, eim kumb eġe, eni miġ topu pirim. Peng kin, nga eim simb eġe, dup sengi miġ, nopu pirim.

² Peng kin, nga pipe mon simbirpi kin, endi kembis ei tonu, eim angil eġe, aki topu kin, sepi muġum. Moġpu kin, nga eim simb mong tunding ei, mer ep noġ eġe, mani kindpi sirim. Seng kin, nga simb taring ei, mer mei eġe, mani kind sirim.

³ Seng kin, nga eim ek dinga tangpi kin, ke nim ei, wusii simbii owundu ke nilim ei, yi miġ nirim. Neng kin, kunum eġe, nga angil orung nga taġ, gur gali nirim.

⁴ Nga ek nengin kin, na mon puġmbii enj; ba na nga piinj ni, ei tonu epin ek endi, ni tor kindpi kin, yi nim, "Nga konu gur gali angil orung nga taġ ninjing ek ei, noman tuk eġe koi er pendnjii; ba mon pol pendnenjii mon."

⁵ Nga na kenj ni, enjel tonu ep noġ eġe kin, nga mei eġe kin, engim wu ei, eim angil tunding ei, tonu epin konu eġe kindim.

⁶ Kindpi kin, nga eim ek keimi kun ka ni tor kindpi kin, ek keimi Gos eim piilim. Piipi kin, nga Gos eim kunum kunum konj moġuġum Gos ei, eim tonu epin konu ni, nga epi kanim kanim pei tuk eġe eririm. Nga mei erpi kin, epi kanim kanim pei tuk eġe eririm. Nga ep noġ erpi eġe kin, epi kanim kanim pei tuk eġe eririm. Nga enjel ei, eim ek yi nirim, "Akip kunum ei, mandi poru nimba enim, Gos nga kui enermba mon," pa nirim.

⁷ "Ba angil orung nga taġ nge enjel endi ei, eim beli miġ epi pup tumba kunum eġe, Gos nge eim epi koi er pim epi ei, ni tor kindmba. Kindpi kin, nga eim nge ek ka ni tor kindilmin wumb ombu, eim ek ni ngurum ek ei, keimi tonu orum."

⁸ Pe nga, tonu epin konu eġe, ek endi ni tor kindrim ei, na nga piinj ni, ek nipi yi nirim, "Nim pukun kin, enjel endi, eim simb mong tunding eġe, ep noġ eġe kambpi kin, nga eim

simb mong taring ele, mani mei ele kambpi mo lum enjel ei, eim angil ele, pipe kimbrii kembis endi ambilpi kin, puru nipi mo lum pipe mon ei sinjii,” pa nim.

⁹ Kapli na pup kin, enjel ei, kii sip kin, eim pipe kimbrii mon pipe endi, angil ele salim ei, ngangli ninj. Nemb kin, nga eim ek yi nipi, na ngum, “Nim epi ei sikin nunjii,” pa nirim. “Nan kin, nim kirim ele, ak mak erpi kin, mek sinjii mi, yi ermba,” pa nirim. Ba nim gupu ele, mulang kin, ei singin ermba ei, piimi mu no ei, singin enim ei mi, yi ermba,” pa nim.

¹⁰ Pe nga, na pipe kimbrii mon salim ei, eim angil ele, sip kin, nunj. Namb kin, piimi mu no ei singin enim mi, yi singin eririm. Ba ekii se, na nop dumung kindamb kin, mer nam nge kirim tukrung ele ak mak erpi kin, mek simbii mi pirim.

¹¹ Pe nga eim ek yi nipi na ngum, “Nim nga Gos nge ek ka ei, ni tor kindkin kin, wumb pei ngokun kin, nga wumb tilap eipi eipi pei ngokun kin, nga ek eipi pim wumb, kanim kanim pei ngokun kin, nga king pei, ngunjii ku,” pa nirim.

11

Wumb Mi Epi Ta Ek Ni Tor Kindimbi

¹ Pe nga, na su simbii epi endi ngunjung ei, epi mi epi endi ngok kin, yi ninjing, “Nim tonu angkin kin, kapli nim Gos nge men to lum ngii wumb kin, mo lum ei mi nga kulma kalmin konu ele, su sinjii. Sikin kin, nga nim men tok mo lum wumb ei, kapli kemb tunjii ku.

² Ba nim men to lum ngii pulpun ele, torung kung gui konu ele ei, su sinenjii mon. Nimbi erang konu ei, torung pii gii ninalmin wumb ei nge konu palim. Peng kin nga wumb ei, en enim konu owundu ele kun ka wii Jerusalem konu konj ele, erik kin, kis monduk pangin kin, oi engki kapli kapli nga ta ei, kapli erngi.

³ Erik kin, nga nanim wu ta kin, dinga ngamb kin, nanim nge ek, ni tor kindngil. Kindki kin, nga wumb ta ei, kon mi epi endi ngamb kin, alap mi telngil. Talki kin, na nge ek ni tor kindki kin, pangil pangil kin, 1,260 kunum pei pei opu ba.

⁴ Ele nge wumb ta, el elip ek ni tor kindngil ei, ond olip tap mi, nga dup alam ta mi ei ya mani mei ele Owundu eim kumb ele engim.

⁵ Angang kin, nga wumb kombur ok kin, wu ta kin, er kis mundmun ni enjing kin, kapli el elip gupu ele, dup tor opu mo lu kin, opu orung wumb ei, top kis mundmba. Mondpu kin, keimi wumb kombur wu ta kin, er kis ermin nik enjing kin, kapli ele nge mendpi, wumb ei kulngii.

⁶ Kapli el elip dinga seng mo mbu dinga ei kapli kupu mu ondu ngang kin, konu kumb tunermba kunum ei, el elip Gos ek ka ni tor kindinngil. Pe nga el elip, yi ku dinga palim ei, no ei erangil kin, no miyem mi tangpi omba. Pe nga el elip dinga salim ei, yi ku ya mani mei wumb epi kanim kanim ol embin tui ei, tonu opu kin, to kis erngi. Nga el elip noman ele, ol ombu ermbi ni piingil kunum ei, kapli erngi.

⁷ Pe nga el elip Gos ek ka ei, ni tor kind poru niki, er mo lang kin, kapli nga epi kung simbii owundu endi, tukpu owundu sip pinalim ele, tonu tor wang kin, wu ta kin opu erngi. Erik kin, el elip to mani kindpi kin, to kundmba.

⁸ To kundang kin, el elip ngenj ei, konu owundu ele, tuk andlam ele pimba. Peng kin, nga el elip nge Owundu ei, eim ond peri ele to kundjung konu ele, el elip ngenj ombu mo lum; ba konu owundu ei ek ekin nipin kin, yi nilmin, ‘Konu embe Sorom nin Eisi,’ yi mi nilmin.

⁹ Yi mi erang, ngenj eipi eipi wumb nin, nga wumb tilap eipi eipi nin, ek kanim eipi eipi wumb nin, mei konu orung orung wumb ei, pei ok pendik kin, en enim ngenj ei

keningii kunum tekliki, nga kunum tongnde mendpił poru nimba. Neng kin, nga wumb ei el elip ngenj ei kui tunenjing mon; ba kanik kin, wiik tok kindangin kin, pinjngil.

¹⁰ Pekil kin, mei mani ele wumb pei en enim, ka piik kin, wumb tał kulnguł ele nge, en enim ka ka piik kin golang nik kin, nga en enim epi ka kombur sipik kin, wumb puł ngok yi elmin. Yi elmin ei, nimbil erang ek ni tor kindilmbil wu tał el elip, mei wumb pei ngenj kumbii owundu ngołmbuł.

¹¹ Ba kunum tekliki nga kunum tongnde poru neng kin, kapli Gos eim nge mołum konj ei kindang opu kin, wu tał tonu enginjngil. Engangil kin, opu wumb pei ombu, wu tał tonu onjnguł ei, kanik kin, mund mong enjing.

¹² Erik kin, pe nga wu tał el elip molkuł kin, piinjngil ni, ek owundu endi tonu epin tor opu kin, el elip kin yi mił nim, “Ya tonu ele weł!” Nga el elip nge opu orung wumb kanik mulnjung ni, el elip kupu muł endi, se mengpi kin, tonu epin konu ele, tuk sipim.

¹³ Si pang kin nga kunum ele mendpił, konu kopu owundu endi tum ei, konu owundu tongnde endi topu erpi kin, kis mundum; ba angil orung nga kapil kapli ei to kis enerim mon. Nga kunum ele mendpił, wumb 7,000 pei konu kopu ei erpi kin, to kundum. To kundang kin, wumb kombur eipi mulnjung wumb ei, en enim mund mong erik kin, Gos eim Owundu epin konu ele mołum ei, eim embe ambil tonu kindnjing.

¹⁴ Kindik kin, pe epi ol embin tui owundu tał tonu om ei, poru nirim; ba piyei! Kunum aninga kopur opu pang kin, epi ol embin tui owundu nga endi tonu omba.

Enjel Angil Orung Nga Tał Nge Beli Mił Epi Tum

¹⁵ Pe nga angil orung nga tał nge enjel ei, beli mił epi pup tum. Tang kin, kapli ek owundu kombur tonu

epin konu ele, tor opu kin, ek yi nirim, “Pe mani mei ele, tep erik erik, enjing dinga ei, akip sinim nge Owundu eim seng kin, nga eim se orung simba wu ei, Krais kin ouni, eim king kunum kunum minj tep erpi kin, mołpu ba!”

¹⁶ Pe nga, men tołmun wu num engki tał nga kapil kapli en enim, king peł ele Gos kumb ele, mołumun wumb ei, kumb ele kan mani kanik kin, Gos kin men tok ngunjung.

¹⁷⁻¹⁸ Ngok kin, ek yi ninjing, “Gos owundu mendpił! Nim dinga wii mendpił salim. Seng kin, nim pe mołun, nga kumb ok nim mołun. Sin sinim ka piipin kin, nim kin ek ka ni ngołmun. Pe ninim nge dinga Owundu ei sikin kin, piikin kindkin kin, epi kanim kanim pei, tep enjii kongun pułgun mondkun elin. Pe nga, torung pii gii ninenjing wumb ei en enim, nim Gos kin noman ele, popuł kis erang piinjing; ba Gos Nim noman popuł kis ei, wumb ei kin tonu olum. Opu kin, nga pe kulnjung wumb ei, en enim kos owundu piik kin, kumep sik erngii nge kunum ei, tonu olum. Pe nga ninim nge kongun wumb ei, nim ek ni tor kindilmin wumb nin; nga nim nge ol kun elmin wumb pei nin, nga wumb nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindilmin wumb ei nin; nga wumb num nin, nga wumb kembis nin ouni wumb ei, nim kumep ka ngunjii. Pe nga, ya mani mei ele wumb ei, to kis enjing wumb ei, to kis enjii ku.”

¹⁹ Pe nga kapli, ek nik poru nengin kin, kapli Gos nge men ngii owundu ei, tonu epin konu ele mołum ei, aki tunjung. Tok kin, pe nga, Gos eim ek dinga lo ek ei, tuk kindilmin ond kiyembi ei, eim men ngii tuk ele sim kenjing. Kanik kin, pe nga kumb kinangin er tilang erim. Erpi kin,

nga gur gali neng kin; nga konu kopu owundu tum; nga konu kumb din-daming owundu top kin mani orum.

12

Amb Endi Kin Wembii Owundu Simb Angil Palim Ei Kin

¹ Jep ol owundu tonu epin konu ele tor orum. Opu kin, ei yi mił, amb endi mołum amb ei, konu eni ei alap mił, ngenj ele telim. Tałpi kin, nga eim simb mandring ele oi pirim. Peng kin, nga tonu eim peng ele, kor kanjip engki nga tał, tonu peng ele, peng kon mił mundrum. Mondpu kin, amb ei, eim kangil mundrum.

² Mondpu kin, nga eim kangil buł tang kin, eim ngenj kumbii dinga sipi kin, mengmba kunum ele mandi eririm. Erpi kin, eim ke dinga nipi kin, tor kindrim.

³ Kindang kin, nga jep ol owundu endi, epin konu peni ele tor orum. Opu kin, jep ol ei yi mił, wembii kundii owundu simb angil palim epi endi, tor orum. Orum wembii owundu ei, peng embil ei, angil orung nga tał pirim; nga girman engki pirim. Nga peng kon mił epi king mondulum epi ei, angil orung nga tał, tonu peng ele, endeim endeim ni mołpu poru nirim.

⁴ Nipi kin, nga wembii nge ei ele, ei sipi kin, kor kanjip kombur, owundu pirim kor kanjip ei, topu kindang kin, mani mei ele orum. Wang kin, kor kanjip tał kopur owundu mił, tonu epin konu ele pirim. Peng kin, wembii ei, eim amb kangil mengmba eririm, konu amb ei, eim kumb ele engim. Angpi kin, amb ei kangil mengpi, tor kindang kin, topu numba nge erpi mołum.

⁵ Mołpu kin, pe amb ni, kangi endi mengim ei, eim mei konu ele orung pei ei, eim dolu dinga ambilpi kin, wumb tep ermba. Erpi kin, pe kangil ei mam mengim; ba kangi ei sikir se mengk kin, orung sipik kin, Gos eim king peł mołum konu ele kindnjing.

⁶ Kindik kin, amb ei, eim si kindpi kin, tungu pupu kin, mei wii sim

wumb mulenjing konu ele purum. Pupu kin, Gos eim amb mulmba nipi konu endi, er kun er sim konu ele purum. Pupu kin, konu ele, eim kuni ngok kin, kan kun erik se mulangin kin, kunum 1,260 opu ba.

⁷ Pe nga, tonu epin konu ele, opu owundu tonu orum. Opu kin, enjel Maikel kin, eim nge enjel ok kin, ka wembii kundii owundu ei kin, opu enjing. Erik kin, nga ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu kin, opu erik kin, to orung kindnjing;

⁸ ba enjel Maikel kin, eim nge enjel ombu kin, opu dinga erik molk kin, ka wembii kundii owundu ei kin, eim nge enjel ombu, to mani kindnjing. Yi erangin kin, ka wembii owundu kin, eim nge enjel kin, tonu epin konu ele nga mulenjing mon.

⁹ Mularik kin, nga ka wembii kundii owundu ei, epin konu ele to mani kindnjing. Kindik kin, ka wembii owundu ei, kumb ok mołulum wembii embe Seisen, ei eim mei wumb pei kin, ek kend to ngopu elim pulwu mołum. Mołpu kin, nga ka wembii owundu ei kin, eim nge enjel pei oui, to mani mei ele kindnjing.

¹⁰ Pe nga na nam piinj ni, ei epin konu ele, ek endi tor opu kin, yi nirim. "Pe sinim nge Gos eim sinim se orung sinim. Sipi kin, nga eim nge dinga ei, ya peni ele tor onum. Opu kin, pe Gos eim nge dinga king mołpu kin, sinim andan topu ngonum. Ngopu kin, pe eim nge kindim wu Krai ei, eim dinga sinim andan topu ngonum ku. Ngopu kin, nimbił erang wu kis Seisen eim, sinim nge enginpin noł ei, ek nipi ngopu elim ei kos piipi elim. Erpi kin, pe ei eim, Gos eim kumb ele, epin, tinga, kunum kunum kos piilim; ba pe, eim epin konu ele, to tor kindangin kin, mei ele mani orum.

¹¹ Opu kin, nga sinim nge enginpin noł, en enim nge dinga ei, kung siipsiip wał mił wu ei eim Krai nge miyem ele, dinga sinjing. Sik kin, nga ek keimi ni tor kindnjing ele nge,

en enim opu orung wu ei, to mani kindnjing. Kindik kin, nga eim en enim, Gos nge kongun ei erik puk kin, en enim mei eġe oġ ei, noman to piinenjing mon; ba wiik to muġangin kin, opu orung wumb ei, en enim to kundnjung.

¹² To konduk kin, tonu epin konu eġe, wumb molk kin, no pek enmin wumb ei, en enim ka piingii. Ba ya mani mei eġe kin, ep noġ kin, wumb ei, en enim ei piik kin, kun erik muġngii! Molk kin, oġ embin tui ei, enim kin tonu omba enim. Erpi kin, Seisen ya mani enim kin orum. Opu kin, nga eim noman kun pinerang kin, dup miġ nop tonu orum. Nimbiġ erang eim piinim ei, eim nge kunum pei tangpi, simba pinalim.

¹³ Pinerang kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim noman to piinim ei, eim to mani mei eġe kindnjing pim. Peng kin, pe nga, eim amb ei kangi endi mengim amb ei, eim buġun topu kin, se endrim.

¹⁴ Se endrim; ba Gos amb ei, eim kei du owundu kong taġ miġ ngang kin kapli eim bur ni pupu kin, mei wii salim wumb mulenjing konu eġe purum. Pang kin, konu eġe, eim kuni ngok kin, kan kun erik se muġangin kin, kung ngii tekliki nga tongnde om; ba ka wembii owundu ei, opu kin, tumbii ni ermba ei, eim kapli enermba mon.

¹⁵ Enarpi kin, nga ka wembii owundu ei, eim gupu eġe, noġ owundu miġ, endi erang kin topu tor orum. Opu kin, ei erang to pupu kin, amb ei pum konu eġe, ekii se purum. Pupu yi erang kin, amb ei, noġ to simba ni eririm.

¹⁶ Eririm; ba mei eġe erpi kin, amb ei paki turum. Tang kin, pe noġ ei, ka wembii owundu gupu eġe orum ei, mei eim gupu aki topu se, oġt kindpi kin poru nirim.

¹⁷ Neng kin, pe nga, ka wembii owundu ei, eim amb ei kin, noman kis peng piyang kin, dup miġ nopu tonu orum. Opu kin, pe eim pupu kin, amb ei nge kingam noġ kopur

kin, opu ermbii ni piirim. Piipi kin, kingam noġ ei pei en enim, Gos lo ek pei ekii siġmin. Nga Jiisas eim ek ei, ni tor kindik kin, wumb ngok kin, en enim eim kin, ekii siġmin.

¹⁸ Pe nga, ka wembii owundu ei, eim ep noġ wer eġe, angpi muġum.

13

Epi Simbii Taġ Tonu Onjuk

¹ Pe na nam kenj ni, epi simbii owundu endi, mer ep noġ eġe, tonu opu kin, tor om. Opu kin, kung simbii ei, girman engki pim; nga peng embiġ angil orung nga taġ pirim. Nga girman engki eġe, king nge peng kon engki eġe, tonu muġum. Muġang kin, peng ombu, embe kanim kanim muġum. Moġpu kin, embe ei puġe yi miġ, Gos kin ek buġ ambilk kanim kanim nik, mundnjung.

² Monduk kin, epi kung simbii owundu ei, na kenj ni, eim ngenj kui wusii simbii owundu miġ, 'lepa,' niġmin ei, mombuġ mombuġ nopu pim. Pim simbii owundu nge simb eġe ei, ka owundu endi 'ber,' niġmin, ka simb ei yi miġ pim. Pim kung simbii owundu nge gupu ei, yi miġ epi kui wusii owundu kung endi, 'laiyon,' niġmin, ka ei gupu yi miġ pim. Peng kin, epi kung simbii owundu ei, ka wembii owundu ni, eim nge dinga ei, ni ngum. Ngopu kin, eim moġpu, king miġ tep erim ka wembii owundu nge konu eġe, nga epi ei, 'Nim molkun kin, tep erii,' nim; nga eim dinga owundu ei, epi simbii ei nga ngurum.

³ Ngopu kin, pe epi simbii ei, eim peng ambii endi to kundnjung; ba tunjung konu eġe kis moġpu kin, erii erpi pim ei, nga kuġii erpi kin, ka sim. Seng kin, mei eġe wumb pei ei kanik kin, puku sik kin, noman ak to piik kin, epi simbii owundu ei kin, ekii sik punjung.

⁴ Puk kin wumb pei en enim ka wembii owundu ei kin, men tok erik, ngunjung. Ngok kin, nimbiġ erang ka wembii owundu ei, eim dinga ei, epi kung simbii owundu

ei ngurum. Ngok kin, nga en enim yi ku, epi kung simbii owundu ei kin, men tok enjing ku. Erik kin, ei yi ninjing, “Wumb endi epi kung simbii owundu ei mił endi molałim mon. Nga wumb endi epi kung simbii owundu ei kin, opu ermbe endi molałim mon ku.

⁵ Pe nga, Gos kan wiik tang kin, epi kung simbii owundu ei, gupu ełe ek kanim kanim dinga nipi kin, nga Gos kin ek buł ambiłpi ek kis nim; ek ei kis mendpił nim. Nipi kin, nga eim dinga owundu nga sipi, pepi pang kin, oi 42 opu purum.

⁶ Pupu kin, kung simbii owundu ei, eim gupu aki topu kin, Gos kin nipi kis mondpu kin, nga Gos eim embe kin, nga Gos eim no pepi mołum konu ełe kin, nga tonu epin mołmun wumb ei kin, yi ku nipi kis mundrum.

⁷ Mondpu kin, nga Gos eim kanpi wiik tang kin, kung simbii owundu ei, Gos nge oł kun wumb kin opu eririm. Erpi kin, Gos nge wumb kambpi mani kindang kin, top kindpi ei, eim dinga owundu sirim. Sipi kin, eim king mił tep erpi wumb tilap pei nin, nga mei orung orung wumb pei nin, nga ek kanim kanim pałim wumb pei ei nin, nga ngenj kanim kanim pałim wumb ei pei, king mił mołpu kin, tep eririm.

⁸ Erpi kin, wumb pei ya mani mei ełe mołmun wumb ei, kaplı epi kung simbii owundu ei kin, men tok erik ngołmun. Ngok kin, wumb ei, Gos kumna kin, mei eririm wumb ei, en enim embe ełe, mer wumb konj kunum kunum mołmun nge pipe mon ełe pinalim. Pinerang kin, pipe mon ei, kung siipsiip wał mił, wu ei Kraiss, eim to kundnjung ei nge mon.

⁹ “Enim piingii! Pe wumb nii endi kom pim kin, kaplı ek ei kom se piingii!

¹⁰ Pe wumb nii endi, kan ngungii nge pim kin, kaplı wu ei kan ngungii! Ngok kin, pe nga wu endi, wu eipi endi tui jik kin to kundum kin, kaplı wumb tui jik sik kin, wu ei to kund-

ngii ku. To konduk kin, pe nga oł kanim kanim yi nge tonu om kin, kaplı en enim Gos nge oł kun elmin wumb ei, enim dinga angk molk kin, nga pii gii dinga nik kin, ambił gii nik mułngii!”

¹¹ Pe nga, na kenj ni, epi kung simbii nga endi mer mei ełe, tonu tor orum. Opu kin, kung simbii ei, eim girman tał mułum ei, kung siipsiip wał girman tał, mił mułum. Mołpu kin, nga ek tengim ei, ka wembii owundu ei mił, ek tengim.

¹² Tangpi kin, pe epi kung simbii ei, nga ekii se tonu orum. Opu kin, ei eim epi kung simbii owundu kumb se om, epi kung simbii ei kin, dinga owundu pei sirim. Sipi kin, dinga ei kin, eim kongun dinga eririm. Erpi kin, ei epi kung simbii owundu kumb se tonu orum nge, kumb ełe eririm. Erpi kin, ekii se, tonu om epi simbii owundu ei, kongun dinga kind erpi kin, mei ełe nin wumb pei erang kin, kung simbii kumb se tonu om ei eim kin, men tok enjing. Erik kin, epi kung simbii ei, okrii to kis erpi kin, to kundmbe eririm; ba nga konj mołum.

¹³ Mołpu kin, pe nga epi kung simbii ekii se tonu om epi ei, jep oł owundu kis kanim kanim erpi kin, andan tum jep oł endi, yi mił eim eririm. Erpi kin, nga wumb pei kumb ełe, dup mił endi erang kin, tonu epin tor opu kin, mani mei ełe orum.

¹⁴ Opu kin, nga Gos eim epi kung simbii ei, kanpi wiik tang kin, jep oł owundu kanim kanim erpi kin, epi simbii owundu kumb se tonu om ei, eim kumb ełe erpi kin, andan tum. Tang kin, oł kanim kanim ełe eririm ei, eim mei wu amb pei, ek kend topu ngurum. Ngopu kin, wu amb ombu kin yi nirim, “Enim kaplı, epi kung simbii kumb se ei kin, ond kin kel tok erik kin, eim embe ambił tonu kindngii! Kindik kin, epi kung simbii ei, ok tui tok kundnjung; ba nga opu konj mołum.

¹⁵ Nga Gos eim kanpi wiik tang

kin, kung simbii ei, eim pop kindang kin, ond mił enjing epi ei, kung simbii mił konj mołpu kin, ek tengim. Tangpi kin, pe nga yi ku ond mił kung simbii ei, eim erang kin, wumb kombur kung simbii mił epi ei kin, men tunenjing kin, kapli wumb ei to kundmba.

¹⁶ To kondpu kin, pe epi kung simbii ekii se tonu om epi ei, yi erang kin, epi mon endi, angil tunding erik min, nga endi mei embil ełe erik kin, wumb pei yi enjing. Erik kin, ei embe pinerim wumb nin, nga embe pirim wumb nin, pei yi enjing. Erik kin, nga ku epi ei, pei sim wumb nin, nga epi pei sinerim wumb nin, nga wumb kongun wii ełmin wumb nin, nga wumb mei embil ełe kongun ełmin wumb nin, ei pei, en enim mon ełe, angil tunding min, nga mei embil ełe, pimba nirim.

¹⁷ Nipi yi mił erang kin, wumb endi, epi kung simbii nge mon embe ełe, mulerim kin, yi mił erang, kapli eim wumb ei kin, epi top enerngii mon. Nga eim epi, wumb top to erik kin, sinerngii mon ku.

¹⁸ Sinarik kin, sinim ek ei pii kun ermin! Nga wu endi noman ka pim kin, kapli wu ei, kung simbii nge mon ei beltmba. Beltpi nimbił erang, mon ei wumb embe mił palim ei, 666 mon embe yi mił palim.

14

Wumb 144,000 En Enim, Golang Konj Endi Ninjing

¹ Pe nga na nam kenj ni, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim Saiyon komung ełe engim. Angpi kin, nga wu amb 144,000 pei, eim kin tep to angk mulnjung. Molk kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim nge embe nin, nga eim Arim nge embe ei, wumb en enim mei embil ełe, Gos eim pułum.

² Pe nga, na nam piinj ni, ei tonu epin konu ełe ek mił mu nipi kin, tor orum. Opu kin, ei noł owundu topu kin, mu nipi ełim mił, yi eririm. Erpi kin, nga yi mił, konu gur gali

owundu nilim mił, yi nipi tor orum ku. Opu kin, nga epi mu nipi orum ei, piinj ni, ei giisa mił epi tangin kin, mu nilim mił, yi nirim.

³ Nipi kin, wumb ombu 144,000 en enim, Gos king owundu mołum konu peł kumb ełe, golang konj endi nik kin, engnjing. Angk kin, en enim epi simbii kapil kapli konj mołulum ombu nin, nga men tołmun wu num engki tał nga kapil kapli wu kei kumb ełe angk kin, 144,000 pei, wumb ombu en enim, golang konj endi ninjing. Ninjing wumb ei, pei Gos eim mei ełe wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei mendpil, golang konj endi ei piik kin, nik enjing; ba nga wumb eipi endi, golang ei piik kin, nik enerngii mon.

⁴ Pe nga wumb ombu en enim, amb ambil kin, oł kis penj mułum oł ei, endi enenjing wumb ei, en enim oł kun ka mendpil erik mulnjung. Mulnjung wumb ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Kraiss eim bii ni piipi pułum konu ei, wumb ei en enim, ekii sik pułmun. Pułmun wumb ei, Gos eim mei ełe wumb pei kin, sipi orung sirim. Sim wumb ei, Gos kin, eim kung siipsiip wał mił wu ei Kraiss eim nge tiłap kumna ei, sipi orung seng mołmun.

⁵ Mołmun wumb ei, en enim ek kend endi, gupu ełe tor onalim mon. Nimbił erang, en enim Gos king peł kumb ełe, oł kun pinalim oł ei, endi pinalim mon.

Enjel Tekliki

⁶ Pe nga nanim kenj ni, enjel nga endi epin konu ełe tonu kupu mandring ełe, bur ni purum. Pang kin, ek ka kunum kunum pepi ba ek ei, ya mani mei ełe wumb epi mulnjung ei, nipi ngumba nge sipirim. Sipipi kin, ei konu orung orung pei nge wumb nin, nga wumb tiłap endeim endeim nin, nga ek kanim kanim endeim endeim nge wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi pei, nipi ngumba.

⁷ Ngopu kin, eim wii dinga topu yi nirim, "Enim Gos eim ekii sik kin, nga eim embe ambil tonu kindngii!

Nimbił erang, Gos eim mei ełe wumb kanim kanim kos piipi kin, mok topu ermba kunum ei, tangpi salim. Seng kin, enim Gos eim kin mong gopsing pii polk kin men tok erik ngungii. Nimbił erang Gos ei eim tonu epin konu ełe nin, nga ya mani mei ełe nin, nga ep noł ełe nin, nga noł kułup to tang punum ei, Gos eim pei eririm.”

⁸ Pe nga, enjel endi kumb se pum enjel ei, ekii sipi, opu kin, ek yi nirim, “O Babilon konu owundu ei, bok topu mani punum; keimi eim bok topu kis ełim. Konu owundu ei erang kin, wumb tiłap pei ei, amb ngunduk enmin oł ei, andan tang kin, dinga pepi pułum ei yi mił, eim wumb pei, noł wain dinga mił pułum noł wain ngang kin nunjung.

⁹ Pe nga, enjel endi nga, enjel tał punjnguł konu ełe ekii se opu kin, ek dinga kindpi yi nirim. “Pe wumb nii endi, eim epi kung simbił ei kin, eim ond mił enjing gos ei, endi er mundnjung epi ei kin, men tok erik kin, nga mon epi mei embił min, angil tunding ełe erik kin, kapli wumb ei eim, Gos nge noł wain ei numba.

¹⁰ Numba noł wain ei, Gos eim nge popuł kis ngumba. Ngopu kin, nga Gos eim noł wain ei noł kin, si ende kindpi kin, ngunerim mon. Ba Gos eim noł wain dinga ei, popuł kis mendpił mił, bein topu kin, kumep kis ngumba. Ngopu kin, wu ei noł wain ei numba wumb ei, kapli Gos nge enjel nin, kung siipsiip wał mił wu ei Kraıs eim kin mułngii konu kumb ełe, dup nok mułngii. Molk kin, ei kom ku muł er mołum ełe, nok mułngii.

¹¹ Molk kin, pe dup nang kin, dup eskił ermba ei wumb ngenj kumbii kis ngumba ei, tonu kunum kunum minj pupu kin, mułmba kunum ei, wii mułngii ei, tangpi kin, emii pepi enermba mon. Enarpi kin, nga wumb ombu epi kung simbił kin, ond mił epi enjing gos kend endi kin, men tok erik ngunjung. Ngunjung wumb ei, mon embe sik enjing

wumb ei, kunum kunum dup konu ełe kumbii kis singii.”

¹² Yi mił erang, oł embin tui ei nge, tonu om kin, kapli Gos nge oł kun ka ełmin wumb ei, dinga angk kin, Gos nge lo ek ei ekii sik kin, nga Jiisas kin pii dinga nik kin, er mułngii!

¹³ Pe nga na piinj ni, tonu epin konu ełe ek endi tor opu kin, yi nirim. “Nim mon yi pulnjii” nirim. Nipi kin, “Wumb kombur pe koltmun wumb nin, nga kułngii wumb ei, Jiisas nge kongun ełmin wumb ei, en enim ka piingii! Keimi yi ka piingii!” Gos Gui Ka yi nim, “Wumb en enim kongun dinga enjing ei, si kindik kin kor mułngii ei, en enim kongun dinga erik kin, kor mułngii! Nimbił erang en enim oł kun ka enjing oł ei, en enim kin epin konu ełe ekii se tonu ołmun.” Oł kun ka enjing oł ei, Gos epin konu ełe mołum ei, eim oł ei, ni piimba.

Ya Mani Mei Ełe Kuni Poł Tonum Kunum Si Kułou Tungii

¹⁴ Pe nga na kenj ni, konu kupu kuru ełe, wumb mił, epi endi multum ei, wu mił endi multum. Multum wu ei, ku gol king peng kon ei mił, endi peng ełe mondpu kin, nga tui jik endi, angil ełe ambilpi mułum.

¹⁵ Mułang kin nga enjel endi, men tołmun ngii ełe, si kindpi anda pupu kin, wii dinga top kin, kupu kuru ełe multum wu ei kin, yi nirim. “Nim tui jik sikin kin, mei ełe kuni poł topu mołum ei, sikin kin, kułou tunjii. Nimbił erang ya mani mei ełe kuni poł top mołum ei, tengnjii kunum salim.”

¹⁶ Yi mił erang, wu endi, tonu kupu kuru ełe multum ni, ei eim tui jik ambilpi sipi kin, kuni poł tonum kuni ei, tami topu sirim. Sim kuni ei, mei ełe pei se kułou turum.

¹⁷ Tang kin, nga na kenj ni, enjel endi, Gos men tołmun ngii tonu epin konu ełe tor orum. Opu kin, ei eim yi ku tui jik endi ambilpi multum.

¹⁸ Mułang kin, nga enjel endi, kułmał kałmin konu ełe, si kindpi kin tor orum. Orum enjel ei, eim dup tep

ermba nge dinga pirim. Peng kin, ei eim wii dinga topu kin, enjel endi, tui jik endi ambilpi multum enjel ei kin, yi nim. “Nim tui jik ei, sikin kin, nim na mani mei ele, ond mong wain pol topu molum ei, tami tokun kin, kulou tunjii. Tunjii kuni mong ei, pol topu poru nirim.

¹⁹ Yi mił erang, enjel ei, eim tui jik mił epi endi, mei ele kupis kapis nim. Nipi kin wain mong tengim ei sipi kin, kulou tum. Topu sipi kin, wain mong teningii elmin konu ele, olup to kindim. Kindpi kin, ei yi mił Gos nge popul kis owundu simba nge konu ele kindim.

²⁰ Kindang kin, Gos nge popul kis owundu erang kin, wain mong teningii elmin konu ele, konu owundu torung konu ele, ambil sii tum. Sii tang kin, wain mong miyem si tolmun konu ele, nol kui owundu mił, pupu kin tor orum. Opu kin, miyem ei, su 200 mił konu turii mendpil pang kin, su angil orung mił mur sirim.

15

Enjel Angil Orung Nga Tał, Oł Embin Tui Kis Ele Angil Orung Nga Tał Embilnjing

¹ Pe nga jep oł owundu mendpil endi, tonu muł ele tor wang kenj. Kenj ni, Gos nge enjel angil orung nga tał en enim, oł embin tui owundu angil orung nga tał ei, wumb to kis ermba nge sik kin, tu wunjung. Tu wangin kin, oł embin tui ei minj mendpil, poru neng ei, Gos popul kis owundu ei, poru nimba ku.

² Pe nga na kenj ni, epi tor om ei, ep nol owundu kirapi mił, epi ele dup se ende kindik kin, enjing. Erik kin, na kenj ni, wumb opu erik kin, kung simbii owundu kin, eim ond mił epi enjing ei kin, nga eim embe mon pulnjung epi ei, wumb to mani kindnjing. Kindik kin, wumb ombu en enim, ep nol kirapi mił, pim konu wer ele angk mulnjung. Molk kin,

Gos giisa mił epi ei ngang kin, wumb ei ambilk mulnjung.

³ Molk kin, Moses Gos nge kongun wu, golang nilim golang ei kin, kung siipsiip wał mił wu ei Kraisi ei eim nge golang ninjing. Nik kin, golang ei yi mił ninjing.

“Owundu, Gos Dinga Owundu pałim. Nim en oł kanim kanim ombu oł ei, owundu ka wii mendpil pałim. Nim wumb konu orung orung molmun wumb ei, king owundu molun. Nim oł kanim kanim elin oł ei, keimi, nga kun ka mendpil pałim.

⁴ Owundu wumb pei nim kin mandring molk kin, nim embe ambil tonu kindngii! Nimbil erang nim mendpil, oł kun ka minj elin nge pulwu molun. Wumb konu orung orung muł oł ele molmun wumb ei ok kin, enim embe ambilk men tok erik ngungii! Nimbil erang, nim oł kun ka minj elin oł ei, peni ele tor wang kin wumb pei kaninmin.”

⁵ Pe nga ekii se, na kenj ni, Gos nge men tolmun ngii mił konu ele Gos molulum palting konu ka wii mendpil tuk molpu kin epin konu ele salim ei, aki owundu tang kin, kenj.

⁶ Pe nga Gos nge enjel angil orung nga tał ei, Gos nge men tolmun ngii mił konu ele, en enim oł embin tui owundu angil orung nga tał ei sik kin, anda onjung. Ok kin, en enim konduk kuru ka wii tilang erim konduk ei, kindik kin, nga ku gol ond kinemb mił endi tunjung epi ei, en enim pepil ele, kan kulk pendnjing.

⁷ Pendik kin, nga epi kapil kapli konj molulum epi ele, endeim molpu kin, enjel angil orung nga tał mulnjung konu ele enjel ei, ku gol ming ombu, angil orung nga tał ngurum. Ngang kin, Gos eim kunum kunum konj molulum pulwu ei, eim popul kis owundu ming ombu, piki topu pirim.

⁸ Peng kin, nga Gos nge tilang owundu ka wii kin, eim noman dinga owii ei erang kin, Gos men tolmun ngii mił konu ele, dup es-

kił mił epi ei, piki topu pirim. Yi mił erang kin, wumb endi, Gos men tołmun ngii mił konu ełe, nirik on-ermba mił pirim. Pirim, kunum ełe, enjel angil orung nga tał, en enim oł embin tui owundu angil orung nga tał ambilk kin, poru nimba kunum ei, kapli poru nirim.

16

Gos Eim Nge Popuł Kis Ei, Ya Mani Mei Ełe Wumb Kin Tonu Omba

¹ Pe nga na piinj ni, ek nipi, wii dinga topu kin, men tołmun ngii owundu ełe, tor opu kin, enjel angil orung nga tał ngurum. “Enim puk kin, Gos nge popuł kis ei, angil orung nga tał nge ming ei sipik kin, mani mei ełe wumb mołmun konu ełe bein tei!” a nirim.

² Neng kin, kumb se enjel endi, eim opu kin, Gos nge popuł kis ming ei, bein topu kin, mei mani ełe kindim. Kindang kin, erii ni, erii dinga kis ei, wumb kung simbii nge mon embe pim wumb ei nin, nga wumb ond mił epi erik, men tok ngok enjing wumb ei kin, erii kis ei, wumb ei kin tonu orum.

³ Wang kin, nga enjel tał ei, eim Gos nge popuł kis ming ei, bein topu kin, mani ep noł ełe kindrim. Kindpi kin, nga noł ei, eim wumb kulii miyem mił, tonu orum. Wang kin, nga epi kanim kanim mer ep noł konj mulnjung epi ombu ei, pei kolk kin, poru ninjing.

⁴ Nik kin, nga enjel tekliki nge enjel ei, eim Gos nge popuł kis ming ei, bein topu kin, mer noł ełe nin, nga noł pirpir om konu ełe kindrim. Kindang kin, ei nga miyem mił, topu kin, tonu orum.

⁵ Pe nga na piinj ni, enjel endi, eim noł ełe tep ełim enjel ni, ek yi nirim, “Gos nim wumb kos piikin, ngołun ełin ei, oł kun ka palim mił ełin. Nim oł kun ka wii mendpił er mołulun; nga nim ok mołulun nin; pe mołun ku.”

⁶ Yi mił erang kin, wumb en enim Gos nge oł kun ka ełmin wumb nin;

nga Gos epi ekii se tonu omba piik niłmin wumb ei, to kundangin kin, miyem bein tok kindnjing. Kindik ei yi mił peng kin, Gos nim noł pirpir miyem tonu om miyem ei sikin kin, wumb kis ei ngan kin, nungii. Nungii ei, en enim kumep kis kun siłmin!”

⁷ Pe nga, na piinj ni, tonu kułmał kałiłmin konu ełe, ek endi ni tor kindpi kin, yi nirim. “Owundu Gos, nim dinga owundu palim! Keimi, nim kos piikin nikin ełin ei, ei am keimi kun ka ełin,” pa nim.

⁸ Pe nga, enjel kapil kapli nge enjel ei, eim Gos nge popuł kis ming ei, eni ełe, bein topu kindrim. Kindang kin, Gos eim kanpi, wiik tang kin, eni ei, wumb dup dinga mił nurum.

⁹ Nang kin, eni dup ei, muł owundu eririm. Erpi kin, wumb ei, nopu kis mundrum. Mundang kin, wumb ei, Gos nge embe ek buł embilnjing; ba Gos nge dinga ei, kapli oł embin tui kis ei, to mani kindilang; ba en enim noman ełe, to ak tunarik kin, Gos nge embe ambil tonu kindnenjing mon.

¹⁰ Pe nga enjel angil orung nge enjel ei, eim Gos nge popuł kis ming ei, kung simbii nge king peł ełe, bein topu kindrim. Kindang kin, wumb kung simbii nge, ek ekii sik mandring puk mulnjung wumb ei, konu emii pirim. Peng kin, Gos nge kumep kis wumb ei sinjing. Sik kin, en enim gupu anmbil kongk mulnjung.

¹¹ Molk kin, nga en enim tonu epin konu ełe Gos kin ek ngok enjing. Erik kin, nimbił erang en enim ngenj kumbii sik kin, nga ngenj erii erpi erim konu ełe, en enim oł yi mił enjing; ba en enim oł kis enjing oł ei, buł ngok si kindnenjing mon.

¹² Si kindnarik kin, nga enjel angil orung nga endeim ei, eim Gos nge popuł kis ming ei, noł owundu, ‘Yupresis Noł,’ niłmin noł ełe, bein topu mani kindrim. Kindang kin, nga noł ei, eim jenjip kep er poru nim. Oł yi mił erang kin, wu king kopur, ał eni tonu ołum ełe, omba nge er kun eririm.

13 Erpi kin, nga na kenj ni, gui kis tekliki ei, dok mił ei, mer ka wembii kis nin, kung simbii owundu nin, ek kend ni tor kindiim wu epi ei nge gupu ele, gui kis dok mił, tor onjung.

14 Onjung gui kis epi ombu, en enim gui kis mendpił. Nga en enim jep oł ei nge, kanim kanim elmin. Erik kin, pe gui kis tekliki en enim, tor ok kin, king konu mei ele orung orung pei, puk kin, se ende kindik kin, Gos Owundu noman dinga ei, owundu peng kin, kunum owundu tonu omba kunum ele, wang kin, owundu erngii.

15 “Piingii! Na Jiisas waning wu mił, kapli orung ombii. Op kin, wumb nii endi, eim or pinarpi kin, nga konduk kun ka kindpi kin, nga eim ngenj ele, wii endnermba. Endnarpi kin, kapli eim wumb eipi kin singambił sinarpi kin, yi erpi endim kin, kapli eim ka piipi mulmba.”

16 Pe nga, gui kis tekliki en enim, king ombu si ende kindik kin, Eipru ek endi embe, ‘Armakeron,’ niłmin konu ele, kułou tunjung.

17 Kułou tok kin, nga enjel angil orung nga tał nge enjel ei, eim Gos nge popuł kis ming ei, bein topu kin, konu pop ele kindrim. Kindpi kin, nga ek endi, tonu king peł ele mołpu kin, men tołmun ngii owundu mił konu ele, ni tor kindpi kin, yi nirim. Nipi kin, kapli, oł ei poru nirim,” pa nim.

18 Neng kin, nga konu kumb kinang erpi kin, tilang erpi kin, ek tengim. Tangpi kin, ei konu gur gali nipi kin, nga konu kopu owundu topu kin, mei ołup ołup eririm. Erpi kin, nga wumb er mundrum kunum ei, konu kopu endi, yi mił ok, tunałim mon. Ba kunum ele, konu kopu owundu kis mendpił topu kin, mei pei ołup ołup eririm.

19 Erang kin, nga konu owundu Bapilon ei, tuk gurpu kin, konu tekliki mił seng kin, wumb mulnjung ei, to kis erpi kin, nga konu owundu mei ele orung orung pei to kis eririm. Erpi kin, Gos eim Bapilon ni, konu

owundu ei piirim. Piipi kin, oł yi erang kin, noł wain mer noł nołmun ming ele multum. Multum noł wain ei, Gos nge popuł kis ei, Bapilon konu owundu ele, nok poru ninjing.

20 Poru nik kin, nga konu kembis kembis ombu pei am purum. Pang kin, nga konu komung pei pupu kin, poru nimba ku.

21 Poru neng kin, nga konu kumb dindaming owundu ombu, embin elim ei kopii kon owundu mił, dindaming endeim endeim ni, embin yi mił eririm. Erpi kin, nga tonu kupu muł konu el, mani opu kin, wumb mulnjung konu ele orum. Opu kin, nga wumb en enim, Gos kin ek ngok kin, ek kis ninjing. Nimbił erang, dindaming owundu ombu, mani konu ele, wangin kin, am oł embin tui kis owundu mił, tonu opu kin, wumb pei to kis eririm.

17

Oł Kis Elim Amb Ei Kumep Kis Silim

1 Pe nga enjel angil orung nga tał nge enjel endi, ming endi ei ambipi sipi kin, na kin opu kin, ek ekin topu kin, yi mił nirim. Nipi kin, “Nim ya wan kin, na nim amb wakin oł kis elim amb mił, Bapilon konu owundu ele, noł pei ele mołum amb ei, eim kumep kis owundu simba nge elim. Erpi kin, oł ei nge, na nim kin andan top kin, ngumbii end.

2 Erip kin, nga ya mani mei ele, wu king kopur pei, amb mił Bapilon konu owundu ei kin, oł kis kanim kanim ombu, eim kin enjing. Erik kin, nga wumb ya mani mei ele, konu orung orung wumb pei, en enim amb ei kin, oł kis enjing ku. Erik kin, noł wain mił, nok kin, wulu mił pang kin, en enim noman ele oł kis pei yi erik mulnjung.

3 Molk kin, pe Gos nge Gui Ka ei, na kin dinga ngopu kin, na si mengpi kin, wumb mulenjing wii sim konu ele sipiim. Si pang kin, pe na kenj ni, amb endi, eim tonu kung simbii kundii endi, pim konu ele multum.

Mołpu kin, nga kung simbii kundii ei, eim mon embe kanim kanim ei, eim ngenj ele, piki topu multum. Multum mon kanim kanim ei, Gos kin ek buł ambilpi mundrum. Mundrum kung simbii ei, eim nge peng ei angil orung nga tał pirim; nga girman ei nge, engki pei pirim.

⁴⁻⁵ Peng kin, nga amb ei, eim konduk kundii mendpił nin, kundii mił king kindiim endi kindpi kin, nga ku gol mił epi ei kin, nga kom ku ka wii nin, nga biis ka wii ka wii ei, ku owundu pulum ku epi ombu ei kin, ngenj ele tałpi pendrim. Pendpi kin, nga amb ei, eim angil ele kenj ni, noł ming endi ku gol kin, oł kis kumun ngum epi ei, Gos ningil ele, pei piki topu pirim. Pang kin, nga oł kis penj nin, oł kis wu amb ngunduk elmin oł ei, ming ele piki topu pirim. Peng kin, amb ei eim mei embil ele, mon endi poł pendim pirim. Pirim mon ei, ek ekin endi pirim. Pirim mon ei yi mił, Bapilon konu owundu ele amb ei, oł kis mam arim pendpi elim. Erpi kin, nga oł kis ei, amb ei wumb kin, mei konu ele orung orung pei, mam arim pendpi kin oł kis owundu elim.

⁶ Elim amb ei, eim Gos nge wumb to kondpu kin, nga Jiisas kin pii gii nik kin, eim ek ni tor kindik enjing wumb ei, to kundrum. To kondpu kin, nga amb ei, wumb ombu nge miyem nopu kin, wulu pang kin multum. Mułang kin, na oł ei kanip kin, puku sip kin, tungu enj muls.

⁷ Ba pe nga, enjel endi, na kin kii sipi kin yi nirim, “Nimbił erang nim noman embin tokun piin? Kapli na nim kanip kin, epi koi er pałim epi ei, pule nip kin, nim ngumbii end. Erip kin, ei amb oł kis er andiim ei nge, ek pule nimbii end. Erip kin, nga kung simbii epi ei nge, peng embil ei angil orung nga tał; nga girman epi ei nge, engki pei pałim epi simbii ei, eim amb ei sipirim.

⁸ Si pang kin, nga kung simbii epi ei, nim kan epi ei, eim kunum ok endi, eim konj multum. Ba pe eim

molalim. Mularip kin, ekii se, sip pinalim tukpu ele, si kindpi kin, tor opu kin, tonu omba. Opu kin, kung simbii ei, am ba. Pang kin, pe wumb kombur en enim, ya mani mei ele, mulnjung wumb kopur, Gos muł mei eririm kunum ei, eim wumb embe, mon mił epi kunum kunum konj mołulum ei, pulerim wumb ei, en enim kung simbii mił epi ei, kanik kin, en enim noman embin to piingii. Nimbił erang ok, kung simbii mił epi ei multum; ba pe molalim. Mularpi kin, nga ekii se, tonu omba.

⁹ Wang kin, kapli pe wumb nii endi, eim noman ka pim kin, eim kapli epi ei piipi kin, kun ermaba. Erpi kin, nga peng ei angil orung nga tał ei, yi mił komung owundu angil orung nga tał pirim. Peng kin, nga amb ei, eim komung angil orung nga tał pim konu ele, tonu multum.

¹⁰ Mołpu kin, nga ei yi mił ku, peng angil orung nga tał ei, ei yi mił, king angil orung nga tał mił, andan tołum. Tang kin, king angil orung am puk kin, poru ninjing. Nik kin, nga king endi pe mołum. Mołpu kin, nga king endi, tonu onerim mon; kołul enim. Erang kin, ekii se tonu omba kunum ei, eim kunum aninga kopur mołpu kin, poru nimba ku.

¹¹ Yi mił, pe nga kung simbii ei, ok multum; ba pe eim molalim mon. Mularpi kin, kung simbii ei, angil orung nga tekliki mił king ei, angil orung nga tał nge king ende mił mulnjung; ba pe king ei, am pupu kin poru nimba.

¹² Nipi kin, nga kom girman engki ken ei, yi mił king engki mił, ba en enim king nge dinga ei sinenjing. Sinarik kin, nga ekii se, en enm kung simbii kin ouni, king nge dinga ei singii. Sik molk pangin kin, king engki ei, eni aninga kopur king, kung simbii kin ouni mułngii.

¹³ Molk kin, king engki ei noman ende sek mulnjung. Molk kin, nga en enim nge dinga nin, noman dinga ei, en enim kin pirim. Peng kin, en

enim nge dinga ei, kung simbii ei ngunjung.

¹⁴ Ngok kin, king engki nin, kung simbii ei, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai eim kin opu erngii. Erangin kin, kung siipsiip wał mił wu ei, Krai ei eim kung simbii nin, king engki ei, to mani kindmba. Nimbił erang kung siipsiip wał mił wu ei Krai ei, eim wumb owundu nge Owundu mołulum. Mołpu kin, nga eim mei wumb king pei ei nge king mołulum. Mołpu kin nga wumb eim kin molk kin, eim nge ek ekii sik ełmin wumb ei, eim nge wumb nipi mondrum; nga wumb ei eim ek keimi ekii sik ełmin wumb ei, kung siipsiip wał mił wu ei Krai kin, tep tok opu enjing ei, dinga kindik enjing.

¹⁵ Erik kin, nga enjel ei, eim ek yi ku nipi kin, na ngurum. Ngopu kin yi nim, “Pe noł ei, nim kan noł ei, amb oł kis elim amb mił ei, eim tonu mołum noł ei, wumb mei konu ełe orung orung wumb nin, nga tiłap eipi eipi pei kułou tok mołmun wumb nin, nga wumb ngenj eipi eipi nin, nga ek kanim kanim pim wumb ei, kułou tok mołmun.

¹⁶ Molk kin, pe girman engki ei king engki mił epi ei, nim ken ei kin, nga kung simbii epi ei kin, se ende puk kin, amb oł kis elim amb mił, konu owundu ei kin, kis piik kin, opu orung erik ngunjung. Ngok kin, pe en enim amb mił ei, eim to kis erik kin, eim epi konduk nin, epi ei to piltan tok kin si kindngii. Si kindik kin, nga en enim amb ngenj ei nok kin, nga ngenj sik kin, dup konu ełe kełngii.

¹⁷ Kalk kin, yi mił pe, Gos eim erang kin, en enim noman tuk ełe mułang kin, noman ende sek kin, Gos eim noman ełe piim mił oł ei mił, erik tonu kindnjing. Kindangin kin, oł endi enjing ełe, kung simbii mił epi ei, en enim noman dinga ngangin kin, tep ełim. Yi er mułangin kin, nga Gos nge ek nirim mił, keimi tonu orum.

¹⁸ Opu kin, nga amb ei, nim ken amb mił ei, Bapilon konu owundu mił seng kin konu ya mani mei ełe, konu orung orung wumb nge king eim tep elim.

18

Bapilon Konu Owundu Kis Mołpu Kin Poru Nim

¹ Pe nga ekii se, na kenj ni, enjel nga endi, ei tonu epin konu ełe tor opu kin mani orum. Opu kin, nga ei eim noman dinga owundu mendpił pirim. Peng kin, eim tiłang ka wii ei, ya mani mei konu ełe pei tiłang eririm.

² Erpi kin, nga eim ek dinga nipi yi nirim, “Nga Bapilon konu owundu ei, mani pupu kin, kis mołpu kin, si kindrim. Si kindang kin, Bapilon konu ei, gui kis kin, kun ka pinalim oł ei, piki topu multum. Mołpu kin, nga gui kis penj mułum nin, nga kei kis penj mułum nin, kei kis mendpił ei, pei eim kin mołmun.

³ Molk kin, nimbił erang konu orung orung wumb pei, Bapilon konu owundu ełe kin, oł kis kanim kanim enjing ei yi mił, en enim Bapilon konu ełe kin, noł wain dinga mił ei nunjung. Nok kin, nga ya mani mei ełe wu king ei, eim amb oł ka elim amb ei kin, oł kis ełmin oł ei, ouni ni enjing ku. Erik kin, nga ya mani mei wumb kongun kanim kanim ełmin wumb ei, amb eim kin kongun yi erik kin, ku pei sik kin kongun owundu erik kin, oł kis kanim kanim yi enjing.

⁴ Erik kin, nga na piinj ni, ei tonu epin konu ełe, ek eipi endi yi nirim, “Na nge wumb, enim amb oł kis elim amb mił konu owundu ei kin, si kindik kin, tor wei! Mon pim kin, enim oł kis elim amb ei kin, oł kis erim ei, yi ku erngii. Nga mon pim kin, enim amb eim nge oł kis erim ełe nge, enim kumep kis singii.

⁵ Yi mił, eim oł kis elim oł ei nge, am ei tonu pupu kin, epin konu ełe mił, kapłi er palim. Peng kin, nga

Gos amb ei, eim ol kis kun pinerim ol eririm ei, Gos piilim.

⁶ Yi mił nga, amb ei, eim ol kis elim mił, enim yi mił ku, kumep kis orung kindik kin, ngungii. Ngok kin, nga eim ol kis kanim kanim pei, se ende kindpi, erim ei, yi mił ku, enim eim kin kumep kis ei, pei se ende kindik kin, eim kin ngungii ku. Ngok kin, pułe ei yi mił, eim noł wain dinga kis sipi kin tengingii erim yi mił, enim eim kin kumep kis ming ele, tengingii erik kin, noł wain dinga kis mił ngangin kin, numba.

⁷ Nopu kin, nga amb ei, eim embe ambil tonu kindpi kin, nilkeng sipi kin, ol kis kanim kanim pei elim. Yi mił ku, enim eim kin ngenj kumbii kis owundu ngungii. Ngok kin, kapli eim ol kis erpi kin, nilkeng sim mił ngungii. Ngok kin, enim eim kin erangin kin, ngenj kumbii pei sipi kin, ke dinga nimba. Nipi kin, eim noman tuk ele eim yi ni piilim. 'Na nam kuin mołup kin, kuin peł ele moł,' yi ni piilim. 'Piipi kin, nga na nam amb endi, wam kułang kin, wii mołum ei, yi mił mulermbii. Mularip kin, ele nge, noman embin ei, na kin tonu onerang kin, na ke ninermbii mon,' pa yi nirim.

⁸ Nipi kin yi mił erang, ol embin tui kanim kanim pei eim kin kunum endeim tonu omba. Opu kin, ol embin tui ei, wumb pei kułangin kin, wumb pei ke dinga wii nengin kin, nga kuni owundu simba. Seng kin, ekii se dup owundu kis, Babilon konu owundu pei nopu kin, poru nimba. Yi mił, Gos Owundu ei, eim dinga owundu kis pałim ei, Babilon konu owundu ele, kumep kis ngopu kin, kos piipi kin, mok topu ermba."

⁹ Pe nga, ya mani mei ele wu king ombu, amb ei kin ol kis erik kin, nga king wu ombu, en enim nilkeng kanim kanim sik kin, elmin. Erik kin, yi mił king wu ombu, amb ei, konu owundu Babilon ei, dup nopu kin, eskil erang kin, kanik kin, ke nik kin, pepil ele kepil tok kin, yi elmin.

¹⁰ Erik kin, nga amb ei, ngenj

kumbii owundu kis seng kin, en enim mund mong erik kin, en enim konu turii ele angk kin, yi ninjing. "Sin kaimb silmin, Babilon konu owundu ei, sin kaimb silmin. Nim konu owundu kis dinga salim. Seng kin, nim eni endeim mendpil ei, nim ol kis en ele nge, kumep kis nim kin tonu orum."

¹¹ Pe nga, ya mani mei ele wumb, kongun owundu erik kin ku nin epi pei sik erik kin, mołmun wumb ei, amb ei nge piik kin, ke nik kin, noman embin tang kin, piik mołmun. Nimbil erang wumb en enim nge epi ka ei nge, amb ei nga top enermba mon.

¹²⁻¹³ Enarpi kin, nga wumb nii endi, eim kapli ku gol ni, ku silpa nin, kom ku ka wii ei nin, nga kom ku mił epi endi, biis mong ku tonu pendik kin, singii epi nin, nga konduk kuru ka wii nin, nga konduk kundii mił, kanim kanim ei nin, nga konduk ka wii mendpil ei nin, nga ond kanim kanim mur ka wii tołum ond ei nin, nga epi kanim kanim pe ombu, kung elepenj girman sik elmin ei nin, nga ond ku owundu top elmin ond ei nin, nga kapa nin, nga ain nin, nga kom ku mon salilim ku ei nin, epi singin mur ka wii tołum epi tał, kuni ele kindilmin ei nin, nga dup kilangin nopu kin, mur ka wii tołum epi ei nin, nga kanim kanim kopung mur tołum nin, nga mur ka wii tołum epi ei nin, noł wain nin, nga kuni kalilmin kopung nin, nga kuni plawa nin, kuni wiis nin, nga kung kou nin, nga kung siipsiip nin, nga kung os nin, kung os keris nin, epi ko wuk sipik kin, kongun wii elmin wumb nin, epi ombu pei yi kapli top er nga sinerngii mon!

¹⁴ Nga kongun owundu erik kin, ku owundu silmin wumb ei, amb eim kin ek yi ninjing, "Nga epi ka kanim kanim nim simbii ni piikin kin, noman to piinjii epi ei, nim sinenjii mon; am ba. Pang kin, nga epi kanim kanim pei ku tonu pendik kin, sin epi ei nin, nga epi ka wii ngenj make en

epi ei, am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga wumb nim kin, epi ei ngenj ele peng kin, kinerngii mon!”

¹⁵⁻¹⁷ Kinarik kin, wumb ombu en enim kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb ei, en enim konu owundu ele, kongun erik kin, en enim ku nin epi pei sinjing. Sik kin, nga en enim konu turii angk mulnjung. Molk kin, nimbił erang wumb ei, en enim amb ei ngenj kumbii sinim ei, kanik kin, mund mong elmin. Erik kin, pe en enim ke nik kin, noman embin to piik kin, erik molk kin en enim ek yi ninjing, “Nim kaimb silmin, nim kaimb sipin kin, konu owundu ele ngołmun. Ngok kin, ok amb ei, eim alap kuru ka wii kindpi kin, nga alap kundii kanim kanim talpi kin, eim ku gol nin, kom ku ka wii nin, biis ka wii nin, epi ku owundu pulum epi ei, ngenj ele moke erpi mundrum; ba eni endeim ele, epi ombu pei er kis mondpu kin poru nirim.”

Nipi kin, pe noł kanu nin, nga noł kanu masin ambililim wu nin, nga noł kanu ele kongun elmin wumb nin, nga noł kanu ele top erik kin, konu eipi pungii onjung wumb ei nin, nga ep noł kongun erik kin, ku sik elmin wumb ei nin, en enim konu turii mendpił angk molk.

¹⁸ Molk kenjing ni, konu dup nopus kin, eskił erang kanik kin, en enim ke dinga nik kin, yi ninjing. “Bapilon konu owundu salim! Yi mił, konu eipi endi sinałim mon!” ninjing.

¹⁹ Nengin kin, pe en enim mei kulman ei, sik kin, en enim tonu peng ele kindnjing. Kindik kin, nga en enim ke nik kin, noman embin to piik yi ninjing, “Kaimb silmin! Kaimb silmin! Bapilon konu woundu ei, dup nonum ei, sin kaimb silmin. Sik kin, konu owundu ele, am wumb pei en enim, noł kanu nin, epi ei ep noł ele wumb kom ku nin, epi kanim kanim pei sirim. Sipi kin, nga eni endeim mendpił ele, konu owundu ei, kis mołpu kin, poru nirim.

²⁰ Pe ei tonu epin konu ele wumb

ka piingii! Nga Gos nge pii gii wumb nin, nga Gos nge kongun elmin wumb nin, nga Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, ei pei en enim amb ei, nipe oł endi elim konu ei, Gos kos piipi kin, kumep kis ngum ele, ka wii piinjing.

²¹ Pe nga enjel noman dinga palim enjel ei, eim kom ku owundu ei, ko wupu kin, tonu sipi olkup topu kin, mer ep noł ele mani kindrim. Kindpi kin, nga eim ek yi nirim, “Oł yi elim ei, yi mił ku, Bapilon konu owundu ei, olkup dinga to kindang kin, wumb nga kinerngii mon!”

²² Nga golang nik nin, giisa tok elmin ei nin, mingał mił epi ei nin, beli mił epi ei ke nilim ei, nga nim amb mił konu owundu ele, wumb nga piinerngii mon! Piinarik kin, nga kongun kanim kanim elmin wumb endi, nga nim Bapilon kin, kur kan sinerngii mon! Nga kom ku owundu endi wiis ele, si pok pok erang kin, ek tangnim yi mił endi, nim amb owundu mił ei kin, ek tingang piinerngii mon ku!

²³ Nga dup jep endi nopus kin, tilang erang enim ei, nim kin nga yi mił, endi kinerngii mon! Nga kangi amb simba min, ambil wu ba elmin oł ei, nga endi nim kin, nga piinerngii mon! Piinarik kin, yi mił, ok nim nge wumb kongun owundu erik kin, ku sik elmin wumb nin wu ombu, en enim noman dinga owundu ei, ya mani mei ele, konu orung orung pei peng kin, mulnjung. Molk kin, nga nim kunj men, ek kend tokun kin, ngan elmin oł ei, enim ya mani mei konu ele orung orung pei wumb kin, yi elin.”

²⁴ Nga Bapilon konu owundu to kis mundrum. Nimbił erang, Gos nge ek ka ni tor kindilmin wumb nin, nga Gos eim nge pii gii nik kin, oł kun elmin wumb pei ei nge, miyem ya mani mei ele konu owundu ele mułang kin, kan sinjing. Sik kin, wumb nii endi, en enim ya mani mei ele, tok kundnjung wumb ei nge miyem ei, nim Bapilon kin, kan

sinjing ku.

19

Gos Nge Wumb Bapilon Konu Owundu Dup Nopu Kis Elim Ei Ka Piinjing

¹ Nga ekii se, ei na piinj ni, ei tonu epin konu eke wumb pei mił molk kin, ek tangk kin, wii dinga tok molk kin, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindamin. Sinim nge Gos ei, eim sinim sipi orung sim. Nga eim nge tilang owundu palim. Nga eim dinga owundu palim ei, Gos eim nge mendpil palim.

² Peng kin, yi mił Gos eim kos piinim ei, am kun ka nin, keimi mendpil piim. Piipi kin, nga amb oł kis elim konu owundu eke, amb mił ei, eim mei eke wumb kin, oł kis erpi kin, to kis elim. Erang kin, Gos eim amb mił ei kin, kos piipi ngurum. Ngopu kin, nimbil erang amb ei, eim Gos nge kongun wumb ei, to kundrum. Kundang kin, Gos eim kumep kis eke, konu ei amb mił konu ei kin ngurum.

³ Ngopu kin, wumb pei en enim, nga wii dinga tok kin, yi ninjing, “Gos nge embe nga ambil tonu kindamin! Dup eskil Bapilon konu owundu eke nopu kin tonu kunum kunum purum.”

⁴ Pe nga men tołmun wu num wumb engki tał, nga kapil kapli ei nin, nga konj mołumun epi kapil kapli ei nin, en enim Gos king peł kumb eke, kan mani kanik kin, ming gopsing pii polk kin, Gos kin men tok ngok kin, yi ninjing, “Ei keimi! Sinim Gos nge embe ambil tonu kindamin!”

⁵ Pe nga, Gos king peł eke, ek nipi kindang opu kin, yi nirim. “Sinim nge Gos ei, eim embe ambil tonu kindamin! Enim Gos nge kongun wumb pei nin, nga wumb num nin, nga wumb kembis nin, nga enim Gos kin mund mong erik kin, eim kin ekii sik kin, enim pei, Gos nge embe ambil tonu kindngii!”

⁶ Pe nga na kom se piinj ni, wumb pei kulou to molk kin, ek tengnjing ei, noł kulup ek tangnim mił nin, nga konu gur gali dinga niłim mił ek tengim. Tangpi kin, na piinj ni, en enim ek yi ninjing, “Gos nge embe ambil tonu kindamin! Owundu ei, sinim nge Gos, eim dinga wii mendpil peng kin, eim sinim nge king tep er mołum.”

⁷ Pe sinim noman ka sepin nin, noman ka ka piipin kin, Gos Owundu mołum ei, eim embe ambil tonu kindamin! Nimbil erang, Gos nge kingam, kung siipsiip wał mił mołpu kin, amb mił simba kunum ei, tonu orum. Opu kin, nga amb ei, pii gii ninjing wumb ei, eim wu ba nge konduk kindpi kin, er kun er mołpu kin, poru nirim.

⁸ Nipi kin Gos amb ei, eim konduk am ka wii ngang kindpi kin, er kun er mołum konduk ei, am kuru nin, konj ka wii salim ei, oł kun ka elmin. Erik kin, oł yi mił erim ei, Gos nge pii gii niłmin wumb ei, oł kun ka oł yi mił elmin.”

⁹ Erik kin, nga enjel ek yi nipi kin, na ngurum, “Mon, yi mił pułii! Wumb nii endi en enim, Gos kingam eim kung siipsiip mił mołpu kin, amb simba nge kuni nungii nge nipi kin, wii topu kin, tu wum wumb ei, ka piik mułngii!” Nga enjel ei, na kin yi nim, “Gos nge ek ei, ek keimi mendpil palim.”

¹⁰ Pe nga na enjel simb eke, kan mani kanip men tumbii enj; ba eim ek yi nipi na ngum, “Nim yi enerii mon! Na nam, nim nge angnim noł kin, nim kongun ende wu moł. Mołup kin, na enim kin, Jiisas nge ek keimi ei, ambil gii nik mołmun. Molk kin, pe Jiisas ek keimi ei, Gos nge Gui Ka epi ei, Jiisas nge ek ka wii ni tor kindamin ende mił mołmun. Molk kin, nim Gos kin men tokun kin, eim embe ambil tonu kindnjii!”

Wumb Endi Tonu Kung Os Kuru Eke Ap To Mułum

¹¹ Pe nga, na kenj ni, tonu epin konu eke aki topu sirim. Sipi kin,

konu e le kung os kuru endi multum. Mo lu pu kin, pe kung os ap to lum wu ei, eim embe Pii Gii Nilim Pu lu wu nin, O l Keimi Elim Pu lu wu mo lu lum. Mo lu pu kin, eim o l kun ka erpi kin, kos piipi kin, opu ermba o l ei, kun ka elim.

¹² Erpi kin, pe eim ningi l ei, dup anmbi l mi l, gur nirim; nga eim peng e le king peng kon ei nge, pei mondu lum. Mondpu kin, nga embe endi ei tonu eim mei embi l e le, mon po l pendrim; ba mon ei, wumb endi pu le ei, pii kun ena l min mon! Eim mendpi l mon ei, pu le pi i l im.

¹³ Nga eim konduk olt kindrim e le, miyem topu pirim. Peng kin, nga eim embe ei yi ni l min, "Gos nge Ek Ka," pa ni l min.

¹⁴ Nga ei tonu epin konu e le, opu ond wumb en enim, eim kin ekii sinjing. Sik kin, tonu kung os kuru e le molk kin, en enim ngenj e le, konduk ka wii kuru kindik kin, punjung.

¹⁵ Puk kin, nga kumb e le nge wu ei, eim gupu e le tui jik tukum mu lum tui ei, tor orum. Opu kin, eim tui ei, wumb pei to kundmba. Topu kin, nga eim ain dinga endi, ambi l pi kin, wumb mei konu e le orung orung pei wumb ei, tep er mu l mba. Mo lu pu kin, eim ond wain mong ei, ambi l sii topu kin, mer no l wain sii to l mun konu e le no l wain ei mi l, Gos dinga owundu mendpi l ei, eim nge popu l kis owundu tor kindmba.

¹⁶ Kindpi kin, eim nge alap ei kin, mu la pe l e le, mon embe yi mi l pirim, "King Mo l mun e le mo l ei, Kumb e le Kindi l im Wu; nga Wu Owundu mo l mun e le mo l ei, Kumb e le Kindi l im Wu ku."

¹⁷⁻¹⁸ Pe nga, na kenj ni enjel endi eni pim konu e le, angpi multum. Mo lu pu kin, eim wii dinga topu kin, kei sikapi mi l kei kanim kanim pei ei, tonu mu l e le bur nik kin, punjung konu kindrim. Kindpi kin, yi nim, "Enim pei ku lou tangin kin, Gos enim kuni owundu ngumba weiy o! Ok kin, wu king nin, nga opu tep e l min wu nin, nga opu ond wu dinga nin, nga kung os nin, nga kung os ap

to l mun wumb nin, nga wumb ngenj pei nin, nga kongun wii e l min wumb nin, nga kongun wii ena l min wumb nin, nga owundu nin, kembis o uni, ngenj e le pei enim nungii wei!" a nirim.

¹⁹ Pe nga na kenj ni, kung simbii owundu kin, mei konu e le king pei kin, en enim opu ond wumb pei kupou tok kin, ya eim kung os kuru endi ap tonu multum wu ei kin, eim opu e l min wumb ei kin, opu erngii nge muljung.

²⁰ Mulk, ba kung simbii owundu ei kin, ek ni tor kindi l im ek kend wu endi, eim jep o l kanim kanim kung simbii owundu kumb e le erpi ei, paki topu e l im wu ei nin, wumb nii endi, eim kung simbii owundu ei, mon embe ambi l tonu kindik nin, eim nge ond mi l epi ei, men tok e l min wumb ei kin, o l kend to ngopu e l im wu ei kin, kung simbii owundu ei ta l, to kan ngurum. Ngopu kin, wu ta l ei, olkup topu kin, no l gopu dup e le, mu l owundu kis kunum kunum nopu e l im konu e le kindrim.

²¹ Kindpi kin, nga wu endi, kung os kuru ap to multum wu ei, eim gupu e le tui jik tor orum tui ei, sipi kin, wumb eipi ei, pei to kundrum. Kundang kin, kei pei ok kin, wumb minj ngenj ei pei, no poru nimin nik kin, nunjung. Nangin kin, kei en enim pinang purum.

20

Seisen Kan Ngii Kung Ngii 1,000 Mi l Pei Mu lum

¹ Pe na kenj ni, enjel endi epin konu e le mani orum. Opu kin, eim angil e le, kii wa l endi tukpu sip pina l im nge kii endi kin, nga kan sen dinga wii embin owundu erim endi, sipi kin er tu wurum.

² Tu wang opu kin, ka wembii owundu ei ambi l gii nirim. Nipi kin, wembii ei, kumb okrii mo lu pu kin, o lum wembii ei, eim gui kis mendpi l Seisen multum. Mo lu pu kin enjel ei, kan sen dinga e le, to kan ngopu

pindang kin, kung ngii 1,000 pei o purum.

³ Pupu kin, pe enjel ei, eim ka wembii owundu ei, olkup topu kin, mer tukpu sip pinalim tukpu olt ele, mani kindrim. Kindpi kin, ondu ngopu kin, nga lok to dinga pendrim. Pendpi yi erang kin, Seisen ei eim, wumb muł oł konu pek punmun ei, eim ek kend topu, ngunarpi mułang kin, kung ngii 1,000 pei o purum. O pang kin, ekii se, eim kan posik, wak tangin kin, eim kunum aninga kopur wii andpi kin, mułmba nge purum.

⁴ Pe na kenj ni, king mołumun peł ele nge, wu kopur ei, sim konu ele wu kombur mulnjung. Mulnjung wu ombu, Gos kongun ngang wumb kin, kos owundu piik kin, mok tok erngii nge mulnjung. Molk kin, pe nga wumb nii endi en enim, Jiisas kin pii gii nik kin, wumb ni ngok kin, Gos nge ek ka ei, ambil gii dinga nik enjing wumb ombu, en enim min men mił wu ombu, kenj ni mulnjung ku. Molk kin, nga opu orung wumb, Gos nge wumb ei, to kundnjung. To konduk kin, nga na kenj ni, en enim kung simbii owundu ei kin, nga eim ond mił epi enjing ei kin, ei men tok ngunenjing. Ngunarik kin, kung simbii kis ei, eim nge embe mon ei, wumb mei embil ele nin, angil ele mon to mundnenjing. Mundnarik kin, wumb ombu en enim, konj mułngii nge noman konj ei, sik pendik kin, en enim king mił, Jiisas kin tep to mułangin kin, kung ngii 1,000 pei ombu nge mulnjung.

⁵ Mułangin kin, nga wumb kulii kombur, en enim konj mułngii noman ei, kunum ele sinenjing wumb ei, en enim kolk mułangin kin, kung ngii 1,000 pei omba nge mulnjung. Molk kin, ei am kumna mina kin, wumb kulii angk kin tonu ongii nge kunum.

⁶ Wumb nii endi, eim kołpu kin kumna angpi kin, tonu omba wumb ei, en enim ka piik kin, oł kun ka er mułngii. Molk kin, nga ekii se kułngii wumb ei, dinga peng kin,

kumb se kulnjung wumb ei, to mani kindnerngii mon! Ba nga wumb ei, Gos Krai tel nge, kulmał kelngii wumb mił mułngii. Molk wumb ei, Krai kin king 1000 kung ngii pei, tep er mułngii.

Gos Seisen To Kis Erim

⁷ Kung ngii pei 1,000, ei poru neng kin, Seisen eim kan ngii ele, kan ngok pendnjing ei, tor kindangin kin, omba.

⁸ Omba ei, opu wumb mei konu ekin angil mong kapil kapli poru salim wumb ei, ek kend to ngumba nge omba. Opu kin, wumb tilap ei, Gos konu kin, Mekok konu tel, Seisen ei pupu kin, wumb si ende kindang kin, opu mił erngii nge ba wumb ei, wumb ep noł wer ele, ku kulta mołum ei mił, yi kapli mułmun.

⁹ Molk kin, nga opu ond wumb en enim, mei konu orung orung pei, tonu puk kin, Gos nge wumb si pok erik kin, Gos nge mei kaimb sipi kin, eim wumb noman ngopu mei konu owundu ei, opu orung wumb pei si pok enjing; ba dup endi epin konu ele, Gos kindang mani opu kin, wumb ei pei nopu kin, er kis er poru nirim.

¹⁰ Nipi kin, nga Seisen wumb pei kend topu ngurum. Ngang kin, Gos Seisen eim olkup topu kin, mer noł gopu dup ele, mani kindrim. Kindrim konu ele, kung simbii owundu kin, ek kend topu ni tor kindilim wu ei kin, mer dup konu ele ok mulnjunguł. Mułangil kin, nga wu kis tekliki ombu, epin tinga kunum kunum dup konu ngenj kumbii kis sik kin, kunum kunum mułngii.

Kos Mendpil Tonu Om

¹¹ Pe nga na kenj ni, king mołumun peł kuru owundu endi sim konu ele, wu endi multum. Mołpu kin, wu ei kumb ele, muł mei tał, wu ei kin si kind punjnguł. Punguł kin, nga mułnguł konu endi sineririm.

¹² Nga na kenj ni, kulnjung wumb owundu kembis tał mił ombu, en enim king peł sim konu ele ok kin, angk mulnjung. Molk kin nga mon

kombur aki turum. Topu kin, nga mon endi aki turum ku. Aki topu mon ei, konj muḅngii nge mon. Pe nga kulnjung wumb en enim, oḅ nimbiḅ oḅ erik puk oḅ ei, mer mon ombu kanpi kin, en enim mok turum.

¹³ Pe nga ep noḅ kuḅii wumb mulnjung wumb ei, ngopu orung kindrim. Kindpi kin, pe noman tuk gii kuḅii oḅ ei kin, nga kuḅii ngenj miḅ mei konu salim ei yi ku, kuḅii si orung kindinjngiḅ. Si kindangiḅ kin wumb ombu en enim, oḅ kanim kanim erik kin, endnjing ei miḅ piipi, kanpi yi erpi kin, kos piipi kin, mok topu elim.

¹⁴ Pe nga noman tuk gii kuḅii oḅ ei nin, kuḅii ngenj miḅ nge mei ei kin, pei olkup topu kin, mer noḅ gopu dup eḅ, tuk kindrim. Kindpi kin, noḅ gopu dup eḅ, ei kuḅii oḅ nga endi, tonu omba ei, ngenj kumbii kunum kunum singii.

¹⁵ Pe nga wumb nii endi, en enim embe mer konj muḅngii nge mon eḅ mulerim kin, wumb ei pei, to mani noḅ gopu dup eḅ, muḅ owundu erpi pim konu eḅ, olkup to kindrim.

21

Muḅ Mei Konj

¹ Pe nga na epin konu eḅ kin, ya mani mei konu eḅ konj sim kenj. Nimbiḅ erang epin konu eḅ ok nge kin, mei konu eḅ oknge kin, ouni am pupu kin, poru nirim. Nipi kin, nga ep noḅ pinerim mon ku!

² Pe nga na kenj ni, oḅ kun ka eḅmin konu ei, Jerusalem konu konj ei, tonu epin konu eḅ Gos kin mani orum. Konu ei, yi miḅ amb endi ei, eim wu ba nge wam omba. Opu nipi kin, eim moke erpi kin, er kun er moḅpu kin, eim wam omba nge kan simbii ni piipi kin, multum ei miḅ, yi mani orum.

³ Wang kin, nga na kom sip piinj ni, ek owundu endi ei, Gos nge king peḅ eḅ nipi kin, tor orum. Piini! Pe Gos nge moḅulum konu ei, wumb kin ouni moḅmun. Molk kin, nga Gos eim, en enim kin ouni muḅmba. Moḅpu kin, nga wumb en enim, eim nge wumb

mendpiḅ muḅngii. Muḅangin kin, Gos eim, en enim kin ouni moḅpu kin, nga Gos ei eim, en enim nge Gos mendpiḅ muḅmba. Moḅpu kin, Gos eim, wumb ei nge ningiḅ ka onum ei, kil ngopu kin, si kindmba.

⁴ Kindpi kin, nga en enim nga, kulerngii mon! Kularik kin, nga en enim noman embin to piinerngii mon! Piinarik kin, nga ke nik kin, ngenj kumbii sik eḅmin oḅ ei, enerngii mon! Nga en enim oḅ ok nge ei, am pupu kin poru nimba.

⁵ Pe nga wu endi, eim tonu king peḅ eḅ multum wu ei, eim ek yi nirim. “Piini! Na epi pei konj minj end! Nga eim ek nipi kin, na ngopu yi nirim, “Ek ei nge mon pulnjii! Nimbiḅ erang ek ei, ei keimi mendpiḅ! Kapli wumb en enim, ek ei pii gii ningii.”

⁶ Nga eim ek na kin nga nipi kin yi nirim, “Ei tonu opu kin, poru nirim. Na nam kumb eḅ moḅup kin, nga ekii eḅ moḅuḅ ku. Na epi kanim kanim ei nge puḅwu moḅuḅ. Nga epi pei poru nimba kunum owundu ei nge puḅwu moḅuḅ ku. Moḅup kin, wumb nii endi, eim noḅ nuwa ermba wumb ei, na eim noḅ konj kunum kunum moḅulum noḅ paḅim noḅ ei, wii kuḅ ngamb kin numba.

⁷ Nopu kin, nga wumb nii endi, eim opu erpi kin, ka mundmba wumb ei, eim na kin epi ka wii simba. Sipi kin, nga na eim nge Gos muḅamb kin, eim na nge kingam muḅmba.

⁸ Moḅpu, ba wumb endi, eim gaḅ kuḅpu kin, tungu erpi orung pupu kin, pii gii ninarpi kin, oḅ kis kanim kanim oḅ penj tui erpi kin, wumb endi to kondpu kin, wu eipi nge ambim ei, waning nonmbuḅ kin, kunju men oḅ ei erpi kin, gos kend kin, men topu ngopu kin, ek kend minj topu kin, oḅ ombu er endmba wumb ei, eim noḅ gopu dup eḅ, muḅ owundu er paḅim konu eḅ, eim muḅmba konu salim ei, konu kuḅii konu eḅ, nga kuḅii endi tonu omba.

Jerusalem Konj

⁹ Pe nga enjel angil orung nga taʔ mulnjung enjel ei nge, endeim endi ei, eim ol kis embin tui ol ei, ming epi angil orung nga taʔ piki tang kin, se multum wu ei, eim na kin opu yi nirim. “Wa! Na nim amb miʔ kokuʔ ei eim nim andan tumbii ei, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, Kraiis eim kokuʔ ei nge ambim miʔ ei, nim andan tumbii.”

¹⁰ Pe nga Gos nge Gui Ka ei, eim na dinga ngang kin na eim si mengpi kin, komung olt endi pim konu eʔe, ei tonu sipirim. Sipipi kin eim na Jerusalem konu ka wii eʔe, na andan tum konu ei, eim Gos kin muʔ konu eʔe muʔum miʔ, tor orum.

¹¹ Jerusalem konu ei, Gos nge tilang owundu eʔe, piki topu pirim. Tilang er pirim ei, am kom ku kombur, ku tonu puʔum kom ku ei miʔ, yi end pirim. Pirim kom ku, ‘jaspa’ niʔmin ku ei, kirapi konj miʔ, tilang er pirim.

¹² Pe nga konu owundu ei, kung gui olt owundu mendpiʔ pirim. Peng kin, nga kung gui eʔe, ondu engki nga taʔ pirim. Pirim konu eʔe, enjel engki nga taʔ angk kin, tep erik mulnjung. Molk kin, nga kung gui ondu eʔe, Esrel wumb tilap nge, engki nga taʔ embe ei, poʔpu kin mundrum.

¹³ Mondpu kin, kung gui ondu tekliki ei, aʔ eni tonu olum konu eʔe pirim. Peng kin, nga ei orung eʔe, kung gui ondu tekliki pirim Peng kin, nga mer orung eʔe, kung gui ondu tekliki pirim. Peng kin, nga eni mani puʔum konu eʔe, kung gui ondu tekliki pirim.

¹⁴ Peng kin, nga konu owundu nge kung gui ei, engki nga taʔ ei, kom ku dinga mandring polk engindnjing. Engindangin kin, kom ku engki nga taʔ ei, kung siipsiip waʔ miʔ wu ei, Kraiis eim nge ek se andiʔmin wu, engki nga taʔ nge embe poʔ pendrim.

¹⁵ Pe nga enjel ei, na kin ek nipi kin, eim dolu gol su epi endi ei, eim angil eʔe pirim. Peng kin, eim su dolu ei, se andpi kin, konu owundu ei kin, nga konu ei nge kung gui kin, kung

gui ondu kin, su simba nge ambipi engrim.

¹⁶ Engrim konu owundu ei, am kun mendpiʔ su endi sirim. Sipi kin, nga wuʔ aʔ nin, ei mer nin, nga tonu mani ei, su ende miʔ sirim. Sipi kin, nga enjel ei, eim konu owundu eʔe dolu sipi kin, su sim ei, 1500 turii miʔ purum. Pang kin, konu owundu eʔe wuʔ aʔ nin, ei mer nin, tonu mani pei ei, su ende 1500 turii miʔ, su ende miʔ ku pirim.

¹⁷ Peng kin enjel ni, eim su dolu ni sipi kin, su si kenrim ni, wu endi su siʔmin su ei, yi miʔ ende sirim. Sipi kin, nga enjel ei, kung gui su sirim ei, su ei nge minj sirim. Seng kin, kung gui ei, su simb 216 simb pei, alt pirim.

¹⁸ Peng kin, konu owundu ei nge kung gui ei, Gos eim kom ku ka wii endi, ‘jaspa’ niʔmin, ei kin eririm. Erpi kin, nga Gos eim ku gol sipi kin, konu owundu eʔe, gol kin eririm. Erang kin, konu ei gol ei am tilang ka owundu erpi kin, kirapi miʔ eririm.

¹⁹ Erang kin, konu owundu nge kung gui ei, puʔe ei yi miʔ, Gos kom ku kanim kanim ku owundu top eʔmin miʔ, sipi kin, moke ngurum. Ngopu kin, kom ku endi ka wii ei embe ‘jaspa’ niʔmin. Nga kom ku muk endi embe, ‘sapaiya’ niʔmin. Nga kom ku kuru endi embe, ‘ales’ niʔmin. Nga kom ku jambi endi embe ei, ‘emeral’ niʔmin.

²⁰ Pe nga kom ku endi, kundii kuru taʔ ei, ‘saroniks’ niʔmin. Nga kom ku kundii endi, ‘karniilon’ niʔmin. Nga kom ku endi terim ei, ‘kraisolais’ niʔmin. Nga kom ku endi jambi miʔ endi, ‘beril’ niʔmin. Nga kom ku terim miʔ endi, ‘topas’ niʔmin. Nga kom ku endi, jambi kin terim miʔ ‘krisopas’ niʔmin. Nga kom ku endi muk miʔ endi, ‘jesin’ niʔmin. Nga kom ku endi kundii eipi endi, ‘amis’ niʔmin.

²¹ Pe nga konu owundu nge ondu, engki nga taʔ ei, engki nga taʔ biis kuru ka wii, ku owundu top eʔmin yi miʔ pirim. Peng kin, ondu endeim

ei, biis kuru endeim gelsi kirał mił, epi ei nge, endeim ni owundu ka wii mił, yi er pendrim. Pendpi kin, ondu endeim endeim yi mił er pendrim. Pendpi kin, nga konu owundu ełe andłam ei, am gol niłmin, ku ei mendpił, andłam ełe eririm. Erpi kin, ei am er kindang kin, biningał er kirapi mił, erpi pirim.

²² Pe nga, na Gos nge men tołmun ngii endi, konu owundu ełe tuk seng kin, endi na kinenj. Nimbił erang Gos Owundu nge eim noman dinga wii seng kin, nga eim kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei eim kin, eł elip Gos nge men tołmun ngii owundu mił pirim.

²³ Pe nga, konu owundu ełe, oi eni tał, tiłang erkił kin tuk onguł mił pineririm mon. Nimbił erang Gos nge tiłang owundu mendpił ei minj erang kin, konu orung orung ełe tiłang ei, erpi pirim. Peng kin, nga kung siipsiip wał mił wu ei Kraisi ei eim dup alam mił multum.

²⁴ Mołpu kin, wumb konu muł oł ełe moł punmun ei, Gos eim nge tiłang owundu ełe mendpił, kanik kin, andłam endngii. Andik kin, mei konu ełe wu king moł punmun ombu, en enim nge moke si mengk ełe, tuk sipngii.

²⁵ Nga konu owundu ełe kung gui ondu ngo pendnjing ei, kunum kunum aki minj top sałiim ondu ei, tuk punermba mon. Pe nga, emii endi pepi kin tuk onermba mon!

²⁶ Pe nga wumb ngenj epi ka wii nin, ku ka wii nin, epi ombu wumb kon muł oł ełe mołmun wumb ei, pei si mengk kin, ełe tuk sipngii.

²⁷ Ba oł kis penj mołum epi ei nin, oł kis kanim kanim ei nin, nga wumb ek kend tok niłmin ombu nin, Gos eim konu mołum konu ełe, tuk punerngii mon! Ba wumb nii endi, eim embe mer kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei nge mon ełe konj kunum kunum mołum mon ełe, pułum wumb ei minj mendpił, tuk ełe pungii.

22

Jerusalem Konu Konj Ei Nge Ek Kopur

¹ Pe nga enjel ei, eim na noł ei, wumb no konj kunum kunum mołumun noł ei, andan turum. Topu kin, noł ei, kirapi mił tiłang eririm. Eririm noł ei, eim Gos kin kung siipsiip wał mił wu ei Kraisi ei kin, mulkuł king peł konu ełe, tor orum.

² Opu kin, noł ei, konu owundu ełe ka wii andłam beris kin ełe, tuk mii memb ełe, kun opu purum. Pupu kin, nga noł wer ełe, orung orung ombu, ond wumb nok konj mołumun ond ombu, angiiim. Engrim ond ei, kung ngii endeim ełe, mong topu kin, engki nga tał kanim kanim eipi eipi tołum. Tołum ond ei, oi endeim ełe, ond mong ku tołum. Topu kin nga, ond onguł wumb konu ełe orung orung pei, pe pułmun wumb ei, er ka elmin.

³ Pe nga, Gos eim epi pei, eim noman enałim ni piilim epi ei, Gos kin mandi mulermba mon! Ba Gos kin kung siipsiip wał mił wu ei, Kraisi ei eim mułnguł konu ei mendpił, king peł konu owundu ełe tuk simba. Sipi kin, nga Gos nge kongun wumb ei, Gos kin men tok ngungii.

⁴ Ngok kin, wumb Gos eim kumb ningił kinangin kin, nga eim embe ei, en enim mei embił ełe pułmba.

⁵ Pe nga emii endi, konu ełe nga pinermba mon! Pe nga jep tiłang min, eni tiłang ei nge, kongun nga sinermba mon! Nimbił erang Owundu Gos eim, en enim nge tiłang mułmba. Mułang kin, wumb en enim king mił kunum kunum tep er molk pungii.

Jiisas Eim Sikir Orung Omba

⁶ Nga enjel ei, na kin ek yi nirim. Nirim ek ei ek keimi mendpił, nga am ek dinga wii, pii gii ningii nge ek pałiim. Peng kin kumb ok Owundu Gos eim nge ek ni tor kindiłmin wumb kin, eim nge Gui Ka kindrim nge Gos ei, eim enjel endi kindang opu kin, eim nge kongun wumb

ombu, mering ekii se tonu omba mandi erang kin epi ei, andan tumba nge kindrim.

⁷ Pe nga Jiisas yi nirim, “Piyei! Na sikrip orung ombii end. Wumb nii endi, eim Gos nge oł ekii se ermba nge ek ei, mon ełe piik kin, ekii singii wumb ei, ka piingii!”

⁸ Ei na Jon nilim wu ei mendpił, mołup kin, epi ei kanip kin, nga piip enj wu moł. Mołup kin, na epi pei ei, kan poru nip kin, pe nga enjel ei, na epi kanim kanim andan topu eririm wu ei, eim simb ełe, mong gopsing pii poł muls. Mołup, na eim kin, men top kin, eim embe ambił tonu kindip kin, ngumbii end.

⁹ End, ba eim na kin ek nirim, “Mon! Nim yi mił enenjii! Na nim kin kongun ende wu moł nga nim angnim noł nin, Gos nge ek ni tor kindilmin wumb ok nge ei kin, wumb ende moł. Mołup kin, nga wumb nii endi, ek mon ya mon ełe mołum ei nga, ekii sik ełmin wumb ei nge, wumb ende moł. Mołup kin, nim pukun kin, Gos embe ambił tonu kindkin kin, men to ngokun kin, eim kin mendpił yi enjii.”

¹⁰ Nga enjel ei, eim na kin ek piipi kin, yi nirim, “Mon ełe ek mon oł ei, ekii se tonu omba nge ek mołum mon ei, nim pandi to gii ninenjii! Ninenjii oł ei mendpił nga mandi tonu omba enim.

¹¹ Yi mił erang, wumb oł kis kanim kanim ełmin wumb ei, wiik tangin kin, oł kis minj erik mułangin kin, nga wumb oł penj tui ni piik ełmin wumb ei, wiik tangin kin, oł penj tui nga min ełe piik erngii. Nga wumb Gos nge oł kun ka erik wumb ei, wii tan kin, Gos nge oł kun ka erik mułangin kin, nga Gos kin kun ka mołmun wumb ei, wii tangin kin, Gos kin kun ka ku mułngii!”

¹² Jiisas ek yi nirim, “Piyei! Na pe mandi ombii end. Na wumb nge kumep eipi eipi tu wup kin, wumb kongun kanim kanim enjing mił kumep ei, wumb endeim endeim ni mok top ngumbii.

¹³ Na minj moł, kumb ełe kindip kin, nga mołup kin, ekii kindip eł wu moł. Moł ei, na epi kanim kanim nge pułwu moł. Moł ei, na epi kanim kanim erip porun tunj pułwu moł.”

¹⁴ Yi mił wumb nii endi, eim alap olt endi, was erpi kin, konj mił mułmba wumb ei, eim ka piipi kin, mułmba. Mułang kin, wumb ei kapłi, ond noman konj kunum kunum mołulum ond ei nge, mong nungii. Nok kin, kung siipsiip wał mił kangil miyem ei je kil ngum wumb ei, en enim konu owundu ka wii nge ondu ei, kapłi tuk ełe pungii.

¹⁵ Nga konu owundu ka wii ei, torung wumb ka owu mił mołmun wumb ombu nin, wumb kunju men tołmun wumb nin, nga wu amb wan-ing nołmun wumb ei nin, nga wumb, wumb eipi to konduk ełmin wumb ei nin, nga gos kend embe ambił tonu kindik ełmin wumb ei nin, nga wumb pei ek kend tui andlam ei noman pend kin, ekii sik ełmin wumb ei nin, wumb ombu en enim, Gos nge konu ka wii owundu ełe torung mułngii!

¹⁶ “Na Jiisas, na nge enjel enim kin kindamb opu kin, eim ełe enim men tołmun wumb ombu kin, ek ei nipi tor kindrim. Kindpi kin, na wu Deipis nge pułwu moł; nga na eim kupam noł moł ku. Nga na konu kupiiring kor kanjip tiłang ka wii ełim kanjip ei mił, na moł ku.”

¹⁷ Gos nge Gui Ka kin, kung siipsiip wał mił wu ei nge ambim mił ei, pii gii nilmin wumb ei kin, ek yi ninjngil, “Oiyoy!” Nga wumb nii endi, ek ei piimba wumb ei kindang opu kin ek yi nimba, “Nim Oiyoy!” Nga wumb nii endi, noł nuwa ermba wumb ei, eim omba ku. Nga wumb nii endi, eim noł no konj kunum kunum mołulum noł ei, numbii ni piim kin, noł ei numba ku. Nopu kin, epi ei, Gos nge epi ka wii ei, wii ngurum.

¹⁸ Yi mił, wumb nii endi, eim Gos nge mon ek ninim oł ei, ekii se tonu omba ek ei, piimba wumb ei, na ek dinga nip ngond. Ngopu kin, pe wumb nii endi, eim Gos mon

eġe, ek pinalim miġ nipi kin, nga tuk kindmba wumb ei, Gos nga eim kin, oġ embin tui mer mon eġe, ek ninim miġ ei, Gos erpi kin, wu ei kin tonu kindmba.

¹⁹ Nga wumb nii endi, Gos ke mer-ing ekii se tonu omba ek ninim mon ei, to si kindpi kin ermba wumb ei, nga Gos eim kin yi ku ermba. Erpi kin, nga wumb ei, eim ond no konj kunum kunum moġumun ond ei, angilim ei, nunarpi kin, nga konu owundu ka wii konu ei mon eġe, ninim konu ei, wumb ei eim tuk eġe punermba mon ku.

²⁰ Nga Jiisas eim ek oġ ekii se tonu omba ek ei, ni tor kindrim ei, nga ek yi nirim, "Keimi! Na ombii kunum pe mandi enim!" Ei keimi! Ei kapġi, yi minj pengġi! Owundu Jiisas nim wa!

²¹ Pe Jiisas Owundu ei, eim noman ka ei, sinim oġ kun ka eġmin wumb pei kin ouni muġmba. Ei keimi!

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Masyu 1:1-2:12
2	Masyu 2:13-3:6
3	Masyu 3:7-4:11
4	Masyu 4:12-25
5	Masyu 5:1-26
6	Masyu 5:27-48
7	Masyu 6:1-24
8	Masyu 6:25-7:14
9	Masyu 7:15-29
10	Masyu 8:1-17
11	Masyu 8:18-34
12	Masyu 9:1-17
13	Masyu 9:18-38
14	Masyu 10:1-23
15	Masyu 10:24-11:6
16	Masyu 11:7-30
17	Masyu 12:1-21
18	Masyu 12:22-45
19	Masyu 12:46-13:23
20	Masyu 13:24-46
21	Masyu 13:47-14:12
22	Masyu 14:13-36
23	Masyu 15:1-28
24	Masyu 15:29-16:12
25	Masyu 16:13-17:9
26	Masyu 17:10-27
27	Masyu 18:1-22
28	Masyu 18:23-19:12
29	Masyu 19:13-30
30	Masyu 20:1-28
31	Masyu 20:29-21:22

date	Scripture
1	Masyu 21:23-46
2	Masyu 22:1-33
3	Masyu 22:34-23:12
4	Masyu 23:13-39
5	Masyu 24:1-28
6	Masyu 24:29-51
7	Masyu 25:1-30
8	Masyu 25:31-26:13
9	Masyu 26:14-46
10	Masyu 26:47-68
11	Masyu 26:69-27:14
12	Masyu 27:15-31
13	Masyu 27:32-66
14	Masyu 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Jon 1:1-28

date	Scripture
1	Jon 1:29-51
2	Jon 2:1-25
3	Jon 3:1-21
4	Jon 3:22-4:3
5	Jon 4:4-42
6	Jon 4:43-54
7	Jon 5:1-23
8	Jon 5:24-47
9	Jon 6:1-21
10	Jon 6:22-40
11	Jon 6:41-71
12	Jon 7:1-29
13	Jon 7:30-52
14	Jon 8:1-20
15	Jon 8:21-30
16	Jon 8:31-59
17	Jon 9:1-41
18	Jon 10:1-21
19	Jon 10:22-42
20	Jon 11:1-53
21	Jon 11:54-12:19
22	Jon 12:20-50
23	Jon 13:1-30
24	Jon 13:31-14:14
25	Jon 14:15-31
26	Jon 15:1-27
27	Jon 16:1-33
28	Jon 17:1-26
29	Jon 18:1-24
30	Jon 18:25-19:22
31	Jon 19:23-42

date	Scripture
1	Jon 20:1-31
2	Jon 21:1-25
3	Aposel 1:1-26
4	Aposel 2:1-47
5	Aposel 3:1-26
6	Aposel 4:1-37
7	Aposel 5:1-42
8	Aposel 6:1-15
9	Aposel 7:1-29
10	Aposel 7:30-50
11	Aposel 7:51-8:13
12	Aposel 8:14-40
13	Aposel 9:1-25
14	Aposel 9:26-43
15	Aposel 10:1-33
16	Aposel 10:34-48
17	Aposel 11:1-30
18	Aposel 12:1-23
19	Aposel 12:24-13:12
20	Aposel 13:13-41
21	Aposel 13:42-14:7
22	Aposel 14:8-28
23	Aposel 15:1-35
24	Aposel 15:36-16:15
25	Aposel 16:16-40
26	Aposel 17:1-34
27	Aposel 18:1-21
28	Aposel 18:22-19:12
29	Aposel 19:13-41
30	Aposel 20:1-38

June

July

date	Scripture
1	Aposel 21:1-16
2	Aposel 21:17-36
3	Aposel 21:37-22:16
4	Aposel 22:17-23:10
5	Aposel 23:11-35
6	Aposel 24:1-27
7	Aposel 25:1-27
8	Aposel 26:1-32
9	Aposel 27:1-20
10	Aposel 27:21-44
11	Aposel 28:1-31
12	Rom 1:1-17
13	Rom 1:18-32
14	Rom 2:1-24
15	Rom 2:25-3:8
16	Rom 3:9-31
17	Rom 4:1-12
18	Rom 4:13-5:5
19	Rom 5:6-21
20	Rom 6:1-23
21	Rom 7:1-14
22	Rom 7:15-8:6
23	Rom 8:7-21
24	Rom 8:22-39
25	Rom 9:1-21
26	Rom 9:22-10:13
27	Rom 10:14-11:12
28	Rom 11:13-36
29	Rom 12:1-21
30	Rom 13:1-14
31	Rom 14:1-23

date	Scripture
1	Rom 15:1-21
2	Rom 15:22-16:7
3	Rom 16:8-27
4	1 Korin 1:1-17
5	1 Korin 1:18-2:5
6	1 Korin 2:6-3:4
7	1 Korin 3:5-23
8	1 Korin 4:1-21
9	1 Korin 5:1-13
10	1 Korin 6:1-20
11	1 Korin 7:1-24
12	1 Korin 7:25-40
13	1 Korin 8:1-13
14	1 Korin 9:1-18
15	1 Korin 9:19-10:13
16	1 Korin 10:14-11:1
17	1 Korin 11:2-16
18	1 Korin 11:17-34
19	1 Korin 12:1-26
20	1 Korin 12:27-13:13
21	1 Korin 14:1-17
22	1 Korin 14:18-40
23	1 Korin 15:1-28
24	1 Korin 15:29-58
25	1 Korin 16:1-24
26	2 Korin 1:1-11
27	2 Korin 1:12-2:11
28	2 Korin 2:12-17
29	2 Korin 3:1-18
30	2 Korin 4:1-12
31	2 Korin 4:13-5:10

August

September

date	Scripture
1	2 Korin 5:11-21
2	2 Korin 6:1-13
3	2 Korin 6:14-7:7
4	2 Korin 7:8-16
5	2 Korin 8:1-15
6	2 Korin 8:16-24
7	2 Korin 9:1-15
8	2 Korin 10:1-18
9	2 Korin 11:1-15
10	2 Korin 11:16-33
11	2 Korin 12:1-10
12	2 Korin 12:11-21
13	2 Korin 13:1-14
14	Galeisiya 1:1-24
15	Galeisiya 2:1-16
16	Galeisiya 2:17-3:9
17	Galeisiya 3:10-22
18	Galeisiya 3:23-4:20
19	Galeisiya 4:21-5:12
20	Galeisiya 5:13-26
21	Galeisiya 6:1-18
22	Epeses 1:1-23
23	Epeses 2:1-22
24	Epeses 3:1-21
25	Epeses 4:1-16
26	Epeses 4:17-5:2
27	Epeses 5:3-33
28	Epeses 6:1-24
29	Pilipai 1:1-26
30	Pilipai 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pilipai 2:19-3:6
2	Pilipai 3:7-4:1
3	Pilipai 4:2-23
4	Kolosii 1:1-20
5	Kolosii 1:21-2:7
6	Kolosii 2:8-23
7	Kolosii 3:1-17
8	Kolosii 3:18-4:18
9	1 Tesilonaika 1:1-2:9
10	1 Tesilonaika 2:10-3:13
11	1 Tesilonaika 4:1-5:3
12	1 Tesilonaika 5:4-28
13	2 Tesilonaika 1:1-12
14	2 Tesilonaika 2:1-17
15	2 Tesilonaika 3:1-18
16	1 Timosii 1:1-20
17	1 Timosii 2:1-15
18	1 Timosii 3:1-16
19	1 Timosii 4:1-16
20	1 Timosii 5:1-25
21	1 Timosii 6:1-21
22	2 Timosii 1:1-18
23	2 Timosii 2:1-21
24	2 Timosii 2:22-3:17
25	2 Timosii 4:1-22
26	Taisis 1:1-16
27	Taisis 2:1-14
28	Taisis 2:15-3:15
29	Pailiimon 1:1-25
30	Eipru 1:1-14
31	Eipru 2:1-18

date	Scripture
1	Eipru 3:1-19
2	Eipru 4:1-13
3	Eipru 4:14-5:14
4	Eipru 6:1-20
5	Eipru 7:1-19
6	Eipru 7:20-28
7	Eipru 8:1-13
8	Eipru 9:1-10
9	Eipru 9:11-28
10	Eipru 10:1-18
11	Eipru 10:19-39
12	Eipru 11:1-16
13	Eipru 11:17-31
14	Eipru 11:32-12:13
15	Eipru 12:14-29
16	Eipru 13:1-25
17	Jeims 1:1-18
18	Jeims 1:19-2:17
19	Jeims 2:18-3:18
20	Jeims 4:1-17
21	Jeims 5:1-20
22	1 Piisa 1:1-12
23	1 Piisa 1:13-2:10
24	1 Piisa 2:11-3:7
25	1 Piisa 3:8-4:6
26	1 Piisa 4:7-5:14
27	2 Piisa 1:1-21
28	2 Piisa 2:1-22
29	2 Piisa 3:1-18
30	1 Jon 1:1-10

date	Scripture
1	1 Jon 2:1-17
2	1 Jon 2:18-3:2
3	1 Jon 3:3-24
4	1 Jon 4:1-21
5	1 Jon 5:1-21
6	2 Jon 1:1-13
7	3 Jon 1:1-14
8	Jus 1:1-25
9	Repeleisin 1:1-20
10	Repeleisin 2:1-17
11	Repeleisin 2:18-3:6
12	Repeleisin 3:7-22
13	Repeleisin 4:1-11
14	Repeleisin 5:1-14
15	Repeleisin 6:1-17
16	Repeleisin 7:1-17
17	Repeleisin 8:1-13
18	Repeleisin 9:1-21
19	Repeleisin 10:1-11
20	Repeleisin 11:1-19
21	Repeleisin 12:1-18
22	Repeleisin 13:1-18
23	Repeleisin 14:1-20
24	Repeleisin 15:1-8
25	Repeleisin 16:1-21
26	Repeleisin 17:1-18
27	Repeleisin 18:1-24
28	Repeleisin 19:1-21
29	Repeleisin 20:1-15
30	Repeleisin 21:1-27
31	Repeleisin 22:1-21

December